ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה׳:

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות לחש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָהּ:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי
גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה
דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים
יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי
יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

אגרות קודש

ב״ה, ו׳ אלול, תשי״ג
ברוקלין.

הרה״ג והרה״ח אי״א נו״נ מוה״ר שאול ישכר שי׳.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו מער״ח אלול העבר.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולביתו שיחיו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

נ״ב: בשאלתו למקור המאמר עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות, יעיין פסיקתא רבתא דשבת ור״ח פסיקתא דרב כהנא (פסקא רני עקרה), ספרי דברים א׳ ילקוט ישעי׳ רמז תק״ג שו״ת באר משה לר״מ ירושלימסקי עמוד ע״ר.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיז, קיח ..... ג

ג) מאמר ד״ה כי תצא למלחמה על אויבך
שבת פרשת כי תצא, י״ד אלול, ה׳תשמ״ה ..... ה

ד) שיחת יום ד׳ פרשת תצא
יו״ד אלול, ה׳תשמ״ח..... טו

ה) משיחות שבת פרשת כי תצא
י״ד אלול, ה׳תשמ״ח..... כא

ו) שיחת יום ג׳ פרשת כי תצא
יו״ד אלול, ה׳תנש״א.....לט

ז) שיחת אור ליום ועש״ק פרשת כי תצא
י״ג אלול, ה׳תנש״א ..... מח

ח) משיחות שבת פרשת כי תצא
י״ד אלול, ה׳תנש״א..... נג

ט) שיחת יום א׳ פרשת תבוא
ט״ו אלול, ה׳תנש״א ..... סג

י) לקוטי-שיחות פרשת תצא כרך יט .....עא

יא) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .....עה

יב) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת כי תצא.....עו

יג) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת כי תצא..... עז

יד) שיעורי תהלים לשבוע פרשת כי תצא..... קא

טו) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת כי תצא ..... קב

טז) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת כי תצא .....קיא

יז) הלכה יומית לעיון ברמב״ם..... קיד

שיעורי רמב״ם

יח) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת כי תצא .....קיז

יט) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת כי תצא..... קעג

כ) – ספר המצוות לשבוע פרשת כי תצא .....קצז

כא) נביאים וכתובים
ירמיה פרק ב, שיר השירים פרק ה.....ר

כב) משניות – מסכת סוטה
ביאור קהתי .....רב

כג) עין יעקב מסכת מגילה.....רט

כד) מסכת מנחות עם ביאורים
מדף ט עד דף טו .....רי

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....רמב

כו) שולחן ערוך הלכות תלמוד תורה
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן.....רמב

כז) לקוטי תורה ד״ה כי תצא למלחמה
אדמו״ר הזקן ..... רמה

כח) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי .....רנ

כט) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רנא

ל) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....רנב

לא) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב..... רנג

לב) ספר המאמרים – ה׳תש״ט
אדמו״ר מוהריי״צ.....רנד

לג) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... רנו

לד) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רנז

לה) חומש לקריאה בציבור ..... רנט

לו) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רסז

לז) ביאורים לפרקי אבות פרקים א-ב .....רסט

לח) לוח זמנים לשבוע פרשת כי תצא ..... רע

לט) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש.....רעא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת תצא, י"ד אלול ה'תשמ"ה.

(הנחה בלתי מוגה)

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ[1]. וְיָדוּעַ דִּיּוּק השאלה המבוססת על דיוק בלשון הפסוק ששאלו רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ בָּזֶה[2], מַהוּ דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "עַל אֹיְבֶיךָ" דָּיְקָא מדוע הכתוב מדייק ואומר "כי תצא למלחמה על אויביך". דִּלְכְאוֹרָה הָיָה מַתְאִים יוֹתֵר הַלָּשׁוֹן מלחמה "עִם אֹיְבֶיךָ" אוֹ מלחמה "בְּאֹיְבֶיךָ", וּמַהוּ "עַל אֹיְבֶיךָ"?

גַּם מְדַיְקִים[2] רבותינו נשיאינו במאמרי החסידות בְּמַה שֶׁכָּפַל הַכָּתוּב לוֹמַר וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ כלומר, מדוע עניין השבי במלחמה נזכר בביטוי כפול. וּמַשְׁמָעוּת הָעִנְיָן הוּא, המשמעות של לשון הפסוק "ושבית שביו" היא שֶׁמַּה שֶׁלּוֹקֵחַ מִן הָאוֹיֵב עכשיו (וְשָׁבִיתָ) הָיָה עִנְיָן שֶׁל שֶׁבִי לִפְנֵי־זֶה כבר היה 'שבי' קודם לכן, הַיְנוּ שֶׁהָיָה שָׁבוּי בִּידֵי הָאוֹיֵב[3] שלקח אותו בשבי ממישהו אחר. וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְכְאוֹרָה לֹא כֵּן הוּא דֶּרֶךְ הַמִּלְחָמוֹת, שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל מַה שֶּׁלּוֹקְחִים מֵהָאוֹיֵב (וְשָׁבִיתָ) הוּא דָּבָר שֶׁהָיָה שַׁיָּךְ לָאוֹיֵב (וְלַאו דַּוְקָא דָּבָר הַשָּׁבוּי בִּידֵי הָאוֹיֵב[4]), וְלָמָּה דַּיֵּק לוֹמַר וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין תּוֹכֶן הָעִנְיָן שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים, וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ וגו' וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים גו'[5]. וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּעִנְיַן כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו' הוּא (גַּם) הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּבְכָל הַזְּמַנִּים. שֶׁהֲרֵי כָּל הַתּוֹרָה (שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא הוֹרָאָה, תּוֹרָה מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה[6]) הִיא מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב[7], שֶׁנִּתְּנָה בִּירוּשָׁה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִכֵּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "תּוֹרַת חַיִּים" (הוֹרָאָה בַּחַיִּים), הֲרֵי מוּבָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים בָּזֶה, כּוֹלֵל גַּם הָעִנְיָן דְּכִי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו', הֵם הוֹרָאָה בַּחַיִּים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.

וּבְאוּר עִנְיַן "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הִנֵּה תּוֹכֶן מִלְחָמָה זוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לִכְבּוֹשׁ אֶת עִנְיָנֵי הָעוֹלָם וְלַעֲשׂוֹתָם כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת. וְזֶהוּ כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ גו', הֵם הוֹרָאָה בַּחַיִּים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.

---

1) פרשתנו (תצא) כא, י. 2) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתע. ועוד. 3) ראה פירש"י חוקת כא, א ד"ה וישב. רא"ם ושפ"ח שם. לקו"ש ח"א ע' 211. 4) ראה רא"ם שם. 5) שם, יב ואילך. 6) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ס' השרשים שלו ערך ירה. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג, ב. 7) ברכה לג, ד.

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתחילת פרשת השבוע:

2 כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ

3 שִׁבְיוֹ[1]. וְיָדוּעַ דִּיּוּק השאלה המבוססת על דיוק בלשון הפסוק ששאלו

4 רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ בָּזֶה[2], מַהוּ דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "עַל אֹיְבֶיךָ"

5 דָּיְקָא מדוע הכתוב מדייק ואומר "כי

6 תצא למלחמה על אויביך".

7 דִּלְכְאוֹרָה הָיָה מַתְאִים יוֹתֵר

8 הַלָּשׁוֹן מלחמה "עִם אֹיְבֶיךָ"

9 אוֹ מלחמה "בְּאֹיְבֶיךָ", וּמַהוּ

10 "עַל אֹיְבֶיךָ"?

11 גַּם מְדַיְקִים[2] רבותינו נשיאינו

12 במאמרי החסידות בְּמַה שֶׁכָּפַל

13 הַכָּתוּב לוֹמַר וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ

14 כלומר, מדוע עניין השבי במלחמה

15 נזכר בביטוי כפול. וּמַשְׁמָעוּת

16 הָעִנְיָן הוּא, המשמעות של לשון

17 הפסוק "ושבית שביו" היא שֶׁמַּה

18 שֶׁלּוֹקֵחַ מִן הָאוֹיֵב עכשיו

19 (וְשָׁבִיתָ) הָיָה עִנְיָן שֶׁל שֶׁבִי

20 לִפְנֵי־זֶה כבר היה 'שבי' קודם לכן,

21 הַיְנוּ שֶׁהָיָה שָׁבוּי בִּידֵי

22 הָאוֹיֵב[3] שלקח אותו בשבי ממישהו

23 אחר. וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְכְאוֹרָה

24 לֹא כֵּן הוּא דֶּרֶךְ הַמִּלְחָמוֹת,

25 שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל מַה שֶּׁלּוֹקְחִים

26 מֵהָאוֹיֵב (וְשָׁבִיתָ) הוּא דָּבָר

27 שֶׁהָיָה שַׁיָּךְ לָאוֹיֵב עצמו (וְלַאו

28 דַּוְקָא דָּבָר שהאויב לקח מאחרים

29 הַשָּׁבוּי בִּידֵי הָאוֹיֵב[4]), וְלָמָּה

30 דִּיֵּק הכתוב לוֹמַר כאן וְשָׁבִיתָ

31 שִׁבְיוֹ?

32 גַּם צָרִיךְ לְהָבִין תּוֹכֶן הָעִנְיָן

33 שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים, פרטי

34 הדברים האמורים בכתוב אודות אשת

35 יפת תואר שנלקחה בשבי וְגִלְּחָה

36 אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת

37 צִפָּרְנֶיהָ וְגו' וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ

38 וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים גו'[5], מהי

39 משמעות הדברים לפי פנימיות

40 העניינים?

41 וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּעִנְיַן כִּי

42 תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו' האמור כאן

ביאור בדרך אפשר

43 אודות מלחמה של כללות עם ישראל הוּא (גַּם) הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד

44 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בעבודה הרוחנית שלו בה עליו לצאת למלחמה רוחנית

45 (כפי שיתבאר להלן) וּבְכָל הַזְּמַנִּים. שֶׁהֲרֵי כָּל הַתּוֹרָה (שֶׁעִנְיָנָהּ

46 הוּא הוֹרָאָה, לימוד והוראת דרך, כמובא בזוהר ובכמה מקומות שהמילה

47 תּוֹרָה היא מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה[6)

48 הִיא מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב[7],

49 שֶׁנִּתְּנָה בִּירוּשָׁה לְכָל אֶחָד

50 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, לכל יהודי בכל

51 הדורות, וּמִכֵּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא

52 "תּוֹרַת חַיִּים" (שמכל דבריה

53 ועניניה יש ללמוד הוֹרָאָה

54 בַּחַיִּים), הֲרֵי מוּבָן שֶׁכָּל

55 הָעִנְיָנִים בָּזֶה, כל פרט בתורה,

56 כּוֹלֵל גַּם הָעִנְיָן דְּכִי־תֵצֵא

57 לַמִּלְחָמָה גו', הֵם הוֹרָאָה

58 בַּחַיִּים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד

59 מִיִּשְׂרָאֵל ובעבודה הרוחנית של כל

60 יהודי יש עניינים שהם 'מלחמה', כפי

61 שממשיך ומבאר.

62 וּבְאוּר עִנְיַן "כִּי־תֵצֵא

63 לַמִּלְחָמָה" בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד

64 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הִנֵּה תּוֹכֶן

65 מִלְחָמָה זוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם

66 המלחמה הרוחנית של היהודי כנגד

67 האויב הרוחני שלו הוּא מַה

68 שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לִכְבּוֹשׁ אֶת

69 עִנְיָנֵי הָעוֹלָם שנמצאים מחוץ

70 לגבול הקדושה ולהעביר אותם

71 לממשלת הקדושה וְלַעֲשׂוֹתָם

72 כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת לעדן ולזכך אותם

73 שיהיו ראויים לכך שישרה עליהם אור

74 אלוקי. וְזֶהוּ כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה

75 עַל אֹיְבֶיךָ גו', ולכן הכתוב מדייק

76 ואומר שהיציאה למלחמה היא "על

ביאור בדרך אפשר

אויביך" **דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם הוֹלֵךְ** ללחום את המלחמה הרוחנית האמורה שהיא **לִכְבּוֹשׁ אֶת הָעוֹלָם** לצד הקדושה **וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי לֶאֱלִקוּת, צָרִיךְ הוּא לָדַעַת** כבר בשלב היציאה למלחמה **שֶׁהוּא** נמצא **בְּמַצָּב שֶׁל "עַל אֹיְבֶיךָ", לְמַעְלָה מֵ"אֹיְבֶיךָ"**[8] ועוד לפני שפתח במלחמה כבר יש לו יתרון ועליונות על האויב.

דֶּהֱיוֹת שֶׁהַלִּיכָתוֹ לְמִלְחָמָה זוֹ עצם היציאה למלחמה של 'כיבוש' ענייני העולם לקדושה **הִיא עַל־פִּי צִיווּי הַתּוֹרָה** (האומרת לאדם **כִּי־תֵצֵא גוֹ'**), **הַיְנוּ** שכל המלחמה היא **בְּכֹחַ הַתּוֹרָה, לְפִיכָךְ אֵין אֵלּוּ שְׁנֵי צְדָדִים שָׁוִים הַלּוֹחֲמִים זֶה עִם זֶה, אֶלָּא הוּא** היהודי היוצא לכבוש את העולם **נִמְצָא מִלְּכַתְּחִלָּה לְמַעְלָה מִן הָאוֹיֵב** וכאמור, יש לו מלכתחילה יתרון ועליונות.

וְאַף שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י[9] **שֶׁבְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר,** בהלכה יש הבדל בין "מלחמת חובה" כמו כיבוש הארץ בימי יהושע בן־נון ל"מלחמת רשות" שהמלך נלחם כדי להרחיב את גבולות הארץ, וגם במלחמה במובן הרוחני יש להבדיל בין "מלחמת חובה" ל"מלחמת רשות", כפי שממשיך, וכיוון שהמלחמה בה מדובר כאן היא "מלחמת רשות", לכאורה לא מדובר במלחמה שהאדם מצווה וחייב ללחום אותה מצד ציווי התורה **דְּיֵשׁ לוֹמַר פֵּירוּשׁוֹ** של המושג "מלחמת רשות" **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּקָאֵי** שכוונתו **עַל כִּיבּוּשׁ עִנְיְנֵי רְשׁוּת שֶׁבָּעוֹלָם** דברים אלה שהם מותרים באכילה והנאה **לַעֲשׂוֹתָם כֵּלִים** ראויים **לֶאֱלִקוּת עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן דְּכָל מַעֲשֶׂיךָ (עִנְיְנֵי רְשׁוּת)** שאפילו "מעשיך", ענייני הרשות שאינם ענייני קדושה כלימוד תורה וקיום מצוות, **יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם**[10] **וּבְכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ**[11] לדעת את ה', **מִכָּל־מָקוֹם גַּם בְּאוֹפֶן מִלְחָמָה זֶה,** תוך

ביאור בדרך אפשר

1 דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם הוֹלֵךְ לִכְבּוֹשׁ אֶת הָעוֹלָם
2 וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי לֶאֱלִקוּת, צָרִיךְ הוּא לָדַעַת שֶׁהוּא
3 בְּמַצָּב שֶׁל "עַל אֹיְבֶיךָ", לְמַעְלָה מֵ"אֹיְבֶיךָ"[8].
4 דֶּהֱיוֹת שֶׁהַלִּיכָתוֹ לְמִלְחָמָה זוֹ הִיא עַל־פִּי צִיווּי
5 הַתּוֹרָה (כִּי־תֵצֵא גוֹ'), הַיְנוּ בְּכֹחַ הַתּוֹרָה, לְפִיכָךְ
6 אֵין אֵלּוּ שְׁנֵי צְדָדִים שָׁוִים הַלּוֹחֲמִים זֶה עִם זֶה,
7 אֶלָּא הוּא נִמְצָא מִלְּכַתְּחִלָּה לְמַעְלָה מִן הָאוֹיֵב.
8 וְאַף שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י[9] שֶׁבְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב
9 מְדַבֵּר, דְּיֵשׁ לוֹמַר פֵּירוּשׁוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּקָאֵי
10 עַל כִּיבּוּשׁ עִנְיְנֵי רְשׁוּת שֶׁבָּעוֹלָם לַעֲשׂוֹתָם כֵּלִים
11 לֶאֱלִקוּת עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן דְּכָל מַעֲשֶׂיךָ
12 (עִנְיְנֵי רְשׁוּת) יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם[10] וּבְכָל דְּרָכֶיךָ
13 (עִנְיְנֵי רְשׁוּת) דָּעֵהוּ[11], מִכָּל־מָקוֹם גַּם בְּאוֹפֶן
14 מִלְחָמָה זֶה, הָאָדָם הוּא "עַל אֹיְבֶיךָ", לְמַעְלָה מִן
15 הָאוֹיֵב שֶׁנִּלְחָם עִמּוֹ. דְּמִכֵּיוָן שֶׁגַּם עֲבוֹדָתוֹ בְּעִנְיְנֵי
16 הָרְשׁוּת הִיא עַל־פִּי תּוֹרָה, וּכְדִיּוּק הַלָּשׁוֹן
17 "הַכָּתוּב מְדַבֵּר", שֶׁגַּם מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הָעֲבוֹדָה
18 דְּבֵירוּר עִנְיְנֵי רְשׁוּת, גַּם בָּהּ מְדַבֵּר הַכָּתוּב, לָכֵן
19 גַּם מִלְחָמָה זוֹ הִיא "עַל אֹיְבֶיךָ", לְמַעְלָה מִן
20 הָאוֹיֵב. וְעַל־יְדֵי שֶׁהַיְּצִיאָה לַמִּלְחָמָה הִיא בְּאוֹפֶן
21 זֶה (שֶׁהָאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁהוּא "עַל אֹיְבֶיךָ"), חֲרֵי גַּם
22 הַנִּצָּחוֹן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא בְּאוֹפֶן מְיוּחָד, נִצָּחוֹן
23 בְּאוֹפֶן שֶׁל הַצְלָחָה.
24 **וּמַמְשִׁיךְ** הַכָּתוּב "וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ".
25 דְּהִנֵּה יָדוּעַ[12] שֶׁנִּצָּחוֹן מִלְחָמָה אֶפְשָׁר
26 שֶׁיִּהְיֶה בְּכַמָּה אוֹפַנִּים. דְּיֵשׁ נִצָּחוֹן הַבָּא עַל־יְדֵי
27 עֲבוֹדָה בִּיגִיעָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, הַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי
28 הָעֲבוֹדָה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה וּבְאוֹפֶן שֶׁל עֲבוֹדַת
29 פֶּרֶךְ[13], עַל־יְדֵי־זֶה בָּא הַנִּצָּחוֹן. וְיֵשׁ נִצָּחוֹן הַבָּא
וּבְאוֹפֶן שֶׁל עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ[13], מאמץ קשה במיוחד עַל־יְדֵי־זֶה בָּא
הַנִּצָּחוֹן. וְיֵשׁ נִצָּחוֹן הַבָּא בְּלִי יְגִיעָה, בְּאוֹפֶן דְּ"כָל מְלַאכְתְּךָ

ביאור בדרך אפשר

43 כדי העיסוק בענייני הרשות, **הָאָדָם הוּא "עַל אֹיְבֶיךָ", לְמַעְלָה מִן**
44 **הָאוֹיֵב שֶׁנִּלְחָם עִמּוֹ** ויש לו יתרון ועליונות על ענייני העולם שאיתם
45 הוא בא במגע. וטעם הדבר הוא **דְּמִכֵּיוָן שֶׁגַּם עֲבוֹדָתוֹ** העיסוק של
46 האדם עם ענייני העולם באופן שניכר בכך שזו עבודת ה' **בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת**
47 **הִיא עַל־פִּי תּוֹרָה, וּכְדִיּוּק הַלָּשׁוֹן** בפירוש רש"י **"הַכָּתוּב**
48 **מְדַבֵּר"**, היינו שזו מלחמה שהאדם
49 מצווה בה מכוח הכתוב כיוון **שֶׁגַּם**
50 **מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הָעֲבוֹדָה**
51 **דְּבֵירוּר עִנְיְנֵי רְשׁוּת, גַּם בָּהּ**
52 **מְדַבֵּר הַכָּתוּב,** וגם היא עניין מן
53 התורה, **לָכֵן גַּם מִלְחָמָה זוֹ הִיא**
54 באופן כזה שכבר ביציאה למלחמה
55 האדם נמצא **"עַל אֹיְבֶיךָ",**
56 **לְמַעְלָה מִן הָאוֹיֵב. וְעַל־יְדֵי**
57 **שֶׁהַיְּצִיאָה לַמִּלְחָמָה** עוד לפני
58 המלחמה עצמה **הִיא בְּאוֹפֶן זֶה**
59 **(שֶׁהָאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁהוּא "עַל**
60 **אֹיְבֶיךָ"), חֲרֵי גַּם הַנִּצָּחוֹן**
61 **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** הניצחון על ענייני
62 העולם וה'כיבוש' שלהם לצד הקדושה
63 **הוּא בְּאוֹפֶן מְיוּחָד, נִצָּחוֹן**
64 **בְּאוֹפֶן שֶׁל הַצְלָחָה** כי הניצחון
65 בסוף המלחמה הוא בהתאם לאופן
66 היציאה למלחמה מלכתחילה.
67 **וּמַמְשִׁיךְ הַכָּתוּב** לאחר "כי תצא
68 למלחמה על אויביך", המדבר על אופן
69 היציאה למלחמה, ממשיך הכתוב
70 ומדבר על הניצחון במלחמה, **"וּנְתָנוֹ**
71 **ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ".** והולך ומבאר
72 את תוכן העניין בעבודה הרוחנית,
73 **דְּהִנֵּה יָדוּעַ**[12] בתורת החסידות
74 (במאמרים המבארים את הפסוק "פדה
75 בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו
76 עמדי") **שֶׁנִּצָּחוֹן מִלְחָמָה אֶפְשָׁר**
77 ייתכן **שֶׁיִּהְיֶה בְּכַמָּה אוֹפַנִּים**
78 שונים. **דְּיֵשׁ נִצָּחוֹן** במלחמה
79 **הַבָּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה בִּיגִיעָה**
80 **גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, הַיְנוּ שֶׁעַל־**
81 **יְדֵי הָעֲבוֹדָה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה**
82 **עַל־יְדֵי־זֶה בָּא** 83
הַנִּצָּחוֹן. וְיֵשׁ נִצָּחוֹן הַבָּא בְּלִי יְגִיעָה, בְּאוֹפֶן דְּ"כָל מְלַאכְתְּךָ 84

---

8) ראה לקו"ת פרשתנו לו, רע"א. ובכ"מ. 9) בריש הפרשה. 10) אבות פ"ב מי"ב. 11) משלי ג, ו. 12) ראה בכ"ז ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי (שע"ת ח"א מט, א ואילך). תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קמא ואילך). תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 66 ואילך). ועוד. 13) ע"פ ל' הכתוב - שמות א, יד. וראה פירש"י שם.

בְּלִי יְגִיעָה, בְּאוֹפֶן דְּ"כָל מְלַאכְתְּךָ עֲשׂוּיָה"[14]. וְהַיְנוּ, דַּהֲגַם שֶׁנִּמְצָא בְּמַצָּב דְּמִלְחָמָה, מִכָּל־מָקוֹם הַנִּצָּחוֹן הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל שָׁלוֹם וּבִיטּוּל הַמְּנַגֵּד בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת. וְכַנּוֹדָע[15] בְּעִנְיַן "פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרַב לִי" גו'[16], דְּאַף שֶׁהָיָה מַצָּב שֶׁל קְרָב וּמִלְחָמָה ("מִקְּרַב לִי"), מִכָּל־מָקוֹם הַפְּדִיָּה וְהַנִּצָּחוֹן מִקְּרַב זֶה הִיא בְּשָׁלוֹם, הַיְנוּ גַּם שָׁלוֹם מִלְּשׁוֹן שְׁלֵמוּת[17]. דְּזֶהוּ עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן בְּלִי יְגִיעָה אֶלָּא בְּאוֹפֶן דְּ"כָל מְלַאכְתְּךָ עֲשׂוּיָה". וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ", דְּעַל־יְדֵי שֶׁהַיְּצִיאָה לַמִּלְחָמָה הִיא כִּדְבָעֵי, שֶׁיּוֹצֵא "עַל אֹיְבֶיךָ", הִנֵּה אָז הַנִּצָּחוֹן בָּא מִלְּמַעְלָה (בְּלִי יְגִיעָה), וְהַנִּצָּחוֹן הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל נְתִינָה וּמַתָּנָה (וּנְתָנוֹ), דְּכָל הַנּוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן[18], הַיְנוּ נִצָּחוֹן בְּעַיִן יָפָה וּבְתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת.

אָמְנָם, אַף שֶׁשְּׁלֵמוּת נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכָה וּנְתִינָה מִלְּמַעְלָה, מִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁיִּהְיֶה בֵּירוּר עִנְיְנֵי הָעוֹלָם בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁיִּהְיֶה נִצָּחוֹן דְּיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ בְּמִלְחָמָה כִּפְשׁוּטָהּ, שֶׁהַמְנַצֵּחַ כּוֹבֵשׁ אֶת עִנְיְנֵי הָעוֹלָם וּמְבָרְרָם וְכוֹבְשָׁם, אֵינוֹ מַסְפִּיק הַ'נְּתִינַת כֹּחַ' מִלְּמַעְלָה עַל זֶה, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁהָאָדָם יַעֲבוֹד גַּם מִלְּמַטָּה בְּכֹחוֹ, דְּאָז הֵם נִכְבָּשִׁים תַּחַת בַּעֲלוּתוֹ בְּתַכְלִית[19]. וּכְמוֹ בְּקִנְיְנֵי מִלְחָמָה שֶׁעַל־פִּי הֲלָכָה, כִּיבּוּשׁ[20] אוֹ חֲזָקָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[21]. וְזֶהוּ

ביאור בדרך אפשר

1 **עֲשׂוּיָה"**[14] מעצמה, בלי כל מאמץ מצד האדם. **וְהַיְנוּ, דַּהֲגַם** למרות
2 שֶׁהאדם **נִמְצָא בְּמַצָּב דְּמִלְחָמָה, מִכָּל־מָקוֹם הַנִּצָּחוֹן הוּא**
3 **בְּאוֹפֶן שֶׁל שָׁלוֹם וּבִיטּוּל הַמְּנַגֵּד בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת** כלומר,
4 הניצחון מושג ללא כל מלחמה אלא על־ידי־זה שהאויב מתבטל לחלוטין
5 כלפיו וממילא נהיה שלום.
6 **וְכַנּוֹדָע**[15] **בְּעִנְיַן "פָּדָה בְשָׁלוֹם**
7 **נַפְשִׁי מִקְּרַב לִי" גו'**[16], שאמר
8 דוד המלך לגבי המלחמה שהייתה לו
9 עם אנשי אבשלום **דְּאַף שֶׁהָיָה**
10 **מַצָּב שֶׁל קְרָב וּמִלְחָמָה** (כדיוק
11 לשון הכתוב שהפדייה היא **"מִקְּרַב**
12 **לִי"), מִכָּל־מָקוֹם הַפְּדִיָּה**
13 **וְהַנִּצָּחוֹן מִקְּרַב זֶה הִיא**
14 **בְּשָׁלוֹם**, ללא מלחמה, והניצחון
15 מושלם **הַיְנוּ** לא רק 'שלום' במובן
16 של העדר מלחמה אלא **גַּם שָׁלוֹם**
17 **מִלְּשׁוֹן שְׁלֵמוּת**[17]. **דְּזֶהוּ עִנְיַן**
18 **הַנִּצָּחוֹן בְּלִי יְגִיעָה אֶלָּא**
19 **בְּאוֹפֶן דְּ"כָל מְלַאכְתְּךָ**
20 **עֲשׂוּיָה"** מעצמה וזהו כמובן ניצחון
21 יותר נעלה מאשר ניצחון שמושג על־
22 ידי מלחמה.
23 **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב** בפרשת השבוע,
24 בהמשך ל"כי תצא למחמה על איביך",
25 **"וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ",**
26 **דְּעַל־יְדֵי שֶׁהַיְּצִיאָה לַמִּלְחָמָה**
27 מלכתחילה **הִיא כִּדְבָעֵי, שֶׁיּוֹצֵא**
28 **"עַל אֹיְבֶיךָ"** מתוך יתרון ועליונות
29 על האויב, **הִנֵּה אָז הַנִּצָּחוֹן בָּא**
30 **מִלְּמַעְלָה** "ונתנו ה' אלוקיך בידך"
31 **(בְּלִי יְגִיעָה** מצד האדם),
32 **וְהַנִּצָּחוֹן הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל**
33 **נְתִינָה וּמַתָּנָה (וּנְתָנוֹ), דְּכָל**
34 **הַנּוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן**[18], מושג
35 הלכתי שמשמעו כי הנותן מתנה
36 לחברו ויש ספק עד כמה הנתינה
37 מושלמת, יש להניח כי הנותן מעוניין
38 להרחיב ולחזק את הנתינה, כי הנתינה
39 נובעת מהחיבה של הנותן למקבל (בניגוד למכירה שבה אין למוכר עניין לתת
40 לקונה מעבר למתחייב), ובענייננו, הניצחון הבא מלמעלה **הַיְנוּ נִצָּחוֹן**
41 **בְּעַיִן יָפָה** ניצחון שבא במתנה גמורה ואינו דורש שום מאמץ מצד האדם
42 **וּבְתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת** ובנוסף לכך זהו ניצחון מושלם בתכלית.

ביאור בדרך אפשר

43 **אָמְנָם, אַף שֶׁשְּׁלֵמוּת נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכָה**
44 **וּנְתִינָה מִלְּמַעְלָה,** ורק כך ניתן להגיע לניצחון בתכלית השלימות בעוד
45 שניצחון בכוח האדם הוא ניצחון מוגבל, שכן האדם עצמו מוגבל **מִכָּל־**
46 **מָקוֹם חֲרֵי הַכַּוָּנָה** העליונה, היינו המטרה והתכלית של הקדוש ברוך
47 הוא בבריאת העולם ובעבודת האדם
48 **הִיא שֶׁיִּהְיֶה בֵּירוּר** הפרדת הטוב
49 מהרע והעלאתו **עִנְיְנֵי הָעוֹלָם**
50 **בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁיִּהְיֶה נִצָּחוֹן**
51 **דְּיִשְׂרָאֵל** הגברת צד הקדושה על
52 הצד שכנגד **כְּמוֹ בְּמִלְחָמָה**
53 **כִּפְשׁוּטָהּ,** בין שני צדדים
54 **שֶׁהַמְנַצֵּחַ כּוֹבֵשׁ אֶת עִנְיְנֵי**
55 **הַמְּנוּצָּח** רכושו, השטח שלו וכד'
56 **עַד שֶׁהֵם בְּבַעֲלוּתוֹ וּקְנוּיִים לוֹ**
57 וכך העיסוק של יהודי בענייני העולם
58 והמגע שלו עם הדברים הגשמיים הוא
59 באופן שמברר אותם ומעלה אותם
60 לקדושה והם נעשים שייכים לצד
61 הקדושה.
62 **וּכְדֵי שֶׁעִנְיְנֵי הָעוֹלָם** שקודם לכן,
63 לפני שהיהודי התעסק איתם לשם
64 שמים היו בצד שכנגד הקדושה ואחרי
65 הניצחון עברו לצד הקדושה, **יִהְיוּ**
66 **לְגַמְרֵי בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל**
67 **הַמְּנַצְּחָם וּמְבָרְרָם וְכוֹבְשָׁם,**
68 כפי שראוי להיות בניצחון מושלם,
69 **אֵינוֹ מַסְפִּיק הַ'נְּתִינַת כֹּחַ'**
70 **מִלְּמַעְלָה עַל זֶה, אֶלָּא צָרִיךְ**
71 **שֶׁהָאָדָם יַעֲבוֹד גַּם מִלְּמַטָּה**
72 **בְּכֹחוֹ, דְּאָז הֵם נִכְבָּשִׁים תַּחַת**
73 **בַּעֲלוּתוֹ בְּתַכְלִית**[19] כלומר, מצד
74 אחד יש יתרון גדול בניצחון הבא
75 באופן של מתנה מלמעלה ורק ניצחון
76 הבא מלמעלה הוא מושלם, כמבואר
77 לעיל, אבל מצד שני ה'כיבוש' של
78 ענייני העולם לצד הקדושה עד
79 שייהפכו להיות שייכים לאדם היהודי
80 בבעלות מלאה הוא דווקא כאשר יש
81 גם עבודה של האדם בכוחות עצמו ולא רק עד כמה שמתחייב כתוצאה
82 מהנתינת כוח מלמעלה. **וּכְמוֹ בְּקִנְיְנֵי מִלְחָמָה שֶׁעַל־פִּי הֲלָכָה,**
83 **כִּיבּוּשׁ**[20] **אוֹ חֲזָקָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה**[21] שהגדר והתוקף שלהם הוא דווקא
84 כאשר הצד הכובש או המחזיק עושה בעצמו ומצידו פעולות של כיבוש

---

14) ראה מכילתא יתרו כ, ט. ובכ"מ. 15) ראה מאמרים שבהערה 12. 16) תהלים נה, י. 17) ראה לקו"ת ראה ל, ג. וש"נ. ובכ"מ. 18) ב"ב נג, ב. 19) ראה גם לקו"ש ח"י ס"ע 62 ואילך. 20) ראה גיטין לח, א. ובתוס' שם. ובכ"מ. 21) ראה רמב"ם ספ"ו מהל' בית הבחירה. הל' תרומות פ"א ה"ה. וראה לקו"ש חט"ו ע' 101 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

וחזקה בפועל. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב "וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִיו"**, הכתוב רומז ומלמד **דְּנוֹסָף עַל נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה הַבָּא עַל־יְדֵי הַנְּתִינָה מִלְּמַעְלָה, צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם עֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה, "וְשָׁבִיתָ שְׁבִיו".**

וּמְדַיֵּק בַּכָּתוּב "וְשָׁבִיתָ שְׁבִיו" ("שְׁבִיו" דָּיְקָא) היינו דבר שכבר בהיותו ביד האויב נחשב "שבוי"). **דְּהִנֵּה עִנְיָן זֶה (כִּיבּוּשׁ וּבֵירוּר עִנְיְנֵי הָעוֹלָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם לִהְיוֹת כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת** הנזכר ונתבאר לעיל) **אֶפְשָׁר לְבָאֲרוֹ בְּב' אוֹפַנִּים. א', שֶׁמְּקוֹמָם** הטבעי והמובן מאליו **שֶׁל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים הוּא לְמַטָּה, אֶלָּא שֶׁהָאָדָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ** הרוחנית תוך שימוש בענייני העולם לעבודת ה' **מְבָרֵר וּמַעֲלֶה וּמְזַכֵּךְ** מעדן **אוֹתָם, הֵינוּ שֶׁמּוֹצִיאָם מִמְּקוֹמָם** הטבעי בעולם הזה **וּמַעֲלֶה אוֹתָם לְמַעְלָה מִמְּקוֹמָם, שֶׁיִּהְיוּ כֵּלִים** ראויים **לֶאֱלֹקוּת** שיאיר בהם האור האלוקי. **ב', שֶׁמְּקוֹם מוֹצָאָם וְשָׁרְשָׁם** וממילא גם מקומם **הָאֲמִתִּי שֶׁל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים הוּא לְמַעְלָה, אֶלָּא שֶׁאַחַר־כָּךְ נִשְׁבּוּ** מצד הקדושה בידי הצד של היפך הקדושה **וְיָרְדוּ לְמַטָּה, וְהָאָדָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ** עם הדברים הגשמיים הללו **לְבָרְרָם וְכוּ' פּוֹדֶה אוֹתָם מִשִּׁבְיָם** למטה **וּמַחֲזִירָם לִמְקוֹמָם הָרִאשׁוֹן** למעלה. **וְהִנֵּה אַף שֶׁגַּם לְפִי הָאוֹפֶן הָא' (שֶׁמְּקוֹמָם הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים** אליו הם שייכים באופן טבעי **הוּא לְמַטָּה, וְהָאָדָם מַעֲלֶה אוֹתָם מִמְּקוֹמָם) הֲרֵי עֲבוֹדָה זוֹ הִיא עֲבוֹדָה נַעֲלִית** שהרי בכך הדברים הגשמיים מתברורים ומתעלים, **מִכָּל־מָקוֹם הָאוֹפֶן הַב' (שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם מַחֲזִירָה אֶת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים לִמְקוֹמָם הָרִאשׁוֹן וְהָאֲמִתִּי) מוֹסִיף חַיּוּת וְזִירוּז יוֹתֵר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, כִּי יֵשׁ בָּזֶה גַּם עִנְיָן שֶׁל פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים שֶׁהִיא מִצְוָה רַבָּה**[22]. **שֶׁאֵין לְךָ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר כְּצֵאת מֵהַגָּלוּת וְהַשִּׁבְיָה, כִּמְשַׁל בֶּן מֶלֶךְ שֶׁהָיָה בַּשִּׁבְיָה וְטוֹחֵן** שהיא מלאכה קשה ומפרכת **בְּבֵית הָאֲסוּרִים כוּ' וְיָצָא לַחָפְשִׁי אֶל בֵּית אָבִיו הַמֶּלֶךְ, הֲרֵי אֵין לְךָ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מִזּוּ.**

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב על בירור והעלאת הדברים הגשמיים **"וְשָׁבִיתָ שְׁבִיו"**[24], **שֶׁמַּשְׁמָעוֹ שֶׁהַדָּבָר הַנִּשְׁבֶּה** כעת ונכבש ועובר מצד היפך הקדושה אל צד הקדושה **הָיָה שָׁבוּי לְכַתְּחִלָּה בִּידֵי הָאוֹיֵב (כַּנַּ"ל)** ובהיותו למטה לא היה במקומו האמיתי והטבעי אלא בגלות וב'שבי', **דִּכְדֵי לְהוֹסִיף חַיּוּת וְזִירוּז בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם,** על מנת שיעבוד את עבודתו ביתר חיות והתלהבות, **מְבָאֵר הַכָּתוּב שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ** של העלאת הדברים הגשמיים שלמטה למקורם למעלה **עִנְיָנָהּ הוּא הוֹצָאַת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים מִן הַשֶּׁבִי** והגלות שלהם למטה בעולם הזה **וְהַחְזָרָתָם הַגַּשְׁמִיִּים** שלמטה **לִמְקוֹמָם הָרִאשׁוֹן וְהָאֲמִתִּי** למעלה) **מוֹסִיף חַיּוּת וְזִירוּז יוֹתֵר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם,** וכשהמגע עם הדברים הגשמיים בכוונה להעלותם הוא מתוך הכרה שבכך מחזירים אותם למקומם הטבעי, הרי הוא נעשה בתוספת חיות ובתוספת מרץ **כִּי יֵשׁ בָּזֶה גַּם עִנְיָן שֶׁל פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים שֶׁהִיא מִצְוָה רַבָּה**[22] וחכמינו ז"ל הפליגו במעלת וחשיבות פדיית יהודי מן השבי, ומזה מובן גם לעניין פדיון שבויים ברוחניות, פדיית העניינים האלוקיים שירדו למטה והחזרתם למקום אליו הם שייכים באמת, למעלה.

וְכַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא[23] לעניין השמחה בעבודת ה' שאחת הדרכים להגיע לכך היא התבוננות שהנפש נמצאת במאסר הגוף ובשעה שהאדם עוסק בתורה ובעבודת ה' הנפש משתחררת מהמאסר ו"שבה אל בית אביה" ודבר זה צריך לגרום שמחה גדולה, כיוון **שֶׁאֵין לְךָ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר כְּצֵאת מֵהַגָּלוּת וְהַשִּׁבְיָה, כִּמְשַׁל בֶּן מֶלֶךְ שֶׁהָיָה בַּשִּׁבְיָה וְטוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים כוּ' וְיָצָא לַחָפְשִׁי אֶל בֵּית אָבִיו הַמֶּלֶךְ, הֲרֵי אֵין לְךָ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מִזּוּ.**

---

22) ב"ב ח, ב. 23) פל"א. 24) ראה סה"מ תקס"ה ע' תתלד. וראה גם לקו"ת פרשתנו לז, א.

ביאור בדרך אפשר

לְמִקּוֹמָם הָאֲמִתִּי למעלה, **הַיְנוּ "מִצְוָה רַבָּה" דִּפְדְיוֹן שְׁבוּיִים** במובן הרוחני.

וממשיך ומבאר את המשמעות הרוחנית של המשך האמור בתורה בעניין זה לגבי הוצאת ענייני האלוקות מהשבי שלהם בעולם הזה.

"וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ". וְהִנֵּה מְבֹאָר בָּזֶה בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[25], לְעִנְיַן המשמעות הרוחנית, בעבודת האדם, של פסוקים אלה המדברים באשת יפת תואר **דְּשַׂעֲרוֹת הָרֹאשׁ הֵן מוֹתְרֵי הַמּוֹחִין** החלק המיותר והעודף של המוח (שממנו נובעת חיות וצמיחת השערות) **שֶׁנָּפְלוּ בְּמִילֵי דְּעָלְמָא, וְצִפָּרְנַיִם הֵן מוֹתְרֵי הַמִּדּוֹת** החלק העודף והמיותר של המידות **שֶׁנָּפְלוּ כּוֹ', וְצָרִיךְ הָאָדָם לְהָסִיר אֶת הַמּוֹתָרוֹת כּוֹ'** שזו המשמעות הרוחנית של גילוח השערות, הסרת מותרי המוחין וגזיזת הציפורניים, הסרת מותרי המידות (כמבואר ב'לקוטי תורה': "הנה שערות הראש הן מותרי המוחין שנפלו במילי דעלמא. וציפורניים הן מותרי מידות חסד דרועא ימינא אברהם שיצא ממנו כו'. וצריך האדם להסיר המותרות כי מסטרא דקדושה עליונה הנה המותרות הם בחינת קדושה. וכמו י"ג מדות הרחמים שנמשכות מבחינת שערות כו'. וכעניין קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו... אבל בלויים שהם למטה במדריגה מסטרא דדינא קשיא כתיב והעבירו תער וגו'... ושער באשה ערווה ששם יניקת החיצונים. וזהו עניין אמרם עם הארץ אסור לאכול בשר שהבשר הוא מורידו ומשפילו למטה מה־שאין־כן תלמיד חכם כי צדיק אוכל לשובע נפשו כתיב. וכן אמרו שיחת חולין של תלמידי חכמים כו' דייקא. ולכן הבעל תשובה צריך לסגף את עצמו כדי להרחיק עצמו מהמותרות שלא יורידנו ויחזירנו לסורו חס־ושלום").

וְהָעִנְיָן הוּא, דַּעֲבוֹדַת הָאָדָם נֶחְלֶקֶת לְב' בְּחִינוֹת, עֲבוֹדַת הַמֹּחַ וַעֲבוֹדַת הַלֵּב הרגש. **וַהֲגַם שֶׁ"תְּלַת שַׁלִּיטִין אִינּוּן: מֹחָא לִבָּא וְכַבְדָא"[26]**, שלושה שליטים הם: מוח, לב וכבד (המסמל את כוח המעשה), כך שעבודת האדם היא לא רק באמצעות השכל והרגש בלבד **הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁכָּל עֲבוֹדָה (הֵן עֲבוֹדַת הַמֹּחַ** השכל **וְהֵן עֲבוֹדַת הַלֵּב)** הרגש **צְרִיכָה לָבֹא לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל,** לרדת ולקבל ביטוי מעשי **דְּהַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִיקָּר[27], וְעִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה שַׁיָּךְ לַדָּם שֶׁבַּכָּבֵד** אבל כללות העבודה היא אכן בשני התחומים האמורים, עבודת המוח ועבודת הלב. **[וְהָעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן דְּמֶלֶךְ (רָאשֵׁי־תֵבוֹת מֹחַ לֵב כָּבֵד[28]), הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ** של האדם **הַשְׁלִיטָה וְהַמֶּמְשָׁלָה עַל ג' עִנְיָנִים אֵלּוּ** השכל, הרגש והמעשה. **דְּמִכֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא עַל־פִּי תּוֹרָה, הֲרֵי עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁתּוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא[29]**, כדברי הגמרא שהרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ושואלת – וכי התורה היא שלו? ועונה: כן, שנאמר "ובתורתו יהגה יומם ולילה" (וכמאמר חכמינו ז"ל במקום אחר: "...אמר רבא בתחילה נקראת [התורה] על שמו של הקדוש־ברוך־הוא, ולבסוף נקראת על שמו שנאמר בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה", ופירש רש"י: "של [אותו] תלמיד שטרח בה כדכתיב ובתורתו דמשמע של כל אדם"), וכאשר אדם לומד תורה כראוי עד שהתורה נעשית "שלו", הרי הוא **נַעֲשֶׂה שַׁלִּיט וּ'בַעַל־הַבַּיִת' עַל הַמְּצִיאוּת כּוּלָּהּ].**

וּמִכֵּיוָן שֶׁהַתְּחָלַת וְעִיקַּר הָעֲבוֹדָה של האדם **הוּא בַּמֹּחַ וּבַלֵּב (וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ בַּמַּעֲשֶׂה,** אותו מסמל הכבד, כאמור לעיל), **לָכֵן אוֹמֵר** הכתוב שבהמשך למלחמה ולניצחון המלחמה צריך להיות **"וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ", כִּי בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה בִּשְׁלֵמוּת** ולא יישאר שום דבר מחוץ לגבולות הקדושה, **צָרִיךְ לִהְיוֹת "וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ" - הְסָרַת מוֹתְרֵי הַמּוֹחִין, "וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ" - הְסָרַת מוֹתְרֵי הַמִּדּוֹת וְכוּ'. וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן "וְעָשְׂתָה" לְשׁוֹן תִּקּוּן[30], הַיְנוּ תִּקּוּן הַצִּפָּרְנַיִם וְכוּ'[31]** העבודה הרוחנית של תיקון המידות.

ביאור בדרך אפשר

וְהַחֲזָרָתָם לִמְקוֹמָם הָאֲמִתִּי, הַיְנוּ "מִצְוָה רַבָּה" דִּפְדְיוֹן שְׁבוּיִים.

"וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ".

**וְהִנֵּה מְבֹאָר בָּזֶה בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[25], דְּשַׂעֲרוֹת הָרֹאשׁ הֵן מוֹתְרֵי הַמּוֹחִין שֶׁנָּפְלוּ בְּמִילֵי דְּעָלְמָא, וְצִפָּרְנַיִם הֵן מוֹתְרֵי הַמִּדּוֹת שֶׁנָּפְלוּ כּוֹ', וְצָרִיךְ הָאָדָם לְהָסִיר אֶת הַמּוֹתָרוֹת כּוֹ'. וְהָעִנְיָן הוּא, דַּעֲבוֹדַת הָאָדָם נֶחְלֶקֶת לְב' בְּחִינוֹת, עֲבוֹדַת הַמֹּחַ וַעֲבוֹדַת הַלֵּב. וַהֲגַם שֶׁ"תְּלַת שַׁלִּיטִין אִינּוּן: מֹחָא לִבָּא וְכַבְדָא"[26], הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁכָּל עֲבוֹדָה (הֵן עֲבוֹדַת הַמֹּחַ וְהֵן עֲבוֹדַת הַלֵּב) צְרִיכָה לָבֹא לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, דְּהַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִיקָּר[27], וְעִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה שַׁיָּךְ לַדָּם שֶׁבַּכָּבֵד. [וְהָעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן דְּמֶלֶךְ (רָאשֵׁי־תֵבוֹת מֹחַ לֵב כָּבֵד[28]), הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ הַשְׁלִיטָה וְהַמֶּמְשָׁלָה עַל ג' עִנְיָנִים אֵלּוּ. דְּמִכֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא עַל־פִּי תּוֹרָה, הֲרֵי עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁתּוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא[29], נַעֲשֶׂה שַׁלִּיט וּ'בַעַל־הַבַּיִת' עַל הַמְּצִיאוּת כּוּלָּהּ].

וּמִכֵּיוָן שֶׁהַתְּחָלַת וְעִיקַּר הָעֲבוֹדָה הוּא בַּמֹּחַ וּבַלֵּב (וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ בַּמַּעֲשֶׂה), לָכֵן אוֹמֵר "וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ", כִּי בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה בִּשְׁלֵמוּת, צָרִיךְ לִהְיוֹת "וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ" - הְסָרַת מוֹתְרֵי הַמּוֹחִין, "וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ" - הְסָרַת מוֹתְרֵי הַמִּדּוֹת וְכוּ'. וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן "וְעָשְׂתָה" לְשׁוֹן תִּקּוּן[30], הַיְנוּ תִּקּוּן הַצִּפָּרְנַיִם וְכוּ'[31] העבודה הרוחנית של תיקון המידות.

---

25) לו, ג. לז, ב ואילך. סה"מ תקס"ה ע' תתכח ואילך. ס"ע תתלו ואילך. ועוד. 26) זח"ב קנג, א. 27) אבות פ"א מי"ז. 28) ראה נצו"א ונצו"ז לזח"ב שם. וש"נ. 29) ראה קידושין לב, ריש ע"ב. 30) ראה יבמות מח, א. רמב"ן עה"פ. לקו"ת שלח לח, ב. סידור עם דא"ח קמה, א. סהמ"צ להצ"צ ט, א. סה"מ תקס"ה ע' תתכט. ס"ע תתלט. ועוד. 31) ראה סה"מ

ביאור בדרך אפשר

וממשיך בביאור המשך הכתובים האמורים בפרשה לפי משמעותם הרוחנית בעבודת ה' ברוחניות:

"וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים, וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה". הִנֵּה יָדוּעַ הַפֵּירוּשׁ בָּזֶה בְּכִתְבֵי הָאֲרִיז"ל[32] דְּ"יֶרַח יָמִים" קָאֵי עַל חֹדֶשׁ אֱלוּל. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כָּל הַנַּ"ל המבואר לעיל בעניין בירור ענייני העולם והעלאתם לקדושה **קָאֵי** מכוון **עַל עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ,** כל ימות השנה **שֶׁעַל זֶה מַסְפִּיק הָעִנְיָן דְּכִי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו'** עד **וְעָשִׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ גו'** כמבואר לעיל בפרטיות. **אָמְנָם בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל שֶׁהוּא חֹדֶשׁ הַחֶשְׁבּוֹן[33]** החודש שבו על האדם לעשות חשבון־נפש וסיכום **עַל עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה** המסתיימת, **וְחֹדֶשׁ הַהֵכָנָה עַל הַשָּׁנָה הַבָּאָה, הִנֵּה אָז צְרִיכָה לִהְיוֹת תּוֹסֶפֶת בָּעֲבוֹדָה** לגבי כל השנה כולה, **וְהוּא עִנְיַן "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ" גו'** תשובה מתוך מרירות ובכי. **וְעַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים אַחַר־כָּךְ** לאחר עבודת התשובה שמסירה את המניעות והעיכובים להתחבר לאלוקות, אפשר לבוא **לְעִנְיַן "וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ" גו', הַיְנוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי־זֶה** חיבור ואיחוד פנימי של **קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ** (בדרך כלל הכוונה לייחוד של המידות העליונות עם ספירת המלכות), וזה פועל וממשיך גם **יִחוּד** חיבור ואיחוד **כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת,** עד לאחדות מלאה ומוחלטת **דְּיִשְׂרָאֵל אוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד**[34] בני ישראל, התורה והקדוש ברוך הוא כולם אחד, כמציאות אחת ויחידה. **וְעַד לְתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת שֶׁבָּזֶה** ההתאחדות המלאה והמושלמת של הקדוש ברוך הוא שנמשל לחתן ובני ישראל שנמשלו לכלה **שֶׁתִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא, כַּאֲשֶׁר "מְהֵרָה[35] יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם, קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה". וְהִנֵּה כְּתִיב[36] "גַּם אֶת הָעוֹלָם נָתַן בְּלִבָּם", הַיְנוּ שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָנִים שֶׁבָּעוֹלָם, יֶשְׁנָם גַּם בְּלִבּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד** ולעבודת האדם יש משמעות והשפעה על כל העולם (וכמבואר ב'לקוטי תורה' לרבנו הזקן, פרשת במדבר: "הנה האדם הוא עולם קטן... וכמו שיש בעולם ד' יסודות אש רוח מים עפר, כך יש בנפש האדם ד' יסודות... וכמו שכתוב 'גם את העולם נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלוקים מראש ועד סוף', פירוש שהעולם הוא נתן בלבם של בני האדם דהיינו ד' יסודות שלו וכל העולם תלוי באדם כשיתקן ד' יסודות שלו בזה הוא מתקן את כל העולם כולו").

וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּעִנְיָן זֶה, של המלחמה הרוחנית ו'כיבוש' העולם לצד הקדושה **דִּכְשֶׁם שֶׁיֵּשְׁנוֹ עִנְיַן "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ" בְּעִנְיַן כִּיבּוּשׁ וּבֵירוּר הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ** את כל העולם **כְּלִי לֶאֱלֹקוּת, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֶשְׁנוֹ עִנְיָן זֶה** של 'כיבוש' עניני הרשות והחול **בָּאָדָם עַצְמוֹ** והעלאתם לקדושה, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן הוּא (כַּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[37]), דְּהִנֵּה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ ב' נְפָשׁוֹת, הַנֶּפֶשׁ הנשמה **הָאֱלֹקִית וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** הנקראת גם נפש החיונית על שם שהיא מחייה את הגוף. **וְעִנְיַן "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" הוּא מַה**

ביאור בדרך אפשר

1 "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים, וְאַחַר
2 כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ
3 לְאִשָּׁה". הִנֵּה יָדוּעַ הַפֵּירוּשׁ בָּזֶה בְּכִתְבֵי
4 הָאֲרִיז"ל[32] דְּ"יֶרַח יָמִים" קָאֵי עַל חֹדֶשׁ אֱלוּל.
5 וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כָּל הַנַּ"ל קָאֵי עַל עֲבוֹדַת
6 הָאָדָם בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, שֶׁעַל זֶה מַסְפִּיק
7 הָעִנְיָן דְּכִי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו' וְעָשִׂתָה אֶת
8 צִפָּרְנֶיהָ גו'. אָמְנָם בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל שֶׁהוּא חֹדֶשׁ
9 הַחֶשְׁבּוֹן[33] עַל עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה, וְחֹדֶשׁ
10 הַהֵכָנָה עַל הַשָּׁנָה הַבָּאָה, הִנֵּה אָז צְרִיכָה לִהְיוֹת
11 תּוֹסֶפֶת בָּעֲבוֹדָה, וְהוּא עִנְיַן "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ
12 וְאֶת אִמָּהּ" גו'. וְעַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים אַחַר־כָּךְ לְעִנְיַן
13 "וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ" גו', הַיְנוּ
14 שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי־זֶה יִחוּד קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא
15 וּשְׁכִינְתֵּיהּ, יִחוּד כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־
16 הוּא בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, דְּיִשְׂרָאֵל אוֹרַיְתָא
17 וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד[34]. וְעַד לְתַכְלִית
18 הַשְּׁלֵמוּת שֶׁבָּזֶה שֶׁתִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא, כַּאֲשֶׁר
19 "מְהֵרָה[35] יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם,
20 קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה.
21 **וְהִנֵּה** כְּתִיב[36] "גַּם אֶת הָעוֹלָם נָתַן בְּלִבָּם", הַיְנוּ
22 שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָנִים שֶׁבָּעוֹלָם, יֶשְׁנָם גַּם
23 בְּלִבּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּעִנְיָן
24 זֶה, דִּכְשֶׁם שֶׁיֵּשְׁנוֹ עִנְיַן "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל
25 אֹיְבֶיךָ" בְּעִנְיַן כִּיבּוּשׁ וּבֵירוּר הָעוֹלָם כּוּלּוֹ
26 לַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי לֶאֱלֹקוּת, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֶשְׁנוֹ עִנְיָן זֶה
27 בָּאָדָם עַצְמוֹ. וְהָעִנְיָן הוּא (כַּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי
28 תּוֹרָה'[37]), דְּהִנֵּה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ ב'
29 נְפָשׁוֹת, הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וְעִנְיַן
30 "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" הוּא מַה שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם

תקס"ה שם. 32) ל"ת להאריז"ל עה"פ (קו, ב). וראה גם אוה"ת נ"ך ח"א ס"ע תסז. ח"ב ע' א'נ. 33) ראה סה"מ אידיש ע' 75. שם ע' 129. 34) ראה זח"ג עג, א. 35) נוסח ברכות נישואין. 36) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ב. ובכ"מ. 37) ריש פרשתנו. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לְהַגְבִּיר אֶת הַנֶּפֶשׁ דִּקְדוּשָׁה הנשמה האלוקית **וּלְבָרֵר** ולזכך ולהעלות את **גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית** לקדושה. **וְאַף דְּאִיתָא** מובא **בַּזֹּהַר**[38] **(שֶׁאוֹמְרִים גַּם בְּ׳מַעֲנֶה לָשׁוֹן׳** שנהוג לומר בעת השתטחות על קברי צדיקים, המכיל גם קטעים מספר הזוהר) **דְּגוּפָא דִּילְהוֹן קַדִּישָׁא,** הגוף שלהם (של בני ישראל בכלל ושל הצדיקים בפרט) קדוש **וְגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** של היהודי **הִיא נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית דְּיִשְׂרָאֵל (אַ אִידִישֶׁע נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** היינו נפש בהמית יהודית, כי גם חיות הגוף של יהודי שונה משל נכרי) **[נוֹסָף לְזֶה שֶׁנֶּפֶשׁ דִּילְהוֹן קַדִּישָׁא,** הנפש שלהם (של בני ישראל) קדושה **דְּקָאֵי** והכוונה **עַל בְּחִינַת נֶפֶשׁ (הַבְּחִינָה הֲכִי תַּחְתּוֹנָה)** המתחלקת לשלוש בחינות ומדרגות, מלמטה למעלה – נפש, רוח, נשמה **(שֶׁהֲרֵי בְּחִינַת נְשָׁמָה שֶׁבַּנְּשָׁמָה הִיא** לא רק ׳קדושה׳ סתם אלא **קֹדֶשׁ־הַקֳּדָשִׁים**[39]**)],** ואם כן לכאורה לשם מה יש צורך לברר ולהעלות את הגוף ואת הנפש הבהמית והרי הם כבר ׳קדושים׳ מצד עצמם, **מִכָּל־מָקוֹם הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מַעְלִימִים וּמַסְתִּירִים וְכוּ׳** על הנשמה האלוקית ולכן למעשה צריך לפעול בהם בירור וזיכוך, **וְעוֹד זֹאת,** יש סיבה נוספת לצורך לברר ולזכך את הגוף ואת הנפש הבהמית, כיון **שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אַקְדְּמָא טַעֲנִיתֵהּ**[40] הקדימה את טענותיה, כלומר, מאחר שהנפש הבהמית נמצאת באדם מיד שנולד, ואילו הנשמה האלוקית מתחילה להיכנס בעת הברית, וגמר ועיקר הכניסה שלה הוא בעת הבר־מצוה, כך שהנפש הבהמית טוענת את טענותיה ראשונה, ולכן יש לה תוקף מיוחד שכדי להתגבר עליו יש צורך לברר ולזכך אותה **[דְּיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֵּהוּ בֵּאוּר לְשׁוֹן** רבנו הזקן בספר **הַתַּנְיָא**[41]**: "וְהַנֶּפֶשׁ הַשֵּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל הִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ", הֵינוּ**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הנשמה הקדושה **הִיא הַשֵּׁנִית, וְהָרִאשׁוֹנָה הִיא הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** ולכאורה לא מובן מדוע הנפש האלוקית ׳שנייה׳ והרי היא נעלית לאין שיעור אלא שהסיבה לכך שהנפש הבהמית היא ׳ראשונה׳ והנפש האלוקית היא ׳שנייה׳ בגלל **דְּאַקְדְּמָא טַעֲנִיתֵהּ**[42] כי הנפש הבהמית מקדימה להציע את טענותיה**], וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת מִלְחָמָה וּקְרָב שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עִם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** כדי לברורה ולזככה ולהביא אותה למצב שלא תעלים ותסתיר על אור הנפש האלוקית. **וּשְׁעַת מִלְחָמָה זוֹ** המלחמה הרוחנית של הנפש האלוקית והנפש הבהמית **הִיא שְׁעַת הַתְּפִלָּה, כְּמַאֲמַר**[43] הזוהר **"שְׁעַת צְלוֹתָא** שעת התפילה **שְׁעַת קְרָבָא** שעת קרב ומלחמה", **וּכְתִיב**[44] בדברי יעקב אבינו ליוסף "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך" **אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמוֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי, וְתִרְגֵּם אונְקְלוֹס בְּצְלוֹתִי וּבְבָעוּתִי,** בתפילתי ובבקשתי, והמשמעות הרוחנית הפנימית של הדברים היא **שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה** בה האדם מתקרב ומתקשר לאלוקות **הָאָדָם מְבָרֵר אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** ומעלה ומזכך אותה.

וּמִטַּעַם זֶה כיוון שעבודת התפילה היא האמצעי שדרכו האדם מתגבר על הנפש הבהמית **עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּכָל יוֹם וָיוֹם** מחדש, **כִּי מִכֵּיוָן שֶׁבְּכָל יוֹם נַעֲשֶׂה הָאָדָם בְּרִיָּה חֲדָשָׁה**[45], כאילו נולד מחדש, **וְגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הִיא נֶפֶשׁ חֲדָשָׁה,** עם כוחות חדשים, **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּרוּרָהּ מֵחָדָשׁ** ולא די בעבודת התפילה והבירור שהיו בימים הקודמים. **וְזֶהוּ עִנְיַן "כִּי־תֵצֵא עַל אֹיְבֶיךָ" גוֹ׳** במלחמה הרוחנית **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם** כמבואר לעיל באריכות.

---

38) ח"ג ע, ב. 39) זהר שם. 40) ראה זח"א קעט, א ואילך. ועוד. 41) רפ"ב. 42) וראה לקוטי ביאורים לתניא שם. קיצורים והערות שם. 43) זהר - הובא בלקו"ת שם. וראה בכ"ז גם מקומות שבהערה 12. 44) ויחי מח, כב. 45) שו"ע אדה"ז מהד"ק ס"ד ס"א. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁעִנְיַן מִלְחָמָה זוֹ של 'כיבוש' ענייני הרשות שבעולם הזה **הוּא מִלְחֶמֶת רְשׁוּת, דְּ"בְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב** "כי תצא למלחמה..." **מְדַבֵּר". וּמִזֶּה מוּבָן, דְּגַם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם קָאֵי בִּפְרָטִיּוּת עַל בְּחִינַת "מִלְחֶמֶת רְשׁוּת" שֶׁבּוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ** עבודת ה' שקשורה במיוחד לעניין "מלחמת רשות" הוא **עִנְיַן** שדרשו חכמינו ז"ל על הכתוב "קדושים תהיו", **"קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ"**[46], **הַיְנוּ שֶׁמְּקַדֵּשׁ עַצְמוֹ גַּם בְּעִנְיְנֵי רְשׁוּת (בַּמּוּתָּר לְךָ)** דברים שמצד הדין הם מותרים וגם בהם ינהג בקדושה ובפרישות שלא להיות שקוע בענייני העולם ולמלא את תאוות הלב יתר על המידה. **וּבֵאוּר הָעִילּוּי** היתרון המיוחד **שֶׁבַּעֲבוֹדָה זוֹ (דְּ"קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ") יוּבָן עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[47] בתורת החסידות **(וּבָאֲרוּכָה - בְּאֶחָד מֵהֶמְשְׁכֵי כ"ק אַדְמו"ר מַהֲרַ"שׁ**[48]) **בְּמַעֲלַת מִצְוֹת דְּרַבָּנָן (עִנְיַן "קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ"**[49]) שהרי חכמים קבעו מצוות על דברים שעד אז היו 'רשות') **עַל מִצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא.** והיתרון במצוות שקבעו חכמים על המצוות שמן התורה הוא **דְּהִנֵּה בְּמִצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא יֵשׁ מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וּמִבֹּאָר בָּזֶה בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[50] בתורת החסידות **(וּבָאֲרוּכָה בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'** לרבנו הזקן **פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי**[51]), **דְּיֵשׁ מַעֲלָה בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה עַל מִצְוֹת־עֲשֵׂה. כִּי הָאוֹר** האלוקי **הַנִּמְשָׁךְ** מתגלה ויורד למטה **עַל־יְדֵי מִצְוֹת־עֲשֵׂה הוּא אוֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בִּכְלִי** המודד ומגביל ומגדיר את האור **(וְהַכְּלִי הוּא מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת), דְּמִזֶּה שֶׁמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת הוּא**

ביאור בדרך אפשר

כְּלִי ראוי ומתאים **לְאוֹר זֶה הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכוֹ,** והכלי מכיל וקולט את האור הזה **מוּכָח שֶׁהָאוֹר** מצד עצמו **הוּא מוּגְבָּל** ומצומצם **וְיָכוֹל לִהְיוֹת נִתְפָּס בְּגִדְרֵי הַכֵּלִים** המוגבלים. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאוֹר** האלוקי **הַנִּמְשָׁךְ** מתגלה ויורד בעולם **עַל־יְדֵי** השמירה והזהירות שלא לעבור על **מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הוּא אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל שֶׁאֵינוֹ נִמְשָׁךְ בִּכְלִי** אלא הוא למעלה מהתלבשות בכלים, **וְלָכֵן הַמְשָׁכָתוֹ אֵינָהּ עַל־יְדֵי מַעֲשֶׂה (כְּלִי) אֶלָּא עַל־יְדֵי שְׁלִילָה וְהֶעְדֵּר הָעֲשִׂיָּה, שֶׁהָאָדָם דּוֹחֶה הָאִיסּוּר** שבא לפניו **וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אִיסּוּר. אָמְנָם בְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן יֵשׁ מִמַּעֲלַת ב' הָעִנְיָנִים** גם יחד – הן המעלה **דְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה** שעל־ידן נמשך אור בלתי מוגבל **וּמִצְוֹת־עֲשֵׂה** שהאור הנמשך על־ידן מתלבש בכלים, כפי שממשיך ומפרט. **דְּמִצַּד אֶחָד, הַתּוֹכֶן דְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן הוּא דְּחִיַּת וְהַרְחָקַת הָרַע** (כמבואר בחסידות שחכמים הוסיפו מצוות וגם גזירות וסייגים בגלל הצורך להתגבר על דברים לא רצויים שנוספו במשך הדורות), **הַיְנוּ שֶׁהָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל־יָדָן הוּא אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל (כְּמוֹ הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה** שכיוון שהוא נמשך על ידי אי־עשייה אין הוא מוגבל כמו האור הנמשך על ידי עשייה והתלבשות בכלים). **וּלְאִידָךְ גִּיסָא,** מצד שני, **קִיּוּמָן** של המצוות דרבנן **הוּא עַל־יְדֵי מַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, הַיְנוּ שֶׁאוֹר זֶה נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בִּכְלִי (בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת דְּרַבָּנָן** ומבחינה זו המצוות דרבנן דומות למצוות דאורייתא).

1 **אָמְנָם** נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁעִנְיַן מִלְחָמָה זוֹ הוּא
2 מִלְחֶמֶת רְשׁוּת, דְּ"בְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת
3 הַכָּתוּב מְדַבֵּר". וּמִזֶּה מוּבָן, דְּגַם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם
4 קָאֵי בִּפְרָטִיּוּת עַל בְּחִינַת "מִלְחֶמֶת רְשׁוּת" שֶׁבּוֹ.
5 וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר
6 לְךָ"[46], הַיְנוּ שֶׁמְּקַדֵּשׁ עַצְמוֹ גַּם בְּעִנְיְנֵי רְשׁוּת
7 (בַּמּוּתָּר לְךָ). וּבֵאוּר הָעִילּוּי שֶׁבַּעֲבוֹדָה זוֹ
8 (דְּ"קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ") יוּבָן עַל־פִּי הַמְּבֹאָר
9 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[47] (וּבָאֲרוּכָה - בְּאֶחָד מֵהֶמְשְׁכֵי
10 כ"ק אַדְמו"ר מַהֲרַ"שׁ[48]) בְּמַעֲלַת מִצְוֹת דְּרַבָּנָן
11 (עִנְיַן "קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ"[49]) עַל מִצְוֹת
12 דְּאוֹרַיְתָא. דְּהִנֵּה בְּמִצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא יֵשׁ מִצְוֹת־
13 עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וּמִבֹּאָר בָּזֶה בְּכַמָּה
14 מְקוֹמוֹת[50] (וּבָאֲרוּכָה בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' פָּרָשַׁת
15 פְּקוּדֵי[51]), דְּיֵשׁ מַעֲלָה בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה עַל
16 מִצְוֹת־עֲשֵׂה. כִּי הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי מִצְוֹת־
17 עֲשֵׂה הוּא אוֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בִּכְלִי (מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת),
18 דְּמִזֶּה שֶׁמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת הוּא כְּלִי לְאוֹר זֶה
19 הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכוֹ, מוּכָח שֶׁהָאוֹר הוּא מוּגְבָּל
20 וְיָכוֹל לִהְיוֹת נִתְפָּס בְּגִדְרֵי הַכֵּלִים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
21 הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הוּא אוֹר
22 בִּלְתִּי מוּגְבָּל שֶׁאֵינוֹ נִמְשָׁךְ בִּכְלִי, וְלָכֵן הַמְשָׁכָתוֹ
23 אֵינָהּ עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה (כְּלִי) אֶלָּא עַל־יְדֵי שְׁלִילָה
24 וְהֶעְדֵּר הָעֲשִׂיָּה, שֶׁהָאָדָם דּוֹחֶה הָאִיסּוּר וְאֵינוֹ
25 עוֹשֶׂה אִיסּוּר. אָמְנָם בְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן יֵשׁ מִמַּעֲלַת
26 ב' הָעִנְיָנִים - דְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וּמִצְוֹת־עֲשֵׂה.
27 דְּמִצַּד אֶחָד, הַתּוֹכֶן דְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן הוּא דְּחִיַּת
28 וְהַרְחָקַת הָרַע, הַיְנוּ שֶׁהָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל־יָדָן הוּא
29 אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל (כְּמוֹ הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי
30 מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה). וּלְאִידָךְ גִּיסָא, קִיּוּמָן הוּא עַל־יְדֵי מַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, הַיְנוּ
31 שֶׁאוֹר זֶה נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בִּכְלִי (בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת דְּרַבָּנָן). וְזֶהוּ מַה שֶּׁאָמְרוּ

---

46) ראה רמב"ן ר"פ קדושים. 47) ראה תו"א נב, ד. לקו"ת פקודי ו, ד. אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תסג ואילך. ד"ה מאי מברך תר"פ, ת"ש. לקו"ש ח"ה ע' 22 ואילך. 48) מצה זו תר"מ פ"מ ואילך. 49) יבמות כ, א. 50) ראה מקומות שבהערה 47. 51) שם.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[52] כדי להדגיש את המעלה המיוחדת **חֲמוּרִים דִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וְגַם אָמְרוּ**[53] חכמינו ז״ל **חֲבִיבִין דִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, הַיְנוּ שֶׁמַּעֲלַת ׳דִּבְרֵי סוֹפְרִים׳ אֵינָהּ רַק בְּחֻמְרָתָם,** חומרה במובן זה שכוונתם להתגבר על עניינים שליליים חמורים, היינו **מַה שֶּׁהֵם דּוֹחִים וּמַרְחִיקִים אֶת הָרַע,** בדוגמת **עִנְיָן שֶׁל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הַמַּמְשִׁיךְ אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל, אֶלָּא עוֹד זֹאת** שלמצוות שמדברי סופרים יש מעלה ויתרון גם מהצד החיובי של פעולתן **שֶׁהֵם ״חֲבִיבִין״, מִשּׁוּם שֶׁאוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל זֶה** שבהיותו נמשך על־ידי מצוות לא־תעשה מן התורה אינו נמשך בכלים ולכן פעולתו והשפעתו בעולם מוגבלת, **נִמְשָׁךְ עַל־יָדָם** על ידי מצוות דרבנן **בְּכֵלִים** והשפעתו בעולם גדולה יותר. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן בְּעִנְיַן ״קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ״.** שדווקא בגלל שהקדושה וההימנעות היא מדברים המותרים (״רשות״) יש תוספת מעלה ויתרון באור האלוקי הנמשך על ידי עבודה זו, יותר מאשר האור הנמשך על ידי קיום מצוות התורה.

וְהִנֵּה יָדוּעַ[54] **שֶׁיֵּשׁ ז׳ מִצְוֹת דְּרַבָּנָן, וְז׳ מִצְוֹת אֵלֶּה תְּחִלָּתָן הָיְתָה בִּזְמַן** התחלת תקנתן וייסודן **מְאוּחָר יוֹתֵר מֵהַזְּמַן מִצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא, הַיְנוּ בִּזְמַן שֶׁל יְרִידָה דְּיִשְׂרָאֵל מִמַּעֲמָדָם וּמַצָּבָם**[55] הרוחני, לעומת מצבם הנעלה בעת מתן תורה. **וַאֲפִילוּ עֵירוּבִין וּנְטִילַת יָדַיִם** שהן מצוות מדרבנן **שֶׁנִּתְקְנוּ עַל־יְדֵי שְׁלֹמֹה**[56] המלך שבימיו היו בני ישראל במצב רוחני נעלה **דִּכְתִיב בֵּיהּ**[57] שכתוב בו **וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא הַוָיָ׳, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה זֶה** תקופת שלמה המלך **זְמַן שֶׁל יְרִידָה לְגַבֵּי זְמַנּוֹ שֶׁל דָּוִד, דִּכְתִיב בֵּיהּ**[58] שכתוב בו **הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה׳ עָלַי הִשְׂכִּיל** ונמצא שגם מצוות דרבנן אלה נתקנו כאשר בני ישראל היו במצב ירוד. **וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן טַעַם הַדָּבָר** מדוע דווקא במצב רוחני ירוד זכו בני ישראל למצוות אלו שיש להם מעלה לגבי מצוות התורה? **אַךְ עַל־פִּי הַנַּ״ל יוּבָן, דְּמִכֹּחָן שֶׁמִּצְוֹת דְּרַבָּנָן יֵשׁ בָּהֶן עִילּוּי גָּדוֹל יוֹתֵר מִמִּצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא,** מן התורה, **הִנֵּה עִילּוּי זֶה אֶפְשָׁר לָבֹא אֵלָיו דַּוְקָא עַל־יְדֵי** ומתוך **יְרִידָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר, דִּירִידָה זוֹ הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה, שֶׁדַּוְקָא עַל־יָדָהּ אֶפְשָׁר לָבֹא לְאוֹר נַעֲלֶה וּבִלְתִּי מוּגְבָּל זֶה** (וכמבואר בחסידות שיש דרגות גבוהות באהבת ה׳ שאפשר להגיע אליהן רק מתוך ריחוק מאלוקות המעורר צימאון גדול). **וְלָכֵן בִּזְמַנִּים אֵלּוּ דַּוְקָא** זמנים של ירידה רוחנית, **נִתְקְנוּ ז׳ מִצְוֹת דְּרַבָּנָן.**

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּכָל הַגְּזֵרוֹת וּבְכָל הַתַּקָּנוֹת וּבְכָל הַמִּנְהָגוֹת שֶׁנִּגְזְרוּ וְנִתְקְנוּ וְהֻנְהֲגוּ עַל־יְדֵי גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שאמנם סיבת התקנות והגזירות היא בגלל הירידה, אבל דוקא עבודה זו היא עבודה נעלית ביותר **שֶׁכָּל זֶה** קיום כל התקנות והגזירות וכו׳ שנתקנו במהלך הדורות **נִכְלָל בִּכְלַל הָעֲבוֹדָה דְּ״קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ״,** שיש לה יתרון מיוחד של שילוב שתי המעלות **שֶׁעַל־יָדָהּ נִמְשָׁךְ אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל, וְאוֹר זֶה** עצמו שבדרך כלל הוא למעלה מהתלבשות בכלים מוגבלים **מִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים.**

1 רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[52] חֲמוּרִים דִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר
2 מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וְגַם אָמְרוּ[53] חֲבִיבִין דִּבְרֵי סוֹפְרִים
3 יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, הַיְנוּ שֶׁמַּעֲלַת ׳דִּבְרֵי סוֹפְרִים׳
4 אֵינָהּ רַק בְּחֻמְרָתָם, מַה שֶּׁהֵם דּוֹחִים וּמַרְחִיקִים
5 אֶת הָרַע, עִנְיָן שֶׁל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הַמַּמְשִׁיךְ
6 אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל, אֶלָּא עוֹד זֹאת שֶׁהֵם
7 ״חֲבִיבִין״, מִשּׁוּם שֶׁאוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל זֶה נִמְשָׁךְ
8 עַל־יָדָם בְּכֵלִים. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן בְּעִנְיַן ״קַדֵּשׁ
9 עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ״.
10 **וְהִנֵּה** יָדוּעַ[54] שֶׁיֵּשׁ ז׳ מִצְוֹת דְּרַבָּנָן, וְז׳ מִצְוֹת
11 אֵלֶּה תְּחִלָּתָן הָיְתָה בִּזְמַן מְאוּחָר יוֹתֵר
12 מֵהַזְּמַן שֶׁל מִצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא, הַיְנוּ בִּזְמַן שֶׁל
13 יְרִידָה דְּיִשְׂרָאֵל מִמַּעֲמָדָם וּמַצָּבָם[55]. וַאֲפִילוּ
14 עֵירוּבִין וּנְטִילַת יָדַיִם שֶׁנִּתְקְנוּ עַל־יְדֵי שְׁלֹמֹה[56]
15 דִּכְתִיב בֵּיהּ[57] וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא הַוָיָ׳, מִכָּל־
16 מָקוֹם הָיָה זֶה זְמַן שֶׁל יְרִידָה לְגַבֵּי זְמַנּוֹ שֶׁל דָּוִד,
17 דִּכְתִיב בֵּיהּ[58] הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה׳ עָלַי הִשְׂכִּיל.
18 וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן טַעַם הַדָּבָר. אַךְ עַל־פִּי הַנַּ״ל
19 יוּבָן, דְּמִכֹּחָן שֶׁמִּצְוֹת דְּרַבָּנָן יֵשׁ בָּהֶן עִילּוּי גָּדוֹל
20 יוֹתֵר מִמִּצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא, הִנֵּה עִילּוּי זֶה אֶפְשָׁר
21 לָבֹא אֵלָיו דַּוְקָא עַל־יְדֵי יְרִידָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר,
22 דִּירִידָה זוֹ הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה, שֶׁדַּוְקָא עַל־יָדָהּ
23 אֶפְשָׁר לָבֹא לְאוֹר נַעֲלֶה וּבִלְתִּי מוּגְבָּל זֶה. וְלָכֵן
24 בִּזְמַנִּים אֵלּוּ דַּוְקָא נִתְקְנוּ ז׳ מִצְוֹת דְּרַבָּנָן. וְיֵשׁ
25 לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּכָל הַגְּזֵרוֹת וּבְכָל
26 הַתַּקָּנוֹת וּבְכָל הַמִּנְהָגוֹת שֶׁנִּגְזְרוּ וְנִתְקְנוּ וְהֻנְהֲגוּ
27 עַל־יְדֵי גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שֶׁכָּל זֶה
28 נִכְלָל בִּכְלַל הָעֲבוֹדָה דְּ״קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ״,
29 שֶׁעַל־יָדָהּ נִמְשָׁךְ אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל, וְאוֹר זֶה
30 מִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים.

---

52) סנהדרין פח, ב במשנה. 53) ירושלמי ברכות פ״א ה״ד. סנהדרין פי״א ה״ד. ובכ״מ. 54) ראה אגה״ק סכ״ט. ובכ״מ. לקו״ש חכ״ט ע׳ 110 ואילך. וש״נ. 55) ראה לקו״ת מטות פה, א. ר״ה נז, ג. ובכ״מ. 56) שבת יד, ב. וש״נ. 57) דה״א כט, כג. 58) שם כח, יט.

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה עַל־יְדֵי שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה בְּכָל הַנַּ"ל, בְּאוֹפֶן דְּ"כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ" וְגוֹ', בָּאִים אֶל פָּרָשַׁת כִּי־תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ, הַיְנוּ אֶל הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ שאז כל בני ישראל יבואו לארץ ישראל. **וְשָׁם** בארץ ישראל **נְקַיֵּם מִצְוַת בִּכּוּרִים** עליה מדובר בתחילת פרשת "כי תבוא", **וּבְאוֹפֶן דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת דִּלְעָתִיד־לָבֹא,** שאז יקיימו את המצוות באופן הרבה יותר נעלה מאשר קיום המצוות כיום בזמן הגלות **כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים**[59] בתפילת מוסף **וְשָׁם** בבית המקדש, בזמן הגאולה, **נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ**[60] קיום המצוות בשלימות כרצון ה'. **אָמְנָם מִצְוַת בִּכּוּרִים הִיא רַק תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה,** כפי שנרמז בפסוק **"מֵרֵאשִׁית** ההתחלה של **כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה" גו'**[61], **וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ זֶה** קיום המצוות וכללות עבודת ה' **בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְרַחֲבוּת וְהִתְפַּשְּׁטוּת,**

ביאור בדרך אפשר

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[62] **כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ גו', שֶׁאָז** לעתיד לבוא, בימות המשיח **תִּהְיֶה גַּם אֶרֶץ קֵינִי קְנִיזִי וְקַדְמוֹנִי**[63] חלק מנחלת בני ישראל. **וְכָל זֶה** כל האמור אודות היתרונות והעניינים המיוחדים של הגאולה העתידה **יִהְיֶה בְּאוֹפֶן גָּלוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[64] ביעודי הגאולה בדברי ישעיהו הנביא **וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו, הַיְנוּ לֹא רַק שֶׁהָעֵינַיִם (עֵינֵי בָשָׂר) יִרְאוּ, עַל־דֶּרֶךְ עִנְיָן** שעליו מבקשים בתפילה **וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ כוּ', אֶלָּא עוֹד זֹאת שֶׁהַבָּשָׂר עַצְמוֹ יִרְאֶה** וירגיש אלוקות בגילוי **בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בַּעֲגָלָא דִּידַן** בתקופתנו, כלומר מהר לפי המושגים שלנו.

1 **וְהִנֵּה** עַל־יְדֵי שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה בְּכָל הַנַּ"ל,
2 בְּאוֹפֶן דְּ"כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ"
3 וְגוֹ', בָּאִים אֶל פָּרָשַׁת כִּי־תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ, הַיְנוּ
4 אֶל הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ
5 צִדְקֵנוּ. וְשָׁם נְקַיֵּם מִצְוַת בִּכּוּרִים, וּבְאוֹפֶן דְּקִיּוּם
6 הַמִּצְוֹת דִּלְעָתִיד־לָבֹא, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[59] וְשָׁם
7 נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ[60]. אָמְנָם מִצְוַת
8 בִּכּוּרִים הִיא רַק תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה, "מֵרֵאשִׁית כָּל
9 פְּרִי הָאֲדָמָה" גו'[61], וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ זֶה בְּאוֹפֶן
10 שֶׁל הִתְרַחֲבוּת וְהִתְפַּשְּׁטוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[62] כִּי
11 יַרְחִיב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ גו', שֶׁאָז תִּהְיֶה גַּם אֶרֶץ קֵינִי קְנִיזִי וְקַדְמוֹנִי[63].
12 וְכָל זֶה יִהְיֶה בְּאוֹפֶן גָּלוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[64] וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו,
13 הַיְנוּ לֹא רַק שֶׁהָעֵינַיִם (עֵינֵי בָשָׂר) יִרְאוּ, עַל־דֶּרֶךְ עִנְיָן וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ כוּ',
14 אֶלָּא עוֹד זֹאת שֶׁהַבָּשָׂר עַצְמוֹ יִרְאֶה בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ
15 צִדְקֵנוּ בַּעֲגָלָא דִּידַן.

59) תפלת מוסף. 60) ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ. וראה המשך מצה זו הנ"ל פס"ג. 61) תבוא כו, ב. 62) ראה יב, כ. 63) ראה פירש"י שופטים יט, ח. 64) ישעי' מ, ה.

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד אלול, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר מנחם
זאב שי' הלוי

שלום וברכה!

... ת"ח על מ"ש אודות תלמידי הישיבה ובטח יודיע מהנעשה עמדם ובפרט בימי אלול ותשרי, ובטח נשמע גם בישיבתם אשר היתה כאן הצעתי שיוסיפו תלמידי הישיבה (והר"י והנהלה לא כש"כ) בלימוד עבודה'דיקע מאמרים ביחוד בימים אלו ומה טוב אשר גם במאנטרעאל יעשו כזאת ומה טוב אשר גם בשאר המקומות.

בברכת כוח"ט.

בס"ד. שיחת יום ד' פרשת תצא, יו"ד אלול ה'תשמ"ח

- לילדי "מחנות קיץ" שיחיו -

בלתי מוגה

א. [לאחר תפילת מנחה, תקעו תשר"ת תש"ת תר"ת, אמרו י"ב פסוקים ומאמרי רז"ל, ואחר־כך ניגנו (על־פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א) "ווי וואָנט משיח נאו"].

ב. לכל לראש — "פותחין בברכה"[1], והרי "ברכה" קאי על תורה, ובענייננו — אודות סיום מחנות הקיץ - בפתיחה בתורה, הדפסת ספר התניא* לאדמו"ר הזקן, כך שכבר יכולים ללמוד בו ולפתוח את הלימוד בספר התניא מחדש.

ומעלה מיוחדת בספר 'תניא' זה שנדפס "בשדה", בזמן אשר "המלך בשדה"[2] וישנה תוספת סיוע וברכה והצלחה מאת הקב"ה, שהיא גם נתינת־כח, לנצל כדבעי את השהות במחנות הקיץ בכל מקום בעולם, הן בארצות־הברית והן בארצנו הקדושה, ובמכל־שכן וקל־וחומר — שהרי היא "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[3], דקאי על חודש אלול שבכל שנה, ובפרט בשנה זו — שנת "תִּשְׁמַח" ו"תְּשַׂמַּח" ושנת "הקהל" (כמדובר פעמים רבות).

ויהי־רצון שהברכה בענין התורה תתקיים בפועל, היינו שכל אחד ואחד מכם וכל אחד ואחד מאתנו, בתוך כלל ישראל, יוסיף עוד יותר בלימוד התורה בכלל, ובפרט בפנימיות התורה, ובפנימיות התורה עצמה — בתורה שבכתב שלה, שהוא ספר תניא קדישא[4], והלימוד יהיה "תלמוד שמביא לידי מעשה"[5] — הוספה בקיום המצוות שעליהן מדובר בתורה ("תלמוד") בכלל, ובמיוחד בספר התניא, תורה שבכתב של חסידות חב"ד שנכתב על־ידי אדמו"ר הזקן, וכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו הוא ממלא־מקומו.

וכל זה — באופן ד"תִּשְׁמַח" ו"תְּשַׂמַּח" ו"הקהל את העם, האנשים הנשים והטף"[6], היינו שההוספה בתורה ומצוות צריכה להיות הן על־ידי כל אחד ואחד בפני־עצמו, והן באופן ד"הקהל" את כולם ביחד, שאזי נפעלת הוספה בברכותיו של הקב"ה בכל המצטרך.

ג. ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר הזקן (מחבר ספר התניא), שנמסר על־ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[7] ש"צריך לחיות עם הזמן", עם פרשת השבוע, ובכל יום מימות השבוע — עם החלק המיוחד לו. והדיוק בזה — "לחיות" עם הפרשה, היינו ללמוד ממנה הוראה בחיים, בחיי היום־יום של כל אחד ואחד, מבוגרים או ילדים שאתם נפגשים ועורכים ביחד כינוס וחגיגה כו'.

והנה, החלק שאתו צריך "לחיות" היום, הוא מרביעי עד חמישי בפרשת "כי־תצא", שאף בו נאמר "כי־תצא"[8], כמו בתחילת הפרשה, אלא שמכיון שמתחילת הפרשה ועד "רביעי" ישנם כמה וכמה פסוקים, הרי הלימוד מ"כי־תצא" שבתחילת "רביעי" הוא בענין נעלה יותר מאשר ה"כי־תצא" שבתחילת הפרשה, שהרי לימוד הפסוקים שבינתיים גורם לעליה במעמד ומצב של הלומד, הן בלימוד התורה והן בקיום המצוות, שבזה צריכה להיות לימוד ההוראה בחיים מפרשת השבוע, וכל אחד ואחד לפי שיעורא דיליה, צריך לנצל את העליה הזו בקשר ללימוד ההוראה מ"כי־תצא" שבתחילת "רביעי".

והענין בזה יובן בהקדים ביאור ההוראה מ"כי־תצא" שבתחילת הפרשה (שמזה באים ל"כי־תצא" של "רביעי"):

---

*) שנדפס במחנה־קיץ (המו"ל).

1) ראה לקו"ש חכ"ד ע' 641 בהערה. וש"נ.

2) ראה לקו"ת פ' ראה לב, ב.

3) עקב יא, יב.

4) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' רסא ואילך. וש"נ.

5) קידושין מ, ב. וש"נ.

6) וילך לא, יב.

7) "היום יום" ב' חשון. ובכ"מ.

8) כג, יו"ד.

לשון הכתוב הוא - ״כי־תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה׳ אלקיך בידך״, ומדובר ביציאה למלחמה כנגד אויביהם של ישראל – ענין ששייך במיוחד לילדי ישראל, שכולם (גם אלו שאינם רשומים באופן רשמי) שייכים ל״צבאות השם״ (על־כל־פנים בנשמתם, וממילא גם בגופם), וכמו בכל צבא – עיקר תפקידו בחיים של כל אחד מאנשי הצבא הוא ״כי־תצא למלחמה על אויביך״, להלחם באויב, ובנידון־דידן – להלחם ביצר הרע.

ולאחר שהפסוק מגלה את עיקר התפקיד והשליחות – להלחם ביצר הרע – באים (בהמשך הפרשה) הפרטים בזה, כיצד צריך להלחם ואיך צריכה להיות ההנהגה במשך המלחמה וכו׳, אבל בקיצור (וביחד עם זה – באופן ברור) ניתנו ההוראות בזה כבר בפסוק זה עצמו:

״כי־תצא״ – התורה אומרת שכאשר כל אחד ואחד מכם, בתוך כלל ישראל, יוצא למלחמה אפילו בתור יחיד (״תצא״ לשון יחיד), הרי כבר בתחילת המלחמה הוא נמצא ״על אויביך״, כלומר שכבר ביציאה למלחמה רואים בגלוי שאין זו מלחמה בין שני כחות שוים, כך של״אויביך״ שלוחמים בו, ישנם כחות שוים לכחות הילד היהודי (או ליהודי בכלל), כי זהו דבר שלא יתכן, שהרי כל ילד יהודי, וכל יהודי בכלל, מתחיל את היום באמירת מעלת נשמתו – ״נשמה שנתת בי טהורה היא״, ולפני־זה – ״מודה אני לפניך.. שהחזרת בי נשמתי״ – וממילא מובן שאין שום מקום להשוות בין הכחות ואפשרויות של אלו שעומדים לנגדו, לבין הכחות והאפשרויות שלו, לאחר שהיום בבוקר קיבל מחדש נשמה חדשה מהקב״ה בעצמו!

ולכן מובן, שאיננו עומד במצב שוה ל״אויביך״, אלא מלכתחילה הוא ״על אויביך״, ובזה גופא – הרבה יותר ממעל ל״אויביך״ (כנ״ל).

זאת ועוד:

כאשר ילד יהודי ממלא שליחותו באופן כזה שהיציאה למלחמה היא מתוך החלטה תקיפה שלא לשמוע כלל ליצר הרע, אלא לגרשו לגמרי מחדרו, מדירתו ומכל מקום שבו יש לילד (או למבוגר) שליטה ו״בעל־הבית׳ישקייט״ – אזי מובטח לו, כהמשך הכתוב – ״ונתנו ה׳ אלקיך בידיך״, כלומר, שנוסף על ההצלחה והנצחון שעל־ידי ההשתדלות שלו, זוכה ש״הקב״ה עוזרו״[9] ומשתתף עמו במלחמה, עד ש״נותן״ את ״אויביך״ ״בידיך״, היינו של״אויביך״ – היצר הרע – לא תהיה שום דעה משלו, וילד (ומבוגר) יהודי משתמש בו רק בתור הוכחה שליהודי ישנם הכחות הדרושים שלא להירתע משום קושי בעבודת ה׳, אבל היצר הרע עצמו הוא ״בידיך״ – שנתון לגמרי בשליטת הילד היהודי, כך שאם יש בו משהו שבא מן היצר הרע, הרי הוא יודע תיכף ומיד שזוהי עצת היצר הרע, ומאחר שהוא ״בידיך״, מובן שאין ביכלתו לפעול כלום ואיננו מתערב להביע דעה במעשיו של הילד היהודי, ואדרבה – כאשר הילד רואה דבר יקר ומתוק אבל הדבר שייך לילד (או למבוגר) אחר, אזי היצר הרע בעצמו יזהיר אותו שלא לגעת בדבר זה, אלא להיפך – שכל ילד יסייע לילד אחר, וכן מבוגר למבוגר, בדרכי נועם ובדרכי שלום, ליהנות מהחפצים שברשותו כטוב בעיניו. (ופשיטא – שלא להפריע לו חס־ושלום ולקחת ממנו משהו ששייך לו), כולל גם – לסייע לו לנצל את חפציו לדברים טובים, כשם שבוודאי כל אחד ואחד מכם נוהג לגבי הרכוש שלו – החל ממצות הצדקה (כפי שיוזכר להלן, כרגיל בכינוסים כגון זה).

ד. מהוראה זו (שלומדים מ״כי־תצא״ שבתחילת הפרשה) באים להוראה שיש ללמוד מ״כי־תצא״ שבחלק הקשור ליום זה – ״רביעי״. ומכיון שבינתיים למדו כמה וכמה פסוקים בתורה, קיימו עוד מצוות וזכו לברכות נוספות מאת הקב״ה, לכן צריך לומר שהוראה זו, מ״רביעי״, היא במעמד ומצב נעלה יותר מזו שבתחילת הפרשה (כנ״ל).

---

9) ראה סוכה נב, רע״ב. וש״נ.

והענין בזה:

בתחילת הפרשה נאמר ״כי־תצא״ לשון יחיד, מה־שאין־כן בחלק ״רביעי״, נאמר ״כי־תצא מחנה על אויביך״, היינו שגם אם קודם היה הילד היהודי במעמד ומצב כזה שלא היה לו זמן להתדבר עם חבריו (ילדים עם ילדים, וילדות עם ילדות) כדי שכולם ביחד יהיו צבא ו״מחנה״ אחד שלם, הרי כשמגיעים לשיעור חומש של יום רביעי, המעמד ומצב הוא – שהיציאה למלחמה, ״כי־תצא״, היא באופן של ״מחנה על אויביך״, לאחר התדברות זה עם זה באופן ד״איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק״[10], וכמובן – כאשר ״מחנה״ שלם לוחם, אזי הנצחון הוא יותר במהירות, יותר בקלות ויותר בשלימות, ועד אשר כהמשך הכתוב בשיעור היומי, ״ה׳ אלקיך מתהלך בקרב מחניך״[11], כלומר, שנוסף על זה שהקב״ה נמצא עם כל אחד ואחד מאתנו ומאתכם, הרי הוא ״מתהלך״ בינינו ממש, ויושב ביחד עם כל אחד ואחד באותו ספסל, כביכול, ו״הולך״ ומסייע לכל אחד ואחד בכל עניניו (ובוודאי שכל אחד ואחד עסוק תמיד, ״בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך״[12] (בלשון קריאת שמע) – בענינים טובים), ובזה גופא – סיוע עד כדי כך שכתוצאה ממנו נפעל ״להצילך ולתת אויביך בידיך״[11], ובנוגע ל״צבאות השם״ – שכל ילדי ישראל עומדים כ״מחנה״ אחד שמנצח את היצר הרע (״אויביך בידיך״) בנצחון גמור, ומקיימים את כל מצוות הקב״ה.

ה. בין המצוות שכל בני ישראל מקיימים בתור ״מחנה״, בא הציווי שבסיום השיעור – ״מוצא שפתיך תשמור״[13].

וההוראה מזה:

לאחרי הנצחון במלחמה ״על אויביך״ – מגיעים למעמד ומצב כזה שדברי הקב״ה נעשו ״מוצא שפתיך״ של היהודי, כיון שכל דיבורו (״מוצא שפתיך״) הוא בדברי תורה, דבר ה׳, וממילא – ״תשמור״, היינו שבוודאי הוא שומר בפועל את כל דברי הקב״ה.

וגודל ענין ״מוצא שפתיך״ של הקב״ה, כביכול, מובן בפשטות, שהרי בדיבורו של הקב״ה נברא העולם – ״בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ״[14] (כלשון הפסוק שאמרתם זה־עתה[15]), היינו שהיה זה על־ידי ״מוצא שפתים״ של הקב״ה בעשרה מאמרות שבהם נברא העולם, החל מהמאמר ״ויאמר אלקים יהי אור״[16] שבו נברא האור, ועל־דרך־זה שאר הנבראים שנבראו בשאר המאמרות (המפורשים בתורה בהמשך הכתובים שלאחרי הפסוק ״בראשית ברא אלקים״).

ויש להוסיף – שגם בזה רואים את מעלתם של ישראל (בדוגמת הנ״ל שדיבורו (״מוצא שפתים״) של (ילד) יהודי נחשב לדיבור של הקב״ה), שהרי מבין כל עניני הבריאה, הקב״ה משתבח בבני־ישראל ואומר עליהם ״מעשה ידי להתפאר״[17] (כלשון הפסוק שאמרתם זה־עתה[15]).

וכאשר הקב״ה שמח ונהנה, כביכול, מבני־ישראל – אזי הוא מוסיף בברכותיו לכל אחד ואחד מישראל, וממילא נעשה ״ישמח ישראל בעושיו״[18] ו״ישמח הוי׳ במעשיו״[19]].

ו״אין מקרא יוצא מידי פשוטו״[20], קיום בפועל של ״מוצא שפתיך תשמור״ כפשוטו. שכן, מאחר שכל דיבורו הוא בדברי תורה, היינו שנזהר לנצל את הדיבור רק לדברים טובים, עניני טוב ועניני יהדות, בוודאי שאם הוא נודר נדר וכיוצא בזה, הרי הוא מקיימו בפועל, ולא עוד אלא שהקיום הוא מתוך שמחה וטוב לבב, שהרי נוסף על זה שכל עניני התורה צריכים להיות בשמחה, ישנה שמחה מיחדת מזה שהקב״ה נתן את האויב ״בידיך״ ו״מתהלך בקרב מחניך״ ממש – בתוך המחנה של הילדים והילדות של ״צבאות השם״.

---

10) ישעי׳ מא, ו.
11) כג, טו.
12) ואתחנן ו, ז.
13) כג, כד.
14) בראשית א, א.
15) בי״ב הפסוקים ומאמרי חז״ל.
16) שם, ג.
17) ישעי׳ ס, כא. סנהדרין ר״פ חלק.
18) תהלים קמט, ב. תניא ספל״ג.
19) תהלים קד, לא.
20) שבת סג, א. וש״נ.

וכאשר מקיימים את המצוה ד״מוצא שפתיך תשמור״, בכלל שאר המצוות, בשמחה ובטוב לבב, אזי הקיום הוא בתוספת הצלחה, וזה גופא גורם לקיום עוד מצוות, ובתוספת ברכה מאת הקב״ה, וכפי שרואים בטבע כל אדם, והילדים בכלל, שדווקא כאשר מישהו זוכה לריבוי דברים טובים, אזי יש לו רצון לדברים נוספים, ובנידון־דידן – דוקא תוספת הברכה וההצלחה גורמת רצון לברכה גדולה יותר, כדי שתהיה אפשרות להוסיף עוד יותר בקיום רצונו של הקב״ה, ובוודאי יברך הקב״ה את כל אחד ואחד בתוספת בריאות ותוספת אפשרויות לקיים עוד מצוות, ובכלל זה – ברכה לנכסים, כיון שגם לילדים יש נכסים (כמדובר כמה פעמים), וכל אחד ואחד מהם עושה מהחדר שלו והדירה שלו ״מקדש מעט״[21] – ״ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם״[22], והברכה בנכסים היא שיהיה לו עוד ספר ועוד קופת־צדקה וכיוצא בזה, שיוכל לנצל אותם ל״מקדש מעט״.

וכאשר ינצל את תוספת הברכה כדי להוסיף במעשים טובים, יזכה לגרום להקב״ה תוספת נחת ביחס למעמד ומצב שעד עתה, וממילא – בוודאי יזכה שהקב״ה יתן לו, וכן לאלו שמחנכים ומדריכים אותו, תוספת ברכה ״מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה״[23].

ו. האמור לעיל שייך (לפרשת ״כי־תצא״) בכל יום מימות השנה, ובהדגשה מיוחדת – בימי חודש אלול, כאשר, כדברי אדמו״ר הזקן[2], ״המלך בשדה״ ו״מראה פנים שוחקות לכולם״. שכן, מדברי אדמו״ר הזקן מובן, שהמצב בימי אלול הוא משל למלך שנמצא (לא רק בשדה, אלא גם) עם אנשים כאלו שהם עצמם הם אנשי שדה ועסוקים עם עבודת השדה; ובזה נכללים גם אנשי העיר שיצאו לשדה וכעת הם נמצאים בשדה, ועל־אחת־כמה־וכמה אלו שעיקר העסק שלהם הוא בשדה.

[ובזה גופא – ישנה מעלה מיום ליום בימי חודש אלול עצמם, ובפרט לאחר שכבר עברו עשרה ימים שבהם ״המלך בשדה״, וכעת עומדים ביום י״א באלול].

ויש לבאר הוראה מיוחדת מזה ש״המלך בשדה״, בנוגע להנהגת כל אחד ואחד מכם, בתוך כלל ישראל, הן בימים אלו והן בכל השנה כולה:

כנס זה הוא כינוס של אלו שבאו זה־עתה מה״שדה״, למעלותא, שהרי ה״מחנות־קיץ״ הם מחוץ לעיר, וגם המחנות שבתוך העיר, הרי אינם נמצאים בעיר בתור חלק מהעיר, אלא אדרבה – במקום מיוחד, מקום פתוח ב״שדה״, ובאוירה מיוחדת מתוך מנוחה משאון העיר, ועל־אחת־כמה־וכמה אלו שהיו ב״שדה״ ממש ושהו כמה וכמה ימים וכמה וכמה שבועות ברציפות במקום שיש בו אך ורק יהודים ועניני יהדות, ואם כן מובן, במכל־שכן וקל־וחומר משדה כפשוטה, שבה עוסקים בעניני שדה - שבוודאי הקב״ה ״מראה פנים שוחקות״ ופנים מאירות לכל אחד ואחד מכם שנמצאים עמו בשדה, ומקבל את הבקשות שלכם וממלא אותם.

ועל־פי־זה מובן עד כמה דוקא אלו שהיו במחנות הקיץ, צריכים להתכונן ללכת ביחד עם המלך לעיר, ובעיר גופא – להיכל המלך, שבו מודגשת במיוחד השייכות עם המלך (כמובן מהמשל).

ובנמשל – במקום שבו מתפללים אל הקב״ה, אומרים פסוקים מתורתו, ומסיימים את התפילה והתורה בקיום מצוות של הקב״ה בכלל, ובפרט – מצות הצדקה (שהיא מצוה כללית ועיקרית[24], כנהוג בכינוסים כגון דא).

ובפרטיות יותר:

כאשר חוזרים ל״עיר״ ממחנות הקיץ שב״שדה״, בחודש אלול, ישנה הוראה ברורה, שאִתָּהּ צריך ״לחיות״ – לזכור שיש לקחת את ההשפעות הטובות, הרושם הטוב וההחלטות הטובות כו׳ שהיו במחנות הקיץ ב״שדה״, ולנצל אותם באופן כזה שהשפעתם תהיה ניכרת במשך כל השנה כולה, והיינו שההנהגה במשך כל השנה תהיה מתאימה לרצון האמיתי של כל יהודי, וילד יהודי בפרט, ויתירה מזו – שתהיה

21) ראה מגילה כט, א.
22) תרומה כה, ח.
23) נוסח ברכה השלישית דברהמ״ז.
24) ראה תניא פל״ז.

תוספת חיות בזה, והרצון יהיה חזק יותר כו׳ שהרי ״נשמה שנתת בי טהורה היא״, ובוודאי הרצון וגם ההחלטה, הם לעשות כל שהקב״ה מצַוה, כך שרצון האדם יהיה על־פי דברי הקב״ה, על־דרך הנ״ל בביאור הכתוב ״מוצא שפתיך תשמור״ (בדרך הרמז), אשר הדברים שיהודי מוציא בשפתיו (״מוצא שפתיך״) הם דברי הקב״ה, כנ״ל.

ז. ויש להוסיף, אשר באמור לעיל שמצבכם כעת דומה למי שבא מ״שדה״ למעליותא (לאחר שהייתם במשך זמן ב״שדה״ חדור ומלא ביהדות, תורה ומצוות, ועליכם להמשיך ב״עיר״ בהנהגה כמו שהיתה בשדה) — מודגש ביותר על־ידי הדפסת התניא ביום האחרון לשהותכם ב״שדה״, ובזה שהיציאה מה״שדה״ ל״עיר״ היתה ביחד עם הספר שנדפס זה־עתה — שכן, תוכן התחלת ספר התניא הוא, שעוד לפני צאתו של ילד יהודי לאויר העולם ״משביעין אותו תהי צדיק״[25] — שבועה מהקב״ה שהיא גם נתינת־כח לקיים את השבועה ולהיות צדיק ב״ועשה טוב״, וכן ״ואל תהי רשע״[25] - ב״סור מרע״, ולקיים את שניהם מתוך שמחה וטוב לבב.

והנה, אם בכל ימות השנה ישנה שבועה כזו, על־אחת־כמה־וכמה כאשר ״המלך בשדה״ ונמצא ביחד עם כל אחד ואחד, ובמיוחד — עם אלו שבמשך שבועות אלה היו בשדה, כולל גם במשך הזמן שמראש־חודש אלול ועד היום בבוקר, כאשר יצאתם מהשדה, ובמשך כל הזמן הראה לו פנים שוחקות וקיבל את בקשותיו כו׳.

ואם־כן מובן, שבמעמד ומצב זה ישנה תוספת שמחה, והוספה בהחלטות הטובות להוסיף עוד יותר במילוי רצון המלך, וממילא — להיות יותר ראוי ויותר זכאי (״פאַרדינסטפול״) ללכת ביחד עם המלך, עם כולם ביחד, אל העיר, לקבל כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

ולהעיר ממנהג ישראל (הנ״ל) שאף־על־פי שבתפילת העמידה מזכירים על ברכת השנה רק החל מראש־השנה ואילך, הרי מנהג ישראל (שאף הוא ״תורה״[26]) כשיהודי פוגש יהודי נוסף, או כותב לו מכתב (בכל ענין שיהיה) החל מראש־חודש אלול כש״המלך בשדה״, הוא מברך אותו בכתיבה וחתימה טובה[27].

ועל־ידי־זה מוסיפים שמחה בבני־ישראל, וכאשר ״ישמח ישראל״, אזי ״ישמח ה׳ במעשיו״, דהיינו בבני־ישראל שעליהם נאמר ״מעשה ידי להתפאר״, וכשהקב״ה נמצא בשמחה גדולה יותר, כביכול, אזי הוא מוסיף בכל הברכות האמורות. ובזה גופא — לא רק עד כמה שאדם מפרט אותן, שהרי האדם הוא בשר־ודם מוגבל, והוא יכול לפרט רק בהתאם לאפשרויות שלו, ואילו הקב״ה הוא בלי גבול, וממילא הוא ממשיך ברכות ״מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה״ למעלה מכל מספר, ולמעלה מכל מדידה והגבלה, ונוסף על זה — בשמחה של הקב״ה ובטוב לבב של הקב״ה, כביכול, ותיכף ומיד ממש.

ח. ונסיים, כרגיל:

א) בענין הצדקה (שהיא הנקודה של גמילות חסדים) — בנוסף לענין התפילה (״עבודה״) שבתפילת מנחה, וכן ענין התורה ובפרט באמירת י״ב הפסוקים — על־ידי חלוקת שלוש מטבעות לכל אחד ואחד על־מנת לתת שניים מהם לצדקה, ואחת — לעשות בה כפי רצונו הטוב.

ב) בניגון של שמחה ביחד.

ג) כמנהג ישראל שהחל מראש־חודש אלול מברכים איש את רעהו ב״כתיבה וחתימה טובה״, ובפרט בעמדנו סמוך לאמצע החודש, ובבית הכנסת, ״בית שמגדלין בו תפילה״[28], ובית המדרש, ״בית שמגדלין בו תורה״[28], וכן ״בית שמגדלין בו צדקה״ — שבו היה כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו, בעשר שנים האחרונות בחיים חיותו בעלמא דין, והרי ״קדושה אינה זזה ממקומה״[29], והתורה, ״תורת אמת״ ו״תורת

25) נדה ל, ב.
26) ראה לקו״ש חכ״ב ע׳ 56 הערה 2. וש״נ.
27) מטה אפרים או״ח סתקפ״א ס״ט.
28) מגילה כז, רע״א.
29) ראה אגה״ק ביאור לסימן זך.

חיים״, אומרת אשר גם כשיבוא משיח, במהרה בימינו, יקחו את כל בתי־כנסיות ובתי־מדרשות, וביחד אתם ״ארו עם ענני שמיא״[30] — לארצנו הקדושה.

ולפועל — כל אחד ואחד יברך את היושבים לידו, ואת כל אחד ואחד מישראל, החל מההורים, המחנכים והמחנכות, בתוך כלל ישראל, בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, ואחר־כך יתכוננו לחלוקת שלוש המטבעות [כידוע שמספר שלש הוא סימן טוב לדברים טובים בכלל, ובעיקר — שעל־ידי־זה נזכרים שבקרוב ממש נבוא לבית המקדש השלישי], ואחר־כך יחלקו את המטבעות בפועל, וכל ענינים אלו יזרזו וימהרו עוד יותר את מילוי הבטחת הקב״ה, שכל בני־ישראל ״בנערינו ובזקנינו גו׳ בבנינו ובבנותינו״[31] ״יעופו״ ״עם ענני שמיא״ לארצנו הקדושה, שתהיה באופן ש״ירחיב ה׳ אלקיך את גבולך״[32], שנוסף על ארץ שבע אומות בשלימות, יהיה גם ״ירחיב ה׳״, ארץ עשר אומות, כולל קיני קניזי וקדמוני[33], ובארץ ישראל עצמה מתאספים כולם ביחד בירושלים עיר הקודש, ובירושלים עצמה — בבית־המקדש השלישי ״מקדש אדנ־י כוננו ידיך״[34], ושם גופא — בקודש הקדשים.

[ולהעיר מהשייכות של קודש הקדשים למספר שלוש, שהרי ״קדשים״ רומז לשניים על־כל־פנים, ו״קודש הקדשים״ — לשלשה, ובפרט על־פי המבואר ב׳דברי אלקים חיים׳ בכמה מקומות[35] דהיינו שלושה ענינים זה למעלה מזה.

ועל־דרך־זה בעבודת האדם — שאומר על הקב״ה בכל יום (כפי שאמרו זה־עתה בתפילת מנחה) שלש פעמים ״קדוש״].

והקב״ה יתן לכל אחד ואחת מישראל ״מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה״ את כל הענינים הטובים, כולל גם — מקדושתו, ״קדושים תהיו כי קדוש אני״[36], היינו שכל אחד ואחד מישראל יתקדש בקדושה משלושת: קדושה במחשבה, קדושה בדיבור (״מוצא שפתיך תשמור״), ועל־אחת־כמה־וכמה — קדושה במעשה.

וכל זה ימהר את הגאולה השלישית ובנין בית־המקדש השלישי, שיהיו במהרה בימינו ממש ו״לא עיכבן אפילו כהרף עין״[37], ובשמחה ובטוב לבב, תיכף ומיד ממש, אמן, כן יהי רצון.

*

[הילדים שיחיו, ניגנו את הברכה ״כתיבה וחתימה טובה״ (בניגון של שמחת־תורה).

השליח־ציבור שי׳ ניגן ״יהי־רצון כו׳ שיבנה בית־המקדש״.

אחר־כך נתן כ״ק אדמו״ר שליט״א (על־ידי המדריכים והמדריכות שי׳) שלוש מטבעות של עשר סענט לכל אחד ואחת: שנים מהם לתת לצדקה, והשלישית — לעשות בה כטוב בעיניהם].

---

30) דניאל ז, יג.
31) בא יו״ד, ט.
32) שופטים יט, ח.
33) פירש״י עה״פ.
34) בשלח טו, יז.
35) ראה לקו״ת פקודי ה, א. ועוד.
36) ר״פ קדושים.
37) מכילתא ופירש״י בא יב, מא.

בס"ד. משיחות ש"פ תצא, י"ד אלול ה'תשמ"ח.

א. בשבת זו מודגש ענין השמחה[1] מצד כו"כ ענינים:

לכל לראש – מצד קביעותה בימי החודש – בי"ד אלול, שלושים יום לפני חג הסוכות[2], שבו מתחילים לדרוש בהלכות החג[3], ומכיון שענינו המיוחד של חג הסוכות לגבי שאר הימים־טובים הו"ע השמחה [דאף שכל הימים־טובים נקראים "מועדים לשמחה", מצד החיוב ד"ושמחת בחגך"[4], מ"מ, בנוסח התפילה והקידוש (שקבעו אנשי כנסת הגדולה[5]) נקרא חג הסוכות דוקא "זמן שמחתנו"[6]] – מובן, שב"שואלין ודורשין בהלכות החג" מי"ד אלול, נכלל במיוחד ענין השמחה בחג הסוכות, "זמן שמחתנו".

ובי"ד אלול ההדגשה על ענין השמחה[7] – ה"ז באופן של "דורשין", מלשון דרישה, היינו, השתדלות יתירה בענין השמחה – בכל השלושים יום, ועאכו"כ בי"ד אלול, ההתחלה והפתיחה של כל השלושים יום, שבו צ"ל השתדלות מיוחדת ביתר שאת וביתר עוז, כיון ש"כל ההתחלות קשות"[8], אשר (גם) ביטול הקושי של התחלה, נעשה ע"י התגברות השמחה, שפורצת גדר[9]. ולאידך גיסא, נקל אז יותר לפעול רגש השמחה להיותו דבר חדש כפשוטו (משא"כ בימים שלאח"ז, שצריך ציווי מיוחד ש"בכל יום יהיו בעיניך כחדשים"[10]).

ב. ועוד ענין מיוחד על שמחה שנוסף בדורנו זה – בנוגע לערב שבת, י"ג אלול, ששלימותו ביום הש"ק, כמארז"ל[11] "מי שטרח בערב שבת, יאכל בשבת":

ביום ועש"ק י"ג אלול שנת תרנ"ז (כקביעות שנה זו) התקיימה חתונת[12] כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[13] – "הנשיא הוא הכל"[14], שכל עניני נשיאות של הנשיא שייכים לכל הדור[15], ועאכו"כ ענין עיקרי ביותר בחיי הנשיא – ענין הנישואין.

והרי נישואין הו"ע של שמחה, עד לשלימות השמחה, כמודגש בברכת נישואין "שמח תשמח רעים האהובים, כשמחך יצירך בגן־עדן מקדם".

ויש להוסיף, שבחתונת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (בי"ג אלול) התחיל כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע באמירת המשך המאמרים הידוע בשם "שמח תשמח"[16], שבו נתבאר בארוכה ובפרטיות תוכן ענין השמחה, שמחת נישואין, וביאור גודל מעלת השמחה שפורצת כל הגדרים וכו'.

ו"הימים האלה נזכרים ונעשים"[17] – שבכל שנה ושנה בי"ג אלול, חוזר ונשפע ענין השמחה של נישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו ע"ד הפעם הראשונה, ואדרבה, באופן ד"מעלין בקודש"[18], ובהדגשה יתירה כשהקביעות היא כבפעם הראשונה, שי"ג אלול חל ביום ועש"ק (ששלימותו ביום הש"ק, כנ"ל).

---

1) נוסף על השמחה שבכל שבת – "וביום שמחתכם אלו השבתות" (ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד), אף שעיקר ענינו של שבת הוא תענוג, "וקראת לשבת עונג" (ישעי' נח, יג).

2) דכיון שחודש אלול לעולם חסר, הרי שלושים יום לפני ט"ו תשרי מתחילין בי"ד באלול.

3) ראה פסחים ו, א. וש"נ. טושו"ע או"ח סתכ"ט ס"א. ובשו"ע אדה"ז שם: מי"ד באלול ואילך ידרשו הלכות החג.

4) פ' ראה טז, יד.

5) ברכות לג, א. וראה רמב"ם בל' תפלה פ"א ה"ד.

6) וגם בקרא מודגש ענין השמחה בחג הסוכות יותר מבשאר מועדים – כדאיתא במדרש (יל"ש אמור רמז תרנד בתחילתו) "שלש שמחות כתיב בחג", משא"כ בעצרת, שמחה אחת, ובפסח לא נתפרש ענין השמחה.

7) נוסף על השמחה בכל חודש אלול מצד הגילוי דמלך בשדה, כמשנת"ל בארוכה (קונטרס משיחות ש"פ שופטים).

8) מכילתא ופירש"י יתרו יט, ה. תוד"ה פסיעה – תענית יו"ד, סע"ב.

9) ראה בארוכה 'המשך שמח תשמח' – סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

10) שו"ע אדה"ז או"ח סימן סא ס"ב.

11) ע"ז ג, סע"א.

12) להעיר משיעור חומש דיום ששי פ' תצא – "כי יקח איש אשה חדשה גו'" (כד, ה), ענין הנישואין, וצ"ל "ושימח את אשתו" כל השנה.

13) "שלשלת היחס ור"פ מתולדות בית רבנו", ב"היום יום" בתחילתו.

14) פירש"י חוקת כא, כא.

15) ויתירה מזה – "הנשיא הוא הכל", שהמציאות ד"הכל" – כל אנשי הדור וכל פרטי עניניהם כו', היא – מציאותו של ה"נשיא".

16) נדפס בסה"מ תרנ"ז ע' קעג ואילך. – ב'המשך' זה נכללו כל המאמרים שנאמרו במשך שבעת ימי המשתה (מלבד ההתחלות והסיומים). ולהעיר שיש גם ה"דרוש חתונה" ד"ה והוא כחתן (שנאמר בחתונה זו – נדפס שם ע' קמח ואילך), אבל אינו חלק מה'המשך', אלא מאמר בפ"ע.

17) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

18) ברכות כח, א. וש"נ.

ג. והדגשה נוספת בענין השמחה מצד כללות השנה — שנת תשמ"ח, שסימנה תִּשְׁמַח (בעצמך) וּתְשַׂמַּח (אחרים)[19], שנה שכולה צ"ל חדורה בענין השמחה, כמודגש בשמה, כפי שנקראת בפי בנ"י.

וענין נוסף בשנה זו — 'שנת הקהל', "הקהל את העם, האנשים הנשים והטף"[20], אשר גם ענין ה"הקהל" קשור עם שמחה[21], כמודגש בחיוב שמחת יו"ט "אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך, והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך"[4], "להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים"[22], חיוב הכנסת אורחים כו'[23], וכטבע האדם שבשעת השמחה משתף אחרים בשמחתו ורוצה שיהיו כולם שמחים[24].

ולכן, בעמדנו קרוב לסיומה וחותמה[25] של שנת תשמח, כשנותרו שבועיים בלבד בשנת תשמח[26] — יש לנצל כל רגע כדי לחטוף ולהוסיף עוד יותר בענין השמחה.

ועאכו"כ בצירוף כל הענינים האמורים — סיומה של שנת תִּשְׁמַח וּתְשַׂמַּח, יום השבת י"ד אלול, שלושים יום לפני החג, ובסמיכות ממש למועד שמחת הנישואין של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו — הרי בוודאי ובוודאי שצ"ל השמחה באופן ד"כפלים לתושיה"[27].

ובפרט כשנמצאים בהתוועדות של שמחה במעמד כו"כ עשיריות מישראל, ואומרים "לחיים" על משקה המשמח, ומברכים איש את רעהו בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, שעי"ז נוסף עוד יותר בענין השמחה.

ד. והנה, ענין השמחה (המודגש ביותר בשבת זו) קשור ושייך להגאולה:

שמחה בתכלית השלימות — תהי' בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז יתבטלו כל הענינים הבלתי־רצויים, ועד כמ"ש[28] "ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים", ואדרבה, הענינים הבלתי־רצויים עצמם יהפכו לטוב[29], שעי"ז יתווסף בענין השמחה ביתר שאת וביתר עוז, בתכלית השלימות, "שמחת עולם על ראשם"[30].

ואולי י"ל שענין זה מרומז בתיבת "שמחה" — ששורש התיבה היא "שמח"[31], והרי ג' אותיות אלו הם גם השורש של תיבת "משיח"[32].

ובזה מרומז שההדגשה בענין השמחה בשנת תִּשְׁמַח וּתְשַׂמַּח, היא — שלימות השמחה בביאת משיח.

ועד"ז בנוגע לשמחת נישואין (י"ג אלול) — שהרי שמחת נישואין של כאו"א מישראל קשורה עם הגאולה, כמ"ש בברכת נישואין "מהרה[33].. ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים, קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה" (מהיעודים של הגאולה)[34], ועאכו"כ שמחת נישואין של נשיא

---

19) ע"ד "שמח תשמח" דברכת נישואין — "שמח בעצמך.. ותשמח גם לרעים האהובים כו'" (המשך שמח תשמח — שם ע' רסה).

20) וילך לא, יב.

21) להעיר שזמן חיוב מצות "הקהל" הוא — בחג הסוכות, "זמן שמחתנו".

22) רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח. טושו"ע (אדה"ז) או"ח סתקכ"ט ס"ב (סי"א).

23) ראה זח"ב פח, ב. תו"א ר"פ חיי שרה. סידור (עם דא"ח) שער חג הסוכות רנז, רע"ג. ובכ"מ.

24) ראה תו"א וסידור שם. וראה גם 'המשך שמח תשמח' — שם ע' רכו.

25) להעיר ממארז"ל "הכל הולך אחר החיתום" (ברכות יב, א).

26) דאע"פ שגם בשנה הבעל"ט ימשך ענין השמחה, ואדרבה, כהציווי "מעלין בקודש" (ועאכו"כ ש"לא מורידין") — מ"מ לא יהי' זה ענינה העיקרי של השנה כולה.

27) ל' הכ' — איוב יא, ו.

28) ישעי' כה, ח.

29) כפס"ד הרמב"ם בסוף הלכות תעניות: "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה".

30) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

31) וההוספה דאות ה"א מורה על ההרחבה (בפרט לגבי אות יו"ד — כמבואר בכ"מ בביאור שם הוי'), ועד להמשכה בגילוי בעוה"ז (ו"בה"א נברא העולם הזה" (מנחות כט, ב)) — כי ענינו של "משיח" הוא באופן של יו"ד (משיח אותיות שמח יו"ד), בנקודה, ונקודה בהיכלא (תומ"י, רעים האהובים), אות ה"א (דלא מתפרשין), וע"י "שמחה" פועלים הרחבה וגילוי.

32) ובביאור השייכות שביניהם, יש לומר, שתכונת השמחה היא שפורצת כל הגדרים, וזהו גם ענינו של משיח, מזרעו של פרץ ("אלה תולדות פרץ גו' וישי הוליד את דוד" (רות בסופו), דוד מלכא משיחא), "עלה הפורץ לפניהם" (מיכה ב, יד), שמבטל כל הגדרים, מדידות והגבלות כו'. וראה לקמן ס"ז.

33) ע"פ ירמי' לג, יו"ד־יא.

34) ואולי י"ל שג"ז בפי' "שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן־עדן מקדם" — ד"כשמחך" (בכ"ף הדמיון) הוא למעליותא, היינו, באופן נעלה יותר מאשר "שמחך יצירך בגן־עדן מקדם", כי השלימות ע"י בנ"י ובפרט — דלעת"ל, היא באופן נעלה יותר מהשלימות שבאתעדל"ע לחוד אצל אדה"ר לפני החטא.

הדור, שבה מודגש ביותר הקשר והשייכות לענין הנישואין של כללות בנ"י עם הקב"ה, כדאיתא במדרש[35] "לימות המשיח יהיו נישואין"[36].

ועד"ז י"ל בנוגע ל"דורשין בהלכות החג" מי"ד באלול, (גם) בנוגע לענין השמחה ב"זמן שמחתנו" (כנ"ל ס"א) – שבלשון "דרישה" ("דורשין") קשור עם (דרישת) הגאולה[37], כדאיתא בגמרא[38] "ציון היא דורש אין לה[39], מכלל דבעיא דרישה". ובנדו"ד, שה"דורשין" בענין השמחה הוא (לא רק בנוגע לשמחה סתם, אלא) בנוגע לשמחת הגאולה, כולל ובמיוחד – שמבקשים ודורשים ותובעים שתהי' כבר שלימות השמחה בגאולה (האמיתית ו)השלימה[40].

ה. ובהמשך לזה באה הצעה ובקשה מיוחדת – ל(הוסיף ענין ה)שמחה כדי להביא את משיח צדקנו והגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש.

ובהקדמה:

במשך כל הדורות בזמן הגלות ציפו בנ"י והתפללו בכל יום ויום לביאת המשיח, ועאכו"כ צדיקי ונשיאי ישראל שאצלם היתה התשוקה והגעגועים כו' לביאת המשיח בתוקף הכי גדול, וכמה מהם מסרו נפשם לדחוק את הקץ[41] (למרות האזהרה שלא לדחוק את הקץ[42]), כידוע בדברי ימי ישראל:

אבל אעפ"כ, אין זה מגיע ל"שטורעם" ע"ד ביאת המשיח שהתחיל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בהכרזתו הידועה ב"קול קורא" שנדפס בשעתו (לפני יותר מארבעים שנה) ב"הקריאה והקדושה"[43] – "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה"[44] – לאלתר דייקא, תיכף ומיד ממש,

ובהדגשה – שאין זה דחיקת הקץ כלל, כי־אם מפני שכבר הגיע זמנה של הגאולה, כאמרו כמ"פ שכבר נסתיימה כל העבודה, ולא נותר אלא "לצחצח הכפתורים"[45], ולהמתין לביאת המשיח.

ובפרטיות יותר:

במשך הדורות שלפנ"ז, כו"כ דורות, נעשו פעולות מיוחדות כדי להביא את משיח צדקנו, כולל ובמיוחד – גילוי תורת החסידות ע"י הבעש"ט[46], כמ"ש באגה"ק דהבעש"ט[47] המענה של מלך המשיח על שאלתו של הבעש"ט "אימתי אתי מר" – "כשיפוצו מעיינותיך חוצה".

ובפרט לאחרי גילוי תורת חסידות חב"ד ע"י רבינו הזקן[46], באופן של הבנה והשגה בחב"ד שבנפש, "יתפרנסון"[48], היינו, לא רק באופן של "טיפה" בלבד,

ולהעיר, אשר להיותה "טיפה" של "מעיין", הרי מטהרת בכל שהוא[49],

---

35) שמו"ר ספט"ו.

36) ובפרט שהנישואין היו ביום הששי ערב ש"ק* – כנגד אלף הששי (ראה רמב"ן בראשית ב, ג), שהוא ערב והכנה ליום השבת (ובפרט לאחרי חצות היום, שמתחיל להאיר הגילוי דיום השבת (ראה שעה"כ ענין טבילת ע"ש. ועוד)), ועד "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", ועד שבמנחת ערב שבת אומרים המזמור "הודו לה' גו' יודו לה' חסדו גו'", ארבעה שחייבים להודות – די"ל, שכולל גם שבח והודי' על היציאה מהגלות כו'.

37) שי"ל שכל עניני דרישה שייכים זל"ז – ע"ד שכל עניני גאולה שייכים זל"ז, "שם גאולה עלה" (פירש"י מגילה יז, ב).

38) ר"ה לא, א. וש"נ.

39) ירמי' ל, יז.

40) ומודגש ביותר בי"ד אלול שחל בשבת – משבעה דנחמתא (נחמה על הגלות ע"י נבואת הגאולה), ולא עוד אלא שבשבת זו מפטירים שתי הפטרות (גם ההפטרה דפ' ראה, "עני' סוערה", מכיון שש"פ ראה חל בר"ח, שאז מפטירים "השמים כסאי"), נחמה כפולה, ובמילא, שמחה כפולה.

41) כמו, ר' יוסף דילוריינו. ועוד. וי"א החוזה דלובלין.

*) ראה שו"ע אה"ע סס"ד ס"כ: פשט המנהג לישא נשים בערב שבת. ולהעיר, שכמה נישואין אצל נשיאי חב"ד היו ביום הששי (סה"ש תש"ג ע' 153).

42) ראה כתובות קיא, רע"א ובפירש"י. – ולהעיר, שהצורך באזהרה זו מדגיש גודל תשוקתם של ישראל לגאולה, עד כדי כך, שצריך להזהירם שלא ידחקו את הקץ.

43) סיון־תמוז תש"א. אלול תש"ב (נדפסו באג"ק שלו ח"ה א'תמז. א'תנה. א'תפ. ח"ו א'תתסז).

44) להעיר, שעיקר ההכרזה היתה על הגאולה, ובכמה מקומות ב"קול קורא" נזכר רק "לאלתר לגאולה", וה"לאלתר לתשובה" הוא הכנה להגאולה. ובלשון הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ה): הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן, ומיד הן נגאלין.

45) ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.

46) שיום הולדתו – ביום הרביעי (שבו נתלו המאורות) ח"י אלול, שמתברך משבת זו.

47) נדפסה בכש"ט בתחילתו. ובכ"מ.

48) תקו"ז ת"ו בסופו. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 136 הערה 35. וש"נ.

49) רמב"ם הל' מקוואות פ"ט ה"ח. ומה שצ"ל מים שכל גופו עולה בהם (שם רפ"ד) – הרי, גם טיפה אחת היא כמות מסויימת, ומורכבת מריבוי עצום של חלקים קטנים כו', ולכן במחשבה

אלא באופן של הרחבה והתפשטות והפצה (שמי המעיין נעשו בריבוי גדול כל־כך עד שנעשה נהר ורחובות הנהר), וכמשל הידוע[50] של שחיקת האבן היקרה שבכתר המלך לחלקים קטנים ביותר, עד שיוכלו לערבה במים ולשפוך לתוך פיו של בן המלך כדי להציל את חייו.

ומדור לדור, הולך ונוסף בהפצת המעיינות חוצה ע"י רבותינו נשיאינו, ועד לדורנו זה, אשר ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, התחיל ענין הפצת המעיינות חוצה באופן שבאין־ערוך לגמרי[51] — להפיץ המעיינות עצמם בכל מקום ומקום, בכל קצוי תבל, עד לחוצה שאין חוצה מחוץ הימנו, כולל ובמיוחד ע"י תרגום והעתקת[52] עניני החסידות (גם הענינים העמוקים כו') בלשונות אומות העולם, לא רק בלשון אידיש, השפה המדוברת (שבה נאמרו דברי החסידות ע"י הבעש"ט וכו' עד לנשיא דורנו[53]), אלא גם בשבעים לשון של אוה"ע[54].

אמנם, במשך כל הדורות (גם בתחילת זמנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) היתה עיקר ההדגשה על פעולת הפצת המעיינות חוצה, ולא (כל־כך) על הבאת המשיח — אף שבכללות הי' ידוע ש"הפצת המעיינות חוצה" פועלת ביאת המשיח, ומזמן לזמן (ובפרט בהתוועדויות די"ט כסלו, וכיו"ב) היו מזכירים ומדברים על ענין זה.

משא"כ כשהגיע הזמן שבו יצא כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בהכרזה "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה" — ומוסיף והולך ועד עצם היום הזה, ע"פ ציווי והוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, אשר "מה להלן עומד ומשמש, אף כאן כו'"[55] — ההדגשה על הבאת הגאולה, ועד שכל פעולה של "מעשינו ועבודתינו"[56] (כולל בנוגע ל"הפצת המעיינות חוצה") חדורה בכוונה — להביא את משיח צדקנו, מתוך ידיעה שזהו תפקידו המיוחד של דורנו זה — להביא את הגאולה.

ו. אמנם, מאז ההכרזה "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה", וה"שטורעם" להביא את המשיח — עברו כבר עשרות שנים, ומשיח צדקנו עדיין לא בא...

ואין הסבר על זה:

אמרו חז"ל "כלו כל הקיצין"[57], והכריז נשיא דורנו ב"קול קורא" לאלתר לגאולה, ומה ש"אין הדבר תלוי אלא בתשובה"[57] — הרי בוודאי שכבר עשו תשובה, שכן ע"י הרהור תשובה אחד נעשה צדיק גמור[58], ואין לך אדם מישראל שלא הרהר כו"כ הרהורי תשובה.

ועאכו"כ בעמדנו לאחרי ר"ח אלול, שבו התחילו לברך איש את רעהו בברכת השנה[59], כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, בנוגע לשנת תשמ"ט, שסימנה "תשמט ידך"[60], שהקב"ה משמט כל החובות של בנ"י (אפילו אם נשארו חובות ח"ו), ואינו מזכיר מאומה אודותם, הרי בוודאי שענין התשובה כבר ישנו.

"תהלים" של דוד מלכא משיחא — אמרו כבר בשופי הכי גדול; התוועדויות — ערכו לרוב; בהפצת המעיינות — עוסקים כבר מהבעש"ט, יותר

עיונית אפשר לצייר שתימשך ותתפשט באופן שתכסה כל גופו (ויש אומרים, שבעקבות התפתחות התעשי' בשנים האחרונות, יתכן שיהי' זה אפשרי גם בפועל, לא רק במחשבה עיונית).

50) "התמים" ח"ב ע' מט. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' שכו ואילך. ועוד.

51) ולהעיר, ששלב מיוחד בהפצת המעיינות חוצה הי' בעת שמחת הנישואין שלו — התייסדות ישיבת תומכי תמימים ביום א' ט"ו אלול (במוצאי ש"ק זה) בעת "סעודת החופה" שלו (סה"ש תש"א ע' 104), שאז אמר כ"ק אדנ"ע: "בהתחלה זו בישיבה.. הנני מדליק את המאורות שמורנו הבעש"ט והרביים הנחילונו, למען תקויים ההבטחה של יפוצו מעיינותיך חוצה, להחיש את ביאת המשיח" (סה"ש תש"ב ע' 133).

52) "העתקה — גם מלשון העתקה והבדלה, היינו, שנעתק ממקומו ויורד למטה, וכ"ה בנדו"ד, שהתרגום בלשונות דאוה"ע הו"ע של ירידה גדולה כו' (ראה מסכת סופרים פ"א ה"ז), ואעפ"כ, צוה כ"ק מו"ח אדמו"ר לתרגם ולהעתיק בלשונות דאוה"ע — כדי שיתוסף בהפצת המעיינות חוצה, ועי"ז — ביאת מלכא משיחא.

53) ראה אגה"ק סכ"ה (קמא, א). וראה קונטרס משיחות ש"פ וישב שנה זו ס"ה.

54) ועד כדי כך, שעי"ז יכולים גם אוה"ע להבין בשכלם ענינים בתורת החסידות (לפי ערכם עכ"פ, שהרי בוודאי אין ביכלתם לבוא לדרגת ההבנה והשגה באופן דיחוד נפלא כו' כמו בנ"י), כפי שרואים במוחש בדורנו זה. ולהעיר, שעוד בהיותו במדינה ההיא, הורה פעם כ"ק מו"ח אדמו"ר לבאר ענינים בתורת החסידות לפרופסור אינו־יהודי ששאל והתעניין בענינים עמוקים כו'.

55) סוטה יג, ב.

56) תניא רפל"ז.

57) סנהדרין צז, ב.

58) קידושין מט, ב (ע"פ גירסת האור זרוע סקי"ב).

59) ראה מטה אפרים או"ח סתקפ"א ס"ט. וראה קונטרס משיחות ש"פ ראה סי"ב.

60) ל' הכ' — ראה טו, ג. וראה קונטרס הנ"ל הערה 103.

ממשך שבעה דורות, וכבר פעלו בריבוי גדול ועצום. ואפילו את"ל שיכולים לפעול עוד יותר — הרי לעשות "כמצות רצונך"[61], רצונו של הקב"ה בשלימות, ה"ז אפשרי רק שם (בביהמ"ק, לעת"ל)! ומה גם ש"איני מבקש כו' אלא לפי כוחן"[62]. ואדרבה: מצד רצונו של הקב"ה בשלימות העבודה — ה"ז טעם נוסף לזרז ביאת משיח צדקנו והגאולה השלימה, שאז תהי' עבודתם של ישראל "כמצות רצונך", בתכלית השלימות!...

וא"כ, נשאלת השאלה: מה עוד לעשות שלא עשו עדיין?!...

ז. ויש לומר, שהדבר שעדיין לא עשו בשביל להביא את המשיח הוא — עבודת השמחה הרצוי' בשביל להביא את המשיח:

נוסף לכך ששמחה פורצת כל הגדרים, גם גדרי הגלות, יש בשמחה סגולה מיוחדת להביא את הגאולה — כמבואר ב'המשך שמח תשמח' הנ"ל[63] ש"שמחת לבו"[64] שהיתה בבנין ביהמ"ק הראשון והשני לא היתה שמחה שלימה, ועיקר השמחה תהי' בביהמ"ק העתיד בגאולה העתידה, ש"אז תהי' השמחה בבחי' א"ס עצמותו ומהותו בבחי' שמחה עצמית ממש". וממשיך לבאר[65], ששמחה העצמית זו מעוררים ע"י שמחה של מצוה, שהשמחה של המצוה מגעת למעלה יותר מהמצוה עצמה, ועל־ידה דוקא מעוררים השמחה העצמית דלעתיד־לבוא.

ואף שבוודאי היתה שמחה של מצוה בכל הדורות שלפנ"ז, שהרי שמחה של מצוה הו"ע עיקרי בעבודה, כמ"ש "עבדו את ה' בשמחה"[66], "עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב"[67], ובפרט בבנין ביהמ"ק הנ"ל — מ"מ, בשמחה של מצוה עיקר ההדגשה היא על (אופן) העבודה, שהעבודה צריכה להיות בשמחה, ואילו המדובר כאן אודות השמחה להביא את המשיח - הוא על השמחה כשלעצמה, שמחה בטהרתה, עבודה של שמחה לשם מטרה ותכלית של ביאת המשיח.

[מובן וגם פשוט, שאצל יהודי גם שמחה כשלעצמה קשורה עם עבודת ה', עניני התומ"צ, "פיקודי ה' ישרים משמחי לב"[68], אבל יש להדגיש את השמחה עצמה, היינו, לא (רק) הענינים המביאים את השמחה, אלא השמחה עצמה — והשמחה תביא את המשיח].

ומכיון שכן, הרי הדרך להביא את המשיח היא — לכאורה, ולא רק לכאורה, אלא כן היא מסקנת הענין[69] — ע"י הוספה בשמחה, שמחה בטהרתה, שמחה שתיכף ומיד תביא את משיח צדקנו.

ח. אמנם, עפ"ז מתעוררת השאלה לאידך גיסא: היתכן שבמשך כל הדורות לא השתדלו להביא את המשיח ע"י שמחה, גם לאחרי הכרזת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה"?!

והגע עצמך: הרי עשו כל מה שניתן לעשות כדי להביא את המשיח, עד לשחיקת האבן היקרה שבכתר המלך כו' כדי לשפוך לתוך פיו של בן המלך, ועד כדי כך, שפיזרו והפיצו את האבן היקרה של כתר המלך בשבעים לשון, ועד שיוכל לבוא אפילו לאינו־יהודי... ואעפ"כ, לא השתדלו להביא את המשיח ע"י שמחה!

וי"ל הביאור בזה — בפשטות — שכשנמצאים בחושך כפול ומכופל של הגלות, שכל בנ"י נמצאים בגלות, ו"שכינתא בגלותא"[70], הרי מובן, שמצד גודל צער הגלות לא שייך שמחה בטהרתה.

אבל אעפ"כ, כיון שסוכ"ס מוכרחים להביא את המשיח — לא נותרה ברירה אלא להביא את המשיח ע"י השמחה, שמחה בטהרתה.

---

61) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך. ועוד.

62) תנחומא נשא יא. במדב"ר פי"ב, ג.

63) סה"מ תרנ"ז ע' רלג. ע' רנב.

64) שה"ש ג, יא. משנה סוף תענית.

65) ע' רנב ואילך.

66) תהלים ק, ב. וראה זח"ג נו, א. ספר העיקרים מ"ג פל"ג (הובאו ונתבארו באוה"ת לתהלים (יהל אור) עה"פ). ובכ"מ.

67) תבוא כח, מז. וראה רמב"ם הל' לולב בסופן. שער המצות להאריז"ל בהקדמתו. של"ה ס"פ תבוא (שפו, א). תניא פכ"ו. לקו"ת תזריע כ, ג. סידור (עם דא"ח) רפא, ד. המשך תער"ב ח"ג ע' א'רסא ואילך. ועוד.

68) תהלים יט, ט. וראה טור ורמ"א ושו"ע אדה"ז או"ח סצ"ג ס"ג. טושו"ע שם ר"ס תקנד (מתענית ל, סע"א).

69) להעיר מהידוע (ראה שד"ח כרך ט' כללי הפוסקים סט"ז אות ח'. וש"נ) שלפעמים משתמשים בלשון "לכאורה" גם בדבר שנשאר למסקנה. וי"ל, שהלשון "לכאורה" (בכ"ף הדמיון) הוא גם למעליותא, "כאורה", להיותו למעלה מאורה.

70) זח"ג ד, ב. סו, סע"א. עה, סע"א. וראה מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי.

ובנוגע לקושי לפעול רגש של שמחה בטהרתה בחשכת הגלות – הרי, מכיון שמוכרחים להביא את משיח צדקנו, עכצ"ל שבסוף זמן הגלות ממש – נותנים כחות מיוחדים[71] שיוכל להיות ענין השמחה בטהרתה, והביאור – ששמחה זו נעשית ע"י התבוננות שתיכף ומיד ממש בא משיח צדקנו[72], שאז תהי' בכל העולם שלימות השמחה, שלכן ישנו כבר רגש של שמחה בטהרתה (מעין ודוגמת שמחת הגאולה).

והעיקר – שבמקום אריכות הדיבור והשקו"ט כו', יתחילו במעשה בפועל: לצאת בקריאה והכרזה ע"ד הוספה מיוחדת בשמחה כדי להביא את המשיח, ובוודאי שעי"ז יביאו את המשיח בפועל ממש, ובזריזות הכי גדולה, "לא עיכבן כהרף עין"[73], ואדרבה ינסו ויוכחו!!

ט. וההתחלה בזה – בזמן המסוגל ביותר לענין השמחה, כנ"ל:

א) בהמשך ליום ועש"ק י"ג אלול, יום הנישואין של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שהתחיל וממשיך ב"שטורעם" ד"לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה", כולל ובמיוחד – ע"י ההוספה בשמחה, כמודגש גם בשמו (השני) של בעל השמחה – "יצחק", מלשון שחוק ושמחה, עד לשלימות השמחה, "אז ימלא שחוק פינו"[74], שמחת הגאולה,

ב) ביום הש"ק י"ד אלול, שלושים יום לפני החג, "זמן שמחתנו", ששלימותה – בשמיני עצרת[75] ושמחת תורה, "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך"[76], "ישראל ומלכא בלחודוהי"[77], שמחתם של ישראל בעצמותו ית', מעין ודוגמת שמחת הגאולה.

ג) וקרוב לסיומה של שמת תִּשְׂמַח וּתְשַׂמַּח – שהיתה שנת הצלחה[78], כפי שראו במוחש שמהענינים שעסקו ופעלו במשך השנה היו באופן של הצלחה, והתקוה חזקה שהצלחה זו תימשך עד לסיומה של השנה, בכל הענינים, ועאכו"כ בענינה העיקרי של השנה, תִּשְׂמַח וּתְשַׂמַּח – להוסיף בשמחה מיוחדת הנ"ל.

י. ויה"ר שעבודת השמחה בשביל להביא את המשיח, תהי' הפעולה האחרונה בימי הגלות, ב"כי־תצא למלחמה על אויבך" (כמ"ש בריש פרשתנו), כמבואר בלקו"ת[79] (הפרשה החסידית) ש"מלחמה זו היא מ"ש[80] מלחמה לה' בעמלק מדור דור"[81], וכמ"ש בסוף פרשתנו[82] "תמחה[83] את זכר עמלק" – הפעולה האחרונה של "חיילי בית דוד"[84] לבטל את חשכת הגלות ולהביא את אור הגאולה ע"י משיח צדקנו.

ולהעיר שגם הנצחון במלחמה ("כי־תצא למלחמה על אויבך, ונתנו ה' אלקיך בידך") מעורר גילוי השמחה של עצם הנפש, בדוגמת[85] שמחת נישואין[86], מכיון שמדת הנצח מושרשת בעצם הנפש כו', כמבואר בכ"מ[87], ובפרט שהנצחון הוא

---

71) נוסף לכך שמנצלים ה"חוצפא יסגי" שבעקבות משיחא (ראה סוטה בסופה) לקדושה.

72) להעיר גם שהתחלת ה"קול קורא" הרביעי דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (אלול תש"ב) הוא: שישו ושמחו בשמחת גאולה!

73) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

74) תהלים קכו, ב.

75) להעיר, ששמע"צ כנגד יוסף (זח"א אח, ב) – שמו (הראשון) של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

76) משלי ה, יז.

77) זח"א סד, א־ב. שם רח, ב.

78) להעיר מהשייכות דהצלחה לדורנו זה – שהרי שמו הראשון של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו הוא "יוסף", שעליו נאמר (וישב לט, ב) "ויהי איש מצליח" (וראה אוה"ת עה"פ).

79) לה, ג.

80) ס"פ בשלח.

81) וראה תיב"ע עה"פ: לתלתי דריא, מדרא דעלמא דין ומדרא דמשיחא, ומדרא דעלמא דאתי.

82) דנעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן (ספר יצירה פ"א מ"ז).

83) "תמחה" דייקא, ע"י העבודה בכח עצמו, נוסף על הפעולה שמצד הקב"ה – "אמחה את זכר עמלק", "מלחמה לה' בעמלק".

84) כדברי כ"ק אדנ"ע בקשר להתייסדות ישיבת תומכי תמימים בט"ו אלול תרנ"ז, בעת "סעודת החופה" דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (ראה בארוכה לקו"ד ח"ד תשפז, ב ואילך. סה"ש תש"ב ס"ע 141 ואילך).

85) ראה 'המשך שמח תשמח' שם ע' רכד: אנו רואין גם במלכים הגדולים ברוממותם והתנשאותם, אשר בעת שמחתו, כמו בשמחת חתונתו או חתונת בנו, או שבא לו בשורה טובה מכיבוש מלחמה וכדומה, שתגדל השמחה בנפשו ביותר.

86) להעיר מלקו"ת פרשתנו לה, ג: "והנה איתא בזהר (ראה תקו"ז סוף תי"ג וריש תכ"א) מאן דקטיל לחיויא (שנצח המלחמה) יהבין לי' ברתא דמלכא כו'", ומסיים (שם לו, ב) "וזהו ולקחת לך לאשה, דהיינו כענין שנאמר ביום ההוא וגו' תקראי לי אישי" (שלימות הנישואין דלעתיד־לבוא).

87) דרושי חתונה תרפ"ט – סה"מ קונטרסים ח"א לה, סע"א ואילך. המשך באתי לגני השי"ת – סה"מ השי"ת ע' 131 ואילך.

באופן ד"תצא למלחמה", שיוצא ממקומו, למקום של "אויבך", אשר יציאה זו היא ללא הגבלות, שכן בשָמעו שיש מציאות של "אויבך" בפינה נדחת בקצוי תבל, יוצא גם לשם כדי לבטל את המציאות של "אויבך"[88], עד שלא נשאר בעולם מציאות של אויב ומנגד (ואדרבה – שמתהפך לטוב), שאז השמחה היא בתכלית השלימות.

ואין מקרא יוצא מידי פשוטו[89] – קיום מצוות מחיית עמלק בפועל ממש, בהקדמת מצוות מינוי מלך (לא רק "שופטים ושוטרים תתן לך"[90], אלא גם "שום תשים עליך מלך"[91]), ומיד לאח"ז בנין בית־המקדש[92] – כמארז"ל[93] "שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה", ועד"ז (ואדרבה, בשלימות נעלית יותר) בכניסה לארץ (כפי שקורין תיכף בתפילת מנחה "כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה") בגאולה העתידה.

ואז תהי' השמחה בתכלית השלימות – "ביום שמחת לבו", "זה בנין בית־המקדש שיבנה במהרה בימינו", שלימות השמחה בביהמ"ק דלעתיד (כנ"ל ס"ז), במהרה בימינו ממש.

[בסיום השיחה, ניגנו ניגון הקפות להרלוי"צ ז"ל, וכ"ק אדמו"ר שליט"א עמד מלא קומתו ורקד בשמחה רבה ועצומה, יחד עם כל הקהל – בשמחה כדי להביא את המשיח].

88) ועפ"ז יומתק יותר מ"ש רש"י "במלחמת הרשות הכתוב מדבר" – אף שע"פ פשש"מ מסתבר יותר שציווי זה קאי על המלחמה שבאה בסמיכות זמן, כיבוש א"י (ולא מלחמת הרשות שהיתה לאחרי כמה דורות) – כי גם ממ"ש "כי תצא למלחמה", היינו, שיוצא ממקומו (ארץ ישראל) בשביל לבטל המציאות ד"אויביך", מוכח ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר", כלומר, אף שאין ציווי שמכריחו, מ"מ, אינו יכול לסבול שיש בעולם מציאות של אויב ומנגד, ולכן יוצא למלחמה (נתבאר בארוכה בהתוועדות).

89) שבת סג, א. וש"נ.

90) ר"פ שופטים.

91) שם יז, טו.

92) ודוגמתו בעבודת כאו"א מישראל בכניסה לא"י הפרטית שלו ("עשה כאן (בחו"ל) ארץ ישראל"): מינוי מלך – קבלת עול מלכות שמים, מחיית עמלק – ביטול המנגד שרוצה לפעול קרירות בעבודת ה' ("אשר קרך"), ובנין ביהמ"ק – "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

93) סנהדרין כ, ב. רמב"ם ריש הל' מלכים.

אגרות קודש

[כ"א אלול תשי"ג]

...ומ"ש אשר מצב הישיבה אי מבורר עדיין כו' וכו'. הנה לדעתי אינו כן, כי ברור הוא מכמה זמן, אשר תורת הבעש"ט ועניני' צריך להתקיים בהם שיפוצו חוצה, ובמילא אי אפשר שתהי' פנה בכדור הארץ בה נמצאים מבני ישראל - שלא תבא לשם תורה זו, ודוקא כפי רצון הבעש"ט וממלאי מקומו נשיאי חב"ד, שתהי' התורה והחיים חד, היינו בחיי היום יומיים. וכיון שכמה פעמים שמענו מכ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר נמצאים אנו בעקבתא דמשיחא, שהוא עומד אחר כתלנו ומחכה לבירור הפכים קטנים הנשארים, הרי מוכרח שגם ב... יהי' לימוד החסידות ולא רק בין אנ"ש דרוסיא אשר הם נשלחו לשם, אלא שיחדור זה בתושבי הארץ, היינו בני ישראל תושבי... וכיון שהדבר מוכרח, בודאי ימצאו כל הדרוש לזה. ובודאי למותר להעיר, אשר כיון שהבנין של הישיבה עושה רושם טוב, צריך הי' להשתדל שיעשה בכלל מרכז לעניני חב"ד, היינו מקום תורה מקום תפלה מקום התועדות אסיפות וכו'. מובן שכל הנ"ל אמור - באופן שלא תהי' סתירה להלימודים, אבל בודאי יש מקום וזמן לכל הענינים בבנין זה. וכבר הראה החוש שזה שיהי' שם גם הענינים האחרים הנ"ל, בודאי ישמש סיוע לעניני הישיבה...

השלמות לשיחות דלעיל

בסעיף א, לימוד הלכות החג:

ולהעיר, שעל־פי דרשת חכמינו ז״ל[1] על הפסוק[2] ״הליכות עולם לו״, ״אל־תקרי הליכות אלא הלכות״, ש״הלכות״ ו״הליכות״ שייכים זה לזה — מובן, שגם לימוד ה״הלכות״ צריך להיות באופן ד״הליכות עולם לו״.

שם, הנוסח ״זמן שמחתנו״ שנקבע על־ידי אנשי כנסת הגדולה:

להעיר, שהטעם לקביעת נוסח התפילה על־ידי אנשי כנסת הגדולה — ״כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותן, ותהיה תפילת אלו העלגים תפילה שלימה כתפילת בעלי הלשון הצחה״[3], ומזה מובן, ששם היום־טוב כפי שנקבע בנוסח התפילה — ״זמן שמחתנו״ — מבטא את תוכנו המדויק של היום־טוב, בלשון צחה וברורה.

בסעיף ב, החתונה ביום ו׳ ערב שבת־קודש י״ג אלול, והתחלת ׳המשך שמח תשמח׳:

ובוודאי למדו ׳המשך׳ זה — ״די חסידי׳שע הלכות הרגל״, וימשיכו ללמדו בימים הסמוכים, בהתאם להמשך אמירתו במשך שבעת ימי המשתה, שבעת ימי ההיקף, כולל גם יום השמיני, שומר ההיקף.

וכאמור, שכל זה הוא בהדגשה יתירה בשנה זו שקביעות י״ג אלול היא ביום ו׳ ערב שבת־קודש, כבפעם הראשונה, כמדובר כמה פעמים אודות העילוי שנוסף מצד התאמת הקביעות לא רק מצד ימי החודש, התלויים במהלך הלבנה, אלא גם מצד ימי השבוע, התלויים במהלך החמה — חיבור חמה ולבנה כו׳.

בסעיף ג, השייכות של ״הקהל״ לשמחת יום־טוב:

ולהעיר, שגם בשבת כתיב[4] ״אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך גו׳״ (ויתירה מזה — כפי שממשיך בכתוב גם בנוגע לבעלי־חיים) — אבל כתוב זה הוא בנוגע לחיוב מנוחה, הקשור עם תענוג (ולא עם שמחה), וידוע החילוק שבין תענוג לשמחה (כמבואר ב׳המשך שמח תשמח׳ בתחילתו), שתענוג הוא מוצנע ומכוסה ונעלם בעצם, ושמחה היא בהתפשטות והתגלות דוקא.

ועל־דרך־זה בנוגע לענין הכנסת אורחים — שאף שגם בשבת מודגש ענין הכנסת אורחים יותר מאשר בימות החול, שהרי בכל עניני תורה ומצוות צריכים להיות עילוי והוספה ביום השבת־קודש, ועל־אחת־כמה־וכמה בהכנסת אורחים ש״גדולה.. מהקבלת פני השכינה״[5], מכל־מקום עיקר חיוב הכנסת אורחים הוא ביום־טוב, ולא בשבת.

וגם ענין זה קשור עם החילוק שבין שבת ליום־טוב — שעיקר ענינו של יום־טוב הוא שמחה, ועיקר ענינו של יום השבת הוא תענוג.

בסעיף ד, שייכות שמחת נישואין לגאולה העתידה:

ולהעיר, שבברכת ״שמח תשמח רעים האהובים״ מודגש גם ענין אהבת ישראל ואחדות ישראל — שעל־ידי־זה נעשה ביטול סיבת הגלות[6], וממילא באה הגאולה.

---

1) מגילה כח, סע״ב. וש״נ.
2) חבקוק ג, ו.
3) רמב״ם הל׳ תפלה פ״א ה״ד.
4) יתרו כ, יו״ד.
5) שבת קכז, א. וש״נ. רמב״ם הל׳ אבל פי״ד ה״ב.
6) ראה יומא ט, ב.

וכל זה – באהבת ישראל של יהודי אחד לחבירו, שהרי "העצם כשאתה תופס בחלקו, אתה תופס בכולו"[7], אלא שאף־על־פי־כן, אין להסתפק בתפיסת "כולו" על־ידי ה"חלק", אלא יש לתפוס ב"כולו" ממש.

שם, "ציון.. מכלל דבעיא דרישה":

ולהעיר, שפסוק זה נאמר בנוגע לחורבן 'בית ראשון', ועל־אחת־כמה־וכמה לאחרי שנוסף גם חורבן 'בית שני', "משכן משכן, שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין"[8] – בוודאי ש"בעיא דרישה", ואדרבה – דרישה כפולה, "כפלים לתושיה".

בסעיף ה, הערה 51, בהמשך של ט"ו אלול לי"ג אלול:

להעיר, שהם בתוך שלושה ימים, ושלושה ימים נחשבים למציאות אחת (בכמה ענינים)[9].

וכל זה – נוסף על השייכות שביניהם מצד כללות ענין חמשה עשר בחודש, שבו "קיימא סיהרא באשלמותא"[10].

בסעיף ז, בענין שמחה בטהרתה:

ופשיטא, שאין הכוונה לשמחה על־ידי שתיית כוסית ועוד כוסית כו', עד למצב של שכרות – כי "שיכור" אינו "חסיד", ועל־אחת־כמה־וכמה חב"ד'ניק, שאצלו מודגש יותר ענין ההבנה וההשגה. ויתירה מזה: "שכרות" – שייכת ללוט, כפי שמצינו בהלכה[11] שיש נפקא־מינה אם הגיע ל"שכרותו של לוט" אם לאו, אבל בכל אופן, ענין השכרות שייך ללוט ולא לאברהם, וממילא גם לא ליצחק ויעקב (שלושת האבות, שהם כנגד חכמה־בינה־דעת), עד ל"אלה[12] תולדות יעקב יוסף"[13] – שמו (הראשון) של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

בסעיף ח, בביאור מדוע לא השתדלו עד־עתה להביא את הגאולה על־ידי שמחה:

ובפרט אצל חב"ד – שכל ענין צריך להיות באופן של הבנה והשגה דוקא.

בהבנה והשגה עצמה יש אמנם חלוקי דרגות, כל אחד ואחד לפי ערכו, ב"כלים" שלו, וכמשל הידוע של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[14] שיש מי שממלא "חבית" ויש מי שממלא "כוסית קטנה", אבל ב"כלים" שלו צריך להיות באופן של הבנה והשגה דוקא.

וענין זה – שמחה בטהרתה בחשכת הגלות – קשה ביותר לפעול אצל חב"ד.

שם, בנוגע לשמחה על־ידי התבוננות:

ומובן שהעיקר הוא – לא ההתבוננות, כי־אם רגש השמחה שבא על־ידה, וההתבוננות היא רק הדרך לבוא לרגש השמחה.

ועל־דרך המדובר לעיל[15] בנוגע לענין האהבה, אהבת ה' אהבת התורה ואהבת ישראל, שכדי לבוא לרגש האהבה צריכה להיות התבוננות, ועל־ידי ההתבוננות בוודאי באים לרגש האהבה, - ולדוגמא, בנוגע לאהבת ישראל, שכאשר פוגש יהודי שאינו מכירו ומעולם לא ראהו, עד לתינוק שזה־עתה יצא

---

7) כש"ט הוספות סקט"ז. וש"נ.
8) פירש"י ר"פ פקודי.
9) ראה לדוגמא: שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ה. סרצ"ט ס"ח. ועוד.
10) זח"א קנ, רע"א. ועוד.
11) עירובין סה, רע"א. וש"נ.
12) וישב לז, ב.
13) להעיר גם מפירוש שם "יוסף" – ע"ש "יוסף ה' לי בן אחר", היינו, שנעשה הוספה בבחי' "בן", ועד שגם "אחר" נעשה "בן" (אוה"ת עה"פ).
14) ראה סה"ש תש"ד ע' 31.
15) קונטרס משיחות ש"פ שופטים הערה 19.

לאויר העולם (ואינו מכיר את הוריו), שבהתבוננות קלה, שתינוק זה יש לו נשמה, וקיבל מלמעלה כחות נעלים ביותר, כידוע[16] בענין "משביעין אותו", מלשון שובע וכו', הרי אם הוא "אדם נורמלי", יתעורר ברגש של אהבה. ועל־דרך־זה בנוגע לאהבת התורה – "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", ועל־דרך־זה בנוגע לאהבת ה' – אבל העיקר (קיום הציווי) הוא – לא ההתבוננות, אלא רגש האהבה בפועל.

בסעיף ט, שמחתם של ישראל בעצמותו יתברך:

ולהעיר, שבנוגע להתקשרות העצמית עם עצמותו יתברך – אין חילוק בין גדולים לקטנים, כמוזכר בהתוועדות שלפני־זה[17] מה שכתוב ב'תורה אור'[18] ש"המאור הוא בהתגלות, ולכן אפילו תינוקות יודעים שיש אלקה מצוי" (אף־על־פי ש"אילו ידעתיו הייתיו"[19]), ורק בנוגע לידיעה, הבנה והשגה, "דע את אלקי אביך"[20], יש חילוקי דרגות כו'.

ויש להוסיף, שלעתיד־לבוא תהיה גם הידיעה באופן כזה – "כולם ידעו אותי (ידיעה, הבנה והשגה, בעצמותו יתברך) למקטנם ועד גדולם"[21] (בשוה).

וההכנה לזה – על־ידי ההוספה בהפצת המעיינות חוצה, הכנה שהיא מעין ודוגמת היעוד[22] "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

שם, ששנת תִּשְׁמַח וּתְשַׂמַּח היא שנת הצלחה:

ולהעיר, שהצלחה הוא ענין נעלה ביותר, עד כדי כך, שאפילו אצל יוסף, שהיה בתכלית העילוי, "אלה תולדות יעקב יוסף", ו"כל מה שלמד משם ועבר מסר לו"[23], נוסף אצלו עילוי גדול יותר – ענין ההצלחה.

ובנוגע לפועל: אף־על־פי שנשארו שבועיים בלבד – הרי, מכיון שישנם כמה וכמה ימים, ובכל יום כמה וכמה שעות, ובכל שעה כמה וכמה רגעים כו', יכולים להספיק לפעול רבות, ועל־אחת־כמה־וכמה כשישנה נתינת־כח מיוחדת להצלחה.

ואף שבינתיים יבוא משיח צדקנו – הרי גם אחר־כך יצטרכו לענין של הצלחה.

ועל־אחת־כמה־וכמה ברגעי הגלות האחרונים, שאז מודגש יותר הצורך וההכרח בענין ההצלחה, ולאידך, גם בזמן הגלות ישנו הכח להצלחה. שכן, מה שכתוב ביוסף "ויהי איש מצליח" קאי (גם) על זמן היותו "בבית אדוניו המצרי", מצב של גלות. ופשוט, שההצלחה היא – לכל לראש – בנוגע ליציאה מהגלות, לבוא למצב של גאולה.

בסעיף י, "מלחמה לה' בעמלק מדור דור":

ולהעיר, שציווי מחיית זרעו של עמלק ("זכור" ו"לא תשכח", 'עשה' ו'לא־תעשה') נשאר גם לאחרי מחייתו בפועל – כמו שכתב הרמב"ם[24] בנוגע למצות הכרתת שבעה עממין, שמצוה זו נוהגת גם לדורות גם לאחרי ששבעה עממין כבר כלו, כי אילו היו בנמצא היה חיוב להורגם.

ועל־דרך־זה צריך להיות בנוגע לכל שס"ה מצוות לא־תעשה – שהרי לעתיד־לבוא "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[25], ולא ישאר שריד ופליט מהענינים הבלתי־רצויים שמהם הוזהרנו בשס"ה מצוות

16) קיצורים והערות לתניא ע' מח ואילך.
17) קונטרס הנ"ל הערה 26.
18) וירא יד, ב.
19) ס' העיקרים מ"ב ספ"ל. מדרש שמואל פ"ו מ"ז.
20) דה"א כח, ט.
21) ירמי' לא, לג.
22) ישעי' יא, ט.
23) פירש"י וישב לז, ג.
24) סהמ"צ מ"ע קפז.
25) זכרי' יג, ב.

לא־תעשה[26], ולכן צריך לומר, ששס"ה מצוות לא־תעשה נוהגות לדורות, מפני שאילו יצוייר שהיו ענינים בלתי־רצויים, היו צריכים להזהר מהם.

שם, הכניסה לארץ לעתיד־לבוא (ושלוש המצוות) – באופן נעלה יותר מבפעם הראשונה:

ובפרטיות יותר: בגאולה העתידה נאמר[27] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" – שתהיה באופן של "נפלאות" לגבי הגאולה ממצרים[28].

ולכן, גם הכניסה לארץ לעתיד־לבוא תהיה באופן נעלה יותר מהכניסה לארץ בפעם הראשונה – שכן, אף שהשלימות של "כל יושביה עליה"[29] היתה גם בעת הכניסה לארץ בפעם הראשונה, הרי דור המדבר, ובראשם משה רבינו, לא נכנסו לארץ.

אמנם משה רבינו ראה את ארץ ישראל; ויש לומר, שראייתו של משה פעלה גם על דור המדבר, אשר להיותם דורו של משה – "דור לפי פרנס"[30], ועל־אחת־כמה־וכמה בפרנס הראשון שנתמנה על־ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו – מובן, שכל עילוי שנוסף אצל משה (עד לגילוי שער הנו"ן) פעל גם אצלם, אבל מובן וגם פשוט, שראיית הארץ אינה דומה לכניסה בפועל.

ושלימות זו תהיה לעתיד־לבוא – שאז יכנס משה רבינו לארץ ישראל, ביחד עם דור המדבר, דורו של משה[31].

ועל־דרך־זה בנוגע לארץ ישראל עצמה – שלא זו בלבד שתהיה בשלימותה, ועד לאופן של הרחבה, "ירחיב ה' אלקיך את גבולך"[32], אלא שתתפשט גם בכל העולם כולו.

ומזה מובן שגם שלוש המצוות שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ, יתקיימו לעתיד־לבוא בשלימות נעלית יותר: מצות מינוי מלך – על־ידי מלך המשיח, הכרתת זרעו של עמלק – בשלימות, שלא ישאר מציאות של מנגד כלל, ובנין בית־המקדש – בית נצחי.

ונקודת הענין – שהעילוי דלעתיד־לבוא נעשה על־ידי עבודת המטה, עבודה בכח עצמו, ובזה גופא – לאחרי גודל הירידה למטה מטה כו'.

ובהקדמה – שבתחילת פרשתנו, "כי־תצא למלחמה על אויבך גו'", מודגש ענין העבודה בכח עצמו[33], וכמאמר[34] "נהמא אפום חרבא ליכול", באופן של מלחמה דוקא, היפך "נהמא דכיסופא"[35].

וענין זה צריך להיות בעבודת כל יום ויום – כמבואר ב'לקוטי תורה' ריש פרשתנו (הפרשה החסידית) "הנה איתא בזוהר[36] שעת צלותא שעת קרבא", וממשיך לבאר הטעם ש"מתפללים בכל יום", ומסיים ש"בכל יום נתעלה ניצוץ וכח חדש"[37].

והנה, מעלת העבודה בכח עצמו מודגשת יותר במצב של ירידת הגלות, כשנתעלם גילוי האור מלמעלה שהאיר בזמן הבית, ובזה גופא, באופן של ירידה לאחרי ירידה כו', עד לחושך כפול ומכופל דעקבות משיחא[38].

---

26) ולא ישאר כי־אם הענין הרצוי שבזה – גילוי מעלת בן המלך, כמשל הזונה ובן המלך שבזה"ק שהובא בתניא (ספ"ט. ספכ"ט).

27) מיכה ז, טו.

28) אוה"ת עה"פ. וש"נ.

29) ערכין לב, סע"ב.

30) שם יז, רע"א.

31) ראה תנחומא חוקת יו"ד, ועוד.

32) שופטים יט, ח.

33) לכל לראש – בנוגע לעצם פעולת יציאה למלחמה, ולא עוד, אלא שגם בנתינת־כח מלמעלה, "ונתנו ה' גו'" – מודגש "אלקיך", כחך וחיותך, ובאופן ד"בידך" דוקא.

34) זח"ג קפח, ב.

35) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.

36) ראה זח"ג רמג, א.

37) ועפ"ז מובן שעבודת התפילה בכל יום היא באופן של חידוש (הדגשת העבודה בכח עצמו) – דאף שנוסח התפילה הוא בשוה בכל יום [מלבד השינויים שבין ימי החול לשבתות וימים טובים, ובימי החול גופא – השינויים של שירו של יום], הרי, מכיון שבכל יום יש ניצוצות חדשים, אזי גם התפילה שעל־ידה מתעלים הניצוצות, היא באופן של חידוש.

38) ואף שהירידה למטה ביותר מורה על ההמשכה ממקום עליון יותר, כידוע הכלל שכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר – ה"ז רק בנוגע לשורש הענין כו', אבל בפועל ובגלוי ה"ז באופן

ולכן, לאחרי כל מעשינו ועבודתינו במשך כל זמן הגלות, עד לתכלית הירידה בסוף זמן הגלות — באים לתכלית השלימות בגאולה העתידה.

והעיקר — שמהדיבור בכל זה, נבוא תיכף ומיד לקיום בפועל — ביאת משיח צדקנו, ביאת משיח, גילוי משיח, ונשיאות משיח, בפועל ממש, ובלשון הרמב"ם[39] "יעמוד מלך מבית דוד (מזרע דוד ושלמה[40])", מצות מינוי מלך[41], "וילחום מלחמות ה' וינצח", הכרתת זרעו של עמלק, "ויבנה מקדש במקומו", בנין בית־המקדש השלישי, "מקדש[42] אדנ־י כוננו ידיך"[43].

* * *

יא. נהוג גם לבאר פירוש רש"י הראשון בפרשת השבוע — "כי־תצא למלחמה, במלחמת הרשות הכתוב מדבר, שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר "ושבית שביו", שהרי כבר נאמר[44] לא תחיה כל נשמה". "ושבית שביו, לרבות כנענים שבתוכה, ואף־על־פי שהם משבעה אומות" — אף שכבר נתבאר במקום אחר[45], לא נתבאר עדיין דיוק עיקרי:

לכאורה, גם לאחרי שנאמר במלחמת ארץ ישראל "לא תחיה כל נשמה", יתכן עדיין שהכתוב מדבר ב"מלחמת חובה" — (א) כשגוים צרים על ישראל, שאז אין חיוב "לא תחיה כל נשמה" (אלא רק היוצאים במלחמה כו'), ואם־כן שייך לומר "ושבית שביו"[46], (ב) ויתירה מזה: אפילו במלחמת ארץ ישראל, שבה נאמר "לא תחיה כל נשמה" — שייך דין יפת תואר בנוגע לנשים שאינן משבע אומות, אלא משאר אומות שנישבו בידי שבע אומות, כפשטות הכתוב "ושבית שביו", שבני־ישראל ישבו מה"שבי" של "אויבך"?!

זאת ועוד — בפשוטו של מקרא, מסתבר יותר שהמדובר הוא במלחמת ארץ ישראל, ולא במלחמת הרשות, משני טעמים:

א) כל המלחמות שהיו בסמיכות זמן לציווי "כי־תצא למלחמה וגו'" הן מלחמות כיבוש ארץ ישראל (ועל־דרך־זה מלחמת סיחון ועוג, בסמיכות זמן לפני הציווי, שהיתה על־פי ציווי הקב"ה[47], כמו שכתוב[48] "ויאמר ה' אל משה גו' כי בידך נתתי אותו גו' ועשית לו כאשר עשית לסיחון גו'"), ואילו מלחמת הרשות לא היתה אלא לאחרי משך זמן ארוך ביותר, ועל־פי פשוטו של מקרא, הרי זה דוחק הכי גדול לומר שהציווי "כי־תצא למלחמה גו'" לא קאי על המלחמות שינהלו בני־ישראל בסמיכות זמן, אלא על מלחמות שינהלו לאחרי זמן ארוך, מי יודע מתי!

ב) לפי הפירוש ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר", התיבות "ושבית שביו" מיותרות, דהוה־ליה־למימר "כי־תצא למלחמה גו' ונתנו ה' אלקיך בידך וראית בשביה", ולכן צריך רש"י לפרש שממה שכתוב "ושבית שביו" למדים דין נוסף, "לרבות כנענים שבתוכה ואף־על־פי שהם משבע אומות", דין שאינו שייך לפרשה זו שתוכנה דין יפת תואר; מה־שאין־כן אם נפרש (כפי שמסתבר בפשוטו של מקרא)

של ירידה לאחרי ירידה מדור לדור, ובלשון חז"ל (שבת קיג, ב) על הפסוק (רות ב, יד) "ותאכל ותשבע ותותר", "ותותר בימי רבי", היינו, שמהגילוי שהאיר בזמן הבית נשאר "שיריים" בלבד ("ותותר") בימי רבי, ועד"ז בדורות שלאח"ז, שבכל דור נשאר "שיריים" מהדור שלפניו כו', ובלשון הכתוב (מ"ב ד, ז) "ואת ובנייך תחיי בנותר".

39) הל' מלכים ספי"א.

40) סהמ"צ להרמב"ם מל"ת שסב. ועוד.

41) נוסף ל"שופטים ושוטרים", שגם הם יהיו בשלימות נעלית יותר — "ואשיבה שופטיך כבראשונה גו'", בכ"ף הדמיון למעליותא.

42) בשלח טו, יז.

43) כולל גם השלימות ד"ועשו לי מקדש" — ע"י העמדת השערים כו', כמבואר במק"א (ראה לקו"ש חי"א ע' 98 הערה 61. וש"נ).

44) שופטים כ, טז.

45) לקו"ש חי"ד ע' 78 ואילך.

46) ולהעיר, שאפילו במלחמת מדין שנאמר בה ציווי מיוחד "נקום נקמת בני ישראל גו'", ונצטוו להרוג גם הנשים, מ"מ "כל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם" (מטות לא, יח), ובמילא, שייך גם דין יפת תואר (את"ל שקאי גם על המלחמות שלפנ"ז).

47) להעיר מהשקו"ט אם מלחמת סיחון ועוג היא בגדר מלחמת מצוה — מכיון שתחילתה רשות [כמסופר בפשטות הכתובים שתחילה ביקשו מסיחון "אעברה בארצך גו' עד אשר נעבור גבולך" (חוקת כא, כב), וגם לאחרי ש"לא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו" (שם, כג), היו יכולים לסבב את ארצו, כפי שסיבבו את ארץ אדום, למרות גודל הטירחא שבדבר], ורק אח"כ הי' ציווי הקב"ה להלחם עמהם.

48) חוקת כא, לד.

שהכתוב מדבר במלחמת ארץ ישראל – מוכרח הכתוב לומר "ושבית שביו", כי בבנות ארץ כנען לא שייך דין יפת תואר (שהרי כבר נאמר "לא תחיה כל נשמה"), כי־אם בבנות שאר האומות שנישבו בארץ כנען, "ושבית שביו" דוקא.

יב. ויש לומר שהכרחו של רש"י הוא מלשון הכתוב "כי תצא למלחמה":

הלשון "תצא" מיותר, לכאורה, דהוה־ליה־למימר "כי תלחם" וכיוצא בזה, ויתירה מזה: הלשון "תצא למלחמה" (יציאה ממקומם כדי להלחם) הוא היפך המציאות, לכאורה, שהרי בני־ישראל לא יצאו ממקומם להלחם[49], אלא אדרבה – נכנסו לארץ כנען לכבשה שתהיה מקומם הקבוע.

ועל־כרחך צריך לומר, ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר", שלכן נאמר "כי־תצא למלחמה", היינו, שבני־ישראל יוצאים ממקומם (ארץ ישראל) כדי להלחם מלחמת הרשות (להרחיב גבולה של ארץ ישראל כו').

[ואין להוכיח ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" ממה שכתוב "כי-תצא למלחמה", שפירושו, "אם תצא למלחמה", היינו, שאין זה חובה, אלא רשות – כי יש לומר, שתיבת "כי" ("אם") אינה מתייחסת ליציאה למלחמה, אלא להמשך הכתוב – "וראית בשביה גו"].

אמנם, על־פי־זה אינו מובן מדוע נאמר "ושבית שביו", כאמור, שהוה־ליה־למימר "כי־תצא למלחמה גו' ונתנו ה' אלקיך בידך וראית בשביה"?

ועל זה מתרץ רש"י שהכתוב "ושבית שביו" בא ללמדנו דין נוסף – "שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר "ושבית שביו" שהרי כבר נאמר לא תחיה כל נשמה", ועל־כרחך צריך לומר שהפירוש "ושבית שביו" (דקאי במלחמת הרשות) הוא "לרבות כנענים שבתוכה ואף־על־פי שהם משבע אומות".

[ועל־פי־זה התיבות "ושבית שביו" הם מדברי רש"י עצמו, ולא תיבות שמעתיק מהכתוב, אלא שה"בחור־הזעצער" טעה והדפיסן באותיות גדולות כמו דיבור־המתחיל].

יג. וביאור הענין בעבודת האדם לקונו – מה"ענינים המופלאים" שבפירוש רש"י[50]:

"מלחמת מצוה", "מלחמת ארץ ישראל" – קאי על עניני העבודה שהם בגדר של חיוב. ובכללות, הנהגה על־פי תורה ומצוות בביתו ובארבע אמותיו, ואילו "מלחמת הרשות" – קאי על עניני העבודה שאינם בגדר חיוב אלא רשות. ובכללות, שאינו מסתפק בכך שביתו וארבע אמותיו מוארים באור הקדושה, אלא יוצא ממקומו לפעול גם בחוץ, גם בריחוק מקום, ועד לכיבוש העולם כולו.

ומפרש רש"י – "במלחמת הרשות הכתוב מדבר":

יכול יהודי לחשוב שההבטחה אודות הנצחון במלחמה, "כי־תצא למלחמה על אויבך, ונתנו ה' אלקיך בידך וגו'", אינה אלא בעניני העבודה שנתחייב בהם על־פי ציווי הקב"ה, דמכיון ש"איני מבקש כו' אלא לפי כוחן"[51], מבטיחו הקב"ה ונותן לו את הכחות הדרושים לנצח במלחמה, מה־שאין־כן בעניני העבודה שהם באופן של רשות ("מלחמת הרשות") לא ניתנה הבטחה זו.

על כך אומרים לו: "במלחמת הרשות הכתוב מדבר", כלומר, גם בעניני העבודה שהם באופן של רשות, מבטיח הקב"ה ש"כי־תצא למלחמה על אויבך", למעלה מ"אויבך", ולא עוד אלא ש"ונתנו ה' אלקיך בידך וגו'".

יד. ועוד וגם זה עיקר – ש"כי־תצא למלחמה" ("במלחמת הרשות הכתוב מדבר") הוא חלק מתורה־הוראה, ציווי והוראה בתורה:

---

49) ופשיטא, שהמדבר שבו היו קודם שנכנסו לארץ כנען, אינו נחשב כמקומם (שיפול על זה הלשון "תצא") – שהרי מדבר אינו מקום ישוב אדם ("לא ישב אדם שם"), ובהדגשה יתירה – כשיודעים מה שאירע לדור שרצו להשאר במדבר, שבזה מודגש ביותר שהמדבר אינו יכול להחשב כמקומם של בנ"י.

50) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א). וראה "היום יום" כ"ט שבט.

51) תנחומא נשא יא, במדב"ר פי"ב, ג.

יכול יהודי לחשוב שמספיק לו לקיים את הענינים שמחוייב בהם על־פי 'שולחן ערוך', ובכללות, לקיים את השבועה שמשביעין אותו תהי צדיק[52], אבל בנוגע לענינים של רשות – אין זה שייך אליו, "עֶר אֵיז אַ שולחן־ערוך אִיד", ותו לא מידי. ואדרבה, מכיון שב'שולחן ערוך' לא נתפרש החיוב בנוגע להנהגה בענינים אלו, הרי זו הוכחה שענינים אלו אינם שייכים אליו. ומכיון שכן – טוען הוא – אין לו לצאת ממקומו, ארבע אמות של קדושה, ובפרט שכל הדרכים בחזקת סכנה[53], ובלשון הכתוב בסוף פרשתנו[54] "אשר קרך בדרך", ולכן אינו רוצה לצאת ממקומו, כי "בדרך" ישנו עמלק "אשר קרך". ומה שמחוץ לארבע אמותיו ישנה מציאות של עמלק – אין זה ענינו, "יבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו"[55].

ועל־דרך־זה בנוגע להמדובר לעיל אודות השמחה לשם ביאת המשיח:

חיוב של שמחה לשם ביאת המשיח – היכן מצינו ב'שולחן ערוך'?!... – ב'שולחן־ערוך' מבואר שעבודת ה' צריכה להיות בשמחה, וישנם גם דינים בנוגע להגבלת השמחה בשלושת השבועות וכיוצא בזה, אבל לא מצינו בשום מקום חיוב של שמחה לשם ביאת המשיח.

ומה שבענין זה תלויה ביאת המשיח, גאולת עם ישראל וגאולת השכינה – ממשיך לטעון: לא מצינו ב'שולחן־ערוך' חיוב לגאול את השכינה!... בנוגע לעצמו, מצינו ברמב"ם[56] "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין", אבל בנוגע לגאולת השכינה – אין זה תפקידו...

על כך אומרים לו, ש"כי־תצא למלחמה על אויבך" הוא ציווי והוראה בתורה:

יהודי אינו יכול להסתפק בארבע אמות של קדושה שבביתו ובסביבתו הקרובה, אלא גם צריך לצאת ממקומו, "תצא למלחמה על אויבך", לבטל מציאותו של האויב ומנגד לקדושה, ועד לכיבוש העולם כולו, שהרי כיצד יכול לישב במנוחה בארבע אמותיו, בְיָדעו שבמקום מסויים בעולם ישנו "עמלק" שמנגד לאלקות?!

וכאמור, התורה מבטיחתו "כי־תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלקיך בידך", ועד לסיום הפרשה "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים", ואז כשמבטלים את המציאות של "אויבך" מכל וכל, נעשית השמחה בשלימותה, כי כל זמן שנשארה עדיין מציאות של "אויבך", אפילו בריחוק מקום, הרי מכיון שאי־אפשר לדעת מה יהיה לאחרי זמן, לא יכולה להיות שמחה בשלימותה, ורק כשבטלה לגמרי המציאות של "אויבך" בכל העולם כולו, אזי נעשית השמחה בשלימותה.

טו. בפרקי אבות לומדים בשבת זו שני פרקים – פרק ראשון ופרק שני.

ויש לקשר זאת עם ההוספה בענין השמחה – כי אמירת פרקי אבות מביאה לידי שמחה, "פיקודי ה' ישרים משמחי לבב"[57], שלכן לכמה דעות[58] אין אומרים פרקי אבות בשבת שחל בו תשעה באב. ואם־כן, הרי כשאומרים בשבת זו שני פרקים, אזי השמחה היא כפולה.

ושמחה זו מקיפה וכוללת את כל סדר ההשתלשלות (בדוגמת שמחת הגאולה) – כמודגש בתוכן תחילת וסיום שני הפרקים:

התחלת פרק ראשון, "משה קיבל תורה מסיני" – מתן תורה, שאז נפעל קיום ועמידת העולם, כמאמר רבותינו ז"ל[59] על הפסוק[60] "ארץ יראה ושקטה", "בתחילה יראה ולבסוף שקטה", דקאי לא רק על הארץ הלזו התחתונה, אלא גם – ואדרבה, במכל־שכן וקל־וחומר – על העולמות העליונים, כל סדר ההשתלשלות, דמכיון ש"תכלית השתלשלות העולמות העליונים כו' אינו בשביל עולמות העליונים, הואיל ולהם ירידה מאור פניו יתברך, אלא התכלית הוא עולם־הזה התחתון"[61], הרי מובן, שכל זמן שלא

52) נדה ל, ב. הובא בתניא בתחילתו.
53) ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד. קה"ר פ"ג, ב (ב).
54) כה, יח.
55) ב"מ פג, ב.
56) הל' תשובה פ"ז ה"ה.
57) תהלים יט, ט.
58) ראה טושו"ע או"ח סו"ס תקנג, ובנ"כ שם.
59) שבת פח, א. וש"נ.
60) תהלים עו, ט.
61) תניא רפל"ו.

היה קיום עולם־הזה התחתון ("ארץ יראה"), לא היה קיום כל סדר ההשתלשלות, ורק על־ידי קיום עולם־הזה התחתון במתן־תורה ("שקטה") נעשה קיום כל סדר ההשתלשלות.

וסיום פרק שני, "מתן שכרן של צדיקים לעתיד־לבוא" — סיום וגמר "מעשינו ועבודתינו", כשנשלמת תכלית הכוונה בהתהוות כל סדר ההשתלשלות, לעתיד־לבוא. ובזה גופא — לא רק שכר סתם, ש"י עולמות וכו', אלא גם באופן ד"מתן שכרן", היינו, נתינה (מתנה) יתירה, הקשורה אף היא עם העבודה — "אי לאו דעביד ליה נייחא לנפשיה, לא הוה יהיב ליה מתנתא"[62].

טז. בהמשך להמוזכר אודות ענין השמחה — הרי כאן המקום להזכיר אודות התוועדויות ומסיבות של שמחה, בקשר לעניני יהדות תורה ומצוותיה, כולל ובמיוחד בניית בנינים חדשים, בתי תורה תפילה וגמילות חסדים[63].

וכרגיל, יעלו למעלה אלו שהכינו קנקני משקה, משקה המשמח, ויכריזו אודות תוכן המאורע, המקום והזמן, ויזמינו את המסובים כאן (בתוככי כלל ישראל) להשתתף בהתוועדויות ומסיבות אלו, ולכל־לראש — יזמינו את נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהרי תיכף ומיד יקויים היעוד[64] "הקיצו ורננו שוכני עפר".

ויהי־רצון שכל פעולות אלו תהיינה בהצלחה רבה, כולל ובמיוחד — הצלחה בזירוז הגאולה, ביחד עם קיום היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", תיכף ומיד ממש.

[לאחרי חלוקת המשקה — התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה"].

* * *

יז. נתבאר לעיל שעבודתו של יהודי צריכה להיות באופן של "כי־תצא למלחמה על אויבך", כיבוש העולם כולו, כולל גם כל סדר ההשתלשלות.

וענין זה מתחיל מסדר ההשתלשלות אצל האדם עצמו — "נשמה שנתת בי טהורה היא", דקאי על הנשמה בהיותה בעולם האצילות, ואחר־כך "אתה בראתה, אתה יצרתה, אתה נפחתה בי", שלושה עולמות בריאה־יצירה־עשיה, עד שיורדת לעולם־הזה ומתלבשת בגוף גשמי.

ולא עוד, אלא שגם לאחרי שירדה לעולם־הזה התחתון, וחושב שמכיון ש"על־כרחך אתה חי"[65], יעסוק רק בעניני העבודה המוכרחים, ולא בעניני הרשות — אומרים לו שגם במלחמת הרשות צריך להיות "תצא למלחמה על אויבך", כנ"ל.

ויש לקשר כל זה עם שאר השיעורים ביום השבת־קודש — בהערות אאמו"ר על הזוהר, ובשיעור היומי ברמב"ם, כדלקמן.

יח. בהערות אאמו"ר — על הזוהר בפרשתנו אין הערות, אבל יש הערה במקום אחר, שבה נתבאר גם ענין כלאים ושעטנז שבפרשתנו[66], "לא תזרע כרמך כלאים גו'", לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו":

בהערות על הזוהר בפרשת משפטים[67] בענין בשר בחלב ("לא תבשל גדי בחלב אמו"[68]) — מבאר אאמו"ר ש"חלב הוא בחינת חסדים, ובשר הוא בחינת גבורות, ואסור לאכלם יחד, כי אסור לערבם יחד. ואם מערבם ואוכלם יחד, הרי זה על־דרך כמו כלאים: שור — גבורות, וחמור — חסדים, יחדיו. וכמו שעטנז: צמר - חסדים, ופשתים — גבורות, יחדיו".

ונקודת הענין — שסדר הבריאה הוא באופן של התחלקות חסדים וגבורות, חסדים בפני־עצמם וגבורות בפני־עצמן, ולכן אין לערבם יחד, שעל־ידי־זה מבלבלים את סדר הבריאה — לא רק בעולם למטה, אלא

---

62) ראה גיטין נ, ב. ב"ב קנו, רע"א. וראה גם מגילה כו, ב. ב"מ טז, א.

63) ראה קונטרס משיחות ש"פ שופטים בסופו.

64) ישעי' כו, יט.

65) אבות ספ"ד.

66) כב, ט־יא.

67) לקוטי לוי"צ לזח"ב ע' פט.

68) משפטים כג, יט.

גם בכל סדר ההשתלשלות, שהרי "אין לך עשב וכו' שאין לו מזל כו'"[69] (בנוגע לכלאים של כרם ותבואה, ועל־דרך־זה בנוגע לכלאים של שור וחמור, ושעטנז של צמר ופשתים), וגבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם כו'.

אמנם, לאחרי שנאמר בכתוב איסור כלאים ושעטנז — ממשיך בכתוב שלאחרי־זה[70] "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך גו'", "אף מן הכלאים, לכך סמכן הכתוב"[71].

וכאן רואים עד כמה גדול כוחו של יהודי — שאף־על־פי שפעולה זו של עירוב חסדים וגבורות הוא ענין המבלבל סדרי הבריאה וכל סדר ההשתלשלות, מכל־מקום בכוחו של יהודי לפעול עירוב חסדים וגבורות באופן של מצוה שכוללת ושקולה כנגד כל תרי"ג מצוות, שנאמר בה[72] "וזכרתם את כל מצוות ה'", "ועשיתם את כל מצוותי", "שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג"[73].

יט. התחלת שיעור היומי ברמב"ם — "הניצוק אינו חיבור, לא לטומאה ולא לטהרה"[74], ובהלכה שלאחרי־זה[75], "במה דברים אמורים, בשעירה מצונן לצונן או מחם לחם או מחם לצונן, אבל.. המערה משקין צונן לחמין - חיבור, מפני שעשן החמין עולה כתמרות עשן, ומתערב בניצוק ובמים שבכלי העליון".

ויש לומר הביאור בזה ב"לתקן הדעות"[76] — בפנימיות הענינים:

"ניצוק" — קילוח של מים (וכיוצא בזה) היורדים מלמעלה למטה כמו "עמוד", שלא נפסק הקילוח — מורה על אופן התהוות כללות סדר ההשתלשלות, שההמשכה מהעליון לתחתון היא באופן של "ניצוק", קילוח ללא הפסק, באופן תמידי, שהרי נוסף על ההתהוות בפעם הראשונה[77], צריך להיות חידוש ההתהוות מאין ואפס המוחלט בכל רגע ורגע, כתורת הבעל־שם־טוב[78], ונמצא, שהתחתון (כל סדר ההשתלשלות) מחובר עם העליון (הקב"ה) באופן תמידי.

ואף־על־פי־כן "הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה", כלומר, החיבור של "ניצוק" אינו אלא בנוגע לענין ההתהוות, אבל בנוגע לענין של טומאה וטהרה, רצה הקב"ה שיהיה ענין הבחירה, "ראה נתתי לפניך גו' את החיים ואת הטוב וגו' ובחרת בחיים"[79], ולכן אף שהתחתון מחובר עם העליון, מכל־מקום יכול להיות בו מצב של טומאה (היפך החיבור עם העליון). ולאידך, שמצב הטהרה שבו אינו כתוצאה מהחיבור עם העליון, אלא מצד עבודתו בכח עצמו, שלכן אין זה "נהמא דכיסופא"[35].

כ. וממשיך "במה דברים אמורים, בשעירה מצונן לצונן כו', אבל.. המערה משקין צונן לחמין - חיבור":

מצב של "חמין", דבר שיש בו חמימות — נעשה על־ידי פעולה נוספת, אבל לולי פעולה נוספת, אלא כפי שהדבר הוא מצד־עצמו — הרי הוא במצב של "צונן". ובפשטות: כשלוקחים מים מן הים או מן הנהר, הרי המים כמות שהם (מבלי שתיעשה בהם פעולה כל שהיא) הם באופן של "צונן"[80], וכדי שיהיו "חמין" יש צורך בפעולה נוספת.

---

69) ב"ר פ"י, ו. וראה זח"א רנא, א. מו"נ ח"ב פ"י.
70) כב, יב.
71) פירש"י עה"פ.
72) שלח טו, לט־מ.
73) פירש"י עה"פ (שם, לט).
74) הל' טומאת אוכלין רפ"ז.
75) הלכה ב.
76) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופן.
77) שהרי, "לי יאור ואני עשיתני" (יחזקאל כט, ג) — הו"ע המופרך לגמרי אפילו בשכל הפשוט, מכיון שאין דבר עושה את עצמו.
78) שעהיוה"א בתחילתו.
79) נצבים ל, טו־יט.
80) מלבד "חמי טבריא" (וכיו"ב). ולהעיר, מהמבואר בחז"ל ב' אופנים בנוגע להתהוות חמי טבריא (ראה שבת לט, א. סנהדרין קח, א) — מצד הבריאה עצמה, או מצד ענין של הוספה (ובשניהם — מצד ענין בלתי־רצוי כו').

ודוגמתו בסדר השתלשלות – שענין החמימות ("חמין") נעשה על־ידי עבודה דוקא, ולולי העבודה, מצד הבריאה עצמה, הרי זה במצב של "צונן".

ולא עוד, אלא שגם החמימות דלמעלה, כביכול, נעשית מצד עבודת המטה:

בריאת והתהוות כל סדר ההשתלשלות היא – מפני שהקב"ה נכסף ומשתוקק לעבודת התחתונים, "למעשה ידיך תכסוף"[81], ובלשון הידוע – שהבריאה כולה היא "בשביל ישראל ובשביל התורה"[82].

והנה, תשוקה וכוסף ("למעשה ידיך תכסוף") הוא ענין של חמימות ("חמין"). ונמצא, שענין החמימות דהעליון, כביכול, נעשה מצד עבודת התחתונים (החל מזה שמצייר במחשבתו כביכול את מציאותם של ישראל והתענוג שיתענג מעבודתם, והעיקר על־ידי עבודתם של ישראל בפועל), אבל לולי עבודת התחתונים, הרי זה מצב של "צונן" אצל העליון, כביכול[83].

ויש לקשר זה עם המדובר לעיל בארוכה אודות ענין השמחה – כי שמחה היא ענין של חיות ("והחי יתן אל לבו"[84]) וחמימות, ומזה מובן שעיקר הענין של "חמין" הוא על־ידי העבודה בשמחה, שמחה של מצוה, שהיא למעלה גם מעבודה מאהבה[85], אף שיש אהבה כרשפי אש (חמימות), יש גם אהבה כמים, כמו האהבה של אברהם אבינו[86] ("אברהם אוהבי"[87]) שנאמר בו[88] "זכור אב נמשך אחריך כמים"[89].

כא. על־פי־זה יש לבאר את תוכן ההלכה "במה דברים אמורים, בשעירה מצונן לצונן כו', אבל.. המערה משקין צונן לחמין - חיבור כו'", כולל גם דיוק הסדר בדברי הרמב"ם – "מצונן לצונן" תחילה, ואחר־כך "צונן לחמין":

"צונן בצונן" – מורה על המצב שלפני העבודה, שהעליון הוא "צונן", וגם התחתון הוא "צונן", ואז לא נעשה חיבור ביניהם.

אמנם, על־ידי העבודה, נעשה "צונן לחמין" – שקילוח ה"ניצוק" הוא באופן שה"צונן" (העליון) יורד לתחתון שהוא במצב של "חמין", החום שנעשה על־ידי עבודת התחתון, ונעשה חיבור, "מפני שעשן החמין עולה כתמרות עשן, ומתערב בניצוק במים שבכלי העליון", היינו, שמחום עבודת התחתון עולה למעלה ופועל חמימות גם בהעליון.

ובדיוק ש"עשן החמין עולה כתמרות עשן", "עשן" דייקא – יש לומר, על־פי המבואר ב'אגרת הקודש'[90] שהעשן עולה משלושת היסודות אש רוח מים, ואילו יסוד העפר יורד למטה ונעשה אפר. ודוגמתו בנידון־דידן, שהחמימות שעולה למעלה היא מכל פרטי עניני אש־מים־רוח, מלבד העפר שיורד ונשאר למטה, ענין הביטול כו'.

כב. ויש להוסיף בזה: ההלכה ברמב"ם ש"המערה משקין צונן לחמין - חיבור", היא בנוגע לענין של טומאה – "המערה משקין טהורין צונן, לתוך משקין טמאין חמין".

וההסברה בזה [נוסף על האמור שכדי שיוכל להיות ענין הבחירה, ישנה האפשרות למצב היפך הטהרה] – שעיקר ושלימות החמימות נעשית ממצב בלתי־רצוי, "משקין טמאין חמין", שמהפכים לטהרה וקדושה על־ידי עבודת התשובה באופן ש"זדונות נעשו לו כזכיות"[91], אשר הזכיות שנהפכו

81) איוב יד, טו. וראה שמו"ר ספל"ו. ויק"ר פל"א, ג. של"ה שער הגדול (כט, ב ואילך). עבוה"ק חלק העבודה בתחילתו.

82) פירש"י עה"ת בתחילתו. ובכ"מ.

83) ואף שלמעלה אין כח חסר פועל – אין זה כמו מעלת הפועל בהיותו בפועל, שעל־ידו דוקא נשלם כביכול הכוסף והתשוקה דהעליון.

84) קהלת ז, ב.

85) ראה גם 'המשך שמח תשמח' – סה"מ תרנ"ז ס"ע רנח ואילך.

86) שהי' לפני מתן תורה – ע"ד ובדוגמת המצב שלפני העבודה.

87) ישעי' מא, ח.

88) פיוט הגשם.

89) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך א) ערך אהבת ה' – כמים ורשפי אש (ע' תקכז ואילך). וש"נ.

90) סימן טו.

91) יומא פו, ב.

מזדונות הם למעלה מזכיות סתם, ועל־ידי־זה נעשה עיקר ושלימות החמימות ("חמין") בעבודת המטה ("בחילא[92] יתיר")[93], וממילא גם בהעליון, מילוי ה"תכסוף" דלמעלה בתכלית השלימות.

כג. ו"כן תהיה לנו" – ביטול כל ענינים בלתי־רצויים, עד שלא נשאר מהם רושם (אפילו לא "חרדא דדמא על אפי מיא"[94]), ויתירה מזה, שמתהפכים לטוב, כמו שכתוב[95] "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה".

ובלשון הרמב"ם בסיום וחותם הלכות תעניות – "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה", היינו, לא רק ביטול הצומות, אלא גם הפיכתם לששון ולשמחה, "שנאמר[96] כה אמר ה' גו' צום הרביעי וגו' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים", ומסיים: "והאמת והשלום אהבו" – אהבת ישראל ואחדות ישראל, שעל־ידי־זה מבטלים את סיבת הגלות[97], ובהבטל הסיבה בטל בדרך ממילא גם המסובב, הגלות.

ובפשטות – גאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, ויבנה בית־המקדש במהרה בימינו, במהרה בימינו ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לשליח־ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית־המקדש. ואחר־כך התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "ניעט ניעט ניקאווא".

אחר־כך הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות אמירת ברכה אחרונה].

---

92) זח"א קכט, ב.
93) ולכן גם בצדיקים צ"ל מעלת התשובה – "לאתבא צדיקייא בתיובתא" (ראה זח"ג קנג, ב).
94) ויק"ר פכ"ד, ג.
95) פרשתנו כג, ו.
96) זכרי' ח, יט.
97) ראה יומא ט, ב.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' ב

אינו נגרר אחרי הנסכים הטפלים לו.

גמרא

פיגול שייך רק בדבר שדבר אחר מתיר אותו, כגון אימורים הניתרים להקטרה על ידי זריקת דם הקרבן, ועל כן אם פיגל בהם בשעת עבודת הקרבן, חל הפיגול. במשנתינו מבואר דעת רבי מאיר, שהזבח מפגל את הנסכים. הגמרא מביאה שרבנן חלקו עליו בברייתא, וסברו שנסכים אין להם מתירים ואין בהם פיגול: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, נִסְכֵּי בְהֵמָה – נסכים הבאים עם קרבנות, חַיָּיבִין עֲלֵיהֶן כרת מִשּׁוּם פִּיגּוּל, כלומר, ראויים להיות חייבים עליהם כרת אם פיגל בהם, מִפְּנֵי שֶׁדָּם הַזֶּבַח מַתִּירָן לִקְרַב, וקודם לכן אי אפשר להקריבם, וכיון שיש דבר אחר המתירם, יש בהם פיגול. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.

אָמְרוּ לוֹ חכמים לְרַבִּי מֵאִיר, וְהָלָא אָדָם מֵבִיא זִבְחוֹ הַיּוֹם, וּנְסָכָיו אפילו עַד עֲשָׂרָה יָמִים אחר כך, ואם כן הם קרבן בפני עצמו, ואינם ניתרים על ידי דם הזבח.

אָמַר לָהֶן, אַף אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי שיתפגלו הנסכים אֶלָּא רק בְּנִסכים הַבָּאִין עִם הַזֶּבַח, שאף על פי שאין חיוב להביאם עם הזבח, אך כשבאו עם הזבח הרי הם כקרבן אחד, ודם הזבח מתירן ליקרב, ולכן אם פיגל בהם הרי הם מפוגלים.

אָמְרוּ לוֹ, אף כשהביא את הנסכים עם הזבח, הרי אם נפסל הזבח אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹתוֹ [–את הנסכים] לְזֶבַח אַחֵר מאותו המין, ומוכח שעדיין נחשבים הם לקרבן בפני עצמו ואין דם הזבח מתירם, ואם כן אי אפשר לפגל בהם.

הגמרא מבארת שלרבי מאיר אי אפשר לשנותם לזבח אחר: אָמַר רָבָא, קָסְבַר רַבִּי מֵאִיר, שנסכים הוּקְבְּעוּ בַּשְּׁחִיטָה, כלומר, נקבעו בשחיטת הקרבן שהובאו עמו להיות נסכיו, כְּלַחְמֵי תוֹדָה, שדרשו (לקמן עח:) את הפסוק (ויקרא ז יג) 'עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו', שהלשון 'על זבח' משמע שהלחמים נקבעו לתודה בשחיטת הזבח, ואף כאן נקבעו הנסכים לזבח, וכיון שהוקבעו, אין יכולים להקרב עד שיתירם דם הזבח, ואם כן יש להם מתירים. אבל רבנן סברו שאפשר לשנותם תמיד לזבח אחר, ואף לאחר שנשחט הזבח.

הגמרא מביאה שנחלקו רבי מאיר ורבנן גם בלוג שמן של מצורע: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצוֹרָע, שמביאו עם קרבנות כפרתו, חַיָּיבִין עָלָיו כרת מִשּׁוּם פִּיגּוּל, כלומר, ראויים להיות חייבים עליו כרת משום פיגול, אם יחשוב לאכול משייריו לאחר זמנו, מִפְּנֵי שֶׁדָּם הָאָשָׁם הניתן על בהונות המצורע, מַתִּירוֹ לשמן להינתן לַכֹּהֲנוֹת, ואם כן יש מתירים לשמן, ויש בו פיגול, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.

אָמְרוּ לוֹ חכמים לְרַבִּי מֵאִיר, וְהָלָא אָדָם מֵבִיא אָשְׁמוֹ הַיּוֹם, וְלוּגוֹ אפילו מִיכָּן [–מעתה] וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים אחרי כן, ומוכח שנחשב השמן לקרבן בפני עצמו, ואינו ניתר על ידי דם האשם.

אָמַר לָהֶן, אַף אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי, אֶלָּא רק בְּשמן הַבָּא עִם הָאָשָׁם, שאף שאין חיוב להביאו עם האשם, אך כשבא עם האשם, דם האשם מתירו להינתן על הבהונות, ולכן אם פיגל בשמן הרי הוא מפוגל. [אָמְרוּ לוֹ], אף כשהביא את השמן עם האשם, הרי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹתוֹ לְאָשָׁם של מצורע אַחֵר, ומוכח שאף כשבא עם האשם, נחשב הוא לקרבן בפני עצמו ואין דם הזבח מתירו, ואם כן אי אפשר לפגל בו.

הגמרא מבארת שלרבי מאיר אי אפשר לשנות את השמן: אָמַר רָבָא, קָסְבַר רַבִּי מֵאִיר, הוּקְבְּעוּ בַּשְּׁחִיטָה – בשחיטת האשם נקבע השמן לאשם של המצורע הזה, כְּלַחְמֵי תוֹדָה שהוקבעו לתודה בשחיטתה, וכיון שהוקבע, אין לו היתר לבהונות אלא על ידי דם האשם, ואם כן יש לו מתירין ויש בו פיגול.

בס"ד. שיחת* יום ג' פ' כי־תצא, יו"ד אלול ה'תנש"א

- אחרי תפלת ערבית -

בלתי מוגה

א. רגיל לקשר כל ענין עם נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר.

והדגשה מיוחדת בזה בימים אלה - כיון שבימים הבאים בשבוע זה חל יום הנישואין של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[1].

וענין זה מתחיל כבר ביום הש"ק שלפנ"ז, שנקרא "שבת אויפרופעניש", אשר שם זה כולל כו"כ פירושים, אבל בודאי גם הפירוש הכי פשוט, שביום הש"ק זה נעשית עלי' אצל החתן עי"ז שקוראים אותו ("מ'רופט אים אויף") לעלות והוא עולה מלמטה למעלה,

ובפרט שעלי' זו קשורה עם הקריאה לתורה, שהרי הפירוש הפשוט ד"אויפרופעניש" הוא שקורין אותו לעלות לתורה. ובפרט לפי מנהגנו שכל אחד שעולה לתורה מברך לפני' ולאחרי' (דלא כפי שנהגו בזמנים שלפנ"ז שהיו מברכים ברכה אחת קודם כל שבעה הקרואים, וברכה אחת לאחרי כל שבעה הקרואים)[2], והיינו, שה"אויפרופעניש" של החתן לעלות לתורה היא בתוספת ברכה והמשכה[3], שעי"ז נעשית עלי' גדולה עוד יותר.

ועלי' זו היא גם אצל אלה שגם בלאו הכי היו "למעלה", כיון שב"מעלה" גופא ישנן כו"כ דרגות, עד לדרגות אין־סוף, ולכן, גם אצלם נעשית עי"ז עלי' לדרגא נעלית יותר, ואדרבה - ביתר שאת וביתר עוז.

והרי כל הענינים של נשיא הדור (ובנדו"ד, יום הנישואין, החל מה"אויפרופעניש" בשבת שלפנ"ז) שייכים לכאו"א מבני הדור, שהרי "הנשיא הוא הכל"[4], וכמ"ש הרמב"ם בהלכות מלכים[5] שלבו של המלך "הוא לב כל קהל ישראל", וטעם הדבר - לפי שענינו של נשיא ומלך הוא "אשר יוציאם ואשר יביאם"[6], שבו תלוי' החיות והקיום של כל העם, שהרי מחובתו של הנשיא והמלך לספק לכל אנשי מדינתו את מזונותיהם וכל הדרוש להם, לפי הישג יד המלך, כיון שזהו העם והדור שלו.

ב. ויש להוסיף שעניניו של נשיא הדור ושייכותו לכל הדור - מודגשים במיוחד אצל נשיא דורנו:

לכל לראש - בנוגע לעצם ענין הנשיאות, שלהיותו בן יחיד, מתבטלת האפשרות לענינים של ספקות וכו', ונפק"מ לדינא בנוגע למלך בישראל ש"אין מושחין מלך בן מלך, ואם תאמר מפני מה משחו את שלמה מפני מחלוקתו של אדוני' כו' ואת יהואחז מפני יהויקים כו'"[7] - שכל זה שייך רק כאשר ישנם כמה בנים וישנו ענין של ספק כו', משא"כ כאשר ישנו רק בן יחיד.

ומובן, שעניני המשיחה למעליותא קיימים גם אצל בן יחיד שאצלו לא צריך לשלול ענין של מחלוקת, שכן, כאשר שלילת המחלוקת היא ע"י דבר חיובי וטוב (משיחה), נשאר החיוב והטוב גם אצל בן יחיד, ואדרבה, ביתר שאת וביתר עוז.

---

*) כמה ענינים בשיחה זו נכללו בקונטרס "משיחות ש"פ תצא, י"ד אלול" שהוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפס לקמן ע' 227 ואילך. - לשלימות הענין באה בהוצאה זו רשימת השיחה ע"פ סרט־הקלטה.

1) ביום י"ג אלול (המו"ל).

2) מגילה כא, סע"ב.

3) ראה תו"א מקץ לז, ג. ובכ"מ.

4) פרש"י חוקת כא, כא.

5) פ"ג ה"ו.

6) פינחס כז, יז.

7) הוריות יא, ב. וראה כריתות ה, ב.

ג. וכמו כן בנוגע להשייכות של נשיא הדור עם אנשי דורו - שגם ענין זה מודגש במיוחד אצל נשיא דורנו, החל מהרמז בשמו:

שמו של נשיא דורנו הוא כפול - ב׳ שמות. וכבר בשמו הראשון נרמז ענין נעלה יותר מאשר כפל - ״יוסף״, מלשון הוספה, שבזה נכללת הוספה בלי הגבלות.

ובפרטיות יותר:

השם ״יוסף״ - שמתחיל מיוסף[8] (שנקרא[9] בשם) הצדיק[10], ונמשך לכל אלה הנקראים בשם זה - אע״פ שנקרא כן ע״ש ״יוסף ה׳ לי בן אחר״[11], לשון יחיד, וכפי שאכן הי׳ בפועל שרחל ילדה אחריו רק בן אחד, מ״מ, השם ״יוסף״ סתם, מורה על הוספה בלי הגבלות, ובמילא, הרי זה כולל את כל בנ״י[12].

וענין זה מודגש יותר בכך שכל עם ישראל עד סוף כל הדורות נקרא על שם יוסף - כמ״ש[13] ״נוהג כצאן יוסף״, ״כל ישראל נקראים על שם יוסף לפי שהוא פירנסם וכלכלם בימי הרעב״[14], היינו, שיוסף נתן את המזון (אכילה ושתי׳) שעל ידו הי׳ הקיום בגשמיות של כל בני יעקב, נשי יעקב, וגם יעקב בעצמו[15], שכאשר ״ויחי יעקב בארץ מצרים״[16], עיקר חייו[17], הי׳ נתון (כביכול) תחת ממשלתו של יוסף, ועד כדי כך, ש״ויתחזק ישראל וישב על המטה״[18], כמ״ש רש״י (בפשוטו של מקרא) ״אמר . . מלך הוא[19], אחלק לו כבוד״, וכאמור, שענינו של המלך הוא לספק את כל צרכי העם כו׳.

וזהו גם ענינו של כל נשיא בישראל שדואג לכל צרכי בני דורו, כמודגש גם בעבודתו של הכהן גדול ביום הכיפורים, ״אחת בשנה״[20], שהי׳ מתפלל[21] עבור כאו״א מישראל וכלל ישראל שתהי׳ להם - על סדר האל״ף בי״ת - שנת אורה, שנת ברכה, שנת גאולה, שנת דיעה, שנת הוד והדר, שנת ועד טוב, שנת זכיות גדולות, שנת חסד ורחמים, ושנת חיים ארוכים, שנת טובות גדולות, שנת יעוד טוב, מתחיל מהיעוד של ביאת משיח צדקנו תיכף ומיד ממש, שנת כלכלה בהרחבה - כפי שהי׳ בזמנו של יוסף, ״נוהג כצאן יוסף״, ש״ויכלכל יוסף גו׳ לחם לפי הטף״[22], כמבואר במפרשי רש״י[23] עה״פ, דכיון שדרכם של טף לפרר את הלחם (בכל החדר שבו נמצאים), צריך ליתן להם יותר משיעור אכילתם, שגם זה נכלל בה״מזון״ שלהם.

[ומזה מובן גם בנוגע לאלה שלכאורה הוציאו את כספם על דברים מסוג זה שיהודי שני אומר שהם ״מותרות״, ובמילא טוען הוא, מדוע זקוק פלוני לכך, ומדוע צריך את הדאגות שבדבר, ״מרבה נכסים מרבה דאגה״[24] - שכן, להיותם בדרגא של ״צאן״ ובדרגא של ״טף״, הרי גם ״מותרות״ הנ״ל נכללים בה״מזון״ שלהם, שכולל את כל צרכי האדם].

וכל זה מודגש ביותר אצל כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו - כידוע עד כמה גדלה השתדלותו של נשיא דורנו (שהולך ומשתדל ומוסיף בזה), דרישתו ותביעתו מהקב״ה (שבודאי נתקבלה) החל מאז

---

8) אע״פ שדבר הרגיל הוא ע״פ מנהג ישראל שקורין הילד ע״ש זקנו, וכפי שנהגו במשפחת בית הרב בנוגע לכמה שמות. - ולהעיר, שדוקא ביחס לבניו של הצמח־צדק, הרי השם ״שמואל״ שניתן לבנו וממלא מקומו של הצ״צ, הי׳ קשור עם מישהו שלא היתה לו כל שייכות לשלשלת נשיאי הדורות, כידוע הסיפור בזה (ראה ספר התולדות אדמו״ר מהר״ש (קה״ת תש״ז) ע׳ 7).

9) ראה זח״א נט, ב ובנצוצי זהר שם אות ד׳.

10) אע״פ שכל השבטים - ״שבטי י־ה״ (תהלים קכב, ד) - ״כולם צדיקים״, כפי שלמדים ממש״נ ״ויהיו בני יעקב שנים עשר״ (וישלח לה, כב ובפרש״י), ו״כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה״ (שבת נה, ב).

11) ויצא ל, כד.

12) ועד״ז מצינו בנוגע לרחל - ״רחל מבכה על בני״ (ירמי׳ לא, יד), לשון רבים, שקאי על כל בנ״י (ראה מפרשים עה״פ. פס״ר פ״ג. ב״ר פפ״ב, יו״ד. פרש״י ויחי מח, ז).

13) תהלים פ, ב.

14) פרש״י עה״פ.

15) כולל גם כפי שנקרא בשם ״ישראל״.

16) ר״פ ויחי.

17) ראה ״היום יום״ חי טבת. לקו״ש ח״י ע׳ 160 ואילך. וש״נ.

18) ויחי מח, ב.

19) דאף שהי׳ רק ״משנה למלך״ - הי׳ זה באופן יוצא מן הכלל, ש״בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים״ (מקץ מא, מד), ועד שגם פרעה הי׳ זקוק ליוסף - בנוגע לשבועה הידועה (ראה סוטה לו, סע״ב. הובא בפרש״י ויחי נ, ו), שמצד זה היתה ליוסף שליטה אפילו על פרעה בעצמו, ועאכו״כ על כל עניניו.

20) ס״פ תצוה. אחרי טז, לד.

21) ולהעיר, שתפלה זו מתפלל גם כאו״א מאתנו, בתוך כלל ישראל שבכל הדורות.

22) ויגש מז, יב.

23) רא״ם ושפ״ח. וכ״ה בלקח טוב עה״פ.

24) אבות פ״ב מ״ז.

שמינוהו לנשיא, ובפרט במשך נשיאותו שנמשכה רבות בשנים, משנת תר״פ עד שנת תש״י, שלשים[25] שנה - שיתוסף אצל כאו״א מישראל גם בגשמיות, נוסף על ההוספה ברוחניות, עד באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, וכל זה - מתוך נשמה בריאה בגוף בריא, ושניהם ביחד ללא שום הפסק ח״ו, ואדרבה, ביתר שאת וביתר עוז, בתוספת בריאות הגוף ותוספת בריאות הנשמה.

ד. ענין זה מודגש גם בהרמז דהשם ״יוסף״ - כמ״ש[26] ״והי׳ ביום ההוא יוסיף אדנ־י שנית ידו לקנות את שאר עמו וגו׳״, דקאי על כל בנ״י.

ויש להוסיף, שבהמשך הכתוב נאמר ״מאיי הים״, דקאי במיוחד על בנ״י הנמצאים בארצות הברית, שהיא בחצי כדור התחתון, וכן על אלה מבנ״י שבאים ומוצאם מאוסטרליא[27], אשר בחצי כדור התחתון עצמו הרי זה תחתון שבתחתון.

וגם בזה מודגשת השייכות לנשיא דורנו - שאפילו ל״איי הים״ שלח שלוחים, ״שלוחו של אדם כמותו״[28], שיהיו ״כמותו״, ויפיצו שם נגלה דתורה ופנימיות התורה, כולל גם ההוספה במעשים טובים, ביחד עם עבודת התפלה[29], ובודאי שהשלוחים מילאו את השליחות בכל התוקף ד״שלוחו של אדם כמותו״, ועד (כפי שמוסיף בלקו״ת[30]) ״כמותו דהמשלח[31] ממש״[32], ובמילא נעשה תיכף ומיד קיום היעוד ד״יוסיף אדנ־י שנית ידו לקנות את שאר עמו גו׳״ גם ״מאיי הים״, שכולל הן ארצות הברית (המקום שבו אנו נמצאים עכשיו), והן אוסטרלי׳ (תחתון שבתחתון), כנ״ל.

ה. ובכל זה ניתוסף עוד יותר מצד שמו השני של כ״ק מו״ח אדמו״ר - ״יצחק״:

ובהקדמה - שאע״פ שישנם כמה מבנ״י הנקראים בשם ״יצחק״ בלבד, כפי שמצינו אצל האבות, וכן כמה מבנ״י הנקראים בשם ״יוסף״ בלבד, כפי שמצינו בנוגע ליוסף הצדיק עצמו, מ״מ, כאשר נותנים ב׳ השמות לאדם אחד, הרי זה נעשה שם אחד ויחיד (אף שיש בו ב׳ תיבות), ועד שא׳ מהם אינו אלא חצי שם בלבד. וכידוע הפס״ד בהלכה בנוגע לכתיבת שטרות ע״פ תורה, שיש לכתוב ב׳ השמות בשיטה אחת - עכ״פ להידור, ויש אומרים אפילו בדיעבד (לעיכובא)[33].

ומזה מובן שתוכן וענין ב׳ השמות צריך להיות בהמשך אחד, ואי אפשר לחלק ביניהם שענין פלוני יהי׳ בגלגול זה וענין פלוני בגלגול אחר - כמודגש במנהג ישראל, אפילו אצל בנ״י סתם, שכאשר נותנים

25) ולהעיר ש״המלכות (שלמעלה גם מכהונה) נקנית בשלשים מעלות״* (אבות פ״ו מ״ו).

26) ישעי׳ יא, יא.

27) יש לציין, שבאור ליום ג׳ פ׳ תצא, יו״ד אלול, נרצח (בשכונת קראון־הייטס) התמים יעקב ראָזענבאום הי״ד מאוסטרליא (המו״ל).

28) ברכות לד, ב (במשנה). וש״נ.

29) שעי״ד נעשה ענין משולש (תורה תפלה וגמ״ח) - ע״ד ובדוגמת ביהמ״ק השלישי, ״מקדש אדנ־י כוננו ידיך״, שהוא גם משולש (ראה זח״ג רכא, א).

30) ויקרא א, ג.

31) אדם העליון, שעל שם זה נקרא האדם (התחתון) - ע״ש ״אדמה לעליון״ (ראה של״ה ג, רע״א. ועוד).

32) עם כל ה״שטורעם״ שניתוסף ע״י תיבת ״ממש״ - החל מ״הנפש השנית בישראל היא חלק אלוקה ממעל ממש״ (תניא רפ״ב), שפועלת גם על הנפש הראשונה, נפש הבהמית, שנגררת ונעשית מציאות אחת עם נפש האלקית**, ובפרט בדורנו זה ש״כולנו צדיקים״, ״כולנו חכמים כולנו נבונים״*** - כפי שאומרים (בהגדה) בנוגע לגאולת מצרים, אשר ״כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות״ (מיכה ז, טו).

33) ראה טיב גיטין (לבוב תרי״ט) נה, א.

*) ואף שהתורה נקנית במספר גדול יותר של מעלות יתירות – הרי, תורה ומלכות הם ב׳ גדרים שונים זמ״ז, כי, התורה ״מונחת בקרן זוית, כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד״ (קידושין סו, א. וראה גם רמב״ם הל׳ ת״ת רפ״ג), ואילו המלך אסור לו לעמוד ״בקרן זוית״, כיון שצריך להנהיג את העם כו׳ – אע״פ שאינו מתערב עם אנשי המדינה ואפילו לא עם השרים כו׳, כמובן ממ״ש הרמב״ם בהלכות שבהם נתבאר אופן הנהגת המלך.

) ולכן, כאשר שוללים את ההנהגה של אלה ״הנושים גופם עיקר ונפשם טפלה״ (תניא פל״ב), מדגישים שצריכים לעשות נפשם עיקר **וגופם טפל, ואין צורך להדגיש ענין זה בנוגע לנפשם גופא, שנפש הבהמית צריכה להיות טפלה – כיון שנפש הבהמית נגררת ונעשית דבר אחד עם נפש האלקית.

***) ואף ש״נבונים לא אשכח״ (עירובין ק, ב. זח״ב עב, ב. רא, א. הובא בפרש״י דברים א, טו), מ״מ, מצאו אז ״**חכמים**״, וכן מצאו כל אותיות האל״ף־בי״ת שכולל הר״ת של כאו״א מישראל ושל כלל ישראל.

שם על מישהו שהיו לו ב׳ שמות, נזהרים ליתן את השמות בדיוק כפי שנקרא פלוני[34] - שזהו גם הטעם הפשוט לב׳ שמותיו של כ״ק מו״ח אדמו״ר, כיון שנקרא על שם בנו של הצמח־צדק שהיו לו ב׳ שמות הנ״ל.

ו. וביאור תוכן שמו השני של נשיא דורנו - ״יצחק״:

יצחק - הוא על שם הצחוק והשמחה, ועד לשלימות השמחה, כמ״ש[35] ״אז ימלא שחוק פינו״.

וכאשר טוענים, היתכן, הרי אמרו חז״ל[36] ״אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה, שנאמר אז (לעתיד לבוא) ימלא שחוק פינו״? - הרי נשיא דורנו, דור השמיני, הוא הוא ״אז״ (שמספרו שמונה), כפי שהכריז בעצמו ש״לאלתר לגאולה״, ואמר וחזר וציוה לפרסם ש״הנה זה בא״[37], היינו, לא רק ״הנה זה עומד אחר כתלנו״[38], ואפשר לראותו ע״י סדק בהכותל, אלא ״הנה זה בא״, עד ש״מראה באצבעו ואומר זה״[39], ולא נשאר אלא להוסיף בהענין של ״עמדו הכן״[40], שכן גם הכפתורים מצוחצחים כבר[41], ובמילא ישנם תיכף ומיד (נוסף על כל הענינים של ״יוסף״, גם) כל הענינים של ״יצחק״, שזהו״ע הצחוק והשמחה, באופן ד״ימלא שחוק פינו״.

ומה ש״אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעוה״ז״ - במה דברים אמורים, כאשר המדובר אודות רגע קודם גילוי משיח צדקנו; אבל בנדו״ד, הרי מכיון שנשיא דורנו הי׳ המשיח של דורנו, והוא נתגלה בכל התוקף - הרי לא רק שניתנה רשות, אלא יתירה מזה, שיש חיוב להתנהג באופן ש״ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה״.

ועפ״ז מובנת גם הסיבה לכך שנשיא דורנו תבע מחסידים בדורו שיעמדו בתנועה של שמחה, ושמחה גדולה בלי הגבלות,

- אע״פ שהוא בעצמו עבר ענין של מאסר, ובזה גופא, מאסר שהי׳ קשור עם שלילת החיים (רח״ל), כידוע[42] הפס״ד שהי׳ לראשונה, וגם לאח״ז הוחלף הפס״ד לענין הגלות ש״שקול כמעט כצער מיתה״[43] (ולפעמים הרי זה קשה יותר מהעדר החיים), כולל גם הקשיים כו׳ אפילו לאחרי שכבר היתה הגאולה, ואפילו לאחרי הגאולה כפי שהיתה ביום הש״ק שלאח״ז, בהגיעו לפטרבורג[44], שאז היתה ההזדמנות הראשונה שהי׳ יכול לברך ברכת הגומל ע״פ הלכה[45] -

והמשיך תנועה וענין השמחה גם לדורו אחריו, דורנו זה - אנשים נשים וטף, החל מכל אלה הנמצאים כאן, הן בעזרת נשים והן (ועאכו״כ) בעזרת אנשים, וכן הילדים הקטנים הנמצאים כאן, והם לוקחים עמהם ביחד כל האנשים והנשים והטף שבכל העולם כולו - שהוא דור הגאולה, שבו יקויים היעוד ד״יוסיף אדנ־י שנית ידו וגו׳״.

ז. וע״פ האמור ש״הנשיא הוא הכל״, מובן, שכל עניניו של נשיא דורנו נמשכים לכאו״א מאנשי הדור, כולל גם התוכן דב׳ שמותיו הנ״ל, וכפי שנעשים שם אחד.

ועפ״ז מובן בפשטות שדורנו זה, ניתנה לו הרשות לתבוע מאת הקב״ה - תביעה ע״פ התורה, וע״פ מנהג ישראל של נשיאי ישראל, ויתירה מזה, ע״פ המנהג של נשיא דור זה עצמו (כנ״ל ס״ג) - שכאו״א צריך לקבל ״מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה״[46], הן הענין ד״יוסף״ והן הענין ד״יצחק״, בתכלית הריבוי ובתכלית ההשפעה ובתכלית ההמשכה,

---

34) אא״כ אין אפשרות ליתן ב׳ השמות, מפני שא׳ מבני המשפחה הקרובים ביותר נקרא בא׳ מב׳ השמות, שאז צריכים לחפש עצה כו׳.

35) תהלים קכו, ב.

36) ברכות לא, א.

37) שה״ש ב, ח.

38) שם, ט.

39) ראה תענית בסופה. שמו״ר ספכ״ג. פרש״י בשלח טו, ב.

40) ראה אגרות־קודש אדמו״ר מוהריי״צ ח״ד ריש ע׳ רעט.

41) ראה סה״ש תרפ״ט ע׳ 42, ובהנסמן שם בהערה 51.

42) ראה תורת מנחם - התוועדויות ח״ג ע׳ 185. וש״נ.

43) חינוך מצוה תי.

44) שהיתה אז עיר הבירה של כל המדינה, ובמילא גם עיר הבירה של בעל הגאולה.

45) ראה סדר ברכת הנהנין לאדה״ז פי״ג ה״ה.

46) נוסח ברכה הג׳ דברהמ״ז.

כולל גם שאצל כאו״א מישראל נעשה מעמד ומצב של עשירות מופלגה, כולל גם ״חמישים איש רצים לפניו״[47] - כיון שכאו״א מישראל הוא בגדר מלך, כידוע שנוסף לכך ש״כל ישראל בני מלכים הם״[48], הרי הם גם ״מלכים״, כדאיתא בתיקוני זהר[49] (״זהר״ - ע״ש ״המשכילים יזהירו כזוהר הרקיע״[50], אשר על ידם נעשה התיקון (״תיקוני זהר״) של כל העולם כולו, ועאכו״כ התיקון של כאו״א מישראל, שיזהיר כזהר הרקיע).

*

ח. ויש לקשר כל הנ״ל עם פרשת השבוע, שהתחלתה ״כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה׳ אלקיך בידיך ושבית שביו״:

ממ״ש ״ושבית שביו״ מוכיח רש״י ש״במלחמת הרשות הכתוב מדבר, שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו שהרי כבר נאמר[51] לא תחי׳ כל נשמה״.

ועפ״ז יומתק הלשון ״כי תצא למלחמה״ - דכיון שאין זו מלחמת מצוה, כי אם מלחמת רשות, הרי יש ספק בדבר אם המלך יחליט לצאת למלחמה אם לאו[52].

ואדרבה: יהודי מצד עצמו אין לו שייכות כלל עם מלחמות. כל יהודי הוא בן מלך, ויתירה מזה, בנו יחידו של מלך, שסמוך על שולחן אביו המלך, וכאמור, באופן שיש לו את כל הענינים של ״יוסף״ וכל הענינים של ״יצחק״; ובמילא, כאשר מדובר אודות יציאתו של יהודי למלחמה - נשאלת השאלה: איזו שייכות יש ליהודי עם מלחמות?!...

וכל זה - לא רק בנוגע למלחמה כפשוטה, אלא גם בנוגע ל״מלחמה״ מלשון ״לחם״[53], שזוהי המלחמה עם תנאי וטבע העולם כדי להשיג פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו [עד כדי כך, שלצורך זה צריך לפעמים לנסוע לסחור מעבר לים, וכשחוזר לביתו ממדינת הים צריך לברך ברכת ״הגומל״[54]] - גם ״מלחמה״ כזו לא צריכה להיות אצל יהודי מצד עצמו, כיון שהקב״ה צריך ליתן לו פרנסתו ללא דאגות מעניני עוה״ז, ואפילו לא דאגות של מצוה.

וכפי שמצינו אפילו בנוגע ל״מלחמת מצוה״, כמו כיבוש ארץ ישראל, שלפעמים לא הי׳ צורך בענין של מלחמה; המלחמה התבטאה בכך שחומות העיר נפלו מאליהן, וכל השתדלותם של בנ״י בענין זה לא היתה אלא נשיאת ארון הקודש ותקיעת השופרות[55], ע״י הכהנים בתור נציגיהם של כאו״א מישראל ושל כלל ישראל שעושים בשבילם מה שהם (כלל ישראל) היו צריכים לעשות[56].

ועפ״ז יש לבאר דיוק הלשון ״כי תצא למלחמה על אויבך״ - דלכאורה, כיון שהכתוב מדייק על קיצור הלשון בקיצור הכי נמרץ, הול״ל ״כי תלחם וגו׳״, ולמה צריך לכתוב ״כי תצא למלחמה״ - כיון שבנ״י מצד עצמם תובעים מהקב״ה (והקב״ה נענה מיד לתביעתם) שלא תהי׳ להם שייכות לענין של

47) לשון הכתוב - שמואל־ב טו, א. מלכים־א א, ה.
48) שבת סז, א. וש״נ.
49) בהקדמה (א, ב).
50) דניאל יב, ג.
51) פ׳ שופטים כ, טז.
52) ראה רש״י סוטה לה, סע״ב (ד״ה ה״ג): ״במלחמת הרשות הכתוב מדבר, דכי תצא משמע כשתעלה על דעתך לצאת״. וראה מלבי״ם ותו״ת כאן. - השקו״ט בזה ראה בארוכה לקו״ש חי״ד ע׳ 78 ואילך. וש״נ.
53) ראה לקו״ת נשא כו, ב. ובכ״מ.
54) ברכות נד, ב. רמב״ם הל׳ ברכות פ״י ה״ח.
55) יהושע ו, ו ואילך.
56) כי, בדרך הטבע קשה שכאו״א מישראל יוכל לעמוד בכל עניני הזהירות שהכהן צריך לעמוד בהם, ולכן נמסר ענין זה לכהן, שמטבעו (כפי שנולדו) הוא זריז וזהיר בכל הענינים (ראה שבת כ, א ובפרש״י (ד״ה אברים), וש״נ), וע״י עבודתו הרי הוא מוציא י״ח לא רק את עצמו, אלא גם את כל בנ״י שמסביבו, בקהילה שלו ובכל שאר קהילות שעולם - ע״ד שמצינו בנוגע לברכת כהנים* (נשא ט, כד־ו): ״יברכך הוי׳ וישמרך, יאר הוי׳ פניו אליך ויחונך, ישא הוי׳ פניו אליך וישם לך שלום״**.

*) ועד״ז באמירת ברכת כהנים ע״י כאו״א מישראל בבוקר לאחרי ברכת התורה (וראה לקמן סי״ב).
**) כנראה הכוונה שבברכת כהנים צריכים הכהנים לכוין גם על הנס שבשדות (ראה שו״ע אדה״ז או״ח סקכ״ח סל״ד־ח).

מלחמה, ובשביל ענין של מלחמה צריך יהודי לצאת (״תצא״) ממעמדו ומצבו בתור יהודי, בנו יחידו של מלך מלכי המלכים הקב״ה!

- אצל הקב״ה מצינו אמנם שישנו ענין ד״חמוץ בגדים מבצרה״[57], אבל אצל יהודי לא צריך להיות ענין כזה כלל.

ט. אלא שאעפ״כ, רצונו של הקב״ה שמזמן לזמן תהי׳ היציאה למלחמה (״כי תצא למלחמה״) - מלחמת מצוה, וגם מלחמת הרשות, שזהו כללות הענין ד״בכל דרכיך דעהו״[58].

ועל זה נאמר ״כי תצא למלחמה על אויבך״, ״על״ דייקא:

גם כאשר יהודי יוצא למלחמה (כיון שזהו רצונו של הקב״ה, כנ״ל) - אין זה באופן שצריך להשתתף במלחמה ממשית, להשתמש בכלי זיין וכו׳, אלא, היציאה למלחמה היא מלכתחילה ״על אויבך״, למעלה שלא בערך מ״אויבך״!

והענין בזה - ש״אויבך״ קאי על כל הענינים שאינם מתאימים עם יהדותו של איש ישראל; זהו ה״אויב״ היחידי של יהודי. והסיבה לכך שישנה מציאות ד״אויבך״ היא - כדי שיוכל להיות ענין הבחירה, ונמצא, שאין זה ״אויב״ שיש לו מציאות בפני עצמו, אלא כל מציאותו היא כדי שיהודי יוכל לקיים את הציווי ״כי תצא למלחמה״, ובמילא, מציאותו של האויב היא למטה מטה, ״במצולות ים״[59] (ביחד עם ״כל חטאתם״[59]), ואילו יהודי הוא ״על אויבך״. ומזה מובן גם שהמעמד ומצב ד״כי תצא למלחמה״ אינו אלא לשעה קלה, ותיכף ומיד לאח״ז חוזר יהודי למעמדו ומצבו האמיתי שאין לו שייכות לענין של מלחמות כלל.

י. ויש להוסיף, שענין זה מודגש ביותר בשנה זו, לאחרי שכבר נסתיימו המלחמות בין אוה״ע שהתרחשו מתוך נסים ונפלאות,

וכמ״ש בילקוט שמעוני[60] הידוע ומוזכר כמה פעמים שהקב״ה אומר להם לישראל ״בני אל תתיראו (״זיי דאַרפן זיך אינגאַנצן ניט נעמען צום האַרצן״) כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם, הגיע זמן גאולתכם״, היינו, שהקב״ה בעצמו עוסק בגאולתם של ישראל, ומעמידם ״על גג בית המקדש״ (כהמשך הלשון שם בנוגע למלך המשיח), היינו, למעלה אפילו מהמדידות והגבלות של ביהמ״ק עצמו, כולל גם קודש הקדשים, בדוגמת גג כפשוטו שמכסה ומקיף את כל הנמצא תחתיו כו׳.

ולהעיר, שאע״פ ש״גגות לא נתקדשו״[61], הרי אדרבה, ענין זה גופא מורה על גודל מעלתם - ע״ד המבואר[62] בנוגע להקפות דשמח״ת שאינם אלא מנהג, שזהו״ע שלמעלה אפילו מניסוך המים שנתפרש בתושבע״פ, הלכה למשה מסיני, ולכן אינו יכול לבוא אלא בענין של מנהג.

ובהמשך לזה - יש לעורר ע״ד חיזוק והוספה בכל המנהגים הקשורים עם ״טוב לב משתה תמיד״[63], לנצל כל הזדמנות האפשרית כדי לערוך שמחה של מצוה, וברוב שמחה ופאר, ומתוך שמחה וטוב לבב בפשטות, ולשתף בזה ריבוי מבנ״י, וריבוי כזה ״עד כי חדל לספור״[64], שאינו חושב (״אים ליגט ניט אין קאָפּ״) לספור כמה יהודים הגיעו אל השמחה, אלא נמצא במעמד ומצב ש״חדל לספור״, ולמעלה מכל עניני מספר, כיון ש״לא יספר מרוב״[65].

*

יא. וענין נוסף בסיום שיעור חומש היומי (משלישי עד רביעי בפרשת כי תצא) - ״ולא אבה הוי׳ אלקיך לשמוע אל בלעם גו׳ כי אהבך הוי׳ אלקיך״[66]:

---

57) ישעי׳ סג, א.
58) משלי ג, ו. וראה רמב״ם הל׳ דעות ספ״ג.
59) מיכה ז, יט.
60) ישעי׳ רמז תצט.
61) פסחים פה, סע״ב. רמב״ם הל׳ ביהב״ח פ״ו ה״ז.
62) ראה לקו״ת דרושי סוכות פ, ג. ובכ״מ.
63) משלי טו, טו.
64) מקץ מא, מט.
65) וישלח לב, יג.
66) כג, ו.

אע"פ שהמדובר אודות בלעם שהי' נביא שבאומות (וכפי שהעיד על עצמו - ונכתב בתורה שהיא תורת אמת - "שומע אמרי א־ל אשר מחזה שד־י יחזה נופל וגלוי עינים"[67]), מ"מ, כאשר אומר ענין בלתי־רצוי על בנ"י, אזי "לא אבה הוי' אלקיך לשמוע", כלומר, שלא נכנס לשום חשבונות ושום ענינים, אלא, מלכתחילה לא שמע מה שבלעם אומר, וממשיך בכתוב טעם הדבר - "כי אהבך הוי' אלקיך".

ויש להוסיף בזה ע"פ המבואר בלקו"ת בדרוש ד"ה ולא אבה גו' (שהוא סיום הדרושים שבלקו"ת על פסוקי פרשת כי תצא)[68] - דזה "שלא אבה לשמוע אל דבריו כלל . . ביאר הכתוב ולא אבה הוי' אלקיך, כי הוי' הוא אלקיך ממש, שבכל נפש מישראל יש בחי' והארה משם הוי' ממש, וכמ"ש[69] כי חלק הוי' עמו יעקב חבל נחלתו, שהם חלק והארה משם הוי' ממש", וממשיך לבאר הענין ד"כי אהבך ה' אלקיך", ש"בחי' אהבה זו הוא בחי' קוצו של יו"ד של שם הוי'", שהוא למעלה שלא בערך אפילו מהיו"ד דשם הוי', ועאכו"כ משאר האותיות דשם הוי'.

ולהעיר, שבדרוש זה בלקו"ת ישנו דבר פלא:

תוכן ענינם של ד' אותיות שם הוי' נתבאר בארוכה (לפי־ערך) בלקו"ת פרשת ראה[70] (בביאור הפסוק[71] שנאמר בנוגע למתן־תורה[72] "פנים בפנים דיבר הוי' עמכם"), וכפי שמציין הצ"צ כאן בהערותיו (בהתחלת הביאור אודות שם הוי') "ועמ"ש מזה בד"ה ראה אנכי".

ואעפ"כ, ביאור ענין קוצו של יו"ד דשם הוי' - נתבאר בארוכה דוקא בלקו"ת פרשתנו בד"ה לא אבה גו', ויתירה מזה, שהביאור בענין קוצו של יו"ד בדרוש זה בא לפני הביאור בד' האותיות דשם הוי'.

זאת ועוד: גם בביאור ענין ד' האותיות דשם הוי' יש חידוש בלקו"ת פרשתנו לגבי הביאור בלקו"ת פרשת ראה, שהרי, בשם הוי' ישנם כמה דרגות, ובדרוש זה מבאר תוכן ענינו של שם הוי' בנפש האדם בנוגע לשם הוי' הכי עליון - לא רק "הוי' שבנאצלים", אלא גם "הוי' שבמאציל"[73] [כפי ששם הוי' נמצא (לא באצילות, אלא) במאציל האצילות, ויתירה מזה, כפי שנמצא במאציל בפני עצמו], והיינו, ששם הוי' שבמאציל, דרגא הכי עליונה בשם הוי', נעשה "אלקיך", "כחך וחיותך"!

יב. ויהי רצון, שתיכף ומיד יקויימו כל ענינים האמורים,

ולכל לראש - קיום הענין ד"לא אבה הוי' אלקיך לשמוע", שהקב"ה אינו שומע כלל כל דבר וענין שיכול באיזה אופן שהוא לפגוע ח"ו ביהודי, כיון ש"אהבך הוי' אלקיך", כאמור, שהוי' שבמאציל נעשה כחך וחיותך דכאו"א מישראל, ללא צורך בסדר השתלשלות, והפסקים ופרסאות ודוגמאות וצמצומים כו'.

וכמו כן מתבטלים כל הענינים שהם בבחי' "אויבך", כולל גם כל הענינים הקשורים עם הגלות, שהם שנואים באמת אצל כאו"א מישראל,

ובפרט כאשר יהודי נזכר ואומר בתחלת היום "מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתי בחמלה רבה אמונתך"[74], הרי, כל דבר שגוזל ממנו רגע אחד שבו אינו יכול לחשוב אודות ענין של פנימיות התורה בגילוי ללא צורך במשלים ודוגמאות כו' - משתדל לעשותו בקיצור הכי נמרץ, וכבר סיימו ברגעים שלפנ"ז,

ומכאן ולהבא מתחיל סדר עבודה שכאו"א מישראל חוזר למעמדו ומצבו האמיתי, כלומר, לא במעמד ומצב שחושב ויודע שישנה מציאות ד"אויבך", ואפילו לא מעמד ומצב ד"על אויבך", ואפילו לא מעמד

---

67) בלק כד, ד.
68) לח, ג.
69) האזינו לב, ט.
70) יח, א ואילך.
71) ואתחנן ה, ד.
72) ולהעיר, שגם במ"ת ישנו ע"ד הענין ד"לא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם" - כפי שמצינו ש"טרדו הקב"ה (לשטן) . . שלא יקטרג" (תוד"ה תורה - שבת פט, רע"א), וכידוע פתגם נשיא דורנו ("היום יום" ג סיון. וראה גם שם ד סיון) ש"חג השבועות הוא זמן עת רצון למעלה, והשי"ת מטריד את המקטרג על עם ישראל כו'", כמו במ"ת בפעם הראשונה.
73) לט, סע"ג ואילך.
74) "סדר היום", הובא בעט"ז ריש שו"ע או"ח. שו"ע אדה"ז ס"א ס"ה (ובמהדו"ת שם ס"ו). סידור אדה"ז בתחלתו.

ומצב ד״מלחמת מצוה״ - שכן, בזמננו זה, לאחרי שנשלמו ״מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות״[75], כבר אין צורך אפילו ב״מלחמת מצוה״, כי אם, ״מצוה״ בלבד, ובתכלית השלימות - ״כמצות רצונך״[76], ו״שכר מצוה מצוה״[77] - מצות הקרבת הקרבנות באופן ד״אדם כי יקריב מכם קרבן להוי׳״[78], כולל גם כו״כ מיני בעלי חיים, ולאח״ז כו״כ מינים דצומח, וכולל גם ענין הדומם, כמ״ש[79] ״לא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך״, ש״מלח״ הוא ענין הדומם, וכן מים - בניסוך המים.

והרי ענין זה שייך לכאו״א מישראל - ״לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש . . אשר נדבה רוחו אותו וכו׳״[80], ויתירה מזה, שכאו״א מישראל הוא בדרגת כהן־גדול, כמ״ש[81] ״ואתם תהיו לי ממלכת כהנים״, ופירש בבעל הטורים ״כהנים גדולים״, היינו, שכאו״א מאתנו בתוך כלל ישראל הוא בדרגא של כהן גדול[82].

[ועפ״ז יש לבאר הטעם שנוהגים לומר פסוקי ברכת כהנים לאחרי ברכת התורה[83] - דלכאורה[84], כיון שלאחרי ברכת התורה צריכים ללמוד פרשה בתורה[83], הי׳ מתאים יותר לומר פרשה שבה מדובר אודות לימוד התורה (שזהו עיקר הענין דברכת התורה), ומדוע קבעו לומר פסוקי ברכת כהנים דוקא - - כדי להדגיש שכאו״א מישראל הוא בדרגת כהן, ועד לדרגת כהן גדול. ואדרבה, ענין זה הוא עיקר מציאותו של יהודי].

ועפ״ז מובן עוד יותר מדוע תובעים מהקב״ה - ובטוחים שהקב״ה יקיים את תביעתנו תיכף ומיד - שיראה לנו לא רק ״ישראל במעמדם״, ולא רק ״לוים בדוכנם״, אלא גם ״כהנים בעבודתם״[85], ועד לכהן גדול כפי שעומד ומקטיר קטורת בקודש הקדשים (שהוא עיקר מקום הקטורת)[86].

וזהו גם מה שרגילים לסיים בהתוועדויות שנתראה כולנו ביחד דוקא בקודש הקדשים - דישנם כאלה השואלים[87], היתכן, ״וואָס הייסט מ׳וואַרפט זיך אַזוי מיט קודש הקדשים״, בה בשעה שהכניסה לקה״ק מחייבת כמה תנאים וכמה אופנים וכו׳ - כי, בנוגע לכהן גדול (שזוהי דרגתו של כאו״א מישראל) אין הגבלות בנוגע לזמן כניסתו לקה״ק, כי אם בנוגע לקרבנות, והרי קרבנות אלו הם בהישג יד של כל אחד ואחת מישראל.

ויה״ר שתיכף ומיד ממש, ״ארו עם ענני שמיא״[88], יובא כאו״א מאתנו עם כלל ישראל ישירות לקודש הקדשים, ששם נמצאת אבן השתי׳[89], שמלכתחילה לא נגנזה, אלא נמצאת תמיד בגלוי.

יג. ועוד והוא העיקר - שחבל על הזמן (״ס׳איז אַ שאָד די צייט״) לדבר; צריכים להכין עצמנו לקבלת פני משיח צדקנו, ע״י לימוד עוד ענין בפנימיות התורה, ולימוד מתוך התמדה ושקידה, והעיקר - מתוך מסירה ונתינה (״מיט אַ איבערגעגעבנקייט״), שמשקיע את עצמו (״ער לייגט זיך אַריין״) בהלימוד, עד שנעשה ״יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו נמצא כלל״[90], שהמשכיל (דהיינו כאו״א מאתנו) והשכל מתאחדים עם המושכל (״דבר ה׳ זו הלכה״[91]), עד שנעשים מציאות אחת, והוא העיקר.

---

75) תניא רפל״ז.

76) ראה תו״ח ר״פ ויחי. המשך וככה תרל״ז פי״ז ואילך. ועוד.

77) אבות פ״ד מ״ב.

78) ויקרא א, ב. וראה לקו״ת ויקרא ב, ב ואילך. ובכ״מ.

79) שם ב, יג. וראה לקו״ת שם ג, סע״ג ואילך.

80) רמב״ם הל׳ שמיטה ויובל בסופן.

81) יתרו יט, ו.

82) וכמו כן כל אשה בישראל היא בדרגת אשת כהן גדול, או בת כהן גדול, או אחות כה״ג, או כל הדברים ביחד.

83) רמב״ם הל׳ תפלה פ״ז הי״א. תוד״ה משכבר - ברכות יא, ב (מנהג ״הצרפתים״). שו״ע (ואדה״ז) או״ח סמ״ז ס״ט (ס״ז).

84) ראה גם התוועדויות תנש״א ח״א ע׳ 69.

85) מגילה ג, א. ועוד.

86) ובפרט לדעת כמה פוסקים שהכה״ג ״בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה״ - ״בזאת יבוא אהרן אל הקודש וגו׳״ (ויק״ר פכ״א, ז), היינו, שההגבלה בנוגע לכניסת אהרן בקה״ק היא רק באופן הכניסה, שצ״ל בקרבנות מיוחדים וקטורת מיוחדת וכו׳, אבל בנוגע לזמן, יכול ליכנס בכל שעה שהוא רוצה.

87) ראה גם התוועדויות תשמ״ח ח״ד ע׳ 248.

88) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין צח, א.

89) להעיר שתיבת ״שתי׳״ כוללת אותיות ש׳ ת׳, וכן אותיות י״ה, ״שהוא שם בפני עצמו״, ונוסף לזה הרי הוא התחלת שם הוי׳, שלכן כאשר כותבים האותיות י״ה, נעשית בהם קדושה מיוחדת גם מצד היותן הכנה והתחלה לאותיות ו״ה שלאח״ז (רמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ו ה״ד).

90) תניא פ״ה.

91) שבת קלח, ב.

ובפרט ע"י השליחות שנותנים לכאו"א ליתן לצדקה, אשר דבר זה מזרז עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש,

וממש ממש.

[א' הכהנים בירך את כ"ק אדמו"ר שליט"א בברכת כהנים, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: מכיון שהוא כהן - יש לאחל לו "יראה כהן בציון"[92].

אח"כ נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לכאו"א מהנוכחים שטר של דולר, כדי לתתו (או חילופו) לצדקה].

92) לשון הברכה הרגיל אצל אחינו בנ"י הספרדים (תורת מנחם - התוועדויות ח"ג ע' 106).

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' א

משיבה הגמרא: האם לְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמְרַת [–אתה אומר], אכן רַבִּי שִׁמְעוֹן תַּרְתֵּי בָּעֵי [–מצריך את שתיהן], גם 'אצבע' וגם 'כהונה', כדי ללמד על עבודה שתהא נעשית בימין דווקא, וכיון שבקבלה לא נאמר אלא 'כהונה' על כן הוא מכשיר בשמאל.

שואלת הגמרא: וּמִי בָּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן תַּרְתֵּי בכדי לפסול עבודת שמאל, וְהָתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם [–עבודה] שֶׁנֶּאֱמְרָה בו יָד, שנעשית ביד ולא בכלי, אֵינָהּ אֶלָּא יד יָמִין, וכן כל מקום שנאמרה בו 'אֶצְבַּע' אֵינָהּ אֶלָּא אצבע יָמִין, ומוכח שדי ב'אצבע' בלבד. משיבה הגמרא: לדעת רבי שמעון 'אֶצְבַּע' לֹא בָּעֵיָא [–אינה צריכה] 'כְּהוּנָּה', שדי בכך שנאמר בה שהעבודה נעשית ב'אצבע', בכדי להצריך שתיעשה בימין, אבל 'כְּהוּנָּה' בָּעֵיָא [–צריכה] 'אֶצְבַּע', שבעבודה שנאמר רק 'כהונה' בלא 'אצבע', כגון קבלה, אין לנו מקור להצריך בה ימין דווקא.

שואלת הגמרא: אֶלָּא מה שאמרה תורה 'כֹּהֵן' בקבלה, לָמָּה לִי, כלומר, מה למדים ממנו, שהרי לרבי שמעון אין ללמוד מ'כהונה' האמור בעבודות להצריך ימין, שהכל תלוי אך ורק אם נאמר בהן 'אצבע'. מתרצת הגמרא: בא הכתוב לומר שיהיה הכהן בְּכִהוּנוֹ – לבוש בבגדי כהונה.

המשך ביאור למס' מנחות ליום רביעי עמ' ב

הקרבן כָּשֵׁר, שאין מחשבה פוסלת אלא כשחישב בדבר הראוי, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל, כי אפילו בדבר שאינו ראוי המחשבה פוסלת. והסיפא של משנתינו נאמרה כשיטתו, אבל הרישא נאמרה כדעת חכמים.

אבייי מבאר שאין סתירה בין רישא לסיפא: אַבַּיֵי אָמַר אֲפִילּוּ תֵּימָא שהסיפא כדעת רַבָּנָן היא, שאין מחשבה פוסלת אלא בדבר הראוי, וּלֹא תֵּימָא – ולא תדייק מלשון הסיפא כמו שדייקת לעיל הָא לֶאֱכוֹל חצי כזית שיריים וְלֶאֱכוֹל חצי כזית דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל [קומץ] פסול, אֶלָּא אֵימָא – אמור ודייק הָא לֶאֱכוֹל וְלֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל, וכגון שחישב לאכול חצי זית בחוץ וחצי זית למחר, מצטרפים לפסול.

הגמרא מקשה על דברי אביי: וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן בדברי הסיפא אם לא נתכוון שנדייק אלא זאת בלבד [שחצי זית חוץ לזמנו וחצי זית חוץ למקומו מצטרפים], הָא בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לָהּ – הלא דבר זה כבר מפורש ברישא, ששנינו, חישב לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת בַּחוּץ וְכַזַּיִת לְמָחָר, או כַּזַּיִת לְמָחָר וְכַזַּיִת בַּחוּץ, או כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ וְכַחֲצִי זַיִת לְמָחָר, או כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר וְכַחֲצִי זַיִת בַּחוּץ, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת, הרי מבואר שחצי זית חוץ לזמנו וחצי זית חוץ למקומו מצטרפים לפסול, ואם כן קשה,

---

המשך ביאור למס' מנחות ליום שישי עמ' א

ונקטרים כולם. וְהַדָּם של קרבנות, שאם חשב מחשבת פיגול בשעת עבודה, לאכול הבשר חוץ לזמנו, הדם עצמו לא נעשה פיגול, לפי שאין לו מתירים אחרים, אלא הוא עצמו מתיר את הבשר באכילה, ואת האימורים להקטרה. ואם כן לא לענין הדם אמרו שפיגול הוא.

אֶלָּא פְּשִׁיטָא, לְאַפְּגוּלֵי – לענין שנתפגל הַבָּשָׂר. ומכאן מוכיח רב אשי, הַשְׁתָּא – מעתה יש ללמוד בקל וחומר, וּמָה הָתָם – בברייתא לענין פיגל בשיריים, ששחט על מנת לשפוך שיריים למחר, דְּלֹא חַשִׁיב בֵּיהּ בְּבָשָׂר גּוּפֵיהּ – שלא חישב על הבשר כלל, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי מִיפַּגֵּל הבשר, הָכָא דְּחַשִׁיב בֵּיהּ בְּזָבַח גּוּפֵיהּ, בשתי יריכות, שחישב מחשבת פיגול על בשר הקרבן עצמו, לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּפִיגֵּל – שכיון שפיגל בְּיַרֵּךְ יָמִין, פִּיגֵּל בְּיַרֵּךְ שְׂמֹאל – יתפגל גם ירך שמאל.

מביאה הגמרא הוכחה נוספת מברייתא שלא כדברי רב הונא: וְעוֹד, הָאָמַר רַבִּינָא, הָא שְׁמַע ראיה ממה ששנינו במשנה (לעיל יג.), הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה על מנת לֶאֱכוֹל את שְׁיָרֶיהָ למחר, אוֹ על מנת לְהַקְטִיר את קוֹמְצָהּ לְמָחָר, מוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בָּזוֹ, שֶׁפִּיגֵּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. ומברר רבינא: מה שאמר התנא שאם חשב לְהַקְטִיר קוֹמְצָהּ למחר פיגול הוא, לְאִיפְּגוּלֵי מַאי – לענין מה אמרו שפיגול הוא וחייבים כרת על אכילתו, אִילֵּימָא לְאִיפְּגוּלֵי קוֹמֶץ – לענין הקומץ עצמו שנתפגל, אי אפשר לומר כן, שהרי וכי קוֹמֶץ מִי מִיפַּגֵּל – האם הקומץ עצמו נעשה פיגול להתחייב כרת על אכילתו, וְהָתְנַן במשנה (זבחים מב:), אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן – על אכילתן, כרת מִשּׁוּם פִּיגּוּל, הַקּוֹמֵץ כו', מפורש אם כן שהקומץ אינו מתפגל. אֶלָּא פְּשִׁיטָא לְאִיפְּגוּלֵי שְׁיָרַיִם – לענין שיירי המנחה אמרו כן שנתפגלו. ומוכיח אם כן רבינא, הַשְׁתָּא – מעתה יש ללמוד בקל וחומר, שפיגל בירך ימין נתפגל של שמאל. שהרי וּמָה הָתָם – שם במשנה לענין פיגל בקומץ, דְּלֹא חַשִׁיב בְּהוּ בְּשִׁירַיִם גּוּפֵיהּ – שלא חשב על השיריים עצמם,

בס"ד. שיחת* אור ליום ועש"ק פ' כי־תצא, י"ג אלול ה'תנש"א

- אחרי תפלת ערבית -

בלתי מוגה

א. לכל לראש יש להתחיל בענין שהזמן גרמא - שיום זה הוא זמן החתונה של נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר.

ובפרט שענין זה קשור גם עם "פותחין בברכה"[1], ובזה גופא - ברכה שלמעלה ממדידה והגבלה.

ובהקדמה - שבברכה עצמה יש כמה דרגות, עד להדרגא של "מאה ברכות"[2], שגם דרגא זו היא במדידה והגבלה. וגם אם נפרש ש"מאה ברכות" לאו דוקא, אלא הכוונה לענין הריבוי, יש כאן עדיין ענין של הגבלות, כמודגש בכך שרבינו הזקן בשו"ע שלו[3] מונה החשבון דמאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום; ונוסף לזה, ישנה ברכה שהיא למעלה ממדידה והגבלה.

ואף שברכה שלמעלה ממדידה והגבלה היא לכאורה ברכת כהנים, שבה נאמר "ואני אברכם"[4] - מ"מ, גם ברכת כהנים היא במדידה והגבלה, להיותה עבודת הכהנים[5], אשר כל עבודה של הכהנים היא דוקא במדידה והגבלה, כולל אפילו עבודת הכהן גדול בקודש הקדשים, שכל פרט שבעבודה זו צריך להיות באופן ד"לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו"[6], שזהו"ע של מדידה והגבלה, ואפילו בנוגע להקטרת הקטורת (גם בקה"ק) מצינו[7] ש"מלמדין אותו הזהר . . שמא תכוה", אשר דבר זה גופא מורה על מדידה והגבלה.

ובענין זה יש מעלה בשמחת חתן וכלה - שזוהי השמחה דיום זה - ששמחה זו היא למעלה מכל מדידה והגבלה, כנראה בפשטות.

ובפרט[8] שמקשרים שמחה זו עם "מהרה כו' ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה"[9], היינו, ששמחת חתן וכלה קשורה עם "מהרה ישמע" דשמחת הגאולה, ששמחה זו היא בודאי למעלה מכל מדידה והגבלה, וכמובן וגם פשוט.

ב. ויש לקשר זה - כרגיל - עם פרשת השבוע, שהתחלתה "כי תצא למלחמה וגו'":

נתבאר בהתוועדות הקודמת[10] דיוק לשון הכתוב "כי תצא למלחמה גו'" - שמשמעותו שהדבר מוטל בספק אם יצא למלחמה אם לאו - מכיון שיהודי מצד עצמו אין לו עסק עם מלחמות; יהודי מקבל את כל עניניו באופן של מנוחה ושמחה ("אין אַ גלאַטן אופן, אַ רואיקן אופן, און אַ פריילעכן אופן"), עד מתוך שמחה שלמעלה מכל מדידה והגבלה, כיון שמקבל כל הענינים "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"[11].

ג. ובעומק יותר:

"(כי תצא ל)מלחמה" - רומז גם על הצמצום, כי, ענין הצמצום הוא כמו מלחמה (כביכול) עם הדבר שבו נעשה הצמצום.

וזהו שיהודי הוא למעלה מענינים של "מלחמה" - למעלה מכל עניני מדידה והגבלה, כולל גם מדידה והגבלה דענין הצמצום - כיון שמציאותו של יהודי היא אותה מציאות ("די זעלבע מציאות") כמו הקב"ה

---

*) כמה ענינים בשיחה זו נכללו בקונטרס "משיחות ש"פ תצא, י"ד אלול" שהוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפס לקמן ע' 227 ואילך. - לשלימות הענין באה בהוצאה זו רשימת השיחה ע"פ סרט־הקלטה.

1) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 641 בהערה (ד"ה פותחין בברכה).

2) מנחות מג, ב. וראה המשך חייב אדם לברך תרל"ח. ועוד.

3) או"ח רסמ"ו.

4) נשא ו, כו. וראה לקו"ת נשא כז, א ואילך. ובכ"מ.

5) ראה תענית כו, ב.

6) פ' ראה יג, א.

7) יומא נג, רע"א.

8) שהרי סו"ס גם בשמחת חתן וכלה יש לכאורה הגבלות, כמדובר כמ"פ.

9) נוסח ברכת אירוסין ונישואין (ע"פ ירמי' לג, יו"ד־יא).

10) שיחת יום ג', יו"ד אלול ס"ח (לעיל ע' 212 ואילך).

11) נוסח ברכה השלישית דברכת המזון.

בעצמו, כפי שהוא למעלה מהצמצום, ובזה גופא - לא רק למעלה מהצמצום שבבחינת עיגול, אלא גם למעלה מהצמצום שבבחינת מרובע (כמדובר כמ"פ בהתוועדויות דשנים שלפנ"ז[12] מ"ש בספרי קבלה (אע"פ שבחסידות מדובר אודות זה מעט מאד)[13] שגם לפני צמצום הראשון שהוא באופן דעיגול, ישנה ההגבלה והצמצום באופן דמרובע).

ועאכו"כ שיהודי הוא למעלה מכל ענין של יציאה ("תצא") ממציאותו - כפי שהיא קשורה עם מציאותו של הקב"ה בעצמו - וביאה וכניסה לעולם, אשר, עם היותו עולמו של הקב"ה, הרי אין זה הקב"ה בעצמו ("דאָס איז ניט דער אויבערשטער אַליין").

והסיבה לכך שיהודי יוצא ממציאותו כפי שהיא לפני הצמצום כו' ויורד ובא לעוה"ז התחתון, היא, בשביל מילוי הכוונה והתכלית ד"ושבית שביו", היינו, שתמורת זה ש"הבן הבכור לשניאה"[14], דקאי על עשו, ששרשו מעולם התהו שלפני עולם התיקון, יתגלה אמיתית הענין ד"ראשית[15] אונו לו משפט הבכורה"[16] - יעקב דוקא, כיון שלאמיתתו של דבר, בשרש שרשו, קודם עולם התיקון לעולם התוהו, כי עולם התוהו קשור עם בחי' עיגולים, ועולם התיקון קשור עם בחי' המרובע שלפני העיגול.

ד. ויש להוסיף בזה, שכיון שיהודי מצד עצמו הוא למעלה מכל מדידה והגבלה, ואעפ"כ, יוצא ממציאותו ובא לעולם שהוא במדידה והגבלה - הרי כל הענינים שלמעלה ממדידה והגבלה נמשכים במדידה והגבלה של כלי האדם, שעי"ז יהי' בכחו לקבל, והיינו, שנשאר בזה התוקף שלמעלה ממדידה והגבלה, וביחד עם זה, הרי זה נמשך ובא בכלי האדם.

וזהו גם הדיוק בנוסח הברכה - "ידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה":

התחלת ההשפעה היא מ"ידך" - ידו של הקב"ה בעצמו, שזהו"ע שלמעלה מכל מדידה והגבלה, ולאח"ז ממשיכים "(ידך) המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה", היינו, ש"ידך" (שלמעלה ממדידה והגבלה) יש לה תוארים, והתוארים הם במספר ארבע (שרומזים על ארבע אותיות דשם הוי'[17]) שזהו"ע של מדידה והגבלה.

וזהו גם שההשפעה לבנ"י באה במדידה והגבלה דמספר ארבע (מספר הכלים[18]) - הן בנוגע לכללות בנ"י שנמצאים בארבע כנפות הארץ [כמודגש בענין "קיבוץ גליות" - "אין וועלכן מ'קאָכט זיך"[19] - "קבצנו יחד מארבע כנפות הארץ"], אשר, עם היותם מרוחקות זו מזו, הרי זה בכל זאת במדידה והגבלה, והן בנוגע לכאו"א מישראל[20], כמודגש בכך שכאו"א מבנ"י חייב בציצית על בגד של ארבע כנפות דוקא, והיינו, שגם כאשר מספר הכנפות שבבגד הוא "למעלה ממדידה והגבלה", ועכ"פ יותר מד', אין מטילים ציצית אלא "בארבע כנפות המרוחקות זו מזו" (כמ"ש בשו"ע הלכות ציצית[21]) - כיון שכל עניני בנ"י צריכים להיות באופן של עולם התיקון, שקשור עם הענין דמרובע (ארבע) דוקא (דלא כעולם התוהו שקשור עם הענין דעיגולים, כנ"ל ס"ג).

---

12) ראה ד"ה באתי לגני תשמ"ה (התוועדויות תשמ"ה ח"ב ע' 1097), ושיחות ש"פ יתרו סל"ז ואילך (שם ע' 1221 ואילך), וש"פ תצוה ס"כ ואילך (שם ע' 1338 ואילך). ד"ה החודש תשמ"ז ס"ד (סה"מ מלוקט ח"ב ע' רפה).

13) ראה סה"מ תרנ"ט ע' עז בהערה ד"ה רושם. וש"נ.

14) פרשתנו כא, טו.

15) שם, יז.

16) להעיר מהשייכות ד"בכורה" לזמן דלעתיד לבוא - כפי שמבאר הצמח־צדק במאמר חסידות (ד"ה ענין יוסף ואחיו - אוה"ת מקץ שדמ, א) שלעתיד לבוא "יחזור להיות העבודה בבכורים"*.

17) ראה סידור יעב"ץ במקומו. לקו"ש ח"כ ע' 576 הערה 20.

18) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 46, ובהנסמן שם בהערה 34.

19) כמדובר כמ"פ, שצריכים לדבר וללמוד אודות ענין זה, עם כל הפירושים שבזה, הן בפנימיות התורה והן בנגלה דתורה, ו"כל המוסיף מוסיפין לו".

20) שגם הוא כלול מארבע כנפי הארץ, שהרי "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם" (סנהדרין לז, סע"א - במשנה).

21) או"ח רס"י. שו"ע אדה"ז שם ס"ב־ג.

---

*) אנ"פ שמובא בתניא (פ"נ (ע, ב) – בשם האריז"ל) בביאור הכתוב "והכהנים הלוים" (יחזקאל מד, טו) – "**שהלוים** של עכשיו יהיו כהנים לעתיד" (ראה גם שיחות כ"ף מנ"א שנה זו ס"ה הערה 37 (לעיל ע' 155)).

ה. אמנם, תכלית הכוונה היא שיתבטלו כל הענינים של מדידה והגבלה, כולל ובמיוחד המדידה וההגבלה שבנ"י נמצאים בגלות,

ובפרט שגם כאשר יהודי נמצא בגלות הרי זה באופן ששונא ("ער האָט פיינט") את הגלות (כלשון הכתוב "והי' הבן הבכור לשניאה"), כי, בידעו שזהו"ע של "גולה", שחסר שם גילוי האל"ף ד"אלופו של עולם"[22], נעשה אצלו רגש של שנאה להגלות, שנאה אמיתית ושנאה עמוקה ("אַן אמת'ע שנאה און אַ טיפע שנאה"),

ועוד זאת - בלשון הכתוב[23] "אשר שנא הוי' אלקיך" - שהקב"ה שונא את הגלות עוד יותר ממה שבנ"י שונאים את הגלות, שכן, הקב"ה יודע את כל הענינים שחסרו לבנ"י בעת היותם בגלות, עוד יותר ממה שהם עצמם יודעים מה שנחסר להם! ואע"פ שכבר הסבירו לכאו"א מישראל שמעמד ומצב הגלות הוא היפך כל התכלית והיפך כל הענינים וכו', מ"מ, להיותו נשמה בגוף, הרי כל ההסברים אינם אלא במדידה והגבלה, ובמילא נשאר עדיין ענין בלי־גבולי (בשלילת ענין הגלות) שלא הצליחו ("מ'האָט נאָך ניט באַוויזן") להסבירו; אלא, דכיון שיודע בפשטות שגלות היא מציאות כזאת "אשר שנא הוי' אלקיך", הרי זה מספיק עבורו שגם הוא ישנא את הגלות,

ומצד שנאתו להגלות - אינו זקוק לשום הסברה נוספת, ובא תיכף ומיד ומונח כולו בעבודה לעשות מ"גולה" "גאולה" - ע"י הוספת אות אחת ויחידה, אל"ף, אבל אות אחת ויחידה זו עושה מ"גולה" - "גאולה", ובגאולה גופא - מעמד ומצב נעלה יותר, בעילוי אחר עילוי, כמדובר כמ"פ.

וכל זה נעשה תיכף ומיד - "לא עיכבן המקום אפילו כהרף עין"[24], תוך כדי דילוג וקפיצה ("איבער־שפּרינגען") על כל הענינים של סדר השתלשלות, כמ"ש[25] "מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות", וכידוע[26] שיש "דילוג" ברגל א', ויש "קפיצה" בב' רגלים, ובודאי שהקב"ה עושה שאצל כאו"א מאתנו יהי' מעמד ומצב של "קפיצה" בב' רגלים - שתיכף ומיד ממש מקפצים למעמד ומצב של גאולה, ולמעלה יותר - למעמד ומצב של "יחידו", ולמעלה יותר - למעמד ומצב של "יחידו של עולם", ולמעלה יותר - למעמד ומצב שנעלה מכל תוארים וגבולים,

כן תהי' לנו, ביחד עם כאו"א מישראל וכלל ישראל, ובפרט אלה הנמצאים כאן, בבית שמגדלין בו מעשים טובים, בית שמגדלין בו תורה, ובית שמגדלין בו תפלה, שזהו הד' אמות שבהם נמצאים אנו עכשיו, ובפרט שמד' אמות אלו נעשה בית רחב שיש בו כו"כ פעמים ד' אמות, ויתרחב עוד יותר - ע"ד שמצינו[27] בנוגע לירושלים שלעתיד לבוא תתרחב למעלה ממדידה והגבלה, ומזה מובן שדוגמתו יהי' בכל בית־כנסת, בכל בית־מדרש, ובכל בית מעשים־טובים,

ועוד זאת - כמוזכר לעיל[28] שכאו"א מבנ"י עומד כבר על גג בית המקדש, ועאכו"כ על גג הבתים הדומים לביהמ"ק, ומכריז ומודיע שהקב"ה אומר: "ענוים הגיע זמן גאולתכם"[29], "ס'איז שוין אָנגעקומען", ויתירה מזה - כמ"ש בלקו"ת[30]: "להגיע", ומפרש בחצאי־עיגול: "אָן רירען בל"א"[31], מלשון נגיעה, נגיעה כזו שעל ידה מתאחדים עם הדבר שנוגעים בו.

ולהעיר, שעד"ז מצינו גם בנוגע לגאולת פורים (ד"אכתי עבדי אחשורוש אנן"[32]) - שהתחלת הגאולה היתה עי"ז ש"ותגע בראש השרביט"[33] של המלך ("מלכו של עולם"[34]) אחשורוש (ש"אחרית וראשית שלו"[35]).

---

22) ראה ויק"ר ספל"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ.
23) פ' שופטים טז, כב.
24) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.
25) שה"ש ב, ח.
26) ראה לקו"ת שה"ש טו, סע"ב. וש"נ.
27) ב"ב עה, ב.
28) ראה גם שיחת יום ג', יו"ד אלול ס"י (לעיל ע' 214).
29) יל"ש ישעי' רמז תצט.
30) ר"פ שמיני (יח, סע"א).
31) להעיר, שזהו מהמקומות הראשונים בלקו"ת שבהם נתפרשה תיבה ב"זשאַרגאָן".
32) מגילה יד, א.
33) אסתר ה, ב.
34) יל"ש אסתר רמז תתרנז (בתחילתו). ועוד.
35) מדרש - הובא במאו"א א, קפב. וראה גם הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ה ע' קצג הערה 45.

והענין בזה - שכדי שענינו של המלך יהי' נקלט אצלו, צריכה להיות ההתחלה באופן של נגיעה בשרביט המלך בלבד (אבל, גם השרביט של המלך קשור עם מעלת המלך ויפיו, "מלך ביפיו תחזינה עיניך"[36]), ובזה גופא רק "בראש השרביט"[37], אבל, נגיעה זו היא באופן שנבלע לגמרי (בהיותו נשמה בגוף) ב"ראש השרביט" דמלכו של עולם ש"אחרית וראשית שלו", שהו"ע חיבור ההפכים ד"אחרית" ו"ראשית" כפי שהם (לא מציאות בפ"ע, כ"א) "שלו", ועד שנכללים בתיבת "אחשורוש", שאין בה התיבות "אחרית" ו"ראשית" אלא ברמז בלבד.

ובהתאם לכך נעשה גם המעמד ומצב ד"אכתי עבדי אחשורוש אנן" למעליותא - שמתגלה אצל כאו"א מבנ"י איך שהוא "עבד" למי ש"אחרית וראשית שלו", כיון שבתור עבד ממלא הוא את השליחות בעוה"ז התחתון, שנקבע ע"פ הגדרים ד"אחרית" ו"ראשית" ומה שבינתיים.

ו. וכדי למהר עוד יותר את היציאה ממדידות והגבלות של הגלות, תיכף ומיד ממש - מקשרים זה גם עם נתינה לצדקה, ליתן לכאו"א שליחות לצדקה.

ולהעיר, שבנתינת הצדקה ישנם ב' הענינים דמשפיע ומקבל, שזהו גם הענין דחתן (משפיע) וכלה (מקבל), שלכן אמרו חז"ל[38] "הכלה הופכת את פני' ואוכלת", לפי שהכלה אינה אוכלת משלה, אלא משל החתן וכיו"ב.

וכן הוא בנוגע לכאו"א מישראל שהוא בבחינת "כלה" להקב"ה - החל מהענין דאירוסין כפי שהי' במתן תורה, ועד לענין הנישואין כפי שיהי' לעתיד לבוא, כדאיתא במדרש רבה שמות (בפרשת בא[39]) ש"העולם הזה אירוסין היו . . אבל לימות המשיח יהיו נישואין",

שאז (בימות המשיח) יהי' יחוד ב' הענינים דחתן וכלה, משפיע ומקבל, באופן שלא תהי' כל סתירה ביניהם, כיון שאז מתאחדים כל ההפכיים ביחד, ומכולם יחד נעשית מציאות אחת ויחידה - נקודת האחדות דהקב"ה כפי שהוא בבחינת "יחיד", שלמעלה מבחינת "אחד" (כי, "אחד" כולל ז' הרקיעים וארץ וד' רוחות העולם[40], ואילו "יחיד" הוא למעלה מזה[41]), ויתירה מזה - שהרי גם "יחיד" הו"ע של "דרגא" - עצמותו ומהותו ית' שלמעלה גם מבחינת "יחיד" (לא רק "יחידו של עולם", כפי שה"יחיד" נמשך בעולם, אלא למעלה גם מבחי' "יחיד" כפי שהוא אצל הקב"ה בפ"ע),

ודוגמתו גם בנוגע לנשמות ישראל - שגם בחינת ה"יחידה" הקשורה עם משיח צדקנו (כידוע[42] שמשיח הוא נשמת ה"יחידה" של כל העולם כולו) אינה אלא שם של הנשמה[43] (כדאיתא במדרש[44] "חמשה שמות נקראו לה . . יחידה"), ואילו הנשמה עצמה כפי שהיא למעלה מ"שם", היא למעלה מכל חילוקי דרגות, למעלה גם מבחינת "יחיד", כיון שהיא קשורה עם עצמותו ומהותו ית'.

ויש להוסיף שכן הוא גם בנוגע לצדקה - שהרי מצינו כתוב אחד[45] אומר "לא יחדל אביון מקרב הארץ", ובמילא, יצטרכו תמיד לתת צדקה, וכתוב אחד[46] אומר "אפס כי לא יהי' בך אביון"? - והתיווך בזה[47], ע"פ הידוע[48] שלעתיד לבוא גופא תהיינה שתי תקופות. ונמצא, שבתקופה הראשונה יהי' עדיין מעמד ומצב של משפיע ומקבל, משא"כ בתקופה השני' כו'.

ועד"ז בנוגע לנתינת הצדקה גופא[49] - שדין נתינת צדקה הוא רק למי שיש לו פחות ממאתיים זוז[50], עד קצ"ט זוז, בגימטריא "צדקה"[51]; וכאשר נותנים לו זוז אחד, שאז יש לו מאתיים זוז (הגימטריא

36) ישעי' לג, יז.
37) ראה גם תו"א מג"א צג, סע"ד ואילך. ובכ"מ.
38) פסחים פו, א (במשנה). וראה גם לקו"ת צו ז, ריש ע"ד.
39) ספט"ו. וראה לקו"ת שה"ש מח, א־ב. ובכ"מ.
40) ראה שו"ע ואדה"ז או"ח סס"א ס"ו.
41) ראה תו"א וארא נה, ב. ובכ"מ.
42) רמ"ז לזח"ב מ, ב. ולזח"ג רס, ב. ועוד.
43) ראה סה"מ תרצ"ו ס"ע 56. וש"נ.
44) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לז.
45) פ' ראה טו, יא.
46) שם, ד.
47) ראה גם התוועדויות תשמ"ז ח"ד ע' 322 הערה 36. תשמ"ט ח"ד ע' 321. ועוד.
48) ראה לקו"ש חכ"ז ע' 198 ואילך. ועוד.
49) ראה גם התוועדויות תשמ"ט ח"ב ס"ע 460 ואילך.
50) פאה פ"ח מ"ח. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ט הי"ג. טושו"ע יו"ד ר"ס רנג.
51) קול הרמ"ז על המשנה פאה שם, ושער המצות להאריז"ל פ' ראה (בשם הר"א זכות - בעל ס' יוחסין). מגלה עמוקות עה"ת פ' ראה עה"פ (יד, כב) עשר תעשר (נו, ג). ועוד.

ד"צדקה" בתוספת זוז אחד) - פטורים מליתן לו צדקה, כיון ששוב אינו עני, אלא הוא בגדר "בעל־הבית", ואדרבה - הוא נעשה זה הנותן צדקה להעניים שמסביב לו.

ז. ובהמשך להאמור לעיל (ס"א) אודות יום חתונתו של נשיא דורנו - יש לפרסם, שמן הראוי, שכל אלה העורכים חתונות בימים אלה יוסיפו שמחה בהחתונות, ועד לשמחה גדולה, ומה טוב - להוסיף גם במספר הסעודות, כולל ובמיוחד - לערוך סעודת עניים, כפי שהי' מנהג ישראל בזמנים שעברו, שבכל חתונה היתה סעודה גם בשביל עניים, ודוקא שם היו נותנים מן המובחר[52].

וענין זה שייך גם לאלה שכבר ערכו את חתונתם בימים שלפנ"ז ונמצאים באמצע שבעת ימי המשתה, ועאכו"כ אלה שיערכו את חתונתם בימים שלאח"ז,

ובפרט ביום הראשון בשבוע (או במוצאי שבת), שבו "קיימא סיהרא באשלמותא"[53] דחודש אלול - ר"ת "אני לדודי ודודי לי"[54], שזהו"ע החתונה, שלכן נעשה יחוד שלם, הן "אני לדודי", מלמטה למעלה, והן "דודי לי", מלמעלה למטה,

וכן אלה העורכים חתונות ביום זה, יום הי"ג בחודש אלול, בגימטריא "אחד",

- ויה"ר שכאו"א יגלה בעצמו הענין ד"שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד"[55], כפי שאמרו זה־עתה בתפלת ערבית, ויאמרו זה עוד הפעם בקריאת שמע על המטה. וכדאי ונכון שאמירת קשעהמ"ט ביום זה תהי' בכוונה יתירה מיום שלפנ"ז, ומה טוב - אפילו בכוונה יתירה מק"ש בתפלת ערבית (אע"פ שק"ש שבתפלת ערבית חיובה מן התורה, משא"כ קשעהמ"ט כו') -

שיוסיפו כולם בהשמחה, ובאופן שהשמחה תהי' קשורה עם סעודת עניים, שזהו"ע דמצות הצדקה,

וכפי שנסיים גם עכשיו - כרגיל - בעשיית כאו"א מאתנו וכאו"א מכם שליח ליתן לצדקה.

ועוד והוא העיקר - שמריבוי הדברים האמורים יבואו למעשה בפועל, ו"המעשה הוא העיקר"[56], ה"מעשה" של גאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכאו"א מהנוכחים שטר של דולר, כדי לתתו (או חילופו) לצדקה].

52) ראה חופת חתנים ס"ז.
53) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד. וראה שמו"ר פט"ו, כו.
54) שה"ש ו, ג ובשעה"פ עה"פ. ועוד.
55) ואתחנן ו, ד.
56) אבות פ"א מי"ז.

אגרת קודש

ב"ה, כ"ג אלול, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתביו מיו"ד וט"ו אלול והקודמים אליהם.. ואף שנהניתי מהלימוד זכות שלו על כל הבא לידו וכידוע גודל ענין זה בדרז"ל ובפרט בתורת החסידות, הנה עדיין אין הפעולות החסרות מתמלאות עי"ז, ואם הלימוד זכות מונע לעורר ולזרז הרי אף שהמלמד זכות שכרו גדול מן השמים בעד זה אבל יש להתחשב עם ההפסד שיגרום אי הזירוז כו' וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אז דאס איז עיקר ענין מלאך מיכאל ומלאך מט"ט שהם הכותבים זכויותיהם של ישראל, ואנן פעלא דיממא אנן כפתגם הצ"צ פועלים אויף צו מאכן ליכטיק וצריכים הפעולות בפ"מ, ובכדי ניט צו נארין זיך, זאל מען נעמען א שטיקל פאפיר און פארשרייבען וואס מען האט געטאן און וואס מען האט געקאנט אויפטאן...

בברכת כוח"ט לו ולכב"ב שיחיו.

בס"ד. משיחות* ש"פ תצא, י"ד אלול ה'תנש"א.

א. הסדר דקריאת התורה הוא ש"מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם קוראין במנחה . . כיצד, שבת ראשונה קורין בשחרית בסדר בראשית, במנחה קורין אלה תולדות נח עשרה פסוקים או יותר . . ועל דרך זו קורין כל השנה"[1], אשר, בקריאת שתי הפרשיות בשבת אחת מודגש הקשר והשייכות דשתי הפרשיות זל"ז[2].

וצריך להבין בנוגע לשתי הפרשיות שקורין בשבת זו - פרשת כי תצא (שקורין בשחרית) ופרשת כי תבוא (שקורין במנחה) - שהם (לכאורה) ענינים הפכיים זמ"ז:

בשמות הפרשיות (שהשם מורה על תוכן הפרשה כולה) - "תצא" ו"תבוא" - שיציאה וביאה הם ענינים הפכיים זמ"ז, כפשוט.

ובתוכן (התחלת וראש) הפרשיות - "כי תצא למלחמה על אויבך גו'", "כי תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה" - שיציאה למלחמה וישיבה בארץ הם מצבים שונים והפכיים זמ"ז, שכן, אף שהמלחמה היא באופן ש"ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שביו" (כהמשך וסיום הכתוב), ה"ז קשור עם מעמד ומצב דהעדר המנוחה וההתיישבות [כמודגש גם בפס"ד הרמב"ם[3] "ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל כו' וישים נפשו בכפו כו' ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו כו' ויפנה מכל דבר למלחמה כו' בכל לבו ובכל נפשו"], היפך בתכלית מהמעמד ומצב דירושה וישיבה בארץ, "איש תחת גפנו ותחת תאנתו"[4], ועד להבאת ביכורים (לאחרי כיבוש וחלוקה[5]) "מראשית כל פרי האדמה"[6] (משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל[7]), ובאופן ד"ושמחת בכל הטוב גו'"[8] (כהמשך וסיום הפרשה), מתוך התיישבות ומנוחה בשלימות.

ב. ועד"ז בנוגע לביאור תוכן הפרשיות בעבודת האדם לקונו:

"כי תצא למלחמה על אויבך" - מורה[9] על היציאה דנפש האלקית משרשה ומקורה למעלה (בעולם האצילות, שעז"נ "נשמה שנתת בי טהורה היא") לירד למטה (עד לעולם העשי' הגשמי, שעז"נ "אתה בראתה כו' יצרתה כו' נפחתה כו' משמרה בקרבי") ולהתלבש בגוף ונפש הבהמית כדי לברר ולזכך, ועד להבירור וזיכוך דחלקו בעולם - שעבודה זו היא באופן של מלחמה עם המנגד ("אויבך"), ובפרט בזמן הגלות, שמצד ההעלם וההסתר דחשכת הגלות מודגש יותר תוקף המנגד ובמילא גם הצורך במלחמה בתוקף כדי לבטלו.

ו"כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה" - מורה על עבודה באופן של מנוחה ושלום, בזמן שישראל יושבין על אדמתם וביהמ"ק על מכונו (ועד כבימי שלמה) - היפך בתכלית מהמעמד ומצב ד"כי תצא למלחמה על אויבך" שבעבודה דזמן הגלות.

ג. ועוד ועיקר:

התוכן ד"כי תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה" בהקריאה בתורה (ש"היא נצחית"[10]) ביום זה, שייך גם (ובעיקר) להביאה אל הארץ ירושה וישיבה בארץ לעתיד לבוא, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ועפ"ז מודגש יותר החילוק וריחוק הערך שבין הפרשיות כי תצא וכי תבוא (שקורין ביום זה) - לא רק ב' אופני עבודה (בדרך של מלחמה ובדרך של מנוחה ושלום) שחלוקים זמ"ז, אלא חילוק כללי שבין עבודה לשכר - שפרשת כי תצא קשורה עם מעשינו ועבודתינו (כולל - זמן משך הגלות), ופרשת כי תבוא קשורה עם השכר דלעתיד לבוא.

---

*) כולל גם ענינים אחדים מהשיחות די"א, י"ג וט"ו אלול. - ע"ד תוכן ימים הנ"ל ראה לקמן סי"ד.

1) רמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ג.

2) נוסף על כללות הענין דסמיכות הפרשיות, כפי שמצינו שבכמה פרשיות מבארים חז"ל הטעם "למה נסמכה פרשת כו' לפרשת כו'" (פרש"י ר"פ בהעלותך ושלח. ועוד).

3) הל' מלכים ספ"ז.

4) לשון הכתוב - מלכים־א ה, ה. מיכה ד, ד.

5) פרש"י ר"פ תבוא.

6) תבוא כו, ב.

7) פרש"י עה"פ.

8) שם, יא.

9) ראה אוה"ת ריש פרשתנו. ד"ה כי תצא בסה"מ תרמ"ו (ע' כו־ז).

10) תניא רפי"ז.

וענין זה מודגש גם באמירת ולימוד שני הפרקים דמסכת אבות (פרק ראשון ופרק שני) בשבת זו:

בהתחלת פרק ראשון - "משה קיבל תורה מסיני[11] ומסרה כו'" לכאו"א מישראל עד סוף כל הדורות, "והעמידו תלמידים הרבה" - מודגשת כללות העבודה דבנ"י בקיום התורה[12], ובסוף פרק שני - "ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא" - מודגש ענין השכר.

ואף שעבודה ושכר הם ענינים ("פרקים") שונים ובזמנים שונים, וכמחז"ל[13] "היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם", מ"מ, קורין ולומדים שניהם (הפרק דעבודה והפרק דשכר) בשבת אחת ובהמשך אחד (ללא הפסק בינתיים[14]), ועד - כפרק אחד[15].

ד. ונקודת הביאור בזה:

התחלת הקריאה דפרשת כי תבוא לאחרי ובהמשך להקריאה דפרשת כי תצא היא כמו פירוש וביאור לפרשת כי תצא - שגם העבודה דמלחמה ("כי תצא למלחמה על אויבך") צריכה להיות באופן של מנוחה והתיישבות ("כי תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה"), ויתירה מזה, שבכללות העבודה ("כי תצא") ישנו כבר מעין ודוגמא ועד להתחלת המעמד ומצב דשכר ("כי תבוא").

ובסגנון המשנה דפרקי אבות: "ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא" - דיש לומר הפירוש בזה, שהעבודה עצמה היא מתוך התקשרות והתחברות ("דע", ש"דעת הוא לשון התקשרות והתחברות"[16]) עם המעמד ומצב ד"שכרן של צדיקים לעתיד לבוא", היינו, שבזמן העבודה ("היום לעשותם") ישנו מעין ודוגמא והתחלת השכר דלעתיד לבוא.

ויש לומר, שענין זה מרומז גם בפרשת כי תצא עצמה - שבה נאמר הציווי דנתינת שכר שכיר (פועל) באופן ש"ביומו[17] תתן שכרו"[18], ומזה מובן גם בנוגע לנתינת השכר על עבודתם של בנ"י ע"י הקב"ה[19] (בדוגמת "בעל הבית" ששוכר "פועלים", "בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך", כלשון המשנה בפרקי אבות דשבת זו[20]), שנוסף על "מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא", "למחר לקבל שכרם"[21], צ"ל וישנו גם השכר שניתן בו ביום, "ביומו ("היום לעשותם") תתן שכרו"[22], כדלקמן.

ה. ויובן בהקדם ביאור הענין ד"כי תצא למלחמה על אויבך", כפירוש רש"י "במלחמת הרשות הכתוב מדבר" - בעבודת האדם:

ע"פ האמור לעיל (ס"ב) ש"כי תצא למלחמה על אויבך" רומז על כללות עבודת האדם בעולם - איך יתפרש ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" (שאין ציווי וחיוב לצאת למלחמה, אא"כ רצונם

---

11) לאחרי יציאתה (ונסעה וירדה) מהמעמד ומצב ד"חמודה גנוזה שגנוזה לך" (שבת פח, ב) - שבזה מרומז הקשר והשייכות לפרשת תצא.

12) ובפרטיות יותר - בה"שלשה דברים" שעליהם "העולם עומד", תורה עבודה וגמילות חסדים (משנה ב').

13) עירובין כב, א. וראה לקו"ש חכ"ט ע' 41 ואילך. וש"נ.

14) ויש לומר, שבזה מודגש חידוש גדול יותר מההמשך דקריאת הפרשיות כי תצא וכי תבוא, לאחרי ההפסק בין שחרית למנחה.

15) ועד שסברא לומר (וצ"ע ובירור בזה) משנת "כל ישראל" לפני פרק ראשון ומשנת "רבי חנניא בן עקשיא" לאחרי פרק שני, ולא ב"פ (לפני ולאחרי כל פרק בפ"ע), כיון שאמירתם בשבת זו היא כפרק אחד.

16) תניא ספ"ג.

17) כד, יד (התחלת השיעור דיום הש"ק).

18) נוסף על הדין שנאמר בפרשתנו לפנ"ז - "כי תבוא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך", "כי תבוא בקמת רעך וקטפת מלילות בידך" (כג, כה־כו), ש"בפועל* הכתוב מדבר" (פרש"י שם), ש"מצוה שיניח אותן לאכול ממה שהן עושין בו" (רמב"ם הל' שכירות רפי"ב), ודוגמתו בעבודתם של ישראל בכרמו ושדהו של הקב"ה (שנקרא "רעך" (שמו"ר ר"פ יתרו. ועוד)) - שהקב"ה מניח להם לאכול (שזה כולל כל צרכי האדם, שכולם נקראים בשם אכילה) כדי צרכם, הן דברים המוכרחים לקיום האדם (העבודה בשדה), והן דברים של תענוג (העבודה בכרם). - וראה בארוכה לקו"ש חל"ד ע' 132 ואילך.

19) כמ"ש "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" (שמו"ר פ"ל, ט).

20) פ"ב מט"ו. מי"ד־טז.

21) ולהעיר, שגם ענין זה (שהשכר הוא למחר, לעתיד לבוא) מרומז בפרשת כי תצא - כדרשת חז"ל (סוף חולין) על הפסוק (פרשתנו כב, ז) "למען ייטב לך והארכת ימים" (שנאמר בשכר מצות שילוח הקן), "תניא דבי ר' יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שאין תחיית המתים תלוי' בה, בכבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים ובחזרתו נפל ומת, היכן אריכות ימיו של זה והיכן טובתו של זה, אלא למען יאריכון ימיך בעולם שכולו ארוך, ולמען ייטב לך לעולם שכולו טוב .. שכר מצות בהאי עלמא ליכא" (וראה בארוכה לקו"ש חי"ט ע' 197 ואילך).

22) ראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 138 ואילך.

*) ואפילו **בבהמה** נאמר "לא תחסום שור בדישו" (פרשתנו כה, ד).

של ישראל בכך), הרי, היציאה למלחמה דבירור הגוף ונה"ב וחלקו בעולם היא ציווי וחובה[23]?

ומזה באים לשאלה נוספת - בנוגע לתשלום שכר על העבודה[24]:

"שכר" - שייך בפועל שמשכיר את עצמו לעבוד את בעה"ב תמורת השכר, כיון שלולי זאת אין עליו חיוב לעבוד את בעה"ב, משא"כ בעבד שקנוי לרבו וחייב לשמש את רבו, לא שייך שכר. וכיון שבנ"י חייבים בעבודת ה' (גם) מדין עבד, כמ"ש[25] "כי לי בני ישראל עבדים", ועוד יותר מחיוב דעבד, כיון ש"אני (לא) נבראתי (אלא) לשמש את קוני"[26] - מהו"ע דתשלום שכר על העבודה והשימוש לקונו, הרי שכר ניתן על עבודה שהיא באופן של רשות ("מלחמת הרשות"), ולא על עבודה שהיא באופן של חובה?

ו. ויש לומר הביאור בזה - ע"פ דיוק הלשון "כי תצא למלחמה על אויבך", "תצא" דייקא[27]:

עבודת האדם בעולם היא באופן של יציאה ("תצא") ממקומו האמיתי - לא רק ביחס לעמידת הנשמה בעולם האצילות ("נשמה שנתת בי טהורה היא", כנ"ל ס"ב), אלא גם (ובעיקר) ביחס לשרשה ומקורה הראשון - למעלה מכל סדר ההשתלשלות [כולל גם למעלה מ(התחלת ההשתשלות ב)צמצום[28] הראשון[29]], שהרי "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר"[30], ובהם נמלך הקב"ה ע"ד בריאת סדר ההשתלשלות, כמארז"ל[31] "במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים" - להיותם "חלק אלקה ממעל ממש"[32], מציאות אחת עם מהותו ועצמותו ית', "ישראל וקוב"ה כולא חד"[33].

ויש להוסיף, שענין זה מרומז גם במ"ש בהמשך הפרשה[34] "ולא אבה הוי' אלקיך לשמוע אל בלעם גו' כי אהבך הוי' אלקיך" - כמבואר בלקו"ת[35] ש"הוי' הוא אלקיך ממש, שבכל נפש מישראל יש בחי' (ועאכו"כ הארה) משם הוי' ממש, וכמ"ש[36] כי חלק הוי' עמו יעקב חבל נחלתו, שהם חלק והארה משם הוי' ממש", ולא רק "הוי' שבנאצלים", אלא גם "הוי' שבמאציל", ולא רק ד' אותיות שם הוי', אלא גם בחי' קוצו של יו"ד, שלמעלה משם הוי', ועד לבחי' דלא אתרמיז בשום אות וקוצא כלל, ועד לעצמותו ית'.

ועפ"ז יש לבאר ש"כי תצא למלחמה גו'" קאי "במלחמת הרשות":

כיון שישראל הם "חלק הוי'", "ישראל וקוב"ה כולא חד", הרי הם למעלה לגמרי משייכות למציאות העולם ולעבודה בעולם, וירידתם לעולם (באופן של יציאה ("תצא") ממקומם האמיתי כפי שהם חד עם קוב"ה) לצורך העבודה דבירור העולם, היא, לאחרי שנעשה סדר ההשתלשלות דבריאת העולם "ברשותם" של ישראל (כביכול) שבהם נמלך לברוא העולם, ולכן, ירידתם לעולם ועבודתם בעולם היא בבחינת "מלחמת הרשות"[37].

בסגנון אחר: מצד מציאותם של ישראל כפי שנבראו בעולם, עבודתם היא באופן של חובה - "אני נבראתי לשמש את קוני"; אבל מצד מציאותם האמיתית שלמעלה מהעולם (שמודגשת בדיוק הלשון "תצא", שבריאתם בעולם היא לאחרי היציאה ממקומם האמיתי שלמעלה מסדר השתלשלות בריאת העולם), עד כדי כך, שבהם היתה ההמלכה על בריאת העולם - עבודתם היא

23) אלא שקיום הציווי בפועל תלוי בבחירתו של האדם - "רשות לכל אדם נתונה .. להיות צדיק כו'" (רמב"ם הל' תשובה רפ"ה).

24) ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 394 ואילך.

25) בהר כה, נה.

26) משנה ובריתא סוף מס' קידושין (ע"פ גירסת המלאכת שלמה למשנה שם. ועוד).

27) אף שמצינו בקרא גם בלשון ביאה - "כי תבואו מלחמה גו'" (בהעלותך יו"ד, ט).

28) ויש לומר, ש"(כי תצא ל)מלחמה" רומז גם על הצמצום, שהוא כמו מלחמה כביכול לצמצם את האור, ובפרט בצמצום הראשון שהוא בדרך סילוק.

29) ובפרטיות יותר - לא רק הצמצום שבבחי' עיגול, אלא גם הצמצום שלפנ"ז שהוא מרובע ולא עיגול (כדאיתא בספרי קבלה, ומובא לעתים נדירות בדרושי חסידות (ראה סה"מ תרנ"ט ע' עז בהערה ד"ה רושם. וש"נ)).

30) ב"ר פ"א, ד.

31) ראה שם פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, א (ג).

32) תניא רפ"ב.

33) ראה זח"ג עג, א.

34) כג, ו.

35) פרשתנו לח, ג ואילך. וראה לקמן הערה 43.

36) האזינו לב, ט.

37) ויש לומר, שמטעם זה גם העבודה בפועל היא באופן ש"רשות לכל אדם נתונה .. הרשות בידו, הוא שכתוב בתורה הן האדם הי' כאחד ממנו .. עושה כל מה שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו כו'" (רמב"ם שבהערה 23. וראה לקו"ת אמור לח, ב).

באופן של "רשות", "במלחמת הרשות הכתוב מדבר"[38].

ועפ"ז מובן גם כללות הענין דתשלום שכר (שאינו שייך בעבודה שמצד החיוב כעבודת העבד לאדונו) - כיון שמצד מציאותם האמיתית דישראל שלמעלה מהעולם, ירידתם לעולם לצורך העבודה דבירור העולם היא באופן של רשות[39].

ז. ולתוספת ביאור הענין דתשלום שכר על העבודה - יש להקדים תחילה ביאור כללות ענין העבודה ד"כי תצא למלחמה על אויבך":

יציאת ("כי תצא") הנשמה ממקומה האמיתי ש"ישראל וקוב"ה כולא חד", לירד למטה ולהתלבש בגוף בעוה"ז הגשמי, היא, מפני שנתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים[40], דאף ש"קודם שנברא העולם הי' הוא לבדו יחיד ומיוחד וממלא כל המקום הזה שברא בו העולם", הרי, על ידי "השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה למדרגה . . נברא עוה"ז הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' . . שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא סט"א ואתהפך חשוכא לנהורא כו'"[41], היינו, שהתגלות עצמותו ית' תהי' בתחתונים.

ולכן:

כדי שפעולתם של ישראל בעשיית הדירה תהי' מצד התחתונים - יש צורך שהנשמה תצא ממקומה האמיתי בעצמותו ית', ותרד למטה ותתלבש בגוף בעוה"ז הגשמי (ככל הנבראים שבעולם), שיש בו מציאות של מנגד ("אויבך") שצריכים ללחום בו ("מלחמה").

וכדי שעבודתם של ישראל תפעל ותעשה דירה לעצמותו ית' (לא רק לדרגת האלקות שבערך העולם, אלא דירה לעצמותו ית', בדוגמת דירת האדם שבה מתגלה בכל עצמותו[42]) - יש צורך שבירידתם למטה יהי' ניכר מוצאם ("כי תצא" בלשון הוה) ממקומם האמיתי בעצמותו ית'.

בסגנון אחר: החידוש שבירידת הנשמה למטה הוא שגם בהיותה בבחינת מציאות ה"ה חד עם עצמותו ית' (כמודגש בכך שגם במעמד ומצב ירוד לא יכול יהודי להפרד ח"ו מאחדותו ית'[43]), ולכן, נעשה על ידה החידוש שגם בתחתונים נעשית דירה לעצמותו ית'.

ח. ויש לומר, שענין זה מרומז גם בפרשת כי תבוא שקורין בהמשך לפרשת כי תצא:

"כי תבוא אל הארץ" - שאף שמקומה האמיתי של הנשמה הוא למעלה מהעולם (ארץ), מ"מ, לא זו בלבד שיוצאת משם ("כי תצא"), אלא עוד זאת, שבאה ("כי תבוא") ונכנסת ומתלבשת בגוף שב"הארץ" (מלשון ארציות)[44] - כדי שעבודתה בבירור העולם תהי' מצד התחתונים.

ועי"ז נעשית "הארץ" (בה"א הידיעה) - "ארץ ישראל", "למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה"[45], ויתירה מזה, "הארץ אשר ה' אלקיך נותן ("כל הנותן בעין יפה הוא נותן"[46]) לך נחלה", שניכר בהארץ שהיא נחלתם של בנ"י, ובאופן ד"ירשתה וישבת בה", שנעשית מקומם הקבוע דבנ"י, מקום ראוי ומתאים למעלתם של ישראל -

38) ועפ"ז יומתק דיוק הלשון "הכתוב מדבר" - כי, הענין ד"מלחמת הרשות" הוא מצד שרש הענינים למעלה ("הכתוב מדבר").

39) להעיר מהמבואר בענין "תפלת ערבית רשות", "רשות" שלמעלה מ"חובה" - ש"רשות" מורה על בחי' שאין אתעדל"ת מגעת שם (ראה לקו"ת שה"ש כד, ב. ובכ"מ), ומזה מובן גודל מעלת השכר - שעם היותו שכר על עבודת האדם (ע"ד אתעדל"ע שנמשכת ע"י אתעדל"ת), ה"ה מבחי' נעלית ביותר שאין אתעדל"ת מגעת שם, מצד מציאותם האמיתית דישראל שהם חד עם עצמותו ית'.

40) ראה תנחומא נשא טז. ועוד.

41) תניא רפל"ו.

42) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא. וש"נ.

43) ולכן "לא אבה הוי' אלקיך לשמוע אל בלעם גו' כי אהבך הוי' אלקיך", ש"אע"פ שבא בטענה (דמקום עון לישראל כו') אעפ"כ לא אבה .. לשמוע את דבריו כלל, ולא שיש להשיב על דבריו תשובה נוצחת מטעם ודעת המושג ומובן, רק שאין מקבלין ושומעין את דבריו כלל בלי טעם ודעת", מצד "בחי' אהבה הטבעית .. בלי טעם ודעת .. בחי' קוצו של יו"ד של שם הוי'" (לקו"ת שבהערה 35)*.

44) ובלשון רבינו הזקן: "גוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם" (תניא פמ"ט).

45) ב"ר פ"ה, ח.

46) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

*) ועפ"ז י"ל הטעם שהענין דקוצו של יו"ד דשם הוי' שבנפש האדם נתבאר בד"ה ולא אבה גו' שבפרשתנו (**ולפני** הביאור בד' האותיות דשם הוי'), ולא בד"ה ראה אנכי (שלפנ"ז) שבו נתבאר ענין ד' אותיות שם הוי' (כפי שמציין הצ"צ בהתחלת הענין "וענמ"ש מזה בד"ה ראה אנכי") – כיון שתוקף ההתקשרות שלמעלה מטו"ד (קוצו של יו"ד) מתגלה במעמד ומצב שיש צורך ב"לא אבה גו' לשמוע גו' כי אהבך גו'".

שלהיותם חד עם עצמותו ית', פועלים בהארץ (תחתונים) שתהי' דירה לעצמותו ית'.

ומודגש יותר בהמשך הפרשה, "ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו'", מצות ביכורים - שע"י עבודתם של ישראל בבירור העולם מתגלית בעולם מציאותם האמיתית של ישראל שנקראים "ביכורים"[47] (כמ"ש "כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם"[48], "קדש ישראל לה' ראשית תבואתו"[49]) ע"ש שקדמו לכל דבר, להיותם חד עם עצמותו ית', ולכן, על ידם נעשית הארץ דירה לעצמותו ית'.

ט. ובהתאם לתוכן העבודה נעשה גם תשלום השכר על העבודה - "שכר מצוה מצוה"[50], "שכר מצוה היא (ה)מצוה עצמה"[51]:

לאחרי שרבינו הזקן מבאר[41] ש"תכלית בריאת עולם הזה הוא שנתאוה הקב"ה להיותו לו דירה בתחתונים", ממשיך, "ונודע שימות המשיח ובפרט כשיחיו המתים הם תכלית ושלימות בריאת עולם הזה שלכך נברא מתחלתו", וממשיך (בפרק שלאח"ז[52]) ש"תכלית השלימות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי תלוי במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות, כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה, כי בעשייתה ממשיך האדם גילוי אור א"ס ב"ה מלמעלה למטה להתלבש בגשמיות עוה"ז כו'".

כלומר, תשלום השכר על העבודה הוא תוכן ענינה של העבודה עצמה - גילוי אלקות בעולם, להיות לו ית' דירה בתחתונים.

ועפ"ז יש לבאר אופן קיום הציווי "ביומו תתן שכרו" ע"י הקב"ה - דכיון שע"י עשיית כל מצוה ומצוה נמשך גילוי אור א"ס ב"ה בעולם, נמצא, שישנו תשלום השכר (לא רק מידי יום ביומו, "ביומו תתן שכרו", אלא גם) ע"י כל מצוה ומצוה בפ"ע - בענין פרטי, גאולה פרטית, וכיו"ב.

ועוד וג"ז עיקר - שגם (עיקר) השכר שלעת־עתה "סגור בתיבה"[53], נמצא כבר בבעלותו של ה"פועל" (כאו"א מישראל), ולא עוד אלא שבידו וברשותו לפתוח התיבה (ולגלות השכר) בכל עת שירצה - עי"ז שמוסיף עוד "מצוה אחת" שעל ידה "הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה"[54] דגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז (בימות המשיח, ובפרט כשיחיו המתים) יתגלה השכר, "גילוי אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי", כמ"ש[55] "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וגו'".

ונוסף על קבלת השכר באופן ש"ביומו תתן שכרו", ישנו גם "מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא", "למחר לקבל שכרם" (באלף השביעי[56]) - כללות השכר על מעשינו ועבודתינו דכל בנ"י[57] שבכל הדורות במשך שית אלפי שנין דהוי עלמא, כולל גם השכר על העבודה דבנ"י בימות המשיח, ובפרט כשיחיו המתים (כל בנ"י שבכל הדורות שלפנ"ז), שאז דוקא תהי' העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות בתכלית השלימות: בלימוד התורה - "תורה חדשה מאתי תצא"[58], גילוי פנימיות התורה, "סוד טעמי' ומסתר צפונותי'"[59], ובקיום המצוות (נוסף על השלימות דקיום כל המצוות, גם התלויות בהכניסה לארץ וירושה וישיבה ובנין ביהמ"ק, כמצות ביכורים) - השלימות היתירה "כמצות רצונך"[60].

י. ובעומק יותר - שמעין ודוגמא והתחלה דענין השכר ישנו בעבודה עצמה (לפני שמגיע זמן תשלום השכר על עבודה פרטית זו מצד החיוב ד"ביומו תתן שכרו"), ותיכף ומיד בהתחלת העבודה:

---

47) זהר ח"ב קכא, רע"א (ברע"מ). ח"ג רנג, ב (ברע"מ) וברמ"ז שם - הובא ונת' באוה"ת ר"פ תבוא.
48) הושע ט, ו.
49) ירמי' ב, ג.
50) אבות פ"ד מ"ב.
51) תניא פל"ט (נב, ב).
52) רפל"ז.

53) לקו"ת דברים א, ב. וראה סה"מ תרכ"ז ס"ע תלג ואילך. תרכ"ט ריש ע' רט. ועוד.
54) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.
55) ישעי' מ, ה. תניא ספל"ו.
56) ראה תניא שם בהגהה: "וקבלת שכר עיקרו באלף השביעי כמ"ש בלקוטי תורה מהאר"י ז"ל".
57) כדיוק הלשון "מתן שכרן של צדיקים", לשון רבים, דקאי על השכר של כל בנ"י ("עמך כולם צדיקים"), נוסף על השכר של כל יחיד בפ"ע, "ביומו תתן שכרו", לשון יחיד.
58) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
59) פרש"י שה"ש א, ב.
60) לאחרי שלימות הבירור דכל עניני העולם שבהם מקיימים המצוה, ושלימות האדם שמקיים המצוה (ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ).

ע"פ האמור שהעבודה והשכר ענינם אחד, שע"י עבודתם של ישראל שהם חד עם עצמותו ית', פועלים גילוי עצמותו ית' בעולם, ה"ז שייך גם למעמד ומצב שלפני התחלת העבודה, לפני הבריאה, "כי קודם שנברא העולם הי' הוא לבדו יחיד ומיוחד וממלא כל המקום הזה שברא בו העולם"[41], אלא, שניתוסף חידוש הכי עיקרי (שבשביל זה היתה תכלית הבריאה), שע"י עבודתם של ישראל (שהם חד עם עצמותו ית') בעולם נעשה גילוי עצמותו ית' בעולם, דירה לו ית' בתחתונים.

וענין זה יכול וצריך להיות ניכר כבר בהתחלת העבודה - שעבודתם של ישראל בעולם אינה מתחילה במעמד ומצב ההוה, לאחרי בריאת העולם וירידת הנשמה לעולם, אלא במעמד ומצב העתיד, לעתיד לבוא, שהוא כמו מעמד ומצב העבר, לפני בריאת העולם ("שלכך נברא מתחלתו"[61]) - שניכר בישראל מציאותם האמיתית קודם שירדו למטה שהם חד עם עצמותו ית'[62], וניכר בעולם המעמד ומצב שהי' הוא לבדו ממלא כל המקום הזה שברא בו העולם, שעי"ז נקל יותר להשלים כוונת הבריאה ע"י מעשינו ועבודתינו לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

יא. עפ"ז יש לבאר גם המשך הפרשיות כי תצא וכי תבוא המודגש בקריאתן בשבת אחת:

בהמשך הפרשיות מרומז שהעבודה ד"כי תצא למלחמה על אויבך" (שקאי על כללות מעשינו ועבודתינו בעולם, ובפרט בזמן הגלות), נעשית באופן ד"כי תבוא אל הארץ גו' (הרי תומ"י) וירשתה וישבת בה" (שקאי על הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו (כנ"ל ס"ג)), היינו, שגם עבודת המלחמה בבירור העולם היא באופן של מנוחה והתיישבות - כיון שבזמן העבודה ("היום לעשותם") ניכר בישראל ועל ידם בעולם המעמד ומצב שלפני הבריאה (שהיא כנ"ל - מעמד של "כי תצא"), והמעמד ומצב דלעתיד לבוא ("כי תבוא").

ולכן: עבודת המלחמה היא מתוך ידיעה והכרה שלאמיתתו של דבר לא שייך מציאות של מנגד - כי המצב הוא של "על אויבך", "למעלה מאויבך"[63], ותכליתה ומטרתה "ונתנו ה' אלקיך בידך", ויתירה מזה, "ושבית שביו", "שביו" (שבי שלו, של "אויבך"[64]) דייקא, שרומז על רפ"ח ניצוצים דעולם התהו (השרש ד"אויבך") שנפלו ונשבו ("שביו") בדברים הגשמיים שבעוה"ז, אשר, ע"י עבודתם של ישראל בהבירור שלהם נעשה "ושבית שביו", שמקבלים (גם) האורות דתהו (עשו) שלמעלה מהאורות דתיקון (יעקב)[65], כמרומז במ"ש בהמשך הפרשה[66] "והי' הבן הבכור לשניאה", שע"י בירור הלעו"ז ("שניאה") ממשיכים האורות דתהו שקודמים ("בכור") לאורות דתיקון[67], ויתירה מזה, שמתגלה בעולם המציאות האמיתית שישראל (יעקב) קודמים (ביכורים) ולמעלה מעולם התהו[68], ולפני הצמצום[69], כהמעמד ומצב שלפני בריאת העולם[70] (אלא שנמשך ומתגלה בעולם).

---

61) כמ"ש בהתחלת הבריאה "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", "זה רוחו של מלך המשיח" (ב"ר פ"ב, ד. רפ"ח). וראה לקמן הערות: 70-121.

62) ודוגמתו בהתחלת העבודה דכל יום - שמיד כשניעור משנתו* אומר "מודה אני לפניך כו'", היינו, שעוד לפני הרגש מציאותו ("אני") ישנו הרגש הביטול ד"מודה אני", ובמילא, גם ה"אני" (לפני שמגיע לדרגא ד"אנכי") הוא "לפניך", כמרומז בר"ת ד"אני", שהאל"ף שבו, התחלת מציאותו, הוא באופן של נשיאת ראש (נו"ן), להיותו קשור עם היו"ד, יו"ד שלמעלה**.

*) וע"ד מ"ש (שלח טו, כא) "**מראשית** עריסותיכם תתנו לה'" – "עריסותיכם" (גם) מלשון עריסה (מטה), מיד כשניעור משנתו, ודוגמתו בפרשת כי תבוא (שקורין במנחה) – "ולקחת **מראשית** כל פרי האדמה גו' אל המקום אשר יבחר ה'".

**) שנמשך ומתחבר עם היו"ד שלמטה, כמרומז בציור אות אל"ף, יו"ד למעלה ויו"ד למטה, והוא"ו שמחברם יחד (ראה ספר הערכים־חב"ד מערכת אותיות (אות אל"ף) ע' פ. וראה ס' הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך אותיות ע' תשפא. וש"נ).

63) לקו"ת פרשתנו לו, רע"א.

64) ולא "שבי" דישראל ח"ו (ע"ד מ"ש במק"א (חוקת כא, א) "וילחם בישראל וישב ממנו שבי"*). - וי"ל שמרומז בפירוש רש"י ש"במלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו".

65) ראה המשך וככה תרל"ז פס"ח. סה"מ תר"ל ע' פח. סה"מ קונטרסים ח"ב שסב, ב. ועוד.

66) כא, טו.

67) ראה לקו"ת פרשתנו לח, סע"א. אוה"ת שם ע' תתקז.

68) כידוע שבשרש הראשון יעקב (תיקון) הוא הבכור (קודם לתהו), כמשל ה"שפופרת כו' יעקב שנוצר ראשונה כו'" (פרש"י תולדות כה, כו), ולכן "ואוהב את יעקב" דוקא (ראה ס' הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך יעקב ועשו (ע' א'קיד ואילך). וש"נ).

69) הן הצמצום שבבחי' עיגול והן הצמצום שבבחי' מרובע (כנ"ל הערה 29) - שב' צמצומים אלו קשורים עם תהו ותיקון, שתהו הוא בבחי' עיגולים, ותיקון הוא בבחי' יושר, מרובע (שלפני העיגול).

70) ויש לומר, שמרומז במ"ש "ורוח אלקים מרחפת על פני המים" (רוחו של מלך המשיח) שבהתחלת הבריאה ("שלכך נברא

*) וגם זה – "אינה אלא שפחה אחת" (פרש"י שם).

ועוד וג"ז עיקר - שהעבודה היא מתוך מנוחה והתיישבות ("כי תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה") כפשוטו, מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, עי"ז שהקב"ה נותן לכאו"א מישראל כל המצטרך לו בגשמיות וברוחניות, ומתוך הרחבה, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה - לכל לראש, מצד ההכרח שבדבר לצורך העבודה עצמה[71] (ולא בתורת שכר), כמ"ש הרמב"ם[72] בנוגע ליעודים הגשמיים שבתורה, ש"הבטיחנו . . שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלום וריבוי כסף וזהב", ונוסף לזה, גם בתורת תשלום שכר שצריך להנתן בזמן ד"היום לעשותם", "ביומו תתן שכרו", ולא רק שכר רוחני (ועד לגילוי אור א"ס ב"ה), אלא גם שכר גשמי, מעין ודוגמת השכר הגשמי שבימות המשיח[73], ש"באותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה . . שהטובה תהי' מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר"[74], טובה ומעדנים (גם) בגשמיות[75] (כתוצאה מגילוי אור א"ס ב"ה בעולם[76]).

*

מתחילתו") - כי, שורש תיבת "מרחפת" הם האותיות ר' ח' פ' (רפ"ח), רפ"ח ניצוצים דתהו, שתכליתם ומטרתם (ע"י מעשינו ועבודתינו בהבירור שלהם) התגלות "רוחו של מלך המשיח" ש"מרחפת" מהתחלת הבריאה.

71) ובפרט שכללות העבודה היא באופן ש"ה' אלקיך שואל מעמך" (עקב יו"ד, יב) - "שואל" גם מלשון שאילה (והלואה), ובמילא, שייך בזה הגדר ד"עבד לוה* לאיש מלוה"** (משלי כב, ז).

72) הל' תשובה רפ"ט.

73) ויש לומר, שכיון שבימות המשיח יהי' קיום התומ"צ בתכלית השלימות (כנ"ל ס"ט), נמצא, שהמעמד ומצב דימות המשיח הו"ע הכרחי (לא רק בתורת שכר, אלא גם) לצורך העבודה עצמה.

74) רמב"ם בסיום וחותם ספרו "משנה תורה".

75) כמו הסעודה דלויתן ושור הבר ויין המשומר שתהי' (גם) סעודה גשמית (ראה תשובות וביאורים (קה"ת תשל"ד) סי"א בסופו ובהערה 23 שם***. וש"נ).

76) ראה בארוכה לקו"ש חל"ז ע' 79 ואילך.

*) ופשיטא שלילת הפכו – כמ"ש בפרקי אבות דשבת זו (פ"ב מ"ו) "הלוה ואינו משלם . . שנאמר לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן" ("הקב"ה שהוא צדיקו של עולם חונן ונותן למלוה מה שלוה זה (אחר) ממנו ולא פרע לו" (פי' הרע"ב), ונאכ"כ הלואה (שאילה) שלו.

**) להעיר ששיעור היומי ברמב"ם הוא בהלכות מלוה ולוה.

***) נדפס באגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' ערז. **המו"ל.**

יב. ויש לקשר האמור לעיל לתוכן הזמן שבו קוראין פרשיות אלו - כידוע[77] ש"המועדים של כל השנה . . בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן" - חודש אלול:

חודש אלול הוא חודש האחרון דכל השנה, שבו עושים חשבון־צדק של העבודה דכל השנה, על מנת לתקן ולהשלים כל עניני העבודה דתורה תפלה וגמ"ח[78], ע"י עבודת התשובה[78] (כמרומז במ"ש בפרשתנו[79] "ובכתה את אבי' ואת אמה ירח ימים"[80]), ועי"ז באים להשלימות דהגאולה[78] (כמרומז במ"ש בפרשתנו[79] "ואחר כן תבוא אלי' ובעלתה והיתה לך לאשה", "דהיינו כענין שנאמר[81] ביום ההוא וגו' תקראי לי אישי"[82], כמארז"ל[83] "לימות המשיח יהיו נישואין, שנאמר84 כי בועליך עושיך"), וגם חודש ההכנה להתחלת העבודה דשנה הבאה.

ועפ"ז יש לומר, שבחודש אלול מודגש חיבור ב' הענינים דעבודה ושכר - שהתחלת העבודה דשנה הבאה היא לאחרי ובהמשך לשלימות העבודה (ובמילא גם תשלום השכר) דשנה החולפת.

וענין זה מרומז גם בהשם אלול, ר"ת "אני לדודי ודודי לי"[85] - שבהתחלת העבודה באופן של אתערותא דלתתא ("אני לדודי" ואח"כ "ודודי לי") מודגשת תכלית השלימות דכל העבודה (שכר), היחוד ד"אני"[86] ו"דודי" (כנס"י והקב"ה) באופן של נישואין, "והיו לבשר אחד"[87] ("ישראל וקוב"ה כולא חד"), כמודגש בסיום וחותם הארבעים יום שמרומזים בד' היודי"ן שבס"ת ד"אני לדודי ודודי

77) של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז, א).

78) ומרומז גם בהר"ת דאלול - חמשת הר"ת דתורה ("אנה לידו ושמתי לך"), תפלה ("אני לדודי ודודי לי"), גמ"ח ("איש לרעהו ומתנות לאביונים"), תשובה ("את לבבך ואת לבב"), וגאולה ("אשירה לה' ויאמרו לאמר"), כמדובר כמ"פ (ראה לקו"ש חכ"ט ע' 272 ואילך. וש"נ).

79) כא, יג.

80) ראה ל"ת להאריז"ל עה"פ.

81) הושע ב, יח.

82) לקו"ת פרשתנו לו, סע"ב.

83) שמו"ר ספט"ו.

84) ישעי' נד, ה. - הפטרת שבת זו.

85) ב"ח או"ח רסתקפ"א (ד"ה והעבירו). ועוד.

86) כולל גם נפש הבהמית, ש"בבינוני (מדת כל אדם) . . היא היא האדם עצמו" (תניא פכ"ט).

87) בראשית ב, כד.

לי"[85] - יום הכיפורים, "יום חתונתו", "שניתנו בו לוחות אחרונות"[88], ועד לשלימות הנישואין לימות המשיח.

ולהעיר, ש"נישואין" הוא גם מלשון "נשא", נשיאות ראש, ששלימותה במשיח, שנאמר בו "ירום ונשא וגבה מאד"[89], ועל ידו נעשית שלימות הנשיאות ראש דכאו"א מבנ"י, ובפרט ע"י ניצוץ משיח שבו[90], בחי' היחידה, "יחידה לייחדך", שמיוחדת עם יחידו של עולם[91].

והדגשה מיוחדת בכהנ"ל ב(חודש אלול ד)שנת ה'תנש"א - "תנשא"[92] בלשון ציווי - הן בנוגע להתגלות וביאת המשיח ש"נשא גו' מאד", והן בנוגע להנישואין דכנס"י והקב"ה שבימות המשיח, ובלשון הילקוט שמעוני[93]: "שנה שמלך המשיח נגלה בו . . עומד על גג בית המקדש . . ואומר ענוים הגיע[94] זמן גאולתכם"[95], וכיון שנמצאים בחודש האחרון של השנה, אי אפשר לדחות ח"ו וח"ו קיומה של הבטחה זו, וצריכה להתקיים תיכף ומיד, ועד ביום הש"ק זה[96].

ובפשטות - שחודש אלול דשנת תנש"א הוא סיום וחותם "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות", ובמילא, מקבלים תיכף ומיד השכר דימות המשיח ותחיית המתים, ועד להשכר דאלף השביעי, "מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא" - אבל בהוה, ביום זה ("ביומו תתן שכרו"), ובפרט קרוב לסיומו (בזמן המנחה), וברגע זה ממש.

יג. ובחודש אלול עצמו עתה הוא יום - י"ד אלול:

א) י"ד אלול הוא ערב (והתחלת[97]) ט"ו אלול שבו "קיימא סיהרא באשלמותא"[98], שרומז על השלימות דישראל ש"דומין ללבנה" ו"מונין ללבנה"[99] ו"עתידין להתחדש כמותה"[100], ובפרט שחידוש ושלימות הלבנה הוא עי"ז שמקבלת אור השמש, שהו"ע יחוד שמשא וסיהרא, ע"ד ובדוגמת ענין הנישואין דהקב"ה ("שמש הוי'") וכנס"י (לבנה).

ב) "מי"ד באלול ואילך ידרשו הלכות החג", "שלושים יום[101] לפני הרגל"[102] (דכיון שחודש אלול הוא חסר[103], מתחילים השלושים יום שלפני חג הסוכות בי"ד אלול) - התחלת ההכנה ל"זמן שמחתנו", שלימות (- חזקה) השמחה ("שלש שמחות כתיב בחג"[104]), הקשורה עם הגילוי דיוהכ"פ ("יום חתונתו") שבו נעשה היחוד דהקב"ה וכנס"י, ובפרטיות יותר, "שמחתנו לשון רבים, שמתחברים ב' השמחות יחד, השמחה שמלמעלה למטה ישמח[105] ה' במעשיו עם השמחה

---

88) תענית כו, ב במשנה ובפרש"י.

89) ישעי' נב, יג.

90) ראה מאור עינים ס"פ פינחס.

91) ראה לקו"ת ראה כה, א. כז, א. וראה גם לקו"ת פרשתנו לו, ג ואילך. ובכ"מ.

92) כלשון הכתוב (בפרשה שבה נתפרש ע"ד ביאת המשיח) "תנשא מלכותו" ("שיבוא אחריו דוד ושלמה" (בלק כד, יו"ד ובפרש"י), ומשיח הוא מזרע דוד ושלמה (סהמ"צ להרמב"ם מל"ת שסב. ועוד)) - לשון הבטחה, וגם לשון ציווי (בהקדמת הנתינת־כח).

93) ישעי' רמז תצט. - ושם: "מלך פרס מתגרה במלך ערבי כו' ואומר להם (הקב"ה לישראל) בני אל תתיראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם הגיע זמן גאולתכם" - ע"ד ובדוגמת מ"ש בפרשת השבוע "ושבית שביו גו' ולקחת לך לאשה", שכתוצאה ממלחמה של ב' אומות בינם לבין עצמם, "שביו" ד"אויבך" (כנ"ל סי"א), נעשה אצל בנ"י ("לא עשיתי אלא בשבילכם") זמן הגאולה, "ושבית שביו גו' ולקחת לך לאשה", שרומז על הנישואין דהקב"ה עם כנס"י (כנ"ל בפנים).

94) להעיר מלקו"ת ר"פ שמיני: "להגיע", "אֶן רירען בל"א" (כלשון הכתוב בנוגע לגאולת פורים: "ותגע בראש השרביט" (אסתר ה, ב)).

95) ומסיים: "ואם אין אתם מאמינים ראו באורי שזרח עליכם, שנאמר (ישעי' ס, א. - התחלת הפטרת ש"פ תבוא) קומי אורי כי בא אורך .. באותה שעה מבהיק הקב"ה אורו של מלך המשיח ושל ישראל והולכים כולם לאורן של מלך המשיח ושל ישראל, שנאמר (שם, ג) והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך, ובאים ומלחכים עפר מתחת רגליו של מלך המשיח וכו'".

96) ובפרט שיום השבת שייך לגאולה - "מזמור שיר ליום השבת, מזמור שיר לעתיד לבוא, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" (תמיד בסופה), ובפרט יום השבת בחודש אלול שמפטירין בו בנחמות הגאולה, "שבע דנחמתא", ובשבת פרשת תצא (כשר"ח אלול חל בשבת) - שתי הפטרות (רני עקרה ועני' סוערה), נחמה בכפלים (וכפל - כולל הכפל דשבת - שייך לגאולה).

97) כי, מילוי ושלימות הלבנה הוא "חצי כ"ט י"ב תשצ"ג" (ב"י או"ח סתכ"ו), שהוא בין י"ד לט"ו.

98) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד. וראה שמו"ר פט"ו, כו.

99) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.

100) נוסח ברכת קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

101) ובלשון הכתוב בריש פרשתנו: "ירח ימים".

102) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תכט.

103) וי"ל חסר למעליותא, ע"ד ובדוגמת "ונפקדת כי יפקד מושבך", שע"י חסרון הלבנה בערב ר"ח (יום הכ"ט), נעשה תיכף מולד הלבנה בר"ח (משא"כ בחודש מלא, ר"ח שלאחריו עיקרו ביום השני דר"ח).

104) יל"ש אמור רמז תרנד.

105) תהלים קד, לא.

שמלמטה למעלה ישמח[106] ישראל בעושיו"[107], שבזה מודגש החיבור דכללות העבודה ("היום לעשותם") עם השכר ("למחר לקבל שכרם"), כי, "מעשיו . . זהו כללות ענין היום לעשותם . . וכשיושלם בחינת היום לעשותם יומשך מזה שישמח ה' במעשיו . . והשמחה זהו גילוי פנימיות עתיק" (שיתגלה לעתיד לבוא)[108].

יד. והוספה מיוחדת בדורנו זה - שערב שבת זה ("מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"[109]), הוא ביום י"ג (גימטריא ד"אחד") אלול, הוא, יום הנישואין דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו [ולפנ"ז (ביום רביעי, "קמי שבתא"[110]), י"א אלול, יום הנישואין של אביו כ"ק אדנ"ע, ושממלא מקומו הוא בנו יחידו[111] כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו], ולאח"ז ובהמשך לזה (במוצאי שבת) ט"ו אלול, יום התייסדות ישיבת תומכי תמימים ב(יום השלישי[112] ד)שבעת ימי המשתה דנישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (בשנת נזר"ת[113]), שממנו באה ההצעה לאביו לייסד הישיבה, ונתמנה ע"י אביו למנהל־פועל דהישיבה:

נישואין דכאו"א מישראל (גם איש פרטי) הו"ע הקשור עם הנישואין דכנס"י והקב"ה בימות המשיח[114], שלכן מסיימים וחותמים השבע ברכות דנישואין בענין הגאולה: "מהרה כו' ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים וגו'"[115], ועאכו"כ נישואין דנשיאי הדור, "הנשיא הוא הכל"[116], ובפרט נשיאים דתורת חב"ד, שמגלים פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה, ועד לאופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה", שעי"ז אתי מר דא מלכא משיחא[117].

ובהדגשה יתירה בנישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבהמשך לזה וביחד עם זה היתה התייסדות ישיבת תומכי תמימים - כי:

תלמידי הישיבה נקראים "תמימים" ע"ש שלומדים "תורת ה' תורה הנגלית ותורת החסידות תמימה"[118], ולא עוד אלא שהלימוד דפנימיות התורה הוא בהבנה והשגה "כלימוד הסוגיות בנגלה דתורה"[119], ששכל האדם מתייחד עם השכל דפנימיות התורה ב"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות"[120] (כולל גם ש"והיו לבשר אחד" שבנישואין), מעין ודוגמת והכנה להמעמד ומצב דימות המשיח ש"יהיו כל ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כו'"[74].

וגם (ולכן) נקראים "חיילי בית דוד" שמנצחים את המעמד ומצב ד"חרפו[121] עקבות משיחך", ופועלים התגלות וביאת משיח בן דוד באופן ד"ברוך ה' לעולם אמן ואמן"[122], כלשון הכתוב בסיום וחותם מזמור פ"ט בתהלים.

ולהעיר שתקופה זו (שמתוארת בסיום מזמור זה) נסתיימה כבר לאחרי מעשינו ועבודתינו במשך ארבעים שנה מהסתלקותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שניתוסף בהפצת המעיינות חוצה

---

106) שם קמט, ב.

107) לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד.

108) לקו"ת שם פט, רע"ב. - ועיי"ש (פט, א־ד) ב' האופנים (בחינות) בזה, תחיית המתים ואלף השביעי, או לאחר אלף השביעי. ואכ"מ.

109) ע"ז ג, סע"א.

110) פסחים קו, סע"א.

111) שאינו צריך משיחה חדשה ("אין מושחין מלך בן מלך אא"כ היתה שם מחלוקת .. כדי לסלק המחלוקת" (רמב"ם הל' מלכים פ"א הי"ב)), כיון שנמשכת אצלו תוקף המשיחה דדוד שהיא "עד עולם" (שם ה"ז).

112) "ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו" - ביהמ"ק השלישי בגאולה השלישית (הושע ו, ב ובמפרשים שם).

113) לפני צ"ד שנה*. - וי"ל הרמז: צ"ג כלים היו מוציאים בביהמ"ק בכל יום (תמיד פ"ג מ"ד), ויחד עם הכהן ה"ז צ"ד.

114) להעיר מהמבואר בהמשך שמח תשמח שנאמר בשבעת ימי המשתה שע"י הנישואין שתכליתם הו"ע ההולדה מתגלה כח הא"ס בעולם (סה"מ תרנ"ז ע' קעו ואילך) - מעין ודוגמא והכנה לגילוי אור א"ס ב"ה בימות המשיח**.

115) ע"פ ירמי' לג, יו"ד.

116) פרש"י חוקת כא, כא.

117) אגה"ק דהבעש"ט - כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

118) שיחת שמח"ת תרנ"ט - "התמים" ח"א ע' כה.

119) שיחת ט"ו אלול תרנ"ז - "התמים" שם ע' כג.

120) תניא פ"ה.

121) ויש לומר, שתיבת "חרפו" רומזת על רפ"ח ניצוצים דתהו, שתכליתם ומטרתם (ע"י עבודת הבירורים) ההתגלות ד"רוחו של מלך המשיח" ש"מרחפת על פני המים" (כנ"ל הערה 70), ובפרט ע"י ההוספה בלימוד פנימיות התורה (תורתו של משיח) באופן של חריפות ("חרפו" למעליותא).

122) כדברי כ"ק אדנ"ע בשיחתו הידועה בשמח"ת תרס"א (נדפסה בלקו"ד ח"ד תשפז, ב ואילך. ועוד).

---

*) להעיר מהשייכות המיוחדת לשנה זו – כמרומז בלשון הכתוב (ישעי' סו, יב) "עול **צד תנשאו**", שבשנת **הצ"ד** (שהיא שנת **תנש"א**) – "תנשאו".

**) ועפ"ז י"ל הטעם שענין הלידה מקרבת ומזרזת ופועלת ביאת המשיח (ראה יבמות סב, סע"א ובפרש"י).

באופן ש"נתן[123] ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"[124], ועתה עומדים בתקופה השייכת למזמור צדי"ק, שסיומו וחותמו בפסוק "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו גו' ומעשה ידינו כוננהו", ש"תשרה שכינה במעשה ידיכם"[125], שזהו תשלום השכר על כללות מעשינו ועבודתינו.

*

טו. מההוראות מהאמור לעיל בנוגע למעשה בפועל - "המעשה הוא העיקר"[126]:

א) לפרסם בכל מקום ומקום שעומדים בסיום וחותם דמעשינו ועבודתינו ("כי תצא למלחמה על אויבך"), ובהתחלת התקופה דתשלום השכר, "מתן שכרן של צדיקים" ("כי תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה"), ובהתאם לכך צריכה להיות העבודה גם בענינים השייכים לימות המשיח, החל מלימוד התורה בעניני משיח וגאולה וביהמ"ק, ועוד ועיקר - מתוך מנוחה והתיישבות, שמחה וטוב לבב, כולל גם ע"י עריכת התוועדויות של שמחה, ובמיוחד בשייכות לשמחת נישואין ושבעת ימי המשתה (כולל גם חיזוק "מנהג ישראל" לערוך סעודת עניים), מעין ודוגמא והכנה לקיום היעוד "אז (לעתיד לבוא) ימלא שחוק פינו"[127], אשר, בדורנו זה, שנשיא הדור, כ"ק מו"ח אדמו"ר, ששמו השני "יצחק", ע"ש הצחוק והשמחה, הוא נשיא השמיני ("אז" בגימטריא שמונה) להבעש"ט, נעשה הענין ד"ימלא שחוק פינו" (לא בלשון עתיד, "אז", אלא) בלשון הוה.

ב) לפרסם בכל מקום ומקום ע"ד השליחות המיוחדת דתומכי תמימים - שנמשכת ופועלת בכל קצוי תבל באופן ד"נרות להאיר"[128] - שנוסף לכך שכל בית יהודי צ"ל בית תורה תפלה וגמ"ח (כמדובר כמ"פ[129]), צ"ל כל בית מעין ודוגמת ישיבת תומכי תמימים, ע"י לימוד תורת החסידות (נוסף על לימוד התורה בכלל).

ג) לפרסם בכל מקום ומקום ע"ד ההשתדלות בנתינת צרכי החג לכל הזקוקים שלושים יום לפני החג, כדי שיוכלו להתכונן ל"זמן שמחתנו" מתוך מנוחה שמחה וטוב לבב, ועוד לפנ"ז - בנוגע לצרכי ראש השנה, כלשון הכתוב "אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו"[130].

ויה"ר שע"י הדיבור וקבלת החלטות טובות בכהנ"ל נזכה תיכף ומיד שהקב"ה יתן לכאו"א מישראל כל המצטרך לו, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, ועאכו"כ בהענין הכי עיקרי - גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובלשון הכתוב בפרשה שקורין במנחה: "כי תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה", ותיכף ומיד[131] "ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו' והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם"[132], ועד לסיום הפרשה (שקורין במנחה): "השקיפה[133] ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל"[134], החל מהברכה העיקרית דגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש.

---

123) תבוא כט, ג.

124) ולהעיר מהשייכות לחודש אלול דשנה זו - חשבון־צדק דשנת "נפלאות אראנו" ("עינים לראות"), והכנה לשנת "נפלאות בינה" ("אזנים לשמוע", כידוע שראי' ושמיעה הם חכמה ובינה).

125) פרש"י עה"פ.

126) אבות פ"א מי"ז - שלומדים בשבת זו.

127) תהלים קכו, ב. וראה ברכות לא, א.

128) ראה לקו"ש ח"ב ע' 484 ואילך. וש"נ.

129) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 412 ואילך. ועוד.

130) נחמי' ח, יו"ד. וראה לקו"ש חי"ד ע' 369 ואילך. וש"נ.

131) ללא צורך להמתין שבע שכבשו ושבע שחלקו, ואפילו לא הזמן דצמיחת הפירות, כי "ונגש חורש בקוצר גו'" (עמוס ט, יג).

132) ובפרטיות יותר - "הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל ה' אלקינו .. והחליל מכה לפניהם עד שהם מגיעין קרוב לירושלים .. משיכנסו כולם בשערי ירושלים יתחילו לקרות עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים .. הגיעו להר הבית .. אומרין הללוי־ה הללו א־ל בקדשו וכו' עד כל הנשמה תהלל י־ה הללוי־ה, .. הגיעו לעזרה דברו הלוים בשיר ארוממך ה' כי דליתני וגו'" (רמב"ם הל' ביכורים ספ"ד).

133) להעיר ש"כל השקפה שבתורה כו' וזה לשון ברכה" (ירושלמי מע"ש פ"ה ה"ה), "הופכים את הקללה לברכה" (שמו"ר רפמ"א) - ע"ד מ"ש בפרשתנו "ולא אבה גו' ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך" (ראה לעיל ס"ו ובהערה 43).

134) כו, טו.

בס"ד. שיחת יום א' פ' תבוא, ט"ו אלול ה'תנש"א

- אחרי תפלת ערבית -

בלתי מוגה

א. הסדר אצל בנ"י - ש"פותחין בברכה"[1].

וסמוכין (או ראי') לדבר - שפתיחת והתחלת התורה היא באות בי"ת, ר"ת ברכה[1], והרי יהודי צריך להשתדל למצוא ראי' או רמז בתורה (בבחינת "אסתכל באורייתא"[2]) כיצד להתנהג בכל עניניו ועשיותיו, אפילו בדברים כאלה שאינם שייכים (לכאורה) ללימוד התורה.

ועד"ז הוא בנוגע אלינו - בעמדנו ביום שבו "קיימא סיהרא באשלמותא"[3] דחודש אלול, חודש החשבון והסך־הכל של השנה שעומדים בסיומה, וגם חודש ההכנה לשנה הבאה - שיש לקשר זה עם רמז בתורה:

ידועים הראשי־תיבות (שנתפשטו בתוך כלל ישראל) דמספר שנה זו: הי' תהא שנת נפלאות אראנו, ועד"ז (ומעין זה) בנוגע לשנה הבאה: הי' תהא שנת נפלאות בינה.

והענין בזה - ש"אראנו", ענין הראי', קשור עם חכמה (כמבואר בחסידות[4]), ומחכמה ("אראנו נפלאות") נמשך לבינה ("נפלאות בינה").

והרמז לזה בתורה - בלשון הכתוב[5] "עינים לראות ואזנים לשמוע"[6], כמבואר בחסידות[4] שראי' ושמיעה ענינם חכמה ובינה.

ב. וענין זה שייך במיוחד ליום זה - ט"ו אלול:

באים אנו מיום השבת שבו היתה ה"אכילה" מהטירחא דערב שבת ("מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"[7]) - י"ג אלול[8], יום הנישואין של כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר, בקשר ובהמשך לזה, היתה ההתייסדות של ישיבת "תומכי תמימים" בט"ו אלול[9], כידוע[10] ומסופר בדברי ימי הישיבה שיסוד הישיבה בא ע"י הצעת כ"ק מו"ח אדמו"ר לאביו לייסד ישיבה, ומיד בתחילת ההתייסדות נתמנה כ"ק מו"ח אדמו"ר למנהל־פועל של הישיבה[11].

והרי כללות ענינה של הישיבה - לימוד התורה - הוא חכמה בינה ודעת, שזהו"ע ד"עינים לראות ואזנים לשמוע", ראי' ושמיעה, שענינם חכמה ובינה (כנ"ל ס"א), היינו, שבלימוד התורה ישנו ענין

---

1) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 641 בהערה (ד"ה פותחין בברכה).

2) זח"ב קסא, רע"ב.

3) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד. וראה שמו"ר פט"ו, כו.

4) ראה תו"א משפטים עה, א. לקו"ת ויקרא בהוספות בסופן (נד, סע"ג). ובכ"מ.

5) סוף פרשתנו (תבוא) - כט, ג.

6) וכן הוא הסדר אצל כאו"א מישראל - שהוא "אדמה לעליון" (ראה של"ה ג, רע"א. ועוד) אפילו בנוגע לעניני הגוף, שהוא גוף קדוש - שתחילה ישנו הענין ד"עינים לראות", ואח"כ בא הענין ד"אזנים לשמוע". ולהעיר, ששניהם יחדיו מהוים (חלקם ו)רוב של "שבעה השערים" שישנם אצל כל אדם, "אדמה לעליון"* - ב' עיניים וב' אזניים (ראה ש"ך עה"ת ר"פ שופטים).

7) ע"ז ג, סע"א.

8) ובהמשך לג' ימים רצופים (שיש בהם ענין ה"חזקה") אלו (י"ג י"ד ט"ו) - באים גם בג' הימים שלאח"ז: ט"ז י"ז וח"י, שסיומם וחותמם הוא יום ההולדת של שני המאורות הגדולים, הבעש"ט (בשנת נח"ת) ורבינו הזקן (בשנת קה"ת), וכפי שידובר בארוכה בהתוועדויות שלאח"ז.

9) ראה "התמים" ח"א ע' כה.

10) ראה גם "רשימות" חוברת קפא ע' 15. וש"נ.

11) כלומר: אע"פ שבימים ההם הי' הנשיא ("הנשיא הוא הכל", שהוא רק אחד) אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (ורק לאח"ז נעשה כ"ק מו"ח אדמו"ר ממלא מקומו), מ"מ, ההצעה ע"ד יסוד הישיבה באה ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר, ותיכף מתחילת כל הענינים נתמנה הוא - כ"ק מו"ח אדמו"ר - למנהל־פועל של הישיבה.

*) ומה שישנם גם אצל אינם־יהודים – הרי זה רק כדי שיוכל להיות ענין הבחירה (ראה גם סה"מ תרנ"ו ס"ע שיט. ועוד), שכן, בחירה שייכת רק בדברים שיש איזו שייכות ביניהם, כמבואר בתניא (פמ"ט) שענין הבחירה קאי על "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם".

החכמה שהו״ע של נקודה, ולאח״ז צריכים להרחיב את הנקודה, שזהו״ע דבינה, ולאח״ז גם ענין העיקרי דדעת - שנזכר תחילה בפסוק: ״לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע״ - שענינו ש״יתקע מחשבתו בחוזק כו׳״, ועי״ז נעשית הולדת המדות, אהבה וענפי׳ ויראה וענפי׳[12] (כמבואר בתניא[13]), שכוללים קיום כל מצוות עשה ומצוות לא תעשה שקיומם נעשה ע״י אהבה ויראה[14].

[ולהעיר, שהקדמת הדעת לחכמה ובינה בפסוק ״לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע״, מורה על הדעת כפי שקשור עם ענין הכתר - שלכן, אף שהסדר הרגיל בהספירות הוא חכמה בינה ולאח״ז דעת, מ״מ, לפעמים מונים דעת לפני חכמה ובינה, כיון שדעת קשור עם כתר[15], וזהו שאמרו כשהכתר נמנה אין הדעת נמנה[16], לפי שהדעת הוא כמו כתר[17], וכשהכתר הוא בגלוי, אזי הדעת הוא ע״ד ״שרגא בטיהרא מאי אהני״[18].

וענין זה קשור עם חמשה עשר בחודש שבו ״קיימא סיהרא באשלמותא״ - כי, השלימות האמיתית של הלבנה היא בהיותה (לא רק ״המאור הקטן״[19], כפי שנעשית לאחרי שבאה בטענה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד[20], אלא) אחד מ״שני המאורות הגדולים״[19], באופן שכתר אחד לשניהם[21]].

וכל זה מודגש ביותר בתקופתנו זו - כמדובר בארוכה במשך השנה שכבר ישנה השלימות ד״ארבעים שנה״ מהסתלקות כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו, ובמילא ישנו הענין ד״נתן לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע״.

ג. ובפרטיות יותר:

ידועה[22] השיחה וההכרזה אודות התפקיד של תלמידי התמימים - שנוסף על פעולת ענין התמימות בעצמם, צריכים הם לפעול ענין התמימות גם בכל הסביבה שלהם, כיון שמהענינים העיקריים דתלמידי התמימים שצריכים להיות ״נרות להאיר״, ועד ״להאיר״ בתכלית השלימות, עי״ז שפועלים שגם התלמידים והמושפעים שלהם יהיו ״נרות להאיר״ באותו אופן שהם השפיעו עליהם, והיינו (בסגנון אחר, אבל אותו הענין), שכאו״א מהמושפעים יפעול בהד׳ אמות שלו, בביתו הפרטי, אצל בני ביתו, ובחלקו בעולם - שיהי׳ מעין ישיבת תומכי תמימים.

ועוד ועיקר - כמבואר בשיחה הידועה של כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע לתלמידי תומכי תמימים[23], שתלמידי הישיבה הם ״חיילי בית דוד״ שמנצחים את המעמד ומצב ד״חרפו עקבות משיחך״, ופועלים ביאת המשיח באופן ד״אמן ואמן״, כלשון הכתוב בסיום וחותם מזמור פ״ט בתהלים[24].

ויש להוסיף בדיוק הלשון ״חרפו (עקבות משיחך)״ - שבזה מרומז שמשנים ומהפכים את הענין הבלתי־רצוי לענין של חריפות למעליותא, חריפות בתורה.

ועוד זאת, שבלשון ״חרפו״ נרמזת גם כללות העבודה דבירור וזיכוך העולם - ע״פ המבואר בחסידות (מספרי קבלה)[25] שכללות הענין דמעשינו ועבודתינו הוא בירור רפ״ח ניצוצין שנפלו למטה, אשר ע״י הבירור מתעלים הניצוצין למעמד ומצב נעלה יותר מכפי שהיו קודם הנפילה (שבגללה הוצרך להיות הבירור),

---

12) ולכן מצינו בענין המוחין שישנם ג׳ מוחין וגם ד׳ מוחין - כי מוח הדעת גופא מתחלק לשנים, לאהבה וענפי׳ ויראה וענפי׳ (ראה סידור (עם דא״ח) שער התפילין ז, סע״א ואילך. ובכ״מ).

13) ספ״ג.

14) שם פ״ד.

15) תו״א תולדות יט, א. סה״מ תר״ס ע׳ נא. ה׳ש״ת ע׳ 38.

16) ע״ח שער כג (שער מוחין דצלם) פ״ח (וראה הערה בסה״מ ה׳ש״ת שם). וראה סה״מ שבהערה הקודמת.

17) והיינו, שדעת נעשית כל המציאות של כתר, וכתר נעשה כל המציאות שלמעלה, וכל המציאות שלמעלה נעשית כל המציאות שלמטה, עד שנעשות מציאות אחת ויחידה.

18) לשון חז״ל - חולין ס, ריש ע״ב.

19) בראשית א, טז.

20) פרש״י עה״פ - מחולין שם.

21) ראה ספר הערכים חב״ד (כרך ג) ערך אור הלבנה ס״ח (ע׳ שיד ואילך). וש״נ.

22) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח״ד ס״ע 227 ואילך. וש״נ.

23) שיחת שמח״ת תרס״א - נדפסה בלקו״ד ח״ד תשפז, ב ואילך. ועוד.

24) ופסוק זה מהוה ההכנה למזמור צדי״ק של ״נעים זמירות ישראל״, השייך לשנה זו.

25) ראה תו״א וישב כז, ב ואילך. מאמרי אדה״ז על פרשיות התורה בראשית בתחילתו, ובהנסמן שם ע׳ תכו.

ובגמר כל הבירורים מתגלה אורו של משיח - כמרומז במ״ש[26] ״ורוח אלקים מרחפת על פני המים״ (ששורש תיבת ״מרחפת״ הם האותיות ר׳ ח׳ פ׳, שרומזות על רפ״ח הניצוצין), ואיתא במדרש[27] ״זה רוחו (אורו[28]) של מלך המשיח״.

ד. וענין זה נעשה במיוחד ע״י לימוד פנימיות התורה - שלימוד זה הוא החידוש בישיבת תומכי תמימים:

גילוי פנימיות התורה הו״ע גילוי המשיח ברוחניות, כידוע דברי הצ״צ בזה[29]. אלא שאדמו״ר מהר״ש אמר לו על זה, שרוצים שיהי׳ גילוי משיח בפשטות, ועי״ז פעל את הדבר כו׳ - שתיכף ומיד הותחל גם ענין זה באופן אמירת התורה של הצ״צ בכלל.

ויש לומר, שכיון שבודאי היו כל עניניו של הצ״צ באופן דהולך ומוסיף ואור, הרי גם ענין הנ״ל לא הי׳ בתחלת נשיאותו של הצ״צ, כי אם (בעיקר) בהמשך הנשיאות שלו.

ובזה ניתוסף עוד יותר עי״ז שהרביים הנשיאים שלאחריו הוסיפו ביאור בתורתו, וביאור כזה שכלל גם הענין ד״תלמיד ותיק עתיד לחדש״[30], ועאכו״כ בנדו״ד שה״תלמיד ותיק״ הי׳ אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע, ולפנ״ז אדמו״ר מהר״ש (שענינו ״מלכתחילה אַריבער״[31]), שהוא הוא זה שהיו לו חילופי דברים האמורים עם הצ״צ, ולאח״ז נעשה ממלא מקומו, והוא המשיך ומסר זה - בתוספת וביתר שאת וביתר עוז - לממלא מקומו, אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע, והוא מסר זה לבנו יחידו ממלא מקומו, נשיא דורנו, כ״ק מו״ח אדמו״ר.

ובפרט לאחרי שעברו ארבעים שנה, תכלית השלימות דחב״ד (״לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע״), בלימוד פנימיות התורה של כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו, נוסף על לימוד פנימיות התורה של אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע והנשיאים שלפנ״ז, שכל נשיא הוא ממלא מקומו של הנשיא שלפניו שמציאותו נמצאת אצלו בגלוי, כך שישנם בגלוי כל השמונה דורות של נשיאי חב״ד[32]: דורנו זה שהנשיא שלו הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר, דורו של אדמו״ר מהורש״ב נ״ע, דורו של אדמו״ר מהר״ש, דורו של הצ״צ, דורו של אדמו״ר האמצעי, דורו של רבינו הזקן, וכולל גם דורו של המגיד ודורו של הבעש״ט, ושומעים תורה מכל אחד ואחד מהם - ע״ד הסיפור הידוע אודות שבעת התורות ששמעו מהבעש״ט בגן־עדן[33], אשר תורות אלו נמסרו לכאו״א מאתנו[34].

ה. ועי״ז נעשה ענין התמימות (״תומכי תמימים״) והשלימות בעצמו, וגם בחלקו בעולם - כמרומז בענינו של יום חמשה עשר בחודש שבו ״קיימא סיהרא באשלמותא״:

---

26) בראשית א, ב.

27) ב״ר פ״ב, ד. פ״ח, א.

28) זח״ג לד, ב. וראה תורת מנחם - תפארת לוי״צ ויקרא ע׳ נג.

29) ראה תורת מנחם - התוועדויות ח״א ס״ע 18. ס״ע 141. לקו״ש ח״ו ע׳ 80 הערה 70. ועוד.

30) ראה מגילה יט, ב. הנסמן בלקו״ש חי״ט ע׳ 252.

31) ראה אגרות־קודש אדמו״ר מהוריי״צ ח״א ע׳ תריז.

32) להעיר, ש״נשיא״ ר״ת ״ניצוצו של יעקב אבינו״ (קה״י מע׳ רבי), שענינו תורה (נסמן בלקו״ש ח״ל ע׳ 137), ואם הדברים אמורים בנוגע לכל נשיא, עאכו״כ שכן הוא בנוגע לנשיאי חב״ד, שהרי תוכן הענין דחב״ד (ר״ת חכמה בינה דעת) בפשטות הוא לימוד התורה.

33) ביום הש״ק פ׳ כי תבוא, תרנ״ב (ראה כש״ט (הוצאת תשנ״ט) בהוספות סתי״ט ואילך. וש״נ).

34) וכאשר כל א׳ מאתנו לומד וחוזר תורה שנאמרה בג״ע, הרי כיון שעי״ז ״שפתותיו דובבות״ בהמקום שבו נמצא (ראה יבמות צז, רע״א), ובנדו״ד בגן־עדן - הרי זה בבחינת ״עולמך תראה בחייך״ (ברכות יז, א), היינו, שישנו הענין דג״ע בעוה״ז הגשמי, ועוה״ז הגשמי נעשה במעמד ומצב דג״ע, ואדרבה, בהוספה שלא בערך, כי, מציאותו של ג״ע כפי שהוא עכשיו הוא רק מקום וזמן של לימוד התורה, משא״כ כאשר ג״ע נמשך ומתגלה בעוה״ז, ה״ז באופן ש״עולמך תראה בחייך״, שעי״ז נעשה האדם חי (ע״ד ״וצדיק באמונתו יחי׳״)* גם בגשמיות, ב״יחוד נפלא״ של גוף בריא ונשמה בריאה, וכולל גם חלקו בעולם באופן של בריאות, עד שכל העולם נמצא במעמד ומצב דתכלית השלימות (ע״ד הענין ד״קיימא סיהרא באשלמותא״).

---

*) ויש לומר שהתי״ו ד״תראה״ הוא גם ר״ת ״תחי׳״.

כיון ש״ישראל מונין ללבנה״[35] לפי ש״דומין ללבנה״[36], הרי מובן שכשם שבט״ו בחודש ״קיימא סיהרא באשלמותא״ (בגשמיות כפשוטו), כך הוא גם בהנמשל, שמורה על מעמד ומצב של ״אשלמותא״ אצל כאו״א מישראל, אנשים נשים וטף, עד לקטני־קטנים.

והרי השלימות של יהודי מתבטאת בכך שיש בו הענין דמשיח[37], והוא נמצא במעמד ומצב של משיח - עי״ז שנמצא במעמד ומצב של ״כוכב״ (כמ״ש[38] ״דרך כוכב מיעקב״, דקאי על משיח[39], וקאי גם על כאו״א מישראל[40]), שתיבה זו מורכבת משני חלקים - ״כו־כב״: כ״ו - הגימטריא דשם הוי׳, שנמשך בעוה״ז התחתון ע״י כ״ב אותיות התורה (כמאמר[2] ״אסתכל באורייתא וברא עלמא״), ובאופן ששני ענינים אלו (כ״ו וכ״ב) נעשים תיבה ומציאות אחת ויחידה, ועד למציאות האחדות של הקב״ה כפי שהיא בגלוי אצל כאו״א מישראל - ישראל וקוב״ה כולא חד, ע״י אורייתא[41], כולל ובמיוחד - פנימיות התורה, שעומדת ביניהם ומחברת אותם, כיון שעל ידה נעשה ״יחוד נפלא״ בין השכל המשכיל והמושכל[42].

ועוד זאת:

השלימות דט״ו בחודש קשורה ושייכת להשלימות שהיתה בזמן שלמה המלך[43], שאז נתקיים אמיתית הענין ד״פדה בשלום נפשי גו׳״[44], מעין ודוגמת השלימות שתהי׳ לעתיד לבוא (כמבואר בארוכה בדרושי פדה בשלום בשערי תשובה[45]) - שענין זה נעשה (״כי״) ש״ברבים היו עמדי״[44], כלומר, עי״ז שפעלו שבחינת ה״רבים״ דהעולם תהי׳ ״עמדי״, עם כאו״א מישראל (ועם כלל ישראל), עד כדי כך שבחינת ה״רבים״ עצמה נעשית סיוע לעבודתו של כאו״א מישראל.

ומזה מובן שיהודי פועל ענין השלימות והתמימות בחלקו בעולם ועי״ז בכל העולם כולו - שמודיע ומראה בכל העולם כולו, ויתירה מזה, שאינו צריך להודיע ולהראות, כיון שהעולם מצד עצמו, בעצם קיומו ואופן מציאותו, ״אומר״ ו״מודיע״ ב״קול גדול ולא יסף״[46] (כפי שהי׳ בעת מתן־תורה[47]), שכל מציאותו היא כח הפועל האלקי שנמצא באופן גלוי בהנפעל[48].

ושלימות ותמימות זו תהי׳ בכל הענינים שבעולם, היינו, לא רק במין המדבר, אלא גם במין החי, צומח ודומם, ואדרבה, בעיקר בנוגע לחלק הדומם שבעולם - כי, ע״פ הידוע[49] שכל הגבוה גבוה ביותר נופל למטה מטה יותר, מובן, שעד״ז הוא גם בנוגע לתנועת העלי׳ מלמטלמ״ע, שאצל המטה ביותר העלי׳ היא ביתר שאת וביתר עוז, דכל ה״מטה מטה ביותר״ עולה ל״גבוה גבוה ביותר״, עד ל״גבוה מעל גבוה גו׳ וגבוהים עליהם״[50], עד ל״גבוה״ האמיתי, שזהו עצמות ומהות א״ס, ולמעלה מזה - עצמות ומהות כפי שהוא למעלה מכל מיני תוארים, ועד לעצמות ומהות כפי שהוא במקומו.

ו. וע״פ האמור שהתייסדות ישיבת תומכי תמימים קשורה עם ביאת המשיח - יובן גם הקשר והשייכות דהתייסדות הישיבה בט״ו אלול עם החתונה דכ״ק מו״ח אדמו״ר בי״ג אלול (כנ״ל ס״ב):

---

35) סוכה כט, א.
36) ראה סוכה שם. ב״ר פ״ו, ג. אוה״ת בראשית ד, סע״ב ואילך. ועוד.
37) ראה מאור עינים ס״פ פינחס.
38) בלק כד, יז.
39) ירושלמי תענית פ״ד ה״ה.
40) ירושלמי מע״ש ספ״ד.
41) ראה זח״ג עג, א.
42) תניא פ״ה (ט, ב).
43) שמו״ר שבהערה 3.
44) תהלים נה, יט.
45) ח״א נה, ג ואילך.
46) ואתחנן ה, יט. וראה תניא פל״ו. לקו״ש ח״ד ע׳ 1092 ואילך.
47) דאע״פ שמ״ת הי׳ פעם אחת בלבד, מ״מ, ניתן אז הכח על כל השנים וכל החדשים וכל הימים וכל הרגעים שלאח״ז, וכציווי התורה (פרש״י תבוא כו, טז) ״בכל יום יהיו בעיניך חדשים״ ממש, ובזה גופא - אין הכוונה שבמשך כ״ד שעות היום נשאר האדם באותו מעמד ומצב (ורק ביום שלאח״ז נעשה בעיניו ״חדשים״), אלא, שבכל רגע דהיום ״יהיו בעיניך חדשים״, כיון שבכל רגע ורגע צ״ל הליכה מדרגא לדרגא כו׳.
48) ע״ד שמצינו בנוגע להמגיד ״שהכיר לפועל הכלי מתוך הכלי שהי׳ סומא בעין א׳ כו׳״ (שער האמונה ספכ״ד), היינו, שהכיר את כח הפועל בנפעל גם בנוגע להפרטים שבדבר, אפילו כאשר הפרט הי׳ לכאורה ענין של חסרון, אם כי חסרון כזה שנקרא בשם ״סגי נהור״, ואפילו החסרון באופן זה לא הי׳ אלא בעינו אחת.
49) ראה בארוכה שערי אורה שער הפורים ד״ה יביאו לבוש מלכות פי״ב ואילך, פל״ב ואילך.
50) קהלת ה, ז. וראה ספר הליקוטים (דא״ח להצ״צ) ערך גבוה (ע׳ נג ואילך). וש״נ.

כללות ענין הנישואין קשור עם ימות המשיח - כדאיתא במדרש[51] "העולם הזה (החל מיציאת מצרים) אירוסין היו .. לימות המשיח יהיו נישואין", שאז יהיו ה"נישואין" דכאו"א מבנ"י (וכלל ישראל) עם הקב"ה, ועד עם עצמותו ומהותו ית', באופן ש"והיו לבשר אחד"[52].

ושייכות זו מתבטאת גם בענין השמחה - כמוזכר לעיל[53] שהשמחה הכי גדולה היא דוקא שמחת חתן וכלה, כפי שרואים במוחש, וכפי שיודעים גם כיצד נערכו הנישואין דכ"ק מו"ח אדמו"ר, וכיצד הי' אז ה"גילוי" של אביו (אדמו"ר נ"ע); וזהו גם מהחידושים בימות המשיח - כמ"ש[54] "אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה", לעתיד לבוא דוקא.

וענין זה מודגש ביותר בשייכות להחתונה של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - כיון שהחלק השני[55] של שמו הוא "יצחק", ע"ש הצחוק והשמחה[56].

ויש להוסיף, שהענין ד"אז" נעשה תיכף ומיד עכשיו - שהרי נמצאים אנו בדור השמיני ("אז" בגימטריא שמונה) דנשיאי חב"ד (כנ"ל ס"ד), שאז ישנה השלימות דכללות מעשינו ועבודתינו בכל הדורות[57], כך שאין זה "אז" בלשון עתיד, שעתיד לבוא, אלא זהו ענין של הוה[58], ובמילא נעשה תיכף ומיד "ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה", שכאו"א מישראל נמצא בשמחה הכי גדולה, ומלכתחילה אין מקום לשאלה: היתכן?! הרי מצינו בגמרא[59] תנאים (שנתפרשו באופן גלוי כדרישת ההלכה) מתי מותרת ההנהגה ד"ימלא שחוק פינו" - כיון שתיכף ומיד בא משיח צדקנו, כך שה"אז" נעשה ענין של הוה, ומיד לאח"ז נעשה גם ענין של עבר, כשכבר היתה התחלת הגאולה.

וכאמור, ענין הנישואין שקשור עם הגאולה נעשה ביום י"ג אלול - י"ג בגימטריא "אחד" (ע"ד ענין הנישואין באופן ד"והיו לבשר אחד"), והמשכו ביום הש"ק י"ד אלול, שכולל כל הענינים דש"ק, ועאכו"כ ענינו העיקרי - "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[60], ותיכף ומיד לאח"ז בא "יום השלישי (ט"ו אלול, שבו) יקימנו ונחי' לפניו"[61], שענין זה נפעל בגלוי ובפשטות ע"י התייסדות ישיבת תומכי תמימים, כנ"ל בארוכה.

וענין זה נעשה הענין העיקרי דכל השנה כולה - כיון שביום זה "קיימא סיהרא באשלמותא" של החודש שכולל את כל השנה כולה, ע"י החשבון־צדק[62] וההכנה בנוגע לכל השנה - חודש אלול, ר"ת "אני[63] לדודי ודודי לי"[64], שאז עומד מוכן כל יהודי במעמד ומצב שכל מציאותו ("אני") היא "לדודי",

---

51) שמו"ר ספט"ו.

52) בראשית ב, כד.

53) שיחת י"ג אלול שנה זו בתחלתה (לעיל ע' 219).

54) תהלים קכו, ב. וראה ברכות לא, א.

55) שהוא גם סיום וחותם כללות השם, שהתחלתו "יוסף", כיון ששניהם יחד נעשים שם אחד ויחיד (ראה בארוכה שיחת יו"ד אלול שנה זו ס"ה (לעיל ע' 210)).

56) ראה וירא כא, ג־ד.

57) כולל גם שלימות מעשינו ועבודתינו דכאו"א מישראל בכל משך האריכות ימים ושנים טובות שמקבל מהקב"ה, "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה", עד "והיו ימיו מאה ועשרים שנה" (בראשית ו, ג), שזהו שלימות הימים, ולא עוד, אלא שלאח"ז ניתוסף שלימות למעלה משלימות זו - מאה ושמונים שנה, כ"ימי יצחק" (וישלח לה, כח), שמו השני של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

58) ובפרט לאחרי שישנו הענין ד"גאולה בשביעית" (ראה מגילה יז, ב) - כפי שאמרנו זה־עתה בתפלת העמידה דערבית, ועד"ז בתפלת מנחה שלפנ"ז, ותפלת שחרית שלפנ"ז.

59) ברכות שם. וראה גיטין ז, א. טושו"ע או"ח סתק"ס.

60) תמיד בסופה.

61) הושע ו, ב.

62) שמורה גם על צדקתו של כאו"א מישראל ושל כלל ישראל, כיון שהשנה היתה אצלם מלאה בעניני תומ"צ, תורה, עבודה וגמילות חסדים - "חוט המשולש", שמורה על "חוזק" ו"חזקה", וקיום נצחי.

63) שה"ש ו, ג ובשעה"פ עה"פ. ועוד.

64) ומד' תיבות אלו מורכב ענינו של חודש אלול - החל משבת מברכים חודש אלול, ועאכו"כ מר"ח אלול*, שבו מתחילים ארבעים יום האחרונים המרומזים בד' היודי"ן שבס"ת ד"אני לדודי ודודי לי" (ב"ח או"ח רסתקפ"א (ד"ה והעבירו)), עליהם נאמר "מה הראשונים ברצון אף** האחרונים ברצון" (פרש"י עקב ט, יח), שסיומם וחותמם ביוהכ"פ, "אחת בשנה", שבו נשלמת הכתיבה וחתימה טובה, וגמר חתימה טובה, ופתקא טבא כו'.

---

*) ב' הימים דר"ח – שזהו"ע ד"בראשי חדשיכם" לשון רבים (זח"ג רמח, א. וראה אוה"ת פינחס ע' א'קסה ואילך).

) ובאופן שריבוי זה ("אף** האחרונים ברצון") הוא בתוקף יותר מהענין שעליו בא הריבוי, היינו, באופן נעלה יותר מארבעים ימים הראשונים – ע"ד מאחז"ל (קה"ר) עה"פ (קהלת ב, ט) "אף חכמתי עמדה לי", "חכמה שלמדתי **באף** עמדה לי" (ראה לקו"ת ויקרא ה, ד. ובכ"מ).

ועי״ז פועל גם למעלה - ש״דודי״ נעשה ״לי״, ובמעמד ומצב זה עומד יהודי במשך כל השנה כולה (בכח וההשפעה וההוראות דחודש אלול), כך שכל השנה כולה היא במעמד ומצב דחודש אלול (״אַן אלול׳דיקער יאָר״), ובאופן כזה פועל גם בעולם - שכל העולם יתקשר וישתנה ויתעלה למעמד ומצב ד״אלול״.

ז. המורם מכל הנ״ל בנוגע לפועל:

בעמדנו ביום התייסדותה של ישיבת תומכי תמימים, התייסדות שאירעה אמנם בעיר ובמקום מסויים, אבל מתוך כוונה (שנתגלתה תיכף בתחילת ההתייסדות) שתלמידי הישיבה יהיו ״נרות להאיר״, ושעיקר הגילוי יהי׳ דוקא בהזמן ד״חרפו עקבות משיחך״, כדי שיפעלו את הענין ד״חרפו״ למעליותא, שזהו״ע דבירור הרפ״ח ניצוצין, שעי״ז מביאים את הגאולה האמיתית והשלימה (כנ״ל בארוכה) - עושים את כאו״א מכם ״שליח״ לפעול בכל הענינים האמורים לעיל, לפרסם בכל מקום ע״ד השליחות של תקופה זו, שכאו״א מישראל צריך להיות ״נר להאיר״, לסיים ולגמור את התקופה ד״חרפו עקבות משיחך״, ולהביא תיכף ומיד גאולה האמיתית והשלימה.

ובודאי יקח כאו״א על עצמו את השליחות - לעשות מביתו הפרטי מעין ודוגמת ישיבת תומכי תמימים (כנ״ל ס״ג), והיינו, ע״ד המדובר פעם בארוכה[65] שכל בית יהודי צ״ל בית של גמילות־חסדים, בית של תורה ובית של תפלה, כך בפרטיות יותר (או בענין שבו מפורשים יותר הענינים הנ״ל), צ״ל כל בית (גם) מעין ודוגמת ישיבת תומכי תמימים, כפי שרואים אצל כל אלה הנמצאים שם וכל אלה שזכו לקבל שם לימוד בכלל, ולימוד בתורה במיוחד, ולימוד בפנימיות התורה בפרטי־פרטיות וביחוד־שביחוד.

ויש להוסיף גם הקשר לענין של נישואין, כבהתייסדות ישיבת תומכי תמימים שהיתה קשורה עם נישואי כ״ק מו״ח אדמו״ר - כיון שהדיבור עכשיו קשור גם עם נישואין בפשטות הנערכים עכשיו[66], הקשורים עם קיום היעוד[67] ״מהרה ישמע כו׳ בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה וגו׳״ (כל החמשה קולות[68]), כפי שאומרים בנוסח השבע ברכות [ובפרט שנוסף על השבע ברכות בשעת הנישואין, חוזרים ואומרים שבע ברכות בכל שבעת ימי המשתה - כש״באו[69] פנים חדשות״[70]], שבהן מברכים את כל בנ״י המסובים בהסעודה, ועל ידיהם נמשכות הברכות בכל העולם כולו, מתחיל מבנ״י שבדור ההוא, ובנדו״ד, המשכת הברכות היא גם באופן ד״יוסף״ ובאופן ד״יצחק״ (ב׳ שמותיו של כ״ק מו״ח אדמו״ר).

ח. ויש לקשר כהנ״ל גם עם פרשת השבוע - פרשת תבוא:

בהתחלת פרשתנו מדובר אודות ביאת בנ״י לארץ ישראל (״והי׳ כי תבוא אל הארץ גו׳״), ובזה גופא באופן ד״וירשת וישבת בה״, שזהו״ע דכיבוש וחלוקת הארץ, ובהמשך לזה - ״ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו׳״, הבאת ביכורים לבית המקדש מפירות שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל[71].

וביאור ענין הפנימי שבזה - ע״פ פתגם הצ״צ ״מאַך דאָ ארץ ישראל״ (כידוע הסיפור בזה[72]), היינו, שכאו״א מישראל צריך לעשות מחלקו בעולם ״ארץ ישראל״, ואז הוא מביא ביכורים מהפירות שנשתבחה בהם הארץ.

ובהמשך הכתובים: ״וענית ואמרת גו״[73] - דיש לומר, ש״אמרת״ הוא גם מלשון ״האמרת״

65) ראה גם לקו״ש חל״ו ע׳ 130, ובהנסמן שם בהערה 75.

66) ובודאי יתקיימו עוד ענינים של חתונות ושמחת נישואין, הן שבעת ימי המשתה של נישואין שכבר התקיימו, ועאכו״כ נישואין עצמם.

67) ע״פ ירמי׳ לג, יו״ד־יא.

68) ברכות ו, ב.

69) כתובות ז, סע״ב. רמב״ם הל׳ ברכות פ״ב ה״י. טושו״ע אה״ע סס״ב ס״ז.

70) כולל גם עיקר הענין ד״פנים חדשות״ - שכל יהודי נעשה בבחינת ״פנים חדשות״ לגבי מעמדו ומצבו ברגע שלפנ״ז, שכן, מאחר שניתוסף אצלו עוד רגע, הרי הוא נעשה ״נר להאיר״ עוד יותר מכפי שהי׳ עד אז, ובמילא נעשית אצלו ״פנים חדשות״, עד ל״פנים חדשות״ ממש.

71) פרש״י עה״פ (כו, ב).

72) אגרות־קודש אדמו״ר מהוריי״צ ח״א ע׳ תפה.

73) כו, ה.

ו"האמירך", כמ"ש בהמשך הפרשה "את ה' האמרת היום גו' וה' האמירך היום גו'"[74], שעל זה פירשו חז"ל[75] "אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם", וע"פ פירוש התוספות[76] ש"אחת" היא בחינת "יחידה", מובן, ש"חטיבה אחת בעולם" פירושו, שמתגלית בחינת היחידה ("יחידו של עולם") בעולם, ונמשך ומתגלה גם בכאו"א מבנ"י ובכולם יחדיו, ובפרט ע"י קיום מצות "ואהבת[77] לרעך כמוך"[78], שעי"ז נעשים כל בנ"י מציאות אחת.

ועד שפועלים גם הפיכת הענינים דלעו"ז - כמ"ש בהמשך הפרשה[79] "השקיפה ממעון קדשך גו'", שעל זה אמרו חז"ל[80] "כל השקפה שבתורה כו' וזה לשון ברכה", "הופכים את הקללה לברכה"[81], והיינו, שה"השקפה" שנאמרה בפרשה זו (שהיא היחידית בכל התורה כולה שב"לשון ברכה") משנה ומהפכת גם "כל השקפה שבתורה", שכל ענין של השקפה, להיותו "השקפה שבתורה", ילמדוהו בתורה באותו אופן שילמדו לעתיד לבוא הענין דיציאת מצרים, שלכן יצטרכו[82] גם ללמוד ולספר מה שאירע במצרים, אלא, שאז יהי' הענין ד"מצרים" כפי שהוא למעלה ממיצרים וגבולים אלא שנמשך (דוקא) במיצרים וגבולים, שזהו"ע מצרים דקדושה, כולל גם חכמת מצרים דקדושה, שעי"ז ניתוסף בחכמת שלמה[83], כמובן מהמבואר בפשטות הכתובים[84].

[וע"ד מ"ש[85] "ולא אבה ה' אלקיך לשמוע גו' ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה גו'" (כמדובר לעיל[86]) - שהענין ד"לא אבה" הוא ע"ד הענין דשס"ה מצוות לא תעשה, שעם היותן ענין ד"לא תעשה", נעשה מזה ענין של חיוב ועשי', כמודגש גם בכך ששס"ה מצוות ל"ת הם כנגד שס"ה גידים[87], והרי השס"ה גידים הם (כמו הרמ"ח איברים ששייכים למצוות עשה[88] שענינם עשי' בפועל) ענין חיובי, ואדרבה, מהלך הדם ("הוא הנפש"[88]) בכל הרמ"ח איברים נעשה דוקא באמצעות השס"ה גידים[89].

ויש לקשר זה עם הידוע[90] שתיבת "גיד" הוא בגימטריא "טוב".

ולהוסיף, שענין זה מודגש גם בתיבת "גיד" עצמה - שהתחלת וסיום התיבה הוא "ג־ד", שזהו"ע ד"גמול דלים"[91], ובאמצע ישנה אות "י"", הרומזת על ב' היודי"ן, הן היו"ד למעלה, דקאי על עצמות ומהות, והן היו"ד למטה, דקאי על "נפש השנית בישראל (ש)היא חלק אלוקה ממעל ממש"[92], אשר, להיותה "ממש" חלק אלוקה ממעל, מובן, דכשם שלמעלה ה"ז בבחינת יו"ד, כך צריכה לבוא גם למטה בבחינת יו"ד].

ט. ויה"ר - והוא העיקר - שע"י קבלת ההחלטות בכל האמור,

ובפרט שמקשרים כל זה עם חלוקה ושליחות לצדקה, עי"ז שיעשו עכשיו כאו"א מהנמצאים כאן שליח ליתן לצדקה את השטרות שנותנים לו, ובהוספה מדילי' (כמדובר כמ"פ עד"ז בהתוועדויות הקודמות),

---

74) כו, יז־יח.
75) ברכות ו, סע"א.
76) ד"ה עד - מנחות יח, א.
77) קדושים יט, יח.
78) ובפרט ע"פ הנהוג לומר זאת קודם התפלה, ובתור הקדמה להתפלה (ראה לקו"ש חכ"ה ע' 374. וש"נ) - לאחרי אמירת "מודה אני לפניך" שצריכה להיות "מיד כשיעור משנתו", שבזה נרמז גם שבשעה שניעורים משינת הגלות (כידוע שהגלות נמשלה לשינה), נעשה תיכף ומיד "מודה אני לפניך כו'", ותיכף ומיד "רבה אמונתך".
79) כו, טו.
80) ירושלמי מע"ש פ"ה ה"ה.
81) שמו"ר רפמ"א.
82) ברכות יב, סע"ב.
83) ומעין ודוגמת זה גם בכאו"א מישראל, כמובן מהמדובר לעיל (ס"ה) שבכאו"א מישראל ישנה בחינת משיח ("כוכב"), והרי בנוגע למשיח צדקנו כותב הרמב"ם דבר נפלא - שהוא "מבית דוד ומזרע שלמה" (פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד הי"ב).
84) ראה מלכים־א ה, יו"ד. התוועדויות תנש"א ח"ג ע' 223.
85) תצא כג, ו.
86) שיחת יו"ד אלול שנה זו סי"א (לעיל ע' 215 ואילך).
87) זח"א קע, ב.
88) פ' ראה יב, כג.
89) ראה גם התוועדויות תנש"א ח"ב ע' 252.
90) מאורי אור ג, טו. הובא באוה"ת וישלח רמז, סע"א ואילך.
91) שבת קד, א.
92) תניא רפ"ב.

הנה תיכף ומיד לאח״ז, או אפילו קודם ההמשך בזה, תיכף ומיד ממש[93], נעשה - בלשון הכתוב בפרשת השבוע - ״כי תבוא אל הארץ גו׳ וירשת וישבת בה״, והיינו, שדבר ברור הוא[94] שכאו״א מאתנו, וכולם יחד, ביחד עם כל ישראל שבכל העולם כולו, באים - ״עם עננֵי שמיא״[95] - לארצנו הקדושה, ״כל יושבי׳ עלי׳״[96], ותיכף ומיד ״ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו׳״ - הבאת ביכורים לביהמ״ק השלישי.

וכל ענינים אלו - באופן ד״אשלמותא״, כמודגש בעמדנו ביום שבו ״קיימא סיהרא באשלמותא״ של החודש האחרון של שנת ״נפלאות אראנו״, אשר, כל זה נעשה ההקדמה תיכף ומיד ל״נפלאות אראנו״ בארצנו הקדושה, ושם גופא בירושלים עיר הקודש, ובהר הקודש, ובביהמ״ק המשולש, עד בקודש הקדשים.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן לכאו״א מהנוכחים שטר של דולר, כדי לתתו (או חילופו) לצדקה].

93) ״ממש״ - גם מלשון מישוש, שממששים זה (״מ׳טאַפּט דאָס אָן״) בידים גשמיים, כולל גם ״ממש״ ב״לב לדעת עינים לראות ואזנים לשמוע״.

94) שהרי תיבת ״כי״ אינה בלשון ספק או תנאי כו׳, אלא סיפור דברים, שכאשר ״תבוא אל הארץ גו׳ וירשת וישבת בה״, אזי ״ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו׳״, כיון שיש לו חלק מבורר בארץ, לאחרי כיבוש וחלוקה.

95) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין צח, א.

96) ערכין לב, ב.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ג אלול, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו פ״נ מעש״ק תבא, ובטח ידוע לו אשר התקשרות ישראל עם הקב״ה הוא ע״י אורייתא, גליא דאורייתא וסתים דאורייתא וכמובא בזהר ח״ג (ע״ג, א) וכן קישורו של איש הישראלי מאחד לחבירו הוא ג״כ בעיקרו ע״י התורה כי ס״ר אותיות לתורה כנגד ס״ר נשמות שהם כללות ישראל אשר בצירוף כל תיבות אלו הס״ת כשרה, ובמילא כל אות מעלית בקדש את חברתה, וכיון ששולח אלי פ״נ הרי בודאי אשר כבר לומד או עכ״פ יתחיל תיכף ללמוד תורת חסידות חב״ד סתים דאורייתא אשר זכינו להתגלותה דוקא בדורותינו אלה, והוא ענין של כל אחד ואחד מישראל ואינו שייך לכתה אחת, והשי״ת יצליחו, וכדי לעורר ג״כ סייעתא דשמיא בעסקו בתורת חסידות חב״ד הרי מוכרח שישפיע גם על סביבתו לקרבם ולהמשיכם בלימוד זה ובאתעדל״ת אתעדל״ע.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע לו ברכתי, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות ות״ת ביר״ש.

בברכה.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
המזכיר

לקוטי־שיחות פרשת תצא כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

א.

השאלות על מצות מעקה

על מצות מעקה נאמר בתורה[1]: א) "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך". וצריך להבין: מדוע כתוב "בית חדש"[2] הרי ההלכה היא[3] שחייבים במעקה לא רק כאשר בונים בית חדש, אלא גם כאשר קונים בית ישן (ללא מעקה) וכדומה?

ב"ספרי"[4] נאמר: "משעת חדשתו[5] עשה לו מעקה" החובה לעשיית מעקה אינה חלה רק עם הכניסה לבית, כמצות מזוזה, אלא מיד עם בנייתו[6] — משעת חדשתו".

אך עדיין אין לשון הפסוק ברורה[7]: אם, כדברי ה"ספרי", חלה חובת מעקה מיד עם הבעלות על הבית, ולא עם הכניסה אליו, מדוע רומזת לכך התורה באמצעות הביטוי "תבנה בית חדש", שממנו משתמע שהחובה חלה רק על "בית חדש"[8], ולא באמצעות ביטוי המדגיש שחובת מעקה חלה על כל בית מיד עם הכנסו לרשות היהודי?

ב) בהמשך הפסוק[1] כתוב הטעם[9] לעשיית מעקה — "כי יפול הנופל ממנו". ואינו מובן: הפסוק רוצה למנוע כאן נפילה, ומדוע הוא מתבטא בלשון "(יפול) הנופל"?

על כך עונה הגמרא[10]: ראוי זה ליפול מששת ימי בראשית... אלא שמגלגלין זכות על־ידי זכאי וחובה על־ידי חייב". רש"י מביא תשובה זו בפירושו לתורה, אך לכאורה, אין תירוץ זה מתאים לדרך הלימוד על־פי פשוטו של מקרא, שהרי המשמעות של המילה "נופל" איננה "ראוי זה ליפול", אלא לשון הווה ושם־תואר — "נופל" ממש?[11]

ב.

הנבראים הם בעלי חסרון וכך גם השכל

בפרקי דרבי אליעזר נאמר[12], שהקדוש־ברוך־הוא ברא את העולם באופן שרוח צפונית איננה מושלמת (כמאמר[13]: עולם לאכסדרא הוא דומה, ורוח צפונית אינה מסובבת), כדי שאם יבוא אדם ויטען "הוא אלקה", יענו לו "יבוא ויגמור את הפינה הזאת שהנחתי..."

כלומר, כדי למנוע מן הנבראים את הטעות של אי־תלותם בבורא עולם ומנהיגו, בראם הקב"ה באופן שיש בהם חסרון כל־שהוא, שהם אינם יכולים להשלימו, וכך הם חשים את תלותם בכח עליון.

כך גם לגבי מציאות של "שכל": כדי שאדם לא יחשוב שבשכלו הוא מסוגל להבין הכל, בראו הקדוש־ברוך־הוא באופן שהוא מוכרח להזדקק לדברים שמעל לשכל, לדוגמא: כדי להבין דבר חכמה, יש לקבל תחילה את מושכלות היסוד, וכללי החכמה

---

1) פרשתנו כב, ח.

2) זה שהפסוק מתחיל "כי תבנה בית" (אף שגם בקנאו כו' חייב במעקה) — י"ל בפשטות כי דיבר הכתוב בהווה (כלל פשוט (גם) בפשוטו של מקרא (ראה רש"י משפטים כא, כח. כב, יז. שם, כא. שם, ל. ובכ"מ. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 137 ואילך)).

והקושיא שבפנים היא — למה נאמר "(בית) חדש" שתיבה זו היא יתור לשון וגם נותן מקום לטעות שבא ללמד שחיוב מעקב הוא דוקא בבית חדש.

3) ספרי עה"פ.

4) עה"פ.

5) ביל"ש כאן: חדושו.

6) ספרי דבי רב לספרי. וראה צפע"נ לרמב"ם הל' ברכות פי"א ה"ב והל' תרומות ד, ב (נעתק בצפע"נ עה"ת כאן). ובתולדות אדם לספרי מפרש: כשהוא חדש לו ויכנוס לדור בו. ואכ"מ.

7) נוסף לזה שדרשת הספרי היא דעת יחיד (רבי) ורבנן פליגי עלי' [ולכן לא הובא ברמב"ם* כו'] — ספרי דבי רב שם (וראה גם מגדל עוז לרמב"ם הל' רוצח פי"א ה"ג).

בספרי דבי רב שם, דלרבנן איצטריך "בית חדש" לומר שכל שהוא חדש לדידי' אע"ג דלא בנאו. ואף שבספרי נלמד זה מתיבת "בית" — "בית מ"מ" — "לאו דוקא אלא כלומר בית חדש מ"מ" (ספרי דבי רב שם לפנ"ז. תולדות אדם שם). אבל לכאורה דוחק לפרש כן בלשון הספרי.

8) ויל"ע בצפע"נ הנ"ל דמפרש "בשעת חדושו דהיינו בשעת בנינו".

9) כפשוטו של כתוב. אבל ראה לקמן בפנים סעיף ו' (ובהערה 49) ע"ד ההלכה.

10) שבת לב, א. פרש"י עה"פ בפרשתנו.

11) בראב"ע (ועד"ז בעוד מפרשים) כאן "נקרא על שם סופו.. ומלות רבות לאין מספר נקראו על שם סופם". אבל הא גופא צריך ביאור — למה יקראו על שם סופם (וכנראה גם להראב"ע אין פירושו וודאי אצלו וכהמשך ביאורו: ולא נדע אם כן דרך הלשון, או הוא דברי נבואה)?

12) פ"ג. וראה ג"כ רבותינו בעה"ת (הדר זקנים) וחזקוני ר"פ בראשית.

13) ר"א — ב"ב כה, סע"א ואילך.

---

*) אבל להעיר מצפע"נ שבהערה הקודמת.

שבאמצעותם מגיעים למסקנה השכלית, אך כללים אלו אינם נובעים מן השכל[14], כלומר בשכל עצמו מורגש חסרון, ויש צורך להזדקק לכוחות שמעל השכל.

כך הוא גם, להבדיל, בתורה: הנגלה שבתורה ירד ו"התלבש" עד להבנתו על־ידי שכל אנושי, ואף על־ידי אינו־יהודי[15]. אבל כדי שיזכרו את התורה, גם הנגלה שבה, שהוא שכל אלקי, נכתבו ענינים מסויימים בנגלה שבתורה באופן שאי אפשר להבינם לאשורם[16], אלא אם לומדים אותם על־פי פנימיות התורה, שהיא שכל אלקי בגלוי. על־ידי־זה חשים שהתורה רק "התלבשה" בשכל אנושי, אך במהותה היא שכל אלקי, שמעל לנבראים[17].

ויש לומר, שאחד מן הענינים הללו הוא הפסוק על מצות מעקה[18]: לפי הפירוש בפנימיות התורה לענין המעקה, יובן ש"בית חדש" הוא ענין עיקרי בתוכנו הפנימי של מעקה – חובת המעקה הקשורה ל"בית חדש".

וכך יובן גם הביטוי "יפול הנופל", שעוד לפני נפילתו (מ"גגך") הוא כבר נקרא "נופל".

ג.

מצות מעקה - זהירות בתחילת חיי נישואין

חז"ל אומרים[19] "ביתו זו אשתו", וכדברי רבי יוסי[20] "מימי לא קריתי לאשתי אשתי אלא לאשתי ביתי", וזהו הפירוש הפנימי ל"כי תבנה בית חדש" תקופת תחילת חיי נישואין[21], כאשר מוטלים על אדם "רחיים בצוארו"[22] – עיסוק בפרנסה גשמית[23], אדם חורש אדם זורע[24].

והתורה אומרת "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה..." – זהו "בית חדש" – סוג עבודה חדש, שאין רגילים בו, לפיכך יש צורך בעשיית "מעקה": אין להסתפק בזהירות שהיתה לפני־כן, בסוגי העבודה הקודמים, אלא יש הכרח לקבל הגבלות וסייגים חדשים[25] – הגבלות חדשות במחשבה, בדיבור ובמעשה.

ובהמשך הפסוק מצוינת הסיבה לכך שדוקא בעבודה חדשה זו דרושה האזהרה של "מעקה" – "כי יפול הנופל ממנו".

עבודה זאת כרוכה אצל האדם בכיוון של ירידה[26] ונפילה[27] לעומת מצבו הקודם, כי התעסקות בגשמיות העולם היא כירידתה הכללית של נשמתו לעולם־הזה, ולפיכך עלול להיות שגשמיות העולם תדרדר אותו מדרגתו. לכן אם הוא לא יהיה זהיר ביותר בעת בנייתו "בית חדש", הוא לא יוכל לרומם את הגשמיות ולהופכה לרוחניות, ואף להיפך, הגשמיות תגביר את ירידתו ונפילתו – "יפול הנופל".

ד.

"בית חדש" - הפיכת הגשמיות לרוחניות

ב"בית" הכוונה היא, לפעמים, גם לגוף האדם[28], ובעבודת ה' הוא כולל את העבודה הכללית של ה"בירורים" – בירור וזיכוך הגוף וחלקו של האדם בעולם. עבודה זו נקראת "בית חדש", כי א) לפני ירידת הנשמה למטה אין לה קשר לכך, ב) בעבודה זו מתבטא ה"חידוש" האמיתי.

ועל־דרך המבואר[29] על התהוות העולם הזה הגשמי, שאמנם יש מספר דרגות ב"סדר ההשתלשלות" המתהוות בדרך של התחדשות מן השורש והמקור

---

14) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 253. ולהעיר ממו"נ ח"א פנ"א. ועוד.

15) אלא שבזה י"ל שזהו בכדי שתהי' הבחירה חפשית. ואכ"מ.

16) להעיר מהכלל (רשב"ם ב"ב נב, ריש ע"ב. ועוד) דבמקום שמסיק הש"ס "קשיא" אין זה מבטל הדין. עד"ז (לדעת כמה) בשתק רב (ביצה ו, א. וראה הנסמן בסה"מ תש"ח ע' 102), וכיו"ב.

17) ראה אגה"ק סי' כו.

18) ובכ"ז הביאם רש"י בפי' עה"ת, כמו שמביא כמה פירושים שאינם (גלאַטיק) פשוטים כ"כ, מביא ב' (ויותר) פירושים מפני הקושי שבכאו"א מהם: ועוד.

19) משנה ריש יומא. וראה בגמרא שם יג, א. לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 184 ואילך.

20) שבת קיח, ב. נת' בלקו"ש שם (סעיף ג־ד).

21) להעיר, שבפ' זו (כב, יג. רמב"ם ריש הל' אישות. ובסהמ"צ (מ"ע ריג) מביא הכתוב כד, א. וראה חינוך מצוה תקנב) נאמרה מצות קידושין. ולקמן בפרשה (כד, ה) "כי יקח איש אשה חדשה גו' נקי יהי' לביתו שנה אחת גו'".

ולהעיר, שנישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר היו ביום י"ג אלול, ו' עש"ק פ' תצא (כמו קביעות שנה זו (- תשל"ח)) תרנ"ז – פרשת "כי יקח איש אשה חדשה גו'".

22) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג סעיף א' ואילך, וש"נ.

23) ולהעיר מע"ח (שמ"ב פי"ד. שער המצות וס' הליקוטים כאן) דמעקה ענינה המסך בין אצילות ובי"ע.

24) ברכות לה, ב. וממשיך: תורה מה תהא עלי'.

25) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 89 ואילך. ולהעיר מלקו"ת נצבים נב, סע"א.

26) ד"חתן חות דרגא" (תו"א קו, א. לקו"ת שה"ש בתחילתו. ובכ"מ). וראה יבמות (סג, א): נחית דרגא נסיב איתתא.

27) ויומתק יותר על פי הפירוש הפנימי ד"יפול הנופל" קאי על הניצוצות קדושה (ראה לקמן סעיף ד' – ד"תבנה בית חדש" קאי על כללות עבודת הבירורים) שנפלו למטה ע"י שבה"כ דתהו (ראה ע"ח כו' שם), ואם כשבאים (בהשגח"פ) ליד האדם ולא יזככם ויעלה אותם לשרשם – הרי יפלו עוד למטה יותר.

28) ד"ה ויבא עמלק תפר"ח ספ"א.

29) שרש מצות התפלה פכ"ה ואילך (וראה תו"א צ, ב). ובכ"מ. וראה לקמן הערה 34.

[כללות האור שלאחר הצמצום הוא ענין של התחדשות[30], ׳אדם קדמון׳ נקרא ״אדם דבריאה״ – יש מאין[31], ״כלים״ דאצילות הם ענין של יש מאין[32], ועל־אחת־כמה־וכמה עולם הבריאה[33]]

אך בכל זאת, החידוש האמיתי[34] הוא דוקא בהתהוות העולם הזה הגשמי, כמאמר הידוע[35] שהתהוות הגשמיות מן הרוחניות – אין לך יש מאין גדולה מזה.

כך גם לגבי עבודה עם דברים גשמיים: כיוון שלגשמיות אין כלל ערך לעומת רוחניות, יוצא, שהעבודה של בירור גשמיות העולם והפיכתה לרוחניות, היא התחדשות[36].

לפיכך רמוז אופן זה של עבודה ב״תבנה בית חדש״, זוהי עבודה ה״מחדשת״ ב״בית״ – בגוף, ובכך בונים ״בית״ ודירה לה׳ יתברך.

ה.

נגרם חידוש - גם באדם וגם למעלה

כשם שהעבודה היא באופן של התחדשות, כך גם האדם העובד:

ההתעלות הנגרמת לאדם באמצעות אופני עבודה אחרים היא יחסית, אך באמצעות עבודה זו של בירור גשמיות העולם מתעלה האדם באופן של ״חידוש״ – ללא ערך ויחס לדרגתו הקודמת[37].

יתר על כן: עבודה זו מחדשת גם למעלה, כביכול, כמאמר חז״ל[38] ״הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים״, ובדומה למאמר חז״ל[39] ״מוסיפין כח בגבורה של מעלה״ – באמצעות העבודה לעשיית ״דירה לו יתברך בתחתונים״[40], נעשית ה״דירה נאה״ ש״מרחיב(ין) דעתו של אדם[41] – של אדם העליון״, כביכול[42].

מצד ״סדר השתלשלות״ קיימת כביכול איזושהי ״הגבלה״ למעלה לגבי הורדת האור האלקי לעולם – יש אור אלקי שיכול לרדת אל תוך העולם, ויש אור הנעלה מן העולמות, ואור נעלה אף יותר – שאיננו כלל בגדר של עולמות[43].

ובאמצעות עבודה זו של ישראל נגרם ״חידוש״ שגם האור שאיננו כלל בגדרם של העולמות, ואף האור שנעלה מן האור שהיה ממלא את מקום החלל לפני הצמצום[44], יורד ומגיע למטה.

ו.

״מעקה״ - הכרחי לבניית ״בית חדש״

ה״כלי״ ל״חידוש״ הוא – התבטלות. כידוע[45] בענין העליות, שכאשר ״עליה״ נעלית באין־ערוך לעומת הדרגה הקודמת, מוכרחה להיות לפני־כן התבטלות, המכינה את הכלי לעליה. (בדומה ל״עמוד״ ו״נהר דינור״, שצריך לעבור כשעולים מגן־עדן התחתון לגן־עדן העליון[46]).

זוהי המהות הפנימית של ״מעקה״: בסייגים שקובע היהודי בעבודתו – ה״מעקה״ – מתבטאת התבטלות[47] וקבלת־עול, ההופכות אותו לכלי ראוי ל״בית חדש״[48].

בכך ניתן להסביר בפנימיות הענינים את הסיבה לכך, שסוף הפסוק ״ולא תשים דמים בביתך...״ איננו

---

30) ראה ספר הערכים־חב״ד כרך ג׳ ע׳ אוא״ס (א) סעיף י׳, וש״נ.

31) מאו״א א, לב. וראה ספר הערכים־חב״ד בערכו סעיף ג׳ (וראה שם ס״ו בתחילתו), וש״נ.

32) ראה השיטות בזה בספר הערכים־חב״ד כרך ד׳ ע׳ אורות דספירות – ״פשיטותם״ ו״ציורם״ סעיף ג׳, וש״נ.

33) ד״אין אצלנו בלה״ק בהוצאת היש מאין אלא לשון ברא״ (רמב״ן ר״פ בראשית).

34) להעיר ד״אין ערוך״ הוא דוקא ״בעוה״ז״ (נת׳ בהמשך תער״ב (ח״ב ע׳ א׳קנא. א׳קנה. ח״ג ע׳ א׳ תמב ואילך. ועוד), סד״ה אין ערוך לך תרצ״ד (תשי״א). ועוד).

35) ראה עיקרים מאמר א׳ פרק כג.

36) ראה בארוכה בכ״ז לקו״ש [המתורגם] ח״ו ע׳ 21 ואילך (ובהערה 79, 73 שם). חי״ב ע׳ 74 ואילך. וש״נ.

37) ראה ספר הערכים־חב״ד כרך א׳ ע׳ אהבת ה׳ – ההוספה שבה ע״י נה״ב סעיף ד׳, וש״נ. ועוד.

38) ברכות לג, ב. וש״נ.

39) איכ״ר פ״א, לג. וראה ספרי ברכה לג, ה.

40) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפל״ו.

41) ברכות נז, ב.

ולהעיר ממרז״ל (יבמות סג, רע״א) ״כל אדם שאין לו קרקע (״לבנות עליו שידור בו״ – תוד״ה שאין שם) אינו אדם״. ויש לקשר זה עם הידוע (ראה המשך תרס״ו ס״ע ז׳ ואילך. ע׳ תמו. ועוד) שהכוונה דדירה בתחתונים היא בעצמותו ית׳ למעלה מכל גילויים.

42) להעיר מלקמן ע׳ 415.

43) ראה לקו״ת ראה ביאור לד״ה אחרי פ״ב־ג. ר״ה ד״ה והי׳ ביום ההוא פ״ב וה׳. ברכה ד״ה מזמור שיר (הב׳) פ״א. ובכ״מ.

44) ראה המשך תרס״ו ע׳ ד. תקט ואילך. ועוד.

45) ראה תו״א ז, ג. המשך תרס״ו ע׳ יב ואילך. יח ואילך. ובכ״מ.

46) ראה תו״א שם. צו, א. המשך הנ״ל ע׳ טו. ובכ״מ.

47) ראה או״ת להה״מ עה״פ: מחיצה לגגך רצה לומר לגדלות שלך.. שלא יגבה לבך. וראה בארוכה לקו״ש חכ״ד ע׳ 141 ואילך.

48) להעיר מהמבואר בהמשך תרס״ו (ד״ה אחרי ה״א תלכו ואילך) בענין עבד פשוט, שעבודתו היא (לא מצד גילוי אור, כ״א) מתוך קב״ע ויר״ש וביטול בתכלית, ומשו״ז היא באופן של התחדשות, ועי״ז נעשה הדירה לו ית׳ בתחתונים שהיא המשכת אור חדש, עיי״ש בארוכה.

ועפ״ז (דמעקה שייכת לעשיית הדירה לו ית׳) יש לבאר ע״פ פנימיות הענינים זה שחיוב (מ״ע ד)מעקה הוא רק ב״בית דירה״ (ספרי כאן. רמב״ם הל׳ רוצח רפי״א. שו״ע חו״מ ר״ס תכז. שו״ע אדה״ז חלק חו״מ הל׳ שמירת גוף ונפש כו׳ סעיף א׳).

טעם למצות מעקה, אלא הוא, לפי ההלכה, ציווי בפני עצמו[49] [כנאמר בספרי[4]: ועשית מעקה לגגך – מצות־עשה, ולא תשים דמים בביתך – מצות לא־תעשה] –

כי המעקה איננו רק סייג כדי למנוע את נפילת האדם („יפול הנופל"), אלא הוא ענין הכרחי בבניית „בית חדש" – בגרימת חידוש והתעלות בלתי מוגבלת באדם (ולמעלה, כביכול).

ז.

בניית „בית" לה' מן הגשמיות באמצעות „מעקה"

ההוראה למעשה מן האמור לעיל היא:

יש לדעת שאסור להתנתק מן העולם, צריך לבנות „בית" – לעשות דירה לה' יתברך בתחתונים. ואדרבה, באמצעות ה„ירידה" באופן העבודה נגרמת ה„עליה" האמיתית, ונגרם חידוש למטה, וחידוש למעלה, כדלעיל.

מצד שני יש לדעת, שכדי להפוך גשמיות לכלי לרוחניות יש צורך ב„מעקה". כלומר, מוכרחים להישאר מובדלים מגשמיות העולם. צריך אמנם להתעסק בעניני העולם, אך אל להם לתפוס מקום אצל האדם, כי עליו לדעת ולחוש שהתעסקותו בעניני העולם היא רק כדי להגשים את הכוונה העליונה של עשיית דירה לה' יתברך בתחתונים[50].

ח.

הוראה מיוחדת לקראת נישואין

מזה נובעת הוראה מיוחדת למתכוננים ל„תבנה בית חדש" במשמעות של חיי נישואין:

בכך רואים את חשיבות הענין של חיי נישואין. נישואין של כל יהודי אינם ענין חשוב רק אצלו, בחייו הפרטים, אלא ענין כללי גם למעלה, כביכול. אז מתחילה עבודתו העיקרית בעשיית דירה לה' יתברך בתחתונים, וכך הוא גורם ל„מרחיבין דעתו של אדם" – של מעלה, כביכול – הורדת אור חדש לעולם, כדלעיל[51].

אך מצד שני יש לדעת, שכדי לבנות „בית חדש" יש הכרח בעשיית „מעקה" – קביעת סייגים.

לכאורה, כיוון שחתן מוחלין לו על כל עוונותיו[52], הרי אין הכרח לדאוג לסייגים וכו', כי הענינים הלא־טובים הקודמים נמחקו.

אומרים לו להיפך: לא די שעליו להיזהר להבא, כי מפני אי־רגילותו בעבודה בעולם־הזה הוא עלול ח"ו לבוא לידי „יפול הנופל", אלא יותר מכך: צריך להיות „מעקה" גם בגלל הענינים הלא־טובים בעבר, העלולים להפריע ל„בית חדש". עליו להתעלות בלי־ערך, ולכן אין מספקת התשובה הקודמת, אלא יש צורך בתשובה נעלית יותר[53], בהתאם ל„בית חדש".

ט.

תכלית הנישואין - נישואין ברוחניות

כך גם לגבי מהות המעקה, כאמור לעיל – היבדלות מן העולם הזה: האם ניתן לדרוש ממנו שיישאר מובדל מגשמיות העולם?

ניתן לטעון: כיון שעתה מתחילה התקופה של „רחיים בצוארו" על־פי התורה[54] – כיצד אפשר לדרוש ממנו שיישאר מובדל מגשמיות העולם?

יש לדעת אפוא, שאדרבה: התכלית של נישואי איש ואשה למטה היא שיהיה „זכו שכינה שרויה ביניהם"[55] – להביא ל„בית חדש", לנישואי איש ואשה ברוחניות בין ישראל לה'[56].

ובכך יש שני ענינים[57]: א) הקידושין בין ישראל לה' – כלומר, התאחדות ישראל עם אלקות. ב) באמצעות זאת „אסר לה אכולי עלמא כהקדש"[58] – הוא נעשה קדוש ומובדל מעניני העולם. שהרי, כאמור לעיל, התעסקותו בעניני העולם היא רק כדי „לסגל לבעלה"[59], להגשים את הכוונה העליונה של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים.

(משיחות ש"פ תצא, י"ג אלול* תשי"ד)

---

49) ראה לקו"ש ([המתורגם] ח"ב ע' 89. ח"ט ע' 144 הערה 28) – שעפ"ז מתורץ פסק הרמב"ם (הל' ברכות פי"א ה"ח. שם הי"ב) דמברכין על עשיית מעקה, אף שלפנ"ז (שם ה"ד) פסק ד"דברים שהם משום סכנה אין מברכין עליהם", עיי"ש.

50) להעיר מלקו"ש ח"י ע' 103 ואילך.

51) ולהעיר, דתכלית של נישואין הוא פו"ר, שענינם – המשכת א"ס למטה (ראה לקו"ת שה"ש מ, א. ובארוכה – שמח תשמח תרנ"ז ע' 5 ואילך).

52) ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג. מדרש שמואל פי"ז. פרש"י וישלח לו, ג. וראה רמ"א אה"ע סי' סא ונ"כ שם (ולקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 170) – שזה לענין התשובה.

53) כמבואר בתניא פכ"ט (לו, ב).

54) ראה הנסמן לעיל הערה 22.

55) סוטה יז, א.

56) דכל שה"ש מיוסד ע"ז, כידוע בדרז"ל.

57) ראה צפע"נ כללים ע' קדושין, וש"נ. וראה לקמן ס"ע 234 ואילך.

58) קידושין ב, ריש ע"ב.

59) ראה דב"ר פ"א, ו. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ב ע' 52 ואילך. ס' השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 661 ואילך (והערה 115 שם).

*) יום נישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר (בשנת תרנ"ז). ראה לעיל הערה 21.

בראשית לו, לט: וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב:

קנט

רמז ב"הדר־מהיטבאל" לטהרת אפר פרה

ענין שריפת הפרה[1] לאפר והזאתו וכו׳, הוא בירור הניצוצין דמלכי[2] תהו. ושוחטין ושורפין את הפרה עד שתעשה[3] אפר, הוא מה שמוציאין ממנה הניצוצי קדושה שמתהו המובלעים בה, ואז מטהרת טומאת מת שהוא משבירה[4] דתהו וכו׳.

ועולם התיקון התחיל ממלך[5] הדר ומהיטבאל, וזהו מרומז במעשה פרה אדומה, דהמי חטאת שטובל בהן ומעלה, הוא ע"ד כמו מהיטבאל כו׳ בת מי זהב.

מהיטבאל מלשון טבל, מה שטובל במי חטאת.

והמי חטאת הם כמו בחי׳ מי זהב, המים הם כמו מי, האפר פרה שנקרא עפר כמ"ש[6] מעפר שריפת החטאת, הוא כמו מי זהב, שזהב נק׳ עפר כמ"ש[7] ועפרות זהב לו.

והאפר הוא מהפרה שהיתה אדומה, כמו זהב שהוא אדום.

וטובלין את האזוב[8] בהכלי קיבול להמי חטאת.

אזוב[9] ר"ת[10] ואני זאת בריתי אותם, ברית הוא יסוד[11], והכלי קיבול להמי חטאת הוא יסוד דנוקבא.

ולפי"ז האזוב הוא כמו הדר, [12]הדורא דגופא[13] — יסוד, כי סריס[14] אין לו הדרת פנים.

ועל ידם האזוב והמי חטאת נטהר הטמא מטומאת מת, הוא כמו שע"י הדר ומהיטבאל הוא התיקון לטומאת מת, שהוא מהמלכים המתים דתהו, וד"ל.

מתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שפד

---

1) ראה לקוטי תורה פרשת חקת נו, ד ואילך. (ראה גם לעיל סימן עא).

2) פירוש: מבואר בקבלה ובחסידות, דהז׳ מלכי אדום (וישלח פרק לו, פסוקים לא־לט) הם מלכי תהו, דבכולם לא נזכר בהם אשה, רק בהמלך השמיני "הדר" כתוב "ושם אשתו מהיטבאל" וכמ"ש בזוהר חלק א׳ דף רכג, ב. חלק ג׳ דף קלה, ב. רצא, א. מובא לעיל סימן קמו. קמז. דממנו התחיל עולם התיקון יחוד דכר ונוקבא.

3) ראה לקוטי תורה שם נח, ד ביאור החילוק בין "פרה" נוט׳ פר־ה, ובין "אפר" נוט׳ פר־א.

4) ראה לעיל סימן נט הערה 15.

5) וכמ"ש שם פ׳ וישלח (פסוק לט) "וימלך תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב".

6) במדבר יט, יז "ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת".

7) איוב כח, ו.

8) במדבר שם פסוק יח, ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על האהל וגו׳.

9) פירוש: מבאר ומרמז (שם בתורת לוי יצחק) ד"אזוב" הוא בחי׳ ברית — מדת* היסוד, הן מצד המהות וציור ה"אזוב", והן מצד הגימטריא. ומרומז זה בהמשנה (פרה פרק יב משנה א) "האזוב הקצר", וביאורו בקיצור:

מבואר בחסידות, דמין הצומח הוא מרמז על מדות האדם, דכמו צומח יש גידול וצמיחה מקטנות לגדלות, כן במדות האדם יש בו קטנות וגדלות.

וזהו הענין בפרה אדומה שיש עץ ארז ואזוב, ארז הוא היותר גדול שבצומח, וארז הנמוך, ובמדות (וכן בספירות) הוא רמז על תפארת ויסוד, וכמו ש"יסוד" נמשך מ"תפארת" וכמו שכתוב (תקוני זהר — פתח אליהו יז, ב) "תפארת גופא", "יסוד סיומא דגופא אות ברית קדש", כך האזוב (ברית) הוא הקטן וה"קצר" וכו׳,

*) ראה בכ"ז לקוטי תורה פרשת חוקת עמוד נח, א. ספר המאמרים אדמו"ר האמצעי במדבר חלק ד׳ עמוד א׳ת־א׳תא. ספר הליקוטים להצמח צדק ערך אזוב.

וזהו מרומז ד"אזוב", בגי׳ י"ז, והו"ע מ"ש "אלה תולדות יעקב (תפארת) יוסף (ברית), ויוסף הי׳ בן שבע עשרה שנה" ("יז") וכו׳.

וכ"ז מרמז כאן ד"אזוב" הוא בחי׳ יסוד, וה"כלי" זהו הנוקבא, יחוד דכר ונוקבא — הדר ומהיטבאל.

10) ישעי׳ נט, כא.

11) פירוש: דטיבול האזוב" בהכלי הוא ע"ד יחוד דכר ונוקבא, ומרמז ע"ד מלך הדר ומהיטבאל — עולם התיקון.

12) כמ"ש בזהר תצוה דף קפו, ב וז"ל: אמאי אקרי הדר (למה נקרא היסוד הדר), והא אתר טמירא איהו דלית ליה גלויא וצריכא לאתכסייא תדיר (והרי הוא מקום טמיר ומכוסה שאין לו גלוי וצריך להיות מכוסה תמיד), ולית הדר אלא מאן דאתגלייא ואתחזי (ואין הדר אלא מי שמתגלה ונראה, ואם כן איך יצדק ביסוד השם הדר, ומתרץ) אלא אף על גב דאיהו דרגא טמירא (אלא אף על פי שהוא מדרגה מכוסה, עכ"ז) הדורא איהו דכל גופא (הוא הידורו של כל הגוף), ולא אשתכח הדורא לגופא אלא ביה (ולא נמצא הידור לגוף אלא בו), מאי טעמא (מהו הטעם, ואמר כי) מאן דלית עמיה האי דרגא לית ביה הדורא למיעל בבני נשא (מי שאין עמו מדרגת היסוד, כלומר שהוא סריס, אין בו הידור ויופי לבוא בין בני אדם, כי) קלא לאו עמיה כדכורא (הקול אין לו כמו לזכר (כמ"ש במסכת יבמות דף פ ע"ב, אחד מסימני הסריס הוא שקולו לקוי ואין ניכר בין איש לאשה),) והדורא דקלא אתכסאת מניה (והידור הקול נתכסה ממנו), וכן דיקנא והדורא דדיקנא לאו עמיה (זקן וההידור שמהדרים לאיש בעל זקן אין עמו כי אין לו הדרת פנים זקן, הרי) ואף על גב דאתכסייא ההוא דרגא (אף על פי שהיסוד הוא מכוסה, אבל) כל הדורא דגופא ביה תליא (כל הידור הגוף בו תלוי) (רמ"ק ומפרשים).

13) הדורא דגופא: ראה גם לעיל סימן קנג. קנו.

14) ראה שבת קנב. (יבמות פ, ב.) לקוטי תורה פרשת אחרי כח, ד. אור התורה בראשית עמוד תתעט, ב ואילך.

כד, א – כי יקח איש אשה ובעלה וגו'

א. בני ישראל במצרים (לפני הגאולה) היו משועבדים כעבדים למצרים, ב"ערות הארץ"[1], "גוי מקרב גוי"[2], ועד שהי' נדמה שבכמה ענינים הם כהמצריים, "הללו עובדי ע"ז הללו עובדי ע"ז" (כמו שטענו המלאכים אפילו בקריעת ים סוף[3], ועל אחת כמה וכמה שכן הי' בהיותם עוד במצרים כמו שאפילו **משה רבינו** אמר[4]).

ובלשון החסידות, שבני ישראל היו אז משוקעים במ"ט שערי טומאה[5], ועד שאיתא[6] שבאם היו נשארים עוד רגע במצרים, לא היו יכולים ליגאל ר"ל!

ויציאת מצרים היתה בזה, שגם בהיותם כל כך שקועים ב"ערות הארץ", מקום הזוהמא והטומאה, משם הוציאם הקב"ה "בכבודו ובעצמו"[7], "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"[8], ובחר בהם, "הניח את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו כו'"[9], "ובנו בחרת מכל עם ולשון" (שזה קאי על "הגוף החומרי הנדמה[10] בחומריותו לגופי אומות העולם"[11]), "כדי לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי וכו'" בשעת מתן תורה...

וצריך להבין:

היתכן, שמבלי הבט על זה שהיו "מקרב גוי" ו"עובדי עבודה זרה" (כטענת משה כנ"ל) גאלם הקב"ה?

ובפרט באופן ד"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו", דלכאורה: אפילו "תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהי' מלאה גלולים", ו"דבר חמור כזה (החודש הזה לכם) לא כל שכן"[12] – וא"כ, איך זה, ש"מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו" ירד ויבוא בתוך ארץ מצרים, בעיר מצרים, בבית פרעה וכו'?!

ויובן זה על פי הלכה ברמב"ם:

הרמב"ם כותב[13], שהמקדש אשה ואחר כך נמצא בה מום, הרי זה תלוי האם ידע אודות המום לפני שקדשה. ובאם ידע מלפני זה, ואף על פי כן קדשה, הדין שהיא מקודשת, כי "שמע (אודות המום) ורצה".

ומזה מובן בנוגע לנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל – "המקדש עמו ישראל בחופה וקידושין" – ביציאת מצרים ומתן תורה[14] [שהרי "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", מה שהוא עושה מצוה לאחרים לעשות[15]]:

מכיון שעוד לפני שהקב"ה קדש את בני ישראל, ועוד לפני שבני ישראל הלכו לגלות מצרים – הרי ידע הקב"ה אודות ה"מומים" שיקבלו בני ישראל במצרים בהיותם "מקרב גוי" ("עובדי עבודה זרה וכו'")[16], כי הקב"ה יודע עתידות ויודע תעלומות וחוזה מראש מה שיהי' אחר כך, ואף על פי כן הבטיח הקב"ה (בברית בין הבתרים) ש"אחרי כן יצאו ברכוש גדול"[17] ושהוא יקדש את בני ישראל כו', אזי הדין הוא, שהקידושין חלים, למרות ה"מומים" שבני ישראל מקבלים, גם "מומים" חמורים.

ויתירה מזה: הלשון צחה וברורה ברמב"ם הוא "שמע **ורצה**" לא "שמע והסכים" או "וויתר" וכיו"ב: מכיון שהבעל ידע על המום מלפני זה, אזי הדין שלא רק שהסכים על זה, או ויתר על זה, אלא "**רצה**".

ועד"ז בנוגע להקב"ה: מכיון שידע מקודם אודות המומים שיהיו, הרי זה ראי' ש"רצה" שיהי' כן. כמבואר בכ"מ[18], שכל ענין המומים בא מצד זה שהקב"ה "נורא עלילה על בני אדם"[19], **ורצונו** של הקב"ה שיהיו הענינים הפכיים, בכדי שעל ידי זה יתוסף (נוסף לעבודת הצדיקים) גם מעלת עבודת התשובה,

ואדרבה – בזה הוא רצונו האמיתי ("רצה"), כמאמר חז"ל[20] שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים שם, ועד ש"אין **יכולים** לעמוד שם"[21].

ולכן, מבלי הבט על כל המומים והעלמות כו' ב"ערות הארץ", נהי' הנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל, ונישואין בשלימותם – בנין עדי עד, לעד ולעולמי עולמים, באופן ד"והיו לבשר אחד"[22], ישראל וקוב"ה כולא חד[23].

כפי שיהי' בשלימות ובגלוי בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[24].

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ח חלק ג' עמוד 58 ואילך

---

1) מקץ מב, ט. יב. (וראה קה"ר פ"א, ד בסופו) וראה פרש"י לך יב, יט. אחרי יח, ג.

2) ואתחנן ד, לד. ראה גם מכתב ער"ח ניסן ה'תשמ"ח.

3) זוהר חלק ב', קע, רע"ב. מכילתא בשלח יד כח.

4) שמות רבה פמ"ג, ח.

5) ראה אור התורה שיר השירים עמוד רס ואילך. ובכמה מקומות.

6) הובא בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים פיסקא מצה זו (עמוד ל). וש"נ.

7) הגדה של פסח פיסקא ויוציאנו.

8)הגדה של פסח פיסקא מצה זו.

9) תניא פרק מו.

10) והדמיון לגופי אומות העולם הוא (לא רק לעיני בשר למטה, אלא) גם לגבי למעלה כביכול, שדוקא אז שייך ענין בחירה, בב' דברים דומים ושוים זה לזה.

11) תניא פרק מט.

12) פירוש רש"י בא יב, א.

13) הלכות אישות פרק כב הלכה ב.

14) יום חתונתו זה מתן תורה – ראה תענית כו, ב במשנה. ועוד.

15) תהלים קמז, יט.שמות רבה פ"ל, ט.

16) ראה שמות רבה פמ"ג, ח.

17) לך טו, יד.

18) ראה תורת חיים תולדות ד"ה ויתן לך פרק י ואילך. לקוטי שיחות חלק יח עמוד 395. וש"נ.

19) תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד.

20) ברכות לד, ב.

21) רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ד.

22) בראשית ב, כד.

23) ראה זוהר חלק ג עג, א.

24) מיכה ז, טו.

◆ יום ראשון ח׳ אלול ◆

כא (י) **כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ:**

י אֲרֵי תִּפּוֹק לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ אֱלָהָךְ בִּידָךְ וְתִשְׁבֵּי שִׁבְיְהוֹן:

רש״י ◄ **כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה** • בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁבְּמִלְחֶמֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹמַר: "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ", שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה". **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** • לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מִשֶּׁבַע אֻמּוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ׳ 159)

כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבָךָ . . וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ (כא, י) מִלְחָמָה זוֹ הֵינוּ מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר, הָאוֹיֵב שֶׁל הָאָדָם, וּבִכְלָלוּת יוֹתֵר – הַמִּלְחָמָה נֶגֶד כָּל אוֹיְבֵי ה׳. יֵשׁ לָדַעַת, תֵּכֶף בְּעֵת הַיְצִיאָה לְמִלְחָמָה זוֹ, שֶׁבְּעֶצֶם עוֹמְדִים **עַל אוֹיְבָךָ**, לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, כִּי רַק לְיִשְׂרָאֵל, הַדְּבוּקִים בַּה׳, יֵשׁ מְציאוּת אֲמִתִּית, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹיְבָךְ, הַמְנַגְּדִים לַקְּדֻשָּׁה. **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** - לוֹקְחִים מִן הָאוֹיֵב דָּבָר שֶׁהָיָה בַּשִּׁבְיָה אָצְלוֹ, שֶׁכֵּן לַקְּלִפָּה אֵין תֹּקֶף וּמְצִיאוּת מִצַּד עַצְמָהּ, רַק מַה שֶּׁנָּפַל אֶצְלָהּ בַּשִּׁבְיָה מִגְּבוּל הַקְּדֻשָּׁה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקוטי שיחות חי״ד עמ׳ 85 ואילך)

מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר – מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת!

בְּתְחִילַת פָּרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ", וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ״י "בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - הַכָּתוּב מְדַבֵּר".

וְהִנֵּה, בְּדִרּוּשֵׁי חֲסִידוּת מְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה שֶׁ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גוֹ'" קָאֵי עַל מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר־טוֹב עִם הַיֵּצֶר־הָרַע בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, דְּ"שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא" (רְאֵה בְּכָל זֶה בְּלִקּוּטֵי־תּוֹרָה וְאוֹר־הַתּוֹרָה בְּפָרָשָׁתֵנוּ).

וְיֵשׁ לְבָאֵר דְּגַם בְּמִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר, מַתְאִים פֵּרוּשוֹ שֶׁל רַשִׁ״י "בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - הַכָּתוּב מְדַבֵּר":

מְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (תורה־אור ה, ד ואילך. לקוטי־תורה במדבר ג, ד. ד״ה ת״ר נר חנוכה תרנ״ט. ועוד) שֶׁיֵּשׁ ב׳ אוֹפַנִּים בְּבֵרוּר וְהַכְנָעַת הַיֵּצֶר־הָרַע: א. בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה. ב. בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה.

דַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא "שְׁעַת קְרָבָא" - הַכְנָעַת הַיֵּצֶר־הָרַע עַל־יְדֵי יְגִיעָה וּבְדֶרֶךְ מִלְחָמָה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עֲבוֹדַת לִימוּד הַתּוֹרָה, עָלֶיהָ נֶאֱמַר "דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נוֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם", כִּי עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה מַמְשִׁיךְ וּמְגַלֶּה אֱלוֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל הַיֵּצֶר־הָרַע וְנִכְנָע בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא, וּבְלִי צוֹרֶךְ בְּמִלְחָמָה.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁבֵּרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה נִקְרָא מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת", דְּכָל עִיקַּר מִלְחָמָה זוֹ הִיא רַק בְּגֶדֶר "רְשׁוּת", כִּי יָשְׁנָהּ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת לְהַכְנִיעַ אֶת הַיֵּצֶר־הָרַע, בְּלִי מִלְחָמָה, וּבְאוֹפֶן שֶׁל מְנוּחָה - עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁל תּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות ש״פ תצא, י״א אלול ה׳תש״נ)

תּוֹרָה הִיא מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה. כָּל עִנְיָן בַּתּוֹרָה, וּבְוַדַּאי הַתְחָלָתָהּ וּשְׁמָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה בַּתּוֹרָה, מְהַוֶּה הוֹרָאָה וְהוֹרָאָה נִצְחִית בְּחַיֵּי הַיּוֹם־יוֹם שֶׁל יְהוּדִי, כָּל יְהוּדִי, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף.

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַהִי הַהוֹרָאָה הַנִּצְחִית לְכָל יְהוּדִי מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ בַּתּוֹרָה - "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶךָ וּנְתָנוֹ ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ"?

וּבִפְרָט שֶׁ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" קָאֵי בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת ("בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר"), שֶׁאֵינָהּ שַׁיָּכֶת בַּזְּמַן הַזֶּה - מַהִי אִיפּוֹא הַהוֹרָאָה הַנִּצְחִית מִזֶּה לַעֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַזְּמַנִּים (גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה) וּבְכָל הַמְּקוֹמוֹת, עַד בְּאוֹפֶן שֶׁל "בְּכָל יוֹם יִהְיוּ (דִּבְרֵי הַתּוֹרָה) בְּעֵינֶיךָ **חֲדָשִׁים**"?

וְיוּבָן בְּהֵקֵּדִים:

בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֶשְׁנָם בִּכְלָלוּת שְׁנֵי חֲלָקִים: עֲבוֹדָתוֹ בַּקְּדוּשָׁה - לִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וַעֲבוֹדָתוֹ בְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם - לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ אֶת גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם, וְלַעֲשׂוֹתָהּ כְּלִי לִקְדוּשָׁה וֶאֱלֹקוּת. וּבַלָּשׁוֹן הַיָּדוּעַ - דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים.

הַהֶבְדֵּל בֵּין שְׁתֵּי הָעֲבוֹדוֹת - מִתְבַּטֵּא בְּאוֹפֶן שֶׁבּוֹ עוֹשִׂים אֶת הָעֲבוֹדָה: הָעֲבוֹדָה בַּקְּדוּשָׁה - הִיא בִּכְלָל בְּדַרְכֵי שָׁלוֹם, כִּי בְּעִנְיָן זֶה לֹא מִתְעַסְּקִים עִם "אוֹיְבָךְ", מְנַגֵּד. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָעֲבוֹדָה דְּבֵרוּר הָעוֹלָם - הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה, "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבָךָ": "תַּחְתּוֹנִים" נִבְרָאוּ בְּאוֹפֶן שֶׁבְּגָלוּי הֵרֵי הֵם "אוֹיְבָךְ" הַמַּעֲלִים וּמְנַגֵּד לֶאֱלֹקוּת, וּמִצַּד עַצְמָם הֵרֵי הֵם שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ, וְהֵיפֶךְ מִ(לִהְיוֹת) "דִּירָה **לוֹ יִתְבָּרֵךְ**", וְלָכֵן צָרִיךְ

ספורנו

כא (י) **כִּי תֵצֵא.** אֶל חוּצָה לָאָרֶץ. תורה יא

לְהִלָּחֵם עִם הָעוֹלָם כְּדֵי לִכְבּוֹשׁ אוֹתוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ דִּירָה לְהַקָּבָּ"ה, שֶׁבָּהּ נִמְצָא הַקָּבָּ"ה בְּגָלוּי בְּכָל עַצְמוּתוֹ (כְּמוֹ הָאָדָם, כְּבְיָכוֹל, שֶׁנִּמְצָא בְּדִירָתוֹ הַפְּרָטִית).

יְתֵרָה מִזֶּה: הֱיוֹת שֶׁהַמְּציאוּת דְּ"אוֹיְבָךְ" - הָעֶלֶם וְהַסְתֵּר שֶׁל הַ'תַּחְתּוֹנִים' - נִבְרְאָה עַל יְדֵי הַקָּבָּ"ה עַצְמוֹ, הוּא בָּרָא שֶׁבַּגַּשְׁמִיּוּת (דְּעוֹלָם הַזֶּה) תִּהְיֶה תְּכוּנָה שֶׁל "תַּחְתּוֹן" (כְּשֵׁם שֶׁבָּרָא אֶת הָרוּחָנִיּוּת עִם תְּכוּנָה שֶׁל "עֶלְיוֹן"), מוּבָן עַד כַּמָּה גָּדוֹל הַתּוֹקֶף דִּמְצִיאוּת הַמְּנַגֵּד (לֹא בְּכֹחַ עַצְמוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא בְּכֹחוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה שֶׁבָּרָא אֶת הַמְּנַגֵּד בְּאוֹפֶן כָּזֶה) - וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, הֲרֵי זֶה מְחַזֵּק עוֹד יוֹתֵר אֶת **הַמִּלְחָמָה** שֶׁזָּקוּק לָהּ כָּל יְהוּדִי בִּכְדֵי לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם דִּירָה לְהַקָּבָּ"ה.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן הַלָּשׁוֹן "כִּי **תֵצֵא** לַמִּלְחָמָה", וְ"**עַל** אוֹיְבֶךָ": כֵּיוָן שֶׁמְּקוֹמוֹ הַקָּבוּעַ שֶׁל יְהוּדִי הוּא בִּתְחוּם (ד' אַמּוֹת) דִּקְדוּשָׁה (עֶלְיוֹן), צְרִיכָה לִהְיוֹת אֲצִלוֹ **יְצִיאָה** מִמְּקוֹמוֹ לְצֵאת לְמִלְחָמָה עִם 'תַּחְתּוֹנִים'. וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוּדָע לְכָךְ שֶׁנִּיתָּן לוֹ הַכֹּחַ לְנַצֵּחַ בַּמִּלְחָמָה, מִלְּחָמָה כְּנֶגֶד מְצִיאוּת שֶׁל תַּחְתּוֹן, וְתַחְתּוֹן כָּזֶה שֶׁנִּבְרָא עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה - אוֹמֵר הַפָּסוּק שֶׁזּוֹהִי יְצִיאָה לַמִּלְחָמָה "**עַל** אוֹיְבֶךָ", לְמַעְלָה מֵאוֹיְבֶךָ, הַיְּהוּדִי (הַיּוֹצֵא לַמִּלְחָמָה) עוֹמֵד מֵעַל ("עַל") אוֹיְבֶךָ, וּכְדִלְקַמָּן.

וּבְפָרָטִיּוּת יוֹתֵר - הָעֲבוֹדָה דְּ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶךָ" יֶשְׁנָהּ גַּם בָּאָדָם עַצְמוֹ: הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הֵם בִּבְחִינַת תַּחְתּוֹן בִּיחַס לִנְשָׁמָתוֹ (נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית), וְעָלָיו לָצֵאת לַמִּלְחָמָה - מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר - לְהִתְגַּבֵּר עַל הַנְּטִיּוֹת הַטִּבְעִיּוֹת שֶׁל גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית, לִכְבּוֹשׁ אוֹתָן וּבְאוֹפֶן שֶׁלֹּא יַפְרִיעוּ לַעֲבוֹדַת ה' שֶׁלּוֹ, וְעַד יְתֵירָה מִזּוֹ - שֶׁיַּעֲבוֹד אֶת ה' גַּם בְּכֹחוֹת אֵלּוּ, "בְּכָל לְבָבְךָ - בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ". וְנִיתָּן לוֹ הַכֹּחַ עַל זֶה - לִהְיוֹתוֹ (נִשְׁמָתוֹ) "**עַל** אוֹיְבֶךָ".

וּמִזֶּה יֶשְׁנָהּ גַּם הוֹרָאָה בְּנוֹגֵעַ לִזְמַן זֶה - חוֹדֶשׁ אֱלוּל:

הַיֵּצֶר־הָרַע יָכוֹל לָבוֹא וְלִטְעוֹן לַיְּהוּדִי: מִכֵּיוָן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת, בְּוַדַּאי קַיֵּם כָּל יְהוּדִי אֶת כָּל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, וְלֹא רַק בְּמֶשֶׁךְ יוֹם אֶחָד, אֶלָּא עָבְרוּ כְּבָר לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה יָמִים בְּחוֹדֶשׁ זֶה, עֲשָׂרָה יָמִים רְצוּפִים בַּעֲבוֹדָה שֶׁל "אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי", וְהוֹסָפָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּהִידּוּר, עִם כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל (כְּמִדּוּבָּר בַּהֲתְוַעֲדוּיוֹת שֶׁלִּפְנֵי־זֶה) - וְאִם־כֵּן אֶפְשָׁר עַכְשָׁו "לָנוּחַ", אוֹ עַל־כָּל־פָּנִים - לְהַמְשִׁיךְ לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֲבוֹדָה, אֲבָל בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה, וּבִפְרָט שֶׁיֶּשְׁנָהּ כְּבָר הָרְגִּילוּת בָּזֶה בְּמֶשֶׁךְ עֲשָׂרָה יָמִים רְצוּפִים וְכוּ' וְכוּ'. וַאֲפִילּוּ אִם רוֹצִים לְהוֹסִיף בָּעֲבוֹדָה - אֶפְשָׁר לְהוֹסִיף בָּזֶה, אֲבָל אֵין כָּל הֶכְרֵחַ לְהַגִּיעַ לְכָךְ בְּאֶמְצָעוּת "מִלְחָמָה", עִם רַעַשׁ וּ'שְׁטוּרְעֵם' - שֶׁכָּן, כְּבָר אֵין לְכָאוֹרָה עִם מִי לְהִלָּחֵם. וַאֲפִילּוּ אִם יֵשׁ בְּמַה לְהִלָּחֵם - הֲרֵי עָדִיף לִפְעוֹל בַּקְּדוּשָׁה, מֵאֲשֶׁר לְהִתְעַסֵּק בְּמִלְחָמָה שֶׁדּוֹרֶשֶׁת **יְצִיאָה** לַמִּלְחָמָה.

וּשְׁאֵלָה זוֹ מִתְחַזֶּקֶת בְּדוֹרֵנוּ זֶה בְּמִיּוּחָד: לִהְיוֹתוֹ דּוֹר הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַגָּלוּת (וּלְאַחֲרֵי רִיבּוּי הָעִנְיָנִים שֶׁל עֲבוֹדַת הַמִּלְחָמָה שֶׁפָּעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ הַדּוֹרוֹת, עַד וְכוֹלֵל דּוֹר זֶה), שֶׁיִּהְיֶה גַּם דּוֹר הָרִאשׁוֹן דְּהַגְּאוּלָה - הָיָה לְכָאוֹרָה מַתְאִים יוֹתֵר שֶׁיִּתְכּוֹנְנוּ לִפְעוֹל בַּעֲבוֹדָה דִּלְעָתִיד־לָבֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיּוֹת (יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל) בַּקְּדוּשָׁה עַצְמָהּ, מֵאֲשֶׁר לְהִתְעַסֵּק עִם עִנְיְנֵי מִלְחָמָה.

עַל כָּךְ יָשְׁנָהּ הַהוֹרָאָה מִפָּרָשַׁת "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶךָ" (שֶׁקּוֹרִין אוֹתָהּ תָּמִיד בְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל), שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה, הֵן בְּנוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ - לְהִלָּחֵם וּלְשַׁנּוֹת טֶבַע רְגִילוּתוֹ, גַּם טֶבַע דִּקְדוּשָׁה, וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם - לִלְחוֹם וְלִכְבּוֹשׁ חֲלָקִים בָּעוֹלָם שֶׁעֲדַיִן לֹא חֲדוּרִים לְגַמְרֵי בַּקְּדוּשָׁה, וְלַעֲשׂוֹתָם **דִּירָה** לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וּבְנוֹגֵעַ לְדוֹרֵנוּ זֶה - אַדְרַבָּה: לִהְיוֹתוֹ הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בַּגָּלוּת וְדוֹר הָרִאשׁוֹן דְּהַגְּאוּלָה - מוּטֶלֶת עָלֵינוּ אַחֲרָיוּת יְתֵרָה לְסַיֵּם אֶת הַמִּלְחָמָה, וּלְהָכִין אֶת הַדֶּרֶךְ לְ"יִלְחֶם מִלְחֲמוֹת ה'" שֶׁל מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ [וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה עַל־יְדֵי נִיצּוֹץ־מָשִׁיחַ שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל].

וּבְנוֹגֵעַ לִפּוֹעַל: כָּל יְהוּדִי צָרִיךְ לְהוֹסִיף - בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה וְשִׁינּוּי הַטֶּבַע - בְּכָל הָעִנְיָנִים דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, וּבִכְלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּ"אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי", הַהִתְקָרְבוּת דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקָּבָּ"ה מִתּוֹךְ אַהֲבָה (וְשִׂמְחָה), עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ.

וּבְמִיּוּחָד - עַל־יְדֵי הַהוֹסָפָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה (וּבִפְרָט - מִתּוֹךְ אַהֲבָה), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְאַחֲדִים בְּמִיּוּחָד עִם הַקָּבָּ"ה (אֲשֶׁר "הִכְנִיס" אֶת עַצְמוֹ בְּתוֹרָתוֹ, "אֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית"), בְּ"יִחוּד נִפְלָא כוּ'".

לְהוֹסִיף בְּעַצְמוֹ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ כֵן לְהַשְׁפִּיעַ עַל יְהוּדִים נוֹסָפִים - אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, וּבְהַדְגָּשָׁה מְיוּחֶדֶת - טַף, תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן - שֶׁיּוֹסִיפוּ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, וּבִפְרָט - בְּשִׁיעוּרֵי תּוֹרָה בָּרַבִּים.

וּכְמוֹ כֵן - עַל־יְדֵי נְתִינַת הַצְּדָקָה, שֶׁהִיא מְאַחֶדֶת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַחַד, שֶׁזֶּה נַעֲשֶׂה כְּלִי לְאַהֲבַת ה' וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה ("אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי").

וְגַם בִּשְׁאָר קִנְיָנֵי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל - עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, וְהַשְׁלָמוּת בְּכָל זֶה - בְּאוֹפֶן שֶׁל גְּאוּלָה.

וִיהִי־רָצוֹן, שֶׁזֶּה יוֹסִיף עוֹד יוֹתֵר בְּבִרְכַּת כְּתִיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה לְכָל יְהוּדִי וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה, בְּטוּב הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה, בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת גַּם יַחַד,

עֲדֵי הַבְּרָכָה הֵכִי עִיקָּרִית - הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, אֲשֶׁר יִלְחֶם מִלְחֲמָת ה' וְיַנַּצֵּחַ, "וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ", וּ"וְשָׁבִיתָ שְׁבִיוֹ" - עִיקַּר הַשִּׁבְיָה (שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם רָדְפוּ אַחֲרֶיהָ) - בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁחוֹזְרִים לִמְקוֹמָם הַמַּשְׁכּוֹנוֹת דְּבֵית רִאשׁוֹן וּבֵית שֵׁנִי, בְּיַחַד עִם הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, וְעוֹד וְעִיקָּר - בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, מִקְדָּשׁ אַדֹ' כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ,

וַאֲזַי יִקּוּיִם בְּפַשְׁטוּת "(וְהָיָה כִּי) תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ גו' וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה גו'" וּמְבִיאִים הַבִּיכּוּרִים בְּבֵית

הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי,
וְאָז יֶשְׁנָהּ גַּם שְׁלֵמוּת עִנְיַן הַמִּלְחָמָה, "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה"

- מִלְחָמָה מִלְּשׁוֹן לֶחֶם - "לַחְמִי לְאִשַּׁי", עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְכָל זֶה - תֵּיכֶף וּמִיָּד מַמָּשׁ.

(יא) וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה:

יא וְתֶחֱזֵי בְּשִׁבְיָה אִתְּתָא שַׁפִּירַת חֵזוּ וְתִתְרְעֵי בַּהּ וְתִסְּבַהּ לָךְ לְאִנְתּוּ:

רש״י◄ אֵשֶׁת • אֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ. וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה • לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, שֶׁאִם אֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַתִּירָהּ, יִשָּׁאֶנָּה בְּאִסּוּר. אֲבָל אִם נְשָׂאָהּ, סוֹפוֹ לִהְיוֹת שׂוֹנְאָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו: "כִּי תִהְיֶיךָ לְאִישׁ וְגוֹ׳", וְסוֹפוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ.

(יב) וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ:

יב וְתָעֵלְנַהּ לְגוֹ בֵּיתָךְ וּתְגַלַּח יָת רֵישַׁהּ וּתְרַבִּי יָת טוּפְרָנָהָא:

רש״י◄ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ • תִּגַּדֵּלֶם כְּדֵי שֶׁתִּתְנַוֵּל.

(יג) וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרֵח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה:

יג וְתָעְדֵּי יָת כְּסוּת שִׁבְיַהּ מִנַּהּ וְתֵיתַב בְּבֵיתָךְ וְתִבְכֵּי יָת אֲבוּהָא וְיָת אִמַּהּ יְרַח יוֹמִין וּבָתַר כֵּן תֵּעוּל לְוָתַהּ וְתִבְעַלְנַהּ וּתְהֵי לָךְ לְאִנְתּוּ:

רש״י◄ וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ • לְפִי שֶׁהֵם נָאִים, שֶׁהָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְּׁטוֹת בַּמִּלְחָמָה, בִּשְׁבִיל לְהַזְנוֹת אֲחֵרִים עִמָּהֶם. וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ • בְּבַיִת שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, נִכְנָס וְנִתְקָל בָּהּ, יוֹצֵא וְנִתְקָל בָּהּ, רוֹאֶה בִּבְכִיָּתָהּ, רוֹאֶה בְּנִוּוּלָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּנֶּה עָלָיו. וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ • כָּל־כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בַּת יִשְׂרָאֵל שִׂמְחָה וְזוֹ עֲצֻבָה, בַּת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשֶּׁטֶת וְזוֹ מִתְנַוֶּלֶת.

(יד) וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ: ס

יד וִיהֵי אִם לָא תִתְרְעֵי בַּהּ וְתִפְטְרִנַּהּ לְנַפְשַׁהּ וְזַבָּנָא לָא תְזַבְּנִנַּהּ בְּכַסְפָּא לָא תִתְגַּר בַּהּ חֲלַף דִּי עְנִיתַהּ:

רש״י◄ וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ • הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁסּוֹפְךָ לִשְׂנֹאוֹתָהּ. לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ • לֹא תִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ. בְּלָשׁוֹן פַּרְסִי קוֹרִין לְעַבְדוּת וְשִׁמּוּשׁ: עִימְרָאָה. מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לְמַדְתִּי כֵּן.

(טו) כִּי־תִהְיֶיךָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנוּאָה:

טו אֲרֵי תְּהֲוֻן לִגְבַר תַּרְתֵּין נְשִׁין חֲדָא רְחֵימְתָּא וַחֲדָא שְׂנִיאַתָּא וִילִידָן לֵהּ בְּנִין רְחֵימְתָּא וּשְׂנִיאַתָּא וִיהֵי בְּרָא בּוּכְרָא לִשְׂנִיאַתָּא:

ספורנו

(יג) **וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ.** שֶׁתַּעַזְבֵם וְתִתְיַשֵּׁב בָּזֶה בְּדַעְתָּהּ שֶׁלֹּא לַחְשֹׁב בָּם עוֹד, כְּעִנְיַן "וְשִׁכְחִי עַמֵּךְ וּבֵית אָבִיךְ" (תהלים מה, יא). וְאֵין הַבְּכִי עַל מִיתָתָם, כִּי אֲנַחְנוּ לֹא נָמִית אִמָּהּ כְּלָל. תורה יד

(טו) **כִּי תִהְיֶיךָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים.** אַחַר נִצְחוֹן הַמִּלְחָמָה, דִּבֵּר בְּעִנְיְנֵי בְּנֵי הַמְּדִינָה, וְהֵם עִסְקֵי הַנָּשִׁים וְהַבָּנִים (להלן טו־כג), וְהַמִּקְנָה (כב, א־ד), וְהַתַּכְשִׁיטִים (שם ה), וְהַצִּיד (שם ו־ז) וְהַבִּנְיָן (שם ח), וַעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה (שם ט־יב). תורה טז

(טז) וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר:

טז וִיהֵי בְּיוֹמָא דְּיַחֲסֵן לִבְנוֹהִי יָת דִּי יְהֵי לֵהּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְבַכָּרָא יָת בַּר רְחֵימְתָּא עַל אַפֵּי בַּר שְׂנִיאָתָא בּוּכְרָא:

(יז) כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: ס

יז אֲרֵי יָת בּוּכְרָא בַּר שְׂנִיאָתָא יַפְרֵשׁ לְמִתַּן לֵהּ תַּרְתֵּין חֶלָקִין בְּכֹל דִּי יִשְׁתְּכַח לֵהּ אֲרֵי הוּא רֵישׁ תָּקְפֵּהּ לֵהּ חָזְיָא בְּכֵרוּתָא:

רש״י ◄ פִּי שְׁנַיִם • (ב״ב קכג) כְּנֶגֶד שְׁנֵי אַחִים. בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ • מִכָּאן שֶׁאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּרָאוּי לָבֹא לְאַחַר מִיתַת הָאָב כְּבַמֶּחְזָק.

(יח) כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם:

יח אֲרֵי יְהֵי לִגְבַר בַּר סָטֵי וּמָרֵי לֵיתוֹהִי מְקַבַּל לְמֵימַר אֲבוּהִי וּלְמֵימַר אִמֵּהּ וּמַלְּפָן יָתֵהּ וְלָא יְקַבַּל מִנְּהוֹן:

רש״י ◄ סוֹרֵר • סָר מִן הַדֶּרֶךְ. וּמוֹרֶה • מְסָרֵב בְּדִבְרֵי אָבִיו, לְשׁוֹן מַמְרִים. וְיִסְּרוּ אֹתוֹ • (סנהדרין עא) מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה וּמַלְקִין אוֹתוֹ. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּגְנֹב וְיֹאכַל תַּרְטֵימָר בְּשָׂר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״זוֹלֵל וְסוֹבֵא״, וְנֶאֱמַר (משלי כג): ״אַל תְּהִי בְּסוֹבְאֵי יַיִן בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ״ (סנהדרין עב). וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נֶהֱרַג עַל שֵׁם סוֹפוֹ, הִגִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ: סוֹף שֶׁמְּכַלֶּה מָמוֹן אָבִיו וּמְבַקֵּשׁ לְמוּדוֹ וְאֵינוֹ מוֹצֵא, וְעוֹמֵד בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה: יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב.

(יט) וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מְקֹמוֹ:

יט וְיֵחֲדוּן בֵּהּ אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ וְיַפְּקוּן יָתֵהּ לָקֳדָם סָבֵי קַרְתֵּהּ וְלִתְרַע בֵּית דִּין אַתְרֵהּ:

(כ) וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא:

כ וְיֵימְרוּן לְסָבֵי קַרְתֵּהּ בְּנָנָא דֵּין סָטֵי וּמָרֵי לֵיתוֹהִי מְקַבַּל לְמֵימְרָנָא זָלֵל בְּסַר וְסָבֵי חֲמַר:

(כא) וּרְגָמֻהוּ כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָּאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ: ס

כא וִירַגְּמֵנֵּהּ כָּל גַּבְרֵי קַרְתֵּהּ בְּאַבְנַיָּא וִימוּת וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּן וְיִדְחַלּוּן:

רש״י ◄ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ • מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ הַכְרָזָה בְּבֵית־דִּין: ׳פְּלוֹנִי נִסְקַל עַל שֶׁהָיָה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה׳.

ספורנו

(טז) **לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר.** לֹא יַעֲבִיר הַבְּכוֹרָה מִן הַבֵּן בִּשְׁבִיל שִׂנְאַת זוֹ אוֹ אַהֲבַת זוֹ. אֲבָל אִם יַעֲשֶׂה זֶה בְּסִבַּת רִשְׁעַת הַבֵּן הַבְּכוֹר, אָז רָאוּי לְהַעֲבִיר, כְּאָמְרָם ז״ל: ׳אִם לֹא הָיָה נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה, זָכוּר לְטוֹב׳ (בבא בתרא קלג, מ). וְכֵן נִרְאֶה שֶׁעָשָׂה יַעֲקֹב אָבִינוּ, כְּאָמְרוֹ: ״וּבְחַלְּלוֹ יְצוּעֵי אָבִיו, נִתְּנָה בְּכֹרָתוֹ לִבְנֵי יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל״ (דברי־הימים־א ה, א). תורה יז

(יח) **סוֹרֵר וּמוֹרֶה.** כִּי מָרְיוֹ מֵסִיר הַתִּקְוָה שֶׁיָּשׁוּב מִסּוֹרְרוּתוֹ. תורה יט

(כ) **זוֹלֵל וְסֹבֵא.** ״כִּי סֹבֵא וְזוֹלֵל יִוָּרֵשׁ״ (משלי כג, כא), וִילַסְטֵם לְמַלֵּא נַפְשׁוֹ. תורה כא

◆ יום שני ט׳ אלול ◆

(כב) וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ:

רש״י◄ וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת • סְמִיכוּת הַפָּרָשִׁיּוֹת, מַגִּיד שֶׁאִם חָסִים עָלָיו אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, סוֹף שֶׁיֵּצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה, וְיַעֲבֹר עֲבֵרוֹת וְיִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית־דִּין. וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ • (סנהדרין מה) רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי״, וְהַמְּבָרֵךְ ה׳ בִּסְקִילָה.

כב וַאֲרֵי יְהֵי בִּגְבַר חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל וְיִתְקְטֵל וְתִצְלוֹב יָתֵהּ עַל צְלִיבָא:

(כג) לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: ס

רש״י◄ כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי • זִלְזוּלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הוּא, שֶׁאָדָם עָשׂוּי בִּדְמוּת דְּיוֹקְנוֹ, וְיִשְׂרָאֵל הֵם בָּנָיו. מָשָׁל לִשְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים שֶׁהָיוּ דּוֹמִין זֶה לָזֶה, אֶחָד נַעֲשָׂה שַׂר וְאֶחָד נִתְפַּס לְלִסְטִיּוּת וְנִתְלָה, כָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ אוֹמֵר: ״הַשַּׂר תָּלוּי״. כָּל קְלָלָה שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן הָקֵל וְזִלְזוּל, כְּמוֹ: (מ״א ב) ״וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת״.

כג לָא תְּבִית נְבִלְתֵּהּ עַל צְלִיבָא אֲרֵי מִקְבַּר תִּקְבְּרִנֵּהּ בְּיוֹמָא הַהוּא אֲרֵי עַל דְּחָב קֳדָם יְיָ אִצְטְלַב וְלָא תְסָאֵב יָת אַרְעָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא:

כב (א) לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ:

רש״י◄ וְהִתְעַלַּמְתָּ • כּוֹבֵשׁ עַיִן כְּאִלּוּ אֵינוֹ רוֹאֵהוּ. לֹא־תִרְאֶה וְהִתְעַלַּמְתָּ • לֹא תִרְאֶה אוֹתוֹ שֶׁתִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. (ב״מ ל) וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וְכוּ׳.

א לָא תֶחֱזֵי יָת תּוֹרָא דְּאָחוּךָ אוֹ יָת אִמְּרֵהּ דְּטָעָן וְתִתְכְּבֵשׁ מִנְּהוֹן אָתָבָא תְּתִיבִנּוּן לְאָחוּךָ:

(ב) וְאִם־לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתִּיו וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתָ לוֹ:

רש״י◄ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ • (ב״מ כז) וְכִי תַּעֲלֶה בִּלְבָבְךָ שֶׁיִּתְבַּנֵּהוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּדְרְשֵׁהוּ? אֶלָּא דָּרְשֵׁהוּ שֶׁלֹּא יְהֵא רַמַּאי. וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ • שֶׁתְּהֵא בּוֹ הֲשָׁבָה, שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּבֵיתְךָ כְּדֵי דָּמָיו וְתִתְבָּעֵם מִמֶּנּוּ. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל - יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל, וְשֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל - יִמָּכֵר.

ב וְאִם לָא קָרֵב אָחוּךָ לְוָתָךְ וְלָא יְדַעְתֵּ לֵהּ וְתַכְנְשִׁנֵּהּ לְגוֹ בֵיתָךְ וִיהֵי עִמָּךְ עַד דְּיִתְבַּע אָחוּךָ יָתֵהּ וְתָתִיבִנֵּהּ לֵהּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ׳ 284)

וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתִּו (כב, ב) מִי שֶׁרוֹאֶה שֶׁנֶּאֱבַד לִיהוּדִי אֲבֵדָה רוּחָנִית, שֶׁאֵינוֹ מִתְנַהֵג כִּדְבָעֵי, הִנֵּה אֲפִילּוּ אִם יְהוּדִי זֶה רָחוֹק מִמֶּנּוּ וְאֵינוֹ מַכִּירוֹ - אָסוּר לְהִתְעַלֵּם מֵאֲבֵדָה זוֹ, אֶלָּא יֵשׁ לַעֲזֹר לוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא וְיִדְרֹשׁ אֶת אֲבֵדָתוֹ, כְּלוֹמַר, שֶׁיְּתַקֵּן אֶת הַנְהָגָתוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁיֵּשׁ לִמְסֹר אֶת הַנֶּפֶשׁ עַל אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, אֲפִילּוּ לִיהוּדִי שֶׁלֹּא רָאוּ מֵעוֹלָם.

ספורנו

(כג) **כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי.** הִנֵּה כָּל עֶצֶם נִבְדָּל מֵחֹמֶר יִקָּרֵא ״אֱלֹהִים״, וּמִזֶּה הַמִּין הוּא עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ הַשִּׂכְלִית בָּאָדָם הַנִּקְרֵאת ״צֶלֶם אֱלֹהִים״ (בראשית א, כז). וְעַל זֶה הַדֶּרֶךְ אָמְרָה בַּעֲלַת אוֹב לְשָׁאוּל: ״אֱלֹהִים רָאִיתִי עֹלִים״ (שמואל א כח, יג). וּבִהְיוֹת שֶׁהַבִּזָּיוֹן הַנַּעֲשֶׂה לַמֵּת אַחַר מִיתָה הוּא בִּזָּיוֹן לַנֶּפֶשׁ הַשִּׂכְלִית, אֲשֶׁר הִיא עֶצֶם נִבְדָּל הִנְשְׁאָר אַחַר מִיתַת הַגּוּף, אָמַר שֶׁהוּא ״קִלְלַת אֱלֹהִים״, כִּי הָלָנַת הַתְּלִיָּה לְגוּף הַמֵּת בִּלְתִּי קְבוּרָה, הִיא בִּזָּיוֹן לְאוֹתוֹ הָעֶצֶם הַנִּצְחִי הַנִּקְרָא ״אֱלֹהִים״.

וְלֹא תְטַמֵּא. לְהַשְׁרוֹת רוּחַ הַטֻּמְאָה בִּמְקוֹם הַמֵּת הַבִּלְתִּי נִקְבָּר. תורה א

(ג) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: ס

ג וְכֵן תַּעְבֵּד לַחֲמָרֵהּ וְכֵן תַּעְבֵּד לִכְסוּתֵהּ וְכֵן תַּעְבֵּד לְכָל אֲבֵדַת אֲחוּךָ דִּי תֵיבַד מִנֵּהּ וְתַשְׁכְּחִנַּהּ לֵית לָךְ רְשׁוּ לְאִתְכַּסָּאָה:

רש״י◄ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם • לִכְבֹּשׁ עֵינְךָ כְּאִלּוּ אֵינְךָ רוֹאֶה אוֹתוֹ.

(ד) לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ: ס

ד לָא תֶחֱזֵי יָת חֲמָרָא דְּאָחוּךָ אוֹ תּוֹרֵהּ רָמָן בְּאָרְחָא וְתִתְכְּבֵשׁ מִנְּהוֹן אֲקָמָא תְּקִים עִמֵּהּ:

רש״י◄ הָקֵם תָּקִים • (ב״מ לב) זוֹ טְעִינָה, לְהַטְעִין מַשָּׂאוֹ שֶׁנָּפַל מֵעָלָיו. עִמּוֹ • עִם בְּעָלָיו, אֲבָל אִם הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְאָמַר: ״הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה, אִם רָצִיתָ לִטְעוֹן טְעֹן״, פָּטוּר.

(ה) לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה: פ

ה לָא יְהֵי תִּקּוּן זֵין דִּגְבַר עַל אִתְּתָא וְלָא יְתַקַּן גְּבַר בְּתִקּוּנֵי אִתְּתָא אֲרֵי מְרָחָק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל עָבֵד אִלֵּין:

רש״י◄ לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה • (ספרי. נזיר פ״א) שֶׁתְּהֵא דּוֹמָה לְאִישׁ, כְּדֵי שֶׁתֵּלֵךְ בֵּין הָאֲנָשִׁים, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא לְשֵׁם נָאוּף. וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה • לֵילֵךְ לִישֵׁב בֵּין הַנָּשִׁים. דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יַשִּׁיר שְׂעַר הָעֶרְוָה וְשֵׂעָר שֶׁל בֵּית הַשֶּׁחִי. כִּי תוֹעֲבַת • לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא לְבוּשׁ הַמֵּבִיא לִידֵי תוֹעֵבָה.

(ו) כִּי יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר ׀ לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ ׀ אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים:

ו אִי יְעָרַע קִנָּא דְּצִפְּרָא קֳדָמָךְ בְּאָרְחָא בְּכָל אִילָן אוֹ עַל אַרְעָא אֶפְרוֹחִין אוֹ בֵּעִין וְאִמָּא רְבִעָא עַל אֶפְרוֹחִין אוֹ עַל בֵּעִין לָא תִּסַּב אִמָּא עַל בְּנָיָא:

רש״י◄ כִּי יִקָּרֵא • פְּרָט לִמְזֻמָּן. לֹא־תִקַּח הָאֵם • (חולין קמ) בְּעוֹדָהּ עַל בָּנֶיהָ.

(ז) שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים: ס

ז שַׁלְּחָא תְּשַׁלַּח יָת אִמָּא וְיָת בְּנַיָּא תִּסַּב לָךְ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְתוֹרִיךְ יוֹמִין:

רש״י◄ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְגוֹ׳ • (שם קמב) אִם מִצְוָה קַלָּה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס, אָמְרָה תּוֹרָה: ״לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים״, קַל־וָחֹמֶר לְמַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת.

◆ יום שלישי י׳ אלול ◆

(ח) כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ:

ח אֲרֵי תִבְנֵי בֵּיתָא חַדְתָּא וְתַעְבֵּד תִּיקָא לְאִגְּרָךְ וְלָא תְשַׁוִּי חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל בְּבֵיתָךְ אֲרֵי יִפֵּל דְּנָפֵל מִנֵּהּ:

ספורנו

כב (ג) **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ.** אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֲבֵדָתָהּ מְצוּיָה כָּל כָּךְ, אַל תַּחְשְׁבָהּ לַאֲבֵדָה מִדַּעַת. תורה ד

(ז) **לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים.** הִנֵּה בְּעִנְיַן שִׁלּוּחַ הַקֵּן יֵשׁ אֵיזֶה גְּמִילוּת חֶסֶד לֶהָמוֹן, שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית זֶרַע עוֹפוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁהֵם הֶפְקֵר, וְזֶה בִּשְׁלוּחַ הָאֵם. אָמַר, שֶׁאֲפִלּוּ בְּזֶה הַקְּצָת שֶׁל גְּמִילוּת חֲסָדִים, יִהְיֶה אוֹכֶל פֵּרוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. תורה ח

(ח) **וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל.** כַּאֲשֶׁר יִקָּרֶה שֶׁיִּפֹּל אֵיזֶה נוֹפֵל מִשָּׁם, לֹא תִּהְיֶה אַתָּה הַגּוֹרֵם, בְּאֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה עֹנֶשׁ הַדָּם בְּבֵיתֶךָ. תורה ט

רש״י◄ **כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ•** אִם קִיַּמְתָּ מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן, סוֹפְךָ לִבְנוֹת בַּיִת חָדָשׁ וּתְקַיֵּם מִצְוַת מַעֲקֶה, שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְתַגִּיעַ לְכֶרֶם וְשָׂדֶה וְלִבְגָדִים נָאִים, לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ. **מַעֲקֶה•** גָּדֵר סָבִיב לַגַּג, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳תִּיקָא׳, כְּגוֹן תִּיק שֶׁמְּשַׁמֵּר מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. **כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל•** רָאוּי זֶה לִיפֹּל, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא תִּתְגַּלְגֵּל מִיָּתָתוֹ עַל־יָדֶךָ, שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל־יְדֵי זַכַּאי, וְחוֹב עַל־יְדֵי חַיָּב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יט עמ׳ 210. כא עמ׳ 37)

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ (כב, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי חִיּוּב מַעֲקֶה הוּא גַּם בְּמִי שֶׁקָּנָה בַּיִת **יָשָׁן** בְּלִי מַעֲקֶה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בֵּיתוֹ – זוֹ אִשְׁתּוֹ, וּבְנַיִת בַּיִת חָדָשׁ מַשְׁמָעוּתָהּ, אֲפוֹא, הַתְּחָלַת חַיֵּי נִשּׂוּאִין, כַּאֲשֶׁר אָדָם לוֹקֵחַ רַחֲמִים עַל צַנְּאוֹרוֹ וּמַתְחִיל לְהִתְעַסֵּק בִּמְציֹאַת פַּרְנָסָה. בְּמַצַּב זֶה יֵשׁ צֹרֶךְ בְּמַעֲקֶה, הַיְנוּ בְּהַגְבָּלוֹת וּבִסְיָגִים חֲדָשִׁים, הֵן בְּמַחֲשָׁבָה הֵן בְּדִבּוּר וְהֵן בְּמַעֲשֶׂה. לָכֵן נָקַט הַכָּתוּב בַּיִת חָדָשׁ, שֶׁכֵּן מַעֲקֶה בַּעֲבוֹדָה רוּחָנִית שַׁיָּךְ בְּעִקָּר בְּעֵת בְּנִיַּת בַּיִת חָדָשׁ. וְהֲרֵי לָנוּ דְּגִמָּא לְמַה שֶּׁמָּצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁ״אֵין הָעִנְיָן בַּגְּלָה אוֹמֵר אֶלָּא דְּרָשֵׁנִי בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה״ (נִגְלֶה דְּתוֹרָה גּוּפָא מַכְרִיחַ שֶׁיֵּשׁ פֵּרוּשׁ פְּנִימִי).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממכתב א׳ דראש־חדש טבת תשט״ז. לקוטי־שיחות חלק כ״ט עמוד 444 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

בִּרְכַּת מַעֲקֶה

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ: (כב, ח)

...בַּמָּה שֶׁהֵעִיר בַּ״יָד׳ הִלְכוֹת בְּרָכוֹת פֶּרֶק יא הֲלָכָה ח: ״עָשָׂה מַעֲקֶה מְבָרֵךְ כוּ׳״, שֶׁסּוֹתֵר דַּעַת עַצְמוֹ שָׁם הֲלָכָה ד: ״דְּבָרִים שֶׁהֵם מִשּׁוּם סַכָּנָה אֵין מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם״ – וַהֲרֵי חִיּוּב מַעֲקֶה הוּא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים גו׳. וּלְדַעְתִּי פָּשׁוּט, אֲשֶׁר לְהָרַמְבַּ״ם וְלֹא תָשִׂים דָּמִים גו׳ אֵינוֹ נִתְּנַת טַעַם עַל חִיּוּב עֲשִׂיַּת מַעֲקֶה, אֶלָּא צִוּוּי בִּפְנֵי עַצְמוֹ. כִּי הֲרֵי טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת לֹא מְנָאָם בְּחֶשְׁבּוֹן תַּרְיַ״ג, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בַּשֹּׁרֶשׁ הַחֲמִשִּׁי בְּסֵפֶר הַמִּצְוֹת, אֲבָל ״וְלֹא תָשִׂים דָּמִים״, הִכְנִיסוֹ בְּמִנְיַן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

וְהִכְרִיחוֹ לְהָרַמְבַּ״ם לוֹמַר כַּנַּ״ל – הַסִּפְרִי (דברים כב, ח): ״וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה כוּ׳ מִצְוַת־עֲשֵׂה. לֹא תָשִׂים כוּ׳ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה״. וּ(לְפִי הָאָמוּר, נַפְקָא־מִינָּהּ שֶׁ)אִם בַּמְּקוֹם עֲשִׂיַּת מַעֲקֶה, עָשָׂה כָּבָשׁ לַגַּג וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה – קַיֵּם מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה וּבִטֵּל מִצְוַת־עֲשֵׂה. וּלְהָעִיר מִיּוֹמָא ע״ב, א. נוֹשְׂאֵי־כֵלִים עַל סֵפֶר הַמִּצְוֹת שָׁם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ״ד עמוד 137 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

גֶּדֶר חִיּוּב הַמַּעֲקֶה בַּהֵיכָל

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ

בַּיִת לְרַבּוֹת הֵיכָל (כב, ח. ובספרי)

וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ־עִיּוּן בָּזֶה, שֶׁהֲרֵי כָּתַב הָרַמְבַּ״ם (הלכות רוצח ושמירת נפש ריש פרק יא. וכן הוא בשולחן־ערוך חושן־משפט ריש סימן תכז) דְּחִיּוּב מַעֲקֶה הוּא רַק בְּ״בֵּית דִּירָה״, וּבְבָתִּים שֶׁאֵינָן לְדִירָה ״אֵינוֹ זָקוּק לוֹ״, וְלִכְאוֹרָה הַהֵיכָל אֵינוֹ ״בֵּית דִּירָה״, וְאַמַּאי נִתְחַיֵּב בְּמַעֲקֶה?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּהִנֵּה מָצִינוּ דְּעִקַּר עִנְיַן הַדִּירָה הוּא הָאֲכִילָה בַּמָּקוֹם הַהוּא. וּכְמוֹ בְּמִצְוַת סֻכָּה שֶׁגִּדְרָהּ ״תֵּשְׁבוּ כְּעֵין תָּדוּרוּ״ (סוכה כח, ב) דְּעִקַּר מִצְוַת הַיְּשִׁיבָה בְּסֻכָּה הִיא הָאֲכִילָה בַּסֻּכָּה (עיין שולחן־ערוך אדמו״ר הזקן אורח־חיים סימן תרלט סעיף יב. וראה טור שם. נושאי־כלי ה׳שולחן ערוך׳ בסוף הסימן).

וְהִנֵּה אִיתָא בִּזְבָחִים (סג, א) ״מִנַּיִן שֶׁאִם הִקִּיפוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים־וּמַזָּלוֹת אֶת כָּל הָעֲזָרָה, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְשָׁם וְאוֹכְלִין שָׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, תַּלְמוּד־לוֹמַר בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים תֹּאכַלֶנּוּ״ (וכן פסק הרמב״ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק י הלכה ג). וְנִמְצָא דְּיֵשׁ זְמַנִּים שֶׁמִּצְוַת אֲכִילַת קָדָשִׁים הִיא דַּוְקָא בַּהֵיכָל. וְעַל־פִּי־זֶה גַּם הַהֵיכָל בְּגֶדֶר ״בֵּית דִּירָה״ הוּא, וּמְחֻיָּב בְּמַעֲקֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקוטי שיחות חכ״ד עמ׳ 241 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

לִפְעוֹל עַל הַשֵּׁנִי בְּלִי גַּאֲוָה!

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב ״כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ גו׳ כִּי יִפּוֹל הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ״. וְאִיתָא בַּשל״ה הַקָּדוֹשׁ (סוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ) ״מָצָאתִי כָּתוּב: רָמֵז גַּג הוּא גָּבוֹהַּ, וְרוֹמֵז שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם גְּבוּל לַגַּאֲוָה״.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַכָּתוּב:

״כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ״ - כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי עוֹסֵק בְּקֵרוּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וּבוֹנֶה ״בַּיִת״ לַהקב״ה, סְבִיבָה שֶׁתִּהְיֶה חֲדוּרָה בִּיהֲדוּת - ״וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ״, עָלָיו לִיזָּהֵר מִגַּאֲוָה. כִּי אֵין זֶה רַק חִסָּרוֹן בַּעֲבוֹדַת עַצְמוֹ, אֶלָּא הַגַּאֲוָה יְכוֹלָה לִגְרוֹם לִנְפִילָה אֵצֶל הַשֵּׁנִי, עָלָיו הוּא רוֹצֶה לְהַשְׁפִּיעַ וּלְקָרֵב. כִּי כַּאֲשֶׁר מַשְׁפִּיעַ עַל הַשֵּׁנִי בְּדִבָּרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב, וּבְלִי פְּנִיּוֹת, אָז הַדְּבָרִים יִכָּנְסוּ אֶל לֵב הַשֵּׁנִי וְיִפְעֲלוּ פְּעוּלָּתָם. אַף אִם מְעוֹרְבִים בִּדְבָרָיו יֵשׁוּת וְגַאֲוָה, הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁזֶּה יָכוֹל לְהַפְרִיעַ בְּהַשְׁפָּעַת וְהַצְלָחַת דְּבָרָיו לְקָרֵב אֶת הַשֵּׁנִי, הִנֵּה גַּאֲוָתוֹ עֲלוּלָה לִגְרוֹם אֶת הַהֵיכָּף לְגַמְרֵי, לְרַחֵק אֶת הַשּׁוֹמֵעַ רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.

וּמִדַּיֵּק הַכָּתוּב "כִּי יִפּוֹל הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ" - דְּאֵין הָאָדָם יָכוֹל לִטְעוֹן, שֶׁיְּרִידַת הַשֵּׁנִי אֵינָהּ בְּאַשְׁמָתוֹ, כִּי אִם הַשֵּׁנִי הָיָה אִישׁ יָשָׁר הוֹלֵךְ, אֲזַי הָיָה מַבְחִין בֵּין הָאֱמֶת שֶׁבִּדְבָרָיו לַגַּאֲוָה שֶׁבָּהֶם, וְ"תּוֹכוֹ אָכַל, קִלִּיפָּתוֹ זָרַק" (חגיגה טו, ב). וִירִידַת הַשֵּׁנִי הִיא מִשּׁוּם שֶׁבְּלַאו־הָכִי הֲרֵי הוּא "נוֹפֵל" וְיוֹרֵד בַּעֲבוֹדַת ה׳. וּמִכֵּיוָן שֶׁהַשֵּׁנִי "נוֹפֵל הוּא", לָכֵן פּוֹעֶלֶת עָלָיו הַגַּאֲוָה - יְרִידָה וּנְפִילָה יְתֵירָה.

וְזֶהוּ שֶׁמִּזְהִיר הַכָּתוּב "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ גו׳ כִּי יִפּוֹל הַנּוֹפֵל" - שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט עַל זֶה שֶׁהַשֵּׁנִי הוּא בִּבְחִינַת "נוֹפֵל", מִכָּל־מָקוֹם מוּטָל חִיּוּב עַל הָאָדָם לִיזָּהֵר שֶׁמִּ"גַּגֶּךָ" לֹא יִפּוֹל הַנּוֹפֵל, הַיְנוּ שֶׁהַגַּאֲוָה שֶׁלְּךָ לֹא תִּגְרוֹם לִנְפִילָה יְתֵירָה אֵצֶל הַנּוֹפֵל, אֶלָּא יַעֲשֶׂה כָּל מַה שֶּׁבִּיכָלְתּוֹ לִיזָּהֵר מִזֶּה, וּלְקָרְבוֹ לְתוֹרָה וַעֲבוֹדָה.

(ט) לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם׃ ס

ט לָא תִּזְרַע כַּרְמָךְ עֲרוּבִין דִּילְמָא תִּסְתָּאֵב דִּמְעַת זַרְעָא דִּי תִּזְרַע וַעֲלַלַת כַּרְמָא׃

רש״י◄ כִּלְאָיִם • (קידושין לט. חולין פב) חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד. פֶּן־תִּקְדַּשׁ • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳תִּסְתָּאֵב׳, כָּל דָּבָר הַנִּתְעָב עַל הָאָדָם, בֵּין לְשֶׁבַח כְּגוֹן הֶקְדֵּשׁ, בֵּין לִגְנַאי כְּגוֹן אִסּוּר, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן קֹדֶשׁ, כְּמוֹ: (ישעיה סה) "אַל תִּגַּע בִּי כִּי קִדַּשְׁתִּיךָ". הַמְּלֵאָה • זֶה מִלּוּי וְתוֹסֶפֶת שֶׁהַזֶּרַע מוֹסִיף.

(י) לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו׃ ס

י לָא תִּרְדֵּי בְּתוֹרָא וּבַחֲמָרָא כַּחְדָּא׃

רש״י◄ לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר • (ב״ק נד) הוּא הַדִּין לְכָל שְׁנֵי מִינִים שֶׁבָּעוֹלָם, וְהוּא הַדִּין לְהַנְהִיגָם יַחַד קְשׁוּרִים זוּגִים בְּהוֹלְכַת שׁוּם מַשָּׂא.

(יא) לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו׃

יא לָא תִּלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵזָא עֲמַר וְכִתָּן מְחֻבָּר כַּחְדָּא׃

רש״י◄ שַׁעַטְנֵז • לְשׁוֹן עֵרוּב, וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: שׁוּעַ, טָווּי וְנוּז.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ״ט עַמּוּד 122 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

ג׳ גְּדָרִים בִּכְלָאַיִם

לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז . . גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ (כב, יא־יב) גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ, אַף מִן הַכִּלְאַיִם (יבמות ד, ריש עמוד א). בְּתַעֲרוּבוֹת אֲסוּרוֹת יֶשְׁנָם ג׳ אוֹפַנִּים: א. כִּלְאֵי בְּגָדִים – תְּפִירַת שְׁנֵי מִינִים בְּבֶגֶד אֶחָד. ב. כִּלְאֵי בְּהֵמָה וְכִלְאֵי קַרְקַע – הֲלָדַת וּצְמִיחַת דָּבָר חָדָשׁ מִתַּעֲרֹבֶת שְׁנֵי מִינִים. ג. בִּשּׂוּל בָּשָׂר בְּחָלָב – שֶׁטַּעֲמָם נִתְעָרֵב.

וְהִנֵּה מָצִינוּ חִלּוּק בֵּינֵיהֶם אִם תַּעֲרֻבְתָּן מֻתֶּרֶת לְעִנְיָנֵי מִצְוָה, דִּכְלָאֵי בְּגָדִים מֻתָּרִים בְּצִיצִית (כַּנַּ״ל מיבמות) וּבְבִגְדֵי כְּהֻנָּה (רמב״ם הלכות כלאים סוף פרק י. הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה יא־יב), כִּלְאֵי בְּהֵמָה וְקַרְקַע לֹא מָצִינוּ שֶׁיִּתְּרוּ לְקֹדֶשׁ אוֹ לְגָבוֹהַּ. וּבְבָשָׂר בְּחָלָב, קַסְלְקָא־דַּעְתָּא בַּמְּכִילְתָּא (סוף פרשת משפטים) שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בְּמִקְדָּשִׁין, וְדָרְשׁוּ מֵהַכְּתוּבִים דְּאָסוּר גַּם בַּמִּקְדָּשִׁים. וְיֵשׁ לְעַיֵּן בְּטַעַם הַחִלּוּק.

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ן (קדושים יט, יט) בְּטַעַם אִסּוּר כִּלְאֵי בְּהֵמָה וְקַרְקַע, שֶׁכְּשֶׁמְּעֹרָב שְׁנֵי מִינֵי בְּהֵמָה אוֹ שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים, הֲרֵי הוּא "מְשַׁנֶּה וּמַכְחִישׁ כּוֹ׳ וּמְעֹרְבָּב סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית", כִּי הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ קָבַע שֶׁיּוֹצִיאוּ הַבְּהֵמוֹת וְהַצְּמָחִים, לְמִינֵיהֶם דַּוְקָא, וּכְשֶׁמְּעָרְבָם יַחַד הֲרֵי הֵם מוֹצִיאִים מִין אַחֵר.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַחִלּוּק בֵּין ג׳ הָאוֹפַנִּים הַנַּ״ל: בִּכְלָאֵי בְּהֵמָה וְקַרְקַע, מִכֵּיוָן שֶׁנּוֹצָר מֵהֶם מִין חָדָשׁ, הֲרֵי הֵם אֲסוּרִים גַּם בְּעִנְיָנֵי קְדֻשָּׁה. וּמֵאִידָךְ, כִּלְאֵי בְּגָדִים מֻתָּרִים גַּבֵּי עִנְיָנֵי קְדֻשָּׁה, שֶׁהֲרֵי לֹא נוֹצַר מִצְּרוּף שְׁנֵי הַמִּינִים מִין חָדָשׁ, וְאַדְרַבָּה גַּם לְאַחֲרֵי צְרוּפָן בְּבֶגֶד, נִתָּן לְהָסִיר אֶת הַתְּפָרִים וּלְהַפְרִיד אֶת הַמִּינִים.

אַךְ בְּבָשָׂר בְּחָלָב, קַסְלְקָא־דַּעְתָּא דְּדוֹמֶה לְכִלְאֵי בְּגָדִים, שֶׁהֲרֵי בְּבָשָׂר בְּחָלָב רַק נִתְעָרְבוּ טַעֲמֵי בָּשָׂר וְחָלָב, אֲבָל לֹא נוֹלַד וְנִצְמַח מִזֶּה מִין חָדָשׁ. אַךְ הַמִּסְקָנָא הִיא דְּדָמֵי לְכִלְאֵי בְּהֵמָה, כִּי מִכֵּיוָן שֶׁנִּתְעָרְבוּ טַעֲמֵי הַבָּשָׂר וְהֶחָלָב עַד שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהַפְרִידָן, נִמְצָא שֶׁמִּצִּירוּפָן נוֹצַר דָּבָר חָדָשׁ, וְלָכֵן אֲסוּרִין גַּם בְּמִקְדָּשִׁין.

(יב) גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ׃ ס

יב כְּרֵסְפִּדִין תַּעְבֵּד לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפֵי כְּסוּתָךְ דִּי תְכַסֵּי בַּהּ׃

רש״י◄ גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ • (יבמות ד. ספרי) אַף מִן הַכִּלְאַיִם, לְכָךְ סְמָכָן הַכָּתוּב.

(יג) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ:

יג אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא וְיֵעוּל לְוָתַהּ וְיִסְנְנַהּ:

רש״י ◄ וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ • סוֹפוֹ.

(יד) וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים:

יד וִישַׁוִּי לַהּ תַּסְקוֹפֵי מִלִּין וְיַפֵּק עֲלַהּ שׁוּם בִּישׁ וְיֵימַר יָת אִתְּתָא הָדָא נְסִבִית וְעַלִּית לְוָתַהּ וְלָא אַשְׁכַּחִית לַהּ בְּתוּלִין:

רש״י ◄ וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים • עֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה: עָבַר עַל (ויקרא יט) "לֹא תִשְׂנָא", סוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרָע. אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת • (ספרי) מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמֵר דָּבָר אֶלָּא בִּפְנֵי בַּעַל־דִּין.

(טו) וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעְרָה:

טו וְיִסַּב אֲבוּהָא (נ״א אֲבוּהִי) דְּעוּלֵמְתָּא וְאִמַּהּ וְיַפְּקוּן יָת בְּתוּלֵי עוּלֵמְתָּא לָקֳדָם סָבֵי קַרְתָּא לִתְרַע בֵּית דִּין אַתְרָא:

רש״י ◄ אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ • (שם) מִי שֶׁגִּדְּלוּ גִּדּוּלִים הָרָעִים, יִתְבַּזּוּ עָלֶיהָ:

(טז) וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ:

טז וְיֵימַר אֲבוּהָא דְּעוּלֵמְתָּא לְסָבַיָּא יָת בְּרַתִּי יְהָבִית לְגַבְרָא הָדֵין לְאִנְתּוּ וּסְנְנַהּ:

רש״י ◄ וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה • (שם) מְלַמֵּד שֶׁאֵין רְשׁוּת לָאִשָּׁה לְדַבֵּר בִּפְנֵי הָאִישׁ.

(יז) וְהִנֵּה־הוּא שָׂם עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתְּךָ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר:

יז וְהָא הוּא שַׁוִּי תַּסְקוֹפֵי מִלִּין לְמֵימַר לָא אַשְׁכַּחִית לִבְרַתָּךְ בְּתוּלִין וְאִלֵּין בְּתוּלֵי בְרַתִּי וְיִפְרְסוּן שׁוּשִׁיפָא קֳדָם סָבֵי קַרְתָּא:

רש״י ◄ וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה • (שם) הֲרֵי זֶה מָשָׁל: מְחַוְּרִין הַדְּבָרִים כַּשִּׂמְלָה.

(יח) וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ:

יח וְיִדְבְּרוּן סָבֵי קַרְתָּא הַהִיא יָת גַּבְרָא וְיַלְקוּן יָתֵהּ:

רש״י ◄ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ • מַלְקוֹת (כתובות מו).

(יט) וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו: ס

יט וְיִגְבּוּן מִנַּהּ מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף שׁוּם בִּישׁ עַל לַאֲבוּהָא דְּעוּלֵמְתָּא אֲרֵי אַפֵּק שׁוּם בִּישׁ עַל בְּתוּלְתָּא דְּיִשְׂרָאֵל וְלֵהּ תְּהֵי לְאִנְתּוּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי:

(כ) וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָה:

כ וְאִם קֻשְׁטָא הֲוָה פִּתְגָּמָא הָדֵין לָא אִשְׁתְּכַחוּ בְתוּלִין לְעוּלֵמְתָּא:

רש״י ◄ וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר • (שם) בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, שֶׁזִּנְּתָה לְאַחַר אֵרוּסִין.

ספורנו

(יג) **כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה.** אַחַר הַדִּבּוּר בְּעִנְיְנֵי הַיִּשּׁוּב, דִּבֵּר בְּאַזְהָרוֹת הַמְחֻיָּבוֹת לִשְׁרִית הַשְּׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל, וּלְהִשָּׁמֵר מִגְּרֹם הִסְתַּלְּקוּתָהּ בִּפְסוּל הַזֶּרַע מִצַּד הָעֲרָיוֹת (כב, יג עד כג, ג), וּמִצַּד תַּעֲרֹבֶת הָאֻמּוֹת הַפְּסוּלוֹת (כג, ד־ט), וּמִצַּד טֻמְאַת הַמַּחֲנֶה (שם י־טז), כְּאָמְרוֹ "וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ, וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ". תורה יד

(כא) וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס

כא וַיַּפְקוּן יָת עוּלֶמְתָּא לִתְרַע בֵּית אָבוּהָא וְיִרְגְּמֻנַּהּ אֱנָשֵׁי קַרְתַּהּ בְּאַבְנַיָּא וּתְמוּת אֲרֵי עָבְדַת קְלָנָא בְּיִשְׂרָאֵל לְזַנָּאָה בֵּית אֲבוּהָא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃

רש״י◄ אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ • (כתובות מה) רְאוּ גְּדוּלִים שֶׁגִּדַּלְתֶּם. אַנְשֵׁי עִירָהּ • (ספרי) בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירָהּ. לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ • כְּמוֹ: בְּבֵית אָבִיהָ.

(כב) כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב | עִם־אִשָּׁה בְּעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃ ס

כב אֲרֵי יִשְׁתְּכַח גְּבַר דְּשָׁכֵב עִם אִתְּתָא אִתַּת גְּבַר וְיִתְקַטְּלוּן אַף תַּרְוֵיהוֹן גַּבְרָא דְּשָׁכֵב עִם אִתְּתָא וְאִתְּתָא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם • (ספרי) לְהוֹצִיא מַעֲשֶׂה חִדּוּדִים, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נֶהֱנֵית מֵהֶם. "גַּם", לְרַבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם (סִפְרֵי אֲחֵרִים: מֵאֲחוֹרֵיהֶם). (שם) דָּבָר אַחֵר:

"גַּם שְׁנֵיהֶם", לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, שֶׁאִם הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד.

(כג) כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ׃

כג אֲרֵי תְהֵי עוּלֶמְתָּא בְּתֻלְתָּא דְּמְאָרְסָא לְגַבְר וַיַּשְׁכְּחִנַּהּ גְּבַר בְּקַרְתָּא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ׃

רש״י◄ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר • (ערכין ז) לְפִיכָךְ שָׁכַב עִמָּהּ, פִּרְצָה קוֹרְאָה לַגַּנָּב, הָא אִלּוּ יָשְׁבָה בְּבֵיתָהּ, לֹא אֵרַע לָהּ.

(כד) וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר | הָעִיר הַהוּא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־הַנַּעֲרָה עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס

כד וְתַפְּקוּן יָת תַּרְוֵיהוֹן לִתְרַע קַרְתָּא הַהִיא וְתִרְגְּמוּן יָתְהוֹן בְּאַבְנַיָּא וִימוּתוּן יָת עוּלֶמְתָּא עַל עֵסַק דִּי לָא צְוָחַת בְּקַרְתָּא וְיָת גַּבְרָא עַל עֵסַק דְּעַנִּי יָת אִתַּת חַבְרֵהּ וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃

(כה) וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ׃

כה וְאִם בְּחַקְלָא יַשְׁכַּח גְּבַר יָת עוּלֶמְתָּא דִּמְאָרְסָא וְיִתְקֵף בַּהּ גַּבְרָא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ וְיִתְקְטֵל גַּבְרָא דְּשָׁכֵב עִמַּהּ בִּלְחוֹדוֹהִי׃

(כו) וְלַנַּעֲרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה׃

כו וּלְעוּלֶמְתָּא לָא תַעְבֵּד מִדַּעַם לֵית לְעוּלֶמְתָּא חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל אֲרֵי כְּמָא דִיקוּם גַּבְרָא עַל חַבְרֵהּ וְיִקְטְלֵנֵּהּ נְפַשׁ כֵּן פִּתְגָּמָא הָדֵין׃

רש״י◄ כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם וְגוֹ׳ • לְפִי פְּשׁוּטוֹ זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ: כִּי אֲנוּסָה הִיא, וּבְחָזְקָה עָמַד עָלֶיהָ, כְּאָדָם הָעוֹמֵד עַל חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ. (פסחים כה. סנהדרין עג) וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בוֹ: הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד וְכוּ׳.

ספורנו

(כד) **אֲשֶׁר עִנָּה אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ.** הֶעֱנָה וְהִשְׁפִּיל אוֹתָהּ מִכִּשְׁרוּתָהּ, וּפָסַל אוֹתָהּ מִהְיוֹתָהּ עוֹד רְאוּיָה לְבַעְלָהּ "רֵעֵהוּ", כְּעִנְיַן "נְשֵׁי עַמִּי תְּגָרְשׁוּן מִבֵּית תַּעֲנֻגָיִךְ" (מיכה ב, ט). תורה כה

(כו) **אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת.** אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה סוֹפָהּ בְּרָצוֹן, כֵּיוָן שֶׁהָיְתָה תְּחִלָּתָהּ בְּאֹנֶס פְּטוּרָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִתְחִיל

(כז) כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ׃ ס

כז אֲרֵי בְּחַקְלָא אַשְׁכְּחַהּ צְוָחַת עוּלֶמְתָּא דִּמְאָרְסָא וְלֵית דְּפָרִיק לַהּ׃

(כח) כִּי־יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ׃

כח אֲרֵי יַשְׁכַּח גְּבַר עוּלֶמְתָּא בְּתֻלְתָּא דִּי לָא מְאָרְסָא וְיֶחֱדִנַּהּ וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ וְיִשְׁתַּכְּחוּן׃

(כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃ ס

כט וְיִתֵּן גַּבְרָא דְּיִשְׁכַּב עִמַּהּ לַאֲבוּהָא דְּעוּלֶמְתָּא חַמְשִׁין סְלְעִין דְּכַסַף וְלַהּ תְּהֵי לְאִנְתּוּ חֲלַף דִּי עַנְיַהּ לֵית לַהּ רְשׁוּ לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי׃

כג (א) לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו׃ ס

א לָא יִסַּב גְּבַר יָת אִתַּת אֲבוּהִי וְלָא יְגַלֵּי כַּנְפָא דַּאֲבוּהִי׃

רש״י◄ **לֹא־יִקַּח.** (קידושין סז) אֵין לוֹ בָּהּ לִקּוּחִין, וְאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ. **וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו.** (יבמות לג) שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו, הָרְאוּיָה לְאָבִיו, וַהֲרֵי כְּבָר הוּזְהַר עָלֶיהָ מִשּׁוּם: "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ"? אֶלָּא לַעֲבֹר עַל זֶה בִּשְׁנֵי לָאוִין, וְלִסְמֹךְ לָהּ: "לֹא יָבֹא מַמְזֵר", לְלַמֵּד שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מֵחַיָּבֵי כְּרֵיתוֹת, וְקַל־וָחֹמֶר מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית־דִּין, שֶׁאֵין בַּעֲרָיוֹת מִיתַת בֵּית־דִּין שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת.

(ב) לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה׃ ס

ב לָא יִדְכֵּי דְּפָסִיק וְדִמְחַבַּל לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ׃

רש״י◄ **פְּצוּעַ־דַּכָּא.** (יבמות עז) שֶׁנִּפְצָעוּ אוֹ שֶׁנִּדַּכְּאוּ בֵּיצִים שֶׁלּוֹ. **וּכְרוּת שָׁפְכָה.** שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד וְשׁוּב אֵינוֹ יוֹרֶה קִלּוּחַ זֶרַע, אֶלָּא שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹתֵת וְאֵינוֹ מוֹלִיד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום יום ז׳ אלול)

אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן הוֹרָה לִכְתֹּב "פְּצוּעַ דַּכָּא" בְּאָלֶף לְבַסּוֹף, וְלֹא בְּה״א.

בִּפְּרַאַג יֵשׁ סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁקִּבְּלָה בְּיָדָם שֶׁהִגִּיהוֹ עֶזְרָא הַסּוֹפֵר, אֵין קוֹרִין בּוֹ אֶלָּא בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, וְגוֹלְלִין אוֹתוֹ תָּמִיד בְּפָרָשַׁת שְׁמַע. כְּשֶׁהָיִיתִי בִּפְּרַאַג בִּשְׁנַת תרס״ח רְאִיתִיו, וְכָתוּב בּוֹ "דַּכָּא" בְּאָלֶף. כֵּן כְּשֶׁהָיִיתִי בְּוָארְמְס בִּשְׁנַת תרס״ז, רָאִיתִי שָׁם סֵפֶר־תּוֹרָה אֲשֶׁר מִקִּבָּל בְּיָדָם שֶׁכְּתָבוֹ מַהַר״ם מֵרוֹטֶנְבּוּרְג, וְגַם בּוֹ כָּתוּב "דַּכָּא" בְּאָלֶף. וְעַיֵּן בִּ'שְׁאֵרִית יְהוּדָא' (יוֹרֶה־דֵּעָה סִימָן ט״ז) וְ'דִּבְרֵי נְחֶמְיָה' (יוֹרֶה־דֵּעָה סִימָן כ״ב). וּבְסֵפֶר 'מִשְׁנַת אַבְרָהָם' (סִימָן לב) מְצַיֵּן כַּמָּה סְפָרִים הַדָּנִים בָּזֶה.

(ג) לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה׃ ס

ג לָא יִדְכֵּי מַמְזְרָא לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ אַף דָּרָא עֲשִׂירָאָה לָא יִדְכֵּי לֵהּ לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ׃

רש״י◄ **לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה׳.** לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית.

ספורנו

בְּאִסּוּר, יִצְרָהּ אֲנָסָהּ, כְּאֲמָרָם ז״ל: אֲפִלּוּ אוֹמֶרֶת הַנִּיחוּ לוֹ שֶׁאִלְּמָלֵא כֵּן הָיִיתִי שׁוֹבְרַתּוּ (כתובות נא, ב).

כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וְכוּ׳. אֵין זֶה כְּעִנְיַן הַבְּהֵמָה הַנִּרְבַּעַת שֶׁכָּתַב בָּהּ "וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ" (ויקרא כ, טו), כִּי אָמְנָם הַבְּהֵמָה לֹא הִתְקוֹמְמָה כְּלָל. אֲבָל זוֹ שֶׁהָיְתָה תְּחִלָּתָהּ בְּאֹנֶס, וְהִתְקוֹמְמָה כְּפִי יְכָלְתָּהּ, הִנֵּה קָרָה לָהּ כְּמוֹ שֶׁקָּרָה לְנִרְצָח שֶׁנֶּעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה נֶגֶד רְצוֹנוֹ, לְפִיכָךְ אֵין לָהּ בַּחֵטְא עִנְיָן כְּלָל. תורה כז

(כז) **צָעֲקָה הַנַּעֲרָה.** דָּנִין אוֹתָהּ לְכַף זְכוּת. תורה כח

(ד) לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם:

ד לָא יִדְכּוּן עַמּוֹנָאֵי וּמוֹאָבָאֵי לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ אַף דָּרָא עֲשִׂירָאָה לָא יִדְכֵּי לְהוֹן לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ עַד עָלָם:

רש״י ◄ לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי • לֹא יִשָּׂא יִשְׂרָאֵלִית.

(ה) עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ:

ה עַל עֵסֶק דִּי לָא עֲרָעוּ יָתְכוֹן בְּלַחְמָא וּבְמַיָּא בְּאָרְחָא בְּמִפְּקְכוֹן מִמִּצְרָיִם וְדִי אֲגַר עֲלָךְ יָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם דִּי עַל פִּרַת לְלַטָּיוּתָךְ:

רש״י ◄ עַל־דְּבַר • (ספרי) עַל הָעֵצָה שֶׁיָּעֲצוּ אֶתְכֶם לְהַחֲטִיאֲכֶם. בַּדֶּרֶךְ • כְּשֶׁהֱיִיתֶם בְּטֵרוּף.

(ו) וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ו וְלָא אָבֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְקַבָּלָא מִן בִּלְעָם וַהֲפַךְ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ יָת לְוָטִין לְבִרְכָן אֲרֵי רָחֲמָךְ יְיָ אֱלָהָךְ:

(ז) לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם: ס

ז לָא תִתְבַּע שְׁלָמְהוֹן וְטָבָתְהוֹן כָּל יוֹמָיךְ לְעָלָם:

רש״י ◄ לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם • (שם) מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: ״עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ״, יָכֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם״.

◆ יום רביעי י״א אלול ◆

(ח) לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ:

ח לָא תְרַחֵק אֱדוֹמָאָה אֲרֵי אָחוּךְ הוּא לָא תְרַחֵק מִצְרָאָה אֲרֵי דַיָּר הֲוֵיתָא בְּאַרְעֵהּ:

רש״י ◄ לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי • לְגַמְרֵי, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁרָאוּי לְךָ לְתַעֲבוֹ, שֶׁיָּצָא בַּחֶרֶב לִקְרָאתְךָ. לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי • מִכָּל וָכֹל, אַף־עַל־פִּי שֶׁזָּרְקוּ זְכוּרֵיכֶם לַיְאוֹר. מַה טַּעַם? שֶׁהָיוּ לָכֶם אַכְסַנְיָא בִּשְׁעַת הַדְּחָק. לְפִיכָךְ.

(ט) בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה: ס

ט בְּנִין דִּי יִתְיְלִידוּ לְהוֹן דָּרָא תְּלִיתָאָה יִדְכֵּי לְהוֹן לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ:

רש״י ◄ בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי וְגוֹ׳ • וּשְׁאָר הָאֻמּוֹת מַתִּירִין מִיָּד, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַמַּחֲטִיא לָאָדָם, קָשֶׁה לוֹ מִן הַהוֹרְגוֹ. שֶׁהַהוֹרְגוֹ, הוֹרְגוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַמַּחֲטִיאוֹ, מוֹצִיאוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִיכָךְ אֱדוֹם שֶׁקִּדְּמָם בַּחֶרֶב לֹא נִתְעַב, וְכֵן מִצְרַיִם שֶׁטִּבְּעוּם. וְאֵלּוּ שֶׁהֶחֱטִיאוּם, נִתְעַבוּ.

ספורנו

כג (ה) **אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ.** שֶׁנִּיהֶם לֹא קִדְּמוּ. אֲבָל מוֹאָב נָתַן לֶחֶם וּמַיִם בְּכֶסֶף, כְּאָמְרוֹ ״אֹכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי, כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר״ (לעיל ב, כח־כט), וְלֹא כֵן עָשׂוּ הָעַמּוֹנִים, אָמְנָם מוֹאָב הוֹסִיף עַל חַטָּאתוֹ פֶּשַׁע ״אֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ״. וּבְכֵן תורה ו

(ז) **לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם.** שֶׁשְּׁנֵיהֶם לֹא קִדְּמוּ. וְעַמּוֹן לֹא נָתַן אֲפִלּוּ בְּכֶסֶף, וּמוֹאָב שֶׁנָּתַן, שָׂכַר אֶת בִּלְעָם. תורה ח

(י) כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע׃

ט אֲרֵי תִפּוֹק מַשְׁרִיתָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְתִסְתַּמַּר מִכֹּל מִדַּעַם בִּישׁ׃

רש"י ◄ כִּי־תֵצֵא וְגוֹ' וְנִשְׁמַרְתָּ • שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה.

(יא) כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃

יא אֲרֵי יְהֵי בָךְ גְּבַר דִּי לָא יְהֵי דְכֵי מִקְּרֵה לֵילְיָא וְיִפּוֹק לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא לָא יֵעוּל לְגוֹ מַשְׁרִיתָא׃

רש"י ◄ מִקְּרֵה־לָיְלָה • דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה. וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • זוֹ מִצְוַת־עֲשֵׂה. לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה • זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְאָסוּר לִיכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, וְכָל־שֶׁכֵּן לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (פסחים סח).

(יב) וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃

יב וִיהֵי לְמִפְנֵי רַמְשָׁא יַסְחֵי בְּמַיָּא וּכְמֵעַל שִׁמְשָׁא יֵעוּל לְגוֹ מַשְׁרִיתָא׃

רש"י ◄ וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב • סָמוּךְ לְהַעֲרֵב שִׁמְשׁוֹ יִטְבֹּל, שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר בְּלֹא הֶעְרֵב שֶׁמֶשׁ.

(יג) וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְיָצָאתָ שָׁמָּה חוּץ׃

יג וַאֲתַר מִתַּקָּן יְהֵי לָךְ מִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְתִפּוֹק תַּמָּן לְבָרָא׃

רש"י ◄ וְיָד תִּהְיֶה לְךָ • כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּמוֹ: (במדבר ב) "אִישׁ עַל יָדוֹ". מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • חוּץ לֶעָנָן.

(יד) וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אָזְנֶךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה בָהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צֵאָתֶךָ׃

יד וְסִכְתָּא תְּהֵי לָךְ עַל זֵינָךְ וִיהֵי בְּמִפְקָךְ לְבָרָא וְתַחְפַּר בַּהּ וּתְתוּב וּתְכַסֵּי יָת מִפְּקָתָךְ׃

רש"י ◄ עַל־אָזְנֶךָ • לְבַד מִשְּׁאָר כְּלֵי תַּשְׁמִישְׁךָ. אָזְנֶךָ • כְּמוֹ כְּלֵי זֵינְךָ.

(טו) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׃ ס

טו אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִינְתֵּהּ מְהַלְּכָא בְּגוֹ מַשְׁרִיתָךְ לְשֵׁזָבוּתָךְ וּלְמִמְסַר בַּעֲלֵי דְבָבָךְ קֳדָמָךְ וּתְהֵי מַשְׁרִיתָךְ קַדִּישָׁא וְלָא יִתְחֲזֵי בָךְ עֲבֵרַת פִּתְגָם וִיתוּב מֵימְרֵהּ מִלְּאוֹטָבָא לָךְ׃

רש"י ◄ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עֶרְוַת דָּבָר.

(טז) לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו׃

טז לָא תִמְסַר עֶבֶד עַמְמִין לְיַד רִבּוֹנֵהּ דִּישְׁתֵּזֵב לְוָתָךְ מִלְּוָת רִבּוֹנֵהּ׃

רש"י ◄ לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד • כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: אֲפִלּוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּרַח מִחוּצָה־לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ספורנו

(טו) **וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ.** מִן הַטֻּמְאָה וּמִן הַמְּאוּס.

וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר. פְּסוּל בַּזֶּרַע, כְּאָמְרָם ז"ל: שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל מִשְׁפָּחוֹת מְיֻחָסוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל (קידושין ע, א). וְלָכֵן אָמְרוּ, שֶׁכָּל מִי שֶׁהָיָה כָּתוּב בְּאַסְטְרַטִּיא שֶׁל מַלְכֵי בֵּית דָּוִד, הָיָה מְיֻחָס בְּלִי סָפֵק (שם עו, ב).

מֵאַחֲרֶיךָ. כַּאֲשֶׁר תִּפְּנֶה אֵלָיו עֹרֶף, וְלֹא תְּחוֹשׁ לִכְבוֹדוֹ בְּאֶחָד מֵאֵלֶּה. תורה טז

(טז) **לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו.** אַחַר

(יז) עִמְּךָ֖ יֵשֵׁ֑ב בְּקִרְבְּךָ֖ בַּמָּק֣וֹם אֲשֶׁר־יִבְחַ֑ר בְּאַחַ֥ד שְׁעָרֶ֖יךָ בַּטּ֣וֹב לוֹ֑ לֹ֥א תּוֹנֶ֖נּוּ׃ ס

יז עִמָּךְ יִתֵּב בֵּינָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי בַּחֲדָא מִן קִרְוָיִךְ בִּדְיֵיטַב לֵהּ לָא תּוֹנְנֵהּ׃

(יח) לֹא־תִהְיֶ֥ה קְדֵשָׁ֖ה מִבְּנ֣וֹת יִשְׂרָאֵ֑ל וְלֹא־יִהְיֶ֥ה קָדֵ֖שׁ מִבְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

יח לָא תְּהֵי אִתְּתָא מִבְּנַת יִשְׂרָאֵל לִגְבַר עָבֵד וְלָא יִסַּב גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא אָמָא׃

רש"י◄ **לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה** • מֵפְקֶרֶת, מְקֻדֶּשֶׁת וּמְזֻמֶּנֶת לִזְנוּת. **וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ** • (סנהדרין נד) מְזֻמָּן לְמִשְׁכַּב זָכוּר, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳לָא תְּהֵי אִתְּתָא מִבְּנַת יִשְׂרָאֵל לִגְבַר עַבְדָא׳, שֶׁאַף זוֹ מֵפְקֶרֶת לִבְעִילַת זְנוּת הִיא, מֵאַחַר שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הֵקְשׁוּ לַחֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כב) "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר", עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר. ׳וְלָא יִסַּב גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא אָמָתָא׳, שֶׁאַף הוּא נַעֲשָׂה קָדֵשׁ עַל יָדָהּ, שֶׁכָּל בְּעִילוֹתָיו בְּעִילוֹת זְנוּת, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ.

(יט) לֹא־תָבִיא֩ אֶתְנַ֨ן זוֹנָ֜ה וּמְחִ֗יר כֶּ֤לֶב בֵּית֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ לְכָל־נֶ֖דֶר כִּ֣י תוֹעֲבַ֥ת יְהוָ֖ה אֱלֹהֶ֑יךָ גַּם־שְׁנֵיהֶ֖ם׃ ס

יט לָא תָּעֵל אֲגַר זַנְיָתָא וְחוּלְפַּן כַּלְבָּא לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְכָל נִדְרָא אֲרֵי מְרָחָק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אַף תַּרְוֵיהוֹן׃

רש"י◄ **אֶתְנַן זוֹנָה** • נָתַן לָהּ טָלֶה בְּאֶתְנַנָּהּ, פָּסוּל לְהַקְרָבָה. **וּמְחִיר כֶּלֶב** • הֶחֱלִיף שֶׁה בְּכֶלֶב. **גַּם־שְׁנֵיהֶם** • (ב"ק סה) לְרַבּוֹת שְׁנוּיֵיהֶם, כְּגוֹן חִטִּים וַעֲשָׂאָן סֹלֶת.

(כ) לֹ֣א תַשִּׁ֗יךְ לְאָחִ֙יךָ֙ נֶ֣שֶׁךְ כֶּ֔סֶף נֶ֥שֶׁךְ אֹ֖כֶל נֶ֣שֶׁךְ כָּל־דָּבָ֑ר אֲשֶׁ֥ר יִשָּֽׁךְ׃

כ לָא תְּרַבֵּי לַאֲחוּךְ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף רִבִּית כְּסַף רִבִּית עִבּוּר רִבִּית כָּל מִדַּעַם דְּמִתְרַבֵּי׃

רש"י◄ **לֹא־תַשִּׁיךְ** • אַזְהָרָה לַלָּוֶה, שֶׁלֹּא יִתֵּן רִבִּית לַמַּלְוֶה, וְאַחַר־כָּךְ אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה: (ויקרא כה) "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ" (ב"מ ע).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 1011)

לֹא תַשִּׁיךְ (כג, כ) **הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית אֵינוֹ קָם לִתְחִיַּת הַמֵּתִים** (שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות ריבית ס"ב) הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית מַרְוִיחַ מִכֶּסֶף שֶׁבֶּעָבָר הָיָה שֶׁלּוֹ, וְהוּא נָתַן אֶפְשָׁרוּת לַלָּוֶה לִסְחֹר בּוֹ. וּבְמִדָּה זוֹ מוֹדְדִים לוֹ מִלְּמַעְלָה: נוֹתְנִים לוֹ כֹּחַ לַעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ, "לִסְחֹר", אֲבָל לֹא מִשְׁתַּתְּפִים, כִּבְיָכוֹל, בָּעֲבוֹדָה עַצְמָהּ. וְהִנֵּה, בְּקִיּוּם מִצְוָה יֵשׁ מִשּׁוּם "תְּחִיַּת הַמֵּתִים", שֶׁכֵּן דָּבָר גַּשְׁמִי, שֶׁהוּא הוֹוֶה וְנִפְסָד (מִיתָה), נַעֲשָׂה כְּלִי לִקְדֻשָּׁה, שֶׁהִיא חַיּוּת וְנִצְחִיּוּת. וַעֲבוֹדָה זוֹ מְבִיאָה לִתְחִיַּת הַמֵּתִים כִּפְשׁוּטָהּ. אַךְ נִצְחִיּוּת זוֹ אֵינָהּ בָּאָה מֵעֲבוֹדַת הָאָדָם, הַמְּגֻבֶּלֶת, אֶלָּא מֵהִתְחַבְּרוּת בָּאֱלֹקִים חַיִּים (מִצְוָה מִלְּשׁוֹן צַוְתָּא). וְאִלּוּ הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית, שֶׁלֹּא מִשְׁתַּתְּפִים מִלְּמַעְלָה בַּעֲבוֹדָתוֹ, כְּאָמוּר, אֵינוֹ קָם בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים.

ספורנו

שֶׁדִּבֵּר בְּמַחֲנֵה הַצּוֹבְאִים (פסוקים י־טו) דִּבֵּר בְּדְבָרִים הַקּוֹרְרִין בּוֹ, לְתַקֵּן עִנְיָנָם, וְהֵם: עִנְיַן הָעֶבֶד הַבּוֹרֵחַ (טז־יז), וְעִנְיַן הַנָּשִׁים הַקְּדֵשׁוֹת הַמְּצוּיוֹת בְּמַחֲנֵה הַצּוֹבְאִים (יח־יט). תורה יז

(כ) **לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ.** אַחַר שֶׁהִזְהִיר לְהִשָּׁמֵר מִן הַדְּבָרִים הַגּוֹרְמִים שֶׁתִּסְתַּלֵּק הַשְּׁכִינָה מִיִּשְׂרָאֵל, הִזְהִיר עַל מִינֵי חֶסֶד הַגּוֹרְמִים לְהִשָּׁרוֹתָהּ בְּיִשְׂרָאֵל, וְהֵם: עִנְיַן הָרִבִּית (כ־כא); וְהַנְּדָרִים (כב־כד), אֲשֶׁר מֵהֶם הַצְּדָקָה שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ לְאַלְתָּר, דְּהָא שְׁכִיחֵי עֲנִיִּים; וְעִנְיַן אֲכִילַת פּוֹעֵל (כה־כו); וְעִנְיַן הַגֵּט אֲשֶׁר אֵין רָאוּי שֶׁיִּנָּתֵן אֶלָּא בְּסִבַּת עֶרְוַת דָּבָר (כד, א־ד) לְהָסִיר כָּל מִכְשׁוֹל מַמְזֵרוּת, לֹא בְּזוּלַת זֶה, כְּאָמְרוֹ (ואמרתם על מה, על) כִּי ה' הֵעִיד בֵּינְךָ וּבֵין אֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בָּגַדְתָּה בָּהּ (והיא חברתך ואשת ברית") (מלאכי ב, יד); וְהַחֶסֶד לְאִשָּׁה חֲדָשָׁה, וְהוּא "רְשׁמַח אֶת אִשְׁתּוֹ" (שם ה); וְחֶסֶד "לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב" (שם ו), וְהַשְּׁמִירָה מִמַּזִּיקֵי הָרַבִּים, וְהֵם גּוֹנְבֵי הַנְּפָשׁוֹת הַמְּצוּיִים לִגְנֹב קְטַנִּים (שם ז); וְהַשְּׁמִירָה בְּעִנְיַן הַצָּרַעַת לְהוֹשִׁיב הַמְּצֹרָעִים בָּדָד, שֶׁלֹּא תַזִּיק צָרַעְתָּם בְּהִדְבָּקָה (שם ח); וְהִשָּׁמֵר מֵהָרְכִילוּת וְהוֹצָאַת דִּבָּה (שם ט); וְהַחֶסֶד לַלּוֹוֶה (י־יג), וְלַשָּׂכִיר, וְלָעָנִי בְּמִינֵי הָאָסִיף (יד־כב); וְהַחֶמְלָה עַל הַלּוֹקֶה (כה, ג); וְעַל הַבְּהֵמָה בְּדִישָׁהּ (שם ד); וְעַל הַמֵּת בְּלִי זֶרַע שֶׁלֹּא יִמָּחֶה שְׁמוֹ (ה־י). תורה כא

(כא) לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ס

כא לְבַר עַמְּמִין תְּרַבֵּי וְלַאֲחוּךָ לָא תְרַבֵּי בְּדִיל דִּיבָרֵכְנָךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל אוֹשָׁטוּת יְדָךְ עַל אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ:

רש"י◄ לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ • וְלֹא לְאָחִיךָ, (שם) לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה – עֲשֵׂה, לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין וַעֲשֵׂה.

(כב) כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי־דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא:

כב אֲרֵי תִּדַּר נְדַר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תְּאַחַר לְשַׁלָּמוּתֵהּ אֲרֵי מִתְבַּע יִתְבְּעִנֵּהּ יְיָ אֱלָהָךְ מִנָּךְ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא:

רש"י◄ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ • (ספרי) שְׁלֹשָׁה רְגָלִים, וּלְמָדוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ מִן הַמִּקְרָא.

(כג) וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא:

כג וַאֲרֵי תִּתְמְנַע לְמִנְדַּר לָא יְהֵי בָךְ חוֹבָא:

(כד) מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: ס

כד אַפָּקוּת סְפָוָתָךְ תִּטַּר וְתַעְבֵּד כְּמָא דִּי נְדַרְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ נְדַבְתָּא דִּי מַלֵּלְתָּא בְּפוּמָךְ:

רש"י◄ מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר • (ר"ה ו) לִיתֵּן 'עֲשֵׂה' עַל 'לֹא תַעֲשֶׂה'.

◆ יום חמישי י"ב אלול ◆

(כה) כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן: ס

כה אֲרֵי תִּתְגַּר בְּכַרְמָא דְחַבְרָךְ וְתֵיכוּל עִנְבִין כְּנַפְשָׁךְ שִׂבְעָךְ וּלְמָאנָךְ לָא תִתֵּן:

רש"י◄ כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ • (כ"מ פז) בְּפוֹעֵל - הַכָּתוּב מְדַבֵּר. כְּנַפְשְׁךָ • כַּמָּה שֶׁתִּרְצֶה. שָׂבְעֶךָ • וְלֹא אֲכִילָה גַּסָּה. וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן • מִכָּאן שֶׁלֹּא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא בִּשְׁעַת הַבָּצִיר, בִּזְמַן שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לְכֵלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אֲבָל אִם בָּא לַעֲדֹר וּלְקַשְׁקֵשׁ, אֵינוֹ אוֹכֵל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך לד, עמ' 129)

כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ . . כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילוֹת בְּיָדֶךָ (כג, כה)

בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר . . אַף זוֹ בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב (רש"י) יֵשׁ לְדַקְדֵּק בָּזֶה: לְכְאוֹרָה הָיָה הַכָּתוּב צָרִיךְ לְהַקְדִּים "כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ"? שֶׁהֲרֵי אֲכִילַת הַפּוֹעֵל בַּכֶּרֶם הִיא חִידּוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מִקַּטִּיפַת מְלִילוֹת בַּקָּמָה.

אֶלָּא הַבֵּאוּר בָּזֶה הוּא: "רֵעֶךָ" זֶה הַקָּבָּ"ה (שמות רבה, ריש פרשת יתרו), וּ"פּוֹעֵל" רוֹמֵז לִיהוּדִי, שֶׁנִּבְרָא לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ. כֶּרֶם - רוֹמֵז לַעֲבוֹדָה מִתּוֹךְ תַּעֲנוּג, לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין (הַכֶּרֶם מַצְמִיחַ פֵּירוֹת הַמּוֹסִיפִים תַּעֲנוּג). קָמָה - עֲבוֹדָה מִתּוֹךְ קַבָּלַת עוֹל, כְּפִי הַמּוּכָרָח עַל־פִּי שׁוּרַת הַדִּין (מִתְּבוּאַת הַשָּׂדֶה עוֹשִׂים לֶחֶם, הַמּוּכָרָח לְקִיּוּם הָאָדָם).

לְפִי זֶה מוּבָן, מַדּוּעַ קֹדֶם "כֶּרֶם" לְ"קָמָה": בָּרֹאשׁ וּבְרֵאשׁוֹנָה מְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב שֶׁהָעוֹבֵד מִתּוֹךְ תַּעֲנוּג הוּא "פּוֹעֵלוֹ" שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְהַקָּבָּ"ה מְסַפֵּק לוֹ אֶת כָּל צְרָכָיו ("וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ"); וּלְאַחַר מִכֵּן מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב חִידּוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר, שֶׁאַף הָעוֹבֵד מִתּוֹךְ 'קַבָּלַת עוֹל' כֵּן הוּא ("וְקָטַפְתָּ מְלִילוֹת בְּיָדֶךָ").

ספורנו

(כא) **לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ.** תִּתֵּן לוֹ הָרִבִּית אִם הִתְנִיתָ עִמּוֹ, וְלֹא תִּבְגֹּד. **וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ.** אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנִיתָ עִמּוֹ, וְשֶׁאַתָּה מִתְרַצֶּה לְפָרְעוֹ, אָסוּר לְךָ לָתֵת לוֹ רִבִּית. **לְמַעַן יְבָרֶכְךָ.** כְּשֶׁלֹּא תִּבְגֹּד בַּנָּכְרִי, וְלֹא תְּחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם. תורה כב

(כב) **כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַה' אֱלֹהֶיךָ.** הַנֵּה רָאוּי שֶׁיֵּאָמֵן דְּבָרְךָ עִם הַכֹּל, אָמְנָם מַה שֶּׁתִּדֹּר לַה' אֱלֹהֶיךָ, לֹא בִּלְבַד אַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אֲבָל עִם זֶה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַתַּשְׁלוּם בְּלִי אִחוּר. **כִּי דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ.** שֶׁאִם תְּאַחֵר לְשַׁלֵּם, הוּא יִגְבֶּה מִמְּךָ בְּעַל כָּרְחֶךָ. **וְהָיָה בְךָ חֵטְא.** וְעִם מַה שֶּׁתְּשַׁלֵּם בְּאֹפֶן זֶה, יִהְיֶה עָלֶיךָ עֹנֶשׁ הָאִחוּר. תורה כג

(כו) כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ׃ ס

כו אֲרֵי תִתְּגַר בְּקַמְתָּא דְּחַבְרָךְ וְתִקְטוֹף דְּמָלְיָן בִּידָךְ וּמַגְלָא לָא תְּרִים עַל קַמְתָּא דְּחַבְרָךְ׃

רש"י◄ כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ • (ב"מ פ"ז) אַף זוֹ, בְּפוֹעֵל - הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

כד (א) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ׃

א אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא וְיִבְעָלְנַהּ וִיהִי אִם לָא תַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינוֹהִי אֲרֵי אַשְׁכַּח בַּהּ עֲבֵרַת פִּתְגָּם וְיִכְתּוֹב לַהּ גֵּט פְּטוּרִין וִיהַב בִּידַהּ וְיִפְטְרִנַּהּ מִבֵּיתֵהּ׃

רש"י◄ כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר • מִצְוָה עָלָיו לְגָרְשָׁהּ, שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו (סִפְרִים אַחֲרִים: מִצְוָה שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק י"ט עמוד 217 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

פְּרִישׁוּת כִּתְנָאי לִדְבֵקוּת בְּהַקָּבָּ"ה

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה (כד, א)

אִיתָא בְּ'כֶּתֶר שֵׁם טוֹב' לְהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב (בתחלתו סימן יו"ד): "הַקָּבָּ"ה נִקְרָא אִישׁ . . וְיִשְׂרָאֵל נִקְרָאִין אִשָּׁה, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב הָאִשָּׁה נִקְנִית לְבַעְלָהּ, שֶׁיִּהְיוּ נִקְרָאִין אִשְׁתּוֹ כִּבְיָכוֹל".

וְהִנֵּה יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִפְרֵי הָ'אַחֲרוֹנִים' (צפנת פענח על הרמב"ם הלכות אישות פרק ג הלכה טו, ובכמה מקומות) דְּ"קִדּוּשִׁין עוֹשֶׂה שְׁתֵּי פְּעֻלּוֹת. א' מַה שֶּׁקְּנוּיָה לוֹ, וּב' מַה שֶּׁנֶּאֱסָרָה עַל אֲחֵרִים".

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁכֵּן הוּא גַּם בְּקִדּוּשֵׁי הַקָּבָּ"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ גַּם בְּקִדּוּשִׁין אֵלּוּ שְׁתֵּי פְּעֻלּוֹת. א. הַדְּבֵקוּת דְּיִשְׂרָאֵל וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא. ב. הַפְּרִישׁוּת וְהַהַבְדָּלָה מִתַּאֲוֹוֹת עוֹלָם הַזֶּה הַמַּעְלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל יִחוּד זֶה.

וּכְשֵׁם שֶׁבְּקִדּוּשֵׁי אִישׁ וְאִשָּׁה, אִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה קְנוּיָה לְבַעְלָהּ בְּלִי שֶׁתֵּאָסֵר עַל אֲחֵרִים, כְּמוֹ כֵן בְּקִדּוּשֵׁי הַקָּבָּ"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, אִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה כִּדְבָעֵי הַדְּבֵקוּת בְּהַקָּבָּ"ה בְּלִי הַפְּרִישׁוּת וְהַהַבְדָּלָה מִתַּאֲוֹוֹת עוֹלָם הַזֶּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'חוֹבַת הַלְּבָבוֹת' (פתח השער לשער אהבת ה') "מִן הַנִּמְנָע מִמְּנוּ שֶׁתִּתְיַשֵּׁב אַהֲבַת הַבּוֹרֵא בְּלִבֵּנוּ עִם הִתְיַשֵּׁב אַהֲבַת הָעוֹלָם בָּנוּ".

(ב) וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר׃

ב וְתִפּוֹק מִבֵּיתֵהּ וּתְהַךְ וּתְהֵי לְגֻבַר אָחֳרָן׃

רש"י◄ לְאִישׁ־אַחֵר • (גיטין צ) אֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, הוּא הוֹצִיא רְשָׁעָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, וְזֶה הִכְנִיסָהּ.

(ג) וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃

ג וְיִסְנְנַהּ גַּבְרָא בַתְרָאָה וְיִכְתּוֹב לַהּ גֵּט פְּטוּרִין וְיִתֵּן בִּידַהּ וְיִפְטְרִנַּהּ מִבֵּיתֵהּ אוֹ אֲרֵי יְמוּת גַּבְרָא בַתְרָאָה דְּנָסְבַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ׃

רש"י◄ וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן • הַכָּתוּב מְבַשְּׂרוֹ שֶׁסּוֹפוֹ לִשְׂנֹאוֹתָהּ, וְאִם לָאו - קוֹבְרָתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ כִּי יָמוּת".

(ד) לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס

ד לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְבַעְלַהּ קַדְמָאָה דִּי פָּטְרַהּ לְמִתַּב לְמִסְבַּהּ לְמֶהֱוֵי לֵהּ לְאִנְתּוּ בָּתַר דִּי אִסְתְּאֲבַת אֲרֵי מְרָחָקָא הִיא קֳדָם יְיָ וְלָא תְחַיַּב יָת אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא׃

רש"י◄ אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה • (יבמות יא) לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה.

ספורנו

כד (ד) **כִּי תוֹעֵבָה הִוא.** כִּי זֶה דֶּרֶךְ מְבוֹא לְנֵאוּף, שֶׁיְּגָרֵשׁ אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבַקֶּשֶׁת הַנּוֹאֵף שֶׁיִּקָּחֶנָּה לְאֵיזֶה זְמַן, וְיָשׁוּב בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן לְקַחְתָּהּ. תורה ה

◆ יום שישי י"ג אלול ◆

(ה) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח:

ה אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא חֲדַתָּא לָא יִפּוֹק בְּחֵילָא וְלָא יֵעְבַּר עֲלוֹהִי לְכָל מִדְּעַם פָּנֵי יְהֵי לְבֵיתֵהּ שַׁתָּא חֲדָא וַיְחַדֵּי יָת אִתְּתֵהּ דִּי נְסַב:

רש"י◄ **אִשָּׁה חֲדָשָׁה** • שֶׁהִיא חֲדָשָׁה לוֹ, וַאֲפִלּוּ אַלְמָנָה, פְּרָט לְמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ. **וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו** • דְּבַר הַצָּבָא. **לְכָל־דָּבָר** • (ספרי. סוטה מז) שֶׁהוּא צָרֵךְ הַצָּבָא, לֹא לְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן, וְלֹא לְתַקֵּן דְּרָכִים. אֲבָל הַחוֹזְרִים מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה עַל־פִּי כֹּהֵן, כְּגוֹן: בָּנָה בַּיִת וְלֹא חֲנָכוֹ, אֵרַס אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ, מַסְפִּיקִין מַיִם וּמָזוֹן וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים. **יִהְיֶה לְבֵיתוֹ** • (שם) וְאַף בִּשְׁבִיל בֵּיתוֹ, אִם בָּנָה בַּיִת וַחֲנָכוֹ וְאִם נָטַע כֶּרֶם וְחִלְּלוֹ, אֵינוֹ זָז מִבֵּיתוֹ בִּשְׁבִיל צָרְכֵי הַמִּלְחָמָה. **לְבֵיתוֹ** • זֶה בֵּיתוֹ. **יִהְיֶה** • לְרַבּוֹת אֶת כַּרְמוֹ. **וְשִׂמַּח** • יְשַׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וַיְחַדֵּי יָת אִתְּתֵהּ', וְהַמְתַרְגֵּם: 'וְיִחְדֵּי עִם אִתְּתֵהּ', טוֹעֶה הוּא, שֶׁאֵין זֶה תַּרְגּוּם שֶׁל 'וְשִׂמַּח', אֶלָּא שֶׁל 'וְשָׂמַח'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל ענמ' 167)

לְכָל דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ (כד, ה) **שֶׁהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה מוּחָלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו** (בעל הטורים) תַּכְלִית הַנִּשּׂוּאִין הִיא קִיּוּם מִצְוַת פְּרוּ וּרְבוּ, הוֹלֶדֶת בָּנִים. וְהִנֵּה, קְרוּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַתּוֹרָה הוּא פְּרִיָּה וּרְבִיָּה רוּחָנִית, כְּמַאֲמַר רז"ל כָּל הַמְלַמֵּד בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה . . כְּאִלּוּ יְלָדוֹ. נִמְצֵינוּ לְמֵדִים אֵפוֹא, עִדּוּד וְחִזּוּק מְיֻחָד לְמִי שֶׁבּוֹחֵר לְהִתְעַסֵּק בַּהֲפָצַת הַתּוֹרָה וּבְחִזּוּק הַיַּהֲדוּת: מָבְטָח לוֹ שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו!

(ו) לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב כִּי־נֶפֶשׁ הִוא חֹבֵל: ס

ו לָא יִסַּב מַשְׁכּוֹנָא רִחְיָא וְרִכְבָּא אֲרֵי בְּהוֹן מִתְעַבֵּד מָזוֹן לְכָל נְפַשׁ:

רש"י◄ **רֵחַיִם** • הִיא הַתַּחְתּוֹנָה. **וָרָכֶב** • הִיא הָעֶלְיוֹנָה. **לֹא־יַחֲבֹל** • אִם בָּא לְמַשְׁכְּנוֹ עַל חוֹבוֹ בְּבֵית־דִּין, לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ בִּדְבָרִים שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ (ב"מ ק"ג).

(ז) כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֵּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַّנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס

ז אֲרֵי יִשְׁתְּכַּח גְּבַר גָּנֵב נַפְשָׁא מֵאַחוֹהִי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְגַּר בֵּהּ וִיזַבְּנִנֵּהּ וְיִתְקְטֵל גַּנָּבָא הַהוּא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ:

רש"י◄ **כִּי־יִמָּצֵא** • (ספרי) בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, וְכֵן כָּל 'יִמָּצֵא' שֶׁבַּתּוֹרָה. **וְהִתְעַמֵּר־בּוֹ** • אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

(ח) הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת:

ח אִסְתַּמַּר בְּמַכְתֹּשׁ סִגִּירוּ לְמִטַּר לַחֲדָא וּלְמֶעְבַּד כְּכֹל דִּי יַלְפּוּן יָתְכוֹן כָּהֲנַיָּא לֵוָאֵי כְּמָא דִּי פַקֶּדְתִּנּוּן תִּטְרוּן לְמֶעְבַּד:

רש"י◄ **הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת** • שֶׁלֹּא תִּתְלֹשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה וְלֹא תָּקוּץ אֶת הַבַּהֶרֶת. **כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם** • אִם לְהַסְגִּיר, אִם לְהַחֲלִיט, אִם לְטַהֵר.

(ט) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: ס

ט הֱוֵי דְּכִיר יָת דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהָךְ לְמִרְיָם בְּאָרְחָא בְּמִפְּקָכוֹן מִמִּצְרַיִם:

רש"י◄ **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם** • (ספרי) אִם בָּאתָ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא תִּלְקֶה בְּצָרַעַת, אַל תְּסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע. זְכוֹר הֶעָשׂוּי לְמִרְיָם, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ וְלָקְתָה בְּנְגָעִים.

(י) כִּי־תַשֶּׂה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ:

י אֲרֵי תַרְשֵׁי בְּחַבְרָךְ רְשׁוּ מִדְּעַם לָא תֵעוּל לְבֵיתֵהּ לְמִסַּב מַשְׁכּוֹנֵהּ:

רש״י◄ כִּי־תַשֶּׂה בְרֵעֲךָ • תָּחוֹב בַּחֲבֶרְךָ. מַשַּׁאת מְאוּמָה • (שם) חוֹב שֶׁל כְּלוּם.

(יא) בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה:

יא בְּבָרָא תְּקוּם וְגַבְרָא דִּי אַתְּ רָשֵׁי בֵּהּ יַפֵּק לְוָתָךְ יָת מַשְׁכּוֹנָא לְבָרָא:

(יב) וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ:

יב וְאִם גְּבַר מִסְכֵּן הוּא לָא תִשְׁכּוּב בְּמַשְׁכּוֹנֵהּ:

רש״י◄ לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ • (ב״מ קיד) לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבֹטוֹ אֶצְלְךָ.

(יג) הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרֲכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

יג אָתָבָא תָּתֵב לֵהּ יָת מַשְׁכּוֹנָא כְּמֵעַל שִׁמְשָׁא וְיִשְׁכּוּב בִּכְסוּתֵהּ וִיבָרְכִנָּךְ וְלָךְ תְּהֵי זְכוּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ:

רש״י◄ כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ • (שם) אִם כְּסוּת לַיְלָה הוּא. וְאִם כְּסוּת יוֹם הַחֲזִירֵהוּ בַּבֹּקֶר, וּכְבָר כָּתוּב בִּ״וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים״: ״עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ״, כָּל הַיּוֹם תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ, וּכְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ תְּקָחֶנּוּ. וּבֵרֲכֶךָ • וְאִם אֵינוֹ מְבָרְכֶךָ, מִכָּל־מָקוֹם: ״וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה״.

◆ שבת־קודש י״ד אלול ◆

(יד) לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ:

יד לָא תְּעַשּׁוּק אֲגִירָא עַנְיָא וּמִסְכֵּנָא מֵאַחָיךְ אוֹ מִגִּיּוֹרָךְ דִּי בְּאַרְעָךְ בְּקִרְוָיָךְ:

רש״י◄ לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר • וַהֲלֹא כְּבָר כָּתוּב? אֶלָּא לַעֲבֹר עַל הָאֶבְיוֹן בִּב׳ לָאוִין: ״לֹא תַעֲשֹׁק שְׂכַר שָׂכִיר״, שֶׁהוּא עָנִי וְאֶבְיוֹן, וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הֻזְהַר: (ויקרא יט) ״לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ״. אֶבְיוֹן • (ויקרא רבה) הַתָּאֵב לְכָל דָּבָר. מִגֵּרְךָ • זֶה גֵּר צֶדֶק. בִּשְׁעָרֶיךָ • זֶה גֵּר תּוֹשָׁב הָאוֹכֵל נְבֵלוֹת. אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ • לְרַבּוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה וְכֵלִים.

(טו) בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא: ס

טו בְּיוֹמֵהּ תִּתֵּן אַגְרֵהּ וְלָא תֵעוּל עֲלוֹהִי שִׁמְשָׁא אֲרֵי עַנְיָא הוּא וְלֵהּ הוּא מְסַר יָת נַפְשֵׁהּ וְלָא יִקְרֵי עֲלָךְ קֳדָם יְיָ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא:

רש״י◄ וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ • אֶל הַשָּׂכָר הַזֶּה הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת: עָלָה בְּכֶבֶשׁ וְנִתְלָה בְּאִילָן. וְהָיָה בְךָ חֵטְא • (ספרי) מִכָּל־מָקוֹם, אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין לִיפָּרַע עַל־יְדֵי הַקּוֹרֵא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כ״ט עמוד 138 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אחור שִׂכְרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל – לימות הַמָּשִׁיחַ

בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ (כד, טו)

הִנֵּה מָצִינוּ (ראה אבות פרק ב, יד־טז, תורת כהנים ורש״י בחוקותי כו, ט) שֶׁהִשְׁוּוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל אֶת עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לִמְלֶאכֶת הַפּוֹעֵל, וְאֶת שְׂכַר הַמִּצְוֹת לְתַשְׁלוּם עַל הָעֲבוֹדָה.

וְכָתַב הָרַמְבַּ״ן (שער הגמול בסופו) וְכֵן הִכְרִיעוּ בַּקַּבָּלָה

ספורנו

(י) **מַשַּׁאת מְאוּמָה.** אֲפִלּוּ שְׂכַר כַּתֶּף וְזוּלְתוֹ, כְּשֶׁזְּקָפָם עָלָיו בְּמִלְוָה, כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל. תורה יא

וּבַחֲסִידוּת, שֶׁזְּמַן מַתַּן הַשָּׂכָר הוּא לֶעָתִיד־לָבֹא כַּאֲשֶׁר "הַקָּבָּ"ה מְחַיֶּה בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים וְאֵינוֹ עוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת שֶׁקָּרִינוּ גַּן־עֵדֶן".

וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֵיאַךְ מְאַחֵר הַקָּבָּ"ה שְׂכָרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, וַהֲרֵי הַקָּבָּ"ה מְקַיֵּם אֶת כָּל הַתּוֹרָה, דְּ"מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה הוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת וְלִשְׁמוֹר" (שמות רבה פרשה ל, ט)?

וְיִתְבָּאֲרוּ הַדְּבָרִים עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בָּאֲרוּכָה בְּסֵפֶר תַּנְיָא קַדִּישָׁא (פרק ל"ו) דְּתַכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא שֶׁ"נִּתְאַוָּה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים".

כְּלוֹמַר, הָעוֹלָם הַזֶּה מִצַּד־עַצְמוֹ "אֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה הֵימֶנּוּ בְּעִנְיַן הֶסְתֵּר אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ", וְעַל כָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּטַל לְבַרֵר חֵלֶק מְיֻחָד בָּעוֹלָם, עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁבָּזֶה מְזַכֵּךְ הוּא אֶת גּוּפוֹ הַגַּשְׁמִי וְאֶת חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם.

וְתַכְלִית הֲעֲלִיָּה תִּהְיֶה לֶעָתִיד כַּאֲשֶׁר יְשֻׁלַּם זִכּוּךְ כְּלָלוּת הָעוֹלָם, וְיִהְיֶה רָאוּי לְדִירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְ"יוֹפִיעַ עֲלֵיהֶם בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזּוֹ, וִימַלֵּא כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ".

וְנִמְצָא שֶׁעֲבוֹדָתָם שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ הַדּוֹרוֹת הִיא בְּגֶדֶר שְׁכִירוּת אַחַת, וּמֵאַחַר שֶׁהַדִּין הוּא שֶׁ"שְׁכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף" (בבא מציעא קי, ב) וְלָכֵן שְׂכָרָהּ מִשְׁתַּלֵּם רַק לְבַסּוֹף מִיַּד בְּגִמַר הֲעֲבוֹדָה, בְּזִכּוּךְ הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁיִּהְיֶה דִּירָה לְהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ, לְעֵת תְּחִיַּת הַמֵּתִים.

(טז) **לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ: ס**

טז לָא יְמוּתוּן אֲבָהָן עַל פּוּם בְּנִין וּבְנִין לָא יְמוּתוּן עַל פּוּם אֲבָהָן אֱנַשׁ בְּחוֹבֵהּ יְמוּתוּן:

רש"י◄ **לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים •** בְּעֵדוּת בָּנִים, וְאִם תֹּאמַר בַּעֲוֹן בָּנִים, כְּבָר נֶאֱמַר: "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ", אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ, מֵת בַּעֲוֹן אָבִיו, וְהַקְּטַנִּים מֵתִים בַּעֲוֹן אֲבוֹתָם בִּידֵי שָׁמַיִם.

(יז) **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה:**

יז לָא תַצְלֵי דִּין גִּיּוֹרָא וְיַתֵּמָא וְלָא תִּסַּב מַשְׁכּוֹנָא לְבוּשׁ אַרְמְלָא:

רש"י◄ **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם •** וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הֻזְהַר: (דברים טז) "לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט", וְשָׁנָה בְּעָנִי לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין, לְפִי שֶׁנָּקֵל לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט עָנִי יוֹתֵר מִשֶּׁל עָשִׁיר, לְכָךְ הִזְהִיר וְשָׁנָה עָלָיו. **וְלֹא תַחֲבֹל •** שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה.

(יח) **וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס**

יח וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּמִצְרַיִם וּפְרָקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִתַּמָּן עַל כֵּן אֲנָא מְפַקְּדָךְ לְמֶעְבַּד יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין:

רש"י◄ **וְזָכַרְתָּ •** עַל־מְנַת־כֵּן פְּדִיתִיךָ: לִשְׁמֹר חֻקּוֹתַי, אֲפִלּוּ יֵשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בַּדָּבָר.

(יט) **כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ס**

יט אֲרֵי תַּחְצוֹד חֲצָדָךְ בְּחַקְלָךְ וְתִנְשֵׁי עֵמְרָא בְּחַקְלָא לָא תְּתוּב לְמִסְּבֵהּ לְגִיּוֹרָא לְיַתֵּמָא וּלְאַרְמְלָא יְהֵי בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל עוֹבְדֵי יָדָךְ:

ספורנו

(טז) **לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים.** אֲפִלּוּ עַל חֵטְא הַמֶּרֶד בַּמַּלְכוּת, שֶׁמִּנְהַג הַמְּלָכִים לְהָרֹג גַּם אֶת בְּנֵיהֶם, שֶׁלֹּא יָקוּמוּ לְשׂוֹנְאִים לַמַּלְכוּת, כְּעִנְיַן "הָכִינוּ לְבָנָיו מִטְבֵּחַ בַּעֲוֹן אֲבוֹתָם, בַּל יָקֻמוּ וְיִרְשׁוּ אָרֶץ וּמִלְאוּ פְּנֵי תֵבֵל עָרִים" (ישעיה יד, כא), פֵּרוּשׁוֹ: 'שׂוֹנְאִים', כְּמוֹ "וַיְהִי עָרֶךְ" (שמואל א כח, טז). מִכָּל מָקוֹם, אָסְרָה תּוֹרָה לִמְלָכֵינוּ לַהֲרֹג זֶה בִּשְׁבִיל זֶה, בְּחֶמְלַת ה' עַל עַמּוֹ. וְזֶה קִיֵּם אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, כְּאָמְרוֹ: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר חָזְקָה הַמַּמְלָכָה עָלָיו, וַיַּהֲרֹג אֶת עֲבָדָיו הַמַּכִּים אֶת הַמֶּלֶךְ אָבִיו. וְאֶת בְּנֵיהֶם לֹא הֵמִית, כִּי כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה בְּסֵפֶר מֹשֶׁה, אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר: לֹא יָמוּתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים, וּבָנִים לֹא יָמוּתוּ עַל אָבוֹת" (דברי הימים־ב כה, ג־ד). תורה יז

(יז) **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם.** בְּעֵת הָרִיב הִזְהֵר בְּאֵלּוּ שֶׁלֹּא יִסְתַּתְּמוּ טַעֲנוֹתָם מִפְּנֵי שִׁפְלוּתָם, וּ"פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם" (ע"פ משלי לא, ח) בַּמָּקוֹם הָרָאוּי. תורה יח

(יח) **וַיִּפְדְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם.** שֶׁהִשְׁגִּיחַ עַל שִׁפְלוּתְכֶם, וְנִכְנַס עִמָּכֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין לִפְדּוֹתְכֶם, כְּאָמְרוֹ "וַיִּרְא אֶת עָנְיֵנוּ וְאֶת עֲמָלֵנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ" (להלן כו, ז). תורה יט

רש״י◄ **וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר•** וְלֹא גָּדִישׁ, מִכָּאן אָמְרוּ: עֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סְאָתַיִם וּשְׁכָחוֹ, אֵינוֹ שִׁכְחָה. **בַּשָּׂדֶה•** לְרַבּוֹת שִׁכְחַת קָמָה, שֶׁשָּׁכַח מִקְצָתָהּ מִלְּקָצֹר. **לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ•** (פאה פ״ו מ״ד) מִכָּאן אָמְרוּ: שֶׁלְּאַחֲרָיו, שִׁכְחָה. שֶׁלְּפָנָיו, אֵינוֹ שִׁכְחָה, שֶׁאֵינוֹ בְּ״בַל תָּשׁוּב״. **לְמַעַן יְבָרֶכְךָ•** (ספרי) וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבָּאת לְיָדוֹ שֶׁלֹּא בְּמִתְכַּוֵּן, קַל־וָחֹמֶר לָעוֹשֶׂה בְּמִתְכַּוֵּן. אֱמֹר מֵעַתָּה: נָפְלָה סֶלַע מִיָּדוֹ וּמְצָאָהּ עָנִי וְנִתְפַּרְנֵס בָּהּ, הֲרֵי הוּא מִתְבָּרֵךְ עָלֶיהָ.

(כ) כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפַאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃

כ אֲרֵי תַחְבּוֹט זֵיתָךְ לָא תְפַלֵּי בַּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיִתַּמָּא וּלְאַרְמְלָא יְהֵי׃

רש״י◄ **לֹא תְפַאֵר•** (חולין קלא) לֹא תִּטֹּל תִּפְאַרְתּוֹ מִמֶּנּוּ, מִכָּאן שֶׁמַּנִּיחִין פֵּאָה לָאִילָן. **אַחֲרֶיךָ•** (שם) זוֹ שִׁכְחָה.

(כא) כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃

כא אֲרֵי תִקְטוֹף כַּרְמָךְ לָא תְעַלֵּל בַּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיִתַּמָּא וּלְאַרְמְלָא יְהֵי׃

רש״י◄ **לֹא תְעוֹלֵל•** אִם מָצָאתָ בּוֹ עוֹלֶלֶת, לֹא תִּקָּחֶנָּה. (פאה ז) וְאֵיזוֹ הִיא עוֹלְלוֹת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֵף. יֵשׁ לָהּ אֶחָד מֵהֶם, הֲרֵי הִיא לְבַעַל הַבַּיִת. וְרָאִיתִי בְּתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי: אֵיזוֹ הִיא כָּתֵף? פְּסִיגִין זֶה עַל גַּב זֶה. נָטֵף, אֵלּוּ הַתְּלוּיוֹת בַּשִּׁדְרָה וְיוֹרְדוֹת.

(כב) וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ ס

כב וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּדְךָ לְמֶעְבַּד יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין׃

כה (א) כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע׃

א אֲרֵי יְהֵי דִּין בֵּין גֻּבְרַיָּא וְיִתְקָרְבוּן לְדִינָא וִידוּנֻנּוּן וִיזַכּוּן יָת זַכָּאָה וִיחַיְּבוּן יָת חַיָּבָא׃

רש״י◄ **כִּי־יִהְיֶה רִיב•** (ספרי) סוֹפָם לִהְיוֹת נִגָּשִׁים אֶל הַמִּשְׁפָּט. אֱמֹר מֵעַתָּה: אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, מִי גָּרַם לְלוֹט לִפְרֹשׁ מִן הַצַּדִּיק? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ מְרִיבָה. **וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע•** יָכֹל כָּל הַמִּתְחַיְּבִין בַּדִּין לוֹקִין? תַּלְמוּד לוֹמַר.

(ב) וְהָיָה אִם־בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר׃

ב וִיהֵי אִם בַּר חַיָּבָא לְאַלְקָאָה חַיָּבָא וְיִרְמִנֵּהּ דַּיָּנָא וְיַלְקְנֵהּ קֳדָמוֹהִי כְּמִסַּת חוֹבְתֵהּ בְּמִנְיָן׃

רש״י◄ **וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע•** פְּעָמִים לוֹקֶה, וּפְעָמִים אֵינוֹ לוֹקֶה, וּמִי הוּא הַלּוֹקֶה? לְמֹד מִן הָעִנְיָן, ״לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ״, לָאו שֶׁלֹּא נִתַּק לַעֲשֵׂה (מכות יג). **וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט•** מְלַמֵּד שֶׁאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֶלָּא מֻטֶּה. **לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ•** וּלְאַחֲרָיו כְּדֵי שְׁתַּיִם, מִכָּאן אָמְרוּ: מַלְקִין אוֹתוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת מִלְּאַחֲרָיו וּשְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו (מכות כב). **בְּמִסְפָּר•** (שם) וְאֵינוֹ נָקוּד ״בַּמִּסְפָּר״, לְמֵד שֶׁהוּא דָּבוּק, לוֹמַר בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים וְלֹא אַרְבָּעִים שְׁלֵמִים, אֶלָּא מִנְיָן שֶׁהוּא סוֹכֵם וּמַשְׁלִים לְאַרְבָּעִים, וְהֵם אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת.

(ג) אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ׃

ג אַרְבְּעִין יַלְקִנֵּהּ לָא יוֹסִיף דִּילְמָא יוֹסִיף לְאַלְקָיוּתֵהּ עַל אִלֵּין מָחָא רַבָּא וְיֵקַל אַחוּךְ לְעֵינָיךְ׃

ספורנו

(כב) **וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ.** וְהָיִיתָ צָרִיךְ אָז לְעוֹלְלוֹת בָּצִיר. תורה א

כה (ב) **וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט.** יִמָּתֵח עַל הָעַמּוּד. תורה ג

(ג) **מַכָּה רַבָּה.** שֶׁלֹּא יוּכַל לְסָבְלָהּ. **וְנִקְלָה אָחִיךָ.** שֶׁיִּתְקַלְקֵל בָּרְעִי אוֹ

רש"י◄ **לא יסיף.** מִכָּאן אַזְהָרָה לַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ. **וְנִקְלָה אָחִיךָ.** כָּל הַיּוֹם קוֹרְאוֹ רָשָׁע. וּמִשֶּׁלָּקָה, קְרָאוֹ אָחִיךָ.

(ד) לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ׃ ס

ד לָא תִחוֹד פּוּם תּוֹרָא בְּדָיְשֵׁהּ׃

רש"י◄ **לא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ.** (ב"ק נד) דִּבֶּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה, וְהוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה, חַיָּה וָעוֹף, הָעוֹשִׂים בְּמְלָאכָה שֶׁהִיא בִּדְבַר מַאֲכָל, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר 'שׁוֹר'? לְהוֹצִיא אֶת הָאָדָם. **בְּדִישׁוֹ.** (שם פט) יָכֹל יַחְסְמֶנּוּ מִבַּחוּץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר", מִכָּל־מָקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר דַּיִשׁ? לוֹמַר לְךָ: מַה דַּיִשׁ מְיַחֵד, דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ (לְמַעֲשֵׂר וּלְחַלָּה) וְגִדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, אַף כָּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. יָצָא הַחוֹלֵב וְהַמְּגַבֵּן וְהַמְּחַבֵּץ, שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ. יָצָא הַלָּשׁ וְהַמְקַטֵּף, שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְחַלָּה. יָצָא הַבּוֹדֵל בִּתְמָרִים וּבִגְרוֹגָרוֹת, שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר.

(ה) כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ־לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ׃

ה אֲרֵי יֵתְבוּן אַחִין כַּחֲדָא וִימוּת חַד מִנְּהוֹן וּבַר לֵית לֵהּ לָא תְּהֵי אִתַּת מֵתָנָא לְבָרָא לְגֻבַר חִלּוֹנָי יְבָמַהּ יֵעוּל עֲלַהּ וְיִסְּבַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ וְיִבְּמַהּ׃

רש"י◄ **כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו.** (יבמות יז) שֶׁהָיְתָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, פְּרָט לְאִשֶּׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בָּעוֹלָמוֹ. **יַחְדָּו.** הַמְיֻחָדִים בַּנַּחֲלָה, פְּרָט לְאָחִיו מִן הָאֵם. **וּבֵן אֵין־לוֹ.** (שם כב) עַיֵּן עָלָיו: בֵּן אוֹ בַּת, אוֹ בֵּן הַבֵּן, אוֹ בַּת הַבֵּן אוֹ בֵּן הַבַּת אוֹ בַּת הַבַּת.

(ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל׃

ו וִיהֵי בּוּכְרָא די תְּלִיד יְקוּם עַל שְׁמָא דַּאֲחוּהִי מֵתָנָא וְלָא יִתְמְחֵי שְׁמֵהּ מִיִּשְׂרָאֵל׃

רש"י◄ **וְהָיָה הַבְּכוֹר.** גְּדוֹל הָאַחִים הוּא מְיַבֵּם אוֹתָהּ. **אֲשֶׁר תֵּלֵד.** פְּרָט לְאַיְלוֹנִית, שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת. **יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו.** זֶה שֶׁיְּיַבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ, יִטֹּל נַחֲלַת הַמֵּת בְּנִכְסֵי אָבִיו. **וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ.** (שם כד) פְּרָט לְאֵשֶׁת סָרִיס, שֶׁשְּׁמוֹ מָחוּי.

(ז) וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי׃

ז וְאִם לָא יִצְבֵּי גַּבְרָא לְמִסַּב יָת יְבִמְתֵּהּ וְתִסַּק יְבִמְתֵּהּ לִתְרַע בֵּית דִּינָא לָקֳדָם סָבַיָּא וְתֵימַר לָא צָבֵי יְבָמִי לַאֲקָמָא לַאֲחוּהִי שְׁמָא בְּיִשְׂרָאֵל לָא אָבֵי לְיַבָּמוּתִי׃

רש"י◄ **הַשַּׁעֲרָה.** כְּתַרְגּוּמוֹ: 'לִתְרַע בֵּית דִּינָא'.

(ח) וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ׃

ח וְיִקְרוּן לֵהּ סָבֵי קַרְתֵּהּ וִימַלְּלוּן עִמֵּהּ וִיקוּם וְיֵימַר לָא רְעֵינָא (רָעֵינָא) לְמִסְבַּהּ׃

רש"י◄ **וְעָמַד.** בַּעֲמִידָה. **וְאָמַר.** (סוטה לב) בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאַף הִיא דִּבְרֵיהָ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

ספורנו

בַּמַּיִם מֵרֹב הַכְּאֵב. תורה ד

(ה) **וְיִבְּמָהּ.** יָסִיר אוֹתָהּ מֵהֱיוֹת עוֹד יְבִמְתּוֹ, אֲבָל תִּהְיֶה כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, אֲפִלּוּ לְגָרְשָׁהּ בְּגֵט וּלְהַחֲזִירָהּ. תורה ו

(ו) **וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל.** שֶׁיִּהְיֶה הַוָּלָד נֶחֱשָׁב אֵצֶל ה' יִתְעַלֶּה קִיּוּם פְּרִיָּה וּרְבִיָּה לַמֵּת, שֶׁהֲרֵי נוֹלַד עַל יְדֵי קִדּוּשָׁיו שֶׁל מֵת, וְאֵין הַיָּבָם צָרִיךְ לְקַדְּשָׁהּ קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים. וְזֶה מָאַס אוֹנָן בִּשְׁנָאתוֹ אֶת אָחִיו, וּבִזָּה, וְקָצַף הָאֵל יִתְבָּרֵךְ עָלָיו קֶצֶף. תורה ז

(ט) וְנִגְּשָׁה יִבְמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כֹּה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו:

ט וְתִתְקָרֵב יְבִמְתֵּהּ לְוָתֵהּ לָקֳדָם סָבַיָּא וְתַשְׁרֵי סֵינֵהּ מֵעַל רַגְלֵהּ וְתֵרוֹק בְּאַנְפּוֹהִי וְתָתֵב וְתֵימַר כְּדֵין יִתְעֲבֵד לִגְבַר דִּי לָא יִבְנֵי יָת בֵּיתָא דַּאֲחוּהִי:

רש"י ◄ וְיָרְקָה בְּפָנָיו • (יבמות קו) עַל גַּבֵּי קַרְקַע. אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה • מִכָּאן לְמִי שֶׁחָלַץ, שֶׁלֹּא יַחֲזוֹר וְיַיְבֵּם, דְּלָא כְּתִיב: 'אֲשֶׁר לֹא בָּנָה', אֶלָּא: "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה", וְכֵינָן שֶׁלֹּא בָּנָה, שׁוּב לֹא יִבְנֶה.

(י) וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל: ס

י וְיִתְקְרֵי שְׁמֵהּ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית שְׁרֵי סֵינָא:

רש"י ◄ וְנִקְרָא שְׁמוֹ וְגוֹ' • (שם) מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לוֹמַר: 'חֲלוּץ הַנַּעַל'.

(יא) כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו:

יא אֲרֵי יִנְצוּן גַּבְרִין כַּחֲדָא גְּבַר וַאֲחוּהִי וְתִתְקְרֵב אִתַּת חַד לְשֵׁזָבָא יָת בַּעֲלַהּ מִיַּד מָחוּהִי וְתוֹשֵׁט יְדַהּ וְתִתְקֵף בְּבֵית בַּהְתֵּהּ:

רש"י ◄ כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים • (ספרי) סוֹפָן לָבֹא לִידֵי מַכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיַּד מַכֵּהוּ", אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יְדֵי מַצּוּת.

(יב) וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ: ס

יב וּתְקוּץ יָת יְדַהּ לָא תְחוּס עֵינָךְ:

רש"י ◄ וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ • מָמוֹן, דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ, הַכֹּל לְפִי הַמְּבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יָדָהּ מַמָּשׁ? נֶאֱמַר כָּאן "לֹא תָחוֹס", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּעֵדִים זוֹמְמִין "לֹא תָחוֹס", מַה לְּהַלָּן מָמוֹן, אַף כָּאן מָמוֹן.

(יג) לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה:

יג לָא יְהֵי לָךְ בְּכִיסָךְ מַתְקַל וּמַתְקַל רַבְּתָא וּזְעֻרְתָּא:

רש"י ◄ אֶבֶן וָאֶבֶן • מִשְׁקָלוֹת. גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה • (ספרי) גְּדוֹלָה כְּשֶׁמַּכְחֶשֶׁת אֶת הַקְּטַנָּה, שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹטֵל בִּגְדוֹלָה וּמַחֲזִיר בִּקְטַנָּה.

(יד) לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה:

יד לָא יְהֵי לָךְ בְּבֵיתָךְ מְכִילָא וּמְכִילָא רַבְּתָא וּזְעֻרְתָּא:

רש"י ◄ לֹא־יִהְיֶה לְךָ • אִם עָשִׂיתָ כֵּן, לֹא יִהְיֶה לְךָ כְּלוּם.

(טו) אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ:

טו מַתְקְלִין שְׁלִמִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לָךְ מְכִילָן שְׁלִמִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לָךְ בְּדִיל דְּיוֹרְכוּן יוֹמָיךְ עַל אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ:

רש"י ◄ אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ • אִם עָשִׂיתָ כֵּן, יִהְיֶה לְךָ הַרְבֵּה.

ספורנו

(ט) **כֹּה יֵעָשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו.** רָאוּי הוּא לְזֶה הַבִּזָּיוֹן, מֵאַחַר שֶׁלֹּא חָפֵץ לְהַשְׁלִים בִּנְיַן הַבַּיִת שֶׁהִתְחִיל לִבְנוֹת אָחִיו בְּקִדּוּשָׁיו, כְּאָמְרָם ז"ל: לֹא קָרָאתִי לְאִשְׁתִּי.. אֶלָּא.. בֵּיתִי (שבת קיח, ב). תורה י

(יא) **וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ.** אַף עַל פִּי שֶׁהִיבְמָה מְצֻוָּה לְבִזּוֹת אֶת אֲחִי בַּעְלָהּ עַל שֶׁלֹּא חָס עַל בַּעְלָהּ, לֹא הֻתַּר לְאִשָּׁה לְבַיֵּשׁ אֶת הַנִּלְחָם עִם בַּעְלָהּ. תורה יב

(יד) **לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה.** אַחַר שֶׁהִזְכִּיר דַּרְכֵּי הַשְּׂרָאַת שְׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל, הִזְהִיר שֶׁלֹּא בִּלְבַד שְׁנֵא הָאֵל אֶת עִוּוּת הַדִּין, אֲבָל יִשְׂנָא גַּם כֵּן הַמַּחֲזִיק בְּכֵלִים מוּכָנִים לַעֲשׂוֹת עָוֶל, וְשֶׁצְּרִיךְ לְהַרְחִיק אוֹתָם הַכֵּלִים פֶּן תִּגְעַל נַפְשׁוֹ אוֹתָנוּ, כְּאָמְרוֹ "כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה" (פסוק טז). תורה טו

(טז) כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל׃ פ

טז אֲרֵי מְרָחָק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל עָבֵד אִלֵּין כֹּל עָבֵד שִׁקַּר׃

(יז) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃

יז הֲוֵי דְכִיר יָת דִּי עֲבַד לָךְ עֲמָלֵק בְּאָרְחָא בְּמִפְּקָכוֹן מִמִּצְרָיִם׃

רש"י◄ **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ•** אִם שִׁקַּרְתָּ בְּמִדּוֹת וּבְמִשְׁקָלוֹת, הֲוֵי דוֹאֵג מִגֵּרוּי הָאוֹיֵב, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי

יא) "מֹאזְנֵי מִרְמָה תוֹעֲבַת ה'", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 551 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לְפִי אֵיזֶה "קְנָה מִידָה" צָרִיךְ הָאָדָם לְמַדֵּד עַצְמוֹ?

בְּסוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן גּוֹ' אֵיפָה וְאֵיפָה גּוֹ' זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק" (כה, יג־יז). וּב'תוֹסְפוֹת' (ד"ה ואימא - קידושין לג, ב) הוּבָא לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ "עַל עָוֹן זֶה (מִשְׁקָלוֹת) בָּא עֲמָלֵק", וְהֵינוּ שֶׁהַטַּעַם לִסְמִיכוּת פָּרָשַׁת מִשְׁקָלוֹת לִזְכִירַת עֲמָלֵק הוּא כִּי עֲמָלֵק בָּא "עַל עָוֹן זֶה".

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, מַהוּ חוֹמֶר עָוֹן מִשְׁקָלוֹת, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁמִּפְּנֵי עָוֹן זֶה בָּא עֲמָלֵק?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

כַּאֲשֶׁר בָּא הַיֵּצֶר־הָרַע לְהַחֲטִיא אֶת הָאָדָם, אֵינוֹ מְשַׁכְנֵעַ אוֹתוֹ מִתְּחִילָּה שֶׁיִּמְרוֹד בַּהקָּבָּ"ה, אֶלָּא בִּתְחִלָּה מְנַסֶּה הַיֵּצֶר לַעֲשׂוֹת "חִסָּרוֹן" בַּ"מִדָּה". וְהֵינוּ, דְּאַף שֶׁמַּסְכִּים הַיֵּצֶר שֶׁיֵּשׁ לְהִתְנַהֵג לְפִי "מִדּוֹת" וְהַגְּבָלוֹת שֶׁל הַ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ', מִכָּל־מָקוֹם טוֹעֵן הַיֵּצֶר שֶׁאִם הַמִּדָּה תִּהְיֶה "חֲסֵרָה", וּבִפְרָט אִם הַחִסָּרוֹן הוּא רַק בְּ"כָּלְשֶׁהוּ", לֹא יִקְרֶה כְּלוּם.

וְיוֹתֵרָה מִזּוֹ, הַיֵּצֶר מַסְכִּים שֶׁלִּיהוּדִי יִהְיֶה "אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצָדֶק", רַק שֶׁרוֹצֶה שֶׁבְּנוֹסָף לְאֶבֶן שְׁלֵמָה, יִהְיֶה לִיהוּדִי גַּם עוֹד אֶבֶן שֶׁאֵינָהּ שְׁלֵמָה. וְהֵינוּ, שֶׁטַּעֲנַת הַיֵּצֶר הִיא שֶׁיֶּשְׁנָם לְיִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי "מִידוֹת". בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיְנֵי הַנֶּשָׁמָה - שָׁם נוֹגֵעַ שֶׁהַ"מִדָּה" תִּהְיֶה בְּדִיּוּק לְפִי הַהַגְבָּלוֹת שֶׁל הַ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ', אַךְ כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיְנֵי הַגּוּף וּצְרָכָיו הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁל הָאָדָם, שָׁם מוּתָּר לְהַתְאִים אֶת הַ"מִדָּה" שֶׁתִּהְיֶה כְּפִי הַ"מִדּוֹת" שֶׁל דַּרְכֵּי הָעוֹלָם.

וְזֶהוּ שֶׁמִּפְּנֵי "עָוֹן מִשְׁקָלוֹת" - "בָּא עֲמָלֵק", כִּי תְּחִלַּת "בִּיאָתוֹ" שֶׁל עֲמָלֵק וְיֵצֶר־הָרַע אֵינָהּ בְּמָרִידָה גְּלוּיָה נֶגֶד ה', אֶלָּא בַּהֲטָלַת סְפֵקוֹת בְּמוֹחַ הָאָדָם (עֲמָלֵק בְּגִימַטְרִיָּא סָפֵק (סה"מ תרע"ט עמ' רצד)), דְּאוּלַי בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיְנֵי הַגּוּף אֶפְשָׁר לְהַתְאִים אֶת הַ"מִדּוֹת".

וּכְדֵי לִהְיוֹת בָּטוּחַ וְנִשְׁמָר מִ"בִּיאַת עֲמָלֵק", צָרִיךְ הָאָדָם לִהְיוֹת זָהִיר בְּמִשְׁקָלוֹת, שֶׁכָּל עִנְיְנֵי הָאָדָם יִהְיוּ רַק עִם "אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצָדֶק" אַחַת, וְעַל־פִּי מִדּוֹת וְהַגְּבָלוֹת הַתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים קונטרסים, עמ' רפז)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם (כה, יז)

"בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם" - כַּאֲשֶׁר מִתְעוֹרְרִים לָצֵאת וּלְהִתְעַלּוֹת מֵהַמֵּצַר שֶׁל הַגַּשְׁמִיּוּת וְהַחָמְרִיּוּת, בָּא "עֲמָלֵק" וּמְנַסֶּה לְהַפְרִיעַ.

הָעֵצָה לְקַלִּיפַּת עֲמָלֵק הִיא - "זָכוֹר": יֵשׁ לַחֲקוֹק דִּבְרֵי תּוֹרָה בַּזִּכָּרוֹן, וְלַחְשֹׁב וּלְהַרְהֵר בָּהֶם בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם.

(יח) אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים׃

יח דִּי עָרְעָךְ בְּאָרְחָא וְקָטֵל בָּךְ כָּל דַּהֲווֹ מִתְאַחֲרִין בַּתְרָךְ וְאַתְּ מְשַׁלְהֵי וּלְאֵי וְלָא דָחֵל מִן קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ•** לְשׁוֹן מִקְרֶה. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן קֶרִי וְטֻמְאָה. שֶׁהָיָה מְטַמְּאָן בְּמִשְׁכַּב זְכוּר. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן קֹר וָחֹם, צִנָּנְךָ וְהִפְשִׁירְךָ מֵרְתִיחָתְךָ, שֶׁהָיוּ כָּל הָאוּמּוֹת יְרֵאִים לְהִלָּחֵם בָּכֶם, וּבָא זֶה וְהִתְחִיל וְהֶרְאָה מָקוֹם לַאֲחֵרִים. מָשָׁל לְאַמְבַּטִּי רוֹתַחַת, שֶׁאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לֵירֵד בְּתוֹכָהּ, בָּא בֶּן בְּלִיַּעַל אֶחָד, קָפַץ וְיָרַד לְתוֹכָהּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּכְוָה, הִקְרָה אוֹתָהּ בִּפְנֵי אֲחֵרִים. **וַיְזַנֵּב בְּךָ•** מַכַּת זָנָב: חוֹתֵךְ מִילוֹת וְזוֹרֵק כְּלַפֵּי מַעְלָה. **כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ•** חִסְרֵי כֹּחַ מַחֲמַת חֶטְאָם, שֶׁהָיָה הֶעָנָן פּוֹלְטָן. **וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ•** עָיֵף בַּצָּמָא, דִּכְתִיב: (שמות יז) "וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם", וּכְתִיב אַחֲרָיו: "וַיָּבֹא עֲמָלֵק". **וְיָגֵעַ•** בַּדֶּרֶךְ•. **וְלֹא יָרֵא•** עֲמָלֵק. **אֱלֹהִים•** מִלְּהָרַע לְךָ•.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת בשלח תשמ"א)

כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ (כה, יח)
חַסְרֵי כֹּחַ מַחְמַת חָטְאָם, שֶׁהָיָה הָעָנָן פּוֹלְטָן (רש"י)
לְפָנֵינוּ לִימוּד וְלֶקַח נִפְלָא:
עֲמָלֵק לֹא פָּגַע אֶלָּא בְּבַעֲלֵי חֵטְא שֶׁנִּפְלְטוּ מִן הָעָנָן, וּבִשְׁבִיל יְהוּדִים אֵלּוּ יָצְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מֵהָעָנָן כְּדֵי לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק,

כַּכָּתוּב (בשלח יז) "וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק" (צא מן הענן, רש"י).
הֲוֵי אוֹמֵר: חוֹבָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לָצֵאת "חוּץ לָעָנָן", לְהַגִּיעַ לִיהוּדֵי שֶׁנִּמְצָא מִחוּץ לְעוֹלָמָהּ שֶׁל הַיַּהֲדוּת, חָשׁוּף לַ'עֲמָלֵקִים' שׁוֹנִים וּמְשׁוּנִים, וּלְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה.

(יט) **וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר (זֵכֶר) עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח:**

יט **וִיהֵי כַּד יְנִיחַ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ מִכָּל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִסְּחוֹר סְחוֹר בְּאַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא לְמֵירְתַהּ תִּמְחֵי יָת דּוּכְרָנָא דַּעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָא תִּתְנְשֵׁי: פ פ פ**

רש"י◄ **תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק** • מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה, מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה, שֶׁלֹּא יִהֵא שֵׁם עֲמָלֵק נִזְכָּר אֲפִלּוּ עַל הַבְּהֵמָה, לוֹמַר: בְּהֵמָה זוֹ מִשֶּׁל עֲמָלֵק הָיְתָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ שיחות פורים תשט"ז – תורת מנחם חט"ז עמ' 941 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַדֶּרֶךְ לִהְיוֹת "יוֹשֵׁב אֹהָלִים" וְלֹא "אִישׁ שָׂדֶה"

בְּסוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמַר אוֹדוֹת מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק "אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדָּרֶךְ" (כה, יח). וּמְפָרֵשׁ הַמִּדְרָשׁ, קָרְךָ מִלְּשׁוֹן קְרִירוּת (תנחומא סוף פרשתנו). וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ מַשְׁמָעוּת קְרִירוּת זוֹ:
כַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ לְמַתַּן־תּוֹרָה, וְרָצוּ לְהַכְרִיז נַעֲשֶׂה קוֹדֶם לְנִשְׁמַע, הֵן אִם יָבִינוּ וְהֵן אִם לָאו, יְקַיְּמוּ מַה שֶׁיִּשְׁמְעוּ - בָּא עֲמָלֵק וּפָעַל קְרִירוּת. עֲמָלֵק לֹא טָעַן שֶׁלֹּא יֵלְכוּ חַס־וְשָׁלוֹם לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי גַּם הוּא הָיָה נָכָד שֶׁל אַבְרָהָם וְיִצְחָק, אֲבָל לֹא הִסְכִּים עַל הַנְהָגַת יַעֲקֹב "אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים" (תולדות כה, כז). טַעֲנָתוֹ הִיא: "יוֹשֵׁב אֹהָלִים", לִלְמוֹד תּוֹרָה - הוּא מַסְכִּים, אֲבָל "אִישׁ תָּם", לֹא לִשְׁאוֹל תְּחִלָּה בַּמָּה הַמְּדוּבָּר וּמַה יִּדְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ, אֶלָּא "נַעֲשֶׂה קוֹדֵם לְנִשְׁמַע" - עַל זֶה אֵינוֹ מַסְכִּים.
הוּא מִתְנַהֵג לְפִי הַסֵּדֶר שֶׁל עֵשָׂו, "אִישׁ יוֹדֵעַ צַיִד" - הוּא מֵבִין, הוּא מְחַשֵּׁב כַּמָּה מְסוּגָל הוּא לָצוּד וּלְהָכִיל, הוּא מְשַׁעֵר אֶת כֹּחוֹתָיו וְאֶת שִׁכְלוֹ כַּמָּה יִלְמַד וְכַמָּה יְקַיֵּם. הַנְהָגָתוֹ הִיא בְּסֵדֶר שֶׁל נִשְׁמַע וְנַעֲשֶׂה, לְכֹל־לְרֹאשׁ לִשְׁמוֹעַ וּלְהָבִין, וְרַק אָז יוּכַל לְשַׁעֵר אִם יוּכַל לַעֲשׂוֹת זֹאת אִם לָאו.

וְאַדְרַבָּה - טוֹעֵן הוּא - כֵּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא אֱמֶת, וְאֱמֶת כָּזוֹ שֶׁמְּחוּיֶבֶת עַל־פִּי שֵׂכֶל, אִם־כֵּן לְמַאי נַפְקָא־מִינָהּ אִם יַקְדִּים נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע אוֹ לְהֵיפֶךְ; בְּאֵיזֶה אוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, גַּם אִם יַקְדִּים נִשְׁמַע לְנַעֲשֶׂה, יָבוֹא בְּוַדַּאי לְ"נַעֲשֶׂה", כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ דָּבָר הַמְּחוּיָב עַל־פִּי שֵׂכֶל.
עַל כָּךְ מַבְהִירָה הַתּוֹרָה וּמוֹדִיעָה, שֶׁעַל־יְדֵי הַהַנְהָגָה דְ"יוֹדֵעַ צַיִד", בָּאִים לְ"אִישׁ שָׂדֶה", שֶׁיּוֹצְאִים וְעוֹזְבִים אֶת הַ"אֹהָלִים", אָהֳלֵי שֵׁם וְעֵבֶר. אֶלָּא חַיָּבִים לְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אִישׁ תָּם, וְאָז הוֹלְכִים בַּדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה, כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא (שבת פח, סע"א ואילך) עַל הַפָּסוּק "תּוּמַת יְשָׁרִים תַּנְחֵם", שֶׁאֵלּוּ שֶׁלֹּא מַסְכִּימִים עִם הַסֵּדֶר שֶׁל "עַמָּא פְּזִיזָא", וְטוֹעֲנִים שֶׁהַתּוֹרָה עִנְיָנָהּ שֵׂכֶל, וְלֹא צְרִיכִים לָצֵאת מֵהַגְּדָרִים ("שְׁפָרִינְגֶּען פוּן דֶּער הוֹיט"), אֶלָּא צְרִיכִים לָגֶשֶׁת מִתּוֹךְ סֵדֶר, נִשְׁמַע וְאַחַר־כָּךְ נַעֲשֶׂה - אָז סוֹף־כָּל־סוֹף "סֶלֶף בּוֹגְדִים יִשְׁדֵּם" רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, וְהַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה הִיא רַק עַל־יְדֵי הֲלִיכָה בִּתְמִימוּת - "**תּוּמַת** יְשָׁרִים - תַּנְחֵם".

ק"י פסוקים, על"י סימן. חסלת פרשת תצא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסד - רסו

ספורנו

(יט) **תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק.** "מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה, מִגָּמָל וְעַד חֲמוֹר" (שמואל א טו, ג), כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה לְשָׁאוּל, וְזֶה כְּדֵי לְהִנָּקֵם מֵעֲמָלֵק עַל שֶׁהֵעֵז פָּנָיו בָּאֵל יִתְעַלֶּה, כִּמְקַנְּאִים לִכְבוֹדוֹ.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת כי־תצא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ח' אלול מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים כב-כד	**יום רביעי - י"א אלול** מפרק ס עד סוף פרק סה ופרקים לא-לג
יום שני - ט' אלול מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים כה-כז	**יום חמישי - י"ב אלול** מפרק סו עד סוף פרק סח ופרקים לד-לו
יום שלישי - י' אלול מפרק נה עד סוף פרק נט ופרקים כח-ל	**יום שישי - י"ג אלול** מפרק סט עד סוף פרק עא ופרקים לז-לט
שבת קודש - י"ד אלול פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו ופרקים מ-מב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ח' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיז, יב והי' מעשה... עד עמ' 234, הקדושות יתברך.

אגרת הקדש

יב והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם. להבין ההפרש שבין מעשה לעבודה ובין שלום להשקט ובטח כו' ע"פ מה שארז"ל ע"פ עושה שלום במרומיו כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זה את זה כלומר שמיכאל שר של חסד הנק' בשם מים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי' ההשפעה והתפשטות החיות מעולמות עליונים לתחתונים ובחי' אש שטבעה לעלות למעלה היא בחי' הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה שלא להשפיע רק בצמצום עצום ורב והן מדות נגדיות והפכיות זו לזו והיינו כשהן בבחי' מדות לבדן. אך הקב"ה עושה שלום ביניהם דהיינו ע"י גילוי שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ס ב"ה אשר כשמו כן הוא שאינו בבחי' מדה ח"ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי' חב"ד מקור המדות ואזי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל נכללות במקורן ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים באורו יתברך המאיר להם בבחי' גילוי ואזי מתמזגים ומתמתקים הגבורות בחסדים ע"י בחי' ממוצעת קו המכריע ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק'

יב. "וְהָיָה – השכר ל־**מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם, וַ**–השכר ל־**עֲבֹדַת הַצְּדָקָה הַשְׁקֵט וָבֶטַח עַד עוֹלָם".** – זה פסוק בישעי'[1], ויש מפרשים האומרים, ש"מעשה" ו"עבודה" הם ענין אחד, הפסוק חוזר על אותו ענין במלים שונות. ואילו תרגום יונתן מפרש שהם שני ענינים, שני אופנים שונים בענין הצדקה, ואשר עבור **מעשה** הצדקה מגיע השכר של **שלום**, ועבור **העבודה** של צדקה מגיע השכר של השקט ובטח עד עולם. **לְהָבִין הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין "מַעֲשֶׂה" לַ"עֲבוֹדָה"** – איזה אופן של צדקה נקרא "מעשה" ואיזה נקרא "עבודה"? **ו** – ההפרש ש־**בֵּין "שָׁלוֹם" לְ"הַשְׁקֵט וָבֶטַח" כו'.** – שהשכר עבור אופן הצדקה הנקרא **מעשה** הוא **שלום**, והשכר עבור אופן הצדקה הנקרא **עבודה** הוא **השקט ובטח**, נבין זאת **עַל־פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[2] **עַל פָּסוּק**[3]**: "עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו"** – אומרים על כך רבותינו ז"ל: **כִּי מִיכָאֵל שַׂר שֶׁל מַיִם וְגַבְרִיאֵל שַׂר שֶׁל אֵשׁ,** – טבע המים והאש שהמים מכבים את האש, **וְ** – אילו מיכאל וגבריאל **אֵין מְכַבִּין זֶה אֶת זֶה.** כְּלוֹמַר, – לא שהחומר של מיכאל הוא מיסוד המים הרוחני והחומר של גבריאל הוא מיסוד האש הרוחני, אלא הכוונה היא: **שֶׁמִּיכָאֵל** – הוא, **שַׂר שֶׁל חֶסֶד, הַנִּקְרָא** – חסד נקרא **בְּשֵׁם "מַיִם", הַיּוֹרְדִים** – כטבע המים, **מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ, וְהוּא** – הירידה ממקום גבוה למקום נמוך ברוחניות, היא **בְּחִינַת הַהַשְׁפָעָה וְהַתְּפַשְּׁטוּת** – המשכת, **הַחִיּוּת מֵעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים לְתַחְתּוֹנִים, וּבְחִינַת אֵשׁ שֶׁטִּבְעָהּ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה, הִיא** – ברוחניות, **בְּחִינַת הַגְּבוּרָה וְהִסְתַּלְּקוּת הַשְׁפָעַת הַחַיִּים מִמַּטָּה לְמַעְלָה, שֶׁלֹּא לְהַשְׁפִּיעַ, רַק בְּצִמְצוּם עָצוּם וָרָב,** – שההשפעה תהיה רק באופן של צמצום **עצום** של המעטת החיות באיכות, ושל צמצום **רב** של הקטנת החיות בכמות, **וְהֵן** – חסד וגבורה, **מִדּוֹת נֶגְדִּיּוֹת וְהֶפְכִּיּוֹת זוֹ לָזוֹ,** – חסד הוא ענין של השפעה בלתי מוגבלת, ואילו גבורה היא ענין של הגבלה וצמצום, **וְהָיְינוּ** – מתי חסד וגבורה נוגדים והפכיים אחד מהשני, **כְּשֶׁהֵן בִּבְחִינַת מִדּוֹת לְבַדָּן,** – מדה היא הרי ענין של שיעור והגבלה, וכל מדה מוגבלת באופנה היא, אם באופן של חסד או באופן של גבורה, **אַךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם,** – שלא תהיה התנגדות בין מדה אחת לשניה, **דְּהַיְינוּ עַל־יְדֵי גִּילוּי שֶׁמִּתְגַּלָּה בָּהֶן הָאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה מְאֹד מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר כִּשְׁמוֹ** – שהוא "אור אין סוף", בלי סוף ובלי גבול, **כֵּן הוּא, שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת מִדָּה חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא** – הוא, **לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ, אֲפִלּוּ** – למעלה, **מִבְּחִינַת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת** – שהיא **מְקוֹר הַמִּדּוֹת,** – ומכל־שכן שהוא למעלה לגמרי מבחינת המדות, **וַאֲזַי** – כשמאירה בהן הארה מאור אין־סוף, **הַמִּדּוֹת נֶגְדִּיּוֹת שֶׁל מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל** – של חסד וגבורה, **נִכְלָלוֹת בִּמְקוֹרָן וְשָׁרְשָׁן, וְהָיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ, וּבְטֵלִים בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמֵּאִיר לָהֶם בִּבְחִינַת גִּילוּי.** – שכן, מצד גודל התבטלותם לאור אין סוף, נאבד הניגוד שביניהם, כפי המשל בשני שרים המנגדים אחד לשני, הרי בשעה שהם עומדים בפני המלך, נאבדת התנגדותם והם מדברים ביניהם כידידים טובים, דבר הבא מצד ההתבטלות הגדולה של שניהם בפני המלך, כך גם בנמשל זה במדה נעלה ביותר. שכן, מפני שביטולם הוא הרי ל"אור אין סוף", ענין שהוא "אין סוף" ו"בלי גבול" – נאבדת לגמרי ההגבלה של המדות. **וַאֲזַי מִתְמַזְּגִים וּמִתְמַתְּקִים הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסָדִים,** – הן נהפכות לטוב ולחסד המשולים למתיקות, **עַל־יְדֵי בְּחִינָה מְמֻצַּעַת** – המתווכת את ה־**קַּו הַמַּכְרִיעַ** – בין חסד וגבורה, **וּמַטָּה כְּלַפֵּי חֶסֶד, הִיא מִדַּת**

---

1. לב, יז. 2. ראה דברים רבה ה, יב. תנחומא ויגש ו. 3. איוב כה, ב.

הָרַחֲמִים, – בשעה שמדת החסד אומרת להשפיע בלי הגבלה, ומדת הגבורה אומרת למנוע את ההשפעה ממי שאינו ראוי לקבלת השפע – באה מדת הרחמים ומכריעה ביניהן ומטה את הקו כלפי מדת החסד, שגם אם אין הוא ראוי לקבלת שפע, אבל ראוי שירחמו עליו, ומצד הרחמנות להשפיע לו, **הַנִּקְרֵאת** – מדת הרחמים, נקראת **בְּשֵׁם "תִּפְאֶרֶת"** בְּדִבְרֵי **חֲכָמֵי הָאֱמֶת,** – חכמי הקבלה, **לְפִי שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִכ' גְּוָנִין: לָכֵן וְאֹדֶם, הַמְרַמְּזִים לְחֶסֶד וּגְבוּרָה.** – לבן מרמז לחסד, ואדום – לגבורה. ולכן זה נקרא בשם "תפארת" – יופי – שכן דבר המורכב מכמה צבעים יש בו יופי. הרי, מפני שיש ב"רחמים" גם חסד וגם גבורה – לכן נקראת מדה זו בשם "תפארת". **וְלָכֵן סְתָם שֵׁם הָוָי"ה בָּרוּךְ־הוּא שֶׁבְּכָל הַתּוֹרָה מוֹרֶה עַל מִדַּת הַתִּפְאֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּהַר הַקָּדוֹשׁ**[4], – השמות הקדושים מורים הרי על המדות העליונות, כמו שם א־ל על בחינת החסד, שם אלקים – על מדת הגבורה וכדומה. ואילו שם הוי' – כפי שהוא מופיע בתורה באופן סתמי – מורה על מדת ה"תפארת". שם הוי' הוא הרי "שם העצם" ולמעלה משאר השמות הקדושים, וזוהי מדת ה"תפארת", **לְפִי שֶׁכָּאן** – במדת ה"תפארת", **הוּא בְּחִינַת גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הֶאָרָה רַבָּה, בְּיֶתֶר שְׁאֵת מִשְּׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת יִתְבָּרֵךְ.** – זהו הענין של "עושה שלום במרומיו", שהוא יתברך בהתגלותו מ"אור אין סוף", עושה שלום בין מיכאל וגבריאל, בין חסד וגבורה.

אגרת הקדש

בשם תפארת בדברי חכמי האמת לפי שהיא כלולה מכ' גוונין לובן ואודם המרמזים לחו"ג ולכן סתם שם הוי' ב"ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת כמ"ש בזוה"ק לפי שכאן הוא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה הארה רבה ביתר שאת משאר מדותיו הקדושות יתברך.

יום שני ט' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 234, והנה אתערותא דלעילא... עד עמ' קיח, במצרף וכור.

וְהִנֵּה, אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא, – ההתעוררות מלמעלה, **לְעוֹרֵר גִּילּוּי הֶאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה הַנִּזְכָּר לְעֵיל, מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – כדי, **לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם** – בין המדות שלמעלה, **הַנִּזְכָּר לְעֵיל, הִיא בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** – על ידי ההתעוררות של העבודה שלמטה, **בְּמַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וְהַשְׁפָּעַת חַיִּים** – ענינים הנותנים חיים, **חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים**[5] **לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם,** – למי שאין לו מעצמו כלום, **וּלְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים כו'.** – על ידי שמשפיעים צדקה המחזיקה את העני בחיים, ועושים זאת באופן שיש בו גם חן, חסד ורחמים, שהצדקה ניתנת ברגש ובאופן של "המפייסו"[6], שבעת ובעונה אחת עם נתינת הצדקה משווים לו הרגשה טובה, מרוממים ומעודדים את רוחו, שלא יהיה נפול ברוחו – הרי על ידי התעוררות זו מלמטה ממשיכים התעוררות מלמעלה מהארה הרבה וההשפעה העצומה מ"אור אין סוף" ברוך הוא אל המדות העליונות, לעשות שלום ביניהן ושהגבורות יומתקו לחסדים. להלן יסביר רבנו הזקן מה ש"מעשה הצדקה" פועלת בנפש האדם, בעבודתו ובמלחמתו עם הרע שבנפשו הבהמית. ואשר בבירור הנפש הבהמית, שהטוב שבה יתברר מהרע – ישנם שני אופנים: אופן אחד בדרך מלמטה למעלה, על ידי עבודת ומלחמת כל מדה שבנפש האלקית לברר את המדה שכנגדה בנפש הבהמית, כמו למשל לברר על ידי האהבה של הנפש האלקית את מדת החסד והתאוה של הנפש הבהמית; על ידי יראה של הנפש האלקית לברר את מדת היראה הרעה של הנפש הבהמית, וכדומה; אופן שני, בירור בדרך מלמעלה למטה, על ידי שהאדם ממשיך על עצמו אור אלקי – מתבררות המדות של הנפש הבהמית. על־דרך וכמו שלעתיד־לבוא יהיה בעולם בכלל הבירור שהטוב יתברר מהרע על ידי ההתגלות האלקית שתהיה אז בעולם, התגלות שתפעל שיהיה "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[7], על־דרך־זה גם בעבודתו של יהודי לברר את הטוב מהרע של נפשו הבהמית, ישנו הבירור בדרך מלמעלה למטה (על ידי לימוד תורה לשמה הממשיך אור אלקי) העוזר שהטוב שלו יתגבר ויתברר מהרע. כך גם על ידי ענין הצדקה, "מעשה הצדקה", ממשיך יהודי התגלות אלקית המתגלית לו בשעת תפלתו, שיהיה אצלו בירור הטוב מרע. ובלשון רבנו הזקן: **וּמוֹדַעַת זֹאת,** – ידוע, **מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[8] **עַל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ: "מֵשִׂים שָׁלוֹם בִּפְמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבִפְמַלְיָא שֶׁל מַטָּה", "פְּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה"** - **הֵם הַשָּׂרִים וְהַמִּדּוֹת**

אגרת הקדש

והנה אתערותא דלעילא לעורר גילוי הארה רבה והשפעה עצומה הנ"ל מאור א"ס ב"ה לעשות שלום הנ"ל היא באתערותא דלתתא במעשה הצדקה והשפעת חיים חן וחסד ורחמים למאן דלית ליה מגרמי' כלום ולהחיות רוח שפלים כו'. ומודעת זאת מה שאמרו רז"ל על העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. פמליא

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויקרא יא, א". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מנוסח ברכת שים שלום". 6. ב"ב ט, ב.
7. זכרי' יג, ב. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סנהדרין צט, ב. לקו"ת מטות ד"ה החלצו".

הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל, שֶׁהֵן הַהֵיכָלוֹת עֶלְיוֹנִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה שֶׁבְּזֹהַר הַקָּדוֹשׁ, – שם השלום בין המדות של חסד וגבורה כששתיהן הן בטוב וקדושה, והשלום מתבטא בכך שתהיה התכללות של חסד וגבורה, והגבורה תומתק בחסד, **וּ"פְמַלְיָא שֶׁל מַטָּה" - הֵן הַהֵיכָלוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, וּבִפְרָט עוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפָל הַמְעֹרָב טוֹב וָרַע מֵ** – אז **חֵטְא אָדָם הָרִאשׁוֹן,** – חטא שהביא לתערובת הטוב והרע, שאין טוב בלי רע ואין רע בלי טוב, **וְהָרַע שׁוֹלֵט עַל הַטּוֹב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9]: "אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם כּוֹ"**, – ה"אדם בליעל" של קליפה, מושל על ה"אדם" של קדושה, וכפי שמסיים באותו פסוק "לרע לו", **"וּלְאֹם מִלְּאֹם יֵאֶמָץ"[10]**, – לפעמים מתגבר צד הקדושה ולפעמים מתגבר הצד שלעומת־זה, **וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "עוֹלָם קָטָן"[11], שֶׁלִּפְעָמִים הַטּוֹב גּוֹבֵר וְלִפְעָמִים לְהֵפֶךְ** – שהרע מתגבר **חַס־וְשָׁלוֹם. וְאֵין שָׁלוֹם בָּעוֹלָם עַד "עֵת קֵץ",** – כשיהיה סוף לרע, **שֶׁיִּתְבָּרֵר הַטּוֹב מֵהָרַע לְדָבֵק** – להתדבק **בְּשָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, מְקוֹר הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא, וַאֲזַי "יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן", וְרוּחַ הַטֻּמְאָה יַעֲבֹר מִן הָאָרֶץ[56], כְּשֶׁיִּתְבָּרֵר מִתּוֹכוֹ בְּחִינַת הַטּוֹב הַמְחַיֵּהוּ.** – שאז, כשהטוב יתברר מהרע, לא יהיה במילא קיום לרע, שהרי כל קיומו וחיותו של הרע בא רק מהטוב. **וּבְרוּר זֶה** – שהטוב יתברר מהרע, **יִהְיֶה גַּם כֵּן עַל־יְדֵי גִּלּוּי אֶלְקוּתוֹ לְמַטָּה** – כלומר, כשם שהבירור בכלל נעשה הרי על ידי מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות[12], כך גם יהיה הבירור על ידי ההתגלות האלקית שתהיה אז למטה, **בְּהֶאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[13]: "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה'", "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' כוּ'"[14]. וְזֶהוּ בִּכְלָלוּת הָעוֹלָם לֶעָתִיד,** – שאז יהיה הטוב שיתברר מהרע – על ידי ההתגלות האלקית שתתגלה אז, **אַךְ בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן - בְּכָל "עֵת מְצֹא",** – בכל שעת הימצאו של הקדוש ברוך הוא[15], **זוֹ תְּפִלָּה,** – שזה ענין התפילה[16], **אוֹ שְׁאָר עִתִּים מְזֻמָּנִים לְהִתְבּוֹדֵד עִם קוֹנוֹ** – שאז, בשעת התפלה או בשאר זמנים שיהודי "עובד" עם עצמו – **כָּל אֶחָד לְפִי מַעֲשָׂיו זוֹכֶה לְמֵעֵין בְּרוּר זֶה, עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ,** – שעל־ידי ההתגלות האלקית שבנפשו שמתגלה מלימוד התורה שלו – נעשה הבירור, שהטוב שלו מתעלה מהרע, **וְכֵן עַל־יְדֵי הַצְּדָקָה,** – שהוא נותן, גם כן מתברר הטוב מהרע, **כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ[17]:** – רבותינו ז"ל: **"רַבִּי אֶלְעָזָר יָהִיב פְּרוּטָה לְעָנִי וַהֲדַר מַצְּלֵי,** – ר' אלעזר נתן פרוטה לעני ואחר־כך התפלל, **דִּכְתִיב:** – שהרי כתוב[18]: **אֲנִי בְּצֶדֶק** – בצדקה, **אֶחֱזֶה פָנֶיךָ",** – כדי לראות ההתגלות של פנימיות האלקות בתפלה, הרי זה על ידי הקדמה של "צדק", צדקה, **הִיא** – "אחזה פניך" היא **בְּחִינַת גִּלּוּי הָאָרָה וְהַשְׁפָּעַת הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה, לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה', וּלְהוֹלִיד מִזֶּה דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **שֵׂכְלִיִּים** – שבאות מהשכל וההבנה בגדולת ה', **כַּנּוֹדַע,** – שזוהי ההתגלות האלקית שבתפלה, **וְעַל־יְדֵי־זֶה נִבְרַר הַטּוֹב** – ועולה **לַה' וְנִפְרַד הָרַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19]: "מִצְּרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב, וְאִישׁ לְפִי מַהֲלָלוֹ",** פֵּרוּשׁ – מה הפירוש שצירופו (מירוקו) של אדם הוא לפי מה שהוא מהלל? – **לְפִי הִלּוּלוֹ אֶת ה'** – בשעת התפלה, **בְּעֹמֶק הַדַּעַת לְהוֹלִיד דְּחִילוּ וּרְחִימוּ[20]** – יראת ה' ואהבת ה', **כָּכָה נִבְרַר הַטּוֹב וְנִפְרַד הָרַע,** – והוא נצרף ונמרק, **כְּבֵרוּר וּפֵרוּד הַסִּיגִים מִכֶּסֶף וְזָהָב בְּמִצְרָף וְכוּר.**

אגרת הקדש

של מעלה הם השרים והמדות הנ"ל שהן ההיכלות עליונים בעולם הבריאה שבזוה"ק ופמליא של מטה הן ההיכלות התחתונים ובפרט עוה"ז השפל המעורב טוב ורע מחטא אדם הראשון והרע שולט על הטוב כמ"ש אשר שלט האדם באדם כו' ולאום מלאום יאמץ וכנראה בחוש באדם התחתון הנקרא בשם עולם קטן שלפעמים הטוב גובר ולפעמים להיפך ח"ו ואין שלום בעולם עד עת קץ שיתברר הטוב מהרע לידבק בשרשו ומקורו מקור החיים ב"ה ואזי יתפרדו כל פועלי און ורוח הטומאה יעבור מן הארץ כשיתברר מתוכו בחי' הטוב המחייהו ובירור זה יהיה ג"כ ע"י גילוי אלקותו למטה בהארה רבה והשפעה עצומה כמ"ש כי מלאה הארץ דעה את ה' ונגלה כבוד ה' כו' וזהו בכללות העולם לעתיד אך באדם התחתון בכל עת מצוא זו תפלה או שאר עתים מזומנים להתבודד עם קונו כ"א לפי מעשיו זוכה למעין בירור זה ע"י עסק התורה לשמה וכן ע"י הצדקה כמ"ש ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי דכתיב אני בצדק אחזה פניך היא בחי' גילוי הארה והשפעת הדעת והתבונה להתבונן בגדולת ה' ולהוליד מזה דו"ר שכליים כנודע ועי"ז נברר הטוב לה' ונפרד הרע כמ"ש מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו. פי' לפי הילולו את ה' בעומק הדעת להוליד דו"ר ככה נברר הטוב ונפרד הרע כבירור ופירוד הסיגים מכסף וזהב במצרף וכור.

---

9. קהלת ח, טו. וראה לקמן סכ"ה. ועוד. **10.** תולדות כה, כג. **11.** תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א). **12.** כנ"ל ח"א רפל"ז. **13.** ישעי' יא, ט. **14.** שם מ, ה. **15.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרשים תהלים לב, ו". **16.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סכ"ה בארוכה". **17.** ב"ב י, א. **18.** תהלים יז, טו. **19.** משלי יז, ג. **20.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם כסף וזהב ברוחניות - תו"א ר"פ וישב ובכ"מ".

יום שלישי י׳ אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ׳ קיח, והנה מודעת זאת... עד עמ׳ 236, פעמים וכו׳.

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, – ידוע הרי, **שֶׁיִּשְׂרָאֵל בְּטִבְעָם הֵם רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים**[21], **מִפְּנֵי הֱיוֹת נַפְשׁוֹתֵיהֶם נִמְשָׁכוֹת מִמִּדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר הַחֶסֶד גּוֹבֵר בָּהֶן** – במדות העליונות, **עַל מִדַּת הַדִּין וְהַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[22]: **"גָּבַר חַסְדּוֹ עַל יְרֵאָיו",** – המרמז על התגברות החסד על מדת היראה והגבורה שבו יתברך, **שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת הַנִּשְׁמָה "בַּת כֹּהֵן"** – שהיא באה מבחינת כהן, שהיא מדת החסד, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[23]. – וביוון שהנשמה באה מהמדות הקדושות שבהן החסד מתגבר – לכן גם בנשמה מדת החסד והרחמנות היא בהתגברות, שיהודים בטבעם הם בעלי רחמים וגומלי חסדים. **וְהִנֵּה, הַצְּדָקָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינָה זוֹ** – מטבע הרחמנות שבנשמה, **נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה", כִּי שֵׁם "מַעֲשֶׂה" נוֹפֵל עַל דָּבָר שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה, אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה תָּמִיד מִמֵּילָא וְהִיא דָּבָר הַהֹוֶה וְרָגִיל תָּמִיד, וְאַף כָּאן** – בענין הצדקה הבא מהרחמנות הטבעית שבנשמה, **הֲרֵי מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמָנוּת הֶטְבָּעָה בְּנַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מִכְּבָר** – הרי זה דבר שכבר נעשה, **מֵעֵת בְּרִיאוּתָן וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּתָן מִמִּדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[24]: **"וַיִּפַּח בְּאַפָּיו כוּ׳״,** – בגופו של אדם הראשון נשמה של חיים, ואנו אומרים[25] על הכנסת הנשמה ביהודי: **"וְאַתָּה נָפַחְתָּ בִּי", "וּמֵאַן דְּנָפַח כּוּ׳״**[26], – מתוכו נפח, מתוכיותו ומפנימיותו, ובנמשל הכוונה שהנשמה באה מפנימיות האלקות, הרי, כיוון שהיא באה מפנימיות מדותיו יתברך – יש בה, בנשמה, ענין הפנימיות של מדותיו יתברך, יחד עם התגברות מדת החסד, מאז ירידתה וכניסתה בגוף. **וְגַם בְּכָל יוֹם וָיוֹם** – הקב״ה **בְּטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית,** – כולל התחדשותן של המדות שלמעלה, ובאשר לנשמה למטה, הרי **וַ"חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים כּוּ׳״**[27]. – זה פירוש "מעשה", שנעשה תמיד, שהרי תמיד ישנה ההתחדשות בנשמה ומדת הרחמים שלה, הרי זה ענין "מעשה הצדקה", הצדקה נעשית מצד מדת הרחמנות שבטבע בני ישראל. **אַךְ לְשׁוֹן "עֲבוֹדָה" אֵינוֹ נוֹפֵל אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה נֶגֶד טֶבַע נַפְשׁוֹ,** – שעליו להתייגע עם עצמו לעשות נגד טבע נפשו, שכן הטבע של נפשו אינו רוצה להרשות זאת, **רַק שֶׁמְּבַטֵּל טִבְעוֹ וּרְצוֹנוֹ מִפְּנֵי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בְּרוּךְ־הוּא, כְּגוֹן לְיַגֵּעַ עַצְמוֹ בְּתוֹרָה וּבִתְפִלָּה "עַד מְצוּי הַנֶּפֶשׁ[28] כּוּ׳״.** – דבר שאין טבע הנפש רוצה להרשותו, אלא הוא מתייגע עם עצמו כנגד טבע נפשו. **וְאַף כָּאן בְּמִצְוַת הַצְּדָקָה,** – העבודה היא **לִתֵּן** – לתת **הַרְבֵּה יוֹתֵר מִ** – אשר **טֶבַע רַחֲמָנוּתוֹ וּרְצוֹנוֹ** – לתת, **וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[29] **עַל פָּסוּק**[30]: **"נָתֹן תִּתֵּן" - "אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים וְכוּ׳״.**

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת שישראל בטבעם הם רחמנים וגומ״ח מפני היות נפשותיהם נמשכות ממדותיו ית׳ אשר החסד גובר בהן על מדת הדין והגבורה והצמצום וכמ״ש גבר חסדו על יריאיו שלכן נקראת הנשמה בת כהן כמ״ש בזוה״ק. והנה הצדקה הנמשכת מבחי׳ זו נק׳ בשם מעשה הצדקה כי שם מעשה נופל על דבר שכבר נעשה או שנעשה תמיד ממילא והיא דבר ההווה ורגיל תמיד ואף כאן הרי מדת החסד והרחמנות הוטבעה בנפשות כל בית ישראל מכבר מעת בריאותן והשתלשלותן ממדותיו ית׳ כמ״ש ויפח באפיו כו׳ ואתה נפחת בי ומאן דנפח כו׳ וגם בכל יום ויום בטובו מחדש מעשה בראשית וחדשים לבקרים כו׳. אך לשון עבודה אינו נופל אלא על דבר שהאדם עושה ביגיעה עצומה נגד טבע נפשו רק שמבטל טבעו ורצונו מפני רצון העליון ב״ה כגון לייגע עצמו בתורה ובתפלה עד מיצוי הנפש כו׳. ואף כאן במצות הצדקה ליתן הרבה יותר מטבע רחמנותו ורצונו וכמ״ש רז״ל ע״פ נתן תתן אפילו מאה פעמים וכו׳.

יום רביעי י״א אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ׳ 236, וז״ש והי׳ מעשה הצדקה... עד עמ׳ קיט, כל חטאתם.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה – שלום", **שֶׁגַּם הַצְּדָקָה הַנִּקְרֵאת בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה" וְלֹא בְּשֵׁם "עֲבוֹדָה" - אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא",** – על ידי עבודת הצדקה

אגרת הקדש

וז״ש והיה מעשה הצדקה שגם הצדקה הנק׳ בשם מעשה ולא בשם עבודה אעפ״כ באתעדל״ת אתערותא דלעילא מעורר

---

21. ראה תניא ח״א ספ״א. **22.** תהלים קג, יא. **23.** הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א: "ח״ב צה, א". **24.** בראשית ב, ז. **25.** בברכות השחר (ברכת "אלקי נשמה"), מברכות ס, ב. **26.** הובא לעיל ח״א רפ״ב בשם הזהר. **27.** איכה ג, כג. **28.** הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א: "אגה״ק ס״א". **29.** הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א: "ספרי דברים טו, יו״ד. פרש״י שם". **30.** דברים שם.

שלמטה נעשית התעוררות למעלה, **מְעוֹרֵר** – על ידי ההתעוררות מלמטה, **גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּהֶאָרָה רַבָּה וְהִשְׁפָּעָה עֲצוּמָה, וְנַעֲשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו** – בשרים ובמדות שלמעלה, שתהיה התכללות מיכאל וגבריאל, שר של חסד ושר של גבורה, ואשר גבורה תומתק בחסד, **וְגַם בְּפַמַלְיָא שֶׁל מַטָּה.** – בעולמות שלמטה, **רַק שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפָל - לֹא יִתְגַּלֶּה הַשָּׁלוֹם וְהַבֵּרוּר** – של הטוב מהרע, **וּפֵרוּד הָרַע מֵהַטּוֹב עַד "עֵת קֵץ"** – של הרע, **וְלֹא בִּזְמַן הַגָּלוּת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. רַק בָּ"עוֹלָם קָטָן" הוּא הָאָדָם - בְּכָל "עֵת מְצֹא", זוֹ תְּפִלָּה,** – הנקראת "**שלום**", שהרי גם בתפלה נעשה ענין השלום והבירור של הטוב מהרע, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּצֶדֶק** – בצדקה, **אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ", כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – ההתגלות הפנימית של אלקות שמתגלה בשעת התפלה שאז ישנו ענין השלום. **אַךְ אַחַר הַתְּפִלָּה יוּכַל לִהְיוֹת הָרַע** – שבנפש, **חוֹזֵר וְנַעֲוֹר בְּקַל וּלְהִתְעָרֵב בְּטוֹב, כַּאֲשֶׁר יִתְהַלֵּךְ בּוֹ** – ענינים של **חֶשְׁכַּת עוֹלָם הַזֶּה. אַךְ הַצְּדָקָה בִּבְחִינַת "עֲבוֹדָה"** – שהוא מתייגע עם עצמו לתת צדקה יותר מטבעו, **הִנֵּה מֵאַשֶּׁר** – כיוון ש־**יָקְרָה וְגְדֻלָּה מַעֲלָתָהּ בִּמְאֹד מְאֹד,** – מאשר הצדקה שמצד הטבע, **בִּהְיוֹתוֹ מְבֻטָּל טִבְעוֹ וּרְצוֹנוֹ הַגּוּפָנִי מִפְּנֵי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, וְאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא,** – וה"צד האחר", קליפה, מתכופפת לקדושה, **וַאֲזַי אִסְתַּלַּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוֹ',** – ואז מתרומם כבודו של הקדוש־ברוך־הוא בכל העולמות, **וּכְיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא** – כשמהפכים את החושך ועושים ממנו אור – יש לאור זה דוקא יתרון, מעלה עליונה, **כַּנּוֹדָע. אִי לָזֹאת** – לכן, **אֵין הָרַע יָכוֹל לִהְיוֹת עוֹד חוֹזֵר וְנַעֲוֹר בְּקַלּוּת כָּל־כָּךְ מֵאֵלָיו, רַק אִם הָאָדָם יְעוֹרְרֶנּוּ וְיַמְשִׁיכֶנּוּ עַל עַצְמוֹ חַס־וְשָׁלוֹם.** – ואילו מעצמו לא יתעורר הרע כל־כך בקלות. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "הַשְׁקֵט וָבֶטַח עַד עוֹלָם",** – שהשכר עבור "**עבודת** הצדקה" הוא "השקט ובטח עד עולם", "**הַשְׁקֵט**" - **הוּא מִלְּשׁוֹן "שׂוֹקֵט עַל שְׁמָרָיו"**[31], **דְּהַיְנוּ שֶׁהַשְּׁמָרִים נִפְרָדִים לְגַמְרֵי מִן הַיַּיִן וְנוֹפְלִין לְמַטָּה לְגַמְרֵי, וְהַיַּיִן לְמַעְלָה זַךְ וְצָלוּל בִּתַּכְלִית. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּ"עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה",** – בצדקה שבבחינת עבודה, **הַ"שְּׁמָרִים" הֵן בְּחִינַת תַּעֲרֹבֶת רַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, נִבְרָר וְנִפְרָד מְעַט מְעַט עַד שֶׁנּוֹפֵל לְמַטָּה לְמִקּוֹרוֹ וְשָׁרְשׁוֹ,** – מקור ושורש הרע – שמתחת לכל העולמות, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[32]**: "וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלּוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם"**[33]**:**

אגרת הקדש

גילוי אור א"ס ב"ה בהארה רבה והשפעה עצומה ונעשה שלום במרומיו וגם בפמליא של מטה רק שבעוה"ז השפל לא יתגלה השלום והבירור ופירוד הרע מהטוב עד עת קץ ולא בזמן הגלות כנ"ל רק בעולם קטן הוא האדם בכל עת מצוא זו תפלה כמ"ש בצדק אחזה פניך כנ"ל אך אחר התפלה יוכל להיות הרע חוזר וניעור בקל ולהתערב בטוב כאשר יתהלך בחשכת עוה"ז. אך הצדקה בבחי' עבודה הנה מאשר יקרה וגדלה מעלתה במאד מאד בהיותו מבטל טבעו ורצונו הגופני מפני רצון העליון ב"ה ואתכפיא ס"א ואזי אסתלק יקרא דקוב"ה כו' וכיתרון האור מן החשך דוקא כנודע. אי לזאת אין הרע יכול להיות עוד חוזר וניעור בקלות כ"כ מאליו רק אם האדם יעוררנו וימשיכנו ע"ע ח"ו. וז"ש השקט ובטח עד עולם. השקט הוא מלשון שוקט על שמריו דהיינו שהשמרים נפרדים לגמרי מן היין ונופלין למטה לגמרי והיין למעלה זך וצלול בתכלית. ועד"ז הוא בעבודת הצדקה השמרים הן בחי' תערובת רע שבנפשו נברר ונפרד מעט מעט עד שנופל למטה למקורו ושרשו וכמ"ש ותשליך במצולות ים כל חטאתם:

יום חמישי י"ב אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, יג מה רב טובך... עד עמ' קיט, רי כו'.

יג. "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ וְגוֹ'"[1]. – פסוק בתהלים, המסתיים: "פעלת לחוסים בך נגד בני אדם". מתחילת הפסוק יוצא שהשכר צפון ומוסתר, ואילו מסוף הפסוק יוצא, שהשכר הוא "נגד בני אדם", שכר גלוי, נגד בני אדם הרואים אותו. יסביר רבנו הזקן, שבעבודת בני ישראל (המביאה את השכר), ישנם אותם שני אופנים: עבודה סמויה ועבודה גלויה. ובלשון רבנו הזקן: **הִנֵּה, בִּכְלַל עוֹבְדֵי ה'** – מקיימי תורה ומצוות, **יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת חֲלוּקוֹת מִצַּד שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם לְמַעְלָה, מִבְּחִינַת יָמִין וּשְׂמֹאל.**

אגרת הקדש

יג מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'. הנה בכלל עובדי ה' יש ב' בחי' ומדרגות חלוקות מצד שורש נשמתם למעלה מבחי'

---

31. ירמיה מח, יא. **32.** מיכה ז, יט. **33.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באוה"ת להצ"צ עה"פ (מיכה ז, יט) מציין לשל"ה וישלח (רצה ב). ויובן משם לכאן". **1.** תהלים לא, כ.

אגרת הקדש

ימין ושמאל דהיינו שבחי' שמאל היא מדת הצמצום וההסתר בעבודת ה' כמ"ש והצנע לכת כו' במסתרים תבכה כו' כל העוסק בתורה בסתר כו'. והנה ממדה זו נמשכה ג"כ בחי' הצמצום והגבול בעבודת ה' כמו בצדקה להיות נידון בהשג יד והמבזבז אל יבזבז יותר מחומש וכה"ג בת"ת ושארי מצות די לו שיוצא י"ח מחיוב מפורש שחייבתו התורה בפי' לקבוע עתים כו'. אך בחי' ימין היא מדת החסד וההתפשטות בעבודת ה' בהתרחבות בלי צמצום והסתר כלל כמ"ש ואתהלכה ברחבה כו' וממנה נמשך ג"כ מ"ש רז"ל זרוק מרה בתלמידים כו' (צ"ע. ונראה שצ"ל קודם אך בחי' ימין כו') **וגם בלי צמצום וגבול כלל ואין מעצור לרוח נדבתו בין בצדקה ובין בת"ת ושארי מצות ולא די לו לצאת י"ח בלבד אלא עד בלי די כו':**

– חסד וגבורה, שנשמה אחת באה מבחינת ה"ימין" שלמעלה, ונשמה שניה באה מבחינת ה"שמאל" שלמעלה, דְּהַיְנוּ, – ההשפעה שבכך בעבודתו של יהודי, היא – שֶׁבְּחִינַת שְׂמֹאל **הִיא מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר בַּעֲבוֹדַת ה'**, – עבודת הנשמה, הבאה מבחינת ה"שמאל" וה"גבורה" למעלה – היא א) בצמצום, וב) ובהסתר, בעבודת ה', **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:**[2] – בנוגע להסתר[2]: **"וְהַצְנֵעַ לֶכֶת כו'"** – עם ה' אלקיך", וכמו שכתוב בפסוק שני[3]: **"בַּמִּסְתָּרִים תִּבְכֶּה כו'"**, – נפשי", וכמו שאומרים רבותינו ז"ל[4]: **"כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּסֵּתֶר כו'"**. – שבכל זה מדובר שהעבודה היא בסתר: במצוות – "הצנע לכת", בתפלה – "במסתרים תבכה", ובתורה – "עוסק בתורה בסתר". להלן יאמר רבנו הזקן, שמזה בא גם כן צמצום והגבלה.

וְהִנֵּה, מִמִּדָּה זוֹ – מ"שמאל", **נִמְשְׁכָה גַּם כֵּן בְּחִינַת הַצִּמְצוּם וְהַגְּבוֹל בַּעֲבוֹדַת ה'**, **כְּמוֹ כִּבְצְדָקָה לִהְיוֹת נִדּוֹן** – ולחשוב את חובתו, **בְּהֶשֵּׂג יָד**[5], – לפי יכולתו, **וְ"הַמְבַזְּבֵז** – בצדקה, **אַל יְבַזְּבֵז יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ"**[6], – הרי שהצדקה שהוא נותן היא בהגבלה, **וּכְהַאי גַּוְנָא** – וכך גם, **בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּשְׁאָרֵי מִצְוֹת** - **דַּי לוֹ שֶׁיּוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ מֵחִיּוּב מְפֹרָשׁ שֶׁחִיְּבַתּוּ הַתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ לִקְבֹּעַ עִתִּים כו'**. – הרי כמה שהתורה מחייבת אותו לקבוע עתים לתורה – באותה מדה הוא קובע. כל ההגבלות האמורות בעבודתו את ה' הן מפני ששורש נשמתו הוא מבחינת ה"שמאל" שלמעלה. **אַךְ בְּחִינַת יָמִין** – נשמה שבאה מבחינת ה"ימין" שלמעלה, **הִיא מִדַּת הַחֶסֶד וְהַהִתְפַּשְּׁטוּת בַּעֲבוֹדַת ה'**, **בְּהִתְרַחֲבוּת בְּלִי צִמְצוּם וְהֶסְתֵּר כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[7]: **"וְאֶתְהַלְּכָה בְרָחְבָה כו'"**, **וּמִמֶּנָּה** – מבחינת ה"ימין", **נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה**[8]: **"זְרֹק מָרָה בַּתַּלְמִידִים כו'"**. (צָרִיךְ עִיּוּן. וְנִרְאֶה שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת קֹדֶם אַךְ בְּחִינַת יָמִין כו') – צריך עיון אם יש שייכות לענין "זרוק מרה בתלמידים" לבחינת ה"ימין". שהרי לכאורה זה להיפך, ענין של גבורה וחומרא, ולא ענין של חסד. וכפי הנראה זה צריך לבוא לפני המלים "אך בחינת ימין", שאז המשמעות של "וממנה" היא על בחינת ה"שמאל" והגבורה, שממנה נמשך "זרוק מרה בתלמידים". על כל פנים, הוא אומר כאן, שמבחינת ה"ימין" באה אי־ההתחבאות בהצנע, אלא ללכת בהרחבה בעבודת ה', **וְגַם** – לא רק **אופן** העבודה הוא בהרחבה, אלא גם **עצם** העבודה הוא **בְּלִי צִמְצוּם וּגְבוּל כְּלָל, וְאֵין מַעֲצוֹר לְרוּחַ נִדְבָתוֹ, בֵּין בִּצְדָקָה וּבֵין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּשְׁאָרֵי מִצְוֹת**, – הכל הוא עושה ברוח נדיבה שלא בהגבלה, נותן צדקה בלי גבול ולומד תורה בשופי – לא רק כפי שהוא מחוייב על־פי דין לקבוע עתים לתורה, והוא מקיים מצוות באופן כזה של רוח נדיבה. **וְלֹא דַּי לוֹ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ בִּלְבַד,** – בענינים של תורה ומצוות, **אֶלָּא עַד בְּלִי דַּי כו'**: – אלה הם האופנים והמדריגות בעבודת ה' הבאים מצד השוני של שורש נשמתם למעלה, מ"ימין" או מ"שמאל".

יום שישי י"ג אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, והנה כל איש ישראל... עד עמ' 238, א"א ע"ה.

אגרת הקדש

והנה כל איש ישראל צ"ל כלול מב' בחי' אלו ואין לך דבר שאין לו מקום ולכן מצינו כמה דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ללמדנו שאף ב"ש ששרש נשמתם מבחי' שמאל העליון ולכן היו דנין

וְהִנֵּה, כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּלוּל מִב' בְּחִינוֹת אֵלּוּ, – של "ימין" ו"שמאל", זה שנשמתו באה מבחינת "ימין" וחסד, צריך שתהיה בו גם בחינת "שמאל" וגבורה, וכן להיפך, **וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם**. – גם חסד וגם גבורה יש להם מקום וזמן אצל האדם, מתי יש להשתמש בהם. **וְלָכֵן מָצִינוּ** – מוצאים אנו, **כַּמָּה דְּבָרִים מִקּוּלֵי בֵּית־שַׁמַּאי וּמֵחוּמְרֵי בֵּית־הִלֵּל,** – שבית שמאי מקילים בהם ובית הלל מחמירים בהם[9], **לְלַמְּדֵנוּ שֶׁאַף בֵּית־שַׁמַּאי שֶׁשֹּׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם מִבְּחִינַת שְׂמֹאל הָעֶלְיוֹן**[10], **וְלָכֵן הָיוּ דָּנִין לְהַחֲמִיר תָּמִיד בְּכָל אִסּוּרֵי הַתּוֹרָה,** – להחמיר, הוא ענין של

---

2. מיכה ו, ח. 3. ירמי' יג, יז. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה מו"ק טז, ב: מבפנים כו' בסתר". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: טושו"ע ריש הל' צדקה". 6. כתובות נ, א. 7. תהלים קיט, מה. 8. כתובות קג, ב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עדיות פ"ד־ה". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה זח"ג רמה, א".

גבורה ודין, שהדבר יהיה אסור ושלא יוכל להתעלות בקדושה, **וּבֵית־הִלֵּל שֶׁהָיוּ מִבְּחִינַת יָמִין הָעֶלְיוֹן, הָיוּ מְלַמְּדִין זְכוּת לְהָקֵל וּלְהַתִּיר אִסּוּרֵי בֵית־שַׁמַּאי, שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִים מֵאִסּוּרָם** – ל"סטרא אחרא", איסור הוא הרי מלשון "אסור וקשור", שהדבר קשור ל"סטרא אחרא" ולחיצונים, כפי שאומר בפרק ז' בחלק ראשון של ספר ה"תניא", **וְיוּכְלוּ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה** – בקדושה, הרי למרות שכך היה הסדר בכלל שבית־שמאי החמירו ובית־הלל הקילו – **אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּכַמָּה דְּבָרִים הָיוּ בֵית־שַׁמַּאי מְקַלִּין,** – וזאת **מִפְּנֵי הִתְכַּלְּלוּת שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם** – של בית שמאי, **שֶׁהוּא כָּלוּל גַּם מִיָּמִין** – וחסד, **וְכֵן שֹׁרֶשׁ נִשְׁמַת בֵּית־הִלֵּל כָּלוּל גַּם מִשְּׂמֹאל,** – וגבורה, **כַּיָּדוּעַ דֶּרֶךְ וּמִדּוֹת**[11] – השיעורים והאופנים של **קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן,** – של בחינת "קדש" שלמעלה, **דְּלֵית תַּמָּן** – שאין שם, **קִצּוּץ וּפֵרוּד חַס־וְשָׁלוֹם, וְכָל הַמִּדּוֹת** – הבאות מ"קדש העליון", **כְּלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ,** – כגון: חסד מגבורה וגבורה מחסד, **וְלָכֵן הֵם מְיֻחָדוֹת זוֹ בָּזוֹ, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן;** – ללומדי תורת הקבלה, שלמרות שחסד וגבורה הן הרי הפכיות, מדות מנוגדות אחת לשניה, בכל זאת, מצד זה שחסד יש בה גם מן הגבורה, וגבורה יש בה גם מן החסד – הן מתאחדות ומיוחדות, **וּכְדִכְתִיב** – וכמו שכתוב[12] **בְּאַבְרָהָם, שֶׁהוּא מִדַּת הַחֶסֶד וְהָאַהֲבָה: "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה",** – אתה עובד את השם יתברך במדת היראה והגבורה, **עַל־יְדֵי שֶׁלָּבַשׁ מִדַּת הַגְּבוּרָה,** – שלא היתה ה"עצם" שלו, אלא כמו לבוש והוספה לעצמותו, **"וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ", "וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת כּוֹ"**[13]. – לשחוט את בנו יחידו, שזה הרי ענין של תכלית הגבורה. הרי, שבאברהם, שהיה בעצם איש החסד, היו אצלו זמנים שבהם נתגלתה בו מדת הגבורה, עד לידי נכונות לשחוט את בנו יצחק. **וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: "אַבְרָהָם אֹהֲבִי"**[14] **וּ** – בפסוק אחר[15] נאמר: **"פַּחַד יִצְחָק",** – שעבודת אברהם היא במדת החסד והאהבה, ועבודת יצחק – במדת הפחד והגבורה. כיצד, איפוא, זה תואם למה שנאמר קודם, שאברהם עובד את השם יתברך גם במדת הגבורה, ויצחק עובד את השם יתברך גם במדת החסד והאהבה? **הִנֵּה הַהֶפְרֵשׁ וְהַהֶבְדֵּל הַזֶּה הוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי וְהֶעְלֵם, שֶׁבְּמִדַּת יִצְחָק הַפַּחַד** – והגבורה, **הוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי, וְהָאַהֲבָה** – והחסד, **מְסֻתֶּרֶת בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וְהַהֵפֶךְ בְּמִדַּת אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם.** – שהפחד והגבורה הם אצלו בבחינת העלם והסתר, והאהבה והחסד בבחינת גילוי.

אגרת הקדש

להחמיר תמיד בכל איסורי התורה. וב"ה שהיו מבחי' ימין העליון היו מלמדין זכות להקל ולהתיר איסורי ב"ש שיהיו מותרים מאיסורם ויוכלו לעלות למעלה אעפ"כ בכמה דברים היו ב"ש מקילין מפני התכללות שרש נשמתם שהוא כלול גם מימין וכן שורש נשמת ב"ה כלול גם משמאל כידוע דרך ומדות קדש העליון דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו וכל המדות כלולות זו מזו. ולכן הם מיוחדות זו בזו כידוע לי"ח וכדכתיב באברהם שהוא מדת החסד והאהבה עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ע"י שלבש מדת הגבורה ויעקוד את יצחק בנו ויקח את המאכלת כו'. ומה שאמר הכתוב אברהם אוהבי ופחד יצחק הנה ההפרש וההבדל הזה הוא בבחי' גילוי והעלם שבמדת יצחק הפחד הוא בבחי' גילוי והאהבה מסותרת בבחי' העלם והסתר וההיפך במדת א"א ע"ה

יום שבת קודש י"ד אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 238, וזהו שאמר דהע"ה... עד עמ' קכ, בסוכה וגו'.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם: – שהוא בחינת גבורה[16]: **"מָה רַב טוּבְךָ וגו'"**. – ומסיים "אשר צפנת ליראיך", **כְּלוֹמַר, שֶׁמִּדַּת הַטּוֹב וְהַחֶסֶד אֲשֶׁר הִיא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר אֵצֶל כָּל מִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ מִבְּחִינַת שְׂמֹאל,** – בחינת הגבורה, **הַנִּקְרָא** – בחינת הגבורה, **בְּשֵׁם "יְרֵאֶיךָ",** – שעבודת מי ששורש נשמתו מבחינת ה"שמאל" – היא בבחינת יראה, גבורה וצמצום, **כְּמִדַּת בֵּית־שַׁמַּאי,** – שכאמור שורשם הוא מבחינת ה"שמאל" והגבורה, אלא שהיא כלולה גם מבחינת הטוב והחסד, **הִנֵּה אַף שֶׁהוּא טוֹב הַגָּנוּז וְצָפוּן** – שכן, מדת היראה והגבורה היא אצלם הרי בגילוי, **אַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא רַב וְגָדוֹל מְאֹד כְּמוֹ מִדַּת הַגְּדֻלָּה וְהַחֶסֶד מַמָּשׁ שֶׁמִּבְּחִינַת יָמִין,** – כלומר, למרות שאצלם מדת החסד היא זו **הכלולה** בבחינת הגבורה (שכן שורש נשמתם הוא הרי מבחינת הגבורה, אין זה אלא מה שהוא כלול גם מחסד) – בכל זאת גם בחינה **זו** של טוב וחסד

אגרת הקדש

וזהו שאמר דהע"ה מה רב טובך וגו' כלומר שמדת הטוב והחסד אשר היא בבחינת העלם והסתר אצל כל מי ששורש נשמתו מבחי' שמאל הנק' בשם יראיך כמדת ב"ש. הנה אף שהוא טוב הגנוז וצפון אעפ"כ הוא רב וגדול מאד כמו מדת הגדולה והחסד ממש שמבחי' ימין

---

11. "הלשון צריך עיון קצת" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים"). **12.** וירא כב, יד. **13.** שם כב, י. **14.** ישעי' מא, ח. **15.** וישלח לא, מב. **16.** זח"ג רד, א.

אגרת הקדש

ושתיהן הן מבחי' גילוי בלי גבול ומדה ושיעור. וז"ש מה רב טובך כלומר בלי גבול ומדה בין הטוב אשר צפנת ליראיך ובין אשר פעלת לחוסים בך שהם בעלי הבטחון שמבחי' ימין וחסדם וטובם הוא ג"כ בבחי' גילוי והתפשטות נגד בני אדם ולא בבחינת צמצום והסתר כלל. (ומ"ש ליראיך ולא ביראיך היינו משום שכל מה שהוא בבחינת העלם בכל נשמה הנה בחי' זו אינה מלובשת תוך הגוף במוחו ולבו אלא הוא בבחינת מקיף מלמעלה ומשם היא מאירה למוחו ולבו לעתים הצריכים להתעוררות בחי' זו שתתעורר ותאיר למוחו ולבו כדי לבא לידי מעשה בפועל ממש). ואמר ע"כ אשר רב טוב לבית ישראל הצפון והגלוי הוא בבחי' בלי גבול ומדה לפי ערך נפשותם המלובשת בגוף לכן גם אתה ה' תתנהג עמהם במדת חסדך הגדול בלי גבול ותכלית הנק' רב חסד. דאית חסד ואית חסד. אית חסד עולם שיש כנגדו ולעומתו מדה"ד ח"ו למעט ולצמצם חסדו וטובו. אבל חסד עליון הנק' רב חסד אין כנגדו מדה"ד למעט ולצמצם רוב חסדו מלהתפשט בלי גבול ותכלית כי הוא נמשך מבחי' סוכ"ע וטמירא דכל טמירין הנק' כתר עליון וז"ש תסתירם בסתר פניך וגו' תצפנם בסוכה וגו':

היא בבחינת "רב" ו"גדול" כמו בחינת החסד שב"ימין". **וּשְׁתֵּיהֶן** – בחינת החסד שמבחינת ה"ימין", ובחינת החסד הכלולה בבחינת ה"שמאל" והגבורה, שתיהן **הֵן מִבְּחִינַת גִּלּוּי בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה וְשִׁעוּר.** – שזה הרי מדת החסד והגדולה – ענין של גילוי בלי מדה ובלי גבול, שכן המידה והגבול בגילוי זה באים ממדת הגבורה, ואילו מצד מדת החסד, הגילוי הוא בלי מדה ובלי גבול. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "מָה רַב טוּבְךָ", כְּלוֹמַר** – שזה מוסב על שני הענינים, גם על ה"צפנת" וגם על ה"חוסים בך", **בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה, בֵּין הַטּוּב "אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ",** – הטוב שבהעלם והסתר, **וּבֵין** – הטוב, **"אֲשֶׁר פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ", שֶׁהֵם בַּעֲלֵי הַבִּטָּחוֹן שֶׁמִּבְּחִינַת יָמִין,** – שכן ענין הבטחון קשור לענין האהבה. כלומר, כמו מי שיש לו אוהב שהוא אוהב אותו, הרי הוא בוטח שהלז יעשה לו רק טוב, כך גם ענין הבטחון בא מצד האהבה; הרי אלה שהם מבחינת ה"ימין" ועבודתם היא בבחינת חסד ואהבה – הם בעלי בטחון, **וְחַסְדָּם וְטוּבָם הוּא גַּם כֵּן בִּבְחִינַת גִּלּוּי וְהִתְפַּשְּׁטוּת "נֶגֶד** – בפני **בְּנֵי אָדָם", וְלֹא בִּבְחִינַת צִמְצוּם וְהֶסְתֵּר כְּלָל.** – בכך מתורץ מה שהפסוק מתחיל ב"אשר **צפנת** ליראיך", שהחסד צפון ומוסתר, ומסיים ב"פעלת לחוסים בך **נגד בני אדם**", שהחסד הוא בגילוי, בפני בני אדם – שכן, מדובר כאן אודות שני סוגי חסד: החסד שהוא אצל "יראיך", שהוא בהסתר והעלם, והחסד שהוא אצל ה"חוסים בך", אצל בעלי הבטחון שהם מבחינת ה"ימין" – והחסד אצלם הוא גלוי. (**וּמַה שֶּׁכָּתוּב** – "(אשר צפנת) **"לִירֵאֶיךָ" וְלֹא "בִּירֵאֶיךָ",** – שהרי, אם מדובר אודות בחינת החסד שישנה **אצל** יראי השם, היה צריך לומר "ביראיך", אך כשכתוב "**ליראיך**" נראה הרי שמדובר אודות החסד שלמעלה הניתן כשכר **ליראים**? **הֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁכָּל מַה שֶּׁהוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם בְּכָל נִשְׁמָה, הִנֵּה בְּחִינָה זוֹ אֵינָהּ מְלֻבֶּשֶׁת תּוֹךְ הַגּוּף בְּמוֹחוֹ וְלִבּוֹ,** – שכן המוח והלב אינם כלים לקלוט בחינה זו, **אֶלָּא הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה,** – מעל לנשמה, **וּמִשָּׁם הִיא מְאִירָה לְמוֹחוֹ וְלִבּוֹ לְעִתִּים הַצְּרִיכִים לְהִתְעוֹרְרוּת בְּחִינָה זוֹ, שֶׁתִּתְעוֹרֵר וְתָאִיר לְמוֹחוֹ וְלִבּוֹ, כְּדֵי לָבֹא לִידֵי מַעֲשֶׂה בְּפֹעַל מַמָּשׁ).** – למשל מי שעבודתו בצדקה היא תמיד בשיעור וגבול, תהיה אצלו אי־פעם התגלות המדה מהחסד הנסתר שלו שהוא בלתי מוגבל, לתת צדקה בלי מדה ובלי גבול, וכו'. **וְאָמַר עַל כֵּן,** – ולכן הוא אומר, **אֲשֶׁר "רַב טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל", הַצָּפוּן** – באלה שהטוב והחסד מוסתרים אצלם, **וְהַגָּלוּי,** – באלה שהחסד אצלם הוא בבחינת גילוי, **הוּא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה לְפִי עֶרֶךְ נַפְשׁוֹתָם הַמְלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף,** – שהרי אינו בלי־גבול אמיתי, שכן זה הרי חסד של נברא שבכלל הוא מוגבל, אך לפי ערך נפשותיהם זה הרי בלי גבול, **לָכֵן גַּם אַתָּה ה' תִּתְנַהֵג עִמָּהֶם בְּמִדַּת חַסְדְּךָ הַגָּדוֹל** – חסד שבבחינת **גדולה**, חסד שלמעלה מהשתלשלות, **בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, הַנִּקְרָא "רַב חֶסֶד".** – לא חסד סתם של השתלשלות שבבחינת "זעיר אנפין", אלא חסד שבבחינת "**רב** חסד" – חסד של "**אריך** אנפין". **דְּאִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד[17]:** – יש חסד ויש חסד, ישנן שתי בחינות בחסד, **אִית** – יש, **חֶסֶד עוֹלָם,** – חסד של עולם, כלומר חסד מוגבל, שכן עולם הוא הרי מוגבל, **שֶׁיֵּשׁ כְּנֶגְדּוֹ וּלְעֻמָּתוֹ מִדַּת הַדִּין חַס־וְשָׁלוֹם, לְמַעֵט וּלְצַמְצֵם חַסְדּוֹ וְטוּבוֹ. אֲבָל חֶסֶד עֶלְיוֹן הַנִּקְרָא "רַב חֶסֶד" - אֵין כְּנֶגְדּוֹ מִדַּת הַדִּין לְמַעֵט וּלְצַמְצֵם רֹב חַסְדּוֹ מִלְּהִתְפַּשֵּׁט בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית,** – הרי במילא כשנמשך מחסד זה, זה חסד וטוב בתכלית, בלי גבול, **כִּי הוּא נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין"** – שלמעלה מ"עולם" והגבלה, **וּ"טְמִירָא דְּכָל טְמִירִין",** – בחינה שהיא טמירה ונעלמה גם לגבי העולמות שהם טמירין ונעלמים, **הַנִּקְרָא "כֶּתֶר עֶלְיוֹן".** – בחינה של "כתר" ו"מקיף", **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב:** – בפסוקים שלאחר מכן[18]: **"תַּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ וְגוֹ' תִּצְפְּנֵם בְּסֻכָּה וְגוֹ'":** – בבחינה של סוכה ומקיף, חסד

---

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קלג, ב". **18.** תהלים לא שם ואילך.

שלמעלה מהשתלשלות – חסד שמבחינת "כתר" ו"מקיף".

הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א

המורם מאגרת הקודש הנ"ל שהיתה על ידי ציר כו' לגביית צדקה דאפילו אלו שהם **עובדי ה' בזה** ששרשם **מהשמאל**, ואפילו הם כב"ש – צד"ג (שאין מוכרחים לצדקה (עדמשנ"ת באגה"ק ס"י) "**כי לא תמנו**") – "רב וגדול מאד" **החסד** שבהם ו"לעתים הצריכים" "בא לידי מעשה בפועל ממש". וכמפורש בסיום האגה"ק **שלא** נדפס "ע"י הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע" וז"ל[19]: **ואחר הדברים האלה** – שבאגרת קודש זו, **נפשי בשאלתי לעורר רב טוב** – מדת החסד באופן בלתי מוגבל, **הגנוז והצפון בלב כל אנשי שלומינו,** שיתגלה **מן ההעלם אל הגילוי, לבא לידי מעשה** – בפועל,

למלאות ידם לה' – על ידי נתינת צדקה, **ביד מלאה ורחבה, על ידי ציר** – שליח, **נאמן, מוסר כתב זה כו'** – שהיה ה"שלוחא דרחמנא" ששלח רבנו הזקן, **ודי למבין, כמו שכתוב באגרת, ואין אני כותבו מחמת שלא נצרך ודי למבין.**

הכ"ד אוהב נפשם דורש שלומם מלב ונפש חפיצה.

שניאור זלמן בן לאדוני אבי מורנו ורבנו הרב ר' ברוך

הרבי שליט"א מוסיף: "ע"פ הנ"ל יומתק שייכות ח"א **לבאן** [דלכאורה צ"ל ההתחלה "הנה כל איש..."]". [אלא הקשר הוא – מפני שמדובר כאן אודות צדקה].

---

19. ראה אגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תש"מ) ע' מז ואילך.

המשך ביאור למס' מנחות ליום ראשון עמ' ב

[–שאם] **מֵבִיא מִבֵּיתוֹ** סולת ושמן **וּיַמְלֵאֶנָּה, אֵין** – אכן היא כשירה, וכדברי רבי יוחנן, **וְאִי לֹא** הביא ומילא את החסר **לֹא** כשירה. ופסוק **חַד** בא ללמד **לְשִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה דְּאַף עַל גַּב דְּמַקְטִיר קוֹמֵץ עֲלֵיהֶן,** וכדברי רבי יוחנן, בכל זאת **אוֹתָן שִׁירַיִם אֲסוּרִים לַאֲכִילָה.** ונמצא לפי זה שאין הדרשות סותרות את דברי רבי יוחנן.

מאחר שנתבאר שגם לרבי יוחנן שמקטיר קומץ על שיריים שחסרו, אין השיריים נאכלים, מביאה הגמרא מחלוקת מהיכן למדים זאת: **דְּאִיבַּעְיָא לְהוּ** – שנסתפקו בני הישיבה, **לְדִבְרֵי** רבי יוחנן **הָאוֹמֵר שִׁשִּׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה שמַקְטִיר קוֹמֵץ עֲלֵיהֶן, אוֹתָן שִׁירַיִם מָה הֵן בַּאֲכִילָה,** האם הם מותרים באכילה או שאינם מותרים. **אָמַר זְעִירִי, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק (שם) 'וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו', ויש לדרוש שרק הנותר עצמו, כלומר השיריים מן הקומץ, ניתנים לאכילה לאהרן ובניו, **וְלֹא** אם חסרו השיריים, שאז הם נחשבים **הַנּוֹתֶרֶת** מִן הַנּוֹתֶרֶת. **וְרַבִּי יַנַּאי אָמַר,** המקור שאין השיריים מותרים באכילה הוא מדרשה אחרת, שנאמר 'וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה', שהכוונה **לִמִנְחָה שֶׁהָיְתָה כְּבָר** שלימה בעת ההקטרה ולא ממנחה שנחסרה קודם לכן.

שנינו במשנה (לעיל ו.), **קָמֵץ בַּשְּׂמֹאל [וכו']** פסול.

הגמרא מבארת את מקורו של דין זה. מבררת הגמרא: **מָנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דין זה, שקמיצה בשמאל פסולה. אומרת הגמרא: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק (ויקרא ט יז) 'וַיַּקְרֵב אֶת הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה', והיינו שקמצה בכפו, **כַּף זֶה** שקמץ בו, **אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ,** אם כף יד ימין או כף יד שמאל, אולם **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** בקרבנות מצורע עשיר (שם יד טו) 'וְלָקַח הַכֹּהֵן מֹלֶג הַשֶּׁמֶן וְיָצַק עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמֹאלִית', הדגיש הכתוב שיוצק על 'כף הכהן השמאלית', ללמדנו שדווקא **כָּאן** הכף היא הכף שביד **הַשְּׂמֹאלִית, הָא** [–אבל] בשאר **כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כַּף, אֵינוֹ** מדבר **אֶלָּא** בכף יד **יָמִין,** ומעתה כיון שנאמר שקמיצת המנחה נעשית בכף, הכוונה היא לכף היד הימנית.

שואלת הגמרא: כיצד אפשר לדרוש ממה שהדגיש הכתוב אצל מצורע שיוצק על כף הכהן השמאלית, שבשאר כל מקום שנאמר כף הכוונה לכף ימין, **וְהָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְנוּפֵיהּ** – הלא נצרך הפסוק לגופו, ללמד שיציקה זו היא דווקא על כף הכהן השמאלית ולא הימנית, ועדיין יתכן שבשאר כל מקום שנאמר כף כשר הן כף ימין והן כף שמאל. משיבה הגמרא: **שְׂמֹאלִית' אַחֲרִינָא** [–אחרת] **כְּתִיב,** שנאמר (שם יד טז) 'וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפּוֹ הַשְּׂמֹאלִית', וממה שטרח הכתוב להדגיש גם כאן שמדובר בכף שמאל, אחר שכבר אנו יודעים מן הפסוק הקודם שצריך כף שמאל, יש ללמוד שבשאר כל מקום שנאמר כף הכוונה היא לכף ימין.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא** – ושמא נאמר כאן במצורע את הכלל שאֵין **מִיעוּט אַחַר מִיעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת,** שעל כן כיון שמיעטה התורה פעמיים שלא ליתן מן השמן על כף ימינו, בא הכתוב לרבות שאפילו כף ימין כשירה. משיבה הגמרא: **שְׂמֹאלִית' אַחֲרִינָא** [–נוספת] **כְּתִיב,** שנאמר גם בקרבנות מצורע עני (שם יד כו) 'וּמִן הַשֶּׁמֶן יִצֹּק הַכֹּהֵן עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמֹאלִית', ויש לדייק שדווקא **כָּאן** הכף היא כף היד **הַשְּׂמֹאלִית, וְאֵין** כף **אַחֵר שְׂמֹאלִית** אלא ימנית דווקא, ומעתה קמיצת המנחה שנעשית בכף, תעשה בכף יד ימין.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא** – ושמא נאמר **אַדְּרַבָּה,** בא ה'שמאלית' השלישית ללמד ולומר **מַה כָּאן** מדובר בכף **הַשְּׂמֹאלִית אַף בְּעָלְמָא נַמִּי** [–בשאר מקומות גם כן] כאשר נאמר כף הכוונה לכף **הַשְּׂמֹאלִית.** מתרצת הגמרא: **אַרְבָּעָה 'שְׂמֹאלִית' כְּתִיבִי, תְּרֵי** [–שתים] **בְּעָנִי וּתְרֵי** [–ושתים] **בְּעָשִׁיר,** שתי הפעמים בעשיר ועוד פעם אחת בעני הן בפסוקים שהובאו לעיל, והפעם הרביעית היא בפסוק שנאמר במצורע עני (שם יד כז) 'וְהִזָּה הַכֹּהֵן בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפּוֹ הַשְּׂמֹאלִית', ומכל אלו יש ללמוד שדווקא במצורע הכף היא שמאלית, ואילו בשאר מקומות הכוונה לכף ימין דווקא. שאילו היתה כוונת התורה ללמד שבכל מקום שנאמר כף הכוונה היא לכף שמאל, היה די בשלש פעמים שיאמר 'שמאלית', אחת לגוף דין יציקת שמן של מצורע שהיא בשמאלית, שניה ללמד לכל מקום, ושלישית בכדי שלא נאמר שהשתים הראשונות באו למיעוט אחר מיעוט לרבות כף ימין ללוג שמן של מצורע. ומאחר שכתבה התורה 'שמאלית' פעם נוספת, על כרחך שבאה ללמד שרק כאן יש ליתן בכף זו, ואילו בשאר מקומות הכוונה לכף ימין.

הגמרא דורשת פסוקים נוספים בקרבנות מצורע: **אָמַר** לֵיהּ **רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא,** כיון שדרשת את כל ה'שמאלית' שנכפלו בפרשה, דרוש גם פסוקים נוספים שנכפלו בה, שיש לשאול אודות 'עַל בֹּהֶן יְדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית' **דִּכְתִיב** [–שנכתב] **בְּשֶׁמֶן דִּמְצוֹרָע (עָשִׁיר)** שנותן עליהם הכהן מלוג השמן, שנאמר במצורע עשיר (שם יד יז) 'וּמִיֶּתֶר הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפּוֹ יִתֵּן הַכֹּהֵן עַל תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן יְדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל דַּם הָאָשָׁם', ונאמר במצורע עני (שם יד כח) 'וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפּוֹ עַל תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן יְדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם', **לָמָּה לִי,**

יום ראשון

יום רביעי — ח אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: מד־מח. כב־כד.
תניא: ובירור . . . קיח במצרף וכור.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" מָנָה שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁבִּזְכוּתָם הִצְלִיחַ בִּשְׁנַת תר"ג בְּפֶטֶרְבּוּרְג בַּאֲסִיפַת הָרַבָּנִים. וְאֶחָד מֵהֶם הוּא זְכוּת שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אֶלֶף הַשָּׁעוֹת, אֲשֶׁר טָרַח וְיָגַע בִּדְרוּשֵׁי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּמֶשֶׁךְ שְׁלֹשִׁים הַשָּׁנִים תקס"ד־תקצ"ד (בִּשְׁנַת תקס"ד קָבַע לוֹ שִׁעוּר מְיֻחָד לִלְמֹד דְּרוּשֵׁי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, בִּשְׁנַת תקצ"ד הִתְחִילוּ לְהִתְעַסֵּק בְּהַדְפָּסָתָם).

יום שני

יום חמישי — ט אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מט־נד. כה־כז.
תניא: הנה מודעת . . . 236 פעמים וכו'.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲר"ש] אָמַר – בְּיַחַס לְהִתְבּוֹנְנוּת בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת בְּעִנְיָן קֻשֵּׁה הַהַשָּׂגָה: אִם הָעִנְיָן נוֹגֵעַ, אֲזַי מְבִינִים וּמַשִּׂיגִים בְּ'כִי טוֹב', וּרְאָיָה מִן הַתּוֹרָה בְּדִינֵי נָשִׁים וְכוּ' וְטַעֲנוֹתֵיהֶן שֶׁיְּכוֹלוֹת לִטְעֹן, וּמְדַבְּרִים בָּזֶה תִּנָּאִים וְאָמוֹרָאִים וְהַגְּאוֹנִים שֶׁכֻּלָּם הֵם בַּעֲלֵי הַשְׂכָּלָה מְפֻלָּגָה, וְהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת אֱמֶת, וַהֲלֹא הָאִשָּׁה אֵינָהּ בְּעֶרֶךְ לִטְעֹן טְעָנוֹת אֵלּוּ. אֲבָל הָאֱמֶת הוּא, דְּכַאֲשֶׁר הָעִנְיָן נוֹגֵעַ, הִנֵּה גַּם חֲלוּשֵׁי הַדַּעַת מַמְצִיאִים שִׂכְלִיִּים עֲמוּקִים.

יום שלישי

יום שישי — י אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, ששי עם פירש"י.
תהלים: נה־נט. כח־ל.
תניא: וז"ש והי' . . . כל חטאתם.

גדולי זקני חסידי רבינו הזקן היו אומרים, אשר "יחידות" פירושו: קלאָר, אָפּגעשטעלט, פאראיינציגט. – מקור ג' פירושים אלו הוא בדרז"ל: שקלים פ"ו מ"ב, יבמות ס"ב. א, בראשית רבה פ"ך –

זאת אומרת כי ענין היחידות הוא לברר את מצבו, ולקבוע אופן עבודתו בסור מרע ולקרב את המדות הטובות, ולהתקשר בהתאחדות גמורה ולמסור עצמו, איבערגעבען זיך מיט אלע רצונות.

גְּדוֹלֵי זִקְנֵי חֲסִידֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיוּ אוֹמְרִים, אֲשֶׁר "יְחִידוּת" פֵּרוּשׁוֹ: בֵּרוּר, קְבִיעָה, אִחוּד. – מְקוֹר ג' פֵּרוּשִׁים אֵלּוּ הוּא בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: שְׁקָלִים פֶּרֶק ו' מִשְׁנָה ב', יְבָמוֹת ס"ב. א, בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה כ' –

זֹאת אוֹמֶרֶת, כִּי עִנְיַן הַיְּחִידוּת הוּא לְבָרֵר אֶת מַצָּבוֹ, וְלִקְבֹּעַ אֹפֶן עֲבוֹדָתוֹ בְּ"סוּר מֵרָע" וּלְקָרֵב אֶת הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת, וּלְהִתְקַשֵּׁר בְּהִתְאַחֲדוּת גְּמוּרָה וְלִמְסֹר עַצְמוֹ, לְהִתְמַסֵּר עִם כָּל הָרְצוֹנוֹת.

יום רביעי

שבת — **יא אלול** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: ס־סה. לא־לג.
תניא: יג. מה רב . . . בסוכה וגו'.

ש"פ תצא תר"ג בשולחן קדוש היום הואיל הצ"צ לאמר: עוה"ז הוא עלמא דשיקרא, לכן הנה גם בהטוב מעורב פסולת, וצריך בירור בדרך מלמטה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העוה"ב הוא עלמא דקשוט – הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן־עדן הם מעלה. – והתחיל לנגן, והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני הצ"צ התחילו לנגן ואחריהם ענו כל החסידים בקול שיר שהלהיב הלבבות. – כשגמר לנגן אמר הצ"צ: בעלמא דין איז דער טייטש פון דעם מאמר (סנהדרין צט. ב) הלומד תורה לפרקים אז ער לערענט תורה צייטענווייז. אין גן־עדן טייטשט מען דעם מאמר אז ער לערענט תורה און די תורה נעהמט איהם פאנאדער, די דברי תורה דערנעמען איהם.

שַׁבָּת פָּרָשַׁת תֵּצֵא תר"ג, בְּשֻׁלְחָן קָדוֹשׁ הַיּוֹם הוֹאִיל הַ"צֶּמַח צֶדֶק" לֵאמֹר: עוֹלָם הַזֶּה הוּא עָלְמָא דִשִׁקְרָא [=עוֹלָם הַשֶּׁקֶר], לָכֵן הִנֵּה גַּם בְּהַטּוֹב מְעֹרָב פְּסֹלֶת, וְצָרִיךְ בֵּרוּר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וּבְדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. הָעוֹלָם הַבָּא הוּא עָלְמָא דִקְשׁוֹט [=עוֹלָם הָאֱמֶת] – הִנֵּה גַּם הַדְּבָרִים בְּדִבְרֵי תּוֹרָה הַמְדַבְּרִים בְּעִנְיָנִים הַנִּרְאִים לְחִסָּרוֹן, הֲרֵי כְּמוֹ שֶׁלּוֹמְדִים אוֹתָם בְּגַן־עֵדֶן הֵם מַעֲלָה. – וְהִתְחִיל לְנַגֵּן, וְהֶרְאָה בְּיָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה לְאוֹת כִּי יְנַגְּנוּ אִתּוֹ. בְּנֵי הַ"צֶּמַח צֶדֶק" הִתְחִילוּ לְנַגֵּן, וְאַחֲרֵיהֶם עָנוּ כָּל הַחֲסִידִים בְּקוֹל שִׁיר שֶׁהִלְהִיב הַלְּבָבוֹת. – כְּשֶׁגָּמַר לְנַגֵּן אָמַר הַ"צֶּמַח צֶדֶק": בְּעָלְמָא דֵין [=בְּעוֹלָם הַזֶּה] פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל הַמַּאֲמָר (סַנְהֶדְרִין צט, ב) "הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְפָרָקִים" – שֶׁהוּא לוֹמֵד תּוֹרָה לְעִתִּים; בְּגַן־עֵדֶן מְפָרְשִׁים אֶת הַמַּאֲמָר – שֶׁהוּא לוֹמֵד תּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה "מְפָרֶקֶת" אוֹתוֹ לְפָרָקִים, דִּבְרֵי הַתּוֹרָה "תּוֹפְסִים" אוֹתוֹ.

יום חמישי

יום ראשון — **יב אלול** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: סו־סח. לד־לו.
תניא: יד. לעורר . . . 240 מעלה.

הֶמְשֵׁךְ הַגָּדוֹל, הַיָּדוּעַ בְּשֵׁם "בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ, תער"ב" הִתְחִיל אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"בַּ] לְאָמְרוֹ יוֹם א' דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת תער"ב בְּלִיובַאוִוִיטְשׁ, וְסִימוֹ שַׁבָּת פָּרָשַׁת וַיֵּרָא תרע"ו בְּרוּסְטוֹב, בְּמַאֲמָר הַמַּתְחִיל "וַה' אָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם". וּבוֹ קמ"ד מַאֲמָרִים.

וְיֵשׁ בַּכְּתוּבִים חֵלֶק שֵׁנִי שֶׁלֹּא אֲמָרוֹ, וְלֹא נֶחֱלַק לְמַאֲמָרִים.

יום שישי

יום שני — **יג אלול** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, שני עם פירש"י.
תהלים: סט־עא. לז־לט.
תניא: ובכל שנה . . . וד"ל.

החסיד ר' הענדיל סיפר: ידוע הי' לכל החסידים, אשר ביחידות הראשונה היתה העברת הערלה, וואָס ניט וואָס, פון ערלת הלב איז מען גלייך פטור געוואָרען.

הֶחָסִיד ר׳ הֶעֶנְדִיל סִפֵּר: יָדוּעַ הָיָה לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בַּיִּחִידוּת הָרִאשׁוֹנָה הָיְתָה הַעֲבָרַת הָעָרְלָה. מַה שֶּׁלֹּא יִהְיֶה – מֵעָרְלַת הַלֵּב נִפְטְרוּ מִיָּד.

שבת קודש יום שלישי **יד אלול** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תבוא, שלישי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו. מ־מב.
תניא: טו. להבין . . . קכא הכלולה מהן.

מֵהוֹרָאוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ]: לְהִנָּזֵר מִמִּלְחֶמֶת תְּנוּפָה עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָנוּ בַּמֶּה לְנַצֵּחַ אוֹ מִפְּנֵי מֹרֶךְ לֵב, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֶת כָּל כֹּחוֹתֵינוּ עָלֵינוּ לְהַקְדִּישׁ אַךְ וְרַק לְחִזּוּק בִּנְיָנֵינוּ, בִּנְיָן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה. וְעַל זֶה עָלֵינוּ לִמְסֹר אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל וְלֹא רַק בְּכֹחַ.

אגרת קודש

ב״ה, י״ט אלול, תשי״ג
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר
מיכאל שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו מבדר״ח אלול ועש״ק תצא ות״ח ת״ח על הבשו״ט מהטבת מצב בריאות התלמידים שמזכירם במכתבו ובודאי יודיע ג״כ טובות אודות שאר התלמידים שיחיו.

ב) מ״ש אודות השתדלותו שישארו התלמידים המתאימים לזה לימי חדש תשרי בהישיבה, הנה מובן בפשיטות שכוונתי היתה רק באופן שיהי׳ זה ברצונם הטוב, וטוב עשה שהסביר להם את הענין ג״כ באופן כזה אלא שאמרתי ג״כ שבודאי שבטוחים בהתועלת בזה אם יהי׳ על אתר וועט ער אויסניצען עמהם הזמן באופן המתאים לרוח חב״ד, כי כיון שאצלם זהו ענין של מס״נ צריכים להראות להם אז עס לייענט זיך דאס זיי, אבל כפי הנראה במכתבו קשור הדבר בכמה קישויים בביתו אזוי לכה״פ באווארענען במה שאפשר בהוראות מפורטות, ואולי כדאי שעכ״פ יבלה עמהם איזה ימים דעשי״ת אף שכמובן אינו דומה כו׳.

ד) אתענין לדעת התלמידים שנסעו אם נתנו להם צידה רוחנית.

ה) כבקשתו נשלחו 20 קונטרסים ד״ה אין הקב״ה בא בטרוניא וכשיודיע איזה קונטרסים או שיחות נצרכים לו יושלחו באופן ישר אם רק ישנם אצלינו.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל טובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולב״ב שיחיו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

'אין הולכין אחר הרוב' בדיני עדות — יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ח

הלכות עדות פרק יח, הלכה ג: ... שְׁנַיִם כְּמֵאָה, וּמֵאָה כִּשְׁנַיִם. וְכֵן בִּשְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, אֶלָּא דּוֹחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן.

מבאר הש"ך (חו"מ סי' פז סקט"ו): שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, אין אנו מאמינים לאף אחת משתי העדויות וכאילו אינם כלל.

והנה, בעת שהמרגלים הוציאו את דיבת הארץ (במדבר יד, י) העידו יהושע וכלב ואמרו "טובה הארץ מאד מאד", ואחר כך "ויאמרו כל העדה לרגום אותם (את יהושע וכלב –רש"י) באבנים". והקשה ה'אור החיים' (שם): מדוע קיבלו בני ישראל את עדות המרגלים, הרי על פי התורה אם שני עדים מכחישים מאה עדים אין המאה נאמנים יותר כי "שנים כמאה ומאה כשנים... ודוחין את שתיהן"?

ותירץ: יתכן שדנו את יהושע כפסול לעדות ואינו נאמן בנוגע לעדות על משה, כיון שהיה משרתו ולכן קיבלו את דברי המרגלים.

וב'שפתי צדיק' (במדבר שם) הקשה: אם יהושע נחשב 'נוגע בעדות' מדוע הסכימו מתחילה לשלוח את יהושע, הרי לדעתם עדותו תהיה כרצון רבו? ועוד הקשה: אם המרגלים נשלחו להעיד על מה שיראו עיניהם, מדוע שלח משה איש מכל שבט ולא הסתפק בשני אנשים?

אלא מכאן שהמרגלים לא נשלחו כדי להעיד בתורת עדות, אלא כדי לשמוע את דעתם על הארץ ואיך יוכלו לחיות בה, ולכך היה צריך לשלוח נציג מכל שבט המכיר את אנשיו ואת תכונותיהם.

וכיון שכוונת בני ישראל בשילוח המרגלים היתה לשמוע את חוות דעתם של נציגי השבט ולא לקבוע על פי דיני עדות, לא שייך לומר כאן 'שנים כמאה ומאה כשנים' אלא הכרעתם היא על פי ההבנה ונטיית הלב. ועל כן האמינו לדברי עשרת המרגלים, שהם הרוב, ולא לדברי יהושע וכלב.

[וכמו שמצינו בגמרא (עבודה זרה עב, א) במוכר שדהו וקבעו את המחיר בהסתמך על ארבעה אנשים שישומו את מחירו, שהמחיר נקבע על פי אמירת כל הארבעה ולא על פי רוב הדעות, כי אין זה בתורת דין (שמצד הדין הולכים אחר רוב) אלא הוחלט להסתמך על דעת כל הארבעה]

פיצוי עבור מניעת רווח — יום שני ט' אלול ה'תשע"ח

הלכות עדות פרק כא, הלכה ב: הֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁהוּא חַיָּב לִפְלוֹנִי אֶלֶף זוּז, עַל מְנָת לִתֵּן מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַלְּוֶה אוֹמֵר: 'עַד חָמֵשׁ שָׁנִים אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם', וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - אוֹמְדִין כַּמָּה רוֹצֶה אָדָם לִתֵּן וְיִהְיוּ בְיָדָיו אֶלֶף זוּז חָמֵשׁ שָׁנִים, וּמְשַׁלְּמִין כֵּן לַלְּוֶה.

בהלכה זו מבואר כי עדי שקר שזממו לחייב את הלווה לפרוע את חובו מוקדם יותר, צריכים לפצות אותו על הנזק שזממו לגרום לו.

ומכך יש ללמוד, לכאורה, שגרימת הפסד לאדם על ידי מניעת החזקת הממון ברשותו למשך זמן, נחשבת נזק ומחייבת בתשלום.

ולפי זה יש לדון במקרה הבא: ראובן קנה סחורה משמעון ובטעות רשם בצ"יק תאריך מאוחר בשנה ושמעון נאלץ להמתין שנה שלימה עד שפדה את הצ"יק. האם על ראובן לפצות את שמעון על איחור התשלום בשנה?

לכאורה, לפי הלכה זו מניעת האפשרות משמעון להשתמש בכסף המגיע לו במשך שנה, מחייבת בתשלום. אך לאמיתו של דבר אי אפשר לומר כן שהרי אפילו הגונב כסף מחברו ומחזירו לאחר כמה שנים אינו צריך לפצות אותו על הזמן שלא היה בידו ונמנע ממנו לסחור בו, הרי שאין חיוב על מניעת אפשרות רווח מהממון.

ומדוע אם כן חייבים העדים לשלם על שזממו לחייב את הלווה לפרוע את חובו מוקדם יותר?

מבאר הרמב"ן (מכות ג, א) כי כל עוד לא הגיע זמן הפירעון, הלווה אינו חייב, וכאשר רצו העדים לחייבו לשלם קודם, הרי זה כאילו באו לגזול ממנו סכום זה. ונמצא שחיובם של העדים אינו על מניעת השימוש בכסף למשך זמן מסוים, אלא על הוצאת ממון שלא כדין, אך המונע מחברו שימוש בכספו למשך זמן אכן פטור מתשלום.

(חזקוני חומד מכות ע' לה)

מתי אין עוברים על 'לא תסור'? — יום שלישי י' אלול ה'תשע"ח

הלכות ממרים פרק א, הלכה ב: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּהוֹרָאָתָן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר (מִכָּל) הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ"... הַגְּזֵרוֹת וְהַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים... הָעוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

לדעת הרמב"ם, העובר על מצוות דרבנן או על גזירות שגזרו חכמים, עובר על הלאו 'לא תסור'. והקשה הרמב"ן (בהשגותיו לסהמ"צ, שורש א') : אם בכל איסור דרבנן יש גם איסור מן התורה, מדוע אמרו (ביצה ג, ב) 'ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא', והרי בכל איסור דרבנן יש איסור מן התורה?

ומיישב ה'שב שמעתתא' (ש"א פ"ג):

לשיטת הרמב"ם (ראה הל' טו"מ פ"ט הי"ב, "כל הספיקות... אין חוששין להן אלא מדברי סופרים"), דין זה ש'ספק דאורייתא לחומרא'

הוא מדרבנן ויש לומר שחכמים גזרו להחמיר רק בספק דאורייתא, אבל בספק של דבריהם לא החמירו ולכן בספק דרבנן לא נאמר 'לא תסור'.

וה'שואל ומשיב' (רביעאה ח"ב סי' נז) מבאר:

אזהרת התורה 'לא תסור' היא משום כבוד חכמים, כדי שהעם ישמע בקולם. אך כאשר יש ספק אם חכמים אסרו דבר זה, אין זו פגיעה בכבודם אם מקילים באיסור זה, כי יש מקום לומר שלא עבר על דבריהם.

וב'נאות יעקב' (סי' כב) מיישב:

הציווי 'לא תסור' הוא רק כאשר האיסור שאסרו חכמים הוא על פי הכללים שקבעו, וכיון שאיסור דרבנן לא נאסר במקום ספק, לא נאמר בזה 'לא תסור'.

ולפי זה מיושבת גם השגתו הנוספת של הרמב"ן על הרמב"ם (שם): איסורים מדרבנן נדחים מפני מצוות ואיסורים מדאורייתא (לדוגמא: הדביק בשבת פת בתנור, התירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי איסור סקילה- שבת ד, א) ואם באיסורים מדרבנן יש איסור תורה של 'לא תסור', מדוע הם נדחים מפני מצוות התורה?

אלא שכאשר אנו דנים באיסור מדרבנן מצד עצמו כלפי דין התורה, וודאי שדין התורה עדיף והאיסור מדרבנן כאילו אינו קיים ולכן לא נאמר בזה 'לא תסור'.

האם אדם חייב בכבוד זקנו? יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ח

הלכות ממרים פרק ה הלכות א - ג: הַמְקַלֵּל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - נִסְקָל... הַמְקַלֵּל אֲבִי אָבִיו וַאֲבִי אִמּוֹ - חֲרֵי זֶה כִּמְקַלֵּל אֶחָד מִשְּׁאָר הַקָּהָל [לוקה ואינו נסקל].

וכתב ה'כסף משנה':

הרמב"ם למד הלכה זו מדברי הגמרא (מכות יב, א) כי אב שהרג את בנו בשוגג - אין הבן (אחיו של ההרוג) נעשה גואל הדם להרוג את אביו, אך בן ההרוג (בן בנו של ההרוג) נעשה גואל הדם להרוג את אבי אביו. ומפרש רש"י (ד"ה אלא) שבן הבן אינו מוזהר על כבוד זקנו ולכן מותר לו להרגו. ואם כן, גם לדעת הרמב"ם אין אדם חייב בכבוד זקנו!

וכן דייק ב'דרך עץ החיים' (סי' מד) בלשון הרמב"ם, "המקלל אבי אביו... הרי זה כמקלל אחד משאר הקהל" היינו, כמו שאינו מוזהר לכבד שאר אדם, כך אינו מוזהר על כבוד זקנו.

אך לדעת הרמ"א (יו"ד סי' רמ סכ"ד) חייב הנכד לכבד את אבי אביו אלא שבכבוד אביו חייב יותר מכבוד אבי אביו.

והוכיח כן מדברי המדרש (בראשית רבה פצ"ד) על הפסוק "ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק" (בראשית מו, א), שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו. ומובן מזה שחייב לכבד גם את זקנו.

וכתב ב'שערי דעה' (יו"ד סי' רמ ס"ה):

גם לדעת הרמב"ם הנכד חייב לכבד את זקנו ומזה שהמקלל את אבי אביו אינו נסקל, אין להוכיח שפטור מלכבדו, כי מצינו שממזר חייב בכבוד אביו ומוראו (אף שהוא רשע) ופטור על קללתו (להלן פ"ו הי"א).

וגם ה'ברית יעקב' (ח"ב דרוש ז) מבאר שהרמב"ם סובר כמשמעות המדרש שחייב אדם בכבוד זקנו, ואם מקללו אינו נסקל אלא עונשו מלקות כ'אחד משאר הקהל'. וראיה לכך ממצות כיבוד אב עצמו שחיובה מן התורה ("כבד את אביך") ועם זאת לולי פסוק מפורש שהמקללו נסקל (לעיל ה"א) לא היה עונשו סקילה, אבל לענין כיבוד זקנו אף שיש חיוב לכבדו, לא מצינו שהעובר על זה ומקללו, יהא עונשו סקילה.

האם מותר לכהן קטן להיטמא לקרוביו? יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ח

הלכות אבל פרק ב, הלכה ו: כַּמָּה חֲמוּרָה מִצְוַת אֵבֶל, שֶׁהֲרֵי הַכֹּהֵן נִדְחֵית לוֹ הַטֻּמְאָה מִפְּנֵי קְרוֹבָיו, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסֵּק עִמָּהֶם וְיִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם.

וכן כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (מ"ע לז): "שציוונו שיטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה... כי כל איש מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ולחזק חיוב זה באר אותו בכהן שהוא מוזהר על הטומאה שיטמא... כדי שלא יחלש דין האבלות".

ובספר 'ושב הכהן' (סי' נו. הובא בפתחי תשבה יו"ד סי' שעג סק"א) הסתפק:

לדעת הרמב"ם שהמצווה על הכהן להיטמא לקרוביו היא כדי שיתאבל עליהם – האם מותר לכהן קטן להיטמא לקרוביו שהרי הקטן אינו חייב להתאבל, או אולי כיון שחיוב האב להפרישו מטומאה הוא מדין חינוך, כדי לחנכו להיזהר ולקיים את המצוה כשיגדל והרי בגדלותו מצווה עליו להיטמא לקרוביו, אין לחנכו להימנע מטומאה לקרוביו?

והנה, כתב הרמב"ם (להלן פ"ג הי"ב): "כהן קטן, הרי הגדולים מוזהרים שלא יטמאוהו, ואם בא להתטמא מעצמו, אין בית דין מצווין להפרישו אבל אביו צריך לחנכו בקדושה".

ולפי זה כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה רסד. וכ"כ ה'מחנה לויה' סי' צ סק"א) שהגדול מוזהר שלא לטמא את הקטן בידים אפילו לקרוביו, כי אף שמדין חינוך צריך הקטן לנהוג בדיני אבלות ומדין אבלות עליו להיטמא לקרוביו (לדעת הרמב"ם) – הרי חינוך הוא מדרבנן ואינו דוחה איסור מן התורה (מ'אמור.. ואמרת' למדים שצריך להזהיר גדולים על הקטנים).

אך הקטן עצמו יכול להיטמא לקרוביו ואין אביו צריך להפרישו כדי לחנכו בקדושה, כי מדין חינוך הרי אדרבא כשיגדל מצוה עליו להיטמא לקרוביו משום מצות אבלות, וכשנטמא לקרוביו כעת, הרי הוא מתחנך למצוה זו.

טומאת הגויים

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ח

הלכות אבל פרק ג, הלכה ג: אֵין הַגּוֹיִם מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, וּלְפִיכָךְ קִבְרוֹתֵיהֶם טְהוֹרִים, וּמֻתָּר לְכֹהֵן לְהִכָּנֵס לְשָׁם, וְלִדְרֹךְ עַל קִבְרוֹתֵיהֶם; וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא שֶׁיִּגַּע בַּטֻּמְאָה אוֹ יִשָּׂאֶנָּה.

לדעת הרמב"ם גוי מת מטמא במגע ובמשא אבל אינו מטמא באוהל, כדעת רבי שמעון בן יוחאי, וכהנהגת אליהו הנביא שהוא כהן והאהיל על קברי גויים (בבא מציעא קיד, ב). ובהלכות טומאת מת (פ"א הי"ב) ביאר הרמב"ם: "דבר זה קבלה הוא, והרי הוא אומר במלחמת מדין כל נוגע בחלל, ולא הזכיר שם אוהל".

ויש לתמוה:

אם מת גוי מטמא במגע, איך מתיר הרמב"ם לדרוך על קברי גויים והרי דין הקבר כדין המת (הל' טו"מ פ"ב הט"ו)?

והביאור:

הקבר מטמא במגע רק כאשר יש בו חלל טפח על טפח (שם פ"ז ה"ד), וכיון שטומאת מגע בקבר היא רק כאשר יש לו דין 'אוהל' נמצא שקברי גויים שאין בהם טומאת אהל, אינם מטמאים במגע. ולכן מותר לכהן לדרוך על קבריהם (מנחת חינוך מצוה רס"ג, כ"ח).

אך לשיטת התוספות (בבא מציעא קיד, א, ד"ה מהו) גוי מת מטמא אף באהל ואליהו האהיל על קברי עכו"ם משום שהארונות היו להם 'פותח טפח', שחוצץ בפני הטומאה.

למעשה, פסקו ה'שלחן ערוך' והרמ"א (יו"ד סי' שע"ב ס"ב) שיש לכהנים להחמיר ולהימנע מללכת על קברי עכו"ם.

ונשאל ה'אבני נזר' (יו"ד סי' תסט ס"ק יז): האם מותר לכהן לצאת מביתו ביום טוב, כאשר ביציאתו חייב הוא לעבור בבית שיש בו מת גוי, אך אם יישאר בבית תמנע ממנו שמחת יום טוב? והשיב: כיון שלרוב הפוסקים קברי עכו"ם אינם מטמאים באהל, הרי אף שה'שלחן ערוך' והרמ"א הורו להחמיר, משום שמחת יום טוב יכול הכהן לצאת מביתו אף אם יעבור בבית שיש בו מת גוי.

מקצת היום ככולו

שבת קודש י"ד אלול ה'תשע"ח

הלכות אבל פרק ז, הלכה ב: כֵּיצַד מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ? כֵּיוָן שֶׁנָּהַג אֲבֵלוּת שָׁעָה אַחַת - כְּאִלּוּ נָהַג כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וּמֻתָּר לִנְעֹל וְלִרְחֹץ וְלָסוּךְ וּלְנַלֵּחַ בְּשְׁאָר הַיּוֹם; וְכֵן הוּא מֻתָּר בְּכָל הַדְּבָרִים.

לכאורה יש לשאול: אם אומרים באבלות 'מקצת היום ככולו', מדוע בתשעה באב נוהגים בדיני אבלות במשך כל היום ואין די בתחילת היום?

והביאור:

מדין 'מקצת היום ככולו' גם שעה אחת ביום נחשבת יום, אך בוודאי גם השעות הבאות אינן יום חדש אלא חלק מאותו יום.

לפיכך, יש לחלק בין חיוב המוטל על האדם לנהוג בדין מסוים מספר ימים לחיוב הנובע מעצם היום – שמצד מהותו מחייב לנהוג בדינים מסוימים. בסוג הראשון, ניתן להסתפק במקצת היום ולומר שכאילו נהג כן במשך יום שלם; אך בסוג השני, בדינים החלים על היום עצמו, אי אפשר להסתפק בתחילת היום כי המשך היום מחייב לנהוג באותם דינים כמו תחילתו.

ולכן, בתשעה באב שדין האבלות חל על עצם היום (ולא רק שהאדם צריך להתאבל יום אחד), לא די להתאבל בתחילת היום אלא חובה להתאבל בכולו (ראה אוצר הגאונים תענית ל, א. 'שרשים בשמחות' עמ' ט ואילך).

ועוד יש לדון: האם דין מקצת היום ככולו נאמר גם לגבי דיני האבלות הנוהגים במשך י"ב חודש ואפשר להפסיק את דיני האבלות בתחילת היום האחרון של השנה, או שצריך לנהוג בהם עד סוף היום?

שאלה זו נשאל ה'תרומת הדשן' (סי' רצב) והשיב כי לכאורה ניתן ללמוד זאת בקל וחומר: הרי האבלות בימי השבעה והשלושים חמורה מהאבלות של י"ב חודש, ואם מקילים באבלות שבעה ושלושים ואומרים מקצת היום ככולו, כל שכן באבלות י"ב חודש!

אך למעשה כתב שאין לדמות בין הדברים כי באבלות שבעה ושלושים הספירה היא לפי הימים, ולגבי הימים אומרים מקצת היום ככולו, אך אבלות י"ב חודש אינה תלויה במספר ימים אלא בחודשים, ואם כן לא יועיל דין 'מקצת היום ככולו', אלא אם כן נאמר מקצת החודש ככולו, וזה בוודאי אין אומרים, שאם כן הרי אפשר היה להקל מתחילת החודש השנים עשר וזאת לא שמענו, ולכן בהכרח צריכים לנהוג י"ב חודש עד גמר היום האחרון.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ח'-י"ד אלול תשע"ח

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ח

הִלְכוֹת עֵדוּת

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) האיסור להעיד מפי אחרים בלא ראיה עצמית. האיום על עדים בענייני ממון. האיסור לאדם שאינו עד, לעמוד עם עד, כדי להראות ששניים הם, ולהפחיד את הלווה שיודה מעצמו. דין עד אחד הכובש עדותו ואינו מעיד.

1 **א. מִי שֶׁהֵעִידוּ לוֹ אֲנָשִׁים רַבִּים וּגְדוֹלִים בְּחָכְמָה**
2 **וּבִירְאָה, שֶׁהֵם אוֹמְרִים[2] שֶׁרָאוּ פְּלוֹנִי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה**
3 **פְּלוֹנִית אוֹ שֶׁלָּוָה מִפְּלוֹנִי[3], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַאֲמִין**
4 **הַדָּבָר בְּלִבּוֹ כְּאִלּוּ רָאָהוּ[4] - לֹא יָעִיד, עַד שֶׁיִּרְאֶה**
5 **הַדָּבָר בְּעֵינָיו, אוֹ יוֹדֶה לוֹ הַלֹּוֶה מִפִּיו וְיֹאמַר לוֹ:**
6 **הֱיֵה עָלַי עֵד שֶׁפְּלוֹנִי הִלְוָה לִי מָנֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא**
7 **עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע; וְאֵין לְךָ עֵדוּת שֶׁמִּתְקַיֶּמֶת**
8 **בִּרְאִיָּה אוֹ בִּידִיעָה אֶלָּא עֵדוּת מָמוֹן[5]. וְכָל הַמֵּעִיד**
9 **מִפִּי אֲחֵרִים - הֲרֵי זֶה עֵד שֶׁקֶר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[6],**
10 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר.**

2) בכתב יד תימן הנוסח: שהם ראו. ותיבת: אומרים, איננה. 3) ומבקשים ממנו להעיד על כך. 4) ראה בסמוך הלכה ה מעין זה. 5) שבועות לג, ב: "ראיה בלא ידיעה כיצד? מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני (=אבל לא הודעתים, אם הם מתנה, או הלוואה, או פירעון), יבואו פלוני ופלוני ויעידו, זו היא ראייה בלא ידיעה (=שאם הנתבע דרש מהתובע שיביא עדים כאלו ויעידו, אזי יפרע לו, הרי אלו מעידים, והלה משלם); ידיעה בלא ראייה כיצד? מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני, יבוא פלוני ופלוני ויעידו זו היא ידיעה בלא ראייה", אבל בעדות נפשות אין העדות מתקיימת אלא על פי ראייה וידיעה כאחת. שאם הודה לו החייב שהרג, והעד לא ראה את המעשה, אסור לו להעיד. 6) שם לא, א.

11 **ב. לְפִיכָךְ[7] מְאַיְּמִין[8] אַף עַל עֵדֵי הַמָּמוֹן[9]. וְכֵיצַד**
12 **מְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן? [מְאַיְּמִין עֲלֵיהֶם] בִּפְנֵי הַכֹּל[10],**
13 **וּמוֹדִיעִין אוֹתָן כֹּחַ עֵדוּת שֶׁקֶר[11], וּבֹשֶׁת הַמֵּעִיד בָּהּ**
14 **בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא[12]. וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין אֶת**
15 **כָּל הָאָדָם לַחוּץ, וּמְשַׁיְּרִין אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּעֵדִים,**
16 **וְאוֹמֵר[13] לוֹ: אֲמֹר הֵיאַךְ אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה חַיָּב לָזֶה.**
17 **אִם אָמַר: שֶׁהוּא[14] אָמַר לִי חַיָּב אֲנִי לוֹ, אוֹ אִישׁ**
18 **פְּלוֹנִי אָמַר לִי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - לֹא אָמַר כְּלוּם[15], עַד**
19 **שֶׁיֹּאמַר: בְּפָנֵינוּ הוֹדָה לוֹ[16] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ[17]. וְהָיוּ**
20 **מַכְנִיסִין אֶת הָעֵד הַשֵּׁנִי וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ כָּךְ. נִמְצְאוּ**
21 **דִּבְרֵיהֶן מְכֻוָּנִין - נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר, וְגוֹמְרִין**
22 **הַדִּין.**

7) הואיל וצריכים לראות הדבר בעיניהם, ואפילו העידו להם אנשים נאמנים ביותר, אסור להם להעיד. 8) מטילים אימה. 9) שלא יעידו שקר, כשם שמאיימים על עידי נפשות (סנהדרין כט, א) וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ג. 10) הנמצאים באותה שעה בבית דין. 11) חומר העוון ועונשו, שרעב וחרב באים לעולם על עדות שקר, ככתוב (משלי כה, יד) "נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר", וכן שם (יח) "מפיץ וחרב וחץ שנון, איש עונה ברעהו עד שקר". 12) שלא רק בעולם הבא הוא יישאר בזוי, אלא גם בעולם הזה הוא בזוי על שוכריו, ככתוב (מלכים־א, כא, י) "והושיבו שניים אנשים בני בליעל נגדו ויעדוהו לאמר ברכת אלהים ומלך" - הרי שאיזבל עצמה שוכרתם, קוראתם: בני בליעל (שם). 13) גדול שבדיינים. ובכתב יד תימן: ואומרים. 14) הלווה. 15) שאדם עשוי לומר פלוני נושה בי, כדי שלא יחזיקוהו עשיר, וכן אם אמר: "איש פלוני" אפילו הוא איש חשוב, אין זה אלא עד מפי עד (סנהדרין שם, ובדף לז, ב). 16) לתובע. 17) נתכוון שנהיה לו עדים בדבר (שם כט, א וברש"י).

23 **ג. הַמַּטְמִין עֵדִים לַחֲבֵרוֹ, וְהוֹדָה לוֹ בֵּינוֹ לְבֵין**
24 **עַצְמוֹ[18], וְהָעֵדִים רוֹאִין וְשׁוֹמְעִין שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ:**
25 **וַדַּאי יֵשׁ לְךָ אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ, אֲבָל מִתְּיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא**
26 **תְּכַפֵּנִי בַּדִּין לְמָחָר - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ עֵדוּת, עַד שֶׁיּוֹדֶה**
27 **בִּפְנֵי עֵדִים[19].**

18) שלא ראה את העדים המוחבאים. 19) שיראה אותם (שם). והשווה הלכות טוען ונטען פרק ו, הלכה ז: "שמא תכפיני בדין למחר, ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין באלו העדים, בין שטען ואמר משטה הייתי בו, בין שאמר: לא היו דברים מעולם, הרי זה נשבע היסת (=כדין כופר

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומודיעין אותם כח עדות השקר ובושת המעיד בה בעולם הזה ולעולם הבא".

ולכאורה, אזהרה זו לא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שעונשן ארבע מיתות בית־דין, וצריך להבין מהי החומרה הגדולה כ"כ בעדות שקר. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על־ידי הנהגתו הטובה והישרה, הוא מעיד על ה"טוב" וה"יושר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש, כמו אדם שמביישים אותו - שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58)

בכל) ונפטר, שאין כאן עדות, עד שיאמר הלווה "אתם עדי" וכו'.

ד. אֶחָד הַמּוֹדֶה בִּפְנֵי עֵדִים וְאָמַר דֶּרֶךְ הוֹדָאָה[20]: זֶה[21] יֵשׁ לוֹ אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ, אוֹ שֶׁאָמַר: אַתֶּם עֵדַי, אוֹ שֶׁאָמַר: הֱיוּ עָלַי עֵדִים[22], בֵּין שֶׁאָמַר הַלְוֶה, בֵּין שֶׁאָמַר הַמַּלְוֶה[23] וְשָׁתַק הַלְוֶה דֶּרֶךְ מַאֲמִין לִדְבָרָיו[24] - הֲרֵי אֵלּוּ עֵדִים[25]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם קָנוּ מִיָּדוֹ[26], אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ עָלַי שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לָזֶה אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי הֵם הוֹדָאָה וּמְעִידִין עַל פִּיו[27].

20) כגון שאמר בפניהם: אני מודה לפניכם וכו'. 21) התובע הזה העומד בפנינו. 22) שאני חייב לו כך וכך. וכל זה הוציא רבינו מדברי התלמוד בסנהדרין שם בקשר למה ששנינו במשנה שם "עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו" - מסייע לו לרב יהודה, האומר: "צריך שיאמר אתם עדי", הרי שהשווה התלמוד דין "הודה לו" לאמירתו: "אתם עדי", שבכל אלה המקרים אינו יכול לטעון עוד: משטה הייתי בו, או; שלא להשביע (להיראות שבע ועשיר) את עצמי נתכוונתי (ש"ך לחושן משפט פא סעיף קטן לד), והשווה הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה א־ב. 23) היו עלי עדים שהלווה הודה לתביעתי ואמר לי הן. 24) פרט אם שתק דרך שחוק והיתול, שאינו אלא משטה בו. 25) סנהדרין כט, ב מאמרו של רבינא שם. 26) קיבלו קניין סודר מידי הלווה שהוא מודה לתביעת המלווה, שכלל הוא: הודה בפני שניים וקנו מידו, כותבים לו שטר הודאה, אף על פי שלא אמר; כיתבו, שסתם קניין לכתיבה עומד (שם וברש"י). 27) לעשותו מלווה על פה, אבל אסור להם לכתוב עליו מלווה בשטר, כל עוד לא קנו מידו, ואפילו אמר להם; כיתבו עלי שטר, צריכים הם להימלך בו אחר שחתמו בשטר, אם מסכים הוא לעשותו "מלווה בשטר", ורק אז מוסרים השטר לידי המלווה, כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק י"א, הלכה א.

ה. תַּלְמִיד שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ: יוֹדֵעַ אַתָּה, שֶׁאִם נוֹתְנִין לִי כָּל מָמוֹן הָעוֹלָם - אֵינִי מְשַׁקֵּר. מָנֶה יֵשׁ לִי אֵצֶל פְּלוֹנִי, וְיֵשׁ לִי עָלָיו עֵד אֶחָד, לֵךְ וְהִצְטָרֵף עִמּוֹ. אִם נִצְטָרֵף - הֲרֵי זֶה עֵד שֶׁקֶר[28].

28) שבועות לא, א ועליו אמרה תורה: "לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר לעיל הלכה א.

ו. אָמַר לוֹ: בּוֹא וַעֲמֹד עִם הָעֵד וְלֹא תָּעִיד, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה הַלְוֶה וְיִפְחַד, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאַתֶּם שְׁנֵי עֵדִים וְיוֹדֶה מֵעַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לַעֲמֹד וּלְהַרְאוֹת שֶׁהוּא עֵד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד[29]. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[30].

29) ואינו עובר משום: לא תענה ברעך וגו'. 30) שבועות שם, שמא על ידי פחד זה ישתווה עימו הנתבע, שלא כדין, שלא היה חייב לו (סמ"ע לחושן משפט כח, סעיף קטן יד).

ז. הַשּׁוֹכֵר עֵדֵי שֶׁקֶר לְהָעִיד לַחֲבֵרוֹ[31] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[32], וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[33]. וְכֵן עֵד אֶחָד שֶׁכָּבַשׁ[34] עֵדוּתוֹ וְלֹא הֵעִיד - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[35].

31) להוציא כסף מראובן לשמעון חבירו. 32) אין בית הדין יכול לחייבו לשלם מה שהפסיד את ראובן, שאין זה אלא גורם לנזקין ופטור (בבא קמא נו, א). 33) כדי לצאת ידי שמים עליו לשלם מעצמו, מה שהפסיד את חבירו (שם). אבל אם שכר עידי שקר לעצמו, והוציא ממון שלא כדין, חייב בדיני אדם להחזיר אותו ממון שגזל, כמבואר שם ובחושן משפט לב, סעיף ב. 34) עצר והעלים, ככתוב (מיכה ז, יט) "יכבוש עוונותינו" וכן שנינו בסנהדרין פט, א "הכובש את נבואתו". 35) שאילו היה מעיד היה מחייב את הנתבע שבועה, ושמא היה נמנע מלהישבע שקר, והיה משלם, נמצא שגרם לו הפסד ממון (בבא קמא שם וברש"י). ואין צורך לומר, בשני עדים שכבשו עדותם ולא העידו, שחייבים בידי שמים, ככתוב: "אם לא יגיד ונשא עוונו" וכמבואר בגמרא שם, והשווה לעיל פרק א הלכה א. ואפילו לא נשבעו שאינם יודעים לו עדות, וכבשו עדותם בלא השבעת התובע, חטאם גדול ועוונם יישאו, כמבואר בתוספות שם דיבור המתחיל פשיטא.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) דיני עד זומם; ומה בין הכחשה להזמה. עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו. התראה והכרזה בעדים זוממים. דין חיוב תשלומי זוממים על פי הודאת עצמם.

א. מִי שֶׁהֵעִיד בְּשֶׁקֶר, וְנוֹדַע בְּעֵדִים שֶׁהֵעִיד בְּשֶׁקֶר - זֶהוּ שֶׁנִּקְרָא עֵד זוֹמֵם[2], וּמִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּמָה שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת בְּעֵדוּתוֹ לַחֲבֵרוֹ[3]. אִם בַּעֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ סְקִילָה הֵעִידוּ וְהוּזַמּוּ[4] - נִסְקָלִין כֻּלָּן; וְאִם בִּשְׂרֵפָה - נִשְׂרָפִין[5]; וְכֵן שְׁאָר הַמִּיתוֹת. וְאִם הֵעִידוּ בְּמַלְקוּת[6] - לוֹקֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן כִּשְׁאָר מְחַיְּבֵי מַלְקוּת[7]. וְאוֹמְדִין כֹּחוֹ[8] וּמַלְקִין אוֹתוֹ. וְאִם הֵעִידוּ לְחַיְּבוֹ מָמוֹן - מְשַׁלְּשִׁין[9] הַמָּמוֹן בֵּינֵיהֶן לְפִי מִנְיַן הָעֵדִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִתֵּן חֵלֶק הַמַּגִּיעַ לוֹ[10]. וְאֵין לוֹקִין בִּמְקוֹם תַּשְׁלוּמִין[11].

2) חושב מחשבות רשע, שהרי הוכח שיקרו ע"י העדים המזימים אותו, והכתוב אומר (תהלים קמ, ט) "אל תתן ה' מאויי רשע, זממו אל תפק". 3) ככתוב (דברים יט, יט) "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". 4) נמצאו שקרנים. 5) ראה לקמן פ"כ, ה"י. 6) על עבירה שחייבים עליה מלקות, כגון שהעידו עליו שאכל בשר בחלב, או לבש שעטנז. 7) כנ"ל באות ב. וראה לקמן פרק כ הלכה ט. 8) כמה מכות הוא יכול לקבל, כדין כל הלוקים שאין מלקים אותם אלא כפי כח בריאותם, וכלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פי"ז, הלכה א: "אבל פוחתים לחלש, שאם יכה לחלש מכה רבה, בוודאי הוא מת". ואפילו העידו על אדם בריא שיכול לקבל מכות הרבה, אינם לוקים אלא כפי כוחם, שיכולים לומר לו: אילו היית חלש כמונו, גם אתה לא היית לוקה יותר מזה, וכן מוכח ממכות

ב, ב "ולימרו ליה אי אנת הוה לך, מי הוה מיזדבנת" (קרית מלך). 9) מחלקים. 10) שאם היו שלשה והוזמו, כל אחד מהם משלם שליש הממון שרצה להפסידו, והרי קיבל הנידון מה שרצו להפסידו בין כולם. אבל אין משלשים במלקות אלא כל אחד לוקה שלשים ותשע מכות, ש"ממון מצטרף, מלקות אינה מצטרפת" (מכות ה, א), כלומר: במלקות אין אתה יכול לקיים "כאשר זמם" אם לא ילקו כל אחד מלקות שלימה, שהרי זממו להלקות את הנידון מלקות שלימה, לא כן בממון שהוא מקבל מהם, הרי הוא מקבל כל מה שרצו להוציא ממנו (תוספות יו"ט שם). ובשם רבינו חיים הלוי סולובייצ'יג מבריסק אומרים, שאינו דומה כאב המכה הי"ג, לעוצמת הכאב של המכה הי"ד, שכל מה שאתה מוסיף לו מכות, כאבו מתרבה והולך, מאחר שהוא כאוב ונסבל מהמכות הקודמות, ולפיכך אם תחלק המכות בין העדים כולם, וכל אחד מהם ילקה רק חלק ממספר המכות, הרי לא ירגיש את הכאב של המכות האחרונות, שהנידון היה מרגיש, נמצא שלא קיימת בהם את הדין של "כאשר זמם". 11) שאם נתחייבו לשלם ממון, אין אומרים שילקו גם משום: "לא תענה ברעך עד שקר", שכלל הוא: "כל המשלם אינו לוקה" (מכות ד, א). ובכתובות לב, ב אמרו: "בפירוש ריבתה תורה עדים זוממים לתשלומין (=שלא נאמר: ילקו ולא ישלמו)... שנאמר: ולא תחוס עינך... יד ביד - דבר הניתן מיד ליד, וזהו ממון". והשווה הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב: "וכל לאו שניתן לתשלומין... אין לוקין עליו".

1 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדִים שֶׁהוּזַּמּוּ; אֲבָל שְׁתֵּי**
2 **כִּתּוֹת הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ וְאֵין[12] כָּאן עֵדוּת - אֵין**
3 **עוֹנְשִׁין אֶת אַחַת מֵהֶן, לְפִי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִי הִיא**
4 **הַכַּת הַשַּׁקְרָנִית. וּמַה בֵּין הַכְּחָשָׁה לַהֲזָמָה? הַהַכְחָשָׁה**
5 **- בְּעֵדוּת עַצְמָהּ. זֹאת אוֹמֶרֶת: הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה, וְזֹאת**
6 **אוֹמֶרֶת: לֹא הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה, אוֹ יָבוֹא מִכְּלַל דְּבָרֶיהָ[13]**
7 **שֶׁלֹּא הָיָה. וְהַהֲזָמָה - בָּעֵדִים עַצְמָן, וְאֵלּוּ הָעֵדִים**
8 **שֶׁהֻזְּמוּם[14] אֵינָן יוֹדְעִים אִם נִהְיָה הַדָּבָר אוֹ לֹא הָיָה.**
9 **כֵּיצַד? עֵדִים שֶׁבָּאוּ וְאָמְרוּ: רָאִינוּ זֶה שֶׁהָרַג אֶת**
10 **הַנֶּפֶשׁ, אוֹ הִלְוָה[15] מָנֶה לִפְלוֹנִי, בְּיוֹם פְּלוֹנִי בִּמְקוֹם**
11 **פְּלוֹנִי; וְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ וְנִבְדְּקוּ בָּאוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים**
12 **וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה וּבְמָקוֹם זֶה הָיִינוּ עִמָּכֶם וְעִם אֵלּוּ**
13 **כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, לֹא זֶה הָרַג אֶת**
14 **זֶה וְלֹא זֶה הִלְוָה אֶת זֶה - הֲרֵי זוֹ הַכְּחָשָׁה[16]. וְכֵן**
15 **אִם אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאַךְ אַתֶּם מְעִידִים כָּךְ? וְזֶה הַהוֹרֵג**
16 **אוֹ הַנֶּהֱרָג אוֹ הַלּוֶה אוֹ הַמַּלְוֶה הָיָה עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה**
17 **בִּמְדִינָה אַחֶרֶת! - הֲרֵי זוֹ עֵדוּת מַכְחֶשֶׁת; שֶׁזֶּה כְּמִי**
18 **שֶׁאָמַר: לֹא הָרַג זֶה אֶת זֶה, וְלֹא זֶה הִלְוָה אֶת זֶה,**
19 **שֶׁהֲרֵי עִמָּנוּ הָיוּ וְלֹא נִהְיָה דָּבָר זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
20 **בִּדְבָרִים אֵלּוּ[17]. אֲבָל אִם אָמְרוּ לָהֶם: אָנוּ אֵין אָנוּ**
21 **יוֹדְעִים אִם זֶה הָרַג זֶה בְּיוֹם זֶה בִּירוּשָׁלַיִם כְּמוֹ**
22 **שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִין אוֹ לֹא הֲרָגוֹ, וְאָנוּ מְעִידִים שֶׁאַתֶּם**
23 **עַצְמְכֶם הֱיִיתֶם עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה בְּבָבֶל[18] - הֲרֵי אֵלּוּ**
24 **זוֹמְמִים, וְנֶהֱרָגִין אוֹ מְשַׁלְּמִין[19]. הוֹאִיל וְהָעֵדִים**
25 **שֶׁהֻזְּמוּם לֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל עַצְמָהּ שֶׁל עֵדוּת כְּלָל אִם**
26 **אֱמֶת הָיָה אוֹ שֶׁקֶר[20].**

12) בכת"י תימן: אין כאן עדות ואין עונשין וכו'. 13) יתברר. 14) את העדים הקודמים. 15) בכת"י תימן: לוה מזה ביום פלוני. 16) שהרי הכחישו את גוף העדות. 17) משנה במכות ה, א. ובתוספתא שם פ"א מ"א. 18) ולא יכולתם לראות את הנעשה באותו היום בירושלים. 19) כשהוזמו בעדות ממון. 20) אלא על העדים עצמם, ובמכות שם דרשו: "לענות בו סרה (דברים יט, טז) - עד שתסרה (=תוסר) גופה של עדות", שהוסרו העדים. ובירושלמי שם פ"א, ה"ד דרשו: לענות בו סרה - בו, לא בעדותו". כלומר, שהמזימים אינם משגיחים על העדות, אלא על העדים עצמם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

27 **ג. וְזוֹ שֶׁהֱאֲמִינָה תּוֹרָה עֵדוּת הָאַחֲרוֹנִים עַל הָעֵדִים**
28 **הָרִאשׁוֹנִים - גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא[21]. אֲפִלּוּ הָיוּ הָעֵדִים**
29 **הָרִאשׁוֹנִים מֵאָה[22], וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֻזְּמוּם וְאָמְרוּ לָהֶם:**
30 **אָנוּ מְעִידִים, שֶׁאַתֶּם הַמֵּאָה כֻּלְּכֶם עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּיוֹם**
31 **פְּלוֹנִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי אֵלּוּ נֶעֱנָשִׁין עַל פִּיהֶם.**
32 **שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה, וּמֵאָה כִּשְׁנַיִם[23]. וְכֵן בִּשְׁתֵּי כִּתֵּי**
33 **עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב,**
34 **אֶלָּא דּוֹחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן[24].**

21) כי מה ראית לסמוך על האחרונים ולפסול את הראשונים, והלא שנים מול שנים הם ?! (בבא־קמא עב, ב. וסנהדרין כז, א). וכתב ה'חינוך' מצוה תקא: "אכן הגיד לי אחד מן החכמים קצת טענה (=טעם) בדבר, כי התורה תאמין עדים, ואין ספק שאילו יעידו שני עדים כשרים על שלשה אנשים... שהרגו את הנפש שנאמנים השנים... מפני שאלו הם עדים, והאחרים בעלי דבר. ובעדים זוממים כמו כן, אחר שהאחרונים מעידים על העדים עצמם לומר: עמנו הייתם... חזרו הראשונים - בעלי דבר, והאחרונים - עדים". ומעין זה ברמב"ן לתורה, דברים יט, יח. 22) ואפילו היו חמשים כת, ובאו שנים אחר שנים, כמבואר לקמן פ"כ, ה"ה. 23) משנה במכות ה, ב: "ומנין אפילו מאה? תלמוד־לומר עדים" שלשון: על־פי שנים עדים - משמעה שאין עדיפות למאה על שנים. 24) אפילו אם כת אחת היא של מאה, אינם אלא כשנים של הכת השניה, וכן אמרו (בבא־קמא עד, ב): שנים נגד שנים הם, מה ראית לסמוך על אלה, סמוך על אלה? ולפיכך שתיהן נדחות, שבהכחשה אין 'גזירת הכתוב' להאמין האחת על פני השניה (רש"י שם). ובתוספתא יבמות פי"ד, מ"ב שנינו: "שנים אומרים מת (=בעלה של אשה עגונה), ומאה אומרים לא מת - הרי מאה כשני עדים", ואם ניסת לאחד מעדיה, ואומרת: ברי לי שבעלי מת - לא תצא.

35 **ד. עֵדִים זוֹמְמִין אֵינָן צְרִיכִין הַתְרָאָה[25]. וְעֵדִים**
36 **שֶׁהִכְחֲשׁוּ וּלְבַסּוֹף הוּזְּמוּ[26] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶהֱרָגִין אוֹ**
37 **לוֹקִין אוֹ מְשַׁלְּמִין; מִפְּנֵי שֶׁהַכְּחָשָׁה תְּחִלַּת הַזָּמָה**
38 **הִיא, אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה[27].**

25) שאפילו לא התרו בהם קודם לעדותם - נענשים, שהרי

הם רצו להרוג בלא התראה (=שהרי הנידון לא הרג, ולא הותרה ההתראה שהעידו עליה) והם יצטרכו התראה? והלא התורה אמרה: ועשיתם לו כאשר זמם! (כתובות לג, א) וראה לקמן פ"כ, ה"ד. 26) כגון שנים אמרו: הרג, ושנים אמרו: לא הרג, ואח"כ באה כת שלישית ואמרה: איך אתם מעידים שהרג, והלא עמנו הייתם באותו יום. 27) ואין אומרים: כבר בטלה העדות משעת ההכחשה ואין ההזמה חלה עליה עוד, אלא משעת ההכחשה החלה ההזמה (בבא־קמא עג, ב).

1 **ה. אֵין מְזַמִּין אֶת הָעֵדִים אֶלָּא בִּפְנֵיהֶם[28], וּמַכְחִישִׁין**
2 **אֶת הָעֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵיהֶם. וְעֵדִים שֶׁהוּזַמּוּ שֶׁלֹּא**
3 **בִּפְנֵיהֶן[29] - הֲרֵי הֵכְחֵשׁוּ[30]. לְפִיכָךְ, אִם מֵתוּ הָעֵדִים**
4 **שֶׁהֻזְּמוּם קֹדֶם שֶׁיָּזֵמוּ אוֹתָם בִּפְנֵיהֶם[31] - אֵין כָּאן**
5 **עֵדוּת, שֶׁהֲרֵי הִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה[32].**

28) שהרי הם באים לחייבם עונש נפש או ממון, והתורה אמרה: "והועד בבעליו" - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו, שאין גומרים את דינו שלא בפניו (כתובות כ, א וברש"י), והשווה לעיל פ"ג, הי"א. 29) שאפילו היו לפנינו ומכחישים אותם, הרי זו הכחשה. עכשיו שאינם, וייתכן כי אילו היו לפנינו היו מודים למכחישים - לא כל־שכן שזוהי הכחשה (כתובות שם). 30) ובטלה עדותם. 31) ולא הספיקו לחייבם עונש. 32) שם. ואין אומרים הואיל והכחשה תחילת הזמה היא, וכיון שאין כאן הזמה, שהרי מתו המזימים, גם הכחשה אין כאן ועדותם קיימת, אלא הכחשה גמורה היא ועדותם בטלה (רדב"ז).

6 **ו. עֵדֵי נְפָשׁוֹת שֶׁהֻכְחֲשׁוּ[33] וְלֹא הוּזַמּוּ, אֲפִלּוּ בָּא**
7 **הַנֶּהֱרָג בְּרַגְלָיו[34] - אֵינָם לוֹקִין[35]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָאו**
8 **שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין[36], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו[37].**
9 **אֲבָל בֵּית דִּין מַכִּין אוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת כְּפִי מַה**
10 **שֶׁיִּרְאוּ[38].**

33) ששנים אמרו: פלוני הרג את הנפש, ושנים אמרו: לא הרג. 34) והוא חי לפנינו, והרי נתברר ששנים הראשונים שקרנים גמורים הם. 35) משום: "לא תענה ברעך עד שקר". 36) שלא בא לחייב מלקות, אלא להזהיר על מיתת בית־דין אם יזומו, שכלל הוא: אין עונשים אלא־אם־כן מזהירים. 37) בבא־קמא עד, ב. שמיתת בית־דין היא עונשו של לאו זה, והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב. 38) שאלו ראויים למכה רבה, שהרי העידו עדות נפשות ונמצאת שקר (רדב"ז). וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פט"ז ה"ג, מכת מרדות מהי.

11 **ז. עֵדִים זוֹמְמִים צְרִיכִין הַכְּרָזָה[39]. וְהֵיאַךְ הִיא**
12 **הַהַכְרָזָה שֶׁלָּהֶן? כּוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין בְּכָל עִיר וָעִיר:**
13 **פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הֵעִידוּ בְּכָךְ וְכָךְ, וְהוּזַמּוּ, וַהֲרַגְנוּם, אוֹ**
14 **לָקוּ בְּפָנֵינוּ, אוֹ עָנַשְׁנוּ אוֹתָן כָּךְ וְכָךְ דִּינָרִין. שֶׁנֶּאֱמַר:**
15 **וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ[40].**

39) לאחר שנענשו בבית־דין. 40) סנהדרין פט, א "וכותבים ושולחים שלוחין בכל המקומות" וכו' לענין זקן ממרא, ומשם למד רבינו לעדים זוממים, והשווה הל' ממרים פ"ג ה"ח, ופ"ז הי"ג.

16 **ח. חִיּוּב הָעֵדִים זוֹמְמִים[41] לְשַׁלֵּם בְּמָקוֹם שֶׁחַיָּבִין**
17 **לְשַׁלֵּם - קְנָס הוּא[42], וּלְפִיכָךְ אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּי**
18 **עַצְמָן[43]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהֵעִידוּ, וְנֶחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית**
19 **דִּין, וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ שְׁנֵיהֶם: עֵדוּת שֶׁקֶר הֵעַדְנוּ,**
20 **וְאֵין לָזֶה אֵצֶל זֶה כְּלוּם; אוֹ שֶׁאָמְרוּ[44]: הֵעַדְנוּ עַל**
21 **זֶה בְּכָךְ וְכָךְ וְהוּזַמְנוּ[45] - אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּיהֶן[46].**
22 **אֲבָל אִם אָמְרוּ: הֵעַדְנוּ עַל זֶה, וְהוּזַמְנוּ בְּבֵית דִּינוֹ**
23 **שֶׁל פְּלוֹנִי, וְנִתְחַיַּבְנוּ לִתֵּן לוֹ כָּךְ וְכָךְ - הֲרֵי אֵלּוּ**
24 **מְשַׁלְּמִין; שֶׁזּוֹ הוֹדָאָה בְּמָמוֹן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִתְּנוֹ[47].**
25 **וְאִם אָמַר הָאֶחָד כָּךְ - מְשַׁלֵּם חֶלְקוֹ[48].**

41) בכת"י תימן: הזוממין. 42) שכבר נתבאר לעיל ה"ג ש"גזירת הכתוב היא". תדע, שהרי לא עשו מעשה ומשלמים, "שהרי ממון ביד בעלים (=שלא שילם, אלא נגמר דינו לשלם) ומשלמים" (מכות ב, ב). 43) שכל המודה בקנס פטור, שנאמר (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון אלהים - ולא המרשיע את עצמו", שאפילו באו עדים אח"כ לחייבו - אין הוא משלם את הכפל (בבא־קמא סד, ב). 44) בדפוסים קדומים: שאמרו. 45) ועדיין לא חייבנו לשלם, שלא הספיק הנידון להעמידנו בדין על הזמתנו. 46) מכות ג, א. 47) אחרי שהנידון העמידם לדין, ומאותה שעה ואילך הרי זה חיוב ממון, כשאר כל חיובי בית־דין, שאין זה מרשיע את עצמו, אלא כבר הרשיעוהו אלהים (שם וברש"י). והשווה הל' טוען ונטען פ"א, הי"ז. 48) אע"פ שאינו נאמן לחייב את חבירו - חייב על הודאת עצמו (מכות ג, א).

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) העידו על מעשה שאירע במזרח העיר, והוזמו שבמערב העיר היו באותה שעה. הזמה המכוונת רק לתאריך, והודאה בגוף המעשה - שמה הזמה. עדים שבשטר כיצד נעשים זוממים.

26 **א. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ וְאָמְרוּ: בְּמִזְרַח הַבִּירָה[2] הָרַג זֶה**
27 **אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּשָׁעָה פְּלוֹנִית, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהֶן:**
28 **בְּמַעֲרַב הַבִּירָה הַזֹּאת הֱיִיתֶם עִמָּנוּ בָּעֵת הַזֹּאת: אִם**
29 **יָכוֹל הָעוֹמֵד בְּמַעֲרָב לִרְאוֹת מַה שֶּׁבְּמִזְרָח - אֵינָן**
30 **זוֹמְמִין; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין.**
31 **וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא מְאוֹר עֵינֵיהֶם שֶׁל רִאשׁוֹנִים רַב,**
32 **וְרוֹאִין מֵרָחוֹק יָתֵר מִכָּל אָדָם[3]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ שְׁנַיִם**
33 **וְאָמְרוּ: בַּבֹּקֶר הָרַג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ**
34 **שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהֶן: בְּיוֹם זֶה בָּעֶרֶב הֱיִיתֶם עִמָּנוּ בְּלֹד:**
35 **אִם יָכוֹל אָדָם לְהַלֵּךְ אַפִּלּוּ עַל הַסּוּס מִירוּשָׁלַיִם לְלֹד**
36 **מִבֹּקֶר עַד עֶרֶב - אֵינָן זוֹמְמִין; וְאִם לָאו - הֲרֵי אֵלּוּ**
37 **זוֹמְמִין. וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא כַּר קַל[4] בְּיוֹתֵר נִזְדַּמֵּן**
38 **לָהֶן וְקִפְּלוּ[5] אֶת הַדֶּרֶךְ. אֶלָּא בַּדָּבָר הַמָּצוּי הַיָּדוּעַ**
39 **לַכֹּל מְשַׁעֲרִין לְעוֹלָם[6], וּמְזַמִּין אוֹתָן.**

2) טרקלין גדול (רש"י מכות ה, א). ובבבא־בתרא ו, א

אמרו: המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה וכו', ומפרש רש"י: בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה חדרים. והשווה הל' שכירות פ"ו, ה"א. 3) מכות ה, א. 4) גמל קל רגלים במרוצתו, כלשון הכתוב (ישעיה טז, א) "שלחו כר... מסלע מדברה אל הר בת ציון". 5) כרכו וגללו. ובחולין צא, ב אמרו: "מלמד שקִפְּלָהּ הקב"ה לכל ארץ־ישראל והניחה תחת יעקב אבינו". 6) מכות ה, א. וב'תוספות' יבמות קטז, א ד"ה הכא, כתבו שאם העדים טענו בעצמם: כר קל נזדמן לנו, אין מזימים אותם (הגהות רבי עקיבא איגר).

1 **ב. שְׁנַיִם שֶׁאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת הָרַג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ**
2 **בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה עִמָּנוּ**
3 **הֱיִיתֶם בְּמָקוֹם אַחֵר רָחוֹק, אֲבָל בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחַר יוֹם**
4 **זֶה הֲרָגוּ בְּוַדַּאי; אֲפִלּוּ הָעִידוּ הָאַחֲרוֹנִים שֶׁקֹּדֶם כַּמָּה**
5 **יָמִים הֲרָגוּ[7] - הֲרֵי זֶה הַהוֹרֵג עִם עֵדָיו הָרִאשׁוֹנִים**
6 **נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי הוּזַמּוּ[8]. שֶׁבָּעֵת שֶׁהֵעִידוּ שֶׁהָרַג עֲדַיִן**
7 **לֹא נִגְמַר דִּינוֹ לְהָרֵג[9]. אֲבָל בָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים בִּשְׁלִישִׁי**
8 **בַּשַּׁבָּת וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי**
9 **לַהֲרִיגָה, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת עִמָּנוּ**
10 **הֱיִיתֶם בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי הָרָחוֹק, אֶלָּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ**
11 **בְּשְׁנֵי בַּשַּׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ - אֵין עֵדִים אֵלּוּ שֶׁהוּזַּמּוּ**
12 **נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי מִכָּל מָקוֹם בָּעֵת שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו כְּבָר**
13 **נִגְמַר דִּינוֹ לַהֲרִיגָה[10]. וְכֵן לְעִנְיַן תַּשְׁלוּמֵי קְנָס[11].**
14 **כֵּיצַד? בָּאוּ שְׁנַיִם בִּשְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד**
15 **בַּשַּׁבָּת גָּנַב וְטָבַח[12] וְנִגְמַר דִּינוֹ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ:**
16 **בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בִּמְקוֹם רָחוֹק, אֲבָל בְּעֶרֶב**
17 **שַׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ; אֲפִלּוּ אָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת גָּנַב**
18 **וְטָבַח וּמָכַר[13], וּבִשְׁנֵי בַּשַּׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ[14] - אֵין עֵדִים**
19 **אֵלּוּ שֶׁהוּזַּמּוּ מְשֻׁלְּמִין, שֶׁהֲרֵי מִכָּל מָקוֹם בָּעֵת**
20 **שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו חַיָּב הָיָה לְשַׁלֵּם[15]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

7) שהקדימו חובתו יותר מהראשונים. 8) הנידון נהרג ע"פ עדות האחרונים, והראשונים נהרגים, שהרי זוממים הם. 9) ולא היה עדיין בר חיוב מיתה, ומה גם שעידי נפשות צריכים דרישה וחקירה, ושמא לא היו מכוונים עדותם, והיו בית־דין פוטרים אותו לגמרי, נמצא שרצו לחייב מיתה את מי שאינו ראוי למות (מכות ה, א וב'תוספות' שם). 10) נמצא שהעידו באדם שנתחייב למות, והרי הוא כאדם שמת כבר (שם). והשווה לקמן הל' ממרים פ"ה, הי"ב: "אבל אחר שבא והכהו וקלל, אחר שנגמר דינו, אע"פ שעשה תשובה, הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתה". 11) שהמודה בו פטור, דינו כדיני נפשות לחלק בו בין עדות גוף המעשה, לעדות גמר הדין. 12) שורו של חבירו, והריהו חייב בתשלומי חמשה, ככתוב בשמות כא, לז. 13) או מכר. 14) ובכתב־יד תימן: אפילו אמרו בשני בשבת גנב וטבח ונגמר דינו. 15) שכבר נגמר דינו. אבל אם לא העידו על גמר דינו, אלא על גוף המעשה, שאמרו הראשונים: באחד בשבת גנב וטבח, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם, אלא בערב שבת גנב וטבח, הרי הראשונים משלמים, שבשעה שהעידו בו עדיין לא נגמר דינו, ושמא היה הנידון מקדים ומודה והיה נפטר, כדין מודה בקנס ואח"כ באו עדים, נמצא שהפסידוהו לשלם (מכות שם). ודוקא בתשלומי קנס, אבל בעדות "חיוב ממון" פטורים, שהרי לא היו מפסידים אותו כלום, אחר שהוא מחוייב ועומד (רש"י שם), שאפילו לא באו עדים, יודע הנידון בעצמו שהוא חייב, ומוטל עליו לשלם אפילו כשלא חייבוהו בית־דין (רבי עקיבא איגר, שם).

21 **ג. אֵין עֵדֵי הַשְּׁטָר נַעֲשִׂין זוֹמְמִין[16] עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בְּבֵית**
22 **דִּין: שְׁטָר זֶה בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ[17] וְלֹא אֵחַרְנוּהוּ. אֲבָל**
23 **אִם לֹא אָמְרוּ כֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁזְּמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּאֶחָד**
24 **בְּנִיסָן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁעֵדֵי הַשְּׁטָר**
25 **הָיוּ עִמָּהֶם בְּכָבֶל בְּיוֹם זֶה[18] - הַשְּׁטָר כָּשֵׁר וְהָעֵדִים**
26 **כְּשֵׁרִים; שֶׁאִפְשָׁר שֶׁכְּתָבוּהוּ[19] וְאַחֲרוּהוּ, וּכְשֶׁהָיוּ**
27 **בִּירוּשָׁלַיִם בְּאֶחָד בַּאֲדָר כָּתְבוּ שְׁטָר זֶה שָׁם, וְאֵחֲרוּ**
28 **זְמַנּוֹ[20] וְכָתְבוּ זְמַנּוֹ בְּנִיסָן[21]. אָמְרוּ: בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ,**
29 **וְהוּזַּמּוּ[22]: אִם יֵשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁיּוֹדְעִים הַיּוֹם**
30 **שֶׁחָתְמוּ[23] עַל הַשְּׁטָר, אוֹ עֵדִים שֶׁרָאוּ זֶה הַשְּׁטָר**
31 **וַחֲתִימַת יָדָם בּוֹ בְּיוֹם פְּלוֹנִי[24], כֵּיוָן שֶׁהוּזַּמּוּ - הֲרֵי**
32 **נִפְסְלוּ לְמַפְרֵעַ מִיּוֹם שֶׁנּוֹדַע שֶׁחָתְמוּ עַל הַשְּׁטָר;**
33 **שֶׁהָעֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר - הֲרֵי הֵן כְּמִי**
34 **שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין בְּעֵת הַחֲתִימָה[25]. אֲבָל אִם**
35 **אֵין עֵדִים שֶׁרָאוּ עֵדוּתָן[26] וְלֹא רָאוּ הַשְּׁטָר מִקֹּדֶם -**
36 **אֵין נִפְסָלִין אֶלָּא מֵעֵת שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין שֶׁזֶּה כְּתַב**
37 **יָדָן[27] וְאָמְרוּ: בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ; שֶׁאִפְשָׁר[28] שֶׁבְּיוֹם זֶה**
38 **שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין, בּוֹ בַּיּוֹם חָתְמוּ עַל הַשְּׁטָר שֶׁיֵּשׁ**
39 **לוֹ כַּמָּה שָׁנִים[29], וְהֵם שִׁקְּרוּ וְאָמְרוּ: בִּזְמַנּוֹ כָּתַבְנוּ[30].**

16) על חתימתם בשטר. 17) באותו הזמן הרשום בו, בו ביום חתמנו עליו. 18) ואי־אפשר היה להם לראות בבבל מה שנעשה בירושלים, נמצאו איפוא זוממים. 19) בירושלים, בראותם את מעשה העדות. 20) רשמו בו תאריך מאוחר. 21) סנהדרין לב, א "חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו". ושטר מאוחר כשר, שהרי מחל המלוה על שעבודו ולא יטרוף מן הלקוחות אלא מהתאריך המאוחר ואילך, והרי זו מעלה לגבי הלקוחות, כמבואר שם. ובבבא־בתרא קעא, א אמרו: "שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי, שטר מאוחר הוא וכשר", שהדבר ידוע הוא, שאין כותבים בשבת ולפיכך אחרוהו, כדברי רבינו בהל' מלוה פכ"ג, ה"ד. 22) והדבר ידוע, שעד זומם נפסל למפרע מעת שהעיד בבית־דין, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. ומעתה, מה דינם של כל העדויות, שהעידו מאותו זמן הכתוב בשטר ואילך? 23) ובכת"י תימן: שחתמו בו על השטר. 24) באיזה יום שהוא, ואפילו אינו הזמן הכתוב בשטר. 25) נמצא, כשם שיש דין הזמה לעדות שבעל־פה, כך חלה הזמה על חתימת העדים בשטר (רי"ף לבבא־קמא עב, ב). 26) חתימתם, בשעה שחתמו. 27) לאשר חתימתם. 28) בכת"י תימן: שאפשר. 29) שכתוב בו זמן מלפני כמה שנים. 30) ולפיכך אי־אפשר לפסול מספק את כל השטרות שנחתמו ע"י אלה העדים מזמן הכתוב בשטר שהוזם, עד יום העדתם בבית־דין, כי אין

עדים זוממים נפסלים למפרע על־פי עצמם (הכל ברי"ף שם). וב'נמוקי יוסף' שם מסביר: למה זה דומה? למעיד ואומר: לפני שלש שנים לוה פלוני מפלוני מנה, והוזם, וכי תעלה על דעתך שיפסל שלש שנים למפרע, אינו נפסל אלא משעת עדותו, והוא־הדין בהזמה על עדות שבשטר. וראה בר"ן לכתובות סוף פ"ב.

יום שני ט' אלול ה'תשע"ח

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) שאין העדים זוממים נענשים עד שיהיו כשרים לעדות ויזומו שניהם. ההבדל בהזמה בין עדות נפשות, לעדות בעונש מכות או ממון. הזמה בעדות על איש טריפה, או שהעדים עצמם היו טריפה. דין הזמה בעדות שאין בה לא חיוב עונש גופני ולא חיוב ממוני. עונש הזמה בעדות על בת כהן שזינתה.

1 **א. אֵין עֵדִים זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין וְלֹא לוֹקִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין**
2 **עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם רְאוּיִין לְעֵדוּת[2], וְיָזֹמוּ[3] שְׁנֵיהֶם**
3 **אַחַר שֶׁנִּגְמַר הַדִּין[4]. אֲבָל אִם הוּזַם אֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד[5],**
4 **אוֹ שֶׁהוּזַמוּ שְׁנֵיהֶם קֹדֶם גְּמַר דִּין, אוֹ אַחַר גְּמַר דִּין**
5 **וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל[6] - אֵין נֶעֱנָשִׁין, אַף**
6 **עַל פִּי שֶׁהוּזַמוּ וְנִפְסְלוּ לְכָל עֵדוּת שֶׁבַּתּוֹרָה[7].**

2) שאם אחד מהם נמצא פסול להעיד, הרי עדותם בטילה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ג, וממילא אינם נענשים (כסף משנה). וב"קרית ספר" מנמק: שהרי על פי עד אחד לא היה הנידון מתחייב, וממילא אין אתה קורא בו; כאשר זמם. 3) בדפוס וינציאה שי"א: ויוזמו. 4) שנאמר (דברים כ, כא) "ולא תחוס עינך נפש בנפש" - אינם נהרגים עד שייגמר הדין (מכות ה, ב). כי אחר שנגמר דינו - דינו כמת, וכאילו כבר לקחו את נפשו. 5) שם, ומפרש רש"י: שנאמר (שם, יח) "ודרשו השופטים והנה עד שקר העד" - ואמר מר: כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד, מכאן, שאינם נהרגים עד שיוזמו שניהם. וראה לקמן הלכה ג. 6) ואז בטלה עדותם ממילא, ושוב אינם נהרגים. 7) כדין עד זומם, המבואר לעיל פרק י, הלכה ד, שאפילו הוזם בעדות ממון בלבד, ושילם, הרי זה פסול לכל עדות.

7 **ב. נֶהֱרָג זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו וְאַחַר כָּךְ הוּזַמוּ - אֵינָן**
8 **נֶהֱרָגִין מִן הַדִּין[8]. שֶׁנֶּאֱמַר: כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת -**
9 **וַעֲדַיִן לֹא עָשָׂה[9]. וְדָבָר זֶה[10] מִפִּי הַקַּבָּלָה[11]. אֲבָל אִם**
10 **לָקָה זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו - לוֹקִין[12]. וְכֵן אִם יָצָא הַמָּמוֹן**
11 **מִיַּד זֶה לְיַד זֶה בְּעֵדוּתָן - חוֹזֵר לִבְעָלָיו[13], וּמְשַׁלְּמִין**
12 **לוֹ[14].**

8) מדין קל וחומר, לומר, אם כשלא נהרג - נהרגים, כשנהרג - לא כל שכן, שאין עונשים מן הדין (=דין קל וחומר). 9) מכות שם: "כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים" - כלומר, שאם אנו מדגישים: כאשר זמם, ולא כאשר עשה - הרי בהכרח לומר, שאחיו קיים, אם כבר נהרג הרי זה "כאשר עשה" ("תורה תמימה" לתורה שם) והשווה רש"י בחולין יא, ב דיבור המתחיל אין נהרגין. וזהו שהדגישה תורה ואמרה (שם) "נפש בנפש" ולא נפש תחת נפש, כי הכתוב מדבר כשעדיין לא נהרג, ולא יצדק לומר בו: תחת נפש, שמשמעה תחת הנפש שנהרגה (מלבי"ם שם). 10) שאם נהרג הנידון אין העדים נהרגים. 11) שקיבל משה מסיני. שמצד הדין, הרי יש לומר, שגילה הכתוב שחייב אפילו על הזימום בלבד, אבל משום זה לא נפטרנו כשכבר נעשה מעשה על פי עדותו (מלבי"ם שם). ורבי עובדיה מברטנורה בפירושו לתורה מסביר את הדבר, שאם תאמר: הרגו - נהרגים, אין לדבר סוף, שקרובי הנהרג יביאו עדים להזים את העדים, וקרובי הנהרגים יביאו להזים את המזימים, וכן עד סוף העולם. ועוד, כדי שלא להוציא לעז על הדיינים, לומר עליהם, שלא דנו דין אמת לאמיתו. 12) כי רק בעונש מיתה יש מקום לומר, אילו לא היה חייב הנידון מיתה, לא היה מניח הקב"ה (=שהוא ניצב בעדת־א'ל) להסכים שתאבד נפש מישראל, כי המשפט לאלוקים הוא, ובוודאי מת בעוונו, ולפיכך אין לעדים משפט מוות, אבל בעונש מלקות אין מקום לומר כן (כסף משנה, וראה ברמב"ן לתורה, שם פסוק יט). 13) שאין לומר בממון: "לא כאשר עשה" - שממון ניתן בחזרה, ותמיד אנו קוראים בו "כאשר זמם", וגם כי בממון אנו עונשים ומחייבים אותם מדין קל וחומר, ורק על עונש הגוף נאמר הכלל: "אין עונשים מן הדין" (תוספות בבבא קמא ד, ב דיבור המתחיל ועדים זוממים). וראה בתוספות יום טוב לבבא בתרא פרק ג, משנה ד. 14) וזכה הנידון בדמי הקנס, כאשר זכה הנגנב בתשלומי כפל (רדב"ז).

13 **ג. הָיוּ הָעֵדִים שְׁלֹשָׁה, אֲפִלּוּ מֵאָה, אִם הֵעִידוּ בְּבֵית**
14 **דִּין זֶה אַחַר זֶה, וְהֵעִיד כָּל אֶחָד מֵהֶן אַחַר חֲבֵרוֹ**
15 **בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[15], וְהוּזַמוּ מִקְצָתָן - אֵין נֶעֱנָשִׁין עַד**
16 **שֶׁיּוּזַמוּ כֻּלָּן[16]. אֲבָל אִם הָיָה הֶפְסֵק בֵּין זֶה לָזֶה יָתֵר**
17 **מִכְּדֵי דִּבּוּר, שֶׁהוּא כְּדֵי שְׁאֵלַת שָׁלוֹם תַּלְמִיד לְרַב[17]**
18 **- הֲרֵי נֶחְלְקָה הָעֵדוּת; וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהוּזַמוּ - נֶעֱנָשִׁין[18],**
19 **וְהַשְּׁנַיִם הָאֲחֵרִים, שֶׁהָיָה בֵּין דִּבְרֵיהֶן וְדִבְרֵי**
20 **הָרִאשׁוֹנִים הֶפְסֵק - אֵין נֶעֱנָשִׁין[19]. וְאַף עַל פִּי**
21 **שֶׁבָּטְלָה הָעֵדוּת כֻּלָּהּ[20]; מִפְּנֵי שֶׁהֵן כַּת אַחַת[21], הוֹאִיל**
22 **וְנִפְסְלָה מִקְצָתָהּ - נִפְסְלָה כֻּלָּהּ[22].**

15) סיומו של חבירו. 16) מכיוון שהם עדות אחת אינם נהרגים עד שיוזמו כולם (מכות ה, ב), שהכתוב אומר: "והנה עד שקר העד" הרי הם כאחד (רש"י). 17) האומר: שלום עליך רבי, ראה הלכות שבועות פרק ב, הלכה י"ז. 18) אף על פי שהאחרונים לא הוזמו, הרי הן כשתי כיתי עדים נפרדות. 19) לכאורה, למה ייענשו, והלא לא הוזמו? אלא מפני שהופיעו בבית הדין כאחד הייתי אומר, שראויים הם לעונש על ששתו ידם עם רשע, והכתוב אומר (דברי הימים־ב כ, לז) "בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך" - משמיענו רבינו שאינם נענשים, הואיל ולא ידעו, שהראשונים רשעים (רדב"ז). ולדעת ה"לחם משנה" לא ייענשו האחרונים אפילו אם יוזמו, כיוון שבאו להעיד אחר כדי דיבור הראשונים, שכבר נתחייב מיתה על ידם, נמצא שלא העידו אלא על אדם הרוג. 20) שאין הנידון נהרג על פי עדות האחרונים. 21) שהופיעו בבת אחת לפני בית

הדין. 22) מכות ו, א. והטעם, שלעניין הזמה הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, ולעניין ביטול עדותם הם נחשבים כאחת, פירשו התוספות שם דיבור המתחיל אמר רבא, שבהזמה הכול תלוי בהגדת העדות, ועדותם מתחילה משעת העדתם בבית דין, וכיוון שלא העידו כאחד, הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, אבל לעניין: נמצא אחד מהם פסול, שעדותם מתחלת משעת ראייתם העדות, וראייתם הייתה בבת אחת, ומכיוון שבעת שראו היה אחד מהם פסול, מה לי אם העידו תוך כדי דיבור או לא.

1 **ד. הֵעִיד הָאֶחָד וְנֶחְקְרָה עֵדוּתוֹ, וְאָמַר הַשֵּׁנִי[23]: אַף**
2 **אֲנִי כָּמוֹהוּ, אוֹ שֶׁאָמַר: הֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהוּזַמוּ**
3 **שְׁנֵיהֶן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן נֶהֱרָגִין אוֹ לוֹקִין אוֹ מְשַׁלְּמִין.**
4 **שֶׁכָּל עֵד שֶׁאָמַר אַחַר עֵדוּת חֲבֵרוֹ 'הֵן'[24] - הֲרֵי זֶה**
5 **כְּמִי שֶׁנֶּחְקַר וְהֵעִיד כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד חֲבֵרוֹ[25]. וְאֵין לְעֵדִים**
6 **זוֹמְמִין שְׁגָגָה[26], לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ[27] מַעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ[28]**
7 **אֵין צְרִיכִים הַתְרָאָה[29], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30].**

23) תוך כדי דיבור. 24) בדפוסי רומי ווינציאה, תיבה זו איננה. 25) סנהדרין ס, א. והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח "והעד השני אומר: אף אני כמותו שמעתי". 26) שאפילו היו שוגגים חייבים ונענשים. 27) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: שאין בהם. והכתוב אומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" - דבר שיש בו מעשה - יש בו שגגה, דבר שאין בו מעשה - אין בו שגגה (רדב"ז), והשווה שבת קנג, ב "עד דעביד מעשה בגופו". ובתוספתא כריתות פרק א, משנה א שנינו: "ועדים זוממים אף על פי שיש בהן מיתת בית דין אין בהם קרבן, שאין בהן מעשה". ובתורת כהנים ויקרא ד, ב "מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו... ועדים זוממין? (=לעניין הבאת קרבן בשגגה) תלמוד לומר: ועשה, יצאו אלו שאין בהם מעשה. 28) הואיל והם נענשים כשהם שוגגים. 29) שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמא שוגג היה, כלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. ובכתובות לג, א נימקו: איך אפשר להצריך התראה בעדים זוממין, והלא הם רצו להרוג את הנידון בלא התראה (=שכל עדותם לא הייתה ולא נבראה, ולא התרו בו ההתראה שהם מעידים עליה), והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כשם שרצו להרוג את הנידון בלא התראה, כך ייענשו הם אף בלא התראה. 30) פרק י"ח, הלכה ד.

8 **ה. כְּשֵׁם שֶׁהַשְּׁנַיִם מְזַמְּמִין אֶת הַמֵּאָה אִם הֵעִידוּ**
9 **הַמֵּאָה בְּבַת אַחַת[31], כָּךְ הֵן מְזַמְּמִין אוֹתָן אֲפִלּוּ הָיוּ**
10 **חֲמִשִּׁים כַּת וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחַר שְׁנַיִם. כֵּיצַד? כַּת**
11 **שֶׁהֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שִׁמְעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם,**
12 **וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְהֵזִּמוּהָ[32], וּבָאת כַּת שְׁנִיָּה וְהֵעִידָה**
13 **אוֹתָהּ עֵדוּת עַצְמָהּ, שֶׁרְאוּבֵן הָרַג שִׁמְעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם,**
14 **וְעָמְדוּ אוֹתָן הַשְּׁנַיִם וְהֵזִּמוּהָ גַּם זוֹ הַכַּת הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן**
15 **הַשְּׁלִישִׁית, וְכֵן הָרְבִיעִית, אֲפִלּוּ מֵאָה - כֻּלָּן הֵן**
16 **נֶהֱרָגִין[33] עַל פִּי אֵלּוּ הַשְּׁנַיִם[34].**

31) כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ג "שהשניים כמאה ומאה כשניים". 32) בכתב יד תימן: והזימו. 33) ובכתב יד תימן: אפילו הם מאה כולם נהרגין. 34) ואין אומרים "איסטטית" היא זו, כת של עדות סרה וסוטה היא, שנטלו עצה ביניהם, להזים את כל הבא להעיד עליו (מכות ה, א וברש"י).

17 **ו. כַּת שֶׁהֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שִׁמְעוֹן**
18 **בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאָה כַּת שְׁנִיָּה וְהֵזִּמָּה אֶת הַכַּת רִאשׁוֹנָה**
19 **- יֵהָרְגוּ הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין, וְיִנָּצֵל רְאוּבֵן[35]. בָּאָה כַּת**
20 **שְׁלִישִׁית וְהֵזִּמָּה אֶת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה[36] - תֵּהָרֵג הַכַּת**
21 **הַשְּׁנִיָּה וּרְאוּבֵן[37], וְתִנָּצֵל הַכַּת רִאשׁוֹנָה. בָּאָה כַּת**
22 **רְבִיעִית וְהֵזִּמָּה אֶת הַכַּת שְׁלִישִׁית - תֵּהָרֵג הַכַּת**
23 **הַשְּׁלִישִׁית וְהָרִאשׁוֹנָה[38], וְיִנָּצֵל רְאוּבֵן[39] וְהַכַּת**
24 **הַשְּׁנִיָּה. וְכֵן אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה כַּת, זוֹ מְזַמָּה אֶת זוֹ -**
25 **כַּת נִכְנֶסֶת[40] וְכַת יוֹצֵאת[41].**

35) הנידון. 36) טרם שנהרגה הכת הראשונה, כי אם נהרגה אין השנייה נהרגת, כמבואר לעיל הלכה ב. 37) הנידון, שהרי נתברר שהכת הראשונה כשרה היא. 38) שנתברר שהכת השנייה כשרה היא, והרי היא הזימה את הראשונה. 39) שאם הכת הראשונה זוממת, הרי ראובן הנידון צדיק ונקי. 40) להעיד. 41) נפסלת מלהעיד ונענשת. כי אם שניים יכולים להזים חמישים כיתות נפרדות, כמבואר בהלכה הקודמת, כל שכן, ששניים מזימים שניים, וכל שניים האחרים מזימים את השניים הקודמים (כסף משנה). ובאמת דברי רבינו מפורשים בתוספתא מכות פרק א, משנה ו "...הנדון חייב, כת הראשונה פטורה... כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה" וכן ב"חסדי דוד" שם.

26 **ז. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל אִישׁ טְרֵפָה[42] שֶׁהָרַג, וְהוּזַמוּ -**
27 **אֵין נֶהֱרָגִין; שֶׁאֲפִלּוּ הֲרָגוּהוּ בִּידֵיהֶן - אֵין נֶהֱרָגִין,**
28 **לְפִי שֶׁהוּא טְרֵפָה[43]. וְכֵן הָעֵדִים שֶׁהָיוּ טְרֵפָה, וְהֵעִידוּ**
29 **בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין[44] עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, וְהוּזַמוּ - אֵין**
30 **נֶהֱרָגִין; שֶׁאִם יוּזַמוּ זוֹמְמֵיהֶן[45] - אֵין זוֹמְמֵיהֶן[46]**
31 **נֶהֱרָגִין, שֶׁלֹּא הֵזִּמוּ אֶלָּא טְרֵפָה[47].**

42) שחלה מחלה, שהרופאים אומרים, שאין לה רפואה ובה ימות, ראה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ח. 43) וההורג את הטריפה פטור מדיני אדם, שהרי הוא כאדם מת (סנהדרין עח, א). 44) העובר עליו. 45) מזימיהם. 46) אלו המזימים שזממו להרוג את העדים שהם טריפה. 47) וההורג את הטריפה פטור, נמצאת עדות זו, עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה - אינה עדות (שם). והשווה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ט. ועדיין קשה, איך דן בית הדין מתחילה על פי עדי טריפה אלו, להמית את הנידון על פיהם. הלא עדים אלה אין אתה יכול להזימם, שהרי אין מזימיהם נהרגין, וממילא אין זו עדות! וייתכן, שבשעת עדותם, לא הכיר בהם בית הדין שהם טריפה (כסף משנה).

32 **ח. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל אֶחָד, וְהִרְשִׁיעוּהוּ רֶשַׁע[48] שֶׁאֵין**

בּוֹ לֹא מַלְקוּת וְלֹא מִיתָה וְלֹא חִיּוּב מָמוֹן, וְאַחַר כָּךְ הוּזַמּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ לוֹקִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זָמְמוּ לְהַלְקוֹת זֶה וְלֹא לְחַיְּבוֹ מָמוֹן. כֵּיצַד? הֵעִידוּ עַל כֹּהֵן שֶׁהוּא חָלָל, כְּגוֹן שֶׁהֵעִידוּ: בְּפָנֵינוּ נִתְגָּרְשָׁה אִמּוֹ[49] אוֹ נֶחֱלְצָה[50] בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהוּזַמּוּ - הֲרֵי הֵן לוֹקִין[51]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ עַל אָדָם שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה[52], וְהוּזַמּוּ - לוֹקִין, וְאֵינָן גּוֹלִין[53]. הֵעִידוּ עַל שׁוֹרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהָרַג הַנֶּפֶשׁ[54], וְהוּזַמּוּ - הֲרֵי הֵן לוֹקִין, וְאֵין מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר[55]. הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּמְכַּר בְּעֶבֶד עִבְרִי[56], וְהוּזַמּוּ - לוֹקִין[57]. וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ מִפִּי הַקַּבָּלָה הֵן[58].

48) אשמה. 49) קודם שנתעברה מאביו, והרי בן זה, חלל ופסול לכהונה, ככתוב (ויקרא כא, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו". 50) חלצה נעלו של יבמה, וחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים (יבמות כד, א). נמצא בן זה, חלל מדברי חכמים (ר"ן למכות ב, א). 51) גמרא שם, שאי אפשר לומר אם הוזמו והם כהנים ייעשו חללים, לקיים בהם: "כאשר זמם" - שהרי הכתוב אומר: ועשיתם לו - לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל, פסלת את זרעו לעולם, ואם נפסול רק אותו ולא את זרעו, שוב לא קיימת בו "כאשר זמם", שהרי הוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו (גמרא שם). 52) וחייב גלות. 53) שאין לומר בהם יגלו תחתיו, שנאמר ברוצח (דברים יט, ה) "הוא ינוס אל אחת הערים" - הוא ולא זוממיו. 54) וחייב לשלם כופר נפשו, ככתוב (שמות כא, ל) "אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו". 55) שהכופר אינו חיוב ממוני כשאר תשלומי נזקים, אלא כפרה הוא על הבעלים ששורם הרג אדם, ואלה הזוממים אינם "בני כפרה", שהרי לא הרג שורם שום אדם (שם עמוד ב וברש"י) והשווה הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה ד־ה. 56) שגנב מחבירו, ואין לו מה לשלם ונגמר דינו להימכר, ככתוב (שם כב, ב) "אם אין לו ונמכר בגניבתו". ולדעת "נמוקי מהרא"י" יש לנסח כאן: שיימכר, במקום: שנמכר. כלומר, נגמר דינו להימכר, שאם כבר נמכר, אין זו אלא עדות ממון, שמחייבים אותו לעבוד את רבו, כשאר חיובי ממון, שמשלמים הזוממים ואינם לוקים. 57) אבל אינם נמכרים כאשר זממו, שנאמר: "בגניבתו" - בגניבתו ולא בזממו (מכות שם). 58) כך נתקבל למשה מסיני, שילקו, ולא לקיים בהם כאשר זממו ממש. שכל הדרשות שהבאנו לעיל מפסוקים שונים, הואיל ולא נלמדו ממדרש י"ג מידות, על כורחך לא נתפרשו אלא על פי הקבלה (כסף משנה).

ט. כָּךְ קִבְּלוּ חֲכָמִים: שֶׁשְּׁנַיִם שֶׁהִרְשִׁיעוּ אֶת הַצַּדִּיק[59] וְהִצְדִּיקוּ אֶת הָרָשָׁע בְּעֵדוּתָן[60], וּבָאוּ עֵדִים אֲחֵרִים וְהֵזִּמּוּם, וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק[61] וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע - הֲרֵי עֵדִים הָרִאשׁוֹנִים[62] לוֹקִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְשִׁיעוּ הַצַּדִּיק לְהַלְקוֹתוֹ[63]. אֲבָל אִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁאָכַל בָּשָׂר בְּחֶלְבּ[64] אוֹ שֶׁלָּבַשׁ שַׁעַטְנֵז - הֲרֵי אֵלּוּ לוֹקִין מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם[65].

59) שהעלילו על מי שהוא נקי מפשע. 60) לשון זו קשה להולמה, כי אם זיכו את החייב בעדותם איזו הזמה תקיים בהם, ואמנם בגמרא (מכות ב, ב) לא נזכר אלא: "עדים שהרשיעו את הצדיק". ועל כורחך אי אפשר לפרשה אלא בזוממי זוממין, המרשיעים את הכת הראשונה (=הצדקת) ומזכים את הרשע (=הנידון), נמצאו: מרשיעים את הצדיק, ומצדיקים את הרשע (הגהות עמק המלך). 61) מעיקרו, הוא הנידון. 62) הם העדים שזממו להרשיע. 63) אלא לחייבו גלות, וכל אלה המנויים בהלכה הקודמת. ועל זה מתכוון הכתוב (דברים כה, א־ב) "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע" ברשע שהוא עד זומם, הכתוב מדבר (מכות שם). ואזהרתו, מ"לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר שם ד, ב. 64) שחייב על זה מלקות מן התורה, ראה לעיל פרק י, הלכה ג. 65) כלומר, אין צורך בזה לשום "רמזים" ואסמכתות, שזהו פשוטו של מקרא, שאם זמם אדם לחייב מלקות לחבירו, הרי דינו ללקות.

י. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל רְאוּבֵן שֶׁנָּאַף עִם בַּת כֹּהֵן, וְנִגְמַר דִּין רְאוּבֵן לֵחָנֵק וְדִין הַנּוֹאֶפֶת לִשְׂרֵפָה[66], וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ זוֹמְמִין - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחֱנָקִין וְלֹא נִשְׂרָפִין. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה[67].

66) כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג, הלכה ג. ובסנהדרין צ, א אמרו: "היא מחללת באש תישרף" - היא בשריפה ואין בועלה בשריפה, אלא כשאר כל בועל אשת איש. 67) סנהדרין שם, שנאמר: "כאשר זמם לעשות לאחיו - לאחיו ולא לאחותו" ומפרש רש"י כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו. ואפילו לא היה הבועל נידון על פי עדותם, כגון שהיה קטן בן תשע שנים (=שביאתו ביאה ואינו נהרג), או שלא הכירו העדים את הבועל, בכל זאת נידונים העדים בחנק ולא בשריפה, כי כן דרשו (סנהדרין נא, א) היא - ולא זוממיה, היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה (תוספות למכות ב, א דיבור המתחיל זוממי בת כהן).

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) הזמה בעדות על גירושי אשה ולא נפרעה כתובתה. הזמה בעדות על אדון שהפיל שן עבדו וסימא את עינו. עדי קינוי וסתירה שהוזמו. הזמה בעדות טביחה או מכירת שור גנוב. שלוש כתי עדים באכילת שדה שלוש שנים והוזמו. עדות זוממים בסורר ומורה, עדות גניבת איש ומכירתו ופרטיה. הזמה בעדות הוצאת שם רע, המחייבת מיתה ותשלומי ממון כאחד.

א. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁפִּלּוֹנִי גֵּרֵשׁ אִשְׁתּוֹ[2] וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתֻבָּה, וְהוּזַמּוּ[3]; וַהֲלוֹא בֵּין הַיּוֹם בֵּין לְמָחָר, אִם גֵּרֵשׁ, סוֹפוֹ לִתֵּן כְּתֻבָּה[4] - אוֹמְדִין כַּמָּה רוֹצֶה אָדָם לִתֵּן בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ[5], שֶׁתִּמְכֹּר אוֹתָהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה[6], וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי טוֹבַת הֲנָאָה זוֹ[7]. וּמְשַׁעֲרִין בָּאִשָּׁה וּבִכְתֻבָּתָהּ. שֶׁאִם הָאִשָּׁה הָיְתָה חוֹלָה אוֹ זְקֵנָה, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁלוֹם בֵּינָהּ לְבֵין בַּעְלָהּ - אֵין דְּמֵי הַכְּתֻבָּה כְּשֶׁתִּמָּכֵר כְּמוֹ דָּמֶיהָ אִם הָיְתָה הָאִשָּׁה בְּרִיאָה וּקְטַנָּה[8], אִם יֵשׁ[9] בֵּינֵיהֶן קְטָטָה; שֶׁזּוֹ[10] קְרוֹבָה מִן

הַגֵּרוּשִׁין וּרְחוּקָה מִן הַמִּיתָה[11]. וְכֵן אֵין טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁל כְּתֻבָּה הַמְרֻבָּה לְפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁל כְּתֻבָּה הַמּוּעֶטֶת; שֶׁאִם הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ אֶלֶף זוּז - הֲרֵי הִיא נִמְכֶּרֶת בְּטוֹבַת הֲנָאָה בְּמֵאָה[12], וְאִם הָיְתָה מֵאָה - אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת בַּעֲשָׂרָה אֶלָּא בְּפָחוֹת[13]. דְּבָרִים אֵלּוּ כְּפִי מַה שֶׁיִּשְׁעַרוּ הַדַּיָּנִים.

2) בפניהם, ביום פלוני. 3) וגם הבעל אומר לא גירשתי, ואיני חייב לה כתובה. 4) נמצא שלא הפסידוהו כלום, ואיך נחייבם לשלם לו כל הכתובה שרצו להפסידו. 5) של אשה זו. 6) בהנאה מועטת, שאם תתאלמן או תתגרש - יטלנה הלוקח, ואם תמות - יירשנה בעלה, ולא יצטרך לשלם כלום, נמצא הלוקח מפסיד המעות שנתן, ולפיכך אינו משלם לאשה סכום רב, שהרי מְסַכֵּן את מעותיו. 7) לבעל. לדעת ה"משנה למלך" יש כאן חסרון לשון בדברי רבינו. וצריך להיות: ומשלמין את העודף על דמי טובת הנאה זו. שהרי, לא זכות האשה באו להפסידו, ולמה ישלמו לבעל את דמי זכותה. אלא הכוונה, שכל העודף על "טובת הנאתה" ישלמו לבעל, שכל זה רצו להפסידו, אבל סכום דמי "טובת הנאה" לא הפסידוהו, שהרי גם עכשיו כשהוזמו, אם תרצה למכרה לבעל, יתן לה ברצון טובת הנאתה, שאם ימות או יגרשנה לא תטול כלום מכתובתה (ראה רש"י למכות ג, א ד"ה כיצד שמין), נמצא שאם כתובתה מאה זוז, וטובת הנאתה שוה שלשים, ואלה זממו לחייבו מאה, מנכים להם השלושים, שהיא שוה גם עכשיו, ומשלמים לו שבעים זוז, שכך רצו להפסידו. וראוי להעיר שבכת"י תימן, הנוסח: ומשלימין את דמי טובת הנאה זו. וזה בהתאם לפירוש הנ"ל. 8) צעירה. 9) בכת"י תימן: אז יש. 10) בעלת הקטטה. 11) שבעלה לא יסכים לסבול ממנה, ובוודאי יגרשנה ויצטרך לתת לה כתובתה. שהרי צעירה היא ובריאה, ואין לחוש שתמות ובעלה יירשנה. 12) שכדאי לו ללוקח לסכן ממונו, כדי לזכות בסכום גדול. 13) שאינו להוט לסכן עשרה זוזים, כדי לזכות בסכום שאינו גדול ואינו קוסם ללבו (מכות ג, א "באשה ובכתובתה", וכפירוש הרי"ף שם).

ב. הֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁחַיָּב לִפְלוֹנִי אֶלֶף זוּז עַל מְנָת לִתֵּן מִכָּאן[14] וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַלְוֶה אוֹמֵר: עַד חָמֵשׁ שָׁנִים אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - אוֹמְדִין כַּמָּה רוֹצֶה אָדָם לִתֵּן[15] וְיִהְיוּ בְּיָדוֹ אֶלֶף זוּז חָמֵשׁ שָׁנִים, וּמְשַׁלְּמִין כֵּן לַלְוֶה[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

14) מעכשיו. 15) לאיזה מתווך, שישיג עבורו מלוה ארוך, ואין זו ריבית, כי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלוה, כמבואר בהל' מלוה פ"ה, הט"ז. 16) מכות ג, א. ושם הנוסח: "והוא אומר מכאן ועד עשר שנים", ורבינו תיקן: "עד חמש שנים", כדי שלא לעורר את קושיית הגמרא שם, והלא שנת השמיטה משמטת את המלוה, והיה הלווה נפטר מלשלם, נמצא שהעדים הפסידוהו לשלם את החוב, וישלמו הכל? ואע"פ שתירצו שם תירוצים שונים, שהמשנה עוסקת ב"מלוה" שאין השביעית משמטתו - לא רצה רבינו להאריך בזה, ותיקן: "עד חמש שנים", באופן, ששנת השמיטה לא תגיע, ואין צורך בתירוצים דחוקים (כסף־משנה).

ג. הֵעִידוּ עַל שׁוֹרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁנָּגַח[17], וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק[18]. וְאִם אֵין הַשּׁוֹר[19] שָׁוֶה חֲצִי נֶזֶק - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר בִּלְבַד; שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק אֶלָּא מִגּוּפוֹ[20]. לְפִיכָךְ, אִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁאָכַל פֵּרוֹת אוֹ שִׁבֵּר כֵּלִים בְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[21]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

17) את שור רעהו. 18) שעל נזקי נגיחה אין הבעלים משלמים אלא חצי נזק, הואיל ואין דרכו של שור ליגח, ראה הל' נזקי ממון פ"א ה"ב, ובבבא־קמא כד, ב אמרו: "לחיובי גברא פלגא נזקא אתינן". 19) המזיק. 20) של השור המזיק, ככתוב (שמות כא, לה) "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", ואם אין השור שוה אלא דינר אחד, והשור המת היה שוה מאה דינרים, אומר לו: הרי השור שהזיק לפניך, קחהו ולך, ראה שם ה"ג. 21) מן היפה שבנכסיהם. שעל נזקי "שן ורגל" חייבים לשלם נזק שלם, שהבהמה רגילה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה, ונקראת "מועדת" (הל' נזקי ממון פ"א, ה"ד), וכלל הוא: "כל מועד, משלם נזק שלם מן היפה שבנכסים, וכל תם (=כגון שור שנגח, שאין דרכו לעשות כן תמיד), משלם חצי נזק מגופו" (שם, ה"ז).

ד. הֵעִידוּ עַל פְּלוֹנִי שֶׁהִפִּיל שֵׁן עַבְדּוֹ[22] וְאַחַר כָּךְ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ[23], וְהוּזַמוּ - מְשַׁלְּמִין לָאָדוֹן דְּמֵי הָעֶבֶד וּדְמֵי עֵינוֹ[24]. הֵעִידוּ שֶׁסִּמֵּא אֶת עֵינוֹ וְאַחַר כָּךְ הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ[25], וְהוּזַמוּ[26], וְנִמְצָא הַדָּבָר הֵפֶךְ, שֶׁהָאָדוֹן הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ וְאַחַר כָּךְ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ[27] - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לָעֶבֶד[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) הכנעני, ועליו להוציאו לחרות, ככתוב (שם שם, כז) "לחפשי ישלחנו תחת שנו". 23) ועליו לשלם לעבד דמי עינו, שמשעה שהפיל את שנו נעשה בן־חורין, והרי הוא ככל בן־חורין שחייבים לשלם לו דמי איבריו. 24) שרצו להפסידו את העבד ולחייבו דמי עינו (בבא־קמא עג, ב): "דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי". והראב"ד שואל: והלא הוא (רבינו) כתב בהל' חובל פ"ד הי"א, שהמפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו, יוצא בשנו ואינו נותן לו דמי עינו (הואיל ועדיין לא נתן לו גט שחרור, ספק הוא אם חייב לשלם לו), ואם תפס (=העבד מידי רבו) אין מוציאים מידו, אם כן, למה ישלמו העדים לאדון דמי עין העבד, שהוא בעצמו לא היה משלם לו, נמצא שלא הפסידוהו בעדותם. ואפשר, שלא נתכוון רבינו לומר, אלא אם תפס האדון מהעדים דמי עין עבדו, אין מוציאים מידו, כשם שאם תפס העבד מהאדון (ע"פ העדים לא היו מוציאים מידו, כך מקיימים בהם כאשר זממו לעשות (לחם־משנה. ובהגהות "עמק המלך" מתרץ, שהעדים העידו שהפיל את שינו וכתב לו שטר שחרור, ואח"כ סימא את עינו, שלדבריהם חייב הוא לשלם לעבד דמי עינו, הואיל וכבר כתב לו שטר שחרור, ולפיכך ישלמו הכל. 25) נמצא שחייב לו דמי שנו. 26) בכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: והוזמו ונמצא

הדבר וכו'. והכסף־משנה סובר שזהו הנוסח המדוייק. 27) וחייב לשלם לו דמי עינו שהם מרובים מדמי שינו. 28) אחרי שינכו להם דמי שינו, שרצו לזכותו (בבא קמא עג, ב). וצריך לומר, שהעדים המזימים אמרו, שעוד ביום שלפני־כן הועמד האדון לדין ונתחייב לשחררו ולשלם לו דמי עינו, כי אם איחרו המזימים את יום המעשה אחרי תאריך עדות הזוממים, נמצא שבאותו יום שהעידו עליו, עדיין לא אירע המעשה, ורצו להפסיד את האדון דמי כל העבד, א"כ עליהם לשלם לאדון דמי העבד כולו, שעדיין לא היה האדון בר חיוב כלל, כמבואר שם עד, א, וכנראה שרבינו סמך בכל זה על מה שכתב לעיל פי"ט ה"ב, ששם כלל את כל הפרטים האלו (לחם־משנה).

1 **ה. עֵדֵי קִנּוּי[29] וּסְתִירָה[30] שֶׁהוּזַמּוּ - לוֹקִין[31]. בָּא עֵד**
2 **אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁזִּנָּתָה אַחַר קִנּוּי וּסְתִירָה[32], [וְנִמְצָא**
3 **אוֹתוֹ הָעֵד זוֹמֵם - מְשַׁלֵּם כְּתֻבָּתָהּ[33]. הָיוּ שְׁנַיִם, וְהֵן**
4 **עֵדֵי הַקִּנּוּי וְהַסְּתִירָה וְהַטֻּמְאָה][34], וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין -**
5 **מְשַׁלְּמִין כְּנֶגֶד הַכְּתֻבָּה, וְאֵין לוֹקִין[35]. וְלָמָּה לֹא**
6 **יֶהֱרְגוּ, וַהֲרֵי הֵעִידוּ בְּטֻמְאָה? לְפִי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָּהּ[36].**

29) שהתרה הבעל באשתו שלא תיסתר עם פלוני. 30) שמעידים עליה שנסתרה עם פלוני אחרי שקינא לה בעלה עליו, והרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים, ראה הל' סוטה פ"א, ה"ב. 31) שעברו על "לא תענה ברעך עד שקר", וכמבואר לעיל פ"כ, ה"ט. ואע"פ שאם לא תשתה מי המרים תפסיד כתובתה, נמצאו עדים אלו הפסידוה ממון, בכל זאת אינם משלמים ממון, ש"לא מכוחם היא מפסדת כתובתה" אלא מסירובה לשתות, והם לא באו אלא להשקותה (ירושלמי סוטה פ"א ה"א, וב"קרבן העדה" שם). 32) והרי נאסרה על בעלה, ואינה שותה, ויוצאת בלא כתובה, כמבואר בהל' סוטה פ"א, הי"ד. 33) אבל אינו לוקה, שכל המשלם אינו לוקה, כמבואר לעיל פי"ח, ה"א. ונראה מדברי רבינו, שאפילו עד אחד והוזם, כל שחייב הנידון לשלם, הרי זה משלם כאשר זמם. וכן נראה מדברי ה'תוספות' בבבא־מציעא ד, א ד"ה עד אחד. וראה ב"קצות החושן" חו"מ סימן לח ס"ק ה, שנסתפק בזה. 34) שמעידים גם על הסתירה וגם על הטומאה, שראוה נבעלת בפניהם, ובוודאי להפסידה כתובתה נתכוונו, כי אם לא נתכוונו אלא לאוסרה על בעלה, לא היה להם להעיד על הטומאה, שהרי בסתירה בלבד נאסרה לבעלה אם לא תשתה ('מרכבת המשנה'), והשווה הל' שבועות פ"י, ה"ז. 35) כאמור לעיל אות יב. 36) ואין אדם נהרג בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פי"ב, ה"א־ב, נמצא שלא נתכוונו להרגה. ומשמיענו רבינו שאע"פ שיש כאן צד חיוב מיתה, אילו התרו בה, בכל זאת כשלא התרו בה משלמים ממון, שהרי לא נתחייבו "בדין גדול מזה" (רדב"ז), וראה לשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ז, ה"ח.

7 **ו. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁגָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר[37],**
8 **וְהוּזַמּוּ - מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּל[38]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגָּנַב,**
9 **וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, וְהוּזַמּוּ אֵלּוּ**
10 **וְאֵלּוּ - הָרִאשׁוֹנִים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל,**
11 **וְאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין שְׁנַיִם וּשְׁלִשָׁה[39]. הוּזַמּוּ**
12 **הָאַחֲרוֹנִים בִּלְבַד - הֲרֵי הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[40],**
13 **וְהָעֵדִים הָאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין לַגַּנָּב תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה**
14 **וַחֲמִשָּׁה[41]. נִמְצָא אֶחָד מִן הָאַחֲרוֹנִים זוֹמֵם - בָּטְלָה**
15 **עֵדוּת שְׁנַיָּה[42]. נִמְצָא אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים זוֹמֵם -**
16 **בָּטְלָה כָּל הָעֵדוּת[43]; שֶׁאִם אֵין גְּנֵבָה - אֵין הַטְּבִיחָה**
17 **אוֹ הַמְּכִירָה מְחַיַּבְתּוֹ לְשַׁלֵּם כְּלוּם[44].**

37) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת השה, ככתוב בתורה (שמות כא, לז). 38) בבא־קמא עב, ב. ואע"פ שכשהוזמו על הגניבה, בטלה ממילא עדות הטביחה, שאם אין גניבה אין הטביחה מחייבתו כלום - סובר רבינו הכחשה תחילת הזמה היא (ראה לעיל פי"ח ה"ד), וכשהוזמו אח"כ על הטביחה נעשו זוממים (לחם־משנה, ובתוספות רבי עקיבא איגר למשנה שם). 39) שלשה - תחת השור; ושנים - תחת השה (בבא־קמא שם). 40) ע"פ עידי הגניבה. 41) שישלימו עד ארבעה וחמשה, ולמעשה לא ישלמו אלא שנים ושלשה, כאמור בדין הקודם. וראוי להעיר, שלשון המשנה בבבא־קמא שם: "והם משלמים תשלומי שלשה". 42) שעדות שנמצא בה פסול להעיד, בטלה כל העדות, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג, נמצא הגנב משלם כפל ע"פ העדים הראשונים, והאחרונים פטורים, שאין עדים משלמים ממון עד שיזומו כולם, כמבואר לקמן פ"כ, ה"א. 43) והוא פטור והם פטורים. הוא פטור מכפל, שהרי בטלה עדות ראשונה. והם פטורים, שהרי אינם נענשים עד שיוזמו כולם, אבל אם הוזמו שנים הראשונים היו משלמים כפל. ובנוגע לתשלומי שנים ושלשה ג"כ פטור הנידון כמבואר בסמוך. 44) שמא הבעלים מכרוהו לו, נמצא שטבח או מכר שלו (משנה בבבא־קמא שם, וכפירוש רבי עקיבא איגר, שם).

18 **ז. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ שֶׁאָכַל שָׂדֶה זוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים[45],**
19 **וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין[46] - מְשַׁלְּמִין לְבַעַל הַשָּׂדֶה[47] דְּמֵי**
20 **הַשָּׂדֶה[48]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁאֲכָלָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, וּשְׁנַיִם**
21 **שֶׁאֲכָלָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה, וּשְׁנַיִם שֶׁאֲכָלָהּ שָׁנָה שְׁלִישִׁית,**
22 **וְהוּזַמּוּ כֻּלָּן - מְשַׁלְּשִׁין[49] בֵּינֵיהֶן. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת**
23 **הַחֲזָקָה שָׁלֹשׁ עֵדָיוֹת הֵן[50] - הֲרֵי הֵן כְּעֵדוּת אַחַת**
24 **לַהֲזָמָה[51]. לְפִיכָךְ, שְׁלֹשָׁה אַחִים, וְאֶחָד מִצְטָרֵף עִם**
25 **כָּל אֶחָד וְאֶחָד[52], וְהֵעִידוּ בְּשָׁנָה שָׁנָה[53] - הֲרֵי אֵלּוּ**
26 **שָׁלֹשׁ עֵדָיוֹת, וְתִתְקַיֵּם בָּהֶן הַחֲזָקָה[54], וְהֵן כְּעֵדוּת**
27 **אַחַת לַהֲזָמָה; שֶׁאִם הוּזַמּוּ כֻּלָּן - הֲרֵי שְׁלֹשָׁה הָאַחִין**
28 **מְשַׁלְּמִין חֲצִי דְּמֵי הַשָּׂדֶה, וְזֶה שֶׁנִּצְטָרֵף עִם כָּל אֶחָד**
29 **מֵהֶן מְשַׁלֵּם חֲצִי דָּמָיוּ[55].**

45) ואכילת שלש שנים רצופות הרי היא חזקה, וזכה בה המחזיק, כמבואר בהל' טוען ונטען פי"א, ה"ב. 46) שבאו שנים ואמרו להם: איך ראיתם חזקה זו, והלא באותו זמן, עמנו הייתם. 47) המערער על המחזיק. 48) שרצו להפסידו, והקרקע עצמה יטול מהמחזיק (בבא־בתרא נו, א). 49) מחלקים ביניהם, שכל כת תשלם שליש הממון שרצו לחייב את המערער, וראה לעיל פי"ח, ה"א. ואין הראשונים

יכולים לטעון: אנו לא באנו אלא לחייב את המחזיק, שישלם את הפירות שאכל במשך שנה אחת - כיון שהמחזיק הביאם לבית־דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו פירות שאכל (בבא־בתרא שם, וב'תוספות' ד"ה משלשים ביניהם). וראה בביאורנו לעיל פ"ג ה"ה, אות לט. 50) שכל כת מעידה על שנה נפרדת, ועל מה שמעידה זו - אין זו מעידה. 51) לשלש ביניהן, וכן אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו כל הכתות. 52) איש זר. 53) בדפוס ויניציאה שי"א: והעידו בכל שנה ושנה. כלומר, על כל שנה היה אח אחד מעיד, ואיש אחר הצטרף עם כולם להעיד על כל שלש השנים. 54) ואין זו עדות קרובים, שעל שנה שהעיד אח זה, לא העיד האח השני. וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו אות מו. 55) וכן שאין כת אחת מהן נעשית זוממת עד שיוזמו כולן. שכולן נתכוונו להחזיק את המחזיק בקרקעו, ואין עדותן מועילה זו בלא זו, ולפיכך הרי הן כעדות אחת להזמה (בבא־בתרא שם נו, ב).

1 **ח. שָׁלֹשׁ כִּתֵּי עֵדִים שֶׁנִּתְקַיֵּם בְּעֵדוּתָן שֶׁשּׁוֹר זֶה**
2 **מוּעָד[56], וְנִמְצֵאת כַּת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה זוֹמְמִין[57] - כֻּלָּן**
3 **פְּטוּרִין[58]. נִמְצְאוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין - כֻּלָּן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם**
4 **הַנֶּזֶק[59]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּם, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[60].**
5 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[61] כְּשֶׁהָיוּ כֻּלָּן רוֹמְזִין זֶה אֶת**
6 **זֶה[62], אוֹ שֶׁבָּאוּ רְצוּפִין[63], אוֹ שֶׁהָיוּ מַכִּירִין בַּעַל**
7 **הַשּׁוֹר וְלֹא הִכִּירוּ הַשּׁוֹר[64]; אֲבָל אִם אֵין שָׁם אַחַת**
8 **מֵאֵלּוּ - הֲרֵי כַּת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה פְּטוּרִין[65]; שֶׁהֲרֵי הֵן**
9 **אוֹמְרִין: לֹא בָּאנוּ אֶלָּא לְחַיְּבוֹ חֲצִי נֶזֶק, וְלֹא יָדַעְנוּ**
10 **שֶׁתָּבוֹא כַּת אַחֶרֶת וְיַעֲשֶׂה מוּעָד[66].**

56) רגיל לנגוח, ומעתה אם יגח, ישלם בעליו נזק שלם, בניגוד ל"תם" שאינו משלם בשלש נגיחות הראשונות אלא חצי נזק. ולשון המשנה (בבא־קמא כג, ב): "מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים", כלשון הכתוב (שמות כא, כט) "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום, והועד בבעליו ולא ישמרנו". 57) נמצא שור זה עדיין תם הוא. 58) מתשלומי חצי נזק של צד העדאה, שכולם סייעו בו, ואין העדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם. אבל חייבים לשלם לנידון חצי נזק או דמי השור בלבד, כמבואר לעיל ה"ג. 59) בדפוס ויניציאה, וכן בכת"י תימן: לשלם חצי נזק. והכוונה, לחצי נזק של צד ההעדאה, שכולם גרמו לו לשלם מעתה נזק שלם. ואע"פ שעל נגיחה שלישית אין המועד משלם אלא חצי נזק - כיון שבאו להעידו וממילא יתחייב לשלם נזק שלם על הנגיחה הרביעית, אומדים כמה נפחת שור זה מדמיו וישלמו ('תוספות' בבא־קמא כד, א. ד"ה ולא ישמרנו). 60) יוצא, שבחצי נזק הראשון, אין הכיתות הראשונות מצטרפות, שהרי אפילו לא העידו כלום, היתה הכת השלישית חייבת לשלם את צד ה"תמות" שהוא חצי נזק, ולא הועילו הכתות הראשונות אלא להצטרף עם השלישית לחייבו נזק שלם, ובזה נעשו לעדות אחת (כסף־משנה). 61) שנעשו עדות אחת לשלם חצי נזק של צד ההעדאה. 62) להעיד, וידעו אלו באלו, ונתכוונו לייעדו. 63) כולם כאחד, ובוודאי לייעדו באו. 64) ובוודאי לא נתכוונו לחייבו חצי נזק, שהרי שור תם אינו משלם אלא "מגופו", ומכיון שאין יודעים איזה שור הוא, אי־אפשר לחייב את בעליו, ועל־כרחך לא נתכוונו אלא לייעדו, לומר: יש לבעלים שור אחד נגחן בעדרו, ועליו לשמור היטב את כל בקרו, שאם מי מהם יגח - יתחייב לשלם נזק שלם. 65) מלהשתתף בדמי חצי נזק של צד ההעדאה. 66) ואין להם כל קשר עם הכת השלישית (בבא־קמא כד, ב). אבל בהלכה הקודמת ב"עדות חזקה" אפילו לא נתקיימו בהם כל התנאים האלו, הרי הם כעדות אחת, כיון שהמחזיק הביאם להעיד בבית־דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו לשלם הפירות שאכל, ובוודאי ידעו הכתות זו מזו ('תוספות' בבבא־בתרא נו, ב ד"ה משלשין, וכן בהגהות מיימוניות).

11 **ט. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[67] עֵדוּת**
12 **הָרִאשׁוֹנָה[68], וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחֵרֵיהֶם וְהֵעִידוּ עָלָיו עֵדוּת**
13 **הָאַחֲרוֹנָה[69] שֶׁבָּה יֵהָרֵג, וְהוּזַמּוּ שְׁתֵּיהֶן - כַּת**
14 **הָרִאשׁוֹנָה לוֹקָה וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת[70], מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלִים**
15 **לוֹמַר: לְהַלְקוֹתוֹ בָּאנוּ[71]; אֲבָל כַּת הָאַחֲרוֹנָה נֶהֱרֶגֶת,**
16 **שֶׁעַל פִּיהֶן בִּלְבַד הוּא נֶהֱרָג[72]. הָיְתָה הַכַּת הָאַחֲרוֹנָה**
17 **אַרְבָּעָה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים: בְּפָנֶיהָ גָּנַב, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים:**
18 **בְּפָנֶיהָ אָכַל, וְהוּזַמּוּ - כֻּלָּן נֶהֱרָגִין[73]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם**
19 **שֶׁזֶּה גָּנַב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל וּמְכָרוֹ, וְהוּזַמּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ**
20 **נֶחֱנָקִין[74]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגְּנָבוֹ, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים**
21 **שֶׁמְּכָרוֹ, בֵּין שֶׁהוּזַמּוּ עֵדֵי גְּנֵבָה בֵּין שֶׁהוּזַמּוּ עֵדֵי**
22 **מְכִירָה - כָּל כַּת מֵהֶן שֶׁהוּזַמָּה נֶהֱרֶגֶת; שֶׁהַגְּנֵבָה הִיא**
23 **תְּחִלַּת חִיּוּבוֹ שֶׁל זֶה לְמִיתָה[75]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁמְּכָרוֹ**
24 **לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל[76], וְהוּזַמּוּ, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁגְּנָבוֹ**
25 **- הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין; שֶׁאֲפִלּוּ לֹא הוּזַמּוּ לֹא הָיָה זֶה**
26 **נֶהֱרָג, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: עַבְדִּי מָכַרְתִּי. בָּאוּ עֵדֵי**
27 **גְּנֵבָה אַחַר שֶׁהוּזַמּוּ עֵדֵי מְכִירָה, אֲפִלּוּ רָאִינוּ אוֹתָן**
28 **רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה[77] - אֵין נֶהֱרָגִין[78].**

67) שגנב משל אביו, וקנה בשר ויין במה שגנב, ואכלם ברעבתנות, כמבואר לקמן הל' ממרים פ"ז, ה"ב. 68) שאינו חייב עליה אלא מלקות בלבד (שם ה"ז). 69) שגנב שנית ואכל כנ"ל. 70) אע"פ שגרמה בעדותה שיהרג בעדות השניה, כי אילו לא העידה לא היו גומרים את דינו להריגה בעדות השניה. 71) ולא נתכוונו להרגו. 72) שהרי ידעה שכבר לקה בפעם הראשונה, ועל־כרחך לא באה אלא להרגו, והרי זו עדות שלימה בפני עצמה. 73) שכל כת משתיהן צריכה לחברתה, שאין נהרג על הגניבה לבדה, או על האכילה לבדה, נמצאו שתיהן נתכוונו בעדותן להרגו, ואע"פ שכל כת מהן מעידה רק על "חצי דבר" - מצטרפות לחייבו (סנהדרין פו, ב), וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו שם. 74) ככתוב (דברים כד, ז) "ומת הגנב ההוא", וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק (שם פד, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פט"ו, הי"ג. 75) כי אין עונש מלקות על לאו זה, הואיל וניתן לאזהרת מיתת בית־דין, ועל־כרחך לא באו אלא להרגו, ואע"פ שהן צריכות לעדות השניה, מצטרפות הן לחייבו מיתה, כדעת

י. מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁזִּנְתָּה כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה[79], וְהֵבִיא אָבִיהָ עֵדִים וְהֶזְּמוּם - חֲרֵי עֵדֵי הַבַּעַל נֶהֱרָגִין[80]. חָזַר הַבַּעַל וְהֵבִיא עֵדִים וְהֶזְּמוּ עֵדֵי הָאָב - חֲרֵי עֵדֵי הָאָב נֶהֱרָגִין, וּמְשַׁלְּמִין מָמוֹן[81] לַבַּעַל. נֶהֱרָגִין - מִפְּנֵי שֶׁעֵדֵי הַבַּעַל נִגְמַר דִּינָם לַהֲרִיגָה בְּעֵדוּתָן, וּמְשַׁלְּמִין קְנָס - מִפְּנֵי שֶׁנִּגְמַר דִּין הַבַּעַל לְשַׁלֵּם קְנָס בְּעֵדוּתָן, וְנִמְצְאוּ חַיָּבִין נְפָשׁוֹת לָזֶה וּמָמוֹן לָזֶה[82]. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה[83], וְהוּזַמוּ - נֶהֱרָגִין וְאֵין מְשַׁלְּמִין[84]; בָּא עַל בִּתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְהוּזַמוּ - נֶהֱרָגִין, וּמְשַׁלְּמִין הַקֶּנֶס לְאָבִיהָ[85]. פְּלוֹנִי רָבַע הַשּׁוֹר[86], וְהוּזַמוּ - נִסְקָלִין וְאֵין מְשַׁלְּמִין[87]; שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי - נִסְקָלִין[88], וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר[89] לְבַעַל הַשּׁוֹר[90]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

79) ודינה להיהרג. 80) אבל אין משלמין לה טובת הנאת כתובתה, שרצו להפסידה - הואיל ובשבילה הם נהרגים, אין משלמין לה ממון, שכל המתחייב בנפשו, פטור מן התשלומין (שם ט, ב וברש"י). 81) מאה כסף, ככתוב (דברים כב, יט) "וענשו אותו מאה כסף". 82) נפשות - לעדים; וממון - לבעל (שם). והעיר הרדב"ז, שלכאורה היו העדים חייבים מיתה, ממון ומלקות, שהרי הבעל לוקה בעדותם, ככתוב (שם, יח) "ויסרו אותו" (ראה לעיל הל' סנהדרין פי"ט, ה"ד, לאו קלג), אלא כיון שהם נהרגים - בשתי מיתות לא ממיתים אותם. ואע"פ שבהל' חובל פ"ח הי"ב, פסק רבינו: "רודף שרדף אחר חבירו להרגו... ושבר את הכלים, בין של הנרדף, בין של כל אדם, פטור מן התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו" וכו' - הרי שאפילו חייב מיתה לנרדף, וממון לכל אדם פטור מלשלם? - כאן בהזמה הם חייבים, שצריך לקיים בהם "כאשר זמם" כלפי כל אחד בפני עצמו ('תוספות' בבבא־קמא כב, ד"ה קטל תוריה). 83) ודינו להסקל. 84) טובת הנאת כתובתה שהפסידוה, לפי שלא הזכירו את שמה, ואת מי הפסידו! (סנהדרין י, א וברש"י). 85) כסף טובת הנאת כתובתה, שמשלמים אותו בתורת קנס, שייך לאביה, שכל שבח נעורים לאביה, והרי הם חייבים נפשות – לה, וממון - לאביה. אבל כשהעידו על נשואה, הרי כסף כתובתה לעצמה, ומכיון שנהרגים בשבילה, אין משלמים לה ממון (שם וברש"י). ומדובר כשכתב לה כתובה מן האירוסין, כי סתם ארוסה אין לה כתובה בכלל, כמבואר בהל' אישות פ"י, הי"א (רדב"ז). וראוי להעיר, שבדפוסים ראשונים, הנוסח: ומשלמין הקנס לנטען. ופירושו לבועל הנטען על הנערה, אבל אפשר ליישבו גם על אביה, שטוענים עליו שבתו זנתה (כסף־משנה). 86) ולא פירשו שור של מי. 87) דמי השור, שהרי אינו יודע של מי השור. 88) שחייבים נפשות לרובע. 89) שרצו לחייבו סקילה, ככתוב (ויקרא כ, טו) "ואת הבהמה תהרגו". 90) סנהדרין י, א. וראה לעיל פי"ב ה"ב, בענין פלוני רבע את שורי.

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) דין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, שבאו להעיד בעדות אחרת. שטרות החתומים על ידי עדים מוכחשים - מה דינם לעניין פירעון. חיוב שבועת "מודה במקצת" לכופר בממון שעדים מעידים על מקצתו. המביא כמה כתי עדים על טענה אחת והוזמו, ולבסוף הביא עדים על אותה טענה ולא הוזמו - מה דין עדות האחרונים.

א. שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ[2], שֶׁבָּא עֵד אֶחָד מִכַּת זוֹ וְעֵד אֶחָד מִכַּת זוֹ וְהֵעִידוּ בְּעֵדוּת אַחֶרֶת - אֵין כָּאן עֵדוּת; שֶׁהֲרֵי בְּוַדַּאי אֶחָד מֵהֶן שַׁקְרָן[3], וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא מִשְּׁנֵיהֶן[4]. בָּאָה כַּת זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְהֵעִידָה עֵדוּת, וּבָאָה כַּת זוֹ וְהֵעִידָה עֵדוּת אַחֶרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ - מְקַבְּלִין כָּל אֶחָד מֵהֶן בִּפְנֵי עַצְמָהּ[5].

2) בעדות עצמה, זו אומרת פלוני הלוה מנה לפלוני, וזו מכחישה ואומרת לא הלוה, כמבואר לעיל פי"ח, ה"ב. 3) ובכת"י תימן: שקרן. 4) נמצא שאין כאן עדות של שנים כשרים, שאחד מהם פסול להעיד (רי"ף לשבועות פ"ז, וכן ברש"י שם מז, ב). ואע"פ שעד אחד כשר מחייב את הנתבע להשבע שבועה דאורייתא - כאן יפטר הנתבע משבועה זו, כיון שהעדים הופיעו כאחד, הרי זה כ"נמצא אחד מהם קרוב או פסול" שבטלה כל העדות (ראה לעיל פ"ה ה"ג), אלא שבכל זאת צריך הנתבע להשבע שבועת "היסת", שאינה אלא מדבריהם, כאילו תבעו בעל־פה ללא כל עדים (ב"ח לחו"מ סי' לא, וכן בסמ"ע שם ס"ק ב). 5) הואיל ואין אנו יודעים איזו מהן פסולה, אין לנו לפסול לא את זו ולא את זו, ומעמידים את כל אחת מהן בחזקת כשרות (שבועות מז, ב. וכרב הונא).

ב. רְאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא עַל שִׁמְעוֹן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, אֶחָד בְּמָנֶה[6] וְאֶחָד בְּמָאתַיִם, וְכָפַר שִׁמְעוֹן בִּשְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת, וְעֵדֵי שְׁטָר זֶה כַּת אַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁתַּיִם שֶׁהִכְחִישׁוּ זוֹ אֶת זוֹ, וְעֵדֵי הַשְּׁטָר הַשֵּׁנִי הַכַּת הַשְּׁנִיָּה - חֲרֵי שִׁמְעוֹן מְשַׁלֵּם מָנֶה, שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה[7], וְיִשָּׁבַע עַל הַשְּׁאָר[8]. יֵרָאֶה לִי, שֶׁשְּׁבוּעָה זוֹ שֶׁיִּשָּׁבַע עַל הַשְּׁאָר - בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[9], כְּדִין מוֹדֶה בְּמִקְצָת[10]; שֶׁחֲרֵי עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים[11] מְעִידִין בְּמִקְצַת הַמָּמוֹן

1 שֶׁכָּפַר בְּכֻלּוֹ, וְלֹא תְּהֵא הוֹדָאַת פִּיו[12] גְּדוֹלָה
2 מֵהַעֲדָאַת עֵדִים[13], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14].

6) מאה זו. 7) כיון שכת אחת מהן פסולה, ואין אנו יודעים איזו היא, לפיכך לא יגבה ממנו אלא דמי השטר הקטן, ואת הגדול יפסיד, שאין להוציא ממון מספק, אבל את הסכום שבשטר הקטן גובה, שיש בכלל מאתיים מנה (שם, וברי"ף). ומוציאים שטר של מאתיים מידו וקורעים אותו. ואם הוציא שטר אחד בלבד גובה אותו, ואם אח"כ הוציא השטר השני גובה אותו גם־כן (חו"מ סי' לא, סעיף ב). וכתב הגר"א שם ס"ק ו, אפילו הוציאו לפני אותו בית־דין, גובה אותו, ואין מבטלין את הפסק־דין הראשון, כמבואר ביבמות לז, ב "קם דינא", וראה לקמן ה"ד. 8) נשבע הלווה על הסכום שבשטר הגדול, ונפטר (רי"ף שם). 9) שאוחז ספר־תורה בזרועו ועומד ונשבע בשם או בכינוי, ראה הל' שבועות פי"א, ה"ח. 10) בניגוד לשבועת "היסת" שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ואינה ב"נקיטת חפץ". כמבואר שם ה"ז, והי"ג. 11) עדי השטר, שעל־כל־פנים כת אחת מהם כשרה. 12) כשהוא בעצמו מודה במקצת, והודאתו מחייבתו שבועה על השאר. 13) עדי השטר המחייבים אותו לשלם מקצת מהתביעה. 14) הל' טוען ונטען פ"ד, ה"י, שהתובע את חבירו מנה, והלה כופר בכל, ועדים מעידים עליו שיש לו אצלו חמשים, ישלם החמשים וישבע על השאר, שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים. ואע"פ שהמודה בשטר, אין זה מודה במקצת, שהשטר - לא תועיל בו כפירתו, ואפילו כפר בו היה חייב לשלם, שהרי כל נכסיו משועבדים בו, כדברי רבינו שם ה"ד? אין זה אלא כשתובעו בשטר ידוע ומסוים, ואומר לו: חמשים זוז שבשטר "זה" אני תובעך, וחמשים בלא שטר, אבל כאן אינו תובעו ע"פ שטר ידוע, שהרי אינו ידוע לנו ולו, איזה שטר משניהם הוא הכשר, ואינו מייחד לו מה תובע הוא בשטר, ומה בלא שטר, שטר כזה אינו משעבד נכסיו, ונשבעים עליו (כסף־משנה). וכתב הרדב"ז: אפילו יודה הלווה באחד השטרות, אין המלוה יכול לטרוף את חובו מיד לקוחות הלווה, כיון שעדיו הם ספק פסולים, אין הודאתו מחייבת את הלקוחות, והרי זו כמלוה על־פה, שאין המלוה גובה מן הלקוחות.

3 ג. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטָר עַל לֵוִי[15], וְעֵדָיו כַּת אַחַת
4 מִשְּׁתֵּיהֶן, וְהוֹצִיא שִׁמְעוֹן שְׁטָר שֵׁנִי עַל לֵוִי, וְעֵדָיו
5 הַכַּת הַשְּׁנִיָּה, וְלֵוִי כּוֹפֵר בִּשְׁנֵיהֶן - הֲרֵי רְאוּבֵן נִשְׁבָּע
6 וְנוֹטֵל, וְשִׁמְעוֹן נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; שֶׁבְּוַדַּאי אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ
7 לוֹ אֶצְלוֹ[16]. וּשְׁבוּעָה זוֹ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[17], כְּדִין חֲנֻנִי
8 עַל פִּנְקָסוֹ[18].

15) שהלווהו. 16) אלא שאין אנו יודעים מי הוא השקרן, ולפיכך אין אנו יכולים להפסיד את אחד מהם, ועל־כרחו של הלווה ה"עני" בית־הדין נזקק להם להגבותם (שבועות מז, ב וברש"י). 17) כדי להפיס (=להרגיע) דעתו של הלווה, שלא יטלו ממנו אלא ע"י השבועה, ושמא ע"י פחד מעונש השבועה יפרוש מלוה אחד מתביעתו וישחרר את הלווה משטרו. 18) על מה שכתוב בפנקסו, שהוא רושם בו את כל מה שהוא מוכר בהקפה, עד שיתקבץ סכום גדול ופורעים לו. ואם אמר בעל הבית לחנוני: "תן לפועלים סלע... ואני אתן לך, והרי החנוני אומר: נתתי, והפועל אומר לא לקחתי, הרי הפועל נשבע ונוטל מבעל הבית, וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה שטען, שנתן..., והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני במעמד הפועל, כדי שיכלמו זה מזה", כלשון רבינו בהל' מלוה ולוה פט"ז, ה"ה. ושבועה זו היא בנקיטת חפץ, כמבואר שם (שבועות שם).

9 ד. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטָר עַל שִׁמְעוֹן, וְעֵדָיו כַּת אַחַת
10 מֵהֶן, וְהוֹצִיא שְׁטָר שֵׁנִי עַל לֵוִי, וְעֵדָיו הַכַּת הַשְּׁנִיָּה,
11 וְכָל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֵר בּוֹ - הַמּוֹצִיא מְחֻבְּרוֹ עָלָיו
12 הָרְאָיָה. הוֹאִיל וְאֵין רְאוּבֵן יָכוֹל לְקַיֵּם אֶחָד מִשְּׁנֵי
13 שְׁטָרוֹת[19] - הֲרֵי כָּל שְׁטָר מֵהֶן כְּחֻרֵס[20], וּשְׁנֵי
14 הַנִּטְעָנִין נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת[21] וְנִפְטָרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים
15 אֲמוּרִים? כְּשֶׁבָּאוּ שְׁתֵּי הַכִּתּוֹת לְהָעִיד כְּאַחַת[22]; אֲבָל
16 כָּל הַמּוֹצִיא שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵדוּת כַּת אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן
17 - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה בּוֹ; וְאִם הוֹצִיא אַחַר כָּךְ, בֵּין הוּא
18 בֵּין אַחֵר, שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵדוּת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי
19 זֶה גּוֹבֶה בּוֹ, בֵּין מִלְּוֶה הָרִאשׁוֹן[23] בֵּין מֵאַחֵר[24];
20 שֶׁהֲרֵי כָּל כַּת מִשְּׁתֵּיהֶן בָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְהֵעִידָה[25].

19) שאחד משניהם בוודאי פסול הוא, ואין אנו יודעים איזה הוא. 20) וכל אחד מהלווים מדחהו אצל הלווה השני, לומר שטרך עלי פסול הוא, ושטרך הכשר הוא על הלווה השני (שם) בעיא שלא נפשטה, וכל ספק ממון - נהנה הנתבע ומפסיד התובע, וכן ברי"ף שם. 21) שהיא מתקנת חכמים, לכל מי ש"כופר בכל" על תביעת חבירו, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ג. 22) והרי בוודאי אחד מהם פסול. 23) בכת"י תימן: בין מן הלווה. 24) מלווה שני. ולדעת הרדב"ז, הכוונה ללוקח שקנה נכסים מהלווה, הרי המלוה טורף ממנו את חובו כדין מלוה בשטר, שטורף מנכסים משועבדים. 25) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל אחת מהן בחזקת כשרות היא ומקבלים עדותה (ע"פ הרי"ף שם).

21 ה. מִי שֶׁהֵבִיא עֵדִים וְנֶחְקְרָה עֵדוּתָן וְהוּזַמּוּ, וְחָזַר
22 וְהֵבִיא עֵדִים אֲחֵרִים בְּאוֹתָהּ הַטַּעֲנָה עַצְמָהּ וְהוּזַמּוּ,
23 אֲפִלּוּ מֵאָה כַּת, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא עֵדִים אֲחֵרִים בְּאוֹתָהּ
24 הַטַּעֲנָה עַצְמָהּ, וְנִמְצֵאת עֵדוּת אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנִים מְכֻוֶּנֶת
25 - דָּנִין עַל פִּיהֶן. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזַק זֶה שֶׁטָּעַן
26 טַעֲנָה זוֹ לְהָבִיא עֵדִים שַׁקְרָנִים - הֲרֵי לֹא הֶחְזִקוּ אֵלּוּ
27 הָעֵדִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁהֵן מְשַׁקְּרִין[26]. אֲבָל שְׁטָר שֶׁקָּרָא
28 עָלָיו עַרְעָר[27], וְהוּא שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: מִמֶּנּוּ
29 שָׁאַל לְזַיֵּף לוֹ שְׁטָר זֶה[28], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַשְּׁטָר
30 מֵחוֹתָמָיו[29] - אֵין גּוֹבִין בּוֹ לְעוֹלָם[30]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם
31 בָּאוּ עֵדֵי הַשְּׁטָר וְהֵעִידוּ הֵן בְּעַצְמָן עַל כְּתַב יָדָן[31] -
32 גּוֹבִין בּוֹ.

26) לשמוע לו, שתחזיק אותם כשקרנים (מכות ה, ב) "אם היא (=התובעת) הוחזקה, כל ישראל מי הוחזקו?!". 27) שהלווה הוציא עליו קול שהוא פסול. 28) לחתום

עליו בשקר. 29) שזיהו את חתימות העדים מתוך חתימותיהם על שטרות אחרים כשרים, ראה לעיל פ"ו, ה"ב: "הדרך החמישי, שיהיה כתב־ידם יוצא משטרות אחרים" וכו'. 30) שיש לחוש, שהוא עצמו למד לכוון כתב הדומה לחתימותיהם, ומזוייף הוא (כתובות לו, ב וברש"י). 31) והם זוכרים את ההלוואה, ואע"פ שאינם זוכרים אם חתמו עליו, הואיל והם מכירים כתב ידם, רגלים לדבר, שהשטר כשר (כסף־משנה). והש"ך בחו"מ סי' לא ס"ק ד, מסביר, כל שהעדים עצמם מכירים חתימת ידם, אין לחוש שמא טועים הם ומזוייף הוא, וכל זה כשזוכרים ההלוואה, שאם לא כן אין עדותם מועילה בכלל, כמבואר בדברי רבינו לעיל פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב־ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב־ידו הוא כדי להזכיר הדבר". וראה חו"מ סי' סג, סעיף א. ובביאור הגר"א ס"ק ה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ח

הִלְכוֹת מַמְרִים

1 **יֵשׁ בְּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ**
2 **מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) לַעֲשׂוֹת עַל**
3 **פִּי הַתּוֹרָה שֶׁאָמְרוּ לָנוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. ב) שֶׁלֹּא**
4 **לָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם. ג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא**
5 **בַּמִּצְוֹת שֶׁבִּכְתָב וְלֹא בְּפֵרוּשָׁן שֶׁלָּמַדְנוּ מִפִּי**
6 **הַשְּׁמוּעָה. ד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִן הַכֹּל. ה) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל**
7 **אָב וָאֵם. ו) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתָם. ז) לְכַבְּדָם. ח) לְיָרְאָם.**
8 **ט) שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל קוֹל אָבִיו**
9 **וְאִמּוֹ.**
10 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

11

1) מתבאר בו, שבית דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל־פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינך יודע להיכן הדין נוטה - בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר המקיל.

12 **א. בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם[2] הֵם עִקַּר תּוֹרָה**
13 **שֶׁבְּעַל פֶּה[3], וְהֵם עַמּוּדֵי הַהוֹרָאָה[4], וּמֵהֶם חֹק**
14 **וּמִשְׁפָּט יוֹצֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל[5], וַעֲלֵיהֶן הִבְטִיחָה תּוֹרָה[6].**
15 **שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ - זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[7].**
16 **וְכָל הַמַּאֲמִין בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ וּבְתוֹרָתוֹ - חַיָּב לִסְמֹךְ**
17 **מַעֲשֵׂה הַדָּת עֲלֵיהֶן[8] וְלִשְׁעֹן עֲלֵיהֶן[9].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"בית־דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל־פה, והם עמוד ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל".

הבדל מהותי יש בין תפקידם של דייני ישראל ובין בית־הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם" (הל' מלכים ספ"ט). אצל בני נח תפקיד השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני נח בשלימותן, ולהודיע את הדין המתאים למקרה שהובא לפניהם.

אבל דייני ישראל הם לכל לראש "עיקר תורה שבעל־פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה, יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר את ההלכה שבתורה למעשה - הוראה לפועל.

"ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24)

~ נקודות משיחות קודש ~

"על־פי התורה אשר יורוך – זו מצות־עשה".

"והן הגזירות והתקנות והמנהגות - כל אחד ואחד מאלו שלושה דברים, מצות־עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחת מהן עובר בלא־תעשה".

וידועה השגת הראב"ד (ספר המצוות, שורש ראשון) שלפי זה אין כל הבדל בין איסורי תורה ובין דרבנן, כי על כל האיסורים דרבנן ישנו ציווי התורה "לא תסור".

והביאור בזה: ההבדל שבין איסורי תורה לדרבנן הוא שכשהתורה אסרה דבר כלשהו, הרי האיסור הוא על ה"חפצא" של הדבר, היינו על עצם מציאותו - כמו דם, שרצים או חלב שה"חפצא" שלהם הוא איסור. אבל הגזירות והתקנות של חכמים אינם על ה"חפצא" של הדבר, כי־אם על ה"גברא" בלבד, כי אין כח לחכמים לאסור את ה"חפצא" של הדבר.

ונמצא, שבאיסורים דאורייתא יש לכל איסור גדר פרטי משלו, כאיסור דם, איסור חלב וכו', אבל באיסורים דרבנן שווים כולם בגדרם ובתכנם - לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך.

ונפק"מ להלכה: אם עבר על שלושה איסורים, האם נהיה מוחזק לעבור על דברים אסורים.

אם עבר על איסורי דאורייתא שלוש פעמים, הרי לא נעשה מוחזק כי לא עשה את אותו האיסור ג' פעמים. אבל אם עבר על איסורים דרבנן נעשה מוחזק - שמכיון שתכנם זהה, הרי שגם אם עבר על שלושה איסורים שונים נעשה מוחזק.

(על־פי יין מלכות ספר שופטים סימן כ)

2) היושב בלשכת הגזית שבמקדש, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג ולקמן הלכה ד. 3) שהיא הפירוש למצוות התורה שבכתב, כלשון רבינו בהקדמתו: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני, בפירושן ניתנו...

'והתורה והמצוה'. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פירושה". 4) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה יש להוציא ממנו. 5) משנה בסנהדרין פו, ב "שממנו יוצאה תורה לכל ישראל". 6) התורה סמכה עליהם, בפירוש מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. 7) ספרי, שם. 8) בכתב יד תימן: אליהן. 9) על פירושם. כי רוח ה' תנהלם לכוון ההלכה, ולא יטעו (מלבי"ם לתורה שם).

ב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּהוֹרָאָתָן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָסוּר מִכָּל הַדָּבָר[10] אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל[11]. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין[12]; שֶׁכָּל חָכָם שֶׁמּוֹרֶה[13] עַל דִּבְרֵיהֶם - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן וְגוֹמֵר. אֶחָד דְּבָרִים שֶׁלָּמְדוּ אוֹתָן מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[14], וְהֵם תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[15]; וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁלָּמְדוּם מִפִּי דַעְתָּם בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן[16], וְנִרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁדָּבָר זֶה כָּךְ הוּא; וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁעָשָׂאוּם סְיָג[17] לַתּוֹרָה, וּלְפִי מַה שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה, וְהֵן הַגְּזֵרוֹת[18] וְהַתַּקָּנוֹת[19] וְהַמִּנְהָגוֹת[20] - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים מִצְוָה עֲשֵׂה לִשְׁמֹעַ לָהֶן, וְהָעוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[21]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ - אֵלּוּ הַתַּקָּנוֹת וְהַגְּזֵרוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת, שֶׁיּוֹרוּ בָּהֶם לָרַבִּים כְּדֵי לְחַזֵּק הַדָּת וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם; וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ - אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁיִּלְמְדוּ אוֹתָן מִן הַדִּין[22] בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן; מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ - זוֹ הַקַּבָּלָה שֶׁקִּבְּלוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ[23].

10) בכתוב: מן הדבר. 11) ספרי שם. וכן אמרו שם: "ימין ושמאל - אפילו נראים בעיניך על שמאל שהוא ימין, ועל ימין שהוא שמאל - שמע להם". 12) וכלל הוא: אין לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאווין, אלא להזהירו על עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב (מכות יג, ב). 13) שממרה, ובדפוס ויניציאה שי"א: שמורד. 14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. 15) שלימדה הקדוש־ברוך־הוא למשה בסיני, ומשה רבינו לא כתבה, אלא לימדה לזקנים וליהושע - בעל פה כדברי רבינו בהקדמתו. 16) הן שלוש עשרה מידות המנויות ב"ברייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים". ובסנהדרין פו, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות, שהתורה נדרשת בהן". 17) גדר. 18) כגון, איסור אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט. 19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנון, כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב, וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח. 20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם, כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים נ, א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת הלל בראשי חדשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת המת בבגדי פשתן לבד, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בתכריכין טובים) יותר ממיתתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב והלכות אבל פרק ד, הלכה א). 21) של "לא תסור מן הדבר" וגו', וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור". 22) סנהדרין פז, א "למשפט - זה הדין" ומפרש רש"י: אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה. 23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". והרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות שורש ראשון אות ד שואל: אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל" (ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א "ספיקא דרבנן להקל", ושם קכח, ב אמרו: "ביטול כלי מהיכנו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן"! וב"קרית ספר" למבי"ט מתרץ, שהחכמים התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל ספק דבריהם יידון להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו, אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם, ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה ב"לחם משנה" ששיבח את ההסבר הזה והסכים לו.

ג. דִּבְרֵי קַבָּלָה[24] - אֵין בָּהֶן מַחֲלֹקֶת לְעוֹלָם[25]. וְכָל דָּבָר שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מַחֲלֹקֶת - בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ קַבָּלָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ. וּדְבָרִים שֶׁלָּמְדִין מִן הַדִּין[26], אִם הִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל כֻּלָּן - הֲרֵי הִסְכִּימוּ; וְאִם נֶחְלְקוּ בָּהֶן - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, וּמוֹצִיאִין הַדִּין אַחַר הָרַבִּים. וְכֵן הַגְּזֵרוֹת וְהַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת, אִם רָאוּ מִקְצָתָן שֶׁרָאוּי לִגְזוֹר גְּזֵרָה אוֹ לְתַקֵּן תַּקָּנָה אוֹ שֶׁיַּנִּיחוּ הָעָם הַמִּנְהָג הַזֶּה[27], וְרָאוּ מִקְצָתָן שֶׁאֵין רָאוּי לִגְזֹר גְּזֵרָה זוֹ וְלֹא לְתַקֵּן תַּקָּנָה זוֹ וְלֹא לְהַנִּיחַ מִנְהָג זֶה[28] - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, וְהוֹלְכִין אַחַר רֻבָּן, וּמוֹצִיאִין הַדָּבָר אַחַר הָרַבִּים[29].

24) שקיבלו מפי משה מסיני. 25) "שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא עין חבירו - יוציאו את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב 'פרי עץ הדר' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג; ויאמר אחר, שהוא: חבושים או רימונים... שכולם פירושים מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה).

26) מ"גזירה שווה" או מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת בהם. 27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. 28) אלא לבטלו. 29) כמו שאמרו (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלום", למרות, שכבר נהגו בהם שנים רבות.

1 **ד. כְּשֶׁהָיָה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל קַיָּם, לֹא הָיְתָה מַחֲלֹקֶת**
2 **בְּיִשְׂרָאֵל. אֶלָּא כָּל דִּין שֶׁנּוֹלַד בּוֹ סָפֵק לְאֶחָד**
3 **מִיִּשְׂרָאֵל - שׁוֹאֵל לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ. אִם יָדְעוּ -**
4 **אָמְרוּ לוֹ; אִם לָאו - הֲרֵי הַשּׁוֹאֵל עִם אוֹתוֹ בֵּית דִּין**
5 **אוֹ עִם שְׁלוּחָיו עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם[30] וְשׁוֹאֲלִין לְבֵית דִּין**
6 **שֶׁבְּהַר הַבַּיִת[31]. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לָאו - הַכֹּל**
7 **בָּאִין לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה[32]. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ**
8 **לָהֶן; וְאִם לָאו - הַכֹּל בָּאִין לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[33] לְבֵית**
9 **דִּין הַגָּדוֹל וְשׁוֹאֲלִין. אִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁנּוֹלַד בּוֹ הַסָּפֵק**
10 **לַכֹּל יָדוּעַ אֵצֶל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, בֵּין מִפִּי הַקַּבָּלָה בֵּין**
11 **מִפִּי הַמִּדָּה שֶׁדָּנוּ בָהּ - אוֹמְרִים מִיָּד; אִם לֹא הָיָה**
12 **הַדָּבָר בָּרוּר אֵצֶל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל - דָּנִין בּוֹ בִּשְׁעָתָן[34],**
13 **וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר עַד שֶׁיַּסְכִּימוּ כֻּלָּן, אוֹ יַעַמְדוּ**
14 **לְמִנְיָן וְיֵלְכוּ אַחַר הָרֹב, וְיֹאמְרוּ לְכָל הַשּׁוֹאֲלִים: כָּךְ**
15 **הֲלָכָה, וְהוֹלְכִין לָהֶן. מִשֶּׁבָּטַל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל רָבְתָה**
16 **מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל, זֶה מְטַמֵּא וְנוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו, וְזֶה**
17 **מְטַהֵר וְנוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו; זֶה אוֹסֵר, וְזֶה מַתִּיר[35].**

30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פח, ב "ואם לאו, באין לזה שסמוך לעירו... ואם לאו, באין לזה שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך לעירו, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה). 31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). 32) כשעברו עזרת נשים, ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). 33) שהיא בנוייה בתוך העזרה, חצייה בקודש וחצייה בחול, "ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז).
34) באותה שעה. 35) בסנהדרין פח, ב אמרו: "משרבו תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... שסברת כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו מן העיקרים".

18 **ה. שְׁנֵי חֲכָמִים אוֹ שְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין שֶׁנֶּחְלְקוּ שֶׁלֹּא**
19 **בִּזְמַן הַסַּנְהֶדְרִין[36], אוֹ עַד שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר בָּרוּר**
20 **לָהֶן[37], בֵּין בִּזְמַן אֶחָד בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה, אֶחָד מְטַהֵר**
21 **וְאֶחָד מְטַמֵּא, אֶחָד אוֹסֵר וְאֶחָד מַתִּיר, אִם אֵינָךְ**
22 **יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה: בְּשֶׁל תּוֹרָה - הַלֵּךְ אַחַר**
23 **הַמַּחְמִיר, בְּשֶׁל סוֹפְרִים - הַלֵּךְ אַחַר הַמֵּקֵל[38].**

36) משבטל בית דין הגדול. 37) טרם שבית הדין הגדול סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לדיון לפני הסנהדרין. 38) עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן קרחה. והרשב"א בתשובותיו סימן רנג כותב: "אם נודע האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב) ויצא שמו כן, הולכים אחריו... היו שניהם שווים ולא נודע מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר" וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהוא קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגוזרים גזירה, אם רוב הציבור יוכל לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

24 **א. בֵּית דִּין גָּדוֹל שֶׁדָּרְשׁוּ בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת[2] כְּפִי מַה**
25 **שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהַדִּין כָּךְ, וְדָנוּ דִין, וְעָמַד**
26 **אַחֲרֵיהֶם בֵּית דִּין אַחֵר[3], וְנִרְאָה לוֹ טַעַם אַחֵר לְסִתּוֹר**
27 **אוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה סוֹתֵר, וְדָן כְּפִי מַה שֶּׁנִּרְאָה בְּעֵינָיו.**
28 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם - אֵינְךָ**
29 **חַיָּב לָלֶכֶת אֶלָּא אַחַר בֵּית דִּין שֶׁבְּדוֹרְךָ[4].**

2) שהתורה נדרשת בהן, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. 3) ואפילו אינו גדול מבית־הדין הקודם לא בחכמה ולא במניין, ראה להלן ה"ב. 4) ראש השנה כה, ב: "וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא, אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיך", וכן אמרו שם: "ירובעל בדורו כמשה בדורו... יפתח בדורו כשמואל בדורו". וכן אתה מוצא שתנאים אחרונים חולקים על תנאים ראשונים, ואמוראים אחרונים על אמוראים קודמיהם. ובסוטה כז, ב אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא", אלא מדין קל־וחומר בלבד, כמבואר שם כט, א (אור שמח). ואע"פ שאנו מוצאים בתלמוד שמקשים ממשנת התנאים על דברי האמוראים, כאילו אין רשות לאמוראים לחלוק עליהם? - אפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיבלו עליהם, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו בחתימת התלמוד, שמיום שנחתם, לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליו (כסף־משנה). והשווה דברי רבינו בהקדמתו: "וכן אם לימד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא, ונתבאר לבית־דין אחר שעמד אחריו, שאין זה דרך המשפט הכתוב בתלמוד - אין שומעים לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו... אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי - חייבים כל ישראל ללכת בהם".

ב. בֵּית דִּין שֶׁגָּזְרוּ גְּזֵרָה אוֹ תִּקְּנוּ תַּקָּנָה וְהִנְהִיגוּ מִנְהָג, וּפָשַׁט[5] הַדָּבָר בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד אַחֲרֵיהֶם בֵּית דִּין אַחֵר וּבִקֵּשׁ לְבַטֵּל דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, וְלַעֲקֹר אוֹתָהּ הַתַּקָּנָה וְאוֹתָהּ הַגְּזֵרָה וְאוֹתוֹ הַמִּנְהָג - אֵינוֹ יָכוֹל עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים בְּחָכְמָה[6] וּבְמִנְיָן[7]. הָיָה גָּדוֹל בְּחָכְמָה אֲבָל לֹא בְּמִנְיָן, בְּמִנְיָן אֲבָל לֹא בְּחָכְמָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו[8]. אֲפִלּוּ בָּטַל הַטַּעַם שֶׁבִּגְלָלוֹ גָּזְרוּ הָרִאשׁוֹנִים אוֹ הִתְקִינוּ - אֵין הָאַחֲרוֹנִים יְכוֹלִין לְבַטֵּל עַד שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים מֵהֶם[9]. וְהֵיאַךְ יִהְיוּ גְּדוֹלִים מֵהֶם בְּמִנְיָן, הוֹאִיל וְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד הוּא[10]? זֶה מִנְיָן חַכְמֵי הַדּוֹר, שֶׁהִסְכִּימוּ וְקִבְּלוּ הַדָּבָר שֶׁאָמְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[11] וְלֹא חָלְקוּ בּוֹ.

5) נפוץ ונתקבל. 6) שראש הישיבה של בית־דין האחרון, יהיה מופלג בחכמה יותר מראש הישיבה הקודם (עדיות פ"א, מ"ה, וכפירוש רבינו שם). 7) שיהיה מנין התלמידים של בית־דין האחרון מרובה ממנין התלמידים של בית־דין הקודם, וכדברי רבינו בסמוך. והראב"ד בפירושו למשנה שם, אומר: במנין - במנין שנים, שיהיה ראש בית־דין האחרון זקן מהראשון. 8) שם. 9) ביצה ה, ב. שהרי התורה אמרה (שמות יט, טו) "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אני יודע, שלאחר שלשה ימים, כשקיבלו כבר את התורה הותרו בנשותיהם, ובכל זאת הוצרך הקב"ה להתיר להם בפירוש, ולומר: "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז), מכאן, שכל דבר הנאסר במנין "צריך מנין אחר להתירו", ואפילו בטל הטעם שבגללו נאסר מקודם. וסובר רבינו, שהכוונה למנין אחר גדול מהקודם (כסף־משנה). 10) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. 11) שכבר ביאר רבינו בהקדמתו, שכל ראשי הישיבות היו עמהם "בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו מהם", וכן הוא מדגיש שם: "ואותם חכמים שהתקינו... או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא - הם כל חכמי ישראל או רובם".

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[12] בְּדָבָרִים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אוֹתָן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה, אֶלָּא כִּשְׁאָר[13] דִּינֵי תּוֹרָה; אֲבָל דְּבָרִים שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין לִגְזֹר וּלְאָסְרָן לַעֲשׂוֹת סְיָג[14], אִם פָּשַׁט אִסּוּרָן בְּכָל [יִשְׂרָאֵל] - אֵין בֵּית דִּין גָּדוֹל אַחֵר יָכוֹל לְעָקְרָן וּלְהַתִּירָן, אֲפִלּוּ הָיָה גָּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים[15].

12) שבית־דין גדול מחבירו יכול לבטל גזירת בית־דין קודמו. 13) בדפוס וינציאה שי"א: בשאר. 14) גדר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שנגזר משום שלא יבואו לאכול אכילת בשר בהמה בחלב, כמבואר להלן ה"ט. 15) שהרי אמרו (ע"ז לו, א) "בכל, יכול לבטל בית־דין דברי בי"ד חבירו, חוץ משמונה־עשר דבר (שמונה־עשרה גזירות, שגזרו בית שמאי, והן מנויות בשבת יג, ב - יז, ב), שאפילו יבוא אליהו ובית־דינו אין שומעים לו", וסובר רבינו: חוץ משמונה־עשר דבר וכיוצא בהם, שנעשו סייג לתורה (כסף־משנה). ואם לא פשט איסורם בכל ישראל, יתבאר דינם לקמן ה"ז.

ד. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לַעֲקֹר אַף דְּבָרִים אֵלּוּ[16] לְפִי שָׁעָה[17], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִן הָרִאשׁוֹנִים; שֶׁלֹּא יִהוּ גְּזֵרוֹת אֵלּוּ חֲמוּרִין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁאֲפִלּוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה יֵשׁ לְכָל בֵּית דִּין לְעָקְרוּ[18] הוֹרָאַת שָׁעָה[19]. כֵּיצַד? בֵּית דִּין שֶׁרָאוּ לְחַזֵּק הַדָּת וְלַעֲשׂוֹת סְיָג כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ הָעָם עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה - מַכִּין וְעוֹנְשִׁין[20] שֶׁלֹּא כַּדִּין[21]; אֲבָל אֵין קוֹבְעִין הַדָּבָר לְדוֹרוֹת וְאוֹמְרִים שֶׁהֲלָכָה כָּךְ הוּא. וְכֵן אִם רָאוּ לְפִי שָׁעָה לְבַטֵּל מִצְוֹת עֲשֵׂה אוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, כְּדֵי לְהַחֲזִיר רַבִּים לַדָּת[22] אוֹ לְהַצִּיל רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל מִלְּהִכָּשֵׁל בִּדְבָרִים אֲחֵרִים - עוֹשִׂין לְפִי מַה שֶׁצְּרִיכָה הַשָּׁעָה. כְּשֵׁם שֶׁהָרוֹפֵא חוֹתֵךְ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ שֶׁל זֶה[23], כְּדֵי שֶׁיִּחְיֶה כֻּלּוֹ; כָּךְ בֵּית דִּין מוֹרִים בִּזְמַן מִן הַזְּמַנִּים לַעֲבֹר עַל קְצָת מִצְוֹת לְפִי שָׁעָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ [כֻּלָּם][24]. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[25]: חָלֵל עָלָיו[26] שַׁבָּת אַחַת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה[27].

~ נקודות משיחות קודש ~

"חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו'" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם".

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב שפיקוח נפש דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא, יומא שם) שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני פיקוח נפש.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד), אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "...אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית פיקוח נפש את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית פיקוח נפש את השבת. בכל המצוות חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום פיקוח נפש הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחויה מפני פיקוח נפש אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום פיקוח נפש לא ציוותה התורה על השבת כלל.

עניין זה מדוייק ברמב"ם הלכות שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהלכות יסודי התורה המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי

בהם ולא שימות בהם", כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחויה מפני פיקוח נפש אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום פיקוח נפש.

בסיבת ההבדל בדין פיקוח נפש בשבת ובכל המצוות, יש לומר - שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום פיקוח נפש של איש מישראל. זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו'" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן **חילול** שבת, והשבת היא דחויה אצל פיקוח נפש כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כל חילול שבת כי זו לא נצטוותה כלל במקום פיקוח נפש.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138)

16) שנאסרו משום סייג לתורה. 17) לציין, שזה רק לפי שעה ובאופן זמני. 18) בכת"י תימן: לעקרן. 19) לא שיקבע הדבר הוראה לדורות. ומשמיענו רבינו, שאין אומרים בזה: "חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה". ראה כתובות פג, ב (כסף־משנה). 20) מכים - מלקות; ועונשים - עונש מיתה. 21) שלא מן התורה, כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ד: "מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן (=מקום גלוי), ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים (=שהיו מצוות בזויות בעיניהם) והביאוהו לבית־דין וסקלוהו", והכל משום סייג לתורה, כמבואר בסנהדרין מו, א. וראה רש"י בגיטין ס, א על הפסוק (תהלים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמפרש: "אם באה עת לעשות תקנה לשם שמים - הפרו דברי תורה לשעה הצריכה". 22) כגון להקריב קרבן בחוץ, שיש בו איסור 'עשה', שנאמר (דברים יב, יד) "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" - זו מצות־עשה להקריב בבית הבחירה בלבד, וגם איסור לא־תעשה שנאמר (שם, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", ו"השמר" - אינו אלא לא־תעשה (ראה הל' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב), ואליהו הנביא הקריב עולה בהר הכרמל, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ובזה החזיר את ישראל למוטב והשיבם מעבודה־זרה (יבמות צ, ב. וסנהדרין צ, א) והשווה הל' יסודי התורה פ"ט, ה"ג. 23) שלקתה ידו בהרעלת דם. 24) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן לקיים את השאר (רדב"ז). 25) יומא פה, ב. 26) על החולה, לעשות לו כל צרכיו בשבת, שדחויה היא שבת אצל סכנת נפשות (הל' שבת פ"ב, ה"א). 27) "שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלום בעולם" (לשון רבינו שם, ה"ג).

ה. בֵּית דִּין שֶׁנִּרְאָה לָהֶן לִגְזֹר גְּזֵרָה[28] אוֹ לְתַקֵּן תַּקָּנָה[29] אוֹ לְהַנְהִיג מִנְהָג - צְרִיכִין לְהִתְיַשֵּׁב בַּדָּבָר וְלֵידַע תְּחִלָּה אִם רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהֶן אוֹ אִם אֵין יְכוֹלִין לַעֲמֹד. וּלְעוֹלָם אֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל הַצִּבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ[30].

28) שיש בה משום סייג לתורה, כמו שאמרו (יבמות כא, א) "ושמרתם את משמרתי" - עשו משמרת למשמרתי, והחכמים קוראים לה: "גזירה" (מלשון רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק הרביעי"). 29) בדברים הנוהגים בין בני אדם שאין בהם תוספת במצוה ולא גרעון, או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו אותם: "תקנות ומנהגות", מהן - בענין איסור והיתר; ומהן - בענין הממונות (לשון רבינו שם ד"ה "והחלק החמישי"). 30) ע"ז לו, א. שנאמר (מלאכי ג, ט) "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - עד שהגוי כולו יוכל לעמוד בה, ובהוריות ג, ב אמרו בקשר לזה: רובו ככולו. ורש"י בע"ז שם מפרש: במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה... ואח"כ אתם גוזלים אותי, שאתם נהנים מן הארורים.

ו. הַרֵי שֶׁגָּזְרוּ בֵּית דִּין גְּזֵרָה, וְדִמּוּ שֶׁרֹּב הַקָּהָל יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ, וְאַחַר שֶׁגָּזְרוּהָ פִּקְּפְקוּ[31] הָעָם בָּהּ וְלֹא פָּשְׁטָה בְּרֹב הַקָּהָל - הֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה[32], וְאֵינָן רַשָּׁאִין לָכֹף אֶת הָעָם לָלֶכֶת בָּהּ.

31) זלזלו, כמו: "שפקפק בטהרת ידים" (עדויות פ"ה, מ"ו), ומפרש הרע"ב (וכן רש"י בברכות יט, א): שזלזל. 32) ירושלמי ע"ז פ"ב, ה"ח: "מקובל אני מרבי אלעזר ברבי צדוק, שכל גזירה שבית־דין גוזרים, ואין רוב ציבור מקבלים עליהם - אינה גזירה", ואינה צריכה שום בית־דין לבטלה (לחם־משנה).

ז. גָּזְרוּ וְדִמּוּ שֶׁפָּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד הַדָּבָר כֵּן שָׁנִים רַבּוֹת, וּלְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה עָמַד בֵּית דִּין אַחֵר וּבָדַק בְּכָל יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַגְּזֵרָה פּוֹשֶׁטֶת בְּכָל יִשְׂרָאֵל - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְבַטֵּל, וַאֲפִלּוּ הָיָה פָּחוֹת מִבֵּית דִּין הָרִאשׁוֹן בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן[33].

33) שהרי רבי יהודה נשיאה (=נכדו של רבי) התיר שמן של גויים, למרות שגזרו עליו תלמידי שמאי והלל, שהיו גדולים ממנו, אלא מפני שבדק עליו, ומצא שלא פשט איסורו ברוב ישראל, נמנה עליו עם בית־דינו והתירוהו (ע"ז שם). נמצאת למד, שיש שלשה חילוקים בדבר, א) בית־דין שדרש באחת מן המדות ודן דין, ועמד בית־דין אחר ומצא טעם לסתרו - הרי זה סותר, ואפילו הוא פחות מבית־דין הראשון (לעיל ה"א), ב) אם גזר בית־דין או תיקן או הנהיג ופשט הדבר בכל ישראל, אין בית־דין אחר יכול לבטלו אלא־אם־כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין (לעיל ה"ב). ג) גזר בית־דין כדי לעשות סייג לתורה, ופשטה גזירתו בכל

ישראל, אין שום בית־דין שבעולם יכול לעקרה ולהתירה (לעיל ה"ג), ואם נודע שלא פשטה הגזירה בכל ישראל, אפילו בית־דין שאינו גדול כראשון - יכול לבטלה (רדב"ז לעיל ה"ג).

1 **ח. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהִתִּיר שְׁנֵי דְבָרִים - אַל יְמַהֵר**
2 **לְהַתִּיר דָּבָר שְׁלִישִׁי[34].**

34) שהרי רבי יהודה נשיאה לא רצה להתיר פת של גויים, מפני שכבר התיר שני דברים, ולא רצה שיקראו לבית־דינו: "בית־דין המתיר" (ע"ז לז, א), וכן בירושלמי שם פ"ב, ה"ח: "כל בית־דין דשרו (=שמתירים) שלשה דברים, נקרא: בי דינא שריא", וראה עדויות פ"ח, מ"ד: "וקרו ליה אסי שריא".

3 **ט. הוֹאִיל וְיֵשׁ[35] לְבֵית דִּין לִגְזֹר וְלֶאֱסֹר דָּבָר הַמֻּתָּר**
4 **וְיַעֲמֹד אִסּוּרוֹ לְדוֹרוֹת[36], וְכֵן יֵשׁ לָהֶן לְהַתִּיר אִסּוּרֵי**
5 **תּוֹרָה[37] לְפִי שָׁעָה, מַהוּ זֶה שֶׁהִזְהִירָה הַתּוֹרָה: לֹא**
6 **תֹּסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ? שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי**
7 **תּוֹרָה[38] וְלֹא לִגְרֹעַ מֵהֶן[39] וְלִקְבֹּעַ הַדָּבָר לְעוֹלָם**
8 **בְּדָבָר[40] שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה[41], בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בֵּין**
9 **בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[42]. כֵּיצַד? הֲרֵי כָּתוּב בַּתּוֹרָה: לֹא**
10 **תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[43], שֶׁזֶּה**
11 **הַכָּתוּב אָסַר לְבַשֵּׁל וְלֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב, בֵּין בְּשַׂר**
12 **בְּהֵמָה בֵּין בְּשַׂר חַיָּה; אֲבָל בְּשַׂר הָעוֹף - מֵאֵת בְּחָלָב**
13 **מִן הַתּוֹרָה[44]. אִם יָבוֹא בֵּית דִּין וְיַתִּיר בְּשַׂר חַיָּה**
14 **בְּחָלָב - הֲרֵי זֶה גּוֹרֵעַ[45]; וְאִם יֶאֱסֹר בְּשַׂר הָעוֹף**
15 **וְיֹאמַר שֶׁהוּא בִּכְלַל הַגְּדִי וְהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה -**
16 **הֲרֵי זֶה מוֹסִיף[46]. אֲבָל אִם אָמַר: בְּשַׂר הָעוֹף מֵאֵת מִן**
17 **הַתּוֹרָה, וְאָנוּ נֶאֱסֹר אוֹתוֹ, וְנוֹדִיעַ לָעָם שֶׁהוּא גְּזֵרָה,**
18 **שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדָּבָר חוֹבָה וְיֹאמְרוּ: הָעוֹף מֵאֵת מִפְּנֵי**
19 **שֶׁלֹּא נִתְפְּרֵשׁ, כָּךְ הַחַיָּה מֻתֶּרֶת שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְפָּרְשָׁה;**
20 **וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: אַף בְּשַׂר בְּהֵמָה מֻתֶּרֶת, חוּץ מִן**
21 **הָעֵז[47]; וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: אַף בְּשַׂר הָעֵז מֻתָּר בַּחֲלֵב**
22 **פָּרָה אוֹ הַכִּבְשָׂה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא 'אִמּוֹ', שֶׁהִיא**
23 **מִינוֹ; וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: אַף בַּחֲלֵב הָעֵז שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ**
24 **מֻתָּר, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא 'אִמּוֹ'; לְפִיכָךְ נֶאֱסֹר כָּל בָּשָׂר**
25 **בְּחָלָב, אֲפִלּוּ בְּשַׂר עוֹף - אֵין זֶה מוֹסִיף, אֶלָּא עוֹשֶׂה**
26 **סְיָג לַתּוֹרָה[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[49].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו.. כו".

האיסור שלא להוסיף על מצוות התורה מוזכר פעמיים, האחד בפסוק הנ"ל בפרשת ראה (יג, א.), והשני קודם לכן בפרשת ואתחנן (ד, ב.) "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו כו'".

הרמב"ם מזכיר איסור "בל תוסיף" שלוש פעמים: כאן, בהל' יסודי התורה רפ"ט, ובספר המצוות (ל"ת שי"ג ושי"ד), ובשלושת המקומות לא ציטט את הפסוק מפרשת ואתחנן אלא רק את הפסוק מפרשת ראה, וצריך להבין טעם הדבר.

ובביאור ההבדל שביניהם, יש לומר: על איסור "בל תוסיף" שבפרשת ואתחנן, מפרש רש"י "כגון חמש פרשיות בתפילין... וחמש גדילים בציצית". ואילו על הפסוק בפרשת ראה, מפרש: "כגון חמש טוטפת בתפילין וארבע ברכות בברכת כהנים". כי חמש פרשיות בתפילין וחמש גדילים בציצית הם הוספה על המצוה עצמה, היינו על תרי"ג מצוות, שהרי רק ארבע פרשיות בתורה מדברים במצות תפילין, וכל המוסיף יוסיף פרשיה שאינה ממין המצוה - תפילין. וכן הוא בחמש גדילים בציצית, שהרי התורה ציוותה על ארבע ציציות לארבע כנפות הבגד, ולכן גדיל חמישי אינו ממין המצוה כלל.

אבל בפרשת ראה, חידשה התורה דין נוסף, שגם הוספה באותה מצוה גופא - אסורה, ולכן הביא רש"י הדוגמאות של חמש טוטפות וארבע ברכות בברכת כהנים, כי הטוטפות הם עניין לעצמן ולשם זיכרון (שהרי במדבר לא נאמרו עדיין פרשיות שמע והיה אם שמוע, ומכל־מקום הניחו התפילין עם שתי פרשיות בלבד, ושתי טוטפות ריקות - כי כאמור הן עניין לעצמו).

(על־פי לקו"ש חלק ט"ו עמוד 138 הערה 8, ולקו"ש חלק ט' לפרשת ואתחנן)

35) רשאי. 36) כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ובפרק זה ה"ג. 37) כאמור לעיל ה"ד. 38) אפילו לפי שעה, בצורה האמורה להלן. 39) מדברי תורה. 40) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י תימן: תיבה זו איננה. 41) כלומר, אסור להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין, שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם, שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה, כדי להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדגיש בביטולו שזו הוראת שעה בלבד. 42) אפילו דברים שנאמרו למשה מסיני בעל־פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם. והשווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה החלק הראשון: "ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק, ובין שיוסיף ויגרע על הפירוש המקובל", וכן בפירושו לפרק "חלק" (הפרק העשירי בסנהדרין) בהקדמתו שם ב"יסוד התשיעי": "ועליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל־פה". והראב"ד חולק, ולדעתו אין איסור "בל תוסיף" אלא במצוות־עשה, כגון לולב ותפילין וציצית, בין לשעה בין לדורות, בין שקבע שהוא מן התורה, בין שלא קבע. וב"ספרי" פ' ראה, אות פב שנינו: "לא תוסף עליו - מנין שאין מוסיפים לא על הלולב (=יותר מארבעה מינים), ולא על הציצית (=יותר מארבעה חוטים), תלמוד־לומר לא תוסף עליו. ומנין שאין פוחתים מהם, תלמוד־לומר ולא תגרע ממנו". 43) חולין קטו, ב. 44) שם קיג, א: שנאמר "בחלב אמו" - יצא עוף שאין לו חלב אם, וכדעת רבי יוסי הגלילי שם. 45) מתורה שבעל־פה.

46) על תורה שבכתב. 47) שלא נאמרה בהמה אלא "גדי" בלבד. 48) וראוי להעיר, שבהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד, כותב רבינו: "וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב חיה בין בחלב בהמה, אינו אסור באכילה מן התורה... ואסור באכילה מדברי סופרים" וכו'. הרי שהשווה דין חיה לדין עוף בחלב, ששניהם מותרים מן התורה, וכבר נאמרו בזה הרבה תירוצים (ראה רדב"ז וכסף־משנה). אולם המחוור שבהם, הוא דעת הרב מאיר אנשיכון, הובא ב"מרכבת המשנה", שתיבות: "וכן בשר חיה" אין שייכות להתחלת הלכה ד, אלא חוזרות אל סוף הלכה ג, וכוונת רבינו לומר: וכן בשר חיה, היא בכלל איסור אכילת בהמה בחלב, וה'סדר' טעה בקביעת הנקודה, וסימנה שלא במקומה. והלכה ד' צריכה להתחיל במלים: ועוף וכו'. דוגמה לזה, דברי רבינו בהל' אבות הטומאות פי"ב, ה"ז: "אחר שנגמר הכלי, מצרף מה שבתוכו" וכו' ושתי המלים הראשונות אין להן כל קשר עם המשפט הבא. אולם בכת"י נמצאות מלים אלה בסוף ההלכה הקודמת... "ועדיין הוא לח אחר שנגמר". ואח"כ מתחילה הלכה ז "הכלי מצרף" וכו'. ראה מבוא לצילום משנה־תורה דפוס רומי ר"מ - להרב י. ל. מימון עמ' 12. 49) כגון, אם יאמר אדם: אין איסור דם מן התורה אלא דם בהמה ועוף, ככתוב (ויקרא ז, כו) "וכל דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה" ודם חיה מותר מן התורה - הרי זה גורע, כי חיה בכלל בהמה היא (הל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"א), ואם יאמר: דם אדם אסור מן התורה, הרי זה מוסיף, שאין דם אדם אסור אלא מדברי סופרים, כמבואר שם ה"ב (רדב"ז). והשווה הקדמת פירוש המשנה לרבינו, בד"ה והמתנבא בשם... "החלק הראשון", שרבינו מדגים שם: "כגון שיאמר: הקב"ה אמר אלי כי הערלה היא שתי שנים, ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועים, או שיאמר: הקב"ה אמר אלי, שהערלה אסור לאכול אותה ארבע שנים, חלף מה שאמר הקב"ה: שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט, כג) וכדומה לו".

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) איזה זקן ממרא וכיצד דנים אותו. מה בין אפיקורוס לזקן ממרא. ארבעה הרוגי בית דין שצריכים הכרזה.

א. מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[2] - אֵינוֹ זָקֵן מַמְרֵא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[3]; אֶלָּא הֲרֵי זֶה בִּכְלַל הָאֶפִּיקוֹרוֹסִין[4], [וּמִיתָתוֹ בְּכָל אָדָם][5].

2) פירוש המצוות, שלימדו הקב"ה למשה מסיני, והוא הנקרא: "מפי השמועה", כדברי רבינו לעיל פ"א, ה"ב. ובהקדמתו לספר זה, אומר רבינו: "ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה (שמות כד, יב), תורה - זו תורה שבכתב; והמצוה - זו פירושה... ומצוה זו - היא הנקראת תורה שבעל־פה". 3) דברים יז, יב. 4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: המינים. 5) בדפוס הנ"ל: ביד כל אדם. כלומר, אין צורך שבית־דין ידונו, אלא כל אחד מצווה להרגו, כמבואר להלן ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה סנהדרין פי"א מ"ג, אומר: "האתה סובר, שיאמר אדם שדעתו ואמונתו, השניות, או דבר אחר... מכחיש למה שכתוב בתורה: ה' אלהינו ה' אחד, שנאמר אדם כזה אינו נהרג, או שהוא זקן ממרא, ודאי זה יהרג, משום שיצא מן הכלל, כלומר מכלל ישראל... שאין זקן ממרא ההורס לחומת התורה... אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי בית־דין הגדול, ולכן חייבתו תורה מיתה, לכבוד בית־דין ומעלתו, כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו" וכו'.

ב. מֵאַחַר שֶׁנִּתְפַּרְסֵם שֶׁהוּא כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה - [מוֹרִידִין אוֹתוֹ][6] וְלֹא מַעֲלִין[7]. וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר כָּל הָאֶפִּיקוֹרוֹסִין וְהָאוֹמְרִין אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם[8] וְהַמּוֹסְרִין[9] וְהַמּוּמָּרִין[10]. שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵינָם בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין צָרִיךְ לֹא עֵדִים וְלֹא הַתְרָאָה וְלֹא דַּיָּנִים, [אֶלָּא כָּל הַהוֹרֵג אֶחָד מֵהֶן - עָשָׂה מִצְוָה גְּדוֹלָה וְהֵסִיר הַמִּכְשׁוֹל][11].

6) לבור. 7) שאם היה בבור סולם, מסלקו ואינו מניחו לעלות בו (ע"ז כו, ב), והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"י. 8) אלא משה רבינו מפי עצמו אמרה. 9) שמוסר ממון ישראל ליד גוי אנס, ראה הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ט־י, והל' תשובה פ"ג הי"ב. 10) בדפוסים קדומים, וכן בכת"יד תימן: והמשומדים. והם שהחזיקו עצמם לעבור עבירה בזדון ולהכעיס, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלם, וכן החוזרים לדתי עובדי־כוכבים בשעה שגוזרים גזירה וידבק בהם (הל' תשובה פ"ג, ה"ט). 11) ע"ז שם. ובסנהדרין צט, א שנינו: "ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (=חסרות ויתרות), מקל־וחומר זה, מגזירה־שוה זו, זה הוא: כי דבר ה' בזה", והושווה שם למי שאומר: אין תורה מן השמים. ובהל' ע"ז פ"י ה"א, כותב רבינו: "מצוה לאבדם ביד, ולהורידם לבאר שחת מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב". וראה פירוש המשנה לרבינו חולין פ"א, מ"ב.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ שֶׁכָּפַר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ[12] וּבִדְבָרִים שֶׁנִּרְאוּ לוֹ, וְהָלַךְ אַחַר דַּעְתּוֹ הַקַּלָּה וְאַחַר שְׁרִירוּת לִבּוֹ[13], וְכוֹפֵר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה תְּחִלָּה, כְּצָדוֹק וּבַיְתוֹס[14] וְכֵן כָּל הַתּוֹעִים אַחֲרָיו. אֲבָל בְּנֵי הַתּוֹעִים הָאֵלֶּה וּבְנֵי בְנֵיהֶם, שֶׁהִדִּיחוּ אוֹתָם אֲבוֹתָם, וְנוֹלְדוּ בֵּין הַקְּרָאִים וְגִדְּלוּ אוֹתָם עַל דַּעְתָּם[15] - הֲרֵי הוּא כְּתִינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה בֵּינֵיהֶם וְגִדְּלוּהוּ[16], וְאֵינוֹ זָרִיז לֵאֶחֹז בְּדַרְכֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּאָנוּס[17]. וְאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע אַחַר כָּךְ [שֶׁהוּא יְהוּדִי, וְרָאָה הַיְּהוּדִים וְדָתָם - הֲרֵי הוּא כְּאָנוּס, שֶׁהֲרֵי גִּדְּלוּהוּ עַל טָעוּתָם]. כָּךְ אֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ, הָאוֹחֲזִים בְּדַרְכֵי אֲבוֹתָם הַקְּרָאִים שֶׁטָּעוּ[18]. לְפִיכָךְ רָאוּי לְהַחֲזִירָן בִּתְשׁוּבָה, וּלְמָשְׁכָם בִּדְבְרֵי שָׁלוֹם, עַד שֶׁיַּחְזְרוּ לְאֵיתָן הַתּוֹרָה[19].

12) בהכרתו. 13) מלשון הכתוב דברים כט, יח. 14) שכפרו בתורה שבעל־פה, והם תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כמפורש באבות דרבי נתן פ"ה מ"ב, ראה הל' תשובה

פ"ג, ה"ח. ובפירוש המשנה אבות פ"א, מ"ג: אומר רבינו: שכל אחד מהם אמר לסיעתו, שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה, ומאז יצאו הכתות הרעות, הנקראות במצרים: "קראים", ואצל החכמים - צדוקים וביתוסים, והם מפרשים הפסוקים, כפי מה שיראה להם, ואינם שומעים לחכמים כלל. 15) בדפוס רומי, וכן בכת"יד תימן: ונולדו במינות, וגידלו אותם עליו. 16) שם: הרי הם כתינוק שנשבה לבין הגויים, וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. 17) ואינו חייב אלא להביא חטאת אחת על כל עבירה ועבירה שעשה (שבת סח, ב. והל' שגגות פ"ב, ה"ו). 18) דינם כאנוסים. 19) לחוזק התורה ולתקפה. ובדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן, נוסף כאן: ולא ימהר אדם להרגן. וכתב הרדב"ז: נתכוון רבינו ללמד זכות על הקראים, אבל הנמצאים בזמננו, אם אפשר בידינו להורידם, היה מצוה להורידם, שהרי בכל יום אנו מחזירים אותם למוטב... והם מחרפים ומגדפים את בעל הקבלה, ואין לדונם כאנוסים, אלא ככופרים בתורה שבעל־פה. וראה בתשובותיו ח"ב סימן תשצו. ובמוספנו "תשובות הרמב"ם" הבאנו תשובת רבינו בענין זה.

1 **ד. אֲבָל זָקֵן מַמְרֵא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא חָכָם אֶחָד**
2 **מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ קַבָּלָה[20] וְדָן וּמוֹרֶה בְּדִבְרֵי**
3 **תּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁיָּדוּנוּ וְיוֹרוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל[21], שֶׁבָּאת**
4 **לוֹ מַחֲלֹקֶת בְּדִין מִן הַדִּינִים עִם בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְלֹא**
5 **חָזַר לְדִבְרֵיהֶם, אֶלָּא חָלַק עֲלֵיהֶם וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת**
6 **שֶׁלֹּא כְּהוֹרָאָתָן - גָּזְרָה עָלָיו תּוֹרָה מִיתָה[22]. וּמִתְוַדֶּה,**
7 **וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[23]. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא דָן[24]**
8 **וְהֵן דָּנִים, הוּא קִבֵּל[25] וְהֵם קִבְּלוּ - הֲרֵי הַתּוֹרָה חֲלָקָה**
9 **לָהֶם כָּבוֹד[26]. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לִמְחֹל עַל כְּבוֹדָן**
10 **וּלְהַנִּיחוֹ - אֵינָן יְכוֹלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבּוּ מַחֲלוֹקוֹת**
11 **בְּיִשְׂרָאֵל[27].**

20) שהוא מודה בתורה שבעל־פה ובקבלת החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. 21) על־פי השמועה, ועל־פי המדות שהתורה נדרשת בהן. 22) דברים יז, יב "ומת האיש ההוא". 23) משנה בסנהדרין מג, ב: "שכן דרך כל המומתין מתוודין, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא", וראה לעיל הל' סנהדרין פי"ג, ה"א ובביאורנו שם. ולא נתכוון רבינו אלא לומר, זקן ממרא יש לו חלק לעוה"ב, אבל הכופר בתורה שבעל־פה אין לו חלק לעוה"ב (כסף־משנה). וראה הל' תשובה פ"ג, ה"ר־ח. 24) בסברתו, לפי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. 25) מרבותיו מפי השמועה. ואפילו הוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך נראה בעינינו שהדין נותן - הרי זה חייב, כדברי רבינו לקמן פ"ד ה"א, ע"פ סנהדרין פח, א וכרבי אלעזר. 26) ככתוב (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכדברי רבינו בפירוש המשנה, הובאו לעיל בביאורנו אות ד: "ולכן חייבתו תורה מיתה לכבוד בית־דין ומעלתו" וכו'. 27) סנהדרין פח, ב. ובדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: מחלוקת בישראל.

12 **ה. אֵין זָקֵן מַמְרֵא[28] חַיָּב מִיתָה עַד שֶׁיְּהֵא חָכָם**
13 **שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה סָמוּךְ בְּסַנְהֶדְרִין[29], וְיַחֲלֹק עַל בֵּית**
14 **דִּין בְּדָבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[30], אוֹ**
15 **בִּתְפִלִּין[31], וְיוֹרֶה לַעֲשׂוֹת כְּהוֹרָאָתוֹ[32] אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא**
16 **עַל פִּי הוֹרָאָתוֹ[33], וַיַּחֲלֹק עֲלֵיהֶן וְהֵן יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַּת**
17 **הַגָּזִית[34]. אֲבָל אִם הָיָה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה[35]**
18 **וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - פָּטוּר[36]. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ**
19 **דָּבָר לַמִּשְׁפָּט - מִי שֶׁלֹּא יִפָּלֵא מִמֶּנּוּ[37] אֶלָּא דָּבָר**
20 **מֻפְלָא[38].**

28) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן, כתוב בכל מקום: ממרה בה"א. ע"פ משקל הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך". 29) שהוסמך ע"י הסנהדרין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ה, ש"התקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא". 30) או בדבר הגורם לידי דבר, שחייבים על זדונו כרת וכו', כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב. 31) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפילין, ואע"פ שאין בהן גורם לדבר שזדונו כרת וכו' - הרי זו "הלכה מפי הקבלה", כלשון רבינו לקמן פ"ד ה"ג (סנהדרין פז, א. ופח, ב). 32) שנאמר: "והאיש אשר יעשה בזדון" וגו' - אינו חייב עד שיורה (שם פו, ב). 33) שם פח, ב. 34) שאם מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, כמבואר להלן ה"ז. 35) בידיעותיו בתורה, ולדעת רש"י שם פו, ב - שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה. 36) שאין הוראתו הוראה (שם וברש"י). 37) שלא נעלם. 38) קשה ועמוק, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הכל אצלו פלא (שם פז, א), "כי יפלא - במופלא (=מומחה) שבבית־דין הכתוב מדבר".

21 **ו. הָיָה חָכָם מֻפְלָא שֶׁל בֵּית דִּין, וְחָלַק, וְשָׁנָה[39]**
22 **וְלִמֵּד לַאֲחֵרִים כִּדְבָרָיו, אֲבָל לֹא הוֹרָה לַעֲשׂוֹת -**
23 **פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן. לֹא**
24 **שֶׁיֹּאמַר בְּזָדוֹן, אֶלָּא יוֹרֶה לַעֲשׂוֹת אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא**
25 **בְּעַצְמוֹ[40].**

39) וחזר, אחרי ששב מבית־דין הגדול לעירו. 40) שם פו, ב. ופח, ב.

26 **ז. מְצָאָן[41] חוּץ לִמְקוֹמָן[42] וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן - פָּטוּר[43].**
27 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם - מְלַמֵּד, שֶׁהַמָּקוֹם**
28 **גּוֹרֵם לוֹ מִיתָה. וְכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁהֵן פְּטוּרִין**
29 **מִן הַמִּיתָה, יֵשׁ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְנַדּוֹתָם[44] וּלְהַכְּרִישָׁן**
30 **וּלְהַכּוֹתָן[45] וּלְמָנְעָן מִלִּלְמֹד[46], כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶן**
31 **שֶׁהַדָּבָר צָרִיךְ לְכָךְ[47].**

41) את הסנהדרין, חברי בית־הדין הגדול. 42) מחוץ ללשכת הגזית, שהיא מקום ישיבתם. 43) שם יד, ב "מצאם אבית פגי" וכו', והוא לפנים מחומת ירושלים. ופירשו ה'תוספות' שם, שכל מקום שהוא מחוץ ללשכת הגזית - נחשב: חוץ למקומם. 44) מרחיקים אותם מן הקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. שהרי עקביא בן מהללאל חלק על הסנהדרין, ומפני שלא הורה הלכה למעשה, לא הרגוהו,

אלא נידוהו בלבד, כדברי המשנה בעדיות פ"ה, מ"ו (סנהדרין פח, א). 45) ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו, הלקו את יעקב איש כפר נבוריה, על שרצה להתיר למול בשבת בן אשה נכרית. 46) כדין המוחרם "שאינו שונה לאחרים" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ה). 47) ואם רצו למחול להם - הרשות בידם, שהרי רבי יהודה אמר: "חס־ושלום שעקביא נתנדה" (עדיות פ"ה מ"ו), ולכאורה תמוה: וכי משוא פנים יש בדבר? אלא ודאי הדבר תלוי לפי ראות עיני בית־דין, שידע בעקביא שהוא צדיק גדול ולא ירבה מחלוקת, כמו שבאמת ציוה לבנו לפני מותו: "בני, חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר" (שם, מ"ז) ולפיכך לא העמידו דבריהם על הדין (ר"צ חיות במאמרו "משפט ההוראה").

1 **ח. וְכֵיצַד דָּנִין זָקֵן מַמְרֵא? בְּעֵת שֶׁיִּפָּלֵא דָּבָר[48] וְיוֹרֶה**
2 **בּוֹ חָכָם הַמַּגִּיעַ לְהוֹרָאָה, בֵּין בְּדָבָר שֶׁיֵּרָאֶה בְּעֵינָיו[49]**
3 **בֵּין בְּדָבָר שֶׁקִּבֵּל מֵרַבּוֹתָיו - הֲרֵי הוּא וְהַחוֹלְקִין עִמּוֹ**
4 **עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, וּבָאִין לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הַר**
5 **הַבַּיִת[50]. אוֹמְרִים לָהֶן בֵּית דִּין: כָּךְ הוּא הַדִּין. אִם**
6 **שָׁמַע וְקִבֵּל[51] - מוּטָב; וְאִם לָאו - בָּאִין כֻּלָּן לְבֵית**
7 **דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וְאוֹמְרִים לָהֶם גַּם הֵם: כָּךְ**
8 **הוּא הַדִּין. אִם קִבְּלוּ[52] - יֵלְכוּ לָהֶן; וְאִם לָאו - כֻּלָּן**
9 **בָּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[53], שֶׁמִּשָּׁם תּוֹרָה**
10 **יוֹצֵאת לְכָל יִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר**
11 **יִבְחַר יְיָ. וּבֵית דִּין אוֹמֵר לָהֶם: כָּךְ הוּא הַדִּין,**
12 **וְיוֹצְאִין כֻּלָּן[54]. חָזַר זֶה הֶחָכָם לְעִירוֹ וְשָׁנָה[55] וְלִמֵּד[56]**
13 **כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא לָמוּד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[57]. הוֹרָה לַעֲשׂוֹת**
14 **אוֹ שֶׁעָשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ - חַיָּב מִיתָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ**
15 **הַתְרָאָה[58]. אֲפִלּוּ נָתַן טַעַם לִדְבָרָיו[59] - אֵין שׁוֹמְעִין**
16 **לוֹ[60]. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁעָשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ אוֹ**
17 **שֶׁהוֹרָה לַאֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת - גּוֹמְרִין דִּינוֹ לְמִיתָה בְּבֵית**
18 **דִּין שֶׁבְּעִירוֹ[61], וְתוֹפְסִין אוֹתוֹ וּמַעֲלִין אוֹתוֹ מִשָּׁם**
19 **לִירוּשָׁלַיִם. וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ,**
20 **וְלֹא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁיָּצָא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[62], אֶלָּא**
21 **מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם. וְעַד**
22 **הָרֶגֶל מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ, וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ בְּרֶגֶל[63]. שֶׁנֶּאֱמַר:**
23 **וְכָל יִשְׂרָאֵל[64] יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ; מִכְּלָל שֶׁצָּרִיךְ הַכְרָזָה[65].**
24 **וְאַרְבָּעָה צְרִיכִין הַכְרָזָה: זָקֵן מַמְרֵא, וְעֵדִים זוֹמְמִין,**
25 **וְהַמֵּסִית[66], וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[67]; שֶׁהֲרֵי בְּכֻלָּן נֶאֱמַר:**
26 **יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ.**

48) ייעלם ויסתפק. 49) על־פי הסברה והיקשי ההגיון. 50) מפורש לעיל פ"א, אות ל. 51) בכת"י תימן: וקיבל מהן. 52) בכתי"ת: קיבל. 53) שהיתה בנויה מאבנים מפוסלות מרובעות, לכבודם של הסנהדרין (מדות פ"ה, מ"ד. ובתויו"ט ובתפא"י שם). 54) משנה בסנהדרין פו, ב. 55) למד שנית. 56) בכת"י תימן: ולימד. וראה לעיל ה"ו: "ולמד לאחרים". 57) שהרי לא הורה לעשות, וכאמור לעיל ה"ו. 58) סנהדרין פח, ב. 59) לזכות עצמו ולהצלתו. 60) שם. 61) ככל המומתים, שגומרים את דינם בבית־דין של עשרים ושלשה (שם טז, א וברש"י). 62) כגון שגלה ליבנה, כלשון המשנה (שם פט, א) "ולא בבית־דין שביבנה". וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פי"ד הי"א, ש"אין דנים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה בית־דין הגדול שם בלשכה שבמקדש". וכאן משמיענו רבינו שאפילו נגמר דינו בעירו, כשבית־דין הגדול עדיין היה במקומו בלשכת הגזית, בכל זאת אם יצא בית־הדין אח"כ מירושלים, אין ממיתים אותו. וראה דברי רבינו־תם ב'תוספות' שם ד"ה ולא בבית־דין. 63) בחול המועד, שביו"ט עצמו אסור להרגו, כמבואר לעיל (שם פי"א ה"ב), וראה שם פי"ג, ה"ה. 64) ונוסח הכתוב: "וכל העם ישמעו". 65) ומכריזים במקום שהרבים נקבצים שם והוא ירושלים, שעולים אליה לרגל. 66) לעבוד ע"ז. 67) ומדברי רבינו לקמן פ"ז, הי"ג: "כותבים לכל ישראל, בבית־דין פלוני, סקלנו פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה" - משמע שאין משמרים אותו עד הרגל, אלא מכריזים עליו מבית־דין שבעירו בכתב. וכן לעיל הל' עדות פי"ח ה"ז לענין זוממין, וכדעת רבי יהודה בסנהדרין פ"ט, א. למרות שבתוספתא שם פי"א מ"ג, סובר רבי עקיבא, שאת כל ארבעתם מעלים לירושלים להמיתם שם ברגל, וראה ב"חסדי דוד" שם. וראוי להעיר, שבהל' ע"ז פ"ה, המדבר בדיני מסית לפרטיהם, לא הזכיר רבינו שהוא צריך הכרזה, וכנראה שסמך על דבריו כאן.

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ח

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) שאינו נעשה זקן ממרא עד שיחלוק על חבריו בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת. דברים המביאים לידי דבר שחייבים עליהם כרת, אפילו בדרך רחוקה, ואפילו אחר מאה דברים - חייב הזקן במחלוקתו בהם. שחייב הזקן החולק על מצוות תפילין, אפילו כשאינה מביאה לידי עונש כרת.

27 **א. זֶה שֶׁחָלַק עַל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל**
28 **זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[2], בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן אוֹסְרִים**
29 **וְהוּא מַתִּיר בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן מַתִּירִין וְהוּא אוֹסֵר - הֲרֵי**
30 **זֶה חַיָּב מִיתָה[3]. אֲפִלּוּ הוּא הָיָה אוֹמֵר מִפִּי הַקַּבָּלָה,**
31 **וְאָמַר: כָּךְ קִבַּלְתִּי מֵרַבּוֹתַי, וְהֵן אוֹמְרִים: כָּךְ נִרְאֶה**
32 **בְּעֵינֵינוּ שֶׁהַדִּין נוֹתֵן[4], הוֹאִיל וְנָשָׂא וְנָתַן[5] עֲלֵיהֶן**
33 **בַּדָּבָר, וְעָשָׂה אוֹ שֶׁהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְאֵין**
34 **צָרִיךְ לוֹמַר אִם הֵם מוֹרִים מִפִּי הַקַּבָּלָה[6]. וְכֵן אִם**
35 **חָלַק עֲלֵיהֶם בִּגְזֵרָה מִן הַגְּזֵרוֹת שֶׁגָּזְרוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ**
36 **בִּשְׁגִגָּתוֹ חַטָּאת וּזְדוֹנוֹ כָּרֵת, כְּגוֹן שֶׁהִתִּיר הֶחָמֵץ[7]**
37 **בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית[8], אוֹ אֲסָרוֹ**
38 **בַּהֲנָאָה בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית[9] - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה[10]. וְכֵן**
39 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

2) סנהדרין פז, א, כדברי רבי מאיר הלומד "גזירה שווה" דבר - דבר. נאמר כאן: "כי ייפלא ממך דבר למשפט", ונאמר שם (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל" - מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת אף

כאן" וכו'. וראה להלן הלכה ג שגם על מצוות תפילין הוא נידון כזקן ממרא. 3) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. 4) מצד הסברא והעיון העצמי. 5) דן והתווכח עימם. ובכתב יד תימן הנוסח: "הואיל וחלק עליהן". 6) שקבלתם עדיפה יותר (שם פח, א), והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד. 7) אכילת חמץ. 8) וחכמים גזרו על החמץ שייאסר באכילה ובהנאה בשעה זו, כמבואר בהלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט. 9) ולדעת חכמים אינו אסור אלא באכילה בלבד, כמבואר שם. 10) כיוון שעיקר איסור חמץ יש בו כרת (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה, גם גזירה זו מביאה לידי איסור כרת, שהרי אם יקדש אשה בחמץ בשעה שישית, לדברי חכמים אינה מקודשת כלל, ואם יבוא אחר ויקדשנה אחרי כן הרי זו מקודשת לשני, ולדברי הזקן החולק מקודשת היא לראשון, ואין קידושי השני תופסים בה כלל, נמצא שנחלקו באיסור ערווה, שהיא איסור כרת. וראה ברמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש ראשון, שחולק על רבינו בזה, ולדעתו אינו נעשה זקן ממרא, כשחולק על גזירה מדבריהם, אפילו אם היא מביאה לידי איסור עונש כרת. וכן אמרו (שבת מ, א) "האי מאן דעבר אדרבנן, שרי למקרייה עבריינא" (=מי שעבר על איסור דרבנן מותר לקרותו עבריין) - הרי שלא הזכירו אלא את זה, ולא אמרו שהוא נידון כזקן ממרא. אולם דברי רבינו מקורם בסנהדרין פז, א שאמרו שם: אם חלק עליהם בעיבור שנה, אם מעברים עד פורים או כל אדר, הרי זה חייב (ראה להלן הלכה ב), הרי שאפילו חלק עליהם בגזירה מן הגזירות - חייב (קרית מלך).

1 ב. אֶחָד שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל
2 שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, אוֹ שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּדָבָר הַמֵּבִיא לִידֵי דָּבָר
3 שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. כֵּיצַד?
4 נֶחְלְקוּ בְּאִשָּׁה זוֹ אִם הִיא עֶרְוָה[11] אִם לָאו[12], אִם
5 מַרְאֵה דָם זֶה מְטַמֵּא בְּאִשָּׁה אוֹ לֹא[13], אִם זוֹ טְמֵאָה
6 לֵדָה אוֹ לֹא[14], אִם זוֹ זָבָה אוֹ לֹא[15], אִם חֵלֶב זֶה
7 אָסוּר[16] אוֹ מֻתָּר, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי חוֹלֵק בְּדָבָר
8 שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. וְכֵיצַד
9 דָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל
10 שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת? כְּגוֹן שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּעִבּוּר שָׁנָה, אִם
11 מְעַבְּרִים עַד הַפּוּרִים אוֹ בְּכָל אֲדָר - הֲרֵי זֶה חַיָּב;
12 שֶׁזֶּה מֵבִיא לִידֵי חָמֵץ בְּפֶסַח[17]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּדִינִין
13 מִדִּינֵי מָמוֹנוֹת אוֹ בְּמִנְיַן הַדַּיָּנִין[18] שֶׁדָּנִין דִּינֵי מָמוֹנוֹת
14 - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבָרָיו שֶׁל זֶה שֶׁאוֹמֵר שֶׁזֶּה
15 חַיָּב לָזֶה, כֹּל שֶׁנָּטַל מִמֶּנּוּ - כְּדִין נָטַל, וְעַל פִּי בֵּית
16 דִּין נָטַל; וְלִדְבָרָיו שֶׁל זֶה שֶׁאוֹמֵר פָּטוּר, אוֹ שֶׁאָמַר
17 שֶׁאֵין אֵלּוּ רְאוּיִין לָדוּן[19], כֹּל שֶׁנָּטַל[20] - גָּזֵל הוּא
18 בְּיָדוֹ, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[21]; וּלְדִבְרֵי
19 הָאוֹמֵר שֶׁלּוֹ נָטַל[22], הַבָּא עָלֶיהָ בְּמֵזִיד - עָנוּשׁ כָּרֵת,
20 בְּשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת[23]; וְנִמְצָא הַדָּבָר מֵבִיא לִידֵי דָּבָר
21 שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. וְכֵן אִם
22 נֶחְלְקוּ בְּדִינֵי מַכּוֹת, אִם זֶה חַיָּב מַלְקוּת אוֹ אֵינוֹ, אוֹ
23 שֶׁחָלַק בְּמִנְיַן הַדַּיָּנִים שֶׁלּוֹקִין בִּפְנֵיהֶם[24] - הֲרֵי זֶה
24 חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינוֹ לוֹקֶה[25] - חוֹבְלִין הֵם
25 בּוֹ, וְחַיָּבִין לְשַׁלֵּם[26], וְכֹל שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן - כְּדִין נוֹטֵל;
26 וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר בֶּן מַלְקוּת הוּא[27], כֹּל שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן -
27 גָּזֵל הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[28].
28 וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בַּעֲרָכִין[29] אוֹ בַּחֲרָמִין[30], אִם זֶה חַיָּב
29 לִתֵּן אוֹ אֵינוֹ - הֲרֵי זֶה[31] חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר
30 אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן, אִם לָקְחוּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל,
31 וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[32]. וְכֵן אִם חָלַק
32 עֲלֵיהֶן בִּפְדְיוֹן קָדָשִׁים, אִם נִפְדּוּ אוֹ לֹא נִפְדּוּ[33] - הֲרֵי
33 זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵין זֶה פִּדְיוֹן, אִם
34 קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[34]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ
35 בַּעֲרִיפַת הָעֶגְלָה[35], אִם אֵלּוּ חַיָּבִין לְהָבִיא אוֹ לֹא[36] -
36 הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר חַיָּבִים לְהָבִיא -
37 הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ[37] אִשָּׁה - אֵינָהּ
38 מְקֻדֶּשֶׁת[38]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּעָרְלָה[39]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ
39 בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, אִם זֶה לָעֲנִיִּים אוֹ לְבַעַל הַבַּיִת[40]
40 - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר לְבַעַל הַבַּיִת -
41 הֲרֵי זֶה גָּזֵל בְּיַד הֶעָנִי, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ
42 מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶן בְּאָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאָה,
43 כְּגוֹן נִגְעֵי בָשָׂר[41] אוֹ נִגְעֵי בָּתִּים[42] אוֹ נִגְעֵי בְּגָדִים[43]
44 - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר טָהוֹר - מֻתָּר
45 לְהִכָּנֵס בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל[44] קָדָשִׁים; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר
46 טָמֵא, אִם נִכְנַס[45] אוֹ אָכַל בְּמֵזִיד - עָנוּשׁ כָּרֵת,
47 וּבְשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּטָהֲרַת מְצֹרָע,
48 אִם יֵשׁ לָזֶה[46] טָהֲרָה אוֹ אֵין לוֹ. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ
49 בְּהַשְׁקָאַת סוֹטָה, אִם זוֹ צְרִיכָה לִשְׁתּוֹת אוֹ אֵינָהּ
50 צְרִיכָה[47] - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר
51 צְרִיכָה, אִם מֵת הַבַּעַל קֹדֶם שִׁתְּשְׁתָּה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה
52 לִיבָּמָהּ[48]; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינָהּ צְרִיכָה - מִתְיַבֶּמֶת.
53 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - צְרִיכִין לִבְדֹּק וְלַחְקֹר אִם הָיְתָה
54 מַחֲלֹקֶת זוֹ מְבִיאָה לִידֵי דָּבָר זֶה, וְדָבָר זֶה מֵבִיא לִידֵי
55 דָּבָר שֵׁנִי, אֲפִלּוּ אַחַר מֵאָה דְּבָרִים, אִם יָבוֹא בַּסּוֹף
56 לְדָבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, בֵּין שֶׁהָיָה הַזָּקֵן
57 מֵקֵל וְהֵן מַחְמִירִין בֵּין שֶׁהָיָה הוּא מַחְמִיר וְהֵן מְקִלִּין
58 - חַיָּב[49].

11) אסורה איסור ערווה, שהיא בכרת. 12) כגון, בתו מאנוסתו (=שבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת), שאין איסורה מפורש בתורה, אלא נלמדת בקל וחומר מבת בתו (סנהדרין עו, א). ואם חלק הזקן ואמר שאינה ערוה - הרי זה חייב (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ב, הלכה ו). 13) כגון, שראתה דם ירוק, שהחכמים מטהרים (ראה הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה ו), ועקביא בן מהללאל מטמא (שם פז, ב). 14) כגון, ששפעה דם מתוך שבועיים (לידתה, שילדה נקבה) - לאחר שבועיים, שלא פסק מעיינה בתוך שבועיים - שהם ימי טומאת לידה לנקיבה, ונחלקו החכמים אם דם זה טהור, כשאר ימי טוהר של יולדת נקבה, שהם שישים ושישה יום (ראה ויקרא יב,

ה), או מכיוון שלא נסתם המעיין, בתוך השבועיים, הרי זה דם טמא, של מעיין "ימי לידה" (שם פז, ב וראה הלכות איסורי ביאה פרק ו, הלכה א ופרק ז, הלכה ז). 15) כגון "קשתה שלושה ימים (=שראתה דם שלושה ימים רצופים מחמת קישוי לידה) בתוך אחד עשר יום (=ימי זיבה), ושפתה מעת לעת (=נחה מעת לעת מחבלי לידה), וילדה, הרי זו יולדת בזוב (שהוברר הדבר, שאותו דם שראתה לא היה מקושי הלידה, אלא דם זיבה), רבי יהושע אומר: לילה ויום כלילי שבת ויומו" שאפילו שפתה מעת לעת טהורה היא, עד שתשפות לילה שלם ואחרי כן יום שלם כשבת (נדה פרק ד, משנה ד). ואם נחלקו החכמים והזקן בזה, אם היא טמאה זבה או לא, הרי זה חייב (סנהדרין פז, ב).

16) כגון, חלב שעל הקיבה, עקום כמו קשת, שלרבי ישמעאל חייבים עליו כרת, ולרבי עקיבא אינו אלא אסור, אבל אין ענושים עליו כרת (חולין מט, ב והלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה ו), ואם נחלקו בו החכמים והזקן הרי הוא חייב, שהרי איסור חלב יש בו כרת. ואפילו הזקן יחמיר הרי הוא חייב, כמבואר בדברי רבינו סוף הלכה זו.

17) שאם בית הדין מורה לעבר כל אדר, נמצא שצריך לעבר שנה זו, להוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי הזקן לא יעברו השנה, כיוון שלא עיברוה עד פורים, נמצא יעשו הפסח בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז הפסח (סנהדרין פז, א). 18) כמה צריך להיות ההרכב של בית הדין, שני דיינים או שלושה. 19) הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. 20) התובע. 21) שהמקדש בגזל אינה מקודשת (קידושין נב, א). 22) בדפוס וילנא; שלא נטל, והיא טעות גלוייה. 23) שמקודשת היא, והרי היא אשת איש (סנהדרין פז, ב). 24) אם שלושה הם, או עשרים ושלושה, ככל דיני נפשות (ראה סנהדרין י, א).

25) שאינו חייב מלקות. 26) כשאר חובל בחבירו שחייב לשלם לו חמישה דברים (בבא קמא פג, ב). 27) שבית־דין של שלושה דן דיני מכות. 28) סנהדרין פז, ב.

29) כגון, שהעריך תינוק שהוא פחות מבן חודש, שאין לו עדיין ערך, ואינו נותן כלום, אולם רבי מאיר אומר: נותן דמיו, כמו שהוא נמכר בשוק, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והוא יודע שאין ערך לפחות מבן חודש, וגמר והחליט לשם דמים (שם פח, א). 30) שאמר נכסי אלה הם חרם, וסתם דבריו, ולא פירש אם לבדק הבית או לכהנים. שאם זה שייך לכהן הרי הוא ממונו, ויכול לקדש בו אשה, ואם זה לבדק הבית אין הכהן יכול לקדש בו אשה, שאין זה ממונו. 31) זקן ממרא זה. 32) סנהדרין שם. 33) שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין דברי הקדש נפדים בפחות מעשרה שמאים השמים את ערך החפץ הנפדה, ולדעת החכמים מספיקים שלושה שמאים, ראה שם יד, ב. 34) שהמקדש בהקדש במזיד אינה מקודשת, כמבואר בהלכות אישות פרק ה, הלכה ג (סנהדרין שם).

35) שמביאים על מציאת חלל, ולא נודע מי היכהו (ראה דברים כא, א־ג). 36) שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל החלל (=ההרוג), אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. 37) בכתב יד תימן: בה.

38) כמבואר בקידושין נו, ב (סנהדרין שם). 39) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, שלדעת החכמים חייב עץ זה בערלה, ופירותיו אסורים בהנאה כל שלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ולדעת רבי יהודה עץ זה פטור מערלה (ערלה פרק א, משנה ב), נמצא המקדש בפירות ערלה של עץ זה, לדעת החכמים אינה מקודשת, ולרבי יהודה מקודשת. 40) כמו ששנינו (פאה פרק ו, משנה ה) "שני עומרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה (=ושייכים לבעל הבית); שני שיבולים לקט (=ושייך לעניים), ושלושה אינם לקט... ועל כולם בית שמאי אומרים שלושה - לעניים וארבעה - לבעל הבית; ופאה - נחלקו בה רבי ישמעאל וחכמים, אם לא הניח פאה בסוף שדהו לקצור, וטחן את התבואה ולשה, ולדעת רבי ישמעאל מפריש פאה מן העיסה ונותנה לעני, ולחכמים פטור מן הפאה, שכבר קנה העיסה בשינוי מעשה (סנהדרין פח, א). 41) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לבן והוא טמא, או שקדם השיער לבן לבהרת וטהור - החכמים מטמאים, ורבי יהושע מטהר (שם פז, ב). 42) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, שלחכמים - הבית טמא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אין הבית טמא עד שייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זווית (שם). 43) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, שלדברי רבי נתן, הבגד טהור, ולחכמים בגד זה טמא (שם פח, א). 44) שהרי שני דברים נפרדים הם. 45) זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע.

46) שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית, שלדעת החכמים אין לו טהרה עולמית, שאין על מה לתת את דם האשם והשמן (ראה ויקרא יד, יד־יז), ולדעת רבי אליעזר נותן לו על מקומו ויוצא (שם). ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא.

47) כגון, שקינא לה בפני שני עדים; אל תיסתרי עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, לרבי אליעזר צריכה לשתות מי המרים, ואם לא שתתה, נאסרה על בעלה. ולרבי יהושע אינו משקה עד שיהיו גם שני עדים על הסתירה (שם פח, א). 48) כמבואר בסוטה ב, א. והכסף משנה מקשה, שבכל זאת אין סוטה זו אסורה על היבם באיסור כרת, אלא איסור לאו בלבד, וכנראה מדברי רבינו הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, שהיא "חולצת ואינה מתייבמת", ואילו היה דינה כדין ערווה ממש, הייתה פטורה גם מן החליצה, כמבואר שם בראש ההלכה. וב"מרכבת המשנה" מתרץ שבכל זאת יש כאן דבר המביא לידי חיוב כרת. שאם צריכה להתייבם, הרי היא ככל יבמה, שאין קידושי היבם גומרים בה, ואינה נעשית בהם אשת איש גמורה, עד שיבוא עליה, כמבואר בהלכות ייבום פרק ה, הלכה ב, ולפיכך אם בינתיים יקדשנה אחר מן השוק קידושיו תופסים בה, ואם יבוא עליה אדם אחר, יתחייב כרת כבא על אשת איש, אבל לדברי האומר: אסורה להתייבם, אם יקדשנה היבם הרי זו מקודשת קידושין גמורים, שהרי אינה חסירה ייבום. ואף על פי שאסורה היא על היבם, בכל זאת קידושיו תופסים בה, שאינה אסורה עליו אלא איסור לאו, כמבואר ביבמות יא, ב וב"מגיד

משנה" הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, ומעתה אם יקדשנה שני אינה מקודשת לו, שהרי אשת־איש גמורה היא, ואין קידושין תופסים באשת־איש ואם יבוא עליה אחר: בחיי היבם - ענוש כרת, לאחר מותו - פטור מכלום, שיש לה דין פנוייה, הואיל וקידושי השני מן השוק לא תפסו בה כלל. 49) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ותיעשה תורה כשתי תורות (רדב"ז). והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד "הרי התורה חלקה להם כבוד".

1 **ג. וְאִם לֹא תָּבִיא הַמַּחֲלֹקֶת לִידֵי כָּךְ[50] - הֲרֵי זֶה**
2 **פָּטוּר. חוּץ מִמִּצְוַת תְּפִלִּין בִּלְבַד[51]. כֵּיצַד? הוֹרָה**
3 **לְהוֹסִיף טוֹטֶפֶת חֲמִישִׁית[52] בַּתְּפִלִּין וְיַעֲשֶׂנָּה[53] חָמֵשׁ**
4 **טוֹטָפוֹת - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּתְּחִלָּה**
5 **אַרְבָּעָה בָּתִּים כְּהִלְכָתָן זֶה[54], וְיָבִיא חֲמִישִׁית וִידַבֵּק**
6 **בַּחִיצוֹן; שֶׁהַבַּיִת הַחִיצוֹן שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הָאֲוִיר[55] -**
7 **תָּמִיד[56] פָּסוּל. וְחִיּוּב זָקֵן מַמְרֵא עַל דָּבָר זֶה - הֲלָכָה**
8 **מִפִּי הַקַּבָּלָה[57]. אֲבָל אִם נֶחְלְקוּ בִּשְׁאָר מִצְוֹת, כְּגוֹן**
9 **שֶׁחָלַק בְּדָבָר מִדִּבְרֵי לוּלָב[58] אוֹ צִיצִית[59] אוֹ שׁוֹפָר,**
10 **זֶה אוֹמֵר פָּסוּל, וְזֶה אוֹמֵר כָּשֵׁר, זֶה אוֹמֵר יָצָא יְדֵי**
11 **חוֹבָתוֹ, וְזֶה אוֹמֵר לֹא יָצָא, זֶה אוֹמֵר טָהוֹר, וְזֶה**
12 **אוֹמֵר שֵׁנִי לְטֻמְאָה[60] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַמִּיתָה[61].**
13 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

50) לידי דבר שחייבים על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת. 51) למרות שהיא מצוות עשה בלבד, ואין בה דבר הגורם לידי כרת וכו'. 52) בית חמישי בתפילה של ראש, שדינה רק ארבעה בתים, ובהם ארבע פרשיות של תפילין, פרשה אחת בכל בית. טוטפת - לשון דיבור מגזרת: "והטף אל דרום" (יחזקאל כא, ב), שהרואה אותן קשורות בין העיניים יזכור הנס וידבר בו (רש"י לשמות יג, טז). והרמב"ן שם מפרש, שרבותינו קוראים לדבר המונח בראש: טוטפת, והם היו בעלי הלשון שמדברים בו ומהם ראוי לקבלו. וראה בתוספות למנחות לד, ב דיבור המתחיל לטטפת. 53) או שהוא בעצמו עשאה, ראה לעיל פרק ג, הלכה ו. 54) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 55) כגון, זה שהוסיף בצידו דבר אחר, המסתירו מפני האוויר שבחוץ. 56) בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 57) שכל עניין ראיית הבית את האוויר החיצון, אינו מפורש בתורה, ואינו אלא מפי הקבלה (סנהדרין פט, א). ושם פח, ב אמרו: "אינו חייב אלא על דבר, שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף (=על מה שפירשו חכמים) ואם הוסיף גורע (פסל את הראשון בתוספתו), ואין לנו אלא תפילין" וכו', כלומר מצוות תפילין עיקרה כתוב בתורה, אבל לא נתפרשה לנו אלא על ידי הסופרים, שהכוונה לארבעה בתים ובהם ארבע פרשיות, ואם יוסיף עליהם בית חמישי אחרי שנעשו כבר בהכשר - פסלן. אבל אם עשה מתחילה תפילה של ראש בת חמישה בתים אין זה "מוסיף וגורע" אלא גרועה ועומדת היא מתחילתה שלא נעשית בהכשר. וכל השיטה הזאת היא כרבי יהודה האומר שם פז, א: "על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים" וסובר רבינו שהוא מודה לדברי רבי מאיר קודמו בברייתא שם האומר: "אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת" וכו', אלא שהוא מוסיף עליו גם "מצוות תפילין", למרות שאין בה כרת, ואינה אלא מצוות עשה בלבד (כסף משנה ורדב"ז). 58) שאמר להוסיף מין חמישי על ארבעה מינים שבלולב. 59) להוסיף חוט תשיעי על שמונת החוטים שבציצית. 60) וכבר נתבאר בהלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ו, ששני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת, נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת. 61) אבל מכים ועונשים אותו כפי ראות עיני בית דין הגדול, כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ז.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) דיני המקלל אביו ואמו והמכה אותם. רופא מנתח מהו שיטפל בניתוח הוריו. ההבדל בין גר לעבד ביחס לכיבוד הוריו. היו הוריו רשעים ונגמר דינם להריגה, אם מותר לבן להרגם או לקללם. אב שנתחייב שבועה לבנו, המותר לבן להשביעו בשבועת האלה. דין גאולת דם האח מהאב הרוצח.

14 **א. הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ - נִסְקָל; שֶׁנֶּאֱמַר: אָבִיו וְאִמּוֹ**
15 **קִלֵּל, דָּמָיו בּוֹ[2]. וְאֶחָד הַמְקַלֵּל בְּחַיֵּיהֶן אוֹ לְאַחַר**
16 **מִיתָתָן - הֲרֵי זֶה נִסְקָל[3]. וְצָרִיךְ עֵדִים[4] וְהַתְרָאָה,**
17 **כִּשְׁאָר כָּל מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין[5]. וְאֶחָד הָאִישׁ**
18 **וְאֶחָד הָאִשָּׁה[6], וְכֵן הַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[7]. וְהוּא**
19 **שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים[8] שֶׁהִגִּיעוּ לְכָלַל הָעֲנָשִׁין.**

2) ונאמר להלן (שם, כז) "באבן ירגמו אותם, דמיהם בם" - מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה (סנהדרין סו, א). וכתב הרדב"ז: החמיר הכתוב במקלל יותר מן המכה, שאינו אלא בחנק (ראה להלן ה"ה), משום שיש בו שתים רעות: קלון אביו ואמו, וגם הוצאת שם שמים לבטלה (שאין המקלל חייב עד שיקלל בשם משמות ה', להלן ה"ב), והדבר ידוע שהסקילה חמורה מהחנק. 3) שנאמר: אביו ואמו קלל, שהוא מיותר, שהרי כבר כתוב בראש הפסוק: "איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" וגו' - לרבות לאחר מיתה (שם פה, ב). אבל המכה אביו ואמו לאחר מיתתם - פטור, כמבואר להלן ה"ה. וב"ספר חסידים" אות תקעו, מנמק: כי הקללה מועילה, שיש היזק לאב לנשמתו, מה־שאין־כן בהכאה. כי ההכאה אינה אלא מכה גופנית, ולאחר המוות אין הגוף מרגיש בזה, אבל הקללה היא צער רוחני, והרוח קיימת גם לאחר המיתה (מהר"ל). 4) שלא תאמר: הקללה מצויה לרוב בבית ההורים, ואין שם עדים כשרים להעיד בו, ואם כן יתחייב גם בלא עדים, וכן הוצרך רבינו להשמיענו דין זה גם במכה אביו ואמו (להלן ה"ג), הכל מאותו הטעם (כסף־משנה). 5) בניגוד לזקן ממרא, השנוי לעיל פ"ג ה"ח, ש"אינו צריך התראה". 6) שלא תאמר: "איש" כתוב בפרשה, להוציא את האשה, תלמוד לומר: "איש איש" - לרבות האשה, שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (סנהדרין סו, ט וב'תוספות' שם ד"ה לרבות). 7) שהם ספק זכר ספק נקבה, ואע"פ שאנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא - בכל זאת חייב (שם). 8) בני שלש־עשרה שנה שהביאו שתי שערות.

ב. אֵינוֹ חַיָּב סְקִילָה עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִין[9]; אֲבָל אִם קִלְּלָם בְּכִנּוּי[10] - פָּטוּר מִן הַסְּקִילָה[11], וְלוֹקֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁלּוֹקֶה עַל קִלְלַת כָּל אָדָם כָּשֵׁר מִיִּשְׂרָאֵל[12].

9) המיוחדים בזה, שאסור למחקם. ושבעה שמות הם: "השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, וא-ל, אלוה, ואלהים, ואהיה, ושדי וצבאות", כדברי רבינו בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 10) תארי כבוד שמכנים בהם את ה', כגון: חנון ורחום, ארך אפים, וכדומה. השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. 11) משנה בסנהדרין סו, א. וכדעת החכמים, שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה'... בנקבו שם יומת", "מה תלמוד־לומר "שם"? (היה לו לכתוב: בנקבו יומת), לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקלל בשם". 12) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג. ומקורו בשבועות לה, א "המקלל עצמו וחבירו, בכולן עובר בלא־תעשה", וכן בירושלמי שם פ"ד, ה"י.

ג. וְכֵן הַמְקַלֵּל אֲבִי אָבִיו וַאֲבִי אִמּוֹ - הֲרֵי זֶה כִּמְקַלֵּל אֶחָד מִשְּׁאָר הַקָּהָל[13].

13) שאינו נסקל אלא לוקה בלבד. ומקורו ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פ"ט "כי יקלל את אביו - ולא את אבי אביו; ואת אמו - ולא את אבי אמו".

ד. אַזְהָרָה שֶׁל מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מִנַּיִן?[14] עֹנֶשׁ שֶׁמַּעֲנוּ בְּפֵרוּשׁ, אֲבָל הָאַזְהָרָה הֲרֵי הִיא בִּכְלַל לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ[15]. הוֹאִיל וְהוּא מֵזְהָר שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי אָבִיו בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל[16].

14) והלא אין עונשים אלא־אם־כן מזהירין, כמבואר בסנהדרין נו, ב. 15) ואין לדחות, ששונה חרש שחרשותו ושפלותו גרמו לו, שלא לקללו ולצערו יותר מדאי, שהרי בשבועות לו, א למדו אזהרה למקלל את חבירו שהוא לוקה מ"לא תקלל חרש" - הרי שכוונת הכתוב לומר, שאפילו חרש זה "שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו", כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ו ה"א, וכביאורנו שם. 16) וכן שנינו ב"תורת כהנים" לפרשת קדושים פ"ג "לא תקלל חרש, אין לי אלא חרש, מנין לרבות כל אדם? תלמוד־לומר: ונשיא בעמך לא תאור, א"כ למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים", וראה במכילתא לשמות פכ"ב, כז: "שאר כל אדם מנין? תלמוד־לומר: בעמך לא תאור", והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ב.

ה. הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ[17] - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק; שֶׁנֶּאֱמַר: מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת[18]. וְצָרִיךְ עֵדִים[19] וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל מְחַיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין[20]. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטֻּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. וְהוּא שֶׁיִּגִּיעוּ לִכְלַל עֲנָשִׁין. אֵינוֹ חַיָּב חֶנֶק עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן חַבּוּרָה; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה - הֲרֵי זֶה כְּמַכֶּה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[21]. וְהַמַּכֶּה אוֹתָן לְאַחַר מִיתָה - פָּטוּר[22].

17) שלא הרגם נפש אלא עשה בהם חבורה בלבד. 18) וכל מיתה האמורה בתורה סתם - אינה אלא חנק (סנהדרין פד, ב). ואם הרגו נפש, חייב מיתת סייף, שהיא חמורה מחנק, שאין זה גרוע משאר הורג את חבירו שחייב סייף (מכות ח, ב). וראה סנהדרין שם. 19) ראה לעיל בביאורנו אות ג. 20) הכל כדיני המקלל, המבוארים לעיל הלכה א. וסובר רבינו: "מקשינן (=משווים ומדמים) הכאה למקלל (שם פה, ב). 21) שאינו אלא באיסור לאו, כמבואר בהלכות חובל פרק ה, הלכה א. וראה לעיל הל' סנהדרין פי"ט ה"ד, אות קלא. 22) שאין חבורה במכה לאחר מיתה (שם פה, ב).

ו. מִי שֶׁהִכָּה אֶת אָבִיו עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשוֹ - חַיָּב[23] וְנֶהֱרָג. שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּעָשֶׂה חֵרֵשׁ בְּלֹא חַבּוּרָה, אֶלָּא יָצָאת טִפַּת דָּם בִּפְנִים[24] בָּאֹזֶן וְנִתְחָרֵשׁ.

23) מיתת חנק. 24) בבא־קמא פו, א. ובכת"י תימן, וכן בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: אפילו טיפת דם יצאת בפנים וכו'.

ז. הַמַּקִּיז דָּם לְאָבִיו[25], אוֹ שֶׁהָיָה רוֹפֵא וְחָתַךְ לוֹ בָּשָׂר אוֹ אֶבֶר - פָּטוּר[26]. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר, לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה. אוֹ לְהוֹצִיא סְלוֹן[27] מִבְּשַׂר אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - לֹא יוֹצִיא, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה חַבּוּרָה[28]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם אַחֵר לַעֲשׂוֹת; אֲבָל אִם אֵין שָׁם מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶלָּא הוּא, וַהֲרֵי הֵן מִצְטַעֲרִין - הֲרֵי זֶה מַקִּיז וְחוֹתֵךְ כְּפִי מַה שֶּׁיַּרְשֵׁהוּ[29] לַעֲשׂוֹת.

25) לרפואה. 26) סנהדרין פד, ב. שנאמר (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה בהמה לרפואה - פטור (=מן התשלומין, שהרי לא הזיקה), אף מכה אדם לרפואה - פטור. 27) קוץ. 28) והרי זה שוגג באיסור חנק (שם). 29) האב, ובדפוסים קדומים: מה שירשוהו. והכוונה, לרשות ההורים.

ח. אַזְהָרָה שֶׁל מַכֵּה אָבִיו מִנַּיִן? עֹנֶשׁ שֶׁמַּעֲנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ. הוֹאִיל וְהוּא מֵזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[30] - הֲרֵי אָבִיו וְאִמּוֹ בַּכְּלָל[31].

30) שנאמר (דברים כה, ג) "ארבעים יכנו לא יוסיף, פן יוסיף" וגו', ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציוה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל־וחומר לשאר כל האדם, כלשון רבינו בהל' סנהדרין פט"ז, הי"ב. 31) מכילתא לשמות כא, טו. ונזכרה בסנהדרין פה, א וכפירוש רש"י שם. וכתב ה"חינוך" מצוה סט: "מה שאמרו רבותינו: עונש שמענו, אזהרה מנין? הענין הוא, שאם לא תבוא לנו בדבר מניעת האל, אלא העושה דבר פלוני יענש בכך, היה משמע שיש רשות ביד כל הרוצה לקבל העונש... לעבור על המצוה... ויחזור דבר המצוה כגון מקח וממכר, כלומר: הרוצה לעשות דבר פלוני, יתן כך וכך ויעשהו... ואין הכוונה על המצוה בכך, אלא האל לטובתנו מְנָעָנוּ בדברים, והודיענו בקצתם העונש המגיע לנו, מלבד העברת רצונו, שהיא קשה מן הכל" וכו'.

ט. שְׁתוּקִי[32] - חַיָּב עַל אִמּוֹ, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו[33].

אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדְּקָה[34] אִמּוֹ וְאָמְרָה: בֵּן פְּלוֹנִי הוּא[35] - אֵינוֹ נִסְקָל אוֹ נֶחֱנָק עַל פִּיהָ[36]. אֲבָל בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים - אֵינוֹ חַיָּב לֹא עַל אָבִיו וְלֹא עַל אִמּוֹ[37]. וְכֵן גֵּר שֶׁהוֹרָתוֹ[38] שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה[39], אַף עַל פִּי שֶׁלֵּדָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה[40] - אֵינוֹ חַיָּב עַל מַכַּת אָבִיו וְקִלְלָתוֹ[41].

32) שנולד לאמו הפנויה, שנתעברה בזנות, ואינו ידוע מיהו אביו, כלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פט"ו, הי"ב: "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו", ובוודאי שמשתיקים אותו מנכסי אביו, שאינו יורשו, שהרי הבנים מדחים אותו, לומר שאינו אחיהם, ראה כתובות יג, ב. 33) על הכאתו או על קללתו. 34) נשאלה ונחקרה. 35) של איש כשר, שאינו שתוקי. 36) אינה נאמנת לחייבו (ירושלמי יבמות פרק יא הלכה ב) "מודה רבי עקיבא בשתוקי שהוא חייב על אמו, אף־על־פי שאינו חייב על אביו". 37) שאינו בנו לשום דבר, ככתוב (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", אין הם מתייחסים אחריו (יבמות כב, ב), וכדברי רבינו בהלכות יבום פרק א, הלכה ד: שזרע הבא מן השפחה - עבדים, והבא מן הגויה – גוי, וכאילו אינם". וגם על אמו אינו חייב, שאם נשתחררה ונתגיירה הרי היא כ"קטן שנולד", ואין כל קרבה ביניהם, ואם לא נשתחררה והוא נשתחרר, הרי אמו גויה, והוא כ"קטן שנולד" שאין לו כל יחוס עמה (כסף־משנה). 38) הריונו. 39) שהולידו אביו כשהיה גוי. 40) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת, נמצא הבן גר מלידתו. 41) אפילו אם יתגייר אביו אח"כ, שכל "גר שנתגייר, כקטן שנולד דומה" ואין שום קרבה ביניהם.

י. כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו, כָּךְ אֵינוֹ חַיָּב עַל אִמּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ. אֶת שֶׁהוּא חַיָּב עַל אָבִיו - חַיָּב עַל אִמּוֹ, וְזֶה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו[42] - אֵינוֹ חַיָּב עַל אִמּוֹ[43].

42) שאין זה בנו, כאמור לעיל. והשווה הל' עדות פי"ג ה"ב, והל' איסורי ביאה פי"ד, הי"א. 43) ירושלמי יבמות פי"א ה"ב, וב"תורת כהנים" ויקרא כ, א וכרבי עקיבא שם. ובכל זאת חייב השתוקי על אמו, אע"פ שאינו חייב על אביו (ראה לעיל ה"ט)? כי שם הפטור הוא מצד שאינו ידוע מיהו אביו, ואילו היו באים עדים ומעידים שזה אביו היה חייב עליו, אבל גר אע"פ שזה אביו, אינו חייב עליו, ולפיכך פטור גם על אמו (כסף־משנה ורדב"ז).

יא. הַגֵּר אָסוּר לְקַלֵּל אָבִיו הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְהַכּוֹתוֹ. וְלֹא יְבַזֵּהוּ. כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: בָּאוּ מִקְּדֻשָּׁה חֲמוּרָה לִקְדֻשָּׁה קַלָּה[44], שֶׁהֲרֵי זֶה מְבַזֶּה אָבִיו. אֶלָּא נוֹהֵג בּוֹ מִקְצָת כָּבוֹד[45]. אֲבָל הָעֶבֶד[46] - אֵין לוֹ יִחוּס[47], אֶלָּא הֲרֵי אָבִיו כְּמִי שֶׁאֵינוֹ אָבִיו לְכָל דָּבָר[48], אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ[49].

44) שבהיותו גוי, אסור היה בהכאתו ובקללתו - אלא שאינו הוזהר עליו בעונש, כמבואר בנזיר סא, א. ועכשיו שנתגייר, הותר לו! וכעין זה ביבמות כב, א לענין איסור עריות בגרים. 45) כבימי גיותו, שעליו לנהוג בכבודו, כמו שאמרו ב'מדרש רבה' (לך־לך פל"ט): "אמר לו הקב"ה (=לאברהם), לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם". 46) עבד כנעני. 47) אינו מתייחס אחר אביו. 48) כמו שאמרו (יבמות סב, א) "הכל מודים בעבד שאין לו חייס (=יחוס), דכתיב: שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור". והשווה הל' אישות פט"ו, ה"ו: "שהעבד אין לו יחוס". 49) האב והבן ונתגיירו, הרי הם כ"קטן שנולד", שאין כל יחס קרבה ביניהם. וב"אור שמח" הביא ראיה לזה, ממה שאמרו (יבמות צט, א) "יש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד? ישראל לקח עבד ושפחה מן השוק ולהם בן, ושחרר את השפחה ונשאה, ועמד וכתב כל נכסיו לבנה - נמצא זה (=הבן) מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה" - הרי שמותר לו לבזותו.

יב. מִי שֶׁהָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ רְשָׁעִים גְּמוּרִים וְעוֹבְרֵי עֲבֵרוֹת, אֲפִלּוּ נִגְמַר דִּינָן לַהֲרִיגָה וְהֵם יוֹצְאִים לֵהָרֵג - אָסוּר לְהַכּוֹתָן וּלְקַלְלָם[50]. וְאִם קִלֵּל אוֹ חָבַל בָּהֶן - פָּטוּר[51]. וְאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב, וְנֶהֱרָג עֲלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי הֵן יוֹצְאִין לְמִיתָה[52]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּבְנוֹ; אֲבָל אַחֵר שֶׁבָּא וְהִכָּהוּ וְקִלְּלוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, הוֹאִיל וְהוּא הוֹלֵךְ לְמִיתָה[53]. וְאִם בִּיְּשׁוּ - חַיָּב בְּקָנָס הַמְבַיֵּשׁ[54].

50) כמו שאמרו (סנהדרין פה, ב): "אין הבן נעשה שליח (שמש בית־דין) לאביו להכותו ולקללו", וכמבואר בסמוך הי"ג. ובזוהר פרשת ויצא קסד, ב מצינו, שרחל אמנו נענשה על שציערה את לבן אביה בלקחה ממנו את התרפים, למרות שנתכוונה להפרישו מעבודת אלילים, ולכן מתה ולא זכתה לגדל את בנימין בנה (שיורי ברכה ליו"ד סי' רמא סעיף ד). 51) סנהדרין שם עמ' א, שנאמר (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך, וזה שעובר עבירה - אינו עושה מעשה עמך, ומדמים הכאתו לקללתו. כשם שבקללתו - פטור, כך בהכאתו. 52) אין זה גרוע ממקלל אביו לאחר מותו שהוא חייב. ואע"פ שהמכה אביו לאחר מיתתו פטור - אין זה אלא משום שאינו חייב עד שיעשה בו חבורה, ולאחר מיתה אין חבורה, אבל זה חי הוא אלא שסופו למות (רש"י שם עמ' ב). 53) והתורה אמרה: "ונשיא בעמך" - במקויים שבעמך, שראוי להתקיים, ולא זה שנגמר דינו (שם וברש"י). והשווה לקמן פ"ז, ה"ט: "שכל מי שנגמר דינו, הרי הוא כהרוג ואין לו דם". 54) בקנס שחייב כל מבייש לפי גודל הבושה. וכוונת רבינו שהמבייש חייב לתת הקנס לבנים היורשים, שהרי גרם להם בושה בביישו את אביהם, וכמו שאמרו (סנהדרין פה, א) "ביישו ישן ומת (=תוך שנתו) חייב", שהרי נתביישו בניו, והוא־הדין כאן. אלא שבהל' חובל ומזיק פ"ג ה"ג, כותב רבינו: "ואם מת בתוך שנתו ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שביישו, אין גובים בושת זו מן המבייש, ואם תפסו היורשים אין מוציאים מידם", משום שזאת היא בעיא שלא נפשטה בבבא־קמא פו, ב. ומספק אין גובים בושת זו, וזהו שהדגיש רבינו כאן: חייב בקנס

המבייש, כדין "בייש ישן ומת" שאין גובים, ואם תפסו היורשים - אין מוציאים מידם.

יג. עָבַר אָבִיו וְאִמּוֹ עַל עֲבֵרָה שֶׁלּוֹקִין עָלֶיהָ, וְהָיָה הוּא חַזָּן[55] לִפְנֵי הַדַּיָּנִים - לֹא יַכֶּה אוֹתָם. וְכֵן אִם נִתְחַיְּבוּ נְדוּי[56] - לֹא יִהְיֶה שָׁלִיחַ לְנַדּוֹתָם. וְלֹא יִדְחַף אוֹתָם וְלֹא יְבַזֶּה אוֹתָם בִּשְׁלִיחוּת בֵּית דִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְכָךְ וְלֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה[57].

55) שמש, המכה על־פי הדיינים. ראה לעיל הל' סנהדרין פט"ז, הי"א. 56) על שלא ציית לפסק־דין בית־הדין, או שביזה החכם וכדומה, ראה הל' תלמוד תורה פ"ו הי"ב, והי"ד, שאומרים עליו: "פלוני יהיה בשמתא" (שם פ"ז, ה"ב). 57) ולדעת ה'תוספות' ביבמות כב, ב ד"ה כשעשה, אין איסור לקללם אלא כשעשו תשובה.

יד. לַכֹּל אֵין הַבֵּן נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְהַכּוֹתוֹ וּלְקַלְּלוֹ, חוּץ מִמְּסִית וּמַדִּיחַ[58]. שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה: לֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו[59].

58) אם היה אביו מסית את חבירו לעבודה־זרה או שהדיח רוב אנשי העיר לעבדה, ראה דברים יג, יד. 59) סנהדרין פה, ב. ושם לא הוזכר מדיח, אולם ברי"ף ליבמות פ"ב (השייך לסוגיא של דף כב, ב) מביא: חוץ ממסית ומדיח, וכן בשאילתות פרשת בלק, סוף סימן קלד.

טו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה לִבְנוֹ - כָּךְ רָאִינוּ בּוֹ תָּמִיד, שֶׁאֵינוֹ מַשְׁבִּיעוֹ בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה[60], שֶׁהֲרֵי זֶה בָּא לְקַלְלַת אָבִיו, אֶלָּא מַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה שֶׁאֵין בָּהּ אָלָה[61]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[62], שֶׁהָאָב שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ - אֵין אֶחָד מֵאֶחָיו שֶׁל נֶהֱרָג נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם[63]. וְלֹא עַל הַכָּאָה וְלֹא עַל הַקְּלָלָה בִּלְבַד הִקְפִּידָה תּוֹרָה, אֶלָּא אַף עַל הַבִּזָּיוֹן. שֶׁכָּל הַמְבַזֶּה אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים וַאֲפִלּוּ בִּרְמִיזָה - הֲרֵי זֶה אָרוּר מִפִּי הַגְּבוּרָה[64]. שֶׁנֶּאֱמַר: אָרוּר מַקְלֶה אָבִיו וְאִמּוֹ[65]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: עַיִן תִּלְעַג לְאָב[66] וְתָבֵז לִיקֲהַת אֵם[67] וְגוֹמֵר. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לְהַכּוֹת עַל זֶה מַכַּת מַרְדּוּת וְלַעֲנֹשׁ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ[68].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ארור מקלה אביו ואמו, והרי הוא אומר עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם וגו'".

והקשה הרדב"ז, לשם מה הביא הרמב"ם את הפסוק מהכתובים "עין תלעג לאב כו'" ולא הסתפק בפסוק מהתורה "ארור מקלה אביו ואמו כו'".

ויש לומר, שחיוב כיבוד אב ואם לא נאמר בבני נח, שהרי הגמרא אומרת (סנהדרין נו, ב.) "שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם", היינו שבני נח לא נצטוו על כיבוד אב ואם.

וא"כ קשה מדוע נענש חם על שלא נהג כבוד בנח אביו, וכן לבן נענש על ש"קפץ להשיב לפני אביו", אלא שהגם שאין על בני נח חיוב כיבוד אב ואם, הרי שיש עליהם חיוב שלא לבזותם, ואת זה משמיע הרמב"ם בפסוק הנ"ל. כי הנה נאמר "אלמלא לא ניתנה תורה כו'" היה צריך ללמוד כמה וכמה הנהגות מבעלי חיים, והפסוק שמביא הרמב"ם מדבר בהנהגת העורב ללעוג לאביו ולאמו, כי אמנם לבנ"י נאמר הציווי "ארור מקלה אביו ואמו" ועל בני נח אין חיוב לכבד אב ואם, אבל יש חיוב שלא לבזותם - ואותו ילמדו מהעורב.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 155 הערה 43)

60) שבועה שיש עמה קללה, שאומר: "הרי הוא ארור לה', או ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום" (הל' שבועות פי"א, ה"ט). 61) הריני נשבע בה'... שאיני חייב לזה כלום (שם). וכל זה מתשובת הגאונים סימן רצט. וראה בט"ז ליו"ד סי' רמא ס"ק ב, שמביא בשמם, שהמנהג לומר לבן התובע, הקנה תביעתך לאיש אחר, שלא תבוא לידי קללת אביך. 62) בהל' רוצח פ"א, ה"ג. 63) להמית את אביו, ומקורו במכות יב, א. 64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). 65) ומפרש רש"י שם: מקלה - מזלזל, לשון ונקלה אחיך. 66) אפילו ברמיזה בעין. 67) לקבוץ הקמטים שבפניה, מלשון: "ולו יקהת עמים" (בראשית מט, י. וברש"י שם), וסוף הכתוב במשלי שם: "יקרוה עורבי נחל". 68) כמו שמצינו בחולין קי, ב שכפתו על העמוד להלקות, את מי שלא הוקיר כבוד אביו ואמו, ואע"פ שהעירו שם שעל 'עשה' שמתן שכרה בצדה (=למען יאריכון ימיך) אין בית־דין שלמטה מוזהר עליה, זה רק בנוגע להעדר הוקרה וכיבוד. אבל בבזיון ממש, ודאי שמכים אותו מכת מרדות ("לב אריה" לחולין שם).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) דיני כיבוד אב ואם ומוראם. כיבוד האב לאחר מותו. החיוב על האב שלא להכביד עולו על בניו, ולדקדק שלא יביאם לידי מכשול. איך להתנהג בהורים שנטרפה דעתם. חיוב הממזר בכבוד אביו. כיבוד אב ואם מי מהם עדיף. כיבוד אשת אביו או בעל אמו.

א. כִּבּוּד אָב וָאֵם - מִצְוַת עֲשֵׂה גְּדוֹלָה. וְכֵן מוֹרָא אָב וָאֵם. שָׁקַל[2] אוֹתָן הַכָּתוּב בִּכְבוֹדוֹ וּבְמוֹרָאוֹ[3]. כָּתוּב: כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ, וְכָתוּב: כַּבֵּד אֶת יְיָ מֵהוֹנֶךָ. וּבְאָבִיו וְאִמּוֹ כָּתוּב: אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ, וְכָתוּב: אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא. כְּדֶרֶךְ שֶׁצִּוָּה עַל כְּבוֹד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל וּמוֹרָאוֹ, כָּךְ צִוָּה[4] עַל כְּבוֹדָם וּמוֹרָאָם[5].

2) השוה. 3) ובכת"י תימן: ככבודו וכמוראו. 4) קידושין לב, ב. 5) ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי שמעון בר יוחאי: "גדול כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו, נאמר: כבד את אביך ואת אמך. ונאמר (משלי ג, ט): כבד את ה' מהונך, ממה אתה מכבדו ממה שחננך, מפריש לקט שכחה ופאה... ועושה סוכה ולולב... ומאכיל את העניים ואת הרעבים... אם יש לך, אתה חייב בכולם. ואם אין לך, אין אתה חייב באחת מהן. אבל...כיבוד אם

ואם, בין שיש לך הון, בין שאין לך הון - כבד את אביך ואת אמך, ואפילו אתה מסבב על הפתחים".

ב. הַמְקַלֵּל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - בִּסְקִילָה, וְהַמְגַדֵּף[6] - בִּסְקִילָה. הִגֵּה הִשְׁוָה אוֹתָן בְּעֹנֶשׁ[7]. הַקְּדִּים אָב לְאֵם לְכָבוֹד[8], וְהִקְדִּים אֵם לְאָב לְמוֹרָא[9]. לְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שָׁוִים, בֵּין לְמוֹרָא בֵּין לְכָבוֹד[10].

6) מברך את ה', ראה ויקרא כד, טו־טז. 7) קידושין ל, ב. ושם סיימו: "וכן בדין, ששלשתם שותפים בו... בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליכם, כאילו דרתי ביניהם וכבדוני". 8) ככתוב: כבד את אביך ואת אמך. 9) ככתוב: איש אמו ואביו תיראו. 10) אלא מתוך שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים, לפיכך הקדים הכתוב אב לאם - לכיבוד; ומתוך שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה - הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב (שם לא, א).

ג. אֵי זֶהוּ מוֹרָא, וְאֵי זֶהוּ כָּבוֹד? מוֹרָא - לֹא עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ[11], וְלֹא יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ[12], וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו, וְלֹא מַכְרִיעַ אֶת דְּבָרָיו[13]. וְלֹא יִקְרָא לוֹ בִּשְׁמוֹ, לֹא בְּחַיָּיו וְלֹא בְּמוֹתוֹ, אֶלָּא אוֹמֵר: אַבָּא מָרִי[14]. הָיָה שֵׁם אָבִיו אוֹ שֵׁם רַבּוֹ כְּשֵׁם אֲחֵרִים - מְשַׁנֶּה אֶת שְׁמָם[15]. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין נִזְהָר בְּכָךְ אֶלָּא בְּשֵׁם שֶׁהוּא פֶּלֶא[16], שֶׁאֵין הַכֹּל דָּשִׁין בּוֹ[17]; אֲבָל הַשֵּׁמוֹת שֶׁקּוֹרְאִין בָּהֶן אֶת הָעָם, כְּגוֹן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל זְמַן - קוֹרֵא בָּהֶן לַאֲחֵרִים[18] שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם[19]. אֵי זֶהוּ כָּבוֹד? מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמְכַסֶּה - מִשֵּׁל הָאָב[20]. וְאִם אֵין מָמוֹן לָאָב, וְיֵשׁ מָמוֹן לַבֵּן - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְזָן אָבִיו וְאִמּוֹ כְּפִי מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל[21]. וּמוֹצִיא וּמַכְנִיס וּמְשַׁמְּשׁוֹ בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁהַשַּׁמָּשִׁים מְשַׁמְּשִׁים בָּהֶן אֶת הָרַב[22]. וְעוֹמֵד מִפָּנָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ[23].

11) במקום המיוחד לו, לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו בעצה (רש"י לקידושין לא, ב) או במקום המיוחד לו להתפלל (יו"ד סי' רמ סעיף ב). 12) במקום המיוחד לו להסב בביתו (יו"ד שם). 13) אם היה אביו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יאמר: נראים לי דברי אבא, שנראה כמכריע את דבריו, אלא אם יש לו להשיב על החולק - משיב (קידושין לא, ב וכפירוש הרמ"ה הובא בכסף־משנה). 14) שם. "חכם - משנה שם אביו", ומפרש רש"י: אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו... אומר: כך אמר אבא מורי, וראה לקמן ה"ה. 15) של אחרים, שהשומע יחשוב שקורא את אביו או רבו, ויש כאן זלזול (רדב"ז). ומקור דברי רבינו ב"תשובות הגאונים" הובאו דבריהם ב"הערוך" ערך אביי, וכן בתוספות הרא"ש להוריות יד, א, שרבה קרא לתלמידו בן אחיו: "אביי", אע"פ ששמו האמיתי היא: נחמני - מפני שגם שמו של אבי רבה היה: נחמני, ולא רצה לקראו בשמו מפני כבוד אביו, וקרא אותו: אביי בלשון ארמית, כאדם שקורא: אבי, ויצא מזה: אביי. ורבא שהיה חבירו של אביי, קרא לו בשמו נחמני, ראה שבת לג, א (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ, ס"ק ז), וראה גיטין לד, ב ברש"י ד"ה והלכתא כנחמני. 16) מופלא ומובדל משאר שמות האנשים, כלשון הכתוב (שופטים יג, יח), "והוא פלאי". 17) רגילים. 18) שכן אנו מוצאים (כתובות קג, ב) שרבי אמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", למרות שזה היה שם אביו ורבו. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ה. 19) משמע מזה, שבפניו - אפילו בשמות אלה אסור לקרוא לאחרים, ולא ראינו את העם נזהר בזה? והרדב"ז ממליץ, שכל האיסור אינו אלא שקורא להם בשמם בלא תואר כבוד, אבל אם קורא אותם דרך כבוד, כגון ר' אברהם, או "סידי" אברהם - בערבית, אין בזה שום זלזול לאביו ורבו. 20) קידושין לב, א. וכפסק הרי"ף שם. ואע"פ ששנינו שם: "כבד את אביך... בחסרון כיס"? - הכוונה לביטול הבן ממלאכתו כדי לשמשו, כמבואר בגמרא שם. 21) בתורת צדקה, שכופים על הצדקה, כמבואר בכתובות מט, ב. ובהל' מתנות עניים פ"ז, ה"י. ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי יוסי ב"ר בון: "הלוואי ויהיו כל השמועות ברורות לי כזו, שכופין על הבן לזון את האב". 22) נדרים לח, ב: "מותר למלאות לו חבית של מים, ולהדליק לו את הנר" וכו' (הגר"א ליו"ד סי' רמ ס"ק ט). 23) שחייב לעמוד מפניו, משיראנו מרחוק מלוא עיניו, עד שיתכסה ממנו, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ז. ובקידושין לא, ב אמרו: רב יוסף כשהיה שומע קול צעדי אמו, אמר: אקום מפני השכינה שבאה.

ד. וְהָאָב שֶׁהָיָה תַּלְמִיד בְּנוֹ - אֵין הָאָב עוֹמֵד מִפְּנֵי הַבֵּן[24], אֲבָל הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא תַּלְמִידוֹ[25]. וְחַיָּב[26] לְכַבְּדוֹ בִּשְׁאָר דְּרָכָיו בִּשְׁעַת עֲשִׂיַּת מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ וַעֲשִׂיַּת חֲפָצָיו. כֵּיצַד? הַנִּשְׁמָע בִּדְבַר אָבִיו לְמָקוֹם[27] - לֹא יֹאמַר: מַהֲרוּנִי[28] בִּשְׁבִיל עַצְמִי[29]! פָּטְרוּנִי[30] בִּשְׁבִיל עַצְמִי[31]! אֶלָּא: מַהֲרוּנִי בִּשְׁבִיל אַבָּא[32]! פָּטְרוּנִי בִּשְׁבִיל אַבָּא! וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, לְעוֹלָם יִכְלֹל בִּכְלַל דְּבָרָיו שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ בִּכְבוֹד אָבִיו[33] וְשֶׁמִּתְיָרֵא מִמֶּנּוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והאב שהיה תלמיד בנו... הבן עומד מפני אביו".

בגמרא "בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו" היא איבעיא שלא נפשטה. הרמב"ם פסק ש"אין האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד בפני אביו", אבל הרא"ש כתב "ויעמדו זה מפני זה", ומביא שם: "אמרו עליו על המהר"ם מרוטנבורג שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו".

והרמב"ם אזיל לשיטתו, שבן חייב בכבוד אביו אפילו הוא רשע (פ"ו הי"א), ועאכו"כ אם הוא (רק) תלמידו.

(על־פי לקו"ש ח"ה עמוד 310 הערה 65)

24) למרות שהבן הוא רבו. 25) קידושין לג, ב. וכדעת רבינו חננאל, הובאה בר"ן שם. ולדעת הרא"ש שם, הואיל ושתי שאלות אלו הן בעיות שנשאלו בתלמוד ולא נפשטו,

הרי זה ספק תורה ולהחמיר, ויעמדו זה מפני זה, ולכן ממשיך הרא"ש: "אמרו על רבינו מאיר מרוטנבורג, שמיום שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו, ולא רצה שאביו יבוא אליו". וכן ביו"ד סי' רמ סעיף ז, שיש לחוש לבזיון התורה אם יתבזה הבן בפני האב, ויש להם להתרחק זה מזה. 26) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: כאן התחלת הלכה. 27) אם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו, וימלאו את רצונו בדברים שיאמר בשמו. 28) סדרו לי מהר את עניני. 29) שאני צריך ללכת. 30) שלחוני. 31) אע"פ שיודע שיכבדוהו כאביו. 32) שהוא צריך לי, יתלה הכבוד באביו (קידושין לא, ב וברש"י). 33) ולפיכך אם הוא יודע שאינו נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו, אל יתלה באביו, שאינו לו אלא גנאי (רש"י שם).

1 **ה. וְחַיָּב לְכַבְּדוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר מוֹתוֹ. כֵּיצַד? הָיָה**
2 **אוֹמֵר דְּבַר שְׁמוּעָה[34] מִפִּיו - לֹא יֹאמַר: כָּךְ אָמַר**
3 **אַבָּא; אֶלָּא אוֹמֵר: כָּךְ אָמַר אַבָּא מָרִי, אֲנִי כַּפָּרַת**
4 **מִשְׁכָּבוֹ[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר**
5 **חֹדֶשׁ שֶׁלְּאַחַר מִיתָתוֹ; אֲבָל לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[36]**
6 **- אוֹמֵר: זִכְרוֹנוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[37].**

34) דבר הלכה. 35) עלי יבוא כל רע הראוי לבוא על נפשו. וכעין זה בנגעים פ"ב, מ"א: "רבי ישמעאל אומר: בני ישראל, אני כפרתם". 36) שכבר קיבל מה שקיבל, שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חודש. 37) שם וברש"י. וביו"ד סי' רמ סעיף ט, מוסיף שיש להחמיר אפילו בכתיבה להזכיר כנ"ל. וכתב הט"ז שם (ס"ק יג) שנוסח הגמרא הוא: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא, ולפיכך אלה החותמים: זלה"ה מחסרים הלמ"ד, וצריך לחתום: זללה"ה.

7 **ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חַיָּבִין בְּמוֹרָא וְכָבוֹד[38];**
8 **אֶלָּא שֶׁהָאִישׁ יֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, וְהָאִשָּׁה אֵין בְּיָדָהּ**
9 **לַעֲשׂוֹת, שֶׁהֲרֵי רְשׁוּת אֲחֵרִים עָלֶיהָ[39]. לְפִיכָךְ, אִם**
10 **נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם[40] שָׁוִים[41].**

38) שהרי נאמר: "איש אמו ואביו תיראו" - הרי כאן שנים. 39) בעלה, שמשועבדת לו. ואם אין בעלה מקפיד, חייבת בכל דבר האפשרי כמו האיש (ש"ך ליו"ד סי' רמ ס"ק יט). 40) האיש והאשה. 41) קידושין ל, ב. ובנוגע לנתאלמנה - מקורו בירושלמי פאה פ"א, ה"א.

11 **ז. עַד הֵיכָן הוּא כִּבּוּד אָב וָאֵם? אֲפִלּוּ נָטְלוּ כִּיס שֶׁל**
12 **זְהוּבִים שֶׁלּוֹ וְהִשְׁלִיכוּ בְּפָנָיו לַיָּם - לֹא יַכְלִימֵם[42],**
13 **וְלֹא יְצַעֵר[43] בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא יִכְעַס כְּנֶגְדָּם; אֶלָּא יְקַבֵּל**
14 **גְּזֵרַת הַכָּתוּב[44] וְיִשְׁתֹּק. וְעַד הֵיכָן מוֹרָאָן? אֲפִלּוּ הָיָה**
15 **לוֹבֵשׁ[45] בְּגָדִים חֲמוּדוֹת[46] וְיוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ בִּפְנֵי הַקָּהָל,**
16 **וּבָא אָבִיו וְאִמּוֹ[47] וְקָרְעוּ בְּגָדָיו וְהִכּוּהוּ בְּרֹאשׁוֹ וְיָרְקוּ**
17 **בְּפָנָיו - לֹא יַכְלִימֵם, אֶלָּא יִשְׁתֹּק[48] וְיִירָא וְיִפְחַד**
18 **מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים שֶׁצִּוָּהוּ בְּכָךְ. שֶׁאִלּוּ מֶלֶךְ בָּשָׂר**
19 **וָדָם גָּזַר עָלָיו דָּבָר שֶׁהוּא מְצַעֵר יָתֵר מִזֶּה - לֹא הָיָה**
20 **יָכוֹל לְפַרְכֵּס[49] בַּדָּבָר; קַל וָחֹמֶר לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה**
21 **הָעוֹלָם כִּרְצוֹנוֹ.**

42) שם לב, א. ואע"פ שרבינו פסק לעיל ה"ג שכיבוד אב אינו אלא משל האב - בכל זאת אסור לבן לצערו ולהכלימו אפילו כשהכיס הוא שלו. כי הבדל יש בין כיבוד לצער, שאפילו הוא מאבד לו את כל ממונו אסור לבן לצערו (כסף־משנה ורדב"ז). וגירסת רבינו בגמרא שם... "ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו? מכלימו שאני (=שונה), וכי הא דרבה" וכו' (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ ס"ק יח). ולדעת הלחם־משנה, כוונת רבינו, אחרי שהשליך האב את הארנק אסור לבן לצערו, כי "מה שהיה היה", אבל ודאי טרם שהספיק להשליך את הכיס, מותר לבן להכלימו ולמנעו מלהפסיד את ממונו, כי אינו מצווה על כיבוד שיש בו חסרון כיס, וכן דעת הרמ"ה בטור יו"ד סי' רמ. 43) ובכת"י תימן: יצעוק. 44) שאמר: כבד את אביך ואת אמך וגו'. 45) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציאה שי"א, חסרה כל הפיסקה, ולפיכך הקפתיה בסוגריים. 46) מלשון הכתוב בבראשית כז, טו. 47) בכת"י תימן: או אמו. 48) קידושין לא, א. וכתב הש"ך ביו"ד שם ס"ק א: אבל מותר (לבן) לתבעו בדין. 49) להתלבט ולהתחבט. ובחולין פ"ב, מ"ו: "עד שתפרכס ביד וברגל" - שתנענע באבריה.

22 **ח. אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָכָךְ נִצְטַוִּינוּ, אָסוּר לְאָדָם לְהַכְבִּיד**
23 **עֲלֵיהוּ עַל בָּנָיו[50] וּלְדַקְדֵּק בִּכְבוֹדוֹ עִמָּהֶם, שֶׁלֹּא יְבִיאֵם**
24 **לִידֵי מִכְשׁוֹל[51], אֶלָּא יִמְחַל וְיִתְעַלֵּם[52]; שֶׁהָאָב שֶׁמָּחַל**
25 **עַל כְּבוֹדוֹ - כְּבוֹדוֹ מָחוּל[53].**

50) לדרוש מהם יותר מדאי. 51) שיסרבו לשמוע לו ויבעטו בו. 52) אם פגע בכבודו. 53) קידושין לב, א. ונפטר הבן מעונש, אם לא כיבדו (רדב"ז ח"א תקנד).

26 **ט. וְהַמַּכֶּה בְּנוֹ גָּדוֹל - מְנַדִּין אוֹתוֹ[54], שֶׁהֲרֵי הוּא**
27 **עוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[55].**

54) אומרים לו: "פלוני זה בשמתא", והוא מרוחק מהציבור, ואין יושבים עמו בארבע אמות, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז ה"ב, וה"ד. 55) שגורם שיבעט בו, וב'נמוקי יוסף' למועד קטן יז, א מפרש: "שמא לא יוכל לעמוד בפני יצר הרע, ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה". וכן עשתה שפחתו של רבי, כשראתה אדם מכה את בנו הגדול, אמרה: יהא אדם זה כשמתא (מועד קטן שם). ואינו נקרא גדול לעניין זה, רק אחר כב או כד שנה (רש"י לקידושין ל, א ד"ה משיתסר, וביו"ד סי' רמ סעיף כ). וכשהוא נשוי, אפילו פחות מגיל זה נקרא גדול (רש"ל לקידושין שם, סימן סח).

28 **י. מִי שֶׁנִּטְרְפָה[56] דַּעְתּוֹ שֶׁל אָבִיו אוֹ שֶׁל אִמּוֹ - מִשְׁתַּדֵּל**
29 **לִנְהֹג עִמָּהֶם כְּפִי דַּעְתָּם עַד שֶׁיְּרַחֵם עֲלֵיהֶן. וְאִם אֵי**
30 **אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּטּוּ בְּיוֹתֵר - יַנִּיחֵם וְיֵלֵךְ**
31 **לוֹ[57], וִיצַוֶּה אֲחֵרִים לְהַנְהִיגָם כָּרָאוּי לָהֶם[58].**

56) נתבלבלה. 57) קידושין לא, ב: רב אסי היתה לו אם זקנה, אמרה לו: אני רוצה תכשיטין, עשה לה. אמרה לו: אני רוצה להנשא לגבר, שיהיה יפה כמוך, עזבה והלך לארץ ישראל. 58) מצד המוסר וההגינות. והראב"ד קובל: אין

זו הוראה נכונה, אם הוא ילך ויניחם, למי יצוה לשמרם, והרדב"ז ממליץ על רבינו, שדווקא ביחס לבנה, אינה מתביישת ממנו, וגם אינו יכול לגעור בה, אבל אחרים גוערים בה, ואפשר ע"י הכאה תחזור משטותה, ומעשים בכל יום כיוצא בזה, אבל הבן אי־אפשר לו לעשות פעולות אלו, נמצאו דברי רבינו נכונים וצודקים.

יא. הַמַּמְזֵר[59] חַיָּב בִּכְבוֹד אָבִיו וּמוֹרָאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר[60] עַל מַכָּתוֹ וְקִלְלָתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה[61]. אֲפִלּוּ[62] הָיָה אָבִיו רָשָׁע וּבַעַל עֲבֵרוֹת - מְכַבְּדוֹ וּמִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ[63]. רָאָהוּ עוֹבֵר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה - לֹא יֹאמַר לוֹ: אַבָּא, עָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה[64]! אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: אַבָּא, כָּתוּב בַּתּוֹרָה כָּךְ וְכָךְ? כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ, וְלֹא כְּמַזְהִירוֹ[65].

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו".

אבל ה'טור' כתב ש"אביו רשע, כל זמן שלא עשה תשובה אינו חייב בכבודו".

ויש לומר שמחלוקתם תלויה לכאורה בשני הפירושים ברש"י על הפסוק "וימת תרח בחרן". א. "ולמה הקדים מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהיה הדבר מפורסם לכל, ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו כו'". ב. "ועוד, שהרשעים בחייהם קרויים מתים.

התירוץ ש"שלא יהיה הדבר מפורסם", מתאים לדעת הרמב"ם כי זה שהיה רשע אינו סיבה שלא לכבדו, אבל התירוץ ש"הרשעים בחייהם קרויים מתים" מתאים לדעת ה'טור' שאין חייב בכבוד אביו רשע.

(על־פי לקו"ש ח"ה עמוד 309)

59) שנולד מאיסור ערוה, כגון אבא אביו על אחותו והוליד את זה. 60) ממיתה. 61) שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך. וזה שבא על ערוה, אינו עושה מעשה עמך - כל עוד שלא עשה תשובה (יבמות כב, ב).
62) בכת"י תימן: שאפילו. 63) וכן פסק הרי"ף ליבמות שם, אע"פ שהבן פטור על הכאתו וקללתו, כשלא עשה אביו תשובה - אבל איסור יש בהכאתו, אפילו כשלא חזר בתשובה, כמו ששנינו (סנהדרין פה, ב): "לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית". וראה לעיל פ"ה הי"ב, ובביאורנו שם אות מט. ואע"פ שבהל' מלוה פ"ד ה"ד, פסק רבינו: "הניח להם אביהם פרה וטלית של ריבית וכל דבר המסוים, חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, במה דברים אמורים כשעשה תשובה... אבל אם לא עשה תשובה, אין חוששים לכבודו, ואפילו דבר המסוים אין מחזירים". ומקורו בבבא־מציעא סב, א - הרי שאינם חייבים בכבודו? שם מדובר כשמת בלא תשובה, שאינו יכול עוד לתקן את אשר עיוות, וכאן מדובר כשאביו חי, ויש תקוה שיחזור בתשובה, ונמצא הבן עבר למפרע, והדבר ברור, שהחי מצטער (רדב"ז). וב"אור שמח" הביא ראיה לדעת רבינו שממזר חייב בכבוד אביו, שכן בסנהדרין עא, א אמרו: שאם אמו אינה ראויה לאביו, כגון שהיא אסורה עליו בעונש כרת או מיתת בית־דין (שהבן הנולד מהם הוא ממזר), נידון הבן כסורר ומורה, אם חטא ולא שמע לקולם, ככתוב: בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו וגו', והרי שם לא עשה אביו תשובה, שהרי אמו נמצאת אצל אביו, ובכל זאת נתחייב אם לא שמע לקולם, והרי כל ענשו מתחייב מצד כיבוד הורים, שהרי אם רצו אביו ואמו למחול, מוחלים לו, ראה לקמן פ"ז ה"ח, ומכאן שגם ממזר מצווה על כיבוד אב ואם. 64) שהרי מצערו בכך, וגם פוגע בכבודו. 65) קידושין לב, א. והוא יבין מעצמו ולא יתבייש (יו"ד סי' רמ סעיף יא).

יב. מִי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אוֹ לְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, אֲפִלּוּ שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[66] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁמַע לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ - כֻּלְּכֶם חַיָּבִין בִּכְבוֹדִי[67].

66) של החכמים, כגון הדלקת נר חנוכה או נר של שבת, ראה הל' שבת פ"ה, ה"א. 67) יבמות ו, א. ובבבא־מציעא לב, א הדגישו: "אני ה' אלהיכם - כולכם חייבים בכבודי". וראה רש"י ליבמות ה, ב ד"ה כולכם. ואפילו מצוות של "דבריהם" - הואיל והתורה ציותה (דברים יז, יב): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", הרי הם כדברי תורה (כסף־משנה), וכלשון רבינו פ"א, ה"ב: "ואחד הדברים שעשאום סייג לתורה... מצות־עשה לשמוע להם, והעובר על כל אחד מהם, עובר בלא־תעשה".

יג. אָמַר לוֹ אָבִיו: הַשְׁקֵנִי מַיִם! וְיֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת מִצְוָה[68]: אִם אֶפְשָׁר לַמִּצְוָה שֶׁתֵּעָשֶׂה עַל יְדֵי אֲחֵרִים - תֵּעָשֶׂה, וְיִתְעַסֵּק בִּכְבוֹד אָבִיו; שֶׁאֵין מְבַטְּלִין מִצְוָה מִפְּנֵי מִצְוָה. וְאִם אֵין שָׁם אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹתָהּ - יִתְעַסֵּק בַּמִּצְוָה וְיַנִּיחַ כְּבוֹד אָבִיו; שֶׁהוּא וְאָבִיו חַיָּבִים בִּדְבַר מִצְוָה[69]. וְתַלְמוּד תּוֹרָה גָּדוֹל מִכִּבּוּד אָב וָאֵם[70].

68) כגון לקבור את המת או ללוותו. 69) קידושין לב, א. וכל זה במצוה שזמנה עובר, שאילו אין זמנה עובר, אפילו אם אין אחרים לעשותה עוסק תחילה בכבוד אביו, ואח"כ הוא מתפנה לעשיית המצוה (כסף־משנה בשם הרא"ש).
70) כמו ששנינו (פאה פ"א, מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". ובמגילה טז, ב אמרו: "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר (י"ד שנים למד תורה בבית עבר), לא נענש" על ביטול כיבוד אביו, כשפירש מאביו, ועל שאר כל השנים שנשתהה בבית לבן נענש (רש"י שם).

יד. אָמַר לוֹ אָבִיו: הַשְׁקֵנִי מַיִם! וְאָמְרָה לוֹ אִמּוֹ: הַשְׁקֵנִי מַיִם! - מַנִּיחַ כְּבוֹד אִמּוֹ וְעוֹסֵק בִּכְבוֹד אָבִיו תְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאִמּוֹ חַיָּבִין בִּכְבוֹד אָבִיו[71].

71) קידושין לא, א. וכן במשנה כריתות כח, א. וראה הל' אישות פט"ו, ה"כ: "וכן ציוו על האשה, שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה עליה מורא ממנו... ויהיה בעיניה כמו שר או מלך". ומובן, שאם נתגרשה מאביו,

כבוד שניהם שוה, ולאיזה מהם שירצה יקדים, כמבואר בקידושין שם, וכן נפסק להלכה ביו"ד סי' רמ, סעיף יד.

טו. חַיָּב אָדָם לְכַבֵּד אֶת אִשֶּׁת אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאָבִיו קַיָּם; שֶׁזֶּה בִּכְלַל כִּבּוּד אָבִיו[72]. וְכֵן מְכַבֵּד בַּעַל אִמּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ קַיֶּמֶת[73]; אֲבָל לְאַחַר מִיתָתָהּ - אֵינוֹ חַיָּב[74]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם חַיָּב בִּכְבוּד אָחִיו הַגָּדוֹל כִּכְבוּד אָבִיו[75].

72) כתובות קג, א, שנאמר: "כבד את אביך" - "את" לרבות אשת אביך. ושם מסופר, שרבינו הקדוש ציוה לבניו לפני מותו: "הזהרו בכבוד אמכם", והתכוון לאם חורגתם, שלאחר מותו אינם מצווים על כיבודה מצד הדין, אלא משום צוואתו. 73) שם, שנאמר "את אמך" - לרבות בעל אמך. 74) וביו"ד סי' רמ סעיף כא, מסיים: "ומכל־מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה". שהרי רבינו הקדוש ציוה לכבדה אף לאחר מותו, וכנ"ל אות סט (באר הגולה, שם). 75) כתובות שם "ואת אמך" - וא"ו יתירה, לרבות את אחיך הגדול. וביו"ד שם סעיף כב, מציין: "בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו". וראה ב"מגילת אסתר" ל"ספר המצוות" לרבינו שרש שני, שדעת רבינו, שהקטן חייב לכבד את אחיו הגדול, אפילו לאחר מיתת ההורים. תדע, שהרי לא התנה רבינו בחיוב כבוד אחיו הגדול שהוא רק בחיי ההורים, כדרך שהתנה באשת אביו. וראוי להעיר שביו"ד שם סעיף כד, אמרו: "חייב אדם לכבד חמיו". ומקורו במדרש 'שוחר טוב' תהלים ז, שכן דוד אמר לשאול חותנו (שמואל־א, כד, יב): "ואבי ראה גם ראה - מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו כאביו".

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) עונש בן סורר ומורה ומקור אזהרתו. תנאי האכילה שיתחייב עליה כזולל וסובא, הגיל המדוייק של חיוב בן סורר ומורה. בן סורר שמחלו לו הוריו קודם שייגמר דינו. אם הבת נידונית כסוררת ומורה. ירושת בן סורר שנהרג, למי?

א. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[2], הֲרֵי נִתְפָּרְשָׁה בּוֹ סְקִילָה[3]; וְלֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר[4], וְהֵיכָן הִזְהִיר? לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם - לֹא תֹאכַל אֲכִילָה הַמְּבִיאָה לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים; וְזוֹ אֲכִילַת בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[5], שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג אֶלָּא עַל אֲכִילָה מְכֹעֶרֶת שֶׁאָכַל. שֶׁנֶּאֱמַר: זוֹלֵל וְסֹבֵא. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹלֵל הוּא הָאוֹכֵל בָּשָׂר בְּרַעַבְתָּנוּת, וְסוֹבֵא - הַשּׁוֹתֶה יַיִן בְּרַעַבְתָּנוּת[6].

2) דברים כא, יח־כא. 3) "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת" (שם כא). 4) סנהדרין נו, ב. וראה לעיל פרק ה, ובביאורנו שם. 5) שם סג, א. ואף על פי שאין לוקים על לאו שבכללות, ולאו זה כולל דברים הרבה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ג - "כיוון שהעונש מפורש, לא נחוש לאזהרה אם היא מן הדין או מן לאו שבכללות" (ספר המצוות לרבינו לא־תעשה קצה). 6) זכר לדבר, שנאמר (משלי כג, כ): "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו" (סנהדרין ע, א). וכתב "החינוך" מצוה רמח: "משורשי המצוה: לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסיבת ריבוי האכילה ושתייה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "וישמן ישורון ויבעט", וכן אמרו חז"ל (ברכות לב, א) "מי גרם ליך שתהא מבעטת בי, אלא כרשינין שהאכלתיך". ודרך כלל אמרו (שם): מילוי הכרס יביא לחטאים רעים ... שהמזונות הם עיסת החומר, וההתבונות במושכל וביראת ה', היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים ובהתגבר עיסת החומר, תיחלש עיסת הנפש.. ועל כן תמנענו תורתינו לטובתנו מהרבות באכילה ושתייה פן יתגבר החומר על הנפש עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי...".

ב. אֲכִילָה זוֹ שֶׁהוּא חַיָּב עָלֶיהָ - דְּבָרִים הַרְבֵּה[7] יֵשׁ בָּהֶם[8], וְהֵן כֻּלָּן הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[9]. אֵינוֹ חַיָּב סְקִילָה עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו וְיִקְנֶה בָּשָׂר בְּזוֹל וְיַיִן בְּזוֹל[10]; וְיֹאכַל וְיִשְׁתֶּה חוּץ מֵרְשׁוּת אָבִיו[11] בַּחֲבוּרָה שֶׁכֻּלָּן רֵיקָנִין וּפְחוּתִין[12]; וְיֹאכַל הַבָּשָׂר חַי וְאֵינוֹ חַי, מְבֻשָּׁל וְאֵינוֹ מְבֻשָּׁל, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַגַּנָּבִים אוֹכְלִים[13], וְיִשְׁתֶּה הַיַּיִן מָזוּג[14] כְּדֶרֶךְ שֶׁהַגַּרְגְּרָנִים[15] שׁוֹתִים. וְהוּא שֶׁיֹּאכַל מִשְׁקַל חֲמִשִּׁים דִּינָרִין[16] מִבָּשָׂר זֶה בִּמְלוּגְמָא אַחַת[17], וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לֹג[18] מִיַּיִן זֶה בְּבַת אַחַת. גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ בִּרְשׁוּת אָבִיו[19]; אוֹ שֶׁגָּנַב מִשֶּׁל אֲחֵרִים[20], וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ הַמְכֹעֶרֶת בֵּין בִּרְשׁוּת אָבִיו בֵּין בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[21]. וְכֵן אִם גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה מְכֹעֶרֶת כָּזוֹ בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, וְהָיְתָה אֲכִילַת מִצְוָה אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם [אוֹ אֲכִילַת עֲבֵרָה אֲפִלּוּ מִדִّבְרֵיהֶם] - פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ - שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר בַּאֲכִילָה זוֹ אֶלָּא עַל קוֹלָם. יָצָא זֶה שֶׁעָבַר בָּהּ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה[22], אוֹ שֶׁאֲכָלָהּ בִּדְבַר מִצְוָה[23]. כֵּיצַד? אָכַל אֲכִילָה זוֹ הַמְכֹעֶרֶת עִם הַחֲבוּרָה הָרָעָה שֶׁאוֹכֵל עִמָּהֶם בִּדְבַר מִצְוָה[24], אוֹ שֶׁאֲכָלוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם[25], אֲפִלּוּ אֲכָלוֹ בְּתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים[26] שֶׁהִיא מִצְוָה מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן אִם אֲכָלָהּ מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים[27] וּרְמָשִׂים[28], אֲפִלּוּ אָכַל בְּתַעֲנִית צִבּוּר[29] שֶׁהִיא עֲבֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם[30] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַמִּיתָה[31].

7) תנאים והגבלות. 8) בכתב יד תימן: בה. 9) שנתקבלה איש מפי איש עד למשה מסיני. 10) אבל ביוקר - לא ימצא כל כך הרבה כסף לגנוב, וממילא לא ימשיך באכילה זו (סנהדרין ע, א וברש"י). 11) שאינו פוחד שם מאביו. 12) שירגילוהו בכך, אבל אם יש בחבורה אדם הגון, לא ימשיכו בה הרבה (שם עמוד ב וברש"י). 13) שאין להם שהות לבשל כל צרכו, הואיל ועושים מעשיהם בסתר. וראוי להעיר שבגמרא שם (עמוד א) אמרו: "בשר חי", ופירשו: שזהו מבושל ואינו מבושל. ולפי זה יש לגרוס בדברי רבינו: ויאכל הבשר חי; מבושל

ג. אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בְּשַׂר בְּהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל אֲכִילָה זוֹ מִבְּשַׂר הָעוֹף - פָּטוּר. וְאִם אָכַל אֲכִילָה זוֹ מִבְּשַׂר בְּהֵמָה, וְהִשְׁלִים הַחֲמִשִּׁים דִּינָרִים מִבְּשַׂר הָעוֹף[32] - חַיָּב. שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן - פָּטוּר[33].

32) כזית ממנו (רש"י שם). 33) שם.

ד. אָכַל בָּשָׂר חַי וְשָׁתָה יַיִן חַי[34] - פָּטוּר; שֶׁזֶּה קָרֵי[35] הוּא, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהִמָּשֵׁךְ בָּזֶה[36]. וְכֵן אִם אָכַל

ואינו מבושל. 14) במים. ובכתב יד תימן: מזוג ואינו מזוג. וכן בגמרא שם, שלא נתן בו מים הרבה, כי אם הוא מזוג מלוא צרכו - לא יבוא להמשיך בשתייתו (רש"י שם). 15) הסובאים. 16) שמשקלם ארבעת אלפים ות"ת שעורים בינוניות. וכדברי רבינו בהלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב: "הדינר שש מעין והמעה משקל שש עשרה שעורות". 17) אכילה אחת בלי הפסק, כאילו היא בלגימה אחת. שלא בלע החתיכה הראשונה עד שנתן השנייה לתוך פיו (רדב"ז). ובתוספתא סנהדרין פרק י"א, משנה ב שנינו: "אין נעשה בן סורר ומורה עד שייתן לתוך פיו כשיעור". והכוונה לאכילה בלי הפסק וכנ"ל. 18) שהן שתי רביעיות "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרים וחצי דינר בקרוב" (הלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב). והן כשיעור שלוש ביצים, וראה בהלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו, הלכה ד. 19) שפוחד שלא יראנו אביו. 20) אין זה מצוי לו לגנוב בכל עת. 21) הואיל ובכל המקרים הנזכרים אינו עלול להימשך ולהתמיד בהם, אין לחוש לו (סנהדרין עא, א), שכל חטאו של בן סורר ומורה אינו אלא משום סופו, כי ירדה תורה לסוף דעתו, שסופו לכלות נכסי אביו ומבקש הרגלו (לזלול בשר ולסבוא יין) ואינו מוצא, "ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב" (שם עב, א). ולפיכך כשאין דרכו להימשך אחרי האכילה המכוערת אין מחייבים אותו. 22) שאפילו בקול אביו שבשמים אינו שומע (ירושלמי שם פרק ח, הלכה ב). 23) "יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים" (שם) והרי הוא עושה מצוה, ואינו חייב אלא כשיעשה עבירה באכילתו. 24) בסעודה של מצוה, כגון נישואין וברית מילה, או אכילת קדשים. 25) שגנב ממעות מעשר שני, וקנה ממנו בשר ויין ואכלו בירושלים, וזוהי דרך מצוותו, ככתוב (דברים יד, כו) "ונתת הכסף בכל אשר תאווה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר". 26) שהיו סועדים בבית האבל כשבאו לנחמו, ראה לקמן הלכות אבל פרק י"ג הלכה ח. 27) עופות טמאים, ככתוב (ויקרא יא, יג) "לא יאכלו שקץ הם". 28) הם שרצים הרומשים על הארץ (סנהדרין ע, ב וברש"י). וראה לעיל הלכות עדות פרק י הלכה ב ובביאורנו שם, וכן בהלכות סנהדרין פרק י"ט, הלכה ד. ובהלכות שבועות פרק ה, הלכה ה. 29) שבית דין גוזר על הציבור להתענות. 30) כדברי רבינו בהלכות תעניות פרק א, הלכה ד: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים". 31) סנהדרין ע, ב.

ד. אָכַל בָּשָׂר חַי וְשָׁתָה יַיִן חַי[34] - פָּטוּר; שֶׁזֶּה קָרֵי[35] הוּא, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהִמָּשֵׁךְ בָּזֶה[36]. וְכֵן אִם אָכַל בָּשָׂר מָלִיחַ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לִמְלִיחָתוֹ[37], אוֹ שָׁתָה יַיִן מִגִּתּוֹ[38] - פָּטוּר; שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לְהִמָּשֵׁךְ בָּזֶה.

34) בלתי מזוג במים. 35) מקרה, שאין אדם נוהג לאכול בשר ויין כשהם חיים. 36) שם עמוד א. ואמר החכם (שער השמים יג): "הדברים המקריים אינם תמידיים". 37) שיצא ונחלף טעמו במלחו. 38) כשהוא יוצא מן הגת ועדיין מתוק הוא, ואינו טוב כיין ישן, וכל זמן שהוא תוסס (=רותח) הוא נקרא "יין מגיתו" ואינו טעים לשתייה (סנהדרין ע, א). ושם העלו דיעה שנייה, שבנוגע ל"סורר ומורה" אינו נקרא סובא עד שישתה יין שעברו עליו ארבעים יום מסחיטתו בגת, ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי. וראה הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ט לעניין נסכים, שאין מנסכים על המזבח "יין מגיתו שלא שהה ארבעים יום". ומקורו בעדויות פרק ו, משנה א.

ה. לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב קָטָן[39] שֶׁלֹּא בָא לִכְלַל הַמִּצְוֹת. וְכֵן אִישׁ שֶׁגָּדַל וַהֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ - אֵינוֹ נִסְקָל מִפְּנֵי שֶׁגָּנַב וְאָכַל וְשָׁתָה אֲכִילָה זוֹ הַמְכֹעֶרֶת[40]. הָא כֵּיצַד[41]? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּבֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, עַד שֶׁיַּקִּיף[42] כָּל הַגִּיד[43]; וְאַחַר שֶׁיַּקִּיף הַשֵּׂעָר כָּל הַגִּיד - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ וְאֵינוֹ נִסְקָל.

39) פחות משלוש עשרה שנה. 40) שנאמר: "בן סורר" - בן ולא איש (משנה בסנהדרין סח, ב). 41) מהו הזמן, שיצא מכלל קטן, ולכלל איש שגדל - לא בא. 42) בכתב יד תימן: עד שיקיף השיער. 43) שם, שנאמר: וכי יהיה לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש.

ו. כָּל יָמָיו שֶׁל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מֵאַחַר שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[44]. לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשְׁתּוֹ[45] וְיִהְיֶה עֻבָּרָהּ נִכָּר בִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[46], וְנֶאֱמַר: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - וְלֹא אָב[47] סוֹרֵר וּמוֹרֶה. הָא לָמַדְתָּ[48], שֶׁאִם הִקִּיף הַשֵּׂעָר אֶת כָּל הַגִּיד קֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִים שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[49].

44) שצמחו לו אחרי יג שנה. אבל אם הביא שערות לפני יג שנה אינם אלא שומא בלבד, כדברי רבינו בהלכות אישות פרק ב, הלכה י. 45) ממנו, אחרי שהביא שתי שערות. 46) לעיבורה, שאז מכירים אם מעוברת היא, ככתוב (בראשית לח, כד) "ויהי כמשלוש חדשים... וגם הנה הרה". 47) סנהדרין סט, א. "בן - ולא הראוי לקרותו אב". 48) מכאן אתה למד. 49) שאם נתקבל מפי השמועה, שאינו נסקל משיקיף כל הגיד, על כורחך, הכוונה קודם שישלים שלושה חדשים, כי לאחר שלושה חדשים ממילא אינו נסקל, אפילו כשלא הקיף השיער, שהרי אז הוא "אב", נמצא: הקיף שער - אף על פי שלא מלאו שלושה חדשים; מלאו שלושה חדשים - אף על פי שלא הקיף שיער, אינו נעשה סורר ומורה (שם).

ז. כֵּיצַד דָּנִין בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה? מְבִיאִין אוֹתוֹ אָבִיו

וְאִמּוֹ תְּחִלָּה לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה[50] וְאוֹמְרִין לָהֶן: בְּבָנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֶה. וּמְבִיאִין שְׁנֵי עֵדִים שֶׁגָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְקָנָה בָּשָׂר וָיַיִן בַּמֶּה שֶׁגָּנַב, וְאָכַל אוֹתָהּ אֲכִילָה הָאֲמוּרָה אַחַר הַהַתְרָאָה[51]. וְזוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה. וּמַלְקִין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר חַיְּבֵי מַלְקוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִסְּרוּ אֹתוֹ[52] וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם. חָזַר וְגָנַב מִשֶּׁל אָבִיו וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ - אָבִיו וְאִמּוֹ מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[53], וּמְבִיאִין שְׁנֵי עֵדִים וּמְעִידִין עָלָיו שֶׁגָּנַב וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ הָאֲמוּרָה אַחַר שֶׁהִתְרוּ בּוֹ[54]. וְזוֹ הִיא עֵדוּת אַחֲרוֹנָה. אֲפִלּוּ הָיוּ הַשְּׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים[55] הֵם הָאַחֲרוֹנִים[56]. וְאַחַר שֶׁמְּקַבְּלִין עֵדוּתָן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שֶׁמָּא הִקִּיף הַשַּׂעַר אֶת כָּל הַגִּיד. אִם לֹא הִקִּיף וְלֹא שָׁלְמוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים - גּוֹמְרִין דִּינוֹ כְּדֶרֶךְ כָּל הַרוּגֵי בֵּית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. וְאֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיְּהוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה הָרִאשׁוֹנִים[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבָנוּ זֶה - זֶהוּ שְׁלָקָה בִּפְנֵיכֶם[58].

50) המוסמך לדון דיני מכות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, הלכה ד. 51) שהתרו בו הוריו, בפני עדים אחרים, אבל אביו ואמו אין נאמנים עליו (סנהדרין עא, ב וברש"י). 52) ואין ייסור זה אלא מלקות, כתוב כאן: בן סורר ומורה, וכתוב (דברים כה, ב) "והיה אם בן הכות הרשע" מה שם מלקות אף כאן מלקות (שם). אבל אינו לוקה משום: לא תאכלו על הדם (ראה לעיל הלכה א), שאין לוקים על לאו שבכללות, אלא, לאו זה משמש אזהרה לעונש המלקות (שם סג, א ובתוספות דיבור המתחיל משום). 53) הדן דיני נפשות. 54) אביו ואמו. 55) העדים הראשונים. 56) תוספתא שם פרק י"א, משנה ג "בננו זה מלמד שאחד מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה". 57) הדיינים שחייבוהו מלקות. 58) שם עא, א.

ח. וְאִם מָחֲלוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ[59] קֹדֶם שֶׁיִּגָּמֵר דִּינוֹ[60] - פָּטוּר[61].

59) ואפילו אחד מהם, וכמבואר בירושלמי שם פרק ח, הלכה ו. 60) אפילו לאחר שתפשוהו והביאוהו לבית דין. 61) ירושלמי שם: "ואפילו עמד בדין - בשלא נגמר דינו, אבל אם נגמר דינו לא", שהרי הוא כהרוג, וכמבואר בסמוך. וראוי להעיר, שרש"י בסנהדרין פח, ב מפרש: "אם רצו למחול ולא הביאוהו לבית דין... שהכתוב תלה בהם: ותפשו אותו". נראה מדבריו שאם כבר הביאוהו לבית דין אינם יכולים למחול, אבל דברי רבינו מקורם בירושלמי הנ"ל (משנה למלך).

ט. בָּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף הַשַּׂעַר מִלְּמַטָּה - פָּטוּר[62]. וְאִם מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ בָּרַח, אֲפִלּוּ הִזְקִין - כָּל עֵת שֶׁיִּמָּצֵא יִסָּקֵל; שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ - הֲרֵי הוּא כְּהָרוּג וְאֵין לוֹ דָּם[63].

62) שנשתנה גופו, והרי אילו היה חוטא עכשיו היה נפטר, כמבואר לעיל הלכה ה. 63) משנה בסנהדרין עא, ב.

י. הָיָה אָבִיו רוֹצֶה[64] וְאִמּוֹ אֵינָהּ רוֹצָה, אִמּוֹ רוֹצָה וְאָבִיו אֵינוֹ רוֹצֶה - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ. הָיָה אֶחָד מֵהֶן גִּדֵּם אוֹ חִגֵּר אוֹ אִלֵּם אוֹ סוּמָא אוֹ חֵרֵשׁ - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְתָפְשׂוּ בוֹ - וְלֹא גִּדְּמִים; וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ - וְלֹא חִגְּרִים; וְאָמְרוּ - וְלֹא אִלְּמִים; בְּנֵנוּ זֶה[65] - וְלֹא סוּמִים; אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ - וְלֹא חֵרְשִׁים[66].

64) להביאו לבית דין ולהאשימו. 65) משמע שמראים אותו באצבעם. 66) כשהבן אומר להם: איני רוצה לשמוע בקולכם, אינם שומעים, ואף על פי שרואים אחרי כן, שאינו מקיים מצוותם? - התורה אמרה: איננו שומע בקולנו, משמעו, שבשעת הקול, שמעו ממנו: שאינו מקבל דבריהם (שם עמוד א וברש"י).

יא. גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁיִּסָּקֵל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. אֲבָל הַבַּת - אֵינָהּ נִדּוֹנֶת בְּדִין זֶה, שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהִמָּשֵׁךְ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּאִישׁ[67]. שֶׁנֶּאֱמַר: בֵּן - וְלֹא בַּת[68], וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[69].

67) ולא תבוא ללסטם את הבריות, כדרך הבן, ראה בביאורנו לעיל הלכה ב. 68) שם ע, א. ושם הנוסח: "אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראוייה להיות כבן סורר ומורה, שהכול מצויים אצלה בעבירה (כשלא תמצא הרגלה לזלול ולסבוא תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות לעבירה בשביל אתנן - רש"י), אלא גזירת הכתוב היא: בן - ולא בת". 69) שניהם ספק זכר ספק נקיבה, ואין עונשים מספק.

יב. טֻמְטוּם שֶׁנִּקְרַע[70] וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן מִשְׁעַת הַתְּרָאָה[71].

70) שניתחוהו ומצאו את גידו וביציו טמונים בגוף (רשב"ם לבבא בתרא קכו, ב). 71) משמע מזה, אילו היה נקרע לפני ההתראה, ונמצא בן, נעשה בן סורר ומורה, אולם בדפוס ויניציאה שי"א וכן בכתב יד תימן הנוסח: משעת הווייה. כלומר, משעת לידה, צריך שיהיה זכר גמור, ואפילו נקרע לפני ההתראה, אינו נעשה סורר ומורה, וזה בהתאם לגירסת התלמוד (בבא בתרא קכו, ב) "עד שיהא בן משעת הווייה" וכפירוש הרשב"ם שם, והשווה הלכות נחלות פרק ב, הלכה ג.

יג. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה צָרִיךְ הַכְּרָזָה. כֵּיצַד מַכְרִיזִין עָלָיו? כּוֹתְבִין לְכָל יִשְׂרָאֵל: בְּבֵית דִּין פְּלוֹנִי סָקַלְנוּ פְּלוֹנִי מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[72].

72) סנהדרין פט, א, כדי לרדות את האחרים, שנאמר (דברים כא, כא) "וכל ישראל ישמעו ויראו" והשווה לעיל פרק ג, הלכה ה, והלכות עדות פרק י"ח, הלכה ז.

יד. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הֲרֵי הוּא כְּכָל הָרוּגֵי בֵּית דִּין

1 שֶׁמְּמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶן[73]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָבִיו גָּרַם לוֹ
2 סְקִילָה - הֲרֵי הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נְכָסָיו[74].

73) כמבואר לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. בניגוד להרוגי המלך, שממונם למלך, ראה לקמן הלכות מלכים פרק ד, הלכה ט. 74) ואין חושדים בו שמא עיניו נתן בממונו, ולפיכך לא מחל לו וגרם לסקלו (רדב"ז). וכן מצינו באחאב, אחרי ששמע כי מת נבות, ויקם "לרדת אל כרם נבות היזרעאלי לרשתו" (מלכים-א כא, טז), ואמר רב יהודה (סנהדרין מח, ב) נבות - בן אחי אחאב היה, וירד ליורשו בתורת דודו, הרי שלמרות זה, שגרם למותו, לא הפסיד את ירושתו, וכן מצינו (שמואל-ב יד, ז) "ונמיתהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמידה גם את היורש" ומפרש הרד"ק: הם מתכוונים להרוג את בני, כדי שיירשו נכסי בעלי, ואין כוונתם לגאול את דם אחיו הנרצח, כי לא נתחמם לבבם על זה, אלא לרשת את נחלתו הם באים. הרי, שגואל הדם ההורג את הרוצח, יורשו, אם אין לו בנים (אור שמח).

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

הִלְכוֹת אֵבֶל

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן מְטַמֵּא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאֵין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין[1]. וּלְפִי זֶה כָּלַלְתִּי הֲלָכוֹת אֵלּוּ בְּסֵפֶר זֶה[2], שֶׁהֵן מֵעֵין[3] קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה[4]. ב) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא כֹּהֵן גָּדוֹל לִקְרוֹבִים. ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס עִם הַמֵּת בְּאֹהֶל. ד) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לְנֶפֶשׁ אָדָם אֶלָּא לִקְרוֹבִים בִּלְבַד.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[5]

1) מתבארת בו המצוה להתאבל על הקרובים ומקורה בתורה. מאימתי יתחייב אדם באבל קרוביו שמתו, ובהרוגי מלכות שאין מניחים אותם להיקבר. תינוק שמת ביום היוולדו מה דין אבלו. ההבדל בין הרוגי מלכות להרוגי בית דין באבלם ובקבורתם. הפורשים מדרכי ציבור, והמומרים והמוסרים שמתו - מה דינם באבל. המאבד עצמו לדעת - איך מתעסקים עימו ושאר דברי אבלו.

3 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. שֶׁנֶּאֱמַר:**
4 **וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם, הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְיָ[6]. וְאֵין אֲבֵלוּת**
5 **מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד, שֶׁהוּא יוֹם**
6 **הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְּבוּרָה[7]; אֲבָל שְׁאָר הַשִּׁבְעָה יָמִים -**
7 **אֵינוֹ דִּין תּוֹרָה. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וַיַּעַשׂ**
8 **לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים - נִתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְחַדְּשָׁה**
9 **הֲלָכָה[8]. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת יְמֵי**
10 **אֲבֵלוּת וְשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה[9].**

2) כמבואר לקמן פ"א, ה"ט. 3) בספר שופטים, הדן בתפקידי השופטים וסמכותם. 4) מענין. 5) הנזכרת בהרוגי בית־דין, ככתוב (דברים כא, כג): "כי קבור תקברנו ביום ההוא", וכבר הדגיש רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ו, ה"ח: "ולא הרוגי בית־דין בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא־תעשה", וראה לקמן פ"ד ה"ח, דינים מפורטים בזה. 6) לאכול קדשים ביום אנינותו על מות בניו, ומכיון שנדחית אכילת קדשים, שהיא מצות־עשה של תורה מפני האנינות, סובר רבינו שהאנינות, שהיא אבלות על הקרובים ביום הראשון למותם, היא מצות־עשה מן התורה (רדב"ז). וראה זבחים קא, א שאכילת קדשים באנינות, אסורה בקל־וחומר ממעשר הקל, ומה מעשר הקל אמרה תורה (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו" - קדשים (=החמורים ממעשר) לא כל־שכן. וב'ספר המצוות' עשה לז, כותב רבינו: "שנצטוינו שיתטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה (ויקרא כא, ב־ג)...מצוה זו עצמה היא מצות אֵבל. כלומר, שכל אדם מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ומחמת חומר חיוב זה, פֵּרֵשׁ בכהן, שהוא מוזהר על הטומאה, שיתטמא על־כל־פנים כשאר ישראל, כדי שלא יקלו בדיני האבלות... ובפירוש אמרו (מועד קטן יד, ב) "אבל אינו נוהג אבלות ברגל, אִי אבלות דמעיקרא (שמלפני הרגל) הוא - אָתי 'עשה' דרבים (=שמחת החג שהיא מוטלת על כל ישראל), ודחי 'עשה' דיחיד". הנה נתבאר שחיוב האבלות הוא דאורייתא, ושהיא מצות־עשה". 7) דעת הגאונים הובאה ברי"ף לברכות פ"ב, וכן אמרו בגמרא שם טז, ב: שנאמר (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר", הרי שהאבל והמרירות אינם אלא יום אחד. וראה ברבינו יונה שם, שמביא שיטת "רבני צרפת" שאפילו האבילות של יום ראשון אינה אלא מדברי חכמים, ואע"פ שהאנינות היא דין תורה - אנינות לחוד, ואבילות לחוד. ומה שאסור באנינות - מותר באבלות, דוגמא לכך, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. 8) שאין אבלות אלא יום ראשון בלבד, ואין למדים דבר מקודם מתן־תורה (ירושלמי מועד קטן פ"ג, ה"ה), והשווה שבת קלה, א "ניתנה תורה ונתחדשה הלכה". 9) ירושלמי כתובות פ"א, ה"א. ובירושלמי במועד קטן שם, דרשו: "והפכתי חגיכם לאבל (עמוס ח, י) - מה חג שבעה, אף אבילות שבעה". וכן בבבלי כ, א.

11 **ב. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב אָדָם בְּאֵבֶל? מִשֶּׁיִּסָּתֵם הַגּוֹלֵל[10].**
12 **אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִקְבַּר הַמֵּת - אֵינוֹ אָסוּר בְּדָבָר מִן**
13 **הַדְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בָּהֶן[11]. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה רָחַץ**
14 **דָּוִד וְסָךְ כְּשֶׁמֵּת הַיֶּלֶד[12] טֶרֶם שֶׁיִּקָּבֵר[13].**

10) לאחר שישימו את המת בקבר וימלאו הקבר עפר (מועד קטן כז, א). ובמדרש "שוחר טוב" פט"ז: "לא נקראו (=האבות) קדושים, עד שניתנו בארץ ונסתם הגולל בפניהם, שנאמר: לקדושים אשר בארץ המה". גולל - אבן גדולה שנותנים על הקבר לסותמו, מלשון: "וגללו את האבן" (רמב"ן ב'תורת האדם'). ורבינו בפירוש המשנה (אהלות פ"ב, מ"ד) אומר: "ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר, כאמרו: "אבן גלל" (עזרא ו, ד) ענינו מתגלגלת". 11) כגון תספורת וכיבוס, רחיצה וסיכה וכו', כמבואר לקמן פ"ה, ה"א. 12) אשר ילדה אשת אוריה לדוד (שמואל־ב יב, טו, כ). 13) שעדיין

לא חלו עליו דיני אבלות, אבל דיני אנינות חלים על האונן, משעת מיתת המת עד שיקבר, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ו.

1 **ג. הֲרוּגֵי מַלְכוּת שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לְהִקָּבֵר**[14], 2 **מֵאֵימָתַי מַתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן וְלִסְפֹּד שִׁבְעָה** 3 **וּשְׁלֹשִׁים? מִשֶּׁיִּתְיָאֲשׁוּ לִשְׁאֹל**[15] **לַמֶּלֶךְ לְקָבְרָן, אַף עַל** 4 **פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מִלְּגַנֵּב אוֹתָן**[16].

14) מחמת שנאה וכדומה. 15) בכת"י תימן: מלשאול. 16) מתאבלים עליהם, כי נדיר מאד הוא שיצליחו לגנבם (מסכת שמחות פ"ב, הי"א). וכתבו הרמב"ן והרא"ש, הובאו דבריהם בכסף־משנה, אין הדברים אמורים אלא בהרוגי מלכות, שמונעת קבורתם מחמת שנאה, כגון הרוגי ביתר וכדומה, שגזירתה אינה עשויה להבטל, אבל מי שלא הניחו השלטון להקבר עד שיפדוהו בממון הרבה, לא חלה עליו אבילות, כי אפשר שיתפייס השלטון בסכום קטן וירשוהו להקבר. וזהו שהדגיש רבינו: "שאין מניחים אותם להקבר" - שאין הדבר תלוי בממון, אלא בחסדי המלכות לבטל גזירתה הזדונית (כסף־משנה).

5 **ד. מִי שֶׁטָּבַע בַּנָּהָר**[17] **אוֹ מִי שֶׁאֲכָלַתּוּ חַיָּה רָעָה -** 6 **מִשֶּׁנִּתְיָאֲשׁוּ לְבַקֵּשׁ. מְצָאוּהוּ אֵיבָרִים אֵיבָרִים - אֵין** 7 **מוֹנִין לוֹ עַד שֶׁיִּמָּצֵא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ**[18] **אוֹ יִתְיָאֲשׁוּ** 8 **מִלְּבַקֵּשׁ**[19].

17) שמחות שם, הי"ב. וב"העיטור" אות ק מביא בשם תשובת הרי"ף שאין חיוב אבלות אלא אם טבע במים שיש להם סוף, כי אז בידוע שהוא מת, כי אילו היה חי היה יוצא מן המים לעינינו, אבל אם טבע במים שאין להם סוף שהוא בחזקת חי, ואין מתירים את אשתו להנשא לאחרים, שמא יצא במקום אחר ולא ראינוהו, כמבואר בהל' גירושין פי"ג הט"ז - אין מתאבלים עליו. כי אם תחמיר להתאבל עליו, יחשבוהו כמת ויבואו להתיר את אשתו להנשא, וכן ביו"ד סי' שעה סעיף ז. ודעת רבינו סתומה בזה, וכנראה שסובר הואיל ואבילות ביום ראשון היא מצות־עשה מן התורה - אין לדחותה משום חשש שמא יבואו להתירה להינשא, ויתכן שגם הרי"ף עצמו לא נתכוון אלא בשאר הימים שהאבילות בהם אינה אלא מדבריהם בלבד, ועדיין הדבר צריך הכרע (רדב"ז). 18) שניהם יחד, ומספיק שהראש יצטרף לשיעור הרוב, אבל ראש בלא רוב הגוף או להיפך - אין מתאבלים עליו ('פרישה' ליו"ד שם, אות יט). 19) שמחות שם. ואם נמצא אחר שנתייאשו ממנו, אין הקרובים צריכים לחזור ולהתאבל, אלא הבנים - אם הם שם בשעה שנמצא, מתאבלים אותו היום בלבד, שאין זה גרוע מדין "ליקוט עצמות אביו", שמתאבל הבן עליהם כל היום, ראה לקמן פי"ב ה"ח (יו"ד שם, סעיף ז).

9 **ה. מִי שֶׁדַּרְכָּן לִשְׁלֹחַ הַמֵּת לִמְדִינָה**[20] **אַחֶרֶת לְקָבְרוֹ,** 10 **וְאֵינָם יוֹדְעִים מָתַי יִקָּבֵר - מֵעֵת שֶׁיַּחֲזִירוּ פְּנֵיהֶן** 11 **מִלְּוַיּוֹתוֹ מַתְחִילִין לִמְנוֹת שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמַתְחִילִין** 12 **לְהִתְאַבֵּל**[21].

20) לעיר. 21) מועד קטן כב, א. וההולכים עמו מונים משיקבר, וראה לקמן פ"ז, ה"ד. וכתב הרדב"ז: אבל אם נקבר בעיר עצמה, אע"פ שהוא חוץ לתחום, אין אבילות נוהגת עד שיחזרו הקוברים וידעו כולם שנקבר.

13 **ו. הַנְּפָלִים**[22] **- אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן**[23]**. וְכֹל שֶׁלֹּא** 14 **שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם**[24] **בְּאָדָם**[25] **- הֲרֵי זֶה נֵפֶל**[26]**. אֲפִלּוּ** 15 **מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - אֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו**[27].

22) ולד מת שהפילתו אמו, או שנולד חי ואינו בן קיום, ככתוב (קהלת ו, ג־ד) "טוב ממנו הנפל...ובחשך שמו יכוסה". 23) נדה מד, ב. 24) שלא חי שלשים יום משעת לידתו. 25) בניגוד לבהמה, שאם חי הולד שמונה ימים מותר לאכלו, ואינו נפל (שבת קלה, ב). 26) שנאמר (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חודש תפדה" - עכשיו נתברר שהוא בן קיום ולא קודם לכן (שם וברש"י). 27) שיום שלושים הרי הוא כיום שלפניו (בכורות מט, א), והשווה הל' בכורים פי"א, הי"ז. ואע"פ שבהל' יבום פ"א ה"ה, כתב רבינו: "ואם מת בתוך השלושים... הרי זה ספק נפל, ספק בן קיימא"? - אין מתאבלים על הספק (רדב"ז).

16 **ז. וְאִם נוֹדַע בְּוַדַּאי שֶׁנּוֹלַד לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים** 17 **גְּמוּרִים**[28]**, אֲפִלּוּ מֵת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד - מִתְאַבְּלִים** 18 **עָלָיו**[29].

28) שלא שימשה עם בעלה כל ימי עיבורה, ועברו תשעה חדשים מששימשה עד שילדתו (רש"י לשבת קלו, א ד"ה לא נצרכא). 29) נדה מד, א "תינוק בן יום אחד... הרי הוא לאביו ולאמו... כחתן שלם". וביארו בגמרא שם עמ' ב, שהכוונה לענין אבילות שמתאבלים עליו, וכגון שנודע לנו שגמרו חדשיו. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ו: "אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו...הרי זה נהרג עליו... והוא שכלו לו חדשיו". וכתב הרמ"א באבן־העזר סי' קנו, סעיף ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחודש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה, הרי זה ולד של קיימא, ואע"פ שאמרו (יבמות מב, א): יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים (חודש תשיעי חסר) - כבר תמהו על זה רבים, שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר, שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". והשווה 'תוספות' לחולין מז, א ד"ה כל הני; וכן בע"ז כד, ב ד"ה פרה וחמור.

19 **ח. בֵּן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד מֵת, וּבֵן שְׁמוֹנָה שֶׁמֵּת** 20 **אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וּמִי שֶׁיָּצָא מְחֻתָּךְ אוֹ מְרֻסָּס**[30] 21 **אַף עַל פִּי שֶׁכָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו - הֲרֵי זֶה נֵפֶל; וְאֵין** 22 **מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן, וְלֹא מִתְעַסְּקִין עִמָּהֶם**[31].

30) מעוך לרסיסים, כלשון הכתוב (עמוס ו, יא) "והכה הבית לרסיסים". ובכת"י תימן, הנוסח: או מסורס. ואמנם במס' שמחות פ"א ה"ז שהיא המקור לדברי רבינו, כתוב: מחותך מפורט. ופירשו שם: שיצא הפוך מבטן אמו, שאינו יכול לחיות, וכן ברי"ף מועד קטן סוף פ"ג, וב'נמוקי יוסף' שם. 31) שאין מתבטלים ממלאכה עבורם (שמחות שם, וראה ב'נמוקי יוסף' למועד קטן שם. וביו"ד סי' שדמ, סעיף ח: "אין מתעסקין להספד ולַלַוות". וכתב הש"ך שם: אבל בצרכי מיטה וקבורה מתעסקים עמהם. והראב"ד משיג, ולדעתו כל בן שמונה חדשים שמת לאחר שלשים יום אינו

נפל, הואיל ושהה שלשים יום, הרי זה בן שבעה אלא שנתעכב בבטן אמו עוד חודש וראוי היה לחיות, שהרי כך אמר רבן שמעון בן גמליאל (שבת קלה, ב) "כל ששהה שלשים יום באדם - אינו נפל"! ודעת רבינו, הואיל ובתוספתא (שבת פט"ז, ה"ד) חולקים החכמים עליו, ולדעתם אין שלשים יום מועילים בדבר, אלא חדשי ההריון קובעים בזה, הרי ממילא אין להתאבל עליו, שכבר אמרו (מועד קטן יח, א): "הלכה כדברי המקיל באבל". וכל זה, כשהוא בן שמונה ודאי, אבל אם אינו יודע באיזה חודש נולד, וחי שלשים יום, יצא מתורת נפל ומתאבלים עליו (רדב"ז).

1 **ט. כָּל הֲרוּגֵי מַלְכוּת[32], אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱרְגוּ בְּדִין**
2 **הַמֶּלֶךְ, וְהַתּוֹרָה נָתְנָה לוֹ רְשׁוּת לְהָרְגָן[33] - הֲרֵי אֵלּוּ**
3 **מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן[34], וְאֵין מוֹנְעִין מֵהֶן כָּל דָּבָר[35],**
4 **וּמְמוֹנָם לַמֶּלֶךְ[36], וְנִקְבָּרִין בְּקִבְרֵי אֲבוֹתֵיהֶן[37]. אֲבָל כָּל**
5 **הֲרוּגֵי בֵּית דִּין[38] - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן[39], אֲבָל**
6 **אוֹנְנִין; שֶׁאֵין אֲנִינוּת אֶלָּא בַּלֵּב[40]. וְאֵין נִקְבָּרִין עִם**
7 **אֲבוֹתֵיהֶן[41] עַד שֶׁיִּתְאַכֵּל הַבָּשָׂר[42], וּמָמוֹנָם**
8 **לְיוֹרְשֵׁיהֶם[43].**

32) שמרדו במלך. 33) ככתוב (יהושע א, יח): "כל איש אשר ימרה את פיך... לכל אשר תצונו יומת". 34) שמחות פ"ב, הי"א. 35) להספידם וכדומה, הואיל ואין חטאם אלא שביזו את המלך, אע"פ שנהרגו בדין המלכות - מיתתם היא כפרתם ואסור לבזותם יותר (לחם־משנה). 36) סנהדרין מח, ב. והשווה הל' מלכים פ"ד, ה"ט. 37) שמיתתם כיפרה עליהם (שם מז, ב). 38) על עבירות חמורות, שבית־דין ממית עליהן, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד, הלכה א. 39) כדי שיהא בזיונם כפרה להם (משנה בסנהדרין מו, ב וברש"י). 40) ואין זה כבוד להרוג, ולפיכך אין כפרתו נמנעת בכך (שם וברש"י). 41) שאין קוברים רשע אצל צדיק. 42) כבר נתכפרו במיתתם ובזיונם, ומלקטים עצמותיהם לקברן בקברות אבותיהם (שם עמ' א וברש"י), והשווה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד הלכה ט. 43) סנהדרין מח, ב.

9 **י. כָּל הַפּוֹרְשִׁין מִדַּרְכֵי צִבּוּר, וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁפָּרְקוּ**
10 **עֹל הַמִּצְוֹת מֵעַל צַוָּארָן, וְאֵין נִכְלָלִין בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל**
11 **בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת וּבְכִבּוּד הַמּוֹעֲדוֹת וִישִׁיבַת בָּתֵּי**
12 **כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּבְנֵי חוֹרִין**
13 **לְעַצְמָן, וְכֵן הָאֶפִּיקוֹרוֹסִין [וְהַמּוּמָרִים] וְהַמּוֹסְרִין[44]**
14 **- כָּל אֵלּוּ אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן; אֶלָּא אֲחֵיהֶם וּשְׁאָר**
15 **קְרוֹבֵיהֶם לוֹבְשִׁין לְבָנִים וּמִתְעַטְּפִים לְבָנִים וְאוֹכְלִים**
16 **וְשׁוֹתִים וּשְׂמֵחִים[45], שֶׁהֲרֵי אָבְדוּ שׂוֹנְאָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ**
17 **בָּרוּךְ הוּא. וַעֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: הֲלוֹא מְשַׂנְאֶיךָ יְיָ**
18 **אֶשְׂנָא.**

44) מפורש לעיל הל' ממרים פ"ג, ה"ב. 45) שמחות פ"ב, ה"י. וכן נאמר (משלי יא, י) "ובאבוד רשעים רנה". וראה סנהדרין לט, ב. ושם מז, א אמרו: "יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי ציבור - יטמא? תלמוד־לומר: לא יטמא בעל בעמיו - בעושה מעשה עמיו". והשווה לקמן פ"ב, ה"ח. וכתב הטור יו"ד סי' שמה: "מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים... וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו". וב'מרדכי' למועד קטן פ"ג אות תתפו, מביא בשם רבי יצחק מוינא, שרבינו גרשום התאבל על בנו שהמיר עם אמו ומת. ובהגהות אשר"י לרא"ש שם פ"ג אות נט מביא: "רבינו גרשון התאבל על בנו כשהמיר דתו, ארבעה עשר יום. קל־וחומר לשכינה ארבעה עשר יום", ע"פ דברי התלמוד (בבא־קמא כה, א) "ואביה ירוק ירק בפניה, הלא תכלם שבעת ימים — קל־וחומר לשכינה ארבעה עשר יום".

19 **יא. הַמְאַבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת[46] - אֵין מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ לְכָל**
20 **דָּבָר[47], וְאֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו[48], וְאֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ.**
21 **אֲבָל עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה[49], וְאוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת**
22 **אֲבֵלִים[50], וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא כָּבוֹד לַחַיִּים[51]. וְאֵי זֶהוּ**
23 **הַמְאַבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת? לֹא שֶׁעָלָה לַגָּג וְנָפַל וָמֵת[52],**
24 **אֶלָּא הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי עוֹלֶה לְרֹאשׁ הַגָּג! רָאוּהוּ שֶׁעָלָה**
25 **מִיָּד דֶּרֶךְ כַּעַס, אוֹ שֶׁהָיָה מְצֻעָר[53], וְנָפַל וָמֵת - הֲרֵי**
26 **זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאִבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת. אֲבָל אִם רָאוּהוּ חָנוּק**
27 **וְתָלוּי בְּאִילָן, אוֹ הָרוּג וּמֻשְׁלָךְ עַל גַּב סִיפּוֹ - הֲרֵי**
28 **זֶה בְּחֶזְקַת כָּל הַמֵּתִים[54], וּמִתְעַסְּקִין עִמּוֹ וְאֵין מוֹנְעִין**
29 **מִמֶּנּוּ דָּבָר.**

46) לרצונו ובהכרתו המליאה. 47) לקרוע עליו או ללוותו. 48) שמחות פ"ב ה"א, שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם (בבא־קמא צא, ב). וראה ע"ז יח, א "מוטב שיטלנה מי שנתנה (=הקב"ה), ואל יחבל הוא בעצמו". 49) כשחוזרים מהקבורה, עומדים המלווים סביב לאבלים שורה לפני שורה לנחמם, כדברי רבינו לקמן פי"ג, ה"א. 50) "דברים שאומרים בבית האבל" (לקמן פי"ב ה"ד), והם דברי שבח להקב"ה, ומסיימים בה: "מחיה מתים במאמרו, ברוך אתה ה' מחיה המתים" (כתובות ח, ב). 51) שמחות שם. אבל האבילות עצמה אינה אלא כבוד המתים. ואע"פ שאבילות יום ראשון מן התורה היא? לא חייבה תורה אלא למי שעושה מעשה עמך, ומאבד זה - אינו עושה מעשה עמך (רדב"ז). 52) שמא נפל מאונס ושלא מדעתו, ומתאבלים עליו. 53) שרוי בצער. 54) שמחות שם. הרי זה בחזקת מאבד עצמו שלא לדעת (טור יו"ד סי' שמה). וקטן המאבד עצמו, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס, כשאול המלך (שירא, פן ידקרוהו הפלשתים ויתעללו בו, והחזיק בחרבו ונפל עליה, שמואל־א לא, ד), אין מונעים ממנו כל דבר (יו"ד שם סעיף ג). וכן אמרו ב'מדרש רבה' נח, פרשה לד "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש - יכול כשאול? תלמוד־לומר אך" אין אך, אלא למעט. וביבמות עח, ב תבע הקדוש־ברוך־הוא את כבודו של שאול, "שלא נספד כהלכה", הרי שחייבים בהספדו (ביאור הגר"א שם, ס"ק ה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מי הם הקרובים שחייב להתאבל עליהם דין תורה. הקרובים שהחכמים הוסיפו עליהם. הקרובים שהכהן

מיטמא להם. שאין הכהן מיטמא למת חסר. שהטומאה לקרובים דחוייה היא, ולא הותרה לכל, ולפיכך נקברים קרובי הכהנים בסוף בית־הקברות.

א. אֵלּוּ שֶׁאָדָם חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּין תּוֹרָה: אִמּוֹ וְאָבִיו, בְּנוֹ וּבִתּוֹ, וְאָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו[2]. וּמִדִּבְרֵיהֶם שֶׁיִּתְאַבֵּל הָאִישׁ עַל אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה[3], וְכֵן הָאִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ[4], וּמִתְאַבֵּל עַל אָחִיו וְעַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהֵן מֵאִמּוֹ[5].

2) כל אלה מפורשים הם בתורה (ויקרא כא, ב־ג) לענין טומאת כהנים, ובמועד קטן כ, ב שנינו: "כל האמור בפרשת כהנים, שכהן מיטמא להם, אָבל מתאבל עליהם". וב'תורת כהנים' שם, דרשו: "מה בנו ובתו שהוא יורשו, אף אחיו ואחותו שהוא יורשו, יצאו אחיו ואחותו מאמו, שאינו יורשו", והשווה לקמן הי"ב. 3) סובר רבינו, אע"פ שכתוב: "כי אם לשארו הקרוב אליו", ודרשו (יבמות כב, ב) שארו - זו אשתו, אין זה אלא דרש מדרבנן, ופשוטו של מקרא הוא: לקרובו הקרוב אליו, כתרגום אונקלוס שם, וכן אין רבינו גורס במועד קטן כ, ב "אשתו" עם הקרובים שמתאבל עליהם מן התורה, אלא עם אלה הקרובים המנויים שם ב"הוסיפו עליהם" וכו', שאינם אלא מדבריהם (רדב"ז). והשווה הל' נחלות פ"א ה"ה, ש"הבעל יורש את כל נכסי אשתו מדברי סופרים". 4) שכן אמרו (מועד קטן שם): האשה שמת חמיה או חמותה... כופה מיטתה, ונוהגת עמו אבלות" - לכבוד בעלה, וזה בהתאם לכלל האמור שם: "כל שמתאבל עליו - מתאבל עמו", ואם על בעלה אינה מתאבלת, איך תתאבל על חמיה וחמותה (לחם־משנה). וכן שנינו ביבמות מא, א: "כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה, מפני האיבול", הרי שמתאבלת על בעלה, וכדברי הגמרא שם מג, ב "וכמה איבול שלה - שלשים יום" (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שעד). 5) מו"ק שם.

ב. אֲפִלּוּ הַכֹּהֵן, שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְאָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וְלַאֲחוֹתוֹ הַנְּשׂוּאָה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֵאָבִיו[6] - מִתְאַבֵּל הוּא עֲלֵיהֶן[7]. וְאִם הָיְתָה אֲחוֹתוֹ זוֹ הַנְּשׂוּאָה מֵאָבִיו - הֲרֵי הוּא מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ דִּין תּוֹרָה[8].

6) ראה ויקרא כא, ג "ולאחותו... אשר לא היתה לאיש, לה יטמא". ולהלן ה"י־יב. 7) מו"ק שם: "ואחותו נשואה, בין מאביו בין מאמו", ומפרש רבינו: או מאביו או מאמו, בניגוד לרבינו יואל שמפרש: בין מאביו בין מאמו - משני הצדדים, אבל מן האב או מן האם בלבד, אינו מתאבל עליה, ועשה מעשה בעצמו שרחץ ביום שנפטרה אחותו נשואה מאמו, להורות הלכה לתלמידים, שאין מתאבלים עליה. וכדברי רבינו, מפורש גם ב'תוספות' שם ד"ה ואחותו (הגהות מיימוניות). 8) דין זה אין לו מקור, וכבר העיר הרמב"ן על זה ש"לא ידענו לו צד סמך ומקום טענה". וביותר יפלא, הואיל ואנו למדים אבלות מטומאה, כמבואר לעיל בביאורנו פ"א ה"א, אות ה, איך מתאבל עליה דין תורה, והלא אסור לו להטמא אליה, ולהלן ה"ו נביא יישוב לפליאה זו.

ג. בְּנוֹ אוֹ אָחִיו הַבָּא מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן כְּלָל[9]. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְגַּיֵּר הוּא וּבָנָיו[10], אוֹ נִשְׁתַּחְרֵר הוּא וְאִמּוֹ - אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה[11]. וְכֵן אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ[12] וְלֹא אוֹנֵן[13], וְכֵן הִיא לֹא אוֹנֶנֶת[14] וְלֹא מִתְאַבֶּלֶת עָלָיו[15].

9) שבנה כמוה, ואין זה בנו או אחיו לשום דבר, וכן שנינו (שמחות פ"ד, הי"ז) "מטמא כהן על הקרובים... חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית", והשווה הל' יבום פ"א, ה"ד: "שזרע הבא מן השפחה - עבדים; והבא מן הגויה - גוים וכאילו אינם". ומקורו ביבמות כב, א. 10) שאין עוד שום קירבה ביניהם, כמו שאמרו (שם): "גר שנתגייר - כקטן שנולד דומה". ובקידושין יז, ב שנינו: "גר את הגר - אינו (=יורש) לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים". 11) שאינו עדיף מגר. ונקט רבינו בעבד: "הוא ואמו" ולא "הוא ובניו", כי עבד אין לו ייחוס כלל, ואין בניו מתייחסים אחריו, כמבואר לעיל הל' ממרים פ"ה הי"א, בניגוד לגוי שבניו מתייחסים אחריו בהיותם בגיותם, כמבואר ביבמות סב, א. ובכת"י תימן, הנוסח: או נשתחרר הוא ובניו. 12) שהרי הכהן אסור לו להטמא לה, כמבואר לקמן ה"ז. ואבילות תלויה בטומאה, כמו שאמרו (מועד קטן כ, ב) "כל... שכהן מיטמא להן - אבל מתאבל עליהן". 13) להאסר באכילת קדשים ביום מיתתה, ולכל שאר הדברים השנויים לקמן פ"ד ה"ו, לענין אנינות (יבמות כט, ב). 14) להאסר באכילת קדשים וכו'. 15) שם, כי התורה אמרה (ויקרא כא, ב) "כי אם לשארו (=אשתו) הקרוב אליו" - וארוסתו אינה קרובה לו. וראה שם מג, ב.

ד. כָּל קְרוֹבִים שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה מִתְאַבֵּל עִמָּהֶם[16] בִּפְנֵיהֶם[17] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמֵּת בֶּן בְּנוֹ אוֹ אָחִי בְּנוֹ[18] אוֹ אֵם בְּנוֹ[19] - חַיָּב לִקְרֹעַ בִּפְנֵי בְּנוֹ וְלִנְהֹג אֲבֵלוּת בְּפָנָיו; אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנָיו - אֵינוֹ חַיָּב. וְכֵן בִּשְׁאָר הַקְּרוֹבִים[20].

16) כשמת עליהם קרוב. 17) בנוכחותם, משום כבודם. 18) מן האם, שאחיו המת אינו בנו כלל. 19) שנתגרשה ממנו בחייה, ואינו חייב להתאבל עליה בתורת אשתו. 20) כגון שמת אבי אביו או אבי אמו, וכן בן בתו או בן אחותו (מועד קטן כ, ב וברש"י שם).

ה. אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עִמָּהּ עַל שְׁאָר קְרוֹבִים; אֶלָּא עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִשּׁוּם כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ, נוֹהֵג אֲבֵלוּת עֲלֵיהֶן בְּפָנֶיהָ. כֵּיצַד? מִי שֶׁמֵּת חָמִיו אוֹ חֲמוֹתוֹ - כּוֹפֶה[21] מִטָּתוֹ וְנוֹהֵג אֲבֵלוּת עִם אִשְׁתּוֹ בְּפָנֶיהָ, אֲבָל לֹא שֶׁלֹּא בְּפָנֶיהָ. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁמֵּת חָמִיהָ אוֹ חֲמוֹתָהּ - נוֹהֶגֶת אֲבֵלוּת בְּפָנָיו. אֲבָל שְׁאָר קְרוֹבִים, כְּגוֹן שֶׁמֵּת אָחִי אִשְׁתּוֹ אוֹ בְּנָהּ[22], וְהָאִשָּׁה שֶׁמֵּת אָחִי בַּעְלָהּ אוֹ בְּנוֹ - אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה[23]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם מֵתָה אֵשֶׁת קְרוֹבוֹ אוֹ בַּעַל קְרוֹבָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה אֵשֶׁת בְּנוֹ אוֹ בַּעַל בִּתּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן[24]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[25].

21) הופכה, וכמבואר לקמן פ"ה, הי"ח. 22) מבעל אחר.

23) מו"ק שם. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "שמואל אמר: לא שנו אלא חמיו או חמותו, הא (=אבל) אחד מכל הקרובים - לא". 24) שאינו מתאבל אלא על קירבת שאר משפחה, אבל לא על קירבה הבאה ע"י קידושין, שעלולה להתרחק ע"י גירושין, שאם נתגרשה כלתו ומתה, אפילו בנו אינו מתאבל עליה. 25) כגון אשת אחיו, או בעל אחותו. ובכל זאת, אם מתה אשת אביו בחייו, או בעל אמו בחייה - נוהג אבילות עד מוצאי שבת הראשונה, שהרי אלה חייב בכבודם, כמבואר לעיל הל' ממרים פ"ו הט"ו (פתחי תשובה ליו"ד סי' שעד ס"ק ב). ויתכן, שזהו הטעם, שמתאבל עם אשתו על חמיו וחמותו, שכן הוא חייב בכבודם בחייהם, כמבואר בביאורנו לעיל הל' ממרים פ"ו, הט"ו. וכן לשון השו"ע שם, סעיף ו: "אינו מתאבל עמה אלא על אביה או על אמו, משום כבוד חמיו וחמותו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": כיום נוהגים להקל באבילות עם הקרובים שמתאבלים עליהם, שאין זו אלא משום כבוד האבלים, והיום כל האבלים נוהגים למחול על כבודם, ואדרבה מי שמתאבל עמהם, אינו אלא מן המתמיהים ואינו כמכבדם, אלא כלועג להם. וכן ב"יורה דעה" שם.

1 **ו. כַּמָּה חֲמוּרָה מִצְוַת אֲבֵלוּת, שֶׁהֲרֵי נִדְחֵית לוֹ**
2 **הַטֻּמְאָה[26] מִפְּנֵי קְרוֹבָיו, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסֵּק עִמָּהֶן וְיִתְאַבֵּל**
3 **עֲלֵיהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אִם לִשְׁאֹרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו, לְאָמוֹ**
4 **וְגוֹמֵר, לָהּ יִטַּמָּא - מִצְוַת עֲשֵׂה; שֶׁאִם לֹא רָצָה**
5 **לְהִטַּמָּא - מְטַמְּאִין אוֹתוֹ עַל כָּרְחוֹ[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
6 **אֲמוּרִים?[28] בִּזְקָנִים, שֶׁהֵזְהִירוּ עַל הַטֻּמְאָה[29]; אֲבָל**
7 **הַכֹּהֲנוֹת, הוֹאִיל וְאֵינָן מֻזְהָרוֹת עַל הַטֻּמְאָה, כֵּן אֵינָן**
8 **מְצֻוּוֹת לְהִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים[30]; אֶלָּא אִם רָצוּ -**
9 **מִטַּמְּאוֹת, וְאִם לָאוּ - לֹא מִטַּמְּאוֹת.**

26) איסור טומאה האמורה בכהן. 27) כדברי רבי עקיבא, האומר (זבחים ק, א): "לה יטמא - חובה", וכל זה "כדי שלא יקלו בדיני האבילות", כלשון רבינו ב'ספר המצוות' 'עשה' לז. 28) שהכהנים מצווים להטמא לקרוביהם. 29) שנאמר (ויקרא כא, א) "אמור אל הכהנים בני אהרן...לנפש לא יטמא" - בני אהרן ולא בנות אהרן (קידושין לה, ב). 30) כל שישנו ב"לא יטמא" לזרים, ישנו ב"יטמא" לקרובים, וכל שאינו ב"לא יטמא" - אינו ב"יטמא". וכן ב'ספר המצוות' שם. וב"מרכבת המשנה" מוסיף לבאר זה, שהרי רואים אנו בישראל זכר, שמצווה על האבילות (מועד קטן יד, ב) ובכל זאת אינו מצווה על התטמאות לקרוביו. והטעם, כי אין לחוש בו שיתרשל במצות אבילות, בניגוד לכהן, הואיל והוא מוזהר על התטמאות למתים, חששה התורה שאם לא יצטווה להטמא לקרוביו יתרשל מלהתאבל, והוצרכה לחייבו להטמא להם בתורת מצוה, והוא־הדין לגבי נשים כהנות, שאינן עדיפות בזה מישראלים זכרים, שאינם מצווים להטמא לקרוביהם, שממילא לא יפרשו מהאבילות. וכשם שלא נתבטלה מצות אבילות מישראלים וכהנות, למרות שאינן מצוות על היטמאות לקרוביהם, כך כהן שמתה עליו אחותו הנשואה אע"פ שאינו רשאי להטמאות לה, - כי בעלה חייב בקבורתה, והוא יתעסק בה - אין זה פוטרו מלהתאבל עליה. שאין הוא גרוע מישראלים וכהנות, שמחוייבים להתאבל למרות שלא נצטוו על הטומאה, ולפיכך בצדק פסק רבינו לעיל ה"ב: אחותו הנשואה מאביו, מתאבל עליה דין תורה, כי שלילת ההתטמאות אינה יכולה לשמש עילה להפקעת האבילות.

10 **ז. אִשְׁתּוֹ שֶׁל כֹּהֵן - מְטַמֵּא לָהּ עַל כָּרְחוֹ[31]. וְאֵינוֹ**
11 **מְטַמֵּא לָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[32]. עֲשָׂאוּהָ כְּמֵת**
12 **מִצְוָה[33]; כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהּ יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא, לֹא תִּמְצָא**
13 **מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בָּהּ[34]. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא לִנְשׂוֹאָה**
14 **בִּלְבַד; אֲבָל הָאֲרוּסָה - אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ[35].**

31) "מעשה ביוסף הכהן, שמתה אשתו בערב הפסח, ולא רצה להטמא (כדי שיוכל להקריב קרבן הפסח), ונמנו אחיו הכהנים, וטימאוהו בעל־כרחו" (זבחים ק, א). 32) כבר נתבאר לעיל ה"א, שרבינו סובר שאבילות בעל על אשתו, אינה אלא מדבריהם. תדע, שאינו מיטמא לה מדין תורה, שהרי ביחזקאל (מד, כה) הוא אומר: "ואל מת אדם לא יבוא לטמאה, כי אם לאב ולאם ולבן ולבת לאח ולאחות אשר לא היתה לאיש - יטמאו" - הרי שהוא מונה את כולם ואינו מזכיר את אשתו (רש"ש). 33) שאין לו קוברים, ראה לקמן פ"ג, ה"ח. שאפילו כהן גדול חייב להיטמא לו ולקברו. 34) יבמות פט, ב לגבי נישואי קטנה יתומה, וסובר רבינו שהוא הטעם לגבי אשתו הגדולה (כסף־משנה). 35) שהרי אינו יורשה, ואחיה יורשיה יתעסקו בה ויקברוה (שם כט, ב), והשווה לעיל ה"ג.

15 **ח. וְכֵן כָּל אוֹתָן שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן,**
16 **כְּגוֹן הֲרוּגֵי בֵּית דִּין וְשֶׁפֻּרְשׁוּ מִדַּרְכֵי צִבּוּר וְהַנִּפְלִים**
17 **וְהַמְאֻבָּד עַצְמוֹ לְדַעַת[36] - אֵין הַכֹּהֵן מְטַמֵּא לָהֶן[37].**
18 **וְעַד מָתַי מְצֻוֶּה לְהִתְטַמֵּא לִקְרוֹבָיו? עַד שֶׁיִּסָּתֵם**
19 **הַגּוֹלֵל[38]. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁנִּסְתַּם הַגּוֹלֵל - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר**
20 **כָּל הַמֵּתִים, שֶׁאִם נִטְמָא בָּהֶן - לוֹקֶה[39].**

36) המנויים לעיל פ"א, ה"ו־יא. 37) פרשו מדרכי ציבור, שנאמר: "לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו" וגו' - בעושה מעשה עמך (סנהדרין מז, א): נפלים, שנאמר: לאמו ולאביו - מה אמו ואביו בני קיימא, אף בנו ובתו בני קיימא, יצאו הנפלים שאינם בני קיימא (תורת כהנים); הרוגי בית־דין ומאבד עצמו לדעת, הואיל ואין מתאבלים עליהם, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט וי"א, אין להטמא להם, שלא נדחית הטומאה אלא כדי שיתעסק בקרוביו ויתאבל עליהם, כמבואר לעיל ה"ו (כסף־משנה). 38) שיתנו המת בקבר וימלאו הקבר עפר, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. 39) שמחות פ"ד, הי"א: "מעשה שמת שמעון בן יהוצדק בלוד, ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל להטמא לו, ובאו ושאלו לחכמים, ואמרו: אל יטמא, אלא יפתחו חצר הקבר ויראה" כנוסח הרא"ש מו"ק פ"ג, סימן לט, וראה מעדני יו"ט להל' טומאה להרא"ש סימן ז אות ג.

21 **ט. אִשְׁתּוֹ הַפְּסוּלָה[40] - אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ[41]. לְפִיכָךְ, מִי**
22 **שֶׁשָּׁמְעָה שְׁמוּעָה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ וְנִשֵּׂאת, וּבָא בַּעְלָהּ -**
23 **שְׁנֵיהֶן אֵין מַטַּמְּאִין לָהּ, שֶׁהֲרֵי הִיא פְּסוּלָה**

לִשְׁנֵיהֶן[42]. אֲבָל מִטַּמֵּא הוּא לְאִמּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלָלָה[43]. וְכֵן מִטַּמֵּא לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו וְלַאֲחוֹתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהֵן פְּסוּלִין[44]. אֲפִלּוּ הָיוּ מַמְזֵרִים - מִטַּמֵּא לָהֶן[45].

40) שאסורה לו. 41) שהרי עליו להוציאה, ואינה אשתו (יבמות כב, ב). 42) שם צ, ב "לא יטמא בעל בעמיו להחלו - יש בעל שמיטמא, ויש בעל שאינו מיטמא...מיטמא הוא לאשתו כשרה, ואינו מיטמא לאשתו פסולה. 43) שמכל־מקום אמו היא. ומדובר, שלאחר שנולד בן זה, נתגרשה אמו ונשאת לכהן אחר, ונתחללה. אבל אם נולד כהן זה לאמו חללה, הרי הבן כהן חלל, ומותר לו להיטמא לכל המתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, הי"א. וראה בש"ך ליו"ד סי' שעג ס"ק ו. ולשון השו"ע שם: "ומיטמא לאמו, אפילו נתחללה". וב"תורת כהנים" דרשו: "לאמו ולאביו" - למה נאמר: לאמו, והלא מה אביו שהוא חזקה (רק חזקה, אבל אין זה ודאי שהוא אביו מיטמא לו, אמו ודאי, אינו דין שיטמא לה? אילו כן, הייתי אומר אביו שאינו מתחלל, אף אמו שאינה מתחללת, אמו שנתחללה מנין? תלמוד־לומר: לאמו. 44) חללים, שנולדו מגרושה לכהן. 45) יבמות כב, ב, שהממזר "בנו הוא לכל דבר", והשווה הל' נחלות פ"א, ה"ז.

י. אֲחוֹתוֹ הַנְּשׂוּאָה[46] - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה לְכֹהֵן. שֶׁנֶּאֱמַר: הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ. הַבְּתוּלָה - פְּרָט לַאֲנוּסָה וּמְפֻתָּה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הַבּוֹגֶדֶת[47] וּמֵמַּת עֵץ?[48] תַּלְמוּד לוֹמַר: אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ - מִי שֶׁהֲוָיָתָהּ בִּידֵי אִישׁ[49]. אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ - פְּרָט לַאֲרוּסָה, שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהּ[50], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲרוּסָה לְכֹהֵן.

46) אפילו כשנכנסה לחופה ולא נבעלה ואפילו כשנתגרשה (רדב"ז). 47) שנתמעטו בתוליה, והשווה הל' איסורי ביאה פי"ז, הי"ג. 48) שהוכתה בעץ באותו מקום, ונשרו בתוליה. 49) יצאו אלו, שאין הוייתן (הפסד בתוליהן) ע"י איש (יבמות ס, א). 50) שנתקדשה לאיש. ש"הויה" לשון קידושין הוא (שם וברש"י).

יא. נִתְגָּרְשָׁה אֲחוֹתוֹ מִן הָאֲרוּסִין - מִטַּמֵּא לָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: הַקְּרוֹבָה אֵלָיו - לְהָבִיא אֶת הַמְגֹרֶשֶׁת מִן הָאֲרוּסִין[51].

51) שנתרחקה ונתקרבה אליו (שם), אבל כשלא נתגרשה נתרחקה ממנו, וכן מתרגם יונתן בן עוזיאל: הקרובה אליו - דקריבא ליה ולאָ מאַרסא. וביו"ד סי' שעג סעיף ד, מוסיף: ומיטמא לשומרת יבם. יבמה שנפלה לפניו להתייבם, כיון שיורש כתובתה, וכבר שנינו (כתובות פא, א) "יורשי כתובתה חייבים בקבורתה" והרי היא כמת מצוה, כמבואר לעיל ה"ז (ביאור הגר"א שם, ס"ק יא).

יב. אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו וְלַאֲחוֹתוֹ. מַה בְּנוֹ הָרָאוּי לִירֶשָׁתוֹ, אַף אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ הָרְאוּיִים לִירֶשָׁתוֹ[52].

52) ואחיו מן האם אינו יורשו ('תורת כהנים' שם).

יג. הַסְפֵקוֹת - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר: לָהּ יִטַּמָּא - מִטַּמָּא הוּא עַל הַוַּדַּאי, וְאֵינוֹ מִטַּמָּא עַל הַסָּפֵק[53]. לְפִיכָךְ, הַיּוֹלְדוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ[54], וְהַבֵּן שֶׁהוּא סְפֵק בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֵרוֹן אוֹ בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן[55], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהֶן מִסָּפֵק[56]. וְכֵן כָּל הַמִּתְגָּרֶשֶׁת סְפֵק גֵּרוּשִׁין[57] אוֹ בְּגֵט פָּסוּל[58] - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהּ[59].

53) 'תורת כהנים' שם: שהייתי יכול לומר, הואיל והותרה טומאת כהנים מכללה אצל קרובים, תותר גם אצל הספקות, משמיענו הכתוב לאסור (רדב"ז). כי הכינוי "לה" הוא מיותר, אחרי שכבר נאמר: ולאחותו, והוא מוזר בלשון, לפיכך עלינו לדרשו: לה - דוקא (מלבי"ם שם). 54) ואין אחד מהם יודע מי אביו, וכן האבות אינם יודעים מי זה בנם. 55) כגון שלא שהתה אמו אחר מות בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואינו יודע אם בן תשעה חדשים הוא לבעל הראשון, או בן שבעה לבעל השני, שלא היתה מעוברת מהראשון. 56) שמא אינו אביו הוא, ואסור לו להטמא לו (יבמות ק, ב). ושם שאלו: אם אמו נישאה לבעל השני אחרי מות בעלה הראשון, איך אפשר לומר שאינו מיטמא לראשון, והלא אינו קיים מזמן. ותירצו, שלא שהתה אחר בועלה הראשון בזנות, ועדיין הוא קיים ונשאת לבעל אחר. אבל אין לומר שנתגרשה מבעלה הראשון ונשאה לשני, שאם כן מותר לבן להטמא לראשון על־כל־פנים. אם בנו הוא, הרי מותר לו. ואם בן השני הוא, הרי הוא חלל, שנולד מגרושה, וכהן חלל מותר לו להטמא למתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, הי"א. 57) כגון זרק לה בעלה גט, ספק קרוב לו - ואינה מגורשת, ספק קרוב לה - ומגורשת, ראה הל' גירושין פ"ה, הי"ג. ודינה, שלא תינשא, ואם נשאת תצא, שם פ"י, ה"ג. 58) כגון שיש עליו עדים ואין בו תאריך, ראה שם פ"א הכ"ה, ודינה לא להנשא לכתחילה, ואם נשאת לא תצא, שם פ"י, ה"ב. 59) שהרי מן התורה גט כשר הוא, ואסור לו להטמא לגרושתו, שאינה עוד אשתו, וכן בספק מגורשת, שמא גרושה היא ואין מיטמאים לספק.

יד. אֵין הַכֹּהֵן מִטַּמֵּא לְאָבֵר מִן הַחַי מֵאָבִיו[60], וְלֹא לְעֶצֶם מֵעַצְמוֹת אָבִיו[61]. וְכֵן הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו[62] - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהַשִּׁדְרָה[63] קַיֶּמֶת[64].

60) שאבר מן החי מטמא במגע ובמשא ובאהל, כמבואר בהל' טומאת מת פ"ג ה"א, והכהן מוזהר מלהטמא לו אפילו לקרוביו, שנאמר: "לה יטמא - אינו מטמא על אבריה, שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו" ('תורת כהנים', וכן בנזיר מג, ב). 61) שאם מצא עצם מעצמות אביו המת - אינו מיטמא לה, שאינו מיטמא אלא לאביו בזמן שהוא שלם, כמבואר להלן הט"ו. 62) אינו נוגע בהן

ואינו נושאן, אבל אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, ראה הל' טומאת מת פ"ב, ה"ט. 63) מערכת חוליות לאורך הגב. 64) אין זה מספיק להתיר לו להטמא להן, שאינו מיטמא אלא לגוף אביו שלם, ללא כל חסרון.

1 **טו. נִקְטַע רֹאשׁוֹ שֶׁל אָבִיו - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לוֹ.**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: לְאָבִיו - בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם, וְלֹא בִּזְמַן**
3 **שֶׁהוּא חָסֵר[65]. וְכֵן שְׁאָר הַקְּרוּבִים[66]. הַטֻּמְאָה**
4 **לַקְּרוּבִים - דְּחוּיָה הִיא[67], וְלֹא הֻתְּרָה לַכֹּל[68]. לְפִיכָךְ**
5 **אָסוּר לְכֹהֵן לְהִטַּמֵּא לְמֵת[69] אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁמִּטַּמֵּא**
6 **לִקְרוֹבָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: לָהּ יִטַּמָּא - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לַאֲחֵרִים**
7 **עִמָּהּ. שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְנִטְמֵאתִי עַל אָבִי, אֲלַקֵּט**
8 **עַצְמוֹת פְּלוֹנִי אוֹ אֶגַּע בְּקֶבֶר פְּלוֹנִי[70]. לְפִיכָךְ, כֹּהֵן**
9 **שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - צָרִיךְ לְהִזָּהֵר וּלְקָבְרוֹ בְּסוֹף בֵּית**
10 **הַקְּבָרוֹת[71], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵית הַקְּבָרוֹת וְלֹא יִטַּמֵּא**
11 **בְּקִבְרוֹת אֲחֵרִים כְּשֶׁיִּקָּבֵר מֵתוֹ[72].**

65) נזיר מג, ב. ומפרש רש"י: אע"פ שהראש בצד הגוף, הואיל וכבר נקטע אינו מטמא, כי התורה מקפידה שיהא שלם, שלא נתפרדו איבריו זה מזה, וכתב הרדב"ז: אפילו תפר הראש עם הגוף אין זה חיבור, ואינו מיטמא לו. ושם מד, א אמרו: "מעשה שמת אביו של רבי יצחק בגינזק, ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים, ובא ושאל את רבי יהושע בן אלישע וארבעה זקנים שעמו (=להביאו לקברי אבותיו). ואמרו: לאביו - בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר", שלאחר שלש שנים, אי־אפשר לו שאינו חסר (רש"י). ואפילו נקטעה רק אצבעו - אין זה שלם, ואינו מיטמא לו, אלא רבינו משמיענו חידוש יותר גדול, אע"פ שקטיעת ראשו ומיתתו באו לו כאחת, הרי זה כאילו נקטע ראשו לאחר מיתה, שאי־אפשר שלא קדמה מיתה לקטיעת הראש, אבל אם נקטע אבר מאביו בחיים ואח"כ מת - הרי זה כשלם ומיטמא לו, כיון שהוא לאחר מיתה באותה שלימות שהיה בה בחיים, הריני קורא בו: "לאביו" (רדב"ז, ורמב"ן הובא ב'בית יוסף' ליו"ד סי' שעג). 66) אינו מיטמא להם כשהם חסרים כל שהוא. 67) נידחת מפניהם בגלל קרבתם. 68) לומר, שאין איסור טומאה קיים לכהנים ביום שנטמאו לקרוביהם, והרי הם כישראל זר שמותר לו להטמא לכל, והשווה הל' ביאת מקדש פ"ד, הט"ו: "שהטומאה לא הותרה בציבור, אלא באיסורה עומדת, ודחויה היא עתה מפני הדחק". 69) לנגוע בו או להאהיל על קברו. 70) 'תורת כהנים' שם. מסגנון לשון רבינו: "אפילו בעת שמתמטא לקרוביו... אינו מיטמא לאחרים עמה" - אפשר להבין, שאפילו בשעה שהוא עוסק ונוגע במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אולם במס' שמחות פ"ד הט"ו, שנינו: "היה עומד וקובר את מתו, עד שהוא עומד בתוך הקבר, מקבל מאחרים וקובר (כיון שהוא עוסק במתו ונוגע בו הרי זו כטומאה אחת, והתורה אמרה: "לא יחלל" - מי שאינו מחולל, שעדיין לא נטמא, יצא זה שהוא מחולל ועומד, שעדיין לא נסתלק מטומאה ראשונה, נזיר מב, ב), פירש, הרי זה לא יטמא". משמע שכל עוד שהוא במגע עם מתו - מותר לו להטמא לאחרים. ואפשר לפרש גם דברי רבינו בכיוון זה, שאינו אסור אלא כשפירש, ומה שכתב: "לאחרים עמה" - לא עמה ממש, אלא עם טומאתה (רדב"ז). 71) רחוק מקברים אחרים. 72) ויחזור, ואחרי שפירש מן הטומאה אסור לו להטמא לאחרים, ומדובר שאין שם דרך להכנס אלא על הקברים, אבל אם אפשר לעבור שם ולא להאהיל על הקברים אין חוששים לזה, וראה ברדב"ז לקמן פ"ג, הי"ג. ולדעת הב"ח ל'טור' יו"ד סי' שעג, אפילו בהליכתו לבית הקברות, אסור לו להוסיף טומאה על טומאתו, כיון שאפשר לו לקבור את מתו בסוף בית הקברות, ולדעתו אפילו כשהוא תפוס ועסוק במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אלא שאינו לוקה על זה, כמשמעות לשון התלמוד בנזיר מב, ב: "יכול יהא חייב? תלמוד־לומר ולא יחלל' וכו', חיוב אין כאן, אבל איסור יש בזה, וכן דעת "באר הגולה" שם ס"ק כב בהבנת דברי רבינו, שאפילו בעודו מחובר לטומאת קרוביו, אסור לו להיטמא לאחרים.

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) דין כהן שנכנס לאוהל המת או לבית הקברות בשגגה. שהכהן מיטמא לנשיא ולמת מצוה. שהמת תופש ארבע אמות שלו לטומאה. לאיזה דבר מצוה מותר לכהן לצאת לחוץ לארץ. שכבוד הבריות דוחה איסור טומאה מדבריהם.

12 **א. כָּל כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא לְמֵת, חוּץ מִשִּׁשָּׁה מֵתִים**
13 **הַמְּפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה[2] אוֹ אִשְׁתּוֹ[3], בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה -**
14 **הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו.**
15 **וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת אוֹ הַמַּאֲהִיל[4] אוֹ הַנּוֹשֵׂא. וְאֶחָד**
16 **הַמֵּת וְאֶחָד שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת[5].**
17 **שֶׁנֶּאֱמַר: לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו[6]. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ**
18 **בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת[7] כָּל דְּבָרִים הַמְטַמְּאִין מִן הַמֵּת**
19 **מִן הַתּוֹרָה אוֹ מִדִּבְרֵיהֶם[8].**

2) ויקרא כא, א־ג, שמצווה להיטמא להם. 3) שמצווה להיטמא לה מדברי סופרים, ראה לעיל פרק ב, הלכה ז. 4) את גופו על המת, כגון שהמת בחוץ תחת כיפת השמים, והוא סוכך בגופו עליו, אף על פי שלא נגע בו. 5) כגון, רביעית דם מן המת, או כזית מן המת המטמא כמת שלם, וכן אבר הפורש ממנו או עצמות המת שיש בהן כדי רובע הקב. 6) תורת כהנים: "מניין לרבות את הדם תלמוד לומר לנפש, ואומר: כי הדם הוא הנפש, מניין לרבות את הטומאות הפורשות מן המת, תלמוד לומר: ואמרת אליהם - לרבות את הטומאות הפורשות ממנו". 7) פרק ב. 8) כגון דם תבוסה (=תערובת רביעית דם, שאינו ידוע כמה יצא מן הגוף מחיים, וכמה יצא אחר מיתה), שם הלכה י"ג. ומובן, שאם נטמא לדבר שאינו מטמא אלא מדברי סופרים אינו לוקה. ובתוספתא מכות פרק ג הלכה י שנינו: "זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה... וכל... שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה" וראה בשמחות פרק ד, הלכה כ"א.

20 **ב. וְכֵן אִם נָגַע הַכֹּהֵן בְּקֶבֶר[9] - לוֹקֶה. אֲבָל נוֹגֵעַ הוּא**

1 **בִּבְגָדִים שֶׁנָּגְעוּ בְּמֵת, אַף עַל פִּי שֶׁמִּטַּמֵּא בָּהֶן טֻמְאַת**
2 **שִׁבְעָה[10].**

9) והוא הדין אם האהיל עליו, שהקבר מטמא במגע ובאוהל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ב, הלכה ט"ו, שנאמר: "או במת או בעצם אדם או בקבר". ובשמחות שם הלכה כ"ב שנינו: "או שנכנס לבית הקברות הרי זה לוקה". 10) כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג - בכל זאת, הואיל ואין הנזיר מגלח עליהם, ראה הלכות נזירות פרק ז, הלכה ח, אין הכהן מוזהר עליהם, כמבואר לעיל הלכה א. ונקט רבינו: "נוגע הוא בבגדים" כי במשא ובאוהל אינם מטמאים כלל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג.

3 **ג. וְכֵן אִם נִכְנַס לְאֹהֶל טָמֵא שֶׁנִּכְנְסָה לוֹ הַטֻּמְאָה -**
4 **לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁעַצְמָהּ שֶׁל טֻמְאָה בְּבַיִת אַחֵר[11].**
5 **וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[12] כָּל הָאֹהָלִים שֶׁתּוֹכְנָס לָהֶן הַטֻּמְאָה[13] אוֹ**
6 **שֶׁתֵּצֵא מֵהֶן[14], וְדִין הַסְּכָכוֹת וְהַפְּרָעוֹת[15], וְכָל**
7 **הַדְּבָרִים הַמְּבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה[16] וְהַחוּצְצִין בִּפְנֵי**
8 **הַטֻּמְאָה[17], וְאֵי זֶה מֵהֶן דִּין תּוֹרָה וְאֵי זֶה מֵהֶן**
9 **מִדִּבְרֵיהֶן[18] - הַכֹּל בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת[19]. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ,**
10 **שֶׁאֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל[20], וּלְפִיכָךְ**
11 **קִבְרוֹתֵיהֶם טְהוֹרִים[21], וּמֻתָּר לְכֹהֵן לִכָּנֵס לְשָׁם וְלִדְרֹךְ**
12 **עַל קִבְרוֹתֵיהֶם[22]. וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא שֶׁיִּגַּע בַּטֻּמְאָה אוֹ**
13 **שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם[23].**

11) שכבר יצאה הטומאה מאוהל זה למקום אחר, שהרי נטמא האוהל ולא נטהר עד שיזו עליו מאפר הפרה, ככתוב (במדבר יט, יח) "והיזה על האוהל" וכו'. והתורה אמרה (שם, יד) "כל הבא אל האוהל... יטמא". 12) בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ב. 13) שאף על פי שיצאה ממנו נטמא האוהל עד שיזו עליו, והם: אוהלים הנעשים מבגד, או שק או כלי עץ (=פשתן הנעשה מעץ, והכתוב קוראו (יהושע ב, ו) "בפשתי העץ") או עור. 14) שאין האוהל טמא מחמת הטומאה שנכנסה לתוכו, ומשיצאה הטומאה ממנו אין האוהל מטמא את הבא אליו, והם: אוהל הנעשה מנסרים של עץ או ממתכות, או שהוא בניין, כל אלה אינם מטמאים את האדם אלא בשעה שהטומאה נמצאת בהם, והאוהל עצמו לא נטמא כלל, וכשיצאה הטומאה ממנו הרי הוא טהור, כשהיה לפני הכנסת הטומאה. 15) סככות - שריגי האילנות הסוככים על הארץ; פרעות - אבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, אם הן בריאות ועומדות, הרי הן מביאות הטומאה, וחוצצות מפני הטומאה; ואם אינן ראויות לקבל מעזיבה בינונית (שעושים מקנים, ושופכים עליהם טיט מועט) אלא הן נופלות - הרי אלו מביאות מדבריהם, ואינן חוצצות (הלכות טומאת מת פרק י"ג, הלכה ב). 16) שאם האהילו על הטומאה ואדם או כלים, נטמא האדם או הכלים אף על פי שלא נגעו בטומאה. 17) אם הטומאה תחתיהם, ואדם או כלים על גביהם, הרי הם מצילים עליהם מלהיטמא, לפי שהם חוצצים בפני הטומאה. וכן אם הטומאה על גבם מבחוץ, מצילים הם על הכלים שתחתיהם מלהיטמא (שם, הלכה ג). 18) כגון, אוהל רעוע אינו חוצץ בפני הטומאה, והכלים שעל גביו מאהילים על הטומאה שמתחתיו, ונטמאו: ומביא את הטומאה מדברי סופרים (שם הלכה ב ופרק י"ב, הלכה א). 19) פרק א, הלכה י"ג. 20) אלא במגע ובמשא בלבד, "הרי הוא אומר במלחמת מדין (במדבר לא, יט) "וכל נוגע בחלל תתחטאו" ולא הזכיר שם אוהל". 21) שאין הקבר מטמא אלא מפני שהוא מאהיל על המת. 22) שהנוגע באהלם לא נטמא (יבמות סא, א) כרבי שמעון בן יוחאי, וכן עשה אליהו הנביא, שהיה עומד בבית הקברות של נכרים, למרות שכהן הוא, וענה לשואליו, קבריהם של גויים אינם מטמאים (בבא מציעא קיד, ב). 23) הלכות טומאת מת פרק א, הלכה י"ב, "ודבר זה קבלה הוא" (שם הלכה י"ג).

14 **ד. כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת**
15 **בִּשְׁגָגָה, וְאַחַר שֶׁיָּדַע הִתְרוּ בּוֹ: אִם קָפַץ וְיָצָא -**
16 **פָּטוּר; וְאִם יָשַׁב שָׁם כְּדֵי הִשְׁתַּחֲוָיָה[24], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
17 **בְּעִנְיַן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ[25] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. נִכְנַס וְיָצָא,**
18 **וְחָזַר וְנִכְנַס וְיָצָא, אִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל פַּעַם וָפַעַם -**
19 **לוֹקֶה עַל כָּל כְּנִיסָה וּכְנִיסָה. וְכֵן אִם נָגַע בְּמֵת וְהִתְרוּ**
20 **בּוֹ, וּפָרַשׁ וְחָזַר וְנָגַע וְהִתְרוּ בּוֹ[26], אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים**
21 **- לוֹקֶה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[27]. הָיָה נוֹגֵעַ וְלֹא פָּרַשׁ,**
22 **אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְנָגַע בְּמֵתִים אֲחֵרִים,**
23 **אַף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בּוֹ כַּמָּה פְּעָמִים - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא**
24 **אַחַת; שֶׁהֲרֵי מְחֻלָּל וְעוֹמֵד כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ[28].**

24) כדי לקרוא: "ויכרעו אפיים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים־ב ז, ג). 25) הלכות ביאת המקדש פרק ג, הלכה כ"ג והשווה הלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ט. ואף על פי שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב, בכל זאת, כיוון שבידו לפרוש מהטומאה ואינו פורש, הרי זה כמטמא עצמו בידיים (על פי הריטב"א למכות כא, ב הובא בכסף משנה הלכות כלאיים פרק י, הלכה ל), וראה בביאורנו להלכות נזירות פרק ה יישוב אחר לזה. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א וכן בנזיר יז, א. 26) סמוך לנגיעתו. 27) נזיר מב, א. 28) שם עמוד ב. "ולא יחלל, במי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל ועומד", שכל זמן שהוא נוגע בטומאה הראשונה, נחשב הכול לטומאה אחת, אבל כשפירש מהטומאה וחזר ונטמא, הרי נסתלקה הטומאה הקודמת, והשנייה חוזרת וחלה (רש"י שם). והתוספות שם הסבירו: בשעה שפירש מן המת וחזר ונגע, יש כאן תוספת טומאה, שבאותה שעה שהוא מחובר למת, כל אדם שיגע בו יטמא שבעת ימים, אבל כשפירש מן המת ויגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב בלבד, נמצא בשעה שהוא נוגע במת והתרו בו אין כאן שום תוספת ואינו לוקה אלא אחת.

25 **ה. הַמְטַמֵּא אֶת הַכֹּהֵן: אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִין - הֲרֵי**
26 **הַכֹּהֵן לוֹקֶה, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ עוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא**
27 **תִּתֵּן מִכְשֹׁל[29]; הָיָה הַכֹּהֵן שׁוֹגֵג, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ מֵזִיד -**
28 **הֲרֵי זֶה שֶׁטִּמְּאוֹ לוֹקֶה[30].**

29) אבל אינו לוקה, שלאו זה כולל דברים הרבה, ואין לוקים על לאו שבכללות. ומדובר, שלולא זה שטימאו, לא היה הכהן יכול להגיע לטומאה כלל, אבל אם הטומאה מונחת במקום שהכהן בעצמו יכול להגיע שם, אין חבירו עובר על "ולפני עיוור" וגו', כי אין הוא אלא מסייע, ומסייע אין בו ממש (רדב"ז). 30) שנאמר: לא יִטַּמָּא, ואפשר לקרוא: לא יְטַמֵּא שזה מכוון למטמא את חבירו, בזמן שאין אתה קורא לא יִטַּמָּא, כגון שהיה הכהן שוגג, קרא בו לא יְטַמֵּא את אחרים, ובזמן שאתה קורא בו לא יִטַּמָּא, שהיה הכהן מזיד, אין אתה קורא בו לא יְטַמֵּא, אלא עובר הוא על "ולפני עיוור" וגו' (רדב"ז). ומקור הדברים בתוספתא מכות פרק ג, הלכה ז: המטמא את הכהן וכו'.

1 **ו. כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ מִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לְאָבִיו**
2 **וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא. וְכֵן אֵינוֹ נִכְנָס עִם הַמֵּת בְּאֹהֶל[31],**
3 **אֲפִלּוּ קְרוֹבָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא[32].**
4 **הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהוּא חַיָּב בְּלֹא יָבֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא[33].**
5 **כֵּיצַד? נָגַע אוֹ נָשָׂא - לוֹקֶה אַחַת. נִכְנַס לְאֹהֶל וְיָשַׁב**
6 **שָׁם עַד שֶׁמֵּת עָלָיו הַמֵּת; אוֹ שֶׁנִּכְנַס לְשִׂדָּה[34] תֵּבָה**
7 **וּמִגְדָּל[35], וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע[36] עָלָיו גַּג הַשִּׂדָּה, שֶׁהֲרֵי**
8 **טֻמְאָה וּבִיאָה בָּאִין כְּאֶחָד - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה שְׁתַּיִם:**
9 **מִשּׁוּם לֹא יָבֹא וּמִשּׁוּם לֹא יִטַּמָּא[37].**

31) כשהמת באוהל. 32) בניגוד לכהן הדיוט שלא הוזהר, אלא על "לא יטמא" בלבד. 33) משום "לא יטמא". 34) מרכבה עשוייה כעין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נוי, עגלות צב". 35) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. 36) סָתַר וגילה. 37) ומדובר, שסייע אף הוא להסיר הגג, והתרו בו שלא יסיר, כי אם לא כן אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה (נזיר מג, א ובתוספות שם דיבור המתחיל כגון שנכנס). ובהלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ח מסיים רבינו: "אבל אם נכנס כדרכו, טומאתו קודמת לביאתו, שמאותו זמן שנכנס חוטמו או אצבעות רגליו נטמא (=שאוהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו נגע חוטמו בטומאה), ואינו חייב משום ביאה עד שיבוא כולו", נמצא שהוא מחולל ועומד משום "לא יטמא" ואין איסור "לא יבוא" חל עליו. וכל זה בכהן גדול, שהוזהר על "לא יבוא", אבל כהן הדיוט שנכנס לאוהל בשידה ופרעו עליו הגג, אינו חייב אלא אחת, שאינו מוזהר אלא על "לא ייטמא" בלבד.

10 **ז. נִטְמָא מִקֹּדֶם[38] וְאַחַר כָּךְ נִכְנַס לְאֹהֶל, אִם הִתְרוּ**
11 **בּוֹ[39] - לוֹקֶה אַף עַל הַבִּיאָה[40].**

38) שנגע במת או נשאו. 39) משום "לא יבוא". 40) שמאחר שפירש מהטומאה הקודמת לוקה גם על השנייה, כמבואר לעיל הלכה ד, לגבי כהן הדיוט, אלא, שבכהן הדיוט צריך להתרות בו משום "לא יטמא", כי אם התרו בו משום "לא יבוא" לא ילקה, שאין הוא מוזהר עליו, ואין התראה מועילה, אם לא יזהירו אותו בלאו הראוי לו (רדב"ז), וראה בתוספות מועד קטן, ב, ב דיבור המתחיל משום מאי מתרינן.

12 **ח. כֹּהֵן שֶׁפָּגַע בְּמֵת מִצְוָה בַּדֶּרֶךְ - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא**
13 **לוֹ. אֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל חַיָּב לְהִטַּמֵּא לוֹ וּלְקָבְרוֹ[41]. וְאִי**
14 **זֶהוּ מֵת מִצְוָה? אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה מֻשְׁלָךְ בַּדֶּרֶךְ**
15 **וְאֵין לוֹ קוֹבְרִין. דָּבָר[42] זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[43]. בַּמֶּה**
16 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַכֹּהֵן לְבַדּוֹ וְאֵין עִמּוֹ אַחֵר,**
17 **וַאֲפִלּוּ קָרָא שָׁם בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ עוֹנֶה; אֲבָל אִם**
18 **כְּשֶׁיִּקְרָא אֲחֵרִים עוֹנִים אוֹתוֹ - אֵין זֶה מֵת מִצְוָה,**
19 **אֶלָּא יִקְרָא לַאֲחֵרִים וְיָבוֹאוּ וְיַעַסְקוּ בּוֹ[44].**

41) משנה בנזיר מז, א. 42) בכתב יד תימן: ודבר. 43) שנתקבל למשה מסיני. וב"תורת כהנים" דרשו: "לנפש לא ייטמא בעמיו (ויקרא כא, א) - בזמן שעמיו שם (=יש אנשים) אינו מיטמא, מיטמא הוא למת מצוה", ובנזיר שם עמוד ב דרשו: "ועל כל נפשות מת לא יבוא (שם, יא) - במה הכתוב מדבר? אי ברחוקים, קל וחומר הוא, ומה כהן הדיוט... אינו מיטמא לרחוקים, כהן גדול שאינו מיטמא לקרובים אינו דין... אלא בקרובים הכתוב מדבר, ולאביו הוא דאינו מיטמא, הא מיטמא הוא למת מצוה". 44) יבמות פט, ב "קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה".

20 **ט. הָיוּ כֹּהֵן וְנָזִיר מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וּפָגְעוּ בְּמֵת מִצְוָה**
21 **- יִתְעַסֵּק בּוֹ הַנָּזִיר, לְפִי שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת**
22 **עוֹלָם[45], וְאַל יִטַּמָּא בּוֹ הַכֹּהֵן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כֹּהֵן**
23 **הֶדְיוֹט. הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל וְכֹהֵן הֶדְיוֹט - יִטַּמָּא**
24 **הַהֶדְיוֹט[46]. וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ בְּמַעֲלָה - מִתְאַחֵר**
25 **בְּטֻמְאָה[47]. וּסְגָן[48] עִם מְשׁוּחַ מִלְחָמָה[49] שֶׁפָּגְעוּ בְּמֵת**
26 **מִצְוָה - יִטַּמָּא מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, וְאַל יִטַּמָּא הַסְּגָן[50].**

45) שסתם נזירות אינה אלא שלושים יום, ואפילו היה נזיר מן הבטן ונזירותו נזירות עולם - כנזירות שמשון - אין קדושתו אלא על ידי הַזָּרַת אביו, בניגוד לכהן הדיוט, שקדושתו באה לו מאליו (רדב"ז), ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו "הגע עצמך, שהקדישו אביו מרחם? זו תורה וזו אינו תורה" - קדושת כהן מפורשת בתורה, והדרת נזיר על ידי אביו, אינה אלא הלכה מפי הקבלה. וראה הלכות נזירות פרק ב, הלכה י"ג־י"ד. 46) נזיר מז, א, והשווה הלכות נזירות פרק ז, הלכה י"ג. 47) ובהלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה י"ט מונה רבינו שמונה מעלות בכהנים: כהן גדול המשוח קודם למרובה בגדים, ומרובה בגדים קודם למשוח שעבר מחמת קרי, והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמת מום, וזה קודם לכהן משוח מלחמה, וזה קודם לסגן וסגן קודם לקתיקון [=כן כתב רבינו גם בפירוש המשניות (בשקלים פרק ה משנה ב). אבל זה אינו בהוריות שם ולמדו רבינו גם ממה שאמרו בירושלמי שקלים פרק ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתליקון וקתליקון נותן לכהן גדול, הרי שקתליקון קודם לאמרכל. והוא בין הסגן לאמרכל.], וזה - לאמרכל, וזה - לגזבר, וזה - לראש משמר, וזה - לראש בית אב, וזה קודם לכהן הדיוט משאר הכהנים. 48) שממנים אותו תחת הכהן הגדול, כמו המשנה למלך, והוא הנקרא סגן וגם ממונה, ועומד לימין הכהן הגדול תמיד (שם הלכה ט"ז). 49) שמושחים אותו בשמן המשחה, וממנים אותו לדבר אל העם בשעת

המלחמה, ראה דברים כ, ב־ד, ולקמן הלכות מלכים פרק ז, הלכה א. 50) שהסגן ראוי לעבודת יום הכיפורים, שאם יארע פסול בכהן הגדול נכנס הסגן ומשמש תחתיו, ואילו משוח מלחמה עיקר מינויו אינו אלא למלחמה (נזיר מז, ב ובתוספות שם דיבור המתחיל משוח מלחמה).

1 **י. נָשִׂיא[51] שֶׁמֵּת - הַכֹּל מִטַּמְּאִין לוֹ, אֲפִלּוּ כֹּהֲנִים.**
2 **עֲשָׂאוּהוּ כְּמֵת מִצְוָה לַכֹּל, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל חַיָּבִין**
3 **בִּכְבוֹדוֹ[52]. וְכֵן הַכֹּל אוֹנְנִין עָלָיו[53].**

51) ראש הסנהדרין, וכדברי רבינו בהלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג: "הוא ראש הישיבה והוא שקוראים אותו החכמים נשיא בכל מקום". 52) פסחים ע, ב "דמית נשיא" ומפרש רש"י: ומצוה לכל ישראל להתעסק בו. ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו: כשנפטר רבי יהודה הנשיא, הכריז רבי ינאי: "אין כהונה היום". ואפילו על אחותו של נשיא שנפטרה אמרו שם: "במיתתם עשו אותם כמת מצוה", לפי שאין כבוד הנשיא ביורשים וקרובים בלבד, אלא בכל אדם, שכולם כקרוביו (כסף משנה). ובכתובות קג, ב שנינו: "אותו היום שמת רבי בטלה קדושה" ומפרש רבי חיים כהן בתוספות שם, שהכוונה לקדושת כהונה, והיה אומר: "אלמלי הייתי כשנפטר רבינו תם הייתי מיטמא לו". 53) שביום מיתתו עד לקבורתו אין אוכלים בשר ולא שותים יין, כדין האונן המבואר לקמן פרק ד, הלכה ו. ובירושלמי שם, בקשר לתלמידים כהנים שנטמאו לרבם, ואכלו בשר ושתו יין, התפלא רבי חמא ואמר: "אם אבלים אתם למה אכלתם בשר ושתיתם יין"! ואמרו בירושלמי חגיגה פרק ב, הלכה ג: "דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננים והקריבו למחר".

4 **יא. בְּנוֹת אַהֲרֹן לֹא הֻזְהַרוּ עַל טֻמְאַת מֵת. שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן - וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן[54]. וְכֵן**
6 **הַחֲלָלִים[55] מֻתָּרִין לְהִטַּמֵּא. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֵי אַהֲרֹן - עַד**
7 **שֶׁיִּהְיוּ בְּכִהוּנָם[56].**

54) קידושין לה, ב. 55) שנולדו מגרושה לכהן. 56) השווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה י: "אבל חלל... הרי הוא כזר... ומיטמא למתים, שנאמר: אמור אל הכהנים בני אהרן - אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו בכיהונם", ומקורו ב"תורת כהנים" שם: "בני אהרן, יכול חללים? תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים, ומניין לרבות בעלי מומים, תלמוד לומר בני אהרן", שהרי הם בכיהונם לעניין אכילת קדשים, ככתוב בויקרא כא, כב, בניגוד לחלל שאסור באכילת קדשים, שהרי הוא "כזר לכל דבר" (הלכות תרומות פרק ו, הלכה ז, וכן בהלכות איסורי ביאה שם). וראה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ח.

8 **יב. כֹּהֵן קָטָן - הֲרֵי הַגְּדוֹלִים מֻזְהָרִים שֶׁלֹּא**
9 **יְטַמְּאוּהוּ[57]. וְאִם בָּא לְהִטַּמֵּא מֵעַצְמוֹ - אֵין בֵּית דִּין**
10 **מְצַוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוּ[58]. אֲבָל אָבִיו צָרִיךְ לְחַנְּכוֹ**
11 **בִּקְדֻשָּׁה[59].**

57) יבמות קיד, א שנאמר: "ואמרת אליהם" - להזהיר גדולים על הקטנים, שלא יטמאוהו בידיים, כמבואר שם.

58) כלל הוא: קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווה להפרישו (שם). והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י"ז, הלכה כ"ז. 59) בקדושת כהונה וכן בקדושת כל המצוות, משום שנאמר (משלי כב, ו): חנוך לנער על פי דרכו, וכדברי רבינו שם הלכה כ"ח.

12 **יג. מֵת תּוֹפֵשׂ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ לְטַמְּאָה[60]. וְכָל כֹּהֵן**
13 **שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.**
14 **וְכֵן אִם נִכְנַס לְבֵית הַפְּרָס[61], אוֹ יָצָא חוּצָה לָאָרֶץ[62],**
15 **אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּדַם תְּבוּסָה[63], אוֹ בְּגוֹלֵל וּבְדוֹפֵק[64]**
16 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
17 **אָבוֹת שֶׁל דְּבָרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת**
18 **מֵת[65]. אֲבָל אִם נִכְנַס לְבֵית הַקְּבָרוֹת - לוֹקֶה מִן**
19 **הַתּוֹרָה[66].**

60) מדבריהם. כדי שלא יתרגלו אוכלי טהרות להתקרב לו, ויסברו שלא האהילו, ויש לחוש שמא יפשטו יד ויאהילו ולא ירגישו (סוטה מד, א וברש"י), והשווה הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה ב. והוא הדין לקבר שתופס ארבע אמות, אם לא עשו מחיצות סביבותיו להיכר, כמבואר בסוטה שם (רדב"ז). וראה ברש"י לבבא בתרא יב, א דיבור המתחיל פרץ. 61) שדה שנחרש בה קבר ואבדו עצמות בעפרה, והיא מטמאה מאה אמות מהקבר לכל רוח, שמא התגלגלה עצם כשעורה על ידי החרישה (אהלות פרק י"ז, משנה א). 62) שגזרו טומאה על גושה ועל אווירה (שבת טו, ב והלכות טומאת מת פרק י"א, הלכה י"א). 63) לשון תערובת. שזב דם מהגוף בשעת מיתה מקצת רביעית מחיים (=שאינה מטמאה) והשאר לאחר מיתה (אהלות פרק ב, משנה ב). 64) גולל - אבן גדולה, שסותמים בה פי הקבר מלמעלה; דופק - שתי אבנים גדולות מזה ומזה, שהגולל נשען עליהן, ונקראו כך, על שהן דוחקות ודופקות המת סביב, מלשון "ודפקום יום אחד" (אהלות פרק ב, משנה ד). 65) פרק ב, הלכה י"ג-ט"ז. 66) שהרי הוא מאהיל על הקבר, והקבר מטמא באוהל, ככתוב (במדבר יט, טז) "או במת... או בקבר" וראה הלכות טומאת מת פרק ב, הלכה טו. וכתב הרדב"ז: אין זה אלא כשאין שם דרך להיכנס אלא על הקברות, אבל אם יש דרך להיכנס לבית הקברות ולא יאהיל על הקבר ממש, אינו לוקה דין תורה, ואם עבר בתוך ארבע אמותיו לוקה מדבריהם, ומחוץ לארבע אמותיו לא נטמא כלל.

20 **יד. מֻתָּר לְכֹהֵן לְהִטַּמֵּא בְּבֵית הַפְּרָס אוֹ בְּחוּצָה**
21 **לָאָרֶץ לִדְבַר מִצְוָה, בִּזְמַן שֶׁאֵין שָׁם דֶּרֶךְ אֶלָּא הִיא.**
22 **כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ לִשָּׂא אִשָּׁה אוֹ לִלְמֹד תּוֹרָה[67]. אַף עַל פִּי**
23 **שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִי שֶׁיְּלַמְּדֶנּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - לֹא מִן הַכֹּל**
24 **אָדָם זוֹכֶה לִלְמֹד. וְכֵן מִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם**
25 **לִכְבוֹד הַבְּרִיּוֹת[68]. כֵּיצַד? אָבֵל שֶׁהָלַךְ בְּבֵית הַפְּרָס -**
26 **הַכֹּל הוֹלְכִין אַחֲרָיו שָׁם לְנַחֲמוֹ. וְכֵן מְדַלְּגִין[69] עַל**
27 **גַּבֵּי אֲרוֹנוֹת שֶׁל מֵתִים לִקְרַאת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל[70]. וַאֲפִלּוּ**
28 **מַלְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, כְּדֵי לְהַבְחִין בֵּינָם לְבֵין מַלְכֵי**
29 **יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיַּחֲזֹר כְּבוֹדָן לִמְקוֹמָן[71]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**

בָּזֶה. וְכֵן מִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם לָדוּן עִם הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּלְעָרְעָר[72] עִמָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַצִּיל מִיָּדָם[73]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[74].

67) עבודה זרה יג, א "מעשה ביוסף הכהן שהלך לצידן ללמוד תורה", וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ללמוד תורה, שאינו מותר לצאת לחוץ־לארץ, אלא כשדעתו לחזור לארץ־ישראל, אבל אם אין דעתו לחזור הרי אמרו (כתובות קיא, א): "אם אחיו של זה (היבם) נשא גויה ומת (שהלך מארץ ישראל לחו"ל, וכאילו נשא גוייה), ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו"? וכן בהלכות מלכים פרק ה, הלכה ט. 68) ברכות יט, ב שגדול כבוד הבריות ודוחה לא־תעשה של דבריהם. 69) קופצים ודורכים, ורש"י שם מפרש: מדלגים מארון לארון. 70) לקבל פניהם ולראות בכבודם. 71) כלשון הגמרא שם: "שאם יזכה יבחין" ומפרש רש"י (שם ט, ב) "שאם יזכה לעולם הבא, לראות גדולתם של ישראל, יבחין כמה הרבה גדולתם יותר על האומות עכשיו". וטומאת ארון אינה אלא מדבריהם, כי דבר תורה אוהל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושאין בו חלל טפח אינו חוצץ, שנקראת "טומאה רצוצה" ובוקעת ועולה. ורוב ארונות יש בהם חלל טפח, וגזרו על שיש בהם משום שאין בהם, ומשום כבוד מלכים לא גזרו חכמים (שם יט, ב). 72) להגיש ערעור בבית משפטם על נכסים שמחזיק בם הגוי והם שלו. 73) מציל את שלו, שגזלו ממנו, ולא לעשות סחורה בתחילה (עבודה זרה יג, א וכן בעירובין מז, א). 74) ראה שמחות פרק ד, הלכה כ"ה: "לדיני ממונות ולדיני נפשות, לקדש את החודש, ולעבר את השנה".

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מתבאר בו מנהג ישראל במתים ובקבורה. שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבר. דין מי שמתו מוטל לפניו ועדיין לא נקבר, דברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון לאבלו.

א. מִנְהַג יִשְׂרָאֵל בְּמֵתִים וּבִקְבוּרָה כָּךְ הוּא: מְאַמְּצִין[2] עֵינָיו שֶׁל מֵת[3]. וְאִם נִפְתַּח פִּיו - קוֹשְׁרִין אֶת לְחָיָיו. וּפוֹקְקִין[4] אֶת נְקָבָיו[5] אַחַר שֶׁמְּדִיחִין אוֹתוֹ[6]. וְסָכִין אוֹתוֹ בְּמֵינֵי בְּשָׂמִים[7]. וְגוֹזְזִין שְׂעָרוֹ. וּמַלְבִּישִׁין אוֹתוֹ תַּכְרִיכִין תְּפוּרִין בְּחוּט[8] שֶׁל פִּשְׁתָּן לְבָנִים[9]. וְלֹא יִהְיוּ דְּמֵיהֶן יְקָרִים. וְנָהֲגוּ חֲכָמִים בְּסוּדָר שָׁוֶה זוּז, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ[10]. וּמְכַסִּין פְּנֵי הַמֵּת, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁפְּנֵיהֶם מֵשְׁחָרִין בְּרָעָב[11].

2) סוגרים. ולשון המשנה (שבת פכ"ג, מ"ה) מעמצין, מלשון "ועוצם עיניו" (ישעיה לג, טו). 3) כענין שנאמר (בראשית מו, ד) "ויוסף ישית ידו על עיניך". 4) סותמים. 5) שלא יכנס בהם הרוח ויתפח ('פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שנב). 6) להעביר ממנו זוהמתו, כדי שלא יקוץ העם בטלטולו ('בית יוסף' שם). 7) כדי שיבוא בטהרה למנוחה, כדרך שהיה רגיל לילך בכל שבת לבית הכנסת ('פרישה' שם). ולדעת הרדב"ז קיבל רבינו כל המנהג הזה מהגאונים בתשובותיהם. 8) ובכתב־יד תימן, תיבה זו איננה. 9) ירושלמי כלאים פרק ט הלכה ג, בצוואתו של רבי יאשיה. 10) מועד קטן כז, ב: "עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן". וכתב הרדב"ז: עכשיו נהגו בתכריכין של מנה (=מאה זוז), וסמכו על מה שאמרו (כתובות קיא, ב): "עתידים צדיקים שיעמדו במלבושיהם", ואין חוששים לתקנת העניים, שמי שאין ידו משגת הרי הוא מוטל על הציבור ויקברו אותו לפי כבודו. וב'נמוקי יוסף' למו"ק שם, מדגיש: כל העושה תכריכין נאים למת וחשובים, מכירים בו שהוא מודה בתחיית המתים, ותבוא עליו ברכה. 11) מחמת הבצורת, והכוונה לעניים חיים שלא יתביישו (מועד קטן כז, א).

ב. וְאָסוּר לִקְבֹּר בְּתַכְרִיכִין שֶׁל מֶשִׁי וּבְגָדִים הַמְּזָהָבִין הָרְקוּמִין, אֲפִלּוּ לְנָשִׁיא שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל; שֶׁזֶּהוּ[12] גַּסּוּת הָרוּחַ, וְהַשְׁחָתָה[13], וּמַעֲשֵׂה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְסוֹבְלִין[14] אֶת הַמֵּת[15] עַל הַכָּתֵף[16] עַד בֵּית הַקְּבָרוֹת.

12) בכת"י תימן: שזו. 13) השחתת כלים, שכל המשבר כלים וקורע בגדים, עובר ב"לא תשחית", כמבואר לקמן הל' מלכים פ"ז ה"י. ולשון רבינו לקמן פי"ד, הכ"ה: "מוטב לתתם לעניים ואל ישליכם לרימה ותולעה" וכו'. 14) נושאים. 15) מוטל על מיטתו. 16) ולא על סוסים, כי כן נמצא בדרשות ר"י אבן שועיב, פ' ויחי בשם הרמב"ן, שלא לישא בבהמות כי־אם על כתף, ככתוב (בראשית נ, יג): "וישאו אותו בניו ארצה כנען", כי הצורך לשאתו על סוסים הוא עונש, ככתוב (מלכים־ב יד, כ) "וישאו אותו על הסוסים", וכן בדברי הימים (ב כה, כז־כח) "ומעת אשר סר אמציהו... וישאוהו על הסוסים" (ציוני מהר"ן).

ג. וְנוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה אֲסוּרִין בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, שֶׁמָּא תִּפָּסֵק רְצוּעָה מִסַּנְדָּלוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְנִמְצָא מִתְעַכֵּב מִן הַמִּצְוָה[17].

17) ירושלמי ברכות פ"ג, ה"א. וזה דוקא בזמנם שהיו להם כתפים מיוחדים לשאת המיטה. אבל בזמננו, שהכל מסייעים לישא, אין איסור בנעילת סנדל (כסף־משנה), וכן ביו"ד סי' שנח סעיף ג.

ד. וְחוֹפְרִין בֶּעָפָר מְעָרוֹת[18], וְעוֹשִׂין כּוּף[19] בְּצַד הַמְּעָרָה, וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה[20], וּמַחֲזִירִין הֶעָפָר וְהָאֲבָנִים עָלָיו. וְיֵשׁ לָהֶן[21] לִקְבֹּר בְּאָרוֹן שֶׁל עֵץ. וְהַמְלַוִּין אוֹתוֹ אוֹמְרִין לוֹ: לֵךְ בְּשָׁלוֹם[22]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם. וּמְצַיְּנִין אֶת כָּל בֵּית הַקְּבָרוֹת[23], וּבוֹנִין נֶפֶשׁ[24] עַל הַקֶּבֶר. וְהַצַּדִּיקִים אֵין בּוֹנִים לָהֶם נֶפֶשׁ עַל קִבְרוֹתֵיהֶם, שֶׁדִּבְרֵיהֶם הֵם זִכְרוֹנָם[25]. וְלֹא יִפְנֶה אָדָם לְבַקֵּר הַקְּבָרוֹת[26].

18) ירושלמי מו"ק פ"א, ה"ה: "בראשונה היו קוברים אותו במהמורות", כדי שיתאכל הבשר מהר. 19) חלל מארך וצר בכותל המערה, כמין ארגז (מו"ק פ"א מ"ו, וב"תפארת

ישראל" שם). וראה בבא־בתרא ק, ב. 20) שם עד, א "וגנו אפרקיד". ובירושלמי נזיר פ"ט ה"ג: איזהו מושכב כדרכו? רגליו מופשטות וידיו על לבו. 21) מותר להם, אבל לכתחילה אין לקברו בארון, ובירושלמי כלאים פ"ט ה"ג, מצינו שרבינו הקדוש ציוה: אל תרבו עלי תכריכין, ויהא ארוני נקוב בארץ, למדנו שמצוה מן המובחר בעפר ממש (רדב"ז). רמז לזה: "הכל היה מן העפר, והכל שב אל העפר" (קהלת ג, כ) וכפירוש הרמב"ן ב"תורת האדם" שהקבורה בקרקע מצוה, ואפילו בחוץ לארץ (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסב ס"ק ג). וביו"ד סי' שסג סעיף א, מעיר: יש נוהגים לתת מעפר א"י בקבר, שעפר א"י מכפר, ככתוב: וכפר אדמתו עמו. וראה מדרש תנחומא פ' ויחי אות ג. 22) מועד קטן כט, א. 23) בדפוס וניציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: את הקברות. סדים את הקברות בסיד, כדי שלא יגשו שם אוכלי תרומה, רמז לדבר (יחזקאל לט, טו) "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון" (מו"ק ה, א). 24) מצבה לזכרון, שקלים פ"ב מ"ה. 25) ירושלמי שם, ומפרש ה"פני משה": דבריהם שמניחים לעולם, מה שחידשו בדברי תורה - הם זכרונם. 26) לפקוד בזה את זכרם, כי אין צורך בזה. הם נזכרים ע"י דבריהם ומעשיהם הטובים (ריב"ש הובא בכסף־משנה).

1 **ה. הַגּוֹסֵס[27] - הֲרֵי הוּא כְּחַי לְכָל דָּבָר[28]. אֵין קוֹשְׁרִין**
2 **לְחָיָיו, וְאֵין פּוֹקְקִין נְקָבָיו, וְאֵין מַנִּיחִין כְּלִי מַתָּכוֹת**
3 **וּכְלִי מִקַּר עַל טַבּוּרוֹ שֶׁלֹּא יִתְפַּח, וְלֹא סָכִין אוֹתוֹ,**
4 **וְלֹא מְדִיחִין אוֹתוֹ, וְלֹא מַטִּילִין אוֹתוֹ עַל הַחֹל[29] וְלֹא**
5 **עַל הַמֶּלַח, עַד שָׁעָה שֶׁיָּמוּת. וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ - הֲרֵי זֶה**
6 **שׁוֹפֵךְ דָּמִים[30]. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְגֵר שֶׁמִּטַּפְטֵף, כֵּיוָן**
7 **שֶׁיִּגַּע בּוֹ אָדָם יִכְּבֶה. וְכָל הַמְאַמֵּץ עֵינָיו עִם יְצִיאַת**
8 **נֶפֶשׁ - הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים[31]; אֶלָּא יִשְׁהֶא מְעַט,**
9 **שֶׁמָּא נִתְעַלֵּף[32]. וְכֵן אֵין קוֹרְעִין עָלָיו, וְלֹא חוֹלְצִין**
10 **כָּתֵף[33], וְלֹא מַסְפִּידִין, וְלֹא מַכְנִיסִין עִמּוֹ אָרוֹן**
11 **וְתַכְרִיכִין בַּבַּיִת[34] עַד שֶׁיָּמוּת.**

27) חולה הנוטה למות. 28) שמחות פ"א, ה"א. והרי"ף למו"ק פ"ג מביא ברייתא זו, ומפרש ה'נמוקי יוסף' שם: לכל דבר - ליתן גט, ולמתנה, וכהן רשאי להכנס לביתו, אע"פ שרוב גוססים למיתה. 29) שלא יסריח. 30) שהוא מקרב את מיתתו. 31) שבת קנא, ב. 32) ועדיין חי הוא. 33) "חולץ כתפו ומוציא זרועיו מן הקרע של חלוק, ונמצא זרועו עם כתפו מגולין" (רי"ף למו"ק פ"ג, לדף כב), וראה לקמן פ"ח, הלכה ג. 34) שלא להבעיתו ותתקרב מיתתו (שמחות שם ה"ה).

12 **ו. מִי שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו - אוֹכֵל בְּבַיִת אַחֵר[35]. אֵין**
13 **לוֹ בַּיִת אַחֵר - עוֹשֶׂה מְחִיצָה וְאוֹכֵל. אֵין לוֹ דָּבָר**
14 **לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה - מַחֲזִיר פָּנָיו וְאוֹכֵל. וּבֵין כַּךְ וּבֵין**
15 **כַּךְ אֵינוֹ מֵסֵב[36] וְאוֹכֵל, וְלֹא אוֹכֵל בָּשָׂר וְלֹא שׁוֹתֶה**
16 **יַיִן[37]. וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ[38] וְאֵינוֹ מְזַמֵּן[39], וְאֵין מְבָרְכִין**
17 **עָלָיו[40] וְאֵין מְזַמְּנִין עָלָיו[41]. וּפָטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע**
18 **וּמִן הַתְּפִלָּה וּמִתְּפִלִּין[42] וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת**
19 **בַּתּוֹרָה[43]. בְּשַׁבָּת[44] - מֵסֵב, וְאוֹכֵל בָּשָׂר וְשׁוֹתֶה יַיִן,**
20 **וּמְבָרֵךְ וּמְזַמֵּן, וּמְבָרְכִין עָלָיו וּמְזַמְּנִין עָלָיו. וְחַיָּב**
21 **בְּכָל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, חוּץ מִתַּשְׁמִישׁ**
22 **הַמִּטָּה[45]. נִקְבַּר הַמֵּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל בָּשָׂר**
23 **וְלִשְׁתּוֹת יַיִן מְעַט, כְּדֵי לִשְׁרוֹת אֲכִילָה שֶׁבְּמֵעָיו, אֲבָל**
24 **לֹא לִרְווֹת[46].**

35) שלא יהא נראה כ"לועג לרש" (ברכות יז, ב וברש"י). 36) כדרך המסובים בחשיבות, על צדו השמאלי ועל מיטה (רש"י שם). 37) שעליו לעסוק בצרכי המת וקבורתו, ולא להמשך באכילה ושתיה יתירה (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). 38) ברכת המוציא. 39) ברכת המזון. 40) אין צריך שיברכו לו אחרים ברכת המזון. 41) אינו מצטרף על שלשה לברך ברכת המזון בזימון (רש"י לברכות יח, א). 42) אע"פ שמצוות אלו יש בהן קבלת עול מלכות שמים - פטור מהן, הואיל וטרוד בקבורת מתו, והעוסק במצוה פטור מן המצוה. 43) שם. ובירושלמי שם פ"ג ה"א, שנינו: "אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעים לו, למה? מפני כבודו של מת, או משום שאין לו מי שישא משאו". ומפרש ה"פני משה" מפני כבודו של מת: שמראה עצמו שאינו חשוב בעיניו להתאבל עליו. ולפי זה, אפילו יש מי שיעסוק בקבורתו, אסור לו להחמיר על עצמו. ובמסכת שמחות פ"י ה"א, הזכירו רק טעם זה. וראה באו"ח סי' עא סעיף א: "ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה ורצה להחמיר על עצמו... אין מוחים בידו". ועל זה סומכים האוננים, שהולכים לבית הכנסת ומתפללים, במקום שיש מתעסקים ומשמרים המת (ט"ז שם). 44) שאינו טרוד בה בצרכי קבורת המת, שהרי אסור לקברו בשבת, וגם אין מתאבלים בה, כמו שאמרו (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה) "ברכת ה' היא תעשיר - זו ברכת שבת; ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות". 45) שדברים שבצנעה נוהגת בהם אבלות בשבת, כמבואר לקמן פ"י ה"א, ואפילו האונן אסור בתשמיש, שיש בזה משום "שמחה יתירה וחוצפה" (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). כל דיני אבילות מיום המיתה עד לקבורה נקראים: דיני אנינות. ושאר פרטי דיני האנינות, כתבם רבינו בהל' מעשר שני פ"ג, ה"ה־ז. 46) לשתות הרבה לרויה, שמא ישתכר ויסיח דעתו מהאבילות (כתובות ח, ב) "התחילו היו שותים ומשתכרים - החזירו הדבר ליושנו". ומפרש הרמב"ן, שלא ישתו אלא בתוך הסעודה, שאינו משכר.

25 **ז. אֵין מַשְׁהִין אֶת הַמֵּת[47], אֶלָּא מַדְחִין[48] מִטָּתוֹ מִיָּד.**
26 **וְכָל הַמַּדְחֶה מִטָּתוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[49]. וְעַל אָבִיו**
27 **וְעַל אִמּוֹ - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה[50].**

47) מלקוברו. 48) ממהרים להוציאו. 49) מו"ק כב, א. 50) שם. וכתב הש"ך יו"ד סי' שנז סק"א, לפי שאין דרך להספיד ולהתאבל הרבה על שאר קרוביו, לפיכך יותר כבוד הוא להם שיקברו במהרה, משישתהו הרבה ולא יספדום, אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה, הממהר להוציאם הוא מגונה.

28 **ח. הָיָה עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ עֶרֶב יוֹם טוֹב, אוֹ שֶׁהָיוּ**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

גְּשָׁמִים מְזַלְּפִין עַל הַמִּטָּה - מֵתָּר; שֶׁלֹּא מִהֵר אֶלָּא לִכְבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ[51]. וְכָל הַמְּלִין אֶת מֵתוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[52], אֶלָּא אִם כֵּן הֶלִּינוּ לִכְבוֹדוֹ וּלְהַשְׁלִים צְרָכָיו[53].

51) שם, ובשמחות פ"ט. 52) של "לא תלין נבלתו על העץ" (דברים כא, כג), ונאמר שם: כי קבור תקברנו - לרבות כל המתים, אפילו אינם הרוגי בית־דין (סנהדרין מו, ב). 53) שם עמ' א. וכתב הרדב"ז בתשובותיו סימן שיא, דוקא אם הלין אותו כל הלילה עד הבוקר עובר בלאו, אבל מקצת הלילה אין בו אפילו איסור, אלא כדי להיות משובח, יש למהר להוציאו. ובזוהר פ' אמור דף פח, ב מבואר דשיעור "לא תלין" - הוא כ"ד שעות כשיעור יום ולילה.

ט. הָאָבֵל בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד[54] - אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין וְלֵאֱכֹל מִשֶּׁלּוֹ, וְחַיָּב לֵישֵׁב עַל מִטָּה כְּפוּיָה[55]. וּבִשְׁאָר יְמֵי הָאֵבֶל - מֵתָּר לוֹ לֶאֱכֹל מִשֶּׁלּוֹ, וְלֵישֵׁב עַל גַּבֵּי מַפָּץ[56] אוֹ קַרְקַע[57], וּמַנִּיחַ תְּפִלִּין. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא אָסוּר בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לִיחֶזְקֵאל: פְּאֵרְךָ[58] חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ. מִכְּלָל שֶׁכָּל הָעָם אֲסוּרִין[59]. וְנֶאֱמַר לוֹ: וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל. מִכְּלָל שֶׁכָּל הָעָם אוֹכְלִין מִשֶּׁל אֲחֵרִים בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וַאֲסוּרִין לֶאֱכֹל מִשֶּׁל עַצְמָן[60].

54) שזהו עיקר האבילות, ככתוב (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר" (מו"ק כא, א). 55) הופך אותה, פניה למטה ורגליה למעלה (שם טו, ובר"ן). וב'טור' יו"ד סי' שפז גורס בדברי רבינו: וחייב לישון על מיטה כפויה. 56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. 57) ואינו חייב לישב על מיטה כפויה, ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, אמרו: "וישבו אתו לארץ (איוב ב, יג) - על הארץ אין כתיב כאן, אלא לארץ: דבר שהוא סמוך לארץ, מכאן שהיו ישנים על מיטות כפויות". ושוב אמרו שם: "אמר איני כופה את המיטה, הרי אני ישן ע"ג הספסל, אין שומעים לו". וראה בביאורנו לקמן פ"ה הי"ח, מקורות נוספים לכפיית המיטה. 58) פאר - אלו התפילין, ובתרגום יונתן שם: טוטפתך יהוין עלך. 59) מו"ק טו, א. שכן הכתוב מונה שם הרבה דברים, שעליו לנהוג בהם, בניגוד לשאר אבלים, והוא מזהירו: "ולא תספוד ולא תבכה... מתים אבל לא תעשה...ונעליך תשים ברגלך". ובכתובות ו, ב פטרו אבל מתפילין, שנאמר בהן: פאר, ומפרש רש"י: "ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו, ואין זה פאר לתפילין". ורש"י לסוכה כה, א מוסיף: "וכשמתפאר, מראה בעצמו שאינו אבל". 60) מו"ק כז, ב. וסובר רבינו, שכל הסעודות של אותו היום אינן משלו, וכן דעת ה'תוספות' שם ד"ה יום ראשון. וב'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שעח מטעים: כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול, כי רצונו למות כמו שמת קרובו, על כן ציוו על שכיניו שיאכילוהו משלהם. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "תבוא מאירה (קללה) לשכנים שהצריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה" (לפי נוסח הרא"ש). ולדעת הרא"ש שם אות פט, אין האיסור אלא בסעודה ראשונה, אבל שאר הארוחות שבאותו יום מותר לו לאכלן משלו. וכן פסק השו"ע יו"ד סימן שעח, סעיף א. וב"הגהות מיימוניות" הביאו, שרבינו נתנאל היה יושב בתענית, וסמך לדבריו: לא תאכלו על הדם, ובלילה היה סועד משלו.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) הדברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון מן התורה; ובשאר הימים מדבריהם. ההבדל בין שלושת ימים הראשונים לשאר ימי השבעה - לעניין עשיית מלאכה. שותפים או אחים שאירע אבל לאחד מהם - מה דין חנותם המשותפת. שאילת שלום לאבל מהתחלת ימי אבלו, עד תום י"ב חודש לאבל אביו ואמו.

א. אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בָּהֶן בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִן הַתּוֹרָה, וּבִשְׁאָר יָמִים מִדִּבְרֵיהֶם[2]: אָסוּר לְסַפֵּר, וּלְכַבֵּס, וְלִרְחֹץ, וְלָסוּךְ[3], וּלְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ, וְלִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל, וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְלִקְרוֹת בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, וְלִזְקֹף אֶת הַמִּטָּה[4], וְלִפְרֹעַ אֶת רֹאשׁוֹ[5], וְלִשְׁאֹל שָׁלוֹם. הַכֹּל אַחַד עָשָׂר דָּבָר[6].

2) רבינו לשיטתו, שאין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון, שהוא יום המיתה ויום הקבורה, כדבריו לעיל פ"א ה"א. 3) בשמן מבושם, שסכים בו אחר הרחיצה, כמבואר להלן ה"ג. 4) שכל המיטות שיש לו בתוך ביתו, חייב להפכן ראשן למטה, ורגליהן למעלה, ראה להלן הי"ח. 5) לגלות, שחייב בעטיפת הראש, כלהלן הי"ט. 6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ב. וּמִנַּיִן שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת? שֶׁהֲרֵי הִזְהִיר בְּנֵי אַהֲרֹן: רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ[7]. מִכְּלָל שֶׁכָּל הַמִּתְאַבֵּל אָסוּר לְסַפֵּר שְׂעָרוֹ, אֶלָּא מְגַדֵּל פֶּרַע[8]. וּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לְגַלֵּחַ שְׂעַר רֹאשׁוֹ, כָּךְ אָסוּר לְגַלֵּחַ שְׂעַר זְקָנוֹ וְכָל שֵׂעָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ[9]. אֶחָד הַמְגַלֵּחַ[10] וְאֶחָד הַמִּתְגַּלֵּחַ[11]. הָיָה מְגַלֵּחַ וְשָׁמַע שֶׁמֵּת אָבִיו - מַשְׁלִים תִּגְלַחַת שְׂעָרוֹ. אֶחָד הַמְגַלֵּחַ וְאֶחָד הַמִּתְגַּלֵּחַ[12]. וְכֵן אָסוּר לְגַלֵּחַ שָׂפָה, וְלִטֹּל צִפָּרְנָיו בִּכְלִי[13]; אֲבָל בְּשִׁנָּיו, אוֹ שֶׁנּוֹטֵל צִפֹּרֶן בְּצִפֹּרֶן - מֵתָּר[14].

7) אל תגדלו שיער, כשמתו אחיהם נדב ואביהוא. 8) מועד קטן יד, ב. וטעם ההבדל בין בני אהרן לשאר האבלים, שגידול שיער נחשב לניוול וצער, ואין זה כבוד לבני אהרן שיראו מנוולים לפני העם, הואיל ו"שמן משחת ה'" עליהם, ככתוב שם ז. וכנראה שמשה נצטווה מפי ה' כ"הוראת שעה", שבני אהרן ישתוו בזה לאביהם שהוא כהן גדול, שאינו מיטמא לקרוביו, ואינו נוהג דיני אבל (ראה שם כא, י), והכל שלא לערבב שמחתו של מקום בימי המילואים (רמב"ן שם), וראה לקמן פ"ו, ה"ב. 9) שמחות פ"ז. וכן ב'תוספות' ליבמות מג, א ד"ה במקום שמותר. 10) אם הוא אבל, אינו יכול לגלח אחרים. 11) אם הוא אבל, לא יניח את המגלח שיגלחו, שאסור לסייע בידי עוברי עבירה (רדב"ז). והשווה הל' נזירות פ"ה, הי"א. 12) שמחות פ"ה ה"ח, משום כבוד הבריות. ולפיכך מותר, אפילו כשהמגלח הוא אבל. וכן בירושלמי שבת פ"א ה"ב, ולפיכך אם היה

בעיר ספר אחר שאינו אבל, יגמור השני ולא האבל (יו"ד סי' שץ, סעיף ב). 13) מו"ק יח, א. "ובגנוסטרא אסור". ומפרש הסמ"ג (עשין דרבנן ב): גנוסטרא - מספרים, והוא־הדין בתער. ואע"פ שבמו"ק שם אמרו: "ביקשו ממנו שפה (המעכבת את האכילה) והתיר להם" = לגלח, אין זה אלא בחול המועד, אבל באבילות אסור בכל פנים, וראה הל' יו"ט פ"ז, ה"כ. 14) מועד קטן, שם.

1 **ג. וּמִנַּיִן שֶׁהָאֵבֵל אָסוּר לְכַבֵּס בְּגָדָיו וְלִרְחֹץ גּוּפוֹ**
2 **וְלָסוּךְ? שֶׁנֶּאֱמַר: הִתְאַבְּלִי נָא וְלִבְשִׁי בִגְדֵי אֵבֶל[15]**
3 **וְאַל תָּסוּכִי שֶׁמֶן. וּרְחִיצָה בִּכְלַל סִיכָה[16], שֶׁהָרְחִיצָה**
4 **קוֹדֶמֶת לְסִיכָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָחַצְתְּ וָסַכְתְּ[17]. וּכְשֵׁם**
5 **שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּכִבּוּס בְּגָדִים, כָּךְ אָסוּר לִלְבֹּשׁ כֵּלִים**
6 **לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגֹהָצִין[18].**

15) בלתי מכובסים (שם טו, א). 16) שם עמ' ב. ורש"י מפרש: "שנאמר (תהלים קט, יח) ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". כשם שהשמן סכים בו מבחוץ ונבלע בעצמות, אף "מים בקרבו" - נבלעים בו דרך רחיצה, שהיא מבחוץ (יומא עו, ב וברש"י שם). 17) דרש זה אינו נמצא בגמרא שם. וב'בית יוסף' סימן שפא, מדגיש: "שלא מצינו אסור בסיכה ומותר ברחיצה". 18) אבל בגדים צבועים, אין גיהוצם וחידושם ניכר בהם הרבה (מו"ק כג, א), וראה לקמן פ"ו, ה"ד. וכתב הרדב"ז: דעת רוב האחרונים, שאסור אפילו להציע תחתיו סדינים מגוהצים, שכמו שאדם שמח כשלובש בגדים נאים, כן הוא שמח כשמציעים תחתיו, ואפשר שכך היא דעת רבינו. וכן ביו"ד סי' שפט, סעיף א.

7 **ד. אָסוּר לָסוּךְ מִקְצָת גּוּפוֹ כְּכָל גּוּפוֹ[19]. וְאִם לְהַעֲבִיר**
8 **אֶת הַזֵּהֲמָא - מֻתָּר[20]. וְכֵן אָסוּר בִּרְחִיצַת מִקְצָת גּוּפוֹ**
9 **בְּחַמִּין; אֲבָל בְּצוֹנֵן - רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, אֲבָל**
10 **לֹא כָּל גּוּפוֹ[21].**

19) תענית יג, ב. 20) שאין זו לתענוג. וביר'שלמי (יומא פ"ח, ה"א) שנינו: "בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה... שאינה של תענוג מותר", וסובר רבינו שיש להשוות דין אבל לתשעה באב, שגם הוא משום אבילות על חורבן הבית, כמבואר בתענית יג, א. וראה הל' תעניות פ"ה, ה"י. 21) שם עמ' ב. וביו"ד סי' שפא, סעיף א: "ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה, רוחץ כדרכו ואינו חושש".

11 **ה. מִנַּיִן לְאָבֵל שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה? שֶׁנֶּאֱמַר:**
12 **וַיְנַחֵם דָּוִד אֵת בַּת שֶׁבַע אִשְׁתּוֹ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַיִּשְׁכַּב**
13 **עִמָּהּ[22]. מִכְּלָל שֶׁהָיָה אָסוּר מִקֹּדֶם[23]. וְכֵן לֹא יִשָּׂא**
14 **הָאָבֵל אִשָּׁה[24], וְלֹא תִנָּשֵׂא אִשָּׁה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
15 **מְשַׁמְּשִׁין מִטָּתָן[25]. וּמֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִם אִשְׁתּוֹ, וְאַף עַל**
16 **פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה[26].**

22) לאחר האבילות על ילדם. 23) מו"ק טו, ב. ושם כד, א אמרו: "מעשה באחד ששימש מיטתו בימי אבלו, ושמטו חזירים את גוויתו". 24) לכנסה לחופה. 25) ואפילו כל שלשים יום אסור לו לישא, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ה (שם כג, א). 26) ואין חוששים שמא יבוא עליה (כתובות ד, ב). וכל זה בשאר אבילות, אבל אם מת אביו של חתן ונכנס לחופה, אסור לו להתייחד עם אשתו "כדי שלא ישמש מיטתו", כמבואר לקמן פי"א ה"ה, ובביאורנו שם. והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, הי"א.

17 **ו. מִנַּיִן שֶׁהָאֵבֵל אָסוּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר**
18 **לִיחֶזְקֵאל[27]: וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ[28]. מִכְּלָל שֶׁכָּל**
19 **הָעָם אֲסוּרִין[29]. הָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ[30] - נוֹעֵל וְהוֹלֵךְ;**
20 **וּכְשֶׁיִּכָּנֵס בַּמְּדִינָה[31] - חוֹלֵץ מִנְּעָלָיו[32].**

27) כשמתה עליו אשתו. 28) בניגוד לשאר אבלים, כי יחזקאל שימש בזה למופת, שבבוא ימי החורבן על ישראל, לא יתאבלו ולא יבכו, מרוב בהלה ותדהמה, כמפורש שם כד. 29) מו"ק טו, ב. וכל זה בסנדל של עור, אבל בשל עץ או של לבד מותר, שאין מנעל אלא של עור (יו"ד סי' שפב, סעיף א) והשווה הל' שביתת עשור פ"ג, ה"ז. 30) שקשה לו ללכת יחף. 31) לעיר. 32) מו"ק טו, ב. ובשמחות פ"ה, ה"י. והשווה הל' תעניות פ"ג, ה"ד.

21 **ז. רֶמֶז לְאָבֵל שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, זֶה שֶׁנֶּאֱמַר:**
22 **וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל. מַה חַג אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה,**
23 **אַף אֵבֶל אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה[33]. וּכְשֵׁם שֶׁהוּא אָסוּר**
24 **בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, כָּךְ הוּא אָסוּר לִשָּׂא וְלִתֵּן[34]**
25 **בְּסִחוֹרָה, וְלֵילֵךְ מִמְּדִינָה לִמְדִינָה בִּסְחוֹרָה[35].**

33) מו"ק שם, ומתוך שאין זו ראיה גמורה, שהרי לא כל מה שאסור בחג אסור באבל, ולא כל מה שמותר בחול מותר באבל, נקט רבינו: "רמז לדבר" (רדב"ז). 34) לקנות ולמכור, ומקורו בירושלמי, מובא בביאורנו לקמן ה"ט, אות לח. 35) ודבר זה אסור כל שלשים יום, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. וכתב הרדב"ז: אם היה מסחרו דבר האבד, אחרים מוכרים לו סחורתו, וסמך רבינו על מה שכתב בהל' שביתת יו"ט פ"ז, הכ"ב: "אין עושים סחורה במועד (=חול המועד), בין למכור בין לקנות, ואם היה דבר אבד, שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות... שבאו, או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול, או לקחו ביוקר, הרי זה מותר לקנות או למכור". וכן ב"יורה דעה" סי' שפ, סעיף ו.

26 **ח. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת**
27 **מְלָאכָה אֲפִלּוּ הָיָה עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה. מִכָּאן**
28 **וְאֵילָךְ, אִם הָיָה עָנִי - עוֹשֶׂה בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ,**
29 **וְהָאִשָּׁה טֹוָה בְּפֶלֶךְ[36] בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ[37].**

36) כישור, קנה שעליו נכרכים החוטים הנטווים. 37) מו"ק כא, ב. וביר'שלמי שם פ"ג ה"ה, מסיים בה: "אבל אמרו, תבוא מאירה (=קללה) לשכיניו, שהצריכוהו לכך". והטעם לשלשת ימים, מבואר שם, "שאין תוקפו של אבל אלא עד שלשה ימים", כי כל שלשה ימים הראשונים הנפש מרחפת על הגוף, סוברת שעוד תחזור אליו, כיון שהיא רואה שנשתנה זיו הפנים, היא מניחתו והולכת לה. והראב"ד כותב: הואיל ושלשה ימים הראשונים הם לבכי (ראה לקמן פי"ג הי"א), אם יתעסק בהם במלאכה, נמצא מתעצל בבכי (כסף־משנה). ולדעת הרדב"ז, אשה טווה בפלך, אפילו בשלשה ימים הראשונים ואפילו היא עשירה,

שהבטלה מביאה לידי זימה. ואם היא עניה, עושה את מלאכתה אחר שלשה ימים כאיש, בכל אומנות שהיא.

ט. שְׁנֵי אַחִים אוֹ שְׁנֵי שֻׁתָּפִין[38] שֶׁהָיוּ בַּחֲנוּת אַחַת, וְאֵרַע אֵבֶל לְאֶחָד מֵהֶן - נוֹעֲלִין אֶת הַחֲנוּת כָּל שִׁבְעָה[39].

38) בכת"י תימן: שהן. 39) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, שהרי השותף עוסק במלאכת שניהם, וכאילו הוא שליחו של האבל. ולדעת הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ב, אות ה, אין השותף עוסק בחנות בפרהסיא, אבל בביתו בצנעה מתעסק השותף בעסק השותפות, והשכר מתחלק לשניהם, כמבואר לקמן הי"א ב"מוחכרים או מושכרים מקודם... הרי אלו יעשו", משום שאין זה מפורסם שבהמה זו היא של פלוני האבל, וכנראה שרבינו מסכים לזה (כסף־משנה). וכן פסק ביו"ד שם, סעיף כא: "אבל יכול לעשות בצנעה בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות, ואם האבל הוא אדם חשוב והשותפות נקראת על שמו...אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו". ומקורו במו"ק יא, ב, בעובדה של מַריוֹן ושותפו מר בריה דרב אחא.

י. אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁמֻּתָּר לַעֲשׂוֹתָן בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד[40] - אָסוּר לְאָבֵל לַעֲשׂוֹתָן בְּיָדוֹ בִּימֵי אֶבְלוֹ[41]; אֲבָל אֲחֵרִים עוֹשִׂים לוֹ. כֵּיצַד? הָיוּ זֵיתָיו לַהֲפֹךְ[42], וְכַדָּיו לָגוּף[43], וּפִשְׁתָּנוֹ לַעֲלוֹת מִן הַמִּשְׁרָה[44], וְצַמְרוֹ מִן הַיּוֹרָה[45] - שׂוֹכֵר אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ[46]. וּמְרַבְּצִין[47] לוֹ שָׂדֵהוּ מִשֶּׁתַּגִּיעַ עוֹנַת הַמַּיִם[48].

40) שאם לא ייעשו, יהיה לו הפסד רב, וכמבואר בהל' יו"ט פ"ז, ה"ב־ג. 41) מו"ק שם, כדי שלא ישכח אבלו (ר"ן שם). 42) שהגיעה שעתם להפכם בכלי הנקרא "מעטן" כדי שיתרככו היטב, ויוכשרו לדרכם בבית הבד. ורבינו גורס במו"ק שם: "אלו דברים העושים לאבל, זיתיו להפוך" (מגיד־משנה להל' יו"ט, שם ה"ג). 43) לסתום במגופה, שאם לא יוגפו יתקלקל השמן החדש שבכדים. 44) דרך לשום גבעולי פשתן במשרת מים כדי שיתרככו, ואח"כ מייבשם בתנור וסורקם, וכשישהו במים יותר מהראוי ירקבו. 45) שנתנו שם לקלוט צבע ממי צבע שביורה. 46) בניגוד לחול המועד, שעושה כל מלאכות אלו בעצמו (מו"ק שם). 47) משקים השקייה מועטת. 48) עונת ההשקייה, ואם לא ישקוה קודם הזריעה, שוב אינה נזרעת בשנה זו (רמב"ן). ובמו"ק שם הגירסא: "עונת המים שלו", ומפרש רש"י: יגיע זמנו להשקות השדה, שהמים חלוקים לשדות שבבקעה, לכל אחד יומו, או שבוע שלו, ואם לא ישקו לו עתה יאבד תורו והפסדו רב.

יא. הָאַרִיסִין[49] וְהַחֲכִירִין שֶׁלּוֹ וְהַקַּבְּלָנִין[50] - הֲרֵי אֵלּוּ יַעֲשׂוּ כְּדַרְכָּן[51]. אֲבָל הַחַמָּרִים[52] וְהַגַּמָּלִים בִּבְהֵמוֹת שֶׁלּוֹ[53] וְהַסַּפָּנִים בִּסְפִינָה[54] שֶׁלּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יַעֲשׂוּ[55]. וְאִם הָיוּ מֻחְכָּרִים[56] אוֹ מֻשְׂכָּרִים מִקֹּדֶם לִזְמַן קָצוּב[57] - הֲרֵי אֵלּוּ יַעֲשׂוּ[58].

49) שמקבל שדה מחבירו לעבדה, ויתן לבעל הקרקע שליש התבואות או רביע מהן, כפי שיתנו ביניהם (הל' שכירות פ"ח ה"ב). 50) חוכר - שכר מחבירו שדה לזרעה, ויתן למשכיר פירות קצובים כגון עשרים כור לשנה, בין אם תעשה מעט או הרבה; קבלן - ששכר השדה בסכום כסף קבוע לשנה (שם, ה"א). ובתוספתא דמאי פ"ו ה"ב, שנינו: "מה בין שוכר לחוכר? השוכר - במעות; והחוכר - בפירות". 51) אע"פ שבעל השדה הוא אבל, מותר להם לעשות בשדה, שהרי הם עושים לעצמם, וכאילו בשלהם הם עוסקים (מו"ק יא, ב) "הרי אלו יעשו". ולא כגירסת הש"ס שלפנינו: "הרי אלו יעשו אחרים בשבילם" (רא"ש שם אות ג). 52) מוליכים משאות ע"ג חמורים, וכן הגמלים. 53) של האבל. ששוכרים ממנו בהמותיו. 54) מעבירים משא בספינה ששוכרים אצל האבל. 55) אסור להם לשכור את כל אלו בימי אבלו, ואפילו שכרום לפני אבלו וכלה הזמן לפני מקרה האבל, אסור להם להמשיך בשכירותם, כיון שבהמות אלו אינן אצל השוכרים ב"אריסות", אלא בשכירות רגילה, הרי זו "מלאכת אבל", ואבל מצווה על שביתת בהמתו. אבל בשדה, שהיא עומדת בדרך כלל לאריסות, ואפילו נשלם זמן האריסות, אין המנהג לסלק את האריס אלא הוא ממשיך באריסותו כמקודם, לפיכך אפילו נגמר הזמן לפני אבילות המשכיר, ממשיך האריס בעבודתו ואין זו מלאכת האבל, אלא מלאכת האריס שעושה בה לעצמו (שם, וכפירוש הראב"ד ברא"ש שם). ולשון הירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "אריסיו וחכיריו וקבליו - הרי אלו עושים; איכריו וספניו וגמליו - אינם עושים". 56) הבהמות או הספינה של האבל, לחלוק ברווח של שכר ההובלה, זה נותן בהמתו והחוכר עוסק בעבודה, והשכר כפי שהתנו ביניהם. ראה רשב"ם לבבא־בתרא קכג, ב ד"ה מוחכרת. 57) ובינתיים אירע אבל למחכיר. 58) מו"ק יא, ב שאם לא יעשו יפסידו כל שכרם, וכשעושים - בשלהם הם עושים. אבל אם כלה זמן החכירה לפני שאירעה האבילות למחכיר, אין החוכר ממשיך מאליו, שדרך המחכיר להחליף חכירתו מזה לזה, וכל המרבה בשכרו - קודם. והרי זה כאילו רוצה לחכור ממנו בתחילה, ובימי אבלו אסור להחכיר, שאין כאן שום הפסד לחוכר (ראב"ד, הובא בכסף־משנה).

יב. שְׂכִיר יוֹם[59], אֲפִלּוּ בְּעִיר אַחֶרֶת[60] - לֹא יַעֲשֶׂה לוֹ[61].

59) פועל שנשכר לאבל לעבודת יום בעבודת קרקע. 60) שלא ידוע שם שאירע אֵבל למעביד. 61) שכל עבודת קרקע הרי זו פרהסיא, ואסור לו לעשות מלאכת האבל בשביל האבל (מו"ק שם).

יג. הָאָבֵל שֶׁהָיְתָה מְלֶאכֶת אֲחֵרִים[62] בְּיָדוֹ, בֵּין בְּקַבְּלָנוּת[63] בֵּין שֶׁאֵינָהּ בְּקַבְּלָנוּת[64] - לֹא יַעֲשֶׂה[65]. הָיְתָה מְלַאכְתּוֹ בְּיַד אֲחֵרִים[66]: בְּבֵיתוֹ - לֹא יַעֲשׂוּ[67], בְּבֵית אַחֵר - עוֹשִׂין[68].

62) מלאכת דבר תלוש, כגון בגד לתפור. 63) בסכום מסוים עבור העבודה, ולא שכר לפי הימים, וברשותו לגמרה לאחר זמן. 64) שאינה בשכר קצוב עבור התפירה, אלא לפי שעות העבודה, נמצאת מלאכה זו אינה שלו. 65) שם, שאפילו הוא מפסיד ימי עבודתו - אסור לו לעשות

בימי אבלו. 66) שמסר לחייט לתפור לו בגד, לפני שאירע לו האבל. 67) שלא יחשדוהו שהוא בעצמו מסייע במלאכה, או יאמרו שבימי אבלו - שכר לו פועל זה. 68) הואיל וזה דבר תלוש ונעשה בצנעה, לא ידעו שמלאכת אבל היא (שם). אבל בהלכה הקודמת מדובר בעבודת קרקע או במחובר לקרקע כגון בנין בית וכדומה, שזה גלוי ומפורסם, ולפיכך אסור לאחרים לעשות לו.

1 **יד. הָיָה לוֹ דִּין עִם אָדָם - אֵינוֹ תּוֹבְעוֹ כָּל שִׁבְעַת**
2 **יְמֵי הָאֲבֵלוּת[69]. וְאִם הָיָה דָּבָר אָבֵד[70] - עוֹשֶׂה**
3 **שָׁלִיחַ[71]. כָּזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.**

69) שגם זו בכלל עשיית מלאכה היא, כי מתוך בהילותו אחרי ממונו ישכח את אבלו. 70) כגון שבעל־דינו עומד לילך לחוץ לארץ, או שעדיו חולים, וחושש שמא ימותו, ויפסיד עדותם. 71) כדין האמור לעיל ה"י, שבדבר האבד שוכר אחרים לעשות לו.

4 **טו. מִנַּיִן שֶׁהָאֲבֵל אָסוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר**
5 **לִיחֶזְקֵאל: הֵאָנֵק דֹּם[72].**

72) דום, ולא תלמוד תורה (מו"ק טו, א).

6 **טז. אָסוּר לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים,**
7 **וְלִשְׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה וּבַמִּדְרָשׁ[73] וּבַהֲלָכוֹת[74]. וְאִם הָיוּ**
8 **רַבִּים צְרִיכִין לוֹ[75] - מֵתָּר. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲמִיד**
9 **תַּרְגְּמָן[76]; אֶלָּא יִלְחַשׁ לְאַחֵר בְּצִדּוֹ, וְזֶה שֶׁבְּצִדּוֹ אוֹמֵר**
10 **לַתַּרְגְּמָן, וְהַתַּרְגְּמָן מַשְׁמִיעַ לָרַבִּים[77].**

73) מדרש תנאים, כגון ספרא וספרי, שהם מדרשי הפסוקים (פירוש הרא"ש לנדרים לו, ב). 74) הלכה למשה מסיני (שם). ובברייתא במו"ק כא, א שהיא המקור להלכה זו, מנו: "ובהלכות ובש"ס ובאגדות". ואמנם בכת"י תימן, הנוסח כאן: ובהלכות ובהגדות. וכנראה שהאיסור הוא משום שמחה, שבדברי תורה נאמר (תהלים יט, ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב". והשווה הל' תעניות פ"ה הי"א, לענין אבל תשעה באב. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "אבל שונה הוא במקום שאינו רגיל", שאין זו שמחה. עוד אמרו שם: "אם היה להוט אחר התורה מותר". ולדעת "הגהות מיימוניות" מותר לאבל לעסוק בהלכות אבילות, וכן קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיהו, וכן ביו"ד סי' שפד סעיף ד, וכנימוק הרדב"ז: שע"י קריאה זו לא ישכח את אבלו, ולא יהיה שמח, ולא יהיה יושב ובטל. והשווה הל' תעניות שם. 75) להורות באיסור והיתר, ואין שם אחר, או שהוא נשיא ודורש ברבים (ר"ן). 76) המתרגם ומשמיע דרשתו בקול לעם, כדרך שהוא רגיל שלא בימי אבלו. 77) מו"ק כא, א.

11 **יז. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הָאֲבֵל יוֹשֵׁב עַל הַמִּטָּה?[78] שֶׁנֶּאֱמַר:**
12 **וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁכַּב אָרְצָה[79].**

78) כשהיא זקופה, אלא כופה ויושב עליה, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. 79) סמוך לארץ, כפה מיטתו וישב עליה (מו"ק שם וברש"י).

13 **יח. וְחַיָּב לִכְפּוֹת הַמִּטָּה[80] כָּל שִׁבְעָה[81]. וְלֹא מִטָּתוֹ**
14 **בִּלְבַד הוּא כּוֹפֶה, אֶלָּא כָּל הַמִּטּוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּתוֹךְ**
15 **בֵּיתוֹ הוּא כּוֹפֶה. אֲפִלּוּ עֶשֶׂר מִטּוֹת בַּעֲשָׂרָה בָּתִּים**
16 **וּבְעֶשֶׂר עֲיָרוֹת - חַיָּב לִכְפּוֹת אֶת כֻּלָּן. וַאֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה**
17 **אַחִים, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - כֻּלָּן כּוֹפִין אֶת מִטּוֹתֵיהֶן[82].**
18 **הַמִּטָּה הַמְיֻחֶדֶת לְכֵלִים אוֹ לְמָעוֹת[83] - אֵינוֹ צָרִיךְ**
19 **לִכְפּוֹתָהּ[84]. דַּרְגָּשׁ[85] - אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפּוֹתוֹ, אֶלָּא מַתִּיר**
20 **אֶת קַרְבִּיטָיו[86] וְהוּא[87] נוֹפֵל מֵאֵלָיו. מִטָּה**
21 **שֶׁנִּקְלִיטֶיהָ[88] יוֹצְאִין מִמֶּנָּה, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְהָפְכָהּ**
22 **- זוֹקְפָהּ[89] וְדַיּוֹ[90]. הָפַךְ כָּל מִטּוֹתָיו, וְהָיָה הוּא יָשֵׁן**
23 **עַל גַּבֵּי מִטּוֹת אֲחֵרִים[91], אוֹ עַל גַּבֵּי כִּסֵּא, אוֹ עַל גַּבֵּי**
24 **אָרוֹן, אוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, אֶלָּא**
25 **יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה הַכְּפוּיָה[92].**

80) להפכה ראשה למטה ורגליה למעלה. 81) כלומר, החובה לישב על מיטה כפויה אינה אלא ביום ראשון לאבלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט, אבל המיטות חייבות להשאר כפויות כל שבעה (כסף־משנה). ובמו"ק טו, א שנינו: "דמות דיוקני (=צורתי) נתתי בכם, ובעוונותיכם הפכתיה (לפי נוסח הרי"ף), כפו מיטותיכם עליה". כלומר, אתם גרמתם בעוונותיכם להפוך את צורתי מחיים למיתה, - כי האדם נברא בצלם אלקים - לפיכך יהפכו כל הראויים להתאבל - את מיטותיהם על אבידתם. ובירושלמי ברכות פ"ג ה"א, אמרו: "מתוך שהוא ישן על מיטה כפויה, הוא נוער (=ניעור) בלילה ונזכר שהוא אבל". 82) מו"ק כז, א. 83) בגמרא שם, תיבות: או למעות, אינן. וראה שבת מד, ב "מיטה שייחדה למעות". 84) כי עיקר טעם כפיית המטה הוא, על שם שהיא מקום מושב ומנוחה של אדם, שבימיהם היו יושבים על המיטות דרך שררה וכבוד ('פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שפז אות א). 85) מיטה שאינה סרוגה בחבלים, אלא מתוחה עור, וקושרים אותו ברצועות לארוכות המיטה. 86) רצועותיו. 87) מצע העור. 88) מוטות זקופים היוצאים מעל למיטה, כדי למתוח עליהם את הכילה. 89) על צידה. 90) מו"ק שם. 91) מיטות זקופות של אנשים אחרים. 92) כבר נתפרש לעיל פ"ד ה"ט, מקור דברי רבינו בירושלמי שם פ"ג ה"ה, שאפילו כפה מיטתו וישן על הקרקע, לא יצא ידי חובת כפיית המיטה, עד שיישן עליה. וכל זה ביום ראשון, אבל בשאר הימים יכול הוא לשבת או לישון על גבי מפץ או קרקע, ובלבד שמיטתו תהא כפויה, וראה לקמן פי"ג ה"ג, שאפילו המנחמים אינם יושבים אלא ע"ג קרקע. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": עכשיו אין אנו נוהגים בכפיית המיטה, כי סומכים אנו על הירושלמי (שם) האומר: "הדר בפונדק (אכסניא) אין מחייבים אותו לכפות, שלא יאמרו עליו חרש (=מכשף) הוא", וכמו כן אנו בין הנכרים, ויש בינינו עבדים ושפחות. וראה 'תוספות' למו"ק כא, א ד"ה אלו דברים, וכן ביו"ד סי' שפז סעיף ב, שהוסיפו עוד לפטור, הואיל ואין המיטות שלנו עשויות כמיטות שלהם, שהרי נקליטים יוצאים ממנה, ואין הכפיה ניכרת בהן.

26 **יט. מִנַּיִן לְאָבֵל שֶׁאָסוּר בִּפְרִיעַת הָרֹאשׁ?[93] שֶׁהֲרֵי**
27 **נֶאֱמַר לִיחֶזְקֵאל: לֹא תַעְטֶה עַל שָׂפָם. מִכְּלָל שֶׁשְּׁאָר**

הָאֲבֵלִים חַיָּבִין בַּעֲטִיפַת הָרֹאשׁ[94]. וְהַסּוּדָר שֶׁמְּכַסֶּה בּוֹ רֹאשׁוֹ עוֹטֶה מִקְצָתוֹ מְעַט עַל פִּיו[95]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה, וְאֵנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: כַּאֲבֵלָא יִתְעַטָּף.

93) בגילוי ראש. 94) מו"ק טו, א. 95) ושם כד, א אמרו: "כל עטיפה (עטיפת הראש בסודר) שאינה כעטיפת הישמעאלים - אינה עטיפה", וכתבו ה'תוספות' שם כא, א שאין אנו נוהגים כיום בעטיפת הראש, הואיל וזה היה מביא לידי שחוק גדול בין הגוים. ובש"ך ליו"ד סי' שפו ס"ק א, מעיר שיש לנהוג בעטיפה קצת, שהיא למשוך הכובע למטה מהעינים.

כ. וּמִנַּיִן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: הֵאָנֵק דֹּם[96]. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים[97], מִי שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם - אֵין מַחֲזִיר לוֹ, אֶלָּא מוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא אָבֵל; וּמִשְּׁלֹשָׁה וְעַד שִׁבְעָה, מִי שֶׁשָּׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ - מַחֲזִיר לוֹ שָׁלוֹם; וּמִשִּׁבְעָה וְעַד שְׁלֹשִׁים - שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם אֲחֵרִים[98], אֲבָל אֲחֵרִים אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמוֹ[99] עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמוֹ עַד לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[100]. אִם בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם נֶאֱסַר הָאָבֵל, קַל וָחֹמֶר שֶׁהוּא אָסוּר לְהַרְבּוֹת דְּבָרִים וְלִשְׂחֹק; שֶׁנֶּאֱמַר: דֹּם. וְלֹא יֵאָחֵז תִּינוֹק בְּיָדוֹ, שֶׁלֹּא יְבִיאֶנּוּ לִידֵי שְׂחוֹק[101]. וְלֹא יִכָּנֵס לִמְקוֹם שִׂמְחָה, כְּגוֹן בָּתֵּי הַמִּשְׁתָּאוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[102].

96) דום, ואל תשאל שלום (מו"ק טו, א וברש"י). 97) שהם עיקר האבל, כמבואר לעיל ה"ח ובביאורנו שם. 98) שהרי הם שרויים בשלום. 99) שהוא אינו שרוי בשלום (שם כא, ב). 100) שם. וראה לקמן פ"י הי"א, דין שאילת שלום בשבת שבתוך השבעה. 101) שם כו, ב. והברייתא מסיימת שם: "ונמצא מתגנה על הבריות". 102) שם כב, ב. ודבר זה אסור כל שלשים יום, כמבואר לקמן פ"ו ה"ב, וראה שם ה"ז, שעל אביו ואמו לא יכנס לשמחת מרעות עד שנים עשר חודש.

יום ש"ק י"ד אלול ה'תשע"ח

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) הדברים שהאבל אסור בהם כל שלושים יום - מדברי סופרים. אבל על אשתו שמתה, מה דינו לעניין נישואין. מי שהוריו צלובים בעיר, המותר לו לשכון באותה העיר. שמקצת היום ככולו, בין לגזירת שבעה, בין לגזירת שלושים.

א. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּהְיֶה הָאָבֵל נוֹהֵג בְּמִקְצָת דִּבְרֵי אֲבֵלוּת כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמִנַּיִן סָמְכוּ חֲכָמִים לִשְׁלֹשִׁים יוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים[2]. מִכְּלָל שֶׁהָאָבֵל מִצְטַעֵר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[3].

2) וביבמות מ, ב אמרו: "ירח - שלושים יום". 3) לדעת הרדב"ז מקור דרש זה בירושלמי, אולם גדולי האחרונים מעירים, שלא מצאו דרש כזה בירושלמי שלפנינו (ראה תורה תמימה לפסוק זה, ועוד) ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ה דרשו: "ויתמו ימי בכי אבל משה, ימי - שבעה; בכי - שנים; אבל - שלושים". ובבבלי מועד קטן יט, ב אמרו: מניין לתספורת שאסורה כל שלושים יום? למד גזירה שווה פרע פרע מנזיר, נאמר באבל: ראשיכם אל תפרעו, ונאמר בנזיר: גדל פרע שער ראשו, מה להלן שלושים, אף כאן שלושים.

ב. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בָּהֶן כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם: אָסוּר בִּתְסִפֹּרֶת, וּבְגִהוּץ, וּבְנִשּׂוּאִין, וּבְשִׂמְחַת מֵרֵעוּת[4], וְלֵילֵךְ בִּסְחוֹרָה מִמְּדִינָה לִמְדִינָה[5]. הַכֹּל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים[6].

4) סעודה שרעים ואהובים עושים זה לזה (מועד קטן כב, ב), ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. 5) מעיר לעיר. 6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ג. בִּתְסִפֹּרֶת כֵּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר כָּל שְׂעַר גּוּפוֹ אוֹ לְגַלֵּחַ שְׁפָמוֹ אוֹ לָקֹץ צִפָּרְנָיו בִּכְלִי כָּל שִׁבְעָה[7], כָּךְ אָסוּר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[8]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ; אֲבָל בְּאִשָּׁה - מֻתֶּרֶת בִּנְטִילַת שֵׂעָר לְאַחַר שִׁבְעָה. וְהָאִישׁ - עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חַיָּב לְגַדֵּל שְׂעָרוֹ עַד שֶׁיְּשַׁלַּח פֶּרַע[9], אוֹ עַד שֶׁיִּגְעָרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו[10].

7) ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. 8) מועד קטן שם. 9) גידול שיער הרבה מאוד. 10) שכבר גידל פרע יותר מדאי (מועד קטן כב, ב), אלא ששם הנוסח: "על אביו ואמו עד שיגערו בו חבריו" ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח הנוסח כדברי רבינו. ולדעת הרדב"ז יש טעות בדברי רבינו והנוסח הנכון הוא: "עד שישלח פרע ויגערו בו חביריו" ולדעתו כן הוא הנוסח גם בירושלמי הנ"ל. וכתב הכסף משנה: גערת חביריו אינה מועילה אלא לאחר שלושים יום, אבל אם גערו בו בתוך שלושים, אינה כלום.

ד. וְכֵן אָסוּר לִלְבֹּשׁ כֵּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגֹהָצִין[11] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[12]. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. הָיוּ צְבוּעִין וּמְגֹהָצִין - מֻתָּרִין[13]. וְכֵן אִם לֹא הָיוּ חֲדָשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן לְבָנִים וּמְגֹהָצִין - מֻתָּרִין[14]. וּכְלֵי פִּשְׁתָּן - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּהוּץ[15]. וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - מֻתָּר בְּגִהוּץ אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ[16].

11) מוחלקים יפה במגהץ, ראה בר"ן לתענית כט, ב, שהגיהוץ אינו מכוון לליבון הבגד, אלא על האבן שמעבירים עליו, כשמכבסים אותו, שעל ידי כן הוא מחזירו לחידושו. 12) מועד קטן כג, א. 13) שם, שאין הגיהוץ ניכר בהם כל כך. 14) שאין גיהוצם עומד זמן מרובה, כי לאחר זמן קצר הוא מתמעך. 15) כמו שאמרו (תענית כט, ב) לעניין שבוע שחל בו תשעה באב: "כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ" ומפרש הרדב"ז, משום שמתקלקלים מיד, והרא"ש שם פרק ד אות לב מפרש: לפי שאין מקפידים בהם על גיהוץ יפה, הואיל והם קרובים לבשר ומתלכלכים מיד מפני הזיעה. 16) הואיל ולא מצינו בתלמוד בבלי, שיחלקו

בזה בין שאר קרובים, לאביו ואמו, כדרך שמחלקים בהם ביחס לשאר דברים, ראה מועד קטן כב, א ועמוד ב שהדגישו שם חילוקים רבים ביניהם לדברי אבילות שונים. וראוי להעיר שבירושלמי שם פרק ג, הלכה ח אמרו: "על כל המתים הוא אסור בגיהוץ עד שלושים; על אביו ואמו עד שנים עשר חודש" ורבינו סובר שהבבלי חולק על זה ועלינו לפסוק כמותו. וביורה־דעה סימן שפט סעיף ג כותב הרמ"א שנהגו איסור ללבוש בגד חדש על אביו ואמו כל י"ב חודש, ושם בסעיף א כותב הרמ"א שנוהגים לא ללבוש בגד מכובס בתוך שלושים יום, אלא אם כן לובשו אדם אחר תחילה, ואחרי כן לובשו האבל, ואפילו במגוהץ מותר באופן זה (ש"ך שם סעיף קטן ג), ומקורו בתוספות מועד קטן כד, ב דיבור המתחיל ברכת אבלים. ובנוגע לבגד חדש, לאחר שלושים, הביא ה"בית יוסף" שם בשם ה"כלבו" שאם נותנו לאדם אחר ללבשו שניים או שלושה ימים מותר לאבל ללבשו, אפילו כשהוא מתאבל על אביו ואמו.

ה. בְּנִשּׂוּאִין כֵּיצַד? אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה[17] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[18]. וּמֻתָּר לְאָרְשָׂהּ[19] אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַמִּיתָה[20]. וּמִי שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ: אִם כְּבָר קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה[21], וְיֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ, וְאֵין לוֹ בָּנִים קְטַנִּים - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים[22]; אֲבָל מִי שֶׁלֹּא קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אוֹ שֶׁקִּיֵּם וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים קְטַנִּים[23], אוֹ שֶׁאֵין לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ[24] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָרְשָׂהּ וְלִכְנֹס מִיָּד, וְאָסוּר לוֹ לָבוֹא עָלֶיהָ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[25]. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה אֲבֵלָה[26] - לֹא תִבָּעֵל עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[27].

17) לכנסה לביתו. 18) מועד קטן כג, א. 19) לקדשה לו, ועדיין אינו כונסה לביתו עד לנישואין. 20) שמא יקדמנה אחר ברחמים. וכמו שאמרו בירושלמי (כתובות פרק א, הלכה א): מותר לארס בתשעה באב, שלא יקדמנו אחר בתפילה. והשווה הלכות אישות פרק י, הלכה י"ד. ומדובר כאן, באירוסין בלא סעודה, אבל עם סעודה, אסור בתוך שלושים, שזוהי שמחה יתירה (כסף משנה וכן ביורה דעה סימן שצב סעיף א). 21) שיש לו בן ובת (הלכות אישות פרק ט"ו, הלכה ד). 22) מועד קטן שם. וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם: כדי שתשתכח ממנו ולא יזכור אותה כשיהיה עם השנייה. והוסיף הט"ז ליורה דעה סימן שצב סעיף קטן ב, שעל ידי שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה. ומקורו ברא"ש שם פרק ג אות מח. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל עד שיעברו: "כדי שיישא אחרת, ואל יהא זכור מן הראשונה, שלא יהיו שתי דיעות במטה" וכו'. 23) ואין לו מי שיטפל בהם. 24) ירושלמי יבמות פרק ד, הלכה י"א. 25) מועד קטן שם: "מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכי ופרנסי את בני אחותך. ואף על פי כן לא בא עליה אלא לזמן מרובה" (=לאחר שלושים יום). ואף על פי שאסור לו לבעול בתוך שלושים - בכל זאת התירו למי שלא קיים מצוות פרייה ורבייה, לכנסה בתוך שלושים, כי אם לא תתיר לו, שמא תלך זו, ואחרי שיעברו שלושים יתעכב שוב, ולא ימצא אשה אחרת (רדב"ז). 26) על אחד משאר קרוביה חוץ מבעלה. 27) כלומר, בדרך כלל אסור לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, אלא מפני צורך האיש, שאין לו בנים, או שיש לו בנים קטנים, ואין מי שיטפל בהם, התירו לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, ובלבד שלא תיבעל עד לאחר שלושים, כי הבעילה היא שמחה יתירה, אבל אם היא אבלה על מות בעלה אסור לה אפילו להתארס עד תשעים יום, כדי להבחין בין זרע בעלה הראשון לזרע השני, כמבואר בהלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ח (על פי "לחם משנה"). אבל אין האשה צריכה להמתין אחרי מות בעלה שלוש רגלים כאיש, כי האשה ב"כל שהוא" נוח לה, ושוכחת אהבת בעלה הראשון לאחר שלושים יום (מרדכי, הובא בש"ך ליורה־דעה סימן שצב סעיף קטן ב).

ו. שִׁמְחַת מֵרֵעוּת שֶׁהָיָה חַיָּב לִפְרֹעַ אוֹתָהּ מִיָּד[28] - מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ מִיָּד לְאַחַר שִׁבְעָה[29]. אֲבָל אִם אֵינוֹ חַיָּב לְפָרְעָהּ[30] - אָסוּר לְהִכָּנֵס לָהּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[31].

28) שחייב לשלם לחבריו סעודה, כנגד מה שהאכילוהו קודם שנעשה אבל. 29) שאי אפשר לו, שלא לפרוע (מועד קטן כב, ב וברש"י). 30) אלא חבירו מזמין אותו לסעודה אצלו, כדי שבעתיד יערוך אף הוא סעודה כמותו. 31) שם.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר כָּל מֵתִים; אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, בֵּין כַּךְ וּבֵין כַּךְ[32] - לֹא יִכָּנֵס לְשִׂמְחַת מֵרֵעוּת עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[33].

32) אפילו כשחייב לפרוע אותה מיד. 33) שם. ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח שנינו: "אם הייתה חבורת מצוה או קידוש החודש מותר", כלומר לסעודת מצוה מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אפילו על אביו ואמו. ולפיכך נפסקה ההלכה ביורה־דעה סימן שצא סעיף ב, שאם משיא האבל יתום ויתומה לשם שמים, ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה, מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אבל תוך שלושים אסור בכל סעודת מצוה שבעולם. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל ולשמחת מריעות, שהכניסה למשתה בלא אכילה - מותרת, שאין שמחה בלא אכילה ושתייה.

ח. עַל כָּל הַמֵּתִים כֻּלָּן - מֻתָּר לֵילֵךְ בִּסְחוֹרָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים[34]; עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - עַד שֶׁיִּגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו וְיֹאמְרוּ לוֹ: לֵךְ עִמָּנוּ[35].

34) ירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ח, ומדובר שהולך לסחור למקום רחוק, ובשיירה גדולה, שיש בה פרסום גדול ודומה לשמחה, כי במשא ומתן רגיל מותר בו לאחר שבעה ימים. כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ז, שדינה כעשיית מלאכה (כסף משנה). 35) ירושלמי שם.

ט. עַל כָּל הַמֵּתִים כֻּלָּן - רָצָה מְמַעֵט בְּעִסְקוֹ[36], רָצָה אֵינוֹ מְמַעֵט[37]; עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - מְמַעֵט בְּעִסְקוֹ[38].

36) במשאו ומתנו, כדרך שאמרו בתעניות ציבור על עצירת גשמים: "עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ומתן" ראה הלכות תעניות פרק ג, הלכה ח. 37) ולאחר שבעה ידובר

כאן, שמותר בסחורה. 38) כל שלושים יום (מועד קטן כב, א).

י. הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[39]: אִם יָכוֹל לְמַעֵט בְּעִסְקוֹ[40] - יְמַעֵט[41]; וְאִם לָאו[42] - יִקְנֶה צָרְכֵי הַדֶּרֶךְ[43] וּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ.

39) לאחר שבעה והוא אבל על אביו ואמו. 40) לא לקנות הרבה דברים. 41) כמבואר בהלכה הקודמת באבל על אביו ואמו. 42) שאין לו מי שיקנה עבורו, ואם לא יקנה שם תחסר לו צידה לדרך. 43) בכמות גדולה, שתספיק לו לכל הדרך, אף על פי שבביתו לא התירו לו לקנות אלא כמויות מעטות בלבד (מועד קטן כז, א): "יגלגל עימהן" וכפירוש רבינו חננאל שם.

יא. מִי שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ צָלוּב[44] בָּעִיר, אוֹ אִשְׁתּוֹ צְלוּבָה, אוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ - אָסוּר לוֹ לִשְׁכֹּן בְּאוֹתָהּ הָעִיר עַד שֶׁיִּכְלֶה הַבָּשָׂר[45]. וְאִם הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה כְּאַנְטוֹכְיָא[46] - יֵשׁ לוֹ לִשְׁכֹּן בַּצַּד הָאַחֵר שֶׁאֵינָן צְלוּבִין בּוֹ[47].

44) תלוי. "ותלית אותו על עץ" (דברים כא, כב) מתרגם אונקלוס: ותצלוב יתיה על צליבא. ומדובר, שנתלה בידי מלכות האומות ואין בידינו לקברו (פרישה לטור יורה דעה סימן שמו). 45) שמחות פרק ב, הלכה י"ג. "שאין הצורה ניכרת בעצמות", כלומר, שגורם לבזות המת, שיאמרו הרי אביו של זה צלוב, ואינו נוהג עליו אבילות אבל משכלה הבשר אין מקום עוד להתאבל (רדב"ז). ולשון הר"ן למועד קטן סוף פרק ג: "עד שיהיה הבשר מעוכל לגמרי, - כיוון שאין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עוד". 46) עיר עתיקה, קריית ממלכה בצפון סוריה. במדרש בראשית רבה פרשה כג "אנטוכיא על שם אנטיוכוס". 47) ומתוך שאין אנשי צד זה מכירים באנשי הצד ההוא, לא יבוא לבזותו, שלא ידעו, שצלוב פלוני הוא אביו של זה (שמחות שם).

יב. יוֹם שְׁבִיעִי - מִקְצָתוֹ כְּכֻלּוֹ[48], וְהוּא עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן[49]. וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְכַבֵּס וְלִרְחֹץ וְלַעֲשׂוֹת שְׁאָר הַדְּבָרִים בְּיוֹם שְׁבִיעִי[50]. וְכֵן יוֹם שְׁלִשִׁים - מִקְצָתוֹ כְּכֻלּוֹ, וּמֻתָּר לְסַפֵּר וּלְגַהֵץ בְּיוֹם שְׁלִשִׁים[51].

48) שאחרי הנץ החמה נגמרה האבלות ומותר לו להתרחץ ולעשות מלאכה וכו'. אבל מקצת ליל שביעי אינו ככל היום (רדב"ז וכן בתוספות מועד קטן כא, ב דיבור המתחיל אפילו). 49) לגמר ימי השבעה ולהתחלת מניין השלושים, שאם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, הרי זה כאילו התחיל אבלות שלושים, ובטלה ממנו גזירת שלושים, כמבואר לקמן פרק י, הלכה ה (מועד קטן יט, ב). 50) שכבר נגמרה גזירת שבעה. וכל זה מצד הדין, אבל היום "נהגו לאסור רחיצה כל ל' יום... ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייסד על פי ותיקין" (רמ"א ליורה דעה סימן שפא סעיף א, ומקורו ב"הגהות מיימוניות" הלכות אבל פרק י אות ו). 51) מועד קטן שם.

יג. מִי שֶׁתְּכָפוּהוּ אֲבָלָיו[52] וְהִכְבִּיד שְׂעָרוֹ[53] - מֵקֵל בְּתַעַר, לֹא בְּמִסְפָּרַיִם[54]. וּמְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בְּמַיִם, אֲבָל לֹא בְּנֶתֶר[55] וְלֹא בְּחוֹל[56]. וְרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּצוֹנֵן, אֲבָל לֹא בְּחַמִּין[57]. וְכֵן מִי שֶׁתְּכָפוּהוּ אֲבָלָיו וּבָא מִמְּדִינַת הַיָּם[58] וּמִבֵּית הַשִּׁבְיָה[59], אוֹ שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, אוֹ שֶׁהָיָה מְנֻדֶּה[60] וְהֻתַּר, אוֹ שֶׁהָיָה מֻדָּר וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ וְהֻתַּר[61], וְכָל הַיּוֹצֵא מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה[62] - הֲרֵי אֵלּוּ מְגַלְּחִין בִּימֵי אֲבֵלָם[63]; הוֹאִיל וּתְכָפָם אֵבֶל אַחַר אֵבֶל וְלֹא מָצְאוּ פְּנַאי[64].

52) באו עליו ברציפות, זה אחר זה, וטרם שקם מאבלו הראשון, אירע לו אבל שני. 53) שלא יכול היה להסתפר בגמר השלושים לאבלו הראשון, שכבר תכפו האבל השני. 54) מוריד משער ראשו ומספר ממנו קצת. והדבר ידוע, שהמספר מן השיער קצתו, אין דרכו בתער, ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספריים (כסף משנה בשם הרמב"ן). 55) אחד ממלחי הנתרן, הידוע בימי קדם, כחומר מנקה ומטהר, ככתוב (ירמיה ב, כב) "אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית". 56) מועד קטן יז, ב ושם הנוסח: "ולא בנתר ולא באהל". אולם הרי"ף שם פרק ג גורס: ולא בחול, וכן הגירסה בתענית יג, ב "ולא בנתר ולא בחול ולא באהל". 57) רי"ף למועד קטן שם. 58) שהיה טרוד שם בסחורה ולא הספיק להתגלח עד אשר חזר לביתו, ותכפו כאן אבל אחר אבל. 59) ממחנה האוייב. 60) והמנודה אסור בתספורת, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. 61) נדר שלא להסתפר ושאל לחכם והתיר לו את נדרו. 62) כגון, טמא מת או בועל נידה, אין מי שיגלחם בימי טומאתם, שהרי מטמאים הם כל הנוגע בהם (שינויי נוסחאות למועד קטן פרק ג, משנה א). וראה ב"מגיד משנה" להלכות יום טוב פרק ז, הלכה י"ט: "שהטמא אין לו להתקשט קודם הרגל". וראוי להעיר שביורה דעה סימן שפט סעיף א מונה את כל אלה שלא יכלו להתגלח, ואילו "יוצא מטומאה לטהרה" אינו מונה עימהם. 63) כדרכם, בין בתער בין במספריים. 64) לפני אבלם, שאנוסים או טרודים היו (מועד קטן יז, ב). והוא הדין שמותר להם לכבס את כסותם בימי אבלם בנתר או בחול, כמבואר ביורה דעה סימן שפט סעיף א. וראה שם סימן שצ סעיף ג שמסתפרים אפילו בתוך שבעה כשם שמותר להם לכבס בתוך שבעה לאבלם.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) דין מי שבאה לו שמועה קרובה או רחוקה על מיתת קרובו. מת לו קרוב ולא ידע עד שבא, איך ימנה את שבעת ימי אבלו. דיני כהן גדול ומלך באבלם על קרוביהם. מי הם מנחמי המלך באבלו.

א. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב[2]: אִם בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם הִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, אֲפִלּוּ יוֹם שְׁלִשִׁים עַצְמוֹ - הֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה[3], וְחַיָּב לִנְהֹג שִׁבְעָה יְמֵי אֲבֵלוּת מִיּוֹם שֶׁהִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, וְקוֹרֵעַ. וּמוֹנֶה שְׁלִשִׁים לְאִסּוּר הַתְּסִפֹּרֶת עִם שְׁאָר הַדְּבָרִים[4]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: יוֹם שְׁמוּעָתוֹ הַקְּרוֹבָה - כְּיוֹם הַקְּבוּרָה[5]. אֲבָל אִם הִגִּיעָה לוֹ הַשְּׁמוּעָה אַחַר הַשְּׁלִשִׁים יוֹם - הֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה רְחוֹקָה, וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד,

וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ[6]. וּכְאִלּוּ יוֹם הַשְּׁמוּעָה הוּא יוֹם שְׁבִיעִי וְיוֹם שְׁלִשִׁים[7], וּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ[8].

2) שחייב להתאבל עליו. 3) כדעת הרי"ף למו"ק כ, ב בשם בעל הלכות, ולהלן ה"ג אות טו, נביא ראיה לדבריו. 4) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, שהאבל אסור בהם כל שלשים. 5) מו"ק כ, א. וכן מברין אותו סעודת הבראה, שהאבל אסור לו לאכול ביום ראשון משלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט (רא"ש שם). 6) ואפילו על אביו ואמו אינו קורע, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ח ה"ו, שלאחר שלשים אינו קורע אפילו על אביו ואמו. אולם מדברי הרי"ף שם, נראה - שעל אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "שכן על אביו ואמו אפילו למחר כמה, חייב לקרוע". וכן פסק השו"ע ביו"ד סי' תב סעיף ד. 7) כלומר, מקצתו עולה לו לשבעה, ומקצתו עולה לו לשלשים (רדב"ז). 8) וממילא מותר הוא בכל הדברים שהאבל אסור בהם, בכל שלשים יום לאבלו (מו"ק שם עמ' ב).

ב. כֵּיצַד מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ? כֵּיוָן שֶׁנָּהַג אֲבֵלוּת שָׁעָה אַחַת[9] - כְּאִלּוּ נָהַג כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וּמֵתֶר לִנְעֹל וְלִרְחֹץ וְלָסוּךְ וּלְגַלֵּחַ בִּשְׁאָר הַיּוֹם[10], וְכֵן הוּא מֵתֶר בְּכָל הַדְּבָרִים[11].

9) כגון שחלץ מנעלו לאות אבל, או כפה מיטתו, או עטף את ראשו, ואין צורך שיעשה את כולם (רמב"ן). 10) אע"פ שהתספורת אסורה כל שלשים יום. ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 11) מו"ק שם. ולדעת הרמב"ן על אביו ואמו הוא נוהג גזירת שלשים אפילו בשמועה רחוקה, ואינו מסתפר עד שיגערו בו חבריו (ראה לעיל פ"ו ה"ג), וכן אין שואלים בשלומו (ראה לעיל פ"ה ה"כ) ואינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חודש. ומונה מיום המיתה ולא מיום השמועה, אבל אם באה לו השמועה לאחר י"ב חודש, אינו נוהג אלא יום אחד לכל הדברים, וכן ביו"ד סי' תב סעיף א.

ג. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בְּתוֹךְ הָרֶגֶל[12] אוֹ בְּיוֹם שַׁבָּת[13], וּלְאַחַר שַׁבָּת אוֹ אַחַר הָרֶגֶל נַעֲשֵׂית רְחוֹקָה[14] - עוֹלֶה לוֹ[15], וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְאַחַר הָרֶגֶל אוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד[16], וּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[17].

12) שאין אבלות נוהגת בו בשום דבר, ראה לקמן פ"י, ה"ג. 13) שאין בו אבילות בדברים שבגלוי, שם ה"א. 14) שלמוצאי שבת, כבר עברו שלשים יום מיום המיתה (ראה בש"ך ליו"ד סי' תב ס"ק ה, שלענין "יום השמועה" מונים משעת מיתה ולא מיום הקבורה). 15) השבת או הרגל עולים לו למנין השלושים, והרי זה כאילו לא שמע אלא לאחר הרגל, כיון שאינו יכול לקרוע ולנהוג אבילות בימים אלה. 16) מו"ק כ, ב. ומכאן אתה למד, שיום שלשים דינו כתוך שלשים לענין "שמועה קרובה", כדברי רבינו לעיל ה"א, שהרי אמרו שם: "שמע שמועה קרובה בשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה" - הרי שהשבת גורמת, שתיעשה שמועה רחוקה, ואילו שמע אותה שמועה ביום חול, הרי זו שמועה קרובה, למרות שביום שלשים עצמו שמע, ועל־כרחך לדקדק מכאן, שיום שלשים דינו כבתוך שלשים, ואין אומרים: מקצת היום ככולו אלא למי שנהג דיני אבילות, ולא למי שעדיין לא נהג אבילות כלל (רא"ש ו'נמוקי יוסף' שם). 17) בהלכה הקודמת. שמותר בכל הדברים, שאבל אסור בהם בימי השלושים, והשומע שמועה רחוקה בשבת, אינו נוהג בה אפילו דברים שבצנעה, ולמוצאי שבת נוהג שעה אחת ודיו: וכן השומע שמועה קרובה בשבת, השבת עולה לו ליום אחד, ולמחר קורע, נמצא יום ששי בשבת הרי הוא לו שביעי לאבלות (יו"ד סי' תב סעיפים ו־ז).

ד. מִי שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב וְלֹא יָדַע עַד שֶׁבָּא[18]: אִם הָיָה בְּמָקוֹם קָרוֹב, שֶׁהוּא מַהֲלַךְ עֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת[19], שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּיוֹם אֶחָד[20], אֲפִלּוּ בָּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, אִם מָצָא מְנַחֲמִים אֵצֶל גְּדוֹל הַבַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּנְעֲרוּ[21] לַעֲמֹד, הוֹאִיל וּמָצָא מְנַחֲמִים[22] - עוֹלֶה לוֹ[23], וּמוֹנֶה עִמָּהֶן תַּשְׁלוּם שְׁלִשִׁים יוֹם[24]; וְאִם לֹא מָצָא מְנַחֲמִים - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ[25]. וְכֵן אִם הָיָה בְּמָקוֹם רָחוֹק, אֲפִלּוּ בָּא בְּיוֹם שֵׁנִי - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ שִׁבְעָה וּשְׁלִשִׁים מִיּוֹם שֶׁבָּא[26].

18) למקום שמת שם המת או שנקבר שם, וקרוביו מתאבלים שם עליו. 19) ופרסה היא שמונת אלפים אמה, שהפרסה היא ארבעה מילים, ומיל הוא אלפיים אמה. 20) שמהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, כמבואר בפסחים צג, ב. ואילו היה יודע, היה בא באותו יום אליהם, והרי הוא כאילו ישב עמהם (מו"ק כא, ב וכפירוש הגאונים, הובא ברא"ש שם פ"ג אות לח). 21) מתנענעים ורוצים לעמוד ממקום ישיבתם, ראה לקמן פי"ג ה"ג, שהמנחמים יושבים ע"ג קרקע. 22) עדיין האבל נמשך. 23) כאילו מנה עמהם, ואינו צריך למנות שבעה לעצמו. 24) מו"ק כב, א. 25) שבעה, מיום שבא ונודע לו (שם). אבל אם נודע לו במקומו והתחיל להתאבל, לא יקצר אבילותו בגלל זה שבא אליהם (יו"ד סי' שעה, סעיף ח). 26) הואיל ולא היה יכול לבוא אליהם בתחילת האבילות - אינו יכול להצטרף עמהם (שם כא, ב וברש"י). ואם הלך גדול הבית לעיר שיש שם בית הקברות לקבור את המת, והנשארים חזרו לביתם - משהחזירו את פניהם מללוותו, חל עליהם האבל, וגדול הבית אינו מתאבל אלא משיסתם הגולל, ראה לעיל פ"א, ה"ב וה"ה, ומשם מונה הוא אבילותו, ואפילו חזר אח"כ אצל בני הבית הם מונים לעצמם, והוא - לעצמו, והבא ממקום קרוב - מונה עם גדול הבית, שאחריו הוא נמשך, ולא אחר שאר בני הבית (כסף־משנה ורדב"ז).

ה. אָבֵל בִּשְׁלִשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֲפִלּוּ לְבֵית אֲבֵל אַחֵר[27]; מִכָּאן וְאֵילָךְ - הוֹלֵךְ. וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בִּמְקוֹם הַמְנַחֲמִין, אֶלָּא בִּמְקוֹם הַמִּתְנַחֲמִין[28]. וְלֹא יֵצֵא לְמָקוֹם אַחֵר מִפֶּתַח בֵּיתוֹ כָּל שַׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה[29]. שְׁנִיָּה - יוֹצֵא, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ. שְׁלִישִׁית - יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר כְּדַרְכּוֹ[30]. רְבִיעִית - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם[31].

27) אע"פ שהוא מענין אבילותו, וכל־שכן שאינו הולך להשתתף בשאר מצוות, שאינן מענין אבילות (רדב"ז). ובשמחות פ"ו, שנינו: "מת באותה העיר - ביום הראשון וביום השני אינו יוצא עמהם (=ללוותו)... אבל אם אין שם כדי נושאי המיטה וקובריה, יוצא עמהם אפילו ביום ראשון", שהרי הוא חייב בכל המצוות שבתורה, וכן ביו"ד סי' שצג סעיף א. 28) מו"ק כא, ב. 29) שבוע הראשון. 30) שם כג, א "ואינו מדבר", ומפרש רש"י לרי"ף שם: "אלא יושב ודומם ואינו מדבר ברבים כמנהגו". ובשו"ע יו"ד סי' שצג סעיף ב, מעיר: "ועכשיו נוהגים שאין יושבים במקומם כל שלשים, ועל אביו ואמו כל י"ב חודש". ולענין הליכת האבל לבית־הכנסת, כתוב בשו"ע שם סעיף ג, שאינו הולך שם אלא בשבת, ומקורו ברא"ש למו"ק שם אות מו, האומר: "האבל הולך לבית־הכנסת בשבת, ואחר התפילה האבל יוצא, וכל הקהל הולכים עמו, ויושבים שם שעה אחת. וסומכים על דברי אגדה בפרקי דרבי אליעזר (פי"ז): ראה שלמה שמידת גמילות־חסדים גדולה... וכשבנה בית־המקדש בנה שני שערים, אחד לחתנים ואחד לאבלים ולמנודים, והיו ישראל הולכים בשבתות ויושבים בין שני שערים הללו, והנכנס בשער החתנים היו יודעים שהוא חתן... והנכנס בשער אבלים והיה שפמו מכוסה, היו יודעים שהוא אבל, והיו אומרים לו: השוכן בבית הזה ינחמך... משחרב בית־המקדש התקינו שיהיו חתנים ואבלים הולכים לבתי כנסיות... ורואים את האבל ויושבים עמו על הארץ, כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתם בגמילות חסדים" וכו'. 31) מו"ק כג, א. ואפילו לא שלמו שלשה שבועות, כגון שמת באמצע השבוע, מיד כשכלה אותו שבוע, ושנים שאחריו - נחשב השבוע הבא רביעי (יו"ד סי' שצג סעיף ב).

1 **ו. כֹּהֵן גָּדוֹל חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, אֶלָּא שֶׁאָסוּר לוֹ**
2 **לִקְרֹעַ בְּגָדָיו לְמַעְלָה[32], וּלְגַדֵּל פֶּרַע[33], וְלָצֵאת אַחַר**
3 **הַמִּטָּה[34]. וְכָל הָעָם בָּאִין לְנַחֲמוֹ לְבֵיתוֹ. וּכְשֶׁמַּבְרִין**
4 **אוֹתוֹ[35] - כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֻסָּב עַל**
5 **הַסַּפְסָל[36]. וְאוֹמְרִין לוֹ כְּשֶׁמְּנַחֲמִין אוֹתוֹ: אָנוּ**
6 **כַּפָּרָתְךָ[37]. וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: תִּתְבָּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם.**
7 **וְאִם רָצָה לְנַחֵם אֲחֵרִים[38] - הַמְמֻנֶּה[39] מְמַצְּעוֹ בְּתוֹךְ**
8 **הָעָם[40], וְאוֹמֵר לָהֶם: תְּנַחֲמוּ[41].**

32) שנאמר (ויקרא כא, י) "ובגדיו לא יפרום" - אינו פורם (=קורע) כדרך שבני אדם פורמים, אלא הוא מלמטה (בשפת בגדו) וההדיוט מלמעלה (הוריות יב, ב). והשווה הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ו. 33) שנאמר (שם, שם) "את ראשו לא יפרע" - אינו מרבה פרע לעולם, אלא מסתפר מערב שבת לערב שבת, "הואיל ומשמרות מתחדשות" (סנהדרין כב, ב). ומפרש רש"י: משמרות כהנים מתחלפות ומתחדשות בשבת, זו יוצאת וזו נכנסת, וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה הנכנסת, שתראנו ביפיו. 34) ככתוב (ויקרא כא, יא) "ומן המקדש לא יצא", ובהל' כלי המקדש שם, ה"ה - כותב רבינו: "מת לו מת, אינו יוצא אחריו ואינו יוצא מפתח ביתו או מן המקדש". וראה סנהדרין יח, א. 35) סעודת הבראה הנזכרת לעיל פ"ד, ה"ט. 36) סנהדרין שם. 37) בנו תתכפר, ואנחנו תחתיך לכל הראוי לבוא עליך (שם וברש"י). 38) אחרי שחזרו אבלים מבית הקברות, עומד האבל במקומו וכל העם עובר איש־איש לנחמו, כמבואר לקמן פי"ג, ה"ב. 39) סגן הכהנים. העומד תמיד לימין הכהן, והוא ממונה על כל הכהנים, ראה הל' כלי המקדש פ"ד, הט"ז. 40) שהממונה בימינו, וכל העם בשמאלו, והכהן הגדול באמצע, וגם האבלים בשמאלו, כמבואר לקמן פי"ג ה"ב: "אבלים עומדים לשמאל המנחמים". ולשון רבינו בהל' כלי המקדש פ"ה, ה"ד: "והסגן ממצעו בינו לבין העם". 41) סנהדרין יט, א.

9 **ז. וְכֵן הַמֶּלֶךְ חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ**
10 **יוֹצֵא מִפֶּתַח פַּלְטֵרִין[42] שֶׁלּוֹ אַחַר מֵתוֹ[43]; וְאֵין צָרִיךְ**
11 **לוֹמַר אַחַר מֵתִים אֲחֵרִים. וְאֵינוֹ מְנַחֵם אֲבֵלִים[44]. וְלֹא**
12 **יָצָא דָוִד אַחַר אַבְנֵר[45], אֶלָּא לְהוֹדִיעַ לָעָם שֶׁלֹּא נֶהֱרַג**
13 **בִּרְצוֹנוֹ[46].**

42) ארמונו. 43) שם כ, א שגנאי הוא למלך להראות עגום ועצב לפני העם, והכתוב אומר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". 44) תוספתא, סנהדרין פ"ד, ה"ב. 45) ראה - שמואל־ב ג, לא "והמלך דוד הולך אחרי המיטה". 46) סנהדרין כ, א. וכן הכתוב מעיד: "וידעו כל העם... כי לא היתה מהמלך, להמית את אבנר בן נר" (שם לז).

14 **ח. אֵין אָדָם נִכְנָס לַמֶּלֶךְ לְנַחֲמוֹ[47], אֶלָּא עֲבָדָיו וּמִי**
15 **שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת לְהִכָּנֵס. וְאֵין לָהֶן רְשׁוּת לְדַבֵּר לוֹ**
16 **דִּבְרֵי תַּנְחוּמִין, אֶלָּא כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְשֶׁה אוֹתָם.**
17 **וּכְשֶׁמַּבְרִין אוֹתוֹ - כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא**
18 **מֻסָּב עַל הַדַּרְגָּשׁ[48].**

47) תוספתא, סנהדרין שם: מלך ישראל אינו עומד בשורה להתנחם. 48) מיטה שמצעה עור, וקשור לארוכות המיטה ברצועות כמו ספה, והיא מכובדת יותר מספסל (סנהדרין שם). והשווה לקמן הל' מלכים פ"ב, ה"ד.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) חיוב הקריעה על מתו ומקורה בתורה. שיעור הקריעה ומהיכן קורע. המותר לקרוע חלוק שאול. סדר הקריעה על מתים הרבה ובכללם אביו או אמו. הקורע על חולה שנתעלף וסבור שמת, ואחר כך מת.

19 **א. אָבֵל חַיָּב לִקְרֹעַ עַל מֵתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִגְדֵיכֶם לֹא**
20 **תִּפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ. הָא אַחֵר - חַיָּב לִפְרֹם[2]. וְאֵין**
21 **קְרִיעָה אֶלָּא מֵעֹמֶד. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת**
22 **בְּגָדָיו[3]. וּמֵהֵיכָן קוֹרֵעַ? מִלְּפָנָיו[4]. וְהַקּוֹרֵעַ מֵאַחֲרָיו אוֹ**
23 **מִן הַצְּדָדִין אוֹ מִלְּמַטָּה - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת קְרִיעָה.**
24 **אֶלָּא כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁהוּא פּוֹרֵם מִלְּמַטָּה[5].**

2) מועד קטן כד, א. ולדעת הרמב"ן הובאה בכסף־משנה, אין הקריעה אלא מדרבנן, וההוכחה מהפסוק הנ"ל אינה משמשת אלא אסמכתא בלבד, שהרי אפשר להבין את הכתוב: אתם לא תפרומו, ואילו אבלים אחרים רשאים

לפרום אבל אינם חייבים. וכנראה שזוהי גם דעת רבינו (כסף־משנה ורדב"ז). 3) שם כא, א. ומשמע מדברי רבינו, שהעמידה מעכבת, שאפילו אם שכח וקרע מיושב, הרי זה חוזר וקורע מעומד, וכן עשה אמימר (שם כ, ב) וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' שמ סעיף א. 4) מתחת לבית הצואר. 5) מו"ק כו, ב. והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. וב"פתחי תשובה" ליו"ד שם ס"ק ב מביא בשם הרדב"ז, שאם קרע לרוחב הבגד לא יצא, שזה נראה כאילו נקרע מעצמו.

1 **ב. כַּמָּה שִׁעוּר הַקֶּרַע? טֶפַח[6]. וְאֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל**
2 **שְׂפַת הַבֶּגֶד[7]. וּמֵאָז לוֹ לִקְרֹעַ בִּכְלִי[8]. וְיֵשׁ לוֹ[9] לִקְרֹעַ**
3 **בִּפְנִים[10], שֶׁלֹּא בִּפְנֵי אָדָם. לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לְהַכְנִיס יָדוֹ**
4 **בִּפְנִים וְקוֹרֵעַ[11] בְּצִנְעָה. וְאֵינוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ אֶלָּא בֶּגֶד**
5 **הָעֶלְיוֹן בִּלְבַד[12].**

6) שנאמר (שמואל־ב א, יא) "ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם" - אין אחיזה פחות מטפח (מו"ק כב, ב). 7) אלא מניחה שלימה, וקורע משפת בית הצואר ולמטה, ואע"פ שלמעלה היא שלימה, ואינה קרועה לשנים (שם). 8) בסכין, שלא יפסיד הבגד (שם וברש"י). 9) מותר לו. 10) מתחת למקטורן - הוא המעיל העליון. 11) את הבגד העליון. 12) שם.

6 **ג. כָּל שִׁבְעַת[13] יְמֵי אֲבֵלוּת הַקֶּרַע לְפָנִים[14]. וְאִם בָּא**
7 **לְהַחֲלִיף[15] - מַחֲלִיף, וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; שֶׁכָּל**
8 **קֶרַע שֶׁאֵינוֹ בִּשְׁעַת חִמּוּם[16] - אֵינוֹ קֶרַע[17]. בַּמֶּה**
9 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הַמֵּתִים חוּץ מֵאָבִיו וְאִמּוֹ;**
10 **אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - קוֹרֵעַ עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת**
11 **לִבּוֹ[18]. וּמַבְדִּיל שְׂפַת הַבֶּגֶד[19]. וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ בִּכְלִי, אֶלָּא**
12 **בְּיָדוֹ. מִבַּחוּץ, בִּפְנֵי כָּל הָעָם. וְקוֹרֵעַ כָּל הַבְּגָדִים**
13 **שֶׁעָלָיו. וּבֶגֶד הַזֵּעָה הַדָּבוּק לְבְשָׂרוֹ - אֵינוֹ מְעַכֵּב[20].**
14 **וְאִם הֶחֱלִיף בֶּגֶד אַחֵר - חַיָּב לִקְרֹעַ כָּל שִׁבְעָה[21]. וְכֵן**
15 **עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חוֹלֵץ כְּתֵפוֹ וּמוֹצִיא זְרוֹעוֹ מִן**
16 **הֶחָלוּק עַד שֶׁיִּתְגַּלֶּה כְּתֵפוֹ וּזְרוֹעוֹ[22], וְהוֹלֵךְ כָּךְ לִפְנֵי**
17 **הַמִּטָּה. וְאַחַר שֶׁיִּקָּבֵר אָבִיו וְאִמּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב**
18 **לַחֲלֹץ[23].**

13) בכת"י תימן, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד לתיבות: במה דברים אמורים. 14) לפניו, שאינו מחזירו לאחוריו, כמו בשבת, ראה לקמן פ"י, ה"א. 15) בגד אחר. 16) בשעת מיתה, שהיא התחלת הצער. 17) מו"ק כד, א וברש"י. 18) קרע ארוך יותר מטפח, עד שמגיע ללבו (שם כב, ב). ובירושלמי שם פ"ג ה"ח, אמרו: "מפני שבטלה ממנו מצוות כיבוד" - התלוי בלב, לפיכך יגלה את לבו. 19) את בית צוארו, שיראה הבגד קרוע ומובדל לשנים. 20) שם כב, ב "ואפיקרסותו אינה מעכבת". ומפרש רבינו: בגד הזיעה. ורש"י שם מפרש: הסודר שעל ראשו. 21) ואע"פ שאינה שעת חימום (שם כד, א), וגם קרעים אלה אינם מתאחים לעולם, כנראה מסתימת דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א. 22) זהו הפירוש של חולץ, המוזכר שם כב, ב. וברי"ף שם, מפרש: "חולץ כתיפו ומוציא זרועו מן הקרע של חלוקו, ונמצא זרועו עם כתיפו מגולין". 23) שכן מצינו (בבא־קמא יז, א) "וכבוד עשו לו במותו - זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף". וסובר רבינו שחליצת כתף אינה אלא "לפניו" - לפני המיטה בלבד, ולא לאחר הקבורה (כסף־משנה). "ובזמן הזה לא נהגו לחלוץ כתף כלל" (יו"ד סי' שמ סעיף יז).

19 **ד. קוֹרְעִין לְקָטָן[24], מִפְּנֵי עֶגְמַת נֶפֶשׁ[25]. וְחוֹלֶה שֶׁמֵּת**
20 **לוֹ מֵת - אֵין מְקָרְעִין לוֹ, וְלֹא מוֹדִיעִין לוֹ, שֶׁלֹּא**
21 **תִּטָּרֵף[26] עָלָיו דַּעְתּוֹ. וּמְשַׁתְּקִין אֶת הַנָּשִׁים מִפָּנָיו[27].**

24) את בגדיו. 25) שיבכו הרואים וידבר בכבוד המת, ולא מפני שהוא אבל (מו"ק יד, ב וברש"י). ואפילו שעדיין לא הגיע לחינוך (רדב"ז). 26) תתבלבל. 27) שלא יבכו על המת בפניו (מו"ק כו, ב). וביו"ד סי' שלז סעיף א: "ואין מספידים בפניו, שלא ישבר לבו, ומשתיקים את המנחמים מפניו". ומפרש הש"ך שם ס"ק ב, אפילו על מת שאינו קרובו של חולה - אין מספידים, שלא ישבר לבו, בראותו פלוני זה מת, מפחד הוא שמא ימות גם הוא.

22 **ה. וְקוֹרֵעַ אָדָם עַל חָמִיו וְעַל חֲמוֹתוֹ, מִפְּנֵי כְּבוֹד**
23 **אִשְׁתּוֹ[28]. וְכֵן הָאִשָּׁה קוֹרַעַת עַל חָמִיהָ וְעַל חֲמוֹתָהּ,**
24 **מִפְּנֵי כְּבוֹד בַּעְלָהּ[29].**

28) שם כו, ב. וקריעה זו אינה אלא כקריעה על שאר מתים, המבוארת לעיל ה"ג, ולא כקריעת אשתו, שהיא על אביה ואמה (רדב"ז), וראה בביאורנו לעיל פ"ב ה"ה, וביו"ד סי' שמ סעיף ד, שאין נוהגים עכשיו כן, לקרוע על חמיו וחמותו. 29) אם מפני כבוד אשתו חייב לקרוע, מפני כבוד בעלה לא כל־שכן (כסף־משנה). וכן אמרו (מו"ק כ, ב) "וכן היא שמת חמיה או חמותה... נוהגת עמו אבילות".

25 **ו. מִי שֶׁאֵין לוֹ חָלוּק לִקְרֹעַ[30], וְנִזְדַּמֵּן לוֹ חָלוּק בְּתוֹךְ**
26 **שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ; לְאַחַר שִׁבְעָה - אֵינוֹ קוֹרֵעַ[31]. וְעַל**
27 **אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, אֲפִלּוּ לְאַחַר שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ כָּל**
28 **שְׁלֹשִׁים יוֹם[32]. וְכָל הַיּוֹצֵא בְּבֶגֶד קָרוּעַ[33] לִפְנֵי מֵתִים,**
29 **כְּלוֹמַר[34] שֶׁהוּא קָרֵעַ עַתָּה עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה גּוֹנֵב דַּעַת**
30 **הַבְּרִיּוֹת[35], וְזִלְזֵל בִּכְבוֹד הַחַיִּים וְהַמֵּתִים[36].**

30) כגון שהיה לובש בגדים שאולים (רמב"ן). 31) שכבר שלמו ימי האבילות, ואין קריעה בלא אבילות (מועד קטן, שם). 32) משום כבודם (שם). ואע"פ שאמרו שם: "על אביו ואמו קורע והולך", סובר רבינו שלאחר שלשים אינו קורע, שכן רבי חייא לא קרע על אביו ואמו כשהגיעה אליו השמועה לאחר שלשים, וכמבואר ב'תוספות' שם ד"ה קורע. אבל ביו"ד סי' שמ סעיף יח, פסקו: על אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "יש קריעה בלא איבול, שכן על אביו ואמו אפילו לאחר כמה חייב לקרוע" (ביאור הגר"א ס"ק מ). 33) קודם לכן. 34) כאילו הוא אומר. 35) שהרי הוא מרמה אותן, מראה עצמו שקרע ולא קרע. 36) מו"ק כו, ב.

31 **ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁאִילֵנִי חֲלוּקְךָ וַאֲבַקֵּר אֶת אָבִי**
32 **שֶׁהוּא חוֹלֶה, וְהָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת - קוֹרֵעַ[37] וּמְאַחֶה[38],**

וּמַחֲזִיר לוֹ אֶת חֲלוּקוֹ[39], וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי קַרְעוֹ[40]. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מְבַקֵּר לוֹ[41] חוֹלֶה - חֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ[42].

37) הואיל והודיע למשאיל, שאביו חולה, והשאילו - הסכים מראש שיקרע, כדי שלא יתבייש שם. 38) תופר תפירה ישרה ומתוקנת. 39) שם. ואע"פ שהקרעים שאדם קורע על אביו - אינם מתאחים לעולם, ראה לקמן פ"ט, ה"א. בבגד שאול מתאחים, שלא הקנה לו הבגד, אלא הרשהו לקרוע כדי שלא יתבייש ('נמוקי יוסף' שם). 40) מה שנגרע הבגד מערכו בגלל הקרע (שם). 41) בכת"י תימן: בו. 42) מו"ק שם. ואם קרע לא יצא ידי חובת קריעה, שהרי זה שואל שלא מדעת. ונקרא גזלן, והקורע בחלוק גזול, לא יצא ידי קריעה, כמבואר ביו"ד שם סעיף כט (ש"ך שם ס"ק נ).

ח. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִתְעַלֵּף, וְסָבוּר שֶׁמֵּת וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ מֵת: אִם בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[43] - אֵינוֹ חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ[44]; וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר מֵת - חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר[45]. וְכֵן מִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו, וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא שֶׁמֵּת בְּנוֹ; אָמְרוּ לוֹ מֵת לוֹ מֵת, וּכְסָבוּר שֶׁאָבִיו וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא בְּנוֹ: אִם תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר נוֹדַע לוֹ אֲמִתַּת הַדָּבָר - יָצָא יְדֵי קְרִיעָה; וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר - לֹא יָצָא, וְחַיָּב לִקְרֹעַ קֶרַע אַחֵר[46].

43) כדי שאילת שלום של תלמיד לרב: שלום עליך רבי, ראה הל' שבועות פ"ב, הי"ז. 44) נדרים פז, א. כיון שמת תוך כדי דיבור לקריעתו, הרי זה כאילו קרע עכשיו (ר"ן שם). 45) שהרי בשעה שקרע עדיין לא מת, וקריעתו אינה כלום (שם). 46) אע"פ שלא פירשו לו מי מת, ורק הוא בעצמו טעה וסבר שזהו אביו, בכל זאת חייב לקרוע קרע אחר (שם, ע"פ רב אשי), שהכל תלוי בכדי דיבור. וראוי לציין, שבכת"י תימן, כל המשפט: "אמרו לו מת לו מת... נמצא בנו" איננו, ורבינו אינו עוסק כשאמרו לו: מת לו מת סתם, אלא כשפירשו לו: מת אביו וכו'. ולפי זה, אם אמרו לו על מת סתם, אפילו נודעה לו אמיתת הדבר לאחר כדי דיבור יצא, וזה ע"פ התירוץ הראשון שבגמרא שם, ורב אשי לא בא לחלוק על התירוץ הראשון, אלא מוסיף לחדש שאפילו כשפירשו לו מי מת, כל שמת בתוך כדי דיבור אינו חייב לקרוע קרע אחר, וכן ביו"ד סי' שמ, סעיף כד.

ט. מִי שֶׁמֵּתוּ לוֹ מֵתִים הַרְבֵּה כְּאֶחָד - קוֹרֵעַ קֶרַע אֶחָד לְכֻלָּם. הָיָה בִּכְלָלָן אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - קוֹרֵעַ עַל כֻּלָּן קֶרַע אֶחָד, וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ קֶרַע אַחֵר[47].

47) מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה. ונראה מדברי רבינו, שעל אביו ואמו שמתו כאחד, קורע קרע אחד על שניהם (רדב"ז), וכן ביו"ד שם סעיף כג.

י. מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת וְקָרַע עָלָיו, וְאַחַר כָּךְ מֵת לוֹ מֵת אַחֵר: אִם בְּתוֹךְ שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר[48]; וְאִם לְאַחַר שִׁבְעָה[49] - מוֹסִיף עַל הַקֶּרַע הָרִאשׁוֹן כָּל שֶׁהוּא[50]. מֵת לוֹ מֵת שְׁלִישִׁי אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל שֵׁנִי - מוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ עַד טַבּוּרוֹ. הִגִּיעַ לְטַבּוּרוֹ[51] - מַרְחִיק שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[52] וְקוֹרֵעַ[53]. נִתְמַלֵּא מִלְּפָנָיו - מַחֲזִירוֹ לַאֲחוֹרָיו. נִתְמַלֵּא מִלְּמַעְלָה - הוֹפְכוֹ לְמַטָּה[54]. אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו, וְקָרַע, וְאַחַר שִׁבְעָה מֵת בְּנוֹ וְהוֹסִיף - מִתְאַחֶה הַתַּחְתּוֹן[55] וְלֹא הָעֶלְיוֹן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[56]. אָמְרוּ לוֹ מֵת בְּנוֹ, וְקָרַע, וְאַחַר שִׁבְעָה מֵת אָבִיו - אֵינוֹ מוֹסִיף[57], אֶלָּא קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; שֶׁאֵין אָבִיו וְאִמּוֹ בְּתוֹסֶפֶת[58].

48) שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח, או מרחיק שלש אצבעות מצד הקרע, וקורע טפח (כסף־משנה בשם ה'טור'). 49) שכבר שללו, כמבואר להלן פ"ט, ה"א. 50) קורע תחילה כל השלילות ומוסיף כל שהוא, וניכר שעל מת אחר קרע (מו"ק כו, ב וברש"י). 51) ומת לו מת אחר. טבור - שֹׁרֶר, המקום השקוע בעור הבטן. 52) מצד הקרע הקודם. 53) וחוזר וקורע לפניו. 54) וחוזר וקורע מלמעלה (שם). ואם נתמלא מכאן ומכאן "נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע" (יו"ד סי' שמ, סעיף כא). 55) התוספת, שהקרעים שעל בנו, מותרים באיחוי = תפירה ישרה ומתוקנת. 56) לקמן פ"ט ה"א, שהקרע שעל אביו אינו מתאחה לעולם. 57) באותו קרע. 58) על קרע קודם, אלא חייב לקרוע עליהם קרע חדש (מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה). אבל עליהם אפשר להוסיף, שאם קרע עליהם ואח"כ מת לו מת אחר, הרי זה מוסיף עליהם כלשהו, ויצא ידי קריעה, כאמור לעיל.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ח'-י"ד אלול תשע"ח

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ח

הִלְכוֹת נְדָרִים

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין מהות נדר למהות שבועה.

א. אַרְבָּעָה דְּבָרִים יֵשׁ בֵּין נְדָרִים לִשְׁבוּעַת בִּטּוּי[2]: שֶׁבִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה[3], וּבִנְדָרִים יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר[4]. הַמַּתְפִּיס בִּשְׁבוּעָה[5] - פָּטוּר, וּבִנְדָרִים - חַיָּב[6]. אֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה אֶלָּא

1 **עַל דִּבְרֵי הָרְשׁוּת[7], וּנְדָרִים חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה**
2 **כְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת[8]. שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ**
3 **בּוֹ מַמָּשׁ וְעַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ[9], וּנְדָרִים אֵינָן**
4 **חָלִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ[10].**

נקודות משיחות קודש

"אין שבועה חלה על שבועה, ובנדרים יחול נדר על נדר..".

ובהמשך מביא הטעם מפני מה נדרים חלים על דבר מצוה, ושבועה לא חלה, כי בשבועה אוסר עצמו על הדבר שנשבע עליו, אבל הנודר אוסר את הדבר הנדור על עצמו, ומכיון שעל המצוה כבר מושבע הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, לכן אין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל האוסר בנדר, אוסר את הדבר עצמו, ואותו הדבר אינו מושבע מהר סיני, ולכן חל על דבר מצוה.

ומכאן למדים על העילוי שיש לשבועה על הנדר, ולאידך על המעלה שיש לנדר על השבועה. השבועה קשורה עם הקב"ה ולא רק בדברים שעליהם מושבע הוא בהר סיני אלא שכל שבועה שנשבע אדם מדעת עצמו היא בשם או כינוי של הקב"ה, ומכאן שיש בשבועה כוחות מיוחדים ונעלים ביותר. ולאידך, יש מעלה בנדר שעל־ידו מודגשת הבעלות של יהודי על ה'חפצא' עד כדי כך שגם לאחר שנדר ואסר את החפץ, חוזר ונודר עוד פעם - "נדר חל על נדר" כיון ש"אותו הדבר אינו מושבע מהר סיני" ויכול לפעול בו ללא הגבלות.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ה)

2) שנשבע על דבר שעבר, שנעשה או לא נעשה, או על דבר שעתיד להיות, שיעשה ושלא יעשה, והחליף, כמפורש לעיל הל' שבועות פ"א, ה"א־ג. 3) שאם נשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה ואכלה - אינו חייב אלא אחת, כמבואר בהל' שבועות פ"ד, ה"ט. 4) מפורש בסמוך ה"ב. 5) ששמע את חבירו נשבע, ואמר ואני כמותך, הואיל ולא הוציא שבועה מפיו - הרי זה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב, ה"ח. 6) מבואר בסמוך ה"ג. 7) אבל אם נשבע שלא יעשה סוכת מצוה, או שלא יניח תפילין - פטור משבועת ביטוי, שאין נשבעים לבטל את המצוה, כמבואר בהל' שבועות פ"ה, הי"ד־טז. 8) מבואר בסמוך ה"ו. 9) כגון שינה או דיבור שאין בהם ממש. 10) מבואר להלן ה"י.

5 **ב. כֵּיצַד יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר? הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי**
6 **קָרְבָּן[11] אִם אָכַלְתִּי[12] כָּכָר זוֹ, הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן[13] אִם**
7 **אֹכְלֶנָּה, וַאֲכָלָהּ - חַיָּב[14] עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְכֵן כֹּל**
8 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[15].**

11) להביא קרבן למקדש. 12) כמו: אם אוכל, במובן העתיד. 13) וחזר ונדר. 14) להביא שני קרבנות, שהרי נדר שתי פעמים, ועל כל דיבור חייב להביא קרבן (משנה, נדרים יז.). והוא־הדין אם לא יתלה נדרו באכילת ככר, אלא שאמר: הרי עלי קרבן, וחזר ואמר: הרי עלי קרבן, חייב קרבן על כל דיבור ודיבור, שהנדר חל על נדר. אלא, משום שבשבועה, אין אתה יכול למצוא שבועה אחר שבועה, אלא כשתלה שבועתו באיזה דבר, כגון שנשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה, שאין שבועתו השניה חלה, לפיכך תפס רבינו את נוסח הנדר, כשתלאו בדבר אחר (רדב"ז). וכן הדבר מפורש בנדרים יז. לפי גירסת הר"ן שם. והטעם, שאין שבועה חלה על שבועה, מפני שאין נשבעים לקיים את המצוה, כי מאחר שנשבע בראשונה שלא לאכול הככר, הרי מושבע ועומד עליה שלא לאכלה, ואיך תחול עליו השבועה השניה, הלא אין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה, שנאמר: להרע או להטיב, וזה כבר נתחייב שלא לאכול (רא"ש לנדרים שם, והשווה לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז). אבל נדר חל על נדר, שכן אמרה תורה (במדבר ו, ב) "נזיר להזיר" - מלמד שהנזירות חלה על הנזירות (נדרים יח.), ונזירות נדר הוא, שנאמר (שם) "לנדור נדר, נזיר להזיר". וראה בסמוך ה"ח. 15) כגון אמר: הריני נזיר - הריני נזיר, חייב למנות נזירות שתי פעמים, כמפורש במשנה, נדרים שם. אבל אם יאמר ככר זו אסורה עלי, וחזר ואמר: ככר זו אסורה עלי - ואכלה, אינו לוקה אלא אחת, שאין איסור חל על איסור (לחם־משנה).

9 **ג. כֵּיצַד הַמַּתְפִּיס בִּנְדָרִים[16] חַיָּב? שָׁמַע חֲבֵרוֹ שֶׁנָּדַר,**
10 **וְאָמַר 'וַאֲנִי כְּמוֹתְךָ' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[17] - הֲרֵי זֶה**
11 **אָסוּר בְּמַה שֶׁנֶּאֱסַר בּוֹ חֲבֵרוֹ. שָׁמַע הַשְּׁלִישִׁי זֶה[18]**
12 **שֶׁאָמַר 'וַאֲנִי', וְאָמַר 'וַאֲנִי', אֲפִלּוּ הָיוּ מֵאָה וְכָל**
13 **אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר 'וַאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ -**
14 **הֲרֵי כֻּלָּן[19] אֲסוּרִין.**

16) גורם שיתפס הנדר. 17) שהוא, כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי (הל' שבועות פ"ב, הי"ז). 18) השני. 19) נזיר כ, ב. כא, א. אבל המתפיס בשבועה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב ה"ח, ע"פ הסוגיה בשבועות כ, א.

15 **ד. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַבָּשָׂר הַזֶּה עָלַי אָסוּר[20], וְחָזַר וְאָמַר**
16 **אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה יָמִים: וְהַפַּת הַזֹּאת כַּבָּשָׂר הַזֶּה -**
17 **הֲרֵי הַפַּת נִתְפֶּשֶׂה[21] וְנֶאֱסָרָה[22]. חָזַר וְאָמַר: וּדְבַשׁ זֶה**
18 **כַּפַּת הַזֹּאת, וְיַיִן זֶה כִּדְבַשׁ זֶה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - כֻּלָּן**
19 **אֲסוּרִין[23].**

20) שהוא עיקר הנדר, וכמפורש בדברי רבינו לעיל פ"א, ה"א. 21) באיסור נדר. 22) כבשר הנדור על־ידו תחילה. וכאן אין צורך שהתפסת הפת תהיה בתוך כדי דיבור של איסור הבשר, מכיון שהבשר הנדור מונח לפניו, ואומר על הפת: הרי זו כזה, הרי הדבר מוכח וניכר שלהתפיס הפת באיסור נדר נתכוין, מה־שאין־כן כשאמר לחבירו: ואני כמותך, אם אמר זה לאחר כדי דיבור, אין אנו יודעים למה נתכוין, כי אולי רצה לומר אני כמוך לגבורה או בחכמה ('מעשה רוקח'). 23) שהמתפיס בנדר נדר (שבועות כ. וכפסק הרי"ף שם). והטעם שיש לחלק בין נדר לשבועה, כי בנדר הוא אוסר החפץ על עצמו, נמצא שהאיסור רובץ על החפץ, וכשאומר על חפץ אחר: הרי זה כזה, הרי הוא

מתפיס את החפץ השני באיסור החפץ הראשון. אבל הנשבע לא לאכול ככר זו, אין על הככר שום איסור עצמי, אלא הנשבע אוסר עצמו על הדבר, וזהו 'איסור גברא', ולפיכך כשאומר על ככר שני הרי זה כזה אין בדבריו כלום, ואפילו כשבא חבירו ואמר: אני כמוך, אין מקום לומר להתפיס אדם זה בנשבע זה, שהאומר זה כזה אינו מסתבר אלא בדבר שחל עליו תואר, קדושה או איסור - וזה יתכן באיסור חפץ, אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני - אין שום תואר חל עליו שיוכל חבירו להתפיס ולומר אני כמוך (ר"ן שם).

1 **ה. הֲרֵי שֶׁמֵּת אָבִיו אוֹ רַבּוֹ הַיּוֹם, וְנָדַר שֶׁיָּצוּם אוֹתוֹ**
2 **הַיּוֹם[24], וְצָם, וּלְאַחַר שָׁנִים אָמַר: הֲרֵי יוֹם זֶה[25] עָלַיּוֹ**
3 **כַּיּוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל**
4 **בּוֹ כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי הִתְפִּיס יוֹם זֶה וַאֲסָרוֹ כַּיּוֹם הָאָסוּר**
5 **לוֹ[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ[27].**

24) כי כן דרך להצטער באותו יום, ולפיכך קיבל בנדר לצום בו (רא"ש לנדרים יב.). 25) סתם יום, משאר ימי השנה. 26) ולא לאחרים, שאסרו עליו בנדר, נמצא שנדר זה ביום הנדור, והמתפיס בנדר אסור (שבועות כ.). אבל אם יאמר: הרי יום זה עלי כיום הכיפורים שאסור באכילה גם לאחרים מדין תורה - אין כאן נדר כלל, שהרי התפיס בדבר האסור, והרי זה כאומר הרי עלי כבשר חזיר שלא אמר כלום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ח-ט, שנאמר "איש כי ידור נדר" עד שידור בדבר הנדור (רדב"ז). 27) כיום שראה ירושלים בחורבנה, שדרך הוא לידור לצום באותו יום (שבועות כ.). אלא ששם נאמר: "שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין, כיום שמת בו אביו" וכו' אולם ב"ירושלמי" נדרים פ"א ה"א, הנוסח: "ככר זה עלי כיום שמת בו אבא" וכו' משמע שאסר עצמו שלא לאכול כלל באותו יום.

6 **ו. כֵּיצַד חָלִים הַנְּדָרִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה כְּדִבְרֵי**
7 **הָרְשׁוּת? הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַמַּצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח[28] אֲסוּרָה**
8 **עָלַיּוֹ, הֲרֵי יְשִׁיבַת הַסֻּכָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת[29] אֲסוּרָה עָלַיּוֹ,**
9 **וַהֲרֵי הַתְּפִלִּין אֲסוּרוֹת בִּנְטִילָה עָלַיּוֹ[30] - הֲרֵי אֵלּוּ**
10 **אֲסוּרִין עָלַיּוֹ, וְאִם אָכַל[31] אוֹ יָשַׁב[32] אוֹ נָטַל[33] -**
11 **לוֹקֶה[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[35]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִי**
12 **שֶׁאָמַר: הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן[36] אִם אֹכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח**
13 **- שֶׁהוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן[37]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

28) בשני לילות הראשונים של חג הפסח (= בחוץ-לארץ שעושים שני ימים-טובים מפני הספק) שאכילת כזית מצה בהם היא מצוה, ראה לעיל הל' שבועות פ"א ה"ו, ובביאורנו. 29) שהישיבה בה מצוה כל שבעת הימים, ככתוב: "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואכילה בלילי יום-טוב הראשון בסוכה - חובה, כמבואר בהל' סוכה פ"ו, ה"ה, ז. 30) בדפוסים אחרים: "והרי נטילת לולב אסורה עליו, והרי הנחת תפילין אסורות עליו", וכן הנוסח במשנה, נדרים טז, א: "לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח". 31) מצה. 32) בסוכה. 33) לולב, ובדפוסים אחרים: "או נטל או הניח". 34) משום: לא יחל דברו (משנה, נדרים טז.). 35) כגון: עטיפה בציצית אסורה עליו, ראה הל' שבועות פ"א, ה"ו. 36) להביא קרבן למקדש. 37) כי למה יגרע נדרו אם תלאו בעשיית מצוה, ראה 'תוספות יו"ט' נדרים פ"ב מ"ב, ובפירוש המשנה לרבינו שם, והשווה להלן הי"א.

14 **ז. וּמִפְּנֵי מָה נְדָרִים חָלִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה, וּשְׁבוּעוֹת**
15 **אֵין חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה?[38] שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹסֵר עַצְמוֹ**
16 **עַל דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו[39], וְהַנּוֹדֵר אוֹסֵר הַדָּבָר הַנָּדוּר**
17 **עַל עַצְמוֹ[40]. נִמְצָא הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל מִצְוָה - אוֹסֵר**
18 **עַצְמוֹ, וּכְבָר עַצְמוֹ מֻשְׁבָּע מֵהַר סִינַי[41], וְאֵין שְׁבוּעָה**
19 **חָלָה עַל שְׁבוּעָה[42]; וְהָאוֹסֵר דָּבָר זֶה בְּנֶדֶר - זֶה**
20 **הַדָּבָר הוּא שֶׁנֶּאֱסָר[43], וְאוֹתוֹ הַדָּבָר אֵינוֹ מֻשְׁבָּע מֵהַר**
21 **סִינַי[44].**

38) שאם נשבע שלא יעשה סוכה, או לבטל איזו מצוה שהיא, הרי זה פטור משבועת ביטוי, ועושה המצוה שנשבע לבטלה, ראה לעיל הל' שבועות פ"ה הי"ד-טו. 39) שכך היא לשון שבועה: שבועה שלא אוכל דבר פלוני. 40) שאומר: פירות אלו אסורים עלי, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. ובלשון התלמוד (נדרים ב:) נדרים - נאסר החפץ עליו, שבועות - אוסר נפשו מן החפץ. 41) ואין בכוחו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה (נדרים טז: וברא"ש שם). 42) כמפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז: "שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות . . . שנאמר להרע או להטיב". 43) נדרים טז, ב. ואין מאכילים לאדם דבר האסור לו (רא"ש שם). שאם יקיים המצוה, הרי היא מצוה הבאה בעבירה. והרי זה דומה, למי שחייב לאכול מצה בלילי פסח, ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש, שאסור לאכלה (פירוש המשנה לרבינו שם). 44) שאין הסוכה מצווה לעשות מצוה ('תוספות' שבועות כה.). וכדאי להעיר, שאין כל זה אלא כשנדר לבטל מצוה ב'שב ואל תעשה', אבל אם נדר לבטל מצוה ב'קום ועשה', כגון שנדר לאכול בשר חזיר - אין כאן נדר כלל, ואין לומר "יבוא עשה וידחה לא-תעשה" ש'עשה' זה ("מוצא שפתיך תשמור", או: "ככל היוצא מפיו יעשה") הוא הביאו בפיו על עצמו (רדב"ז, וכן ביו"ד סי' רטו, ס"ה).

22 **ח. כְּשֶׁאַתָּה מִתְבּוֹנֵן[45] בַּכָּתוּב תִּמְצָא שֶׁהַדְּבָרִים**
23 **מַרְאִין כֵּן כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ חֲכָמִים מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[46].**
24 **שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי: לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב -**
25 **בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת[47], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48], שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה**
26 **הַיּוֹם אוֹ שֶׁיָּצוּם[49] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וּבַנְּדָרִים הוּא אוֹמֵר:**
27 **כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה, וְלֹא חָלַק בֵּין דִּבְרֵי מִצְוָה**
28 **לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת.**

45) מסתכל ומעיין. 46) מפי הקבלה, שקיבלו זה מזה עד למשה מסיני. 47) שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. 48) לעיל הל' שבועות פ"ה הט"ז, ע"פ הסוגיה בשבועות כז, א. 49) שכל זה ברשותו ובהיתר.

29 **ט. הַנּוֹדֵר שֶׁיָּצוּם בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב[50] - חַיָּב**
30 **לָצוּם[51]; שֶׁהַנְּדָרִים חָלִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה[52], כְּמוֹ**
31 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[53]. וְכֵן הַנּוֹדֵר שֶׁיָּצוּם יוֹם רִאשׁוֹן אוֹ יוֹם**
32 **שְׁלִישִׁי כָּל יָמָיו, וּפָגַע בּוֹ יוֹם זֶה[54] וַהֲרֵי הוּא יוֹם**

1 **טוֹב אוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים[55] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לָצוּם.**
2 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ[56]. פָּגַע בּוֹ חֲנֻכָּה**
3 **וּפוּרִים[57] - יִדְּחֶה נִדְרוֹ מִפְּנֵי הַיָּמִים הָאֵלּוּ; הוֹאִיל**
4 **וְאִסּוּר הַצּוֹם בָּהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[58] - הֲרֵי הֵן צְרִיכִין**
5 **חִזּוּק, וְיִדְּחֶה נִדְרוֹ[59] מִפְּנֵי גְּזֵרַת חֲכָמִים[60].**

50) שמצוה לענגם, ואסורים בתענית מן התורה, כמבואר בתוספתא תענית פ"ב ה"ז, וכפי שסובר הרשב"א בתשובותיו סי' תריד בדעת רבינו. 51) כדי לקיים את נדרו. 52) כשהנדר הוא ב'שב ואל תעשה'. 53) לעיל ה"ו, וכן מבואר במשנה נדרים סו, א. "פותחים בשבתות ובימים־טובים . . . שהנדר שהותר מכללו (מקצתו), הותר כולו", הרי שהנדר חל גם על שבתות וימים־טובים, ואם נדר בפירוש לצום בהם - חייב לצום. ודוקא כשאמר אכילת יום שבת אסורה עלי, שזוהי לשון נדר גמור, אבל כשיאמר: הריני בתענית היום, אין זה נדר, שהרי לא אסר הדבר הנדור על עצמו (ראה לעיל ה"ז), אלא קבלת תענית בלבד, ואסור לו לצום בימים אלו (כסף־משנה, וכן ביו"ד סי' רטז, סעיף ג). 54) יום ראשון או שלישי. 55) שמצוה לאכול בו, וכמו שדרשו חז"ל (ראש השנה ט.) "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש (ויקרא כג, לב) וכי בתשעה מתענים והלא בעשירי מתענים, אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי . . . כאילו התענה תשיעי ועשירי" ואסור להתענות בו, כמבואר בפסחים סח, ב. ובשו"ע או"ח סי' תרד. 56) שנזכר בתורה יחד עם שאר המועדים, ככתוב (במדבר י, י) "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם" - הרי שסמכו הכתוב למועדים, להשוותו עמהם, לענין איסור תענית, בדרך אסמכתא. אבל יתכן, שאינו אסור בתענית מן התורה, אלא שאיסורו יש לו סמך מפורש בתורה יותר מערב יום הכיפורים (כסף־משנה). וכן נראה מדברי ה'תוספות' תענית יב, א. 57) שאסורים בתענית, חנוכה - בשבת כא, ב. פורים - "יום משתה ושמחה" כתוב בו (אסתר ט, יז). 58) ובכת"י התימנים: מדבריהם. כלומר, מדברי חכמים. 59) וכן אמרו בתענית יב, א - על כל הימים־טובים שכתובים ב"מגילת תענית", שלא להתענות בהם: "אם גזירתנו קודמת לנדרו (שנדר לצום בהם) תבטל גזירתנו (שלא להתענות) את נדרו". 60) שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, בניגוד לשבת וראש־חודש, שיש להם עיקר בתורה ואינם צריכים חיזוק, וכיוצא בזה אמרו (תענית יז:) "דברי תורה אין צריכים חיזוק, דברי סופרים צריכים חיזוק" שלא יבואו לזלזל בהם. ואע"פ שאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה', ואיך נאמר לנודר זה לאכול בחנוכה ובפורים, לבטל את נדרו ב'קום ועשה'? - במקום שיש פנים וטעם יכולים הם לעקור, כמבואר ב'תוספות' נזיר מג, ב (כסף־משנה) והשווה יבמות פח, א. וב'תוספות' שם דיבור־המתחיל "מתוך". ולפי זה, אם נדר לבטל איסורים דרבנן, כגון לשתות סתם יינם, או לתת לחבירו ריבית דרבנן - ידחה נדרו מפני גזירת חכמים, שלא יבואו לזלזל בה (רדב"ז).

6 **י. כֵּיצַד אֵין הַנְּדָרִים חָלִים אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
7 **מַמָּשׁ? הָאוֹמֵר: דִּבּוּרִי עָלֶיךָ קָרְבָּן[61] - אֵינוֹ אָסוּר**
8 **מִלְּדַבֵּר עִמּוֹ; שֶׁהַדִּבּוּר אֵין בּוֹ מַמָּשׁ[62]. וְכֵן אִם אָמַר**
9 **לוֹ: דִּבּוּרִי אָסוּר עָלֶיךָ - אֵין זֶה כְּאוֹמֵר: פֵּרוֹתַי**
10 **אֲסוּרִין עָלֶיךָ אוֹ פֵּרוֹתַי קָרְבָּן עָלֶיךָ, שֶׁהֵן אֲסוּרִין**
11 **עָלָיו[63]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי[64] מְדַבֵּר**
12 **עִמָּךְ, אוֹ שֶׁאֵינִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, אוֹ שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ עִמָּךְ;**
13 **אוֹ שֶׁאָמַר: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי יָשֵׁן, שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר, שֶׁאֵינִי**
14 **מְהַלֵּךְ; אוֹ שֶׁאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי מְשַׁמְּשֵׁךְ[65] -**
15 **אֵין הַנֶּדֶר חָל בְּכָל אֵלּוּ[66], וַהֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר: דִּבּוּרִי**
16 **וְהִלּוּכִי וַעֲשִׂיָּתִי וְשִׁמּוּשִׁי קָרְבָּן, שֶׁהֵן דְּבָרִים שֶׁאֵין**
17 **בָּהֶן מַמָּשׁ[67].**

61) יהיה אסור עליך כקרבן. 62) נדרים יג, ב. וכבר נתבאר לעיל ה"ז, שהנודר אוסר הדבר הנדור על עצמו, ודבר שאין בו ממש אינו יכול לאסרו (רא"ש שם). 63) כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 64) לדעת ה'כסף משנה', יש לגרוס כאן: שאני, כלומר: מה שאני מדבר או עושה, יהיה אסור עלי כקרבן, שהרי בנדר אינו אוסר עצמו על הדבר, אלא האיסור מכוון אל הדבר ביחס אליו, וכן גורס הר"ן במשנה נדרים יד, ב. 65) חיי אישות. 66) נדרים טו, א. 67) אבל השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, משום שבשבועה הוא אוסר עצמו שלא יעשה כן, ועצמו יש בו ממש (נדרים יג: ובר"ן). וכן פסק רבינו בהל' שבועות פ"א, ה"ב: "או שדיבר פלוני עם פלוני" וראה שם פ"ה, ה"כ.

18 **יא. אֲבָל הָאוֹמֵר: יֵאָסֵר פִּי לְדִבּוּרוֹ, וְיָדַי לְמַעֲשֵׂיהֶן,**
19 **וְרַגְלַי לְהִלּוּכָן, וְעֵינַי לִשְׁנָתָן - הֲרֵי הַנֶּדֶר חָל**
20 **עֲלֵיהֶן[68]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קָרְבָּן פִּי מִלְּדַבֵּר**
21 **עִמָּךְ, וְיָדַי מִלַּעֲשׂוֹת עִמָּךְ, וְרַגְלַי מִלְּהַלֵּךְ עִמָּךְ - הֲרֵי**
22 **זֶה אָסוּר[69]. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן אִם אֲדַבֵּר**
23 **עִם פְּלוֹנִי אוֹ אִם לֹא אֲדַבֵּר עִמּוֹ, וְעָבַר עַל דְּבָרוֹ -**
24 **חַיָּב בְּקָרְבָּן[70]. וְכֵן אִם נָדַר דִּבַּרְתִּי[71] וְלֹא דִּבַּרְתִּי[72]**
25 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. שֶׁאֵין אֵלּוּ נְדָרֵי אִסָּר שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִין**
26 **מִשְׁפְּטֵיהֶם[73], אֶלָּא נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[74].**

68) שהפה יש בו ממש, וכן כל אלה (נדרים יג: סו). 69) נעשה כאומר: יאסר פי לדיבורו, הואיל ויכול להתפרש שהתכוין לאסור פיו, אומרים: סתם נדרים להחמיר (ר"ן שם, וכן ב'בית יוסף' יו"ד סי' ריג). 70) אע"פ שתלאו בדבר שאין בו ממש, הרי חייב עצמו בהבאת קרבן, והוא ישנו בעולם, השווה הל' ערכין פ"ו, הל"א. 71) אם דיברתי ביום פלוני - עלי להביא קרבן. 72) אם לא דיברתי. 73) בהלכות אלו, שאינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש. 74) שהאדם מתחייב בהם ע"י נדרו, ואין תנאי "דיני איסור" נוהגים בהם.

27 **יב. הַנּוֹדֵר בִּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ וַאֲסָרָן, אַף עַל**
28 **פִּי שֶׁאֵין הַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶם[75] - אֵין מוֹרִים לוֹ שֶׁיְּנַהֵג**
29 **בָּהֶן הֶתֵּר, הוֹאִיל וְאָסַר עַצְמוֹ בָּהֶן וּבְדַעְתּוֹ[76] שֶׁהַנֶּדֶר**
30 **חָל עֲלֵיהֶן; אֶלָּא פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר[77]**
31 **וּמַתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
32 **יְנַהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים[78].**

75) כמבואר לעיל. 76) במחשבתו. 77) מבואר לעיל פ"ב, הי"ב. 78) נדרים טו, א. כדברי רבינא, האומר שאפילו בנדרים שאין בהם ממש, הרי הוא ב"בל יחל" מדברי חכמים. וכך הם דברי רבינו בפירושו למשנה, נדרים פ"ב, מ"א: "שאלו הדברים אע"פ שהם בלתי חלים, אחר שבני אדם מחשבים אותם נדרים, הרי הם אסורים מטעם לא יחל דברו". והשווה לקמן פ"ד, ה"ד.

יום שני ט' אלול ה'תשע"ח

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) סוגי הנדרים שאינם מחייבים את הנודר לעמוד בהם, היתר נדרים ע"י חכם או שלשה הדיוטות, המתפיס בנודר ותלותו בו, חוסר זהירות האדם בתנאי הגורם לאיסור נדרו.

1 **א. נִדְרֵי אֲנָסִין[2] וְנִדְרֵי שְׁגָגוֹת[3] וְנִדְרֵי הֲבָאי[4] - הֲרֵי**
2 **אֵלּוּ מֻתָּרִים[5], כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת[6]. הֲרֵי**
3 **שֶׁהִדִּירוּהוּ הָאֲנָסִין[7] וְהַמּוֹכְסִין[8] וְאָמְרוּ לוֹ: נְדֹר לָנוּ**
4 **שֶׁהַבָּשָׂר אָסוּר עָלֶיךָ אִם יֵשׁ עִמְּךָ דָּבָר שֶׁחַיָּב בְּמֶכֶס,**
5 **וְנָדַר וְאָמַר: הֲרֵי הַפַּת וְהַבָּשָׂר וְהַיַּיִן אֲסוּרִין עָלַי -**
6 **הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּכֹּל[9], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיף עַל מַה**
7 **שֶׁבִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּדֹּר שֶׁלֹּא**
8 **תֵּהָנֶה אִשְׁתּוֹ לוֹ[10], וְנָדַר שֶׁלֹּא תֵּהָנֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו**
9 **וְאָחָיו - כֻּלָּן מֻתָּרִין[11]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[12].**

2) שנדר מתוך אונס והכרח. 3) כגון שאמר: תיאסר אשתי מליהנות לי, שגנבה את כיסי או שהכתה את בני, ונודע שלא גנבה ושלא הכתה. 4) גוזמה ושפת יתר, כגון שאמר: ייאסרו עלי פירות אלו אם לא ראיתי בדרך הזה חיילות הרבה כיוצאי מצרים. או אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, שזה לא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם, דרך גוזמה והפלגה. 5) ואינם צריכים שאלה לחכם. 6) אלא שבשבועות כתב רבינו: הרי זה פטור, משמע שאיסור יש בדבר, אלא שהוא פטור מקרבן, כי אין שבועה בלא הזכרת שם שמים, ואסור להוציא שם שמים לבטלה, אבל בנדרים אין בהם איסור, הואיל ולא גמר בליבו לשם נדר. 7) חמסן ובעל זרוע המשתמש באלימות. 8) לוקח מכס (מס) שלא ברשות המלך, או שלוקח ברשות, אבל מוסיף לעצמו על המס הקצוב. 9) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס כי האנוס אין פיו וליבו שווים ואין נדרו נדר. 10) ממנו. 11) ליהנות לו. 12) כגון שאומר: נדר זה עלי, אם אין פירות אלו פירות תרומה - והם אינם אוכלים דבר אסור, או שהם מבית המלך ופטורים ממכס.

10 **ב. וּבְכָל הַנְּדָרִים הָאֵלּוּ[13] צָרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן בְּלִבּוֹ לְדָבָר**
11 **הַמֻּתָּר[14]. כְּגוֹן שֶׁיָּשִׂים בְּלִבּוֹ שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין עָלָיו**
12 **אוֹתוֹ הַיּוֹם בִּלְבַד אוֹ אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**
13 **וְסוֹמֵךְ עַל דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא אָנוּס[15] וְאֵינוֹ**
14 **יָכוֹל לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, וְנִמְצָא בְּשָׁעָה שֶׁיִּדֹּר לָהֶן אֵין**
15 **פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת[16].**

13) שנודר מחמת אונס. 14) אבל בנדרי שגגות אין אתה יכול לומר שיתכוון בליבו וכו' שהרי שוגג הוא ואין לבו עמו. 15) כלומר, אף על פי שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. 16) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים ולפיכך נשבעים לחרמים ולמוכסים. וכתב הרמ"א שאם יש לחוש שייוודע ביטול נדרו לגויים, אסור, מפני חילול השם. ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אף על פי שהיה בדרך אונס. וראוי להעיר שיש נדרי אונסים מסוג אחר לגמרי, כגון שהדיר ראובן את חבירו מנכסיו אם לא יאכל אצלו ביום פלוני, וחלה חבירו או שעיכבו נהר ולא יכול היה לבוא, הרי זה מותר, כי אנוס התורה פטרתו.

16 **ג. וְכֵן נִדְרֵי זְרוּזִין[17] - מֻתָּרִין[18]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִדִּיר**
17 **חֲבֵרוֹ[19] שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ[20], וְנָדַר זֶה[21] שֶׁלֹּא יֹאכַל, מִפְּנֵי**
18 **שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַטְרִיחַ עָלָיו, בֵּין אָכַל[22] בֵּין לֹא אָכַל[23]**
19 **- שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[24]. וְכֵן הַמּוֹכֵר שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵפֶץ**
20 **זֶה אֶלָּא בְּסֶלַע[25], וְהַלּוֹקֵחַ נָדַר שֶׁלֹּא יִקָּחֶנּוּ אֶלָּא**
21 **בְּשֶׁקֶל[26], וְרָצוּ[27] בִּשְׁלֹשָׁה דִינָרִין - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[28].**
22 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא גָּמַר**
23 **בְּלִבּוֹ, וְלֹא נָדַר אֶלָּא כְּדֵי לְזָרֵז אֶת חֲבֵרוֹ[29], וְלֹא גָּמַר**
24 **בְּלִבּוֹ[30].**

17) שלא נדר אלא לזרז את חבירו, שלא יעמוד בדעתו. 18) ואינם צריכים שאלת חכם. 19) שאסר עליו הנאתו ממנו. 20) שהזמינו לאכול אצלו, והלה מסרב, עמד המזמין והדירו אם לא יאכל אצלו. 21) המוזמן. 22) וחילל המוזמן את נדרו. 23) בניגוד לדעת המזמין מדירו. 24) שאין זה נדר. 25) שהוא ארבעה דינרי כסף. 26) חצי סלע, שהוא שני דינרים, שהמוכר אמר: קרבן דמי המקח עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע והלוקח אמר: קרבן המקח עלי אם אני אקחנו ביתר משקל. 27) נתרצו והסכימו. 28) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכן דרך המוכרים והלוקחים [=קונים]. 29) שיסכים לשלושה דינרים. 30) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר. וכאן אין צורך שיתכוון בליבו לדבר אחר, כבנדרי אונסין לעיל, שהרי לא נתכוון לנדר כלל, בעוד שבנדרי אונסין נדר לדעת האנס, ויש כאן נדר, לפיכך צריך שיתכוון בליבו לדבר המותר. ובירושלמי אמרו: במה דברים אמורים כשאין מעמידים אבל כשמעמידים (שאומרים שתחילת נדרם היה בדווקא ובלב שלם) צריכים היתר חכם. וזהו שדייק רבינו: "שכל אחד מהם לא גמר בליבו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מה שרגילים בני אדם לומר בין ליהודים, בין לגויים: אמונה שלא אעשה או שאעשה אף על פי שהם נדרי זרוזין, צריכים התרת חכם.

25 **ד. וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ אַרְבָּעָה מִינֵי נְדָרִים אֵלּוּ, שֶׁהֵן**
26 **מֻתָּרִים, שֶׁאָסוּר לוֹ לָאָדָם לְהִיוֹת נוֹדֵר בָּהֶן עַל מְנָת**
27 **לְבַטְּלָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה**
28 **דְּבָרָיו חֻלִּין[31].**

31) וגדולה מזו שנינו: "מניין לנדרים שהם מותרים לך מן השמים ובני אדם נוהגים בהם איסור, שלא תהא נודר

ומבטל, תלמוד לומר, לא יחל דברו - שלא יעשה דבריו חולין".

ה. מִי שֶׁנָּדַר וְנִחַם[32] עַל נִדְרוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל[33] לְחָכָם וּמַתִּירוֹ[34]. וְדִין הֶתֵּר נְדָרִים כְּדִין הֶתֵּר שְׁבוּעוֹת: שֶׁאֵין מַתִּיר אֶלָּא חָכָם מֵבְהָק[35], אוֹ שְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת[36] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם. וּבַלָּשׁוֹן שֶׁמַּתִּירִין הַשְּׁבוּעָה מַתִּירִין הַנֶּדֶר[37]. וְכֵן שְׁאָר הָעִנְיָנוֹת שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בִּשְׁבוּעוֹת - כֻּלָּן בִּנְדָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵן בִּשְׁבוּעוֹת[38].

32) מתחרט. 33) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה, נמצא שהחכם החוקר הוא השואל והנודר הוא הנשאל. 34) "כי כך למדו ממשה רבינו ... שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש ... אבל אם ניחם וחזר, חכם מתיר לו". 35) מומחה ובקי בהלכות נדרים, אבל אין צריך שיהיה מוסמך מבית דין הגדול שבירושלים. 36) שאינם מלומדים, אבל בעלי שכל, שאם יסבירו להם עניין היתר נדרים יבינוהו כל צרכו. 37) שאומרים לו: שרוי לך, או מותר לך או מחול לך. אבל אם אמרו לו: מופר לך או נעקר נדרך, אין זה כלום. 38) שהתורה עצמה הקישה (השוותה) אותם בפסוק אחד, שנאמר "איש כי ידור נדר לה' או הישבע שבועה ... לא יחל דברו".

ו. וְאֵין מַתִּירִין הַנֶּדֶר עַד שֶׁיָּחוּל[39], כַּשְּׁבוּעָה[40].

39) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת בשר מראש חודש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שייכנס אייר, שנאמר "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה, אזי הוא אינו מוחל ואחרים (החכם) מוחלים לו. 40) שאין נשאלים עליה עד שתחול.

ז. וּכְשֵׁם שֶׁנִּשְׁאָלִים עַל נִדְרֵי הָאִסָּר[41] וּמַתִּירִין אוֹתוֹ, כָּךְ נִשְׁאָלִים עַל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[42] וּמַתִּירִין אוֹתוֹ[43]. בֵּין נִדְרֵי קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[44] בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[45]. וְאֵין נִשְׁאָלִין עַל הַתְּמוּרָה[46].

41) שאדם אוסר פירותיו על עצמו. 42) שהקדיש לגבוה, ונאסר בהנאה על הכל. 43) נדרים עה. "יש שאלה בהקדש", מכיוון שהחכם מוצא לו פתח חרטה ועוקר את נדרו מעיקרו. נמצא שהקדשו טעות, והקדש טעות אינו הקדש. והוא הדין לכל דבר המתקדש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשר, מועילה בו שאלה לבטלו ולהפקיעו מקדושתו. שאין נשאלים אלא על נדרי איסור, "אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, ולא יישאל עליהם אלא מדוחק, שנאמר, נדרי לה' אשלם". 44) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו כגון בהמה טמאה או בעלת מום וכדומה. 45) בעלי חיים טהורים הראויים להיקרב על המזבח והוקדשו לעלות קרבן עליו. על הכל מועילה שאלה להתיר קדושתו. כמו שדרשו בנדרים לומר שיש שאלה בהקדש כבנדרים. ולפי זה אם הקדיש בהמה להקריבה בפנים (בעזרה) ושחטה בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך נשאל על הקדישו הרי זה פטור, כאילו לא הקדישה מעולם. 46) שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו, והיא מתקדשת. ובירושלמי אמרו: הכל מודים שאין נשאל על תמורתו. והטעם, כי תמורה בטעות גם כן תמורה, כמו שדרשו "יהיה קדש" - לרבות שוגג כמזיד, וכיוון שתמורה בשוגג היא תמורה, נמצא שאפילו המיר בטעות תמורתו תמורה, ומעתה גם השאלה אינה מועילה בה, שכל יסודה אינה אלא לעשות הקדשתו טעות, והרי תמורה בטעות נשארת תמורה.

ח. וּכְשֵׁם שֶׁהָאָב אוֹ הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִסָּר, כָּךְ מֵפֵר נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁוֹת[47] הַדּוֹמִין לְנִדְרֵי הָאִסָּר.

47) שהרי בפרשת נדרים העוסקת בהפרת נדר האשה על ידי האב או הבעל, נאמר: "זה הדבר" כמו שנאמר ב"שחוטי חוץ" - לומר שגם בנדרי הקדש מועילה שאלה, מעתה גם הפרת האב והבעל מועילה, שהרי ההפרה מפורשת בתורה יותר מ"היתר חכם" שאינו אלא מפי הקבלה.

ט. מִי שֶׁנָּדַר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי', וְשָׁמַע שְׁלִישִׁי וְאָמַר 'וַאֲנִי'[48], וְנִשְׁאַל הָרִאשׁוֹן עַל נִדְרוֹ וְהֵתַּר - הֻתְּרוּ כֻּלָּן.[49] נִשְׁאַל הָאַחֲרוֹן וְהֵתַּר - הָאַחֲרוֹן מֻתָּר, וְכֻלָּן אֲסוּרִין[50]. נִשְׁאַל הַשֵּׁנִי וְהֵתַּר - הַשֵּׁנִי וְשֶׁל אַחֲרָיו מֻתָּרִין, וְהָרִאשׁוֹן אָסוּר[51].

48) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. 49) הואיל וכולם תלו את נדריהם זה בזה, נמצא כשהותר הראשון - הותרו כולם. 50) שהם לא תלו את נדריהם בו. 51) שכל אחד התפיס נדרו בחבירו, נמצא מהשני ולמטה מותר - ממנו ולמעלה אסור.

י. וְכֵן הַמַּתְפִּיס דְּבָרִים הַרְבֵּה בַּנֶּדֶר, כְּגוֹן שֶׁנָּדַר עַל הַפַּת וְהִתְפִּיס הַבָּשָׂר[52], וְנִשְׁאַל עַל הַפַּת וְהֵתַּר בָּהּ - הֵתַּר הַבָּשָׂר[53]. נִשְׁאַל עַל הַבָּשָׂר וְהֵתַּר בּוֹ - לֹא הֵתַּר הַפַּת.

52) אפילו לאחר כדי דיבור. 53) מאחר שהפת הותרה, נמצא שהתפסת הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדור.

יא. הַנִּשְׁבָּע אוֹ הַנּוֹדֵר שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְכֻלְּכֶם[54], וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ אוֹ עַל שְׁבוּעָתוֹ עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִתִּירוּ[55] - הֻתְּרוּ כֻּלָּם[56]; שֶׁהַנֶּדֶר שֶׁהֻתַּר מִכֻּלָּלוֹ - הֻתַּר כֻּלּוֹ. אָמַר שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָזֶה וְלָזֶה וְלָזֶה: הֻתַּר הָרִאשׁוֹן - הֻתְּרוּ כֻּלָּן[57]; הֻתַּר אַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן מֻתָּר, וְכֻלָּן אֲסוּרִין. שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָזֶה לָזֶה לָזֶה[58] - צְרִיכִין פֶּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[59]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

54) לכל אנשי החבורה. 55) החכם. 56) כיוון שלא נדר מתחילה אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצאת התרת מקצתו - פתח התרה לכולם. ובירושלמי אמרו: "ככל היוצא מפיו יעשה - מכאן, לנדר שבטל מקצתו בטל כולו", שאם אין הנדר ככל היוצא מפיו אינו חל לחצאין. 57) הואיל והשתמש בוא"ו החיבור נתכוון לכללם כאחד ולתלות זה בזה, כל אחד בחבירו הקודם לו. 58) כאן לא התבטא בוא"ו החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד,

ולא תלה אותם זה בזה. 59) שהרי כל אחד מהם הודר על ידו בפני עצמו.

יב. נָדַר בְּנָזִיר[60] וּבְקָרְבָּן[61] וּבִשְׁבוּעָה[62], אוֹ שֶׁנָּדַר וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן נָדַר - פֶּתַח אֶחָד לְכֻלָּן[63].

60) להיות נזיר. 61) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. 62) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. 63) הואיל והכל נדר אחד הוא, נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ואפילו לא מצא פתח חרטה אלא לנדרו שהוציא בשפתו לאחרונה - הותרו כולם, שהכל נדר אחד הוא.

יג. הַנּוֹדֵר מֵאַנְשֵׁי הָעִיר[64] וְנִשְׁאַל לְחָכָם שֶׁבָּעִיר[65], אוֹ שֶׁנָּדַר מִיִּשְׂרָאֵל[66] וַהֲרֵי הוּא נִשְׁאָל לְחָכָם שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[67] - הֲרֵי נִדְּרוֹ מֻתָּר.

64) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. 65) אף על פי שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. 66) מכל ישראל שבעולם. 67) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אי אפשר לו בחכם אחר, שאסר עליו הנאת כל ישראל, אבל בנודר מאנשי העיר, אפשר לו להישאל לחכם שבעיר אחרת.

יד. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַי הַיּוֹם אִם אֵלֵךְ לְמָחָר לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלָם הַיּוֹם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵלֵךְ לְמָחָר לְאוֹתוֹ מָקוֹם. וְאִם עָבַר וַאֲכָלָן הַיּוֹם, וְהָלַךְ לְמָחָר - לוֹקֶה[68]; וְאִם לֹא הָלַךְ - אֵינוֹ לוֹקֶה[69].

68) על אכילתו משום: לא יחל דברו. 69) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול.

טו. אָמַר: הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין לְמָחָר אִם אֵלֵךְ הַיּוֹם לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵילֵךְ הַיּוֹם לְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם, וְיֵאָסְרוּ עָלָיו אוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמָחָר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[70]. מִפְּנֵי שֶׁאָדָם זָהִיר בְּדָבָר הָאָסוּר שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ[71], וְאֵינוֹ זָהִיר בַּתְּנַאי שֶׁגּוֹרֵם לֶאֱסֹר דָּבָר הַמֻּתָּר[72].

70) כגון שאמר: תיאסר עלי שינה למחר אם אישן היום. 71) ולפיכך אין לחוש, שמא יאכל הפירות למחר, שלא ירצה לעבור על נדרו, שהוא איסור אכילתם. 72) ולפיכך בדין הקודם יש לחוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו באיסור.

טז. הַנּוֹדֵר לָצוּם עֲשָׂרָה יָמִים[73] בְּאֵי זֶה יוֹם שֶׁיִּרְצֶה, וְהָיָה מִתְעַנֶּה בְּיוֹם אֶחָד מֵהֶם, וְהֶצְרֵךְ לִדְבַר מִצְוָה[74] אוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד אָדָם גָּדוֹל[75] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל וּפוֹרֵעַ יוֹם אַחֵר[76], שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע הַיָּמִים בִּתְחִלַּת הַנֶּדֶר. נָדַר שֶׁיָּצוּם הַיּוֹם, וְשָׁכַח וְאָכַל - מַשְׁלִים לָצוּם[77]. נָדַר שֶׁיָּצוּם יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם[78], וּכְשֶׁהִתְחִיל לָצוּם שָׁכַח וְאָכַל - אָבַד תַּעֲנִיתוֹ, וְחַיָּב לָצוּם יוֹם אַחֵר[79].

73) בלתי רצופים. 74) לאכול בסעודת מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת. 75) שמפציר בו לאכול עמו. 76) "לווה אדם תעניתו ופורע" ואפילו כשנדר לצום. 77) באותו יום. ולא יאכל עוד בו ביום, על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדרו יום זה. 78) ולא קבע איזה יום. 79) כדי לקיים את נדרו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד.

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ח

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) ההבדלים בין האוסר פירות אלו על חברו, לאוסר פירותיו על חבירו ולא הדגיש אלו, יחסי נדר בין בן לאביו ותוצאותיו, תערובת הדבר הנדור בדבר המותר וביטולה, חליפי פירות נדורים או גידוליהם.

א. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם[2], אוֹ הֲרֵי אַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיָתִי - נֶאֱסַר עַל שִׁמְעוֹן שֶׁיֵּהָנֶה בִּרְאוּבֵן[3]. וְאִם עָבַר וְנֶהֱנָה - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר שִׁמְעוֹן כְּלוּם[4]. וּמֻתָּר לִרְאוּבֵן לֵהָנוֹת בְּשִׁמְעוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא אָסַר עַצְמוֹ בַּהֲנָיָתוֹ[5].

2) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור ליהנות ממנו (ראה לעיל פ"א, הי"ד. פ"ב, ה"ח). 3) משנה בנדרים מז: שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים. 4) ולא אמן, ולא "דבר שהוא כענין אמן שהוא קבלת דברים" (ראה לעיל פ"כ, ה"א) ולפיכך אינו עובר ב"לא יחל דברו". וכן משמע מרש"י ביצה לט: שכל שלא דיבר מאומה, אינו עובר משום "לא יחל", אבל אסור לו להינות מנכסיו שעשאם המדיר עליו כהקדש (אור שמח). אמנם אם המדיר עצמו יהנה את המודר, ילקה המדיר משום "לא יחל דברו", כמבואר לקמן פ"י, הי"ב (לחם משנה). 5) אין אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא להנותו ולא ליהנות ממנו (רדב"ז).

ב. אָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵי אַתָּה עָלַי חֵרֶם[6], אוֹ הֲרֵינִי אָסוּר בַּהֲנָיָתְךָ - הֲרֵי נֶאֱסַר רְאוּבֵן מִלֵּהָנוֹת בְּשִׁמְעוֹן. וְאִם נֶהֱנָה - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי חִלֵּל דְּבָרוֹ. וְשִׁמְעוֹן מֻתָּר בַּהֲנָיַת רְאוּבֵן. אָמַר לוֹ: הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם וְאַתָּה עָלַי, אוֹ הֲרֵינִי אָסוּר בַּהֲנָיָתְךָ וְאַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיָתִי - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין זֶה בָּזֶה[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

6) שנכסיך יאסרו עלי כחרם. 7) משנה בנדרים מז: ומובן שאינו לוקה אלא הנודר בלבד ולא לחברו הנאסר. וראה לקמן פ"ז ה"א־ג.

ג. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵי פֵּרוֹת פְּלוֹנִי אֲסוּרִין עָלֶיךָ, אוֹ הֲרֵי אַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיַת פְּלוֹנִי - אֵין זֶה כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[8], אֶלָּא אִם כֵּן עָנָה שִׁמְעוֹן אָמֵן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[9].

8) נדרים מז. וכן אמרו לענין איסור עבודה־זרה, נאמר בתורה (דברים ז, כה) "פסילי אלהיהם" - אינם נאסרים עד שיפסלום בעליהם (קרית ספר). 9) לעיל פ"ב, ה"א.

ד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כִּכְרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלֶיךָ, אַף עַל פִּי

1 שֶׁנִּתְּנָה לוֹ בְּמַתָּנָה[10] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[11]. מֵת
2 וְנָפְלָה לוֹ בִּירֻשָּׁה[12], אוֹ שֶׁנִּתְּנָה לוֹ אַחַר בְּמַתָּנָה[13] -
3 הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא כִּכְרִי[14], וַהֲרֵי אֵינָהּ
4 עַתָּה שֶׁלּוֹ[15].

10) ואינה עוד שלו. 11) ואין אומרים לא נתכוין זה, אלא לאסרה כשיזמינו לאכול עמו, שעדיין היא שלו, אבל לא כשיתננה לו במתנה, שלאחר שנתנה אינה עוד ברשותו, מאחר שאמר: אסורה עליך, עשאה עליו כהקדש (נדרים לד:). 12) כגון שהיה המודר קרובו וראוי ליורשו. 13) שנתנה המדיר תחילה במתנה לאיש אחר, ואותו אחר נתנה למודר זה. 14) כל עוד שהיא שלי. 15) מאחר שמת, אין הכסר שלו (נדרים לו.). אלא ששם (לד:) הגירסא היא: "ככר עליך". ורבינו סובר, שאפילו אמר: "ככרי זו עליך" ומת, הרי זו מותרת (ראה לקמן פ"ח, ה"א). ויתכן, שהיה גורס שם: "ככרי זו עליך" כי מאחר שהדגיש ככרי, אעפ"י שהוסיף: זו, אין כוונתו, אלא כל זמן שהיא ברשותו (רדב"ז).

5 ה. אָמַר לוֹ: פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ, וְלֹא אָמַר לוֹ
6 פֵּרוֹתַי, אַף עַל פִּי שֶׁמִּכָּרָן[16] אוֹ שֶׁמֵּת וְנָפְלוּ לְאַחֵר -
7 הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו. שֶׁהָאוֹסֵר דָּבָר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ עַל
8 חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי הוּא בְּאִסּוּרוֹ
9 עוֹמֵד[17]; אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר נְכָסַי אוֹ בֵּיתִי אוֹ פֵּרוֹתַי
10 וְכַיּוֹצֵא בִּלְשׁוֹנוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי לֹא אֲסָרָן[18] אֶלָּא כָּל
11 זְמַן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ.

16) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתתם למודר זה. 17) נדרים מב: מז. הואיל וחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע (ר"ן שם). 18) שמתחילה לא אסרם אלא כל עוד יהיו שלו. והשווה לקמן פ"ח, הי"א.

12 ו. הָאוֹמֵר לִבְנוֹ: הֲרֵי אַתְּ אָסוּר בַּהֲנָיָתִי, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע[19]
13 שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ[20], אִם מֵת - יִירָשֶׁנּוּ[21]; שֶׁזֶּה כְּאוֹמֵר:
14 נְכָסַי עָלֶיךָ אֲסוּרִין. אָסַר עָלָיו הֲנָיָתוֹ, וּפֵרַשׁ: בֵּין
15 בְּחַיַּי בֵּין בְּמוֹתִי, אִם מֵת - לֹא יִירָשֶׁנּוּ[22]; שֶׁזֶּה כְּמִי
16 שֶׁאָמַר לוֹ: נְכָסִים אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ[23].

19) האב. 20) ונאסר הבן בהנייתו, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ד. ולדעת הרדב"ז שם, הכוונה כשקיבל הבן את השבועה באמירת אמן וכדומה, ולדעת ה"כסף משנה" אפילו כשלא קיבל עליו את השבעת אביו, חלה עליו השבועה לענין שצריך להזהר שלא ליהנות לו, אלא שאינו לוקח עד שיקבל. 21) משנה בבא קמא קח: שהירושה באה ממילא, ואין זו כאילו נתנה לו אביו (קרית ספר). 22) משנה שם, אעפ"י שהוא זוכה בהם, אסורים הם עליו בהנאה (ר"ן לנדרים מז.) וכמבואר בסמוך ה"ח. 23) נדרים מז. שיכול לאסרם אפילו כשיצאו מרשותו. וכמבואר בהלכה הקודמת.

17 ז. אָסַר בְּנוֹ בַּהֲנָיָתוֹ[24], וְאָמַר: אִם יִהְיֶה בֶּן בְּנִי זֶה
18 תַּלְמִיד חָכָם, יִקְּנֶה בְּנִי זֶה נְכָסַי כְּדֵי לְהַקְנוֹתָן לְבְנוֹ[25]
19 - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[26], וְיִהְיֶה הַבֵּן אָסוּר בְּנִכְסֵי הָאָב, וּבֶן
20 הַבֵּן מֻתָּר בָּהֶן אִם יִהְיֶה תַּלְמִיד חָכָם כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה[27].

24) ופירש: בין בחיי בין במותי. 25) ואם לא היה תלמיד חכם, הרי הוא רוצה ליתן את נכסיו לבנו השני, אחיו של בנו הנאסר והגון ממנו, וממילא לא ישאר לבן הבן כלום (נדרים מח: ובר"ן שם). 26) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים (כסף משנה). 27) כל זה לענין זכיה וקנין, אבל ענין היתר הנאה, אפילו אם בן הבן לא יהיה תלמיד חכם, מותר לו ליהנות מהנכסים, כמבואר בסמוך ה"ח. וכן דעת הראב"ד. ולא הוצרך רבינו אלא ללמדנו שכל האומר לחברו: קנה אותה על־מנת להקנות לאחר, קנה השני בהקנאת הראשון, אעפ"י שהראשון לא קנה כלום לעצמו, ולפיכך יזכה בן הבן כשיהיה תלמיד חכם, אף־על־פי שהבן עצמו לא קנה עכשיו לעצמו בקנין זה.

21 ח. זֶה הַבֵּן הָאָסוּר בִּירֻשַּׁת אָבִיו, אִם נָתַן יְרֻשַּׁת אָבִיו
22 לְאָחִיו[28] אוֹ לְבָנָיו[29] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[30]. וְכֵן אִם פִּרְעָם[31]
23 בְּחוֹבוֹ אוֹ בִּכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָן שֶׁאֵלּוּ נִכְסֵי
24 אָבִי שֶׁאֲסָרָן עָלַי[32]. שֶׁהַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ חֲבֵרוֹ -
25 מֻתָּר לוֹ[33] לִפְרֹעַ אֶת חוֹבוֹ[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[35].

28) בן אביו. 29) שהם נכדי אביו (כפירוש המשנה לרבינו). 30) שגוף הנכסים שלו הם, אלא שאסור לו ליהנות מהם (משנה בבבא קמא קט.) ואעפ"י שיש לו טובת הנאה בזה שהוא מהנה אותם, וגם הם עתידים להחזיק לו טובה בעד נתינתו, נמצא שהוא נהנה מנתינתו? הואיל והוא מודיעם, שממון זה אסור לו ומפני כך הוא נותנו להם, וגם הם יש להם שייכות משפחתית לממון זה, נמצא שאין לו בנתינתו זו טובת הנאה מרובה (כס"מ). 31) בדפוס רומי ובכת"י התימנים: פרעה. 32) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח ליתנה, כנ"ל. וכן אמרו שם בבבא קמא קט. לענין גזל אביו. וגם חובה עליו להודיעם, כדי שלא יחזרו אחיו ובניו ליתנם לו במתנה או בהנותו בהם, שאלו הנכסים נאסרו עליו אפילו כשבאו לידו על ידי אחר (רדב"ז). 33) לנשבע עצמו. 34) עבור חברו. 35) לקמן פ"ו, ה"ד "שהרי לא הגיע ליד ראובן (המודר) כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה אינה בכלל איסור הנייה" והואיל ואביו עצמו שהדירו מנכסיו היה יכול לפרוע בעדו את חובו, קם הבן במקומו לפרוע חוב עצמו ולהבריח הארי (הנושה) מעליו (רדב"ז).

26 ט. מִי שֶׁנֶּאֱסַר[36] עָלָיו מִין מִמִּינֵי מַאֲכָל בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין
27 בִּשְׁבוּעָה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם מִינִים אֲחֵרִים אוֹ נִתְעָרֵב
28 עִמָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּמִּינִים הַמֻּתָּרִים, אַף עַל פִּי
29 שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם הַמִּין הָאָסוּר[37]. וְאִם נֶאֱסַר בְּפֵרוֹת
30 אֵלּוּ[38] וְנִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים: אִם יֵשׁ בָּהֶן טַעַם דָּבָר
31 הָאָסוּר - אֲסוּרִין, וְאִם לָאו[39] - מֻתָּרִין[40].

36) שאסר על עצמו, ובסמ"ג לא־תעשה רמב, מעתיק דברי רבינו: מי שאסר עליו. 37) משנה בנדרים נב. שלא אסר על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא בעינו, ולא ע"י תערובת.

38) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. 39) כגון שטעמם איש אחר, ומצא שאין בהם טעם הדבר האסור, או שהיו בהם ששים נגד הדבר האסור. 40) כדין כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ו.

י. כֵּיצַד? נֶאֱסַר בְּבָשָׂר[41] אוֹ בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מָרָק וִירָקוֹת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם הַבָּשָׂר וְעִם הַיַּיִן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם הַבָּשָׂר[42] אוֹ טַעַם הַיַּיִן, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּאֲכִילַת בָּשָׂר בִּפְנֵי עַצְמוֹ אוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

41) שאמר קרבן עלי בשר, ולא אמר: בשר זה. 42) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר, ולא בדבר שבלע טעמו (משנה שם וברא"ש).

יא. נֶאֱסַר בְּבָשָׂר זֶה אוֹ בְּיַיִן זֶה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם הַיָּרָק: אִם יֵשׁ בַּיְּרָקוֹת טַעַם בָּשָׂר אוֹ טַעַם הַיַּיִן - אֲסוּרִין, וְאִם לָאו - מֻתָּרִין. שֶׁזֶּה הַבָּשָׂר וְזֶה הַיַּיִן נַעֲשָׂה כְּמוֹ בָּשָׂר גְּבֵלוֹת[43] וּשְׁקָצִים וְכֵיוֹצֵא בָהֶן[44]. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָזֶה[45]. לְפִיכָךְ[46], הָאוֹמֵר: בָּשָׂר זֶה אָסוּר עָלַי - הֲרֵי זֶה אָסוּר בּוֹ וּבַמָּרָק שֶׁבּוֹ[47] וּבַתַּבְלִין[48] שֶׁבּוֹ.

43) מפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ה. 44) הואיל ואמר בשר זה (המונח לפניו), עשאו על עצמו חתיכת איסור, וכל דבר איסור אוסר בנתינת טעם. אבל כשלא אמר: זה, לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין (שם). 45) כגון שאסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני, כמבואר ביו"ד רטז, סעיף יא. 46) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אוסר בתערובת. 47) ובכת"י התימנים: שלו. 48) מיני בושם, שנותנים בתבשיל לתוספת טעם או ריח. ומקור הדברים במשנה שם: "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה". ומפרש רבינו בפירוש המשנה שם: קיפה - היא התבלין.

יב. נִתְעָרֵב יַיִן זֶה שֶׁאָסַרוֹ עַל עַצְמוֹ בְּיַיִן אַחֵר, אֲפִלּוּ טִפָּה בְּחָבִית - נֶאֱסַר הַכֹּל. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהִשָּׁאֵל עַל נִדְרוֹ[49], נַעֲשָׂה כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[50] שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל בְּמִינוֹ[51], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[52].

49) מצוה עליו להשאל "כדי שלא יהא מכשול לפניו", כלשון רבינו לקמן פי"ג, הכ"ה. 50) "שהרי יש דרך שיותר בה", וזהו שדקדק רבינו וכתב: "יין זה שאסרו על עצמו", ולא כתב: "נאסר ביין זה", שאם אסר אחד על חברו יין זה, אין זה דבר שיש לו מתירים, שהרי הנאסר אין בידו להשאל על הדרת המדיר, ולמדיר אין היין אסור, ואפילו לשיטת רבינו לקמן פ"ו, הי"ב, שאם ההנה המדיר את המודר, חייב המדיר מלקות, - יין זה שנתערב לא נאסר על המודר, שהרי נתבטל ביין היתר, ומכיון שהמודר מותר בו, גם המדיר אינו לוקה אם יהנה אותו, ולפיכך הוכרח רבינו להדגיש כאן: "שאסרו על עצמו" ובנודר ידובר כאן ולא במודר (אור שמח). 51) "אפילו אחד בכמה אלפים".

52) פט"ו, ה"י, יב. ומקור כל הלכה זו בירושלמי נדרים פ"ו, ה"ד ומעין זה בבבלי נדרים נט.

יג. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עָלַי[53], אוֹ קָרְבָּן הֵן לְפִי[54], אוֹ קָרְבָּן הֵן עַל פִּי - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּחִלּוּפֵיהֶן[55] וּבְגִדּוּלֵיהֶם[56], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן[57].

53) אסורים עלי כקרבן. 54) אעפ"י שמשמעו רק אכילה ולא שאר הנאות. 55) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. 56) אם נטעם, הגדל מהם אסור. כי הואיל ופירט הפירות וייחדם עשאם עליו כהקדש שאוסר חילופיו וגידוליו (משנה בנדרים נז. ובר"ן שם). אבל אילו היה נודר סתם מן התאנים או מן הענבים, ולא היה מייחד "פירות אלו" לא עשאם הקדש, שלא נתכוין אלא לאסור עצמו מאכילת אותו מין ולא בחילופיו וגידוליו (ר"ן שם). 57) שהם יוצאים מעצם הפרי, ועדיפים מחליפין וגידולים שאינם עצם אותם הפירות. וכן אמרו (נדרים נב:) "הא עדיפא להשמיענו" וכו', הרי שחילופיהם יש בהם יותר חידוש ממשקין היוצאים מהם (לחם משנה, ובר"ן שם).

יד. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁאֵינִי אוֹכֵל אוֹתָם אוֹ שֶׁאֵינִי טוֹעֵם אוֹתָם: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁזֵּרְעוֹ כָּלֶה[58] כְּשֶׁיִּזָּרֵע, כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן[59]; וְאִם הָיָה הַדָּבָר[60] שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה בָּאָרֶץ כְּשֶׁיִּזָּרֵע[61], כְּגוֹן בְּצָלִים וְשׁוּמִין - אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין[62] אֲסוּרִין[63]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[64], מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן[65] - סָפֵק[66]. לְפִיכָךְ, אִם שָׁתָה מֵהֶן - אֵינוֹ לוֹקֶה[67].

58) נפסד ונאבד. 59) שלא אסר עצמו אלא בפירות אלו, ובחילופיהם ובגידוליהם אין טעם אותם הפירות שאסרם עליו (משנה שם נז. ובר"ן). 60) בכת"י התימנים: דבר. 61) שאין הזריעה כלה ונרקבת, אלא גוף הזרע רבה וגדל. 62) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. 63) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ (משנה שם). וכל זה מוסב גם על האמור בהלכה הקודמת: "הרי זה אסור בחילופיהם ובגידוליהם" שמשמעו: דוקא גידולים, אבל גידולי גידולים מותרים כדין חליפי חליפים שמותרים, אין זה אלא בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידוליו אסורים (ר"ן שם). 64) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. 65) מאלו פירות שאמר עליהם: קרבן שאיני אוכל אותם, או שאיני טועם אותם. 66) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שלא התכוין אלא לאסור עליו טעימת הפירות עצמם ולא המשקין היוצאים מהם, שהם ככנוסים ומופקדים בתוך הפירות ואינם כגוף הפרי (שם נדרים נב: בעיא שלא נפשטה) וספק תורה - להחמיר. 67) שאין לוקים על הספק. וכל זה כשלא אמר אלא: קרבן ענבים שאני טועם, אבל אמר: קרבן זיתים וענבים אלו, אסור בהם וביוצא מהם, כמפורש במשנה שם וכמבואר שם בגמרא, שכל שאמר:

פירות אלו, עשאם עליו כחתיכת איסור שאסור בה וברוטבה ובטעמה (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ט, הי"ד.

טו. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ עָלַי קָרְבָּן[68], אוֹ קָרְבָּן הֵן לְפִי, אוֹ קָרְבָּן הֵן עַל פִּי - אָסוּר בְּחִלּוּפֵיהֶן[69] וּבְגִדּוּלֵיהֶן[70]. שֶׁאֵינִי טוֹעֵם, שֶׁאֵינִי אוֹכֵל: אִם הָיוּ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה - מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן; וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה - אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין אֲסוּרִין. וְלָמָּה לֹא יִבְטַל הָעִקָּר הָאָסוּר בַּגִּדּוּלִין שֶׁרַבּוּ עָלָיו? שֶׁהֲרֵי הֵן דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[71], שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל בְּרֹב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72].

68) שאסר עצמו כל מה שהיא עושה ומכינה לו. 69) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה - חילופיהם אסורים. 70) אם נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו (משנה בנדרים נז וברא"ש שם). ומכאן, שכל המייחד ואוסר פירות חברו על עצמו, הרי זה כאילו אמר: פירות אלו קרבן עלי, שהרי באומר לאשתו: מעשה ידיך עלי, לא אמר: אלו, ודינו כאילו אמר: אלו (ר"ן שם). 71) ע"י שאלת חכם, כמבואר לעיל הי"ב. 72) בהלכה הנ"ל (נדרים נט.) והראב"ד שואל: למה יהיו הגידולים אסורים הלא הלכה היא: "זה וזה גורם־מותר" (איסור והיתר הגורמים לייצור דבר אחר, אותו דבר מותר) ראה הל' ע"ז, פ"ז הי"ד, וכן בהל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ג, כ"ד, והרי הקרקע שהוא של היתר גורם אף הוא לגידול הבצל? ודעת רבינו, הואיל ונדרים יש להם מתירים, אין אומרים בהם: זה וזה גורם מותר, שלא יהיה זה עדיף מנתערב באלף שאינו בטל, כמבואר לעיל בביאורנו אות מז (רדב"ז). ולדעת הכסף־משנה, איסור נדר דומה להקדש, ויתכן, שבהקדש אפילו זה וזה גורם אסור, שאיסורו חמור ביותר.

טז. הָאוֹסֵר פֵּרוֹתָיו עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי גִּדּוּלֵיהֶן וְחִלּוּפֵיהֶן סָפֵק[73]. לְפִיכָךְ חֲבֵרוֹ אָסוּר בְּגִדּוּלֵי פֵּרוֹת אֵלּוּ וּבְחִלּוּפֵיהֶן[74], וְאִם עָבַר וְנֶהֱנָה - נֶהֱנָה[75].

73) בעיה שלא נפשטה בנדרים מז. וטעם הספק, כי הואיל והחילופין והגידולין עדיין לא באו לעולם בשעת הנדר, יתכן שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו, כשם שאין אדם אוסר פירות חברו על חברו (כי יש כאן שתי מגרעות, שהפירות אינם ברשותו, וחברו אינו ברשותו), ודוקא כשאסר הפירות על עצמו, הואיל ואדם אוסר פירות חברו על עצמו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על עצמו. ושמא אין לחלק ביניהם. 74) הואיל וזה ספק תורה, הולכים בו להחמיר. 75) ואינו לוקה, שאין לוקים על הספק (כסף משנה).

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ח

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מה בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו הנאת מאכל, דיני נידר בפירות השנה השביעית, נדר שלא ידבר עם חבירו, מהו בכתיבה.

א. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲנָאָה הַמְּבִיאָה לִידֵי מַאֲכָלְךָ[2] אֲסוּרָה עָלַי, אוֹ הֲנָאָה הַמְּבִיאָה לִידֵי מַאֲכָלִי אֲסוּרָה עָלֶיךָ - הֲרֵי זֶה הַנֶּאֱסָר לֹא יִשְׁאַל מִן הָאָסוּר לוֹ[3] נָפָה[4] וּכְבָרָה[5] וְרֵחַיִם וְתַנּוּר וְכָל דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ; אֲבָל מַשְׁאִילוֹ נְזָמִים וְטַבָּעוֹת וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ[6]. וְאָסוּר לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ שַׂק לְהָבִיא בּוֹ פֵּרוֹת, וַחֲמוֹר לְהָבִיא עָלָיו פֵּרוֹת[7].

2) כגון כלים שמתקנים בהם את המאכל, או דבר שאפשר לקנות בו מאכל. ובר"ן ורא"ש לנדרים לג, א - הנוסח: הנאה המביאה לידי מאכל עלי. 3) מזה שאסור לו ליהנות ממנו, ובכת"י התימנים: האוסר לו. 4) נפה - לקמח להוציא ממנו הסובין, וכברה - לתבואה, שכוברים בה גרגרי תבואה. ונקבי הכברה גדולים מנקבי הנפה (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, שבועות פ"ה, מ"ט). 5) ואין צריך לומר, שלא ישאל קדירה שמבשלים בה או שפוד שצולים בו בשר, שהם קרובים למאכל יותר מנפה וכברה שאינם אלא גורם לגורם (משנה, נדרים לב: ובר"ן שם). 6) שם, שאין בכל אלה הנאה המביאה לידי מאכל, וראה בסמוך ה"ב. וכן מותר לו לשאול ממנו חיטים ללעוס וליתנם על מכתו, שאין זו הנאה המביאה לידי מאכל (ר"ן שם). 7) שגם זוהי הנאה המביאה לידי מאכל, הואיל והיא מקרבת המאכל אליו (שם לג. ובר"ן).

ב. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן שֶׁאֵין מַשְׁאִילִין כֵּלִים אֶלָּא בְּשָׂכָר - אָסוּר לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ[8] אַף כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ[9]. הֲרֵי שֶׁהָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין נוֹטְלִין שָׂכָר, וְשָׁאַל מִמֶּנּוּ כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ כְּדֵי לְהֵרָאוֹת[10] בָּהֶן בִּפְנֵי אֲחֵרִים עַד שֶׁיֵּהָנֶה מֵהֶם[11], אוֹ שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ[12] כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּהָנֶה בּוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִסָּפֵק[13]. לְפִיכָךְ, אִם עָבַר - אֵינוֹ לוֹקֶה[14].

8) בחינם. 9) משנה, שם. שהרי בדמי השכירות שמחל לו, יקח הנודר מאכל, נמצא נהנה ממנו הנאה המביאה לידי מאכל. 10) להתנאות ולהתקשט בהם. 11) כגון ששאל ממנו טבעת ויתקשט בה בלכתו לבית המשתה, ויתנו לו מנה יפה משום כבודו. 12) באדמתו, לקצר דרכו לילך לבית המשתה. 13) שם, בעיה שלא נפשטה, כי יתכן, שאין זה אלא גורם רחוק המביא לידי הנאת מאכל. 14) שאין לוקים על הספק, אבל איסור תורה יש בזה, שספק נדרים - להחמיר. ויש להעיר, שגם באומר: הנאה המביאה לידי מאכל אסורה עליך, שבהלכה הקודמת, אין הנאסר לוקה, אפילו כשיעבור ויהנה, שהרי לא אמר הנאסר כלום, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א. ואינו לוקה אלא כשאמר לחבירו: הנאה המביאה לידי מאכלך, אסורה עלי (לחם־משנה).

ג. אֵין בֵּין מֵדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ לְמֵדָּר מִמֶּנּוּ הֲנָיַת מַאֲכָל, אֶלָּא דְּרִיסַת הָרֶגֶל[15] וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ בְּמָקוֹם שֶׁמַּשְׁאִילִין אוֹתָם שָׁם בְּחִנָּם[16].

15) לעבור דרך חצרו, שהראשון - אסור, ואילו השני מותר, וכגון שנכנס לחצרו לקצר הדרך, שהולך בה לרגל עסקיו, אבל כשהולך לבית המשתה - אסור, שהרי זה גורם להנאת המאכל, וכמבואר בהלכה קודמת (רדב"ז). 16) משנה, נדרים לב, ב.

ד. רְאוּבֵן שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו הֲנָיַת שִׁמְעוֹן, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - מֻתָּר לוֹ שֶׁיִּתֵּן שִׁמְעוֹן עַל יָדוֹ[17] מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁרְאוּבֵן חַיָּב בָּהּ[18], וְכֵן פּוֹרֵעַ חוֹב שֶׁעָלָיו[19]; שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ לְיַד רְאוּבֵן כְּלוּם, אֶלָּא מָנַע מִמֶּנּוּ הַתְּבִיעָה, וּמְנִיעַת הַתְּבִיעָה אֵינָהּ בִּכְלַל אִסּוּר הֲנָיָה[20]. לְפִיכָךְ[21] מֻתָּר לוֹ לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ[22] וְאֶת בָּנָיו וַעֲבָדָיו, אֲפִלּוּ הַכְּנַעֲנִים[23], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתָם[24]. אֲבָל לֹא יָזוּן אֶת בְּהֶמְתּוֹ, בֵּין טְמֵאָה[25] בֵּין טְהוֹרָה; שֶׁכֹּל שֶׁמּוֹסִיף בִּבְשָׂרָהּ - הִיא הֲנָיָה שֶׁהִגִּיעַ[26] לְיַד רְאוּבֵן[27].

17) בשבילו. 18) שכל אחד מישראל חייב ליתן בכל שנה לבית־המקדש לצורך קרבנות ציבור, כמבואר בהל' שקלים פ"א, ה"א. 19) שהנודר חייב למי שהוא. 20) משנה, שם לג, א. ובגמרא שם הסבירו: אין זה אלא "מבריח ארי". והרי זה דומה לאחד שהלך למדינת הים, ועמד אחד ופירנס את אשתו, אין לו על הבעל כלום, והניח את מעותיו על קרן הצבי, כמבואר בהל' אישות פי"ב, הי"ט. ואע"פ שבסופו של דבר נהנה הנודר, שלא יצטרך לשלם את חובו או את שקלו, אין זה אלא גורם בלבד ('תפארת ישראל', שם). וב"ירושלמי' (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו: שאפילו הפורע חובו של חבירו, שיש למלוה משכון עליו, פטור הלווה מלשלם לו, שיכול הלווה לומר, אפשר ופייסתי את המלוה, והיה מחזיר לי את משכוני בלא מעות. ומכאן שגם המדיר יכול לפרוע את חובו של המודר או הנודר, אפילו כשיש למלוה משכון עליו, וכן נראה מדברי רבינו (רדב"ז). וראה בשו"ע יו"ד סי' רכא, ס"ב. 21) הואיל ויכול לפרוע את חובו ואין זה מהנה. 22) של המודר ממנו. 23) שאין כל־כך מצוה בפרנסתם. 24) אין זה מהנה באופן ישיר אלא גורם להנאה (משנה, נדרים לח. ובר"ן שם). 25) אפילו טמאה שאין לו בה היתר אכילה, ונמצא שאינו נהנה בפיטומה. 26) ובכת"י התימנים: שהגיעה. 27) שיכול למכרה לגויים, וע"י פיטומה מתייקר מחירה. ונמצא שהגיעה הנאה ממש ליד ראובן (משנה שם, והשווה לקמן פ"ז, ה"א).

ה. הָיָה שִׁמְעוֹן כֹּהֵן - הֲרֵי הוּא מֻתָּר לְהַקְרִיב קָרְבְּנוֹת רְאוּבֵן[28]; שֶׁהַכֹּהֲנִים שְׁלוּחֵי שָׁמַיִם הֵם[29], וְאֵינָם שְׁלוּחֵי בַּעַל הַקָּרְבָּן[30]. וּמַשִּׁיא שִׁמְעוֹן בִּתּוֹ הַבּוֹגֶרֶת[31] לִרְאוּבֵן מִדַּעְתָּהּ[32]. אֲבָל אִם הָיְתָה נַעֲרָה, שֶׁהֲרֵי עַדַיִן הִיא בִּרְשׁוּתוֹ[33] - אָסוּר; שֶׁזֶּה כְּמוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה לְשַׁמְּשׁוֹ[34].

28) אפילו חטאות ואשמות, שאין מקריבים אותם אלא מדעת בעלים, כמבואר בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה. 29) שציוה הקב"ה על הכהנים להקריב את קרבנות ישראל. 30) כי אילו היו שלוחיהם, הרי מהנה הכהן את המודר, שעושה לו שליחותו (משנה, נדרים לה: ובגמרא שם). ואע"פ שבעיה היא ולא נפשטה שם, כבר הוחלט בקידושין כג, ב - שהכהנים הם שלוחי שמים, כי אילו היו שלוחי הבעלים, איך יתכן שהבעלים עצמם אינם יכולים להקריב קרבנם (כי זרים הם ועבודתם פסולה) ושלוחיהם יכולים? והלא כלל הוא: דבר שאין אני יכול לעשותו בעצמי, איני יכול לבצעו ע"י שליח. 31) הבת שמלאו לה שתים־עשרה שנה ויום אחד, והביאה שתי שערות במקומות הידועים להבאת שיער - נקראת נערה עד ששה חדשים גמורים, ומגמר ששה חדשים ומעלה - תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"א־ב). 32) שאז אין לאביה רשות בה, ומכיון שאינו יכול לקדשה אז אלא מדעתה, נמצא שאין האב המהנה. ויש מפרשים: מדעתה - ולא מדעת ראובן החתן, שאם עשאו ראובן שליח לדבר עם בתו על עסקי נישואין, נמצא שמעון מהנהו ואסור (נדרים לח: ובר"ן). 33) ואינה יכולה להתקדש אלא מדעת אביה, כמבואר בהל' אישות פ"ג, הי"א, יג. 34) לשון הגמרא שם.

ו. וְתוֹרֵם שִׁמְעוֹן תְּרוּמַת רְאוּבֵן[35] וּמַפְרִישׁ לוֹ מַעֲשְׂרוֹתָיו מִדַּעְתּוֹ[36]. כֵּיצַד מִדַּעְתּוֹ? כְּגוֹן שֶׁאָמַר רְאוּבֵן: כָּל הָרוֹצֶה לִתְרֹם - יָבוֹא וְיִתְרֹם[37]. אֲבָל לֹא יֹאמַר לְשִׁמְעוֹן לִתְרֹם לוֹ, שֶׁהֲרֵי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שָׁלִיחַ, וְזֶה[38] הֲנָיָה לוֹ[39].

35) משל ראובן. 36) של ראובן המודר. כי שלא לדעת ראובן אין התרומה מועילה כלל, שנאמר בתרומה (במדבר יח, כח) "כן תרימו גם אתם" - מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם (בבא־מציעא כב.). 37) ובזה גילה דעתו שמרוצה הוא שיתרמו לו, וההרמה היא מדעתו, והואיל וגם אחרים יכולים לתרום לו, אין זה שלוחו, נמצא שדעת יש כאן, שליחות אין כאן (גמרא שם, וברש"י ורא"ש). 38) בכת"י התימנים: וזו. 39) ששמעון עושה את שליחותו, וראובן אסור בהנאתו (שם).

ז. וּמְלַמְּדוֹ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[40], שֶׁהֲרֵי אָסוּר לְטַל עָלֶיהָ שָׂכָר; אֲבָל לֹא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, שֶׁנּוֹטְלִין עָלֶיהָ שָׂכָר[41]. וְאִם אֵין דַּרְכָּן שֶׁם לְטַל שָׂכָר עַל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב[42] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[43]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[44], מֻתָּר לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ[45].

40) מדרש (= 'ספרא' ו'ספרי' שהוא מדרש הפסוקים) הלכות (=הלכה למשה מסיני) והגדות (=דברי חכמים שהסמיכום על הפסוקים). 41) נדרים לז, א. שנאמר (דברים ד, יד) "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם", הרי שנצטווה משה ללמד תורה לישראל, ונאמר (שם, ה) "ראה למדתי אתכם . . . כאשר צוני ה'" - מה אני בחינם, אף אתם בחינם, ומכיון שאסור ליטול עליה שכר, נמצא שאין זה מהנהו, ואינו אלא עושה מצוה בלבד. ורבינו בפירוש המשנה שם, כותב: "ואני תמה מאנשים גדולים, שעיוורה אותם התאוה והכחישו האמת ופסקו דין לעצמם, ליטול שכר מן הדינים והתלמוד, ונתלו בהבלי שוא". והשווה פירושו לאבות פ"ד, מ"ה. וכן בהל' תלמוד תורה פ"ג ה"י,

ובפירושנו שם. 42) שמותר ליטול עליה שכר, שאינו נוטל אלא שכר פיסוק טעמים, לנגן המקראות כהלכתם, ופיסוק טעמים אינו מן התורה אלא תיקון חכמים (נדרים שם, כדעת רבי יוחנן) ואם שמעון ילמדו חינם, נמצא מהנהו. 43) שמחמירים על עצמם לא ליטול על המקרא, כדי שלא יבואו ליטול אף מן המדרש. 44) שם. 45) בין שנוטלים שכר על המקרא, בין שלא נוטלים.

1 **ח. חָלָה רְאוּבֵן - נִכְנַס שִׁמְעוֹן לְבַקְּרוֹ[46]. וּבִמְקוֹם**
2 **שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר מִי שֶׁיֵּשֵׁב עִם הַחוֹלֶה לְצִוּוֹת[47] לוֹ - לֹא**
3 **יֵשֵׁב[48] שִׁמְעוֹן, אֶלָּא מְבַקְּרוֹ וְעוֹמֵד[49]. וּמֻתָּר לוֹ**
4 **לְרַפֹּאתוֹ בְּיָדוֹ, שֶׁזּוֹ מִצְוָה הִיא[50].**

נקודות משיחות קודש

"חלה ראובן, נכנס שמעון לבקרו... לא ישב שמעון אלא מבקרו ועומד, ומותר לו לרפאותו בידו שזו מצוה היא".

וצריך להבין, במה שכתב הרמב"ם בהלכה שלפנ"ז "ומלמדו תורה שבעל־פה, שהרי אסור ליטול עליה שכר, אבל לא תורה שבכתב שנוטלין עליה שכר.." וא"כ גם רפואה שנוטלין עליה שכר אסור לו לעשות עבורו, כיון שמהנהו בכך שאינו צריך לשלם, ואף שהיא מצוה לרפאותו - אסור, כמו שאסרו ללמדו תורה שבכתב.

ועוד צריך להבין שם מה שכתב "ובין כך ובין כך מותר ללמד את בנו של ראובן, שהרי אינו מודר הנאה משמעון". ולכאורה, החיוב ללמד את בנו תורה מונח על ראובן, ועל־ידי ששמעון מלמד את בנו הרי הוא מהנה אותו, ואמאי מותר.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ו')

46) שבנו אינו מודר הנאה משמעון זה. ואע"פ שמצוה על האב ללמד את בנו, וזה מוציאו מידי חובתו, אין זו הנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", וגם אפשר שהיה מוצא אחר שהיה מלמדו חינם (משנה, שם לה: ובפירוש רבי עובדיה מברטנורה, שם). והשווה להלן פ"ז, ה"א. וראוי להעיר, שבמשנה שם, הנוסח: "אבל מלמד הוא את בניו ואת בנותיו מקרא". וראה בהל' תלמוד תורה פ"א, הי"ג. 47) שמצוה הוא עושה, כמו שדרשו (בבא קמא ק.) "והודעת להם את הדרך ילכו בה - זה ביקור חולים", וכן אמרו (נדרים מ.) "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו, אמר לו: רבי! החייתני, יצא רבי עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים, כאילו שופך דמים". ואע"פ שראובן נהנה מזה, אין זו אלא גרם הנאה הבאה ממילא (נדרים לט. ובר"ן). 48) לשבת עמו בחבורה, כי מצות ביקור - די לה בעמידה. אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמם, שלא ליטול שכר אפילו על ישיבה (שם ובר"ן). 49) ישיבה ממושכת, שהיא לצוותא. 50) כלומר, יושב ועומד מיד (רדב"ז), מכיון שאסור לקבל על זה שכר, אין זה מהנהו, כי מצוה הוא מקיים.

5 **ט. חָלְתָה[51] בְּהֵמַת רְאוּבֵן - לֹא יְרַפֵּא אוֹתָהּ**
6 **שִׁמְעוֹן[52]; אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: עֲשֵׂה לָהּ כָּךְ וְכָךְ[53]. וְרוֹחֵץ**
7 **עִמּוֹ בְּאַמְבָּטִי גְּדוֹלָה, אֲבָל לֹא בִּקְטַנָּה, מִפְּנֵי**
8 **שֶׁמְּהַנֵּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁמַּגְבִּיהַּ עָלָיו הַמַּיִם[54]. וְיָשֵׁן עִמּוֹ**
9 **בַּמִּטָּה בִּימוֹת הַחַמָּה[55], אֲבָל לֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים,**
10 **מִפְּנֵי שֶׁמְּחַמְּמוֹ[56]. וּמֵסֵב עִמּוֹ עַל הַמִּטָּה[57], וְאוֹכְלִין**
11 **עַל שֻׁלְחָן אֶחָד[58], אֲבָל לֹא מִקְּעָרָה אַחַת וְלֹא**
12 **מֵאֲבוּס[59] שֶׁלִּפְנֵי הַפּוֹעֲלִים; שֶׁמָּא יַנִּיחַ שִׁמְעוֹן**
13 **חֲתִיכָה אַחַת טוֹבָה וְלֹא יֹאכַל אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל**
14 **אוֹתָהּ רְאוּבֵן, אוֹ יְקָרֵב אוֹתָהּ לְפָנָיו, וְנִמְצָא מְהַנֵּהוּ.**
15 **וְכֵן בַּפֵּרוֹת שֶׁבָּאֲבוּס[60]. אֲבָל אִם אָכַל שִׁמְעוֹן מִקְּעָרָה**
16 **שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁכְּשֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לְבַעַל הַבַּיִת יַחֲזוֹר בַּעַל**
17 **הַבַּיִת וְיַנִּיחֶנָּה לִפְנֵי רְאוּבֵן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[61], וְאֵין**
18 **חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִנִּיחַ נֶתַח טוֹב בִּשְׁבִילוֹ[62].**

51) שם מא, ב. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: . . . "חיוב הרופא מן התורה לרפאות חולי ישראל, וזה נכלל בפירוש מה שאמר הפסוק (דברים כב, ב) והשבותו לו, לרפאות את גופו, שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו". וכן אמרו (סנהדרין עג.) "והשבותו לו - זו אבידת גופו". וב'ירושלמי' (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו, אפילו כשיש שם רופא אחר, מותר לראובן לרפאותו "שלא מכל אדם זוכה להתרפאות". וכן נפסקה הלכה ביו"ד סי' רכא, ס"ד. 52) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד: "כך וכך". 53) שאין זו מצוה, כי לא ציוותה תורה לרפא בהמת חבירו (נדרים מא: ובראב"ש). 54) כיון שאינו נותן הרפואה בידו, אין זו אלא אמירה בלבד ומותרת, וההנאה ממילא באה. ובלשון התלמוד שם: "אומר לו סם פלוני יפה לה, סם פלוני רע לה". ומובן, שאם אין ראובן יודע לעשות הרפואה, והבהמה תמות, ואין שם מי שיודע לעשותה זולת שמעון - מותר לו לרפאותה בידים, ש"צער בעלי־חיים מן התורה הוא" (רדב"ז). וגם כי מצוה להחזיר לו אבידתו (ראה לקמן פ"ז, ה, א) ואין לך השבה גדולה מזו (ר"ן שם). 55) מתוך שהיא קטנה, כשהוא נכנס עולים המים למעלה, ונמצא חבירו נהנה (משנה שם). 56) שאינו נהנה בחימומו. 57) ככתוב (קהלת ד, יא): "אם ישכבו שנים וחם להם" (שם ובר"ן). 58) ואין חוששים שמא יישן אצלו (שם ובראב"ש). 59) ואין חוששים שמא יתן לו מנתו, כיון שהדירו - מן הסתם שונאים זה את זה (ראב"ש שם). 60) כלי גדול כאבוס של בהמה, ונותנים אותו לפני הפועלים, שמתוך שהם עמלים אוכלים הרבה ואובסים אותם (ר"ן שם). 61) יש לחוש שמא יניח שמעון פרי משובח, ולא יאכלנו - כדי שיאכלנו ראובן, וכנראה שהאבוס היה מיוחד לפירות. וכן דברי רבינו בפירושו למשנה שם: מן הסלים (אבוס) שממלאים בהם פירות לאכילת כל הפועלים. 62) נדרים שם: "מן התמחוי החוזר לבעל הבית". מנהגם היה, שאחר שאכל שמעון כדי שבעו, היה מחזיר את הקערה אצל בעל הבית (המזמין לסעודה), והלה מוסיף עליה ונותן לפני ראובן.

19 **י. וּמֻתָּר רְאוּבֵן לִשְׁתּוֹת כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִין[63] מִיָּדוֹ שֶׁל**

שִׁמְעוֹן מִשֶּׁל רְאוּבֵן, וְכֵן כּוֹס שֶׁל בֵּית הַמֶּרְחָץ[64], שֶׁאֵין בָּזֶה הֲנָיָה[65].

63) שבעל הבית יוסיף עליה משלו, ואין כל צורך ששמעון יניח חתיכה לטובת ראובן (רדב"ז). וב"ירושלמי' נדרים פ"ד ה"ד, אמרו: "מן התמחוי החוזר - תמחוי שיש בו לאכול ולשבוע ולהותיר", כלומר, שאינם יכולים לאכול כל מה שבתוכו, והמותר חוזר לבעל הבית, ולפיכך אין לחוש ששמעון יהנה את ראובן (ראב"ד, וכן ביו"ד סי' רכא, ס"ה). 64) שהיו רגילים לשתות יין בבית האבל, וגם האבל היה שותה עמהם ומתנחם, כמבואר בכתובות ח, ב. והיין הוא משל ראובן, אלא ששמעון משמשו, ואין זו הנאה מרובה (נדרים לח:). 65) מים חמים, שהיו שותים לאחר רחיצתם שם, כמבואר בשבת מא, א: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים".

יא. וְאָסוּר רְאוּבֵן בְּבַחֲלִתּוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן, וּמֻתָּר בְּשַׁלְהֶבֶת שֶׁלּוֹ[66].

66) שהמשקה הוא משל ראובן, ושמעון אינו אלא משמשו, ומשום "דרכי שלום" התירו לו הנאה מועטת כזו. ואלה הכוסות נקראות בגמרא שם "כוס של שלום".

יב. הָיָה לְשִׁמְעוֹן מֶרְחָץ אוֹ בֵּית הַבַּד[67] מֻשְׁכָּרִים בָּעִיר[68], אִם הָיָה לְשִׁמְעוֹן בָּהֶן תְּפִיסַת יָד[69], כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ[70] מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְעַצְמוֹ וְלֹא שְׂכָרוֹ[71], אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בַּמֶּרְחָץ אַמְבָּטִי אַחַת וּבְבֵית הַבַּד עֵקֶל[72] אֶחָד - אָסוּר לְרְאוּבֵן לְהִכָּנֵס לְאוֹתָהּ מֶרְחָץ וְלִדְרוֹךְ בַּגַּת[73]; וְאִם לֹא הִנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּלוּם, אֶלָּא שָׂכַר[74] הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[75].

67) להדליק נרו בשלהבת גחלתו, כי שלהבת אין בה ממש (ביצה לט.) והשווה הל' ע"ז פ"ז, ה"י. וב'תוספתא' נדרים פ"ב, מ"ז: "המודר הנאה מחבירו ומת (המודר), מביא לו ארון ותכריכין חלילים ומקוננות, שאין הנאה למתים, ומעידו עדות ממון ועדות נפשות". כי בכל אלה אינו אלא עושה מצוה, כי אסור לכבוש עדותו, ואפילו כשרוצה עכשיו לראות את המעשה כדי להעיד - מותר, כמבואר ביו"ד סי' רכא ס"ד, ובש"ך שם ס"ק ל. 68) בית שבו עוצרים שמן מזיתים, ונקרא כך על שם הבד הגדול (קורת עץ כבדה) בו כובשים את הזיתים. "והשיקו היקבים תירוש ויצהר" (יואל ב, כד) מתורגם: "ויטופון נעויא חמרא ובדיא משחא". 69) לפני שראובן נדר הנאה מנכסי שמעון. 70) איזו זכות או חלק נוסף על דמי שכירותו. 71) השאיר. 72) ולא השכירו. בספרות הקדומה, רגילים לכתוב: שכור במקום השכיר, השווה הל' דיעות פ"ז, ה"ח: "ראובן שאמר לשמעון, שכור לי בית זה". 73) כלי העשוי מחבלים שצוברים הזיתים לתוכו כשסוחטים אותם (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, מעשרות פ"א, מ"ז). 74) הוא בית הבד הנזכר. 75) השכיר.

יג. וְאָסוּר לִרְאוּבֵן[76] לֶאֱכֹל מִפֵּרוֹת שְׂדֵה שִׁמְעוֹן, וַאֲפִלּוּ בַּשְּׁבִיעִית[77] שֶׁהַכֹּל הֶפְקֵר[78]; שֶׁהֲרֵי לִפְנֵי שְׁבִיעִית נָדַר[79]. אֲבָל אִם נָדַר בַּשְּׁבִיעִית - אוֹכֵל מִן הַפֵּרוֹת הַנּוֹטוֹת חוּץ לַשָּׂדֶה[80], אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַקַּרְקַע הֶפְקֵר; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁהֶה שָׁם אַחַר שֶׁיֵּאָכֵל[81], וְלֹא הִפְקִירָה אוֹתָהּ תּוֹרָה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהַפֵּרוֹת בְּתוֹכָהּ[82].

76) שאין ראובן נהנה משמעון, אלא מהשוכר ששכרו ממנו (משנה בנדרים מו.). ודוקא כשנדר ראובן אחרי ששמעון השכיר, אבל כל שקדם הנדר לשכירות, אין האיסור מסתלק ע"י שכירות אלא ע"י מכירה ממש, ראה לקמן פ"ח, הי"א (ר"ן שם). 77) המודר הנאה משמעון. 78) בשנת השמיטה. 79) ככתוב (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה, ואכלו אביוני עמך". 80) משנה, נדרים מב, א. והאוסר דבר שהוא שלו על חבירו, אע"פ שיצא מרשותו, הרי הוא באיסורו עומד, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. 81) שהפקר הם, ואינו יכול לאסרם עליו. 82) והוא אסור בדריסת הרגל, שהרי מודר הנאה הוא ממנו, וכמבואר לעיל ה"ג.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[83] כְּשֶׁאָמַר לוֹ[84]: הֲנָיַת הַנִּכְסִים הָאֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ[85]; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הֲנָיַת נְכָסַי[86] אֲסוּרִין עָלֶיךָ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ שֶׁנָּדַר מִנִּכְסֵי שִׁמְעוֹן[87] - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעָה שְׁבִיעִית אוֹכֵל מִפֵּרוֹת שָׂדֵהוּ[88], שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ מֵרְשׁוּת שִׁמְעוֹן. אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לְשָׂדֵהוּ[89], מִן הַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ[90].

83) ללקטם לאכילה, ושלא לצורך אכילה אינה הפקר, נמצא זה נהנה מנכסיו באיסור (שם מב:). 84) שאם נדר לפני שביעית, אינו אוכל פירות שדהו אפילו בשביעית. 85) המדיר למודר. 86) שמשמעו: אסורים עליך לעולם, ואדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו, ולפיכך אסור המודר לאכול מן הפירות אפילו בשביעית שהכל הפקר. 87) שמשמעו: כל זמן שהם שלי. 88) כוונתו רק כשהנכסים הם של שמעון. 89) שם. והשווה לעיל פ"ה, ה"ה. 90) שהקרקע אינה הפקר אלא לאכילת הפירות, ושמא ישהה בה אחר אכילתו ואסור, נמצא זה אינו אוכל אלא מן הפירות הנוטים חוץ לשדה.

טו. נֶאֱסְרָה עַל רְאוּבֵן הֲנָיַת מַאֲכַל שִׁמְעוֹן בִּלְבַד[91], אִם לִפְנֵי שְׁבִיעִית נֶאֱסְרָה, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי זֶה יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ[92], אֲבָל אֵינוֹ אוֹכֵל מִפֵּרוֹתָיו[93]; וְאִם בַּשְּׁבִיעִית נֶאֱסְרָה - יוֹרֵד[94] וְאוֹכֵל מִפֵּרוֹתָיו[95]; שֶׁאֵין פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁל שִׁמְעוֹן, אֶלָּא שֶׁל הֶפְקֵר הֵן[96].

91) בהלכה הקודמת. 92) ולא איסור הנאה כללית. 93) שמותר הוא בדריסת הרגל, כמבואר לעיל ה"ג. 94) אפילו כשהגיעה שביעית, וכמבואר לעיל הי"ג. 95) לתוך השדה. שבכל השדה, שהרי מותר לו להכנס לתוך שדהו. 96) ואין אדם יכול לאסור על חבירו דבר שאינו שלו (משנה, שם מב.).

טז. וְאָסוּר לִרְאוּבֵן[97] לְהַשְׁאִיל[98] לְשִׁמְעוֹן, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ וַהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָתוֹ. וְכֵן

אָסוּר לְהַלְווֹתוֹ[99], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ. וְלֹא יִמְכֹּר[100] לוֹ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח מִמֶּנּוּ[101].

97) שהוא מודר הנאה משמעון. 98) כלי. 99) ממון. 100) אפילו כשהמקח הוא דבר חריף ויש לו קופצים הרבה לקנותו, וכשהוא מוכרו במחיר הרגיל נמצא הלוקח נהנה ולא המוכר. 101) ואז המודר נהנה כשהוא לוקחו בשוויו, ואסור (נדרים מג. ובר"ן שם) וראה לקמן פ"ז, ה"ז.

יז. נִזְדַּמְּנָה[102] לוֹ מְלָאכָה עִמּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ קוֹצְרִים כְּאֶחָד - עוֹשֶׂה בְּרָחוֹק מִמֶּנּוּ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְסַיְּעֶנּוּ[103]. הַמַּדִּיר אֶת בְּנוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְנֶאֱסַר בַּהֲנָיַת אָבִיו - הֲרֵי הָאָב מַתִּיר לְמַלֹּאת לוֹ חָבִית שֶׁל מַיִם, וּלְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר, וְלִצְלוֹת לוֹ דָּג קָטָן; שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לַהֲנָאָה גְּדוֹלָה, וּדְבָרִים אֵלּוּ לְגַבֵּי הַבֵּן אֵינָן חֲשׁוּבִין[104].

102) בכת"י התימנים אין כאן התחלת ההלכה, והיא מחוברת להלכה שלמעלה הימנה, והיא מסתיימת במלים: "שמא יסייענו", ואח"כ מתחילה הלכה חדשה: המדיר את בנו וכו'. 103) משנה, נדרים מא, ב: "ולא יעשה עמו באומן". ומפרש רבינו שם: שלא יקצור עמו באותה שורה שהוא קוצר, שגורם לו למהר מלאכתו כשמוצא המקום פנוי ע"י חבירו הקוצר קרוב לו. וכן ברע"ב שם. אומן - שורה, כלשון המשנה פאה פ"ד, מ"ה: "ונותנים פאה מכל אומן ואומן". ומפרש ה'גור אריה' (הובא ב'תוספות יו"ט' שם). "לפי שהשורה משוכה בשוה, וזו אומנות נקראת אומן". 104) כי הם הנאה מועטת (נדרים לח:) "המדיר בנו לתלמוד תורה" וכו'. והראב"ד מפרש אחרת: שהאב הדיר את תשמיש בנו על עצמו, כדי שלא יתבטל הבן מתלמוד תורה, ואעפ"כ מותר הבן לשמשו שימושים קטנים אלה, שאין בהם ביטול תורה. והרדב"ז הסכים לשני הפירושים, שמצד הדין שניהם נכונים. אולם בשו"ע יו"ד סי' רכג ס"א הביא רק את פירושו של הראב"ד וסתם כמותו, ואילו את פירוש רבינו לא הזכיר כלל, משמע שסובר שאסור לאב להנהותו במאומה, כמבואר בט"ז שם ס"ק א. ודעת רש"י בנדרים שם, כדעת רבינו. וראה ב"ירושלמי' ביכורים פ"ג, ה"ו.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ[105] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹ לִכְתֹּב בִּכְתָב[106], וּלְדַבֵּר עִם אַחֵר וְהוּא שׁוֹמֵעַ הָעִנְיָן שֶׁיִּרְצֶה לְהַשְׁמִיעוֹ. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[107].

105) כגון שאמר: קרבן פי מלדבר עמך, כי אם נדר: דיבורי עליך קרבן - אין זה נדר, שהדיבור אין בו ממש, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י־יא, וכן מבאר הש"ך ביו"ד סי' רכא ס"י ב'נקודת הכסף' שם. 106) על גבי הקיר וכדומה. אבל לכתוב אליו ממש - אסור ('באר הגולה' ליו"ד שם, אות סב). אבל בכת"י התימנים, הנוסח: "מותר לכתוב לו בכתב". ואמנם כן הנוסח בשו"ע שם ס"י. 107) רב דוסא ורב האי, הובאו ב'אוצר הגאונים' נדרים עמ' 9 בשם "האשכול" - אלבק עמ' 137. וכתב הרדב"ז: ראיתי קצת בני אדם, שמדברים עם הכותל, ואומרים אתה הכותל תשמע, כדי שישמע (המודר הנאה ממנו) ואין ראוי לעשות כן, כי לא התירו אלא אם מדבר עם אחר השומע ומבין, ואפשר שיגיעו על ידו הדברים לחבירו המודר, אז אפילו כשהמודר עצמו שומעם - מותר, אבל כשמדבר עם הכותל, הדבר נראה שמדבר עם חבירו ממש ואסור.

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) שנים שהדירו הנאתם זה על זה, במה הם אסורים ובמה הם מותרים, דין המודר הנאה מאומה כולה, המדיר כהנים מנכסיו מה הם בתרומתו, המדיר את חתנו בהנאה ורוצה לתת מעות לבתו, מה תקנתה?

א. שְׁנַיִם שֶׁנֶּאֱסְרָה הֲנָאַת כָּל אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְהַחֲזִיר אֲבֵדָה זֶה לָזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה[2]. וּבְמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן[3] שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר הַמַּחֲזִיר אֶת הָאֲבֵדָה - יִפֹּל הַשָּׂכָר לְהֶקְדֵּשׁ[4]; שֶׁאִם יִטֹּל שָׂכָר - נִמְצָא נֶהֱנֶה[5], וְאִם לֹא יִטֹּל - נִמְצָא מְהַנֶּה.

2) ואינו מהנהו כלום "שהתורה מכריחתו עליה". 3) מנהגם. 4) ואין אומרים יוליך הנאה לים המלח, לפי שאסרו על עצמם הנאתם כהקדש, לפיכך כל הנאה הבאה לידם זה מזה, הקדש היא. 5) "לפי שבזה המנהג יצא מדין התורה (שאסור לו ליטול שכר על השבת אבידה) וכאילו החזירה כדי לקבל ממנו (שכר), ונמצא זה שנשבע שלא יהנהו מהנה אותו". ולדעת הר"ן בנדרים לג. מותר למחזיר לקבל שכרו מצד הדין, כגון שהיה בטל ממלאכתו מחמת השבתה, כמבואר במסכת בבא מציעא ל: ואילו היה מחזיר רוצה ליטול שכרו, הרי זה מותר, למרות שהוא מודר הנאה ממנו, כי שכר טרחתו וביטולו ממלאכתו הוא נוטל. אלא, אם הוא אדם חשוב ואינו רוצה ליטול שכרו ומשאירו אצל בעל האבידה הרי זה אסור, שבעל האבידה מודר הנאה מהמחזיר, ולפיכך תיפול ההנאה להקדש.

ב. וּמֻתָּרִין בִּדְבָרִים שֶׁהֵם בְּשֻׁתָּפוּת כָּל יִשְׂרָאֵל[6], כְּגוֹן הַר הַבַּיִת[7] (וְהַלְּשָׁכוֹת[8]) וְהָעֲזָרוֹת[9] וְהַבְּאֵר שֶׁבְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ[10]. וַאֲסוּרִין בִּדְבָרִים שֶׁהֵם בְּשֻׁתָּפוּת כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר[11], כְּגוֹן הָרְחָבָה[12] שֶׁבָּעִיר וְהַמֶּרְחָץ וּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהַתֵּבָה[13] וְהַסְּפָרִים[14].

6) הואיל ויד כל ישראל שווה בהם, הרי הם כהפקר ולא כדבר שהוא של שותפים. 7) ההר שעליו בנוי המקדש, והיה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. 8) חדרי המקדש ותאיו. 9) חצרות המקדש, כלשון הכתוב: "ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה". ונקראת כך, לפי ששם מתפללים לה' והוא עוזרם. 10) מבבל לירושלים, שעולי רגל היו שותים ממנה. ורבינו בפירושו שם כותב: "אף על פי שהיציאה והבניין שלהם ממון כל ישראל, ולכל אחד מהם יש בהם זכות, אין זה כי אם זכות מעטה מאוד". 11) שהם דרים בה, מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק בהם, ויכולים למכרם שבעה טובי העיר במעמד אנשי

העיר, הרי הם כשותפים האוסרים זה על זה. 12) השוק. 13) שנותנים עליה ספר תורה לקרות. 14) שקונים בני העיר ללמוד בהם.

1 **ג. וְכֵיצַד יַעֲשׂוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מַתָּרִין בִּדְבָרִים אֵלּוּ[15]?**
2 **כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם כּוֹתֵב חֶלְקוֹ לַנָּשִׁיא אוֹ**
3 **לְאֶחָד מִשֶּׁאָר הָעָם, וּמְזַכֶּה לוֹ בְּחֶלְקוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[16];**
4 **וְנִמְצָא כָּל אֶחָד מֵהֶם, כְּשֶׁיִּכָּנֵס לַמֶּרְחָץ שֶׁהוּא לְכָל**
5 **אַנְשֵׁי הָעִיר אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת - אֵינוֹ נִכְנָס לִרְשׁוּת**
6 **חֲבֵרוֹ, אֶלָּא לִרְשׁוּת אֲחֵרִים, שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶם**
7 **נִסְתַּלֵּק מֵחֶלְקוֹ שֶׁבְּמָקוֹם זֶה וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה.**

15) ולא יצטרכו לעקור לעיר אחרת. 16) שאומר לו זכה בשטר מתנה זה לטובת הנשיא או פלוני כדיני זכייה והקנאה המבוארים בהלכות זכייה ומתנה פרק ד, הלכה ב. שזכים לאדם שלא בפניו ואותו "אחר" נעשה כשלוחו של הנשיא הזוכה.

8 **ד. הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁתָּפִין בְּחָצֵר[17]: אִם יֵשׁ בָּהּ דִּין**
9 **חֲלֻקָּה[18] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְהִכָּנֵס לָהּ, עַד שֶׁיַּחֲלֹקוּ**
10 **וְיִכָּנֵס כָּל אֶחָד לְחֶלְקוֹ[19]; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה[20]**
11 **- כָּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְנָס לְבֵיתוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: בְּתוֹךְ**
12 **שֶׁלִּי אֲנִי נִכְנָס[21]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[22], שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים**
13 **לְהַעֲמִיד רֵחַיִם וְתַנּוּר וּלְגַדֵּל תַּרְנְגוֹלִין בְּחָצֵר זוֹ[23].**

17) שיש לכל אחד מהם בית בחצר, והחצר שלפני הבתים, שניהם שותפים בה. 18) כדי חלוקה, שיש לכל בית ארבע אמות לפניו ברוחב הפתח, והנשאר מן החצר יש בה ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף, ואז כופים עליהם, שיחלוקו. 19) כיוון שאפשר לחלקה, ומתחילה עומדת חצר זו לחלוקה, נמצא, כשקנאוה לא היה בדעתם, שכל אחד ישתמש בה בכל שטחה, ומתוך שלא הוברר עדיין חלקו של כל אחד מהם, אסורים הם להיכנס לחצר, כי שמא הוא נכנס לחלק חבירו, ומודר הנאה אסור בדריסת הרגל. 20) שאין בה השיעור האמור לעיל, ואין אחד יכול לכוף את חבירו לחלוק, "שכל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרוייה חצר". 21) כדעת ר' אליעזר בן יעקב, האומר: יש ברירה. כלומר, הואיל ואי אפשר לאחד מן השותפים לעכב את חבירו מלהשתמש בה לעולם, ולא לכוף אותו לחלוק, מתחילה על מנת כן קנאוה, שתהא החצר קנוייה לגמרי לכל אחד מהם, בשעת תשמישו, וכשמשתמש בה, אומרים אנו, שהוברר הדבר למפרע שמתחילתו הייתה קנוייה לו לשעה זו, נמצא, שבשעה שנכנס לתוכה, בשלו הוא נכנס. 22) בין שיש בה כדי חלוקה, בין שאין בה. 23) כי בכל אלה יכולים שותפים (שלא נדרו הנאה זה מזה) לעכב זה על זה. אלא שרגילים הם לוותר, וויתור אסור במודר הנאה, שדריסת הרגל אסורה לו, וכל שיכול לעכבו ואינו מעכבו נמצא מהנהו.

14 **ה. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִין בְּחָצֵר, וְנָדַר אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא**
15 **יֵהָנֶה בּוֹ[24] הַשֵּׁנִי - כּוֹפִין אֶת הַנּוֹדֵר לְמְכֹּר חֶלְקוֹ[25].**
16 **נָדַר שֶׁלֹּא יֵהָנֶה הוּא בַּשֵּׁנִי[26] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס**
17 **לְבֵיתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ[27] הוּא נִכְנָס. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל**
18 **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בֶּחָצֵר[28], כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ[29].**

24) ממנו. 25) הואיל ונתן מכשול לשני אם ישתמש בחצר, הדין נותן לכופו למכרו, שלא ייכשל חברו על ידו. אבל את הנאסר אין לכוף, כי אנוס הוא באיסורו. 26) מן השני. 27) שאין בה כדי חלוקה. 28) להעמיד ריחיים ותנור וכדומה. 29) אבל אין לכופו למכור את חלקו, כי לא נתן מכשול אלא לעצמו, והוא אומר: אהיה נזהר יפה שלא להיכשל.

19 **ו. הָיָה אֶחָד מִן הַשּׁוּק אָסוּר בַּהֲנָאַת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם**
20 **- הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לֶחָצֵר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ:**
21 **לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרְךָ אֲנִי נִכְנָס, אֵינִי נִכְנָס לְתוֹךְ שֶׁלְּךָ[30].**

30) שאפילו אחד מן השוק, שאינו שותף ואינו מפסיד כלום, אם נאסור עליו הכניסה לחצר, בכל זאת מותר לו להיכנס, כרבי אליעזר בן יעקב ומטעם "יש ברירה", כמבואר לעיל. וכל זה בחצר שאין בה כדי חלוקה. אבל כשיש בה כדי חלוקה אסור לו להיכנס עד שיחלוקו. ואין לומר, ייאסרו אלו להיכנס אפילו לאחר חלוקה, הואיל ולא הוברר בשעת הנדר חלקו של כל אחד מהם, אין אתה יודע אפילו לאחר חלוקה, אם זהו חלקו המגיעו משעה ראשונה, ועלינו לחוש, שמא כל אחד מהם נכנס לחלק חברו ועובר על נדרו? כי הדבר ברור, שעל מנת כן נשתתפו מתחילה, שלא יוכל אחד מהם לאסרה על חברו, שיישאר האיסור אפילו לאחר חלוקה, שאם כן יוצא, שהוא אוסר נכסי חברו על חברו, ואינו בדין.

22 **ז. מִי שֶׁאָסַר הֲנָיַת אַמָּה מִן הָאַמּוֹת עַל עַצְמוֹ - הֲרֵי**
23 **זֶה מֻתָּר לִקַּח מֵהֶן בִּיּוֹתֵר[31] וְלִמְכֹּר לָהֶן בְּפָחוֹת[32].**
24 **אָסַר הֲנָיָתוֹ עֲלֵיהֶם, אִם שׁוֹמְעִין לוֹ שֶׁיִּקַּח מֵהֶן**
25 **בְּפָחוֹת[33] וְיִמְכֹּר בְּיוֹתֵר - מֻתָּר[34]. וְאֵין גּוֹזְרִין כָּאן[35]**
26 **שֶׁלֹּא יִמְכֹּר[36] גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח[37], שֶׁהֲרֵי לֹא נָדַר מֵאִישׁ**
27 **אֶחָד כְּדֵי שֶׁנִּגְזֹר עָלָיו, [אֶלָּא] מֵאַמָּה כֻּלָּהּ, שֶׁאִם אִי**
28 **אֶפְשָׁר לוֹ לִשָּׂא וְלִתֵּן עִם זֶה - יִשָּׂא וְיִתֵּן עִם אַחֵר[38].**
29 **לְפִיכָךְ[39], אִם אָסַר הֲנָיָתָן עָלָיו - הֲרֵי זֶה מַשְׁאִילָן[40]**
30 **וּמַלְוֶה אוֹתָן, אֲבָל לֹא יִשְׁאַל מֵהֶם וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶן[41].**

31) מהמחיר המקובל, כדי שלא ייהנה מהם. וכל זה כשנדר שלא יהנה מאנשי אותה אומה, אבל אם נדר שלא ליהנות מנכסיהם, אפילו לקח שווה מאה במאתיים אסור לו ליהנות ממקחו, שנדרו חל על נכסיהם. 33) כדי שלא ייהנו ממנו. 34) ומדובר כאן במקח ממוצע (לא חריף ולא גרוע), שיש במכירתו הנאה למוכר וללוקח כשהוא נמכר שווה בשווה, כי במקח חריף אפילו כשימכור בשוויו אין בו הנאה ללוקח אלא למוכר בלבד, ואם כן זה שאסר הנייתו עליהם יכול למכור אפילו שווה בשווה, כי הם לא ייהנו בזה אלא הוא בלבד. 35) כשאסר הנייתם עליו. 36) בפחות. 37) בפחות, ונמצא נהנה, כשם שגזרו על כל מודר הנאה מחברו שלא ימכור לו בשום פנים, שמא יקח ממנו בפחות ונמצא נהנה. 38) שיעור דברי רבינו כך הם: "שהרי לא נדר מאיש אחד, כדי שנגזור עליו.

שאם אי אפשר לו לישא וליתן עם זה ישא ויתן עם אחר - אלא מאומה כולה". וכוונת הדברים, שמאיש זה לאיש אחר אין טורח, ואפשר לגזור שלא ימכור לזה (המדיר) אלא לאחר, אבל לאסור עליו אומה שלימה ולהטריחו לישא וליתן עם אומה אחרת משום גזירה לא החמירו עליו. 39) הואיל ולא גזרו כאן. 40) כלים, שאין הוא נהנה אלא מהנה, בניגוד למודר הנאה מאיש אחד, שגזרו עליו לא להשאיל, שמא ישאל ממנו. 41) ממון, שאסור לו ליהנות מהם, וכן אמרו בנדרים לא. כשאסר הניית ישראל עליו מותר לו למכור להם דבר חריף אפילו שווה בשווה, שאין כאן הנאה למוכר אלא ללוקח, ולא גזרו למכור שמא ייקח.

1 **ח. אָסַר הֲנָיָתוֹ עֲלֵיהֶן וַהֲנָיָתָן עָלָיו - לֹא יִשָּׁא וְיִתֵּן**
2 **עִמָּהֶם, וְכֵן לֹא יִשְׁאוּ הֵן וְיִתְּנוּ עִמּוֹ[42]. וְלֹא יַשְׁאִיל**
3 **לָהֶן, וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶם, וְלֹא יַלְוֶה אוֹתָן.**

42) שבכל צד שהוא, נמצא אחד מהם נהנה, ובמקח ממוצע הנמכר בשווה, יש בו הנאה למוכר וללוקח גם יחד.

4 **ט. אָסַר עַל עַצְמוֹ הֲנָיַת בְּנֵי הָעִיר - אָסוּר לְהִשָּׁאֵל**
5 **עַל נִדְרוֹ לְחָכָם מִבְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר[43] (הַהִיא). וְאִם**
6 **נִשְׁאַל וְהִתִּיר לוֹ - הֲרֵי נִדְרוֹ מֻתָּר[44], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

43) שהרי הוא נהנה מהתרתו. 44) שאף על פי שנהנה מהחכם, לא בשביל זה נתבטלה התרתו. ולדעת ה"לחם משנה" נדרו מותר - אף על פי שהוא נהנה מחכם עירו - כי אין זה גרוע מתורה שבעל פה, שמותר לו למדיר ללמדה למודר מפני שאין נוטלין עליה שכר, ואף על פי שהמודר נהנה מהלימוד, מצוות לאו ליהנות ניתנו. גם כאן, הואיל ואין החכם רשאי ליטול שכר על התרתו, כדין תורה שבעל־פה, אין זו הנאה למודר.

7 **י. מִי שֶׁאָסַר הֲנָיַת הַבְּרִיּוֹת[45] עָלָיו - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
8 **לֵהָנוֹת בְּלֶקֶט[46] שִׁכְחָה[47] וּפֵאָה[48], וּמַעֲשַׂר עָנִי[49]**
9 **הַמִּתְחַלֵּק בַּגְּרָנוֹת, אֲבָל לֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת[50].**

45) מה ששייך לבריות. 46) שבלים הנופלות בשעת הקצירה והוא שייך לעניים. 47) עומר תבואה ששכחו בעל השדה בשדהו, בשעת הקציר, ואסור לו לשוב לקחתו, אלא משאירו לעניים. 48) שאדם חייב להניח תבואה בסוף שדהו לעניים. 49) החלק העשירי שבתבואה, שחייב אדם ליתנו לעניים בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה. שמניחו בגורן וכל הרוצה ליטול בא ונוטלו, והואיל וכל אלה הפקר הם, מותר לו ליהנות מהם, שאינם של הבריות. 50) כלומר, מעשר עני המתחלק בתוך הבית, לאחר שהכניס תבואתו לאוצר ולא הפריש ממנה מעשר עני בגורן, לפי שנאנס או שלא מצא עניים ליתן להם. ובמעשר זה נאמרה "נתינה" "ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך" ויש בו טובת הנאה לבעלים, שמחלקו לעני שירצה, ולפיכך אין זה כהפקר גמור, בניגוד למעשר עני המתחלק בגורן, שלא נאמרה בו "לשון נתינה" אלא: "והנחת בשעריך" וכל הרוצה בא ונוטלו ואין בו לבעלים שום טובת הנאה.

10 **יא. מִי שֶׁאָסַר הֲנָיָתוֹ עַל הַכֹּהֲנִים וְעַל הַלְוִיִּם - הֲרֵי**
11 **אֵלּוּ בָּאִין[51] וְנוֹטְלִין מַתְּנוֹתֵיהֶם[52] עַל כָּרְחוֹ[53]. וְאִם**
12 **אָמַר: כֹּהֲנִים אֵלּוּ וּלְוִיִּם אֵלּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[54],**
13 **וְיִתֵּן תְּרוּמוֹתָיו וּמַעְשְׂרוֹתָיו לְכֹהֲנִים וּלְוִיִּם אֲחֵרִים.**
14 **וְהוּא הַדִּין בְּמַתְּנוֹת עֲנִיִּים[55] עִם הָעֲנִיִּים.**

51) שולחים אחרים ליטול בשבילם, כי הם בעצמם אסורים להיכנס לביתו או לשדהו. 52) תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי. 53) אף על פי שטובת הנאה שיש לבעלים בהם, נחשבת כממון, בכל זאת הואיל ואסר כל הכהנים בתרומתו, עשאה כעפר, שהרי תרומה אסורה באכילה לזרים, ומה יעשה בה, נמצא שהפקירה לגמרי ואין לו בה שום טובת הנאה. והמעשר אף על פי שמותר באכילה לזרים, נתינתו ללוי הוא, והפקירו גם כן. 54) הואיל ויכול ליתנם לכהנים ולויים אחרים, יש לו בהם טובת הנאה, שנותנם לכל מי שירצה, ואינם כהפקר, ויכול לאסרם עליהם. ואף על פי שבהלכות אישות פרק ה הלכה ו פסק רבינו, ישראל שקידש אשה בתרומה אינה מקודשת, שאין לו בה אלא טובת הנאה, ו"טובת הנאה אינה ממון"? אך באיסור נדרים, שהוא איסור הנאה, אפילו טובת הנאה, נחשבת כממון. שהרי אפילו ויתור אסור במורד הנאה. 55) כגון לקט שכחה ופאה, שאסרום בעלים על העניים, דינם כתרומה ומעשר, שבהלכה זו, שאם אמר על מתנות עניים המתחלקות בתוך ביתו: הרי הן אסורות "לעניים אלו" יתנן לעניים אחרים. ועל המתנות המתחלקות בגורן אף "עניים אלו" יכולים ליטלן על כורחו, שלא נאמרה בהן נתינה אלא "תעזוב" והפקר גמור הן, שאין לבעליהן בהן שום טובת הנאה.

15 **יב. מִי שֶׁהָיְתָה הֲנָיָתוֹ אֲסוּרָה עַל חֲבֵרוֹ וְאֵין לַחֲבֵרוֹ**
16 **מַה יֹּאכַל - הוֹלֵךְ אֵצֶל הַחֶנְוָנִי וְאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי**
17 **אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה[56]. אִם הָלַךְ**
18 **הַחֶנְוָנִי וְנָתַן לוֹ וּבָא וְנָטַל מִזֶּה[57] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[58].**

56) אבל אסור לו לומר בפירוש, תן לו ואני אפרע, שאם כן נעשה החנווני שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו. 57) המדיר, שנתן לחנווני מרצונו, אבל אינו יכול לכופו לשלם לו, שהרי לא אמר לחנווני: תן לו ואני אפרע. 58) ואין המדיר עובר על נדרו, שאינו אלא פורע חובו של המודר ומותר.

19 **יג. הָיָה בֵּיתוֹ[59] לִבְנוֹת, גְּדֵרוֹ לִגְדֹּר, שָׂדֵהוּ לִקְצֹר,**
20 **וְהָלַךְ אֵצֶל פּוֹעֲלִים וְאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי אָסוּר בַּהֲנָיָתִי**
21 **וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה, וְהָלְכוּ הֵן וְעָשׂוּ עִמּוֹ, וּבָאוּ**
22 **לָזֶה וְנָתַן לָהֶן שְׂכָרָן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[60]; שֶׁנִּמְצָא זֶה**
23 **שֶׁפָּרַע לוֹ חוֹבוֹ, וּכְבָר בְּאַרְנוּ שֶׁזֶּה מֻתָּר לִפְרֹעַ לוֹ**
24 **חוֹבוֹ[61].**

59) של המודר. 60) אף על פי שאין זה לצרכי מזונות אלא לצרכי בניין בלבד. וייתכן, שמשום כך כתב רבינו כאן: והלך אצל פועלים, שמשמעו בדיעבד, ולא לכתחילה, בעוד שבהלכה הקודמת כתב: הולך אצל חנווני, שמשמעו לכתחילה, כי זהו ההבדל בין צרכי חיי נפש, לצרכי בניין.
61) "שמניעת התביעה אינה בכלל הנייה".

יד. הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - נוֹתֵן לְאַחֵר מִשּׁוּם מַתָּנָה, וְהַלָּה מְתָּר בָּהּ[62]. וְאִם אֵין עִמָּהֶם אַחֵר - מַנִּיחַ עַל הַסֶּלַע[63] וְאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן מֻפְקָרִין לְכָל מִי שֶׁיַּחְפֹּץ, וְהַלָּה נוֹטֵל וְאוֹכֵל[64].

62) אף על פי שיש כאן קצת הערמה, שהדברים מוכיחים שלא נתנו לאחר, אלא כדי שייהנה בו המודר, הואיל ואין למודר מה לאכול התירו לו גם זה, אבל בהלכה הקודמת, שיש תקנה אחרת, לא התירו ליתן לאחר לשם מתנה, שנראית כהערמה. 63) אבן, או גוש אבן הבולט מעל הקרקע. 64) שאינו נהנה מהמדיר אלא משל הפקר.

טו. נָתַן לְאֶחָד מַתָּנָה וְאָמַר לוֹ: הֲרֵי סְעֻדָּה זוֹ נְתוּנָה לְךָ מַתָּנָה, וְיָבוֹא פְּלוֹנִי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְיֹאכַל עִמָּנוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[65]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא [אֲפִלּוּ] אִם נָתַן לוֹ סְתָם, וְחָזַר וְאָמַר לוֹ: רְצוֹנְךָ[66] שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל עִמָּנוּ? אִם הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל - אָסוּר. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה סְעֻדָּה גְּדוֹלָה[67], וְהוּא רוֹצֶה שֶׁיָּבוֹא אָבִיו אוֹ רַבּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[68] לֶאֱכֹל מִסְּעֻדָּתוֹ; שֶׁהֲרֵי סְעֻדָּתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁלֹּא גָּמַר לְהַקְנוֹת לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[69].

65) שהדברים מוכיחים, שלא נתן לו מתנה גמורה, אלא רוצה הוא להערים, כדי שפלוני המודר ייהנה עמו מסעודתו. 66) התסכים. 67) סעודת נישואין וכדומה. 68) שהדבר ידוע, שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר. 69) וכלשון האחרונה של רבא. ולדעת ה"כסף משנה" לא נתכוון רבינו אלא כשאמר לו כך סמוך לנתינתו, אבל אם שהה קצת ולאחר שעה אמר לו כן, הרי זה מותר.

טז. כָּל מַתָּנָה שֶׁאִם הִקְדִּישָׁהּ[70] לֹא תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת[71] - אֵינָהּ מַתָּנָה. וְכָל הַנּוֹתֵן לָזֶה מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַקְנוֹתָהּ לְאַחֵר[72] - הֲרֵי זֶה הָאַחֵר קָנָה בְּעֵת שֶׁיַּקְנֶה לוֹ הָרִאשׁוֹן[73]. וְאִם לֹא הִקְנָה לוֹ הָרִאשׁוֹן לְאוֹתוֹ אַחֵר - לֹא קָנָה לֹא הָרִאשׁוֹן וְלֹא הַשֵּׁנִי[74].

70) לשמים, לצרכי הקדש. 71) הואיל ואם הקדישה המקבל בעודה בידו אינה מקודשת אין לה דין מתנה גם לשאר עניינים. ואסור למודר ליהנות על ידי מקבל זה, כי אין זו אלא הערמה והתחכמות, כמו ששנינו שם: "מעשה באחד, שהיה אביו מודר הימנו הנאה והיה (המדיר) משיא את בנו, ואמר לחבירו: חצר וסעודה נתונים לך במתנה ואינם לפניך אלא כדי שיבוא אבא ויאכל עמנו בסעודה, אמר, [=החבר], אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים. אמר לו [=הבן המדיר], לא נתתי לך את שלי, שתקדישם לשמים. אמר לו [=החבר]: לא נתת לי את שלך, אלא שתהא אתה ואביך אוכלים ושותים ומתרצים זה לזה ויהא עוון התלוי בראשו? אמרו חכמים, כל מתנה שאינה, שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה". ואף על פי, שהלכה היא: מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה: שם, כל עוד שלא החזירה הרי זו מתנה גמורה לכל מה שירצה, אבל כאן, אין בידו להקנותה לשום אדם, שלא נתנה לו, אלא כדי שיאכל אביו. 72) לאחר זמן. 73) אף על פי שהראשון לא קנאה לעצמו מעולם שהנותן לא נתנה לראשון לעצמו, כי אם להקנותה לשני לאחר זמן. - ואין זה כאומר לחבירו: זכה בדבר זה לפלוני, שזכה בה פלוני, ששם כל הזכייה אינה בשביל עצמו, כי אם בשביל חברו, מקבל המתנה, אבל כאן קנה הראשון, כדי שיקנה לשני לאחר זמן. ושם בגמרא הוכיחו, שקניין על מנת להקנות מועיל, מדין "קניין סודר", שהרי הקונה שדה מחברו בקניין חליפין, נותן הוא סודר (מטפחת) למקנה, ועם קבלת הסודר, מקנה בעל השדה את שדהו לקונה, אף על פי, שסודר זה יקבלו הקונה בחזרה מידי המקנה לאחר ההקנאה, נמצא שכל קניין הסודר לא היה אלא על מנת להקנות השדה לקונה, ומכאן שכל קונה על מנת להקנות לאחר, קנה השני כשהראשון יקנה לו. 74) הדבר ברור, שכל הנותן מתנה על תנאי, אם לא נתקיים התנאי בטלה המתנה.

יז. מִי שֶׁנֶּאֱסְרָה הֲנָיָתוֹ עַל בַּעַל בִּתּוֹ, וְהוּא רוֹצֶה לָתֵת לְבִתּוֹ מָעוֹת כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נֶהֱנֵית בָּהֶן וּמוֹצִיאָה אוֹתָן בַּחֲפָצֶיהָ[75] - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לָהּ וְאוֹמֵר לָהּ: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לָךְ בְּמַתָּנָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, אֶלָּא יִהְיוּ לְמַה שֶּׁאַתְּ נוֹתֶנֶת לְפִיךְ אוֹ לְמַה שֶּׁתִּלְבְּשִׁי וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[76]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לָהּ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, אֶלָּא מַה שֶּׁתִּרְצִי עֲשִׂי בָּהֶן[77] - לֹא קָנָה הַבַּעַל, וּמַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן[78]. אֲבָל אִם נָתַן לָהּ מַתָּנָה וְאָמַר לָהּ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, וְלֹא פֵּרֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה הַמַּתָּנָה הַזֹּאת לְכָךְ וּלְכָךְ אוֹ לְמַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן - הֲרֵי קָנָה אוֹתָהּ הַבַּעַל לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ[79]; וְדָבָר זֶה אָסוּר, שֶׁהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיַת חוֹתְנוֹ[80].

75) והרי יש לבעל זכות בהן. שכל הנותן מתנה לאשת איש, תילקח בה קרקע והבעל אוכל הפירות (הרווחים), נמצא זה נהנה מחותנו שהדירו הנאה והרי זה כאילו נתן המעות באופן ישיר לבעל, ואסור. 76) שלא הקנה המעות לאשה אלא לאותו דבר בלבד, ומתוך שאין זו מתנה לכל דבר, אין לבעל חלק בה. 77) ולא פירש לה, לאיזה דבר הקנה לה המעות. 78) שם, כשמואל, האומר: אפילו אמר: מה שתרצי עשי לא קנה אותן הבעל. וסובר רבינו ששמואל מצריך לומר לה את זה נוסף על מאמרו: על מנת שאין לבעלך רשות בהן, שמכיוון שמדגיש: "אלא מה שתרצי עשי" כוונתו לומר, שלא יהיו שלך אלא לאותו דבר שתרצי לעשות בהן בכל שעה ושעה, ואין ההקנאה חלה אלא באותה שעה שתרצה לעשות בהן איזה דבר, ולאותו דבר בלבד. נמצא, שאין לבעל קניין בהן, שהרי אף בתו לא קנתה אותן לכל דבר. 79) שיד אשה כיד בעלה. 80) ובכל זאת קנה אותן הבעל. ואף על פי שאסור לו ליהנות מהן, אם ירצה ליתנן צדקה לעניים, או לעשות בהן צרכי רבים מותר, שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן בכל דבר שאין לאדם בו היתר הנאה.

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נדר התלוי בדבר מסויים ולא נתקיים הדבר, נדר שהותר מקצתו מה דינו בכולו, שהולכים אחר כוונת הנודר ולא אחר משמעות הדיבור, ההבדל בין האומר: לביתך איני נכנס, לאומר: לבית זה איני נכנס, דברים המותרים בלא שאלה לחכם.

א. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וּפֵרֵשׁ בִּשְׁעַת נִדְרוֹ דָּבָר שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע בִּגְלָלוֹ[2] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁתָּלָה[3] נִדְרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ בְּאוֹתוֹ דָּבָר, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם אוֹתוֹ דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע בִּגְלָלוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[4].

2) הסיבה שבגללה נדר מה שנדר. 3) התנה. 4) אפילו בלא שאלה לחכם. שהרי זה כתנאי גמור, ואם לא נתקיים התנאי בטל הדבר, וכמבואר בירושלמי נדרים פ"ט, ה"ג.

ב. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע: שֶׁאֵינִי נוֹשֵׂא אִשָּׁה פְּלוֹנִית שֶׁאָבִיהָ רַע, שֶׁאֵינִי נִכְנָס לְבַיִת זֶה שֶׁכֶּלֶב רַע בְּתוֹכוֹ; מֵתוּ אוֹ שֶׁעָשָׂה הָאָב תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[5]. שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע וְאָמַר: שֶׁלֹּא אֶשָּׂא פְּלוֹנִית וְלֹא אֶכָּנֵס לְבַיִת זֶה אֶלָּא אִם נִסְתַּלֵּק הַהֶזֵּק[6]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[7].

5) אעפ"י שהמיתה היא סיבה ש"נולדה" לאחר נדרו ואין ה"נולד" יכול לבטל הנדר, ללא שאלה לחכם, כמבואר בסמוך ה"ה, - כאן, שתלה נדרו בסיבה ידועה, הרי זה עדיף מנולד, כמו שמפרש רבינו והולך. 6) משנה בנדרים סה. ובגמרא שם כדעת רב הונא, וכשנסתלק ההיזק - אין מקום עוד לנדרו. 7) כמו שאמרו בירושלמי שם, "באומר קונם שאיני נהנה לאיש פלוני כל הזמן שהוא לבוש שחורים, לבש לבנים מותר בו".

ג. אֲבָל הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע, שֶׁאֵינִי נוֹשֵׂא פְּלוֹנִית הַכְּעוּרָה, וְנִמְצֵאת נָאָה[8]; שְׁחוֹרָה, וְנִמְצֵאת לְבָנָה; קְצָרָה[9], וְנִמְצֵאת אֲרֻכָּה[10]; קוֹנָם[11] שֶׁאֵין אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי[12], שֶׁגָּנְבָה אֶת כִּיסִי וְשֶׁהִכְּתָה אֶת בְּנִי, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא גָּנְבָה וְשֶׁלֹּא הִכְּתָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶדֶר טָעוּת, וְהוּא בִּכְלַל נִדְרֵי שְׁגָגוֹת שֶׁהֵן מֻתָּרִין[13]. וְאֵין זֶה כְּתוֹלֶה נִדְרוֹ בְּדָבָר וְלֹא נִתְקַיֵּם הַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי הַסִּבָּה שֶׁבִּגְלָלָהּ נָדַר לֹא הָיְתָה מְצוּיָה[14] וְטָעוּת הָיָה[15].

8) יפה. כלומר, לא שייפוה וקשטוה, אלא מתחילה היתה נאה ויפה, ונמצא שנדר בטעות. 9) נמוכת קומה. 10) גבוהה (משנה בנדרים סו.). 11) קרבן. קונם - הוא כינוי לקרבן, כמבואר לעיל פ"א, הט"ז. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי, תיבה זו איננה. 12) הנאתה ממני תהא אסורה עליה כקרבן. 13) משנה שם כה: וכמבואר לעיל פ"ד, ה"א. 14) מתחילה בשעת נדרו. 15) כלומר, בשני המקרים שבשתי ההלכות שלפנינו, הוא מותר בלא שאלה לחכם. אלא, שבדין האמור בהלכה ב הקודמת הוא מותר מחמת שהוא תולה נדרו בדבר, וההיתר בהלכה שלפנינו הוא מטעם "נדר טעות" שהוא בכלל נדרי שגגות (כסף־משנה ע"פ סוגיית הגמרא שם סה:). ולדעת ה"אור שמח", הנוסח בדברי רבינו כך הוא: "שהן מותרין, שהרי הסיבה שבגללה נדר לא היתה מצויה, וטעות היה", והתיבות: "ואין זה כתולה נדרו" וכו אינן שייכות כלל כאן, ומקומן בסמוך סוף ה"ה אחרי התיבות: "כמו שביארנו". וראה בביאורנו שם.

ד. וְלֹא עוֹד[16], אֶלָּא מִי שֶׁרָאָה אֲנָשִׁים מֵרָחוֹק אוֹכְלִים תְּאֵנִים שֶׁלּוֹ, וְאָמַר לָהֶן: הֲרֵי הֵן עֲלֵיכֶם קָרְבָּן[17] - כֵּיוָן שֶׁקָּרַב אֲלֵיהֶם וְהִבִּיט וַהֲרֵי הֵן אָבִיו וְאֶחָיו, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ הַסִּבָּה שֶׁהִדִּירָן בִּגְלָלָהּ, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ. שֶׁהַדָּבָר מוֹכִיחַ, שֶׁלֹּא אָסַר עֲלֵיהֶם אֶלָּא שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁהֵן זָרִים[18]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

16) לא רק כשפירש בשפתיו ונמצא שטעה הרי זה מותר, אלא אפילו כשלא פירש כלל. 17) אסורים בהנאה כקרבן. 18) נמצא שהוא מוטעה בעיקר נדרו, שמעולם לא היתה דעתו עליהם, ובטל מאליו (משנה שם כה:).

ה. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וְנוֹלַד[19] לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיִּשְׁאַל לְחָכָם וַיַּתִּיר אֶת נִדְרוֹ. כֵּיצַד? אָסַר אֶת עַצְמוֹ בַּהֲנָיַת פְּלוֹנִי אוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לִמְקוֹם פְּלוֹנִי, וְנַעֲשָׂה אוֹתוֹ הָאִישׁ סוֹפֵר[20] וְאוֹתוֹ מָקוֹם בֵּית הַכְּנֶסֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה סוֹפֵר וּבְמָקוֹם זֶה יֵעָשֶׂה בֵּית הַכְּנֶסֶת, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר אוֹ נִשְׁבָּע - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת וּלְהִכָּנֵס עַד שֶׁיַּתִּיר נִדְרוֹ[21], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[23].

19) ונתחדש. 20) תלמיד חכם, והכל צריכים לו, או לבלר (כתבן) והכל צריכים לו, לפי שהוא כותב שטרות העיר (משנה שם סד. וברא"ש ותוספות שם). 21) שיבא לפני חכם מובהק או לפני שלשה הדיוטות ויאמר: אני נדרתי כך וכך ונחמתי, ואילו הייתי יודע שיארע לי כך וכך, לא הייתי נודר. ואילו היתה דעתי בעת הנדר כמו עתה, לא הייתי נודר, והואיל ונהפכה דעתו מתירים לו. 22) לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה והי"ב. כאן יש - לדעת ה"אור שמח" - לגרוס: "ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקיים הדבר" (ראה לעיל ה"ג). כלומר, אעפ"י שאומר: אילו הייתי יודע לא הייתי נודר, אין זה מותר, שאין זה כתולה נדרו בדבר, שזה לא תלה כלום בשעת נדרו, שגם עכשיו "עדיין לא ניחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלא יעשה זה סופר" (לשון רבינו שם). וראה בביאורנו שם. 23) כגון שהיה המודר משיא את בנו, ואמר המדיר "אילו הייתי יודע, שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר" (משנה בנדרים סד.).

ו. כָּל נֶדֶר שֶׁהֵתַּר מִקְצָתוֹ - הֻתַּר כֻּלּוֹ[24]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? רָאָה אֲנָשִׁים מֵרָחוֹק אוֹכְלִין פֵּרוֹתָיו, וְאָמַר: הֲרֵי הֵן עֲלֵיכֶם קָרְבָּן, וּכְשֶׁהִגִּיעַ

אֲלֵיהֶם וְהִנֵּה הֵם אָבִיו וַאֲנָשִׁים זָרִים - הוֹאִיל וְאָבִיו מֻתָּר[25], כֻּלָּן מֻתָּרִין[26]. וַאֲפִלּוּ אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ כֵּן, הָיִיתִי אוֹמֵר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִין וְאָבִי מֻתָּר - הֲרֵי כֻּלָּן מֻתָּרִין[27]. אֲבָל אִם אוֹמֵר כְּשֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶן: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאָבִי בֵּינֵיכֶם, הָיִיתִי אוֹמֵר: כֻּלְּכֶם אֲסוּרִין חוּץ מֵאָבִי - הֲרֵי כֻּלָּן אֲסוּרִין[28] חוּץ מֵאָבִיו; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַעְתּוֹ שֶׁלֹּא הִתִּיר מִקְצָת הַנֶּדֶר, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁנָּדַר הָיָה נוֹדֵר[29] וּמַתְּנֶה עַל אָבִיו[30].

24) שנאמר (במדבר ל, ג) "ככל היוצא מפיו יעשה" כולו ולא מקצתו, מכאן לנדר שבטל מקצתו - בטל כולו (ירושלמי נדרים פ"א, ה"א) והשווה לעיל פ"ד, הי"א. 25) שהדבר מוכיח, שלא אסר עליו, כמבואר לעיל ה"ד. 26) שלא נדר מתחילה, אלא על דעת שיתקיים כולו, והתרת מקצתו משמשת פתח היתר לכולו (משנה בנדרים סו. וברא"ש שם). והר"ן (שם כה:) מפרש: כיון שאילו היה יודע שאביו ביניהם היה מוציאו מן הכלל, הרי זה מוטעה בעיקר הנדר, וכל שיש בעיקר הנדר טעות - אין פיו ולבו שוים ובטל מאליו. 27) נדרים כה: הואיל ומתחילה אסרם עליהם בלשון: כולכם, ועכשיו החליף דבריו הורע כוח הנדר, וכאילו נעקר והותר מקצתו, ולפיכך הותר כולו (רא"ש ותוספות שם). 28) שם, וכדעת רבה. 29) כיון שבשעת הנדר אמר: כולכם אסורים, ועכשיו בשעת החזרה הוא גם כן מעמיד דבריו הראשונים - ביחס לאחרים, אעפ"י שמוציא את אביו מן הכלל, אין זה נדר שהותר מקצתו, לפי שאביו לא נכנס מעולם במשמעות הנדר (ר"ן שם). 30) וכבר אמרנו, שאביו לא נכלל מעולם במשמעות הנדר, כמבואר לעיל ה"ד, נמצא שאין כאן נדר שהותר מקצתו. והוא־הדין אם מתחילה אמר: פירותי אלה יהיו אסורים לזה ולזה ולא הכירם, בגלל ריחוקם ממנו, וכשנתקרב וראה את אביו ביניהם, חזר ואמר: אילו הייתי יודע... הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא, הותרו כולם, מאחר שהחליף דבריו שמשעת האיסור, לדבריו בשבשעת החזרה, הורע כח הנדר ונעקר, ומתוך דהותר מקצתו הותר כולו (כסף־משנה בשם הטור).

ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַיַּיִן קָרְבָּן עָלַי מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן רַע לִבְנֵי מֵעַיִם, וְאָמְרוּ לוֹ: הֲרֵי הַמְּיֻשָּׁן יָפֶה לִבְנֵי מֵעַיִם; אִם אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר, וַאֲפִלּוּ אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: הֶחָדָשׁ אָסוּר וְהַיָּשָׁן מֻתָּר - מֻתָּר בְּיָשָׁן וּבְחָדָשׁ[31]. אֲבָל אִם אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: כָּל הַיֵּינוֹת אֲסוּרִין עָלַי חוּץ מִן הַמְּיֻשָּׁן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּמְּיֻשָּׁן[32]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[33].

31) שהרי החליף דבריו, ועקר מקצת נדרו, וממילא הותר כולו. 32) הואיל והעמיד דבריו כבתחילה לא הורע נדרו, שאין זה אלא מתנה על המיושן, שלא היה בכלל בשעת נדרו, אילו ידע שהוא יפה למעיים (נדרים סו. וכפירוש הגמרא שם כו: לענין בצל, וממנו למד רבינו לענין יין). 33) כמו שאמרו שם סו. "קונם בצל שאני טועם, שהבצל רע ללב, אמרו לו: והלא הכופרי (בצל כפרי) יפה ללב ?! הותר בכופרי, ולא בכופרי בלבד הותר אלא בכל הבצלים", וכפי שהוסבר בגמרא שם כו.

ח. כָּל הַנּוֹדֵר אוֹ נִשְׁבַּע - רוֹאִין דְּבָרִים שֶׁבִּגְלָלָן נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר, וּלְמַדִּין מֵהֶן לְאֵי זֶה נִתְכַּוֵּן, וְהוֹלְכִין אַחַר הָעִנְיָן[34], לֹא אַחַר כָּל מַשְׁמַע הַדִּבּוּר[35]. כֵּיצַד? הָיָה טָעוּן מַשָּׂא שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתִּים, וְהִזִּיעַ[36] וְהָיָה רֵיחוֹ קָשֶׁה[37], וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים לְעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים וּלְכַסּוֹתָן[38], וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא לְהַפְשִׁילָן[39] לַאֲחוֹרָיו[40]. הָיָה לָבוּשׁ בִּגְדֵי צֶמֶר וְנִצְטַעֵר בִּלְבִישָׁתָן[41], וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו צֶמֶר לְעוֹלָם - אָסוּר לִלְבֹּשׁ, וּמֻתָּר לִטְעֹן עָלָיו, וּמֻתָּר לְהִתְכַּסּוֹת בְּגִזֵּי[42] צֶמֶר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְבֶגֶד צֶמֶר[43]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

34) כוונת הנדר. 35) ההבנה המילולית שבדיבור. 36) מכובד המשא. 37) או שהיה ריחו קשה, שהצמר והפשתים ריחם קשה (משנה בנדרים נה: וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם). 38) להתכסות בהם. 39) לתלותם. 40) וכל־שכן לטענם לפניו, אלא שדרכם של אלו להפשילם לאחוריו (תוספות יו"ט שם). שבענין שנצטער נדר, ולפיכך מותר לו להתכסות, ואסור לו לטענם (רש"י שם). 41) מחמת ריחם או מחמת כובדם (ריטב"א ורא"ש שם). 42) צמר שנגזז ועדיין לא נטוה. 43) שלא נדר אלא ממלבוש שנצטער בו (ברייתא שם, וברש"י). ונראה מדברי רבינו, שהנודר מן הצמר סתם, אסור גם בלבישה וגם בטעינה (ר"ן וכסף־משנה).

ט. הָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ שֶׁיִּשָּׁא קְרוֹבָתוֹ[44] וְהוּא מְמָאֵן, וּפָצְרוּ[45] בּוֹ וְנָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא תִּהְנֶה בּוֹ לְעוֹלָם; וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא תִּהְנֶה בּוֹ לְעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת לֵהָנוֹת לוֹ; שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְשֵׁם אִישׁוּת[46].

44) ובמשנה נדרים סג: הנוסח: "בת אחותו". ומפרש רבינו שם: לפי שהוא נהוג, ועוד הוא מצוה וחייב אדם להשתדל בזה, כמו שאמרו "ומבשרך לא תתעלם" (ישעיה נח, ז) - זה הנושא בת אחותו, וראה יבמות סב: 45) בקשו הרבה. 46) נישואין (נדרים סג:).

י. וְכֵן הַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ שֶׁיִּסְעַד אֶצְלוֹ וּמֵאֵן, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה לוֹ טִפַּת צוֹנֵן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתּוֹת לוֹ צוֹנֵן; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עִמּוֹ בִּסְעֻדָּה זוֹ[47]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

47) שתיה מרובה, אבל טיפת צונן מותר לו. וכן מותר לו לאכול ולשתות בביתו בסעודה אחרת, כמו שאמרו בתוספתא (נדרים פ"ד, מ"ח) "תוך המשתה אסור, לאחר המשתה מותר" (נדרים שם ובר"ן).

יא. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קוֹנָם[48] לְבֵיתְךָ אֲנִי נִכְנָס וְשָׁדְךָ אֲנִי לוֹקֵחַ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, וּמֵת[49] אוֹ מְכָרָן לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה מֵתָּר לְהִכָּנֵס לַבַּיִת וְלִקַּח הַשָּׂדֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ אוֹ מִן הַלּוֹקֵחַ; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: לַבַּיִת הַזֶּה אֵינִי נִכְנָס וְשָׂדֶה זוֹ אֵינִי לוֹקֵחַ, וּמֵת אוֹ מְכָרָן לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה אָסוּר[50].

48) מפורש לעיל ה"ג. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי ר"מ תיבת "קונם" איננה. אלא: "לביתך איני נכנס, ושדך איני לוקח". וראה בביאורנו לעיל אות י. 49) בעל הבית והשדה. 50) כיון שאמר "בית זה", עשאו עליו כחתיכת איסור (משנה נדרים מו. ובר"ן שם עמ' ב) והשווה לעיל פ"ה, ה"ד־ה.

יב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁאִילֵנִי פָּרָתְךָ, אָמַר לוֹ: אֵינָהּ פְּנוּיָה, נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר וְאָמַר: קוֹנָם[51] שָׁדִי אֵינִי חוֹרֵשׁ בָּהּ[52] לְעוֹלָם[53]; אִם הָיָה דַּרְכּוֹ לַחֲרֹשׁ בְּיָדוֹ[54] - הוּא אָסוּר, וְכָל אָדָם מֻתָּרִין לַחֲרֹשׁ לוֹ בָּהּ[55]; וְאִם אֵין דַּרְכּוֹ לַחֲרֹשׁ בְּיָדוֹ - הוּא וְכָל אָדָם אֲסוּרִין[56]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

51) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים - תיבה זו איננה. 52) בפרה זו. 53) נתעצב השואל כנגד המשאיל, ואמר כך מתוך כעס, שלא רצה זה להשאילו (משנה בנדרים מג. וברש"י). 54) בעצמו, שהוא איש כפרי, איכר. 55) שלא נתכוין אלא לאסור חרישתו הוא. 56) כיון שאין דרכו לחרוש בידו, לא נתכוין אלא שלא ליהנות מחרישתה לא על ידו ולא ע"י פועליו (שם).

יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה אוֹ שֶׁיִּקְנֶה בַּיִת אוֹ שֶׁיֵּצֵא בְּשַׁיָּרָא[57] אוֹ יִפְרֹשׁ[58] בַּיָּם - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִשָּׂא אִשָּׁה אוֹ לִקְנוֹת אוֹ לָצֵאת מִיָּד, אֶלָּא עַד שֶׁיִּמְצָא דָּבָר הֶהָגוּן[59] לוֹ. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתְבַּע אוֹתָהּ תִּנָּשֵׂא לוֹ, וְקָפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן הֲגוּנִין לָהּ, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא נִתְכַּוְּנָה זוֹ אֶלָּא לְכָל מִי שֶׁיִּתְבַּע אוֹתָהּ מִן הַהֲגוּנִין לָהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

57) קבוצת אנשים העוברים יחד בדרך, או במדבר. 58) יפליג מיבשה לים. 59) בבא קמא פ. ושם הנוסח: מי שנדר ליקח בית ולישא אשה בארץ ישראל וכו' וכנראה שזו טעות סופר, שכן בתוספתא שם פ"ח, מ"ד, שהיא מקור ברייתא זו, לא נזכרה ארץ ישראל לענין זה (מעשה רוקח). וכן בשו"ע יו"ד ריט, סעיף א, לא הודגש כאן: ארץ ישראל.

יד. הַמַּדִּיר אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר לוֹ: שֶׁתָּבוֹא וְתִטֹּל לְבָנֶיךָ כּוֹר אֶחָד חִטִּים אוֹ שְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן[60] - הֲרֵי זֶה[61] יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ בְּלֹא שְׁאֵלָה לְחָכָם, וְיֹאמַר לוֹ: כְּלוּם נִתְכַּוַּנְתָּ אֶלָּא לְכַבְּדֵנִי[62], כְּבוֹדִי שֶׁלֹּא אֶטֹּל[63], וּכְבָר הִגִּיעַ אֵלַי כָּבוֹד שֶׁנָּדַרְתָּ בִּשְׁבִילִי[64]. וְכֵן הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע: שֶׁאֵין אַתָּה נֶהֱנֶה לִי אִם אֵין אַתָּה נוֹתֵן לִבְנִי כּוֹר שֶׁל חִטִּים וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁאֵלַת חָכָם, וְיֹאמַר: הֲרֵינִי כְּאִלּוּ נִתְקַבַּלְתִּי[65] וְהִגִּיעוּ לְיָדִי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

60) שאמר לו: קונם שאני נהנה לך, אם אי אתה נוטל לבנך וכו' כלשון המשנה בנדרים סג: ובגמרא שם כ. ולפי זה, המדיר, הוא הנודר על עצמו. 61) חברו, שנדרש ליטול ממנו. 62) בפני הבריות, שיראו שאני חשוב בעיניך, שאתה רוצה ליתן לי מתנה. 63) שאתכבד יותר, כשיראו שאיני רוצה לקבל. 64) וכל זה כשאין המדיר מפרש את כוונתו, אלא נדר סתם. אבל אם המדיר חולק ואומר: לא כי אלא לכבודי נתכוונתי, שאתכבד כשתקבל ממני מתנה, הרי זה אסור ללא היתר חכם (ר"ן ע"פ הירושלמי בנדרים פ"ח, ה"ז. וכן בש"ך ליו"ד רלב, ס"ק מו). 65) קבלתי, ולשון משנה היא (בנדרים סג: ובתוספות יו"ט שם). וכתב הרדב"ז: מכאן יש ללמוד, שמי שנשבע לחברו לפרוע לו חובו ביום פלוני ולא השיגה ידו, אין תקנה להאריך לו זמן הפרעון, אלא יאמר לו המלוה: הריני כאילו נתקבלתי.

יום ש"ק י"ד אלול ה'תשע"ח

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם למקומותיהם, הדברים שדרך השליח להמלך עליהם, הבדלים בין הנודר מן החיטה לנודר מן החיטים, מקומות ואנשים שונים הנכללים בתוך הנדר ושאינם נכללים בו.

א. בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ לָשׁוֹן[2] וּבְאוֹתוֹ זְמַן[3] שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע בּוֹ. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמְּבֻשָּׁל: אִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין מְבֻשָּׁל אֲפִלּוּ לְצָלִי וּלְשָׁלוּק[4] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת מְבֻשָּׁל אֶלָּא לְבָשָׂר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּמַיִם וּבִתְבָלִין[5] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּצָלִי[6] וּבְשָׁלוּק[7]. וְכֵן הַמְעֻשָּׁן[8] וְהַמְבֻשָּׁל בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא[9] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[10] - הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר הַלָּשׁוֹן שֶׁל בְּנֵי הָעִיר[11].

2) ובכת"י התימנים: ובאותה לשון. באותה שפה שנדר בה. 3) כי בשינויי הזמנים, יתכן שאפילו באותה עיר תשתנה משמעות הלשון ממשמעה הקודם. 4) שנתבשל יותר מבישולו הראוי (רע"ב לנדרים פ"ו, מ"א. וכן ברא"ש לנדרים שם). אבל הר"ן והרשב"א הוכיחו, שבנדרים נקרא שלוק - כל שלא נתבשל כל צרכו, כי בלשון בני אדם גם תבשיל שנתבשל יותר מדי, נקרא: מבושל. 5) מפורש לעיל פ"ה, הי"א. 6) שאינו מבושל במים כי־אם צלוי על האש. 7) שאינו נקרא מבושל (נדרים מט.). ושם הביאו, שבלשון תורה גם צלוי נקרא מבושל, שכן כתוב (דברי הימים־ב לה, יג) "ויבשלו הפסח באש כמשפט". וידוע, שאין הפסח נאכל אלא צלי. ורבי עקיבא איגר ז"ל מראה שם, פסוק מפורש בתורה (דברים טז, ו־ז) "תזבח את הפסח בערב . . . ובשלת ואכלת". 8) ולא נתבשל כלל.

ב. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמְּלִיחַ[12], אִם דַּרְכָּם לִקְרוֹת מָלִיחַ לְכָל הַמְּלוּחִין - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל הַמְּלוּחִין; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת מָלִיחַ אֶלָּא לְדָג מָלִיחַ בִּלְבַד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּדָג מָלִיחַ[13].

12) מיני מזון המתובלים הרבה במלח וחריפים מאד, כמו שאמרו (קידושין סו.): "אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו". 13) שבנדרים, הלך אחר לשון בני אדם. וראה בסמוך אות טו.

ג. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַכָּבוּשׁ[14], אִם דַּרְכָּם לִקְרוֹת כָּבוּשׁ לְכָל הַכְּבוּשִׁים[15] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת כָּבוּשׁ אֶלָּא לְיָרָק כָּבוּשׁ בִּלְבַד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּכָבוּשׁ שֶׁל יָרָק[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[17].

14) מזון מתוקן בתוך ציר (שמן, חומץ וכדומה) לשם שימורו ימים רבים. 15) כל דברי מאכל למיניהם שנכבשו בחומץ וכדומה. 16) במשנה, נדרים נא, ב - שנינו: "מן הכבוש אין אסור אלא מן הכבוש של ירק, כבוש שאני טועם אסור בכל הכבושים" וכו'. ומפרש רבינו שם, שעיקר ההפרש הוא: בין השם הידוע, לשאינו ידוע, שאם אמר הכבוש בה"א הידיעה, כוונתו לכבוש הידוע, והוא של ירק. ואם אמר בלא ה"א הידיעה, הרי זה מורה על כל הכבושים, וזהו כלל ידוע בכל הלשונות. אבל גם שם מסכם רבינו: "ואל תפשע (תטעה) בעיקר הידוע: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם". כלומר, אם יארע מקום, שאין מדקדקים בלשונם בין ה"א הידיעה לשם שאינו ידוע, בכל אלה עלינו ללכת אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו זמן (ע"פ 'תוספות יו"ט' שם). 17) כגון הנודר מן השלוק, שאם אין דרכם לקרות שלוק אלא לבשר שלוק, אינו אסור אלא בבשר שלוק בלבד, כמפורש במשנה שם.

ד. הָיוּ מִקְצָת בְּנֵי הַמָּקוֹם קוֹרִין לוֹ כָּךְ וּמִקְצָתָם אֵין קוֹרִין - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, אֶלָּא הֲרֵי זֶה סְפֵק נְדָרִים[18], וְכָל סְפֵק נְדָרִים - לְהַחְמִיר, וְאִם עָבַר - אֵינוֹ לוֹקֶה[19].

18) מבואר בסמוך ה"ה. 19) משום: לא יחל דברו, שאין לוקים על הספק, השווה לעיל פ"ה הי"ד.

ה. כֵּיצַד? נָדַר מִן הַשֶּׁמֶן בְּמָקוֹם שֶׁמִּסְתַּפְּקִין[20] בְּשֶׁמֶן זַיִת וּבְשֶׁמֶן שֶׁמִּשְׁמִין[21], וְרֹב אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אֵין קוֹרִין שֶׁמֶן סְתָם אֶלָּא לְשֶׁמֶן זַיִת, וְקוֹרִין לְשֶׁמֶן שֶׁמִּשְׁמִין שֶׁמִּשְׁמִין, וּמִעוּטָם קוֹרִין אַף לְשֶׁמֶן שֶׁמִּשְׁמִין שֶׁמֶן סְתָם - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁנֵיהֶם[22], וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל שֶׁמֶן שֶׁמִּשְׁמִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[23].

20) משתמשים. 21) סַסְמֶה ביוונית, והוא צמח עשבוני, שמזרעיו מפיקים שמן למזון ולמאור. 22) נדרים נג, א. כיון שמיעוטם קוראים אף לשמן שומשמין שמן סתם, יש להסתפק שמא אליו נתכוין (ר"ן שם). ושם אמרו: "הנודר מן השמן בארץ ישראל (שאינו מצוי בה אלא שמן זית) - מותר בשמן שומשמין ואסור בשמן זית, ובבבל (שאין מצוי בה אלא שמן שומשמין) - אסור בשמן שומשמין ומותר בשמן זית". 23) ראה לקמן הי"ד.

ו. כָּל דָּבָר שֶׁדֶּרֶךְ שָׁלִיחַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם לְהִמָּלֵךְ[24] עָלָיו - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַמִּין שֶׁנֶּאֱמַר לַשָּׁלִיחַ סְתָם. כֵּיצַד? מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן, אִם יִשְׁלַח אָדָם שָׁלִיחַ לִקְנוֹת לוֹ בָּשָׂר סְתָם, אָמַר לוֹ: לֹא מָצָאתִי אֶלָּא דָגִים[25]; אִם נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר בְּמָקוֹם זֶה מִן הַבָּשָׂר - נֶאֱסַר אַף בִּבְשַׂר דָּגִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[26]. וּבְכָל מָקוֹם, הַנּוֹדֵר מִן הַבָּשָׂר - אָסוּר בִּבְשַׂר עוֹפוֹת[27] וּבְקָרָבַיִם, וּמֻתָּר בַּחֲגָבִים[28]. וְאִם מַרְאִין הַדְּבָרִים בְּעֵת שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא בִּבְשַׂר בְּהֵמָה בִּלְבַד [אוֹ לִבְשַׂר עוֹף וּבְהֵמָה בִּלְבַד][29] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּבְשַׂר דָּגִים וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהַשָּׁלִיחַ נִמְלָךְ עֲלֵיהֶן[30].

24) לשאול ולהתייעץ עם שולחו. 25) ושואלו אם רוצה הוא לקנות לו דגים במקום בשר, אבל אינו אומר לו לא מצאתי אלא ירקות, מכאן אתה שומע, שהדגים בכלל מין בשר הם (נדרים נד: וכדעת רבי עקיבא). 26) כגון אם אמר: ירק המתבשל בקדירה עלי, הרי זה אסור בדלועין, שאף הם מתבשלים בקדירה, והשליח נמלך עליהם כשאומרים לו: להביא ירק המתבשל בקדירה (ראה לקמן ה"י). 27) שהם בכלל בשר, והשליח נמלך עליהם בתחילת שליחותו, ששואל את השולח: איזה בשר אתה רוצה, בשר בהמה או בשר עוף? ואילו דגים אינו נמלך עליהם אלא בסוף שליחותו, כשהלך ולא מצא בשר הוא חוזר ושואל, שמא אקנה לך דגים? הרי שהעופות בכלל בשר הם יותר מדגים (כסף־משנה ע"פ הסוגיא בנדרים שם). 28) שאינם מין בשר, וגם השליח אינו נמלך עליהם (שם). 29) ולא לדגים, כגון שכאבו לו עיניו, וידוע שהדגים קשים לכואבי עינים (נדרים שם, וכן במעילה כ:). 30) הואיל ובין כה אסור לו לאכול דגים מחמת כאב עיניו, ודאי לא נתכוין בנדרו לאסור עליו בשר דגים, שממילא לא יאכלם (שם ובר"ן).

ז. הַנּוֹדֵר מִן הַמְּבֻשָּׁל - מֻתָּר בְּבֵיצָה שֶׁלֹּא נִתְבַּשְּׁלָה עַד שֶׁקָּפְתָה[31] אֶלָּא נִתְגַּלְגְּלָה בִּלְבַד[32]. הַנּוֹדֵר מִמַּעֲשֵׂה קְדֵרָה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִדְּבָרִים שֶׁמַּרְתִּיחִין אוֹתָן בִּקְדֵרָה[33], כְּגוֹן רִיפוֹת[34] וּלְבִיבוֹת[35] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[36]. אָסַר עַצְמוֹ מִכָּל הַיּוֹרֵד לְקִדֵּרָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל הַמִּתְבַּשְּׁלִין בְּקִדֵּרָה[37].

31) הוקפאה ונקרשה. 32) הוחמה במים ולא הוקרשה כלל, ועושין אותה לרפואה ואין אוכלין עמה פת (כסף־משנה). ועל שם שבהתחלת בישול הביצה או צלייתה, מתערב החלמון עם החלבון, נקרא בישולה: גלגול, כלשון

המשנה (שבת פ"ג, מ"ג): "אין נותנים ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל", ומפרש רבינו שם: "תתגלגל - תתערב, הענין שתתבשל קצת בישול". ומקור הלכה זו, במשנה נדרים מט, א: "ומותר בביצה טורמוטא", ומפרש רבינו שם: "מבושלת במים חמים, ומשמרים אותה שימור גדול שלא תקפה, וקוראים אותה הרופאים נמרשת". אבל מבושלת הרבה עד שנקרשה אפילו קצת, אסור בה הנודר, וכן אמרו ב'ירושלמי' (נדרים פ"ו, ה"א) "אסור בביצה מגולגלת, שכן דרך החולה לאכול בה פתו". וכנראה שבנקרשה קצת, מדובר שם (כסף־משנה). 33) שאינם צריכים בישול רב אלא ברתיחתם נגמר בישולם (ב"ח ל'טור' יו"ד סי' ריז). 34) מיני חיטה כתושים לגריסים, ככתוב (שמואל־ב יז, יט): "ותשטח עליו הרפות". 35) עוגה מטוגנת עשויה מקמח, ככתוב (שם, יג, ו) "ותלבב לעיני שתי לבבות". ומפרש רש"י שם: סולת מורבכת במים רותחים תחילה ואח"כ בשמן. 36) דברי קמח שאין מבשלים אותם זמן רב, אלא חולטים אותם במים רותחים וזהו גמר בישולם, כמבואר ב'ירושלמי' נדרים פ"ו ה"ב. 37) אפילו צריכים בישול רב (משנה בנדרים מט.). ולדעת ה'טור' יו"ד סי' ריז - הכוונה, אפילו לדברים שמבשלים אותם קצת בקדירה, ואח"כ מטגנים אותם באלפס, שאע"פ שלא נגמר בישולם בקדירה, הואיל וירדו תחילה לקדירה ונתבשלו בה - הרי הם אסורים.

1 **ח. הַנּוֹדֵר מִן הַדָּגִים - מֻתָּר בְּצִיר[38] וּבְמֻרְיָס[39] שֶׁל**
2 **דָּגִים. הַנּוֹדֵר מִן הֶחָלָב - מֻתָּר בְּקוֹם, וְהוּא הַמַּיִם**
3 **הַמֻּבְדָּלִין מִן הֶחָלָב[40]. נָדַר מִן הַקּוֹם - מֻתָּר בְּחָלָב.**
4 **נָדַר מִן הַגְּבִינָה - אָסוּר בָּהּ בֵּין מְלוּחָה בֵּין תְּפֵלָה[41].**

38) שומן דגים, וקרבי דגים מעורבים בו (ר"ן לנדרים נא:). ורבינו מפרש שם: "המים היוצאים מן הדגים המלוחים". 39) שומן דגים שאין בו קרבי דגים (ר"ן שם). וה'ערוך' ערך אמן, פירש: שמנונית היוצאת מדגים הכבושים במלח. ומכיון שאין עיקר הדג מעורב בהם - מותר (משנה, נדרים נא:). 40) משנה, שם. שאין זה בכלל חלב. והראב"ד מפרש: קום - חלב הקפוי, כלומר לבן. אבל רבינו סובר שחלב קפוי - נקרא חלב בלשון בני אדם, והנודר מן החלב אסור בו, שעדיין אין שם גבינה עליו (רדב"ז). 41) משנה, שם. תפלה - בלתי מלוחה, ככתוב (איוב ו, ו) "היאכל תפל מבלי מלח". ואין אומרים רוב גבינות מלוחות הן ולא נתכוין אלא למלוחה (ר"ן שם).

5 **ט. הַנּוֹדֵר מִן הַחִטִּים - אָסוּר בָּהֶן בֵּין חַיִּין בֵּין**
6 **מְבֻשָּׁלִין[42]. חִטָּה חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם[43] - אָסוּר בָּהֶן**
7 **בֵּין קֶמַח בֵּין פַּת[44]. חִטָּה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - אָסוּר**
8 **בְּאָפוּי[45] וּמֻתָּר לָכֹס[46]. חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - מֻתָּר**
9 **בְּאָפוּי[47] וְאָסוּר לָכֹס. חִטָּה חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם -**
10 **אָסוּר בֵּין בְּאָפוּי בֵּין לָכֹס[48]. וְהַנּוֹדֵר מִן הַדָּגָן אוֹ מִן**
11 **הַתְּבוּאָה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין[49].**

42) כי אפילו נתבשלו, אינן נעשות גוף אחד (כמו באפוי) אלא נשארות פרודות זו מזו ובכלל 'חיטים' הן. אבל כשנדר מן החיטה, שמשמעה גוף אחיד, הרי זה מותר בהן בין חיין בין מבושלין, שהגרגרים נשארו פרודות ואינם בכלל חיטה ('מרכבת המשנה', וראה בסמוך אות מד). 43) שאמר בפירוש שהוא נודר משתיהן. 44) חיטה בלבד, משמעה רק פת אפויה, וחיטים משמען: חיין וגם קמח, ומתוך שנדר משתיהן, נאסר בכל (משנה, נדרים נג, ב. ובריטב"א שם). 45) ובכת"י התימנים: אסור בה אפויה. שלשון חיטה משמעה: יחיד, ובוודאי לא נתכוין לגרגיר אחד, אלא לפת אפויה שהיא גוף אחד (שם, וברש"י ור"ן). 46) לאכול חיטים חיין או קמח. לכוס - ללעוס, כמו ששנינו (ברכות לז.) "הכוסס את החיטה". וכל דבר הנאכל שלא כדרכו, כגון חיטים חיין או קמח, נקרא: כסיסה (רש"י שם לו:). 47) שלשון חיטים: משמעה חיטים חלוקות שאדם כוסס כמו שהן, אבל לא פת אפויה, שהיא גוש אחד ואינה נכססת אלא נאכלת (נדרים נג: ובר"ן). וכבר אמרנו, שגם אכילת קמח אינה אלא כסיסה. 48) כי חיטה משמעה פת אפויה, וחיטים - משמען כסיסת החיטים או הקמח, נמצא שנדר משניהם (שם בגמרא). 49) והם: חיטים, שעורים, כוסמת, שבולת שועל ושיפון (משנה, נדרים נה.).

12 **י. הַנּוֹדֵר מִן הַיָּרָק - מֻתָּר בִּדְלוּעִין[50]. הַנּוֹדֵר**
13 **בִּכְרֵישִׁין[51] - מֻתָּר בְּקַפְלוּטוֹת[52]. הַנּוֹדֵר מִן הַכְּרוּב -**
14 **אָסוּר בַּמַּיִם שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ הַכְּרוּב[53]; שֶׁהֲרֵי מֵי**
15 **שְׁלָקוֹת[54] - כִּשְׁלָקוֹת[55]. נָדַר מִמֵּי הַשְּׁלָקוֹת - מֻתָּר**
16 **בַּשְּׁלָקוֹת עַצְמָן[56]. הַנּוֹדֵר מִן הָרֹטֶב - מֻתָּר בַּתְּבָלִין[57]**
17 **שֶׁבּוֹ; מִן הַתְּבָלִין - מֻתָּר בָּרֹטֶב[58]. הַנּוֹדֵר מִן**
18 **הַגְּרִיסִין[59] - אָסוּר בְּמִקְפָּה[60] שֶׁל גְּרִיסִין[61].**

50) ריבוי מדלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה, ואינה נאכלת אלא מבושלת, ולפיכך אינה בכלל "ירק", שהוא נאכל חי (משנה, נדרים נד.). אבל אם נדר מירק המתבשל בקדירה, גם הדלעת בכלל, שכן היא דבר שהשליח נמלך עליו ואומר: לא מצאתי ירק אלא דלועין (גמרא שם, וראה לעיל ה"ו). 51) משנה, שם נג, א. והוא מין ירק הדומה לבצל, ונקרא בערבית כראתי, כפירוש המשנה לרבינו, שביעית פ"ז, מ"א, ובלועזית: לאון, כדברי ה'ערוך', והוא הכרתי המוזכר במשנה (ברכות פ"א, מ"ב). "ואת החציר ואת הבצלים" (במדבר יא, ה) מתרגם אונקלוס "וכרתי ובוצלי". 52) מין חציר הנעשה בארץ ישראל, כלשון רבינו בפירושו למעשר שני פ"ב, מ"א. והוא ג"כ ממיני הכריש והבצל, כלשון רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ו, מ"ט: "קפלוטות - שם הכרתין שבארץ ישראל". "ואת החציר" (במדבר יא, ה) מתרגם ה'ירושלמי': קפלוטיא, כי השם קפלוט ביוונית: ראש, והוא כינוי לכרישין שיש להם ראש (ה'ערוך' השלם). 53) משנה, נדרים נג, ב: "מן הכרוב, אסור באספרגוס". ולדעת רבינו שם: אספרגוס - "המים ששולקים (מבשלים) בהם הירקות איזה ירק שיהיה". 54) ירקות שנתבשלו (רש"י ברכות לח:). 55) וכן אמרו (ברכות לט.) "מי כל השלקות כשלקות". והשווה הל' ברכות פ"ח, ה"ד: "שמי השלקות כשלקות". 56) משנה, נדרים שם. 57) מיני בושם הבאים לתבל את הקדירה וליתן טעם ברוטב. 58) ברייתא, נדרים נב, ב: "מן הרוטב - מותר בקיפה, מן הקיפה - מותר ברוטב". ומפרש רבינו: קיפא - היא תבלין, כפירושו למשנה שם נב,

א. והשווה לעיל פ"ה הי"א, ובפירושנו שם. 59) פולים טחונים. 60) תבשיל מעובה וסמיך. 61) משנה, נדרים נג, ב: אע"פ שנתנם במקפה, עדיין שם גריסים עליהם (רא"ש שם).

1 **יא. הַנּוֹדֵר מִן פֵּרוֹת הָאָרֶץ - אָסוּר בְּכָל פֵּרוֹת הָאָרֶץ,**
2 **וּמֵתָּר בִּכְמֻהִין וּפִטְרִיּוֹת[62]. וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי**
3 **קַרְקַע עָלַי - אָסוּר אַף בִּכְמֻהִין וּפִטְרִיּוֹת; אַף עַל פִּי**
4 **שֶׁאֵינָן יוֹנְקִין מִן הַקַּרְקַע[63], גְּדֵלִין הֵן בַּקַּרְקַע[64].**

62) שאינם יונקים מן הארץ אלא מן האויר (נדרים נה:). כמהין ופטריות הן ממשפחה אחת, אלא שהכמהין גדלים תוך הקרקע, ואחר חפירתה נראים, והפטריות גדלות על הארץ (מוסף ה'ערוך'). ו'רבינו יונה' בפירושו לברכות מ, ב - אומר: כמהים - נקראים אותם שמצויים תחת הקרקע ונבראים משומן הארץ . . . ופטריות - הן מין אחר שגדלין לפעמים בעצים, ונקראין בלע"ז פונגו"ש. 63) ואין להם שרשים בה. 64) מלחלוחית הארץ הם גדלים אע"פ שאינם נוגעים בקרקע (נדרים שם, וברא"ש). וכתוב ב'הגהות מיימוניות' בשם 'רבינו תם', הנודר ואומר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אין נדרו חל, הואיל ואי־אפשר שלא יעבור עליו, הרי זה נדר שוא, כמבואר בנדרים טו, א. וראה ב'תוספות' שם בשם ר"י. אמנם אם יאמר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אם אעשה דבר זה, נדרו חל - שהרי אפשר שלא יעבור על תנאו, ולא יצטרך לאיסור נדרו.

5 **יב. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הַשָּׁנָה - אָסוּר בְּכָל פֵּרוֹת הַשָּׁנָה[65],**
6 **וּמֵתָּר בִּגְדָיִים וּבִטְלָאִים וּבְחָלָב וּבְבֵיצִים וּבְגוֹזָלוֹת[66].**
7 **וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי שָׁנָה עָלַי - אָסוּר בְּכֻלָּם[67].**
8 **הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הַקַּיִץ - אֵין אָסוּר אֶלָּא בַּתְּאֵנִים[68].**

65) בין של אילן, בין פרי האדמה, עד תשרי של השנה הבאה (נדרים נה: וב'נמוקי יוסף' שם). 66) יונים, שאין אלה נקראים פירות (ריטב"א שם). 67) גמרא שם, ודוקא שאסרם עליו עד זמן ידוע שהוא יכול לעמוד בו, אבל אסרם עליו לעולם - אין זה נדר, שאי־אפשר לו לקיימו (ר"ן שם). וראה הערתנו לעיל אות סב. 68) הנקצצות ביד, בניגוד לענבים הנקצצות בסכין, כי לשון "קיץ" משמעה דבר הנלקט ביד (נדרים סא: וברא"ש).

9 **יג. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן הִזָּהֵר בָּעִקָּר**
10 **הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא: בִּנְדָרִים הֵלֵךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם[69]**
11 **שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְעַל פִּי**
12 **עִקָּר זֶה תּוֹרָה וְתֹאמַר: זֶה הַנּוֹדֵר אָסוּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי,**
13 **וּמֵתָּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי.**

69) שם נא, ב. ולא נשנו כל אלו, אלא אם אין שם מנהג ולא לשון קבוע, תסמוך על מה ששנו חכמים (רדב"ז). והשוה לעיל ה"א ובביאורנו שם.

14 **יד. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲנָבִים - מֻתָּר בְּיַיִן[70], וַאֲפִלּוּ**
15 **הֶחָדָשׁ[71]. מִן הַזֵּיתִים - מֻתָּר בְּשֶׁמֶן[72]. מִן הַתְּמָרִים -**
16 **מֻתָּר בְּדִבַשׁ תְּמָרִים[73]. מִן הַסִּתְוָנִיּוֹת[74] - מֻתָּר בְּחֹמֶץ**
17 **סִתְוָנִיּוֹת[75]. מִן הַיַּיִן - מֻתָּר בְּיַיִן תַּפּוּחִים[76]. מִן הַשֶּׁמֶן**
18 **- מֻתָּר בְּשֶׁמֶן שֶׁמִּשְׁמִין[77]. מִן הַדְּבַשׁ - מֻתָּר בִּדְבַשׁ**
19 **תְּמָרִים[78]. מִן הַחֹמֶץ - מֻתָּר בְּחֹמֶץ סִתְוָנִיּוֹת[79]. מִן**
20 **הַיָּרָק - מֻתָּר בְּיַרְקוֹת[80] שָׂדֶה. מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ שֵׁם**
21 **לְוַי[81] הֵם, וְהוּא לֹא נָדַר אֶלָּא מִשֵּׁם שֶׁאֵינוֹ לְוַי בְּאוֹתוֹ**
22 **מָקוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

70) משנה, נדרים נב, ב. 71) שטעמו כטעם הענבים, אין אנו הולכים אחר הטעם אלא אחר השם, והרי זה שם אחר לגמרי, כדעת רבא בעבודה זרה סו, א. (ש"ך ליו"ד סי' רטז, ס"ק כז, ובביאור הגר"א שם ס"ק כח). והשווה הל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ד. 72) נדרים, שם. 73) משנה, שם נג, א. 74) ענבים רעים הנשארים בגפנים בימות הסתיו, ועושים מהם חומץ. 75) שלא נתכוין זה לחומץ היוצא מהם (שם). 76) שסתם יין, משמע יין ענבים (שם). 77) שסתם שמן, משמעו שמן זית (שם). וראה לעיל ה"ה, ובביאורנו אות כא. 78) שסתם דבש אינו אלא דבש דבורים (שם). 79) שלא נתכוין אלא ליין טוב שהחמיץ (שם וב'תוספות'). 80) וסתם ירק, משמעו ירק גינה, ולא ירק שדה העולה מאליו בלא זריעה (שם). 81) הרוצה לומר "ירקות שדה", צריך לחבר שם לירק, ולומר: ירקות שדה, וכן כולם (רא"ש שם). לוי - חיבור, כמו: "הפעם ילוה אישי" (בראשית כט, לד).

23 **טו. הַנּוֹדֵר מִן הַכְּסוּת - מֻתָּר בְּשַׂק[82] וּבִירִיעָה[83]**
24 **וּבַחֲמִילָה[84]. מִן הַבַּיִת - אָסוּר בַּעֲלִיָּה, שֶׁהָעֲלִיָּה**
25 **בִּכְלַל הַבַּיִת. נָדַר מִן הָעֲלִיָּה - מֻתָּר בְּבַיִת[85]. מִן**
26 **הַדַּרְגֵּשׁ[86] - מֻתָּר בְּמִטָּה; מִן הַמִּטָּה - אָסוּר בְּדַרְגֵּשׁ,**
27 **שֶׁהוּא כְּמוֹ מִטָּה קְטַנָּה.**

82) ארוג משיער. 83) בגד גס ועבה שאינו תפור (משנה, נדרים נה: וכפירוש רבינו שם). ויש מפרשים: יריעת עזים של שוכני אהלים ('נמוקי יוסף' שם). 84) מסך עב מאד להגן ממטר, וכל אלו אינם ראויים לבגד (שם). ויש מפרשים, שאין היתר זה מועיל אלא להתכסות בהם על הכתפים, שאין זה דרך מלבוש, אבל אם עשה מהם בגד - אסור ללבשו אע"פ שהוא ממין גס ('נמוקי יוסף'). 85) שאין הבית בכלל העליה (משנה, שם נו.). 86) מיטה קטנה שנותנים אותה לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (שם, וכפירוש רבינו). ויש מפרשים: מיטה קטנה העשויה לקשט הבית ('תפארת ישראל', שם). "וישבת על מטה כבודה" (יחזקאל כג, מא) מתורגם: ורמית דרגשין.

28 **טז. הַנּוֹדֵר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבַיִת זֶה - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִן**
29 **הָאֲגַף[87] וְלִפְנִים[88]. נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְעִיר זוֹ - מֻתָּר**
30 **לְהִכָּנֵס לִתְחוּמָהּ[89], וְאָסוּר לְהִכָּנֵס לְעִבּוּרָהּ[90].**

87) מקום נקישת הדלת במפתן, מגזרת: "יגיפו הדלתות" (נחמיה ז, ג). 88) משנה, שם נו, ב. אבל מן סגירת הדלת ולחוץ על עובי המפתן - מותר (רש"י שם). 89) בבתים שבאלפיים אמה לכל רוח העיר סביבותיה, וכן הכתוב אומר (במדבר לה, ה): "ומדותם מחוץ לעיר . . . אלפים באמה" הרי שתחומה נחשב חוץ לעיר (שם, ובגמרא). 90) הבתים היוצאים מחוץ לעיר בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים

סביבותיה לכל רוח, כאשה מעוברת שכריסה בולט, ועיבורה של עיר נחשב כעיר (משנה שם, וכפירוש הרע"ב). והשווה הל' שבת פכ"ח, ה"א, וכן בעירובין נג, א.

יז. הַנּוֹדֵר הֲנָיָה מִבְּנֵי הָעִיר, וּבָא אָדָם וְנִשְׁתַּהָה שָׁם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ; פָּחוֹת מִכָּאן - מֻתָּר[91]. נָדַר מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר: כֹּל שֶׁשָּׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אָסוּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ[92]; פָּחוֹת מִכֵּן - מֻתָּר[93].

91) בבא־בתרא ה, א. שאינו נחשב עדיין כבן העיר. והשווה הל' שכנים פ"ו, ה"ה: "וכל הדר בעיר שנים־עשר חודש או שקנה בה בית דירה, נותן עם בני העיר בכל הדברים הצריכים" וכו'. 92) שם. אע"פ שאינו נחשב עדיין בן העיר, נחשב כיושב העיר בתקופה זו. ואם נדר ממי שדר בעיר זו - דעת המבי"ט (הובאה בש"ך ליו"ד סי' ריז ס"ק לז) שבזמנינו אינה נקראת דירה במקום אחד פחות מששה חדשים. 93) בבא־בתרא שם. וכן בסנהדרין קיב, א.

יח. הַנּוֹדֵר מִן הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמַּעְיָן פְּלוֹנִי - אָסוּר בְּכָל הַנְּהָרוֹת הַיּוֹנְקוֹת מִמֶּנּוּ[94], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַנִּמְשָׁכוֹת[95]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמָם, וְאֵין קוֹרִין אוֹתָן אֶלָּא נְהַר פְּלוֹנִי וּבְאֵר פְּלוֹנִי, וְאֵין מְלַוִּין[96] אוֹתָן לְשֵׁם הַמַּעְיָן הַנָּדוּר[97] - הוֹאִיל וְהוּא עִקָּרָן[98], אָסוּר בַּכֹּל[99]. אֲבָל אִם נָדַר מִנָּהָר פְּלוֹנִי אוֹ מִמַּעְיַן[100] פְּלוֹנִי - אֵין אָסוּר אֶלָּא בְּכָל הַנְּהָרוֹת הַנִּקְרָאוֹת עַל שְׁמוֹ[101].

94) שהם גבוהים מהמעיין. 95) ממנו ולמטה, שאנו רואים כי מהמעיין הם יורדים (ב"ח ליו"ד סי' ריז). 96) מחברים. 97) שיקרא שמו עליהם לכל הפחות כשם לוי. 98) מקור נביעתם. 99) בכורות נה, א. האומר: מים הבאים מנהר פרת אסורים עלי, הרי זה אסור בכל מימות שבעולם, ש"כל הנהרות למטה משלושה נהרות (חדקל, פישון וגיחון), ושלשה נהרות למטה מפרת". 100) ולא נדר מהמים הבאים ממנו. 101) שם, כי אין דעתו אלא אחר שם שהוא רגיל לקרוא לאותו מקום (רש"י).

יט. הַנּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם[102] - מֻתָּר בְּיוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה[103]. מִיּוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה - אָסוּר בְּיוֹרְדֵי הַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְפָרְשִׁים[104] בְּאֶמְצַע הַיָּם הַגָּדוֹל; שְׁיוֹרְדֵי הַיָּם בִּכְלָל יוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה[105]. נָדַר מֵרוֹאֵי חַמָּה - אָסוּר בְּסוּמִין[106]; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא מִמִּי שֶׁהַחַמָּה רוֹאָה אוֹתוֹ[107]. נָדַר מִשְּׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ - אָסוּר בְּקֵרְחִים[108] וּבַעֲלֵי שֵׂיבוֹת[109], וּמֻתָּר בְּנָשִׁים וּבְקְטַנִּים[110]. וְאִם דַּרְכָּן לִקְרוֹת שְׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ לַכֹּל - אָסוּר בַּכֹּל[111].

102) שלא יהנה מהם. 103) שאין יושבי היבשה בכלל יורדי הים. 104) ובכת"י התימנים: מפורשים. כלומר מופלגים מהיבשה. 105) שסופם לעלות ליבשה (משנה, נדרים ל.). וב"ירושלמי" שם פ"ג ה"ו, העלו: הנודר מיורדי הים לאחר שלשים יום (כלומר, שלא יחול הנדר אלא לאחר שלשים יום), וקודם שלשים יום נעשו יושבי יבשה, הרי זה אסור בהם, שאין אנו הולכים אחרי זמן תחולת הנדר אלא אחרי שעת אמירתו, ואז היו יורדי הים, וכדעת רבי עקיבא, בין להקל בין להחמיר. והשווה לקמן פי"ג, הי"ז. 106) עוורים, ואע"פ שאינם רואים את החמה. 107) הואיל ולא אמר: מן הרואים, ולא הותר זה אלא בדגים ועוברים במעי אמם, שאין החמה זורחת עליהם (נדרים ל:). 108) שהרי לא אמר: מבעלי שיער. 109) אע"פ ששערם לבן, כבר היו שחורי ראש. 110) "שאין נקראים שחורי ראש אלא אנשים" (משנה, שם). לפי שהאנשים פעמים מגלים ראשם ופעמים מכסים אותו, ואי אפשר לתאר אותם, לא כמכוסי ראש ולא כמגולי ראש, לפיכך נקראים: שחורי ראש, שרובם של אנשים ראשם שחור, אבל נשים שאסור להן לגלות ראשן, ולעולם ראשן מכוסה, אדם קוראן: מכוסי ראש. והקטנים ראשם מגולה תמיד, ואדם מתאר אותם כ"מגולי ראש" (ר"ן שם). 111) שכבר אמרנו (לעיל ה"א) "בנדרים, הלך אחר לשון בני אדם".

כ. נָדַר מִשּׁוֹבְתֵי שַׁבָּת[112] - אָסוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּבְכוּתִיִּים[113]. נָדַר מֵעוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם - אָסוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּמֻתָּר בְּכוּתִיִּים; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁמִּצְוָה עָלָיו לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם[114]. וְהַנּוֹדֵר מִבְּנֵי נֹחַ - מֻתָּר בְּיִשְׂרָאֵל; שֶׁאֵין נִקְרָאִים בְּנֵי נֹחַ אֶלָּא שְׁאָר הָאֻמּוֹת[115].

112) מאותם ששומרים את השבת מחללה. 113) הם הגויים שהביא מלך אשור מכותה, והושיבם בערי שומרון ונתגיירו בארץ, גירות אמת, ואח"כ חזרו והשתחוו לאלילם שבהר גריזים, ככתוב במלכים־ב, יז, כד־לד. וראה חולין ו, א. והואיל והכותים מצווים על השבת כישראל ומקיימים אותה, הרי הם כישראל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). 114) והכותים אע"פ שמצווים לעלות לירושלים בשעת הרגל, אינם מקיימים מצוה זו, ששונאים הם את ירושלים ובחרו בהר גריזים (שם, ובפירוש המשנה לרבינו). וב"מרכבת המשנה" מפרש, שדעת רבינו לומר, שאין הכותים מצווים כלל לעלות לרגל ירושלימה, הואיל ואין להם חלק בארץ, כמבואר בהל' מעשר שני פי"א, הי"ז. וכבר אמר רבי אמי (פסחים ח:) "כל מי שאין לו קרקע, אינו עולה לרגל". נמצאו דברי רבינו כפשוטם, שאין הכותים מצווים כלל לעלות לירושלים. 115) אע"פ שכל האומות לרבות ישראל יצאו מנח לאחר המבול, אחר שנתקדש אברהם להקב"ה, נקראו ישראל בניו: "זרע אברהם", ויצאו מכלל בני נח (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). וכן הכתוב (ישעיה מא, ח) אומר: "ואתה ישראל עבדי . . . זרע אברהם אהבי".

כא. נָדַר מִזֶּרַע אַבְרָהָם - מֻתָּר בִּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל[116]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע[117]; וַהֲרֵי יִצְחָק אָמַר לְיַעֲקֹב: וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם[118].

116) בני יעקב. 117) ולא בישמעאל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). 118) נתכוין רבינו להוכיח, שעשו אע"פ שהוא בן יצחק, אינו נחשב "זרע אברהם", שהרי יצחק אמר ליעקב: ויתן־לך את "ברכת אברהם", ובאברהם נאמר (בראשית כב, יח) "והתברכו בזרעך", הרי שאותו זרע על

מתוך מהדורת חזק

יעקב בלבד נאמר (ראה רש"י שם, כח, ד). ורבינו בפירושו למשנה (נדרים פ"ג, מי"א) מוסיף: שהרי אמר הקב"ה לאברהם (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" וזה לא היה אלא זרע יעקב. והשווה הל' מלכים פ"י ה"ז: "ויצא עשו (ממצות מילה), שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן־לך את ברכת אברהם לך ולזרעך - מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה" וכו'.

כב. נָדַר מִן הָעֲרֵלִים - אָסוּר בְּמוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[119], **וּמֵתָּר בְּעֲרֵלֵי יִשְׂרָאֵל. נָדַר מִן הַמּוּלִים - אָסוּר בְּעֲרֵלֵי יִשְׂרָאֵל**[120], **וּמֵתָּר בְּמוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת**[121]. **שֶׁאֵין הָעָרְלָה קְרוּיָה אֶלָּא לְשֵׁם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים**[122]; **וְאֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁל זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה עַל הַמִּילָה, וְלֹא לְמִי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה עָלֶיהָ**[123].

119) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אומות העולם. 120) כגון שמתו אחיו מחמת מילה, ואסור למול את האח הנולד, מפני הסכנה. 121) כגון הישמעאלים, שהם מלים את עצמם. 122) וכן נאמר (שמואל־א יז, כו): "והיה הפלשתי הערל הזה". 123) משנה, נדרים לא, ב. ורבינו בפירושו שם מדגיש: "שרוצה־לומר במולים: במי שמאמין בברית מילה. וערלים: מי שאינו מאמין בברית מילה".

כג. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל - אָסוּר בְּגֵרִים[124]; **מִן הַגֵּרִים - מֵתָּר בְּיִשְׂרָאֵל**[125]. **הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל - אָסוּר בְּכֹהֲנִים וּלְוִיִּם; מִן הַכֹּהֲנִים וּמִן הַלְוִיִּם - מֵתָּר בְּיִשְׂרָאֵל**[126]. **הַנּוֹדֵר מִן הַכֹּהֲנִים - מֵתָּר בַּלְוִיִּם; מֵהַלְוִיִּם - מֵתָּר בְּכֹהֲנִים**[127]. **הַנּוֹדֵר מִבָּנָיו - מֵתָּר בִּבְנֵי בָנָיו**[128]. **וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן דִּין הַנּוֹדֵר וְהַנִּשְׁבָּע אֶחָד הוּא**[129].

124) אבל הנודר "מזרע אברהם" מותר בגרים, כי אע"פ שהם "בני אברהם", ואומרים בתפילה: "אלקי אבותינו" - אינם נקראים "זרע אברהם" כי־אם ישראל בלבד ('נמוקי יוסף' בשם הריטב"א, נדרים לא.). 125) תוספתא נדרים פ"ב מ"ד, שהגרים בכלל ישראל, ואין ישראל בכלל גרים. 126) שאין ישראל בכלל כהנים ולויים (שם). 127) שם, אע"פ שמצינו בהרבה מקומות בכתוב, שהכהנים נקראו לויים, ככתוב (יחזקאל מד, טו): "והכהנים הלוים בני צדוק" (ראה חולין כד:) - בלשון בני אדם, אין הכהנים נקראים לויים, ולא לויים כהנים, כי חלוקים הם לענין המתנות, קריאת התורה וטומאת מת (רדב"ז). 128) בבא־בתרא קמג, ב. 129) השווה לעיל פ"ד ה"ה, ובביאורנו.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח'־י"ד אלול תשע"ח

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ח

מצות לא תעשה רפה.

הַמִּצְוָה הָרִפ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהָעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר" (שמות כ, טז). וּכְבָר כָּפַל לָאו זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "עֵד שָׁוְא" (דברים ה, יג) וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה הֲרֵי גָּזַר עָלָיו הַכָּתוּב: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" (שם יט, יט). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת יתרו): "וְלֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ וְגוֹ' — אַזְהָרָה לְעֵדִים זוֹמְמִין". וְיֵשׁ בְּלָאו זֶה מַלְקוּת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף ('בתחילת') ד:מַכּוֹת. וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

יום שני ט' אלול ה'תשע"ח

מצות עשה קפ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וּשְׁמֹנִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲנוֹשׁ אֶת־הָעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁקֶר כְּמוֹ שֶׁזָּמְמוּ לַעֲשׂוֹת בְּעֵדוּתָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" (דברים יט, יט) וְזֶהוּ דִּין עֵדִים זוֹמְמִין: אִם הֵעִידוּ לְהוֹצִיא מָמוֹן — נוֹצִיא מֵהֶם כְּמוֹהוּ; וְאִם הֵעִידוּ עַל מַה שֶׁמְּחַיֵּב מִיתָה — נְמִיתֵם בְּאוֹתָהּ הַמִּיתָה; וְאִם הֵעִידוּ עַל מַה־שֶׁמְּחַיֵּב מַלְקוּת — נַלְקֶה אוֹתָם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְהַשְּׁאֵלוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בָּהּ וְכֵיצַד יִתְקַיֵּם שֶׁהָעֵדִים יִהְיוּ זוֹמְמִין וְנָדוּן אוֹתָם בְּדִין זֶה, בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת.

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ח

מצות עשה קעד.

מצות לא תעשה שיב. שיג. שיד.

הַמִּצְוָה הַקע"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁמֹעַ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל וְלִנְהֹג עַל פִּיהֶם בְּכֹל אֲשֶׁר יְצַוּוּ בְּעִנְיְנֵי אִסּוּר וּמֵתָּר. וְאֵין חִלּוּק בָּזֶה בֵּין דָּבָר שֶׁקִּבְּלוּהוּ בְּקַבָּלָה (איש מפי איש עד משה רבינו), וּבֵין דָּבָר שֶׁלְּמָדוּהוּ בְּאַחַת הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, אוֹ דָּבָר שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו כְּדֵי לִגְדּוֹר פִּרְצָה (גזרות חכמינו שהם סיג לתורה), אוֹ בְּהֶתְאֵם לְאֵיזֶה מַצָּב שֶׁהוּא (לפי צרכיו הרוחניים של הדור), מִמַּה שֶׁנִּרְאָה לָהֶם נָכוֹן וְשֶׁיֵּשׁ בּוֹ חִזּוּק לַתּוֹרָה — כָּל־זֶה חַיָּבִים אָנוּ לְקַיְּמוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ וְלִנְהֹג עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם, בַּל נַעֲבוֹר עֲלֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְגוֹ'" (דברים יז, יא). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים): "וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סַנְהֶדְרִין (פז.).

הַמִּצְוָה הַשי"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּחְלוֹק עַל

בַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם (חכמים שמהם אנו מקבלים תורה שבעל פה) וּמִלָּסוּר מִכָּל־מַה־שֶּׁיְּצַוּוּ בְּמַעֲשֵׂי הַתּוֹרָה וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ" (שם) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים שם): "לֹא תָסוּר וְגוֹ' — זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — וְהוּא זָקֵן (חכם) מַמְרֵא (פי הסנהדרין ומורה כדעתו) — חַיָּב חֶנֶק, בַּתְּנָאִים הַמְקֻבָּלִים הַמְבֹאָרִים בְּסוֹף סַנְהֶדְרִין (פו:), וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹסִיף בַּתּוֹרָה לֹא שֶׁבִּכְתָב וְלֹא שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תֹסֵף עָלָיו" (שם יג, א). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (ראש השנה כח: ועוד): "עוֹבֵר עַל בַּל־תּוֹסִיף", "עָבַרְתָּ עַל בַּל־תּוֹסִיף".

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּגָרוֹעַ מִן־הַתּוֹרָה, לֹא שֶׁבִּכְתָב וְלֹא שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ" (שם). וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת אוֹמְרִים: "נִמְצָא עוֹבֵר עַל בַּל־תִּגְרַע", "וַהֲרֵי עָבַרְתָּ עַל בַּל־תִּגְרַע".

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ח

מצות לא תעשה שיח. שיט.
מצות עשה רי. ריא.

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כָּל־אָדָם מִמֶּנּוּ מִלְּקַלֵּל אָב וָאֵם, וְהִגֵּה הָעֹנֶשׁ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת" (שמות כא, יז) וְהוּא מִכְּלַל הַנִּסְקָלִין וַאֲפִלּוּ קְלֵל אֶחָד מֵהֶם בְּשֵׁם לְאַחַר מוֹתוֹ בְּמֵזִיד — נִסְקָל. אֲבָל הָאַזְהָרָה לֹא נִתְבָּאֲרָה בַּכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ, שֶׁלֹּא אָמַר: לֹא תְקַלֵּל אָבִיךָ; אֶלָּא כְּבָר קָדַם שֶׁבָּאָה הָאַזְהָרָה מִלְּקַלֵּל כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל — וְזֶה כּוֹלֵל אֶת־הָאָב וְזוּלָתוֹ. וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שמות כא, יז) אָמְרוּ: "מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת", עֹנֶשׁ שֶׁמַּעְנוּ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל", אִם דַּיָּן הוּא אָבִיךָ — הֲרֵי הוּא בִּכְלַל אֱלֹהִים; וְאִם נָשִׂיא הוּא — הֲרֵי הוּא בִּכְלַל נָשִׂיא; וְאִם בּוּר (אדם פשוט) הוּא (הרי הוא בכלל). "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ". הֲרֵי אַתָּה דָּן בִּנְיַן אָב (אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן — שפרט המובא בפסוק מסויים הוא כ"אב" ויסוד להעתיקו למקומות נוספים שבאותו ענין) מִשְּׁלָשְׁתָּן וְגוֹ' עַד הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁהֵם 'בְּעַמְּךָ' וְאַתָּה מַזְהָר עַל קִלְלָתָם, אַף אָבִיךָ שֶׁבְּעַמְּךָ אַתָּה מַזְהָר עַל קִלְלָתוֹ". וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים): "כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ" וְגוֹ' (ויקרא כ, ט) עֹנֶשׁ שֶׁמַּעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ! תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל", שָׁוֶה לִלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (נג.).

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַכּוֹת אָב וָאֵם. וְגַם כֵּן לֹא נִתְבָּאֲרָה בַּכָּתוּב אַזְהָרָה מְיֻחֶדֶת לְמַעֲשֶׂה זֶה; אֲבָל הִזְכִּיר אֶת־הָעֹנֶשׁ וְאָמַר: "וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת" (שמות כא, טז), וְלָמַדְנוּ הָאַזְהָרָה לְמַכֵּה אָבִיו עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁלָּמַדְנוּ לְמְקַלֵּל אָבִיו, וְהוּא שֶׁכְּבָר בֵּאֲרְנוּ בַּמִּצְוָה הַמַּשְׂלִימָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שֶׁאָנוּ מֻזְהָרִים: עַל כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ, וְאָבִיו בִּכְלָל. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ" וְגוֹ' עֹנֶשׁ שֶׁמַּעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ! תַּלְמוּד לוֹמַר: אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף" (דברים כה, ג). וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: אִם מִי שֶׁמִּצְוָה לְהַכּוֹתוֹ הֲרֵי הוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ, מִי שֶׁמִּצְוָה שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ — דִּין הוּא שֶׁיִּהְא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, כְּלוֹמַר: הַמַּכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ בְּמֵזִיד וְיוֹצֵא מֵהֶם דָּם — חַיָּב חֶנֶק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סַנְהֶדְרִין (פה:).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׂלִימָה מָאתַיִם וְעֶשֶׂר — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְכַבֵּד אָב וָאֵם וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ" (שמות כ, יב; דברים ד, טז) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתַּלְמוּד, רֻבָּם בְּקִדּוּשִׁין (לא:). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ריש פרשת קדושים): "אֵיזֶהוּ כָּבוֹד? מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמְכַסֶּה, מַכְנִיס וּמוֹצִיא".

הַמִּצְוָה הָרִי"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִירֹא מֵאָב וָאֵם. וְשֶׁנַּחְשְׁבֵם כְּמַעֲלַת מִי שֶׁיְּרֵאִים מִמֶּנּוּ שֶׁיַּעֲנִישׁ, כְּמוֹ הַמֶּלֶךְ, וְנִתְנַהֵג עִמָּהֶם כְּמוֹ שֶׁנִּתְנַהֵג עִם מִי שֶׁיְּרֵאִים מִמֶּנּוּ, וְחוֹשְׁשִׁים פֶּן יַעֲשֶׂה לָהֶם דָּבָר בִּלְתִּי רָצוּי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (ויקרא יט, ג) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים שם): "אֵיזֶהוּ מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ (המיוחד לו) וְלֹא מְדַבֵּר בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יִסְתּוֹר אֶת־דְּבָרָיו". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּקִדּוּשִׁין (לה:).

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קצה.
מצות עשה לז.

הַמִּצְוָה הַקצ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּהְיוֹת זוֹלֵל וְסוֹבֵא (שקוע ולהוט) בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה בִּימֵי הַנַּעֲרוּת בִּתְנָאִים הָאֲמוּרִים בְּבֵן סוֹרֵר (סר מדרכו) וּמוֹרֶה (ממרה פי אביו), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" (ויקרא יט, כו) וּבֵאוּר עִנְיָן זֶה שֶׁבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִכְּלַל מְחַיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה (דברים כא, כא) שֶׁהוּא בִּסְקִילָה. וּכְבָר בֵּאֲרְנוּ בְּהַקְדָּמַת מַאֲמָר (ספר) זֶה (סוף הכלל הי"ד) שֶׁכָּל־מַה־שֶּׁחִיֵּב בּוֹ הַכָּתוּב כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין הֲרֵי הוּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן־הַפֶּסַח וְהַמִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (בהקדמה שלאחר הכלל הי"ד). וְכֵיוָן שֶׁדָּן אֶת זֶה הַזּוֹלֵל וְהַסּוֹבֵא בִּתְנָאִים הָאֲמוּרִים בִּסְקִילָה יָדַעְנוּ שֶׁזֶּה מַעֲשֶׂה שֶׁמֻּזְהָרִים עָלָיו בְּהֶחְלֵט, וַהֲרֵי נִתְבָּאֵר הָעֹנֶשׁ,

וְנִשְׁאָר לָנוּ לַחְקוֹר עַל הָאַזְהָרָה לְפִי הַכְּלָל שֶׁלָּנוּ: לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (סג.): "אַזְהָרָה לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם", כְּלוֹמַר: לֹא תֹאכַל אֲכִילָה הַגּוֹרֶמֶת לִשְׁפּוֹךְ דָּם, וְהִיא אֲכִילַת זֶה הַזּוֹלֵל וְסוֹבֵא שֶׁחַיָּב בּוֹ מִיתָה. וְאִם אָכַל אוֹתָהּ הָאֲכִילָה הָרָעָה בְּאוֹתָם הַדְּרָכִים הַבִּלְתִּי טוֹבִים — הֲרֵיהוּ עוֹבֵר עַל לָאו, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁזֶּה לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. שֶׁכֵּיוָן שֶׁהָעֹנֶשׁ מְפֹרָשׁ, לֹא נָחֹשׁ (נפקפק) לָאַזְהָרָה אִם הִיא מִן־הַדִּין אוֹ מִן לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ אֶת־זֶה כַּמָּה פְּעָמִים וְקָדְמוּ מִמֶּנּוּ דֻּגְמָאוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסַּנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הַל"ז —— הַצּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּתְטַמְּאוּ הַכֹּהֲנִים לַקְּרוֹבִים הַנִּזְכָּרִים בַּתּוֹרָה (שם כא, ב־ג). שֶׁכֵּן מֵאַחַר שֶׁמְּנָעָם הַכָּתוּב מִלְּהִתְטַמֵּא לְמֵת בִּלְבָד (ולא לשאר הטומאות), כְּדֵי לְכַבְּדָם, וְהִתִּיר לָהֶם לְהִתְטַמֵּא לַקְּרוֹבִים, הָיָה אֶפְשָׁר לַחְשֹׁב שֶׁזֶּה תָּלוּי בִּרְצוֹנָם וְשֶׁזּוֹ רְשׁוּת בִּלְבָד: רוֹצֶה —— יִתְטַמָּא; אֵינוֹ רוֹצֶה —— אַל יִתְטַמָּא, לְפִיכָךְ גָּזַר עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה וְחִיְּבָם בְּחִיּוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לָהּ יִטַּמָּא" (שם) כְּלוֹמַר לַאֲחוֹתוֹ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם): "לָהּ יִטַּמָּא —— מִצְוָה. לֹא רָצָה לְהִטַּמֵּא, מְטַמְּאִין אוֹתוֹ עַל כָּרְחוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ בְּעֶרֶב הַפֶּסַח וְלֹא רָצָה לְהִטַּמֵּא לָהּ, וּדְחָפוּהוּ חֲכָמִים וְטִמְּאוּהוּ עַל כָּרְחוֹ". וְזוֹ עַצְמָהּ הִיא מִצְוַת אֵבֶל, כְּלוֹמַר: שֶׁכָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עַל קְרוֹבָיו, רְצוֹנִי לוֹמַר שִׁשָּׁה מֵתֵי מִצְוָה (אב, אם, בן, בת, אח, ואחות). וּמֵחֲמַת חֹמֶר חִיּוּב זֶה פֵּרֵשׁ בַּכֹּהֵן, שֶׁהוּא מֻזְהָר עַל הַטֻּמְאָה, שֶׁיִּתְטַמָּא עַל־כָּל־פָּנִים כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָקֵלּוּ בְּדִינֵי הָאֲבֵלוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר (זבחים ק.) שֶׁאֲבֵלוּת יוֹם רִאשׁוֹן דְּאוֹרַיְתָא. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּמוֹעֵד קָטָן (יד:): "אָבֵל אֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת בָּרֶגֶל, אִי אֲבֵלוּת דְּמֵעִקָּרָא (מלפני־כן, על מי שמת קודם הרגל) הֲוָא —— אָתֵי (בא) עֲשֵׂה (של "ושמחת בחגך") דְּרַבִּים (המוטל על כלל ישראל) וְדָחֵי עֲשֵׂה דְּיָחִיד" (האבלות — המוטלת על האבל בלבד). הִנֵּה נִתְבָּאֵר (מכך שנקרא "עשה"), שֶׁחִיּוּב הָאֲבֵלוּת דְּאוֹרַיְתָא וְשֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה, אַךְ דַּוְקָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד: אֲבָל שְׁאָר הַשִּׁבְעָה —— מִדְּרַבָּנָן, וְשֶׁאֲפִלּוּ הַכֹּהֵן יְנַהֵג אֲבֵלוּת בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְיִתְטַמָּא לְקְרוֹבָיו; וְהָבֵן זֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ (אבלות וטומאה) בְּמַסֶּכֶת מַשְׁקִין (מועד קטן יט ואילך) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּבְרָכוֹת (יח.) וּכְתֻבּוֹת (ה:) וּבִיבָמוֹת (כב: ועוד) וַעֲבוֹדָה זָרָה (יג.) וּבְסִפְרָא בְּפָרָשַׁת "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים". וְחִיּוּב זֶה שֶׁאָנוּ מְחַיְּבִים אֶת־הַכֹּהֵן לְהִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים אֵינוֹ חוֹבָה לַנָּשִׁים —— לְפִי שֶׁמִּי שֶׁהֻזְהַר שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לְזוּלַת הַקְּרוֹבִים, הוּא שֶׁנִּצְטַוָּה לְהִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים; אֲבָל הַכֹּהֶנֶת כֵּיוָן שֶׁלֹּא הֻזְהְרָה עַל טֻמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה קסו), כָּךְ אֵין עָלֶיהָ צִוּוּי וְלֹא חִיּוּב לְהִטַּמֵּא. אָמְנָם חַיֶּבֶת הִיא בַּאֲבֵלוּת, אֲבָל הַטֻּמְאָה תְּלוּיָה בִּרְצוֹנָהּ. וְהָבֵן זֶה.

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קסח.

הַמִּצְוָה הַקס"ח —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן גָּדוֹל מִלְּהִטַּמֵּא לְמֵת מִן הַמֵּתִים בְּאֵיזֶה אוֹפָן שֶׁתִּהְיֶה הַטֻּמְאָה, בֵּין בִּנְגִיעָה בֵּין בְּמַשָּׂא (הרים חפץ שהמת מונח עליו בלי לגעת במת), וְהוּא אָמְרוֹ: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא" (ויקרא כא, יא). וְאוּלַי תַּחְשֹׁוב שֶׁזֶּה וְהַקּוֹדֵם (לא תעשה קסז) עִנְיָן אֶחָד הוּא, וְשֶׁזֶּה שֶׁאָמַר "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא" בֵּאוּר הוּא —— אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא הֵם שְׁנֵי לָאוִין: לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטַּמָּא. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם): "חַיָּב בְּלֹא יָבוֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא" וְכֵן חִיְּבוּ בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט בִּדִּין גְּזֵרָה שָׁוָה, אָמְרוּ: "כְּשֵׁם שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנֶּאֱסָרָה עָלָיו נֶפֶשׁ מֵת חַיָּב בִּשְׁנֵי לָאוִין: לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטַּמָּא, כָּךְ גַּם כֹּהֵן הֶדְיוֹט, כֵּיוָן שֶׁנֶּאֱסַר עָלָיו לְהִטַּמֵּא בְּנֶפֶשׁ מֵת חַיָּב בְּלֹא יָבוֹא". אֲבָל לֹא מָנִינוּ אוֹתוֹ (כשתי מצוות גם בכהן הדיוט) מֵהַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַשֵּׁנִי (והוא: כיון שאינו בא במפורש), אֶלָּא מָנִינוּ שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ (בכהן גדול) מִכֵּיוָן שֶׁהֵם שְׁנֵי פְּסוּקִים: לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטַּמָּא; וְעִנְיָן "לֹא יָבוֹא" אֵינוֹ עִנְיַן "לֹא יִטַּמָּא", כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ מְקַבְּלֵי הַפֵּרוּשׁ (חז"ל) וְאָמְרוּ: חַיָּב בְּלֹא יָבוֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא.

יום ש"ק י"ד אלול ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קסז.

הַמִּצְוָה הַקס"ז —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן גָּדוֹל מִלְּהִמָּצֵא עִם מֵת תַּחַת תִּקְרָה אַחַת וַאֲפִלּוּ מֵתֵי מִצְוָה, כְּלוֹמַר: קְרוֹבָיו, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא" (ויקרא כא, יא) וְאִם נִטְמָא, וַאֲפִלּוּ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ —— לוֹקֶה.

ירמיה פרק ב י־טז

י כִּי עָבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנָנוּ מְאֹד וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת: יא הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים
וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל: יב שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל־זֹאת וְשַׂעֲרוּ חָרְבוּ מְאֹד נְאֻם־יְהוָה:
יג כִּי־שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר | מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר
לֹא־יָכִלוּ הַמָּיִם: יד הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִם־יְלִיד בַּיִת הוּא מַדּוּעַ הָיָה לָבַז: טו עָלָיו יִשְׁאֲגוּ כְּפִרִים נָתְנוּ
קוֹלָם וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ לְשַׁמָּה עָרָיו (נצתה) נִצְּתוּ מִבְּלִי יֹשֵׁב: טז גַּם־בְּנֵי־נֹף (ותחפנס) וְתַחְפַּנְחֵס יִרְעוּךְ
קָדְקֹד:

רש"י

(י) איי כתיים. לאיי כתיים: **איי.** אישל"ש בלעז: **וקדר שלחו.** ולקדר שלחו לראות מנהגם: **והתבוננו מאד.** ושימו לב להסתכל בדבר יפה: **הן.** כמו אם, אם המיר גוי מהם את אלהיו ואע"פ שהמה לא אלהים ועמי המיר את כבודו אשר בו היה נכבד וכתיים וקדריים יושבי אוהלים ורועי מקנה ונוסעים והולכים ומטלטלין ממרעה למרעה וממדבר למדבר ונושאים את אלהיהם עמהם למקום שחונים שם ואני נשאתי אתכם עד אשר קבעתי אתכם והנחתם אותי כך ת"י ורבותינו אמרו כתיים עובדים למים וקדריים עובדים לאש ואע"פ שיודעים שהמים מכבין את האש לא הניחו את אלהיהם: **(יא) בלא יועיל.** בעכו"ם שאין בה תועלת: **(יב) שמו שמים.** ל' תמהון כמו השתוממו והוא לשון צווי כמו אם כה יאמרו אלינו דומו (שמואל א יד): **ושערו.** לשון סער: **חרבו מאד.** כאילו אתם נחרבים על בית המקדש שעתיד ליחרב: **(יג) שתים רעות.** אם המירו יראתם בכיוצא בה יש כאן רעה אחת ועכשיו שאותי עזבו שאני מקור מים חיים ללכת אחרי העכו"ם שהם כבורות של מים מכונסין ונשברין ונסדקין ומימיהם נבלעים בסדקיהם הרי שתים רעות: **לחצוב.** לחפור: **אשר לא יכילו.** טינדרונ"ט בלעז את מימיהם שהמים מטשטשין את שפתם וכותליהם והם נופלין: **(יד) יליד בית.** בן האמה: **(טו) ישאגו.** שואגים ל' הווה: **כפירים.** מלכים: **נצתו.** נצתו באש: **(טז) גם בני נוף.** ותחפנחס. הם מצרים שאתם בוטחים עליהם לעזרה: **ירעוך קדקוד.** ל' רציצה כדמתרגמינן ורצוץ ורעעו:

מצודת דוד

(י) איי כתיים. לאיי כתיים: **וראו.** משפט מנהגם: **וקדר שלחו.** שלחו מלאכים לקדר הם בני ערב אשר הם בפאת המזרח: **והתבוננו מאד.** חקרו מאד בתבונה יתירה: **וראו הן היתה כזאת.** ראו מעשה העכו"ם ההם וכי באמת היתה ביניהם כתועבה הזאת: **(יא) ההימיר.** וכי גוי מהם החליף אלהיו באחר: **והמה.** ואף כי גם אלהיהם לא אלהים המה עכ"ז כיון שהחזיקו בהם לא החליפום: **ועמי.** אבל עמי החליף כבוד המקום בעכו"ם דבר שאין בו תועלת: **(יב) שומו שמים.** ר"ל ראו שיהיה בעולם שממון ושערה וחורבן גדול בעבור התועבה הזאת: **(יג) שתים רעות.** ר"ל רעה כפולה ותחשב לשתים: **מקור מים חיים.** שאני כמעיין הנובע מים חיים ר"ל משפיע להם טובות בכל עת: **לחצוב.** למען לחצוב לעצמם בארות רבות נשברות כותליהם אשר לא יחזיקו את המים אשר נתנו בהם ר"ל עובדים למזלות השמים המקבלים ההשפעה מאת המקום ואף אין בידם להחזיק את ההשפעה ההיא בכל עת וכאומר הנה המחליף דבר בדבר השוה לו הנה לרע יחשב אף כי המחליף דבר בדבר הגרוע ממנו: **(יד) העבד ישראל.** וכי ישראל הוא כעבד מקנת כסף או יליד בית בן השפחה כי אלו מפני פחיתותם לא ישגיח האדון עליהם בהשגחה פרטיות ולכן המה נעזבים אל המקרים ואמר וכי ישראל הוא כמותם להיות נעזב אל המקרים ומדוע א"כ היה לבז: **(טו) עליו.** על ישראל ישאגו הכפירים לאיים עליו והם גבורי האומות: **נתנו קולם.** עליו נתנו קולם וכפל הדבר במ"ש: **וישיתו.** ישימו ארצו לשממה ועריו נעשו שממה מבלי איש יושב בהם ועל מלכות אפרים יאמר שגלו כבר מארצם: **(טז) גם בני נוף ותחפנחס.** שהם מארץ מצרים אשר אתה בוטח בהם ותשאל מהם עזר גם המה ישברו אותך וחוזר ומפרש את הקדקוד ישברו וכאומר וכי זהו בעבור שנעזבו אל המקרים וכי מהראוי שיהיו נעזבים אל המקרים וכי המה כעבד או כיליד בית:

מצודת ציון

(י) הן. כמו ההן ותחסר ה"א התימה וכן תרקיע עמו לשחקים (איוב לז) ומשפטו התרקיע בה"א התימה: **(יא) ההמיר.** מלשון תמורה וחלוף וכן ואם המר ימירנו (ויקרא כז): **כבודו.** זה תקון סופרים והראוי כבודי: **(יב) שומו.** מלשון שממון: **ושערו.** כמו וסער בסמ"ך ור"ל רוח סערה: **חרבו.** מלשון חורבן: **מאד.** ר"ל גדול וחזק: **(יג) מקור.** מעין: **לחצוב.** זה הלשון נופל על החפירה במקום האבנים וכן ובורות חצובים (דברים ו): **יכילו.** ענין החזקה כמו קטן מהכיל את העולם (מלכים א ח): **(יד) לבז.** מל' ביזה ושלל: **(טו) ישאגו.** ענין זעקת קול: **כפירים.** אריות: **וישיתו.** ענין שימה כמו שתו בשמים פיהם (תהלים עג): **נצתו.** ענין שממון כמו נצתה כמדבר (לקמן ט): **(טז) ירעוך.** ענין שבירה כמו ורעו דליותיו (לקמן יא): **קדקד.** הוא אמצעית הראש יחולק שם השער אילך ואילך:

שיר השירים פרק־ה א־ב

א בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַּלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם־בָּשְׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ
רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים: ב אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל | דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי־לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַּמָּתִי
שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה:

רש"י

(א) באתי לגני. בימי חנוכת הבית: **אריתי.** לקטתי והוא לשון משנה כמלא אורה וסלו ואף לשון מקרא (תהלים מ) וארוה כל עוברי דרך ונאמר על שם הקטורת שהקטירו קטורת יחיד הנשיאים על מזבח החיצון ונתקבלה והוא דבר שאינו נוהג לדורות ועל כן נאמר אכלתי יערי עם דבשי יש דבש שהוא גדל בקנים כענין שנאמר (שמואל ה ו) ביערת הדבש ויערת היא לשון קנה כמו (שמות ב) ותשם בסוף ושויתיה ביערא ומוצצין הדבש ומשליכין העץ ואני מרוב חיבה אכלתי יערי עם דבשי אכלתי הקנה עם הדבש את שאינו ראוי עם הראוי קטורת נדבה וכן שעירי חטאת שהקריבו הנשיאים ואין חטאת קריבה נדבה ואני קבלתים בו ביום: **שתיתי ייני.** הם הנסכים: **עם חלבי.** מתקו וצחו מחלב: **אכלו רעים.** באהל מועד אהרן ובניו ובית עולמים הכהנים כולם: **שתו ושכרו דודים.** אלו ישראל אוכלי בשר זבח השלמים שהקריבו לחנוכת המזבח. **(ב) אני ישנה.** כשהייתי שלוה ושקטת בבית ראשון נואשתי מעבוד הקב"ה כישנה ונרדמת: **ולבי ער.** זה הקב"ה כך נדרש בפסיקתא: **ולבי ער.** הקב"ה שהוא צור לבבי וחלקי ער לשמרני ולהטיב לי: **(ב) קול דודי דופק.** משרה שכינתו על הנביאים ומזהיר על ידיהם השכם ושלוח: **פתחי לי.** אל תגרמו לי שאסתלק מעליך: **שראשי נמלא טל.** לשון אדם שבא בליל' דופק על פתח אהובתו אומר כן בשביל חיבתך באתי בלילה בעת הטל או הגשם והדוגמא שראשי נמלא טל שאני מלא רצון ונחת רוח אברהם אביך שערבו עלי מעשיו כטל הנני בא אליך טעון ברכות ושילו' שכר מעשים טובים אם תשובי אלי: **קוצותי רסיסי לילה.** אף בידי הרבה קביצות מיני פורענות ליפרע מעוזבי וממנאצי, טל הוא לשון נחת: **רסיסי לילה.** גשמי לילה שהן טורח ועייפות, רסיסי תרגום של רביבים (דברים לב) וכרביבים עלי עשב וכרסיסי מלקושא, קוצות הן דבוקי שערות הראש המדובקים יחד שקורין כלוצי"לש ולפי שאחז המקרא בלשון טל ומטר אחז בלשון ראש וקוצות שדרך טל ומטר לאחוז בשער ובקוצות ויש לפרש טל ורסיסי לילה שניהם לטובה שכר מצות קלות הנחות להעשות כטל ושכר מצות חמורות הקשות כטורח רסיסי לילה:

מצודת דוד

(א) באתי לגני. החשוק שלח דברו וכה אמר כן אעשה ואמהר לבא אל הגן שהכנת לי ואלקט המור עם שאר, מיני הבושם שהזמנת לי. ואת הדבש אוכל לתאוה עד שאוכל גם הקנים למצוץ הדבש מהם. ואשתה היין עם החלב שהזמנת לי: **אכלו רעים.** למרבית השמחה אזמן קרואים ואפייסם לאכול, וכה אומר להם אכלו רעים וגו'. והנמשל הוא לומר כאילו המקום ברוך הוא מבטיח ואומר הנה חיש מהר אשרה שכינתי בקרבך, ואקבל ברצון קטורת הסמים, ואש תרד מן השמים ותאכל עצי המערכה עם הקרבנות אשר יערבו עלי כדבש, ואקבל ברצון נסכי היין אשר ימתקו עלי כחלב, והכהנים בני אהרן יאכלו חלקם ממותר אשי: **(ב) אני ישינה.** עתה חזרה החשוקה להשלים אמריה עם הנערות, כי כשבא לאוזן החשוק טעם אמריה והפלגת חשקה, שלח אמריו לקלסה באומרו הנך יפה רעיתי וגו' וכל הענין, והיא חשבה מחשבות שיבוא אל הגן לשבת עמה. והוא השיב שכן יבוא הפסיק הענין בזה הספור. ועתה שנה להם מה היה הסיבה אשר החשוק נפרד ממנה כל כך הרבה מן הזמן. ואמרה כאשר הלכתי לישן ועדיין היה לבי ער כי לא נשתקעתי בשינה, שמעתי קול דודי נוקש על הדלת, וכה אמר פתחי לי הדלת את אחותי רעיתי הדבוקה בי כיונה בבן זוגה התמימה באהבתה אלי: **שראשי נמלא טל.** כי שער ראשי נמלא מן הטל שירד עלי, והקוצות נתמלאו מזילוף הגשמים שירדו בלילה. וכאומר מהרי פתחי, כי מיצר אני בעומדי חוצה בעבור רטיבת הטל והמטר שירדו עלי. והנמשל הוא לומר כאשר ישבתי בגולה בבבל הייתי נואש מן הגאולה, אבל הבחורים שבי כדניאל וחביריו היו מצפים עליה וחשבו את הקץ הנאמר בפי ירמיה, והנה המקום ברוך הוא העיר רוח כורש לשלחם חפשי, למען לא יחולל עוד שמו בין הגוים לומר עם ה' אלה ומארצו יצאו מבלי יכולת להעמידם בארצו:

מצודת ציון

(א) באתי. עבר במקום עתיד. וכן אריתי אכלתי שתיתי: **אריתי.** ענין לקיטה, כמו וארוה כל עוברי דרך (תהלים פ יג): **יערי.** כן יקראו הקנים שגדל בהם הדבש. וכן ביערת הדבש (ש"א יד כז): **ושכרו.** ענין השתיה יותר מכדי המדה: **דודים.** אהובים: **(ב) ער.** מלשון הערה והקיצה: **דופק.** ענין ההכאה בנחת על הדלת. כמו מתדפקים על הדלת (שופטים יט כב): **תמתי.** מלשון תמימות והוא היפוך המרמה: **קוצותי.** הוא שער הראש התלוי למטה. וכן קווצותיו תלתלים האמור למטה: **רסיס.** ענין זילוף ונטיפה. וכן לרוס את הסולת (יחזקאל מו יד):

ה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים; וְאִם אַתָּה אוֹמֵר: הַזְּכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמְּאָרְרִים — מַדְּהֶה אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת, וּמוֹצִיא אַתָּה שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ, שֶׁאוֹמְרִים: טְמֵאוֹת הֵן, אֶלָּא שֶׁתָּלְתָה לָהֶן זְכוּת. רַבִּי אוֹמֵר: הַזְּכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמְּאָרְרִים, וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת, אֶלָּא מִתְנַוְּנָה וְהוֹלֶכֶת, לַסּוֹף הִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה.

ו נִטְמֵאת מִנְחָתָהּ עַד שֶׁלֹּא קָדְשָׁה בַּכֶּלִי — הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת וְתִפָּדֶה; וְאִם מִשֶּׁקָּדְשָׁה בַּכֶּלִי — הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת וְתִשָּׂרֵף. וְאֵלּוּ שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת: הָאוֹמֶרֶת: טְמֵאָה אֲנִי לָךְ, וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְהָאוֹמֶרֶת: אֵינִי שׁוֹתָה, וְשֶׁבַּעֲלָהּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ, וְשֶׁבַּעֲלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ; וְכָל הַנְּשׂוּאוֹת לַכֹּהֲנִים — מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת.

ז בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן — מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת. וְכֹהֶנֶת שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרָאֵל — מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת. מַה בֵּין כֹּהֵן פירוש ברטנורא

ה מדהה אתה את המים. מחסר ומחשיך. הגוון החסר נקרא דיהה בלשון משנה: **מתנוונה והולכת.** נחלית והולכת:

ו נטמאת מנחתה עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות. שנטמאו עד שלא קדשו בכלי: **ותפדה.** ותצא לחולין ומן המעות יקנה אחרת: **ותשרף.** שקדשה קדושת הגוף ואינה יוצאה עוד לחולין: **וכל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות.** ואפילו קרב קומץ כהלכתו ולא נטמאת, נשרפים שיריה על בית הדשן ואינן נאכלים, מפני שיש לכהן בעלה חלק בה שמשלו היא באה, והתורה אמרה (ויקרא ו) וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, ואין כולה כליל מפני שיש לה חלק בה שלכפרתה היא באה, הא כיצד, הקומץ קרב בעצמו והשירים קרבין בעצמן:

ז וכהנת שנשאת לישראל. בת כהן: **מנחתה נאכלת.** דכל מנחת כהן כליל תהיה, כתיב, כהן ולא כהנת. וכן כהנת אלמנה וגרושה שהביאה מנחת נדבה

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ה

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים – רבי שמעון חולק על חכמים וסובר, שאין כל זכות תולה לסוטה את בדיקת המים המרים, **וְאִם אַתָּה אוֹמֵר** – שכן אם תאמר: **הַזְּכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמְּאָרְרִים** – כדברי חכמים במשנה הקודמת, **מַדְּהֶה אַתָּה אֶת הַמַּיִם** – מכהה אתה את זיוום של המים ומקטין את ערכם, **בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת** – שהסוטות שנטמאו תחשובנה, שיש להן זכות, ובודאי לא יבדקו אותן המים, ומתוך כך לא תהיינה מקפידות בשתייתם, **וּמוֹצִיא אַתָּה שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ, שֶׁאוֹמְרִים** – הבריות: **טְמֵאוֹת הֵן, אֶלָּא שֶׁתָּלְתָה לָהֶן זְכוּת** – בודאי נטמאו, אלא משום שתלתה להן זכות, לא בדקו אותן המים. **רַבִּי אוֹמֵר: הַזְּכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמְּאָרְרִים** – אם יש לה זכות, בודאי היתה תולה לה, **וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת** – כלומר שמכל מקום אינה כטהורה, שכן בטהורה נאמר **(במדבר ה, כח)**: "ונקתה ונזרעה זרע" – שהיא יולדת ומשבחת, אבל זו שנטמאה וזכות תולה לה, אינה יולדת ואינה משבחת, **אֶלָּא מִתְנַוְּנָה וְהוֹלֶכֶת** – שנעשית חולנית ונימוקה מעט מעט, **לַסּוֹף הִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה** – לסוף שנה או שנתיים או שלוש, לאחר שפסק כוח זכותה, הרי היא מתה באותה מיתה האמורה בסוטה שנטמאה, שבטנה צבה וירכה נופלת. נמצא, שאף אם אתה אומר הזכות תולה, אין אתה מדהה את המים, ואין אתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו, שהרי המים בודקים תמיד את הסוטה ומבחינים בין טמאה לטהורה. ונחלקו אמוראים בגמרא **(סוטה ו, א)**: רב יוסף סובר, שלדעת חכמים זכות תולה לגמרי ואינה מתנוונה והולכת, והרי שאף רבי חולק על חכמים; ורב ששת סובר, שאף לדעת חכמים הרי היא מתנוונה והולכת, ולא בא רבי אלא לפרש דבריהם. ברם, **רש"י** מפרש, שאף רב ששת סובר, שחכמים חולקים על הפיסקה האחרונה של רבי: "לסוף היא מתה באותה מיתה", שאין זו אלא דעתו של רבי עצמו.

באור משנה ו

כבר למדנו לעיל (משנה ג), שאם לאחר שנתקדשה מנחת הסוטה בכלי שרת בטלה השקאתה, כגון אם קודם שנמחקה המגילה אמרה הסוטה: "איני שותה", או אפילו לאחר שנמחקה המגילה, אם אמרה: "טמאה אני" – מנחתה מתפזרת על הדשן, היינו שהיא נשרפת בבית הדשן הפנימי שבעזרה, שהיתה מיוחדת לשריפת פסולי קדשי הקדשים. משנתנו באה ללמד, שמשום שלושה דברים מנחת סוטה נשרפת: א. משום טומאה, היינו אם נטמאה המנחה לאחר שנתקדשה בכלי. ב. משום ביטול השקאתה של הסוטה, כמו שהבאנו לעיל; ג. משום כהונה, שאם אשת כהן מביאה מנחה, בין מנחת סוטה, בין שאר מנחה, מנחתה נשרפת, כמבואר במשנה.

נִטְמֵאת מִנְחָתָהּ עַד שֶׁלֹּא קָדְשָׁה בַּכֶּלִי – אם נטמאה מנחת הסוטה קודם שנתקדשה בכלי שרת, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת** – שנטמאו קודם שנתקדשו בכלי, **וְתִפָּדֶה** – פודים את המנחה הטמאה במעות, והיא יוצאת לחולין, ובמעות קונים מנחה אחרת, שהואיל ולא נתקדשה בכלי, אין עליה קדושת הגוף אלא קדושת דמים, הלכך אם נטמאה תיפדה. **וְאִם מִשֶּׁקָּדְשָׁה בַּכֶּלִי** – ואם נטמאה לאחר שנתקדשה בכלי שרת, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת** – שנטמאו לאחר שנתקדשו בכלי, **וְתִשָּׂרֵף** – שמשנתקדשה בכלי חלה עליה קדושת הגוף, ואין לה פדיון, ומאחר שאינה ראויה להיקרב, הרי היא טעונה שריפה בבית הדשן, כמו שבארנו לעיל. **וְאֵלּוּ שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת** – הואיל ואינן ראויות להיקרב ואין להן פדיון: **הָאוֹמֶרֶת: טְמֵאָה אֲנִי לָךְ** – כלומר שאמרה כן לאחר שנתקדשה המנחה בכלי שרת; **וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה** – שבאו עדים, לאחר שנתקדשה המנחה בכלי, והעידו על הסוטה שנטמאה; **וְהָאוֹמֶרֶת: אֵינִי שׁוֹתָה** – שלאחר שנתקדשה המנחה אמרה הסוטה, שאינה רוצה לשתות, אף על פי שהיא טהורה, **וְשֶׁבַּעֲלָהּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ** – שחזר בו הבעל, לאחר שנתקדשה המנחה, ואינו רוצה להשקותה, **וְשֶׁבַּעֲלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ** – ולא נודע הדבר אלא לאחר שנתקדשה המנחה בכלי; בכל אלו אין משקים את הסוטה (כלהלן ד, ב), והרי שאין מנחתה ראויה להיקרב, והואיל ואין תקנה למנחה, שהרי משנתקדשה בכלי אין לה פדיון, לפיכך טעונה שריפה בבית הדשן; **וְכָל הַנְּשׂוּאוֹת לַכֹּהֲנִים, מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת**– שכן מנחת כהן אינה נקמצת ככל המנחות אלא כולה נשרפת על המזבח, שנאמר **(ויקרא ו, סז)**: "וכל מנחת כהן כליל תהיה, לא תאכל", אבל מנחתה של אשת כהן אינה כולה כליל על המזבח כמנחת הכהן, אלא נקמצת היא כמנחות אחרות; ברם, לאחר שקרב הקומץ כהלכתו, אין שיירי המנחה נאכלים ככל המנחות הנקמצות, אלא דינם כדין מנחת הכהן שאינה נאכלת, מפני שיש לבעלה הכהן חלק במנחתה, הלכך נשרפים השיירים בבית הדשן.

יום שני

באור משנה ז

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת: "כל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות", היינו בין מנחת סוטה בין שאר מנחות חובה או נדבה, מוסיפה משנתנו ללמד, שיש בזה הבדל בין אשת כהן ובין בת כהן שנישאה לישראל; ואגב ענין זה באה המשנה לפרט הבדלים שבין כהן לכהנת.

לְכֹהֶנֶת? מִנְחַת כֹּהֶנֶת נֶאֱכֶלֶת, מִנְחַת כֹּהֵן אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת; כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת, וְכֹהֵן אֵינוֹ מִתְחַלֵּל; כֹּהֶנֶת מִטַּמְּאָה לַמֵּתִים, וְאֵין כֹּהֵן מִטַּמֵּא לַמֵּתִים; כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וְאֵין כֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים.

ח מַה בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה? הָאִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם, וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת; הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בַּנָּזִיר, וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת אֶת בְּנָהּ בַּנָּזִיר; הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו, וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ; הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ; הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ; וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בִּתָּהּ; הָאִישׁ נִסְקָל עָרֹם, וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרֻמָּה; הָאִישׁ נִתְלֶה, וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית; הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ.

פרק רביעי

א אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם — לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה, כט): "אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת

פירוש ברטנורא

נאכלת: **כהנת מתחללת.** מן התרומה ומן הכהונה. אם נבעלה לפסולים שוב אינה חוזרת לכשרותה לעולם: **כהן אינו מתחלל.** אם נשא גרושה חללה או זונה, אלא כל זמן שהוא עמה הוא פסול לעבודה, משגרשה חוזר להכשרו, דכתיב (שם כ"א) ולא יחלל זרעו, זרעו חלל, והוא אינו חלל: **כהנת מטמאה למתים.** דכתיב (שם) בני אהרן, ולא בנות אהרן: **ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים.** דחטאת ואשם ומנחה בכולהו כתיב (שם ו') כל זכר בבני אהרן יאכלנו:

ח האיש פורע ופורם. כשהוא מנוגע פורע את ראשו ופורם את בגדיו, דכתיב (שם י"ג) איש צרוע הוא וכו', איש פורע ופורם, ואין אשה פורעת ופורמת: **האיש מדיר בנו בנזיר.** בנו קטן. וחלה נזירתו עליו ואפילו לכשיגדל. ווו הלכה היא בנזיר ואין לה סמך מן התורה: **האיש מגלח על נזירות אביו.** אם נדר אביו בנזירות והפריש קרבנותיו ומת והיה בנו נזיר או שנדר בנזירות לאחר מיתת אביו. הרי הבן מגלח ביום מלאת ומביא קרבנות שהפריש אביו. וגם זו הלכה ואין לה סמך: **האיש מקדש את בתו.** מקבל קדושי בתו קטנה שלא מדעתה דכתיב (דברים כ"ב) את בתי נתתי לאיש הזה: **האיש נסקל ערום.** דכתיב (ויקרא כ"ד) ורגמו אותו, וא"א לומר אותו ולא אותה, דהא כתיב (דברים י"ז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא, אלא אותו בלא כסותו אבל אותה בכסותה: **האיש נתלה.** דכתיב (שם כ"א) ותלית אותו על עץ, אותו ולא אותה: **האיש נמכר בגניבתו.** דכתיב (שמות כ"ב) ונמכר בגניבתו, ולא בגניבתה:

ד א ארוסה ושומרת יבם. ארוסה שקנא לה ארוס ושומרת יבם שקנא לה יבם: **לא שותות.** דמעטינהו קרא: **ולא נוטלות כתובה.** שהיא גרמה לאסור

משניות מבוארות – קהתי

בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן, מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת – לאחר שקרב הקומץ על המזבח, שיירי מנחתה נשרפים בבית הדשן, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **וְכֹהֶנֶת,** – בת כהן – **שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרָאֵל, מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת** – שיירי מנחתה, לאחר שקרב הקומץ על המזבח, נאכלים לכהנים, כדין מנחת ישראל, וכן כהנת אלמנה או גרושה מנחתה נאכלת, שנאמר **(ויקרא ו, טז):** "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל", ודרשו חכמים: כהן ולא כהנת. **מַה בֵּין כֹּהֵן לְכֹהֶנֶת? מִנְחַת כֹּהֶנֶת נֶאֱכֶלֶת** – כמו ששנינו לעיל, **מִנְחַת כֹּהֵן אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת** – ואינה נקמצת, אלא כולה נשרפת על המזבח; **כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת** – אם נבעלה לפסול לה, נתחללה מן הכהונה לעולם, ואסורה לאכול בתרומה ולהינשא לכהן, **וְכֹהֵן אֵינוֹ מִתְחַלֵּל** – אם נשא גרושה, חללה, או זונה, אינו מתחלל לכהונה, אלא כל זמן שהוא עמה הרי הוא פסול לעבודה במקדש, ומשגירשה חוזר לכשרותו, שנאמר **(ויקרא כא, טז):** "ולא יחלל זרעו" – זרעו חלל, והוא אינו חלל. **כֹּהֶנֶת מִטַּמְּאָה לַמֵּתִים** – מותרת להיטמא למתים, **וְאֵין כֹּהֵן מִטַּמֵּא לַמֵּתִים** – שנאמר **(ויקרא כא, א):** "אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו", ודרשו חכמים: בני אהרן ולא בנות אהרן. **כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וְאֵין כֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים** – כגון חטאת ואשם ומנחה, שקדשי קדשים הם, ונאכלים לפנים מן הקלעים, התורה אמרה בכולם (במנחה – ויקרא ו, יא; בחטאת – שם שם, כב; באשם – שם ז, ו): "כל זכר בבני אהרן יאכלנה", "כל זכר בכהנים יאכלנה", ומכאן שכהן אוכל בקדשי קדשים, ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים. אבל קדשים קלים, כגון שלמי יחיד, נאכלים אף לנשים.

באור משנה ח

אגב המשנה הקודמת העוסקת בהבדלים שבין כהן לכהנת, באה משנתנו לפרט הבדלים שבין איש לאשה בכלל.

מַה בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה – בדיני התורה בכלל? **הָאִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם** – כשהוא מצורע פורע את ראשו ופורם את בגדיו, **וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת** – שנאמר **(ויקרא יג, מד-מה):** "איש צרוע הוא... והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע", **ודורשים חכמים:** "איש צרוע" – איש ולא אשה. ברם, אף האשה ישבת מחוץ לעיר ונחלטת בטומאת נגעים כאיש. **הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בַּנָּזִיר, וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת אֶת בְּנָהּ בַּנָּזִיר** – כמבואר במסכת נזיר (ד, ו), שאם אמר האב על בנו הקטן שיהא נזיר, הרי הוא נזיר (כשלא מיחה הבן ולא מיחו קרוביו), אבל כשאמרה האם על בנה הקטן שיהא נזיר, אינו נזיר, וזו הלכה מפי הקבלה; **הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו, וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ** – שרשאי הבן להביא קרבנות תגלחתו, כשמלאו ימי נזירותו, ממעות שהפריש אביו לקרבנות של נזירות עצמו ומת, כמבואר במסכת נזיר (ד, ז), ואף זו הלכה מפי הקבלה, שנאמרה בבן ולא בבת; **הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ** – לאמה, כשהיא קטנה, **וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ** – שנאמר **(שמות כא, ו):** "וכי ימכור איש את בתו לאמה", ודרשו: איש ולא אשה. **הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ** – כלומר שמקבל האב קידושין בשביל בתו הקטנה או הנערה, והיא מקודשת גמורה בכך, **וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בִּתָּהּ** – שנאמר **(דברים כב, טז):** "ואמר אבי הנערה אל הזקנים, את בתי נתתי לאיש הזה", ומכאן שאבי הנערה זכאי לקדש את בתו, ואין אמה זכאית לכך; **הָאִישׁ נִסְקָל עָרֹם, וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרֻמָּה** – משום כבודה, שלא תתבזה, כמבואר במסכת סנהדרין (ו, ג-ד); **הָאִישׁ נִתְלֶה** – לאחר שנסקל; **וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית** – שנאמר **(דברים כא, כב):** "ותלית אותו על עץ", ודרשו: אותו ולא אותה. **הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ** – שנאמר **(שמות כב, ב):** "ונמכר בגנבתו", ודרשו: בגנבתו ולא בגנבתה. ויש עוד הבדלים רבים בין איש לאשה (כמפורט בקידושין סוף פרק א. וכן: האיש נרצע ואין האשה נרצעת; האיש מפר נדרי בתו ואין אשה מפירה נדרי בתה; האיש מצווה על פריה ורביה ולא האשה, האיש נידון בבן סורר ומורה ולא האשה, ועוד), אלא כך היא דרך המשנה לשנות ולשייר ("תנא ושייר").

יום שלישי

באור משנה א

משנתנו דנה בנשים, שעל ידי קינוי וסתירה הן מפסידות את כתובתן, ואין משקים אותן את המים המרים, מפני שאינן בכלל דין סוטה.

אֲרוּסָה – שקינא לה הארוס ונסתרה, **וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם** – הממתנת

אִישָׁהּ", פְּרָט לַאֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, וּבַת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וְנָתִין — לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה.

ב וְאֵלּוּ לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה: הָאוֹמֶרֶת: טְמֵאָה אֲנִי, וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְהָאוֹמֶרֶת: אֵינִי שׁוֹתָה. אָמַר בַּעֲלָהּ: אֵינִי מַשְׁקֶה, וְשֶׁבַּעֲלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ — נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ וְלֹא שׁוֹתָה. מֵתוּ בַּעֲלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה.

פירוש ברטנורא

עצמה עליו, שנסתרה אחר קינוי, דמקינוי ואיסור לא אמעיט, דכתיב (במדבר ה) דבר אל בני ישראל כו', לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי: **תחת אישה.** ביושבת תחתיו הכתוב מדבר: **נתינה.** מן הגבעונים. ואסורים לבא בקהל: **לא שותות.** דלא נאמרה פרשה אלא בראויה לקיימה, דכתיב (שם) כי תשטה אשתו, בראויה לאישות הכתוב מדבר, פרט לאלמנה לכהן גדול וכו': **ולא נוטלות כתובה.** ואע"ג דשאר אלמנות לכהן גדול גובות כתובתן כדאמרינן בכתובות [ק: וכן ביבמות פד.] זו אין לה כתובה, שסתירתה גרמה לה:

ב אמר בעלה איני משקה ושבעלה בא עליה בדרך. שהוא גורם לה שלא תשתה, נוטלת כתובתה: **מתו בעליהן.** של כל סוטות הראויות לשתות, ולא הספיקו להשקותן עד שמתו: **ב"ש אומרים נוטלות כתובה.** דשטר העומד לגבות כגבוי דמי: **ולא שותות.** דכתיב (שם) והביא האיש את אשתו: **וב"ה אומרים לא שותות ולא נוטלות כתובתן.** כלומר מתוך שלא שותות אין נוטלות כתובתן, דשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי:

משניות מבוארות – קהתי

ליבם שייבמנה, וקינא לה היבם ונסתרה, **לֹא שׁוֹתוֹת** – את המים המרים, שכן הכתוב ממעט אותן מדין סוטה, כלהלן במשנתנו, **וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה** – שעל ידי הקינוי והסתירה גרמה הארוסה עצמה שתיאסר על בעלה, וכן גרמה היבמה לאסור עצמה על היבם; ואף על פי ששומרת יבם שזינתה, מותרת ליבם (עיין באורנו לעיל ב, ה-ו), מכל מקום יכול היבם לקנא לה, שאינו רוצה באשה פרוצה, ומאחר שנסתרה, הרי גרמה בזה ליאסר עליו (**רש"י; המאירי**), הלכך מפסידות הן את כתובתן; שכן נאמר בתחילת פרשת סוטה: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל", ודרשו חכמים, שפסוק זה בא לרבות ארוסה ושומרת יבם, שעל ידי קינוי וסתירה נאסרת הארוסה על בעלה, ושומרת יבם על יבמה, ולפיכך יוצאת הארוסה בגט, והיבמה בחליצה, ואינן נוטלות כתובה. ומה טעם אינן שותות? **שֶׁנֶּאֱמַר** – בפרשת סוטה: "ואת תורת הקנאות, **אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ"** – באשה היושבת תחת בעלה הכתוב מדבר, **פְּרָט לַאֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם** – שאינן יושבות תחת בעליהן, הלכך אינן שותות. **אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל** – כהן גדול שעבר ונשא אלמנה, **גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט** – כהן הדיוט שנשא בעבירה גרושה או חלוצה, **מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל** – ישראל שנשא בעבירה ממזרת או נתינה (עיין באורנו ביבמות ב, ד), **וּבַת יִשְׂרָאֵל** שנישאה בעבירה **לְמַמְזֵר וְנָתִין** – או לנתין, כל הנשים הללו, מאחר שנישאו לבעליהן באיסור, אם קינא להן הבעל ונסתרו, **לֹא שׁוֹתוֹת** – אין משקים אותן את המים המרים, שלא נאמרה פרשת סוטה אלא באשה הראויה לקיימה, שנאמר (**במדבר ה, יב**): "איש איש כי תשטה אשתו" – בראויה לאישות הכתוב מדבר, להוציא אלו שאסורות לבעליהן (**ספרי**), הלכך כל אלו אין להן דין סוטה, ואינן שותות; אבל יוצאות הן מבעליהן, **וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה** – אמנם כשהן יוצאות מבעליהן בלא קינוי וסתירה, יש להן כתובה, כמו ששנינו במסכת כתובות (יא, ו), אבל כשהן יוצאות על ידי קינוי וסתירה, אינן נוטלות כתובה, שעל ידי הקינוי והסתירה גרמו לעצמן להפסיד כתובתן.

לפי הרמב"ם, הטעם של כל אלו – אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכו' – שלא שותות, מפני שבעליהן באו עליהן באיסור, שכן כותב הרמב"ם (הל' סוטה ב, ח-ט). "כל איש שבא ביאה אסורה מימיו... אין המים המארירים בודקים את אשתו, שנאמר (במדבר ה, לא): "ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה" – בזמן שהאיש מנוקה מעוון אשה נושאת את עוונה. לפיכך אם היתה אשתו מחייבי לאוין או מחייבי עשה, אפילו שנייה, וקינא לה ונסתרה, אינה שותה, אלא תצא בלא כתובה, ותהיה אסורה עליו אף משום זה" (עיין שם "משנה למלך").

באור משנה ב

משנה זו באה ללמדנו בסוטות שאין משקים אותן את המים המרים, והן יוצאות מבעליהן, מפני שנאסרו עליהם, אלא שלענין כתובתן אין דינן שווה: יש מהן שאינן נוטלות כתובה, ויש שנוטלות כתובתן.

וְאֵלּוּ – הסוטות המפורטות להלן, **לֹא שׁוֹתוֹת** – את המים, **וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה** – הואיל והן גרמו לאסור עצמן על בעליהן: **הָאוֹמֶרֶת: טְמֵאָה אֲנִי** – לאחר קינוי וסתירה הודתה שנטמאה, והרי היא אסורה לבעלה; **וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה** – שראוה שנטמאה; **וְהָאוֹמֶרֶת: אֵינִי שׁוֹתָה** – היינו שאמרה כן קודם שנמחקה המגילה (כדלעיל ג, ג), אף על פי שאינה מודה שנטמאה; כל אלו אינן שותות, ויוצאות מבעליהן בלא כתובה, כמו שבארנו הטעם לעיל. אבל אם **אָמַר בַּעֲלָהּ: אֵינִי מַשְׁקֶה** – שהאשה הסכימה לשתות אלא שהבעל אינו רוצה להשקותה, **וְשֶׁבַּעֲלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ** – לאחר שנסתרה, כגון בזמן שעלה עמה לירושלים לבית דין הגדול (עיין לעיל א, ג), **נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ וְלֹא שׁוֹתָה** – כלומר אסורה היא לבעלה, מאחר שאינה שותה, אבל אינה מפסידה את כתובתה, הואיל והבעל גרם לה שלא תשתה. **מֵתוּ בַּעֲלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ** – סוטות שהיו ראויות לשתות את המים, ולא הספיקו להשקותן עד שמתו בעליהן, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה** – בגמרא מבואר טעמם, שסוברים הם: שטר העומד לגבות הרי הוא כגבוי, כלומר מי שיש לו שטר חוב על חברו בשיעבוד נכסים, הרי בעל השטר מוחזק בנכסים, ונמצא שהאשה היא המוחזקת בנכסים המשועבדים לכתובה, ויורשי הבעל הם התובעים, לפיכך על יורשי הבעל להביא ראיה שנטמאה, שהמוציא מחברו עליו הראיה, וכיון שאין להם ראיה, חייבים לשלם לה כתובתה, **וְלֹא שׁוֹתוֹת** – שנאמר בפרשת סוטה (**במדבר ה, טז**): "והביא האיש את אשתו", והרי מת. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא שׁוֹתוֹת** – מהטעם האמור לעיל, **וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה** – שסוברים בית הלל: שטר העומד לגבות אינו כגבוי, ונמצא שהאשה היא התובעת כתובתה מן היורשים, ועליה להביא ראיה שלא נטמאה, וכיון שאין לה ראיה, אינה נוטלת את הכתובה מספק שמא נטמאה.

יום רביעי
באור משנה ג

למדנו לעיל (משנה א), שאם אדם נשא אשה באיסור, כגון כהן גדול שנשא אלמנה או כהן הדיוט שנשא גרושה וכיוצא בזה, וקינא לה בעלה ונסתרה, אינה שותה ואינה נוטלת כתובה, שנאמר (במדבר ה, יב): "כי תשטה אשתו", בראויה לאישות הכתוב מדבר. – משנתנו מוסיפה לדון בנשים שאינן ראויות לאישות, כגון אלמנה שהיא מעוברת מבעלה המת, או מינקת תינוקה, שכן חכמים אסרו את המינקת להינשא עד שיהא תינוקה בן שנתיים, שהוא זמן היניקה, ומבואר הטעם בגמרא (יבמות מב, ב): שמא תתעבר, ויתעכר החלב, וימות התינוק מרעב. ובירושלמי מובא: הנושא מעוברת חברו ומינקת חברו, עליו הכתוב אומר (משלי כג, י): "אל תסג גבול עולם, ובשדי יתומים אל תבוא". כן דנה משנתנו בנשים שאינן ראויות לילד, ויש בזה מחלוקת תנאים, כפי שיבואר במשנה.

ג מְעֻבֶּרֶת חֲבֵרוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵרוֹ — לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָכוֹל הוּא לְהַפְרִישָׁהּ, וּלְהַחֲזִירָהּ לְאַחַר זְמַן. אֵילוֹנִית וּזְקֵנָה וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד — לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יָכוֹל הוּא לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת הֵימֶנָּה. וּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים — אוֹ שׁוֹתוֹת, אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה.

ד אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. אֵשֶׁת סָרִיס שׁוֹתָה. עַל יְדֵי כָּל הָעֲרָיוֹת מְקַנְּאִין, חוּץ מִן הַקָּטָן וּמִמִּי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ.

ה וְאֵלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּאִין לָהֶן: מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעֲלָהּ אוֹ נִשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין; לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ

פירוש ברטנורא

ג מעוברת חבירו. שמת או גרשה והניחה מעוברת או מניקה. ואסרוה חכמים לינשא עד שיהיה הולד בן שתי שנים. והלך זה ונשאה קודם הזמן, וקינא לה ונסתרה: **לא שותה.** שהרי אינה ראויה לקיימה, דס"ל לר"מ הנושא מעוברת חבירו או מינקת חבירו יוציא ולא יחזיר עולמית. ואין הלכה כרבי מאיר: **יכול הוא להפרישה.** עד כ"ד חדשים ולהחזירה, הלכך ראויה לאישות קרינא בה: **איילונית.** דוכרניתא דלא ילדה: **ושאינה ראויה לילד.** ששתתה כוס עקרין. ואסור לקיימן למי שאין לו בנים: **ר"א אומר יכול הוא לישא אשה אחרת.** ויהיה מותר לקיים את זאת, הלכך ראויה לאישות היא. ואין הלכה כר' אליעזר:

ד אשת כהן שותה ומותרת לבעלה. אם נמצאת נקיה. דמהו דתימא הואיל ואשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, ניחוש לה שמא נאנסה ולכך לא בדקוה המים, קמ"ל: **אשת סריס שותה.** דלא תימא מבלעדי אישך אמר רחמנא, והאי לאו בר הכי הוא, קמ"ל: **על ידי כל העריות מקנאים.** אם קינא לה מאביה או מאחיה ומאחד מכל עריות, ונסתרה, הוי קינוי ונאסרת עליו ושותה. דלא תימא נטמאה ב' פעמים, אחד לבעל ואחד לבועל, היכא דמתסרא עליה בהאי זנות, לאפוקי הא דאסירא עליה וקיימא אימא לא קא משמע לן: **חוץ מן הקטן.** פחות מבן ט' שנים ויום אחד, שאין ביאתו ביאה, כך פירש רמב"ם. ולי נראה קטן פחות מבן י"ג שנה ויום א' ולא הביא סימנים, דכתיב (במדבר ה) ושכב איש אותה, איש ולא קטן: **וממי שאינו איש.** למעוטי בהמה:

ה אלו שב"ד מקנאין להם. אם רואים אותם שמתנהגות בפריצות: **ולא להשקותה אמרו.** דהא בעינן והביא האיש את אשתו, וליכא. ובעלה נמי לכשיבא

משניות מבוארות – קהתי

מְעֻבֶּרֶת חֲבֵרוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵרוֹ – מי שעבר על איסור החכמים ונשא אלמנה או גרושה שהיא מעוברת מבעלה הראשון, או מינקת תינוקה, **לֹא שׁוֹתוֹת** – אם קינא להן ונסתרו, אין משקים אותן את המים המרים, מפני שאינן ראויות לו לקיימן, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה** – ואינן זכאיות לתבוע כתובה; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שרבי מאיר אומר: לא ישא אדם מעוברת חברו ומינקת חברו; ואם נשא, יוציא ולא יחזיר עולמית (**גמרא**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָכוֹל הוּא לְהַפְרִישָׁהּ, וּלְהַחֲזִירָהּ לְאַחַר זְמַן** – כשייגמר זמן היניקה; חכמים חולקים על רבי מאיר וסוברים, שמי שעבר ונשא מעוברת חברו ומינקת חברו, יוציא, ולכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס; הלכך ראויה לאישות היא, שהרי יכול הוא להוציאה, ולהחזירה לאחר זמן היניקה; ומכאן, אם קינא לה ונסתרה, יש לה דין סוטה, ומשקים אותה את המים. **אֵילוֹנִית** – אשה שאינה מסוגלת ללדת מטבע ברייתה, והיא מכונה "איילונית" מלשון "איל" (זכר), מפני שאין לה סימני אשה, **וּזְקֵנָה** – שחדל להיות לה אורח כנשים, **וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד** – כגון ששתתה כוס עקרין, כל אלו **לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה** – שאינן ראויות לאישות, משום מצוות פריה ורביה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:** ראויות לאישות הן, שכן **יָכוֹל הוּא לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת** – מלבדן, **וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת הֵימֶנָּה** – ויהא מותר לקיים את אלו; הלכך אם קינא להן ונסתרו, הרי הן שותות. ואין הלכה כרבי אליעזר. **וּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים, אוֹ שׁוֹתוֹת, אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה** – כמו ששנינו במשנה הקודמת, שהאומרת "איני שותה" יוצאת בלא כתובה.

באור משנה ד

אֵשֶׁת כֹּהֵן – שקינא לה בעלה ונסתרה, **שׁוֹתָה** – את המים המרים, **וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ** – אם נמצאה טהורה, היינו שלא בדקוה המים, הרי היא מותרת לבעלה. משנתנו באה להשמיע שאף על פי שאשת כהן דינה חמור מאשת ישראל, שכן אשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, ואילו אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, ואם נעשתה סוטה, הרי אפשר לחשוש שמא נאנסה, ולכן אין המים בודקים אותה, ותהא אסורה לבעלה הכהן, מכל מקום אין חוששים לכך, ודינה כאשת ישראל, שאם המים לא בדקוה, הרי היא מותרת לבעלה; ואפילו התחילו חלאים אחרים לבוא עליה, וחלו שאר אבריה, כל שלא צבתה בטנה ולא התחיל ירכה לנפול, הרי זו מותרת (**גמרא; רמב"ם**); כן מבואר בגמרא, שהואיל וכתוב בפרשת סוטה (**במדבר ה, יג**): "והיא לא נתפשה" (לא נאנסה), ומשמע: אבל אם נתפשה מותרת, אפשר היה לומר, שלא נאמרה פרשה סוטה אלא באשת ישראל, אבל אשת כהן, כיון שאפילו נתפשה אסורה, אין משקים אותה, לפיכך באה המשנה להשמיענו, שאף אשת כהן שותה. **אֵשֶׁת סָרִיס שׁוֹתָה** – אף על פי שנאמר בפרשת סוטה (**שם שם, כ**): "ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך", והרי שמדובר באשה שבעלה אינו סריס, מכל מקום אין הכתוב בא למעט אשת סריס; ואף זו, אם קינא לה בעלה ונסתרה, הרי היא שותה את המים. **עַל יְדֵי** – בשביל – **כָּל הָעֲרָיוֹת מְקַנְּאִין** – יכול הבעל לקנא לאשתו, שלא תיסתר עם אנשים האסורים עליה משום גילוי עריות, ואפילו עם אלה שמותרת להתייחד עמהם, כגון עם אביה או עם בנה (**המאירי עפ"י הירושלמי**), ואם נסתרה עם אחת מהעריות לאחר שקינא לה, הרי היא נאסרת עליו עד שישקוה את המים. בגמרא מבואר: הואיל ונאמרו בפרשת סוטה פעמיים "נטמאה" (**במדבר ה, כז; כט**) ודרשו: אחד לבעל ואחד לבועל, כלומר שעל ידי טומאה זו נאסרה אף על הבועל (לכשתתגרש מבעלה), הרי אפשר לומר, שלגבי העריות אין קינויו קינוי, כיון שאסורה היא עליהן בלאו הכי, ואם כן אין משקים אותה, לפיכך באה המשנה להשמיענו: "על ידי כל העריות מקנין" – אף לגבי העריות מועיל קינויו, ומשקים אותה, שלא נדרש הכתוב אלא לגופו, אבל אינו בא למעט עריות; **חוּץ מִן הַקָּטָן** – היינו פחות מבן תשע שנים ויום אחד, שאין ביאתו ביאה (**רמב"ם**); ויש מפרשים: פחות מבן שלוש עשרה שנה ויום אחד שלא הביא סימני נערות, שנאמר בפרשת סוטה (**במדבר ה, יג**); "ושכב איש אותה" – איש ולא קטן (**ברטנורא; ועיין תוספות רבי עקיבא איגר**); **וּמִמִּי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ** – כגון בהמה, כלומר שאם קינא הבעל לאשתו, שלא תיסתר עם קטן או עם בהמה, אין קינויו קינוי, ואין כאן דין סוטה.

יום חמישי

באור משנה ה

משנה זו באה ללמדנו, שאם מרננים אחרי אשה שמתנהגת בפריצות, ובעלה אינו יכול לקנא לה, כגון שנתחרש, או שהיה חבוש בבית האסורים, בית הדין קוראים

אָמְרוּ, אֶלָּא לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף לְהַשְׁקוֹתָהּ, לְכְשֶׁיֵּצֵא בַּעֲלָהּ מִבֵּית הָאֲסוּרִין — יַשְׁקֶנָּה.

פרק חמישי

א כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, כָּךְ הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה, כב; כז): "וּבָאוּ", "וּבָאוּ". כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל, כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם שם, כז; כט): "נִטְמְאָה", "וְנִטְמְאָה"; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּךְ הָיָה דּוֹרֵשׁ זְכַרְיָה בֶּן הַקַּצָּב. רַבִּי אוֹמֵר: שְׁנֵי פְּעָמִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה: "אִם־נִטְמְאָה", "נִטְמְאָה" — אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל.

ב בּוֹ בַיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: "וְכָל כְּלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא" (ויקרא יא, לג),

פירוש ברטנורא

אינו יכול להשקותה בקינוי זה, דבעינן וקינא והביא. ור"י לא בעי וקינא והביא. ואין הלכה כר"י. וסומא אינו משקה את אשתו, שנאמר (שם) מעיני אישה. וממה שנאמר (שם) אשה תחת אישה, למדנו שכל המונע הבעל מלהשקות מונע האשה מלשתות אם היה אותו הדבר באשה, לפיכך אם היתה היא סומא אינה שותה. ואם היתה חגרת אינה שותה, שנאמר (שם) והעמיד אותה הכהן. וכן אם היתה גדמת, שנאמר (שם) ונתן על כפיה. או אלמת, דבעינן ואמרה האשה. וכן אם היה הבעל חגר או גדם או אלם אינו משקה מדכתיב אשה תחת אישה כדאמרן:

ה א כך בודקים אותו. את הבועל: **ובאו ובאו.** שניהם בוי"ו יתירא לדרשא: **נטמאה ונטמאה.** וי"ו יתירא דבונטמאה שניה לדרשא: **רבי אומר שני פעמים וכו'.** רבי לא דריש וי"ו יתירה כר"ע, אלא רבוי דקראי קא דריש, בין בובאו ובאו, בין בנטמאה ונטמאה:

ב בו ביום דרש. כל היכי דתנינן בו ביום, ביום שהושיבו את ר' אלעזר בן עזריה לנשיאות שנתרבו התלמידים, שנתנו רשות לכל ליכנס. ומשום דהך

משניות מבוארות – קהתי

לה, ואומרים לה: אל תסתתרי עם איש פלוני, ואם נסתרה אחר כך, ושהתה כדי טומאה, בית הדין אוסרים אותה על בעלה, והיא מפסידה כתובתה. ונחלקו תנאים במשנתנו, אם על סמך קינוי בית הדין יכול הבעל להשקותה, כגון אם קינאו לה כשהיה חבוש בבית האסורים, ואחר כך יצא מבית האסורים.

וְאֵלּוּ – הנשים, **שֶׁבֵּית דִּין מְקַנִּין לָהֶן** – אם מרננים אחריהן, כמו שבארנו לעיל: **מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעֲלָהּ** – אשה שבעלה נעשה חרש, **אוֹ נִשְׁתַּטָּה** – נעשה שוטה, **אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין** – הואיל ובכל אלו אין הבעל יכול לקנא לה, לפיכך אמרו חכמים שבית דין מקנאים לה; אבל **לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ אָמְרוּ** – כלומר שאין קינוי בית דין מועיל להשקותה את המים כדין סוטה, שכן בפרשת סוטה נאמר **(במדבר ה, טו):** "והביא האיש את אשתו", ואין כאן "האיש". ואף הבעל לכשיבריא או לכשיצא מבית האסורים, אינו יכול להשקותה על סמך קינוי בית הדין, שנאמר **(שם שם, יד-טו):** "וקינא את אשתו", "והביא האיש את אשתו" – מי שקינא הוא יביא **(גמרא סוטה כז, א)**, כלומר אם הבעל קינא לה, הרי הוא מביאה אל הכהן להשקותה, אבל אם בית דין קינאו לה, ולא הבעל, אין הבעל יכול להביאה אל הכהן להשקותה; ואין קינוי בית דין מועיל **לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ** – כלומר לאסרה על בעלה ולהפסידה כתובתה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף לְהַשְׁקוֹתָהּ** – אמרו חכמים, שבית דין מקנאים לה, והיינו: **לְכְשֶׁיֵּצֵא בַּעֲלָהּ מִבֵּית הָאֲסוּרִין, יַשְׁקֶנָּה** – על סמך קינוי בית הדין, שלדעת רבי יוסי, מה שנאמר בסוטה "וקנא... והביא", אין זה דווקא. יש מפרשים דברי רבי יוסי: אף להשקותה – יכולים בית הדין, וכן לכשיצא בעלה מבית האסורין ישקנה – על סמך קינוי בית הדין, כלומר שלדעת רבי יוסי בין בית דין ובין הבעל יכולים להשקותה **(המאירי)**. מכל מקום אין הלכה כרבי יוסי.

באור משנה א

משנתנו באה להשמיע, שאף האיש, שהסוטה זינתה עמו, נענש כמותה בעונש המים המאררים, היינו שאף הוא מת באותה מיתה, תוך צביית הבטן ונפילת הירך. כן באה המשנה ללמד, שאם לא שתתה את המים, הרי היא אסורה לבועל כשם שהיא אסורה לבעל.

כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ – את הסוטה, שאם נטמאה, תצבה בטנה ותפול ירכה, ותמות, **כָּךְ הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתוֹ** – את הבועל, שאף הוא נענש כמותה, בכל מקום שהוא, בצביית בטן ובנפילת ירך, **שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָאוּ", "וּבָאוּ"** – בגמרא מבואר: שלוש פעמים כתוב בפרשת סוטה "ובאו המים": א. "ובאו המים המאררים האלה במעיך" **(במדבר ה, כב)**; ב. "ובאו בה המים המאררים למרים" **(שם שם, כד)**; ג. "ובאו בה המים המאררים למרים וצבתה בטנה ונפלה ירכה" **(שם שם, כז)** – פסוק אחד (היינו כ"ד) בא לצוואה, שהקב"ה גוזר ומצוה, שיבואו בה המים המאררים למרים; ופסוק אחד (היינו כ"ז) בא לעשייה, שהקב"ה מודיע ומבטיח לישראל שיבדקוה המים; ופסוק אחד (כ"ב) בא לידיעה, כלומר להודיענו שיבואו בה המים "לצבות בטן ולנפיל ירך", שהואיל ובקללה הקדים הכהן ירך לבטן, כמו שכתוב **(שם שם, כא)**: "בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה", לפיכך חוזר הכהן ומודיע, שתיענש כסדר ביאתם לגוף, תחילה "לצבות בטן" ואחר כך "לנפיל ירך" (עיין לעיל א, ז), שלא להוציא לעז על המים (שיאמרו הבריות: לא עשו המים כסדר הקללה, ואין פורענות זו באה על ידן – **רש"י**); ודורש רבי עקיבא מייתור אות וי"ו של כל תיבת "ובאו", שכל מה שנאמר בביאת המים לגבי הסוטה, נאמר גם לגבי הבועל, היינו שייענש כמותה. **כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל** – אם לא שתתה את המים, כגון שהודתה שנטמאה, או שלא רצתה לשתות, או שבעלה לא רצה להשקותה, וכיוצא בזה, **כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל** – אם מת בעלה, או לאחר שנתגרשה ממנו, אסורה היא להינשא לבועל, **שֶׁנֶּאֱמַר: "נִטְמְאָה", "וְנִטְמְאָה"** – כתוב אחד אומר: "והיתה אם נטמאה ותמעל מעל באישה", ופסוק אחר אומר: "זאת תורת הקנאות אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה", ובא ייתור הוי"ו של "ונטמאה" לדרשה, שכשם שנאסרה לבעל, כך אסורה היא לבועל; **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – הדורש וי"ו יתירה. **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּךְ הָיָה דּוֹרֵשׁ זְכַרְיָה בֶּן הַקַּצָּב** – את הוי"ו היתירה, כרבי עקיבא. **רַבִּי אוֹמֵר: שְׁנֵי פְּעָמִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה: "אִם־נִטְמְאָה", "נִטְמְאָה", אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל** – רבי אינו דורש וי"ו יתירה, אלא לומד ממה שכתוב בפרשת סוטה פעמיים "נטמאה", שאסורה היא מחמת טומאה זו גם לבעל וגם לבועל.

יום ששי

באור משנה ב

כל מקום שנאמר במשנה "בו ביום", פירושו: ביום שהושיבו את רבי אלעזר בן עזריה נשיא בישיבה ביבנה (עיין גמרא ברכות כח, א), שכל זמן שהיה רבן גמליאל נשיא, היה מכריז ואומר: כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו, אל ייכנס לבית המדרש. וכשנתמנה רבי אלעזר בן עזריה נשיא, ניתנה רשות לכל התלמידים להיכנס, ורבתה תורה בו ביום, ולא היתה הלכה תלויה בבית המדרש (בספק) שלא פירשוה ("מתוך שרבו התלמידים. רב החידוד והפלפול" – רש"י). ואגב דרשת רבי עקיבא במשנה הקודמת, מובאות בפרקנו שלוש דרשות (בעניינים שונים), שדרש רבי עקיבא בו ביום. – רש"י מפרש, שנראה לו, שאף הדרשה של "נטמאה", "ונטמאה" (ששנינו במשנה הקודמת) בו ביום נאמרה, ולפיכך נישנו כאן משניות אלו. – לענין משנתנו יש להקדים, ששרץ מת הוא אב הטומאה, ואם נגע בו אדם או כלי, הריהו נעשה ראשון לטומאה, ואין ראשון לטומאה מטמא אלא אוכלים ומשקים; ואם נגע

אֵינוֹ אוֹמֵר "טָמֵא" אֶלָּא "יִטְמָא" — לְטַמֵּא אֲחֵרִים, לִמֵּד עַל כִּכָּר שֵׁנִי שֶׁמְּטַמֵּא אֶת הַשְּׁלִישִׁי. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִי יְגַלֶּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ, רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי! שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר: עָתִיד דּוֹר אַחֵר לְטַהֵר כִּכָּר שְׁלִישִׁי, שֶׁאֵין לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טָמֵא, וַהֲלֹא עֲקִיבָא תַּלְמִידְךָ מֵבִיא לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא".

ג בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: "וּמַדֹּתָם מִחוּץ לָעִיר אֶת־פְּאַת־קֵדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה" וְגוֹ' (במדבר לה, ה), וּמִקְרָא אַחֵר אוֹמֵר (שם שם, ד): "מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב". אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֶלֶף אַמָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "אַלְפַּיִם אַמָּה", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אַלְפַּיִם אַמָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "אֶלֶף אַמָּה", הָא כֵּיצַד? אֶלֶף אַמָּה מִגְּרָשׁ וְאַלְפַּיִם אַמָּה תְּחוּם שַׁבָּת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אֶלֶף אַמָּה מִגְּרָשׁ וְאַלְפַּיִם אַמָּה שָׂדוֹת וּכְרָמִים.

ד בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: "אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר" (שמות טו, א), שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר"? מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנִין אַחֲרָיו שֶׁל מֹשֶׁה עַל כָּל

פירוש ברטנורא

דרשה דנטמאה ונטמאה נמי בו ביום נדרשה, נקטינהו לכל הנך הכא: **כלי חרס.** הוא ראשון, שנטמא מן השרץ שהוא אב. והאוכל שבתוכו שני שטמאו הכלי: **אינו אומר טמא.** כל אשר בתוכו טמא. אלא יטמא, למדרש ביה נמי יטמא, שמטמא את אחרים: **למד על כבר שני.** להכי נקט כבר, לפי שהוא מצוי בתנור: **שמטמא את השלישי.** ואפילו בחולין. דקרא סתמא כתיב: **דור אחר.** מן העתידים לבא. שיטהר את השלישי, ואף בתרומה, שאין לו מקרא מן התורה: **והרי עקיבא תלמידך מביא לו ראיה מן המקרא שהוא טמא.** אף בחולין. ואין הלכה כר"ע, דאין שני עושה שלישי בחולין, אלא בתרומה:

ג מגרש. רחבה פנויה מזריעה ומאילנות לנוי העיר: **ואלפים.** לא הוזכר לתתם ללויים ולא נאמרו אלא ליציאת תחום שבת: **שדות וכרמים.** ואלפים סביב נתנו ללוים. מהם הניחו אלף סביב העיר למגרש, והשאר שדות וכרמים. והלכה כרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, שתחום אלפים אמה דרבנן:

ד שאין ת"ל לאמר. שאין דומה לשאר לאמר שבתורה שהשכינה מדברת למשה לאמר הדבור לישראל, אבל כאן אין לומר כן: **כקורין את ההלל.** ראשי פרקים בלבד היו עונים אחריו:

משניות מבוארות – קהתי

אוכל בראשון לטומאה, הרי זה נעשה שני לטומאה, וההלכה היא, ששני לטומאה עושה שלישי לטומאה בתרומה, אבל לא בחולין, ושלישי עושה רביעי לטומאה בקודש. ברם, רבי עקיבא בא ודרש מן הכתוב בתורה, ששני לטומאה עושה שלישי אף בחולין.

בּוֹ בַּיּוֹם – ביום שמינו את רבי אלעזר בן עזריה נשיא בישיבה ביבנה, כמו שבארנו לעיל, **דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: "וְכָל כְּלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא"** – כתוב זה פירושו, שאם נפל שרץ לתוך כלי חרס, היינו לאוויר הכלי (שכן כלי חרס מיטמא מאווירו), נטמא הכלי, ונעשה ראשון לטומאה, והוא חוזר ומטמא את האוכלים שבתוכו להיות שני לטומאה, ובא רבי עקיבא ודרש: **אֵינוֹ אוֹמֵר "טָמֵא"** – אין הכתוב אומר: "כל אשר בתוכו טמא", **אֶלָּא "יִטְמָא"** – כלומר שקוראים: "יטמא" (בבניין כבד), היינו **לְטַמֵּא אֲחֵרִים,** ומכאן שהכתוב **לִמֵּד עַל כִּכָּר שֵׁנִי** – כגון כיכר שהיה בתנור (התנורים בימיהם היו עגולים חרס), ונפל שרץ מת לתוך התנור, ונמצא הכיכר שבתוכו שני לטומאה, כמו שבארנו לעיל, **שֶׁמְּטַמֵּא אֶת הַשְּׁלִישִׁי** – שכיכר זה מטמא כיכר אחר הנוגע בו, ועושהו שלישי לטומאה. **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִי יְגַלֶּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ, רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** – הלואי והיית עדיין חי! **שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר: עָתִיד דּוֹר אַחֵר לְטַהֵר כִּכָּר שְׁלִישִׁי** – כלומר שעתידים בדורות הבאים לטהר כיכר שלישי אף בתרומה, **שֶׁאֵין לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טָמֵא** – שדין שלישי לטומאה בתרומה אין לו עיקר מן התורה, אלא שלמדו אותו מקל וחומר, ויש עליו פירכא (כמו שמובא בגמרא סוטה כט, א). **וַהֲלֹא עֲקִיבָא תַּלְמִידְךָ מֵבִיא לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טָמֵא** – שכיכר שלישי טמא אף בחולין, **שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא"** – כמבואר לעיל. **ברם,** אין הלכה כרבי עקיבא.

באור משנה ג

משנתנו עוסקת בענין תחום שבת, והיא באה להשמיענו, שרבי עקיבא דרש מן הכתוב, שהוא אלפיים אמה, כלומר שאסור מן התורה ללכת בשבת חוץ לאלפיים אמה ממקום מושבו. ברם, לדעת רוב התנאים, תחום שבת של אלפיים אמה אינו אלא מדברי סופרים.

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: מקרא אחד אומר בפרשת ערי הלויים: **"וּמַדֹּתָם מִחוּץ לָעִיר אֶת־פְּאַת־קֵדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה" וְגוֹ'** – ומסיים הכתוב: "זה יהיה להם מגרשי הערים", **וּמִקְרָא אַחֵר אוֹמֵר** "ומגרשי הערים אשר תתנו ללויים, **מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב"** – והרי שני הכתובים סותרים זה את זה, **אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֶלֶף אַמָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "אַלְפַּיִם אַמָּה", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אַלְפַּיִם אַמָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "אֶלֶף אַמָּה", הָא כֵּיצַד** – יתקיימו שני כתובים אלו? אלא אומר רבי עקיבא: מה שכתוב "אלף אמה סביב", זה **אֶלֶף אַמָּה מִגְּרָשׁ** – מקום פנוי מבתים ומנטעים לשם נוי העיר, ושיהיה לה אוויר **(רש"י), וְאַלְפַּיִם אַמָּה תְּחוּם שַׁבָּת** – כלומר: ומה שכתוב "ומדותם מחוץ לעיר... אלפים באמה", לא נאמר כדי לתתן ללויים, אלא בא הכתוב ליתן תחום לשבת, לומר לך שעד אלפיים אמה מחוץ לעיר מותר לילך בשבת ותו לא; ומכאן שתחום אלפיים אמה בשבת הוא מן התורה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר:** שני הכתובים נאמרו בענין מגרשי הלויים, **אֶלֶף אַמָּה מִגְּרָשׁ וְאַלְפַּיִם אַמָּה שָׂדוֹת וּכְרָמִים** – כלומר שאלפיים אמה ניתנו ללויים מסביב לעיר, מהן אלף אמה מגרש, והשאר לשדות ולכרמים **(רש"י; ברטנורא; ועיין גמרא עירובין נו, ב),** אבל הרמב"ם כותב, שניתנו ללויים שלושת אלפים אמה מחוץ לעיר (כפשט לשון המשנה) אלף הראשונים למגרש, ואלפיים שמודדים מחוץ למגרש לשדות ולכרמים **(הל' שמיטה ויובל יג, אב).** מכל מקום רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי חולק על רבי עקיבא וסובר, שתחום אלפיים אמה בשבת אינו מן התורה אלא מדברי סופרים.

שבת קודש

באור משנה ד

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: "אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר" – שאין הכתוב צריך לומר כאן "לאמר", שכן בכל מקום אחר בתורה משמעו: לאמר לאחרים, היינו שדיבר ה' למשה לאמר את הדברים לישראל, אבל כאן הרי אין לפרש כך, **וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר"** – ומה בא הכתוב ללמד כאן בלשון "לאמר"? ודרש רבי עקיבא: **מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנִין אַחֲרָיו שֶׁל מֹשֶׁה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר, כְּקוֹרְאִין אֶת הַהַלֵּל** – בגמרא מובאת ברייתא: "בו ביום דרש רבי עקיבא: בשעה שעלו ישראל מן הים, נתנו עיניהם

דָּבָר וְדָבָר, כְּקוֹרְאִין אֶת הַהַלֵּל; לְכָךְ נֶאֱמַר "לֵאמֹר". רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע, וְלֹא כְּקוֹרִין אֶת הַהַלֵּל.
ה בּוֹ בַיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הֶרְקָנוֹס: לֹא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מֵאַהֲבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יג, טו): **"הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אֲיַחֵל". וַעֲדַיִן הַדָּבָר שָׁקוּל: לוֹ אֲנִי מְצַפֶּה, אוֹ אֵינִי מְצַפֶּה? תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם כז, ה): **"עַד אֶגְוַע לֹא־אָסִיר תֻּמָּתִי מִמֶּנִּי", מְלַמֵּד שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִי יְגַלֶּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ, רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי! שֶׁהָיִיתָ דּוֹרֵשׁ כָּל יָמֶיךָ, שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַמָּקוֹם אֶלָּא מִיִּרְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם א, ח): **"אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע", וַהֲלֹא יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִיד תַּלְמִידְךָ לְמֵד שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה.**

פירוש ברטנורא

ה מאהבה. שאהב את המקום: **שקול.** משקלו שוה אינו מכריע לכאן ולכאן. יש לו הכתוב בוי"ו ומשמעותו כאילו היה לא באל"ף ומשמעותו כאילו כתוב בוי"ו. הן יקטלני, הלא הוא הורגני לא איחל לו עוד. או לו אני מיחל: **מיראה.** מדאגת פורענות שלא תבא עליו: **ירא אלהים.** ולא אוהב אלהים:

משניות מבוארות – קהתי

לומר שירה, וכיצד אמרו שירה? כגדול המקרא את "הלל", והן עונין אחריו ראשי פרקים: משה אמר "אשירה לה'". והן אומרים "אשירה לה'"; משה אמר "כי גאה גאה", והן אומרים "אשירה לה'". וכך היה גם מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים: אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל לציבור, להוציאן ידי חובתן, הוא מתחיל ואומר "הללויה", וכל העם עונים "הללויה"; וחוזר ואומר "הללו עבדי ה'", וכל העם עונים "הללויה"; וחוזר ואומר "הללו את שם ה'", וכל העם עונים "הללויה"; וכן עד סוף הפרק; וכשמגיע הקורא לראש הפרק השני, עונים אחריו ראש הפרק, ואחר כך חוזרים ועונים "הללויה", כיצד? כשהוא אומר "בצאת ישראל ממצרים", כל העם חוזרים ואומרים "בצאת ישראל ממצרים", והקורא אומר "בית יעקב מעם לועז", וכל העם עונים "הללויה" (**רמב"ם הל' חנוכה ג, יב-יד**). ויש מפרשים, שבכל פרק, מתחילתו ועד סופו, היו עונים ראש אותו הפרק (**תוספות**), **לְכָךְ נֶאֱמַר "לֵאמֹר"** – ללמד, שאחרי כל דבר ודבר שאמר משה, היו ישראל עונים ואומרים "אשירה לה'", כמבואר לעיל. ויש דעה, שגם בשירת הים יש פרקים (**חידושי אגדות מהרש"א**), והיו עונים בראשי פרקים. **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע** – בברייתא בגמרא מבואר: כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת, שהוא פותח תחילה, והן עונים אחריו, ומפרש רש"י: כמלמד תינוקות שהוא תדיר בבית הכנסת ופורס על שמע לעשרה הנועדים, היינו שמתחיל בברכות שלפני קריאת שמע, והן עונין אחריו וקורין כולן יחד; וכך שרתה רוח הקודש על כולם וכיוונו יחד את השירה, ככתבה; וזהו שכתוב: "ויאמרו לאמר", שאמרו יחד את השירה כולה לאחר שפתח בה משה (**עיין תוספות, שמובא שם מהתוספתא פירוש אחר**), **וְלֹא כְּקוֹרִין אֶת הַהַלֵּל** – לא כגדול המקרא את ההלל, ואף לא כקטן המקרא את ההלל, שכן בברייתא בגמרא יש דעה שלישית, שאמרו את שירת הים כקטן המקרא את ההלל, שהציבור עונים אחריו כל מה שהוא אומר, פסוק אחרי פסוק, וכך משה אמר "אשירה לה'", וישראל אומרים אחריו "אשירה לה'"; משה אמר "כי גאה גאה" והם אומרים "כי גאה גאה" וכו'; לפיכך מסיים רבי נחמיה: ולא כקורין את ההלל – ששירת הים לא נאמרה כלל כקריאת הלל.

באור משנה ה

משנתנו דנה באיוב, אם עבד את ה' מאהבה או מיראה, והובאה כאן משנה זו אגב משנה ב, שכן בשתיהן נזכר: "אמר רבי יהושע: מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי".

בּוֹ בַיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הֶרְקָנוֹס: לֹא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מֵאַהֲבָה – משום שאהב את ה', **שֶׁנֶּאֱמַר: "הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אֲיַחֵל"** – ומפרשים: אף אם יקטלני, תמיד אצפה לו, **וַעֲדַיִן הַדָּבָר שָׁקוּל** – נתון בספק ללא הכרעה, שכן ספק הוא, אם מה שכתוב "לו איחל" פירושו: **לוֹ אֲנִי מְצַפֶּה** – היינו לו בוי"ו, כמו שפירשנו לעיל, **אוֹ אֵינִי מְצַפֶּה** – היינו לא באל"ף, ופירוש הכתוב: הלא הוא הורגני ולא אצפה לו עוד; ובאמת בספרים שלנו הכתיב: לא (באל"ף), והקרי: לו (בוי"ו); **תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַד אֶגְוַע לֹא־אָסִיר תֻּמָּתִי מִמֶּנִּי", מְלַמֵּד שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה** – נמצאנו למדים מכתוב זה, שלא עבד את ה' מיראת עונש אלא מאהבה. **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִי יְגַלֶּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ, רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** – הלואי והיית עדיין קיים! **שֶׁהָיִיתָ דּוֹרֵשׁ כָּל יָמֶיךָ, שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַמָּקוֹם אֶלָּא מִיִּרְאָה** – מדאגת פורענות שלא תבוא עליו (**רש"י**), **שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע"** – ומכאן שהיה רק "ירא א־להים", ולא "אוהב א־להים", **וַהֲלֹא יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִיד תַּלְמִידְךָ לְמֵד שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה** – ובגמרא מובאת ברייתא: "רבי מאיר אומר: נאמר "ירא א־להים" באיוב, ונאמר "ירא א־להים" באברהם, מה ירא א־להים האמור באברהם – מאהבה, שנאמר (**ישעיה מא, ח**): "זרע אברהם אוהבי" אף ירא א־להים האמור באיוב – מאהבה".

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי להם ולכל אשר להם, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

ממכתב י"ז אלול, תשי"ח

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ב ע"ב: שנינו לעיל שדורשים את תיבות 'מדינה ומדינה ועיר ועיר'. שואלת הגמרא: **וְהַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ** ש'**מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר**' **לְדָרָשָׁה** בא, ללמד שנראה או סמוך לכרך קוראים בט"ו, אם כן המשך הפסוק '**מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה**' **לְמַאי אָתָא** - מה בא ללמד. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, לְהָבִיא** - לרבות **מִשְׁפְּחוֹת כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה שֶׁמְּבַטְּלִין עֲבוֹדָתָן** במקדש **וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה** בציבור. וכְּ**דְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָן, וּלְוִיִּם בְּדוּכְנָן** לשיר בעת הקרבן, **וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן** על התמיד בשליחות כל ישראל, **כּוּלָּן מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָן וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה.** ראיה לכך: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָן, וּלְוִיִּם בְּדוּכְנָן, וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן, כּוּלָּן מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָן וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה.** ומִכָּאן **סָמְכוּ שֶׁל בֵּית רַבִּי** – מצאו רבי ותלמידיו סמך, **שֶׁמְּבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה,** שלמדו **קַל וָחוֹמֶר מֵעֲבוֹדָה** במקדש, **וּמָה עֲבוֹדָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה,** ומכל מקום **מְבַטְּלִינָן** לה לשמוע מגילה, **תַּלְמוּד תּוֹרָה** שקל מעבודה, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שמבטלים לשמוע מגילה.

מקשה הגמרא: **וְכִי עֲבוֹדָה חֲמוּרָה מִתַּלְמוּד תּוֹרָה, וְהַכְּתִיב** בכיבוש יריחו (יהושע ה יג־יד) '**וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּיְרִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עוֹמֵד לְנֶגְדּוֹ [וְגו'] וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ, וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ. וַיֹּאמֶר לֹא, כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה' עַתָּה בָּאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ' (לְאַפָּיו).**

לפני שמבארת הגמרא את ההוכחה, היא מקשה: **וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי** - כיצד השתחוה יהושע למי שאינו מכיר, **וְהָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּתֵּן שָׁלוֹם לַחֲבֵירוֹ בַּלַּיְלָה,** ש'שלום' שמו של ה', **וְחַיְּישִׁינָן שֶׁמָּא שֵׁד הוּא** ואסור לומר שם ה' אצל מזיק, וודאי שאסור להשתחוות לשד שהוא כמשתחוה לשעירים, ומדוע לא חשש שהוא שד. מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם,** כיון **דְּאָמַר לֵיהּ** המלאך '**כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה"** ידע שהוא לא שד.

שואלת הגמרא: **וְדִלְמָא** שד הוא **וּמְשַׁקְּרֵי** לומר שהוא מלאך. עונה הגמרא: **גְּמִירֵי,** דְּשדים **לֹא מַפְּקֵי** [-מוציאים] **שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה,** ואם אמר 'כי אני שר צבא ה'', ודאי שהוא מלאך.

הגמרא חוזרת להוכיח שתורה חשובה מעבודה: **אָמַר לוֹ** המלאך ליהושע, **אֶמֶשׁ** - כשהעריב היום, **בְּטַלְתֶּם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם,** שלא היה לכם להשתהות במארב העיר אלא לחזור להקריב תמיד, שאין זמן מלחמה בלילה. **וְעוד, עַכְשָׁיו** בלילה שאינו זמן מלחמה, **בְּטַלְתֶּם תַּלְמוּד תּוֹרָה. אָמַר לוֹ** יהושע, **עַל אֵיזֶה מֵהֶן** [-משתי העבירות] **בָּאתָ** להענישנו. **אָמַר לוֹ** המלאך, '**עַתָּה בָּאתִי**' – באתי על העבירה של עכשיו, על ביטול תורה. וכששמע זאת יהושע, **מִיָּד** עשה תשובה, ובפעם הבאה כשצרו על ה'עי' נאמר (שם ח) '**וַיָּלֶן יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעֵמֶק**', **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,**

הכתוב **מְלַמֵּד שֶׁלָּן** יהושע **בְּעוֹמְקָהּ שֶׁל הֲלָכָה** - שעסק בלילה בתורה ובהלכה. **וְאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אוּנְיָא, גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה יוֹתֵר מֵהַקְרָבַת תְּמִידִין, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם יד) '**עַתָּה בָּאתִי**', שהוכיחו על ביטול תורה ולא על התמיד. וכיצד נאמר בברייתא שעבודה חמורה מתלמוד תורה.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – תוכחת המלאך ליהושע היתה על תלמוד תורה **דְּרַבִּים** - של כל ישראל, וזה חמור מעבודה, **וְאילו הָא** - בברייתא מדובר על תלמוד תורה **דְּיָחִיד**, שעבודה חמורה ממנו.

רש"י

וישראל במעמדן — עומדין על תמידי צבור בשעת הקרבן, כדתנן במסכת תענית (כו, א): "תשמרו להקריב לי במועדו" היאך שומר אם אינו עומד על גביו? תיקנו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות, על כל משמר ומשמר היה מעמד כו'. **והיכי עביד הכי** — שהשתחוה לו, דכתיב "ויפול על פניו וישתחו". **אמש בטלתם כו'** — בתשובה שהשיבו "עתה באתי" אנו למדין תחלת דברי המלאך. האשימן בשני דברים: אמש, כלומר כשהעריב היום, היה לכם להקריב תמיד הערב ובטלתם אותו, ונשתהיתם במארב העיר חנם שאין זמן מלחמה בלילה [משתחשך]. **ועכשיו** — שהוא לילה, היה לכם לעסוק בתורה, שהרי אינכם נלחמים בלילה. **עתה באתי** — על של עכשיו. **מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק** — לא באותו הלילה כתיב, אלא בלילה שצר על הָעַי, והכי קאמר: מיד חזר יהושע מדבריו, וכשבא לילה אחר במצור — עסק בתורה. **הא דרבים** — דהתם כל ישראל הוו.

הדאגה על חוסר אמונה כנה, הרי זה גופא הוכחה שישנה בפנימיות הנפש, אלא שמה שהוא מכסה עליה . . מפסיק בין הפנימיות והחיצוניות.

ממכתב ט"ו אלול, תשח"י

׳כָּל קָרְבָּנָם לְכָל מִנְחָתָם וּלְכָל חַטָּאתָם וּלְכָל אֲשָׁמָם וגו׳ בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֻנוּ׳, ומשמע שהכוונה להיכל, שמותר לאכול שם קדשי קדשים. וְהָא לְמָה לִי קְרָא – ולפי סברת רבי יוחנן קשה מדוע הוצרך רבי יהודה בן בתירא לפסוק זה, לֵימָא – היה לו ללמוד זאת ממה שנאמר לגבי מנחה (ויקרא ו ט) ׳וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו וגו׳ בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ׳, וְלֹא יְהֵא חצר אהל מועד שהוא טָפֵל חָמוּר מִן אהל מועד עצמו שהוא הָעִיקָּר, שאם אפשר לאכול בעזרה ובחצר כל שכן שאפשר לאכול באהל מועד ובהיכל, אלא בהכרח שאין ללמוד דינים מהעזרה להיכל מחמת סברא זו שלא יהיה טפל חמור מן העיקר, ובדומה לכך אין להוכיח ששחיטת שלמים בשירה בהיכל משום סברא זו, וקשה על רבי יוחנן שהוכיח כן.

מתרצת הגמרא: יש לחלק בין הדברים, שם לגבי שחיטת שלמים, עֲבוֹדָה היא, וכיון דְּמכובד הדבר שאָדָם עוֹבֵד את רבו בְּמָקוֹם רַבּוֹ על כן אָמְרִינַן [–אומרים אנו] סברא זו שלֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר, ואם הוא שוחט בעזרה כל שכן שהוא יכול לשחוט בהיכל, שנחשב יותר מקומו של הקב״ה, אולם לגבי אֲכִילָה של קדשי קדשים, כיון שֶׁאֵין זה ממידת דרך ארץ שיהיה אָדָם אוֹכֵל בִּמְקוֹם רַבּוֹ, על כן לענין זה, טַעֲמָא דִּכְתַב קְרָא – דווקא מפני שנאמר בפסוק ׳בקודש הקדשים תאכלנו׳, הָא לֹא כָּתַב קְרָא – אבל אם לא היה נכתב כן, לֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר לֹא אָמְרִינַן [–לא היינו אומרים], שאדרבה אכילה במקום המקודש יותר נחשבת ׳קולא׳, ובזה הסברא נותנת שבטפל נקל ולא בעיקר, ואין ללמוד מכך שאוכלים בעזרה, שיהיה מותר לאכול גם בהיכל החמור ממנה, ולכן הוצרך רבי יהודה בן בתירא לדרוש את היתר האכילה בהיכל מפסוק מיוחד, ואין מדבריו סתירה לרבי יוחנן שאמר סברא זו לגבי שחיטה.

הגמרא מביאה מחלוקת אודות מנחה שנבללה מחוץ לעזרה: אִיתְּמַר – נאמר בבית המדרש, בְּלָלָהּ למנחה מחוץ לְחוֹמַת עַזָּרָה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, המנחה פְּסוּלָה, משום שעל הבלילה להיעשות בפנים, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, המנחה כְּשֵׁרָה.

הגמרא מבארת את טעמי מחלוקתם: רֵישׁ לָקִישׁ שאָמַר שהמנחה כְּשֵׁרָה, טעמו הוא דִּכְתִיב (שם ב א) ׳וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַה׳ סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שָׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה׳, ולא נזכר כאן כהנים כלל, וְהֲדַר – ורק בפסוק שלאחריו (שם ב ב) נאמר ׳וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ׳, ומתבאר מן הפסוקים שרק מִקְּמִיצָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהוּנָה, לִימֵּד בזה הכתוב עַל העבודות יְצִיקָה וּבְלִילָה הנעשות קודם לקמיצה שֶׁכְּשֵׁרִין הן בְּזָר. וּמִדְּכְהוּנָה לֹא בָעֵיָא, פְּנִים נַמִּי לֹא בָעֵיָא – וממה שאין עבודות אלו צריכות כהונה, יש ללמוד שאף אינן צריכות להיעשות בפנים, ולפיכך אם בלל מחוץ לעזרה, כשירה המנחה. וְרַבִּי יוֹחָנָן שאָמַר שהמנחה פְּסוּלָה, טעמו הוא שכֵּיוָן דַּעֲשַׂיָּתָהּ של הבלילה בִּכְלֵי שרת הוּא, על כן נְהִי [–אף אמנם] דִּכְהוּנָה לֹא בָעֵיָא, פְּנִים מִיהַת בָּעֵיָא – הגם שאין הבלילה טעונה כהונה, אולם עליה להיעשות בפנים, ואם נעשתה בחוץ נפסלה המנחה, שכל עבודה הנעשית בכלי שרת צריכה להיעשות בתוך העזרה דווקא.

ברייתא מסייעת לרבי יוחנן: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ – שנינו בברייתא כדעתו דְּרַבִּי יוֹחָנָן, בְּלָלָהּ זָר למנחה, כְּשֵׁרָה, אולם אם בללה מחוץ לְחוֹמַת הָעַזָּרָה, פְּסוּלָה.

הגמרא מביאה שתי מחלוקות בין רבי יוחנן וריש לקיש אודות מנחה שחסרה קודם קמיצה ושחסרה לאחר קמיצה: להלן (ע״ב) שנינו שמנחה שחסרה משיעור סולתה או שמנה פסולה, שנאמר (ויקרא ב ג) ׳וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׳, ודורשים ׳מן המנחה׳ פרט למנחה שנחסר ממנה: אִיתְּמַר, מִנְחָה שנתקדשה בכלי כשיש בה שיעורה, שֶׁחָסְרָה [–שנחסר ממנה] קוֹדֶם קְמִיצָה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יָבִיא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ סולת או שמן כפי מה שחסרה, וִימַלְּאֶנָּה, שאין חסרון פוסל במנחה אלא בשחסרה אחר קמיצה, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, לֹא יָבִיא סולת או שמן מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וִימַלְּאֶנָּה, אלא פסולה היא ואין לה תקנה, שגם קודם קמיצה פוסל חסרון במנחה.

רַבִּי יוֹחָנָן שאָמַר שאם חסרה קודם קמיצה מֵבִיא סולת או שמן מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וִימַלְּאֶנָּה, טעמו הוא שהקְּמִיצָה קָבְעָה לֵיהּ – רק הקמיצה קובעת את הסולת והשמן בשם מנחה ואי אפשר לשנותם, אבל קודם לכן יכול הוא להחליפם באחרים, אף שכבר נתקדשו בכלי יחד. ועל כן אם חסר מהם יכול הוא להשלים את החסר ממה שיביא מביתו, ולא על כך נאמר שמנחה שחסרה פסולה. וְרֵישׁ לָקִישׁ שאָמַר שלֹא יָבִיא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וִימַלְּאֶנָּה, טעמו הוא שקְּדוּשַׁת כְּלִי קָבְעָה לֵיהּ – קידוש המנחה בכלי קובע אותה בשם מנחה שעליה נאמר שאם חסרה פסולה.

הגמרא מקשה על ריש לקיש: אִיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ ממשנה בנגעים (פי״ד מ״ז) ששנינו בה, לוג שמן של מצורע שנתקדש בכלי שרת, וְחָסַר הַלּוֹג משיעורו ואין בו לוג, אִם אירע כן עַד שֶׁלֹּא יָצַק [–לפני שיצק] הכהן את הלוג על כפו השמאלית, יְמַלְּאֶנּוּ עד שיושלם לשיעור לוג. ומוכח מדברי המשנה שאף שנתקדש הלוג בכלי לא נקבע באופן שאי אפשר לשנותו, ולפי זה אף במנחה אין קדושת כלי קובעת בה שלא יוכל למלאותה כשחסרה, וכדברי רבי יוחנן ושלא כדברי ריש לקיש.

מסיקה הגמרא: תְּיוּבְתָּא – אכן תשובה היא לדברי ריש לקיש שדברי המשנה סותרים את דבריו.

מחלוקת נוספת: אִיתְּמַר, שִׁירַיִם של מנחה, כלומר, מה שנותר במנחה לאחר שנקמצה, שֶׁחָסְרוּ ונתמעטה מידתן בֵּין הַקְּמִיצָה לְהַקְּטָרָה של הקומץ על גבי המזבח, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אף שחסרו בכל זאת מַקְטִיר את הקוֹמֵץ עֲלֵיהֶן, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, כיון שהמנחה חסירה עתה, אֵין מַקְטִיר קוֹמֵץ עֲלֵיהֶן.

הגמרא מבארת במה נחלקו. אומרת הגמרא: אַלִּיבָּא [–בדעתו] דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שדבריו יובאו מיד, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – בין רבי יוחנן ובין ריש לקיש אינם חולקים, שיכול הוא להקטיר את הקומץ אף שחסרו השיריים, כִּי פְּלִיגִי – במה נחלקו, אַלִּיבָּא [–בדעתו] דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, האם גם לדבריו יכול הוא להקטיר את הקומץ או שאין הוא יכול להקטירו.

דִּתְנַן במשנה להלן (כו.), נִטְמְאוּ שִׁירָיָיהּ של המנחה, או שנִשְׂרְפוּ שִׁירָיָיהּ או שאָבְדוּ שִׁירָיָיהּ ואינם, כְּמִדַּת [–כפי שיטת] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שאמר (פסחים עז.) שאפשר לזרוק דמו של קרבן אף אם אין בשרו קיים [כגון שנטמא או נשרף או אבד], אף כאן שאבדו שיירי המנחה כְּשֵׁרָה המנחה להקטיר את קומצה, כְּמִדַּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שאמר (שם) שאם אין בשר הקרבן קיים אינו זורק את הדם, אף כאן שאבדו שיירי המנחה, פְּסוּלָה, ואי אפשר עוד להקטיר את קומצה. ברור שהכל מודים שלרבי אליעזר הסובר שאפשר לזרוק את הדם גם אם אין הבשר קיים וכן אפשר להקטיר את קומץ המנחה גם אם אין השיריים קיימים, שאם חסרה המנחה אחר שנקמצה יכול הוא להקטיר את קומצה. לא נחלקו אלא בדעת רבי יהושע שאמר שאם אבד בשר הקרבן שאין זורק את דמו, וכן שאם אבדו שיירי המנחה שאין להקטיר את קומצה.

מַאן דְּפָסֵל – ריש לקיש הפוסל מנחה שחסרה בין קמיצה להקטרה, סובר שדבריו הם כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וכאמור. וּמַאן דְּמַכְשַׁר – ורבי יוחנן המכשיר מנחה זו, דעתו היא שעַד כָּאן לֹא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם [–שם] באבדו שיירי המנחה, שאינו מקטיר את קומצה, אֶלָּא באופן דְּלֹא אִישְׁתַּיֵּיר – שלא נשאר הימנה דבר, אֲבָל הֵיכָא דְּאִישְׁתַּיֵּיר – באופן שנשתייר הימנה כזית, אֲפִילּוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מוֹדֶה לֵיהּ [–לרבי אליעזר] שמקטיר את הקומץ.

הגמרא מביאה ברייתא בה מבואר שרבי יהושע לא פסל קרבן שחסר באופן שנשתייר הימנו כזית: דְּתַנְיָא בברייתא לגבי זבח שאבד בשרו, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל הַזְּבָחִים שֶׁבַּתּוֹרָה שנאבד או נשרף בשרם קודם זריקה, באופן שֶׁנִּשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם כַּזַּיִת בָּשָׂר לאכילה אוֹ כַּזַּיִת חֵלֶב להקטרה, זוֹרֵק את הַדָּם, שזריקת הדם באה להתיר או את החלבים להקטרה או את הבשר לאכילה, והרי יש כאן כזית שהיא מתירתו. אולם אם נשתייר מהם רק כַּחֲצִי זַיִת בָּשָׂר וּכַחֲצִי זַיִת חֵלֶב, אף שאם נצרף שני חצאים אלו יש בהם כזית, אֵינוֹ זוֹרֵק אֶת הַדָּם, משום שבאופן זה אין הזריקה מתרת כזית שלם לאדם או למזבח, ואין אכילת אדם ואכילת מזבח מצטרפות יחד. וּבְקָרְבַּן עוֹלָה, אם אירע כן שאבד בשרו או נשרף, אֲפִילּוּ נשתייר כַּחֲצִי זַיִת בָּשָׂר וְכַחֲצִי זַיִת חֵלֶב, וביחד נשתייר כזית שלם, זוֹרֵק אֶת הַדָּם, מִפְּנֵי שֶׁבָּעוֹלָה כּוּלָּהּ כָּלִיל, שהיא כולה מוקטרת על המזבח, ואין בה חילוק בין בשר לחלב, ונמצא שהזריקה מתירה כזית שלם להקטרה. וּבְמִנְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁכּוּלָּהּ קַיֶּמֶת ולא חסרה דבר, לֹא יִזְרוֹק את הדם.

רש"י

בקדש הקדשים וגו' – בפרשת "ויקח קרח", ולעיל מיניה כתיב: "לכל חטאתם ולכל אשמם וגו' בקדש הקדשים", דמשמע היכל, דאי עזרה – בהדיא כתיב (ויקרא ו): "בחצר אהל מועד". ואם איתא דילפינן מהאי טעמא דלא יהא טפל חמור מעיקר. **הא למה לי קרא** – לבן בתיראי, לילף מאידך קרא (שם ו): "בחצר אהל מועד יאכלוה" וכל שכן היכל, והאי "בקדש הקדשים" למה לי דכתיב רחמנא? ומשני: האי דאיצטריך "בקדש הקדשים" לאו לאשמועינן דלא מיפסלי קדשים בכניסת היכל, אלא למישרי אכילה בהיכל, דלא נפקא מההוא דלא יהא טפל חמור מעיקר. **דעבודה היא** – דדרך ארץ היא לעבוד בפני רבו, אמרינן: לא יהא טפל וכו'. אבל אכילה, אין דרך ארץ לאכול במקום רבו – לא אמרינן דכיון דעיקר הוא כל שכן דמצי אכיל בגווייה, אי לא אשמעינן קרא. **קמיצה קבעה לה** – דכל כמה דלא קמיץ לא מיקריא מנחה, ולא קרינא ביה "מן המנחה" – פרט לשחסרה, כדמפרש לקמן. כל לשון קביעות דאמור במנחות כלומר: זקוק זה לזה, ואין אתה יכול לשנות קצת ממנו להביא אחר תחתיו, לפי שהוקבעו יחד. קדושת **כלי קבעה לה** – בשם, וקרינא בה "מן המנחה" פרט לבשחסרה. **חסר** הלוג – שמן של מצורע, עד שלא יצק על כפו השמאלית – ימלאנה, ולא אמרינן דקבעה להו לוג שהוא כלי שרת. **כולי עלמא לא פליגי** – דמה היכא דאבדו שירים או נשרפו קמכשר רבי אליעזר לקמן להקטיר קומץ – כל שכן חסרו, דאיכא שיור במקצתה. **כמדת רבי אליעזר** – דאמר בפרק "כיצד צולין" (פסחים עז, א): "ועשית עולותיך הבשר והדם" – דם אף על פי שאין בשר (בשר אף על פי שאין דם). **בשרה** – להקטיר הקומץ, דקומץ בלא שירים דומיא דדם בלא בשר. **כמדת רבי יהושע** – דאמר: אם אין בשר אין דם, אם אין דם אין בשר, פסול להקטיר הקומץ. **כזית בשר או כזית חלב** – בפסחים נפקא לן ב"כיצד צולין" (עט, א) דמשום חלב נמי צריך, דכתיב (ויקרא יז): "וזרק הכהן את הדם וגו' והקטיר החלב", אלמא: חלב אף על פי שאין בשר. **כחצי זית חלב אין** זורק – שאין אכילת בשר ואכילת מזבח מצטרפין. זריקת דם אינה אלא להתיר אימורים למזבח ובשר לאדם, וכיון דאבדו שניהם זריקה למה. **ובעולה** – דבין בשר בין חלב כולהו למזבח סלקי, מצטרפים.

מנחה

תוספות

רבי יוחנן אמר פסולה — אף על גב דלא בלל בשרה, בלל חוץ לחומת העזרה גרע. ולא דמי לההיא דזבחים בפרק "קדשי קדשים" (סג, ב) דתלינן טעמא מיצה דמה בכל מקום במזבח כשרה — שאם היזה ולא מיצה כשרה, דדהתם בפנים והכא בחוץ. **ריש** לקיש אמר כשרה — הכא משמע דאף על גב דקדושה היא לא מיפסלא ביוצא. ואפילו רבי יוחנן לא פליג אלא משום דעשה הבלילה בחוץ, אבל משום יוצא לא. וכן משמע בפרק "התכלת" (מנחות מז, א) דאמר רב ששת: הני תנאי כרבי סבירא להו, דאמר: שחיטה מקדשא (היא) איפסילא ביוצא. ובסוף שמעתא (שם מח, א) קאמר: הא דלא כרבי, כיון דאמר שחיטה מקדשא, דפריק להו היכא? אי אבראי — איפסילו להו ביוצא. משמע משום דשחיטה מקדשא הוא דאיפסיל ביוצא, הא לאו הכי — לא, דאף על גב דאית ליה תנור מקדש בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות עב, ב). ומיהו יש לדחות, דבאין עם הזבח שאני, דהא נסכים הבאין עם הזבח לא מיפסלו בלינה אלא בשחיטת זבח, כדאמר זעירי לקמן בפרק "התודה" (עט, א), ואילו בפני עצמן תנן: קדשו בכלי — נפסלין בלינה. ויש עוד ראיה מהא דתנן בפרק שני דמעילה (ט, א) גבי מנחות ושתי הלחם: קרמו בתנור — הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כיפורים ובלינה, אבל יוצא לא קתני. ואף על גב דגבי עופות וזבחים הוה מצי למיתני (אגב אחרינא) לא תני אגב שתי הלחם ולחם הפנים ומנחות. והא דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים לו, א) גבי לישה דמנחות: נהי דבזריזין ליתא, במקום זריזין איתא — אורחא דמילתא נקט, שדרך לעשותה במקום זריזין. והא דאמרינן בפרק "המזבח מקדש" (זבחים פח, א): אין מקדשין ליקרב אבל מקדשין ליפסל — היינו בטבול יום ובמחוסר כיפורים ובלינה, אבל לא ביוצא. ובקונטרס פירש לקמן בריש "שתי מדות" (פז, ב) גבי שולחן: אבל מקדשין ליפסל בלינה וביוצא. ובפרק "המזבח מקדש" (זבחים פח, א) פירש בקונטרס: אבל מקדשין ליפסל ביוצא אם יצא חוץ לקלעים או נגע בו טבול יום, ולא יתכן. ומה שפירש רבינו שלמה בפרק שני דזבחים (כ, ב) גבי יציאה מהו שתועיל בקידוש ידים ורגלים, כדרך כל הקדשים שקדשו בכלי הנפסלים ביוצא — אין הטעם תלוי בכך כלל, (ועוד) דהא קאמר התם: כיון דפריש אסוחי מסח דעתיה. והא דדייק בפרק "שתי הלחם" (מנחות צה, ב): אמרת לישתן ועריכתן בחוץ — אלמא מדת יבש לא נתקדשה, וכן בסוף "כל המנחות באות מצה" (שם סג, א) דדריש רבי שמעון "תנור" "תנור" שתי פעמים — שתהא אפייתן בתנור ושתהא הקדישן בתנור. ופריך, והתנן רבי שמעון אומר: לעולם הוי רגיל לומר שתי הלחם ולחם הפנים כשרות בעזרה וכשרות אבי פאגי — לאו משום דנתקדשה הוי מיפסיל ביוצא, אלא משום דבר מכוער הוא להוציא לחוץ לאחר שנתקדשה. ואם תאמר: וכיון דבקדושת כלי לא מיפסלא ביוצא, מנחת כהנים וחביתי כהן גדול דלית בה קמיצה אימא מיפסל ביוצא? ושמא באותם מועיל קידוש כלי, כדאמרינן (בזבחים מה, ב): שאין להם מתירין — משיקדש בכלי. **מקמיצה** ואילך מצות כהונה — הגשה ותנופה נמי בעו כהונה, שאין זר קרב אצל המזבח. אלא הכא בארבע עבודות שבמנחה איירי, שמתחילין משעת קמיצה. ומיהו בלאו הכי ניחא, דליכא תנופה אלא במנחת עומר וקנאות, כדתנן בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות סא, א). ובמנחות קנאות אין יציקה ובלילה, דלית בה שמן. ובמנחת העומר, אף על גב דטעונה שמן לא כתיב בה "וקמץ הכהן". **ומדכהונה** לא בעיא פנים נמי לא בעיא — ואם תאמר: הרי שחיטה דלא בעיא כהונה ובעיא פנים, דכתיב (ויקרא א): "ושחט את בן הבקר לפני ה'" כדדרשינן בפרק "כל הפסולין" (זבחים לב, ב) דבעינן שיהא בן הבקר לפנים! ויש לומר: דשאני התם משום קבלה. אי נמי, שכן מיני דמים. **חסר** הלוג עד שלא יצק ימלאנו — משנה היא במסכת נגעים (פי"ד מ"י), ותימה שלא היה יודע רבי שמעון בן לקיש. וכהאי גוונא (קשה) בפרק "במה טומנין" (שבת נ, ב) דפריך ממתניתין דהטומן לפת וצנונות. **עד** שלא יצק ימלאנו — משמע: הא משיצק לא ימלאנו. ותימה, דלעיל (ה, א) תניא: הקדים מתן שמן למתן דם ימלאנו שמן כו', והיינו לאחר יציקה! ויש לומר: דההיא כרבי שמעון דפליג במסכת נגעים (פי"ד מ"י) ומייתי לה במסכת יומא, שאם חסר עד שלא נתן — שימלאנו, ואפילו לאחר יציקה. ואף על פי שבבר נתן קודם מתן דם, הואיל דבפסול נעשית — לא שמה מתנה, ומהאי טעם אתיא נמי כתנא קמא, דיציקה הנעשית בפסול לא שמה יציקה. **מאן** דפסיל כרבי יהושע — הא דאמר רבי יוסי בפרק "כיצד צולין" (פסחים עח, א) דמסתברא כי היכי דפליגי רבי אליעזר ורבי יהושע בזבחים הכי פליגי במנחות — לאו דוקא לרבי שמעון בן לקיש. אלא כי היכי דפליגי בזבחים בלא נשתייר — פליגי במנחות בחסרו שיריים. ואם תאמר: הא דקאמר התם דעיקר קראי כי כתיבי בזבחים כתיבי, והא במנחות נמי איכא קראי דדרשא בסמוך, "המנחה"! ויש לומר: דהתם לרבי יוחנן קאמר, דלדידיה ליכא קראי היכא דחסרו שירים עד כזית, דמקטיר קומץ עליהם.

אותן

"בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ". וְהָא לָמָּה לִי קְרָא? לֵימָא: "בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ", וְלֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר! - עֲבוֹדָה, דְּאָדָם עוֹבֵד בִּמְקוֹם רַבּוֹ - אָמְרִינַן שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר; אֲכִילָה, שֶׁאֵין אָדָם אוֹכֵל בִּמְקוֹם רַבּוֹ, טַעְמָא דִּכְתַב קְרָא, הָא לָא כָּתַב קְרָא - לֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר לָא אָמְרִינַן. אִיתְּמַר: בְּלֻלָּהּ חוּץ לְחוֹמַת עֲזָרָה - רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: פְּסוּלָה, רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: כְּשֵׁרָה. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר כְּשֵׁרָה - דִּכְתִיב: "וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה", וְהָדַר: "וֶהֱבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ" - מִקְּמִיצָה וָאֵילָךְ מִצְוַת כְּהוּנָּה, לִימֹד עַל יְצִיקָה וּבְלִילָה שֶׁכְּשֵׁרִין בְּזָר; וּמִדִּכְהוּנָּה לָא בָּעְיָא, פְּנִים נַמִּי לָא בָּעְיָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: פְּסוּלָה, כֵּיוָן דַּעֲשִׂיתָהּ בִּכְלִי הוּא, נָהֵי דִּכְהוּנָּה לָא בָּעְיָא, פְּנִים מִיהַת בָּעְיָא. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: בְּלֻלָּהּ זָר - כְּשֵׁרָה, חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה - פְּסוּלָה. אִיתְּמַר: מִנְחָה שֶׁחָסְרָה קוֹדֶם קְמִיצָה - רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: יָבִיא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וִימַלְּאֶנָּה, רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לֹא יָבִיא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וִימַלְּאֶנָּה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵבִיא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וִימַלְּאֶנָּה - קְמִיצָה קָבְעָה לֵיהּ; רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר לֹא יָבִיא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וִימַלְּאֶנָּה - קְדוּשַׁת כְּלִי קָבְעָה לֵיהּ. אִיתִּיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: חָסַר הַלּוֹג, אִם עַד שֶׁלֹּא יָצַק - יְמַלְּאֶנּוּ! תִּיוּבְתָּא. אִיתְּמַר: שִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה - רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מַקְטִיר קוֹמֶץ עֲלֵיהֶן, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אֵין מַקְטִיר קוֹמֶץ עֲלֵיהֶן. אַלִּיבָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי - אַלִּיבָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. דִּתְנַן: נִטְמְאוּ שְׁיָרֶיהָ, נִשְׂרְפוּ שְׁיָרֶיהָ, אָבְדוּ שְׁיָרֶיהָ - כְּמִדַּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּשֵׁרָה, כְּמִדַּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פְּסוּלָה; מַאן דְּפָסַל - כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וּמַאן דְּמַכְשֵׁר - עַד כָּאן לָא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם אֶלָּא דְּלָא אִשְׁתַּיֵּיר, אֲבָל הֵיכָא דְּאִשְׁתַּיֵּיר - אֲפִילּוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מוֹדֶה לֵיהּ. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כָּל הַזְּבָחִים שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁנִּשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם כַּזַּיִת בָּשָׂר אוֹ כַּזַּיִת חֵלֶב - זוֹרֵק הַדָּם, כַּחֲצִי זַיִת בָּשָׂר כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב - אֵינוֹ זוֹרֵק אֶת הַדָּם. וּבְעוֹלָה, אֲפִילּוּ כַּחֲצִי זַיִת בָּשָׂר וְכַחֲצִי זַיִת חֵלֶב - זוֹרֵק אֶת הַדָּם, מִפְּנֵי שֶׁבְּעוֹלָה כּוּלָּהּ כָּלִיל. וּבְמִנְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁכּוּלָּהּ קַיֶּמֶת - לֹא יְזֹרוֹק.

מנחה

אותן שיריים אסורין באכילה — ואם תאמר: כיון דאסירי הרי הוא כאילו לא נשתייר כלום, והיאך מקטיר קומץ עליהם? הא בכל זבחים קאמר רב יהושע דהיכא דלא נשתייר כלום דאין זורק הדם! ויש לומר: כיון דילפינן מנחה מזבח תהא כזבח, דכיון דלא אבדו הוי כאילו הן בעין. וצריך לחלק בין זה לנטמא, דכיון דאין זבח נפסל על ידי חסרון, אף על גב דשיריים נפסלין — עבדינן ליה כזבח להקטיר קומץ עליהם. **אותן** שיריים מה הן באכילה — הוה מצי למיפשטה מהא דאם משנפרקה נפרס לחמה הלחם פסול. **אין** מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות — ואם תאמר: ולשתוק מתרוייהו! וכי האי גוונא מצי להקשות בכל מיעוט אחר מיעוט. **על** בהן ידו הימנית כו' — בין דעני בין דעשיר קא בעי, דכיון דכתיב "על דם האשם" ו"על מקום דם האשם" ממילא ידעינן בשמן. והוא הדין דמצי למיבעי מתנוך אוזן, ולפי שהתחיל לדרוש "כף" דמצורע קא מסיק על בהן מאי דרשת ביה בין דעני בין דעשיר.

מנחה מאי עבידתה – מאי זריקה יש במנחה. **במנחת נסכים** – הבאים עם הזבח. אם אבד חלב ובשר של זבח ומנחה קיימת – לא יזרוק הדם. מן המנחה. **והרים הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה** – עד דאיתא לבולה קיימת, ואי לא – לא יקטיר את אזכרתה. **שהיתה כבר** – שהיתה כבר שלימה בשעת הקומץ, אף על גב דהשתא אינה שלימה, יקטיר. **ומקטיר בזיכין** – אלמא שירים שחסרו בין (סילוק) קמיצה להקטרה מקטירים עליהדו הקומץ. **ואמר רבי אלעזר כו'** – לא איצטריך, אלא איידי דתנא לעיל תנא הכא. **משנה שלימה** – סתם משנה. **מישתרי טומאה לגבייהו** – דכתיב בתמיד (במדבר כח): "במועדו", ומשמע אפילו בשבת וטומאה. **זאת אומרת** – מדלא שני הכי, שמע מינה חסרון כבעל מום דמי, ואין בעל מום שרי בצבור טפי מביחיד. הלכך, חסרון דבין קמיצה להקטרה, אי הוי פסול ביחיד – הוה פסול נמי בצבור. הלכך אישתיק. **להא שמעתא** – דאישתיק, ולא שני ליה: צבור שאני. **מי לא עסקינן** – (דמשום) פלוגתא דלעיל, דבי נמי קאמר ריש לקיש אין מקטירין קומץ עליהם – במנחת צבור נמי אמר, כגון בזיכים דלחם הפנים. **סלת עשרון** – בעי לוג שמן, דאמר בפרק "שתי מדות" (מנחות פח, א): "למנחה ולוג שמן". (מן המנחה) **והנותרת מן המנחה פרט לשחסרה היא** – דמנחה שלימה משמע. **ושחסר קומצה** – דשירי מנחה העשויה כהלכתה משמע. וקומץ החסר נפקא לן ב"הקומץ רבה" (מנחות כז, א) דפסול מדכתיב "מלא קומצו" תרי זימני. **ושלא הקטיר מלבונתה כלום** – נפקא ב"הקומץ [רבה]" (מנחות כז, א) דהקטרת לבונה וקומץ מעכבות זו את זו. **מלבונתה כלום** – אבל אם הקטיר קצת נאכלים השירים, כדאמר לקמן בהאי פירקא (יב, א) דאם חסרה בשעת הקטרה כשרה. **תרי קראי** – "מסולת" ו"מן המנחה". אבל "משמנה" לא חשיב, דהאי לגופיה אתא לקודם קמיצה, אבל בסולת למה לי תרי קראי? **לאו** לקודם קמיצה – דלא יביא מתוך ביתו וימלאנה. **לשירים שחסרו** – דאין מקטירין קומץ עליהם. **אסורים באכילה** – דהאי קרא ד"מן המנחה" לא משתעי אלא בשירים. **נותרת מן הנותרת** – (כגון) דמתחילה היו כל השירים נותרות מן הקומץ, וכשחסרו שירים היו הנותרים שירי שירים. **שהיתה כבר** – בשעת הקומץ היתה שלימה, אף על פי שחסרה בין קמיצה להקטרה, קרינא ביה "והנותרת מן המנחה". ופליג רבי ינאי אדזעירי. לשון אחר: שהיתה כבר בשעת הקטרה. **והכי משמע:** והנותרת מן המנחה שהיתה שלימה כבר בשעה שנעשו אלו שירים – יאכלו אהרן ובניו, אבל לא יאכלו אותם שירים שנעשו שירים ממנחה חסירה. והיינו

מִנְחָה מַאי עֲבִידְתָּהּ? אָמַר רַב פַּפָּא: מִנְחַת נְסָכִים; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: הוֹאִיל וּבַהֲדֵי זֶבַח אָתְיָא - כִּי גּוּפֵיהּ דְּזֶבַח דָּמְיָא, קָא מַשְׁמַע לָן. - וּמַאן דְּפָסַל? שְׁאֵנֵי הָכָא, דְּאָמַר קְרָא: "וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן הַמִּנְחָה אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה", "הַמִּנְחָה" - עַד דְּאִיתָא לְכוּלָּהּ מִנְחָה לֵא יַקְטִיר. - וְאִידָךְ? "מִן הַמִּנְחָה" - מִנְחָה שֶׁהָיְתָה כְּבָר שְׁלֵימָה בְּשִׁעַת קְמִיצָה יַקְטִיר, אַף עַל גַּב דְּהָשְׁתָּא אֵינָהּ שְׁלֵימָה. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: עַד שֶׁלֹּא פֵּרְקָהּ נִפְרַס הַלֶּחֶם - פָּסוּל, וְאֵין מַקְטִיר עָלָיו אֶת הַבְּזִיכִין, וְאִם מִשֶּׁפֵּרְקָהּ נִפְרַס הַלֶּחֶם - הַלֶּחֶם פָּסוּל וּמַקְטִיר עָלָיו אֶת הַבְּזִיכִין; וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא פֵּרְקָהּ מַמָּשׁ, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לְפָרֵק וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּירְקָהּ! אָמַר לֵיהּ: הָא מַנִּי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא. אָמַר לֵיהּ: אָנָא אָמִינָא לָךְ מִשְּׁנָה שְׁלֵימָה, וְאָמְרַתְּ לִי אַתְּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר? אִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַאי אִירְיָא נִפְרַס? אֲפִילּוּ שָׁרוּף וְאָבוּד נַמִּי מַכְשַׁר! אִישְׁתִּיק. וְאַמַּאי שָׁתַק? לֵימָא לֵיהּ: צִבּוּר שְׁאֵנֵי, הוֹאִיל וְאִישְׁתְּרִי טוּמְאָה לְגַבֵּייהוּ, אִישְׁתְּרִי נַמִּי חֲסָרוֹת! אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, זֹאת אוֹמֶרֶת: הַחֲסָרוֹן כְּבַעַל מוּם דָּמֵי, וְאֵין בַּעַל מוּם בְּצִבּוּר. יָתֵיב רַב פַּפָּא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא. אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בַּר שְׁמַעְיָה לְרַב פַּפָּא: מִי לָא עָסְקִינַן דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ בְּמִנְחַת הָעוֹמֶר דְּצִיבּוּר הִיא? וּפְלִיגִי. אָמַר רַב מַלְכִּיו, תָּנָא חֲדָא: "מִסָּלְתָהּ" - שֶׁאִם חָסְרָה כָּל שֶׁהוּא פְּסוּלָה, "מִשַּׁמְנָהּ" - שֶׁאִם חָסְרָה כָּל שֶׁהוּא פָּסוּל; וְתַנְיָא אִידָךְ: "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִّנְחָה" - פְּרָט לְמִנְחָה שֶׁחָסְרָה הִיא וְשֶׁחָסַר קוֹמְצָהּ וְשֶׁלֹּא הִקְטִיר מִלְּבוֹנָתָהּ כְּלוּם; תְּרֵי קְרָאֵי בַּחֲסֵרוֹת לָמָּה לִי? לָאו חַד לְמִנְחָה שֶׁחָסְרָה קוֹדֶם קְמִיצָה, וְחַד לְשִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה? וּתְיוּבְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן בְּתַרְוַיְיהוּ! - לָא, חַד לְמִנְחָה שֶׁחָסְרָה קוֹדֶם קְמִיצָה, דְּאִי מֵבִיא מִבֵּיתוֹ וִימַלֵּאנָהּ - אִין, וְאִי לָא - לָא; וְחַד לְשִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה, דְּאַף עַל גַּב דְּמַקְטִיר קוֹמֶץ עֲלֵיהֶן, אוֹתָן שִׁירַיִם אֲסוּרִים לַאֲכִילָה. דְּאִיבַּעְיָא לְהוּ: לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר שִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה מַקְטִיר קוֹמֶץ עֲלֵיהֶן, אוֹתָן שִׁירַיִם מַה הֵן בַּאֲכִילָה? אֲמַר זְעִירִי, אָמַר קְרָא: "וְהַנּוֹתֶרֶת" - וְלֹא הַנּוֹתֶרֶת מִן הַנּוֹתֶרֶת; וְרַבִּי יַנַּאי אָמַר: "מֵהַמִּנְחָה" - מִנְחָה שֶׁהָיְתָה כְּבָר. "קָמַץ בִּשְׂמֹאל". מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי זֵירָא, דְּאָמַר קְרָא: "וַיַּקְרֵב אֶת הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה", כַּף זֶה אֵינִי יוֹדֵעַ מֵהוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְלָקַח הַכֹּהֵן מִלּוֹג הַשָּׁמֶן וְצָק עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמֹאלִית" - כָּאן שְׂמֹאלִית, הָא כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כַּף אֵינוֹ אֶלָּא יָמִין. - וְהָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ! - שְׂמֹאלִית אַחֲרִינָא כְּתִיב. - וְאֵימָא: אֵין מִיעוּט אַחַר מִיעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת! - שְׂמֹאלִית אַחֲרִינָא כְּתִיב, כָּאן שְׂמֹאלִית וְאֵין אַחֵר שְׂמֹאלִית. - וְאֵימָא: אַדְּרַבָּה, מַה כָּאן שְׂמֹאלִית - אַף בְּעֶלְמָא נַמִּי שְׂמֹאלִית! - אַרְבָּעָה שְׂמֹאלִית כְּתִיבִי, תְּרֵי בְּעָנִי וּתְרֵי בְּעָשִׁיר. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא: "עַל בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית" דִּכְתִיב בְּשֶׁמֶן דְּמִצּוֹרָע עָשִׁיר לָמָּה לִי?

דהא

דזעירי, ומשמעות דורשין איכא ביניידהו. (בן בתירא אומר קומץ לתוך הכלי ויחזור ויקמוץ בימין). **לגופיה** – שמאלית ולא ימנית. **שמאלית אחרינא כתיב** – נמי לעשיר. **ואימא** – להכי אתא שמאל אחרינא – למיעוט אחר מיעוט, דמתרוייהו שמעינן: ימנית לא, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, דאפילו ימין דכהן כשרה בשמן דמצורע! **שמאלית אחרינא כתיב** – בעני, ואי משמע מיעוט אחר מיעוט, תלתא למה לי? **ארבע שמאלית כתיבי** – חד לגופיה [ונוסח אחר: וחד לגלויי דכל מקום דנאמר כף אינו אלא ימין], וחד לגלויי עלייהו דהנך תרתי דלאו למיעוט אחר מיעוט אתו, וחד שלא תאמר: האי דקמיה להכי אתא: מה כאן שמאלית אף בעלמא שמאלית, דאם כן האי בתרא למה לי. אלא מדכתיב האי בתרא הוי להו שני כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין. לשון אחר: שמאלית תרי לגופייהו, חד בעני וחד לעשיר, שלא תאמר: הואיל ואשתני בעניות אישתני בימין. ותרי לאשמועינן: כאן שמאלית ולא אחר. דהוו להו שני כתובין, דאי כתיב חד הוה אמינא: מה כאן שמאלית אף בעלמא יד שמאלית. ואין מיעוט אחר מיעוט נמי ליכא לאקשויי, דהא מכולהו שמעינן מינה ימנית לא, ואם כן כל הני למה לי. הני לישני לא נהירא, דכל שני כתובין הבאין כאחד שבהתלמוד אין דומין לאלו, דכי אמרינן אין מלמדין – הני מילי כשגילה שני כתובין בשני דברים, דאמרינן דאי ניחא למילף מינייהו – נכתוב חד ונילף אידך מיניה. אבל הכא, דבחדרא מילתא כתיבי – אינן שני דברים הבאין כאחד, אלא קראי יתירי נינהו. ונראה בעיני: דמדכתיב כל הנך יתירא ילפינן לה: כאן גילה לך שמאלית, אבל בעלמא כל כף הוה ימין. דאי למילף: מה כאן שמאלית אף בעלמא שמאלית, מכדי דאם אינו ענין כאן תנהו ענין לכל המקומות הוא, ואם כן בחדא יתירא סגי ונכתוב תלתא ונשתוק. חד לגופיה, וחד מה כאן שמאלית אף בעלמא שמאלית, מכדי דאם אינו ענין כאן תנהו ענין לכל המקומות הוא, ואם כן בחדא יתירא סגי ונכתוב תלתא ונשתוק. חד לגופיה, וחד מה כאן שמאלית וכו', וחד שלא תאמר מיעוט אחר מיעוט הוא. **אמר ליה רבי ירמיה** – לרבי זירא: כיון דדרשת (כל השנוי בפרשת מצורע עני לדרשה) כל שמאלית דמצורע, דריש נמי "על בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית", בין בשמן מצורע עשיר בין בעני. **למה לי** – כיון דכתיב על דם האשם יתן את השמן, אנא ידענא דעל ידו הימנית היא,

דהא

רבי יוחנן המכשיר בשיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה סובר שאין ללמוד מדברי רבי יהושע דלהלן (כו.) שפסל בשיריים שאבדו, שיש לפסול גם בשיריים שחסרו, משום ששם מדובר שלא נותר מהשיריים כלום, ואילו כאן מדובר שנותר מהם שיעור כזית ואפשר להקטיר עליו את הקומץ, וכפי שזורקים דם על קרבן בהמה שחסר אם נותר הימנו כזית בשר.

הגמרא מבארת את סוף דברי הברייתא. שואלת הגמרא: **מִנְחָה** ששנינו בברייתא שאפילו כולה קיימת אינו זורק את הדם, **מַאי עֲבִידְתָּהּ** – מה מעשיה, כלומר מה זריקה יש בה, והלא אין בה דם כלל. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא**, כוונת הברייתא **לִמְנָחַת נְסָכִים** הבאה עם הזובח, שאם אבד כל בשר הקרבן, אינו זורק את הדם אף שכל מנחת הנסכים קיימת. וצריכה הברייתא לומר כן, משום **דִּסְלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה על דעתך לומר, **שהוֹאִיל וּבַהֲדֵי זֶבַח אָתְיָא כִּי גּוּפֵיהּ דְּזֶבַח דָּמְיָא** – כיון שהמנחה באה עם הקרבן, על כן היא כחלק מגופו ויהיה די בשיורה שיוכל לזרוק את הדם, שהרי חלק מן הקרבן קיים, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעתנו הברייתא שאין הדבר כן, אלא שצריך שישאר חלב או בשר דווקא.

הגמרא חוזרת למחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, ומבארת את דעת ריש לקיש הפוסל מנחה שחסרו שייריה. אומרת הגמרא: **וּמַאן דְּפָסַל** – ריש לקיש האומר בדעת רבי יהושע שמנחה שחסרו מקצת שייריה בין קמיצה להקטרה, אף שנותר כזית אין מקטיר את קומצה, ואף על פי שקרבן בהמה שאבד מקצת בשרו ונותר הימנו כזית אפשר לזורקו גם לדעת רבי יהושע, סובר, **דְּשָׁאנֵי הָכָא** – שונה מנחה מקרבן בהמה, שכאן במנחה ישנו לימוד מיוחד לפסול גם בחסרו רק מקצתן, **דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק (ויקרא ב ט) 'וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן הַמִּנְחָה אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה', ויש לדרוש את התיבה 'הַמִּנְחָה' שכוונתה למנחה בשלימותה, ואומרת התורה שיקטיר רק את הקומץ הבא מן 'המנחה' והיינו **עַד דְּאִיתָא** [–רק אם ישנה] **לְכוּלָּהּ מִנְחָה (לֹא) יַקְטִיר** ולא נחסר הימנה דבר.

הגמרא מבארת את דעת רבי יוחנן. מבררת הגמרא: **וְאִידָךְ** – רבי יוחנן החולק על ריש לקיש ומכשיר מנחה שחסרה בין קמיצה להקטרה, כיצד ידרוש פסוק זה שממנו דרש ריש לקיש שלא כדעתו. אומרת הגמרא: רבי יוחנן ידרוש את הפסוק 'מִן הַמִּנְחָה' שהכוונה **לִמְנָחָה** השלימה **שֶׁהָיְתָה כְּבָר** (**שְׁלֵימָה בְּשָׁעַת קְמִיצָה** שאותה **יַקְטִיר, אַף עַל גַּב דְּהַשְׁתָּא** [–שעתה] **אֵינָהּ שְׁלֵימָה**).

הגמרא מקשה על ריש לקיש מברייתא אודות לחם הפנים שנפרס בין סילוק הבזיכין להקטרתם: **אֵיתִיבֵיהּ** [–הקשה] **רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ** מברייתא, מערכת לחם הפנים **שעַד שֶׁלֹּא פֵּרְקָהּ** [–סילקה] מן **השולחן נִפְרַם** [–נחתך] [**לַחְמָהּ**], **הַלֶּחֶם פָּסוּל** לאכילה, שהרי הוא חסר, **וְאֵין מַקְטִיר עָלָיו אֶת הַבְּזִיכִין**, ואילו **אִם מִשֶּׁפֵּרְקָהּ** למערכת **הלחם נִפְרַם לַחְמָהּ, הַלֶּחֶם פָּסוּל**, שהרי חסר ונפסל, ואף על פי כן **מַקְטִיר עָלָיו אֶת הַבְּזִיכִין**, עד כאן דברי הברייתא, **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא** פסלה הברייתא רק באופן **שֶׁפֵּרְקָהּ מִמֹּשֶׁ, אֶלָּא** פסלה גם אם נפרס הלחם **כֵּיוָן** [–אחר] **שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ** של המערכה **לְפָרֵק, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּירְקָהּ** עדיין. ואם כן נמצא מבואר בברייתא, שאם פרקה מן השולחן ונטל את הבזיכין להקטרה, [ונטילה זו היא כקמיצה במנחה], ואחר כך נפרס הלחם, מקטיר את הבזיכין, ואם כן הוא הדין לגבי שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה שמקטיר קומץ עליהם.

הגמרא מביאה משא ומתן בין ריש לקיש לרבי יוחנן בתירוץ קושיא זו: **אָמַר** לֵיהּ ריש לקיש לרבי יוחנן, אין לך להקשות עלי מברייתא זו, שאפשר לומר **הָא מַנִּי** – מי הוא ששנה ברייתא זו, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא**, שאמר שגם אם חסרו כל השיריים ואבדו, מקטיר קומץ עליהם, והוא הדין שאם נפרס הלחם או אפילו אבד לגמרי, שמקטיר את הבזיכין. **אָמַר** לֵיהּ רבי יוחנן לריש לקיש, **אֲנָא אָמִינָא** [–הלא אני אומר] **לָךְ מִשְּׁנָה שְׁלֵימָה** – ברייתא שנשנתה בסתם ולא נאמר בה שהיא רק לשיטת תנא פלוני, **וַאֲמַרְתְּ לִי אַתְּ שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** היא, בתמיה, היאך יתכן לומר כן, **אִי** [–אם] **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** היא, **מַאי אִירְיָא** – מדוע נקט התנא דווקא אם **נִפְרַם** לחמה מקטיר את הבזיכין, שמשמע מכך שעדיין נותר מן הלחם, הלא רבי אליעזר **אֲפִילּוּ בְּשָׁרוּף וְאָבוּד** הלחם כולו **נַמִּי** [–גם כן] **מַכְשֵׁר**, ובעל כרחך שהברייתא נשנתה כדעת הכל, שגם רבי יהושע הסובר שאם אבדו או נשרפו כל השיריים אינו מקטיר קומץ עליהם, ובדומה לכך אם אבד או נשרף כל הלחם אינו מקטיר את הבזיכין, מכל מקום אם חסרו מקצתם מקטיר את הקומץ, ועל כן גם אם נפרס הלחם ונותר הימנו כזית שמקטיר את הבזיכין, ושלא כדבריך.

אומרת הגמרא: **אִישְׁתִּיק** [–שתק] ריש לקיש ולא השיב, לפי שלא מצא תירוץ לקושיא זו שהקשה עליו רבי יוחנן.

הגמרא דנה האם ניתן לתרץ קושיא זו. שואלת הגמרא: **וְאַמַּאי** [–ומדוע] **שָׁתַק** ריש לקיש ולא השיב, **לֵימָא** לֵיהּ – יכול היה לומר לו לרבי יוחנן שאין להקשות מלחם הפנים שחסר על מנחה שחסרה, לפי שלחם הפנים שהוא קרבן **צִבּוּר, שָׁאנִי** [–שונה] הוא ממנחת יחיד, **שהוֹאִיל וְאִישְׁתֵּרֵי** [–והותרה] **טוּמְאָה לְנַבְּיֵיהוּ** [–אצלם, בקרבנות צבור], **אִישְׁתְּרֵי נַמִּי** [–הותרו גם] **חֲסֵרוֹת**. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה, זֹאת אוֹמֶרֶת** – זה שלא השיב כן ריש לקיש לרבי יוחנן, אומר, **שהַחִסָּרוֹן** במנחה **כְּבַעַל מוּם דָּמֵי** [–דומה], **וְאֵין בַּעַל מוּם** כשר גם **בְּצִבּוּר**, ועל כן אם חסר פוסל במנחת יחיד אין לומר 'ציבור שאני' ולהכשיר פסול זה במנחת ציבור כמו לחם הפנים, ומשום כך שתק ריש לקיש ולא תירץ כן.

אומרת הגמרא: **יָתִיב** [–ישב] **רַב פָּפָּא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ואמר שמועה זו שרבי יוחנן הקשה לריש לקיש וריש לקיש שתק ולא ענהו שקרבנות ציבור שונים בכך מקרבנות יחיד: **אָמַר** לֵיהּ [–לו] **רַב יוֹסֵף בַּר שְׁמָעְיָה לְרַב פָּפָּא**, וכי מדוע היה לו לענות כך, **מִי לֹא עָסְקִינַן** – האם אין נדון המחלוקת **דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ בְּמִנְחַת הָעוֹמֶר** גם כן, **דְּקרבן צִיבּוּר הִיא, וּפְלִיגִי** – וגם בה חלקו, ודעתו של ריש לקיש היא שאם חסרה בין קמיצה להקטרה פסולה, לפיכך לא השיב לרבי יוחנן בחילוק זה.

הגמרא מביאה מקורות לפסול חסר: **אָמַר רַב מַלְכִּיו, תָּנָא חָדָא** – שנינו בברייתא אחת, נאמר במנחה (ויקרא ב ב) 'וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל לְבֹנָתָהּ' וגו', ויש לדרוש ממה שנאמר 'מִסָּלְתָּהּ' ולא 'מסולת', שבא הכתוב ללמד **שֶׁאִם חָסְרָה** הסולת **כָּל שֶׁהוּא, פְּסוּלָה** המנחה. וכן יש לדרוש ממה שנאמר 'מִשַّמְנָהּ' ולא 'משמן', שבא הכתוב ללמד **שֶׁאִם חָסְרָה** מהשמן **כָּל שֶׁהוּא, פָּסוּל**.

וְתַנְיָא אִידָךְ – ושנינו בברייתא אחרת, נאמר במנחה (שם ב ג) 'וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי ה'', שהותרה באכילה רק 'מנחה', שמשמעה מנחה שלימה, **פְּרָט לְמִנְחָה שֶׁחָסְרָה הִיא** [–שיירייה], שלא הותרה באכילה, ומשמע גם שרק מנחה שנעשתה כתיקונה נאכלת, ועל כן יש למעט גם מנחה **שֶׁחָסַר קוֹמְצָהּ**, וכן מנחה **שֶׁלֹּא הִקְטִיר מְלֻבּוֹנָתָהּ כֻּלּוֹם**, שהרי נדרש מן הכתובים (להלן כז.) שקומץ חסר פסול והקטרת הלבונה מעכבת את הקומץ. בכל אחד משתי הברייתות שהביאה הגמרא, נדרש פסול חסר מפסוק אחר, באחת מ'מסלתה ומשמנה' ובאחרת מ'מן המנחה'.

הגמרא מבארת מדוע נצרכות שתי דרשות לפסול מנחה שחסרה: פסול חסר נדרש בכל אחת מהברייתות מפסוק אחר, בראשונה מ'מסלתה ומשמנה' ובשניה מ'מן המנחה'. ויש לשאול, **תְּרֵי קְרָאֵי** [–שתי הדרשות מן הפסוקים] **בְּפסול חֲסֵרוֹת, לְמָה לִי, לָאו** – האם אין לומר שבאו שני פסוקים אלו **חַד** [–אחד] ללמד **לְמִנְחָה שֶׁחָסְרָה** קוֹדֶם **קְמִיצָה** שהיא פסולה ואין תקנה למלא את החסר בה, **וְחַד** ללמד **לְשֵׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ** בֵּין **קְמִיצָה לְהַקְטָרָה** שהמנחה נפסלת בכך ואין להקטיר את הקומץ, **וּתְיוּבְתָּא** [–ופירכא] היא על דבריו **דְּרַבִּי יוֹחָנָן בְּתַרְוַיְיהוּ** [–בשני נידונים אלו], שרבי יוחנן הכשיר בין מנחה שחסרה קודם קמיצה על ידי שיביא מביתו וימלאנה, ובין מנחה שחסרה בין קמיצה להקטרה שיכול להקטיר את הקומץ, וכמבואר לעיל (ע"א), ואילו הברייתות דורשות לפסול בשניהם.

דוחה הגמרא: **לֹא** כפי שאמרת, אלא כך יש לבאר את שתי הדרשות, פסוק **חַד** בא ללמד **לְמִנְחָה שֶׁחָסְרָה** קוֹדֶם **קְמִיצָה דְּאִי**

המשך בעמוד קי

(דְּהָא כְּתַב כבר במצורע עשיר (ויקרא יד יז) שנתינת השמן תהא 'עַל דַּם הָאָשָׁם', וכן במצורע עני נאמר (שם יד כח) 'עַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם', וכיון שיודעים אנו שעליו לתת מן הדם על בוהן ידו ובוהן רגלו הימניות, יודעים אנו גם זאת שהשמן ניתן שם, ולמה הוצרכה התורה לכתוב שוב שנתינתו תיעשה על בהונות יד ורגל ימין). השיב לו רבי זירא לרבי ירמיה: חַד ללמד לְהַכְשִׁיר את הצְדָדִין של הבוהן לנתינה, ש'על בוהן' וגו' מתפרש בסמוך לאותו מקום, ועל כן גם צדדי הבוהן כשרים, וְחַד ללמד לִפְסוֹל צִידֵי צְדָדִין של הבוהן, דהיינו את צידו השני שהוא הבשר התחתון שכנגד הכף, שרק 'על' הבוהן הוא נותן ולא תחתיו.

שואלת הגמרא: הפסוק שנאמר בעשיר שהנתינה תהא 'עַל דַּם הָאָשָׁם', והפסוק שנאמר בעני שהנתינה תהא 'עַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם', לְמַאי אָתוּ – למה באו שניהם, והלא די שיכתב באחד מהם ונלמד ממנו את השני. משיבה הגמרא: הָנֵי צְרִיכִי – שני פסוקים אלו נצרכים, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא רק 'עַל דַּם הָאָשָׁם', הָוָה אֲמִינָא שאינו נותן את השמן אלא על דם האשם ממש, ועל כן אם אִיתֵיהּ [–ישנו] לדם עדיין על הבוהן, אֵין – אכן כן, נותן עליו את השמן, אבל אם נִתְקַנַּח לֹא, כְּתַב רַחֲמָנָא 'עַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם', ללמד שנותן את השמן במקומו של הדם ולאו דווקא על הדם עצמו. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא רק 'עַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם', הָוָה אֲמִינָא שנותן את השמן על מקום הדם ולא על הדם עצמו, ועל כן דַּוְקָא אם נִתְקַנַּח הדם, אֲבָל אם אִיתֵיהּ [–ישנו] לדם עדיין על הבוהן, אִימָּא הָוֵי הדם חֲצִיצָה בין הבוהן לשמן, קָא מַשְׁמַע לָן הפסוק 'עַל דַּם הָאָשָׁם', שהשמן ניתן גם על דם האשם עצמו.

רבא מקשה על דברי רבי זירא: אָמַר רָבָא, מֵאַחַר דִּכְתִיב בנתינת השמן 'עַל דַּם הָאָשָׁם' וְ'עַל מְקוֹם [דַּם] הָאָשָׁם', ויודעים אנו שהשמן ניתן על הדם או על מקומו, וּכְתִיבָא 'יְמָנִית' בַּדָּם – וכתוב שיתן על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית, ויודעים אנו מזה שגם השמן ניתן על בהונות יד ורגל ימין, אם כן, 'עַל בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית' וְ'עַל בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית' (וכתיבי) [דִּכְתִיבִי] בְּשֶׁמֶן דִּמְצוֹרָע עָשִׁיר וְעָנִי, לָמָּה לִי, כלומר, שאף שהיתה צריכה התורה לומר גם בנתינות השמן 'על בוהן ידו' ו'על בוהן רגלו' בכדי להכשיר צדדים ולפסול צידי צדדים, וכאמור לעיל, אולם לא היתה צריכה לומר בהן שהן נעשות ביד ורגל ימין דווקא, שהרי פרט זה כבר יודעים אנו ממתן הדם.

רבא מבאר למה הוצרכו 'ימנית' בכל אלו, וחולק על רבי זירא ש'שמאלית' היא מקור הדין שקמיצה בשמאל פסולה: אֶלָּא אָמַר רָבָא, מה שכתבה התורה ימין במצורע עשיר, הן בבוהן יד, הן בבוהן רגל, והן בתנוך אוזן, כולם באים לדרשה, ללמוד מהם על קמיצה חליצה ורציעה, שאף בהם נאמרו 'יד רגל ואוזן', שיעשו בימין. 'על בוהן ידו הימנית' בא לגזירה שוה, נאמר כאן 'יָד' ונאמר בקמיצה 'יָד', מה כאן ימין אף שם ימין, והרי זה בא ללמד לְקִמִּיצָה שתהא בימין. וכן 'על בוהן רגלו הימנית', בא לגזירה שוה, נאמר כאן 'רֶגֶל' ונאמר בחליצה 'רֶגֶל', מה כאן ימין אף שם ימין, והרי זה בא ללמד לַחֲלִיצָה שתהא נעשית ברגל ימין. וכן 'על תְּנוּךְ אֹזֶן הַמְטַהֵר הַיְמָנִית', בא לגזירה שוה, נאמר כאן 'אוֹזֶן' ונאמר ברציעה 'אוֹזֶן', מה כאן ימין אף שם ימין, והרי זה בא ללמד לִרְצִיעָה שתהא נעשית באוזן ימין. לשם כל אלו כתבה התורה 'ימנית' במתנות השמן של מצורע עשיר על בוהן יד, על בוהן רגל ועל תנוך האוזן.

הגמרא מבארת לדעת רבא מדוע נאמר בפרשה כמה פעמים 'שמאלית'. מבררת הגמרא: מאחר שקמיצה בימין נלמדת לדעת רבא מהגזירה שוה 'יד יד', וכאמור, ולא מ'שמאלית' [האמורה ביציקת השמן על כף הכהן השמאלית] כפי שאמר רבי זירא לעיל (ט:), אם כן 'שְׂמֹאלִית' (דְּעָנִי) לְמַאי אָתָא – למה הוצרכה התורה לכותבה. אָמַר רַב שִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, באה התורה לומר שרק יד שמאל כשירה ליציקת השמן, וּלְיַפְסוֹל יד יָמִין דְּכֹהֵן בְּמִצּוֹרָע. ומה שהוצרכה התורה לומר זאת, משום שֶׁלֹּא תֹּאמַר וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא נִתְרַבְּתָה שְׂמֹאל שתהיה כשירה לעבודה, כגון בכל שאר עבודות הקרבנות, נִתְרַבְּתָה יָמִין שהיא כשירה בהם, בְּמָקוֹם שֶׁנִּתְרַבְּתָה שְׂמֹאל שהיא כשירה לעבודה, כלומר כאן ביציקת השמן על כף הכהן השמאלית, אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּתְרַבְּתָה יָמִין שגם היא כשירה ליציקה זו. לכן חזרה התורה ואמרה שוב 'שמאלית', לפסול כף ימין. ונמצא שהוצרכו שתי הפעמים שנאמרה 'שמאלית' בעשיר, הראשונה להכשיר בשמאל, והשניה לפסול בימין.

הגמרא מבארת כיצד ידרשו שאר היתורים שבפרשה. שואלת הגמרא: וְאִידָךְ – הפעמים האחרות שנאמר בהן שיוצק את השמן על כף הכהן ה'שְׂמֹאלִית', וְכן מה שהשמן ניתן על בהונות יָד וְרֶגֶל 'יְמָנִית', דְּאמורים בפרשת מצורע עָנִי, לְמַאי אַתָּא, אחר שכל זאת כבר נאמר במצורע עשיר. משיבה הגמרא: מה שחזרה התורה על כל זאת במצורע עני, הוא לְכִדְתָנָא – לפי מה ששנו ברייתא דְּבֵי [–בבית מדרשו של] רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה פעם אחת וְנִשְׁנֵית פעם שניה, לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁכִיל דָּבָר אחד או יותר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ, שכן דרך התורה, וכן כאן שבה על מעשה השמן במצורע עני אגב כך שחידשה את חיובי קרבנותיו שהם שונים מחיובי העשיר.

הגמרא מביאה כלל אלו עבודות נעשות בימין דווקא: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל מָקוֹם בעבודות הקרבנות, שֶׁנֶּאֱמְרָה בו 'אֶצְבַּע' וּ'כְהוּנָּה', אִינָהּ אֶלָּא אצבע יד יָמִין, ושמאל פסול בה.

אומרת הגמרא: קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ לומר ש'אֶצְבַּע' וּ'כְהוּנָּה' בָּעֵינַן, שרק במקום שנאמרו שתיהן צריך ימין, כְּדִכְתִיב בקרבן חטאת (ויקרא ד כה) 'וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ', וְטעם הדבר שכאשר נאמרו שתיהן יודעים אנו שהכוונה לימין משום דנָמֵר [–למדים זאת] בגזירה שוה מִמְּצוֹרָע עשיר, דִּכְתִיב – שנאמר בו (שם יד טז) 'וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית', מה שם נאמרו 'אצבע' ו'כהונה' ומפורש בפסוק שהיא ימין, אף כל מקום שנאמרו 'אצבע' ו'כהונה' הכוונה לימין.

שואלת הגמרא: הֲרֵי קְמִיצָה במנחה דְּלֵא כְּתִיבָא בָּהּ אֶלָּא 'כְּהוּנָּה', שנאמר (שם ה יב) 'וְהֱבִיאָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלוֹא קֻמְצוֹ אֶת אַזְכָּרָתָהּ', וּתְנַן (לעיל ו.) קָמַץ בַּשְּׂמֹאל פָּסוּל, ומוכח שגם עבודה שלא נאמר בה 'אצבע' טעונה ימין דווקא. משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, אין צורך בשתיהן אלא אוֹ 'אֶצְבַּע' אוֹ 'כְּהוּנָּה', שכל עבודה שנאמר בה אחת מאלו נעשית בימין דווקא, ומשום כך קמיצה שנאמר בה 'כהונה' אף שלא נאמר בה 'אצבע' דינה בימין דווקא. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבא, וַהֲרֵי הוֹלָכַת אֵבָרִים של קרבן עולה לַכֶּבֶשׁ שהיא עבודה, דִּכְתִיב בָּהּ [–באיברים] 'כְּהוּנָּה', דִּכְתִיב (שם א יג) 'וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל [וְהִקְטִיר] הַמִּזְבֵּחָה', וְאָמַר מַר כי זוֹ הוֹלָכַת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ, וְאף על פי כן תְּנַן בתמיד (לא:) אודות סדר הולכת אברי התמיד להקטרה על המזבח, שהכהן נשא את הראש ביד ימין ואת הָרֶגֶל שֶׁל יָמִין נשא בְּיַד שְׂמֹאל, וּבֵית עוֹרֵהּ – המקום שמשם הופשט העור היה לַחוּץ. ומוכח שעבודה שנאמרה בה 'כהונה' לבד, יכולה להיעשות בשמאל. השיב לו רבא לאביי: כִּי אָמְרִינַן שצריך ימין בכל עבודה שנאמר בה אוֹ 'אֶצְבַּע' אוֹ 'כְּהוּנָּה', אין זה אלא בְּדָבָר [–בעבודה] הַמְעַכֵּב כַּפָּרָה, שאם לא עשאו לא נתכפר, בדומה להזאת דם אשם מצורע שמשם למדים זאת, ולכן ניתן ללמוד משם לקמיצה, אך הולכה להקטרה אינה דבר המעכב כפרה, שאפילו אם לא הוקטרו חלביו ואבריו לא נפסל בכך, ועל כן אף שמאל כשירה בה.

שואלת הגמרא: וַהֲרֵי עבודת קַבָּלָה, שדָּבָר הַמְעַכֵּב כַּפָּרָה הוּא, שאם לא נתקבל הדם בכלי נפסל הקרבן ולא נתכפרו בעליו, וְאף כָּתַב בָּהּ 'כְּהוּנָּה', דִּכְתִיב (שם א ה) 'וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם', ודורשים שההקרבה האמורה בפסוק, זוֹ קַבָּלַת הַדָּם, ונמצא שנאמר 'כהונה' בקבלה, וּתְנַן בזבחים (טו:) קִבֵּל את הדם בְּיַד שְׂמֹאל, פָּסַל את הקרבן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר, ומוכח מדבריו שאף במקום שנאמרה בו 'כהונה' והוא מעכב כפרה אין צריך דווקא ימין.

המשך בעמוד מז

רש"י

דהא כתב בהן יד ורגל בדם האשם לעיל מיניה! **חד** – "על בהן", בין דיד בין דרגל. **להכשיר צדדין** – של בהן, דדרשינן לקמן (מנחות צו, א): "על" – בסמוך, כדכתיב "ועליו מטה מנשה". **וחד על** – בהן, בין דיד בין דרגל – לפסול צידי צדדין, בשר התחתון שכנגד הכף, דעל אמרינן ולא תחת. **על דם האשם** – דעשיר, ו"על מקום דם האשם" דעני. **למה לי** – בלומר, תרי קראי למה לי? בשלמא חד כתביה לאשמועינן דיתן שמן על הדם ולא אצלו, אלא "מקום דם" למה לי? **הוה אמינא איתיה אין** – איתיה לדם יתן השמן, אבל נתקנח הדם לא יתן השמן. **הויא חציצה** – בין שמן לבהן, וליפסל, דרחמנא אמר "על בהן" – להכי איצטריך "על דם". **אמר רבא כו' וכתב ימנית בדם** – למה לי למיהדר ולמכתב ימנית בשמן? לא לכתוב לא בעני ולא בעשיר! נהי ד"על בהן" יתירי איצטריכו דעני ודעשיר להכשיר צדדין ולפסול צידי צדדין, אלא ימנית למה לי? **אלא אמר רבא** – ליתא למאי דאפקה קמיצה דשמאל פסול מדרשת דארבעה שמאלית, דאם כן ימנית דבין שמן דעשיר בין שמן דעני למה לי? אלא ימנית דשמן דעשיר לההיא דרשה אתיא. **יד יד לקמיצה** – כתיב במצורע עשיר ידו הימנית דלא איצטריך, וכתיב בקמיצה יד: "וימלא כפו" (ויקרא ט), מה יד מצורע ימנית – אף דקמיצה ימנית. **רגל** – שמן דמצורע עשיר, למידרש חליצה בגזירה שוה ד"רגל" "רגל", דכתיב נמי בחליצה "וחלצה נעלו מעל רגלו" (דברים כה), מה רגל דמצורע ימנית – אף חליצה ימנית. **ואוזן** – דשמן עשיר דלא איצטריך, אתי למדרש "אזן" "אזן" דרציעה, דכתיב: "ורצע אדניו את אזנו" (שמות כא), מה דמצורע ימנית – אף דרציעה ימנית. והך גזירה שוה מפורשת בפרק קמא דקדושין (טו, א). ודעני לא דריש להו רבא, כדלקמן: כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית כו'. **שמאלית למאי אתא** – דעשיר לא איצטריך, למאי אתא? בשלמא קמא לגופיה – שמאלית ולא ימנית, אלא תניינא למאי? **במקום שנתרבתה שמאל** – כגון הכא דכתיב לעיל שמאלית – כל שכן שנתרבתה ימין! להכי אתא שמאלית אחרינא בעשיר גופיה, דשינה עליו הכתוב לעבב, שמאלית ולא ימנית. ואי קשיא: הוי מיעוט אחר מיעוט! לאו פירכא היא, דשמאלית קמא לאו מיעוט הוא, דכיון דקיימא לן גזרה שוה ד"יד" "יד" לקמיצה, הוה אמינא נמי נדרוש גזרה שוה האי כף דתיהוי ימנית, ואיצטריך למיכתב שמאל לאכשורי שמאל, ולעולם כל שכן ימין – להכי כתב רחמנא שמאלית אחרינא, למעוטי ימין. **ואידך שמאלית דעני** – מיותר, למאי אתא? **שנתחדש בה** – ופרשת עני נתחדש קרבן עולה ויורד. **קא סלקא דעתין אצבע וכהונה בעינן** – דלא אמרינן ימין אלא אם כן [כתיב] אצבע וכהונה, כגון חטאת דכתיב ביה "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו" (ויקרא ד) – ההיא ודאי ימנית הוא, דגמר

תוספות

על דם האשם ועל מקום דם האשם למאי אתו — פירוש: דלכתוב או אידי ואידי "על מקום", או אידי ואידי "על דם". **אמר** רבא מאחר דכתב על דם כו' וכתיבא ימנית בדם על בהן ידו הימנית כו' למה לי — דנהי דעל בהן דעני ודעשיר צריכין לצדדין ולצידי צדדין, מכל מקום ימנית למאי אתא? אלא אמר רבא: "יד" "יד" לקמיצה — יד ימנית דשמן דמצורע עשיר אתא לגזרה שוה דקמיצה, ודמצורע עני לפרשה שנאמרה לשנות, כך פירוש הסוגיא לפירוש הקונטרס. וקשה: דמשמע לרבא דימנית דדם איצטריך בין בעני בין בעשיר, ואמאי לא ילפי מהדדי כמו (נמי) בצדדין ובצידי צדדין, והוה לן למימר דימנית דדם דעני הוי לפרשה שנאמרה ונשנית, כמו ימנית דשמן דעני! ושמא לענין ימנית לא הוו ילפי אי לאו דהוו כתיבי בהדיא, כיון דחלוקין בקרבנותיהם, אף על גב דילפי מהדדי לצדדין ולצידי צדדין. עוד קשה: דמשמע שבא רבי ירמיה להקשות לרבי זירא, ולפירוש הקונטרס לא מקשי מידי! ועוד קשה, הא דלא נקט רבי ירמיה נמי תנוך אוזן! ועוד, כיון דרבי ירמיה לא בעי: "על בהן" למה לי, אלא מכח דכתיב "על דם האשם" ו"על מקום דם האשם", אם כן הוה ליה למימר: מאחר דכתיב "על דם האשם" ו"על מקום דם האשם", "על בהן" למה לי, כדקאמר רבא! ונראה לפרש: דפריך משום דדריש רבי זירא מ"כפו" דכל מקום שנאמר כף אינו אלא ימין, אם כן ב"על בהן ידו" דהוי דומיא דכף לא הוה צריך למכתב ימין. ולפי הספרים דגרסינן "במצורע עשיר למה לי" — לאו דוקא, והוא הדין דהוה פריך מצורע עני, אלא נקט עשיר משום דאפילו בעשיר קשיא ליה אמאי איצטריך. חד להכשיר צדדין וחד לפסול צידי צדדין, פירוש: ימנית דעשיר וימנית דעני. ואף על גב דימנית לא משמע לא צדדין ולא צידי צדדין, מייתורא בעלמא דריש. ובמילתיה דרבא גרסינן: מאחר דכתיב "על דם האשם" ו"על מקום דם האשם", וכתב ימנית בדם של מצורע עשיר, ימנית דכתב בשמן דמצורע עני למה לי? ואיני יכול ליישבו יפה. וצריך לדקדק בו. **שמאל** למאי אתא — משמאל שני דעשיר קא בעי, דקמא אתא לגופיה להכשיר שמאל. ומשני, דאתא למעט ימין. ולמיעוט אחר מיעוט דנרבי ימין אין לדרוש, דאם כן לא לכתוב אלא חד, והדר בעי: ואידך שמאל למאי אתא, היינו דעני.

והרי

דְּהָא כְּתַב: "עַל דַּם הָאָשָׁם"! - חַד לְהַכְשִׁיר צְדָדִין, וְחַד לִפְסוֹל צִידֵי צְדָדִין. "עַל דַּם הָאָשָׁם", "עַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם" לְמַאי אָתוּ? - הָנֵי צְרִיכִי, אִי כְּתַב רַחֲמָנָא "עַל דַּם הָאָשָׁם", הֲוָה אָמִינָא: אִיתֵיהּ - אִין, נִתְקַנֵּחַ - לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא: "עַל מְקוֹם"; וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "עַל מְקוֹם", הֲוָה אָמִינָא: דַּוְקָא נִתְקַנֵּחַ, אֲבָל אִיתֵיהּ - אֵימָא הָוֵי חֲצִיצָה, קָא מַשְׁמַע לָן: "עַל דַּם הָאָשָׁם". אֲמַר רָבָא: מֵאַחַר דִּכְתִיב "עַל דַּם הָאָשָׁם" וְ"עַל מְקוֹם הָאָשָׁם", וּכְתִיבָא יְמָנִית בַּדָּם, "עַל בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן רִגְלוֹ הַיְמָנִית", וּכְתִיבִי בְּשֶׁמֶן דְּמִצּוֹרָע עָשִׁיר וְעָנִי, לָמָּה לִי? אֶלָּא אֲמַר רָבָא: "יָד" "יָד" לִקְמִיצָה, "רֶגֶל" "רֶגֶל" לַחֲלִיצָה, "אוֹזֶן" "אוֹזֶן" לִרְצִיעָה. שְׁמָאלִית (הָעָנִי) לְמַאי אָתָא? אֲמַר רַב שִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: לִיפְסוֹל יָמִין דְּכֹהֵן בְּמִצּוֹרָע, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא נִתְרַבְּתָה שְׂמֹאל - נִתְרַבְּתָה יָמִין, בְּמָקוֹם שֶׁנִּתְרַבְּתָה שְׂמֹאל - אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּתְרַבְּתָה יָמִין? וְאִידָךְ שְׂמָאלִית, וְיָד וְרֶגֶל יְמָנִית דְּעָנִי, לְמַאי אֲתָא? לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִשְׁנֵית, לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמְרָה אֶצְבַּע וּכְהוּנָּה - אֵינָהּ אֶלָּא יָמִין. קָא סָלְקָא דַּעְתִּין: אֶצְבַּע וּכְהוּנָּה בָּעֵינַן, כִּדְכְתִיב: "וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ", וְגָמַר מִמְּצוֹרָע, דִּכְתִיב: "וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית"; הֲרֵי קְמִיצָה דְּלָא כְּתִיבָא בָּהּ אֶלָּא כְּהוּנָּה, וּתְנַן: קָמֵץ בִּשְׂמֹאל פָּסוּל! אֲמַר רָבָא: אוֹ אֶצְבַּע אוֹ כְּהוּנָּה. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: הֲרֵי הוֹלֶכֶת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ דִּכְתִיב בְּהוּ כְּהוּנָּה, דִּכְתִיב: "וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה", וְאָמַר מָר: זוֹ הוֹלֶכֶת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ; וּתְנַן: הָרֶגֶל שֶׁל יָמִין בִּשְׂמֹאל וּבֵית עוֹרָהּ לַחוּץ! - כִּי אָמְרִינַן אוֹ אֶצְבַּע אוֹ כְּהוּנָּה - בִּדָּבָר הַמְעַכֵּב כַּפָּרָה. - וַהֲרֵי קַבָּלָה דָּבָר הַמְעַכֵּב כַּפָּרָה הוּא, וְכָתַב בָּהּ כְּהוּנָּה, דִּכְתִיב: "וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם" - זוֹ קַבָּלַת הַדָּם; וּתְנַן: קִבֵּל בִּשְׂמֹאל - פָּסַל, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר! - לְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַרְתְּ? רַבִּי שִׁמְעוֹן תַּרְתֵּי בָּעֵי. - וּמִי בָּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן תַּרְתֵּי? וְהָתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמְרָה יָד - אֵינָהּ אֶלָּא יָמִין, אֶצְבַּע - אֵינָהּ אֶלָּא יָמִין! - אֶצְבַּע לָא בָּעֵיא כְּהוּנָּה, כְּהוּנָּה בָּעֵיא אֶצְבַּע. - אֶלָּא כֹּהֵן לָמָּה לִי? - בְּכִהוּנוּ.

והרי

ממצורע עשיר דכתיב ביה "וטבל הכהן את אצבעו הימנית" (ויקרא יד), מה אצבע וכהונה דהכא ימין – אף דעלמא נמי ימין. **ותנן** – במסכת תמיד (לא, ב) בהולכת אברים: הרגל של ימין היה מוליך בשמאל, משום דאמרינן במסכת יומא (כה, א): סדר אברים, הראש והרגל היה נושא בבת אחת. והאי רגל מדאזיל בהדי רישא – ודאי רגל ימין הוא דחשיב. הלכך הראש שהוא כבד וחשוב היה מוליך בימין, והירך בשמאל, ואף על גב דכתב בהו כהן! ומשני: **לעולם או אצבע או כהונה** – וכי אמרינן אינה אלא ימין – בדבר המעכב כפרה, דומיא דהזאות דמצורע. לאפוקי הולכה דלא מעכבא, דאפשר לפשוט ולנתח אצל הכבש. אי נמי, אם יש כהנים הרבה ירשיטו זה לזה. **והא קבלה דמעכבא כפרה** – דאי אפשר שלא יתקבל הדם בכלי, וכתב בה כהונה: "והקריבו בני אהרן את הדם" (ויקרא א), ואמרינן בתורת כהנים: "והקריבו" זו קבלת הדם, ותנן: רבי שמעון מכשיר קבלה בשמאל! **לרבי שמעון קאמרת** – כלומר, מדרבי שמעון פרכת? בתמיה. **תרתי בעי** – אצבע וכהונה. וכי קאמר ריש לקיש או אצבע או כהונה, לרבנן קא אמר דפסול. **יד אינה אלא ימין** – דגמר מידו הימנית דמצורע [ועשיר]. ומשני: **אצבע לא בעיא כהונה** – דהיכא דכתב אצבע, אף על גב דלא כתב כהן – אינו אלא ימין. ומשכחת לה ב"אחרי מות": "ולקח מדם הפר והזה באצבעו", הרי אצבע בלא כהונה. **כהונה בעיא אצבע** – לרבי שמעון, אף על גב דכתיב כהונה לא אמרינן ימין אלא אם כן כתב אצבע, משום הכי מכשיר בקבלה. **בכהונו** – בבגדי כהונה.

והרי זריקה כו' ותנן זרק בשמאל פסול ולא פליג רבי שמעון אמר אביי פליג בברייתא — תימה: דאין זה בא במשנה בשום מקום! ועוד הקשה הרב רבינו יעקב מאורלינ"ש: אמאי פליג רבי שמעון? נהי דלא כתב בה אלא כהונה, מכל מקום אתיא מהיקשא ד"זאת התורה" דאמר לקמן בסוף "התודה" (פג, א) ובזבחים פרק "דם חטאת" (צח, א): מה חטאת אינה באה אלא מן החולין וביום ובידו הימנית, אף כל כו'. ופריך: ידו הימנית מדרבה בר בר חנה נפקא, דכל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינו אלא ימין! ומשני: כדי נסבה. אי נמי, סבר לה כרבי שמעון דכהונה בעיא אצבע. משמע בהדיא דרבי שמעון יליף שאר קרבנות מחטאת! והשיב לו רבינו תם, דגרסינן הכא: "והרי מליקה כו' ותנן מלק בשמאל פסולה", ומשנה היא בזבחים בפרק "חטאת העוף" (סח, א), הכי תנן לה התם: כל הפסולים שמלקו מליקתן פסולה ואינה מטמאה בגדים אבית הבליעה, מלק בשמאל או בלילה כו'. והתלמוד הביאה בקוצר, שכן דרך התלמוד לקצר כמה משניות, והסופרים טעו כאן וכתבו במקום מליקה זריקה. ועוד אמר רבינו תם, דאפילו גרסינן זריקה, מצינן למימר דהאי תנא סבר כרבי שמעון, אבל רבי שמעון לא סבר לה כוותיה, דלא יליף ימין בזריקה בשאר קרבנות מחטאת. וקשה לפירוש רבינו תם, דאפילו גרסינן דמלק, על כרחין אמת הוא דמכשר רבי שמעון זריקה בשמאל, כדמוכח בסמוך ומייתי לה בפרק קמא דזבחים (יא, א) ופרק שני (כה, א): מאי טעמא דרבי שמעון? בא לעובדה בכלי — עובדה בשמאל כאשם, והיינו בזריקת אשם שהוא בשמאל. דבקבלה לא מיירי, דאפילו חטאת נמי לא בעי ימין בקבלה לרבי שמעון, כדמוכח בפרק שני דזבחים (כד, א), דאמר רבי שמעון: וכי נאמר יד בקבלה כו'! וצריך לתרץ, דהאי תנא סבר לה כרבי שמעון, אבל רבי שמעון לא סבר לה כוותיה. ואם תאמר: לפירוש רבינו תם, אי נמי גריס "מלק" — מליקה נפקא לן בפרק קמא דחולין (כא, א) מדכתיב "ואת השני יעשה עולה כמשפט" דדרשינן: כמשפט חטאת בהמה, מה חטאת בהמה אינה באה אלא מן החולין וביום ובידו הימנית. והתם נמי פריך: ימנית מדרבה בר בר חנה נפקא! ומשני, דכהונה בעי אצבע. ומהיקשא נמי ד"זאת התורה" נפקי עופות למאן דאית ליה היקשא כמו שפירשתי בריש פירקין! ויש לומר: דמליקה שהיא כנגד שחיטה לא נפקא, ובהזאה מיירי דבעיא ימין. אי נמי, ההוא תנא סבר לה כההוא תנא דפליג בפרק שני דזבחים (כד, א) על רבי שמעון, ופוסל קבלה בשמאל משום דקסבר מקרא נדרש לפניו ולאחריו, ומוקי אצבע דכתיב גבי חטאת גם על קבלה. ולדידהו ילפינן שפיר מליקה בימין מחטאת, דקבלה לא שייך למילתא דליתא בעוף, וילפינן מליקה. אבל רבי שמעון דקאמר קבל בשמאל כשר, ולית ליה ימין בחטאת בהמה אלא בהזאה לחודה — בעולת העוף נמי לא הוה בעי ימין במליקה, אלא בהזאה דוקא. ואם תאמר: כיון דרבי שמעון פליג במליקה, אם כן מתניתין דזבחים פרק "חטאת העוף" (סח, א) דמלק בשמאל כו' לא אתיא כרבי שמעון. הא על כרחך כרבי שמעון אתיא, מדקתני סיפא: או בלילה אינו מטמא בגדים אבית הבליעה, ומפרש טעמא: משום דכל שפסולו בקודש אינו מטמא בגדים כו', ומפרש בגמרא דכיון דדך שחיטה מתרת את האיסור, פירוש: שאם עלה לא ירד. והיינו כרבי שמעון, דלרבי יהודה נשחטה בלילה תרד, דממעט לה מ"זאת היא העולה" בפרק שני דזבחים (כז, ב) ויש לומר: דההוא תנא סבר לה כרבי שמעון בחדא ופליג עליה בחדא. אי נמי, אפילו רבי יהודה היה מודה בעופות דלא ירדו משום לילה, כיון דהוה פסולו בקודש, דלא כתיבי מיעוטי אלא בבהמה. ואם תאמר: דבריש "המובח מקדש" (שם פג, ב) מפקי רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי מעולה וכבשים דמזבח מקדש את הראוי לו, ומאן דדריש מכבשים פוסל הרבה בעוף יותר מבהמה! ויש לומר: דרבי יהודה סבר כמאן דדריש מעולה ולא כבשים, או משאר דרשות דהתם. ורבינו שמואל מיישב גירסת הספרים, ומפרש: והרי זריקה דלא כתיבא בה אלא כהונה, ותנן: זרק בשמאל פסול — ומכיון דתנא כל הזבחים שקיבל בשמאל פסול כל שכן זריקה שהיא עיקר כפרה, ולא פליג רבי שמעון אלא אקבלה. ואי הוה פליג אזריקה — הוה ליה לאשמועינן כח דהיתירא, דמכשר רבי שמעון בזריקה וכל שכן בקבלה. ואם תאמר: וכיון דילפינן אצבע דחטאת מגזרה שוה מאצבע מצורע דהוי בימין, היכי ילפינן ימין בשאר קרבנות מחטאת בהיקשא ד"זאת התורה"? הא פלוגתא דאמוראי היא בריש "איזהו מקומן" (זבחים נ, א) אי דבר הלמד בגזרה שוה חוזר ומלמד בהיקשא או לא! ונראה מתוך כך דכל שכן דניחא הכי טפי, דהכי פריך: והרי זריקה דלא כתיבא ביה אצבע ולא פליג רבי שמעון, ואף על גב דדרשינן ימין מהיקשא דחטאת! הניחא למאן דאמר דבר הלמד מגזרה שוה חוזר ומלמד בהיקשא, אלא למאן דאמר אין חוזר ומלמד בהיקשא אמאי לא פליג רבי שמעון? והשתא, הא דמשני בחולין (כב, א): סבר לה כרבי שמעון דכהונה בעיא אצבע — היינו כמאן דאמר חוזר ומלמד בהיקשא, ואידך שנויא דמשני בפרק "התודה" (מנחות פג, א): כדי נסבה, הוי כמאן דאמר אין חוזר ומלמד בהיקשא. ומיהו בפרק קמא דחולין (כב, א) ליתא שינויא דכדי נסבה, אבל בסוף "דם חטאת" (מנחות צח, א) משני תרווייהו. ומיהו, אפשר דהכא מודו כולי עלמא דחוזר ומלמד בהיקשא, כיון דמצורע חול דהוא מלמד ראשון. ולתירוץ זה אנו צריכין בסמוך, דדריש: בא לעובדה ביד עובדה בימין כחטאת — דהיינו חטאת, והיקישא גופיה מגזרה שוה ילפינן לה. **פליג** בברייתא — הקשה בקונטרס: ליתי מקמיצה דלא כתיב בה אלא כהונה, ותנן: קמץ בשמאל פסל, ולא פליג רבי שמעון! ותירץ: דהיינו טעמא דלא פליג רבי שמעון, דנפיק ליה דשמאל פסול מ"קדשי קדשים היא כחטאת וכאשם". וקשה: דאי ידע לברייתא דבסמוך, מאי קשיא ליה מזריקה? הא בהדיא פליג, דמכשר זריקה בשמאל, כדקתני: לעובדה בכלי — עובדה בשמאל כאשם, דהיינו בזריקת אשם! ונראה דהוה משני: מ"יד" "יד" נפקא. **ולמאן** דאמר נמי בעי קידוש קומץ — היינו רב נחמן בר' יצחק. ואיתותב לקמן ב"הקומץ רבה" (כו, א), ומכל מקום ניחא לפרושי מילתיה דרבי שמעון כבולי עלמא.

בשמאל אכשורי מכשר — פירש בקונטרס: כדאמרינן לקמן, בא לעובדה בכלי — עובדה בשמאל כאשם. וקשה: דהתם מיירי במעלה הקומץ בכלי להקטיר, אבל בשנותן הקומץ בכלי שרת לקדשו — לעולם אימא לך דבעי נתינה בימין, כמו שהקמיצה בימין! ובזבחים (כה, א) פירש בקונטרס: דמכשר בשמאל — משום דלא עדיף מקבלה דמכשר רבי שמעון בשמאל. וגם זה קשה, דלעולם אימא לך דעדיף משום דכתיב בה קרא "יד" "יד" דרבא! ושמא לא מסתבר ליה למדרש דעדיף מקבלה. ואם תאמר: מאן דבעי קידוש קומץ, היינו רב נחמן לקמן ב"הקומץ רבה", (כו, א), פליג איהודה בריה דרבי חייא! ויש לומר: דהוה מפרש בא לעובדה ביד — בקמיצה גופה כדמשמע הכא, או בהעלאה ביד להקטיר לאחר שנתקדש בכלי. **לקומץ** דמנחת חוטא — אף על גב ד"וימלא כפו ממנה" לא כתיב במנחת חוטא, ומיניה ילפינן לעיל "יד" "יד" לקמיצה. **קמץ** ועלה בידו צרור — ואם תאמר: מאי איריא עלה? אפילו נשאר בשיריים נמי, דהויא לה מנחה שחסרה קודם קמיצה, ופסולה כדאמרן לעיל! ויש לומר: שאין רגילות לצמצם העשרון שלא יהא בו מעט יותר. ואם תאמר: ולרבי יהודה בן בתירא נימא דיחזור ויקמוץ! ושמא סתם לן תנא דלא כוותיה. אי נמי, יש לחלק בין קמיצה פסולה לקמיצה הנעשית מפסולין.

וַהֲרֵי זְרִיקָה דְּלָא כְּתַב בֵּיהּ אֶלָּא כְּהוּנָּה, וּתְנַן: זָרַק בִּשְׂמֹאל - פָּסוּל, וְלָא פָּלֵיג רַבִּי שִׁמְעוֹן! אָמַר אַבָּיֵי: פָּלֵיג בְּבָרַיְיתָא, דְּתַנְיָא: קַבֵּל בִּשְׂמֹאל - פָּסוּל, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר; זָרַק בִּשְׂמֹאל - פָּסוּל, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר. - וְאֶלָּא הָא דַּאֲמַר רָבָא: "יָד" "יָד" לִקְמִיצָה, לָמָּה לִי? מִכְּהוּנָּה נָפְקָא! - חַד לְקוֹמֶץ, וְחַד לְקִידּוּשׁ קוֹמֶץ. - לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּלָא בָּעֵי קִידּוּשׁ קוֹמֶץ, וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִּי דְּבָעֵי קִידּוּשׁ קוֹמֶץ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, וּבְשִׂמֹאל אַכְשׁוּרֵי מַכְשַׁר, "יָד" "יָד" דְּרָבָא לָמָּה לִי? אִי לְקִמִּיצָה גּוּפָהּ אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - מִדְּרַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא נָפְקָא, דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? דְּאָמַר קְרָא: "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִיא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם", בָּא לְעוֹבְדָהּ בַּיָּד - עוֹבְדָהּ בִּימִין כַּחַטָּאת, בָּא לְעוֹבְדָהּ בִּכְלִי - עוֹבְדָהּ בְּשִׂמֹאל כָּאָשָׁם! - לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְקוֹמֶץ דְּמִנְחַת חוֹטֵא, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהוּדָּר, כִּי קָמֵיץ לָהּ נַמִּי בְּשִׂמֹאל תִּתְכְּשַׁר, קָמַשְׁמַע לָן. "קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר אוֹ גַּרְגֵּר מֶלַח

או

פליג בברייתא – והוא הדין למתניתין. ואי קשיא: ליתיב מקמיצה, דלא כתיב אלא כהונה, ותנן (מנחות ו, א): קמץ בשמאל פסול, ולא פליג רבי שמעון! תריץ: היינו טעמא דלא פליג במנחה, כדאמרינן לקמן – דנפקא ליה דשמאל פסול מ"קדש קדשים היא (במנחה) כחטאת וכאשם". **מכהונה נפקא** – דהא כתיב בה "וקמץ הכהן", ואמר רבא לעיל לרבנן, דהיכא דכתיב אצבע או כהונה אינו אלא ימין, "יד" "יד" למה לי? לקידוש קומץ – דכי מקדש לקומץ בכלי יתנהו בימינו לתוך הכלי. **ולרבי שמעון דלא בעי קידוש קומץ** – בפרק שלישי (מנחות כו, א), דקתני: שלא בכלי שרת פסולה ורבי שמעון מכשיר, ופליגי תרי אמוראי לקמן בגמרא, רבי יצאי ורב נחמן בר יצחק, חד אמר: טעמא דרבי שמעון – דלא בעי מתן כלי, דכיון דקמץ מכלי שרת מעלהו ומקטירו אפילו במקידה של חרס. וחד אמר: הכל מודים בקומץ שטעון קידוש, והא דמכשר רבי שמעון שלא בכלי שרת – בהקטרת המנחה קאמר. והיינו דקפריך: ולרבי שמעון דלא בעי קידוש קומץ – כדמפרש רבי יצאי, ולרב נחמן דאמר נמי רבי שמעון בעי קידוש קומץ, בשמאל שמעינן ליה דמכשיר רבי שמעון לקידוש קומץ, כדאמרינן לקמן: בא לעובדה בכלי – עובדה בשמאל כאשם. **יד יד דרבא למה לי אי לקמיצה גופה** – דתידהי בימין, דלרבי שמעון לא נפקא ליה מכהונה, כדאמרינן לעיל: לרבי שמעון כהונה בעיא אצבע. **מאי טעמא דרבי שמעון** – דאמר: שלא בכלי שרת עובדה – כשרה, בפרק שלישי (מנחות כו, א). קדשי קדשים וגו' – במנחה כתיב. **בא לעובדה ביד** – שלא קידש קומץ בכלי, אלא קמץ והוליך והקטיר בידו – עובדה בימין כחטאת, [דחטאת] לבד בימין היא, דכתיב בה אצבע וכהונה: "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו" (ויקרא ד). **לעובדה בכלי** – שקידש קומץ בכלי – עובדה לקידוש קומץ בשמאל, כאשם מצורע דכתיב ביה שמאל. אלמא, מדאקשי לחטאת מהכא נפקא דכל עבודות מנחה הנעשות ביד ימין בעינן, ו"יד" "יד" למה לי? **לקומץ דמנחת חוטא** – איצטריך "יד" "יד".

או

פירקין! ויש לומר: דמליקה שהיא כנגד שחיטה לא נפקא, ובהזאה מיירי דבעיא ימין. אי נמי, ההוא תנא סבר לה כההוא תנא דפליג בפרק שני דזבחים (כד, א) על רבי שמעון, ופוסל קבלה בשמאל משום דקסבר מקרא נדרש לפניו ולאחריו, ומוקי אצבע דכתיב גבי חטאת גם על קבלה. ולדידהו ילפינן שפיר מליקה בימין מחטאת, דקבלה לא שייך למילתא דליתא בעוף, וילפינן מליקה. אבל רבי שמעון דקאמר קבל בשמאל כשר, ולית ליה ימין בחטאת בהמה אלא בהזאה לחודה — בעולת העוף נמי לא הוה בעי ימין במליקה, אלא בהזאה דוקא. ואם תאמר: כיון דרבי שמעון פליג במליקה, אם כן מתניתין דזבחים פרק "חטאת העוף" (סח, א) דמלק בשמאל כו' לא אתיא כרבי שמעון. הא על כרחך כרבי שמעון אתיא, מדקתני סיפא: או בלילה אינו מטמא בגדים אבית הבליעה, ומפרש טעמא: משום דכל שפסולו בקודש אינו מטמא בגדים כו', ומפרש בגמרא דכיון דדך שחיטה מתרת את האיסור, פירוש: שאם עלה לא ירד. והיינו כרבי שמעון, דלרבי יהודה נשחטה בלילה תרד, דממעט לה מ"זאת היא העולה" בפרק שני דזבחים (כז, ב) ויש לומר: דההוא תנא סבר לה כרבי שמעון בחדא ופליג עליה בחדא. אי נמי, אפילו רבי יהודה היה מודה בעופות דלא ירדו משום לילה, כיון דהוה פסולו בקודש, דלא כתיבי מיעוטי אלא בבהמה. ואם תאמר: דבריש "המובח מקדש" (שם פג, ב) מפקי רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי מעולה וכבשים דמזבח מקדש את הראוי לו, ומאן דדריש מכבשים פוסל הרבה בעוף יותר מבהמה! ויש לומר: דרבי יהודה סבר כמאן דדריש מעולה ולא כבשים, או משאר דרשות דהתם. ורבינו שמואל מיישב גירסת הספרים, ומפרש: והרי זריקה דלא כתיבא בה אלא כהונה, ותנן: זרק בשמאל פסול — ומכיון דתנא כל הזבחים שקיבל בשמאל פסול כל שכן זריקה שהיא עיקר כפרה, ולא פליג רבי שמעון אלא אקבלה. ואי הוה פליג אזריקה — הוה ליה לאשמועינן כח דהיתירא, דמכשר רבי שמעון בזריקה וכל שכן בקבלה. ואם תאמר: וכיון דילפינן אצבע דחטאת מגזרה שוה מאצבע מצורע דהוי בימין, היכי ילפינן ימין בשאר קרבנות מחטאת בהיקשא ד"זאת התורה"? הא פלוגתא דאמוראי היא בריש "איזהו מקומן" (זבחים נ, א) אי דבר הלמד בגזרה שוה חוזר ומלמד בהיקשא או לא! ונראה מתוך כך דכל שכן דניחא הכי טפי, דהכי פריך: והרי זריקה דלא כתיבא ביה אצבע ולא פליג רבי שמעון, ואף על גב דדרשינן ימין מהיקשא דחטאת! הניחא למאן דאמר דבר הלמד מגזרה שוה חוזר ומלמד בהיקשא, אלא למאן דאמר אין חוזר ומלמד בהיקשא אמאי לא פליג רבי שמעון? והשתא, הא דמשני בחולין (כב, א): סבר לה כרבי שמעון דכהונה בעיא אצבע — היינו כמאן דאמר חוזר ומלמד בהיקשא, ואידך שנויא דמשני בפרק "התודה" (מנחות פג, א): כדי נסבה, הוי כמאן דאמר אין חוזר ומלמד בהיקשא. ומיהו בפרק קמא דחולין (כב, א) ליתא שינויא דכדי נסבה, אבל בסוף "דם חטאת" (מנחות צח, א) משני תרווייהו. ומיהו, אפשר דהכא מודו כולי עלמא דחוזר ומלמד בהיקשא, כיון דמצורע חול דהוא מלמד ראשון. ולתירוץ זה אנו צריכין בסמוך, דדריש: בא לעובדה ביד עובדה בימין כחטאת — דהיינו חטאת, והיקישא גופיה מגזרה שוה ילפינן לה. **פליג** בברייתא — הקשה בקונטרס: ליתי מקמיצה דלא כתיב בה אלא כהונה, ותנן: קמץ בשמאל פסל, ולא פליג רבי שמעון! ותירץ: דהיינו טעמא דלא פליג רבי שמעון, דנפיק ליה דשמאל פסול מ"קדשי קדשים היא כחטאת וכאשם". וקשה: דאי ידע לברייתא דבסמוך, מאי קשיא ליה מזריקה? הא בהדיא פליג, דמכשר זריקה בשמאל, כדקתני: לעובדה בכלי — עובדה בשמאל כאשם, דהיינו בזריקת אשם! ונראה דהוה משני: מ"יד" "יד" נפקא. **ולמאן** דאמר נמי בעי קידוש קומץ — היינו רב נחמן בר' יצחק. ואיתותב לקמן ב"הקומץ רבה" (כו, א), ומכל מקום ניחא לפרושי מילתיה דרבי שמעון כבולי עלמא.

בשמאל אכשורי מכשר — פירש בקונטרס: כדאמרינן לקמן, בא לעובדה בכלי — עובדה בשמאל כאשם. וקשה: דהתם מיירי במעלה הקומץ בכלי להקטיר, אבל בשנותן הקומץ בכלי שרת לקדשו — לעולם אימא לך דבעי נתינה בימין, כמו שהקמיצה בימין! ובזבחים (כה, א) פירש בקונטרס: דמכשר בשמאל — משום דלא עדיף מקבלה דמכשר רבי שמעון בשמאל. וגם זה קשה, דלעולם אימא לך דעדיף משום דכתיב בה קרא "יד" "יד" דרבא! ושמא לא מסתבר ליה למדרש דעדיף מקבלה. ואם תאמר: מאן דבעי קידוש קומץ, היינו רב נחמן לקמן ב"הקומץ רבה", (כו, א), פליג איהודה בריה דרבי חייא! ויש לומר: דהוה מפרש בא לעובדה ביד — בקמיצה גופה כדמשמע הכא, או בהעלאה ביד להקטיר לאחר שנתקדש בכלי. **לקומץ** דמנחת חוטא — אף על גב ד"וימלא כפו ממנה" לא כתיב במנחת חוטא, ומינה ילפינן לעיל "יד" "יד" לקמיצה. **קמץ** ועלה בידו צרור — ואם תאמר: מאי איריא עלה? אפילו נשאר בשיריים נמי, דהויא לה מנחה שחסרה קודם קמיצה, ופסולה כדאמרן לעיל! ויש לומר: שאין רגילות לצמצם העשרון שלא יהא בו מעט יותר. ואם תאמר: ולרבי יהודה בן בתירא נימא דיחזור ויקמוץ! ושמא סתם לן תנא דלא כוותיה. אי נמי, יש לחלק בין קמיצה פסולה לקמיצה הנעשית מפסולין.

שואלת הגמרא: **וַהֲרֵי זְרִיקָה דְּלֹא כְּתַב בֵּיהּ** – שלא נאמר בה **אֶלָּא** 'כְּהוּנָּה', שנאמר (ויקרא א ה) 'וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד', ותנן – ושנינו במשנה שאם זָרַק את הדם בְּיַד שְׂמֹאל, **פָּסוּל** הקרבן, **וְלֹא פָּלִיג** [–חולק] **רַבִּי שִׁמְעוֹן** על כך, ומוכח שדי ב'כהונה' לבדה לפסול עבודה שנעשתה בשמאל, ושלא כאמור לעיל שלרבי שמעון רק עבודה שנאמר בה 'אצבע' דינה להיעשות בימין דווקא.

משיבה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי**, אף שלא נחלק רבי שמעון במשנה עצמה, מכל מקום **פָּלִיג** [–נחלק] **בְּבָרַיְיתָא**, **דְּתַנְיָא** בברייתא, אם קִבֵּל הכהן את הדם בְּיַד שְׂמֹאל, **פָּסוּל** הקרבן, לפי שלא נתקבל דמו כדין, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר**, וכן אם זָרַק הכהן את דמו בְּיַד שְׂמֹאל, **פָּסוּל** הקרבן, לפי שלא נזרק הדם כדין, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר**. והטעם שרבי שמעון מכשיר שמאל בעבודות אלו, הוא משום שלא נאמר בהן 'אצבע' אלא 'כהונה' בלבד.

הגמרא שבה לדון במה שנתבאר לעיל (ע"א) שלדעת חכמים גם עבודה שנאמר בה 'כהונה' בלבד, צריכה להיעשות ביד ימין דווקא, ושואלת מזה על דברי רבא בסוגיא הקודמת אודות הדרשות בפסוקי קרבן מצורע. מקשה הגמרא: **וְאֶלָּא הָא** [–דבר זה] **דְּאָמַר רָבָא** לעיל (ע"א) שמה שנאמר במצורע עשיר 'על בוהן ידו הימנית' בא לגזירה שוה, נאמר כאן 'יָד' ונאמר בקמיצה 'יָד', שנאמר (ויקרא ט יז) 'וַיִּקְרַב אֶת הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה', והיינו שקמץ ממנה בידו, והרי זה בא ללמד לְקִמִּיצָה שתהא בימין, וקשה, לָמָּה לִי לימוד זה, הלא כיון שנאמר בקמיצה 'כהונה', אם כן מִ'כְּהוּנָּה' **נָפְקָא** [–אפשר ללמוד] שעל הקמיצה להיעשות בימין דווקא.

מתרצת הגמרא: שני לימודים אלו, 'כהונה' האמורה בגוף הפרשה וכן הגזירה שוה 'יד יד' ממצורע עשיר, שניהם נצרכים, **חַד** לְקוֹמֵץ, ללמד שקמיצתו בימין, **וְחַד** לְקִידּוּשׁ קוֹמֵץ, ללמד שכשמניחו בכלי לקדשו, מניחו כשהוא בימינו.

הגמרא מבררת מה דורש רבי שמעון מגזירה שוה זו. שואלת הגמרא: **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן**, שאמר רבי ינאי להלן (כו.) בדעתו **דְּלֹא כָּעֵי** [–שאינו מצריך] קִידּוּשׁ קוֹמֵץ במנחה כלל, **וּלְמַאן דְּאָמַר** – ולדעת רב נחמן בר יצחק **נַמִּי** [–גם כן] קשה, שאמר (שם) **דְּכָעֵי** [–שצריך] במנחה קִידּוּשׁ קוֹמֵץ **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן**, ומכל מקום כשנעשה הקידוש **בִּשְׂמֹאל, אַכְשׁוּרֵי מַכְשַׁר** [–הרי הוא מכשירו], קשה, גזירה שוה 'יד יד' דְּאמר **רָבָא** לעיל (ע"א), **לָמָּה לִי, אִי** [–אם] באה ללמד לְקִמִּיצָה **גּוּפָהּ** [–עצמה] **אַלִּיבָּא** [–בשיטתו] **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שתהא נעשית בימין, הלא **מִדְּבָרָיו דְּרַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַבִּי חִיָּיא נָפְקָא** [–יש ללמוד זאת], **דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא, מַאי טַעְמָא** – מהו טעמו **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאמר (להלן כו.) שמנחה שלא נתקדשה בכלי שרת כשירה, **דְּאָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק (ויקרא ו ט) אודות מנחה 'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים **הִיא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם**', ומה שהוקשה גם לחטאת וגם לאשם, זהו בכדי ללמד שאפשר לנהוג בה הן כחטאת והן כאשם, שאם **בָּא לְעוֹבְדָהּ בַּיָּד**, היינו שבא להעלות בידו את הקומץ להקטרה בלא שיקדשנו בכלי שרת, **עוֹבְדָהּ בַּיָּמִין** – מעלה את הקומץ כשהוא בימינו, כְּקרבן **חַטָּאת** שהוא נותן מדמו על המזבח באצבעו הימנית, ואילו אם **בָּא לְעוֹבְדָהּ בַּכֵּלִי**, היינו שרוצה להעלותו להקטרה כשהוא בכלי שרת, **עוֹבְדָהּ** גם **בַּשְּׂמֹאל**, ואינו צריך להקפיד לקדשו בכלי שרת על ידי שיתנו בימינו, כְּקרבן **אָשָׁם** שזריקת דמו על המזבח יכולה להיעשות גם בשמאל. הרי שדין ימין בקמיצת מנחה נלמד ממה שהוקשה לחטאת, ואין צריך ללומדו מהגזירה שוה 'יד יד', וקשה לדעת רבי שמעון מדוע נצרכת גזירה שוה זו.

משיבה הגמרא: **לֹא נִצְרְכָא** – אכן לא הוצרכה גזירה שוה זו לקומץ בשאר מנחות, **אֶלָּא** לְקוֹמֵץ **דְּמִנְחַת חוֹטֵא**, ללמד שאף קמיצתו צריכה להיעשות ביד ימין דווקא. ומה שיש צורך לחדש זאת דווקא בו, משום **שֶׁלְּקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – היה עולה על דעתך לומר, **שהוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן** שלכך אין מנחת חוטא טעונה שמן ולבונה, משום **שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ** של החוטא **מְהוּדָּר**, ועל כן אפשר **דְּכִי קָמִיץ לָהּ נַמִּי** – שגם אם יקמוץ את המנחה **בַּשְּׂמֹאל תִּתְכַּשֵּׁר, קָמַשְׁמַע לָן** – מלמדת הגזירה שוה 'יד יד' שגם במנחת חוטא יש לקמוץ בימין דווקא.

שנינו במשנה (לעיל ו.), **קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ גַּם צְרוֹר** [–גוש עפר] **אוֹ גַּרְגַּר** מֶלַח שנכנסו לתוך המנחה,

---

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד אלול, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר אברהם חנוך שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו מי"ז מנ"א וכן נתקבל בעתו שני פרקים הראשונים מהבית רבי בלה"ק חלק א' עם מכתבו המצורף להם, ובטח ממשיך עבודתו בזה בזריזות הכי אפשרי ובלבד שלא תזיק להתוכן, ובכללות נסדרו הפרקים בטוב.

בנוגע לשאלתו מי הם שני הזקנים הידועים המובאים בספר השיחות עמוד מ"ט. הנה לע"ע איני זוכר שאשמע זה מכ"ק מו"ח אדמו"ר, ובמילא יכול להניח הדבר סתום, ובטח במשך סידור הכתבים שנשארו יתוספו בלא"ה כמה ידיעות אם יתברר אז גם ספק זה יכנס בהמילואים שיודפס אז, והעיקר כנ"ל למהר בהספר הנ"ל וכבר יצא וגם בהידור חובת העכוב וההתיישבות באופן הסידור.

בברכת כוח"ט המחכה לבשו"ט.

אוֹ קוֹרֶט לְבוֹנָה מהלבונה הבאה עם המנחה, **פָּסוּל**, לפי שנמצא הקומץ חסר מעט, וקומץ החסר פסול.

הגמרא מבארת מדוע הזכירה המשנה את כל הדוגמאות הללו. שואלת הגמרא: **כָּל הָנֵי** – כל אלו הדוגמאות שנקטה המשנה, שהם צרור, גרגר מלח וקורט לבונה, **לָמָּה לִי**, ומדוע לא היה די שתכתוב המשנה דוגמא אחת בלבד.

משיבה הגמרא: **צְרִיכָא** – הוצרכה המשנה לכתוב את כל אלו, **דְּאִי תָּנָא** – שאם היתה שונה רק שאם עלה בידו **צְרוֹר** שהקמיצה פסולה, הייתי אומר שאין דין זה אלא בצרור, **מִשּׁוּם דְּלָאו בַּת הַקְרָבָה הִיא** – שאין צרור שייך בהקרבה כלל, ועל כן אינו יכול להיחשב חלק מן הקומץ, ונמצא שהקומץ חסר, **אֲבָל** אם עלה בידו **מֶלַח, דְּבַת הַקְרָבָה הִיא** – שהוא שייך בהקרבה, שהרי אחר שהניחו את קומץ על המזבח היו מולחים אותו, כאמור בתורה (ויקרא ב יג) 'וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח', ועל כן **אֵימָא תִּתְכַּשַּׁר** – שמא נאמר שתוכשר המנחה בקומץ זה אף שהוא חסר, כיון שהמלח משלימו. משום כך שנתה המשנה שאם עלה בידו גם גרגר מלח, שהקמיצה פסולה. **וְאִי תָּנָא** – ואם היתה המשנה שונה רק **מֶלַח**, הייתי אומר שאין דין זה אלא במלח, **דְּלֵא אִיקְבַּע בַּהֲדֵי מִנְחָה מֵעִיקָּרָא** – שלא הוקבע בכלי אחד יחד עם המנחה, כלומר שלא הונח עמה יחד שיחשבו כמנחה אחת (לפי **שֶׁאֵינוֹ מוֹלֵחַ אֶלָּא** את **הַקּוֹמֶץ בִּלְבַד**, כפי שדרשו להלן (כ.) שהמנחה עצמה אינה צריכה מליחה), ועל כן אין המלח יכול להשלים את שיעור הקומץ, **אֲבָל** אם עלתה בידו **לְבוֹנָה, דְּאִיקְבַּע בַּהֲדֵי מִנְחָה מֵעִיקָּרָא** – שהוקבעה עם המנחה והושמה עמה בכלי אחד להיות מנחה אחת, **אֵימָא תִּתְכַּשַּׁר** – שמא נאמר שתוכשר המנחה בקומץ זה אף שהוא חסר, לפי שהלבונה משלימתו לשיעורו, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו המשנה שאין זה כך, שאף אם עלה בידו קורט לבונה, שהקמיצה פסולה.

שנינו במשנה: אם עלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה, שהוא פסול, **מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ** חכמים **שֶׁהַקּוֹמֶץ הֶחְסֵר אוֹ הַיֶּתֶר פָּסוּל**. הגמרא מבררת מדוע לא נפסל הקומץ משום חציצה. שואלת הגמרא: **מַאי אִירְיָא** – מדוע נקט התנא את טעם פסולו של הקומץ שמעורב בו צרור וכדומה, שהוא דווקא **מִשּׁוּם** שבכך הקומץ **חֶסֵר וְיֶתֵר, וְתִיפּוּק לֵיהּ** – הלא בלא זה יש לפסול את הקומץ **מִשּׁוּם חֲצִיצָה**, שאם הדבר שנתערב נמצא בין יד הכהן לקמח, הרי הוא חוצץ ביניהם, ואם הוא נמצא בתוככי הקומץ הרי הוא כחולק את הקומץ לשני חלקים, ולא היתה המשנה צריכה לבאר את פסולו משום שהקומץ חסר.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה**, מדובר שהיה הדבר שנתערב **מִן הַצַּד** של יד הכהן, כלומר, בצידו של הקומץ כלפי חוץ, ולכך אינו חוצץ בין יד הכהן לקמח או בין חלקי הקמח עצמו, ואין לפסול את הקומץ אלא משום שהוא חסר בשיעור מקומו של אותו דבר שנתערב.

הגמרא מבארת כיצד נעשית הקמיצה: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרָבָא, כֵּיצַד קוֹמְצִין** את המנחות. **אָמַר לֵיהּ** רבא לאביי, **כִּדְקָמְצֵי אִינְשֵׁי** – כאשר רגילים בני האדם לקמוץ, כלומר בכל האצבעות.

אביי הבין מדברי רבא שמעשה הקמיצה נעשה בכל האצבעות כולן, ומקשה על כך: **אֵיתִיבֵיהּ** – הקשה אביי לרבא מברייתא האומרת שכל אצבעותיו של אדם יש בהם שימוש לצורכי גבוה. **זוֹ**, האצבע הקטנה, ממנה מודדים את מדת **הַזֶּרֶת** האמורה בחושן שהיא שיעור אורכו ורוחבו. **זוֹ**, האצבע שלאחריה, ממנה מתחילה **הַקְּמִיצָה**, וכאמור להלן. **זוֹ**, האצבע שלאחריה, הארוכה מכולן, ממנה מודדים את שיעור **הָאַמָּה** למדות בית המקדש ומדות כליו, שמקצה אצבע זו עד סוף אמת היד הוא שיעור האמה. **זוֹ**, האצבע שלאחריה, היא **הָאֶצְבַּע** שטובל הכהן בדם החטאות ומזה בה. **זוֹ**, האצבע האחרונה, היא **הַגּוֹדֶל**, ובלשון תורה 'בוהן', שעליו נותנים מדם אשם המצורע ומן השמן הבא עמו. הרי מוכח מברייתא זו שאין קומצים בכל האצבעות, אלא רק מן האצבע השניה ואילך, ושלא כמשמעות דברי רבא.

משיבה הגמרא: **אֶלָּא** כוונת רבא באומרו שכל האצבעות נצרכות לקמיצה, היא **לְהַשְׁוּוֹת** את הקמיצה, כלומר שאמנם הקומץ הוא רק מה שנאסף בין האצבעות קמיצה אמה ואצבע, אולם גם הזרת והאגודל מסייעות לקמיצה, על ידי שהוא מוחק ומשווה בהן את הקמיצה שלא יהא הקמח מבצבץ ויוצא מחוץ לשלש האצבעות האמורות (**כְּלוֹמַר** קוֹמֵץ **מְלֵא הַיָּד כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא** הקומץ **חָסֵר, וְאַחַר כָּךְ** מוֹחֵק ומשווה את הקמיצה **בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה מִלְּמַטָּה** וכן באגודל מלמעלה).

שנינו בברייתא 'זו קמיצה', שהקמיצה נעשית מן האצבע השניה. הגמרא מבארת כיצד היה הדבר נעשה, ומה מקורו. מבררת הגמרא: **הֵיכִי עָבִיד** – כיצד עושה הכהן את הקמיצה. אומרת הגמרא: **אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר רַב, חוֹפֶה** [–פושט] את **שָׁלֹשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו**, הקמיצה האמה והאצבע, **עַד שֶׁמַּגִּיעַ עַל פִּי יָדוֹ** – עד שהן מגיעות לכף היד, **וְקוֹמֵץ** בתוכן את הקמח.

הגמרא מסייעת לדברי רב מברייתא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו גם בברייתא כן, נאמר (ויקרא ב ב) 'וְקָמַץ מִשָּׁם **מְלֹא** קוֹמְצוֹ', **יָכוֹל** הייתי אומר שיש ללמוד מהפסוק שהקומץ יהיה **מְבוֹרָץ** [–מבצבץ] מצידי האצבעות ובכך הוא מלא, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב (שם ו ח) 'וְהֵרִים מִמֶּנּוּ **בְּקוּמְצוֹ**', שרק מה שבקומצו ממש הוא הקומץ, ולא שם מבצבץ מן הצדדים. מבררת הברייתא: **אִי** [–אם] היה נאמר רק 'בְּקוּמְצוֹ', **יָכוֹל** הייתי אומר שיקמוץ **בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו** בלבד, שלא יפשטן עד שתגענה לכף היד בכל שיוכל, אלא די בכל כמות קמח שנכנסת בהן, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'מְלֹא קוֹמְצוֹ', שיהיה הקומץ מלא. **הָא כֵּיצַד** יעשה ויתקיימו שני המקראות הללו, **חוֹפֶה** [–פושט] **שָׁלֹשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פִּי יָדוֹ** – עד שהן מגיעות לכף היד, **וְקוֹמֵץ** בתוכן את הקמח, **וּבַמֶּחֱצַת וּבַמַּרְחֶשֶׁת** שהקמיצה נעשית בהן לאחר שנאפו בתנור ונפתתו, ואין הפתיתים דקים כקמח ועל כן בעת הקמיצה הם מבצבצים ויוצאים מן הצדדים, **מוֹחֵק** ומשווה **בְּגוּדְלוֹ מִלְּמַעְלָה וּבְאֶצְבָּעוֹ קְטַנָּה** [–הזרת] **מִלְּמַטָּה**, ועל ידי כך מתקיימים שני המקראות, שכיון שפשט אצבעותיו עד כף היד הרי זה 'מלא קומצו', וכיון שאין הקומץ מבצבץ מן הצדדים הרי זה 'בקומצו' ולא יותר.

מסיימת הברייתא: **וְקַמִּיצָה** זו, שנעשית באופן האמור, **זוֹ הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ**, שקשה הדבר במנחות מחבת ומרחשת למחוק ולהשוות את הקומץ מלמעלה ומלמטה באופן מדויק עד שלא יהיה לא חסר ולא יתר.

הגמרא מבררת את סיום דברי הברייתא. שואלת הגמרא: **וכי זוֹ** היא העבודה הקשה ביותר שיש במקדש **וְתוּ לֵא** – ואין עוד קשות כמותה, **וְהָאִיכָּא** [–והרי יש] את עבודת **הַמְּלִיקָה** שאף עליה אמרו שהיא עבודה קשה שבמקדש, **וְהָאִיכָּא** את עבודת **הַחֲפִינָה** שאף עליה אמרו שהיא עבודה קשה שבמקדש. משיבה הגמרא: **אֶלָּא** כוונת הברייתא שזוֹ **הִיא אַחַת מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ**, בנוסף לעבודות מליקה וחפינה, שאף הן מעבודות הקשות שבמקדש הן.

הגמרא דנה בפרטים שונים באופן הקמיצה: **אָמַר רַב פַּפָּא, פְּשִׁיטָא לִי שמה** שנאמר (ויקרא ב ב) 'וְקָמַץ מִשָּׁם **מְלֹא** קוֹמְצוֹ', היינו שיקמוץ **כִּדְקָמְצֵי אִינְשֵׁי** – כפי שרגילים בני האדם לקמוץ, והיינו שיטה כף ידו על צידה באופן שיכניס את צידי אצבעותיו בקמח עד שיכנס לתוך ידו, ויקמוץ את אצבעותיו. **בָּעֵי** [–נסתפק] **רַב פַּפָּא**, בכמה אופני קמיצה אם הם כשרים. **קָמַץ בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו**, והיינו שהיתה כף ידו פשוטה כלפי הקמח וכפף ראשי אצבעותיו לתוכו עד שנאסף בהן מן הקמח וקמצן על כף ידו, **מַאי** [–מהו הדין בזה]. ספק נוסף: קמץ **מִן הַצְּדָדִין**, והיינו שהניח גב ידו על הקמח והוליך ידו אילך ואילך עד שמן הצדדים נכנס הקמח לתוך ידו, **מַאי** [–מהו הדין בזה]. ספק נוסף: קמץ **מִמַּטָּה לְמַעְלָה**, שהפך גב ידו כלפי המנחה ותחב אצבעותיו בה וקמץ, **מַאי** [–מהו הדין בזה]. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – יעמדו בעיות אלו בספק, שלא נפשטו.

הגמרא דנה בפרטים שונים באופן החפינה: **אָמַר רַב פַּפָּא, פְּשִׁיטָא לִי שמה** שאמרה תורה בקטורת של יום הכפורים (ויקרא טז יב) 'וְלָקַח וגו' **וּמְלֹא חָפְנָיו** קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת', כוונתה

המשך בעמוד רסח

רש"י

או קורט לבונה פסול – מפני שהקומץ חסר כדי מקום הקורט. ואם תאמר: כיצד קומץ? והלא לבונה על המנחה היא, דכתיב (ויקרא ו): "כל הלבונה אשר על המנחה"! תשובה לדבר: כשקומץ מסלק הלבונה כולה לצד אחד, וקומץ הסולת מאמצע הכלי. **מלח בת הקרבה היא** – דלאחר שהיה הקומץ על המזבח היה מולחו כדפרישית, דהכי אמר בפרק שלישי (מנחות כ, א): יכול תהא מנחה כולה טעונה מלח? תלמוד לומר: "על כל קרבנך" – קרבן טעון מלח, ואין כל המנחה טעונה מלח. ואי קשיא: ולישמעינן לבונה, וכל שכן צרור ומלחו! תריץ: אי תנא לבונה ברישא, הכי נמי דלא מיבעיא ליה למיתני צרור ומלח, אלא האיש ונקט צרור ברישא – תנא לבונה ומלח. **מאי איריא משום קומץ חסר תיפוק ליה דצרור פסול משום חציצה** – דחוצץ בין ידו לקמח, וחציצה פוסלת בקדשים כדמפרש בזבחים (כד, א). אי נמי, חוצץ בין קמח לקמח, כגון באמצע הקומץ, וחולק את הקומץ ונראה כשני חצאי קמצים. **מן הצד** – למעלה אצל גודל, או למטה אצל קמיצה, דליכא חציצה. דדיינו מן הצד, דלאחר שקמץ הופך גב ידו למטה כדי שלא יפול מן הקומץ כלום, והוי גודל וקמיצה מן הצד. והשתא ליכא חציצה, שאצל הקמח מוטל הצרור, אבל חסרון איכא. **כדקמצי אינשי** – משמע בכל האצבעות. **זרת** – אצבע קטנה, ממנה מתחיל הזרת, ונפקא מינה למדת חשן זרת ארכה. **זו קמיצה** – ממנה מתחיל הקומץ, מאותו אצבע שאצל הקטנה. **זו אמה** – ממנה מודדין כל אמות הבנין והכלים, לפי שהיא ארוכה מכולן. ושתי אמות היו בשושן הבירה – שתי מקלות שהן אמה, ובהן מודדין אמות הבנין, ואותן מקלות נמדדו באותו אצבע שהוא ארוך. **זו אצבע** – לטבל הכהן אצבעו בדם. **זו גודל** – לבהונות דמצורע. אלמא קמיצה בקומץ ולא זרת! ומשני: כי אמרינן דכולהו אצבעות בעינן לקמיצה. **להשוות** – דאם יוצא קמח למטה מן הקומץ – מוחקו ומשוהו באצבע קטנה שלא יהא מבורץ, וכן מלמעלה בגודל. **היכי עביד** – אמתניתא מהדר דקתני: זו קמיצה, דממנה מתחיל הקומץ. **תלמוד לומר בקומצו** – "והרים ממנו בקומצו" (ויקרא ו). **בראשי אצבעותיו** – מעט, שלא יגיע עד פס ידו. **במחבת ומרחשת** – דמעשיהן אפויין, דאמר לקמן בפרק "אלו מנחות נקמצות" (עה, ב) דלאחר שהן אפויין פותתן וקומץ, הלכך אי אפשר לפותתן דקות כל כך, וכשהוא קומץ יוצאות חוץ למקומו, הלכך מוחק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה. **וזו היא עבודה קשה שבמקדש** – שבקושי גדול הוא משוה שלא יהא לא חסר ולא יותר. **מליקה** – אמרינן בפרק "קדשי קדשים" (זבחים סד, ב): זו היא עבודה קשה. **ובחפינה** – נמי אמרינן בפרק "הוציאו לו" במסכת יומא (מט, ב): אוחז את הבזך בראשי אצבעותיו ומעלה בגודלו כו', וזו היא עבודה קשה. **כדקמצי אינשי** – מכניס צידי אצבעותיו ודוחק בקמח, והקמח נכנס בתוך ידו. **בראשי אצבעותיו** – שהכניס ראשי אצבעותיו בקמח ופס ידו כלפי קמח, וקומץ מלא קומצו עד פס ידו כתקנו, מהו? **מן הצדדין** – שנתן גב ידו על הקמח והוליך ידו עד שנכנס הקמח דרך צידו לתוך ידו. לישנא אחרינא: מן הצדדין – מצדי הכלי, שלא קמץ באמצע הכלי. **מלמטה למעלה** – שהכניס אצבעותיו בקמח וגב היד כנגד הקמח וקומץ. **מלא חפניו** – דיום הכיפורים, קטרת סמים דקה. **כדחפני אינשי** – שמכניסין צידי ידיהם וחופנים. **מן הצדדים** – שהכניס קטרת בחפניו דרך בין גודל לאצבע. לישנא אחרינא: מן הצדדים של כלי. **דביקה לקומץ** – בשעת קידושו לכלי בדפנו דמנא מבפנים. **בארעיתא דמנא** – כגון שהיה לכלי בית קיבול מאחוריו כמו שיש בקערות. **משנה ריבה שמנה** – דדינה לוג, כדאמר בפרק "שתי מדות" (מנחות פח, א) מהאי קרא: "למנחה ולוג שמן". **חיסר שמנה** – פסולה, כדאמרן לעיל (ט, ב): "משמנה" – שאם חיסר כל שהוא פסול. **חיסר לבונתה** – דשיעור לבונה מלא הקומץ. בפרק "הרי עלי עשרון" (מנחות קו, ב) מפרש לה בגזרה שוה, נאמר הרמזה כו'. ואי קשיא: ליתני ריבה לבונתה! הא מפרש לה בגמרא. **גמרא שהפריש לה** – לשם מנחה זו (הפריש לה). **שני לוגין** – ועירבו עמה, דנראית כשתי הלחם. אבל בלוג ומחצה דעתין דלא מיפסלא. **ולוקמה כגון דעריב בה** – פורתא שמן דחול, או שמן דחבירתה. **דפסיל בה שמן** – דאמר בפרק "כל המנחות" (מנחות נט, ב): לא ישים עליה שמן, ואם שם פסול. **אי דידה** – שהפרישו לשמה. **הא לית לה** – וכיון דלא חזי לה – לא מקדיש שמן שמופרש לה. **והאי חזי לה** – כלומר, זיל לגביה דהאי – חזי ליה, וזיל לגביה דהאי – חזי ליה. **ומנא ליה לרבי אליעזר הא** – דאפילו הפרישן לשמן פסול, אם עירבו עמה? **שמנה** – משמע דהופרש לשמה.

וזו היא עבודה קשה שבמקדש — למאן דאמר בפרק "אלו מנחות" (מנחות עה, ב) שמחזירן לסולתן, אינה קשה יותר ממנחת סולת. אלא סבר לה כמאן דאמר שהיה מחלקה לשנים ושנים לארבעה. **והא** איכא חפינה — כשהיה נכנס לפני ולפנים, ולא כשהיה חופן בלשכת בית אבטינס. ועבודה קשה היא מאד כדמוכח ביומא (מט, ב). **מלמטה** למעלה — פירש בקונטרס: שהכניס ראשי אצבעותיו בקמח וגב ידו כנגד הקמח וקמץ. ואין זה בראשי אצבעותיו דלעיל, דהתם פס ידו כנגד הקמח, ומכניס ראשי אצבעותיו וקומץ מלא קומצו עד פס ידו. והשתא לפירוש הקונטרס קורא ראשי אצבעותיו למטה. וכן מפרש רבינו תם במסכת שבת (צד, ב) גבי ציצין הפורשין למעלה — פירוש: לצד פיסת היד. ומביא ראיה מהא דאמר בפרק "כל היד" (נדה יג, א): מן העטרה ולמעלה, דלצד הגוף קורא למעלה. ואינה ראייה כל כך, דלגבי מילה שהיא תלוייה שייך לקרות ראש המילה למטה, אבל אצבעות שאדם זוקף אצבעותיו למעלה שייך לקרות למעלה ראשי האצבעות. ו"מלמטה למעלה" יש לפרש: שמכניס ידו בקמח דרך פס היד עד שמגיע לראשי אצבעותיו.

אוֹ קוֹרֶט לְבוֹנָה - פָּסוּל". כָּל הָנֵי לָמָּה לִי? צְרִיכָא, דְּאִי תְּנָא צְרוֹר - מִשּׁוּם דְּלָאו בַּת הַקְרָבָה הִיא, אֲבָל מֶלַח דְּבַת הַקְרָבָה הִיא - אֵימָא תִּתְכְּשַׁר; וְאִי תְּנָא מֶלַח - דְּלָא אִיקְבַע בַּהֲדֵי מִנְחָה מַעִיקָּרָא, שֶׁאֵינוֹ מוֹלֵחַ אֶלָּא הַקּוֹמֶץ בִּלְבָד, אֲבָל לְבוֹנָה דְּאִיקְבַע בַּהֲדֵי מִנְחָה מֵעִיקָּרָא - אֵימָא תִּתְכְּשַׁר, קָא מַשְׁמַע לָן. "מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: הַקּוֹמֶץ הֶחְסֵר אוֹ הַיָּתֵר - פָּסוּל". מַאי אִירְיָא מִשּׁוּם חָסֵר וְיָתֵר? וְתִיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם חֲצִיצָה! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: מִן הַצַּד. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא: כֵּיצַד קוֹמְצִין? אֲמַר לֵיהּ: כִּדְקָמְצִי אֱינָשֵׁי. אֵיתִיבֵיהּ: זוֹ זֶרֶת, זוֹ קְמִיצָה, זוֹ אַמָּה, זוֹ אֶצְבַּע, זוֹ גּוּדֵל! - אֶלָּא לְהַשְׁוּוֹת. כְּלוֹמַר, קוֹמֵץ מְלֹא הַיָּד כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא חָסֵר, וְאַחַר כָּךְ מוֹחֵק בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה מִלְּמַטָּה. הֵיכִי עָבֵיד? אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוּבְיָה אָמַר רַב: חוֹפֶה שָׁלֹשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו עַד שֶׁמַּגִּיעַ עַל פַּס יָדוֹ וְקוֹמֵץ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "מְלֹא קֶמְצוֹ" - יָכוֹל מְבוֹרָץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּקֶמְצוֹ"; אִי "בְּקֶמְצוֹ", יָכוֹל בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מְלֹא קֶמְצוֹ"; הָא כֵּיצַד? חוֹפֶה שָׁלֹשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פַּס יָדוֹ וְקוֹמֵץ; בְּמַהֲבַת וּבְמַרְחֶשֶׁת מוֹחֵק בְּגוּדְלוֹ מִלְּמַעְלָה וּבְאֶצְבָּעוֹ קְטַנָּה מִלְּמַטָּה, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. זֶהוּ וְתוּ לָא? וְהָאִיכָּא מְלִיקָה, וְהָאִיכָּא חֲפִינָה! - אֶלָּא, זוֹ הִיא אַחַת מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. אֲמַר רַב פַּפָּא: פְּשִׁיטָא לִי, "מְלֹא קֶמְצוֹ" - כִּדְקָמְצִי אֱינָשֵׁי. ד בְּעֵי רַב פַּפָּא: קָמֵץ בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו, מַאי? מִן הַצְּדָדִין, מַאי? מִמַּטָּה לְמַעְלָה, מַאי? תֵּיקוּ. אֲמַר רַב פַּפָּא: פְּשִׁיטָא לִי, "מְלֹא חָפְנָיו" - כִּדְחָפְנִי אֱינָשֵׁי. בָּעֵי רַב פַּפָּא: חָפַן בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו, מַהוּ? מִן הַצְּדָדִין, מַהוּ? חָפַן בְּזוֹ וּבְזוֹ וְקִרְבָּן זוֹ אֶצֶל זוֹ, מַהוּ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב פַּפָּא: דַּבְּקֵיהּ לַקּוֹמֶץ בְּדָפְנֵיהּ דְּמָנָא, מַאי? תּוֹךְ כְּלִי בָּעֵינַן וְהָאִיכָּא, אוֹ דִּלְמָא הַנָּחָה בְּתוֹכוֹ בָּעֵינַן וְלֵיכָּא? תֵּיקוּ. בָּעֵי מָר בַּר רַב אַשִׁי: הַפְּכֵיהּ לְמָנָא וְדַבְּקֵיהּ לַקּוֹמֶץ בְּאַרְעֵיתָא דְּמָנָא, מַאי? הַנָּחָה בְּתוֹכוֹ בָּעֵינַן וְהָאִיכָּא, אוֹ דִּלְמָא כְּתִיקְנוֹ בָּעֵינַן וְלֵיכָּא? תֵּיקוּ. **מִשְׁנָה כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? פּוֹשֵׁט אֶת אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פַּס יָדוֹ. רִיבָּה שַׁמְנָהּ, חִסֵּר שַׁמְנָהּ, חִיסֵּר לְבוֹנָתָהּ - פְּסוּלָה. **גְּמָרָא** הֵיכִי דָּמֵי רִיבָּה שַׁמְנָהּ? אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי לוּגִין. וְלוֹקְמָהּ כְּגוֹן דְּעָרֵיב בָּהּ שֶׁמֶן דְּחוּלִּין וְשֶׁמֶן דַּהֲבִירְתָּהּ! וְכִי תֵּימָא, שֶׁמֶן דְּחוּלִּין וְשֶׁמֶן דַּהֲבִירְתָּהּ לָא פָּסֵל, מַתְקִיף לָהּ רַב זוּטְרָא בַּר טוּבְיָה: אֶלָּא מֵעַתָּה, מִנְחַת חוֹטֵא דְּפָסֵל בָּהּ שֶׁמֶן הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ? אִי דִּידָהּ - הָא לֵית לָהּ, אִי דְּחוּלִּין וְדַהֲבִירְתָּהּ - הָא אָמְרַתְּ: לָא פָּסֵל! וְאִי אָמְרַתְּ דְּאַפְרִישׁ לָהּ שֶׁמֶן, כֵּיוָן דְּלֵית לָהּ שֶׁמֶן כְּלָל - חוּלִּין נִינְהוּ! - וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר; לָא מִיבַּעְיָא דְּחוּלִּין וְדַהֲבִירְתָּהּ דְּפָסֵיל, אֲבָל הִפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי לוּגִין, הוֹאִיל וְהַאי חֲזִי לֵיהּ וְהַאי חֲזִי לֵיהּ - אֵימָא לָא לִיפְסִיל, קָא מַשְׁמַע לָן. וּמְנָא לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָא? אָמַר רָבָא: מַתְנִיתִין קְשִׁיתֵיהּ, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי "רִיבָּה שַׁמְנָהּ"? לִיתְנֵי: רִיבָּה לָהּ שֶׁמֶן! אֶלָּא הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּאַף עַל גַּב דְּהִפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי לוּגִין. "חִיסֵּר לְבוֹנָתָהּ". תָּנוּ רַבָּנַן: חָסְרָה וְעָמְדָה עַל קוֹרֶט אֶחָד - פְּסוּלָה, עַל שְׁנֵי קְרָטִין - כְּשֵׁרָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַל קוֹרֶט אֶחָד - כְּשֵׁרָה, פָּחוֹת מִכָּאן - פְּסוּלָה.

קומץ

והתניא

תוספות

והתניא

קומץ ולבונה שחסר כו' — בכל דוכתי משמע דשיעור לבונה כקומץ. ולקמן בפרק בתרא (קו, ב) גמר דלבונה לא יפחות מן הקומץ, דכתיב: "והרים ממנו בקומצו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה", מקיש לבונה להרמה דמנחה, מה הרמה דמנחה קומץ — אף לבונה קומץ. ולבונה באה בבזיכין שני קמצים יליף לה בתורת כהנים בגזרה שוה, דנאמר כאן "אזכרתה" וגבי קומץ "אזכרתה", מה להלן מלא הקומץ אף כאן מלא הקומץ. והיינו שני קמצים, מלא הקומץ לסדר זה ומלא הקומץ לסדר זה. **רבי** יהודה סבר כל ואפילו חד קורט — משמע הכא דרבי יהודה סבר ד"הלבונה" — כולה לבונה משמע. והכי נמי אית ליה בפרק קמא דבכורות (ג, א): "בכור" — כוליה בכור משמע, כתב רחמנא "כל" דאפילו כל שהוא. ותימה: דבפרק "כסוי הדם" (חולין פח, א) שמעינן ליה לרבי יהודה: "דמו" — מקצת דמו משמע! ושמא משום דכתיב "דמו" בו"ו דריש, ד"דם" כל דם משמע — כתב רחמנא "דמו" דאפילו מקצת דמו. ולפי סברא זו לא יתכן מה שפוסק רבינו תם כרבי יהודה דאמר: אם יש שם דם שלא הוא — פטור מלכסות, דהא אמר בבכורות (ג, ב): לית דחש לה להא דרבי יהודה דאמר: שותפות גוי חייבת בבכורה! ושמא יש לחלק בין דם לבכור. וכמו כן צריך לחלק דלא תקשי ההיא דבכורות אהא דאמר פרק "אלמנה ניזונית" (כתובות צז, ב): לית דחש לה להא דרבי שמעון דאמר: מקצת כסף בכל כסף, ובשמעתין משמע דאית ליה לרבי שמעון "הלבונה" — כולה לבונה. והא דדריש רבי יהודה הכא כולה לבונה, וכן לקמן בפרק "כל המנחות באות מצה" (נו, ב) דריש "כל מום", ובריש "אלו עוברין" (פסחים מג, א) לא דריש "כל", לקמן אפרש בפרק "כל המנחות באות מצה" (נו, ב) בעזרת השם. **ורבי** שמעון את לא דריש — פירוש: לא דריש להא דרשא, אבל דלא דריש כלל לא קאמר, דשמעינן דדריש "את" בפרק קמא דבכורות (ו, ב) גבי "את הגמל", דדריש ליה לאסור את חלבו, ולקמן בפרק "כל המנחות באות מצה" (ס, ב) דדריש רבי שמעון "את המנחה" לרבות שאר מנחות להגשה. ומשום הכי לא מייתי הכא ההיא דשמעון העמסוני כדמייתי לה התם בבכורות על רבנן. וכן יש לתרץ מרבי יהודה דדריש הכא "את", ובפרק שני דסוטה (יז, א) דריש רבי יהודה צוואות וקבלות מ"האלות" כרבי מאיר, ואליבא דרבי מאיר מסיק התם ד"את" לא דריש, ועל כרחך כמו כן יאמר לרבי יהודה. אלא ודאי לא דריש לההיא דרשא קאמר. ומיהו יש לומר, דרבי יהודה "את" לא דריש, "ואת" דריש, והכא כתב "ואת כל הלבונה". ועוד קשה, דרבי יוסי הגלילי דריש בפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא מב, א): נקי מדמי ולדות, אלמא דריש הנאת עורו מ"את בשרו" כדמשמע התם. ובפרק "בהמה המקשה" (חולין ע, ב) משמע דלא דריש "את" בגמרא בהמה שמת עוברה כו', דקאמר על מילתיה דרבי יוסי הגלילי: קלוט במעי קלוטה ליטמא, משמע דסבר כרבנן דרבי שמעון, דשרו בחולין (ו, ב) קלוט (במעי קלוטה), ולא דריש אתין. ומיהו יש לפרש, דפריך בחולין (שם) מקלוט במעי קלוטה שראשו ורובו דומה לאמו, דשרי לכולי עלמא. **כגון** שהפריש לה שני קמצים — ואם תאמר: והיאך קדשי? אי בבת אחת — האמרינן בפרק "התודה" (לקמן עח, ב): תודה ששחטה על שמונים חלות לא קדשו לרבי יוחנן, ואי בזה אחר זה — האמרינן בקדושין בפרק שני (נ, ב) דכל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו. והכא כיון דליתיה בבת אחת — כל שכן בזה אחר זה! ויש לומר, כגון דאמר: יקדש קומץ אחד מתוך שני קמצים, כדאמר בפרק "התודה" (שם): הכל מודים היכא דאמר ליקדשו ארבעים מתוך שמונים דקדישי. **כגון** שהפריש לה שני קמצין — בלשון אחד פירש בקונטרס: דההיא דקתני פסולה — שהפריש לה שני קמצין. ואי אפשר לומר כן, דלעיל משמע דבהפריש לה שני לוגין יש לי להכשיר יותר, הואיל והאי חזי ליה והאי חזי ליה, והוא הדין הכא שיש להכשיר יותר בהפריש לה שני קמצים מבקומץ וחצי. ועוד, דקאמר בסמוך: הפריש שני קמצים ואבד אחד מהן קודם קמיצה — לא הוקבעו, פירוש: וכשרה. אבד לאחר קמיצה — הוקבעו, והויא יתירה

וְהָתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קוֹמֵץ וּלְבוֹנָה שֶׁחָסַר כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל! - תְּנֵי: קוֹרֶט לְבוֹנָה שֶׁחָסַר כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל. וְאִיבָּעְיָא אֵימָא: כָּאן בִּלְבוֹנָה הַבָּאָה עִם הַמִּנְחָה, כָּאן בִּלְבוֹנָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקֶת בַּדָּבָר, רַבִּי מֵאִיר סָבַר: קוֹמֵץ בַּתְּחִילָּה וְקוֹמֵץ בַּסּוֹף, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: קוֹמֵץ בַּתְּחִילָּה וּשְׁנֵי קָרָטִין בַּסּוֹף, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: קוֹמֵץ בַּתְּחִילָּה וְקוֹרֶט אֶחָד בַּסּוֹף. וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "וְאֶת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה", רַבִּי מֵאִיר סָבַר: עַד דְּאִיתָא לַלְּבוֹנָה דְּאִיקַּבְּעָה בַּהֲדֵי מִנְחָה מֵעִיקָּרָא, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: "כָּל" - וַאֲפִילּוּ חַד קוֹרֶט, "אֶת" - לְרַבּוֹת קוֹרֶט אַחֵר; וְרַבִּי שִׁמְעוֹן "אֶת" לָא דָּרֵישׁ. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַחֲלוֹקֶת בִּלְבוֹנָה הַבָּאָה עִם הַמִּנְחָה, אֲבָל בִּלְבוֹנָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ - דִּבְרֵי הַכֹּל קוֹמֵץ בַּתְּחִילָּה וְקוֹמֵץ בַּסּוֹף; לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ "אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה", דְּבַהֲדֵי מִנְחָה - אִין, בִּפְנֵי עַצְמָהּ - לָא. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַחֲלוֹקֶת בִּלְבוֹנָה הַבָּאָה עִם הַמִּנְחָה, אֲבָל בִּלְבוֹנָה הַבָּאָה בִּבְזִיכִין - דִּבְרֵי הַכֹּל שְׁנֵי קְמָצִין בַּתְּחִילָּה וּשְׁנֵי קְמָצִין בַּסּוֹף. פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּבַהֲדֵי לֶחֶם אְתְיָא, כַּ"אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה" דְּמָיָא, קָא מַשְׁמַע לָן. פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, חַד אָמַר: מַחֲלוֹקֶת בִּלְבוֹנָה הַבָּאָה עִם הַמִּנְחָה, אֲבָל בִּלְבוֹנָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ - דִּבְרֵי הַכֹּל קוֹמֵץ בַּתְּחִילָּה וְקוֹמֵץ בַּסּוֹף; וְחַד אָמַר: כְּמַחֲלוֹקֶת בַּזּוּ כְּךְ מַחֲלוֹקֶת בַּזּוּ. "חִיסַּר לְבוֹנָתָהּ". הָא יָתֵיר - כְּשֵׁרָה, וְהָתַנְיָא: יָתֵיר - פְּסוּלָה! אֲמַר רָמִי בַּר חָמָא: בְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי קְמָצִין. וְאָמַר רָמִי בַּר חָמָא: הִפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי קְמָצִין וְאָבַד אֶחָד מֵהֶן, קוֹדֶם קְמִיצָה - לֹא הוּקְבְּעוּ, אַחַר קְמִיצָה - הוּקְבְּעוּ. וְאָמַר רָמִי בַּר חָמָא: הִפְרִישׁ אַרְבָּעָה קְמָצִין לְשְׁנֵי בְזִיכִין וְאָבְדוּ שְׁנַיִם מֵהֶן, קוֹדֶם סִילּוּק בְּזִיכִין - לֹא הוּקְבְּעוּ, לְאַחַר סִילּוּק בְּזִיכִין - הוּקְבְּעוּ. הָא תּוּ לָמָּה לִי? הַיְינוּ הָךְ! - מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דִּבְרִיר קוֹמֶץ דִּידֵהּ, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לְפוֹרְקָהּ - כְּמַאן דִּפְרִיקָה דָּמְיָא, קָא מַשְׁמַע לָן.

משנה הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה לֶאֱכוֹל שְׁיָרֶיהָ בַּחוּץ, לְהַקְטִיר קוּמְצָהּ בַּחוּץ אוֹ כְּזִית מִשְּׁיָרֶיהָ בַּחוּץ, אוֹ לְהַקְטִיר לְבוֹנָתָהּ בַּחוּץ - פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. לֶאֱכוֹל שְׁיָרֶיהָ לְמָחָר אוֹ כְּזִית מִשְּׁיָרֶיהָ לְמָחָר, לְהַקְטִיר קוּמְצָהּ לְמָחָר אוֹ כְּזִית מִקּוּמְצָהּ לְמָחָר, אוֹ לְהַקְטִיר לְבוֹנָה לְמָחָר

פיגול

והתניא הקומץ את הלבונה כו' – כמדומה לי דאיירי בה רבי שמעון כו' קפריך מינה לרבי שמעון. לבונה הבאה עם המנחה – אם חסרה בשעת הקטרה כשרה לרבי שמעון, כדיליף לקמיה (סמוכה בסוגיא זו) מ"כל הלבונה אשר על המנחה". והאי דקתני: חסר כל שהו פסול – בלבונה הבאה בפני עצמה, כגון האומר "הרי עלי לבונה" יביא מלא קומץ לבונה על המזבח, בפרק "האומר הרי עלי ערערון" (מנחות קו, ב), דהתם ודאי חסר פסול, דלא כתיב ביה "ואת כל הלבונה" דילפינן מינה לקמן: "כל" – אפילו כל שהוא. רבי מאיר – סתם מתניתין דקתני: חיסר לבונתה פסולה. קומץ בתחילה – בשעת קמיצה בעינן שיהיה בכלי מלא קומץ לבונה. ובהא כולהו מודו דמתחילה בעי קומץ, וכדילפינן מגזרה שוה בפרק "האומר הרי עלי ערערון" (שם קו, ב). וקומץ בסוף – בשעת הקטרת לבונה, שלא תחסר. רבי יהודה סבר – אי הוה כתב "כל" משמע דאפילו קורט אחד, ד"כל" משמע כל שהוא, כמו "אין לשפחתך כל" (מלכים ב ד). את לרבות קורט אחר – הרי הוא שנים. את לא דריש – ו"כל" משמע ליה כל דהו כרבי יהודה. בזיכין – מפרש בפרק "האומר הרי עלי ערערון" (מנחות קו, ב) דבעי חד קומץ בכל בזך ובזך. פשיטא – דהא לא כתיב בה "כל" דלישתמע כל שהוא. כאשר על המנחה דמיא – ולימא נמי דהאי "כל הלבונה אשר על המנחה" קאי נמי אלבונה דבזיכין, ולדרוש בה כל דהו, קא משמע לן. שהפריש לה שני קמצים – פסולה, דיותר מדאי ריבה. קודם קמיצה – נאבד, לא הוקבעו עם המנחה, וכשרה. הוקבעו – והוי ביתר, ופסולה. היינו הך – דהא פשיטא לן דסילוק בזיכין כקומץ דמנחה. שהגיע זמנה – דקרבן מוספין. כמאן דפריקה דמיא – ואם אבד לאחר המוספין אימא הוקבעו כבר ופסלה. קא משמע לן כל שכן. לשון אחר, ולא שמעתי: בגון שהפריש לה שני קמצין – כשרה, דאמרינן: זיל לגביה דהאי חזי ליה, זיל לגביה דהאי חזי ליה. לא הוקבעו – וכשרה, דלא קרינא ביה "פרט לשחסרה" אפילו לרבי מאיר דפסיל בחיסור לבונה. הוקבעו – והוי חיסור לבונתה בשעת הקטרה, ופסול לרבי מאיר. **משנה** לאכול שיריה בחוץ – חוץ לעזרה. או להקטיר קומצה בחוץ – דמחשבה פוסלת בין שחישב לאכילת אדם בין שחישב על אכילת מזבח כגון הקטרה, דכתיב ביה גבי מחשבה (ויקרא ז): "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי" כו', ואמר בתורת כהנים: יכול כמשמעו, שאם אכל ממנו ביום שלישי יהא נפגל? תלמוד לומר "המקריב אותו" – בשעת הקרבה נפגל ואינו נפגל בשלישי. אלמא במחשבה מיירי, שחישב לאכול ממנו בשלישי. וכתיב "אם האכל יאכל" – בשתי אכילות הכתוב מדבר, באכילת אדם ואכילת מזבח. פסול – דמחשבת חוץ למקומו פוסלת, דאמר בתורת כהנים: יכול לא תפסל מחשבת חוץ למקומו? כשהוא אומר בפרשת "קדושים תהיו": "אם האכל יאכל ביום השלישי", אם אינו ענין לחוץ לזמנו, דהא כתביה ב"צו את אהרן": "האוכלת ממנו עונה תשא" – תנהו ענין לחוץ למקומו, חוץ לזמנו בהכרת ואין חוץ למקומו כרת. ואי קשיא, הא כתב גבי חוץ למקומו ב"קדושים תהיו": "ואוכליו עונו ישא ונכרתה" וגו' ההוא מוקמינן לה בכריתות בפרק קמא (ה, א) לכרת דנותר, בגזירה שוה ד"קודש" "קודש". ואי קשיא: אמאי לא תנא נמי כזית מלבונתה? תריץ: דך סתמא כרבנן דאמרי לעיל דלבונה כשרה בקורט אחד, הלכך לא תנא כזית. למחר – דהיינו חוץ לזמנו, דמנחה אינה נאכלת אלא ליום ולילה. ואיתקש לחטאת ואשם, ובחטאת ואשם אמר בתורת כהנים גבי תודה: מנין לרבות חטאת ואשם דיאכל ביום קרבנו? תלמוד לומר "זבח", ו"בשר זבח תודת שלמיו" וגו' (ויקרא ז).

פיגול

לה שני קמצים מבקומץ וחצי. ועוד, דקאמר בסמוך: הפריש שני קמצים ואבד אחד מהן קודם קמיצה — לא הוקבעו, פירוש: וכשרה. אבד לאחר קמיצה — הוקבעו, והויא יתירה

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי שמעון: וְהָתַנְיָא בברייתא, (רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר) קוֹמֵץ המנחה וּלְבוֹנָה שֶׁחָסַר אחד מהם כָּל שֶׁהוּא, פָּסוּל, וברייתא זו דברי רבי שמעון היא, וקשה, שהרי לעיל מבואר שלדעתו אינה נפסלת אלא כשנחסרה ועמדה על פחות מקורט.

מתרצת הגמרא: תְּנֵי – תקן את הברייתא [האחרונה] ושנה בה קוֹרֶט לְבוֹנָה שֶׁחָסַר כָּל שֶׁהוּא פָּסוּל. והיינו כדברי רבי שמעון לעיל.

תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תאמר שכָּאן, בברייתא הראשונה, מדובר בְּלְבוֹנָה הַבָּאָה עִם הַמִּנְחָה, ואם חסרה ועמדה על קורט כשירה לרבי שמעון, שכן למד מגזירת הכתוב [לקמן בגמרא] וכָּאן, בברייתא השניה, בְּלְבוֹנָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כגון המתנדב ואומר 'הרי עלי לבונה', שדינו להביא מלוא קומץ לבונה על המזבח (לקמן קו:), ואם חיסר אפילו כל שהוא פסול, שלגבי זה לא נאמרה גזירת הכתוב שלמד ממנה רבי שמעון.

הגמרא מסכמת את שיטות התנאים בדין חסרון הלבונה: אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, ישנן שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקֹת – שלש שיטות בַּדָּבָר, שבמשנתינו שנינו 'חיסר לבונתה פסולה', ומשמע שאפילו אם לא נחסרה אלא כל שהוא פסולה, וסתם משנה רבי מאיר היא, נמצא שרַבִּי מֵאִיר סָבַר קוֹמֵץ בַּתְּחִילָּה, והיינו שבשעת הקמיצה [שהיא תחילת העבודה] צריך שיהיה בכלי קומץ שלם של לבונה, וְקוֹמֵץ בַּסּוֹף, והיינו שגם בשעת ההקטרה צריך שלא תחסר הלבונה כלום, וְרַבִּי יְהוּדָה בברייתא לעיל סָבַר שצריך קוֹמֵץ לבונה בַּתְּחִילָּה [–בשעת הקמיצה], וּשְׁנֵי קְרָטִין בַּסּוֹף, שאם נחסרה הלבונה לאחר הקמיצה אין המנחה נפסלת אם נותר ממנה שני קרטים, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר שצריך קוֹמֵץ לבונה בַּתְּחִילָּה [–בשעת הקמיצה] וְקוֹרֶט אֶחָד בַּסּוֹף.

מבארת הגמרא: וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, שנאמר (ויקרא ו ח) 'וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֹמְצוֹ מְסֹלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר' וגו', רַבִּי מֵאִיר סָבַר שאינה כשירה עַד דְּאִיתָא לְלְבוֹנָה דְּאִיקַּבְעָא בַּהֲדֵי מִנְחָה מֵעִיקָּרָא – עד שתהיה בשעת ההקטרה כל הלבונה שהוקבעה יחד עם המנחה מתחילת עבודתה [קמיצה], וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, 'כָּל' וַאֲפִילּוּ חַד קוֹרֶט – ממה שכתוב 'כל הלבונה' יש ללמוד שאין צריך בשעת ההקטרה אלא קורט אחד בלבד, משום ש'כל' משמע כל שהוא, ובאה התיבה 'אֵת' ['ואת כל הלבונה'] לְרַבּוֹת עוד קוֹרֶט אַחֵר, ולמדנו שבסך הכל צריך שני קרטים בשעת ההקטרה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן 'אֵת' לֹא דָּרֵישׁ – אינו דורש את התיבה 'את', אך לגבי הפירוש של 'כל הלבונה' סובר כרבי יהודה, שמשמע אפילו כל שהוא, והיינו קורט אחד.

הגמרא מצמצמת את המחלוקת: וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַחֲלוֹקֶת בְּלְבוֹנָה הַבָּאָה עִם הַמִּנְחָה, אֲבָל בְּלְבוֹנָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ דְּבְרֵי הַכֹּל קוֹמֵץ בַּתְּחִילָּה וְקוֹמֵץ בַּסּוֹף, ואם חסר כל שהוא, פסולה, וּלְהָכִי אִיצְטְרִיךְ 'וְאֵת כָּל הַלְּבוֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה' (שם) ללמד דְּבַהֲדֵי מִנְחָה אִין בִּפְנֵי עַצְמָהּ לֹא – שדין זה [שאין צריך קומץ שלם, כפי שנלמד מפסוק זה] נוהג בלבונה שעם המנחה אבל לא בלבונה שבאה בפני עצמה.

הגבלה נוספת במחלוקת התנאים: וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַחֲלוֹקֶת בְּלְבוֹנָה הַבָּאָה עִם הַמִּנְחָה אֲבָל בְּלְבוֹנָה הַבָּאָה בְּבֵיזִיכִין, והיינו בלבונה של לחם הפנים, דְּבְרֵי הַכֹּל צריך שְׁנֵי קְמָצִין [קומץ לבונה בכל בזך] בַּתְּחִילָּה – משעת סדור לחם הפנים ובזיכי הלבונה, וּשְׁנֵי קְמָצִין בַּסּוֹף – בשעת הקטרתם. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שכן הדין ומדוע הוצרך רבי יוחנן להשמיע זאת, שהרי לגבי הלבונה של לחם הפנים לא כתוב 'כל', ואין מקור להכשיר בפחות משיעורה [שהוא שני קמצים]. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היה מקום לומר כֵּיוָן דְּבַהֲדֵי לֶחֶם אָתְיָא – כיון שהבזיכים באים עם לחם הפנים, כְּ'אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה' דְּכְתִיב – מתקיים בזה מאמר הכתוב 'אשר על המנחה', שלבונה זו באה יחד עם המנחה, ויש לומר שהיא בכלל מה שכתוב בשאר המנחות 'ואת כל הלבונה' שדרשו משם שמספיק כל שהוא, קָא מַשְׁמַע לָן רבי יוחנן שאין לומדים משאר המנחות.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין לבונה הבאה בפני עצמה: פְּלִיגִי בָּהּ – נחלקו בענין זה רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְּחָא, חַד אָמַר, מַחֲלוֹקֶת התנאים היא דווקא בְּלְבוֹנָה הַבָּאָה עִם הַמִּנְחָה אֲבָל בְּלְבוֹנָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ דִּבְרֵי הַכֹּל צריך קוֹמֵץ בַּתְּחִילָּה וְקוֹמֵץ בַּסּוֹף. וְחַד אָמַר, כְּמַחֲלוֹקֶת בָּזוּ כָּךְ מַחֲלוֹקֶת בָּזוּ. שנינו במשנה: חִיסֵּר לְבוֹנָתָהּ [פְּסוּלָה].

הגמרא מביאה סתירה בין משנה לברייתא. מדקדקת הגמרא: משמע שדווקא אם חיסר לבונתה פסולה, הָא יָתֵיר – אבל אם הוסיף בה לבונה מעבר למידה, המנחה כְּשֵׁרָה. ומקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא – והרי שנינו בברייתא יָתֵיר – אם הוסיף לבונה המנחה פְּסוּלָה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, בברייתא מדובר כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי קְמָצִין של לבונה, וכיון שריבה יותר מדאי פסולה, אבל מה שדייקנו מהמשנה שאם ריבה כשרה, היינו כשהוסיף בה פחות מקומץ לבונה.

הגמרא מרחיבה בדין ריבוי הלבונה: וְאָמַר רָמִי בַּר חָמָא, הִפְרִישׁ לָהּ – למנחה שְׁנֵי קְמָצִין של לבונה [שהוא השיעור הפוסל] וְאָכַד אֶחָד מֵהֶן קוֹדֶם קְמִיצָה, לֹא הוּקְבְּעוּ שני הקמצים עם המנחה, אלא קומץ אחד בלבד הוקבע עמה וכן הוא דינה ולפיכך כשירה, אבל אם אבד הקומץ הנוסף אַחַר קְמִיצָה ובשעת הקמיצה היו שם שני קמצים של לבונה, הוּקְבְּעוּ שניהם עם המנחה ולא מועיל מה שנאבד הקומץ המיותר, ופסולה [וכמו שלמדנו לעיל שמנחה שהפריש לה שני קמצים של לבונה פסולה].

דין דומה בענין הלבונה של לחם הפנים: וְאָמַר רָמִי בַּר חָמָא, הִפְרִישׁ אַרְבָּעָה קְמָצִין של לבונה לִשְׁנֵי בְזִיכִין של לחם הפנים, וְאָבְדוּ שְׁנַיִם מֵהֶן קוֹדֶם סִילּוּק בְּזִיכִין, לֹא הוּקְבְּעוּ הקמצים המיותרים, וכשר, אבל אם אבדו לְאַחַר סִילּוּק בְּזִיכִין, הוּקְבְּעוּ ארבעת הקמצים, ופסול משום ריבוי כדין לבונה שהוכפלה בשיעורה.

מקשה הגמרא: הָא תּוּ לָמָּה לִי – מדוע הוסיף רמי בר חמא לפרש דין לחם הפנים, הלא הַיְינוּ הַךְ – זהו הדין הראשון שהשמיע לענין שאר מנחות [שאם נאבד קומץ הלבונה המיותר לפני הקמיצה לא הוקבע והמנחה כשירה, ואם נאבד אחרי הקמיצה הוקבע והמנחה פסולה] ופשוט הדבר שסילוק הבזיכים הוא בקמיצת המנחה.

מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היה מקום לומר שיש לחלק בין קמיצה לסילוק בזיכים, שכֵּיוָן דְּבָרִיר קוֹמֵץ דִּידֵהּ – שכיון שקומץ הלבונה של לחם הפנים הוא מבורר ועומד בפני עצמו, לפיכך כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לְפוֹרְקָהּ – כיון שהגיע הזמן לסלק את הבזיכים כְּמַאן דִּפְרִיקָה דְּמִיָּא – הרי הם כאילו מסולקים, וממילא הוקבעו שני הקמצים המיותרים שבבזיכים ובאו לידי פסול, קָא מַשְׁמַע לָן שאין אומרים כן, ואין הקמצים המיותרים נקבעים על ידי הגעת הזמן אלא על ידי סילוק הבזיכים.

משנה

החושב בשעת הקרבה לאכול מהקרבן או להקטיר ממנו לאחר הזמן הראוי, עושה את הקרבן 'פיגול', והיינו שהקרבן נפסל והאוכל ממנו חייב כרת, וכן החושב בשעת העבודה לאכול או להקטיר מחוץ למקום הראוי פוסל את הקרבן, אלא שבמחשבה זו של 'חוץ למקומו' אין חייבים כרת על אכילתו, שלא כבמחשבת 'חוץ לזמנו'. המשנה עוסקת בפרטי דינים של פסולי מחשבה אלו. הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה על מנת לֶאֱכוֹל שְׁיָרֶיהָ בַּחוּץ לעזרה [שאין זה המקום הראוי לכך] אוֹ לאכול כַּזַּיִת מִשְּׁיָרֶיהָ בַּחוּץ, לְהַקְטִיר קוֹמְצָהּ בַּחוּץ לעזרה אוֹ כַּזַּיִת מִקּוֹמְצָהּ בַּחוּץ, אוֹ לְהַקְטִיר לְבוֹנָתָהּ בַּחוּץ, הקרבן פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת על אכילתו.

והקומץ על מנת לֶאֱכוֹל שְׁיָרֶיהָ לְמָחָר, שהוא לאחר הזמן הראוי, אוֹ כַּזַּיִת מִשְּׁיָרֶיהָ לְמָחָר, וכן הקומץ על מנת לְהַקְטִיר קוֹמְצָהּ לְמָחָר אוֹ כַּזַּיִת מִקּוֹמְצָהּ לְמָחָר, אוֹ לְהַקְטִיר לְבוֹנָתָהּ לְמָחָר,

הקרבן נעשה **פִּיגּוּל וְחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת** על אכילת שיריים.

זֶה הַכְּלָל, כָּל הַקּוֹמֵץ [אוֹ] נוֹתֵן את הקומץ **בַּכְּלִי** שרת, **אוֹ הַמּוֹלִיךְ** אותו למזבח **אוֹ הַמַּקְטִיר** אותו, וחשב בשעת העבודה **לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל**, כגון שיריים **וּלְהַקְטִיר** – או להקטיר **דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר**, כגון קומץ, **חוּץ לִמְקוֹמוֹ**, הקרבן **פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת** באכילתו, ואם חישב לאכול או להקטיר **חוּץ לִזְמַנּוֹ**, הקרבן **פִּיגּוּל וְחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת** על אכילתו, **וּכְלָבַד שֶׁיִּקְרִיב הַמַּתִּיר** [והיינו הקומץ] **כְּמִצְוָתוֹ**, שלא יהיה בשעת עבודתו שום פסול מחשבה נוסף מלבד מחשבת חוץ לזמנו, אבל אם היה בו פסול מחשבה אחרת, אינו נעשה פיגול ואין חייבים כרת על אכילתו.

המשנה מבארת את הכלל האמור: **כֵּיצַד קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ**, כגון **שקָמַץ בִּשְׁתִיקָה**, שלא חישב מחשבת פסול, **וְנָתַן** את הקומץ **בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר** במחשבת **חוּץ לִזְמַנּוֹ, אוֹ שֶׁקָּמַץ חוּץ לִזְמַנּוֹ וְנָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר בִּשְׁתִיקָה, אוֹ שֶׁקָּמַץ וְנָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר חוּץ לִזְמַנּוֹ, זֶהוּ שֶׁקָּרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ**, שהרי לא היה שם שום פסול מלבד מחשבת חוץ לזמנו.

כֵּיצַד לֹא קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ, כגון שקָמַץ חוּץ לִמְקוֹמוֹ שמחשבה זו פוסלת ואינה מפגלת, ואחר כך **נָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר** כל אלה במחשבת **חוּץ לִזְמַנּוֹ, אוֹ שֶׁקָּמַץ חוּץ לִזְמַנּוֹ וְנָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר** כל אלה במחשבת **חוּץ לִמְקוֹמוֹ, אוֹ שֶׁקָּמַץ נָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר חוּץ לִמְקוֹמוֹ**, והיינו שעשה אחת העבודות האלה במחשבת חוץ למקומו וכל השאר במחשבת חוץ לזמנו, **זֶהוּ שֶׁלֹּא קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ**, שהרי נתערבה מחשבת פסול אחרת מלבד מחשבת חוץ לזמנו.

וכעין זה **מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת** של סוטה [ששתי מנחות האלו נפסלות במחשבת 'שלא לשמה'] **שֶׁקָּמָצָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן** אלא לשם מנחה אחרת, **וְנָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר** כל אלה **חוּץ לִזְמַנּוֹ, אוֹ שֶׁקָּמַץ חוּץ לִזְמַנּוֹ נָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר** כל אלה **שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹ שֶׁקָּמַץ וְנָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר שֶׁלֹּא לִשְׁמָן**, והיינו שעשה אחת העבודות במחשבת שלא לשמו וכל השאר במחשבת חוץ לזמנו, **זֶהוּ שֶׁלֹּא קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ**, שהרי נתערבה מחשבת פסול אחרת מלבד מחשבת חוץ לזמנו.

אופנים נוספים שלא קרב המתיר כמצותו: חישב באחת העבודות **לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת** שיריים **בַּחוּץ**, ואחר כך, בהיותו עסוק באותה העבודה חישב לאכול **כַּזַּיִת** שיריים **לְמָחָר**, או שקודם חישב לאכול **כַּזַּיִת לְמָחָר** ואחר כך חישב לאכול **כַּזַּיִת בַּחוּץ**, וכן אם חישב לאכול **כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ** ואחר כך חישב באותה העבודה לאכול **כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר**, או להיפך, **כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ**, בכל אלה הקרבן **פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת** באכילתו, משום שלא קרב המתיר כמצותו.

שיטה אחרת: **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה הַכְּלָל, אִם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן קְדָמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם** הרי זה **פִּיגּוּל וְחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת**, שכבר הוקבע הפיגול במחשבת חוץ לזמנו ואינו נפקע על ידי מחשבה אחרת שלאחר מכן, **וְאִם מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם קְדָמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת**, משום שלא קרב המתיר כמצותו, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה וָזֶה** [–בין שזה קדם ובין שזה קדם] הקרבן **פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת.**

גמרא

אם נחסרו השיריים במקצת, לדעת ריש לקיש (לעיל ט.) אין מקטירים עליהם את הקומץ, ולדעת רבי יוחנן מקטירים אלא שאין השיריים ניתרים באכילה (שם ע"ב). לפי זה דנה הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר שִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה מַקְטִיר קוֹמֶץ עֲלֵיהֶן, וְקָיְימָא לָן דְּאוֹתָן שִׁירַיִם אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה, מַהוּ דְּתֵיהֲנֵי לְהוּ** – שתועיל **הַקְטָרָה** זו שאינה מתירה את השיריים באכילה **לְמִיקְבְּעִינְהוּ בְּפִיגּוּל** – לקבוע את השיריים בפיגול, וכגון שהקטיר את הקומץ על מנת לאכול שיריים אלו למחר, שיש להסתפק, האם נאמר כיון שעצם ההקטרה נעשתה ברשות הרי היא קובעת בפיגול, או כיון שאין השיריים נאכלים, הרי זה במחשב לאכול למחר דבר שאין דרכו לאכול, שבזה לא מועילה מחשבתו, וכן יש להסתפק לגבי **לַפְּקִינְהוּ** – להוציא את השיריים **מִידֵי מְעִילָה**, שיש לומר שכיון שניתנה רשות להקטיר הרי זו הקטרה גמורה, והכלל הוא שהקטרת הקומץ מוציאה את השיריים מידי מעילה (מעילה ט.), משום שבשעה זו הם ניתרים לכהנים, וכל שהיתה לו שעת היתר לכהנים אין בו מעילה (מעילה ב.), או שנאמר שהרי סוף סוף כאן אין השיריים נאכלים [משום שחסרו השיריים לפני ההקטרה], והרי זה דבר שאין לו היתר לכהנים, ולא יצא מידי מעילה.

האמוראים פושטים את הספק: **אָמַר רַב הוּנָא, אֲפִילּוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר** (מעילה ו:) **זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא** – בשר קדשי קדשים שיצא חוץ לעזרה, אף שנפסל בכך, מועילה זריקת דמו להוציאו מידי מעילה, הרי שמצאנו זריקה שאינה מתירה באכילה ואף על פי כן מועילה להוציא מידי מעילה, **הָנֵי מִילֵּי גַּבֵּי פְּסוּל יוֹצֵא, דְּאִיתֵיהּ בְּעִינֵיהּ** – שהבשר קיים **וּפָסוּל מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר הוּא**, שאויר ירושלים פוסלו כשיצא חוץ לעזרה, **אֲבָל חִסָּרוֹן שִׁירַיִם דְּפִסּוּלָא דְּגוּפֵיהּ הוּא** – שהוא פסול בגוף הקרבן, וחמור יותר, **לֹא מְהַנֵּי לֵיהּ** – לא מועילה לו **הַקְטָרָה** להוציאו ממעילה.

רבא חולק על רב הונא: **אָמַר לֵיהּ רָבָא, אַדְּרַבָּה, אֲפִילּוּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר** (שם) **אֵין זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא** להוציאו מידי מעילה משום שאין בו היתר לכהנים, **הָנֵי מִילֵּי גַּבֵּי פְּסוּל יוֹצֵא, דְּלֵיתֵיהּ בְּפְנִים** – שאינו בתוך העזרה, **אֲבָל פְּסוּל חִסָּרוֹן שִׁירַיִם דְּאִיתֵיהּ בְּפְנִים** – שהשיריים בתוך העזרה, אינו חמור כל כך, **וּמְהַנְּיָא לֵיהּ הַקְטָרָה** להוציא את השיריים מידי מעילה.

רבא מביא ראיה לדבריו: **אָמַר רָבָא, מְנָא אֲמִינָא לָהּ** – מהו המקור לדברי, שהקטרת קומץ המנחה שחסרו שיריה מועילה לענין פיגול ומוציאה מידי מעילה, **דִּתְנַן** במשנתינו **הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה לֶאֱכוֹל שְׁיָרֶיהָ בַּחוּץ אוֹ כַּזַּיִת מִשְּׁיָרֶיהָ בַּחוּץ** וכו', ומפרשת המשנה אופני מחשבת פסול מזכיר התנא בכל אחד ואחד מהדינים 'או כזית', והיינו שאפילו אם לא חישב לאכול אלא כזית מהשיריים וכן אם לא חישב להקטיר אלא כזית מהקומץ, הרי זו מחשבת פסול, **וְתָנֵי רַבִּי חִיָּיא** בברייתא, **הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה** לאכול שיריה בחוץ וכו', **וְלֹא תָּנֵי 'אוֹ כַּזַּיִת'**, והיינו שרבי חייא שונה כלשון משנתינו אך משמיט בכל אחד מהמקומות את המילים 'או כזית'. שואל רבא: **מַאי טַעְמָא לֹא תָּנֵי 'אוֹ כַּזַּיִת', לָאו** – וכי לא משום שמשמעות הלשון 'או כזית' אינה שכל השיריים קיימים ומחשב על כזית מהם אלא **כְּגוֹן שֶׁחָסְרוּ שִׁירַיִם וְקָמוּ לְהוּ אַכַּזַּיִת** – ועמדו על כזית, ומחשב לאכול את הכזית הנותר. וזו היא המשמעות הפשוטה של 'או כזית', אבל ישנם דינים שאף שכתוב בהם 'או כזית' לא יתכן להבין שלא נותר אלא כזית אחד בלבד, ובאופנים אלו על כרחך 'או כזית' יתפרש שמחשב על כזית אחד מתוך שיריים אשר הם קיימים בשלמותם, ומתוך כך דברי המשנה עלולים להתפרש בחוסר אחידות, ולכן נמנע רבי חייא לגמרי מלהזכיר בדבריו 'או כזית' [וכמו שיתבאר]. שהנה משנתינו מורכבת משני חלקים, רישא וסיפא, ברישא מבוארים אופני פסול מחשבה בעבודת הקמיצה, ובסיפא מבוארים פסולי מחשבה בשאר העבודות [נתינה, הולכה והקטרה]. אם שונים 'או כזית' ברישא, משמע שגם בסיפא מדובר באופן זה שמחשב בין על הכל ובין על כזית. ואולם ברישא [בעבודת הקמיצה] לא יתכן לומר שהשיריים חסרים, שאם כן היתה זו מנחה שחסרה קודם קמיצה, שהיא פסולה ולא חל עליה שם פיגול, וכן בסיפא [נתינה, הולכה והקטרה] רק לגבי מחשבת אכילת שיריים ניתן לפרש שמדובר שכבר חסרו השיריים בשעת העבודה, אבל לגבי מחשבת הקטרת הקומץ אי אפשר לומר שהפירוש 'או כזית מקומצה' שכבר עכשיו בשעת העבודה הקומץ חסר, שאם כן היה הקרבן פסול ולא שייך בו פיגול, **וְכֵיוָן דְּבסיפא** והיינו **בְּמַתָּן כְּלִי בְּהִילּוּךְ וּבְהַקְטָרָה לֹא מַתְּנֵי לֵיהּ** – לא נוח לרבי חייא לשנות

רש"י

פיגול וחייבים עליו כרת – האוכל משירי מנחה, דכתיב בחוץ לזמנו (ויקרא ז): "עונה תשא", וכתיב בנותר: "ואוכליו עונו ישא" (שם יט), מה להלן כתיב: "ונברתה" – אף כאן האוכלו בכרת. והך גזרה שוה בפרק קמא דכריתות (ה, א). **כל הקומץ או נותן** – קומץ, או מוליך או מקטיר, על מנת לאכול דבר שדרכו לאכול – כגון שיריים, או להקטיר דבר שדרכו להקטיר – כגון קומץ חוץ לזמנו כו'. אבל אם חישב להקטיר שירים למחר או לאכול קומץ למחר – כשר, דבטלה דעתו אצל כל אדם. בארבע עבודות הללו מפגלין במנחה, דגמרינן מזבחים בהקישא דאמר ברישׁ פירקין (מנחות ב, ב) דאיתקש מנחה לחטאת, (ומה היא) [ומההיא] היקישא גמרינן מחשבה דפוסלת במנחה, ומינה: מה זבח נפגל בארבע עבודות, שחיטה וקבלה והולכה וזריקה, כדאמרינן בתורת כהנים – אף מנחה בארבע עבודות, קמיצה כנגד שחיטה, קבלה כנגד מתן כלי, והולכה כנגד הולכה, והקטרה כנגד זריקה. **וכלבד שיהא קרב המתיר כמצותו** – כאילו היה כשר, שלא יהא שום פסול אלא הפיגול. אבל אם יש שם פסול אחר – תו לא פגיל, ואין בו כרת, כדאמר בפרק שני (מנחות טז, ב): "ירצה" כתיב בפיגול, וכתיב בכשר "ירצה", כהרצאת כשר – כך הרצאת פיגול, שלא יהא בו שום פסול אחר. **בשתיקה** – שלא חישב. **או שקמץ ונתן בכלי והקטיר** – כל אלה חוץ לזמנו, זהו שקרב המתיר כמצותו, דלא היה בו שום פסול אחר. **או שקמץ ונתן בכלי והוליך והקטיר כל אלה חוץ למקומו** – כלומר, "או" קתני, אם עשה אחת מאלה על מנת לאכול שיריים חוץ למקומו, וכל השלש חוץ לזמנו – לא קרב הקומץ כמצותו. **מנחת חוטא וקנאות** – יש בהן עוד פסול אחר המוציאן מידי פיגול, כגון שלא לשמן, דאמרינן בריש פירקין (מנחות ב, א) דפסולה, אם קומצו שלא לשמן – לא קרב המתיר כמצותו, ואין בשירים כרת. **כזית בחוץ וכזית למחר** – חישב באחת העבודות שתי מחשבות, חוץ לזמנו וחוץ למקומו. ועד השתא איירי בשתי עבודות, שחישב באחת חוץ לזמנו ובאחת חוץ למקומו, והשתא מיירי שחישב בשתיהן בעבודה אחת. ולרבי יהודה הוא דאיצטריך, דלא תימא שחישב שתיהן בשתי עבודות הוא דפליג רבי יהודה, דבתר קמייתא אזלינן, אבל (בההיא) [בחדא] עבודה מודה, קא משמע לן. והכי מפרש בזבחים בפרק שני (ל, א). **כזית למחר כזית בחוץ** – אף על פי שחישב תחילה חוץ לזמנו – הוציאתו שניה מידי כרת. רבי יהודה פליג אתנא קמא בין בעבודה אחת בין בשתי עבודות. **גמרא מהו דתהני להו הקטרה למיקבעינהו בפיגול** – כגון אם הקטיר הקומץ על מנת לאכול הני שירים חוץ לזמנו – מקבעי בפיגול בהך הקטרה כבהקטרה מעליא, הואיל וברשות מקטיר. או דלמא, כיון דאין שיריים נאכלים – הוה ליה כמחשב לאכול למחר דבר שאין דרכו לאכול, כדאמר לקמן (מנחות יז, א)

תוספות

יתירה ופסולה. והשתא, כיון דבלא אבד פסולה — אמאי נקט אבד? על כן נראה דבלא אבד כשרה, דתרוייהו חזו לה, ואבד לאחר קמיצה. **וחכמים** אומרים אחד זה ואחד זה פסול ואין בו כרת — ואם תאמר: היינו תנא קמא! ויש לומר: דאתא למסתם כוותיה, דבי האי גוונא משני בפרק "המפלת" (נדה ל, ב). **הני** מילי יוצא דאיתיה בעיניה בר' — הוה מצי למימר: הני מילי יוצא מקצתו, אבל יוצא כולו לא, כדאמרינן בפרק קמא דמעילה (ו, ב), והכא ביצא כולו דמי, כיון דאסורין באכילה. ומיהו פלוגתא היא התם. ואם תאמר: למאן דאמר יצא כולו לא, הא דתניא פרק "כל שעה" (פסחים לד, ב): נטמא בשר או נפסל או שיצא חוץ לקלעים, רבי אליעזר אומר: זורק, פירוש: דיש דם אף על פי שאין בשר. רבי יהושע אומר: לא זורק, פירוש: דאם אין בשר אין דם. ומודה רבי יהושע דאם זרק הורצה — על כרחך ביצא כולו, דאי נשתייר כזית — זורק לכתחילה. ומדקאמר: אם זרק הורצה, שמע מינה דזריקה מועלת ליצא כולו! ושמא דרבי יהושע עדיפא מדרבי עקיבא. אי נמי, לענין הרצאה שאני לרבי יהושע בין לכתחילה בין לדיעבד אפילו ביצא כולו, כדאמר בפרק "כיצד צוין" (שם עז, ב). אבל לעולם לא מיקבע בפיגול ולא נפיק מידי מעילה היכא דיצא כולו, מידי דהוה אחסרון לרב הונא. **ותני** רבי חייא בר' — ולא תני "או כזית". רבי חייא תני בברייתא דידיה בשיטת משנתינו, אלא דלא תני "או כזית". והכי תניׄ: הקומץ את המנחה לאכול שיריה בר' זה הכלל כל הקומץ ונותן בכלי והמוליך והמקטיר בר'. ועל כרחין, הא דמשמע ליה לרבי חייא "או כזית" מיירי בשחסרו שיריים ועמדו על כך — לאו היינו "או כזית" משירים דרישא, כדפירש בקונטרס, דאם כן הוה ליה מנחה שחסרה קודם קמיצה ופסולה בקומץ, ותו לא מיקבע בפיגול. אלא משום ד"זה הכלל" דסיפא קאי אכל מה דתנא ברישא, וברישא תנא "או כזית", אם כן נותן בכלי ומוליך ומקטיר — עליה נמי קאי. ובכזית משירים מיתוקם שפיר בשחסרו שיריים, דהא מקטיר קומץ עליהן. אבל כזית מקטיר קומצה — לא מיתוקם בשחסר קומץ ועמד על כזית, דאי חסר קומץ בשעת מחשבה — כבר נפסלה המנחה ותו לא מיפגלא. ומשמע ליה לרבי חייא דמאי דמיתוקם "כזית משיריה" מיירי בחסר ועמד על כזית, משום

פִּיגוּל וְחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַקּוֹמֵץ, [אוֹ] נוֹתֵן בַּכְּלִי, הַמּוֹלִיךְ, הַמַּקְטִיר, לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל וּלְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר, חוּץ לִמְקוֹמוֹ - פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת, חוּץ לִזְמַנּוֹ - פִּיגּוּל וְחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת, וּבִלְבַד שֶׁיִּקְרֵיב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. כֵּיצַד קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ? קָמַץ בִּשְׁתִיקָה, נָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר חוּץ לִזְמַנּוֹ; אוֹ שֶׁקָּמַץ חוּץ לִזְמַנּוֹ, נָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר בִּשְׁתִיקָה; אוֹ שֶׁקָּמַץ וְנָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר חוּץ לִזְמַנּוֹ - זֶהוּ שֶׁקָּרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. כֵּיצַד לֹא קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ? קָמַץ חוּץ לִמְקוֹמוֹ, נָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר חוּץ לִזְמַנּוֹ; אוֹ שֶׁקָּמַץ חוּץ לִזְמַנּוֹ, נָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר חוּץ לִמְקוֹמוֹ; אוֹ שֶׁקָּמַץ נָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר חוּץ לִמְקוֹמוֹ - זֶהוּ שֶׁלֹּא קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת שֶׁקָּמְצָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, נָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר חוּץ לִזְמַנּוֹ; אוֹ שֶׁקָּמַץ חוּץ לִזְמַנּוֹ, נָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר שֶׁלֹּא לִשְׁמָן; אוֹ שֶׁקָּמַץ וְנָתַן בַּכְּלִי וְהוֹלִיךְ וְהִקְטִיר שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - זֶהוּ שֶׁלֹּא קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת בַּחוּץ כַּזַּיִת לְמָחָר, כַּזַּיִת לְמָחָר כַּזַּיִת בַּחוּץ, כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר, כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ - פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה הַכְּלָל: אִם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן קָדְמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - פִּיגּוּל וְחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת, אִם מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם קָדְמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה וְזֶה פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. **גמרא** אִיבַּעְיָא לְהוּ: לִדְבָרֵי הָאוֹמֵר שִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה - מַקְטִיר קוֹמֶץ עֲלֵיהֶן, וְקַיְּימָא לָן דְּאוֹתָן שִׁירַיִם אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה, מַהוּ דְּתֵיהָנֵי לְהוּ הַקְטָרָה לְמִיקְבְּעִינְהוּ בְּפִיגּוּל וְלִפְקְעִינְהוּ מִידֵי מְעִילָה? אָמַר רַב הוּנָא, אֲפִילּוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר: זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לְיוֹצֵא - הָנֵי מִילֵּי יוֹצֵא, דְּאִיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ וּפָסוּל מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר הוּא, אֲבָל חִסָּרוֹן, דִּפְסוּלָא דְּגוּפֵיהּ הוּא - לָא מְהַנֵּי לֵיהּ הַקְטָרָה. אָמַר לֵיהּ רָבָא: אַדְּרַבָּה, אֲפִילּוּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר: אֵין זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לְיוֹצֵא - הָנֵי מִילֵּי יוֹצֵא, דְּלֵיתֵיהּ בְּפָנִים, אֲבָל חִסָּרוֹן דְּאִיתֵיהּ בְּפָנִים - מְהַנְּיָא לֵיהּ הַקְטָרָה. אָמַר רָבָא: מָנָא אָמִינָא לָהּ? דְּתַנְיָא: הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה לֶאֱכוֹל שְׁיָרֶיהָ בַּחוּץ אוֹ כַּזַּיִת מִשְּׁיָרֶיהָ בַּחוּץ, וְתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה, וְלָא תָּנֵי "אוֹ כַּזַּיִת"; מַאי טַעְמָא לָא תָּנֵי "אוֹ כַּזַּיִת", לָאו כְּגוֹן שֶׁחָסְרוּ שִׁירַיִם וְקָמוּ לְהוּ אַכַּזַּיִת? וְכֵיוָן דִּבְמַתַּן כְּלִי בְּהִילּוּף וּבְהַקְטָרָה לָא מִתְּנֵי לֵיהּ "אוֹ"

דלא מדנינא מחשבתו? **אי נמי לאפוקינהו ממעילה** – אם הקטירו כדרכו בשתיקה, מי אמרינן: כיון דניתן רשות להקטירו – הויא הקטרה מעליא, ומפקא לשירים מידי מעילה בהקטרה מעלייתא, דאמר במסכת מעילה בפרק "חטאת העוף" (ט, א): המנחות מועלין בהן משהוקדשו, קרב הקומץ – חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא, ואין מעילה בשיריים בר', דהוה ליה שעת היתר לבהנים, וכל שיש לו שעת היתר לבהנים אין בו מעילה, בפרק קמא דמעילה. או דלמא, כיון דסוף סוף אין שיריים נאכלין – הוו להו דבר שאין לו היתר לבהנים, ולא נפקי ממעילה? **אפילו רבי עקיבא** – דאמר בפרק קמא דמעילה (ז, א): זריקה מועלת ליצא חוץ לקלעים, למיהוי כדבר שיש לו היתר לבהנים ולמיפק מידי אשם מעילות, רבי עקיבא אומר: אין מועלין בו, דזריקתו הוציאתו מידי מעילה. אף על פי שאינה מתרת באכילה, אף על פי כן מועלת לו להוציאו מידי מעילה. **מחמת דבר אחר** – אויר ירושלים פוסלו, שיצא מן הקלעים. **לא מהניא ליה הקטרה** – ולא נפקא ממעילה. רבי אליעזר סבירא ליה דפסול יוצא חמור מחסרון. **מנא אמינא לה** – דמהניא להו הקטרה לפיגול וליציאת מעילה. **ותני רבי חייא** – למתניתין, ולא תני "או כזית" לא בקומץ ולא בשירים, לא בפגול ולא בפסול. **מאי טעמא לא תני או כזית** – משירים למחר. **לאו** – משום דמאן דקתני "או כזית" משמע ליה דכי הדר תני: הנותן בכלי והמוליך והמקטיר לאכול דבר כו' או להקטיר קומצה או כזית מקומצה למחר. **כגון שחסרו שירים** – ועמדו על כזית, ואמר "הרינו נותן בכלי ומוליך ומקטיר על מנת לאכול כזית של שירים למחר". ואף על גב דמחשבת קמיצה ליכא למימר שכבר חסרו, דאם כן הוה ליה מנחה שחסרה קודם קמיצה, ופסולה ותו לא מקבעה בפיגול, אפילו הכי מחשבת מתן כלי והילוך והקטרה, הואיל ואפילו חסרו מותר להקטיר הקומץ – מוקי לה בשכבר חסרו לאחר קמיצה. אפילו הכי הן פיגול. והאי דלא תני ליה רבי חייא, לאו [משום] דלא סבירא ליה [הכי], דלא פליג עליה דרבי, דסתמא דמתניתין רבי היא, אלא משום דלא מצי לאוקומי לכולה מתניתין בכהאי גוונא. דבמתן כלי ובהילוך ובהקטרה לא מתני ליה "אוֹ"

משום הכי לא תני רבי חייא "או כזית" ברישא, משום דבסיפא במתן כלי והילוך והקטרה לא מיתני ליה "או כזית בקומצה או כזית בשיריה", פירוש: אפילו בשירים לא מיתני ליה "או כזית", משום דלא מיתני אקומץ — לא תני ליה "כזית" ברישא. ומה שכתוב בספרים "בשירים נמי" לא גרס "נמי". אבל תנא דמתניתין לא חייש, ותני ליה ברישא אף על גב דבסיפא לא הוי בשיריה. **הוא** שאם נפרסה אחת כו' — פירש בקונטרס: בלחם הפנים, דכתיב "כי קדש קדשים הוא לו". ונראה דעל כרחך כשנפרסה משפירקה איירי, או משראויה לפרק. דאי עד שלא פירקה, מאי קשיא ליה לרבא מהכא? הא כי אמר רבא דמתניא ביה הקטרה הני מילי בשחסרו בין קמיצה להקטרה, והכא הוה ליה כמנחה שחסרה קודם קמיצה, דפסולה היא ואין מקטיר עליה את הקומץ, כדאמר לעיל (ח, א): עד שלא פירקה נפרס לחמה — הלחם פסול ואין מקטיר עליו את הבזיכין! ועוד, דדייק מינה: הא יצאת אז נטמאת, והיינו לאחר שפירקה, ודומיא דהכי מיירי נפרסה אחת מחלותיה לאחר שפירקה, דמקטיר עליו את הבזיכין כדאמרינן לעיל. ותימה: היכי דייק מהכא דלא מתניא הקטרה למיקבעיה בפיגול ולאפוקי מידי מעילה? ודוחק לומר דמדקתני לשון "פסולות" דייק, דהוה ליה למימר "אין נאכלות". ועוד, אם כן לידוק נמי מההיא דלעיל דקתני: הלחם פסול ומקטיר עליו את הבזיכין! ושמא הכא איכא לדחויי, דהא מני — רבי אליעזר היא דאמר אין זריקה מועלת ליוצא. אבל מהך דייק ואפילו לרבי עקיבא. ואם תאמר: למה לי למידק רבי עקיבא היא, משום דמשמע: הא יצאת הנך דאיכא גוואי כשרה? הוה ליה למידק: הא יצאת אין שום פסול עליהם, ומתניא להו הקטרה לפיגול ומעילה, אלמא רבי עקיבא היא. וכי האי גוונא הוי מצי למידק מההיא דלעיל דרבי עקיבא היא! ושמא לא משמע ליה למידק הא יצאת מלשון "פסולות" כמו אהא דקתני "כולן" כו'. ועוד נראה לפרש, דדייק הכל מדדרש ליה קרא מדכתיב "הוא", שמע מינה לא מתניא להו הקטרה כלל. אי נמי, דייק מדאחמיר כולי האי, דכי נפרסה האחת כולן פסולות, שמע מינה דלא מתניא ליה הקטרה לפיגול ומעילה.

שאם נפרסה אחת מחלותיה כולן פסולות — למאי דמסיק דאתיא כרבי אליעזר, אבל לרבי עקיבא האחרות כולן כשרות, יש לתמוה: דמאן דיליף מילתא ממילתא, עשר חלות שבמנחה של מחבת או של מרחשת, כשחסרה אחת אמאי כולן פסולות, כדדרשינן לעיל (ט, ב): פרט למנחה שחסרה? נילף מהכא דכשרות! ושמא התם חשיבי בולהו טפי בחלה אחת.

אלא אימא הא לאכול ולאכול דבר שדרכו לאכול — מכאן ואילך כתובה בספרים בשיבוש, וצריך להגיה כאן כמו שהיא כתובה בסוף פרק שני דזבחים (לא, ב).

הדרן עלך כל המנחות

"אוֹ כַּזַּיִת" אֲשִׁירִים - בִּקְמִיצָה נַמִּי לֶאֱכוֹל שִׁירִים לָא תָּנֵי "אוֹ כַּזַּיִת"; וְקָתָנֵי סֵיפָא: פִּיגּוּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, אַלְמָא מְהַנְּיָא לְהוּ הַקְטָרָה. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: לָא, הָא מַנִּי? רַבִּי אֶלְעָזָר הִיא, דְּתָנֵן: הַקּוֹמֶץ, וְהַלְּבוֹנָה, וְהַקְּטֹרֶת, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וּמִנְחַת נְסָכִים, שֶׁהִקְרִיב מֵאַחַת מֵהֶן כְּזַיִת בַּחוּץ - חַיָּב, וְרַבִּי אֶלְעָזָר פּוֹטֵר עַד שֶׁיַּקְרִיב אֶת כּוּלּוֹ; כֵּיצַד? דִּבְהַקְטָרַת קְמִיצָה לָא מִתְּנֵי לֵיהּ "אוֹ כַּזַּיִת מִקּוֹמְצָה בַּחוּץ" - בְּשִׁירִים נַמִּי לָא מִתְּנֵי לֵיהּ "אוֹ כַּזַּיִת". - אִי רַבִּי אֶלְעָזָר, הַאי "לְהַקְטִיר קוֹמְצָה", "לְהַקְטִיר קוֹמְצָה וּלְבוֹנָתָהּ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! דְּתָנֵן: הַקּוֹמֶץ וְהַלְּבוֹנָה שֶׁהִקְרִיב אֶת אֶחָד מֵהֶן בַּחוּץ - חַיָּב, וְרַבִּי אֶלְעָזָר פּוֹטֵר עַד שֶׁיַּקְרִיב אֶת שְׁנֵיהֶם! - לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְקוֹמֶץ דְּמִנְחַת חוֹטֵא. - וְאִיכְּפַל תַּנָּא לְאַשְׁמוּעִינַן קוֹמֶץ דְּמִנְחַת חוֹטֵא? - אִין. וְכֵן כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: קוֹמֶץ דְּמִנְחַת חוֹטֵא הוּא, וְרַבִּי אֶלְעָזָר הִיא. הֲדַר אָמַר רָבָא: לָאו מִילְּתָא הִיא דַּאֲמַרִי, דְּתַנְיָא: "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא", שֶׁאִם נִפְרְסָה אַחַת מֵהֶן - חֲלוֹתֶיהָ כּוּלָּן פְּסוּלוֹת; הָא יָצְאַת - הָנֵי דְּאִיכָּא גַּוּאֵי כְּשֵׁרוֹת. מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאָמַר: זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא? רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, וְקָאָמַר: נִפְרְסָה - לָא. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִי קָתָנֵי "הָא יָצְאַת"? דִּלְמָא, הָא נִטְמֵאת - הָנָךְ כְּשֵׁרוֹת, מַאי טַעְמָא? דִּמְרַצֶּה צִיץ, אֲבָל יָצְאַת - לָא, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר: אֵין זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא; וּבְדִין הוּא דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְמִיתְּנֵי נַמִּי יָצְאַת, וְהַאי דְּקָתָנֵי נִפְרְסָה - הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דַּאֲפִילּוּ נִפְרְסָה, דְּאִיתֵיהּ בְּפִנִּים - לָא מְהַנְּיָא לֵיהּ הַקְטָרָה. אֲבָל לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר: זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא, אֲפִילּוּ חִפְּרוֹן נַמִּי מְהַנְּיָא לֵיהּ הַקְטָרָה.

מִשְׁנָה לֶאֱכוֹל כַּחֲצִי זַיִת וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת - כָּשֵׁר, שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין. **גְּמָרָא** טַעְמָא דְּלֶאֱכוֹל וּלְהַקְטִיר, הָא לֶאֱכוֹל וְלֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל - מִצְטָרֵף. וְהָקְתָנֵי רֵישָׁא: לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל וּלְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר; דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל - אִין, שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל - לָא! מַאן תַּנָּא? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: הָא מַנִּי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר: מְחַשְּׁבִין מְאֲכִילַת אָדָם לְמִזְבֵּחַ וּמְאֲכִילַת מִזְבֵּחַ לָאָדָם, דְּתָנֵן: הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל וּלְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר - כָּשֵׁר, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל. אַבַּיֵי אָמַר: אֲפִילּוּ תִּימָא רַבָּנַן, לָא תִּימָא: הָא לֶאֱכוֹל וְלֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל; הָא לֶאֱכוֹל וְלֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר; דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל, אֶלָּא אֵימָא: הָא לֶאֱכוֹל וְלֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל. - וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן? הָא בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לַהּ: לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת בַּחוּץ וְכַזַּיִת לְמָחָר, כַּזַּיִת לְמָחָר וּכְזַיִת בַּחוּץ, כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ וְכַחֲצִי זַיִת לְמָחָר, כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר וְכַחֲצִי זַיִת בַּחוּץ - פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת;

הא

"או כזית", דכיון דמחשבת שלש עבודות הללו מוקמינן בשכבר חסרו השירים ועמדו על כזית, הילכך לא מצי למיתנייה "או כזית מקומצו למחר" דומיא דשירים, דאם חיסר קומץ בשעת מחשבה – כבר פסולה, ולא מיפגל מנחה בההיא מחשבה. הילכך, כיון דלא מיתני ליה "או כזית מקומצה" – לא תנא "כזית" בשירים. ורישא כי חשיב בקמיצה, דמיתני ליה "או כזית" אף בקומץ, דההיא ודאי בשלא חסרה עדיין מתוקמא, אפילו הכי, כיון דסיפא לא מיתני ליה אקומץ – לא תני ליה ברישא אפילו אשירים. **אמר ליה אביי** – לרבא: לעולם מדרבי חייא לא משמע דמתניתין מיירי בחסרון. דהיינו טעמא דלא תני רבי חייא "או כזית" בברייתא דידיה – דרבי חייא רבי אלעזר היא, דלא חשיב הקטרה עד שיקטיר כולו. **דתנן הקומץ** – דמנחת ישראל. **והלבונה** – של מנחה. **והקטרת** – שבכל יום. (**ומנחת כהנים** – מנחה שהתנדב כהן, דאינה נקמצת אלא כליל, דכתיב "וכל מנחת כהן כליל תהיה") (ויקרא ו). **ומנחת כהן משיח** – חביתי כהן גדול נמי כתיב בה (ויקרא ו) "כליל תקטר". **ומנחת נסכים** – נמי כליל היא. **עד שיקטיר [את] כולו** – אלמא לא חשיב הקטרה בכזית. הלכך לא תני רבי חייא "או כזית" במתניתא אפילו בשירים, כיון דבקמיצה לא מיתני ליה "או כזית". כלומר, בהקטרת קמיצה – לא מצי למיתני מתניתא: "הקומץ על מנת להקטיר כזית מקומצה למחר", דהא לא מפגל בהכי, דלא חשיב כהקטרה גמורה, הילכך לאו מחשבה היא. ואי קשיא: תנא דידן אמאי תנא: "להקטיר מקומצה למחר"? הא לרבי אלעזר לא הויא הקטרה עד שיקטיר גם הלבונה, ואשתכח דלית בהקטרה מחשבה שלמה? ומשני: **מתניתין בהקטרת קומץ לחודיה במנחת חוטא קמיירי** – דאין בה לבונה, ו"על מנת להקטיר לבונתה" דתני במתניתין דהוי פיגול – מוקים לה בלחם הפנים, דאין בה אלא הקטרת לבונה. **איכפל** = טרח. **לאו מילתא היא דאמרי** – דודאי לא מתניא להו הקטרה לשירים שחסרו. **הוא** – בלחם הפנים כתיב (ויקרא כד) "כי קדש קדשים הוא לו". **פסולות** – וישרפו. **הנך דגואי כשרות** – אף על גב דלא הויא הקטרת בזיכין כשרה עד שתהא כל המנחה שלמה, שתים עשרה חלות של לחם הפנים. אלמא, הך חלה דיציאה מתניא להו למידהוי שתים עשרה חלות, ולאכשורי לבזיכין, ולאישתרויי הנך באכילה. אלמא זריקה, כגון הקטרת בזיכין שהוא במקום דם זבחים, מועלת ליוצא, מדחשיב ליה בכלל שתים עשרה חלות. אלמא מתניא הקטרה לאחשובי בהדי הנך, אף על גב דאסורה באכילה. **וקאמר נפרסה כולן פסולות** – אלמא, אפילו לרבי עקיבא דאמר: מתניא הקטרה ליוצא מידי חסרון – לא מתניא הקטרה! **מי קתני יצאת** – כשרה, דתימא רבי עקיבא היא? **דלמא** – הכי דוק מינה: הא נטמאה אחת – חברותיה כשרות, דהא טומאה הציץ מרצה. **אבל יצאת** – דאין ציץ מרצה על היוצא – לא מיתכשרי אינך דגואי, משום דליכא הקטרה על שתים עשרה חלות, דהא חסרו להו. **ורבי אליעזר היא דאמר** – לעיל: אין זריקה מועלת ליוצא. **ובדין** – דאיבעי להו למיתני נמי: שאם יצאת אחת מהן כולן פסולות.

מִשְׁנָה לֶאֱכוֹל כַּחֲצִי זַיִת וּלְהַקְטִיר חֲצִי זַיִת – למחר כשר. **גְּמָרָא** הא לֶאֱכוֹל – חצי זית שירים, לאכול חצי זית קומץ, דהיינו דבר שאין דרכו לאכול – מצטרפין לפסול. **שאין דרכו לאכול** – לא הויא מחשבה אם חישב לאוכלו למחר, וכיון דלא הויא מחשבה – לא מצטרפין לפסול. **מאן תנא** – להך (רישא) [נוסח אחר: סיפא] דמתניתין, דדייקינן מינה דאם חישב לאכול קומץ למחר הויא מחשבה? **אמר רבי ירמיה רבי אליעזר היא דאמר מחשבין מאכילת אדם למזבח** – שאם חישב להקטיר שירים למחר הוי מחשבה. **ומאכילת מזבח לאדם** – שאם חישב על מנת לאכול קומץ למחר. **שאין דרכו להקטיר** – שירים. **פסול** – ואין חייבים עליו כרת. וטעמא מפרש בריש פרק שלישי. **אלא אימא הא לאכול ולאכול דבר שדרכו לאכול** – כגון כחצי זית בחוץ כחצי זית למחר – מצטרפין לפסול. **הא בהדיא** קתני לה כו' – ודקר סיפא דקתני: שאין אכילה והקטרה מצטרפין,

למה

'אוֹ כַּזַּיִת' אפילו אַשִּׁירַיִם – לגבי מחשבת אכילת שיריים, משום שאם היה שונה 'או כזית' בסיפא, היינו מוכרחים לפרש זאת באופנים חלוקים, שלגבי שיריים הכוונה שלא נשאר אלא כזית [וכפי המשמעות הפשוטה של 'או כזית'], ולגבי קומץ על כרחינו היינו מפרשים שלא נחסר אלא שחישב על כזית מתוך קומץ שלם, שהרי אם נחסר מהקומץ הרי המנחה פסולה ואינה מתפגלת, וכיון שבסיפא לא רצה רבי חייא לשנות 'או כזית', אף ברישא, והיינו בִּקְמִיצָה, נַמִּי אפילו לגבי מחשבת לֶאֱכוֹל שִׁירַיִם לֹא תָּנֵי 'אוֹ כַּזַּיִת'. והתנא של משנתינו [ששנה 'או כזית'] אינו חלוק עם רבי חייא לא בדין ולא בפירוש 'או כזית', אלא שאינו מקפיד אם 'או כזית' יתפרש בכל אחד מהדינים כענייננו. ומבואר על כל פנים לפי הביאור הנ"ל, שיש לפרש בדברי משנתינו שהשיריים חסרו לאחר הקמיצה, וְעִם כל זה קָתָנֵי בסֵיפָא שאם הקטיר על מנת לאכול כזית מהשיריים למחר הרי זה פִּגּוּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, אַלְּמָא מְהַנְּיָא לְהוּ – מוכח שמועילה הַקְטָרָה לקבוע את השיריים שחסרו בפיגול.

אביי דוחה את הוכחת רבא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבא, לֹא, אין לדייק מהברייתא של רבי חייא שמשנתינו מדברת בחסרון, והטעם שלא שנה רבי חייא 'או כזית', משום שהברייתא של רבי חייא הָא מַנִּי – באיזו שיטה היא, בשיטת רַבִּי אֱלִעֶזֶר הִיא, דִּתְנַן במשנה (זבחים קט:) הַקּוֹמֶץ של מנחת ישראל, וְהַלְּבוֹנָה של מנחה, וְהַקְּטֹרֶת שבכל יום, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים – מנחה שהתנדב כהן, שאינה נקמצת אלא מוקטרת כליל, וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ – חביתי כהן גדול, וגם היא מוקטרת כליל, וּמִנְחַת נְסָכִים – מנחה הבאה עם הקרבן, ואף היא מוקטרת כולה, שֶׁהִקְרִיב מֵאַחַת מֵהֶן כַּזַּיִת בַּחוּץ לעזרה חַיָּב כרת, כדין מעלה קדשים בחוץ, וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר פּוֹטֵר עַד שֶׁיַּקְרִיב אֶת כּוּלּוֹ, שלדעתו בכזית לבד אינה נחשבת הקטרה, ולפיכך לא שנה רבי חייא בענין מחשבת פסול שחישב להקטיר כזית מקומצה, שהרי לשיטת רבי אלעזר אין מחשבה כזו פוסלת מאחר שאין זו הקטרה גמורה, וכֵיוָן דִּבְהַקְטָרַת קְמִיצָה לֵא מַתְנִי לֵיהּ – לא שנה 'אוֹ כַּזַּיִת מִקּוּמְצָה בַּחוּץ', לכן בְּמחשבת אכילת שִׁירַיִם נַמִּי לֵא מַתְנִי לֵיהּ 'אוֹ כַּזַּיִת'.

מקשה הגמרא: אִי רַבִּי אֱלִעֶזֶר הִיא הָאי ששנינו בה 'לְהַקְטִיר קוּמְצָהּ', לכאורה אינו נכון, אלא 'לְהַקְטִיר קוּמְצָהּ וּלְבוֹנָתָהּ' מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה צריך לומר, שרק באופן זה נחשבת הקטרה גמורה לשיטת רבי אלעזר, דִּתְנַן (זבחים קי.) הַקּוֹמֶץ וְהַלְּבוֹנָה שֶׁהִקְרִיב אֶת אֶחָד מֵהֶן בַּחוּץ לעזרה חַיָּב כרת, וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר פּוֹטֵר עַד שֶׁיַּקְרִיב אֶת שְׁנֵיהֶם, הקומץ והלבונה, שרק אז נחשבת הקטרה גמורה. ולפי זה גם לענין מחשבת פסול, אין המחשבה פוסלת עד שיחשוב גם על הקומץ וגם על הלבונה.

מתרץ רבא: לֹא נַצְרְכָא – לא הוצרכה הברייתא לשנות כן אֶלָּא לְקוֹמֶץ דְּמִנְחַת חוֹטֵא, שאין בה לבונה, ולכן גם רבי אלעזר מודה שהקטרת הקומץ שלה היא הקטרה גמורה.

מקשה הגמרא: וְאִיכְּפַל – וכי טרח תַּנָּא לְאַשְׁמוּעִינַן דין קוֹמֶץ דְּמִנְחַת חוֹטֵא.

מתרץ רבא: אִין – אכן כן, וְכֵן כִּי אָתָא – כשבא [מארץ ישראל לבבל] רַב דִּימִי, אָמַר בשם רַבִּי אֱלִעֶזֶר, הקומץ השנוי בברייתא, קוֹמֶץ דְּמִנְחַת חוֹטֵא הוּא, וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר הִיא.

רבא חוזר משיטתו: הֲדַר – חזר וְאָמַר רָבָא, לָאו מִילְּתָא הִיא דְּאַמְרִי – מה שאמרתי אינו נכון, אלא באמת לא מועילה הקטרה לשיריים שחסרו, דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בענין לחם הפנים 'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא' (ויקרא כד ט), וממה שקרא הכתוב לשתים עשרה החלות כדבר אחד ['הוא'] יש לדרוש שֶׁאִם נִפְרְסָה [–נחתכה לשתים] אַחַת (מהן חלותיה) [מַחֲלוֹתֶיהָ], לאחר שסילק את הבזיכים, והרי היא כמי שאינה, כּוּלָּן פְּסוּלוֹת, ולא מועילה להן הקטרת הבזיכים. ויש לדייק מדברי הברייתא שדווקא בפסול חסרון [שנפרסה אחת מהן] כולן פסולות, הָא אם יָצְאַת חוץ לעזרה, ונפסלה בכך, והקטיר את הבזיכים, הָנֵי דְּאִיכָּא גַּוַּאי – החלות שבפנים כְּשֵׁרוֹת, ואם נאמר שהקטרת הבזיכים אינה חלה על החלה שיצאה, איך הוכשרו הפנימיות, והרי דין הוא שאם חלה אחת חסרה, כל השאר פסולות, משום שלא מועילה להן הקטרה, וכמו כן ראוי להיות שאם על אחת החלות לא חל דין הקטרת הבזיכים הרי היא כאילו חסרה, ולא תכשיר הקטרת הבזיכים את השאר, אלא על כרחך הקטרת הבזיכים מועילה לחלה שיצאה. והרי הקטרה במנחות היא כנגד זריקה בזבחים, וּמַאן שָׁמְעַת לֵיהּ – ולמי שמענו דְּאָמַר זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא, הלא שיטת רַבִּי עֲקִיבָא הִיא (לעיל ע"א), וְקָאָמַר בברייתא שאם נִפְרְסָה אחת מהחלות, לֹא, והיינו שבולן פסולות, נמצא שאפילו לרבי עקיבא, הסובר שהקטרה מועילה ליוצא, מכל מקום לפסול חסרון אין הקטרה מועילה, ואינה מוציאה מידי מעילה ולא קובעת בפיגול. ולכן חזר בו רבא ממה שאמר לעיל (ע"א).

אביי מתרץ את הקושיא שמכחה חזר בו רבא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבא, מה שדייקת שברייתא זו דברי רבי עקיבא היא, שאין הקטרה מועילה ליוצא, אינו נכון, דמִי קָתָנֵי – וכי שנינו בה בפירוש הָא יָצְאַת אחת מהן אלו שבפנים כשרות, הלא אין הדבר מפורש, ורק שדייקת כן ממה ששנינו בה שאם נפרסה אחת מהן כולן פסולות, ומשמע שבפסול אחר אין הדין כן, וּדְלָמָא יש לדייק באופן אחר שדווקא בנפרסה כולן פסולות הָא אם נִטְמֵאת אחת מהחלות והקטיר את הבזיכים הָנָךְ – החלות הנותרות כְּשֵׁרוֹת, וּמַאי טַעְמָא, משום דִּמְרַצֶּה צִיץ – שהציץ שבמצחו של כהן גדול מרצה על פסול טומאה, ומכשיר את העבודה כאילו לא היתה החלה טמאה, אֲבָל אם יָצְאַת אחת מהחלות, לֹא, כלומר אין ההקטרה מועילה לה, וברייתא זו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר (לעיל ע"א) אֵין זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא ולכן גם הקטרת בזיכין אינה מועלת ליוצא, וּבְדִין הוּא דְּאִיכָּפֵי לֵיהּ לְמִיתְנֵי נַמִּי – שצריך היה התנא של הברייתא לשנות גם כן שאם יָצְאַת אחת מהן כולן פסולות, וְהַאי דְּקָתָנֵי 'נִפְרְסָה', הָא קָא מַשְׁמַע לָן תוספת חידוש דְּאֲפִילּוּ נִפְרְסָה אחת מהן, דְּאִיתֵיהּ – שהיא נמצאת בִּפְנִים מכל מקום לֹא מְהַנְּיָא לֵיהּ הַקְטָרָה. אֲבָל לְרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא, יש לומר שאֲפִילּוּ פסול חִסָּרוֹן נַמִּי מְהַנְּיָא לֵיהּ הַקְטָרָה, להוציא מידי מעילה ולקבוע בפיגול, וכמו שאמר רבא לעיל (ע"א).

משנה

הקומץ את המנחה וחישב לֶאֱכוֹל כַּחֲצִי זַיִת משייריה למחר וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת מקומצה למחר, הקרבן כָּשֵׁר, שֶׁאֵין המחשבות אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין.

גמרא

הגמרא מוצאת סתירה במשנה: טַעְמָא שכשירה משום דְּחישב לֶאֱכוֹל [שיריים] וּלְהַקְטִיר [קומץ], ואכילה והקטרה הם שני דברים שונים ואינם מצטרפים, ומשמע הָא אם במקום לחשב לאכול חצי כזית שיריים ולהקטיר חצי כזית קומץ חישב לֶאֱכוֹל חצי כזית שיריים וְלאכול חצי כזית קומץ והיינו לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל, מִצְטָרֵף, וקשה, וְהָקְתָנֵי – והרי שנינו בְּרֵישָׁא (לעיל יב.) שפסול מחשבה הוא רק באופן שחישב לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל, והיינו חישב לאכול שיריים לאחר הזמן, וְכן באופן שחישב לְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר, ומשמע שדָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל אֵין – יש בזה מחשבת פסול, אבל אם חישב לאכול דבר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל [והיינו קומץ] לֹא – אין בזה מחשבת פסול. והרי זה סותר למה שדייקנו מהסיפא. ועל כרחך שהרישא והסיפא הן שתי שיטות חלוקות.

שואלת הגמרא: מַאן תַּנָּא – מי הוא התנא של הסיפא. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, הָא מַנִּי – דברי מי היא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר מְחַשְּׁבִין מַאֲכִילַת אָדָם [לְאַכִּילַת] מִזְבֵּחַ וּמַאֲכִילַת מִזְבֵּחַ [לְאַכִּילַת] אָדָם, כלומר שגם אם חישב לאכול קומץ או להקטיר שיריים היא מחשבה שפוסלת. דִּתְנַן במשנה לקמן (יז.) הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה על מנת לֶאֱכוֹל לאחר זמנו דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל [קומץ] וְכן הקומץ על מנת לְהַקְטִיר לאחר זמנו דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר [שיריים],

המשך בעמוד מז

הָא תּוּ לָמָּה לִי – למה צריך לשנות את הסיפא, **אִי לֶאֱכוֹל וְלֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל קָא מַשְׁמַע לָן דְּמִצְטָרֵף** – אם בשביל שנדייק ממנה שדווקא אכילה והקטרה אין מצטרפים אבל חישב לאכול חצי זית שיריים ולאכול חצי זית קומץ המחשבות מצטרפות, הלא **מֵרִישָׁא (דְּסֵיפָא) שָׁמְעַת מִינָּהּ** שאין הדבר כן, שהרי שנינו ברישא 'דבר שדרכו לאכול', ומכאן שאם חישב לאכול קומץ אין זו מחשבה כלל [ופשוט שאינה מצטרפת עם מחשבה אחרת] (**דְּקָתְנֵי כַּחֲצִי זַיִת כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר פָּסוּל הָא כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר וְכַחֲצִי זַיִת לְמָחָר פִּיגּוּל**).

הגמרא מציעה הסבר אחר מדוע נשנתה הסיפא ודוחה גם אותו: **אִי** – ואם נאמר שבא התנא להשמיע בדברי הסיפא שאם חישב **לֶאֱכוֹל** חצי כזית שיריים **וּלְהַקְטִיר** חצי כזית קומץ, שאין המחשבות מצטרפות, והיינו שלא נשנתה הסיפא לשם דיוק אלא נצרכת לגופה, (**דְּהִיא גּוּפָא קָא מַשְׁמַע לָן**). הרי כבר **מִדִּיוּקָא דְּרִישָׁא שָׁמְעַת מִינָּהּ** – מדיוק דברי הרישא שמענו זאת, שדייקנו ממנה שאם חישב לאכול חצי כזית שיריים וחצי כזית קומץ, שאין זו מחשבה, **דְּהַשְׁתָּא** – שהרי מעתה **וּמַה לֶאֱכוֹל** חצי כזית שיריים **וְלֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל** [–חצי כזית קומץ] **אָמְרַת לֹא מִצְטָרֵף**, אם כן **לֶאֱכוֹל** חצי כזית שיריים **וּלְהַקְטִיר** חצי כזית קומץ **מִיבַּעְיָא** – וכי צריך לומר שאינם מצטרפים, הרי בזה השוני עוד יותר גדול מאשר לאכול שיריים ולאכול קומץ.

מתרצת הגמרא: **אִין** – אכן האופן הזה גופו, שחישב **לֶאֱכוֹל** חצי כזית שיריים **וּלְהַקְטִיר** חצי כזית קומץ **אִיצְטְרִיכָא** **לֵיהּ** להשמיע שאין בכך צירוף, ואין ללמוד דין זה ממה שהמחשב לאכול שיריים וקומץ אין מצטרפים, משום **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא דְּהָתָם** במחשב לאכול שיריים וקומץ **הוּא** שאין מצטרפים משום **דְּלֹא כִּי אוֹרְחֵיהּ קָמְחַשֵּׁב** – שמחשב שלא כדרך [שהרי על חצי כזית קומץ שמיועד להקטרה הוא מחשב לאוכלו], ולכן אין זו מחשבה כלל ואינה מצטרפת עם מחשבת אכילת חצי כזית שיריים, **אֲבָל הָכָא** [בלאכול חצי כזית שיריים ולהקטיר חצי כזית קומץ] **דְּבַהֲאי כִּי אוֹרְחֵיהּ קָמְחַשֵּׁב וּבְהַאי כִּי אוֹרְחֵיהּ קָא מְחַשֵּׁב** – שבזה [–בשיריים] הוא מחשבה כדרכו [והיינו לאוכלם] וכן בזה [–בקומץ] מחשב כדרכו [להקטירו] **אִימָּא לִצְטָרֵף** – אמור שיצטרפו. **קָא מַשְׁמַע לָן** שאינם מצטרפים.

הדרן עלך כל המנחות

פרק שני - הקומץ את המנחה

פרק זה עוסק בדין מחשבת פיגול במנחות ובזבחים, בשעת אלו מהעבודות פוסלת המחשבה, ועל אלו ממעשי הקרבת המנחה שחשב לעשותם שלא כדין מועילה המחשבה.

משנה

המשנה שלפנינו מבארת את דין מחשבת פיגול על הקטרת הקומץ והלבונה: **הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה** וחישב שקומצה על מנת **לֶאֱכוֹל** כזית **מִשְּׁיָרֶיהָ** למחר, לאחר זמן אכילתן, **אוֹ** שקמץ על מנת **לְהַקְטִיר קוֹמְצָהּ לְמָחָר**, אף שחולק רבי יוסי על חכמים לענין הקומץ על מנת להקטיר את הלבונה למחר, וסובר שאין לו דין פיגול. בכל זאת **מוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בָּזֶה** – בקמץ על מנת להקטיר את קומצה למחר, **שֶׁהוּא פִּיגּוּל** גמור, **וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת.**

הקומץ את המנחה על מנת **לְהַקְטִיר** את **לְבוֹנָתָהּ לְמָחָר**, בזה נחלקו רבי יוסי וחכמים, **שֶׁרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, פָּסוּל** מדברי חכמים, **וְאֵין בּוֹ כָּרֵת**, שמן התורה אין בו פסול כלל. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, פִּיגּוּל** גמור הוא **וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי יוסי, **מַה שַּׁנְּיָה זֶה** – מדוע נשתנה דין המנחה **מִן הַזֶּבַח**, שבזבח אם שחט הבהמה על מנת להקטיר האימורים למחר, הרי זה פיגול גמור. ומדוע במנחה כשקמצה על מנת להקטיר הלבונה למחר, לא יהיה לו דין פיגול גמור. **אָמַר לָהֶן** רבי יוסי לחכמים, חילוק יש בדבר, **שֶׁהַזֶּבַח, דָּמוֹ וּבְשָׂרוֹ וְאֵימוּרָיו אֶחָד** הם, שכולם מן הזבח, ולכך מועיל מחשבה בשעת עבודת אחד מהם על עבודה אחרת. **וּמה** שאין כן **לְבוֹנָה, אֵינָהּ** חלק **מִן הַמִּנְחָה.**

גמרא

שנינו במשנה: הקומץ את המנחה על מנת לאכול את השיריים או על מנת להקטיר את קומצה חוץ לזמנו, מודה רבי יוסי בזה שהוא פיגול.

שואלת הגמרא: **לָמָּה לִי לְמִיתְנָא** – מדוע הוצרך התנא לומר **שמוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בָּזוֹ** – בקומץ על מנת לאכול השיריים או על מנת להקטיר הקומץ חוץ לזמנו.

מיישבת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא** – שהיה בדעתו להביא בסוף המשנה את מחלוקתם של רבי יוסי וחכמים, לענין הקומץ על מנת **לְהַקְטִיר לְבוֹנָתָהּ לְמָחָר, שרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר פָּסוּל, וְאֵין בּוֹ כָּרֵת**, שאינו פיגול גמור. **וּמַהוּ דְּתִימָּא** – וכיון שהיה עולה על דעתנו לפרש **דְּמַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי מִשּׁוּם דְּקָסָבַר אֵין מְפַגְּלִין בַּחֲצִי מַתִּיר** – שכאשר חישב מחשבת פיגול להקטיר חוץ לזמנו רק חצי מתיר, אינו פיגול. וכיון שהלבונה אינה אלא חצי מתיר, שהרי אין השיריים ניתרים באכילה אלא לאחר הקטרת שניהם, הקומץ והלבונה, לכך אם חשב להקטיר רק את הלבונה חוץ לזמנו אינו פיגול, **וְלפי טעם זה אֲפִילּוּ רֵישָׁא נַמִּי** – גם בדין הראשון, שקמץ על מנת להקטיר הקומץ חוץ לזמנו, יסבור רבי יוסי שאינו פיגול, שהרי הקומץ גם כן אינו אלא חצי מתיר,

---

אגרות קודש

[כ"ז אלול תשי"ג]

... כשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ ז"ע אזכירו לרפואה קרובה, וצריך להתחזק בבטחונו בהשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות שיחזק את בריאותו והוא וזוגתו שיחיו יגדלו את ילדיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך בריאות והרחבת הדעת, אלא שצריכים הם לחזק את ההתקשרות בהרופא כל בשר ומפליא לעשות על ידי אורח חיים מתאים לרצונו ית' אשר זהו גם כן דרך חיים המביא אושר גשמי ורוחני ולהיות חזקים בהחלטתם לגדל את ילדיהם בדרך התורה ומעשים טובים...

רש"י

תוספות

למה לי **אי** למידק **מינה הא לאכול ולאכול דבר שאין דרכו לאכול** – כגון לאכול חצי זית שירים ולאכול חצי זית קומץ דמצטרפין. **הא מרישא שמעת מינה** – דלא מצטרפין, דקתני רישא: דבר שדרכו לאכול – אין, שאין דרכו לאכול – לא. **אי לאכול ולהקטיר** – כלומר, דהיא גופיה אתא לאשמועינן, דאין אכילה והקטרה מצטרפין. **הא מדוקיא דרישא שמעת מינה** – מדדייקינן מרישא: דבר שאין דרכו לאכול, אם חישב לאכול חצי זית שירים וחצי זית קומץ למחר לא הויא מחשבה – כל שכן דלאכול חצי זית שירים ולהקטיר חצי זית קומץ דאין מצטרפין. **דהשתא ומה אכילות לא מצטרפות** – הואיל וחדא חצי אכילה הויא בקומץ, אכילה והקטרה מיבעיא דאין מצטרפין? **איצטריך** – לאשמועינן דאין אכילה והקטרה מצטרפין. **דסלקא דעתך אמינא התם** – היכא דחישב לאכול חצי זית שירים וחצי זית קומץ לא מצטרפין, משום דלאו בכי אורחיה חישב בקומץ. אבל לאכול ולהקטיר, דבשיריים כי אורחיה חישב – אימא לצטרף, קא משמע לן.

הדרן עלך כל המנחות

ושייך לדף יב, א) **וקיימא לן דאותן שירים אסורין באכילה** – ואי הוו מותרים – הוי קומץ מפגל. ואי הוו פסולים לגמרי, כגון דנטמאו או חישב עליהם לאכלן חוץ למקומן – תו לא מצי למידק בעיא בפיגול, דהא לא קרב המתיר כמצותו. אבל היכא דחסרי, מי אמרינן: הואיל ואיתנהו קצת לא חשיב פסול, וכמו שקרב מתיר כמצותו דמי, ויכול לקובעו בפיגול בהקטרת קומץ, שאם חישב בשעת הקטרה לאכול שיריים למחר אית בהו פיגול בשיריים. או דלמא, הואיל ואבודין באכילה הוי כמחשב לאכול דבר שאין דרכו לאכול. **ולאפקועינהו מידי מעילה** – דאילו קדשי קדשים מועלין בכל הזבח קודם זריקה. אבל משנזרק הדם – אימורים לגבוה והבשר לכהנים, ואין מעילה אלא באימורין שהן חלק המזבח, והבשר אין בו מעילה. וגבי מנחה נמי, קודם הקטרה יש מעילה אפילו בשירים, ולאחר הקטרה אין מעילה בשירים, כדתנן בפרק "חטאת העוף" (מעילה ט, א): המנחות מועלין בהן משהוקדשו, קרב הקומץ וחייבין עליהם משום פיגול ונותר וטמא, ואין מועלים בשירים. וקא מיבעיא להו: מהו דתיהוי הך הקטרה דומה לשאר הקטרות למפקע שירים מידי מעילה? **אפילו לרבי עקיבא דאמר זריקה מועלת** – דתנן (מעילה ו, ב): בשר קדשי קדשים וכו' רבי עקיבא אומר: אין מועלין בו, וחייבין עליו משום פיגול ונותר וטמא. דזריקת דם מועלת ליה לקבוע בפיגול ולהוציאתו מידי מעילה, אף על פי שאינה מתירתו באכילה. **מחמת דבר אחר** – שיצאו, דבאימורין גופייהו ליכא שום פסול. **אפילו לרבי אליעזר** – דפליג אדרבי עקיבא. **מנא אמינא לה דתנן הקומץ כו' זה הכלל כו' עד פיגול וחייבים עליו כרת** – דאם חישב באחת מן העבודות להקטיר קומצה למחר או כזית מקומצה למחר, או לאכול שיריה למחר או כזית משיריה למחר – פיגול וחייבין עליו כרת. ותני רבי חייא במתניתיה: הקומץ את המנחה לאכול שיריה למחר – פיגול. אבל לאכול כזית משיריה למחר פיגול לא קתני. מאי טעמא לא תני "כזית משיריה", דהא אכתי לא חסרו שירים עד לאחר קמיצה, דאי חסרו קודם קמיצה הויא לה מנחה פסולה ואינה נקמצת כלל, ומאי טעמא לא תני: "או כזית משיריה למחר"? **לאו כגון דאיתרמי מילתא דחסרו שיריים אחר קמיצה** – וקמו להו אכזיתא? וכיון דבמתן כלי ובהילוך והקטרה לא מיתני "או כזית משיריה למחר", דהא כבר חסרו להו, ולא הוי מצי למיתני "הריני מוליך או מקטיר לאכול שיריה למחר או כזית משיריה למחר", דהא שירים וכזית משירים חדא מילתא היא, ולא איתרמי ליה כזית, דהא חסרו להו אחר קמיצה וקמו להו אכזית – הלכך בקמיצה נמי לא תני "או כזית". הכי גרסינן: בקמיצה נמי לא תני "או כזית", ולא גרסינן "בשיריה". **הא מני רבי אליעזר היא וכו'** – הכי גרסינן: וכיון דבקומץ לא מתני ליה "או כזית" בשירים נמי לא תני "או כזית". כלומר, כיון דלא מצי למיתני "להקטיר קומצה למחר או כזית מקומצה למחר", דמחשבה דכזית קומץ לאו כלום הוא ולא מפגלין – הלכך בשירים נמי לא תני "או כזית" באחת מכל ארבע העבודות, ולא משום דאיסור שירים, דהא לא מיירי רבי חייא באיסור שירים. והוה ליה למיתנא בקמיצה ובמתן כלי ובהילוך ובהקטרה "על מנת לאכול שיריה למחר או כזית משיריה למחר", אלא משום דלא מיתני ליה גבי קומץ "או כזית מקומצו למחר", הלכך בשירים נמי לא תני "או כזית". **אמר ליה אביי** – הא דלא תני רבי חייא "או כזית" – לאו כדאמרת, כגון דחסרו שירים. אלא שירים איתנהו בעינייהו, והאי דלא קתני כזית רבי חייא בשירים – משום דסבר כרבי אליעזר דאמר: עד שיקריב את כולו, הכא נמי בשחישב אכזית לא הוי פיגול עד שיהא מחשב אכוליה קומץ. וכיון דבקומץ לא מיתני ליה "או כזית" – בשירים נמי לא תני. ולעולם לא חסרו השירים, ומשום הכי תנא סיפא: פיגול וחייבין עליו כרת – הואיל ולא חסרו השירים, אבל היכא דחסרו אימא לך דלא מהניא להו הקטרה למיקבעינהו בפיגול. **ורבי אליעזר אומר עד שיקריב את כולו** – דהואיל וכולו כליל – בעינן שיהא הכל קרב. הכא נמי סבר: לא הוי פיגול עד שיהא מחשב להקטיר כל הקומץ, דאי אמר: הריני קומץ על מנת להקטיר כזית מן הקומץ או על מנת לאכול כזית משיריה למחר – לא הוי פיגול. **אי רבי אליעזר הוא** – הך ברייתא דרבי חייא, אמאי קתני בה: להקטיר קומצה למחר פיגול? **היא** – דכתיב במילואים "אשה הוא", דמשמע שלם. **הנך דאיכא גוואי** – דלא יצאו. והכי נמי הני דלא נטמאו בשירות, דמהניא להו זריקה שבדם הזבח (דמלואים). **מאן שמעת ליה דאמר זריקה מועלת ליוצא** – דהוי כזבח מעלייא לכל עניינים, דמה שנשתייר לפנים כשר לאכול ונוהג בו נמי פיגול, דקתני הכא: הנך דאיכא גוואי כשרות, דוריקה מהניא ליוצא. **וקאמר נפרסה לא** – דהיינו חסרו שירים. אלמא כרב הונא דאמר: כי חסרו שירים אפילו רבי עקיבא מודה דלא מהניא הקטרה, לא להתיר ולא למיקבע בפיגול, וכל שכן רבי אליעזר. ענין אחר: "הוא" בלחם הפנים כתיב. אבל לרבנן לא אתיא הכי, משום דקאמר: מאן שמעת ליה דאמר זריקה מועלת ליוצא וכו', ובלחם הפנים ליכא זריקת דם. **מי קתני** – בהדיא: הא יצאת – הנך דאיכא גוואי כשרות, למידק דרבי עקיבא היא? **אבל יצאת** – לא אמרינן: הנך דאיכא גוואי כשרות, אלא כולן פסולות, ורבי אליעזר הוא. ובדין הוא דאיבעי ליה למיתני יצאת ולא נפרס, והא דקתני נפרס וכו'. ולעולם לאו כרב הונא, אלא כדרבא דאמר: הקטרה מהניא נמי לחיסרון, ואליבא דרבי עקיבא לחוד. עד כאן הדקדוק שפירש הרב רבינו שמואל ואביו הרב רבינו מאיר. משנה **הקומץ. רבי יוסי אומר כו'** – טעמא מפרש בגמרא. **מה שינה זה מן הזבח** – ששוחטו על מנת להקטיר אימוריו למחר פיגול? **אינה מן המנחה** – מפרש בגמרא. **גמרא אין מפגלין בחצי מתיר** – שאם חישב לעבוד למחר עבודת חצי מתיר, הוא דפליג רבי יוסי.

הָא תּוּ לָמָּה לִי? אִי לֶאֱכוֹל וְלֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁ(אֵין) דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל קָא מַשְׁמַע לָן דְּמִצְטָרֵף - מֵרִישָׁא דְּסֵיפָא שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ, דְּקָתָנֵי: כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר - פָּסוּל, הָא כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר וְכַחֲצִי זַיִת לְמָחָר - פִּיגּוּל! אִי לֶאֱכוֹל וּלְהַקְטִיר, דְּהִיא גּוּפָא קָא מַשְׁמַע לָן - מִדְּיוּקָא דְּרִישָׁא שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ, דְּהָשְׁתָּא מַה לֶּאֱכוֹל וְלֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל, אָמְרַתְּ: לָא מִצְטָרֵף, לֶאֱכוֹל וּלְהַקְטִיר מִיבָּעְיָא? - אִין, לֶאֱכוֹל וּלְהַקְטִיר אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הָתָם הוּא דְּלָא כִּי אוֹרְחֵיהּ קָמְחַשֵּׁב, אֲבָל הָכָא דִּבְהַאי כִּי אוֹרְחֵיהּ קָמְחַשֵּׁב, וּבְהַאי כִּי אוֹרְחֵיהּ קָא מְחַשֵּׁב אֵימָא לְצְטָרֵף, קָא מַשְׁמַע לָן.

הקומץ את המנחה — לעיל בסוף פרק קמא (יב, א) דייק מדרבי חייא דלא תני "או כזית", דלא מצי למידק מהכא, דהכא לא איצטריך למיתני "או כזית" כיון דתנא בפרק קמא.

קא משמע לן דבהאי מודה — והא דבעי למימר בסמוך דרבי יוסי דלא כרבי מאיר דאמר מפגלין בחצי מתיר — לא דמי, דהכא קומץ המנחה חשיב עבודה שלמה, כיון שאין כיוצא בה בלבונה, כדמוכח בכוליה פירקין לקמן. וכך פירש בקונטרס בסמוך.

משום

הדרן עלך כל המנחות

הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה לֶאֱכוֹל שְׁיָרֶיהָ אוֹ לְהַקְטִיר קוֹמְצָהּ לְמָחָר - מוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בָּזֶה שֶׁהוּא פִּיגּוּל וְחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת. לְהַקְטִיר לְבוֹנָתָהּ לְמָחָר - רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: פִּיגּוּל וְחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת. אָמְרוּ לוֹ: מַה שֵׁנָּה זֶה מִן הַזֶּבַח? אָמַר לָהֶן: שֶׁהַזֶּבַח דָּמוֹ וּבְשָׂרוֹ וְאֵימוּרָיו אֶחָד, וּלְבוֹנָה אֵינָהּ מִן הַמִּנְחָה. **גְּמָרָא** לָמָּה לִי לְמֵיתְנָא: מוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בָּזוֹ? - מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמֵיתְנָא סֵיפָא: לְהַקְטִיר לְבוֹנָתָהּ לְמָחָר - רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת; מַהוּ דְּתֵימָא, טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי מִשּׁוּם דְּקָסָבַר: אֵין מְפַגְּלִין בַּחֲצִי מַתִּיר, וַאֲפִילּוּ רֵישָׁא נַמִּי,

משום הולכה נגעו בה קסבר הולכה שלא ברגל כו' — בסוף פרק קמא דזבחים (יג, ב): שמעתי שטבילת אצבע מפגלת. וחד טעמא הוא, דמסיק עלה: אף אנן נמי תנינא, כי הכא, ואפילו הכי לא קאמר עלה: קסבר הולכה שלא ברגל הוא. **לאכול** אחד מן הסדרים — הוא הדין חלה אחת מן הסדרים, שאותו הסדר פיגול. מדבעי רבי יוחנן בגמרא: בלחמי תודה מהו? במנחת מאפה תנור מהו? משמע דמיבעיא ליה משום דהוו שני מינים, אבל אותו מין פשיטא דנתפגל. והא דקאמרינן בגמרא: אילו איטמא חד אבר מי איטמא בוליה, אף על גב דשייך האי טעמא בחלה אחת, שאם נטמאה אחת לא נטמא כל הסדר, מכל מקום לענין פיגול נתפגל, הואיל והוקבעו בסדר אחד, והשיב כחד לענין פיגול טפי מפיגל בירך של ימין דלא נתפגל ירך שמאל. ושמא גם לענין טומאה, אם נטמאה אחת — נטמא כל הסדר. והא דנקט הבא ובסיפא אחד מן הסדרים, ולא נקט חלה אחת מאחד מן הסדרים — משום רבותא דרבי יוסי, ובסיפא — משום רבותא דחכמים, דאף על פי שחישב על כל הסדר, אפילו הכי אותו סדר דוקא פיגול וטמא, והשני אינו פיגול וטהור. **אי** אמרת בשלמא חד גופא — נראה דהשתא נמי סבירא ליה דהא דמצטרפין כי ערבינהו, היינו מטעם דדרשינן לקמן (יד, ב): הכתוב עשאן גוף אחד והכתוב עשאן שני גופין. ומשום הכי פריך: אי אמרת בשלמא דשתי ירכות חשיבי חד גופא, דאם פיגל בזו נתפגלה זו — משום הכי מצטרף כמו בשמערב, דהכתוב עשאן גוף אחד. אלא אי אמרת דשתי ירכות נמי חשיבי תרי גופי, מה מועיל מה שעשאן הכתוב גוף אחד? דאפשר נמי דלמאי דקסבר רב הונא, אם חישב בשתי הירכות בבזית לא הוי פיגול, אם איתא דחשיבא לאחר שהובדלו זו מזו. רצריך עיון. ובקונטרס פירש בענין אחר.

פיגל

קָא מַשְׁמַע לָן דִּבְהָא מוֹדֶה. "לְהַקְטִיר לְבוֹנָתָהּ לְמָחָר - רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי יוֹסֵי: אֵין מַתִּיר מְפַגֵּל אֶת הַמַּתִּיר, וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנֵי בָזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁאֵין מַתִּיר מְפַגֵּל אֶת הַמַּתִּיר. מַאי "וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר"? - מַהוּ דְּתֵימָא, טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּלְבוֹנָה - מִשּׁוּם דְּלָאו מִינָהּ דְּמִנְחָה הִיא, אֲבָל בִּשְׁנֵי בָזִיכֵי לְבוֹנָה דְּמִינָהּ דַּהֲדָדֵי נִינְהוּ - אֵימָא מְפַגֵּל אַהֲדָדֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. - וְמִי מָצֵית אָמְרַתְּ טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּלְבוֹנָה לָאו מִשּׁוּם דְּלָאו מִינָהּ דְּמִנְחָה הִיא? וְהָא קָתָנֵי סֵיפָא, אָמְרוּ לוֹ: מַה שִּׁינָּתָה מִן הַזֶּבַח? אָמַר לָהֶן: הַזֶּבַח דָּמוֹ וּבְשָׂרוֹ וְאֵימוּרָיו אֶחָד, וּלְבוֹנָה אֵינָהּ מִן הַמִּנְחָה! - מַאי "אֵינָהּ מִן הַמִּנְחָה" - אֵינָהּ בְּעִיכּוּב מִנְחָה, דְּלָאו כִּי הֵיכִי דִּמְעַכֵּב לְהוּ קוֹמֶץ לַשִּׁירַיִם, דְּכַמָּה דְּלָאו מִתְקַטֵּר קוֹמֶץ לָא מִיתְאַכְלִי שִׁירַיִם - הָכִי נַמִּי מְעַכֵּב לָהּ לַלְּבוֹנָה; אֶלָּא אִי בָּעֵי הַאי מַקְטֵר בְּרִישָׁא, וְאִי בָּעֵי הַאי מַקְטֵר בְּרִישָׁא. - וְרַבָּנַן? כִּי אָמְרִינַן אֵין מַתִּיר מְפַגֵּל אֶת הַמַּתִּיר, גַּבֵּי שָׁחַט אֶחָד מִן הַכְּבָשִׂים לֶאֱכוֹל מֵחֲבִירוֹ לְמָחָר, דְּאָמְרַתְּ שְׁנֵיהֶם כְּשֵׁרִים - הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא אִיקְבַּעוּ בְּחַד מָנָא, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיקְבְּעוּ בְּחַד מָנָא - כְּחַד דָּמֵי. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: לִיקּוּט לְבוֹנָה בְּזָר - פָּסוּל. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: מִשּׁוּם הוֹלְכָה נָגְעוּ בָהּ; קָסְבַר: הוֹלְכָה שֶׁלֹּא בָרֶגֶל שְׁמָהּ הוֹלָכָה, וְהוֹלָכָה בְּזָר - פְּסוּלָה. אֲמַר רַב מָרִי: אַף אָנָן נַמִּי תְּנִינָא, זֶה הַכְּלָל: כָּל הַקּוֹמֵץ וְנוֹתֵן בַּכְּלִי וְהַמּוֹלִיךְ וְהַמַּקְטִיר; בִּשְׁלָמָא קוֹמֵץ - הַיְינוּ שׁוֹחֵט, מוֹלִיךְ נַמִּי - הַיְינוּ מוֹלִיךְ, מַקְטִיר - הַיְינוּ זוֹרֵק, אֶלָּא נוֹתֵן בַּכְּלִי מַאי קָא עָבֵיד? אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּדָמֵי לְקַבָּלָה, מִי דָּמֵי? הָתָם מִמֵּילָא, הָכָא קָא שָׁקֵיל וְרָמֵי! אֶלָּא מִשּׁוּם דְּכִיוָן דְּלָא סַגְיָא לֵיהּ דְּלָא עָבַד לָהּ - עֲבוֹדָה חֲשׁוּבָה הִיא, עַל פָּרְחִיךְ מְשַׁוֵּי לָהּ כְּקַבָּלָה; הָכָא נַמִּי, כִּיוָן דְּלָא סַגְיָא לָהּ דְּלָא עָבַד לָהּ - עֲבוֹדָה חֲשׁוּבָה הִיא, עַל כָּרְחִיךְ מְשַׁוֵּי לָהּ כִּי הוֹלָכָה! - לָא, לְעוֹלָם דְּדָמֵי לְקַבָּלָה. וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: הָתָם מִמֵּילָא, הָכָא קָא שָׁקֵיל וְרָמֵי! מִכְּדֵי תַּרְוַיְיהוּ קְדוּשַׁת כְּלִי הוּא, מַה לִּי מִמֵּילָא, מַה לִּי קָא שָׁקֵיל וְרָמֵי. **מִשְׁנָה** שָׁחַט שְׁנֵי כְבָשִׂים לֶאֱכוֹל אַחַת מִן הַחַלּוֹת לְמָחָר, הִקְטִיר שְׁנֵי בָזִיכִין לֶאֱכוֹל אֶחָד מִן הַסִּדָּרִים לְמָחָר, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אוֹתוֹ הַחַלָּה וְאוֹתוֹ הַסִּדֶּר שֶׁחִישֵּׁב עָלָיו - פִּיגּוּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה וְזֶה פִּיגּוּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. **גְּמָרָא** אָמַר רַב הוּנָא, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי יוֹסֵי: פִּיגֵּל בְּיָרֵךְ שֶׁל יָמִין - לֹא נִתְפַּגֵּל הַיָּרֵךְ שֶׁל שְׂמֹאל; מַאי טַעְמָא? אִיבְּעֵית אֵימָא: סְבָרָא, וְאִיבְּעֵית אֵימָא: קְרָא. אִיבְּעֵית אֵימָא סְבָרָא: לָא עֲדִיפָא מַחֲשָׁבָה הַטּוּמְאָה, אִילּוּ אִיטַּמֵּי חַד אֵבָר, מִי אִיטַּמֵּי לֵיהּ כּוּלֵּיהּ? וְאִיבְּעֵית אֵימָא קְרָא: "וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא", מִמֶּנּוּ - וְלֹא מֵחֲבֵירוֹ. אִיתִּיבֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לְעוֹלָם אֵין בּוֹ כָּרֵת עַד שֶׁיְּפַגֵּל בִּשְׁתֵּיהֶן בְּכַזַּיִת; בִּשְׁתֵּיהֶן - אִין, בְּאַחַת מֵהֶן - לָא. מַנִּי? אִילֵימָא רַבָּנַן, אֲפִילּוּ בְּאַחַת מֵהֶן נַמִּי! אֶלָּא פְּשִׁיטָא רַבִּי יוֹסֵי; אִי אִמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא חַד גּוּפָא הוּא - מִשּׁוּם הָכִי מִצְטָרֵף, אלא

קא משמע לן דבהא מודה – דטעמא לאו משום הכי הוא, אלא משום דמפרש לקמן: אין מתיר מפגל מתיר. **אומר היה רבי יוסי** – כלומר, היינו טעמא דרבי יוסי. **אין מתיר מפגל את המתיר** – אין עבודת מתיר זה כגון קומץ, מועלת לפגל מתיר האחר הלבונה, במחשבה שהוא מחשב על הלבונה בעבודת הקומץ. **וכן אתה אומר בזיכי לבונה** – שאם הקטיר האחד מבזיכי לחם הפנים על מנת להקטיר האחר למחר – אינה מחשבה לפגל. **מאי וכן** – פשיטא דכל היכא דאיכא שני מתירין פליג רבי יוסי? **לאו מינה דמנחה היא** – דזו סולת וזו לבונה. **אינה בעיכוב מנחה** – כלומר, לעולם טעמא משום דאין מתיר מפגל את המתיר. והכי קאמר להו: הזבח כולו אחד, והדם הוא מתיר את האימורים, הלכך, כי חישב על האימורים חוץ לזמנו בשעת עבודת דם – לאו שני מתירין נינהו. אבל לבונה אינה מעכבת מנחה – אינה בכלל עכוב שירים, ואין הקומץ מעכב הלבונה מהקטיר כי היכי דמעכב שיריים, הילכך הויא לבונה מתיר בפני עצמו, ואמר אין מתיר מפגל את המתיר. **היכא דלא איקבעו בחד מנא** – כגון גבי כבשי עצרת, דמודו רבנן בסיפא דמתניתין: שחט אחד מן הכבשים לאכול מחבירו למחר שניהם כשרים, דשניהם מתירין את הלחם – התם ודאי אמר אין מתיר מפגל את המתיר. **ליקוט לבונה** – דלאחר הקטרת הקומץ היה מלקט הלבונה מעל הסלת ומקטירו. **משום הולכה נגעו בה** – שזה שליקטה ונתנה לכהן מיעט בהילוך הכהן. והולכה אחת מן העבודות, דגמרינן מזבחים דכתיב בהו הולכה, דכתיב "והקריבו בני אהרן". ואף על גב דאמר מר (זבחים ד, א): זו קבלת הדם, אפילו הכי לשון הולכה הוא, כדאמרינן בסוף "הכל חייבין בראייה", (חגיגה יא, א). **שלא ברגל** – כגון זר שלא זז ממקומו, אלא ליקט והושיטה לכהן. **תנינא** – דליקוט לבונה עבודה היא. **זה הכלל** – בפרק קמא, וקחשיב להנך ארבע עבודות חשובות. קומץ דמי לשוחט, דזה נוטל ומפריש חלק לגבוה מחלק כהנים, וכן זה. **התם ממילא** – נופל הדם במזרק, הכא שקיל קומץ ורמי בכלי. **הכא נמי** – בליקוט לבונה. **קדושת כלי הוא** – דמקדש מקבל דם בכלי, והנותן בכלי מקדש הכי נמי קומץ בכלי, ובדבר זה דומין. אבל ליקוט לבונה דלא דמי לחדא מהנך, לאו עבודה היא. **משנה שני כבשים** – כבשי עצרת, דכתיב: "ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים" (ויקרא כג), ואותם כבשים מתירין ומקדשין לשתי הלחם. ואף על גב דשבע כבשים ופר ואילים שנים ושעיר עזים כתיבי התם, מפרש בפרק "התכלת" (מנחות מז, א) שאין הלחם קדוש אלא בשחיטת שני כבשים שלמים, הואיל והוזקקו עמו בתנופה. **אותו החלה או אותו הסדר כו'** – וטעמא דרבי יוסי מפרש בגמרא. **גמרא ימין ושמאל** – לאו דוקא. **לא נתפגל ירך שמאל** – והאוכלה אין חייב כרת. **אילו איטמי חד אבר** – לאחר שהופרש מן הבשר. **לעולם אין בו כרת** – בלחם האחר שלא חישב עליו. **עד שיפגל בשתיהן החלות בכזית** – כלומר, אפילו לא פיגל אלא בכזית בין שתיהן, הוי כולהו פיגול. **באחת מהן** – לא נתפגלה חבירתה. **אפילו באחת מהן נמי** – דהא אמר במתניתין: זה וזה פיגול. **אי אמרת בשלמא** – גבי יריכות, דמקבל אחד אתו: חד גופא נינהו, ואי פיגל בזו נתפגלה זו – משום הכי מצטרפות חלות חצי זית מזו וחצי זית מזו כי ערבינהו, דחישב על מנת לאכול כזית למחר בין שתיהן, דמהני להו מה שעירבו זה במחשבתו כאילו באו שתיהן מגוף אחד, דאמרינן לקמן (יד, ב) דעירב מחשבתו מהני לצרפן. וגבי חלות היינו טעמא דבאחת מהן לא נתפגלה חבירתה – משום דלא מחד גופא אתו, ובמחשבתו נמי לא עירבן.

אלא

קָא מַשְׁמַע לָן דִּבְהָא – שבקמץ על מנת להקטיר הקומץ חוץ לזמנו, **מוֹדֶה** רבי יוסי שפיגול הוא. וטעמו, שאין מתיר מפגל את המתיר, וכמבואר להלן.

שנינו במשנה: הקומץ על מנת **לְהַקְטִיר לְבוֹנָתָהּ לְמָחָר, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת.**

הגמרא מבארת את טעמו של רבי יוסי: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, טעמו של רבי יוסי הוא, שכך **אוֹמֵר הָיָה רַבִּי יוֹסֵי, אֵין מַתִּיר מְפַגֵּל אֶת הַמַּתִּיר** – אין מחשבה בשעת עבודת מתיר אחד, מועילה לפגל כאשר מחשב לעשות עבודת מתיר אחר חוץ לזמנו. ולכך אם חישב בעת קמיצת הקומץ, מחשבת פיגול על הקטרת הלבונה, אינו פיגול. לפי שהלבונה מתיר אחר היא, שאין השיריים ניתרים באכילה עד שיקטירו הקומץ והלבונה, ונמצא ששניהם מתירים את השיריים. מוסיף ריש לקיש: **וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר** – שכמו כן סובר רבי יוסי, **בְּזִיכֵי לְבוֹנָה** שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁשניהם מתירים את הלחם, ושני מתירים הם, **וְאֵין מַתִּיר מְפַגֵּל אֶת הַמַּתִּיר**, שאם חישב בשעת הקטרת אחד מהבזיכים, להקטיר את השני לאחר זמנו, אינו פיגול. שואלת הגמרא: **מַאי** – מהו שהוסיף ריש לקיש לומר 'וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר בשני בזיכי לבונה של לחם הפנים', והרי פשוט הוא שבכל שני מתירים סובר רבי יוסי שאין מתיר מפגל את המתיר. מיישבת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי** שאין מתיר מפגל את המתיר הוא רק **בִּלְבוֹנָה, וּמִשּׁוּם דְּלָאו מִינָּהּ דְּמִנְחָה הִיא**, שהמנחה סולת היא, וזו לבונה. **אֲבָל בִּשְׁנֵי בְּזִיכֵי לְבוֹנָה, דְּמִינָּהּ דַּהֲדָדֵי נִינְהוּ** – שמין אחד הם, ששניהם לבונה, **אֵימָא** שמודה רבי יוסי **שֶׁמְּפַגֵּלִי אַהֲדָדֵי** – שמועילה מחשבה בשעת עבודת אחד מהם על עבודת השני. **קָא מַשְׁמַע לָן** ריש לקיש שאין חילוק בזה, ואף אם מין אחד הם, כל ששני מתירים הם, סובר רבי יוסי שאין אחד מפגל את השני.

מקשה הגמרא: **וּמִי מָצֵית אָמְרַת** – וכי האם יכול הנך לומר **דְּטַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי** שאמר **בִּלְבוֹנָה** שאינו פיגול, **דְּלָאו מִשּׁוּם דְּלָאו מִינָּהּ דְּמִנְחָה הִיא** – שאינו מטעם זה שהלבונה אינה ממין המנחה, **וְהָא קָתָנֵי סֵיפָא, אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי יוסי, **מַה שֶּׁנִּתָּנָה** – מדוע שונה דין המחשבה על הלבונה **מִן הַזֶּבַח**, שאם חישב בשעת עבודת הדם על הקטרת האימורים פיגול הוא. **וְאָמַר לָהֶן** רבי יוסי לחכמים, שהחילוק הוא כך, **שֶׁהַזֶּבַח דָּמוֹ וּבְשָׂרוֹ וְאֵימוּרָיו אֶחָד הֵם**, שכולם מין הזבח הם, **וְהַלְּבוֹנָה אֵינָהּ מִמִּין הַמִּנְחָה**, שהמנחה סולת היא, וזו לבונה. ומפורש אם כן, שטעמו של רבי יוסי אינו משום שאין מתיר מפגל את המתיר, אלא שאין מחשבה מועלת על דבר שאינו מינו.

מתרצת הגמרא: באמת יש לומר שטעמו של רבי יוסי הוא מפני שאין מתיר מפגל את המתיר, ואף כששניהם מין אחד הם, **וּמַאי אֵינָהּ מִן הַמִּנְחָה**, שאֵינָהּ כמו השיריים **בְּעִיכּוּב מִנְחָה**. מפרשת הגמרא: **דְּלָאו כִּי הֵיכִי דְּמַעְכֵּב לְהוּ קוֹמֵץ לַשְּׁיָרִים** – שלא נאמר שהלבונה כמו השיריים היא, שהקומץ מעכב אותם, **דְּכַמָּה דְּלָאו מִתְקַטֵּר קוֹמֵץ לֹא מִיתְאָכְלִי שְׁיָרִים, וְהָכִי נַמִּי** נאמר שהקטרת הקומץ **מְעַכֵּב לֵהּ לִלְבוֹנָה** – שכל שלא הוקטר הקומץ אין להקטיר הלבונה, ואם אכן היינו אומרים כן, היתה מועילה מחשבת פיגול על הלבונה בשעת עבודת הקומץ, לפי שהיה זה פיגול במתיר עצמו, שאין הדבר כן, **אֶלָּא אִי בָּעֵי הַאי מַקְטַר בְּרִישָׁא** – יכול הוא להקטיר את הקומץ בתחילה, ואחר כך את הלבונה. **וְאִי בָּעֵי, הַאי מַקְטַר בְּרִישָׁא** – יכול הוא להקטיר את הלבונה תחילה, ורק לאחר מכן את הקומץ. ולכך חשובים הם כשני מתירים שונים. מה שאין כן בזבח, שהדם הוא מתיר את האימורים להקטרה, לכך מועיל מחשבה על האימורים, שהרי זה כפיגל במתיר עצמו.

מבארת הגמרא: **וְרַבָּנַן** – שגם חכמים מודים לרבי יוסי שאין מתיר מפגל את המתיר. אבל לדעתם, **כִּי אָמְרִינַן אֵין מַתִּיר מְפַגֵּל אֶת הַמַּתִּיר (נַבִּי שָׁחֵט אֶחָד מִן הַכְּבָשִׂים לֶאֱכוֹל מֵהֶם וְלִזְרוֹק דְּאָמְרַת שְׁנֵיהֶם כְּשֵׁרִים) הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא אִיקַּבְעוּ בְּחַד מָנָא** – רק כשלא הוקבעו שני המתירים בכלי אחד, כמו בשני כבשי עצרת, שהם קרבן שלמים הבאים עם שתי הלחם בחג השבועות, והקרבת הכבשים מתירה את שתי הלחם לאכילת הכהנים. שאין מחשבה בשעת עבודת כבש האחד, על עבודת כבש השני, מועלת לפגל. **אֲבָל הֵיכָא דְּאִיקַּבְעוּ בְּחַד מָנָא**, כמו הקומץ והלבונה, **כְּחַד דָּמֵי** – הרי הם חשובים כמתיר אחד, ומועילה מחשבה באחד מהם על עבודת השני.

הסוגיא שלפנינו עוסקת בבירור דין ליקוט הלבונה מהמנחה, שלאחר שקמץ מהסולת, מלקט את הלבונה המונחת על המנחה, ומקטירה על המזבח, כמו שמקטיר הקומץ, אם עבודה שפסולה בזר היא או לא. **אָמַר רַבִּי יַנַּאי, לִיקּוּט הַלְּבוֹנָה** מעל הסולת על מנת להקטיר הלבונה, שנעשה **בְּזָר** – על ידי זר, **פָּסוּל**.

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא**, והרי אין זה עבודה. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, מִשּׁוּם** עבודת **הוֹלָכָה**, הוא **שנִּגְעוּ בָהּ** – שליקוט הלבונה תחילת ההולכה להקטרה הוא, ולכן הוא בכלל עבודת הולכה. לפי **דְּקָסָבַר** רבי ינאי, שגם **הוֹלָכָה שֶׁלֹּא בְּרַגְלָ**, **שְׁמָהּ הוֹלָכָה**, שאף אם לא הוליך ברגלו, אלא רק הושיט וקירב למזבח, הולכה היא, ולכך גם ליקוט הלבונה, שמקרב הוא בזה את הלבונה להקטרה על המזבח, בכלל הולכה הוא. וסובר הוא גם **שהוֹלָכָה בְּזָר פְּסוּלָה**.

הגמרא מביאה מקור לדין זה, שליקוט לבונה עבודה היא: **אָמַר רַב מָרִי, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא** – שנינו במשנה דין שיש ללמוד מזה גם לענין ליקוט לבונה, שעבודה היא. המשנה לעיל (יב.) עוסקת בדין פיגול בקרבן המנחה, ומלמדת המשנה שארבע עבודות יש במנחה שמפגלים בהם, והם כנגד ארבע עבודות שבזבח, וכך שנינו: **זֶה הַכְּלָל, כָּל הַקּוֹמֵץ, וְהַנּוֹתֵן** את הקומץ **בְּכְלִי, וְהַמּוֹלִיךְ וְהַמַּקְטִיר** את הקומץ, אם חישב בשעת העבודות הללו, הרי זה פיגול. מפרש רב מרי: **בִּשְׁלָמָא קוֹמֵץ** – מה שאמרו שקומץ עבודה חשובה היא מובן, שכן הקומץ **הֵיינוּ** – הרי הוא כמו **שׁוֹחֵט, וּמוֹלִיךְ נַמִּי הֵיינוּ כְּמוֹלִיךְ** הדם. וכן **מַקְטִיר הֵיינוּ** כזוֹרֵק את הדם על גבי המזבח, וכך זה מקטיר הקומץ על המזבח. **אֶלָּא** מה שאמרו **שנּוֹתֵן בְּכְלִי** גם זו עבודה חשובה שמפגלים בה, יש להקשות, **מַאי קָא עָבִיד** – איזו עבודה עושה הוא בזה. **אִילֵּימָא מִשּׁוּם דְּדָמֵי לְקַבָּלָה** של הדם במזרק, אי אפשר לומר כן, לפי שמי **דָּמֵי**, והרי **הָתָם** בקבלת הדם, **מִמֵּילָא** – מעצמו נכנס הדם לתוך הכלי, ללא עשייה מצד הכהן, מה שאין כן **הָכָא** בנתינת הקומץ בכלי, **קָא שָׁקִיל וְרָמֵי** – הכהן לוקח הקומץ ומניחו בידים בתוך הכלי. ושוב קשה מדוע נתינה בכלי נחשבת עבודה.

אֶלָּא מבאר רב מרי, שהטעם שחשובה עבודה, **מִשּׁוּם דְּיֵינָן דְּלָא סַגְיָא לֵיהּ דְּלָא עָבֵד לֵהּ** – כיון שאי אפשר להקטרת הקומץ בלא הנחת הקומץ בכלי קודם לכן על מנת לקדש הקומץ, לכך **עֲבוֹדָה חֲשׁוּבָה הִיא, וְעַל כָּרְחָךְ מְשַׁוֵּי לֵהּ** – יש להחשיבה **כְּקַבָּלָה**, ואף שאינה דומה ממש לקבלה. לומד מכך רב מרי, שכמו כן **הָכָא נַמִּי** בנידוננו לענין ליקוט הלבונה, **כֵּיוָן דְּלָא סַגְיָא לֵהּ דְּלָא עָבֵד לֵהּ** – שאי אפשר להקטיר את הלבונה בלא שילקטוה תחילה מעל גבי הסולת, **עֲבוֹדָה חֲשׁוּבָה הִיא, וְעַל כָּרְחָךְ מְשַׁוֵּי לֵהּ** – יש להחשיבה **כִּי** – כמו **הוֹלָכָה**.

דוחה הגמרא את דברי רב מרי: **לֹא** – אי אפשר ללמוד ליקוט לבונה מנתינה בכלי להחשיב משום כך את הליקוט כעבודת הולכה, לפי **שלְּעוֹלָם** יש לומר, שהטעם שנתינה בכלי עבודה היא, מפני **דְּדָמֵי לְקַבָּלָה, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ**, שאין לדמותם, **דְּהָתָם** בקבלת הדם **מִמֵּילָא** היא נעשית, **וְהָכָא, קָא שָׁקִיל וְרָמֵי** – בידים. יש לתרץ, שאין להשגיח בחילוק זה, כיון **דְּמִכְּדֵי** – שהרי **תַּרְוַיְיהוּ**, גם קבלת הדם בכלי, וגם נתינת הקומץ בכלי, עיקרם לשם **קְדוּשַׁת כְּלִי הוּא**, שהכלי מקדש את מה שבתוכו, את הדם לזריקה, ואת הקומץ להקטרה. וכיון שכן **מַה לִּי** אם הנתינה לכלי נעשית **מִמֵּילָא, וּמַה לִּי קָא שָׁקִיל וְרָמֵי** בידים, אלא אין לחלק בזה, ומטעם זה נתינה בכלי נחשבת עבודה לפגל בה שכן בכלל קבלה היא. ומכל מקום אין ללמוד לענין ליקוט לבונה שבכלל עבודה היא, שאינה דומה לא לנתינת הדם בכלי ולא לנתינת הקומץ בכלי.

המשך בעמוד רלח

אֶלָּא אִי אָמְרַת שגם ירך ימין וירך שמאל, שאף שמגוף אחד הם באים, **תְּרֵי גּוּפֵי נִינְהוּ** – חשובים הם כשני גופים, ואם פיגל באחת לא נתפגל השני, **מִי מִיצְטְרְפִי** – האם יתכן לומר שיצטרפו שתי חצאי הזיתים משתי החלות לכזית, רק על ידי מחשבתו, והרי אפילו אם גוף אחד ממש הם, הרי הם כשני גופים. ואם נתפגל אחד מהם לא נתפגל השני. אלא בהכרח מודה רבי יוסי בירך ימין וירך שמאל שהם גוף אחד, ואם פיגל באחד נתפגל גם השני, ולכך מועילה מחשבה לצרף גם בשתי חלות, להעשות כגוף אחד, ושלא כדברי רב הונא.

דוחה הגמרא: אין להוכיח מברייתא זו לדעת רבי יוסי, לפי שיש לומר שאינה כדעתו. ובאמת יש לומר שלדעת רבי יוסי פיגל בירך ימין לא נתפגל של שמאל, ואכן לדעתו לא יצטרפו שתי החלות לכזית. ומה שהקשה רב נחמן **הָא מַנִּי**. יש לומר, שכדעת **רַבִּי הִיא**. ואין הנידון בברייתא מתי נתפגלו שתי החלות ומתי לא נתפגלה אלא אחת, אלא הנידון הוא אם שתי עבודות מצטרפות לכזית.

דְּתַנְיָא, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַכֶּבֶשׂ האחד משני בכשי עצרת, על מנת **לֶאֱכוֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה זוֹ** – מאחת מהחלות למחר. וכמו **כֵּן** שחט את **חֲבֵירוֹ** – הכבש השני, על מנת **לֶאֱכוֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה זוֹ** – מהחלה השניה למחר, **רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזֶּה כָּשֵׁר** – שהקרבן כשר, ומותר להקריב את אימורי הכבשים ולאכול הבשר. כיון שלא חישב אלא על חצי כזית ובחצי מתיר. מדייקת הגמרא מדברי רבי: **טַעֲמָא** שהכשיר רבי, הוא רק מפני **דְּאָמַר** – שבשחיטת כבש אחד חישב רק על **חֲצִי** אחד, וכן בשחיטת הכבש השני חשב רק על **הַחֲצִי** השני. **אֲבָל** אם בשחיטת שני הכבשים **אָמַר** במחשבתו שיאכל **כַּזַּיִת מִשְּׁתֵּיהֶן** – משתי החלות, למחר, הרי זה **מִצְטָרֵף** לכזית, מפני שצירפם במחשבתו, ופיגול הוא. והרי זה כמו שאמרו בברייתא שעל ידי מחשבה מצטרפים שני חצאי זיתים משתי חלות לכזית. ואם כן יש לומר שהברייתא כדעת רבי היא.

מקשה הגמרא: שאמנם תירצנו שהברייתא אינה כדעת רבי יוסי, אלא כדעת רבי. **וְעַדַּיִין** יש להקשות, **רַבִּי אַלִּיבָּא דְּמַאן** – כדעת מי מהתנאים בענין פיגל במקצת הקרבן אם נתפגל כולו, שנה רבי את הברייתא שאמרה שלעולם אין חייב על שתיהם עד שיחשוב על כזית משתיהם. **אִי אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן** אמר כן, אי אפשר לומר כן, שהרי לדעתם **אֲפִילּוּ** אם לא חישב אלא **בְּאַחַת מֵהֶן, נַמִּי** נתפגלו שתיהם, ובברייתא אמרו שאינו חייב עד שיחשוב על שתיהם. **וְאִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי** שסובר שלא נתפגל השני עד שיחשוב עליו בפירוש. אם כן **הָדְרָא** קוּשְׁיָין **לְדוּכְתֵּיהּ**, שמוכח שלדעת רבי יוסי פיגל בירך ימין נתפגל של שמאל, שלכך מועילה מחשבתו לצרף שתי החלות לכזית. ושוב קשה על דברי רב הונא, שאמר שלדעת רבי יוסי פיגל בשל ימין לא נתפגל של שמאל.

דוחה הגמרא: **לְעוֹלָם** יש לומר שרבי שנה בריתא זו **אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן** שסוברים שאם פיגל באחת נתפגלה גם השניה. ומה שקשה לפי זה מה שנאמר בברייתא שלעולם אינו חייב עד שיפגל בשתיהן, והרי לדעת חכמים די שיפגל באחת, יש לשנות את הגירסא בברייתא, **וְלֹא תֵּימָא** בדברי הברייתא שאינו חייב **עַד שֶׁיְּפַגֵּל בְּשְׁתֵּיהֶן** – בשתי החלות, **אֶלָּא** [**אֵימָא**, שלעולם אינו חייב **עַד שֶׁיְּפַגֵּל**] **בִּשְׁנֵיהֶן** – בשני הכבשים, שצריך שיחשב את מחשבת הפיגול בשעת שחיטת שני הכבשים, לפי ששני הכבשים מתירים הם את הלחם, ואין חייב כרת כשחישב רק בשחיטת אחד מן הכבשים, כיון שכל אחד מהכבשים חצי מתיר הוא, ואין פיגול עד שיפגל בעבודת כל המתיר. **וְכֵאשֶׁר** חישב בשחיטת שני הכבשים, אזי לענין החלות, **אֲפִילּוּ** אם לא פיגל אלא **בְּאַחַת מֵהֶן** נתפגלו שתיהם. **וְהַחִידּוּשׁ** במה שאמרו שאינו חייב עד שיפגל בשני הכבשים, הוא **לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר** (להלן טז.) **מְפַגְּלִין בַּחֲצִי מַתִּיר**, שלדבריו אף אם חישב בשעת שחיטת אחד מן הכבשים פיגול הוא, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא**, אלא כדעת חכמים שאינו פיגול, עד שיפגל בכל המתיר.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם דברי הברייתא לא באו אלא להשמיענו שלא כרבי מאיר, **מַאי** – מהו הלשון שאמרו **לְעוֹלָם** אינו חייב עד שיפגל' וכו', שמשמע מלשון זו שבאה הברייתא להוציא בזה מדברים הרבה. מבארת הגמרא את קושייתה: **אִי אָמְרַת בְּשְׁלָמָא בִּשְׁתֵּיהֶן וּבִשְׁנֵיהֶן** – אם נאמר שכוונת הברייתא שאינו חייב עד שיפגל בשתיהם, בשתי החלות, וגם בשניהם, בשני הכבשים, **וְהַבְרַיְיתָא רַבִּי יוֹסֵי הִיא** שסובר שלא נתפגל אלא מה שחשב עליו, **וְלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי מֵאִיר וּמִדְּרַבָּנָן קָאָתֵי** – והברייתא באה להשמיענו שלא כדברי רבי מאיר שסובר שיש פיגול בחצי מתיר, וגם שלא כדברי חכמים החולקים על רבי יוסי וסוברים שפיגל מקצתו נתפגל כולו, **הַיְינוּ דְּקָאָמַר** לשון **לְעוֹלָם**, לפי שהוא ממעט גם פיגל בכבש אחד, וגם פיגל בחלה אחת, **אֶלָּא אִי אָמְרַת** שבברייתא זו אינה כרבי יוסי, אלא **כְּרַבָּנָן** שפיגל בחלה אחת נתפגלו שתיהם, **וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי מֵאִיר** – ולא באה הברייתא למעט אלא מדברי רבי מאיר לענין פיגל בכבש אחד, **מַאי לְעוֹלָם**, לא היה לברייתא לומר אלא שאינו חייב עד שיפגל בשניהם.

הגמרא מביאה הוכחה נוספת מברייתא שמודה רבי יוסי שאם פיגל בירך ימין נתפגל של שמאל: **וְעוֹד, דְּהָא אָמַר רַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע** ראיה שמחשבת פיגול במקצת מועיל לפגל הכל, ממה ששנינו בתורת כהנים (צו פ"ח) לענין פיגול בפרים ושעירים הנשרפים, שמזים מדמם על הפרוכת בפנים, ומקטירים את אימוריהם על המזבח בחוץ. וכך שנינו, **רַבִּי** אלעזר **אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי, פִּיגֵּל בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ**, בעזרה שהיא מחוץ להיכל, כלומר שמחשבת הפיגול היתה בשעת עבודה הנעשית בעזרה, וחישב על דבר שעשייתו הוא בעזרה, רק באופן זה הועילה מחשבתו **וּפִיגֵּל**. אבל אם פיגל **בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים, לֹא פִּיגֵּל**. ומבארת הברייתא: **כֵּיצַד, הָיָה עוֹמֵד בַּחוּץ**, בעזרה, ושוחט את הפר או השעיר, **וְאָמַר הֲרֵינִי שׁוֹחֵט עַל מְנָת לְהַזּוֹת מִדָּמוֹ בפנים** על הפרוכת **לְמָחָר** חוץ לזמנו, **לֹא פִּיגֵּל**. לפי **שֶׁמַּחֲשָׁבָה בַּחוּץ בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים** הוא, שההזאה בפנים היא נעשית, ומחשבה בשעת עבודת חוץ אינה פוסלת אם חשב על עבודת פנים. וכן אם **הָיָה עוֹמֵד בִּפְנִים**, והזה, **וְבשעת** ההזאה **אָמַר, הֲרֵינִי מַזֶּה עַל מְנָת לְהַקְטִיר אֵימוּרִין לְמָחָר**, וכן אם אמר על מנת **לִשְׁפּוֹךְ** את **הַשִּׁירַיִם לְמָחָר, לֹא פִּיגֵּל**. לפי **שֶׁמַּחֲשָׁבָה בִּפְנִים, בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ** הוא. אבל אם **הָיָה עוֹמֵד בַּחוּץ** ושחט, **וְאָמַר הֲרֵינִי שׁוֹחֵט עַל מְנָת לִשְׁפּוֹךְ שִׁירַיִם לְמָחָר**, וכן אם אמר על מנת **לְהַקְטִיר** את **הָאֵימוּרִין לְמָחָר, פִּיגֵּל**. מפני **שֶׁמַּחֲשָׁבָה בַּחוּץ בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ** הוא.

מברר רב אשי: מה שאמרו שאם חשב **לִשְׁפּוֹךְ שִׁירַיִם** הרי זה פיגול, **לְאִיפְּגוּלֵי מַאי** – לענין מה אמרו שהוא פיגול, כלומר איזה דבר נתפגל בקרבן שאם יאכלהו חייב כרת, **אִילֵּימָא לְאִיפְּגוּלֵי דָּם**, לענין שאם יאכל מן הדם יתחייב כרת משום פיגול. אי אפשר לומר כן, שהרי **דָּם מִי מִיפַּגַּל** – האם יש פיגול בדם, **וְהָתְנַן** במשנה (זבחים מב:), **אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן** כרת באכילתם **מִשּׁוּם פִּיגּוּל**, שאין דין פיגול אלא בדבר שיש לו מתיר אחר, או למזבח או לבהמה, אבל בדברים שאין להם מתירים אחרים אין בהם פיגול. ואלו הן הדברים שאין להם מתירים, **הַקּוֹמֶץ** של המנחה, כגון שקמץ את המנחה על מנת לאכול השיריים לאחר זמנו, שהקומץ עצמו אינו נעשה פיגול, להתחייב כרת על אכילתו. כיון שאין דבר אחר המתירו, אלא הוא מתיר את שיירי המנחה לאכילה. **וְכֵן הַלְּבוֹנָה** של המנחה, אינה נעשית פיגול. לפי שאין דבר אחר מתירה להקטרה. אלא בהקטרתה היא מתירה ביחד עם הקומץ את שיירי המנחה לאכילה. **וְהַקְּטוֹרֶת**, שהיה הכהן מקריב קטורת הסמים בכל יום, בוקר וערב. ואם חישב בשעת הולכת הקטורת, להקטיר לאחר זמנו, אינו פיגול. **וּמִנְחַת כֹּהֲנִים**, היא מנחה שכהנים מתנדבים, שאינה נקמצת, ואין נאכל ממנה כלום, אלא נקטרת כולה. **וּמִנְחַת נְסָכִים**, היא מנחת סולת, שמביא המתנדב להביא קרבן נסכים שהם יין ושמן. **וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ**, הם שתים עשרה חלות שמביא כהן גדול בכל יום, ונקראים חביתי כהן גדול, לפי שנעשים במחבת, ומקריב מחציתם בבוקר ומחציתם בערב.

המשך בעמוד מז

אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ תְּרֵי גּוּפֵי נִינְהוּ, מִי מִיצְטָרְפִי? - הָא מַנִּי? רַבִּי הִיא, דְּתַנְיָא: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַכֶּבֶשׂ לְאֱכוֹל חֲצִי זַיִת מֵחֲלָה זוֹ וְכֵן חֲבֵירוֹ לְאֱכוֹל חֲצִי זַיִת מֵחֲלָה זוֹ, רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזֶּה כָּשֵׁר; טַעֲמָא דְּאָמַר חֲצִי חֲצִי, אֲבָל אָמַר כְּזַיִת מִשְׁתֵּיהֶן - מִצְטָרֵף. וְרַבִּי אַלִּיבָּא דְּמַאן? אִי אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, אֲפִילּוּ בְּאַחַת מֵהֶן נַמִּי! אִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי, הָדְרָא קוּשְׁיָין לְדוּכְתֵּיהּ! - לְעוֹלָם אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, וְלָא תֵּימָא: עַד שֶׁיְּפַגֵּל בִּשְׁתֵּיהֶן, אֶלָּא: בִּשְׁנֵיהֶן, וַאֲפִילּוּ בְּאַחַת מֵהֶן; וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר: מְפַגְּלִין בַּחֲצִי מַתִּיר, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. - אִי הָכִי, מַאי "לְעוֹלָם"? אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא בִּשְׁתֵּיהֶן וּבִשְׁנֵיהֶן וְרַבִּי יוֹסֵי הִיא, וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי מֵאִיר וּמִדְּרַבָּנַן קָאָתֵי - הַיְינוּ דְּקָאָמַר "לְעוֹלָם"; אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ רַבָּנַן וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי מֵאִיר, מַאי "לְעוֹלָם"? וְעוֹד, הָא אֲמַר רַב אַשִׁי: תָּא שְׁמַע, רַבִּי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: פִּיגֵּל בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ - פִּיגֵּל, בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים - לֹא פִּיגֵּל, כֵּיצַד? הָיָה עוֹמֵד בַּחוּץ, וְאָמַר: "הֲרֵינִי שׁוֹחֵט עַל מְנָת לְהַזּוֹת מִדָּמוֹ לְמָחָר" - לֹא פִּיגֵּל, שֶׁמַּחֲשָׁבָה בַּחוּץ בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים; הָיָה עוֹמֵד בִּפְנִים, וְאָמַר: "הֲרֵינִי מַזֶּה עַל מְנָת לְהַקְטִיר אֵימוּרִין לְמָחָר וְלִשְׁפּוֹךְ שִׁירַיִם לְמָחָר" - לֹא פִּיגֵּל, שֶׁמַּחֲשָׁבָה בִּפְנִים בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ; הָיָה עוֹמֵד בַּחוּץ, וְאָמַר: "הֲרֵינִי שׁוֹחֵט עַל מְנָת לִשְׁפּוֹךְ שִׁירַיִם לְמָחָר וּלְהַקְטִיר אֵימוּרִין לְמָחָר" - פִּיגֵּל, שֶׁמַּחֲשָׁבָה בַּחוּץ בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ. לִשְׁפּוֹךְ שִׁירַיִם לְאִיפַּגּוּלֵי מַאי? אִילֵימָא לְאִיפַּגּוּלֵי דָּם, דָּם מִי מִיפַּגַּל? וְהָתְנַן, אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל: הַקּוֹמֵץ, וְהַלְּבוֹנָה, וְהַקְּטוֹרֶת, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת נְסָכִים, וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וְהַדָּם! אֶלָּא פְּשִׁיטָא, לְאִפַּגּוּלֵי בָּשָׂר. הָשְׁתָּא, וּמַה הָתָם דְּלָא חָשֵׁיב בֵּיהּ בְּבָשָׂר גּוּפֵיהּ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מִיפַּגַּל, הָכָא דְּחָשֵׁיב בֵּיהּ בְּזֶבַח גּוּפֵיהּ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּפִיגֵּל בִּירֻךְ יָמִין פִּיגֵּל בִּירֻךְ שְׂמֹאל? וְעוֹד, הָאָמַר רְבִינָא: תָּא שְׁמַע, הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה לְאֱכוֹל שְׁיָרֶיהָ אוֹ לְהַקְטִיר קוֹמְצָהּ לְמָחָר, מוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בָּזוֹ שֶׁפִּיגֵּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת; לְהַקְטִיר קוֹמְצָהּ לְאִיפַּגּוּלֵי מַאי? אִילֵימָא לְאִיפַּגּוּלֵי קוֹמֶץ, קוֹמֶץ מִי מִיפַּגַּל? וְהָתְנַן, אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל: הַקּוֹמֵץ כו'! אֶלָּא פְּשִׁיטָא, לְאִיפַּגּוּלֵי שְׁיָרַיִם. הָשְׁתָּא, וּמַה הָתָם דְּלָא חָשֵׁיב בֵּהּ בְּשִׁירַיִם גּוּפֵיהּ

רש"י

אלא אי אמרת – גבי יריכות דמחד גופא אתו, תרי גופי נינהו, ואם פיגל זו בלא זו לא נתפגלה זו, גבי חלות כי ערבן לאכול כזית משתיהן מי מצטרפי? מי מדניא עירוב מחשבתו למיהוי חד גופא טפי מחיבור זבח דלא מהני לדו לירצות? **רבי היא** – ורבי יוסי לא איירי בהו, ולא תקשי לרב הונא. **לאכול חצי זית מחלה זו** – למחר. **שזה כשר** – להקטיר אימוריו ולאכול בשר, דהא לא חישב אלא חצי אכילה בחצי מתיר. **אבל אמר כזית משתיהן** – דערבן לחלות במחשבתו, ואמר בכל אחד ואחד מן הכבשים "הריני שוחט על מנת לאכול כזית משתיהן [למחר]" – מצטרפי. **ורבי אליבא דמאן אמרה** – להא מתניתין דקתני לעיל: לעולם אינו חייב עד שיפגל בשתיהן בכזית, בשתיהן אין, באחד מהן לא. **אלא אליבא דרבי יוסי אמרה** – וקתני דמצטרפות החלות. **והדרא קושיין לדוכתא** – דאי אמרת בשלמא יריכות חד גופא הוא כו', כדאמרינן לעיל (יג, ב)! **לעולם אליבא דרבנן** – ודקשיא לך: אפילו באחת מהן נמי! לא תימא בשתיהן, דהא ודאי אפילו באחת מהן נמי. **אלא אימא עד שיפגל בשניהם** – הכבשים, ואפילו בכזית, דשחט שני כבשים על מנת לאכול כזית מחלה אחת או משתי חלות. אבל אם חישב בכבש אחד לאכול כזית אחד מן החלות, ובשחיטת האחר לא חישב – לא הוי פיגול, דאין מפגלין בעבודת חצי מתיר. **ולאפוקי מדרבי מאיר** – דאמר בסוף מתניתין: מפגלין בעבודת חצי מתיר, דקתני: שחט אחד מן הכבשים לאכול שתי חלות למחר, רבי מאיר אומר: פיגול וחייבין עליו כרת. ואי קשיא: הקומץ את המנחה אמאי פוסל במחשבתו? הא עבודת חצי מתיר הוא, דהאיכא נמי לבונה! תרי"ץ: בקמיצה ודאי עבודה שלימה היא, דהא ליכא קמיצה בלבונה. תדע, דהא בהקטרת קומץ אם חישב לאכול שירים למחר פליגי רבנן ואמרי: כיון דאיכא נמי הקטרת לבונה – לא חשיבא הקטרת קומץ לפגל, דקתני מתניתין: פיגל בהקטרת קומץ ולא בלבונה כו' (יג, א), וחכמים אומרים: אין פיגול עד שיפגל בכל המתיר. ואי קשיא: הא אוקימנא בריש פירקין (שם) לבולי עלמא מפגלין בחצי מתיר, דקתני: הקומץ על מנת להקטיר קומצה למחר מודה רבי יוסי כו', והרי לא חישב אלא על חצי מתיר על הקטרת קומץ! לאו פירכא היא, דלא דמי להאי דהכא, דהתם חישב על חצי מתיר בשעת עבודה שלימה, והאי חישב בשעת חצי עבודה, כגון שחיטת אחד מן הכבשים. **לעולם** – משמע דמפיק ממילתא טובא. **ורבי יוסי היא** – דאמר במתניתין: בשתיהן אין, אבל באחת לא מפגלה חבירתה. **ולאפוקי מדרבי מאיר** – דאמר מפגלין בעבודת חצי מתיר, מדקאמר הכא "ובשניהן" – היינו דקאמר "ולעולם", דמשמע אפילו פיגל אף בשתיהן. **ולאפוקי נמי מדרבנן** – דאמרי במתניתין: פיגל באחת נתפגלה חבירתה (מדקתני הכא ובשתיהן) – היינו דקאמר "לעולם", דמשמע: לעולם, אפילו פיגל בשניהן, אין פיגול עד שיפגל אף בשתיהן. **פיגל בדבר הנעשה בחוץ כו'** – גבי פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים כתיבי בתורת כהנים בפרשת פיגול ב"צו את אהרן". להזות מדמו – על הפרוכת, הקטרת אימורין – על מזבח החיצון. **לשפוך שירים** – שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון. **לאיפגולי מאי** – מה יאכל מאותו פר שיתחייב כרת משום פיגול? **לאיפגולי דם** – כלומר, דהאי דקתני פיגל – בדם קאמר, שאם יאכל מן הדם בשוגג יתחייב שתי חטאות, אחת משום כרת דם ואחת משום כרת דפיגול. הקומץ והלבונה – דמנחת ישראל, והקטרת כו'. דכל הנך אין להם מתירין, שהם מתרין אחרים, וקיימא לן (מנחות יז, א) דאין פיגול אלא בדבר שיש לו מתירין, או לאדם – כגון שירי מנחה שהקומץ מתירן, או למזבח – כגון אימורי בהמה שדם מתירן ליקרב. דגמרינן משלמים, דכתיב בהו עיקר פיגול: מה שלמים דבר שיש מתירין לאדם ולמזבח, שזריקת דם מתיר האימורין ליקרב והבשר ליאכל – אף כל דבר שיש לו מתירין או לאדם או למזבח, לאפוקי הנך דאין אחר מתירן. ואי קשיא: פשיטא דקומץ לא מיחייבי עליה כרת משום פיגול, דהא כי אכיל מיניה פקע ליה פיגוליה, שהרי לא קרב המתיר! תרי"ץ: כגון שהוצת האור ברובו, דחשיב כמאן דקרב, כדאמרינן לקמן (כו, ב): קומץ מאימתי מתיר שיריים באכילה – משהוצת האור ברובו, דלא חשיב כבשר אלא בשירי הדם.

תוספות

פיגל בדבר הנעשה בפנים לא פיגל — הא דאמר רבי יוסי גופיה בפרק "הנזקין" (גיטין נד, ב): כהן גדול ביום הכפורים יוכיח, דכי אמר פיגול מהימן — לאו דוקא, אלא פסול. וכי האי גוונא בפרק קמא דזבחים (יד, א) גמרא רבי שמעון מכשר בהילוך, דאמר רבי שמעון בן לקיש: מודה רבי שמעון בהולכת חטאות הפנימיות כו', ופריך: והאמר רבי שמעון כל שאינו על מזבח החיצון כו'! ומשני: מודה היה רבי שמעון לפסול מקל וחומר כו'.

הקומץ והלבונה — הקשה בקונטרס: פשיטא דקומץ לא מיחייב עליה כרת משום פיגול, דהא אי אכיל מיניה פקע ליה פיגוליה, שהרי לא קרב המתיר! ותירץ: כגון שהוצת האור ברובו, דחשיב כמאן דקרב, כדאמר לקמן (כו, ב): מאימתי מתיר שיריים באכילה — משהוצת האור ברובו. וקשה לפירושו, דאי הוצת האור ברובו — פקע פיגול ממנו, ואפילו פלגיה מחיה אארעא ופלגא אסקיה למערכה ומשלה בו האור — מסקינן ליה לכתחלה, כדאמר בסוף פרק "בית שמאי" (זבחים מג, ב)!

והלבונה — בפרק "בית שמאי" (זבחים מג, א) מפרש: משום דאין להם מתירין לאדם ולא למזבח. ואם תאמר: והרי קומץ מתירה. ואף על פי שיכול להקטירה קודם קומץ כדמוכח לעיל (יג, ב), קודם הקמיצה מיהא אין להקטירה! ויש לומר: דמכל מקום לא הויא לבונה דומיא דשלמים, דלבונה היא גופה מתיר, שמתרת שירים באכילה, ועיקר פיגול ילפינן משלמים. ואף על גב דשייך פיגול באימורים, דכמה דלא מקטרי אימורים כהנים בשר לא מצו אכלי, מכל מקום לא חשיבי מתיר, כיון דאם נטמאו או נאבדו שרי בשר באכילה. ועוד יש לומר: דלבונה אין לה מתיר בעבודת מזבח. ולא הויא דומיא דשלמים שעבודת מזבח מתירן, כגון זריקת דם. **מנחת** נסכים — בפרק "בית שמאי" (זבחים מג, א) פירש הקונטרס דלא גרס מנחת נסכים, משום דפליגי בה בסיפא דהך משנה (דבשר והדם) קתני: והנסכים הבאים בפני עצמן, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: אף בבאין עם הבהמה. ו"בפני עצמן" דקאמר היינו בין במתנדב נסכים, כדאמרינן: מתנדב אדם מנחת נסכים בכל יום, בין בבאין עם הבהמה, כגון שהביא זבחו היום ונסכיו מכאן עד עשרה ימים. ומיהו יש ליישב הגירסא, דמנחת נסכים מיירי במתנדב מנחת נסכים בכל יום, ונסכיו הבאין בפני עצמן מיירי במביא זבחו היום ונסכיו מכאן עד עשרה ימים. אבל קשה, שלא היה לו להפסיק בדם, והכי הוה ליה למיתני: והדם, ומנחת נסכים, ונסכים הבאין בפני עצמן! ושמא איידי דתנא מנחת כהנים ומנחת כהן משיח תנא מיד מנחת נסכים.

הכתוב

תוספות

הכתוב עשאן גוף אחד — דכתיב (ויקרא כג): "תביאו לחם תנופה", והכתוב עשאן שני גופין — דכתיב (שם): "שתים שני עשרונים". וסדרים דלחם הפנים ילפינן משתי הלחם, אפילו למאן דלא יליף מלתא ממלתא, דהכא דמו אהדדי טפי.

פיגל בלחמי תודה מהו — הוא הדין דהוה מצי למבעי ברקיקי נזיר שיש שני מינין.

שחיטה וזריקה תרוייהו מתירין הן — פירש בקונטרס: שהשחיטה מקדשת את הדם, ואמרינן בסוף פירקין דבא לקדש בבא להתיר דמי. ואם תאמר: קבלה נמי מקדשת את הדם בכלי שרת! לאו פירכא היא, דדם סכין מקדשא ליה, כדאמרינן בסוף פירקין.

רבנן

רש"י

מיפגלי – בשר. **הכא** – פיגל בירך ימין, דחשיב בבשר גופיה. **כל שכן** – דמיפגלא אף של שמאל. [שייך לעמוד א] **לאיפגולי מאי** – כלומר, מי יתפגל במחשבה זו שיהיו חייבין כרת באכילתו? **אלא אמר רבי יוחנן** – ליתא לרב הונא, ואם פיגל בימין – פיגל בשמאל, דהא חזינן אפילו לא חישב אלא בדם נתפגל בשר. וגבי חלות היינו טעמא דרבי יוסי, דאמר במתניתין דתרי גופי נינהו, ואם פיגל בזו לא נתפגלה זו, ולעיל קתני: בשתיהן בכזית, דמשמע מדמצטרפות דחד גופא נינהו. **הכתוב עשאן גוף אחד והכתוב עשאן שני גופין** – הכתוב עשאן גוף אחד דמעבכי אהדדי, דאין זו כשרה בלא זו, דכתיב (ויקרא כג): "שתים שני עשרונים" דמשמע: שתים ולא אחת, וכתיב (שם): "סלת תהיינה", וכל הוייה עיכובא. ואותו כתוב עצמו עשאן שני גופין, מדכתיב "שתים", דמשמע דכל אחת לישתה ועריכתה בפני עצמה. הלכך, ערבינהו – דאמר כזית בין שתיהן – מתערבין ומצטרפין, דהכתוב עשאן גוף אחד. **פלגינהו** – דאמר: על מנת לאכול מן האחת, ולא עירב חבירתה עמה. **מפלגי** – ואין חבירתה פיגול, דהרי הכתוב עשאן שני גופים. יש לשונות אחרים בהלכה זו, אבל זו עיקר. **פיגל בלחמי תודה** – שהן ארבעה מינים, ופיגל באחד מן המינים, מי פליגי רבי יוסי ורבנן בהא אם נתפגלו האחרים או לא? מי אמרינן: כיון דזבח אחד מתירן – כחד דמיין, או דלמא: כיון דלאו חד מינא הוא, פליג רבי יוסי? **במנחת מאפה** – שיש בה שני מינין, חמש חלות וחמשה רקיקין, כדאמר בפרק "התודה" (מנחות נז) ["כל המנחות" סג, א], ואליבא דרבי שמעון קנסיב להו, מהו? מי אמר: הואיל וקומץ אחד לשניהם – לא פליג רבי יוסי, ואם פיגל בחלות נתפגלו רקיקין, או דלמא: כיון דשני מינין פליג? **וכן אתה אומר** – דהכא נמי פליג. **בשעת שחיטה כו'** – אסתם זבח קאי. שחיטה וזריקה מתירין נינהו, שחיטה קדשה לדם, כדאמר בשילהי פירקין (מנחות טז, ב), ואמר התם: הבא לקדש בבא להתיר דמי, וזריקה מתרת הבשר. **קבלה והולכה** – דלאו מתירין נינהו לא מצטרפין, דקבלה אינה מתרת, דאינה אלא לצורך זריקה. **שחיטה וזריקה** – מרחקי אהדדי ומצטרפין, וכל שכן קבלה והולכה דמקרבן. **אין מצטרפין** – שתים מהן ביחוד, אם חישב בזו על חצי זית ובזו על חצי זית. **הא רבי הא רבנן** – הא דתני: אין מצטרפות רבי היא. **חצי מתיר וחצי אכילה** – כגון כבש הוי חצי מתיר, ולא חישב עליו אלא בחצי אכילה. **כולו מתיר וחצי אכילה** – כגון שחיטה דכולו מתיר בדם, וזריקה דכולו מתיר בבשר. **מי שמעת ליה** – דאם חישב בזו בחצי זית ובזו בחצי זית דאין מצטרפין? **ואי אית ליה לרבי כולו מתיר וחצי אכילה** – מצטרפין לפיגול. ליגור **חצי מתיר וחצי אכילה** – דליפסול, אטו כולו מתיר וחצי אכילה, דכרת הואו! **דהא רבי יוסי גזר** – במתניתין (מנחות יג, א) בהקומץ את המנחה על מנת להקטיר לבונתה למחר, ואמר: פסול, ואף על גב דאין בו פיגול, דגזר ליה אטו פיגול. **ורבנן** – נמי במתניתין דקתני: פיגל בהקטרת קומץ על מנת לאכול שיריים למחר, ולא פיגל בהקטרת לבונה. **רבי מאיר אומר פיגול** – דן השיריים, דאית ליה מפגלין בשעת עבודת חצי מתיר. **וחכמים אומרים אין בו כרת כו'** – כרת הוא דליכא, אבל פסול הוא מלאכול, דגזרינן אטו כרת. ורבי אומר לעיל (עמוד א) בהדיא כשר! קומץ **דלבונה אטו הקטרת** קומץ דמנחה – דדמו להדדי, ובקומץ על מנת להקטיר קומצה למחר מודה רבי יוסי דפיגול הוא. **ורבנן נמי דגזרי** – דתפסול מנחה במחשב בשיריים בשעת הקטרת קומץ. **דמנחת חוטא** – דהתם עבודה שלימה היא ומפגלת. **לבונה** – נמי מחשב אשירים בשעת הקטרת לבונה, דהיינו טעמא דפסלי רבנן למנחה – גזרה אטו מחשב בהקטרת לבונה בבזיכין, דהתם פיגול גמור הוא, שאין הקטרה אלא היא. **כבש** – דאמרי רבנן במתניתין: שחט אחד מן הכבשים לאכול שתי חלות למחר, או הקטיר אחד מן הבזיכין לאכול שני סדרים למחר, דקאמרי רבנן אין בו כרת, הא פסול איכא, דגזרי חד כבש אטו כבש חבירו, שלא ישחוט שניהם במחשבה, דהתם פיגל בכל המתיר. וכן בבזיכין. כולהו הנך גזירות דאיכא בעלמא דדמי להו הוי פיגול. **אבל הכא** – בחצי מתיר וחצי אכילה דרבי, מי איכא חצי מתיר וחצי אכילה בעלמא פיגול, דנגזור הכא אטו התם? **משום הכי הוא** – דמשכחי פיגול דדמי להו. **דקתני סיפא** – דמתניתין דפיגל בקומץ ולא בלבונה: מודים חכמים כו' שאם חישב בקומץ או בהקטרת קומץ – פיגל בשיריים. **הא קא משמע לן** – דטעמא דפסלי רבנן במחשב בשעת הקטרת קומץ דמנחת נדבה משום הכי הוא, דאיכא דמנחת חוטא דדמי ליה, שהם מודים שהוא פיגול. **משנה** שאין קרבן ציבור חלוק – הכי מסקנא דגמרא: תלמוד ערוך בפיו של רבי יהודה ששנאה מרבותיו, שאין קרבן ציבור חלוק, ואם נפסל חצי נפסל כולו. **גמרא** לפני זריקה – נטמאת אחת מן החלות של עצרת, ובלחם הפנים לפני הקטרת בזיכין. **אבל לאחר** זריקה – דזריקה מעלייתא הוא (הואי) דברי הכל כו'.

מִיפַּגְּלִי, הָכָא דְּחָשֵׁיב בְּהוּ בִּזְבִיחָה גּוּפָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי: הַכָּתוּב עֲשָׂאָן גּוּף אֶחָד וְהַכָּתוּב עֲשָׂאָן שְׁנֵי גּוּפִין, גּוּף אֶחָד - דְּמִעַבְּכִי אַהֲדָדֵי, שְׁנֵי גּוּפִין - דְּאָמַר רַחֲמָנָא: הָא לְחוּדָהּ עֲבִידָא וְהָא לְחוּדָהּ עֲבִידָא; עָרְבִינְהוּ - מִתְעָרְבִין, דְּהַכָּתוּב עֲשָׂאָן גּוּף אֶחָד, פְּלַגְינְהוּ - מִיפַּלְגִי, דְּהַכָּתוּב עֲשָׂאָן שְׁנֵי גּוּפִין. בָּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן: פִּיגֵּל בְּלַחְמֵי תוֹדָה, מַהוּ? בְּמִנְחַת מַאֲפֶה, מַהוּ? תְּנָא לֵיהּ רַב תַּחֲלִיפָא מִמַּעֲרָבָא: וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר בְּלַחְמֵי תוֹדָה, וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר בְּמִנְחַת מַאֲפֶה. תָּנוּ רַבָּנַן: בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה חִישֵׁב לֶאֱכוֹל חֲצִי זַיִת וּבִשְׁעַת זְרִיקָה חִישֵׁב לֶאֱכוֹל חֲצִי זַיִת - פִּיגּוּל, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁחִיטָה וּזְרִיקָה מִצְטָרְפִין. אִיכָּא דְּאָמְרִי: שְׁחִיטָה וּזְרִיקָה דְּתַרְוַיְיהוּ מַתִּירִין - אִין, קַבָּלָה וְהוֹלָכָה - לָא; וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: הָנָךְ דְּמִרַחֲקָן, וְכָל שֶׁכֵּן הָנֵי דְּמִקַּרְבָן. - אִינִי? וְהָא תָּנֵי לֵוִי, אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵין מִצְטָרְפוֹת לְפִיגּוּל: שְׁחִיטָה וּזְרִיקָה, קַבָּלָה וְהוֹלָכָה! אֲמַר רָבָא, לָא קַשְׁיָא: הָא רַבִּי, הָא רַבָּנַן; דְּתַנְיָא: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַכֶּבֶשׂ לֶאֱכוֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה זוֹ, וְכֵן חֲבֵירוֹ לֶאֱכוֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה זוֹ - רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזֶּה כָּשֵׁר. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אֵימַר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי חֲצִי זַיִת מַתִּיר וַחֲצִי אֲכִילָה, כּוּלּוֹ מַתִּיר וַחֲצִי אֲכִילָה מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ? אֲמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי: וְאִי אִית לֵיהּ לְרַבִּי כּוּלּוֹ מַתִּיר וַחֲצִי אֲכִילָה, לִגְזוֹר חֲצִי מַתִּיר וַחֲצִי אֲכִילָה אֲטוּ כּוּלּוֹ מַתִּיר וַחֲצִי אֲכִילָה, דְּהָא רַבִּי יוֹסֵי גָּזַר וְרַבָּנַן גָּזְרִי; רַבִּי יוֹסֵי גָּזַר, דִּתְנַן: לְהַקְטִיר לְבוֹנָתָהּ לְמָחָר - רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: פִּיגּוּל וְחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת; וְרַבָּנַן נַמִּי גָּזְרִי, דִּתְנַן: פִּיגֵּל בַּקּוֹמֶץ וְלֹא בַּלְּבוֹנָה, בַּלְּבוֹנָה וְלֹא בַּקּוֹמֶץ - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: פִּיגּוּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין בּוֹ כָּרֵת עַד שֶׁיְּפַגֵּל בְּכָל הַמַּתִּיר! אֲמַר לֵיהּ: הָכִי הָשְׁתָּא? בִּשְׁלָמָא הָתָם גָּזַר רַבִּי יוֹסֵי קוֹמֶץ דִּלְבוֹנָה - אַטּוּ קוֹמֶץ דְּמִנְחָה, רַבָּנַן גָּזְרִי קוֹמֶץ - אַטּוּ קוֹמֶץ דְּמִנְחַת חוֹטֵא, וּלְבוֹנָה - אַטּוּ לְבוֹנָה הַבָּאָה בְּבִזִּיכִין, כְּבָשִׂים נַמִּי - כֶּבֶשׂ אַטּוּ כֶּבֶשׂ חֲבֵירוֹ, בָּזָךְ - אַטּוּ בָּזָךְ חֲבֵירוֹ. אֶלָּא הָכָא, מִי אִיכָּא חֲצִי מַתִּיר וַחֲצִי אֲכִילָה בְּעָלְמָא, דְּלִיקוּם וְלִיגְזוֹר? הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא דְּטַעְמָא דְּרַבָּנַן מִשּׁוּם הָכִי הוּא, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי מֵאִיר בְּמִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת, שֶׁאִם פִּיגֵּל בַּקּוֹמֶץ - שֶׁפִּיגּוּל וְחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת, שֶׁהַקּוֹמֶץ הוּא הַמַּתִּיר; הָא לָמָּה לִי לְמִיתְנָא כְּלָל? פְּשִׁיטָא, מִי אִיכָּא מַתִּיר אַחֲרִינָא? אֶלָּא לָאו הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּטַעְמָא דְּקוֹמֶץ - מִשּׁוּם דְּאִיכָּא קוֹמֶץ דְּמִנְחַת חוֹטֵא דָּדְמֵי לֵיהּ. **מִשְׁנָה** נִטְמֵאת אַחַת מִן הַחַלּוֹת אוֹ אֶחָד מִן הַסִּדָּרִים - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶם יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה, שֶׁאֵין קָרְבַּן צִיבּוּר חָלוּק. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַטְּמֵא בְּטוּמְאָתוֹ, וְהַטָּהוֹר יֹאכַל. **גְּמָרָא** אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַחֲלוֹקֶת לִפְנֵי זְרִיקָה, אֲבָל לְאַחַר זְרִיקָה - דִּבְרֵי הַכֹּל הַטְּמֵא בְּטוּמְאָתוֹ וְהַטָּהוֹר יֹאכַל. וְלִפְנֵי זְרִיקָה בְּמַאי פְּלִיגִי? אֲמַר רַב פַּפָּא: בְּצִיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת קָא מִיפַּלְגִי,

רבנן

אף על פי כן, מִיפַּגְּלִי השיריים. הָכָא, בשתי יריכות, דְּחַשִּׁיב בְּהוּ בִּזְבִיחָה גּוּפֵיהּ – שחשב מחשבת פיגול על בשר הזבח עצמו, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיתפגל כל הבשר, וגם ירך שמאל.

מסקנת הגמרא בטעמו של רבי יוסי: אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, באמת מודה רבי יוסי לגבי שתי יריכות, שאם פיגל באחת נתפגלה חברתה. כיון שגוף אחד הוא. ושלא כדברי רב הונא. ובישוב הסתירה בדברי רבי יוסי לענין שתי חלות הבאים עם כבשי העצרת, אם הם כגוף אחד או לא. מבארת הגמרא: הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, שמצינו שהַכָּתוּב עָשָׂאָן – החשיבם לשתי החלות של עצרת כגוף אֶחָד, וְמצינו גם שהַכָּתוּב עָשָׂאָן – החשיבם כשְׁנֵי גּוּפִין. ומבארת הגמרא: עשאן הכתוב גוּף אֶחָד, לענין זה דִּמְעַכְּבֵי אַהֲדָדֵי, שאין חלה אחת כשירה בלא חברתה, שנאמר (ויקרא כג יז) 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַה'', ומשמע שתים ולא אחת. וכיון שנאמר 'תִּהְיֶינָה' אין הויה אלא לשון עיכוב. ואותו הכתוב עצמו עשאן אף כשְׁנֵי גּוּפִין, בכך דְּאָמַר רַחֲמָנָא – שקראם 'שְׁתַּיִם', לענין זה דְּהָא לְחוֹדָהּ עֲבִידָא, וְהָא לְחוֹדָהּ עֲבִידָא – שצריך לעשות את לישתה ועריכתה של כל אחת מהחלות בפני עצמה. ולכן, אם עֲרַבִינְהוּ במחשבתו, שחישב לאכול משתיהם כזית, מִתְעָרְבִין ומצטרפים כאילו גוף אחד הם, מפני דְּהַכָּתוּב עָשָׂאָן גּוּף אֶחָד. ואם פְּלִגִינְהוּ – חילקם במחשבתו, שחשב מחשבת פיגול רק על אחת מהם, מִיפַּלְּגִי – מתחלקים הם להיות כשני גופים, ולא נתפגלה השניה. לפי דְּהַכָּתוּב עָשָׂאָן שְׁנֵי גּוּפִין.

הגמרא דנה האם רק בשתי הלחם של עצרת ובלחם הפנים, נחלקו חכמים ורבי יוסי אם נתפגלה השניה, או גם בשאר מנחות. מסתפקת הגמרא: בָּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן, פִּיגֵּל בְּלַחְמֵי תוֹדָה, שהמביא קרבן תודה, מביא עם הקרבן ארבעים לחמים, ומחולקים הם לארבעה מינים, עשרה של חמץ, ושלשים של מצה, שהם עשרה חלות, עשרה רקיקין, ועשרה רבוכה. ובשעת הקרבת הקרבן חישב לאכול מין אחד מהם חוץ לזמנו. מַהוּ, האם גם בזה סובר רבי יוסי שלא נתפגלו כולם, או שמא מודה רבי יוסי בזה שנתפגלו כולם, לפי שקרבן אחד שהוא קרבן התודה, מתיר את כולם, הרי הם כגוף אחד. וכמו כן נסתפק רבי יוחנן, כשפיגל בְּמִנְחַת מַאֲפֶה תנור, שמתנדב אדם להביא מנחת מאפה תנור, שהיא עשר חלות, ויכול להביאם או רקיקין או חלות, ולדעת רבי שמעון (להלן סג.) יכול להביא גם מחצה רקיקין ומחצה חלות. ולדעה זו נסתפק רבי יוחנן כשפיגל במין אחד מהם, מַהוּ – האם לדעת רבי יוסי, לא נתפגל המין השני, או שמא מודה רבי יוסי בזה, שנתפגל הכל, כיון שקומץ אחד לשניהם, הרי הם כגוף אחד.

פושטת הגמרא: תָּנָא לֵיהּ רַב תַּחֲלִיפָא מִמַּעֲרָבָא לרבי יוחנן, ברייתא שאמרו בה בפירוש לדעת רבי יוסי, וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר בְּלַחְמֵי תוֹדָה, וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר בְּמִנְחַת מַאֲפֶה, שאם פיגל במין אחד, לא נתפגל אלא מין זה בלבד.

לאחר שנתבאר בסוגיא לעיל דין פיגל בחלק מהקרבן אם נתפגל כולו, והביאו את דברי הברייתא לגבי מחשבת פיגול בשני כבשי עצרת, על שתי החלות, אם מצטרפים הם לכזית, דנה הגמרא האם שתי מחשבות פיגול בשתי עבודות מצטרפות לשיעור כזית: תָּנוּ רַבָּנַן בתוספתא (זבחים פ"ב הי"ד), לענין כל הקרבנות, שמחשבת פיגול אינה אלא אם חישב על אכילת כזית, לפי שפחות מכזית אינה בכלל אכילה. שאם בְּשָׁעַת שְׁחִיטָה חִישֵׁב לֶאֱכוֹל מבשר הקרבן, חֲצִי זַיִת למחר. וּבְשָׁעַת זְרִיקָה חִישֵׁב לֶאֱכוֹל עוד חֲצִי זַיִת למחר, הרי זה פִּיגּוּל. מִפְּנֵי שֶׁשְּׁחִיטָה וּזְרִיקָה מִצְטָרְפִין.

הגמרא מבררת אם רק שחיטה וזריקה מצטרפים, או גם שאר עבודות: אִיכָּא דְּאָמְרִי, שְׁחִיטָה וּזְרִיקָה, דְּתַרְוַיְיהוּ מַתִּירִין הם, שהשחיטה מקדשת את הדם, וקידוש הרי הוא כהיתר, והזריקה מתירה את הבשר באכילה, ואת האימורים להקטרה. אֵין, מצטרפים הם לשיעור כזית. אבל קַבָּלָה וְהוֹלָכָה, לֹא מצטרפים, אם חישב בשעת קבלה לאכול חצי זית למחר, ובשעת הולכה חישב על עוד חצי זית, לא יצטרפו לפיגול, לפי שאינם מתירים, שקבלה אינה מתירה, ואינה אלא לצורך זריקה. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דהָנָךְ – העבודות הללו, שחיטה וזריקה, דְּמַרְחָקָן – שרחוקים הם אחד מחבירו, שהשחיטה בתחילה והזריקה בסוף, מצטרפים, וְכָל שֶׁכֵּן הָנֵי, קבלה והולכה דְּמִקְרְבָן – שקרובים הם זה לזה, שההולכה תיכף אחר הקבלה היא, ודאי שיצטרפו, אף שאינם מתירים.

הגמרא מקשה על עיקר דברי הברייתא שמחשבה בשתי עבודות מצטרפות לכזית. מקשה הגמרא: אִינִי, וְהָא תָּנֵי לֵוִי בברייתא, אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת, אֵין כל אחת ואחת מהם מִצְטָרְפוֹת לְפִיגּוּל, והם, שְׁחִיטָה וּזְרִיקָה קַבָּלָה וְהוֹלָכָה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, לֹא קַשְׁיָא, הָא – ברייתא זו ששנה לוי שאין עבודות מצטרפות, דעת רַבִּי היא, וְהָא – והברייתא הראשונה שאמרה שמצטרפות, דעת רַבָּנַן היא. דְּתַנְיָא בברייתא לענין שני כבשי עצרת, הבאים עם שתי הלחם, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַכֶּבֶשׂ האחד, על מנת לֶאֱכוֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה זוֹ למחר, וְכֵן שחט את חֲבֵירוֹ – הכבש השני, על מנת לֶאֱכוֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה זוֹ – מהחלה השניה, למחר, רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזֶּה – הקרבן כָּשֵׁר. וכשם שסובר רבי שמחשבה בשחיטת שני הכבשים אינה מצטרפת לכזית, כך סובר לענין שתי עבודות בקרבן אחד, שאינם מצרפת לכזית.

מקשה אביי: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבא, אֵימַר דְּשָׁמְעַת לֵיהּ לְרַבִּי שסובר שאין מצטרפים שני חצאי זיתים לפגל, הוא רק כשכל מחשבה היתה בחֲצִי מַתִּיר, וְחשב רק על חֲצִי אֲכִילָה, וכגון כבשי עצרת שכל כבש הוא חצי מתיר, ואף מחשבת האכילה היתה על חצי אכילה, אבל כשחישב בכּוּלּוֹ מַתִּיר – בשעת עבודת מתיר שלם, וְחשב על חֲצִי אֲכִילָה, מִי שָׁמְעַת לֵיהּ שגם בזה סובר הוא שאינו פיגול, והרי יש לומר שהטעם שהכשיר רבי הוא מפני שלדעתו אין מפגלין בחצי מתיר, וכל כבש חצי מתיר הוא, ולכן אינם מצטרפים, אבל אם חישב בשחיטה ובזריקה, שכל אחת מהם מתיר שלם הוא, שהשחיטה מתרת את הדם, והזריקה מתרת את הבשר, יתכן שמודה רבי שמצטרפים לכזית.

מיישבת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבָּיֵי, וְאִי אִית לֵיהּ לְרַבִּי – ואם כדבריך, שרבי מודה בכּוּלּוֹ מַתִּיר וַחֲצִי אֲכִילָה שפיגול הוא, אם כן היה לו לְגָזוּר גם בחֲצִי מַתִּיר וַחֲצִי אֲכִילָה, שהקרבן יהיה פסול, אָטוּ כּוּלּוֹ מַתִּיר וַחֲצִי אֲכִילָה, שבזה יש חיוב כרת. ומכיון שאמר רבי שהקרבן כשר, על כרחך סובר הוא, שגם בחישב בשני מתירים שלמים על חצי אכילה אינו פיגול.

מוכיחה הגמרא כסברא זו שהיה לו לרבי לגזור: דְּהָא מצינו שרַבִּי יוֹסֵי גָּזַר לפסול במחשבה שאינה פיגול, משום דבר אחר שהוא פיגול, וְמצינו שגם רַבָּנַן גָּזְרִי. מבארת הגמרא: רַבִּי יוֹסֵי גָּזַר, דְּתַנָּן במשנה (לעיל יג.) הקומץ את המנחה על מנת לְהַקְטִיר לְכוֹנָתָהּ לְמָחָר, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים פִּיגּוּל, וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. הרי שלדעת רבי יוסי, אף בדבר שאינו פיגול, משום שסובר הוא שאין מתיר מפגל את המתיר, הקרבן פסול. וְמצינו שרַבָּנַן נַמִּי גָּזְרִי, דְּתַנָּן במשנה להלן (סז.) פִּיגֵּל בַּקּוֹמֶץ וְלֹא בַּלְּבוֹנָה, בַּלְּבוֹנָה וְלֹא בַּקּוֹמֶץ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר פִּיגּוּל הוא, וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, לפי שמפגלים בחצי מתיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין בּוֹ כָּרֵת, עַד שֶׁיְּפַגֵּל בְּכָל הַמַּתִּיר. ומשמע שרק כרת אין בו, אבל מודים הם שהקרבן פסול. והטעם, מפני שגזרו על חצי מתיר משום מתיר שלם. ואם כן, מדברי רבי שאמר בברייתא שמחשבת חצי מתיר וחצי אכילה כשר, מוכח שלדעתו, גם במתיר שלם וחצי אכילה, אינו פיגול. שאם לא כן היה לו לגזור לפסול בחצי מתיר.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אביי לרבא בר רב חנן, הָכִי הַשְׁתָּא – וכי כך נראה בעניין עתה להשוות הנידונים, הרי בְּשִׁלְמָא הָתָם – בנידון של המשנה לעיל (יג.) מובן שגָּזַר רַבִּי יוֹסֵי לפסול בחישב על קוֹמֶץ דִּלְבוֹנָה – הקטרת הלבונה, אף שאינו פיגול, אָטוּ קוֹמֶץ דְּמִנְחָה, שמודה בה רבי יוסי, שאם חישב להקטיר הקומץ של סולת המנחה למחר, שהוא פיגול, שהרי דומים שניהם, וסברא יש בדבר

המשך בעמוד רלט

רַבָּנָן סָבְרִי שהַצִּיץ מְרַצֶּה גם עַל אֲכִילוֹת, ומחמתו הזריקה וההקטרה כשרים, ומתירים את החלק הטהור, ולכן 'הטהור בטהרתו' ונאכל לכהנים, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר שאֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הָאֲכִילוֹת, וכיון שנטמא חלק מהקרבן אין הזריקה וההקטרה כשירות, ואף החלק הטהור לא הותר, ויוצא הכל לבית השריפה.

רב הונא בריה דרב נתן מקשה על דברי רב פפא: אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן לְרַב פָּפָא, היאך ניתן לומר שנחלקו אם ציץ מרצה על האוכלין, וְהָא עוֹלִין – העולים על המזבח, כדם קרבן וקומץ מנחה, שהכל מודים דְּהַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הָעוֹלִין שנטמאו והקרבתם כשירה, וּפְלִיגִי – וגם בהם נחלקו רבי יהודה ורבנן, דְּתַנְיָא בברייתא, נִטְמָא אֶחָד מִן הַבְּזִיכִין של לבונה, המתירים בהקטרתם את לחם הפנים לאכילת הכהנים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶם יֵעָשׂוּ יחד בְּטוּמְאָה, אף שבכך מטמא את הבזיך הטהור, לְפִי שֶׁאֵין קָרְבַּן צִיבּוּר חָלוּק, וכיון שהבזיך שנטמא נעשה בטומאה, שהותרה בציבור, אף השני יכול להעשות בטומאה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַטְּמֵא קרב בְּטוּמְאָתוֹ, וְהַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ ואסור לטמאותו. ומכאן קשה על רב פפא, שאם סברת רבי יהודה מחמת שאין הציץ מרצה על האכילות ואין הזריקה כשירה, אם כן בבזיכין שהקטרתם כשירה כי הציץ מרצה על העולים, היה רבי יהודה צריך להודות שאסור לטמא את הטהור, ומוכח שאף אם הציץ מרצה סבר שאין קרבן ציבור חלוק.

הגמרא מביאה קושיא נוספת על דברי רב פפא: וְעוֹד אָמַר רַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע ראיה מדברי הברייתא (פסחים פ.), רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֲפִילּוּ שֵׁבֶט אֶחָד טָמֵא ביום הקרבת קרבן פסח, וְכָל הַשְּׁבָטִים טְהוֹרִין, יַעֲשׂוּ כל השבטים את הפסח בְּטוּמְאָה, לְפִי שֶׁאֵין קָרְבְּנוֹת צִיבּוּר חָלוּק, וכיון שגם שבט אחד נקרא 'קהל' ומותר לו להקריב בטומאה, שטומאה הותרה בציבור, ממילא הותרו כל הפסחים של אותו יום להיקרב בטומאה. ומקשה רב אשי: וְהָכָא בטומאת השבט, מַאי הַצִּיץ מְרַצֶּה אִיכָּא – איזה ריצוי ציץ יש, והרי הציץ מרצה על טומאה שבקרבנות ולא על טומאה שנטמאו המקריבים, ובהכרח שכאן אין טעמו של רבי יהודה משום שהציץ מרצה, ואם כן מנין שבמשנתינו זהו טעמו.

הגמרא מביאה קושיא נוספת על דברי רב פפא: וְעוֹד, הָאָמַר רַבִינָא, תָּא שְׁמַע ראיה ממשנתינו, נִטְמֵאת אַחַת מִן הַחַלּוֹת של שתי הלחם, אוֹ אֶחָת מִן הַסִּדְּרִין של לחם הפנים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶם – הטמאה והטהורה יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה, לְפִי שֶׁאֵין קָרְבַּן צִיבּוּר חָלוּק ואי אפשר שיהיה חלק ממנו כשר וחלק פסול, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַטְּמֵא בלבד נפסל בְּטוּמְאָתוֹ ויוצא לבית השריפה, וְהַטָּהוֹר אינו נפסל אלא יֵאָכֵל בטהרה לכהנים. ומדייק רבינא: וְאִם אִיתָא – ואם כדברי רב פפא שטעמו של רבי יהודה הוא שאין הציץ מרצה על אכילות, לא היה לו לומר 'לפי שאין קרבן ציבור חלוק', אלא 'לְפִי שֶׁאֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת' מִיבַּעֵי לֵיהּ – טעם זה היה צריך לומר, ומבואר שאין טעמו כדברי רב פפא, אלא כפי שפירש 'שאין קרבן ציבור חלוק'.

הגמרא חוזרת בה מדברי רב פפא, ומבארת באופן שונה: אֶלָּא טעמו של רבי יהודה הוא כפי שאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, תַּלְמוּד עָרוּךְ הוּא בְּפִיו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה, היינו שלמד כן מרבותיו, שֶׁאֵין קָרְבַּן צִיבּוּר חָלוּק, ואם נפסל בחלקו, חל הפסול בכולו, ולכן סבר ששניהם יוצאים לבית השריפה, שהכל פסול, אבל חכמים חולקים על כלל זה ולכן סברו שהטהור אינו נפסל אלא כשר ונאכל לכהנים.

משנה

קרבן תודה מובא בנדר או נדבה כהודאה על נס, ועשייתו כקרבן שלמים, אלא שנוסף בו הבאת ארבעים חלות, כמבואר בפסוק (ויקרא ז יב) 'וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת' וגו'. וכן היו מביאים בעצרת שני כבשים לקרבן שלמים יחד עם שתי הלחם, כמבואר בפסוק (שם כג יז–יט) 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה, שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים וגו', וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם וגו' וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים'. העיקר בקרבנות אלו הם העולים על המזבח, והלחם טפל להם.

משנתינו מבארת מה הדין בקרבן תודה אם פיגל רק בקרבן או רק בלחם: הַתּוֹדָה שנעשתה פיגול, מְפַגֵּלֶת אֶת הַלֶּחֶם – גורמת פיגול אף ללחם הבא עמה, וְאילו הַלֶּחֶם שנעשה פיגול, אֵינוֹ מְפַגֵּל אֶת הַתּוֹדָה. כֵּיצַד, שָׁחַט אֶת הַתּוֹדָה על מנת לֶאֱכוֹל מִמֶּנָּה לְמָחָר שהוא אחר זמן אכילתה, הִיא וְהַלֶּחֶם מְפוּגָּלִין, שהלחם נגרר אחריה ונעשה אף הוא פיגול. אבל שחט את התודה על מנת לֶאֱכוֹל מִן הַלֶּחֶם לְמָחָר שהוא אחר זמן אכילתו, רק הַלֶּחֶם מְפוּגָּל, וְהַתּוֹדָה אֵינָהּ מְפוּגֶּלֶת, שהיא אינה נגררת אחרי הלחם, והאוכלה אינו חייב כרת כדין האוכל פיגול.

המשנה מוסיפה לבאר דין זה גם בכבשי עצרת: הַכְּבָשִׂים – שני כבשי עצרת, שנעשו פיגול, מְפַגְּלִין אֶת הַלֶּחֶם – גורמים פיגול אף לשתי הלחם הבאים עמם, וְאילו הַלֶּחֶם [–שתי הלחם] שנעשה פיגול, אֵינוֹ מְפַגֵּל אֶת הַכְּבָשִׂים. כֵּיצַד, הִשּׁוֹחֵט אֶת הַכְּבָשִׂים על מנת לֶאֱכוֹל מֵהֶן לְמָחָר שהוא אחר זמן אכילתם, הֵם וְהַלֶּחֶם מְפוּגָּלִין, שהלחם נגרר אחריהם ונעשה אף הוא פיגול. אבל אם שחט את הכבשים על מנת לֶאֱכוֹל אֶת הַלֶּחֶם לְמָחָר שהוא לאחר זמן אכילתו, רק הַלֶּחֶם מְפוּגָּל, וְהַכְּבָשִׂים אֵינָן מְפוּגָּלִין.

גמרא

הגמרא מבררת מהו טעם הדין שאם פיגל בתודה, היא והלחם מפוגלים. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מהו טעם הדין שהתודה מפגלת את הלחם, אִילֵימָא – אם נאמר שהטעם מִשּׁוּם דְּרַב כַּהֲנָא – ממה שדרש רב כהנא, דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא, מִנַּיִן לְלַחְמֵי תוֹדָה שֶׁנִּקְרְאוּ גם 'תוֹדָה' סתם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ז יב) 'אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן'. היה הכתוב צריך לכתוב 'והקריב חלות על זבח התודה', ושינה וכתב 'והקריב על זבח התודה חלות', משמע שבמילים 'התודה חלות' בא ללמדינו שהחלות נקראות בשם 'תודה'. ומטעם זה כשפיגל את התודה גם הלחם מפוגל, כיון שאף הוא נקרא תודה ונכלל במחשבתו. מקשה הגמרא: אִי הָכִי, אִיפְּכָא נַמִּי – צריך להיות גם ההיפך, שכשיפגל בחלות אף התודה תהיה פיגול, כיון שהחלות נקראות תודה, ובמשנה שנינו שכשפיגל בחלות לא נתפגלה התודה. מתרצת הגמרא: הָא לֹא קַשְׁיָא – זה אינו קשה, כי רק הַלֶּחֶם אִיקְרֵי [–נקרא] תּוֹדָה, אבל הַתּוֹדָה לֹא אִיקְרֵי – אינה נקראת לֶחֶם, ולכן רק כשפיגל בתודה נכלל הלחם בזה, אולם כשפיגל בלחם אין התודה נכללת בזה.

הגמרא מוכיחה ממשנתינו שאין הטעם משום שהלחם נקרא תודה. מקשה הגמרא: אכן ניתן לומר שהתודה מפגלת את הלחם מטעם זה, אֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי – אולם במה ששנינו בסיפא, הַכְּבָשִׂים מְפַגְּלִין אֶת הַלֶּחֶם וְהַלֶּחֶם אֵינוֹ מְפַגֵּל אֶת הַכְּבָשִׂים, בזה אין לבאר כך, כי הרי לֶחֶם הֵיכָא אַשְׁכְּחָן דְּאִיקְרֵי כְּבָשִׂים – היכן מצאנו שהלחם נקרא כבשים, ובהכרח שאין הלחם מפוגל משום שהוא נקרא כבשים, ואם כן אף בתודה אין הטעם מחמת שהחלות נקראות תודה.

הגמרא מבארת באופן אחר: אֶלָּא (לָאו) הַיְינוּ טַעְמָא – אלא ודאי זהו הטעם, משום שלֶחֶם גְּלַל תּוֹדָה – הלחם נגרר אחר התודה שהוא טפל לה, וכשפיגל בעיקר הקרבן חל הפיגול גם על הלחם שהוא טפל ונמשך אחריו, וְאֵין תּוֹדָה גְּלַל דְּלֶחֶם – התודה אינה נגררת אחר הלחם, שהיא העיקר, ולכך אינה מתפגלת כשפיגל בלחם. וכן בכבשי עצרת, אם פיגל בהם חל הפיגול גם על שתי הלחם, משום שלֶחֶם גְּלַל דְּכְבָשִׂים – הלחם נגרר אחר הכבשים שהוא טפל להם, וְאֵין כְּבָשִׂים גְּלַל דְּלֶחֶם – אין הם נגררים אחר הלחם שאין הם טפלים לו, והפיגול שבלחם אינו מפגל את הכבשים.

הגמרא מבארת מדוע היה צריך לכפול דין זה בתודה ובכבשים: וּצְרִיכִי – גם תודה וגם כבשים, הוצרכו לשנות בהם דין זה, דְּאִי

המשך בעמוד רמ

רש"י

רבנן סברי הציץ מרצה – על טומאת אכילת כהנים, למידוי זריקה שנזרקה עליהן זריקה מעלייתא. ומיהו, כי מרצה ציץ – למידוי קרבן מעליא, אבל טמא לא מישתרי באכילה, דעבר ליה בלאו מ"והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" (ויקרא ז). **ורבי יהודה סבר אין הציץ מרצה** – בטומאה שנגעה בדבר הנאכל לכהנים. הלכך לא הוי זריקה מעליא, ולא מישתרי טהור. **והא עולין** – דדברי הכל ציץ מרצה על טומאה שנגע בעולין למזבח. **בזיכין** – הוו עולין. **יעשו במזבח בטומאה** – יגעם זה לזה אם ירצה. **שאין קרבן ציבור חלוק** – ואפילו אינן! מגיעו בשניהם – טמאים, וקרבן צבור דוחה טומאה בפרק "כיצד צולין" (פסחים פ, א). ואמאי לא הוי טהור בטהרתו? הא ציץ מרצה על העולין, והויא הקטרה מעלייתא, ואסור לטמא את הטהורו! **שבט אחד טמא** – בארבעה עשר בניסן. וסבירא ליה לרבי יהודה: שבט אחד איקרי קהל, הלכך דוחה טומאה, ויעשו כולן בטומאה עמו. **לפי שאין קרבן ציבור** חלוק – ולדברי חכמים, טהורים עושים הראשון, והשבט עושין פסח שני. **רבי יהודה תלמוד ערוך** – ששנאה מרבותיו. **משנה** **והתודה אינה מפוגלת** – והאוכלה אין ענוש כרת. **גמרא** **מאי טעמא** – התודה מפגלת לחם? מדהוה ליה למיכתב "והקריב חלות על זבח התודה", וכתיב: "והקריב על זבח התודה חלות" (תודת שלמיו) דמשמע: תודה הם החלות, הלכך כי אמר "על מנת לאכול תודה למחר" – הוי לחם בכלל. **אבל תודה** – הבהמה לא איקרי לחם, הלכך כי מפגל לחם – לא הויא בהמה בכלל. **הכבשים** – של עצרת. **לחם** גלל **תודה** – תודה עיקר ולחם טפל, דשחיטת תודה מקדשה ללחם, כדאמרינן בפרק "התודה" (מנחות עח, ב): "יקריב קרבנו" – מלמד שאין הלחם קדוש אלא בשחיטת הזבח. וכן לחם גלל כבשים, דשחיטת כבשים מקדשים ללחם בפרק "התכלת" (מנחות מו, א). תודה אין מניפין אותה עם החלות, אבל כבשים מניפין אותם עם החלות, דכתיב (ויקרא כג): "והניף אותם וכתיב על לחם" וגו'. **זה לזה** – כבשים עם לחם. **אימא כו'** – והוא הדין אי תנא כבשים דוה אמינא: התם כי מפגלי כבשים מפגלי חלות, צריכא. **ממנה ומלחמה** – כחצי זית מזה וכן מזה. **השתא זית כולו מלחם** – דהויא מחשבה חמורה דלא בעיא ציורוף, אמרינן במתניתין דלא מיפגל תודה, ממנה ומלחמה דבעי לצרופי מיבעיא? **או לא** – פגלי לחם, דשייר במחשבה. **תודה המפגל** – תודה שסייעה לפגל לחם – אין מתפגל, כדקאמרינן: התודה אינה מפוגלת. **הכא לפגל** – חצי זית של לחם, הבא לפגל גם את התודה ולא פגלהו, אינו דין שלא יתפגל?

שזרע

תוספות

רבנן סברי הציץ מרצה על אכילות — לא למישרייה לטמא באכילה, אלא לענין דלא הוי האי טמא כאבוד ושרוף, אלא חשוב בטהור לענין דשריא זריקה לאידך דטהור גמור. **ורבי** יהודה סבר אין הציץ מרצה — והוה ליה האי טמא כאבוד ושרוף, ולא מהניא זריקה לטהור. אף על גב דרבי יהודה סבירא ליה בפרק "כיצד צולין" (פסחים עז, א): טומאה התורה בציבור, ולא מיבעי ציץ לרצויי. דמאי דהתר הוא בציבור לא מהניא להאי טמא למישרייה באכילה — הוא הדין נמי דלא מהניא למישרייה לטהור, דלענין היתר אכילה לא מהניא, ולא הויא כריצוי ציץ. ולמאן דאמר מרצה — מהניא לטהור ולא מהניא לטמא.

והא עולין דציץ מרצה כו' — ואפילו למאן דאמר בפרק "כיצד צולין" (פסחים עז, ב): אין הציץ מרצה על העולים — הני מילי ביחיד, אבל בציבור מודה דציץ מרצה על העולין. **ופליגי** — משמע דאי משכח תנאי דציץ מרצה על העולין הוה ניחא ליה. ולכאורה כל שכן דהוה קשה טפי, דרבי יהודה דאמר שניהם יעשו בטומאה קסבר דציץ מרצה על העולין, ומתניתין קסבר אין הציץ מרצה על אכילות. ורבנן דאמרי טמא בטומאתו וטהור בטהרתו קסברי אין הציץ מרצה על העולין, ובמתניתין קסברי הציץ מרצה על אכילות!

רבי יהודה אומר אפילו שבט אחד טמא כו' שאין קרבן ציבור חלוק — אף על גב דרבי יהודה סבירא ליה בפרק קמא דיומא (ז, ב) דטומאה הותרה בציבור, מכל מקום איצטריך ליה טעמא דאין קרבן ציבור חלוק בפסח, כיון דיש ביה אכילה, כדמוכח התם. **והכא** מאי ציץ מרצה איכא — פירוש: הא אין הציץ מרצה על טומאת הגוף, כדפירש בקונטרס, ודריש לקמן ב"הקומץ רבה" (כה, א): עון הקדשים הוא נושא ולא עון המקדישים. ובפרק שני דזבחים (כג, א) נמי אמרינן בהדיא דאין הציץ מרצה על טומאת הגוף. והא דאמר בפרק "כיצד צולין" (פסחים עז, א) דלמאן דאמר טומאה דחויה בעיא ציץ לרצויי — היינו לטומאת בשר דמהני ציץ, אבל לטומאת הגוף דלא מהני ציץ — אפילו בלא ציץ. **מנין** ללחמי תודה כו' — לקמן בפרק "התודה" (פ, א) עיקר מילתא. **לחם** איקרי תודה תודה לא איקרי לחם — מהאי טעמא מיתרצא מה שמקשים בפרק "הערל" (יבמות עג, ב) דיש במעשר וביכורים מה שאין כן בתרומה: מאי טעמא דלא ילפינן (ביכורים מתרומה) (תרומה מביכורים) אף על גב דאיתקוש, דדרשינן (פסחים לו, ב): "ותרומת ידך" אלו הביכורים. דביכורים איקרו תרומה תרומה, לא איקריא ביכורים. והא דמקיש להו בפרק "העור והרוטב" (חולין קכ, ב), התם אסמכתא בעלמא אמר.

המפגל אין מתפגל כו' — פירוש: אותו שאתה רוצה לומר שהוא מפגל אתה מודה שאין מתפגל. ובריש מכות (ב, א) רוצה לומר קל וחומר כי האי גוונא גבי "מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה" ונמצאו זוממין, דאין אומרים: יעשה זה בן גרושה תחתיו, משום דאמרינן קל וחומר: ומה המחלל אין מתחלל, בא לחלל ולא חילל — אינו דין שלא יתחלל? ופריך רבינא: אם כן ביטלת תורת עדים זוממין, ומה הסוקל אינו נסקל, הבא לסקול ולא סקל — אינו דין שלא יסקל? ואף על גב דהכא מתקיים הקל וחומר, לענין עדים זוממין שאני, משום טעמא דאם כן ביטלת תורת עדים זוממין. ומה הסוקל כו' פירוש: משום דקים לן הרגו אין נהרגין, משום דדרשינן: "כאשר זמם" ולא כאשר עשה. כך פירש שם בקונטרס. וקשה: אם כן אמאי נקט סקילה יותר משאר מיתות? ומפרש רבינו תם: ומה הסוקל אינו נסקל — דרושה לעולם בסייף, אפילו הרג את חבירו באבן. ועוד נראה דקל וחומר דהכא לא דמי לההוא, דבא לפגל הכא היינו לחם, שבא לפגל חצי זית של תודה על ידי שיצטרף לפוסלה, ולא פיגל — שאינו מצטרף לפוסלה, אינו

דין

רַבָּנַן סָבְרִי: הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: אֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן לְרַב פַּפָּא: וְהָא עוֹלִין, דְּהַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הָעוֹלִין, וּפְלִיגִי! דְּתַנְיָא: נִטְמָא אֶחָד מִן הַבָּזִיכִין - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶם יַעֲשׂוּ בְּטוּמְאָה, לְפִי שֶׁאֵין קָרְבַּן צִיבּוּר חָלוּק; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַטָּמֵא בְּטוּמְאָתוֹ וְהַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ! וְעוֹד אָמַר רַב אַשִׁי: תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ שֵׁבֶט אֶחָד טָמֵא וְכָל הַשְּׁבָטִים טְהוֹרִין - יַעֲשׂוּ בְּטוּמְאָה, לְפִי שֶׁאֵין קָרְבְּנוֹת צִיבּוּר חָלוּק; וְהָכָא מַאי הַצִּיץ מְרַצֶּה אִיכָּא? וְעוֹד הָאָמַר רָבִינָא: תָּא שְׁמַע, נִטְמְאַת אַחַת מִן הַחַלּוֹת אוֹ אַחַת מִן הַסְּדָרִין - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶם יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה, לְפִי שֶׁאֵין קָרְבַּן צִיבּוּר חָלוּק, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַטְּמֵאָה בְּטוּמְאָתוֹ וְהַטָּהוֹר יֵאָכֵל; וְאִם אִיתָא, "לְפִי שֶׁאֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תַּלְמוּד עָרוּךְ הוּא בְּפִיו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁאֵין קָרְבַּן צִיבּוּר חָלוּק. **מִשְׁנָה** הַתּוֹדָה מְפַגֶּלֶת אֶת הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם אֵינוֹ מְפַגֵּל אֶת הַתּוֹדָה. כֵּיצַד? שָׁחַט אֶת הַתּוֹדָה לֶאֱכוֹל מִמֶּנָּה לְמָחָר - הִיא וְהַלֶּחֶם מְפוּגָּלִין; לֶאֱכוֹל מִן הַלֶּחֶם לְמָחָר - הַלֶּחֶם מְפוּגָּל וְהַתּוֹדָה אֵינָהּ מְפוּגֶּלֶת. הַכְּבָשִׂים מְפַגְּלִין אֶת הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם אֵינוֹ מְפַגֵּל אֶת הַכְּבָשִׂים. כֵּיצַד? הִשּׁוֹחֵט אֶת הַכְּבָשִׂים לֶאֱכוֹל מֵהֶן לְמָחָר - הֵם וְהַלֶּחֶם מְפוּגָּלִין, לֶאֱכוֹל אֶת הַלֶּחֶם לְמָחָר - הַלֶּחֶם מְפוּגָּל וְהַכְּבָשִׂים אֵינָן מְפוּגָּלִין. **גְּמָרָא** מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּרַב כָּהֲנָא, דְּאָמַר רַב כָּהֲנָא: מִנַּיִן לְלַחְמֵי תוֹדָה שֶׁנִּקְרְאוּ תוֹדָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת", אִי הָכִי אִיפְּכָא נַמִּי! - הָא לָא קַשְׁיָא, לֶחֶם אִיקְרֵי תּוֹדָה, תּוֹדָה לָא אִיקְרֵי לֶחֶם. - אֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי: הַכְּבָשִׂים מְפַגְּלִין אֶת הַלֶּחֶם וְהַלֶּחֶם אֵינוֹ מְפַגֵּל אֶת הַכְּבָשִׂים, לֶחֶם הֵיכָא אַשְׁכַּחַן דְּאִיקְרֵי כְּבָשִׂים? אֶלָּא לָאו הַיְינוּ טַעְמָא: לֶחֶם גְּלַל תּוֹדָה וְאֵין תּוֹדָה גְּלַל דְּלֶחֶם, לֶחֶם גְּלַל דִּכְבָשִׂים וְאֵין כְּבָשִׂים גְּלַל דְּלֶחֶם. וּצְרִיכִי, דְּאִי אַשְׁמַעִינַן תּוֹדָה - הָתָם הוּא דְּכִי מְפַגֵּל בְּלֶחֶם לָא מִפַּגְּלָא תּוֹדָה, מִשּׁוּם דְּלֵא הוּזְקְקוּ זֶה לָזֶה בִּתְנוּפָה, אֵימָא כִּי מְפַגֵּל בַּלֶּחֶם לִיפַּגְּלֵי נַמִּי כְּבָשִׂים, צְרִיכָא. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר מֵרַב: הִשּׁוֹחֵט אֶת הַתּוֹדָה לֶאֱכוֹל כְּזַיִת מִמֶּנָּה וּמִלַּחְמָהּ לְמָחָר, מַהוּ? לְאִיפַּגּוּלֵי תּוֹדָה לָא מִיבָּעְיָא לִי; דְּשָׁתְּא כּוּלּוֹ מִלַּחְמָהּ לָא מִיפַּגְּלָא, מִמֶּנָּה וּמִלַּחְמָהּ מִיבָּעְיָא? כִּי קָא מִיבָּעְיָא לִי - לְאִיפַּגּוּלֵי לֶחֶם, מִי מִצְטָרְפָה תּוֹדָה לְאִיפַּגּוּלֵי לַלֶּחֶם אוֹ לָא? אֲמַר לֵיהּ: אַף בְּזוֹ, הַלֶּחֶם מְפוּגָּל וְהַתּוֹדָה אֵינָהּ מְפוּגֶּלֶת. - וְאַמַּאי? לֵימָא קַל וָחוֹמֶר: וּמַה תּוֹדָה הַמְפַגֵּל - אֵין מִתְפַּגֵּל, הַבָּא לְפַגֵּל וְלֹא פִּיגֵּל - אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְפַּגֵּל? - וּמִי אָמְרִינַן קַל וָחוֹמֶר כִּי הַאי גַּוְונָא? וְהָתַנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד

שזרע

דין שלא יצטרף להתפגל לעצמו? וכי האי גוונא הוי האי דבסמוך: ומה אוסר אינו נאסר — הגפן שאוסר אינו נאסר, הבא לאסור — דהיינו זרעים שבאין לאסור הגפן על ידי צירופם שנעשין כלאים, ולא אסר, אינו דין שלא יאסר על ידי צירוף של גפן? ומהאי טעמא נמי ניחא במתניתין דשוחט את התודה לאכול הלחם, שהלחם מפוגל והתודה אינה מפוגלת, ולא אמרינן קל וחומר. **שזרע** כרמו של חבירו סמדר — הא דנקט סמדר — לאשמועינן דהגפנים התירו, מטעם דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. דלא תימא: מה שהתירו את הגפנים — משום דנגמרו ולא הוסיפו מאתים, ולא משום דאין אדם אוסר. **ואסרו** את הזרעים — היינו דלא כרבי יאשיה דאמר: עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. וכמה סתם משניות דלא כוותיה, אף על גב דקיימא לן כוותיה, כדאיתא בברכות (כב, א) ובחולין בפרק "ראשית הגז" (קלו, ב): נהוג עלמא כתלתא סבי, כרבי יאשיה בכלאים. ואמרינן בפרק קמא דקדושין (לט, א) גבי הדוא דזרע חיטי ושערי בי גופני: ליתי מר נישמתיה! אמר ליה: לא צהריתו בה, לא קיימא לן כרבי יאשיה? פירוש: בתמיה.

והתירו הגפנים — היינו כרבי יוסי ורבי שמעון דמסכר גפנו על גבי תבואתו של חבירו, דאמר בסוף "הערל" (יבמות פג, ב): אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וצריך לומר דתבואה דהתם לאו בסתם תבואה של חמשה מינין, דאם כן הוי דאורייתא כמו קבוס ולוף דמסקינן הכא דאסור, והיכי מסיק רבי יוסי דשרי? אלא דרב פוסק התם כרבנן. **אפשר** לשנותן לזבח אחר — בתוספתא דזבחים אין הלשון כן. וגרס התם, אמר: אף אני לא אמרתי אלא בשקדשו בכלי, אמרו לו: אף על פי שנתקדשו אפשר לשנותן לזבח אחר. "וקדשו בכלי" דתוספתא היינו "באים עם הזבח" דהכא. ואם תאמר: דהשתא משמע דלרבנן דאפשר לשנותן לזבח אחר אפילו לאחר שחיטה. ולקמן בפרק "התודה" (עט, א) תנן: הנסכים שקדשו בכלי ונמצא זבח פסול, אם יש זבח אחר יקרבו עמו. ופריך בגמרא (שם עמוד ב), והאמר רב חסדא: שמן שהפרישו לשם מנחה זו — פסול לשם מנחה אחרת! ומשני: לב בית דין מתנה עליהם, אם הוצרכו הוצרכו, ואם לאו יהו לזבח אחר. אלמא דאסור לשנותן אם לא משום תנאי בית דין! ואין לומר דהא דאמרו רבנן נמי הכא אפשר לשנותן — היינו משום תנאי בית דין. חדא, מי לא עסקינן בקרבן יחיד? דלא שייך ביה לב בית דין? ועוד, לוג שמן דאשם מצורע לא משכחת אלא ביחיד! ועוד, דאין לב בית דין מתנה אלא היכא דלא הוצרכו, אבל אם הוצרכו אי אפשר לשנותו! ונראה לפרש, דסוגיא דהתם כרבי מאיר. ואם תאמר: והלא רב חסדא סתמא ככולי עלמא, כדמפרש טעמא התם — משום דשמן גופא דמנחה הוא, ומאי קשיא ליה מרב חסדא ממתניתין דהתם? תיקשי ליה הא דרבנן דהכא! ושמא כמו כן היה יכול להקשות, אלא מקשה אסתם מתניתין, דאפילו לרבי מאיר אפשר לשנותו. והא דלא פריך מסתם מתניתין דהתם, מדרבי מאיר גופיה אדרבי מאיר דהכא — משום דלא נזכר שם רבי מאיר בהדיא. וכן מילתא דזעירי דהתם נמי אליבא דרבי מאיר אתיא, דקאמר התם (מנחות עט, א): אין הנסכים מתקדשין אלא בשחיטת הזבח, פירוש: לענין שלא לשנותן (לענין) לזבח אחר. ולא כמו שפירש שם בקונטרס לענין ליפסל בלינה, דלענין לינה ודאי מיפסלי משקדשו בכלי, דאמר בסוף "רבי ישמעאל" (שם עב, ב) גבי שתי הלחם דאי תנור מקדש מיפסלי בלינה. ועוד, בסוף "לולב וערבה" (סוכה נ, א) קאמר זעירי גופיה דאי מייתי במקודשת איפסלו להו בלינה, ומשנה שלמה שנינו בפרק שני דמעילה (י, א) גבי נסכים: קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בלינה. מיהו ההיא יש לדחות, דדוקא בנסכים הבאים בפני עצמן, וכמו שפירשתי דאיירי לענין שלא לשנותן לזבח אחר. והא דפריך התם ממתניתין דקתני: אם יש זבח אחר יקרבו עמו, מאי לאו דאיפסול בשחיטה — הכי פריך: דמכשר דווקא משום דאיכא זבח אחר

שזרע – משלו. **סמדר** – כבר חנטו ענבים, וכן היה מעשה ואסרו את הזרעים. טעמא מפרש לקמן. **האוסר** – גפנים האוסרים את הזרעים. **הבא לאסור** – זרעים. **קנבוס** = קנבא. **לוף** = מיני קיטניות. **אסרה תורה** – בכרם, אין זרעם כלה, שיש להם שרש. לישנא אחרינא: קנבוס ולוף אסרה תורה – דכתיב (דברים כב): "כרמך כלאים" – זרעים הדומין לכרם, ובהנך תולין אשכולות בעין ענבים. **בעל הכרם לא עבר איסורא אלא הבא אכתי** – איכא למיפרך: לימא קל וחומר. **כל שכן אכבשים** – מצטרפין הן והלחם לפגל הלחם. **אבל תודה לא** – פשיט ליה דלא פגיל לחם. **בעי רבי אבא זוטי בו' מחבירו** – ולא פירש כבש. **ולא מיפגל** – כדקתני במתניתין בסיפא: שחט אחד מן הכבשים לאכול מחבירו למחר שניהם כשרים, דאין מתיר מפגל את המתיר. או דלמא: "חבירו" – לחם משמע ומפגל לחם. **משנה מפגל את הנסכים** – שהשותה מהם חייב כרת משום פיגול. שמשקדשו בכלי שוב אין להן פדיון, וקדושתן קדושה. **גמרא שדם הזבח מתירן ליקרב** – והוי דבר שיש לו מתירין למזבח, ונוהג בהן פיגול, דכל דבר שיש לו מתירין יש בו פיגול, במסכת יומא בפרק "הוציאו לו" (ס, א). **ונסכיו מכאן ועד עשרה ימים** – דאמר מר לקמן (מנחות מד, ב): "מנחתם ונסכיהם" – אפילו למחר, אלמא לאו מזבידה נינהו. **אף אני לא אמרתי** – אם פיגל בזבח שידו הנסכים שיביא לסוף עשרה ימים מפוגלים, אלא בבאים עם הזבח. **אמרו לו אפשר לשנותו לזבח אחר** – הלכך לא מיפגלי. **בשחיטה** – דהאיך הוקבעו לזבח זה, ואין רשאין לשנותם לאחר. **כלחמי תודה** – שהשחיטה קובעתו, כדאמרינן ב"התודה" כדפרישית לעיל. **לוג שמן כו'** – אם פיגל בשחיטת האשם.

מתירו

שֶׁזָּרַע כַּרְמוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ סְמָדָר, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָסְרוּ אֶת הַזְּרָעִים וְהִתִּירוּ אֶת הַגְּפָנִים; וְאַמַּאי? לֵימָא קַל וָחוֹמֶר הוּא: וּמַה הָאוֹסֵר אֵינוֹ נֶאֱסָר, הַבָּא לֶאֱסוֹר וְלֹא אָסַר אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְתֵאָסֵר! - הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם קַנְבּוֹס וְלוּף אָסְרָה תּוֹרָה, דִּתְנַן: הָיְתָה שָׁדֵהוּ זְרוּעָה קַנְבּוֹס וְלוּף - לֹא יְהֵא זוֹרֵעַ עַל גַּבֵּיהֶם, שֶׁהֵן עוֹשׂוֹת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים; שְׁאָר זְרָעִים מִדְּרַבָּנַן הוּא דַּאֲסִירִי, הַאי דְּעָבֵיד אִיסּוּרָא קַנְסוּהּ רַבָּנַן, הַאי דְּלָא עָבֵיד אִיסּוּרָא לָא קַנְסוּהּ רַבָּנַן, אֲבָל הָכָא לֵימָא קַל וָחוֹמֶר! וְאִיבָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַכְּבָשִׂים. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר מֵרַב: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַכְּבָשִׂים לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת מֵהֶן וּמִלַּחְמָן, מַהוּ? לְאִיפַּגּוּלֵי כְּבָשִׂים לָא קָא מִיבָּעְיָא לִי, הְשִׁתָּא כּוּלּוֹ מִלֶּחֶם לָא מִפַּגְּלִי, מֵהֶן וּמִלַּחְמָן מִיבָּעְיָא? כִּי קָא מִיבָּעְיָא לִי - לְאִיפַּגּוּלֵי לֶחֶם, מִי מִצְטָרְפִי כְּבָשִׂים לְאִיפַּגּוּלֵי לַלֶּחֶם אוֹ לָא? אָמַר לֵיהּ: אַף בָּזוֹ, הַלֶּחֶם מְפוּגָל וְהַכְּבָשִׂים אֵינָן מְפוּגָלִין. - וְאַמַּאי? לֵימָא קַל וָחוֹמֶר: וּמַה הַמְפַגֵּל אֵינוֹ מִתְפַּגֵּל, הַבָּא לְפַגֵּל וְלֹא פִיגֵּל - אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְפַּגֵּל! - וּמִי אָמְרִינַן קַל וָחוֹמֶר כִּי הַאי גַּוְנָא? וְהָתַנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁזָּרַע כַּרְמוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ סְמָדָר וכו', וְאַמַּאי? לֵימָא קַל וָחוֹמֶר: מַה הָאוֹסֵר אֵינוֹ נֶאֱסָר, הַבָּא לֶאֱסוֹר וְלֹא אָסַר אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְאַסֵּר! - הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם קַנְבּוֹס וְלוּף אָסְרָה תּוֹרָה, שְׁאָר זְרָעִים מִדְּרַבָּנַן הוּא דַּאֲסִירִי, הַאי דְּעָבַד אִיסּוּרָא קַנְסוּהּ רַבָּנַן, דְּלָא עָבַד אִיסּוּרָא לָא קַנְסוּהּ רַבָּנַן; אֲבָל הָכָא לֵימָא קַל וָחוֹמֶר! מַאן דְּמַתְנֵי לָהּ אַתּוֹדָה - כָּל שֶׁכֵּן אַכְּבָשִׂים, וּמַאן דְּמַתְנֵי לָהּ אַכְּבָשִׂים - כְּבָשִׂים הוּא דְּהוּזְקְקוּ זֶה לָזֶה לִתְנוּפָה, אֲבָל תּוֹדָה דְּלֹא הוּזְקְקָה זֶה לָזֶה לִתְנוּפָה - לָא. רַבִּי אַבָּא זוּטִי בְּעֵי לָהּ הָכִי, בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר מֵרַב: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַכֶּבֶשׂ לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת מֵחֲבֵירוֹ לְמָחָר, מַהוּ? "חֲבֵירוֹ" כֶּבֶשׂ מַשְׁמַע וְלָא מְפַגֵּל, אוֹ דִּלְמָא לֶחֶם מַשְׁמַע וּמְפַגֵּל לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ, תְּנִיתוּהָ: שָׁחַט אֶחָד מִן הַכְּבָשִׂים לֶאֱכוֹל מִמֶּנּוּ לְמָחָר - הוּא פִּיגּוּל וַחֲבֵירוֹ כָּשֵׁר, לֶאֱכוֹל מֵחֲבֵירוֹ לְמָחָר - שְׁנֵיהֶם כְּשֵׁרִים; אֶלָּמָא "חֲבֵירוֹ" כֶּבֶשׂ מַשְׁמַע! - דִּלְמָא דְּפָרֵישׁ וְאָמַר: "חֲבֵירוֹ כֶּבֶשׂ". **מִשְׁנָה** הַזֶּבַח מְפַגֵּל אֶת הַנְּסָכִים מִשֶּׁקֻּדְּשׁוּ בַּכֶּלִי, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. הַנְּסָכִים אֵינָן מְפַגְּלִים אֶת הַזֶּבַח. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח לֶאֱכוֹל מִמֶּנּוּ לְמָחָר - הוּא וּנְסָכָיו מְפוּגָּלִין, לְהַקְרִיב נְסָכָיו לְמָחָר - הַנְּסָכִים מְפוּגָּלִין, הַזֶּבַח אֵינוֹ מְפוּגָּל. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: נִסְכֵּי בְהֵמָה חַיָּיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל, מִפְּנֵי שֶׁדַּם הַזֶּבַח מַתִּירָן לְקָרֵב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר: וַהֲלֹא אָדָם מֵבִיא זְבָחוֹ הַיּוֹם וּנְסָכָיו עַד עֲשָׂרָה יָמִים! אָמַר לָהֶן: אַף אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בַּבָּאִין עִם הַזֶּבַח. אָמְרוּ לוֹ: אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹתוֹ לְזֶבַח אַחֵר. אֲמַר רָבָא, קָסָבַר רַבִּי מֵאִיר: הוּקְבְּעוּ בִּשְׁחִיטָה, כְּלַחְמֵי תוֹדָה. תָּנוּ רַבָּנַן: לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מִצְוָרָע חַיָּיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל, מִפְּנֵי שֶׁדַּם אָשָׁם מַתִּירוֹ לִבְהוֹנוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר: וַהֲלֹא אָדָם מֵבִיא אַשְׁמוֹ הַיּוֹם וְלוּגוֹ מִיכָּן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים! אָמַר לָהֶן: אַף אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בַּבָּא עִם הָאָשָׁם. - אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹתוֹ לְאָשָׁם אַחֵר. אֲמַר רָבָא, קָסָבַר רַבִּי מֵאִיר: הוּקְבְּעוּ בִּשְׁחִיטָה, כְּלַחְמֵי תוֹדָה.

משנה

אחר

שֶׁזָּרַע את זרעיו בכַּרְמוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, כשהגפנים היו סְמָדַר [–לאחר חנטה], וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָסְרוּ אֶת הַזְּרָעִים מחמת כלאי הכרם, וְהִתִּירוּ אֶת הַגְּפָנִים. מקשה הגמרא: וְאַמַּאי – מדוע אסרום, לֵימָא קַל וָחוֹמֶר הוּא, וּמָה הָאוֹסֵר אֵינוֹ נֶאֱסָר – ומה הגפנים האוסרים את הזרעים, הם עצמם לא נאסרו, הַבָּא לֶאֱסוֹר וְלֹא אָסַר – זרעים הקלים מהם, שלא אסרו את הגפנים, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְאָסֵר. ומוכח שלא חששו חכמים לסברת קל וחומר זה, ואם כן אף על רב לא יקשה מחמת הקל וחומר.

הגמרא דוחה ההוכחה מברייתא זו. מקשה הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא – וכי משם אתה סובר להוכיח כן, והרי הָתָם – בכלאי הכרם, דווקא קַנְבּוֹס וְלוּף אָסְרָה תּוֹרָה, שיש להם שורש ואין זרעם כלה, (דִּתְנַן במשנה (כלאים פ"ב מ"ה) לגבי מי שהיתה שדהו זרועה, ורוצה לזרוע מין אחר, צריך להמתין שיתליע הזרע הראשון ולחרוש את השדה, שכך יכלה הזרע הראשון ולא יהיו כלאים כשיזרע זרע אחר, אבל הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה קַנְבּוֹס וְלוּף, לֹא יְהֵא זוֹרֵעַ עַל גַּבֵּיהֶם, ואין מועיל להמתין שיתליעו ולחרוש, כיון שֶׁהֵן עוֹשׂוֹת לְשֵׁלֶשׁ שָׁנִים, וכל זמן זה השורש שלהם קיים), אבל הברייתא מדברת בשְׂאָר זְרָעִים, שמִּדְּרַבָּנָן הוּא דַּאֲסִירִי, ובאיסור דרבנן סברא היא, דהַאי דְּעָבֵיד אִיסּוּרָא – זה שעשה איסור וזרע בכרם, קָנְסוּהוּ רַבָּנָן – קנסוהו חכמים ואסרו את זרעיו, אבל הַאי דְּלֵא עָבֵיד אִיסּוּרָא – בעל הכרם שלא עשה איסור, לֹא קָנְסוּהוּ רַבָּנָן, ולא אסרו את גפניו מחמת מעשיו של הזורע, וכיון שיש טעם לקנוס באופן זה, לא שייך קל וחומר. אֲבָל הָכָא, בשוחט תודה לאכול ממנה ומלחמה למחר, שהוא איסור מהתורה, קשה לֵימָא קַל וָחוֹמֶר, מה התודה המפגלת, אינה מפוגלת, הלחם שבא לפגל ולא פיגל כל שכן שלא יתפגל.

הגמרא מביאה לשון אחרת: וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַכְבָּשִׁים – יש ששנו שמועה זו על המפגל בכבשים ובשתי הלחם.

בְּעָא מִינֵּיהּ [–שאל] רַבִּי אֶלְעָזָר מֵרַב, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַכְּבָשִׂים של בעצרת, על מנת לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת אחד מֵהֶן וּמִלַּחְמָן לאחר זמן אכילתם, מַהוּ.

ומפרש רבי אלעזר את שאלתו: לְאִיפְּגוּלֵי כְּבָשִׂים, לֹא קָא מִיבַּעְיָא לִי – לגבי הכבשים, אין להסתפק שמא הם פיגול, והראיה, הַשְׁתָּא – מאחר ששנינו שכאשר הכזית שפיגל בו היה כּוּלּוֹ מִלֵּחֶם, שזו מחשבה גמורה בכזית שלם בלא צירופים, לֹא מַפְּגְלִי הכבשים, שהלחם אינו מפגל את הכבשים, אם כן כשחשב על כזית מֵהֶן וּמִלַּחְמָן, שאין כזית מן הלחם אלא רק בצירוף עם הכבשים, מִיבַּעְיָא – וכי צריך לומר שאין הלחם מפגל את הכבשים, הרי אין בו שיעור שלם. כִּי קָא מִיבַּעְיָא לִי – הדבר שנסתפקתי בו, לְאִיפְּגוּלֵי לֶחֶם – אם הלחם נעשה פיגול, מִי מִצְטָרְפִי כְּבָשִׂים לְאִיפְּגוּלֵי לַלֶּחֶם – האם מצטרף חצי הזית של הכבשים לחצי זית של הלחם, כיון שהכבשים מפגלים את הלחם, והלחם פיגול, אוֹ לֹא, כיון שהם שני מינים, ואם כן לא פיגל בכזית ואין כאן פיגול.

אָמַר לֵיהּ רב לרבי אלעזר, אַף בָּזוֹ הדין שוה למה ששנינו במשנתינו, שהַלֶּחֶם מְפוּגָל כיון שהכבשים מפגלים את הלחם ולפיכך מצטרפים עם הלחם לכזית וחל הפיגול בלחם, וְהַכְּבָשִׂים אֵינָן מְפוּגָלִין, כיון שהלחם אינו מפגל את הכבשים ועל כן אינו מצטרף עם הכבשים בכדי לפגל אותם.

הגמרא מקשה על דברי רב: וְאַמַּאי – מדוע הלחם מפוגל, לֵימָא קַל וָחוֹמֶר, וּמָה הַמְפַגֵּל אֵינוֹ מִתְפַּגֵּל – החצי זית של הכבשים, שלדברי רב מסייע לפגל את הלחם, והוא אינו מתפגל כפי שאמר רב שהכבשים אינם מפוגלים, הַבָּא לְפַגֵּל וְלֹא פִּיגֵּל, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְפַּגֵּל – החצי זית של הלחם שהוא קל ממנו, שהרי לדברי רב לא פיגל בכבשים, כל שכן שהוא עצמו אינו מפוגל.

הגמרא מוכיחה שאין לומר קל וחומר כזה. מקשה הגמרא: וּמִי אָמְרִינַן קַל וָחוֹמֶר כִּי הַאי גַּוְנָא – וכי אומרים קל וחומר כזה, וְהָתְנְיָא בברייתא, מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁזָּרַע בתוך כַּרְמוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, כשהיו הגפנים סְמָדַר וכו', והורו חכמים שהזרעים אסורים והגפנים מותרים, וְאַמַּאי – ומדוע אסרו, לֵימָא קַל וָחוֹמֶר הוא, מָה הָאוֹסֵר אֵינוֹ נֶאֱסָר – הגפנים האוסרים את הזרעים, הם עצמם לא נאסרו, הַבָּא לֶאֱסוֹר וְלֹא אָסַר – זרעים הקלים מהם, שלא אסרו את הגפנים, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְאָסֵר – כל שכן שלא ייאסרו. ומוכח שלא חששו חכמים לקל וחומר זה, ואף על רב לא יקשה מחמת הקל וחומר.

הגמרא דוחה שאין להוכיח מברייתא זו. מקשה הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא – וכי משם אתה מוכיח כן, והרי הָתָם – בכלאי הכרם, דווקא קַנְבּוֹס וְלוּף אָסְרָה תּוֹרָה, אבל הברייתא מדברת בשְׂאָר זְרָעִים, שמִּדְּרַבָּנָן הוּא דַּאֲסִירִי, ובאיסור דרבנן סברא היא, דהַאי דְּעָבֵד אִיסּוּרָא – זה שעשה איסור וזרע בכרם, קָנְסוּהוּ רַבָּנָן ואסרו את זרעיו, אבל דְּלֵא עָבֵד אִיסּוּרָא – בעל הכרם שלא עשה איסור, לֹא קָנְסוּהוּ רַבָּנָן, ולא אסרו את גפניו מחמת מעשי בעל הזרעים, וכיון שיש טעם לקנוס באופן זה, לא שייך קל וחומר. אֲבָל הָכָא לגבי השוחט את הכבשים לאכול מהם ומלחמם למחר, שהאיסור מהתורה, קשה לֵימָא קַל וָחוֹמֶר, מה הכבשים המפגלים, אינם מפוגלים, הלחם שבא לפגל ולא פיגל כל שכן שלא יתפגל.

הגמרא מבארת שהלשונות נחלקו לגבי המפגל בתודה ובלחמה: מַאן דְּמַתְנֵי לָהּ אַתּוֹדָה – השונה שמועה זו לגבי תודה, כָּל שֶׁכֵּן ששנה דין זה אַכְבָּשִׂים, וּמַאן דְּמַתְנֵי לָהּ אַכְבָּשִׂים – אבל השונה שמועה זו לגבי הכבשים, סובר שכְּבָשִׂים הוּא דְּהוּזְקְקוּ זֶה לָזֶה לִתְנוּפָה – דווקא בכבשים שהוצרכו להיות מונפים עם הלחם, מצטרפים ללחם לפגל בו, שלגבי זה הם כמין אחד, אֲבָל תּוֹדָה דְּלֵא הוּזְקְקָה זֶה לָזֶה בִּתְנוּפָה – שאין בה תנופה עם הלחם, לֹא – לא היה בזה ספק, ופשוט שאין התודה מצטרפת עם הלחם, ואף הלחם אינו מפוגל.

רבי אבא זוטי שנה שמועה זו לגבי דין אחר: רַבִּי אַבָּא זוּטֵי כָּעֵי לָהּ הָכִי – שנה כך.

בְּעָא מִינֵּיהּ [–שאל] רַבִּי אֶלְעָזָר מֵרַב, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַכְּבָשׂ, היינו אחד משני כבשי עצרת, על מנת לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת מֵהֶחָרוּ לְמָחָר – לאחר זמנו, מַהוּ, שכיון שלא פירש, יש להסתפק האם מחשבתו על 'חֲבֵירוֹ', כְּבֶשׂ מַשְׁמַע – משמעות דבריו על הכבש השני, וְלֹא מְפַגֵּל כלום, כמבואר להלן במשנה (טז.) שאם חשב מחשבת פיגול על הכבש השני, שניהם כשרים, אוֹ דִּלְמָא – שמא 'חבירו' לֶחֶם מַשְׁמַע – על הלחם המובא יחד עם הכבש, וּמְפַגֵּל לֵיהּ – ופיגל את הלחם, כמבואר במשנתינו (לעיל ע"א) שהכבשים מפגלים את הלחם.

אָמַר לֵיהּ רב לרבי אלעזר, תְּנִיתּוּהָ – שנינו זאת כבר במשנה (להלן טז.), שָׁחַט אֶחָד מִן הַכְּבָשִׂים על מנת לֶאֱכוֹל מִמֶּנּוּ לְמָחָר – לאחר זמנו, הכבש שחשב עליו הוּא בלבד פִּיגּוּל, וְחֲבֵירוֹ – הכבש השני, כָּשֵׁר. חשב בשחיטת אחד מן הכבשים לֶאֱכוֹל מֵחֲבֵירוֹ לְמָחָר, שְׁנֵיהֶם כְּשֵׁרִים. אֲלָמָא – מסוף דברי המשנה מוכח, ש'חֲבֵירוֹ' כֶּבֶשׂ מַשְׁמַע, כי אם משמע על הלחם, הרי הדין שהלחם מפוגל, וכיון ששנינו ששניהם כשרים, מוכח ש'חבירו' היינו הכבש השני.

הגמרא דוחה את הוכחת רב: דִּלְמָא – שמא מדובר דְּפָרִישׁ וְאָמַר 'חֲבֵירוֹ כֶּבֶשׂ', ולא חשש התנא להאריך ולפרש כל דבריו, אבל כשאמר 'חבירו' ולא פירש, שמא כוונתו על הלחם.

משנה

נתבאר במשנה לעיל (ע"א) שהמפגל בעיקר הקרבן נמשך הפיגול על כל הטפל לו, אבל פיגול בטפל אינו נמשך על העיקר. משנתינו מבארת אופן נוסף בדין זה: הַזֶּבַח – שנתפגל, מְפַגֵּל גם אֶת הַנְּסָכִים, שהם טפלים לו, אבל רק מְשֻׁקְּדָשׁוּ בַּכֵּלִי – שבשעה שפיגל בזבח כבר נתקדשו הנסכים בכלי שרת, אבל קודם לכן אין בהם קדושת הגוף ואפשר לפדותם, ואין בהם פיגול, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אולם הַנְּסָכִים שנתפגלו, אֵינָן מְפַגְּלִים אֶת הַזֶּבַח. כֵּיצַד, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח, על מנת לֶאֱכוֹל מִמֶּנּוּ לְמָחָר – לאחר זמנו, הוּא וְנִסְכָּיו מְפוּגָלִין, שהנסכים נגררים אחריו, אבל השוחט את הזבח על מנת לְהַקְרִיב את נִסְכָּיו לְמָחָר, רק הַנְּסָכִים מְפוּגָלִין, אבל הַזֶּבַח אֵינוֹ מְפוּגָל, שהוא

המשך בעמוד לח

המשך ביאור למס' מנחות ליום חמישי עמ' ב

משנה

משנה זו עוסקת בדין פיגל בחלק מהקרבן, אם כל הקרבן נתפגל. ומביאה המשנה שתי קרבנות שבכל אחד מהם יש שני חלקים. הראשון, קרבן מנחת ביכורים, והוא שתי הלחם הבא בעצרת, מתבואה חדשה של השנה. ועמם מקריב שני כבשים לקרבן שלמים, ומניפם הכהן ביחד. והקרבת כבשים אלו מתירה ומקדשת את שתי הלחם, לאכילת הכהנים. והשני הוא קרבן לחם הפנים, הבא בכל שבת, שמניח על השולחן שתי מערכות של לחם, ובכל מערכה שש חלות, ועל כל מערכה מניח גם כלי ובו קומץ לבונה. ולשבת הבאה, מקטיר הלבונה על המזבח הפנימי, ולאחר מכן מתחלקות החלות לכהנים.

שָׁתַט שְׁנֵי כְבָשִׂים שהם קרבן שלמים של עצרת, הבאים ומונפים ביחד עם שתי הלחם, והם מקדשים ומתירים את שתי הלחם לכהנים. ובשעת שחיטתם היתה דעתו **לֶאֱכוֹל אַחַת מִן הַחַלּוֹת** – משתי הלחם של עצרת, **לְמָחָר**, לאחר זמן אכילתן, שזמן אכילת החלות הוא רק ביום עצרת, ולמחר חוץ לזמנו הוא. וכן אם **הִקְטִיר שְׁנֵי בְזִיכִין** – שתי הכפות שמונחות בהם הלבונה על שולחן של לחם הפנים, ובשעת הקטרתם היתה דעתו **לֶאֱכוֹל אֶחָד מִן הַסִּדְרִים** של לחם הפנים, **לְמָחָר**, לאחר זמן אכילתו, שזמן אכילת לחם הפנים הוא רק ביום השבת, ולמחר חוץ לזמנו הוא. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אוֹתוֹ הַחַלָּה** משתי הלחם, **וְאוֹתוֹ הַסִּדֶּר** מלחם הפנים, **שֶׁחִישֵּׁב עָלָיו, פִּגּוּל הוּא, וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. וְהַשֵּׁנִי** שלא חישב עליו לאוכלו חוץ לזמנו, אינו פיגול אלא רק **פָּסוּל הוּא וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה וָזֶה פִּגּוּל, וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת.**

גמרא

הגמרא מבררת את טעמו של רבי יוסי שאין הפיגול חל אלא רק בדבר שחשב עליו מחשבת פיגול: **אָמַר רַב הוּנָא, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי יוֹסֵי**, גם אם **פִּגֵּל כַּיָּדֵךְ שֶׁל יָמִין**, כלומר, שחישב בשעת עבודת הקרבן על רגל ימין לאוכלו חוץ לזמן אכילתו, **לֹא נִתְפַּגְּלָה יָדֵךְ שֶׁל שְׂמֹאל**, והאוכלו אינו חייב כרת. מברר רב הונא: **מַאי טַעְמָא**, והרי כיון שנתפגל חלק מהקרבן, כל הקרבן כולו פיגול הוא. מבאר רב הונא: **אִיכְּעֵית אֵימָא סְבָרָא, וְאִיכְּעֵית אֵימָא קְרָא. אִיכְּעֵית אֵימָא סְבָרָא, שֶׁלֹּא** יתכן שתהא **עֲדִיפָא מַחֲשָׁבָה** של פיגול, **מִמַּעֲשֶׂה הַטּוּמְאָה, שֶׁאִילּוּ אִיטַּמֵּי חַד אֶבֶר** – אבר אחד, לאחר שהופרש משאר כל הבשר, **מִי אִיטַּמֵּי לֵיהּ כּוּלֵּיהּ**, ודאי שאין הדבר כן, ורק במה שנעשה בו מעשה הטומאה טמא, וכמו כן במחשבת פיגול, אין מתפגל אלא האבר שחשב עליו. **וְאִיכְּעֵית אֵימָא קְרָא**, שנאמר בפסוק לענין קרבן שחשבו עליו מחשבת פיגול (ויקרא ז יח) **'וְהַנֶּפֶשׁ הָאוֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא'**. ויש ללמוד מזה, שרק האוכל **מִמֶּנּוּ** מתחייב כרת, **וְלֹא** האוכל **מֵחֲבֵירוֹ**.

הגמרא מקשה על דברי רב הונא שאמר שלדעת רבי יוסי פיגל בירך של ימין לא נתפגלה ירך של שמאל. מקשה הגמרא: **אִיתִיבֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא**, שנינו ברייתא לענין שני כבשי עצרת ושתי הלחם (**וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**) **לְעוֹלָם אֵין בּוֹ** – בשתי הלחם **כָּרֵת** על אכילתם, כשחשב עליהם מחשבת פיגול, אלא **עַד שֶׁיְּפַגֵּל** – שיחשוב מחשבת פיגול [לאכול חוץ לזמנו] **בְּשָׁתֵיהֶן בְּכַזַּיִת** – לאכול כזית משתיהם יחד, חוץ לזמנו, ואז שתי הלחם מתפגלים וחייבים עליהם כרת.

מדייקת הגמרא: **בְּשָׁתֵיהֶן אֵין** – רק אם חישב מחשבת פיגול על שתי הלחם, הוא ששתיהם פיגול, אבל אם לא חשב אלא **בְּאַחַת מֵהֶן, לֹא** נתפגלה השניה. מברר רב נחמן: **מַנִּי** – כדעת מי מהתנאים סוברת ברייתא זו, **אִילֵימָא כְּרַבָּנַן** שבמשנתינו, אין זה יתכן, שהרי לדעתם **אֲפִילּוּ** אם לא חישב אלא **בְּאַחַת מֵהֶן, נַמִּי** – השניה גם כן פיגול היא, ובברייתא משמע שרק אם חישב בשתיהם הוא שנתפגלו שתיהם. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שברייתא זו דעת **רַבִּי יוֹסֵי** היא, ואם כן, מוכיח רב נחמן שלא כרב הונא, לפי שאי **אָמְרַת בְּשֶׁלְּמָא חַד גּוּפָא הוּא** – שאם נאמר שירך ימין ושמאל גוף אחד הם, וכאשר פיגל באחד, ממילא נתפגל השני, ומשום שזבח אחד הם, מובנים היו דברי הברייתא לענין שתי חלות שאף אם אמנם שתי גופים הם, מכל מקום כאשר חישב לאכול כזית משתיהן יחד **מִשּׁוּם הָכִי מִצְטָרְפָי** להיות כגוף אחד, והרי זה כחישב על כזית שלימה, ומתפגלים שניהם, שמועילה מחשבתו לצרפם להיות כגוף אחד,

---

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אלול, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

... ומ"ש שמציעים לו משרת רבנות... הנה בטח בהתאם להאחריות המוטלת על רבנים בכל עת וזמן ובפרט בזמננו זה ובפרטי פרטית בשכונה של צעירים, הרי יזדיין ביותר בענינים של יראת שמים הן מבפנים והן מבחוץ וכפסק רז"ל אשר ת"ח צ"ל תוכו כברו וכידוע דבר משנה אשר לא המדרש עיקר אלא המעשה הרי ביותר נוגעת ההנהגה וכן הדרכת עדה להדגיש בימינו אלה עניני צד המעשי בשמירת שבת טהרת המשפחה חינוך הכשר כו' וכו' והאריכות בזה אך למותר.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שישי עמ' ב

לגזור זה משום זה. וכמו כן מובנים כל הגזירות שגזרו **רַבָּנָן**, במשנה להלן (טז.) שפסלו בפיגל בקומץ בלבד, או בלבונה בלבד, כיון **דְּגָזְרֵי** פיגל בקוֹמֶץ בלבד, **אָטוּ** קוֹמֶץ **דְּמִנְחַת חוֹטֵא**, שדומה לו שאין בו לבונה כלל. ומתיר שלם הוא. **וְעַל לְבוֹנָה** גזרו **אָטוּ לְבוֹנָה** של לחם הפנים **הַבָּאָה בִּשְׁנֵי בְזִיכִין**, ואין עמה קומץ, שמתיר שלם היא, ופיגול גמור הוא. ובשני **כְּבָשִׂים** של עצרת, **נַמִּי** גזרו, בחשב בשחיטת **כֶּבֶשׂ** אחד, **אָטוּ** חישב גם **בְּכֶבֶשׂ חֲבֵירוֹ**, שפיגל בכל המתיר. וכן בבזיכי לחם הפנים, גזרו, בחישב על **בָּזָךְ** אחד, **אָטוּ** חישב גם על **בָּזָךְ חֲבֵירוֹ**, שפיגול בכל המתיר הוא. **אֶלָּא הָכָא** לענין חישב בשחיטת כבש אחד על חצי אכילה, **מִי אִיכָּא חֲצִי מַתִּיר וְחֲצִי אֲכִילָה בְּעֲלָמָא** – במקום אחר הדומה לזה שפיגול הוא, **דְּלִיקּוּם וְלִיגְזֹר** – שנקום וגגזור לפסול בזה. ומשום חישב בכל המתיר אין לגזור, לפי שאינו דומה מחשבה בחצי מתיר, למחשבה במתיר שלם.

מוסיפה הגמרא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּטַעֲמָא דְּרַבָּנָן מִשּׁוּם הָכִי הוּא,** משום שמצינו פיגול בדבר הדומה לו, **דְּקָתָנֵי סֵיפָא** – שאחר שהביאו את מחלוקתם של חכמים עם רבי מאיר, לענין פיגול בחצי מתיר, אמרו (להלן טז.), **וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי מֵאִיר, בְּמִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת,** שאין בהם לבונה, **שֶׁאִם פִּיגֵּל בַּקּוֹמֶץ, שֶׁפִּיגּוּל** הוא, **וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת.** מפני שֶׁהַקּוֹמֶץ הוּא **הַמַּתִּיר.** ויש לשאול, **הָא לָמָּה לִי לְמִיתְנָא כְּלָל** – מדוע הוצרך התנא של המשנה לכתוב זאת, **וְהָרֵי פְּשִׁיטָא** שפיגול הוא, **שֶׁהֲרֵי מִי אִיכָּא מַתִּיר אַחֲרִינָא** לבד מהקומץ, **וְהָרֵי** ודאי מתיר שלם הוא, ופשוט שהוא פיגול, **אֶלָּא לָאו הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּטַעֲמָא דְּקוֹמֶץ** שפסלו בו, **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא קוֹמֶץ דְּמִנְחַת חוֹטֵא** שהוא פיגול, **דְּדָמֵי לֵיהּ** – שדומה הוא לקומץ שאינו אלא חצי מתיר, ולכך גזרו זה משום זה.

משנה

לאחר שנתבאר במשנה הקודמת מהו הדין כשפיגל באחת מן החלות או באחד מן הסדרים, משנתינו מבארת את הדין כשנטמא אחד מהם.

נִטְמֵאת אַחַת מִן הַחַלּוֹת של שתי הלחם, **אוֹ אֶחָד מִן הַסְּדָרִים** של לחם הפנים, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶם** – הטמא וטהור, **יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה** כדין קדשים שנפסלו, שהלכה היא **שֶׁאֵין קָרְבָּן צִיבּוּר חָלוּק,** אלא אם נפסל חלק ממנו נפסל כולו, ולכן אף אלו שלא נטמאו יוצאים לבית השריפה. **וַחֲכָמִים** חולקים **וְאוֹמְרִים, הַטְּמֵא** בלבד נפסל **בְּטוּמְאָתוֹ** ויוצא לבית השריפה, **וְהַטָּהוֹר** אינו נפסל אלא **יֵאָכֵל** בטהרה לכהנים.

גמרא

הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו רבי יהודה ורבנן: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַמַּחֲלוֹקֶת** שנחלקו במשנתינו, אינה אלא כשנטמאו **לִפְנֵי** זְרִיקָה – החלה לפני זריקת דם הכבשים המתירה את שתי הלחם, והסדר לפני הקטרת הבזיכין המתירה את לחם הפנים, ששוב אין הזריקה והקטרת הבזיכין מועילות להתיר את הטמא, ולכן סבר רבי יהודה שאינן מועילות גם לחלק הטהור, **אֲבָל** כשנטמאו **לְאַחַר** זְרִיקָה או הקטרת הבזיכין, שכבר הותר הכל בזריקה כשירה, **לְדִבְרֵי הַכֹּל** רק **הַטְּמֵא** נפסל **בְּטוּמְאָתוֹ** ויוצא לבית השריפה, **וְהַטָּהוֹר** אינו נפסל מחמת טומאה זו אלא **יֵאָכֵל** לכהנים.

הגמרא מבארת במה נחלקו כשנטמאו לפני זריקה. שואלת הגמרא: **וְכִשְׁנִטְמְאוּ לִפְנֵי זְרִיקָה בְּמַאי פְּלִיגִי** – במה נחלקו רבי יהודה שפסל גם את הטהור, ורבנן שהכשירוהו. **אָמַר רַב פָּפָּא, בְּצִיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת קָא מִיפַּלְגִי** – נחלקו אם הציץ מרצה [–מכשיר] את זריקת הדם כשנטמאו חלקי הקרבן שמצוה לאכלם, כשם שמכשיר את הזריקה כשנטמא מן העולים על המזבח כגון דם וקומץ, כאילו לא נטמאו, או שרק על העולים על המזבח הציץ מרצה, אבל על הנאכלים אין הציץ מרצה.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ז אלול, תשי״ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו מכ״א אלול עם שני הפ״נ אשר בו, ובטח לעת כזאת כבר נתקבל מכתבי מענה להנהלת הכפר שבהם ג״כ מענה על מכתבו. ומוכרחני לכפול בזה עוה״פ אשר לו יהא שצדקו וצדקו בכל התירוצים והנימוקים שכותב להעדר הפעולה אבל הרי התירוצים והנימוקים אינם ממלאים מקום מעשה בפועל. ולא עוד אלא אפילו בענינים שהם ג״כ צנורות של פרנסה ניכרת חלישות גדולה ביותר ואולי גם העדר עשי׳ לגמרי ומה יהי׳ התכלית מזה איני מבין, ותקותי אשר ימים אלו שהם ימי התעוררות קירוב המאור אל הניצוץ ובמילא גם קירוב הניצוץ אל המאור יתתקנו הענינים הנ״ל עכ״פ בחלק חשוב מהם ובטח למותר להעירו אשר אויב מען וועט דורכלאזען דעם זמן פון חדש תשרי בענינים של תעמולה הרי צריך יהי׳ לחכות כו״כ זמן עד שתהי׳ שעת הכושר כזו, והאריכות בזה אך למותר.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולב״ב שיחיו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות...

בברכה.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' א

אַשְׁמְעִינַן תּוֹדָה – שאם היה התנא מלמדינו את הדין רק בתודה, היה מקום לומר, הָתָם הוּא דְּכִי מְפַגֵּל בַּלֶּחֶם לֹא מִפַּגְּלָא תּוֹדָה – רק שם כשמפגל בלחם אין התודה מתפגלת, מִשּׁוּם דְּלֹא הוּזְקְקוּ זֶה לָזֶה בִּתְנוּפָה – שאין עושים תנופה לתודה יחד עם הלחם, ואם כן שמא רק בתודה אין הלחם מפגל את התודה שהרי אף אינם מונפים יחד, אֲבָל כְּבָשִׂים דְּהוּזְקְקוּ זֶה לָזֶה בִּתְנוּפָה – שהנפתם היא יחד עם שתי הלחם, אֵימָא – שמא תאמר, כִּי מְפַגֵּל בַּלֶּחֶם לִיפַּגְּלֵי נַמִּי כְּבָשִׂים, שאף שהכבשים הם העיקר, מכל מקום כיון שהם זקוקים ללחם בהנפתם שמא אם פיגל בלחם אף הם נתפגלו. וכן להיפך, אם היה התנא שונה רק בכבשים, היה מקום לומר שרק בהם אם פיגל בכבשים נתפגל גם הלחם, כיון שהוזקקו להיות מונפים יחד, אבל בתודה שאין בה תנופה יחד עם הלחם שמא אם פיגל בתודה אין הלחם מפוגל, צְרִיכָא – לכך הוצרכה המשנה להשמיענו בשניהם דין זה.

הגמרא מביאה ספיקו של רבי אלעזר, אם יכולים התודה והלחם להצטרף לשיעור פיגול: בְּעָא מִינֵּיהּ [–שאל] רַבִּי אֶלְעָזָר מֵרַב, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתּוֹדָה על מנת לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת אחד מִמֶּנָּה וּמִלַּחְמָהּ, כחצי זית מזה וכחצי זית מזה, לְמָחָר, שהוא לאחר זמן אכילתם, מַהוּ.

ומפרש רבי אלעזר את שאלתו: לְאִיפְּגּוּלֵי תּוֹדָה לֹא מִיבַּעְיָא לִי – לגבי התודה, פשוט לי שאין היא פיגול, והראיה לזה, הַשְׁתָּא – מאחר ששנינו שכאשר הכזית שפיגל בו היה כּוּלּוֹ מִלַּחְמָהּ, שמחשבתו מחשבה גמורה בכזית שלם מהלחם בלא צירופים, לֹא מִיפַּגְּלָא – אין מתפגלת התודה, שהלחם אינו מפגל את התודה, אם כן כשחשב על כזית אחד מִמֶּנָּה וּמִלַּחְמָהּ, שאין כאן כזית מן הלחם אלא רק בצירוף עם התודה, מִיבַּעְיָא – וכי צריך לומר שאין הלחם מפגל את התודה, הרי אין בו אפילו שיעור שלם. כִּי קָא מִיבַּעְיָא לִי – הדבר שנסתפקתי בו הוא, לְאִיפְּגּוּלֵי לֶחֶם – האם הלחם נעשה פיגול, מִי מִצְטָרְפָה תּוֹדָה לְאִיפְּגּוּלֵי לַלֶּחֶם – האם מצטרף חצי הזית של התודה לחצי זית של הלחם, כיון שהתודה מפגלת את הלחם, ויהיה הלחם פיגול, אוֹ לֹא, שאין הם מצטרפים כיון שהם שני מינים, ואין הלחם מתפגל, ואין התודה מפגלת את הלחם אלא אם כן יש לה שיעור בפני עצמה.

אָמַר לֵיהּ רב לרבי אלעזר, אַף בָּזוֹ – אף באופן זה הדין שוה למה ששנינו במשנתינו, שהַלֶּחֶם מְפוּגָּל כיון שהתודה מפגלת את הלחם ולפיכך מצטרפת אל הלחם לכזית שלם וחל הפיגול על הלחם, וְהַתּוֹדָה אֵינָהּ מְפוּגֶּלֶת כיון שהלחם אינו מפגל את התודה ועל כן אינו מצטרף אל החצי כזית של התודה וממילא אין בה פיגול.

הגמרא מקשה על דברי רב: וְאַמַּאי – מדוע אמר רב שהלחם מפוגל, לֵימָא קַל וָחוֹמֶר – והרי קל וחומר הוא שאין הוא מפוגל, וּמַה (תּוֹדָה) הַמְפַגֵּל, אֵין מִתְפַּגֵּל – החצי זית של התודה, שלדברי רב הוא מסייע לפגל את הלחם, הוא עצמו אינו מתפגל כפי שאמר רב שהתודה אינה מפוגלת, הַכָּא לְפַגֵּל וְלֹא פִּיגֵּל, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְפַּגֵּל – החצי זית של הלחם שהוא קל ממנו, שהרי בא להצטרף לפגל גם את התודה, ולא פיגל בה, כפי שאמר רב שהתודה אינה מפוגלת, על אחת כמה וכמה שהוא עצמו אינו מפוגל.

הגמרא מוכיחה שאין לומר קל וחומר כזה. מקשה הגמרא: וּמִי אָמְרִינַן קַל וָחוֹמֶר כִּי הַאי גַּוְונָא – וכי אומרים קל וחומר כזה, וְהָתְנִיָא בברייתא, מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד

אגרות קודש

ב״ה, כ״ז אלול, תשי״ג

ברוקלין.

הנהלת כפר חב״ד אשר באה״ק ת״ו

ד׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם שהותחל במוצש״ק יום הבהיר ח״י אלול, ובטח בינתים נתקבל ג״כ מכתבי מכאן.

בנוגע לתוכן מכתבם, הנה קצת תמי׳ בעיני כי במכתבם מכבר כתבו שראו פרי טוב בעמלם בשנה זו בה בשעה אשר במכתבם זה מתארים את כל המצב בצבעים שחורים, ויה״ר מהשי״ת אשר מכאן ולהבא יבשרו אך טוב הן בגשמיות והן ברוחניות.

ובכללות שאלתם הנה אף שזהו למרות רצוני והיפך טבעי אבל הרי אין ברירה בידי ומוכרחני לכתוב כפי שאני רואה את המצב וכמו שרמזתי בכמה ממכתבי מאז והוא:

ברור בעיני הדבר אשר הכפר זהו צנור וכלי לפרנסתם לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות, אבל לאידך גיסא מוכרח להביט על דבר זה לאמיתתו, היינו שזהו קבוץ של אנ״ש ולא אשר כל יחיד ויחיד הוא ענין בפני עצמו וצריך להגן רק על עניניו הוא ולהביט על השאר או עכ״פ חלק מהם כמתחרים אתו, כי אף אם הי׳ מקום לפירוש כזה בהיותם במדינתנו לפנים שאז הי׳ ענין המקשר אותם רק ענינים

הרוחניים רוחניות שברוחניות היינו שיעורי לימוד בנגלה ובחסידות עבודת התפלה והצדקה כו׳, הנה שונה הוא עתה, כי דבר המאחד אותם (ולא המפריד ח״ו) הם גם עניניהם הגשמיים, היינו ענין כפר חסידי באה״ק ת״ו אשר במשך הזמן ישמש מרכז ממנו יתפשטו עוד מושבות חסידיים באה״ק ת״ו כו׳ מובן שאי אפשר להיות דבר משותף כשאחד מביט על רעהו ווי אויף א קאנקורענט, ואם ישתפו פעולה כולם יחד הרי נעלה מכל ספק שלא לבד שלא תהיינה עי״ז מגרעות בפרנסתם אלא אדרבה תתוסף ברכה והצלחה וכפסק רז״ל שהשלום הוא כלי המחזיק ברכה ברכתו של הקב״ה שהיא עד בלי די, ולו יוכלו אנשי הכפר לפעול את הנ״ל בעצמם שכל זה זאל זיך בא זיי אפלייגען, אז היו משתנים היחסים תכלית שינוי וגם הפעולות היו באופן אחר ובמהות אחר.

וע״פ הנ״ל מובן ג״כ שאף אם במקומות מושבותיהם מאז הנה בענינים הצבורים הי׳ בזה רק ענין של עוה״ב כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, הנה במצבם עתה זהו ג״כ כלי לפרנסתם ופרנסת ב״ב שיחיו אשר לכן הנני צועק ככרוכיא זה כמה חדשים שזהו תועלת אנשי הכפר (נוסף על התועלת בציור קומת חב״ד באה״ק ת״ו בכללותו) שבקרוב היותר אפשרי יתפתח הכפר ככל המושבות ועוד יותר. והוא ע״י בנין בית ספר לחקלאות ובית ספר למלאכה ולהרבות מספר המתיישבים וכו׳ אשר ככל שיקדימו בזה תוקדם ג״כ התועלת הנראית גם בעיני בשר.

ביקרני פעמים אחדות מר געשטענקארן שי׳. ואחד מנושאי שיחתינו היתה ג״כ התפתחות בני ברק. ונוכחתי, אשר לא נפלאת היא ולא רחוקה היא, אשר הכפר ג״כ יתפתח בכיוון זה. והחסרון היחידי הוא רק שבבני ברק הי׳ רצון אחד, ורצון זה הי׳ להתפתחות - משא״כ בהכפר חב״ד שכאו״א הוא עולם מלא עם רצונו שלו, ומקיים מרז״ל אין דעותיהם שוות, ולפעמים גם מהדרים בזה.

נהניתי ממה שנודע לי אשר אנ״ש שי׳ עשו מגבית ע״פ בקשתי ותרמו להחזקת ועד הכפר באופן חד זמני 200 לא״י וכן להחזקת הבית רבקה והגן באופן חד זמני 300 לא״י ולהחזקת הת״ת בהכפר 200 לא״י כן יתן השי״ת שיבשרוני טובות בכל הענינים.

מ״ש בענין המהדרין, הנה פליאה בעיני שהרי כל המשרדים באה״ק ת״ו יודעים שמתקרב זמן החרישה והזריעה ובמילא מוכרח שיתברר המצב בהקדם וכן בענין בנין בי״ס למלאכה וחקלאות הרי משרד עליית הנוער והדזוינט כו׳ מעונינים במוסדות כאלו ג״כ ובפרט בזמן האחרון ביותר ובמילא יכולים לקוות שהב״כ של המשרדים אלו ישתפו פעולה אתם בהשתדלות בהנ״ל ואחכה לבשו״ט.

בנוגע לבי״ס חקלאי, הנה ע״פ שיחתי עם מר משה שי׳ קול בהיותו כאן, הנה גם דעתו בתקיפות שצריך להשתדל שהבנין שיקימו יהי׳ לא של צריפים אלא בנין כדבעי, ובפרט כשזה - ההצעה בא מצד מר קול שי׳ - צריכים הם מצדם לחזקו בזה. ובפרט ע״פ תקותי בהתפתחות הכפר כנ״ל.

מובן מעצמו שההצעה שהם יתנו הלואה על איזה אלפים לא״י תומ״י הנה איני רואה שיש זה באפשריותם. אבל, לאידך גיסא, תקותי חזקה שמר קול שי׳ וועט זיך א עצה געבען. ופשיטא אשר התחייבותי לסלק במשך איזה שנים חצי הסכום בתקפה עומדת, גם אם יבנו הבנין בעד חמשים אלף לא״י או גם ששים אלף לא״י. ואדרבה.

ויה״ר מהשי״ת שיקוים בהם פתגם הצמח צדק שסיפר כ״ק מו״ח אדמו״ר - זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, שאמר פעם אל״ף בי״ת, אחדות - ברכה.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי להם ולב״ב שיחיו ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכת הצלחה ביר״ש ובהתפתחות הכפר חב״ד - המחכה ומצפה לבשו״ט.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

לז. בִּמְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לְקַפֵּל הַטַּלִּית וּלְהַנִּיחָהּ כָּךְ מְקֻפֶּלֶת עַל כִּתְפֵיהֶם סְבִיב צַוָּארָם[קמ] וְהוֹלְכִין כָּךְ אַף בַּחֲצֵרוֹת וּבְבָתֵּיהֶם, מֻתָּרִים לָצֵאת כֵּן בְּשַׁבָּת אַף לִרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁדֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ הוּא לָהֶם, אֲבָל אִם אֵין הוֹלְכִין כֵּן בְּבָתֵּיהֶם אֶלָּא כְּשֶׁיּוֹצְאִין לַחוּץ מְקַפְּלִין הַטַּלִּית עַל כִּתְפֵיהֶם תַּחַת הַגְּלִימָא לְהָבִיאָהּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אָסוּר לָצֵאת כֵּן בְּשַׁבָּת וְאִם יָצָא חַיָּב, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה[311]. וּמִכָּל־מָקוֹם מֻתָּר לְקַפֵּל צַד הַיָּמִין וּלְהַנִּיחָהּ עַל כָּתֵף שְׂמֹאל כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּתְעַטְּפִין בְּטַלִּיתוֹת שֶׁל מִצְוָה[312] וְלָצֵאת כֵּן לִרְשׁוּת הָרַבִּים, הוֹאִיל וְכָךְ הוּא דֶּרֶךְ לְבִישָׁתָהּ אַף בַּבַּיִת[קמא].

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, תחילת סעיף לז

ביאורי הלכה

קמ] סביב צוארם - לובשים את הטלית כעין צעיף של ימינו שאינו משתלשל כלל לאחוריו, וכל ארבע הכנפות משתלשלים לפניו[310].

קמא] אף בבית - אין פירושו שלובש הטלית כשהיא כבר מקופלת באופן המבואר בתחלת הסעיף, אלא מתעטף בטלית באופן שאמצעית הטלית משתלשלת לאחריו ומכסה את רובו[313].

ציונים והוספות

310) והוא הדין כשכל הכנפות מסובבים סביב צווארו - כל שדרכם בכך.

311) סעיף לה. ועד"ז **בסי' יג ס"ב**: רק יזהר שלא תהא הטלית מונחת לו על כתפו שלא כדרך לבישתה בחול.

312) כדלעיל **סי' ח ס"י**: יש נוהגין לשום צד ימין על כתף שמאל כדי שיהיה מסובב במצוות.

313) כיון שהוזכר אופן (האסור ב)טלטול הטלית לבית הכנסת (כשמקופלת שכל כנפותיה לפניו או על כתפו), הוסיף אופן (שונה) המותר בטלטול טלית של מצוה (שני כנפותיה הימניים על כתפו).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות תלמוד־תורה – לפי לוח "רב יומי"

א וכל מי שדעתו וכח זכרונו יפה שיוכל ללמוד ולזכור כל התורה שבעל פה כולה הרי זה לא ישא אשה עד שילמוד תחלה תורה שבעל פה כולה שהן כל ההלכות בטעמיהן בדרך קצרה שהן פירוש כל התרי"ג מצות בתנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים ואח"כ ישא אשה ויעסוק אח"כ כפי הפנאי שלו בעיון ופלפול כל ימיו כפי כחו שאם ישא אשה תחלה יהיו רחיים בצוארו טרדת פרנסת אשתו ובניו ולא יוכל לעסוק בתורה כראוי כל כך ללמוד ולזכור כל ההלכות בטעמיהן שהן פירוש התרי"ג מצות ועיקר התורה שבעל פה ולכן נדחית מפני לימוד זה מצוה רבה של פריה ורביה אף שהיא גדולה מכל המצות והוא שאין יצרו מתגבר עליו ויוכל ללמוד בלא הרהורי עבירה רק שרוצה לישא כדי לקיים מצות פריה ורביה והרי הוא פטור ממנה כי היא נדחית מפני מצות תלמוד תורה השקולה כנגד כל המצות.

ולא אמרו שמבטלין ומפסיקין מתלמוד תורה כדי לקיים מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים כמו שיתבאר אלא להפסיק לפי שעה וזמן מה שאין בו אלא ביטול מצות העסק ולימוד התורה תמיד אבל לא ביטול מצות (מ)ידיעת התורה באר היטב בפירושה שהן ההלכות כולן בטעמיהן בדרך קצרה.

ולכן בימיהם שהיו לומדים עם הנערים מבן עשר שנים ואילך חמש שנים משנה וחמש שנים תלמוד שהם הטעמים בדרך קצרה אם לא היה נושא כשעברו עליו עשרים שנה היה עובר על מצות עשה של תורה פרו ורבו ותחלת זמנה הוא מבן שמונה עשרה כי גם אחר הנישואין יוכל ללמוד ב' או ג' שנים בלי טרדה גדולה כל כך בטרם יוליד בנים הרבה:

*

ב ומי שאי אפשר לו בלא אשה מפני שיצרו מתגבר עליו עד שנמצא שאין לבו פנוי ישא אשה תחלה כדי ללמוד בטהרה בלי הרהורים ואח"כ ילמוד תורה שבעל פה כולה.

ואף שיש לו בנים וצריך לעסוק במלאכה לפרנס אשתו ובניו ואינו יכול לעסוק כל היום כולו בתורה שיוכל ללמוד את כולה ולזכור היטב כל ההלכות בטעמיהן בדרך קצרה בעשר שנים כמו העוסק בה כל היום כולו הרי אמרו לא עליך המלאכה לגמור וגם אי אתה בן חורין ליבטל הימנה

מלהרבות ולהוסיף בה מדי יום ביום עד שילמוד ויזכור את כולה ע"י שיחזור עליה כראוי ואם לא יגמור בעשר שנים יגמור בעשרים שנה או יותר.

וחייב הוא מן התורה לקבוע לו עת גדולה לתלמוד תורה בכל יום כמו חצי היום לפחות מלבד לימוד הלילה ולא יעסוק במלאכה כל היום או רובו שנאמר ודברת בם והלא כבר נאמר ושננתם ומה תלמוד לומר ודברת בם שלא יהא כל דיבורך אלא בם כלומר שתעשם עיקר ולא טפלה ועל כן חייב לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי.

וכשיעשה כן יוכל גם כן לבא עכ"פ לידי ידיעת עיקר התורה שבעל פה כולה שהוא פירוש התרי"ג מצות כהלכותיהן בתנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים מה שאין כן העושה מלאכתו קבע ותורתו עראי לא יוכל לבא לעולם לידי ידיעת התורה שבעל פה כולה כי במשך ואורך הזמן יותר מדאי ישכח הראשונות ולא תועיל לו החזרה שחזר עליה כל כך כמו שחזר העושה תורתו קבע ואם יחזור עליהן הרבה יותר מדאי לא יהיה לו זמן כל כך ללמוד ולהוסיף עוד הרבה בלימודו ולחזור עליו כראוי ועוד כי להעמיד גירסתו ולימוד התורה שבעל פה כולה שלא תשתכח ממנו אין הדבר תלוי בחזרה לבדה שיחזור פעמים רבות מאד אלא גם בעזרת ה' וישועתו כי יש יגע מאד לחזור על לימודו פעמים אין מספר ואף על פי כן משכח בזמן קרוב כי הוא שכחן גדול בטבעו ותולדתו ואין הקדוש ברוך הוא עוזר לזה שעושה מלאכתו קבע ותורתו עראי אלא למי שעושה תורתו קבע ומלאכתו עראי ומשליך יהבו על ה' כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט עסק ומלאכה וכך אמרו חכמים דורות הראשונים עשו תורתם קבע ומלאכתם עראי זה וזה נתקיים בידם ודורות האחרונים שעשו תורתם עראי ומלאכתם קבע זה וזה לא נתקיים בידם:

*

ג ולכן מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי יעשה מלאכה בכל יום מעט כדי חייו בלבד ויסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו כמו שאמרו חכמים כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואין לו לחוס על נפש אשתו ובניו יותר מעל חיי נפשו שהם בצער ולזה ודאי תספיק לו מלאכת עראי בישועת ה' והצלחתו בלי הזכרת מעשה נסים.

ולכן אמרו חכמים שהלל מחייב את העניים בדין שמים על שמבטלים מצות תלמוד תורה מחמת טרדתם במזונותיהם כל היום או רובו ואין עושין כהלל שהיה חוטב עצים בכל יום ומשתכר חצי דינר והיה נותן חציו לשומר בית המדרש שהיה בשדה בימיהם ומחציו היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו דהיינו ג' פונדיונות ובכל פונדיון היה ניקח בימיהם לחם כשש בצים ומזה היה מוציא גם שאר הוצאות ביתו וגם לשבתות וימים טובים ואף שאין כל אדם יכול לעשות כן ממש כהלל מכל מקום דנין על שלא רצה לעשות כעין מעשה הלל לחיות חיי צער.

וגם מי שלמד כבר כל התורה קודם שנשא והוליד וזוכרה היטב חייב לעשות תורתו קבע לחזור על הראשונות ולהעמיק בעיון ולסבור ולהבין דבר מתוך דבר כפי יכלתו ומלאכתו עראי כמו שקבלו חכמים בפירוש הפסוק ודברת בם:

ד וכל זה בתלמיד חכם שלמד או שדעתו יפה ומצליח בתלמודו ויוכל להיות תלמיד חכם ללמוד כל התורה שבעל פה מהתלמוד והפוסקים כמו הרא"ש וב"י.

אבל מי שלא הגיע למדה זו שיוכל ללמוד טעמי ההלכות ומקורן ואפילו בלימוד המביא לידי מעשה לבדו רק הלכות פסוקות לבדן אף אם יעשה תורתו קבע מחמת קוצר דעתו ונקרא בור וכמו שאמרו על פסוק אדם אחד מאלף מצאתי אלף נכנסים למקרא יוצאים מהם מאה מאה נכנסים למשנה כו' אינו חייב לחיות חיי צער ולעשות מלאכתו עראי כדי להרבות בלימוד שאינו מבין על בוריו שהוא לימוד ההלכות בלי טעמים כמו שנתבאר למעלה וגם עתיד לשכחו אלא אם כן עושה במדת חסידות ואהבת התורה.

*

אבל מן הדין יוצא ידי חובתו בקביעות עתים לתלמוד תורה לקיים מה שכתוב והגית בו יומם ולילה בקביעות עתים ביום ובלילה בכדי ללמוד ולזכור היטב לימוד המביא לידי מעשה בלבד שהוא חובה על הכל דהיינו השולחן ערוך מהלכות הצריכות לכל אדם לידע אותן בלי שאלת חכם ולימוד בהגדות ומדרשים או ספרי מוסר שנבנו על מדרשי חכמים שדבריהם תורה וקבלה ולא שכל אנושי כמו שנתבאר למעלה.

ושאר כל היום יעסוק במשא ומתן כדי שיוכל להחזיק ידי תלמידי חכמים שהם לומדי התורה יום ולילה עד שיודעים הלכותיה בטעמיהן על בוריין ויהא נחשב לו כאלו למד כן ממש בעצמו ותורתם נקראת על שמו כמו שפירשו חכמים בפסוק שמח זבולון בצאתך וישכר באהליך וגם יוכל למלאות מחסורי בניו ובנותיו בהרחבה קצת כדי שיוכלו בניו לעסוק בתורה כראוי ולהדריך בנותיו בדרך ישרה כמו שיתבאר בהלכות צדקה.

ואם אירע לפעמים גודל טרדה במשא ומתן עד שלא יוכל ללמוד כל העת הקבוע לו ביום וכן בלילה יוכל לצאת ידי חובת מצות והגית בו יומם ולילה אפילו בלימוד מועט כמו פרק אחד ביום וכן פרק אחד בלילה ובשעת הדחק שהטירדה גדולה יותר מדאי ואין לו פנאי אפילו פרק אחד יוכל לצאת ידי חובתו בקריאת שמע שחרית וערבית לקיים מצות והגית בו יומם ולילה ביום ההוא שהוא שעת הדחק ואי אפשר בענין אחר.

וכן אפילו מי שדעתו יפה ויוכל ללמוד טעמי ההלכות מהתלמוד שצריך לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי אם אירע לו לפעמים שצריך להתעסק במלאכתו ופרנסתו כל היום כולו ואי אפשר לו ליפנות ממנה כלל בלי הפסד יקיים גם כן מצות והגית בו יומם ולילה בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית ובשעת הדחק מאד שגם זה אי אפשר לו יוכל לצאת ידי חובתו בקריאת שמע שחרית וערבית.

וכן מי שהוא בעל יסורים או שהוא זקן מופלג שתשש כחו ואינו יכול לעסוק תמיד בתורה חייב לקבוע לו עתים

לתלמוד תורה ביום ובלילה כפי כחו ויכלתו ואם אינו יכול לקבוע עתים גדולים יוכל לצאת ידי חובתו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית:

*

ה וכל זה במתפרנס ממעשה ידיו ממש אבל אם מלאכתו נעשית על ידי אחרים וכן המתפרנס מהצדקה של קהל או יחידים חייב לעסוק בתורה יומם ולילה ממש בכל ענין ואינו יוצא ידי חובתו כלל מן התורה בקביעות עתים גם אם דעתו קצרה ללמוד טעמי ההלכות שהרי נאמר בתורה סתם על כל אדם מישראל ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך וגו' ופירשו חכמים לעשותם קבע ועיקר ומלאכתו עראי כשצריך למעשה ידיו אבל דברים בטלים כלל כלל לא ואם שח עובר בעשה שנאמר ודברת בם ולא בדברים בטלים וזה שקובע עתים לתורה דרשו עליו חכמים שהוא מיפר תורה כמ"ש עת לעשות לה' הפרו תורתיך.

ואפילו עני המחזר על הפתחים חייב לעסוק בתורה שאר כל היום וכל הלילה:

ו וגם המתפרנס ממעשה ידיו ואפילו תורתו עראי בקביעות עתים לא הותר לו מן התורה אלא לעסוק בעסקיו שהם צרכי פרנסתו ומשא ומתן ממה שאמרה תורה ואספת דגנך אבל לא בדברים בטלים לגמרי בין לדבר בין לשמוע כי בכל עת שאינו עוסק בפרנסתו חייב לעסוק בתורה בכל עת שאפשר לו.

ואפילו כשהולך בדרך כמ"ש ובלכתך בדרך ואם מהלך יחידי ומפנה לבו לבטלה מתחייב בנפשו ושנים שמהלכין בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראוים לישרף באש.

וכל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק עליו הכתוב אומר כי את דבר ה' בזה וגו' כלומר שדבר ה' אינו יקר וחשוב בעיניו כל כך לעסוק בו וכאלו מתלוצץ מדברי תורה ולכך כששנים יושבים יחד ואין ביניהם דברי תורה נקרא מושבם ביחד מושב לצים שנאמר בכתוב ובמושב לצים לא ישב כי אם בתורת ה' חפצו.

וכל יושבי קרנות שהוזכרו בדברי חכמים הם עמי הארץ שאינם יודעים ללמוד כלל ולפיכך אמרו שישיבת בתי כנסיות של ע[מי] הארץ מוציאים את האדם מן העולם:

*

ז ולא בדברים בטלים בלבד אלא אפילו בחכמות העולם אסור לעסוק שנאמר ודברת בם שלא תערב עמהם דברים אחרים ואפילו מי שלמד כבר כל התורה כולה שמא יאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמת אומות העולם תלמוד לומר ואת חקותי תשמרו ללכת בהם אין לך רשות ליפטר מתוכם ואין צריך לומר תלמיד חכם שחייב לקיים והגית בו יומם ולילה ממש יצא ויבדוק שעה שאינה מן היום ולא מן הלילה ויעסוק בהם ומכל מקום באקראי מותר לתלמיד חכם ללמוד בשאר חכמות שיוכל ללמוד מתוכם דברי תורה ויראת שמים ודרך ארץ אבל לא שאר העם.

ובלבד שלא יהיו ספרי מינים שהם ספרי הפלסופים מאומות העולם שהיו מינים וכופרים בהשגחה ובנבואה שאסור לקרות ולעיין בהם כלל אפילו באקראי ואפילו ללמוד מתוכם איזה מוסר ויראת שמים ולכן גם כשדבריהם הובאו בספרי ישראל צריך ליזהר מהם ועליהם אמרו חכמים שהקורא בספרים החיצונים אין לו חלק לעוה"ב ולא עסקו בהם מקצת חכמי דורות שלפנינו אלא כדי להשיב עליהם ולחזק דתינו והשעה היתה צריכה לכך לתשובת המינים מאומות העולם שהיו בדורותיהם מתווכחים עם ישראל מה שאין כן בדורות אלו:

ח אסור לתלמיד חכם לעמוד במקום הטינופת לפי שאי אפשר לו בלא הרהורי תורה ומכל מקום מותר לו ליכנס לבית הכסא או למרחץ אף מתוך פלפול והלכה שאינה פסוקה ואין חוששין שיהרהר שם בה כמו שחוששין לכך בתפלה וגם אם יבא לו הרהור בעל כרחו שלא ברצונו אנוס הוא ואפילו אם מדבר בה לאונסו מפני רוב רגילותו לדבר בה כמעשה דרבי אלעזר ברבי שמעון:

הלכות ת"ת פרק שלישי

א בשלשה כתרים נכתרו ישראל כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות כתר כהונה זכה בו אהרן כתר מלכות זכה בו דוד כתר תורה הרי הוא מונח ועומד ומוכן לכל ישראל כל מי שירצה יבא ויטול שנאמר מורשה קהילת יעקב שהיא ירושה לכל ישראל שמא תאמר שאותם הכתרים גדולים מכתר תורה הרי הוא אומר בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק בי שרים ישורו הא למדת שכתר תורה גדול מכולם.

אמרו חכמים ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ שנאמר יקרה היא מפנינים מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים:

*

ב ואין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה שקול כנגד כל המצות כולם שהתלמוד מביא לידי מעשה ונמצא שניהם בידו כי התלמוד מצד עצמו הוא ג"כ מצות עשה אף אם לא היה מביא לידי מעשה והואיל והוא מביא ג"כ לידי מעשה כל המצות כולן שאי אפשר לקיים כל המצות כהלכתן בתנאיהן ודקדוקיהן בלי לימוד היטב לידע כל ההלכות שהן דקדוקי המצות ותנאיהן לכך הוא שקול כנגד כל המצות כולן ולפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום:

ג היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו ואפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגים עכשיו במעשה מכל מקום מצות עשה של תלמוד תורה מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר מצות רק שאינה שקולה כנגד כל המצות כולן אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כולן שבלעדו אי אפשר לקיימן כהלכתן.

ואם אי אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים כגון להיות מעשה לצדקה במקום שדבריו נשמעים יותר מדברי אחרים או שאין עשיית אחרים מספקת למצוה זו כגון להוצאת המת שאין לו מלווים לפי כבודו כשיעור שיתבאר במקומו

יפסיק תלמודו ויעשה המצוה ויחזור לתלמודו ואצ"ל למצות שהן חובה מדברי סופרים כמו תפלה וכיוצא בה שחייב להפסיק תלמודו כדי לקיימן כהלכתן בכל תנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים בתכלית השלימות כי זה כל האדם כמו שאמרו חכמים תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות ונוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם.

הלכות ת"ת פרק רביעי

'לקוטי תורה' פרשת תצא – הפרשה החסידית

כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה

"**כִּי**[1] תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ, וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ" (רִישׁ פָּרָשָׁתֵנוּ כא, י):

הִנֵּה אִיתָא בַּזֹּהַר[2]: "שְׁעַת צְלוֹתָא – שְׁעַת **קְרָבָא**". וּכְתִיב (וַיְחִי מח, כב): "אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי **בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי**", וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "בְּצִלּוֹתִי וּבְבָעוּתִי"[3].

וּלְהָבִין מָה עִנְיַן הַמִּלְחָמָה בִּתְפִלָּה?

וְגַם, לָמָּה מִתְפַּלְּלִים בְּכָל יוֹם?

הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל (בְּרָכוֹת כו, ב): "תְּפִלּוֹת כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקְּנוּם".

וְהָעִנְיָן:

כְּדִכְתִיב (פִּנְחָס כח, ב): "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי", שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִין הַקָּרְבָּן בִּזְמַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, מִמִּין הַבְּהֵמָה, כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֶת הָעוֹלָה[4]. כִּי חַיּוּת נֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית, הִיא יְסוֹדָהּ מְיֻסּוֹד־הָאֵשׁ. כִּי ד' בְּחִינוֹת: דּוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר, הֵם כְּנֶגֶד ד' בְּחִינוֹת: "אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם, עָפָר". וּבְחִינַת אֵשׁ הוּא בְּחִינַת נֶפֶשׁ הָחַי, וּבְחִינַת רוּחַ הוּא בְּחִינַת מְדַבֵּר, כְּדִכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ב, ז): "וַיְהִי הָאָדָם **לְנֶפֶשׁ חַיָּה**", וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "**לְרוּחַ מְמַלְּלָא**".

וּכְשֶׁהָיָה יוֹרֵד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם, הָיָה נִכְלָל אֵשׁ־שֶׁלְּמַטָּה בְּאֵשׁ־שֶׁלְּמַעְלָה, וּבְחִינַת אֵשׁ־שֶׁלְּמַעְלָה גַּם כֵּן הוּא בְּחִינַת בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְשָׁרְשָׁן בַּמֶּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה, "פְּנֵי אַרְיֵה", "פְּנֵי שׁוֹר כו'" (יְחֶזְקֵאל א, י), וְזֶהוּ "אַרְיֵה דְּאָכִיל קָרְבְּנִין כו'"[5].

וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, תִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת־הַגְּדוֹלָה הַתְּפִלָּה, שֶׁיַּקְרִיב כָּל אֶחָד נַפְשׁוֹ־הַבַּהֲמִית, לְהַעֲלוֹתָהּ וּלְקָשְׁרָהּ בְּשָׁרְשָׁהּ; שֶׁהִיא גַּם כֵּן מְיֻסּוֹד־הָאֵשׁ, וּמְקוֹר חוֹצְבָהּ וִיסוֹדָתָהּ בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ, מֶרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה, "פְּנֵי אַרְיֵה", "פְּנֵי שׁוֹר" כו'.

אֶלָּא שֶׁלְּאַחַר יְרִידַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת בְּע' שָׁרִים, "שְׁמָרֵי הָאוֹפַנִּים", נִמְשָׁךְ תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם־הַזֶּה וְהַכֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה, שֶׁהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת חֲמִימוּת הָאֵשׁ; וְגַם הַיֵּצֶר־הָרָע הוּא אֵשׁ זָר דּוֹלֵק.

וְצָרִיךְ לְהַעֲלוֹת נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית לְשָׁרְשָׁהּ – בְּחִינַת אֵשׁ־שֶׁלְּמַעְלָה, וּלְהִתְכַּלֵּל בִּבְחִינַת מֶרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה, בְּחִינַת "אֵשׁ **אוֹכְלָה**"[6] אֵשׁ, לְכַלּוֹת וְלִשְׂרוֹף כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה וְהָאֵשׁ־שֶׁלְּמַטָּה בְּתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל – "אָדָם" – בָּעוֹלָם־הַזֶּה, שֶׁלֹּא לֵילֵךְ בָּהֶם אֶלָּא בִּקְרִירוּת, וְלַהֲפֹךְ מֵהֵיפָּךְ לְהֵיפָּךְ, לִהְיוֹת כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה בִּרְשָׁפֵי־אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת, לְדָבְקָה בֵּאלֹהִים חַיִּים[7].

וְהִנֵּה "בְּכָל יוֹם יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו"[8], וְצָרִיךְ בְּכָל יוֹם לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת אֵשׁ־שֶׁלְּמַעְלָה. כִּי הִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים קלט, טז): "יָמַיִם יוּצָרוּ", שֶׁיֵּשׁ מִסְפָּר וְקִצְבָּה לִשְׁנֵי חַיֵּי הָאָדָם, "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה כו'" (תְּהִלִּים צ, י).

וְלֹא נִתְּנוּ **לְנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית** שֶׁבְּקִרְבּוֹ, כִּי הַנְּשָׁמָה אֵינָהּ צְרִיכָה תִּיקּוּן לְעַצְמָהּ, הוֹאִיל וְהִיא נִצְחִית, וְאֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת בִּבְחִינַת זְמַן, אֶלָּא מִתְאַחֶדֶת בְּמְקוֹר חוֹצְבָהּ, בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' סִימָן ד, כג): "עִם הַמֶּלֶךְ בִּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ שָׁם"[9];

כִּי הִיא לֹא נִלְקְחָה מִבְּחִינַת פְּנֵי אַרְיֵה וְשׁוֹר כו' כַּנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית שֶׁבָּאָדָם, אֶלָּא מִבְּחִינַת "וְעַל דְּמוּת

1. (נֶאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת תֵּצֵא, י"ד אֱלוּל תקס"ב).

2. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א רמ, ב. חֵלֶק ג רמג, א).

3. (בִּתְפִלָּתִי וּבְבַקָּשָׁתִי).

4. (רְאֵה שְׁמִינִי ט, כד. וּרְאֵה יוֹמָא כא, ב. זֹהַר חֵלֶק ג ריא, א).

5. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג לב, סוֹף עַמּוּד ב, בְּרֵעָיָא מְהֵימְנָא).

6. (וְאִתְחַנַּן ד, כד).

7. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּפָרָשַׁת נְסָכִים", בְּפָרָשַׁת שְׁלַח (לְעֵיל שְׁלַח מ, ב)).

8. (סֻכָּה נב, סוֹף עַמּוּד א. קִדּוּשִׁין ל, ב).

9. וְעַיֵּין בְּרָבוֹת, בְּרֵאשִׁית, פָּרָשָׁה ח'. וּבְמִדְרָשׁ רוּת, פֶּרֶק ב'.

הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה **אָדָם** כו׳" (יְחֶזְקֵאל א, כו), וְרוּחַ הָאָדָם
הִיא הָעוֹלָה לְמַעְלָה כו׳, וְרוּחַ הַבְּהֵמָה יוֹרֶדֶת לְמַטָּה
לָאָרֶץ[10], שֶׁהוּא מִבְּחִינַת הָאָרֶץ־הָעֶלְיוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
(יְשַׁעְיָה סו, א): "וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי"[11]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן רוּחַ־
הָאָדָם הִיא בִּבְחִינַת מַעְלָה מַעְלָה, וְ"גְבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ
כו׳"[12] (קֹהֶלֶת ה, ז).

אֶלָּא מִסְפַּר חַיֵּי הָאָדָם נִיתָּן לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ **נַפְשׁוֹ־
הַבַּהֲמִית**, וְשָׁנָיו קְצוּבִים לוֹ בַּמִּסְפָּר שֶׁשִּׁיעֲרָה חָכְמָתוֹ
יִתְבָּרֵךְ שֶׁיּוּכַל לָשֵׂאת בְּנַפְשׁוֹ לְהַעֲלוֹת מִמֶּנָּה כָּל כַּךְ
כֹּחוֹת וְנִיצוֹצִים שֶׁנָּפְלוּ שָׁמָּה בִּשְׁבִירַת־הַכֵּלִים, וּבְכָל יוֹם
נִתְעַלֶּה נִצּוּץ וְכֹחַ חָדָשׁ[13]. :

ב. וְהִנֵּה, כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד וְתִמָּשֵׁךְ בְּחִינַת אֵשׁ־שֶׁלְּמַעְלָה,
"מִצְּוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט"[14], עַל יְדֵי אִתְעֲרוּתָא־דְלְתַתָּא.

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בְּמִקּוֹר חוֹצְבָהּ וְשָׁרְשָׁהּ
בַּמֶּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁמִּמֶּנָּה נִלְקָח הַכֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה
שֶׁבְּנַפְשׁוֹ־הַבַּהֲמִית כַּנַּ"ל – אֵיךְ שֶׁהֵם בְּטֵלִים בִּבְחִינַת
מֶרְכָּבָה וְכִסֵּא לְגַבֵּי דְּמוּת אָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא, וְ"זָעִים
וְחָלִים מֵחִיל כִּסֵּא", וּמִתְלַהֲבִים וּמִתְלַהֲטִים בְּלַהֶבֶת
וְשַׁלְהֶבֶת רִשְׁפֵּי־אֵשׁ, לִיבָּטֵל וּלְהִכָּלֵל בְּאוֹר ה׳ הַשּׁוֹפֵעַ
עֲלֵיהֶם.

וּמִמֵּילָא יָאִיר אוֹר הָאַהֲבָה גַּם עַל כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה
שֶׁבְּנַפְשׁוֹ־הַבַּהֲמִית שֶׁנִּלְקָח מִשָּׁם, לְעוֹרֵר לִבּוֹ לִהְיוֹת
נֶעְתָּק מִתַּעֲנוּגִים גַּשְׁמִיִּים אֲשֶׁר נִשְׁקַע בָּהֶם, וְלִהְיוֹת נִמְשָׁךְ
אַחַר שָׁרְשׁוֹ, לְהִבָּטֵל וּלְהִכָּלֵל בְּאוֹר ה׳.

וְלָכֵן תִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת־הַגְּדוֹלָה בִּרְכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע,
"שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ"[15] – בְּרִכַּת "יוֹצֵר אוֹר" שֶׁשָּׁם נֶאֱמַר וְנִשְׁנֶה
בַּאֲרִיכוּת סֵדֶר הַמַּלְאָכִים וּשְׂרָפִים וְחַיּוֹת, אֵיךְ הֵם בְּטֵלִים
לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, **וְ"יוֹצֵר מְשָׁרְתִים, וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו** כו׳":

"**יוֹצֵר מְשָׁרְתִים**": שֶׁכַּמָּה אֶלֶף וְרִבּוֹא רִבְבוֹת נִבְרָאִים
בְּכָל יוֹם, וּמֵחֲמַת תּוֹקֶף אַהֲבָתָם כְּאֵשׁ בּוֹעֶרֶת, כָּלִים
וְנִשְׂרָפִים וְחוֹזְרִים וּמִתְחַדְּשִׁים.

"**וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו**": מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, כַּמָּה אֶלֶף
וְרִבּוֹא רִבְבוֹת בִּגְדוּד אֶחָד, וְלִגְדוּדָיו – אֵין מִסְפָּר,
כִּדְכְתִיב (אִיּוֹב כה, ג): "הֲיֵשׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו"?! כִּדְמְשַׁנֵּי
בַּגְּמָרָא[16].

"**וְכוּלָּם** [..] מַעֲרִיצִים, וּמַקְדִּישִׁים כו׳" – מֵחֲמַת הַשָּׂגָתָם
שֶׁיּוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים, שֶׁחִיּוּתָם וְקִיּוּמָם הַנִּמְשָׁךְ לָהֶם מֵאִתּוֹ
יִתְבָּרֵךְ, הוּא מִבְּחִינַת **שְׁמוֹ** לְבַד – כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, שְׁמוֹ
שֶׁל אָדָם, שֶׁאֵינוֹ עֶצֶם מַעֲצְמוּתוֹ כְּלָל, אֶלָּא אֵיזֶה בְּחִינַת
הֶאָרָה וְהִתְפַּשְׁטוּת מִמֶּנּוּ כְּדֵי שֶׁיּוּכַל זוּלָתוֹ לִקְרוֹא לוֹ
בִּשְׁמוֹ. וְנִקְרָא "**אוֹר** אֵין־סוֹף" בְּרוּךְ־הוּא, כְּלוֹמַר הֶאָרָה
מִמֶּנּוּ בִּלְבָד, כְּאוֹר וְזִיו הַמִּתְפַּשֵּׁט מִן הַשֶּׁמֶשׁ. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר
בְּמָקוֹם אַחֵר.

"**וְאוֹמְרִים קָדוֹשׁ**": כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא **מוּבְדָּל** מֵהֶם, וְאֵינוֹ
מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם בִּבְחִינַת גִּילוּי.

כִּי הִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים קמה, יג): "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל
עוֹלָמִים", שֶׁכָּל חִיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא
לְהַחֲיוֹת כָּל הַנִּבְרָאִים, לִהְיוֹת ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳, אֵינוֹ
כְּדֶרֶךְ הַנְּשָׁמָה הַמְחַיָּה וּמְמַלֵּא כָּל הַגּוּף, שֶׁהִיא מִתְלַבֶּשֶׁת
בְּתוֹכוֹ וְהִיא מִתְפָּעֶלֶת מִמִּקְרֵי הַגּוּף. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בּוֹ
יִתְבָּרֵךְ, "אֲנִי ה׳ **לֹא שָׁנִיתִי**" (מַלְאָכִי ג, ו) כְּתִיב, וְ"אַתָּה הוּא
קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, וְאַתָּה הוּא כו׳"[17]. אֶלָּא שֶׁכָּל
הָעוֹלָמוֹת מְקַבְּלִים חִיּוּתָם וְשִׁפְעָם וְקִיּוּמָם מִבְּחִינַת
מַלְכוּתוֹ בִּלְבָד, שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת וְהֶאָרָה מִמֶּנּוּ
וְלַחוּץ.

וּכְמוֹ לְמָשָׁל "מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ" (אִיּוֹב יט, כו): שֶׁגַּם
בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, הִנֵּה הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת הֵם עַצְמוּתוֹ
וּמַהוּתוֹ, וּבְחִינַת הִתְנַשְּׂאוּת שֶׁבּוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִמֶּנּוּ וְלַחוּץ,
שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ אֶל עַצְמוּתוֹ אֶלָּא לְהִתְנַשֵּׂא עַל זוּלָתוֹ, וְהוּא
בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה אַחֲרוֹנָה שֶׁבּוֹ – כָּךְ הִנֵּה הִתְפַּשְּׁטוּת בְּחִינַת
מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֵינָהּ אֶלָּא זִיו וְהֶאָרָה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ אֶל
הַנִּבְרָאִים, וְ"אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עָם".

וְזֶהוּ "**בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים, יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ**"[18]:

פֵּירוּשׁ: שֶׁכָּל הַשֶּׁבַח וְהַהִילּוּל מֵחֲמַת אֵיזֶה הַשָּׂגָה, אֵינוֹ
אֶלָּא בְּחִינַת "**שִׁמְךָ**", שֶׁשְּׁמוֹ נִקְרָא עַל הַנִּבְרָאִים, וְהוּא
בִּבְחִינַת "**לָעַד**", שֶׁאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ וּמִתְגַּלֶּה בָּהֶם אֶלָּא
עוֹמְדִים בְּרִיחוּק מָקוֹם.

---

10. (קֹהֶלֶת ג, כא: "רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא לְמַעְלָה, וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת, הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ").

11. (עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם", בְּעִנְיָן "עוֹמֶר שְׂעוֹרִים מַאֲכָל בְּהֵמָה". וְעַיֵּן בְּרַבּוֹת: סוֹף פָּרָשָׁה הָאַזִּינוּ. וּבִבְרֵאשִׁית, פָּרָשָׁה יד).

12. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּעִנְיָן "וְהָרוּחַ תָּשׁוּב" (קֹהֶלֶת יב, ז), בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם".

13. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּפָרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מְבוֹאָר בְּ"עֵץ חַיִּים" (לְעִיל בְּחֻקֹּתַי מז, ג).

14. (יוֹמָא שָׁם. וְשָׁם נִסְתָּם).

15. (בְּרָכוֹת יא, א. בַּמִּשְׁנָה).

16. (חֲגִיגָה יג, ב: "כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דָּנִיֵּאל ז, י): ׳אַלְף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדָמוֹהִי יְקוּמוּן׳, וְכְתוּב אֶחָד אוֹמֵר (אִיּוֹב כה, ג): ׳הֲיֵשׁ מִסְפַּר לְגִדּוּדָיו׳? לֹא קַשְׁיָא . . ׳אַלְף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ׳ – מִסְפַּר גְּדוּד אֶחָד, וְלִגְדוּדָיו – אֵין מִסְפָּר").

17. (עַל פִּי נֹסַח הַתְּפִלָּה).

18. (בְּרָכַת יוֹצֵר).

וּכְדִכְתִיב (תְּהִלִּים קמח, ה־ו): "**כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ. וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם**". **וּפֵירוּשׁ** "**צִוָּה וְנִבְרָאוּ**", כְּאִלּוּ הֵם מֵעַצְמָם נִבְרְאוּ **מִמֵּילָא** מֵאַיִן לְיֵשׁ עַל יְדֵי צִוּוּיוֹ. שֶׁאֵין חַיּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְּחַיֶּה וּמְהַוֶּה אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ מִתְפַּשֵּׁט וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם בִּבְחִינַת גִּילּוּי. כִּי מַה שֶּׁכָּתוּב "וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם" (תְּהִלִּים לג, ו), לֹא שֶׁיִּהְיֶה 'כֹּחַ הַפּוֹעֵל' מִתְלַבֵּשׁ מַמָּשׁ בַּנִּפְעָל, אֶלָּא שֶׁהוּא כֹּחַ הַשּׁוֹפֵעַ עֲלֵיהֶם בִּלְבָד[19].

וְזֶהוּ גַּם כֵּן "**וּבְרוּחַ פִּיו**", דְּהַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ מֹשֵׁל בִּחְינַת הַהֶבֶל הַיּוֹצֵא מִן הַפֶּה וְלַחוּץ, שֶׁגַּם שֶׁהוּא יוֹצֵא מִתּוֹכוֹ וּפְנִימִיּוּתוֹ, נִרְאֶה כְּאִלּוּ הוּא דָּבָר נִפְרָד מִתּוֹכוֹ, לִהְיוֹת דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם, אֶלָּא בִּחְינַת "**מַלְכֵּנוּ**", לִהְיוֹת "מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא עֲלֵיהֶם", וְאוֹתָהּ אָנוּ מְבַקְּשִׁים שֶׁ"**יִשְׁתַּבַּח**", דְּהַיְינוּ לִהְיוֹת בִּבְחִינָה זוֹ שֶׁבַח וְתוֹסֶפֶת, בְּתוֹקֶף אוֹר וְגִילּוּי[20]. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ וּבְכְבוֹדוֹ, הוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל כו' כַּנַּ"ל. :

ג. וְהַנָּה, הַמַּלְאָכִים מֵחֲמַת גּוֹדֶל עוֹצֶם הַשִּׂגָּתָם, שֶׁשִּׁפְעָן וְחִיּוּתָן נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "שְׁמוֹ" לְבָד, שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל, לָכֵן הֵם בִּבְחִינַת **רָצוֹא וָשׁוֹב: רָצוֹא** – בְּרִשְׁפֵּי־אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת מִתְלַהֶטֶת לְהִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, **וָשׁוֹב** – בִּירְאָה, שֶׁמֵּחֲמַת הַיִּרְאָה הֵם חוֹזְרִים וְנִרְתָּעִים לַאֲחוֹרֵיהֶם. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יְחֶזְקֵאל א, יד): "וַיָּרֶץ הָעָם וָיָנוּעוּ, וַיַּעַמְדוּ **מֵרָחוֹק**"[21]. וְאוֹמְרִים: "**בָּרוּךְ** כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ" (יְחֶזְקֵאל ג, יב) – שֶׁיְּבוֹרָךְ וְיִוּמְשָׁךְ לְמַטָּה גַּם כֵּן בִּבְחִינַת גִּילּוּי כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה.

וּמִזֶּה יִתְבּוֹנֵן הַמַּשְׂכִּיל לִהְיוֹת גַּם כֵּן בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב: בְּאַהֲבָה וַחֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה, לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ אַחַר שָׁרְשׁוֹ, לְהִתְכַּלֵּל בְּאוֹר ה' שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל כו'; וְשׁוֹב – בִּירְאָה, לִהְיוֹת מְקַבֵּל "עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם" לְמַטָּה. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שׁוֹפְטִים יז, טו): "שׁוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ". וּכְמַאֲמַר רַז"ל[22]: "אִם רָץ לִבְּךָ – שׁוּב לְאֶחָד", שֶׁיַּעֲשֶׂה מָכוֹן לִשְׁבְתּוֹ, וְלִהְיוֹת "ה' אֶחָד" שׁוֹרֶה לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה תִּקְנוּ גַּם כֵּן פְּסוּקֵי־דִזְמְרָה, שֶׁשָּׁם נֶאֱמַר: "הוֹדוּ לַה' קְרְאוּ בִשְׁמוֹ כו'" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' טז, ח), "הוֹדוּ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם כו'" (תְּהִלִּים קמח, יג), "לְךָ ה' הַגְּדוּלָּה כו'" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כט, יא), "וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים" (נְחֶמְיָה ט, ו).

אֶלָּא שֶׁהוּא בִּבְחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת הָעוֹלָמוֹת שֶׁלְּמַטָּה, בְּחִינַת דּוֹמֵם וְצוֹמֵחַ.

וְשָׁם, גַּם כֵּן יֵשׁ בְּחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב, וְלָכֵן יֵשׁ פְּסוּקִים מְדַבְּרִים בְּאַהֲבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְיֵשׁ בִּירְאָתוֹ. וּמִשְּׁנֵיהֶם נוֹלֶדֶת מִדַּת הָרַחֲמָנוּת, שֶׁיֵּשׁ פְּסוּקִים מְדַבְּרִים בָּזֶה, כְּמוֹ "וְהוּא **רַחוּם** כו'" (תְּהִלִּים עח, לח), "אַתָּה הֲוָיָ"ה לֹא תִכְלָא **רַחֲמֶיךָ** כו'" (תְּהִלִּים מ, יב).

וּשְׁלִשָּׁה בְּחִינוֹת אֵלּוּ הֵם בְּחִינַת אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב. וּבְחִינַת הָרַחֲמָנוּת, זוֹ הִיא מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (בְּרָכוֹת כו, ב): "תְּפִלּוֹת אָבוֹת תִּקְּנוּם".

וּמִזֶּה יָבֹא וְיַגִּיעַ לִבְחִינַת וּמַעֲלַת וּמַדְרֵיגוֹת בֵּיטוּל גָּדוֹל מִזֶּה בִּקְרִיאַת־שְׁמַע, לְהִכָּלֵל בִּבְחִינַת "אָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא", בְּחִינַת פְּנִימִית.

וְזֶהוּ "**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל**":

"**שְׁמַע**" – לְשׁוֹן הֲבָנָה[23], כִּי "**הֲוָיָ"ה**", שֶׁהוּא בְּחִינַת עַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ כִּבְיָכוֹל, בְּחִינַת "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם כו'" (יְחֶזְקֵאל א, כו),

הוּא "**אֱלֹהֵינוּ**", שֶׁהוּא בְּחִינַת "**אֶחָד**" – א"ח ד'. וְד' רַבָּתִי – שֶׁהוּא בְּחִינַת "דְּבַר ה'", חַיּוּת הַכְּלָלִי שֶׁל כָּל הָעוֹלָמוֹת.

כִּי "בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם", וּ"בְּמַאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת" (אָבוֹת ה, א). וְהוּא בְּחִינַת מַחְשָׁבָה אַחַת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר (חֵלֶק ב כ, א): "בְּמַחְשָׁבָה אַחַת בָּרָא אֶת הָעוֹלָם". עַל דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר[24]: "צוֹפָה וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת", וְ"קוֹרֵא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ כו'". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וּבְחִינַת מַחְשָׁבָה הוּא בְּחִינַת הַדִּיבּוּר, לְפִי שֶׁהוּא מָקוֹר לְגִילּוּי הָעוֹלָמוֹת.

וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּאָדָם: יֵשׁ כַּמָּה מַחְשָׁבוֹת שֶׁמְּחַשֵּׁב, שֶׁאֵינָן בָּאִין לִכְלָל גִּילּוּי הַדִּיבּוּר, וְנִקְרָאוּ מַחְשָׁבוֹת; וְיֵשׁ מַחְשָׁבוֹת שֶׁמְּחַשֵּׁב וּמְהַרְהֵר אֵיךְ לְהוֹצִיא הַדְּבָרִים מִפִּיו, הֲרֵי מַחְשָׁבָה זוֹ נִכְלֶלֶת בִּבְחִינַת הַדִּבּוּר מַמָּשׁ.

כַּךְ הִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים צב, ו): "מְאֹד **עָמְקוּ** מַחְשְׁבוֹתֶיךָ", שֶׁהֵם בִּבְחִינַת "מַחֲשַׁבְתִּין **סְתִימִין** כו'"[25]. אַךְ הִנֵּה הַמַּחְשָׁבָה שֶׁהוּא מָקוֹר וְשֹׁרֶשׁ לְעָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָא, הִיא נִקְרֵאת וְעוֹלָה בְּשֵׁם בְּחִינַת הַדִּבּוּר וְהַגִּילּוּי.

וְזוֹהִי בְּחִינַת ד' רַבָּתִי דְּ"אֶחָד" – שֶׁהוּא הַ"מַּאֲמָר אֶחָד" שֶׁבּוֹ נִכְלְלוּ כָּל הָעֲשָׂרָה־מַאֲמָרוֹת, שֶׁהוּא בְּחִינַת אוֹר

---

19. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קוֹל דּוֹדִי", וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב", בְּפֵירוּשׁ (מְלָכִים א' ז, כה): "וְהָיָם עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה" (לְעֵיל בְּלָק סז, ג)).

20. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת הָעָם").

21. ("הָיוּ נִרְתָּעִין לַאֲחוֹרֵיהֶם" – רַשִּׁ"י).

22. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ז, א).

23. (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוּאֵל א' ג, י): "דַּבֵּר כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ").

24. (מוּסָף שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה. יְשַׁעְיָה מא, ד).

25. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בָּאתִי לְגַנִּי" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים לא, ד).

אֵין־סוֹף הַנִּמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט בַּעֲשָׂרָה־מַאֲמָרוֹת לְהַוּוֹת כָּל הַנִּבְרָאִים מֵאַיִן לְיֵשׁ. וּלְפִי שֶׁאֵין שָׁם עֲדַיִן בְּחִינַת רִיבּוּי וְהִתְחַלְּקוּת "עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת", לָכֵן נִקְרָא "מַחְשָׁבָה אַחַת".

וְעַל יְדֵי זֶה יַגִּיעַ לְמַדְרֵיגוֹת "**וְאָהַבְתָּ בְּכָל לְבָבְךָ**" – "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ"[26], שֶׁגַּם הַיֵּצֶר־הָרָע וְכֹחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ יוּכְלַל בְּשָׁרְשׁוֹ, וְאִתְהַפְּכָא מֵחֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא.

וְזֶהוּ "**כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ**", פֵּירוּשׁ: כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה זוֹ, לְנַצֵּחַ כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, לְקָרְרָהּ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם־הַזֶּה הַגַּשְׁמִיִּים, וּלְאִתְהַפְּכָא לְאַהֲבַת ה' – תְּהֵיֶה בִּבְחִינַת "**עַל** אוֹיְבֶיךָ", דְּהַיְינוּ בִּבְחִינַת **שָׁרְשָׁם** לְמַעְלָה.

כִּי "אֵין רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה"[27], וְשָׁרְשָׁם הוּא טוֹב, שֶׁהוּא מִבְּחִינַת מֶרְכָּבָה עֶלְיוֹנָה שֶׁבִּקְדוּשָׁה[28]. אֶלָּא שֶׁלְּאַחַר יְרִידַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמַּדְרֵגוֹת נַעֲשׂוּ "שְׁמָרֵי הָאוֹפַנִּים", וּמִשָּׁם נִמְשְׁכוּ הָע' שָׂרִים, שֶׁמֵּהֶם נִמְשְׁכוּ כָּל תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם־הַזֶּה וְהַכֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה כַּנַּ"ל, וּכְשֶׁנִּתְעַלֶּה וְנִכְלָל בְּשָׁרְשׁוֹ – מִתְהַפֵּךְ מֵרָע לְטוֹב.

ד. אַךְ אִי אֶפְשָׁר לְהִתְהַפֵּךְ טִבְעִית מִדָּתוֹ, לְשַׁנּוֹתָהּ לְגַמְרֵי, בִּלְתִּי עֵזֶר וְסִיּוּעַ אֱלֹקִים. כְּמַאֲמַר רַז"ל: "אִלְמְלֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ כו'"[29]. דְּהַיְינוּ, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּנַפְשׁוֹ לְבַד לִהְיוֹת עוֹלֶה וְנִכְלָל בְּשָׁרְשׁוֹ, רַק אַחַר שֶׁיּוּמְשָׁךְ הָאָרָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל נַפְשׁוֹ.

וְהוּא הֶאָרַת אוֹר הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מִבְּחִינַת 'דְּמוּת אָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא' – "רְמַ"ח אֵבָרִים דְּמַלְכָּא"; וְשַׂסַ"ה גִּידִים, שֶׁהֵם מַעֲבָר לְ"הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ"[30] וְהַחִיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט לְכָל הָאֵבָרִים – עַל יְדֵי קִיּוּם וּשְׁמִירַת מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

וְעַל יְדֵי זֶה נוֹתֵן כֹּחַ בָּאֵשׁ־שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת "כִּסֵּא", לְהַמְשִׁיךְ וְלֵירֵד לְמַטָּה לְכַלּוֹת וְלִשְׁרוֹף אֶת כֹּחַ נֶפֶשׁ הַמִּתְאַוָּה, הַבַּהֲמִית, וּלְהַעֲלוֹתוֹ לְשָׁרְשׁוֹ כַּנַּ"ל. וַאֲזַי יָאִירוּ בוֹ מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, וְלֹא מִדּוֹת טִבְעִיִּים שֶׁבְּנַפְשׁוֹ[31].

וְזֶהוּ "**וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ**":

"**הַוָּיָ"ה**" הוּא בְּחִינַת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְ"אוֹרַיְיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא כּוֹלָּא חָד"[32].

וְ"**אֱלֹהֶיךָ**" – בְּחִינַת הַמִּצְוֹת, "רְמַ"ח פִּקּוּדִין – רְמַ"ח אֵבָרִים דְּמַלְכָּא"[33].

וְשׁוֹרֶשׁ ב' בְּחִינוֹת אֵלּוּ הֵם "**נָעוּץ תִּחְלָתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן**"[34]:

כִּי בְּחִינַת **הַתּוֹרָה** הוּא בְּחִינַת מֶלֶךְ, כְּמַאֲמַר רַז"ל[35]: "מַתְנִיתָא – מַלְכְּתָא". שֶׁהַמִּשְׁנָה הוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ מֶלֶךְ שֶׁהוּא גּוֹזֵר וְאוֹמֵר, שֶׁאִם יִטְעוֹן רְאוּבֵן כַּךְ כו' יִהְיֶה פְּסַק כַּךְ וְכַךְ; וְכֵן בְּדִינֵי אִיסּוּר וְהֵיתֵּר.

וּבְחִינַת **הַמִּצְוֹת** הֵם בְּחִינַת "**עֶבֶד**", "לִשְׁמוֹעַ בְּקוֹלוֹ"[36]. וּכְדִכְתִיב (בְּהַר כה, נה): "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים".

וְהִנֵּה בְּחִינַת מְלוּכַת הַתּוֹרָה, שֶׁבָּהּ "מְלָכִים יִמְלוֹכוּ" (מִשְׁלֵי ח, טו), הוּא מֵחֲמַת שֶׁ"כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ"[37], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה נא, טז): "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ". וְ"יַעֲקֹב **חֶבֶל** נַחֲלָתוֹ" (הַאֲזִינוּ לב, ט) – כְּמוֹ לְמָשָׁל בָּאָדָם הַמְנַעְנֵעַ בְּחֶבֶל לְמַטָּה – מִתְנַעְנֵעַ גַּם לְמַעְלָה בְּרֹאשׁ הַחֶבֶל. וְלָזֶה נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לְמַיִם[38] – שֶׁיּוֹרְדִין מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ. וְזֶהוּ "נָעוּץ תִּחְלָתָן בְּסוֹפָן".

וּבְחִינַת הַמִּצְוֹת הֵם "סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן", כִּי "סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחְשָׁבָה תְּחִלָּה"[39].

וְלָכֵן, פַּעַם אָמְרוּ רַז"ל (קִדּוּשִׁין מ, ב): "גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמַּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה", אֲלָמָא מַעֲשֶׂה עֲדִיפָא, וּפַעַם אָמְרוּ (פֵּאָה א, א): "וְתַלְמוּד־תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם" – כִּי שְׁנֵיהֶם אֱמֶת. שֶׁבִּבְחִינַת "נָעוּץ תִּחְלָתָן בְּסוֹפָן" תַּלְמוּד־תּוֹרָה גָּדוֹל, וּבִבְחִינַת "סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן" מַעֲשֶׂה גָּדוֹל.

וּשְׁנֵיהֶם צְרִיכִים לִהְיוֹת בָּאָדָם:

---

26. (בְּרָכוֹת פֶּרֶק ט מִשְׁנָה ה).

27. (רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה נא, ג).

28. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְנָתַתִּי לָךְ מַהֲלְכִים" (תּוֹרָה אוֹר וַיֵּשֶׁב ל, ב).

29. ("אֵין יָכוֹל לוֹ". קִדּוּשִׁין ל, ב).

30. (רְאֵה יב, כג).

31. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "בְּהַעֲלוֹתְךָ" (לְעֵיל בְּהַעֲלוֹתְךָ ל, ג וְאֵילָךְ), בְּפֵירוּשׁ "שֶׁיּוֹרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו" (תְּהִלִּים קלג, ב)).

32. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א כד, א. חֵלֶק ב בְּשַׁלַּח ס, א).

33. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ל).

34. (סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ז).

35. (בֵּיצָה כח, ב. וְשָׁם: "מַתְנִיתִין". וּרְאֵה הֶעָרַת כְּבוֹד קְדֶשֶׁת אַדְמוּ"ר בְּאוֹר הַתּוֹרָה שְׁמוֹת עַמּוּד יב. הוּבָא בְּתוֹרָה אוֹר דַּף מט, ב).

36. (נִצָּבִים ל, כ).

37. (תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ רַבָּה רֵישׁ פֶּרֶק יח. וּרְאֵה יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי אֵיכָה רֶמֶז תתרלד).

38. (תַּעֲנִית ז, א. סֻכָּה נב, ב. דְּבָרִים רַבָּה ז, ג. שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה א, יט).

39. (פִּיּוּט "לִבָּה דּוֹדִי"). (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר: עַל פָּסוּק "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ כו'" (תּוֹרָה אוֹר א, ב). וְעַל פָּסוּק "עָלֵי בְאֵר" (לְעֵיל חֻקַּת סב, ג), בְּפֵירוּשׁ "מְעַיֵּן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים" (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, טו). וְסוֹף דְּבוּר הַמַּתְחִיל "קוֹל דּוֹדִי" (לְקַקֵּן שִׁיר הַשִּׁירִים טו, ג), גַּבֵּי "מְדַלֵּג וּמְקַפֵּץ").

כִּי הַהַמְשָׁכוֹת שֶׁאָדָם מַמְשִׁיךְ בִּבְחִינַת הַתּוֹרָה, הוּא לִהְיוֹת בְּחִינַת רָצוֹא מֵחֲמַת הִתְבּוֹנְנוּת "בִּתְחִלָּתָן" וּבְשָׁרְשָׁן. כִּי "אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת"[40], וְהוּא וְחָכְמָתוֹ הַכֹּל אֶחָד[41], וּכְשֶׁהוּא עוֹסֵק בָּהּ – "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כו'".

וְ"אִם רָץ לִבְּךָ – שׁוּב לְאֶחָד" – הַיְינוּ עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת, שֶׁ"סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן", וּמִתְעַלֶּה וְנִכְלָל בְּשָׁרְשָׁם לְמַעְלָה מַעְלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת – אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

וְעַל יְדֵי זֶה יוּמְשָׁךְ וְיִתְפַּשֵּׁט לְמַטָּה כֹּחַ הָאֵשׁ־שֶׁלְּמַעְלָה בַּמֶּרְכָּבָה עֶלְיוֹנָה, וְנָגְעָה עַד נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית, כִּי "הַחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת וּמְנוּשָׂאוֹת עִם הַכִּסֵּא"[42] – שֶׁהָרוֹכֵב עַל הַכִּסֵּא נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו[43].

וְזֶהוּ בְּחִינַת **אָדָם** – בְּגִימַטְרִיָּא **מ"ה**[44], שֶׁהוּא בְּחִינַת **חָכְמָה** – כ"ח־מ"ה[45] בְּחִינַת **בִּיטּוּל** כו', כַּנִּזְכָּר בְּמָקוֹם אַחֵר:

כִּי לְפִי שֶׁבְּחִינַת גִּילוּיוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָמוֹת הוּא בַּמִּדּוֹת, וְרֵאשִׁיתָן בְּחִינַת חֶסֶד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים פט, ג): "כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה", וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר לְהַפֵּךְ הַמִּדּוֹת שֶׁבָּעוֹלָמוֹת כִּי אִם בְּהַמְשָׁכוֹת חָכְמָה־עִילָּאָה, שֶׁהוּא מְקוֹר הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת כַּנַּ"ל[46].

וְאַחַר כָּךְ "וְשָׁבִית שְׁבִיוֹ": דְּהַיְינוּ, מַה שֶׁהָיָה בַּשְּׁבִיָּה אֵצֶל כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה עַל יְדֵי שֶׁהִמְשִׁיךְ אֶת עַצְמוֹ בְּרָעוֹת הָעוֹלָם־הַזֶּה וְתַעֲנוּגָיו, הִנֵּה "חַיִל בָּלַע וַיְקִיאֶנּוּ" (אִיּוֹב כ, טו), לִהְיוֹת עוֹלֶה וְנִכְלָל גַּם כֵּן בַּקְּדוּשָׁה[47].

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה תִּקְּנוּ בְּתִפְלּוֹת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה: "סְלַח לָנוּ [..] כִּי חָטָאנוּ", שֶׁעַד שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אִתְעָרוּתָא־דְלְתַתָּא הָיָה בִּבְחִינַת "אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם כו'"[48] (תְּהִלִּים קז, יז). וְעַכְשָׁיו שֶׁרוֹאֶה שֶׁחָטָא, צָרִיךְ שֶׁיַּחְזִיר הַנִּיצוֹצִים שֶׁנָּפְלוּ בִּשְׁבִירָה בַּחֲטָאָיו.

וְעַל זֶה תִּקְּנוּ לוֹמַר "וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵימָה **לְפָנֶיךָ**", פֵּירוּשׁ: שֶׁיִּהְיֶה בִּבְחִינַת "לְפָנֶיךָ", כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּשָׁרְשָׁן, שֶׁיִּכָּלְלוּ וְיִתְאַחֲדוּ הַחַיּוּת שֶׁלָּהֶם בְּמִקּוֹר חוֹצְבָם, בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּמִשָּׁם יוּשַׁפַּע שֶׁפַע חָדָשׁ וְהֶאָרָה חֲדָשָׁה.

וְזֶהוּ עִנְיָן כָּל הַ**בְּרָכוֹת** שֶׁבִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה – "**בָּרוּךְ** אַתָּה", שֶׁיּוּבְרַךְ וְיוּמְשָׁךְ הַמְשָׁכָה וְהֶאָרָה חֲדָשָׁה מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לִבְחִינַת דַּעַת, וּתְשׁוּבָה, וּסְלִיחָה כו'.

וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר[49] "רֵיחַ **נִיחוֹחִי**" – לְשׁוֹן **נְחוֹת**־דַּרְגָּא. וּפֵּירוּשׁ: שֶׁעַל יְדֵי שֶׁיַּקְרִיב "לַחְמִי לְאִשַּׁי", הִיא עוֹלָה "לְרֵיחַ" – שֶׁיִּהְיֶה נַחַת־רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, "כְּמַאן דְּאָרֵיחַ רֵיחָא"[50]. וַאֲזַי יִהְיֶה בִּבְחִינַת "נִיחוֹחִי", דְּהַיְינוּ לִהְיוֹת נְחוֹת דַּרְגָּא לְתַתָּא[51], לְהַשְׁפִּיעַ שֶׁפַע טוּבוֹ וְאוֹרוֹ כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ "**נִיחוֹחִי**" – נִיחוֹחַ **שֶׁלִּי**, כְּאִלּוּ מַמְשִׁיכִין אוֹתוֹ כִּבְיָכוֹל בְּעַצְמוֹ לְמַטָּה, לִהְיוֹת שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בַּתַּחְתּוֹנִים בִּבְחִינַת גִּילוּי כו'.

(וּבָזֶה יוּבָן גַּם כֵּן מַה שֶׁכָּתוּב (וַיִּקְרָא א, ב): "אָדָם **כִּי יַקְרִיב מִכֶּם** קָרְבָּן כו'", דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר "אָדָם **מִכֶּם כִּי יַקְרִיב** כו'". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר (לְעֵיל פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא ב, ב וְאִילָךְ).

אֶלָּא, כִּי פֵּירוּשׁ "אָדָם" קָאֵי עַל הַתּוֹרָה, רְמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה הֵם בְּחִינַת "רְמַ"ח **אִבְרִין**" כו'. וְעַל יְדֵי זֶה "כִּי יַקְרִיב **מִכֶּם** מִן **הַבְּהֵמָה** כו'", שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לְבָרֵר **נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית**, כִּי "אָדָם" – בְּחִינַת תּוֹרָה, שֵׁם מַ"ה, מְבָרֵר בַּ"ן – בְּחִינַת "בְּהֵמָה" כו'. וּכְדִלְעֵיל בְּפֵירוּשׁ "וּנְתָנוֹ ה' אֲלֵקֶיךָ בְּיָדֶךָ"[52].

וְלָכֵן כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָיוּ בַּמִּשְׁכָּן אוֹ בַּמִּקְדָּשׁ דַּוְקָא – שֶׁבּוֹ הַשְׁרָאַת אוֹר אֵין־סוֹף, שֵׁם מַ"ה מְבָרֵר בַּ"ן כו'.):

---

40. (זֹהַר חֵלֶק ב: סב, א. פה, א. קכא, א. חֵלֶק ג: פא, א. קפב, א. רסא, א).

41. (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה ב, י).

42. (לְשׁוֹן הַפִּיּוּט בְּמוּסַף יוֹם א' דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הַשֵּׁנִי אַחַר קְדֻשַּׁת כֶּתֶר נִסַּח אַשְׁכְּנַז (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהַחַיּוֹת"). וּרְאֵה שְׁמוֹת רַבָּה סוֹף פָּרָשָׁה כג. בַּמִּדְבָּר רַבָּה סוֹף פָּרָשָׁה יד. בְּחַיֵּי תְּרוּמָה כה, י (בְּשֵׁם פִּרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – רְאֵה שָׁם סוֹף פֶּרֶק ד, וּבְבֵאוּר הָרַדַ"ל אוֹת נח).

43. (נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו: רְאֵה עַל דֶּרֶךְ זֶה סוֹטָה לה, א).

44. (רְאֵה מְאוֹרֵי אוֹר אוֹת א, סִימָן לב).

45. (זֹהַר חֵלֶק ג לד, א. הַקְדָּמַת תִּקּוּנֵי זֹהַר בִּתְחִלָּתָהּ. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

46. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּכ"ה בְּכִסְלוֹ", בְּעִנְיָן הַמְּנוֹרָה כו').

47. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כְּנֶשֶׁר יָעִיר").

48. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת" (לְעֵיל בְּהַעֲלוֹתְךָ ל, ב).

49. (פִּנְחָס כח, ב: "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי, רֵיחַ נִיחֹחִי, תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ").

50. (זֹהַר צַו דַּף כו, סוֹף עַמּוּד ב).

51. (לְרָדֶת מַדְרֵגָה לְמַטָּה. רְאֵה יְבָמוֹת סג, א).

52. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ד) **והנמשל** מב' משלים הנ"ל יובן למעלה בבחי' משפיע ומקבל שהוא בחי' סוכ"ע ובחי' ממלא כ"ע בכלל דהנה ידוע שבחי' מל' דאצי' בבי"ע הוא בחי' ממכ"ע ונמשל לירח שיש בה שנוים לפעמים היא במילואה. כשמקבלת בכל ע"ס משמשא שהוא שם הוי"ה דז"א דאצי' כמ"ש בזוהר דהמל' שנק' סיהרא לית לה מגרמה כלום כו' וזהו המאור הקטן לממשלת הלילה כו' ולפעמים אינה רק בחי' נקודא תחת היסוד ובפעם א' בחדש דים לכנ"י שיקבלו פני אביהם שבשמים שהוא בחי' הוי"ה דז"א כידוע בענין קידוש הלבנה וכל זה השנוי מצד בחי' המקבל שהן כנ"י שהוא בחי' לבנה או כמשל הראשון הנ"ל בעליות התחתון לגבי העליון שלא בכל עת יכול לעלות ויש בזה כמה מדריגות חלוקות לפי אופן העלאת מ"נ דכנ"י באופן הקירוב והריחוק כו' אבל בחי' הארת אור עליון דשם הוי"ה במל' מלמעלה למטה אין בזה שינוי כלל דלעולם יוכל לירד להאיר מלמעלה למטה בלי שום מניעה כלל וכלל מאחר שמאיר ובא מצד עצמו בלבד בלי סיבת העלאת מ"נ מלמטה כלל וד"ל. וע"פ כל זה יובן ג"כ שרש ענין בקשת משה במ"ש ואתחנן אל ה' כו' שיש בו ב' פירושי' ענין חנם וענין חן כו' שהמכוון בזה שיהי' הארת אור פני מלך מלמעלה למטה מצד עצמו בלתי סיבת אתדל"ת בהעלאת מ"נ כלל כנ"ל דהנה מובן מכל הב' משלים הנ"ל למעלה ג"כ בבחי' ממלא וסובב שזהו בחי' הוי"ה ואלקים בחי' זו"נ דאצי' שנק' קודשא בריך הוא ושכינתי' כידוע שכל עיקר המשכת גלוי אור ושפע הבאה משם הוי"ה בחי' סובב לשם אלקי' בחי' ממלא הוא ע"י בחי' העלאת מ"נ דשם אלקים שתלויה באופן העלאת מ"נ דכנ"י במעשה התחתונים שלפעמים שם אלקי' הוא בבחי' קטנות מאד שמעורר הדינין קשין כמו ענין פגימת הלבנה כידוע מפני עוונות הדור דלא אכשר דרי וגורמים במעשיהם בחי' צמצום והסתלקות אור האלקי עד שהוא בתכלית ההסתר רק כנקודה א' כו' כמ"ש אתה אל מסתתר כמשל ריחוק הלבנה מן השמש ביותר כו' או כמשל הראשון בעליי' התחתון לגבי העליון שלא יוכל לעלות מפני הסתר דרכי המסילות או מצד פגימת עצמו ולבושיו וכה"ג וד"ל ולפעמים שם אלקים בבחי' הגדלות בציור פרצוף בכל ע"ס דמל' והוא כאשר יש העלאת מ"ן בתשובה ומע"ט דכנ"י שמעוררי' לבחי' מל' דאצי' בחי' שם אלקי' שיהי' עולה מעלה מעל' בבחי' קירוב גדול לקבל אור ושפע בכל ע"ס שלה מבחי' שם הוי"ה דאצי' כמ"ש בזוהר בפי' אלקי' אל דמי לך כו' דקארי תדיר לנהורא עילאה כו' ומתייחד שם אלקי' בשם הוי"ה בבחי' יחוד גמור פב"פ כו' כמשל קירוב הלבנה עם השמש במלואה כנ"ל או כמשל עליות התחתון לגבי העליון אחר הזדככות שלו בתכלית ומקבל מאור העליון כמו שהוא במקומו כו' (ולמעל' היינו בחי' ביטול היש דבריאה בבחי' אין דאצי' ממש והי' כמוהו לקבל בבחי' אצי' והוא עליות מל' דאצי' שבבריאה לבחי' אצילות להתייחד בז"א פב"פ בבחי' האצי' כידוע אבל ענין סמיכת גאולה לתפלה שהיחוד דזו"נ בהיכל ק"ק דבריאה בלבד הרי אין כאן רק בחי' האחרונה שבז"א שיורד למטה בהיכל ק"ק דבריאה והמל' עולה שם בתכלית העילוי כמשל ב' בנ"א עליון ותחתון שמתחברים באמצע הסולם זה עולה עד החצי וזה יורד עד החצי משא"כ בעליו' התחתון לגבי העליון במקומו ממש להתייחד עמו כו' כמ"ש במ"א וד"ל אבל בחי' הארת אור ושפע משם הוי"ה לשם אלקי' הבא מעצמו שלא ע"י העלאת מ"ן דשם אלקים כלל הרי הוא למעלה הרבה במדריגה מאור ושפע הבא מהוי"ה לאלקי' ע"י העלאת מ"ן מפני ב' טעמים הא' מצד עצם האור והשפע שהוא במעלה ומדריגה נבדלת בערך כשבאה רק מצד בחי' העצמו' לבד שהיא בחי' עצמו' אור דהוי"ה המשפיע ממש שא"א לשם אלקי' בחי' מקבל להגיע שם גם בעלותו בתכלית העילוי שלו כמובן ממשל הנ"ל שגם לאחר הזדככות בתכלית השלימות של המקבל לא יגיע רק לבחי' היותר אחרונה שבמשפיע שיורד ומתצמצם רק לפי אופן העלאת מ"ן דמקבל כשאלתו ובקשתו כו' מאחר שאין השפע נמשך מן המשפיע רק כדי צימצום קבלת המקבל כו' משא"כ בחי' אור השפע דמשפיע שיורד מעצמו וחפצו שחפץ לבא לידי גילוי עצמותו שלא לפי ערך קבלת המקבל אע"פ שהמשפיע מתצמצם ומתלבש כפי אופן כלי המקבל בלבד כו' מ"מ הוא גבוה מאד נעלה מאור ושפע דמשפיע בשביל המקבל מאחר שהוא עצם אור המשפיע שאינו בא בשביל שפע למקבל כו' וד"ל) (והיינו למעלה גם מביטול היש דמל' לאין באצי' ביחוד פב"פ כו' שאינו גורם רק המשכת מ"ד מאין דז"א כו' אבל אין זה ערך לגבי בחי' עצם האין האמיתי כמו שהוא ממש שאין העלאת מ"ן דביטול

היש לאין מגיע לשם כלל מטעם הנ"ל וד"ל). והטעם הב' מצד תמידות ההשפעה בלי שום מניעה ועיכוב כלל ואין בו שינוי כלל שבירידת השפע הבא מעצמו' שם הוי"ה בלא העלאת מ"ן דאלקי' אין בו שינוי והפסק לעולם כי גם אם מעשה התחתונים לא טובים ואינ' ראויים כלל לגילוי אלקות אדרבה כו' מ"מ יכול אור העליון דשם הוי"ה דאצי' לירד להתצמצם בכנ"י כמה שכתוב וגם בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים כו' וכמארז"ל גלו לאדום שכינה עמהם כו' וכמו במ"ת שנא' וירד ה' על הר סיני כנ"ל דאין מעשיהם תופס מקום כלל לעשות בו שינוי מאחר שיורד מצד עצמו לבד מי ימנע לו כו' דקמי' כחשיכה כאורה כו' משא"כ אור ושפע הבאה משם הויה דאצי' לאלקי' שבבי"ע ע"י העלאת מ"ן דבי"ע שיש בו שינוי' עליות וירידות קטנות וגדלו' כמובן מן ב' המשלים הנ"ל וכמ"ש בזהר ע"פ ואל יבא בכל עת כו' האי עת או סלקא או נחתא בגיניהון דישראל כו' לפי אופן העלאת מ"ן שלהם כנ"ל וד"ל):

חזינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

ולהבין מהו אברהם קנין א' צ"ל מתחילה ענין ירידת הנשמה בגוף שהיא ירידה צורך עלי', כי הנה כתי' יעקב חבל נחלתו כמו חבל שקשור למעלה ונמשך למטה כך בחי' יעקב הם נש"י נמשכים מלמעלה למטה וכמ"ש נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראתה אתה יצרתה אתה נפחתה שהן ד' מדריגות שהנשמה משתלשל ממדרגה למדרגה עד שנפחת בגוף וכמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים, וירידה היא צורך עלי' למקורה ושרשה וכמו דע מאין באת שהנשמה נמשכה מבחי' אין ואח"כ נמשכה מאין ליש ונשתלשל' ע"י ד' בחי' והם בד' עולמות אבי"ע מיש ליש עד שנתהווה בגוף גשמי יש גשמי, ואח"כ דווקא יהי' לה עלי' למקורה ושרשה שזהו עלי' גדולה, היינו שלכאורה אוי"ר שהי' לנשמה קודם בואה לגוף הי' בוודאי יותר גדולה מאוי"ר שבגוף באין ערוך כלל, כי הנשמה כמו שהיא למעלה היא למעלה ממדרגת המלאכי', אבל אעפ"כ דווקא כשהיא בגוף אזי עי"ז עלי' גדולה למעלה מאוי"ר שקודם בואה לגוף, והיינו למקורה ושרשה, והוא ע"י נה"ב כי נה"ב שרשה הוא מפני שור שבמרכבה ששרשו מבחי' בהמה רבה שלמעלה מבחי' אדם שעל הכסא, כי אדם הוא בחי' חכ' ומדות שהם ע"ס דאצי' ובהמה רבה הוא בחי' מדות שלמעלה מבחי' חכ' כידוע, ועי"ז כשהנשמה מלובשת בנה"ב ומהפך נה"ב מרע לטוב אזי יהי' עלי' למקום גבוה מאוד, והיינו כי הנשמה נמשך מבחי' מח' כי נשמ' עלו במח' שלמעלה מבחי' מלאכים שנבראו מבחי' דיבור וכמ"ש בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם אבל נש"י שרשם ממח' עילאה שהם לבוש פנימי ועלי' הוא לאשתאבא בגופא דמלכא, כי הגם שהמח' הוא בחי' לבוש פנימי ומתאחד עם הנפש אעפ"כ הוא רק לבוש שפושט ולובש אבל לאשתאבא בגופא דמלכא שהוא ענין א' בעצמו' אלקות וזהו בכל עולם יש בחי' מח' שהם נק' דין הגם שבאמת הוא קו הימין בחי' חסד אך מחמת שע"י החכ' הוא הבירור שהוא בחי' דין שזהו כשר ומותר ויהי' בה גילוי אלקות וזהו פסול וטמא ולא יהי' בה גילוי אלקות, וזהו ענין הידוע שכשאכל מעה"ד אזי כתיב ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם ולכאורה תימה הוא כי תכלית הבריאה הי' לאכול מעה"ח וחי לעולם, אך הענין קודם שאכל מעה"ד טוב ורע אזי הי' תכלית הבריאה וחי לעולם אבל לאחר שאכל מעה"ד טו"ר ואוכל מעה"ח וחי לעולם אזי יהי' הקיום הרע לעולם וא"א לברר וא"א להיות גילוי אלקות למטה כמו לע"ל כתי' ובערת הרע מקרבך ויהי' גילוי אלקות למטה וכמ"ש ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר וכו' וזהו לא רצה הקב"ה שיאכל מעץ החיים וחי לעולם כי לא יהי' גילוי אלקות למטה מחמת הרע וזהו שעפ"י תורה הוא הבירור מהרע [ואח"כ] לע"ל יתברר הרע ויהי' גילוי אלקות למטה כמו למעלה, וזהו ענין תורה. אבל מהו קנין תורה, אך הנה התורה הוא בחי' חכ' בחי' נקודא בחי' יו"ד בחי' צמצום וא"ו ה"א בחי' התפשטות אבל יש בחי' שלמעלה מבחי' החכ' שהי' קודם הצמצום וזהו בחי' ארך אפים שהי' קודם התורה למעלה מבחי' התורה ושם הוא אם צדקת מה תתן ואם רבו וכו' כחשיכה כאורה ומשם יכולים לקבל הקליפות ג"כ אבל לא בבחי' פנימי'. וזהו תורה קנין א' מרשות לרשות

ארך אפים שמשם יהי' נמשך הפנימי' בתורה וזהו דוד הי' מחבר תורה שלמעלה בהקב"ה קוב"ה אא"ס להמשיך בבחי' תורה שהיא בחי' חכ' ודין נמשך דווקא ע"י קו המדה דווקא לנש"י, וזהו אם לעוברי רצונו כך שזהו בבחי' חיצוניות שהוא אוא"ס צינור ובא בבחי' פנימי' לעושי רצונו שהוא בחי' רצון אותיות צינור שממשיכי' פנימי' ועצמות אוא"ס לבחי' תורה ומהתורה הוא בחי' חכ' שע"י נמשך גילוי אלקות למטה וזהו הקנין של תורה מרשות חכ' שהוא בחי' חיוהי לרשות שלמעלה מבחי' חכ' בעצמות אוא"ס שיהי' נמשך משם גילוי אלקות לבחי' תורה, וזהו עוסק בתורה לשמה לשם התורה להמשיך לבחי' תורה, וזהו הקב"ה יושב ועוסק בתורה להמשיך בבחי' תורה, וזהו תורה קנין א' והמשיכה בקנין תורה מפסיקים לק"ש אפי' תורתו אומנתו שע"י מס"נ שבק"ש הוא העלא' לעצמות אא"ס וממשיך לבחי' תורה וזהו ענין משיכה.

חמשה קנינים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ואמנם כ"ז הוא עכשיו אבל על לע"ל נא' כי ברא ה' חדשה בארץ נקבה תסובב גבר, ולהבין זה צ"ל מ"ש ומקדם אשר לא נעשה אומר עצתי תקום וכל חפצי אעשה לע"ל, כי הנה פי' ומקדם הוא מקדמונו של עולם הנק' אדם קדמון לכל הקדומי' כו' והוא למעלה מעלה הרבה מבחי' הראשית דחכ' הנ"ל, דהנה ראשית וראשון שייך אם יש לספור מה לאחרי' וה"ה סופר ראשון שני שלישי, אבל דבר שהוא יחידי ואין מה לספור אחריו כלל איך שייך לקרותו ראשון כידוע, אלא הוא קדמון פי' שקדם להיות לבדו כו', והנמשל יובן למעלה שלפני אחד מה אתה סופר, פי' באחד יש אחד המנוי וכמו יום אחד דמע"ב שיש יום שני ושלישי, אמנם לפני אחד מה אתה סופר שאינו בגדר מספר כלל, והיינו כי לפני בחי' הראשית דחכמה אינו שייך בחי' ספירה כלל, ולא נק' ראשית כלל כ"א קדמון להיותו קדמון לכל הקדומין, וזהו ומקדם אשר לא נעשה פי' קדם הוא מלמעלה מבחי' ראשית ההשתלשלות שמחכמה כו', וז"ע אשר נת' למעלה דנעוץ סופן בתחילתן כו' בחי' הכתר עליון דאין לו תחילה ואין לו תכלה שהוא בחי' האין שמחדש את בחי' החכ' מאין ליש כמ"ש והחכ' מאין תמצא, והנה פי' ומקדם אשר לא נעשה קאי על לע"ל והיינו שעדיין לא נעשה זה כ"א לע"ל תהי' בחי' זו והיינו מ"ש כי ברא ה' חדשה בארץ נקבה תסובב גבר, פי' חדשה חידוש לגמרי דהיינו ענין כח המחדש מאין ליש שאינו אלא בתחילתן ובסופן דוקא, ואז יהי' עליות המל' להיות נעוץ סופן בתחלתן ותקבל מבחי' קדם דוקא שלמעלה מן החכ', והיינו מבחי' אין עצמה, פי' מה שעכשיו הוא רק שיש בה כח כוונת נעיצת התחילה בהעלם לבד, אבל לע"ל תקבל מבחי' התחילה עצמו הוא בחי' האין המהוה החכ' כמ"ש והחכ' מאין תמצא, להיות כי יהי' עליית המל' בבחי' כתר עליון כו', ואז יהי' דבר חדש אשר לא נעשה עדיין בסדרי השתלשלות, והוא אשר יהי' כח המוליד בארץ שלא ע"י מ"ד דמים ומטר כלל, כענין מארז"ל עתידה הארץ שתוציא גלוסקאות כו', אלא מצד שרשה בתחלתן בבחי' קדם שמחדש גם עכשיו באמת מאין, וע"כ אומר שלע"ל יהי' בריאה חדשה לגמרי מה שלא נעשה עדיין כי עד הנה הכל נעשה ע"י בחי' מ"ן ומ"ד דוקא, ולע"ל בורא ה' חדשה ממש שלא הי' עדיין כזאת רק מכח הארץ עצמה, וזהו נקבה תסובב גבר פי' שלא תצטרך לקבל מ"ד דדכורא והוא ענין שתתעלה במדריגת כ"ע הנ"ל.

בס"ד. (ש"פ ויקרא פ' זכור, ל"ב. על התנאים של בתו דבורה לאה).

ויקרא, פ' זכור, על התנאים של בתו דבורה לאה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

ויובן זה על פי מה שנתבאר בסידור עם דא"ח בפירוש הפסוק[82] זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו - שהמלאכים מביעים את זכר רב טובו של ה', דפירוש רב טובך הוא ענין ריבוי היסודות, דטוב הוא בחינת יסוד - ויסוד הוא ענין ההשפעה, וכמו שכתוב[83] אמרו צדיק כי טוב, להיות כי כל השפעה הוא מבחינת היסוד כו', כלומר, הסיבה שצדיק נקרא טוב, כי הוא המשפיע, וטבע הטוב להיטיב.

וריבוי היסודות המרומז במילים "רב טובך", הוא ריבוי הצמצומים שהמשפיע משפיל ומצמצם את עצמו לצורך ההשפעה כיון שבשביל להשפיע נדרשים ריבוי צמצומים. ואף שלכאורה צמצום עניינו להיפך מהשפעה, שהרי הצמצום עניינו מניעת שפע, בכל זאת צריכה להיות ההשפעה קשורה עם צמצום דווקא, כיון שמקבל ההשפעה הוא בדרגה נמוכה מאשר משפיע ההשפעה, ואם המשפיע ישאר במקומו ללא להתצמצם, השפע לא יוכל להגיע ולהתקבל אצל המקבל.

(שזהו ענין שהיסוד נקרא טוב שהוא מה שהמשפיע משפיל את עצמו שזה בא מצד טובו של המשפיע, ומטרת הצמצום וההשפלה היא לצורך שני עניינים: א. להתקשר אל המקבל - כלומר, להיות בתנועת נפש שתגרום לו להיות שייך וקשור לעולמו של המקבל. וב. לצמצם את עצמו לפי ערך המקבל כו' - כלומר, צמצום ההשפעה בפועל באופן שהמקבל יוכל לקבל אותה).

בכדי לבאר מדוע צריכים להיות ריבוי צמצומים בהשפעה ("רב טובך"), מביא הרבי נ"ע משל מהשפעת שכל ממשפיע למקבל (ומשל זה הוא מסידור עם דא"ח על פסוק זה):

וכמו על דרך משל בהשפעת השכל מהמשפיע אל המקבל שיש בזה כמה צמצומים בסדר ההשפעה, עד שהשכל מגיע בפועל לכלי המקבל, ובדרך כלל הם ד' צמצומים,

צמצום הא' להמציא (למצוא) את האור השכל השייך אל המקבל, דהיינו שמאור שכל העצמי של המשפיע יהיה נמצא האור שכל השייך אל המקבל, - כלומר, השכל כפי שהוא אצל המשפיע נקרא 'שכל עצמי' (השכל כפי שהמשפיע חושב אותו לעצמו), ומתוך שכל זה צריך למצוא את אותם רעיונות השייכים להבנה גם אצל המקבל.

וכידוע דהשכל העצמי של המשפיע אינו בערך המקבל כלל, ובכדי להמציא האור שכל השייך אל המקבל מתוך השכל העצמי של המשפיע, צריך לצמצם ולהעלים אור שכלו העצמי לגמרי ואז נמצא האור שכל השייך אל המקבל כו',

והסיבה לזה היא, כיון שבשביל ללמד את התלמיד שנמצא ברמה פחותה בהרבה ממנו, צריך המשפיע להתנתק לגמרי מהרמה שלו ולהתקשר לגמרי לעולמו של התלמיד. 'השכל העצמי' של המשפיע הוא ומה שמעניין את המשפיע, ובשביל להשפיע למקבל צריך המשפיע להעלים לגמרי כביכול את השכל העצמי שבו ולחשוב מה מעניין את התלמיד, ורק כך יוכל להתייחס בצורה נכונה לרמת התלמיד. אבל כל עוד הוא עסוק ברעיונות של עצמו, הוא אינו יכול להתחבר באמת לעולמו של התלמיד ולדעת מה מתאים לו (ועל דרך הצמצום הראשון באור אין סוף, שחייב להיות באופן של סילוק והעלם מוחלט של האור, ורק אחר כך יכול להימשך אור הקו).

עד כאן זהו השלב והצמצום הראשון בהשפעה.

וכאשר נמצא האור שכל - גם כאשר המשפיע מצא את הרעיון השכלי השייך למקבל, עדיין הוא בבחינת נקודה לבד שאי אפשר להשפיע כך אל המקבל, ולא יהיה זה שום גילוי עדיין אל המקבל, כי אם צריך לפרט הפרטים שבהנקודה - כלומר, לחלק את הרעיון הכללי לפרטים שאותם יוכל להעביר למקבל, ולהמציא ענינים כמו דוגמאות ומשלים במה להלביש הדברים באופן שיהיה מובן אל המקבל כו',

והרי זה השלב והצמצום הב' בתהליך ההשפעה, שהנקודה באה בריבוי פרטים כו', דבאמת מתעלם בזה האור - כאשר מחלקים את הנקודה לפרטים, מתעלמת החדות והזַכות של הרעיון, שהיא ענין האור (העונג) שברעיון. ועל דרך ההבדל בין חכמה לבינה, שמציאת הרעיון בכללותו (בשלב הראשון) היא נקודת החכמה שכוללת הכל כאחד, ופירוט הנקודה לפרטים באופן של הרחבה והתלבשות באופנים שונים (בשלב השני), זה כבר דרגת הבינה ששם מתעלם אור החכמה, ולכן המעבר מהכלל אל הפרטים נקרא צמצום נוסף כו' וכנודע,

וכל זה - שני שלבים אלו בתהליך ההשפעה - הוא גבי

82. תהילים קמה, ז.

83. ישעיהו ג, י.

המשפיע עצמו - כלומר, בשלבים אלו המשפיע עוד לא ניגש בפועל להשפעת השכל למקבל, אלא הוא מכין את השכל בתוכו כדי שיהיה ראוי ושייך למקבל. בכל אחד משלבים אלו יש ויתור והשפלה כל שהיא אצל המשפיע. בשלב הראשון 'מוותר' על כללות שכלו העצמי ומוצא נקודה ורעיון אחד השייכים למקבל, ובשלב השני 'מוותר' על האור שבנקודה הכללית של ההשפעה ומרחיב אותה לפרטים, אלא שכל זה היא עדיין בחשיבה התיאורטית על ההשפעה כפי שהיא עדיין בתוך המשפיע.

ואחר כך כשצריך לגלות ולהשפיע אל המקבל בפועל, **יש בזה גם כן ב' צמצומים, דהנה מה שמפרט הפרטים שבהנקודה** - השלב השני בתהליך ההשפעה - **הרי זה במחשבה לעצמו עדיין שאינו שייך לדיבור**, ולמרות שמצא את העניינים השייכים למקבל, בתחילה באופן של כלל (בצמצום הראשון) ולאחר מכן באופן של פרטים (בצמצום השני), עדיין אין זה באופן שיכול להשפיע אותם, ואינו יכול להעביר אותם בפועל למקבל.

ובכדי להשפיע בפועל, **צריך לסדר הדברים איך להשפיע ולכלכל דבריו בכדי שיתקבל אל המקבל**, - כלומר, לחשוב איך לוקחים את מה ששייך למקבל (שזה כבר קיים לאחרי שני הצמצומים הראשונים) ומעבירים את זה בפועל למקבל, היינו, באיזה אופן יכלכל המשפיע את דבריו כדי שיתקבלו אצל התלמיד, **שזהו גם כן צמצום לגבי כמו שחושב הענין לעצמו כו'**, והרי זה **בחינת דבור שבמחשבה השייך לדיבור כו'**, - כלומר, אף שזה עדיין במחשבה זה נקרא 'דיבור שבמחשבה', כיון שבמחשבה עצמה יש השערה כבר איך לדבר בפועל. וזה הצמצום השלישי.

ואחר כך הצמצום הרביעי, **כשמשפיע להמקבל** בפועל ממש **זהו בחינת מעשה דהיינו מה** שאנו קוראים לזה בשם 'מעשה' למרות שבפועל הוא ענין של דיבור, הוא על פי דברי חכמינו ז"ל[84] **שעקימת שפתיו** בדיבור **הוי** (נחשב) **מעשה כו'**.

גם - אופן נוסף לבאר את שני השלבים האחרונים בצמצום השכל: **ב' הצמצומים שבהתגלות השכל הוא** - השלב הראשון (ביחס לשני השלבים האחרונים) - **מה שמגלה** ומסביר לו **תחלה השכל בכללות** מבלי להיכנס לפרטים, **ואחר כך** בשלב השני, **מפרט ומבאר לו הפרטים כו'**.

לסיכום, ארבעת השלבים שעל המשפיע לעבור בשביל להשפיע הם:

א. להתנתק מהשכל של עצמו ולמצוא בתוך חכמתו את הרעיונות שיש להם שייכות לתלמיד.

ב. לפרט את נקודות אלו לפרטים שיכולים להתקבל בשכל התלמיד.

ג. לתכנן נכון את סדר הלימוד, איזה פרט יהיה קודם ואיזה לאחר מכן, באיזה משלים ישתמש וכדומה (באופן השני - למסור לתלמיד את כללות השכל).

ד. ההשפעה בפועל לתלמיד (באופן השני - לפרט ולהסביר לתלמיד את הפרטים).

עד כאן הוא ביאור המשל.

בסוכות תשבו

84. בבא מציעא צ, ב. סנהדרין סה, א. וראה תניא פרק ל"ז, קונטרס אחרון סימן ב.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'תש"ט

"**אֲנִי*** לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי" רָאשֵׁי תֵבוֹת אֱלוּל[1]. וְהָעִנְיָן, כִּי בֶּאֱלוּל מַתְחִיל בְּחִינַת "אֲנִי לְדוֹדִי", דְּהַיְנוּ בְּחִינַת אִתְעַרוּתָא דִּלְתַתָּא, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לְמַטָּה בִּבְחִינַת הִתְגַּלּוּת, וְזֶהוּ בְּחִינַת "וְדוֹדִי לִי". וְהִנֵּה בְּחִינַת הֶאָרַת פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ יֵשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם בְּטִבְעוֹ וְצָרִיךְ לְגַלּוֹתוֹ, וְיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת אֲבֵדָה אֶצְלוֹ

*) נדפס בספר המאמרים תש"ט עמ' 225 ואילך, והוא המשך למאמר שלפני זה - דיבור המתחיל "כי עמך הסליחה" (לעיל עמ'

7) ההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר.

1) פרי עץ חיים שער ראש השנה פרק א.

א. התעוררות (האדם) שלמטה.

ובבחינת גָּלוּת, אין צָרִיךְ לוֹמַר אִם פָּגַם בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר
ומַעֲשֶׂה, אֶלָּא אֲפִלּוּ גַּם עִנְיְנֵי הֶתֵּר רַק שֶׁהֵם עִנְיָנִים
שֶׁאֵינָם צְרִיכִין לַעֲבוֹדַת הַוָּיָ, וּדְבָרִים בְּטֵלִים. וְעֵצָה
הַיְעוּצָה לָזֶה, הִנֵּה כְּתִיב "וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת הַוָּיָ'
אֱלֹקֶיךָ וּמְצָאתָ, כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ".
וּלְהָבִין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל עִנְיַן
הַנְּסִירָה בָּעֲבוֹדָה, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת "גּוֹרְעִין
וּמוֹסִיפִין וְדוֹרְשִׁין", גּוֹרְעִין מִנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וּמוֹסִיפִין
בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְדוֹרְשִׁין לְפַשְׁפֵּשׁ
וּלְבַעֵר גַּם דַּקּוּת הָרָע, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה בֵּר לְבָב,
שֶׁהַלֵּב מְקַבֵּל הַהַשְׁגָּה מֵהַמֹּחַ, וְלִבָּא פָּלֵג לְכָל שַׁיְיפִין[ב].
י) **וְהִנֵּה** עוֹד פֵּרוּשׁ בִּלְשׁוֹן "וְדוֹרְשִׁין", עַל דֶּרֶךְ "כִּי
תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל לְבָבְךָ". דְּהִנֵּה לִפְעָמִים כַּאֲשֶׁר
הָאָדָם עוֹמֵד רַחֲמָנָא־לִצְלָן בְּמַצָּב רוּחָנִי שָׁפֵל בִּמְאֹד,
שֶׁהוּא מְלֻכְלָךְ בְּמִדּוֹתָיו וְעִנְיָנָיו, אֲשֶׁר לִבָּא לְפוּמָא לֹא
גַּלְיָא[ג], וְרַק הָאָדָם בְּעַצְמוֹ יוֹדֵעַ זֹאת, וּכְמַאֲמַר "הַלֵּב הוּא
שֶׁמְּבַיֵּשׁ אֶת הָאָדָם", לְפִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מַה הוּא, דְּלְעַצְמוֹ[ד]
הוּא יוֹדֵעַ מַה הוּא, וַאֲשֶׁר מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ הָרוּחָנִי הוּא
רָע וָמַר בִּמְאֹד, וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁבְּתְחִלָּה הוּא הַמִּסִּית
וּמַדִּיחַ כַּנַּ"ל, הִנֵּה אַחַר כָּךְ הוּא מוֹרִיד אֶת הָאָדָם
וּמַשְׁפִּילוֹ בְּתַכְלִית לוֹמַר לוֹ "אֵיךְ תַּרְהִיב עֹז לָגֶשֶׁת אֶל
הַקֹּדֶשׁ, לְהִתְקָרֵב אֶל הָעֲבוֹדָה", וּמוֹרִיד אֶת הָאָדָם
בְּיוֹתֵר, וְהָאָדָם בְּעַצְמוֹ יוֹדֵעַ מִזֶּה, כִּי יוֹדֵעַ הוּא אֲשֶׁר
הָאֱמֶת הוּא כֵּן, כִּי מַצָּבוֹ גָּרוּעַ וְשָׁפֵל בִּמְאֹד מְאֹד. וְהִנֵּה
אַחֲרֵי כָּל זֶה אַל יִפֹּל לֵב הָאָדָם עָלָיו לֵאמֹר נוֹאָשׁ
חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא יִתֵּן אֶל לִבּוֹ לָשׁוּב אֶל הַוָּיָ, וַהַוָּיָ' יִסְלַח
לוֹ. וְזֶהוּ "וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת הַוָּיָ' אֱלֹקֶיךָ וּמְצָאתָ, כִּי
תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל לְבָבְךָ" כוּ', וְעִנְיַן הַדְּרִישָׁה הוּא כְּמוֹ
דְּרִישַׁת הַשּׂוֹפֵט, שֶׁחוֹקֵר וְדוֹרֵשׁ בְּאֵיזֶה מִשְׁפָּט עַל דֶּרֶךְ
מָשָׁל, שֶׁהַדְּרִישָׁה אֵין זֶה דְּשׁוֹאֵל בִּלְבַד, כִּי אִם עִנְיַן
הַדְּרִישָׁה, שֶׁחוֹקֵר בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים וְשׁוֹאֵל דְּבָרִים מִן
הַצַּד, דְּבָרִים כָּאֵלּוּ אֲשֶׁר לִכְאוֹרָה אֵין לָהֶם שַׁיָּכוּת לְעִנְיָן
זֶה, וּמִכָּל הָעִנְיָנִים הָאֵלּוּ, הֲרֵי הוּא בָּא אֶל הַדָּבָר הַזֶּה
אֲשֶׁר הוּא צָרִיךְ לָדַעַת. וְזֶהוּ "וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם", דְּ"שָׁם"
הַכַּוָּנָה עַל הַקְּלִיפּוֹת וְסִטְרָא אַחֲרָא[2][ה], וְגַם מִשָּׁם יְבַקֵּשׁ
וְיִדְרֹשׁ כוּ' כִּי הַוָּיָ' הוּא אֱלֹקִים, דַּהַוָּיָ' וַאלֹקִים כֹּלָּא חַדֵּי,
"וּמְצָאתָ" כִּי כֵּן הוּא, רַק "כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ", בִּדְרִישָׁה
וַחֲקִירָה, "בְּכָל לְבָבְךָ" כוּ', דֶּאֱלֹקוּת יְכוֹלִים לִמְצֹא בְּכָל
מָקוֹם וּבְכָל דָּבָר כוּ', וְהַיְנוּ דִּבְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא (גַּם אִם
חַס־וְשָׁלוֹם עוֹמֵד בְּמַצָּב גָּרוּעַ וְשָׁפֵל בִּמְאֹד, אַל יֹאמַר
נוֹאָשׁ חַס־וְשָׁלוֹם, וְכַאֲשֶׁר יָשִׂים אֶל לִבּוֹ), יָכוֹל לִמְצֹא
עִנְיַן אֱלֹקִי לְעוֹרֵר נַפְשׁוֹ בָּזֶה, וְהוּא כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן עַל
הַהֵפֶךְ מִדַּרְכֵי הַוָּיָ', אֵיךְ שֶׁהוּא רָחוֹק מֵה' בְּתַכְלִית
הָרְחוּק, כְּמוֹ עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, וַהֲרֵי גַּם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ נִמְשָׁךְ
לָהֶם חִיּוּת, וּמֵאַיִן נִמְשָׁךְ לָהֶם שֶׁפַע חִיּוּת לִהְיוֹת לָהֶם
חִיּוּת וְקִיּוּם, הַכֹּל הוּא מֵרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ
הוּא הַמְחַיֶּה אוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם"
כוּ', וַהֲרֵי הוּא הִכָּךְ רְצוֹנוֹ לְגַמְרֵי, וְאֵיךְ נִמְשָׁךְ לָהֶם אֵיזֶה
חִיּוּת, אַךְ עַל זֶה אָמְרוּ, "כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו"[3],
שֶׁמִּבְּחִינַת "אֶרֶךְ אַפַּיִם" נִמְשָׁךְ וְנִשְׁתַּלְשֵׁל מִמַּדְרֵגוֹת
עֶלְיוֹנוֹת דֶּרֶךְ נְפִילָה לְהַחִיּוֹת הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת,
אַף שֶׁהֵם עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, וְאִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ נִמְשָׁךְ
מִבְּחִינַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁלֹּא עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁאִם
הָיָה עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת לֹא הָיָה נִשְׁפָּע לָהֶם הַחִיּוּת,
שֶׁהֲרֵי בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, הַהַשְׁפָּעָה הוּא עַל פִּי דִּין
וְחֶשְׁבּוֹן, וְנִמְשָׁךְ דַּוְקָא לְמִי שֶׁהוּא בָּטֵל כוּ', כִּי־אִם
שֶׁמְּקַבְּלִים מִבְּחִינַת "אֲרִיךְ אַנְפִּין" שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי
הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כוּ', אִם כֵּן לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ עַל־אַחַת־כַּמָּה־
וְכַמָּה שֶׁיֵּשְׁפַּע בְּחִינַת הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא לְמַעְלָה
מַעְלָה מִגֶּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, (וּמַה שֶׁנִּקְרָאִים "עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ",
יֵשׁ לוֹמַר לְפִי שֶׁהוּא אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּעֶצֶם, וּבִכְפָרָט
כְּשֶׁמִּתְעוֹרֵר לָשׁוּב אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ כוּ', וְגַם הוּא אִישׁ יָשָׁר,
שֶׁמּוֹדֶה שֶׁמַּגִּיעַ מִמֶּנּוּ וְרוֹצֶה לְשַׁלֵּם כְּפִי הַשָּׂגַת יָדוֹ, (אִישׁ
יָשָׁר הַכַּוָּנָה דִּנְקֵדַּת הַלֵּב תְּמִימָה הִיא), וְהָרְאָיָה שֶׁהִתְעוֹרֵר
בִּתְשׁוּבָה, אֶלָּא שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מוֹרִידוֹ וּמַשְׁפִּילוֹ עוֹד
יוֹתֵר וְיוֹתֵר כַּנַּ"ל, בָּזֶה שֶׁאוֹמֵר לוֹ מִי אַתָּה כוּ'. וְזֶהוּ "כִּי
עִמְּךָ הַסְּלִיחָה", אַתָּה חַיָּב לִסְלֹחַ, דְּאַתָּה חָפֵץ בִּתְשׁוּבָה,
וְעִמְּךָ מִדַּת הַסְּלִיחָה רְאוּיָה, כִּי מֵאַחַר שֶׁהֶעֱבֵד מַכִּיר
בְּחֶטְאוֹ וְנִכְנָע, אַתָּה תַּרְבֶּה לִסְלֹחַ וְעִמְּךָ הַסְּלִיחָה, שֶׁאֵינוֹ
כְּמוֹ בְּמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁתָּלוּי בְּנִימוּסֵי הַמְּדִינוֹת כוּ', שֶׁזֶּהוּ
עַל פִּי סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֲבָל "עִמְּךָ הַסְּלִיחָה" הַיְנוּ)
שֶׁלֹּא עַל פִּי סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בִּבְחִינַת חָכְמָה וּמִדּוֹת כוּ',
וְכַאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן דְּמִבְּחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף הַסּוֹבֵב כָּל
עָלְמִין[ז] נִמְשָׁךְ בְּנַפְשׁוֹ לְסַיֵּעַ לוֹ וּלְהָאִיר נַפְשׁוֹ כוּ', תִּהְיֶה
הִתְעוֹרְרוּת נַפְשׁוֹ בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת נְקֻדַּת הַלֵּב, שֶׁהוּא
בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עִלָּאָה[ח] שֶׁקֹּדֶמֶת לָעוֹלָם. וְזֶהוּ "כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ

2) כי לשון זה הוא דבר שיכול להראות עליו... ואי אפשר לומר כך רק על הקדוש ברוך הוא כמו שכתוב זה א־לי ואנוהו, כי מלא כל הארץ כבודו, אבל מקום ומשכן הקליפות נקרא שם, כלומר עמוק מאוד למטה (לקוטי תורה חוקת סוף פרק ב. [מאמר] דיבור המתחיל אני לדודי - הא' - פרק ב, עיין שם).

3) ראה בכל זה בקונטרס ומעין מאמר ח, ואילך.

ב. והלב מחלק לכל האברים. ג. הלב אינו מגלה לפה (כלומר לא ניתן לבטא את ההרגש שבלב). ד. בינו לבין עצמו. ה. הצד האחר (המנגד לקדושה). ו. שהוי' ואלקים הכל אחד. ז. המסובב (מקיף) את כל העולמות. ח. עליונה.

בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ", (דִּבְכָל לְבָבְךָ שֶׁיִּהְיֶה בַּר לִבָּב, וּבְכָל נַפְשְׁךָ נֶפֶשׁ רָצוֹן[4], דְּכָל רְצוֹנוֹ יִהְיֶה רַק בָּזֶה, וְהַיְנוּ) שֶׁיִּתְהַפֵּךְ לִבּוֹ מִן הַקְּצָה אֶל הַקָּצֶה, וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לְנְהוֹרָא[ט] עַל יְדֵי בְּחִינַת רְעוּתָא דְּלִבָּא[י] זוֹ, לִמְאֹס בְּחַיֵּי עוֹלָם הַזֶּה וְתַעֲנוּגָיו, וְלִמְשֹׁךְ לִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ כּוּ'.

4) כמו שכתוב אין נפשי אל העם הזה (ירמיהו טו, א). - ראיה זו הובאה בתורה אור מקץ [מאמר] דיבור המתחיל רני ושמחי, ובכמה מקומות בדא"ח [=דברי אלקים חיים - תורת החסידות]. ולכאורה צריך עיון מפני מה אין מסתעיין ממה שנאמר בתורה - בראשית כג, ח - אם יש את נפשכם. ויש לומר דשם מדבר בלעומת זה וסטרא אחרא, אשר בבואה דבבואה לית להו (ראה לקוטי תורה סוף [מאמר] דיבור המתחיל כי תצא - השני - וביאורו), ולכן אין מזה ראיה גמורה לפירוש ובכל נפשך דקדושה. ועל פי חילוק זה מובן גם כן דאין ראיה ממה שנאמר - תהלים כז, יב - אל תתנני בנפש צרי. - וגם בזה נראה עד כמה מדוייקים בתורת הדא"ח אפילו פרטים שבאו בטפל ובדרך אגב.

ט. ומתהפך החושך לאור. י. רצון הלב.

קצוּר. "וּבַקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם", קְלִפּוֹת וְסִטְרָא אַחֲרָא, שֶׁמִּצָּבוֹ שָׁפֵל בְּיוֹתֵר, וּבְכָל זֶה "וּמְצָאתָ, כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ", שֶׁיַּהַפְכֵם מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה. וְהוּא עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת, אִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ כָּךְ, לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיֵּמְשֵׁךְ מִלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁשָּׁם הַסְּלִיחָה.

ג' דסליחות, תש"ט

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

אבי נ"ע הוכתר על ידי זקני החסידים בתואר: "ה"חובת הלבבות" של תורת ועבודת החסידות".

הספר "חובת הלבבות" נבדל משאר ספרי המוסר, בכך שבכל שעריו אף העמוקים ביותר, ישנה בחינה וראיה מוכחת המאמתת את נושא הענינים.

אבי, נשיאם של חסידי חב"ד, היה בעל בחינה. כל מה שאמר הן בדברי חסידות שלו והן בעבודת הכלל, היה מבטא בצורה ברורה אחרי שהענין היה ברור ובהיר אצלו בתכלית הבהירות, על ידי בחינה מסויימת.

היה זה בקיץ תרנ"ה, אבי חי אז בנאות דשא, התאספו כמה משכילים גדולים - לא מהמשכילים הזולים שקראו ספר אפיקורסי ואכלו עוגה עם חלב ובכך נעשו משכילים, אלא משכילים אמיתיים - ושאלו את אבי שאלות שונות.

אחת השאלות היתה:

תורת החסידות מהי? - מצד אחד - אמרו המשכילים - נראה שתורת החסידות היא פילוסופיה דתית עמוקה העוסקת ומוצאת הסברה מקיפה על הענינים העמוקים של מציאות הבורא ובריאת העולם, ומאידך גיסא - תורת חב"ד מדליקה בלב האדם להב שלהבת בשעת קיום מצוות ומביאה את האדם לדרגא הגבוהה ביותר של השתפכות הנפש בשעת התפלה, מעודדת ומלהיבה את האדם לאהבת ישראל. תורת חב"ד - הטעימו המשכילים - כוללת שני קטבים נוגדים לכאורה: הבנה קרה ורגש לוהט.

אכן - ענה להם אבי - זוהי חסידות, הרגש הלוהט והנלהב בתוך ההבנה השכלית בלווית בחינה מסויימת.

מתי ההבנה החסידית אמיתית? - כשהמבין מתפלל עם אותה הבנה שהבין והשיג. התפלה הנלהבת היא הבחינה של ההבנה האמיתית! ומתי התפלה אמיתית? - כשאחרי התפלה מתנהגים במדות טובות. ההתנהגות הטובה במשך כל היום היא הבחינה של העבודה שבלב בה עבד האדם בשעת תפלתו.

* * *

כל מה שעשה אבי, היה מבוסס על בחינה מאמתת. גם כשיסד את ישיבת "תומכי תמימים" המפורסמת, עשה זאת מתוך בחינה מאמתת, אם ישיבה זו תמלא את שאיפותיו.

בט"ו אלול תרנ"ז הודיע אבי, שהוא עומד לייסד ישיבה, ובוחר בעשרים תלמידים מובחרים ביותר, למדנים ויראי אלקים, ומוסר אותם להדרכת מלמד חסידי מפורסם, מלמד שלא היה מוכתר בתואר הרב הגאון או הרב המוסר'ניק, אלא למדן טוב חדור בהדרכה החסידים החב"דית העתיקה, ר' שמואל

גרונם ז"ל אסתרמן, ומוסר לו סדר הדרכה מסויים, לחנך ולהדריך אותם ליהודים בעלי מסירות נפש על תורה, מצוות ואהבת ישראל.

כעבור שנה, בתחילת חודש אלול, בא המשפיע ר' שמואל גרונם עם התלמידים אל אבי להיבחן על ידו. הבחינה ארכה כמה ימים. וביום שני, י"ח אלול תרנ"ח, בנוכחות עדת החסידים, הודיע אבי:

– היום ח"י אלול מאתים שנה להולדתו של הבעל שם טוב, אחרי הבחינה, יש לנו ישיבה – בה ועל ידה תבוא לפועל שיטת מסירות הנפש של הבעל שם טוב על פי הסבריהם של רבנו הזקן וכל נשיאי חב"ד הבאים אחריו, בידיעת אלקות ואהבת ישראל.

ח"י אלול

אגרות קודש

ב"ה, ב' דר"ח אלול, תרצ"ג
ווארשא

כבוד ידידי הרה"ג הנודע לשם תהלה
ותפארת משכיל על דבר טוב הרב
וויינבערג נ"י

שלום וברכה!

בהמשך לדברי התעוררותי אודות העזרה לאחינו שי' באשכנז בכלל, והרבנים השו"בים המורים ויראי אלקים בפרט, הנה כאשר כבודו מכיר את המצב באשר הוא, ראוי אשר יעריך איזה הצעה בכתב.

הערתו של כבודו בדבר העזרה לקהלות הקטנות, אשר לסיבת המהפכה ר"ל יכבד עליהם החזקת המקואות ומוסדי הלימוד, היא הערה עיקרית הדורשת שימת לב, ומחייבת אותנו כולנו יחדיו לעשות בעזה"י כל אשר ביכולתנו, וראשית כל דרוש החומר, א) שמות הערים והמושבות, ב) עניני המוסדות הדורשים תמיכה, ג) סכום התמיכה, ד) שמות קריאת העדה ההיא אשר על ידם תבוא דבר התמיכה.

כבר גליתי דעתי לכבודו, כי במצב כזה מוכרח הדבר אשר יברא ועד חשאי של יחידי סגולה ממכירי הענינים על המקום, והם יעריכו הצעתם באופן העזרה וסכום התקציב, ולמען הביא דבר זה מן הכח אל הפועל דרוש אשר בחו"ל בצרפת וכו' יהי' ועד מיוחד, אשר כל מעינו יהי' בעזה"י להשיג האמצעים הדרושים לזה, זאת אומרת אשר הועד שבחו"ל, יהי' בא כחו של הועד החשאי, יבוא בדברים עם מוסדות העזרה הכללית ליחד סכומים בשביל מילוי התקציב הנערך מהועד האמור.

בראש ועד החשאי דרוש אשר יעמוד איש חשוב ונודע בשם טוב גם בספירות בעלי הרכוש, למותר להגיד אשר שמות חברי ועד החשאי יהי' בסוד גמור ויהי' ידוע רק לאחדים העומדים בראש הנהגת העזרה בשביל יהודי אשכנז.

כאשר שמעתי שמעו הטוב והמעולה של כבוד הגביר, העושה צדק וחסד, בעל מדות תרומיות, מוקיר תורה ורחים רבנן, מהולל ומשובח בפי כל בכביר פעולותיו הנשגבות מר נ[ו]סבאום שי', לעמוד בראש עזרה כזו, להציל נפשות הרבנים שו"בים ומורים הדורשים עזרה, ובפרט העזרה בדבר החזקת הבתי טבילה וכו', אשר יזכה לזכות גדול להיות ממזכי הרבים.

לא אפונה אשר בהימלא בעזה"י הצעתי האמורה בענין הועד החשאי ובא כחו כאמור, אשר בעזה"י הי' מביא תועלת רב בחיזוק התורה והדת.

ביום נסעי ממאריענבד, ער"ח זה, שאלוני בשם הגביר נוסבאום שי' מתי אוכל לקבלו, והגבלתי על שעה השני' או השלישית כפי שיתאים לפניו, ובטח הזמן הזה לא התאים לו, מה שהנני מצטער על זה, שלא בא ההתראות, שהי' נעים לי במאד להכירו בכלל, ובפרט לבוא בדברים לרגלי הענין האמור בזה, שיש בזה טובת הרבים והצלה גשמיות ורוחניות.

בכל לבי ונפשי הנני שואף לזכות להיות בעזרת אחינו שי' שבאשכנז, ובפרט בעניני מוסדי המצוה והתורה, כי מכיר אנכי היטיב נחיצות העזרה מבחוץ ובחשאי, דוקא ע"י אנשים בעלי נפש וצורה.

יואיל נא להודיעני משלומו הטוב, והשי"ת ישלח לו רפו"ש ויחזקהו ויאמצהו כי יוכל לשקוד בעבודתו הק' להרביץ תורה ברבים.

ידידו הדו"ש מכבדו ומברכו בכוח"ט.

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

ב״ה, ב׳ אלול, תשכ״א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ״ז מנ״א.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע מתאים לתוכן כתבו.

ויהי רצון ע״פ מ״ש את בתי נתתי לאיש הזה שיקוים בזה כל הנ״ל, ז.א. שיהי׳ נתתי - מרצונו הטוב, לאיש - חשוב וצדיק (ראה שמות ב, א. זח״א רנז, א).

בברכה לבשו״ט ולכוח״ט

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

נ.ב.

כיון שהכל בהשגחה פרטית, עלי החובה (והזכות) לעוררו על ההכרח לקבוע עתים בלימוד פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, ובפרט אשר כהן הוא.

[ג׳ אלול תשכ״א]

במענה למכתבה מר״ח אלול, בו כותבת ע״ד יום הולדת שלה, וגם אודות מקום לימודה - שאינו ב... מפני שלדעתה מוסד חינוך אשר ב...אינו באותו הרמה.

ומובנת הפליאה והתמי׳ ובפרט בידעי ביתה, בית חסידותי וחינוכה מסוג זה, שעפי״ז צ״ל ברור בדעתה ובהחלט שהרמה הכי גדולה הוא זה - מה שהמוסד מיסודו ובהנהלתו של כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא ישראל, והפי׳ בודאי שלא הידיעה עיקר, כי אם התוצאות - שתהיינה מתאימות לתפקיד האדם בעולמו, כדברי חכמינו ז״ל, אני נבראתי לשמש את קוני, שמילוי התפקיד תלוי במדת היראת שמים שבהחינוך ובהעזר מלמעלה, בסייעתא דשמיא.

וכיון שבכתבה נכנסת בשנה החדשה, אשר רוב שנים יודיעו חכמה, יהי רצון מהשי״ת, שיעמידה על האמת, שראשית חכמה - יראת ה׳ להתחנך במסגרת חסידותית, בד׳ אמות של כ״ק מו״ח אדמו״ר, שבודאי על ידי זה יוסיף בהתעוררות רחמים רבים גם בהנוגע לשאר עניני׳.

ויהי רצון שתמורת זה, שבטח היו כאלה שלמדו ממנה בהנוגע למוסד חינוכם כנ״ל, הנה מכאן ולהבא תשמש דוגמא חי׳ לבת חסידותית - בחינוכה ומקום המצאה, כוונתי כפשוטה, חינוך במוסד כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא ישראל, כאמור לעיל.

בברכה לבשו״ט בהקדם ובברכת כתיבה וחתימה טובה.

פרשת כי־תצא

כא כ כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ: יא וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה
אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ
לְאִשָּׁה: יב וְהֵבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־
רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ: יג וְהֵסִירָה אֶת־
שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה
אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרֵח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא
אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה: יד וְהָיָה
אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר
לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת
אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ: **ס** (לוי) טו כִּי־תִהְיֶיךָ לְאִישׁ שְׁתֵּי
נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ
בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר
לַשְּׂנוּאָה: טז וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת
אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה
עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר: יז כִּי אֶת־הַבְּכֹר
בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל
אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט
הַבְּכֹרָה: **ס** (ישראל) יח כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר
וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ
אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: יט וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו
וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר
מְקֹמוֹ: כ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר
וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא: כא וּרְגָמֻהוּ
כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת תצא ה'תשכ"ה)

וְהִנֵּה יָדוּעַ פִּתְגָּם אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן שֶׁפֵּירוּשׁ רַשִּׁ"י עַל הַתּוֹרָה הוּא "יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה", שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁפֵּרוּשׁ רַשִּׁ"י מַתְאִים עִם הַמְּבוֹאָר בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה:

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן בַּנִּדּוֹן־דִּידָן:

בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת עַל הַתְּחָלַת פָּרָשָׁתֵנוּ, מְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה שֶׁ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו'" קָאֵי עַל מִלְחֶמֶת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עִם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית (יְצֶר־הָרַע) בְּעֵת הַתְּפִלָּה, דְ"שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא" - וְאֵיךְ מַתְאִים פֵּרוּשׁ זֶה עִם פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל רַשִּׁ"י דְ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר"?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

מְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁיֵּשׁ ב' אוֹפַנִּים בְּבֵרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע: א) בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה, ב) בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה.

שֶׁבִּכְלָלוּת זֶהוּ הַחִילּוּק בֵּין עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה - "שְׁעַת קְרָבָא", לַעֲבוֹדַת הַתּוֹרָה - "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נוֹעַם גו' שָׁלוֹם": עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הוּא בֵּרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַמְּבָרֵר (נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית) בְּהַמִּתְבָּרֵר (נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית), וְלָכֵן זֶה בָּא עַל־יְדֵי מִלְחָמָה וִיגִיעָה; אֲבָל הַבֵּרוּר שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא, שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה הוּא מַמְשִׁיךְ וּמְגַלֶּה אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל (וּמִתְבָּרֵר) הַיֵּצֶר־הָרַע מֵאֵלָיו.

עַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶּׁבֵּרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה נִקְרָא "מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת" - כִּי יֶשְׁנוֹ בֵּרוּר בְּאוֹפֶן שֶׁל מְנוּחָה - עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁל תּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 32)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הָיָה לוֹמֵד עִם תַּלְמִידָיו שִׁעוּר גְּמָרָא. כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְמַסֶּכֶת עֲרָכִין (טו, ב) וְלָמְדוּ אֶת הַמַּאֲמָר "לִישָׁנָא תְּלִיתָאֵי קְטִיל תְּלִיתָאֵי", פֵּרֵשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: לְשׁוֹן הָרַע הוֹרֵג כָּל הַשְּׁלֹשָׁה — הַמַּמְצִיא, הַמְּסַפֵּר, וְהַמַּאֲזִין. אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ רְצִיחָה בִּלְבוּשִׁים רוּחָנִיִּים, שֶׁהִיא קָשָׁה יוֹתֵר מֵרְצִיחָה גַּשְׁמִית.

שני כב וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת
וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ: כג לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ
כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים
תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: **ס** **כב** א לֹא־תִרְאֶה
אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ
מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ: ב וְאִם־לֹא קָרוֹב
אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתָּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ
וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ:
ג וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן
תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ
וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: **ס** ד לֹא־תִרְאֶה
אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ

וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ: ס ה לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה: פ ו כִּי יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר | לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ | אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים: ז שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום יום יג חשון)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

מְבאָר בַּתַּנְיָא (אגרת הַקֹּדֶשׁ סכ״ב), שֶׁמַּחְשֶׁבֶת לְשׁוֹן הָרַע חֲמוּרָה יוֹתֵר מִדִּבּוּר: ״וְאִישׁ אֶת רָעַת רֵעֵהוּ אַל תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם כְּתִיב, וְלֹא יַעֲלֶה עַל לֵב לְעוֹלָם, וְאִם תַּעֲלֶה יַהַדְפֶנָּה מִלִּבּוֹ כְּהִנְדֹּף עָשָׁן, וּכְמוֹ מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה־זָרָה מַמָּשׁ. כִּי גְּדוֹלָה לְשׁוֹן הָרַע כְּנֶגֶד עֲבוֹדָה־זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְאִם בְּדִבּוּר כָּךְ כוּ׳. וּכְבָר נוֹדַע לְכָל חֲכַם־לֵב יִתְרוֹן הֶכְשֵׁר הַמַּחְשָׁבָה עַל הַדִּבּוּר, הֵן לְטוֹב וְהֵן לְמוּטָב״.

שלישי ח כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ: ט לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם: ס י לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו: יא לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו: ס יב גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ: ס יג כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ: יד וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים: טו וְלָקַח אֲבִי כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעָרָה: טז וְאָמַר אֲבִי כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ: יז וְהִנֵּה־הוּא שָׂם עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתֵּךְ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר: יח וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ: יט וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו: ס כ וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים כתיב לנער קרי לַנַּעֲרָה: כא וְהוֹצִיאוּ אֶת־ כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס כב כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב | עִם־אִשָּׁה בְּעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל: ס כג כִּי יִהְיֶה כתיב נער קרי נַעֲרָה בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ: כד וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר | הָעִיר הַהִוא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־ כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס כה וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ: כו כתיב ולנער קרי וְלַנַּעֲרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין כתיב לנער קרי לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה: כז כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ: ס כח כִּי־יִמְצָא אִישׁ כתיב נער קרי נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ: כט וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־

יָמָיו: **ס כג** א לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו
וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו: **ס** ב לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּא
וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה: **ס** ג לֹא־יָבֹא מַמְזֵר
בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל
יְהוָה: **ס** ד לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה
גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה
עַד־עוֹלָם: ה עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם
בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר
שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם
נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ: ו וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ
אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַקְּלָלָה
לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ז לֹא־תִדְרֹשׁ
שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות י׳ עמ׳ 29)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

אָמְרוּ רַז״ל ״לִישְׁנָא תְּלִיתָאי קָטִיל תְּלִיתָאי״ - הַמְדַבֵּר, הַשּׁוֹמֵעַ וְהָאָדָם שֶׁעָלָיו מְדַבְּרִים. וְקָשֶׁה, מַהִי אַשְׁמָתוֹ שֶׁל הָאָדָם שֶׁעָלָיו דִּבְּרוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַדִּבּוּר מוֹצִיא מִן הַהֶעְלֵם, מַחֲשָׁבָה, אֶל הַגִּלּוּי. כָּל עוֹד לֹא מְדַבְּרִים עַל הָרַע שֶׁבָּאָדָם, חֲרֵי זֶה בְּ׳הֶעְלֵם׳, וְהַקָּבָּ״ה מַאֲרִיךְ אַף וּמְחַכֶּה שֶׁיָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה. אַךְ כְּשֶׁמְּדַבְּרִים עַל כָּךְ וְהַדָּבָר מִתְגַּלֶּה בְּעוֹלָם הַדִּבּוּר, עָלוּל לָצֵאת מִזֶּה קִטְרוּג שֶׁיִּגָּרֵם נֶזֶק.

רביעי ח לֹא־תִתְעַב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־
תִתְעַב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ: ט בָּנִים
אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל
יְהוָה: **ס** י כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ
מִכֹּל דָּבָר רָע: יא כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: יב וְהָיָה
לִפְנוֹת עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא
אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: יג וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
וְיָצָאתָ שָׁמָּה חוּץ: יד וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אֲזֵנֶךָ
וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה בָהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ
אֶת־צֵאָתֶךָ: טו כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ | בְּקֶרֶב

מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה
מַחֲנֶיךָ קָדֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב
מֵאַחֲרֶיךָ: **ס** טז לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו
אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו: יז עִמְּךָ יֵשֵׁב
בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ
בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ: **ס** יח לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה
מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
יט לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
גַּם־שְׁנֵיהֶם: **ס** כ לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף
נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ: כא לַנָּכְרִי
תַּשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה
בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: **ס** כב כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי־דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא: כג וְכִי
תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא: כד מוֹצָא
שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש ז עמ׳ קצד)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

שֶׁמַּעְתִּי מִכ״ק מו״ח אַדְמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, שֶׁסִּפֵּר לִי, אֲשֶׁר נִכְנַס אֵלָיו אֶחָד לִיחִידוּת וְשָׁאַל תִּקּוּן עַל אֵיזֶה עִנְיָנִים, וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה תֵּאַר מַצָּבוֹ הָרוּחָנִי בְּאוֹתִיּוֹת מַבְהִילוֹת. וְעָנָהוּ כ״ק מו״ח אַדְמו״ר, אֲשֶׁר יָדוּעַ חֹמֶר הָעִנְיָן דִּלְשׁוֹן הָרַע, שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר עַל חֲבֵרוֹ וְגַם עַל עַצְמוֹ. וד״ל.

חמישי כה כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים
כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן: **ס** כו כִּי
תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ
לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ: **ס כד** א כִּי־יִקַּח
אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן
בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר
כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ: ב וְיָצְאָה
מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר: ג וּשְׂנֵאָהּ

הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: ד לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 310)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

שָׁלֹשׁ מִצְוֹות נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ - מִנּוּי מֶלֶךְ, מְחִיַּת עֲמָלֵק וּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. הֲרֵי שֶׁמְּחִיַּת עֲמָלֵק מְבִיאָה שְׁלֵמוּת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וְהִנֵּה, יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפַנֵּי נִקּוּד בְּתֵבַת "זֵכֶר" – בְּצֵירֵי אוֹ בְּסֶגֹל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֵּכֶר בְּצֵירֵי, ב' נְקֻדּוֹת, רוֹמֶזֶת עַל מְחִיַּת עֲמָלֵק שֶׁקָּדְמָה לִשְׁתֵּי מִקְדָּשׁוֹת, בַּיִת רִאשׁוֹן וּבַיִת שֵׁנִי. וְזֵכֶר בְּסֶגֹל, שָׁלֹשׁ נְקֻדּוֹת, רוֹמֵז עַל מְחִיַּת עֲמָלֵק שֶׁקּוֹדֶמֶת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

שש ה כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח: ו לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרֶכֶב כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל: ס ז כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֶּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַّנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס ח הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: ט זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: ס י כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ: יא בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה: יב וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ: יג הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרֲכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 328)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

שְׁלֹשָׁה פֵּרוּשִׁים בְּתֵבַת "קָרְךָ", זֶה לְמַטָּה מִזֶּה. קְרִירוּת – עֲמָלֵק מְקָרֵר אֶת הָאָדָם, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ תִּהְיֶה בִּקְרִירוּת. מְקָרֶה – עֲמָלֵק גּוֹרֵם לָאָדָם לֹא לִרְאוֹת עִנְיְנֵי הַשְּׂגָחָה פְּרָטִית. טֻמְאָה – עֲמָלֵק מְטַמֵּא אֶת הָאָדָם, כְּפֵרוּשׁ" רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא "לְשׁוֹן עֲרַאי וְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיִּקָּר אֱלֹקִים אֶל בִּלְעָם".

שביעי יד לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ: טו בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשָּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא: ס טז לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ: ס יז לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה: יח וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס יט כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָّדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ס כ כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה: כא כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה: כב וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס **כה** א כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע: ב וְהָיָה אִם־בֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: ג אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ: ד לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: ס ה כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה

לְאִישׁ זָר יִבָּמֵהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ־לְאִשָּׁה
וְיִבְּמָהּ: ו וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם
אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: ז וְאִם־
לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה
יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי
לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי:
ח וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר
לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ: ט וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו
לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה
בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו: י וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל
בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל: ס יא כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו
אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־
אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה
בִּמְבֻשָׁיו: יב וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס
עֵינֶךָ: ס יג לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן
גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: יד לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה
וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: טו אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק
יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן
יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן לָךְ: טו כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה
אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל: פ יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה
לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר
קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ
וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה
בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה
לִרְשָׁתָהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר * (זֵכֶר) עֲמָלֵק מִתַּחַת
הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות עמ' 104)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

עֲמָלֵק הוּא מִלְּשׁוֹן "וּמְלַק אֶת רֹאשׁוֹ", הוּא 'חוֹתֵךְ' וְאֵינוֹ מְאַפְשֵׁר לַהֲבָנָה הַשִּׂכְלִית שֶׁבַּמֹּחַ לָרֶדֶת לַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב. זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "אֲשֶׁר קָרְךָ", שֶׁקֵּרֵר אֶת אֲמוּת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יִפְחֲדוּ מִיִּשְׂרָאֵל, לַמְרוֹת הַנִּסִּים וְהַנִּפְלָאוֹת שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יַם סוּף: שֶׁבַע הָאֲמוּת הֵן שֶׁבַע הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת, וַעֲמָלֵק גָּרַם לְכָךְ שֶׁהַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב לֹא יַשְׁפִּיעוּ מֵהַהֲבָנָה הַשִּׂכְלִית שֶׁל גַּדְלוּת וְעָצְמַת ה' וְיִשְׂרָאֵל.

מפטיר יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לִרְשָׁתָהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר * (זֵכֶר) עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ א עמ' 345)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

כָּאן נֶאֱמַר "מָחֹה תִּמְחֶה", פְּעֻלַּת הָאָדָם, וְאִלּוּ בְּסוֹף פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח נֶאֱמַר "מָחֹה אֶמְחֶה", פְּעֻלַּת ה', וּכְתִיב "מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק", שֶׁבָּזֶה מֻדְגֶּשֶׁת הַוַּדָּאוּת שֶׁל בִּטּוּל עֲמָלֵק לְגַמְרֵי. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה פָּרָשָׁתֵנוּ הִיא בְּמִשְׁנָה תּוֹרָה, שֶׁאָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עַצְמוֹ" (וּבְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ), לֹא כְּמוֹ ד' הַסְּפָרִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאָמַר "מִפִּי הַגְּבוּרָה". וְכֵיוָן שֶׁהַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִיר בְּד' הַסְּפָרִים יוֹתֵר, מֻדְגָּשׁ בִּטּוּל עֲמָלֵק בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּפָרָשָׁתֵנוּ.

ק"י פסוקים, על"י סימן.

*) מנהגינו שהבעל קורא אומר פעמיים תיבת זכר, הראשון זֵכֶר (בצירה) והשני זֶכֶר (בסגול).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

א) רַנִּי, לְשׁוֹן רִנָּה וְשִׂמְחָה. **עֲקָרָה לֹא יָלָדָה,** אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר הָיִית כַּעֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלְדָה, כִּי אֲנָשַׁיִךְ גָּלוּ מִמֵּךְ וְאֵינָם. אֲבָל עַתָּה בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה תָּרֹנִּי וְתִשְׂמְחִי. **פִּצְחִי רִנָּה,** פִּתְחִי פֶּה לְהָרִים קוֹל רִנָּה. **וְצַהֲלִי,** וְעָלְזִי בְּקוֹל גָּדוֹל. **לֹא חָלָה,** שֶׁלֹּא יָלַדְתְּ. וְהוּא עַל שֵׁם חֲבָלֵי הַלֵּדָה, כְּמוֹ "חִיל כַּיּוֹלֵדָה" (תהלים מח,ז). **בְּנֵי שׁוֹמֵמָה,** בְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁיַּחְזְרוּ מֵהַגְּלוּת. **בְּעוּלָה,** אֶרֶץ אֱדוֹם שֶׁהָיְתָה מְיֻשֶּׁבֶת. **ב) מֵיתָרַיִךְ,** הֵם הַחֲבָלִים, וּבִשְׁבִיל שֶׁיּוּכְלוּ לְהַרְחִיב אֶת הָאֹהֶל, צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ אֶת הַחֲבָלִים. **ג) תִּפְרֹצִי,** תִּתְחַזְּקִי. **ד) כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי,** כִּי לֹא תֵּבוֹשִׁי עוֹד לְעוֹלָם

עטרת מרים

א אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם **רָנִּי** אֲשֶׁר הָיִית כַּעֲקָרָה אֲשֶׁר לֹא יָלְדָה עַל כִּי אֲנָשִׁים כָּלוּ מִמֶּנָּה וְאֵינָם, הִנֵּה עַתָּה בִּזְמַן הַגְּאוּלָּה, **פִּצְחִי** פֶּה בְּקוֹל **רִנָּה וְצַהֲלִי** אֲשֶׁר הָיִית עַד עַכְשָׁיו כְּאִשָּׁה אֲשֶׁר **לֹא־חָלָה** שֶׁלֹּא יָלְדָה **כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה** עַתָּה בָּנַיִךְ יִהְיוּ רַבִּים **מִבְּנֵי בְעוּלָה** מִבְּנֵי מְדִינָה אַחֶרֶת, כִּי הָיְתָה לָהּ בַּעַל וְיָלְדָה לוֹ בָּנִים **אָמַר יְהוָה: ב הַרְחִיבִי** | מְקוֹם **אָהֳלֵךְ** לְהַחֲזִיק אֶת כָּל בָּנַיִךְ הַמְרוּבִּים **וִירִיעֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ** יִהְיוּ נוֹטִים לְאֹרֶךְ וְלְרֹחַב **אַל־תַּחְשֹׂכִי** אַל תִּמְנְעִי מִלְּהַטּוֹתָם. **הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ** הַחֲבָלִים הַתּוֹלִים בְּשִׁפּוֹלֵי הָאֹהֶל שֶׁיָּהֵא נוֹחַ לְקַשְּׁרָם הֵיטֵב לְיַתֵּדוֹת **וִיתֵדֹתַיִךְ** הַתְּקוּעוֹת בָּאָרֶץ **חַזֵּקִי: ג כִּי־יָמִין** וּשְׂמֹאול **תִּפְרֹצִי** אֶת הַגְּבוּלִים, וְתִמְשׁוֹךְ אַרְצֵךְ חוּץ לַגְּבוּלִים הָאֵלֶּה, **וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ** יַעַן שַׁעֲרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַסְפִּיקוּ לָכֶן יִירְשׁוּ עוֹד עָרֵי עַכּוּ"ם, וְגַם אֵלֶּה לֹא יַסְפִּיקוּ לָהֶם עַד **וְעָרִים**

הפטרת כי תצא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק נד

נד א **רַנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה: ב הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי: ג כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ: ד אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי**

נְשַׁמּוֹת בֵּין מֵאֶרֶץ בֵּין מִשְּׁאָר אֲרָצוֹת יוֹשִׁיבוּ אוֹתָם: ד אַל־תִּירְאִי אַל תִּפְחֲדִי שֶׁיִּהְיֶה צַאתֵךְ מִגָּלוּת זֶה כְּצֵאתֵךְ מִשְּׁאָר גָּלְיוֹת שֶׁמְּצָאוּךְ בְּאַרְצֵךְ עִם צָרוֹת רַבּוֹת

עטרת מרים

וְרָעוֹת בְּבֵית רִאשׁוֹן וּבְבֵית שֵׁנִי, כִּי־לֹא תַבּוֹשִׁי עוֹד לְעוֹלָם אַחַר שֶׁתֵּצְאִי מִזֶּה הַגָּלוּת. וְאַל־תִּכָּלְמִי לְהָרִים רֹאשׁ וּלְהַרְאוֹת גְּרוּלָה בְּחִשְׁבָּךְ פֶּן תִּגְלֶה שׁוּב כִּי לֹא תַחְפִּירִי לֹא תֵבוֹשִׁי עוֹד לְלֶכֶת גּוֹלָה כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ כִּי הַבּוֹשֶׁת שֶׁהָיָה לָךְ בִּימֵי נְעוּרַיִךְ כַּאֲשֶׁר הָיִית גּוֹלָה וּמְטוּלְטֶלֶת תִּשְׁכָּחִי כִּי לֹא יִקְרֶה לָךְ עוֹד וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ הַצָּרוֹת שֶׁהָיוּ לָךְ בַּגָּלִיּוֹת שֶׁהָיִית כְּאַלְמָנָה לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד כִּי מְרוּב טוֹבָה תִּשְׁכְּחוּ כָּל הַצָּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת: ה כִּי בְּעֹלַיִךְ כְּלוֹמַר אֲדוֹנַיִךְ, הוּא עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וַהֲכוֹלֶת בְּיָדוֹ כִּי הוּא אָדוֹן צְבָאוֹת מַעֲלָה וָמַטָּה, וְעוֹד וְגֹאֲלֵךְ הוּא קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא וְיָדוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: ו כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קָרָאֲךְ יְהוָה לָשׁוּב אֵלָיו וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: ז בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ: ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה: ט כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ: י כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה: יא אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם כַּעֲנִיָּה סֹעֲרָה הְרוֹעָרָת מַרוּחַ וְעוֹד לֹא נֻחָמָה כִּי אֵין מִי לְנַחֲמָהּ. הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ מַשְׂכִּיב וּמְסַדֵּר בַּפּוּךְ בַּכְּחוֹל, וְהוּא דַּק

שי למורא

לִהְיוֹת בַּגָּלוּת. לֹא תַחְפִּירִי, כִּי תִהְיִי מֻבְטַחַת שֶׁלֹּא תִהְיִי עוֹד לְחֶרְפָּה. עֲלוּמַיִךְ, נְעוּרַיִךְ. וְהוּא רֶמֶז עַל גָּלוּת בֵּית רִאשׁוֹן וּבֵית שֵׁנִי. אַלְמְנוּתַיִךְ, חֶסְרוֹן הַמַּלְכוּת. ה) כִּי בְּעֹלַיִךְ עֹשַׂיִךְ, כִּי אֲדוֹנֵךְ מַגְדִּיל אוֹתָךְ. ו) וְאֵשֶׁת נְעוּרִים וגו׳, כְּמוֹ אֵשֶׁת נְעוּרִים, שֶׁאֵם תִּמָּאֵס בְּעִינֵי בַּעְלָהּ לֹא יַתְמִיד הַמִּאוּס, כִּי יָשׁוּב וִירַחֵם. ז) בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאָרְכוּ יְמֵי הַגָּלוּת, כֻּלָּם יִהְיוּ נֶחֱשָׁבִים כְּרֶגַע קָטֹן כְּנֶגֶד הָרַחֲמִים שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים כְּשֶׁאֲקַבְּצֵךְ. "בְּרֶגַע", כְּמוֹ בְּזְמַן. ח) בְּשֶׁצֶף קֶצֶף, בִּמְעַט קֶצֶף. י) הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה, אַף אִם תִּכְלֶה זְכוּת הָאָבוֹת וְהָאִמָּהוֹת. יא) סֹעֲרָה, מֹרֹב צָרוֹת לִבָּהּ סוֹעֵר. מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ, מְרַצֵּף רִצְפָּתֵךְ מֵאַבְנֵי נֹפֶךְ. (ראה שמות כח,יח). יב) כַּדְכֹד, מִין אֶבֶן יָקָרָה הַמְּאִירָה. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "כִּידוֹדֵי אֵשׁ" (איוב מא,יא). שִׁמְשֹׁתַיִךְ, חַלּוֹנוֹת. אֶקְדָּח, מִין אֶבֶן יָקָרָה הַמְּאִירָה בְּיוֹתֵר. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "קֹדֵחַי אֵשׁ" (ישעיה נ,יא). לְאַבְנֵי חֵפֶץ, אֲבָנִים יְקָרוֹת שֶׁאָדָם חָפֵץ וְרוֹצֶה בָּהֶן. יג) לִמּוּדֵי ה׳, כְּלוֹמַר, יַשְׂכִּילוּ בְּחָכְמָה כְּאִלּוּ הָיוּ תַּלְמִידֵי ה׳. יד) בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי, בַּעֲבוּר הַצְּדָקָה שֶׁתַּעֲשִׂי תִּהְיִי מְכֻסָּסֶת. רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק, תִּהְיִי מְרֻחֶקֶת מֵעוֹשְׁקִים. כִּי לֹא תִירָאִי, וְלֹא תִּפְחֲדִי מֵהֶם. וּמִמְּחִתָּה, מִשֶּׁבֶר וּפַחַד. טו) גּוֹר

וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד: ה כִּי בְעֹלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא: ו כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קָרָאֲךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: ז בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ: ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה: ט כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ: י כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה:

יא עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים: יב וְשַׂמְתִּי כַדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ: יג וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרֹב שְׁלוֹם בָּנַיִךְ: יד בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ: טו הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי

כְּעֵין הַחוֹל אַבְנֵי הִרְצָפָה, וְיִסַדְתִּיךְ וְהִיסַּדְתִּי בְּעַצְמוֹ אַרְבִּיץ בַּסַּפִּירִים אֲבָנִים יְקָרוֹת: יב וְשַׂמְתִּי מֵאֶבֶן כַּדְכֹד הַבְּהִיר בְּיוֹתֵר שִׁמְשֹׁתַיִךְ מְחִיצוֹת הַחַלּוֹנוֹת שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ וּוֹרַחַת דֶּרֶךְ בָּם וּשְׁעָרַיִךְ מְזוּזוֹת הַשְּׁעָרִים יֵהָפְכוּ לִהְיוֹת לְאַבְנֵי אֶקְדָּח הַמְּאִירִים בְּיוֹתֵר וְכָל־גְּבוּלֵךְ אַבְנֵי רִצְפַּת כָּל גְּבוּלֵךְ יֵהָפְכוּ לִהְיוֹת לְאַבְנֵי־חֵפֶץ אַבְנֵי יָקָר שֶׁהָאָדָם חָפֵץ וְרוֹצֶה בָּהֶן: יג וְכָל־בָּנַיִךְ כְּאִלּוּ יִהְיוּ לִמּוּדֵי יְהוָה עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַחְלוֹקֶת בֵּינֵיהֶם בְּעִנְיְנֵי לִימוּד וֶאֱמוּנָה, וּמִמֵּילָא וְרֹב שְׁלוֹם בָּנַיִךְ: יד בִּצְדָקָה הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם תִּכּוֹנָנִי תִּהְיֶה נְכוֹנָה בְּכָל טוֹבָה רַחֲקִי יִהְיֶה מְמֻנָּךְ מְרוּחָק מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי מֵהֶם כְּלָל וּכְלָל וּמִמְּחִתָּה תִּהְיֶה מְרוּחֶקֶת כִּי לֹא יוּכַל תִּקְרַב אֵלָיִךְ: טו הֵן גּוֹר יָגוּר בֶּאֱמֶת יַחַד וְיַחַד, אֶפֶס מֵאוֹתִי רַק מִי שֶׁהוּא נֶעֱדָר וְנִפְרָד וּמְרוּחָק מִמֶּנִּי. מִי־גָר אִתָּךְ

שי למורא

יָגוֹר, עָנִין פַּחַד. כְּמוֹ "לֹא תָגוּרוּ" (דברים א,יז). **אֲפָם מֵאוֹתִי** מִי שֶׁאֵין אֲנִי עִמּוֹ. **מִי גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל,** מִי שֶׁיִּתְגָּרֶה אִתְּךָ לְהִלָּחֵם בָּךְ, עַל הָרַיִךְ יִפֹּל. יז) **כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ,** כָּל כְּלִי נֶשֶׁק אֲשֶׁר יוּצַר לְהָבִיא עָלַיִךְ. **הוֹי,** לְשׁוֹן קְרִיאָה. **כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם,** כְּמוֹ שֶׁהַצָּמֵא מִתְאַוֶּה לְמַיִם, כָּךְ הַנֶּפֶשׁ הַחֲכָמָה מִתְאַוָּה לַתּוֹרָה וּלְחָכְמָה. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא עָמוֹס "לֹא רָעָב לַלֶּחֶם וְלֹא צָמָא לַמַּיִם כִּי אִם לִשְׁמֹעַ אֵת דִּבְרֵי ה'" (עמוס ח,יא). **וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כָּסֶף,** כְּלוֹמַר, הַתָּאֵב לִדְבַר ה' יֵלֵךְ אֶל הַנָּבִיא לִשְׁמֹעַ דְּבַר ה' מִבְּלִי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְשַׁלֵּם כֶּסֶף. **שִׁבְרוּ,** לְשׁוֹן קְנִיָּה. **יַיִן וְחָלָב,** נִמְשָׁלָה הַתּוֹרָה לְיַיִן הַמְשַׂמֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב" (תהלים יט,ט). וְנִמְשְׁלָה לְחָלָב שֶׁהוּא מְקַיֵּם וּמְגַדֵּל אֶת הַתִּינוֹק, כִּי דִּבְרֵי תּוֹרָה הֵם קִיּוּם הַנִּשְׁמָה וְגִדּוּלָהּ, שֶׁהִיא הוֹלֶכֶת וּגְדֵלָה בְּמַדְרֵגָתָהּ עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה. **בְּלוּא לֶחֶם,** כְּלוֹמַר, לָמָּה תִּרְבּוּ לָתֵת מְחִיר עֲבוּר לִמּוּד חָכְמוֹת נָכְרִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת. **וִיגִיעֲכֶם,** כַּסְפְּכֶם הַבָּא לָכֶם עַל יְדֵי יְגִיעָה. **בְּלוּא לְשָׂבְעָה,** בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מַשְׂבִּיעַ. **וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם,** תַּעֲנוּג הַנֶּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא. **חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים,** חַסְדֵי דָוִד הַקַּיָּמִים. וְהוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם דָּוִד, כַּכָּתוּב "וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם" (יחזקאל לז,כה). **עֵד לְאוּמִּים,** שַׂר וְגָדוֹל עֲלֵיהֶם, וּמוֹכִיחַ וּמֵעִיד דַּרְכֵיהֶם עַל פְּנֵיהֶם. **נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים,** הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה רֹאשׁ עַל הָעַמִּים, וּמְצַוֶּה לָהֶם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן. וְנִקְרָא "נָגִיד" עַל שֵׁם שֶׁפּוֹנִים נֶגְדּוֹ בְּכָל עִנְיָנֵיהֶם. **גּוֹי לֹא תֵדַע תִּקְרָא וגו',** גּוֹי שֶׁהוּא רָחוֹק מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, תִּקְרָא אוֹתוֹ וְיָבוֹא לְפָנֶיךָ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא תֵדָעֵהוּ וְלֹא יְדָעֶךָ עַד הַיּוֹם, כִּי יִשְׁמַע אֶת הַנִּפְלָאוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה ה' עִם יִשְׂרָאֵל. וְיָרוּץ לַעֲבוֹדָתְךָ. **וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל,** וּלְמַעַן הִקַּב"ה. **פֵּאֲרָךְ,** לְשׁוֹן פְּאֵר וְיֹפִי.

עטרת מרים

מִי שֶׁיֵּאָסוֹף לְהִלָּחֵם בָּךְ, **עָלַיִךְ יִפּוֹל** כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל יִפּוֹל: **טז הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל: יז כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה: נח א הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב: ב לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם: ג הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים: ד הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים: ה הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יָדְעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֶךָ:**

בְּזֶה מְבוֹאָר שֶׁאִם אָנֹכִי אֵינִי רוֹצֶה לְהַשְׁחִית, אִז: יז כָּל־כְּלִי זֵן יוּצַר עָלַיִךְ לְהִלָּחֵם בָּךְ **לֹא** יִצְלָח כִּי לֹא יַזִּיק לָךְ. **וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט** אַתְּ **תַּרְשִׁיעִי** אוֹתוֹ בַּמִּשְׁפָּט וְלֹא יַזִּיקוּ לָךְ לֹא בְּמַעֲשֶׂה וְלֹא בְּדִיבּוּר, הַבְּרָכָה הַזֹּאת **נַחֲלַת** עַבְדֵי יְהוָה **וְצִדְקָתָם** זֹאת הִיא הַצְּדָקָה אֲשֶׁר תָּבוֹא לָהֶם **מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה:** א **הוֹי כָּל־צָמֵא** לְשׁוֹן קְרִיאָה, כָּל הַתָּאֵב לִדְבַר ה' **לְכוּ לַמַּיִם** יֵלֵךְ אֶל הַנָּבִיא לִשְׁמוֹעַ דְּבַר ה', **וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף** לֹא יָחוּשׁ, אֶלָּא **לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף** קְנוּ דִּבְרֵי מַאֲכָל וְאִכְלוּ, וְעַל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה יֹאמַר **וּבְלוֹא** מַתַּן **מְחִיר** קְנוּ **יַיִן וְחָלָב** כִּי נִמְשְׁלָה תּוֹרָה גַּם לְיַיִן וְחָלָב: ב **לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם** לָמָּה תִּרְבּוּ לָתֵת מְחִיר בַּעֲבוּר לִימּוּד חָכְמוֹת נָכְרִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן תּוֹעֶלֶת **וִיגִיעֲכֶם** לָמָּה תִּתְּנוּ הוֹן הַבָּא בִּיגִיעָה **בְּלוֹא לְשָׂבְעָה** בַּעֲבוּר חָכְמוֹת הַגּוֹיִם דָּבָר שֶׁאֵין מַשְׂבִּיעַ **שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי** לִלְמוֹד חָכְמַת הַתּוֹרָה **וְאִכְלוּ־טוֹב** כֵּן תִּקְרָא חָכְמַת הַתּוֹרָה (משלי ד) **וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם** זֶהוּ תַּעֲנוּג הַנִּשְׁמָה בָּעוֹלָם הַבָּא: ג **הַטּוּ אָזְנְכֶם** לִשְׁמוֹעַ אֲמָרַי **וּלְכוּ אֵלַי** לִלְמוֹד תּוֹרָתִי **שִׁמְעוּ** אֵלַי **וּתְחִי נַפְשְׁכֶם** וְתִזְכּוּ לַעֲמוֹד בַּתְּחִיָּה בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ **וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית** אַהֲבָה לִהְיוֹת מִתְקַיֶּמֶת עַד **עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים** אֲשֶׁר הִבְטַחְתִּי לוֹ שֶׁלֹּא תִּפְסֵק הַמְּלוּכָה מִזַּרְעוֹ: ד **הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו** אֶת דָּוִד שֶׁדִּבַּר ה' יָקוּם לְעוֹלָם, **וְהַמָּשִׁיחַ** הַבָּא מִזַּרְעוֹ יִהְיֶה **נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים** אֶל הַגּוֹיִם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: ה כְּמוֹ שֶׁמִּתְקַיְּמִים הַחֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְדָוִד, כֵּן יִתְקַיְּמִים הַחֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְךָ, כִּי **הֵן גּוֹי** אֲשֶׁר **לֹא־תֵדַע** מֵעוֹלָם, הוּא **תִּקְרָא** אֵלֶיךָ לְשַׁמֵּשׁ אוֹתְךָ, **וְגוֹי** אֲשֶׁר **לֹא־יָדְעוּךָ** מֵעוֹלָם **אֵלֶיךָ יָרוּצוּ** לִהְיוֹת סָרִים לְמִשְׁמַעְתְּךָ **לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ** הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבְּךָ **וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֶךָ** אֲשֶׁר נָתַן לְךָ פְּאֵר לְהִשָּׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּקִרְבֶּךָ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

כו א וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ: ב וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית | כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם: ג וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ: (לוי) ד וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ה וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב: ו וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה: ז וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ וְאֶת־עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ: ח וַיּוֹצִאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבְמֹרָא גָּדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים: ט וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֶּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: י וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: יא וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ: **ס** (ישראל) יב כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ: יג וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכָל־מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי: יד לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־

בְּעֵרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמֵּא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי: טו הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָּנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ס

סוף זמן קידוש לבנה:
מוצאי שבת קודש, י"ד אלול

המשך ביאור למס' מנחות ליום שלישי עמ' א

שיחפון כִּרְחָפְנֵי אִינְשֵׁי – כפי שבני האדם רגילים לחפון, והיינו שיכניס צידי ידיו לתוך הקטורת ויקרבם זה לזה. בָּעֵי [–נסתפק] רַב פָּפָּא בכמה אופני חפינה, אם הם כשרים. חָפַן בְּרֹאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו, שתחב את ראשי אצבעותיו בקטורת ואסף ממנה לתוך חופניו, מַהוּ שתועיל חפינה זו. ספק נוסף: חפן מִן הַצְּדָדִין, שהניח גב ידו על הקטורת והכניס את הקטורת מצידי ידיו, בין אצבע לאגודל, לתוכן, מַהוּ שתועיל חפינה זו. ספק נוסף: חָפַן בְּיָד זוֹ בפני עצמה וּבְיָד זוֹ בפני עצמה, וְקָרְבָן זוֹ אֵצֶל זוֹ, מַהוּ שתועיל חפינה זו. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – יעמדו בעיות אלו בספק, שלא נפשטו.

הגמרא מביאה ספק אודות קידוש קומץ: בָּעֵי רַב פָּפָּא, דַּבְּקֵיהּ [–דיבקו והצמידו] לְקוֹמֶץ בְּדַפְנֵיהּ דְּמָנָא [–בדפנות הכלי] מבפנים לקדשו, מַאי [–מהו הדין בזה], וצددי הספק הם האם רק תּוֹךְ כְּלִי בָּעֵינַן [–צריכים אנו] עבור קידוש כלי, וְהָאִיכָּא – והרי מתקיים דבר זה גם כשלא הניחו בשולי הכלי אלא הצמידו לדפנותיו, שהרי הוא בתוך הכלי ודי בזה, אוֹ דִּלְמָא [–שמא] הַנָּחָה בְּתוֹכוֹ של הכלי בָּעֵינַן [–צריכים אנו], וְלֵיכָּא – ואין זה מתקיים כאן, מאחר שלא הניחו בשוליו. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ.

ספק נוסף: בָּעֵי מַר בַּר רַב אַשֵּׁי, הַפְכֵיהּ לְמָנָא וְדַבְּקֵיהּ לְקוֹמֶץ בְּאַרְעֵיתָא דְּמָנָא – הפך את הכלי ודיבק [–והצמיד] את הקומץ אל קרקעית הכלי מבחוץ, ובאופן שיש שם תוך ובית קיבול, מַאי [–מהו הדין בזה], שאף שאכן הניח את הקומץ בכלי, אולם לא בתוכו אלא מאחוריו, וצددי הספק הם האם רק הַנָּחָה בְּתוֹכוֹ של הכלי בָּעֵינַן [–צריכים אנו], וְהָאִיכָּא – והרי מתקיים דבר זה גם בהנחה בתוך שיש בו מאחוריו, אוֹ דִּלְמָא [–שמא] הנחה כְּתִיקָּנוֹ של הכלי בָּעֵינַן [–צריכים אנו], וְלֵיכָּא – ואין זה מתקיים כאן, מאחר שלא הניחו בתוכו כדרך ההנחה בכלי זה. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ.

משנה

במשנה הקודמת (ה.) שנינו, שהקומץ החסר, כלומר שנקמץ באופן בו קמץ הכהן את אצבעותיו כשאינן מגיעות עד סוף כף היד, וכן הקומץ היתר, כלומר שנקמץ באופן בו קמץ ביד גדושה והאצבעות אינן מגיעות עד כף היד כלל, שני קמצים אלו פסולים הם. משנתינו פותחת בפירוש אופן הקמיצה הכשר.

כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה את עבודת הקמיצה שלא יהיה הקומץ לא חסר ולא יתר, מכניס צידי אצבעותיו בקמח ודוחק בקמח ונכנס לתוך ידו וּפוֹשֵׁט אֶת אֶצְבְּעוֹתָיו עַל כל פַּס יָדוֹ, כלומר, שתגענה עד סוף כף היד, והקמח שבתוכן הוא הקומץ שאינו לא חסר ולא יתר.

המנחות הקריבות לגבי המזבח טעונות לוג שמן וקומץ לבונה. המשנה מבארת את דין המנחה ששינה בה מהשיעור הקצוב לשמן ולבונה: רִיבָּה שַׁמְנָהּ, והיינו עירב בה שמן מעבר למדה, או חִסֵּר שַׁמְנָהּ אפילו כל שהוא, או חִיסֵּר לְבוֹנָתָהּ כל שהוא, פְּסוּלָה.

גמרא

שנינו במשנה שמנחה שריבה שמנה פסולה, הגמרא מבארת דין זה. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי רִיבָּה שַׁמְנָהּ. אָמַר רַבִּי (אליעזר) [אֱלִיעֶזֶר] כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁ לָהּ לשם מנחה זו שְׁנֵי לוּגִין שמן ועירבם עמה, שנראית כשתי מנחות.

הגמרא מבינה מדברי רבי אלעזר שרק שמן המיוחד למנחה זו יכול לפוסלה, אבל תוספת שמן אחר [כגון שמן חולין או שמן של מנחה אחרת] אינה פוסלת, ומטעם זה, דווקא אם הוסיף להפריש לה לוג שלם של שמן, כך שבסך הכל יש שני לוגים, המנחה נפסלת, אבל אם לא הוסיף לה אלא חצי לוג שמן מעבר ללוג הראוי לה, אינה נפסלת, משום שחצי הלוג הנוסף אינו מתקדש כלל, שאין חצי לוג ראוי למנחה, ונמצא שמערב עמה שמן חולין, שכאמור אינו פוסל את המנחה. הגמרא מקשה על דבריו: וְלוֹקְמָהּ – ותעמיד כְּגוֹן דְּעָרִיב בָּהּ מעט שֶׁמֶן דְּחוּלִּין [בנוסף ללוג שמן שלה] וְכן יש להעמיד שעירב בה מעט שֶׁמֶן דְּהַכְּשֵׁרְתָּהּ – של מנחה אחרת.

הגמרא מחזקת את הקושיא: וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר שרבי אלעזר לא פירש את המשנה כן [שהוסיף מעט שמן חולין או של חברתה] משום שבאמת שֶׁמֶן דְּחוּלִּין וְשֶׁמֶן דַּהַכְּשֵׁרְתָּהּ לֹא פָּסַל את המנחה, ורק ריבוי שמן שהופרש לשם מנחה זו פוסל (מַתְקִיף לָהּ רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אֶלָּא מֵעַתָּה) אי אפשר לומר כן, שאם כן מִנְחַת חוֹטֵא, שאסור לשים עליה שמן, ושנינו (לקמן נט:) דְּפָסַל בָּהּ שֶׁמֶן אם שם עליה, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – כיצד מוצא אתה דין זה, אִי דִּידָהּ הָא לֵית לָהּ – אם תאמר ששם עליה שמן המיוחד לה הלא אין לה שמן, אִי דְּחוּלִּין וְדַהַכְּשֵׁרְתָּהּ – ואם שם שמן חולין או של מנחה אחרת, הָא אָמְרַת לֹא פָּסַל – הרי אמרת ששמן חולין או של חברתה אינה פוסל (וְאִי אָמְרַתְּ דְּאַפְרִישׁ לָהּ שֶׁמֶן כֵּיוָן דְּלֵית לָהּ שֶׁמֶן כְּלָל חוּלִּין נִינְהוּ). אלא על כרחך צריך לומר שגם שמן חולין או שמן חברתה פוסל במנחה. ולפי זה חוזרת הקושיא, מדוע העמיד רבי אלעזר את משנתינו דווקא בשנתן בה שני לוגים שהפריש לשמה, ולא העמיד בשהוסיף בה מעט שמן חולין או של חברתה.

מתרצת הגמרא: וְרַבִּי (אליעזר) [אֱלִיעֶזֶר] לֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר – העמיד את המשנה בדרך 'אין צריך לומר' [כלומר, שהמשנה הניחה את האופן הפשוט ופירשה רק את המחודש], והיינו לֹא מִיבַּעְיָא דְּתוספת שמן חוּלִּין וְדַהַכְּשֵׁרְתָּהּ דְּפָסִיל את המנחה, אֲבָל אם הִפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי לוּגִין לשמה, הוֹאִיל וְהַאי חֲזִי לֵיהּ – לוג זה ראוי לה וְהַאי חֲזִי לֵיהּ – וכן הלוג השני ראוי לה, כלומר כל אחד מהלוגים ראוי לה בפני עצמו, אם כן אֵימָא לֹא לִיפְסִיל – היה מקום לומר שלא תיפסל המנחה על ידי כך, קָא מַשְׁמַע לָן שגם זה פסול, ולא רק תוספת שמן חולין או שמן חברתה.

הגמרא מבררת את מקור דברי רבי אלעזר: וּמְנָא לֵיהּ לְרַבִּי (אליעזר) [אֱלִיעֶזֶר] הָא ששמן הנוסף פוסל את המנחה כשעירבו עמה אפילו אם הוא שמן שהופרש לשמה. אָמַר רָבָא, מַתְנִיתִין קְשִׁיתֵיהּ – לשון המשנה הוקשה לו, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי – מדוע נקט התנא 'רִיבָּה שַׁמְנָהּ' [והיינו ריבה את השמן 'שלה'] לִיתְנֵי – הלא ראוי היה לשנות 'רִיבָּה לָהּ שֶׁמֶן', אֶלָּא הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּפסולה אַף עַל גַּב דְּהִפְרִישׁ לָהּ שמן בשיעור שְׁנֵי לוּגִין.

שנינו במשנה: חִיסֵּר לְבוֹנָתָהּ פסול.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין חסרון לבונה: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, לבונה שֶׁחָסְרָה וְעָמְדָה עַל קוֹרֶט – חתיכה אֶחָד, המנחה פְּסוּלָה, ואם עמדה עַל שְׁנֵי קְרָטִין המנחה כְּשֵׁרָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אפילו אם עמדה עַל קוֹרֶט אֶחָד כְּשֵׁרָה אולם פָּחוֹת מִכָּאן פְּסוּלָה.

פרק א משנה ג

אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכוֹ קִבֵּל מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, אֶלָּא הֱוֹוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, וִיהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

נקודות משיחות קודש

הרי ביאור הקשר בין מאמרו של אנטיגנוס למאמרו של שמעון הצדיק - "על שלשה דברים העולם עומד":

כוונת מאמר זה היא לזרז את האדם להוסיף ולהדר בשלשה דברים אלו, להיותם שלשה עמודי העולם. ובהמשך לזה אומר התנא שעבודת ה' צריכה להיות בצורה נעלית יותר - שלא על מנת לקבל "פרס" זה של קיום ועמידת העולם.

(ואילו שמעון הצדיק אינו מדבר על דרגה נעלית זו של עבודה (שלא על מנת לקבל פרס), כי עבודתו היתה בקו החסד, ולכן מדבר אודות עבודה כזו שהיא בהישג ידו של כל אחד, לרבות מי שלא הגיע עדיין לכלל עבודה לשמה)[1].

* * *

השאלות במשנתנו: א. הרי זה בניגוד למה שכתוב[2] "כבד את אביך ואת אמך **למען** יאריכון ימיך" - על מנת לקבל פרס, ועוד כיוצא בזה. ב. למה לא התחיל התנא בצד החיובי ("הוו כעבדים כו'"). ג. "ויהי מורא שמים עליכם" - הלא יראת ה' היא אחת מרמ"ח מצוות עשה שבתורה, ולא הנהגה של מדת חסידות. ד. הדיוק "עליכם" (ולא "בכם").

והביאור:

משורת הדין רשאי אדם לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס, כמאמרם ז"ל[3]: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". ועל זה נאמר "**למען** יאריכון ימיך". והתנא מחדש לנו כאן, במילי דחסידותא, שאף על פי כן "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס"[4].

והנה, מאומרו "**אל תהיו כעבדים**" מובן שמדובר באדם שהוא בדרגת "עבד", שבהפקירא ניחא לי"[5]. אי לזאת, צריכים להודיעו בתחלה שקיימת עבודה כזו (של על מנת לקבל פרס), אלא שמצד מדת חסידות עליו לעבוד את קונו שלא על מנת לקבל פרס. משום זה מקדים התנא "אל תהיו כו'", ורק אחר כך הוא אומר "אלא הוו כו'".

והנה מבואר בחסידות[6] שאהבה ויראה הן שתים שהן ארבע: יראה תתאה ויראה עילאה, אהבה זוטא ואהבה רבה. וענינם: **יראה תתאה** - שירא מהעונש (או על כל פנים מהפגם שנגרם לו על ידי החטא). יראה עילאה - יראת הרוממות וירא בושת, היינו שירא מהחטא עצמו, שהוא נגד רצון ה'. אהבה זוטא - האהבה מצד הטוב המגיע אל **האדם** על ידי עבודתו, הן טוב גשמי והן הטוב הרוחני ביותר. **אהבה רבה** - שלא על מנת לקבל פרס כלל[7]. וסדר העבודה הוא - יראה תתאה, אהבה זוטא, אהבה רבה ויראה עילאה.

וארבע הבחינות מרומזות במשנתנו: אל תהיו כעבדים - יראה תתאה, על מנת לקבל פרס - אהבה זוטא, שלא על מנת לקבל פרס - אהבה רבה, ויהי מורא שמים עליכם - יראה עילאה[8]. ומאחר שביראה עילאה גופא יש שתי דרגות: מה שהאדם ממשיך על עצמו ב"אתערותא דלתתא", והבאה מלמעלה ב"אתערותא דלעילא", שהיא "עיקר היראה"[9] לכן אומר "ויהי מורא שמים **עליכם**" - לכלול גם בחינה זו שבאה מלמעלה, בבחינת מקיף על האדם[10].

* * *

הרי ביאור הקשר לבעל המאמר - אנטיגנוס איש סוכו.

לאנטיגנוס היו שני תלמידים ש"עמדו ופירשו מן התורה, ונפרצו מהם שתי פרצות - צדוקין וביתוסין"[11]. תלמידים אלו שנו ופירשו בגלל העובדה שלמדו תורה ללא יראת שמים, וכתוצאה מכך באו לכלל טעות ואי-הבנה בדברי רבותיהם. ואנטיגנוס, בראותו בתלמידים שלו את התוצאות החמורות של תורה ללא יראת שמים, הדגיש את הנחיצות של יראת שמים - "ויהי מורא שמים עליכם"[12].

---

1) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד. 2) יתרו כ, יב. ועד"ז (עקב יא, כא): למען ירבו ימיכם. 3) סוטה מז, א. 4) ראה ר"ן פסחים ח, א. תוד"ה בשביל - ר"ה ד, א ובעין יעקב שם. מפרשים כאן. 5) גיטין יג, א. 6) אוה"ת ר"פ תולדות. וראה לקו"ש ח"ג עמ' 781. 7) וכאשר מגיעים לדרגה זו, באים לידי הכרה שגם השכר המעולה ביותר הוא רק "פרס" - מלשון פרוסה - לגבי העבודה עצמה (ראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבה זוטא, רבה). 8) וראה ברבינו יונה. - ולכן מדייק "מורא שמים", כי "מורא" הוא יראה עילאה, משא"כ "יראה" הוא יראה תתאה (לקו"ת צו יג, ב). 9) סדור עם דא"ח עמ' קנא, ג. ושם, שיראה זו עולה על יראה עילאה כ"מעלת ויתרון האור על החושך ממש". 10) משיחת ש"פ פנחס תשל"ז - על פי רשימת השומעים בלבד. 11) אבות דר"נ פ"ה, ב. 12) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד.

לוח זמנים לשבוע פרשת כי־תצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע						סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:09	6:12	8:49	8:50	9:25	9:26	10:32	10:33	19:20	19:13	19:47	19:40	18:54	19:50
חיפה (ק)	6:06	6:10	8:46	8:48	9:23	9:24	10:31	10:31	19:24	19:17	19:48	19:41	18:48	19:52
ירושלים (ק)	6:06	6:10	8:46	8:48	9:22	9:24	10:30	10:31	19:24	19:17	19:46	19:39	18:38	19:49
תל אביב (ק)	6:08	6:12	8:48	8:49	9:24	9:25	10:32	10:32	19:21	19:14	19:48	19:41	18:55	19:52
אוסטריה, וינה (ק)	5:54	6:02	8:33	8:38	9:24	9:27	10:36	10:38	20:01	19:50	20:37	20:25	19:34	20:40
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:00	6:52	9:03	8:59	9:40	9:36	10:36	10:33	17:49	17:54	18:16	18:21	17:35	18:32
אוקראינה, אודסה (ק)	6:00	6:08	8:40	8:44	9:28	9:31	10:40	10:42	20:00	19:50	20:35	20:24	19:33	20:37
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:29	5:37	8:07	8:13	8:58	9:02	10:11	10:13	19:35	19:24	20:11	19:59	19:08	20:13
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:39	5:47	8:17	8:22	9:09	9:12	10:22	10:23	19:47	19:36	20:24	20:11	19:20	20:26
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:00	6:09	8:37	8:44	9:32	9:36	10:46	10:48	20:17	20:05	20:55	20:42	19:49	20:57
אוקראינה, קייב (ק)	5:52	6:01	8:29	8:36	9:25	9:28	10:38	10:40	20:10	19:58	20:48	20:35	19:42	20:50
איטליה, מילאנו (ק)	6:29	6:36	9:08	9:13	9:56	9:58	11:07	11:09	20:27	20:16	20:58	20:47	20:00	21:01
אקוואדור, קיטו (ח)	6:14	6:13	8:45	8:44	9:14	9:12	10:17	10:15	18:21	18:19	18:43	18:42	18:02	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:29	7:22	9:36	9:31	10:11	10:07	11:08	11:05	18:27	18:31	18:54	18:58	18:13	19:08
ארגנטינה, בריילוצ'ה (ח)	8:30	8:21	10:28	10:23	11:07	11:02	12:03	11:59	19:09	19:14	19:39	19:44	18:55	19:56
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:23	6:29	9:03	9:06	9:44	9:46	10:54	10:55	19:56	19:48	20:27	20:17	19:31	20:29
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:10	6:16	8:50	8:53	9:33	9:35	10:43	10:44	19:48	19:39	20:19	20:09	19:22	20:21
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:11	6:16	8:51	8:54	9:33	9:35	10:43	10:44	19:48	19:39	20:19	20:10	19:23	20:22
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:44	6:50	9:24	9:27	10:08	10:10	11:18	11:19	20:27	20:18	20:59	20:49	20:01	21:01
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:51	6:55	9:31	9:32	10:06	10:07	11:14	11:14	19:59	19:53	20:25	20:18	19:36	20:28
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:17	6:21	8:57	8:59	9:34	9:35	10:42	10:43	19:34	19:27	20:02	19:54	19:10	20:05
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:56	6:58	9:34	9:35	10:08	10:08	11:15	11:15	19:53	19:47	20:18	20:12	19:30	20:22
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:05	6:11	8:45	8:48	9:28	9:30	10:38	10:39	19:45	19:36	20:16	20:06	19:19	20:19
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:35	6:40	9:15	9:18	9:57	9:59	11:07	11:08	20:12	20:03	20:42	20:33	19:46	20:45
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:03	6:09	8:43	8:46	9:26	9:29	10:37	10:38	19:45	19:35	20:16	20:06	19:19	20:19
בוליביה, לה-פס (ח)	6:48	6:44	9:10	9:07	9:40	9:37	10:40	10:38	18:25	18:25	18:48	18:49	18:07	18:58
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:35	6:44	9:11	9:18	10:08	10:12	11:22	11:24	20:56	20:44	21:35	21:22	20:28	21:37
בלגיה, בריסל (ק)	6:36	6:45	9:13	9:19	10:09	10:13	11:22	11:24	20:56	20:43	21:34	21:21	20:27	21:36
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:29	6:24	8:46	8:43	9:18	9:14	10:17	10:14	17:56	17:58	18:16	18:18	17:40	18:28
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:16	6:11	8:34	8:31	9:05	9:02	10:04	10:02	17:40	17:42	18:05	18:07	17:24	18:16
בריטניה, לונדון (ק)	5:52	6:02	8:29	8:35	9:26	9:30	10:40	10:42	20:17	20:04	20:54	20:40	19:51	20:56
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:55	6:06	8:30	8:37	9:32	9:36	10:46	10:49	20:29	20:15	21:10	20:55	20:03	21:12
גרמניה, ברלין (ק)	5:55	6:05	8:31	8:38	9:30	9:35	10:45	10:47	20:25	20:12	21:04	20:50	19:56	21:06
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:20	6:29	8:58	9:04	9:52	9:56	11:06	11:08	20:37	20:25	21:14	21:01	20:09	21:16
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:33	6:27	8:48	8:44	9:20	9:16	10:18	10:15	17:56	17:58	18:14	18:17	17:40	18:27
הודו, מומבאי (ח)	6:21	6:22	8:58	8:58	9:29	9:29	10:35	10:34	19:04	18:59	19:28	19:23	18:42	19:32
הודו, פונה (ח)	6:17	6:19	8:54	8:55	9:26	9:26	10:31	10:31	18:59	18:55	19:23	19:18	18:37	19:28
הונגריה, בודפשט (ק)	5:45	5:53	8:24	8:29	9:14	9:17	10:26	10:28	19:49	19:38	20:24	20:13	19:22	20:27
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:14	5:20	7:54	7:57	8:37	8:39	9:47	9:48	18:53	18:44	19:25	19:15	18:28	19:27
יוון, אתונה (ק)	6:44	6:49	9:24	9:27	10:04	10:06	11:13	11:14	20:13	20:05	20:43	20:34	19:49	20:46
מולדובה, קישינב (ק)	6:07	6:14	8:46	8:51	9:35	9:38	10:47	10:49	20:09	19:58	20:44	20:32	19:42	20:46

לוח זמנים לשבוע פרשת כי־תצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע						סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:18	6:19	8:55	8:55	9:26	9:26	10:32	10:31	19:01	18:56	19:25	19:20	18:39	19:30
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:22	7:12	9:14	9:08	9:56	9:50	10:50	10:45	17:45	17:52	18:17	18:24	17:33	18:36
נפאל, קטמנדו (ח)	5:36	5:39	8:15	8:16	8:50	8:50	9:57	9:57	18:38	18:32	19:04	18:58	18:15	19:08
סין, בייג'ין (ח)	5:29	5:35	8:10	8:13	8:51	8:54	10:01	10:02	19:06	18:57	19:36	19:27	18:39	19:39
סינגפור, סינגפור (ח)	7:04	7:02	9:35	9:34	10:04	10:03	11:07	11:05	19:13	19:11	19:35	19:33	18:53	19:42
פולין, ורשא (ק)	5:26	5:35	8:01	8:08	9:00	9:04	10:15	10:17	19:53	19:40	20:33	20:19	19:24	20:35
פרו, לימה (ח)	6:19	6:16	8:44	8:42	9:14	9:11	10:14	10:12	18:04	18:05	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליאון (ק)	6:45	6:53	9:25	9:29	10:13	10:16	11:24	11:26	20:42	20:32	21:16	21:05	20:16	21:19
צרפת, פריז (ק)	6:49	6:57	9:27	9:32	10:19	10:23	11:32	11:34	21:01	20:49	21:36	21:23	20:33	21:38
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:52	5:51	8:25	8:24	8:54	8:53	9:57	9:56	18:08	18:05	18:30	18:28	17:48	18:37
קנדה, טורונטו (ק)	6:27	6:33	9:06	9:10	9:52	9:54	11:03	11:04	20:18	20:08	20:47	20:37	19:51	20:50
קנדה, מונטריאול (ק)	6:00	6:07	8:39	8:44	9:27	9:29	10:38	10:40	19:56	19:46	20:29	20:18	19:30	20:31
קפריסין, לרנקה (ק)	6:08	6:13	8:49	8:51	9:27	9:28	10:35	10:36	19:29	19:22	19:58	19:50	19:05	20:01
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:38	5:49	8:11	8:20	9:17	9:22	10:32	10:35	20:20	20:06	21:03	20:48	19:50	21:05
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:09	5:20	7:39	7:49	8:49	8:54	10:05	10:07	20:00	19:45	20:41	20:25	19:30	20:43
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:23	5:31	8:02	8:07	8:52	8:55	10:04	10:05	19:26	19:15	20:01	19:50	18:59	20:03
שוויץ, ציריך (ק)	6:27	6:35	9:06	9:11	9:56	9:59	11:08	11:10	20:35	20:24	21:06	20:54	20:08	21:08
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:06	6:06	8:41	8:41	9:12	9:11	10:16	10:16	18:38	18:34	19:01	18:58	18:17	19:07

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00642
19/08/2018

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים